

300.353

SCHINDLER JÓZSEF
KÖNYVKÖTŐ ÉS DÍSZMŰVES
I. NORTHY MIKLÓS-ÚT 21.

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS STATISZTIKAI HIVATALA.
(IGAZGATÓ: DR. THIRRING GUSZTÁV.)

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS
STATISZTIKAI KÖZLEMÉNYEI.

—><— 53. —><—

BUDAPEST FÉLSZÁZADOS FEJLŐDÉSE
1873—1923.

12 GRAFIKUS TÁBLÁVAL.

BUDAPEST, 1925.
ÁRA 10 ARANYKÖRONA.

Handwritten signature or initials, possibly 'Gy. H. 1925'.

PUBLICATIONEN DES STATISTISCHEN AMTES DER HAUPT- UND RESIDENZSTADT BUDAPEST.
(DIRECTOR: PROF. DR. GUSTAV THIRRING.)

—><— Nr. 53. —><—

DIE FÜNFZIGJÄHRIGE ENTWICKELUNG BUDAPESTS
1873—1923.

MIT 12 GRAPHISCHEN TAFELN.

BUDAPEST 1925.
PREIS 10 GOLDKRONEN.

Perisodikus

ELŐSZÓ.

Budapest székesfőváros Tanácsa 1923. évi február hó 8-án 12.686. sz. a. elhatározta, hogy Pest, Buda és Óbuda egyesítésének ötvenedik évfordulójára mint méltó visszatekintést megiratja Budapest ötvenéves statisztikáját s e munka megírásával a statisztikai hivatal alulírott igazgatóját bízta meg. Alulírott a nyert megtisztelő megbízásnak e munkával tesz eleget, mely munka a statisztikai adatgyűjtés eredményeivel kíván rávilágítani Budapest félszázados anyagi és értelmi fejlődésének lehetőleg minden tényezőjére.

Ez a munka lényegesen különbözik azon jubiláris munkáktól, melyeket hasonló alkalmakkor külföldi nagyvárosok — nagy apparátussal és fényes kiállításban — közzébocsátottak. Célunk nem volt jubiláris díszmunkát adni, hanem oly segítségkötvet, mely a mai mostoha viszonyok parancsolta szűkebb kerethen rendelkezésre bocsássa azt a legfontosabb statisztikai anyagot, mely fővárosunk anyagi és értelmi fejlődését kellőleg felismerni engedi. E célból hivatalunknak félszázados gazdag — szinte kimeríthetetlen — anyagából kiválogattuk azt, amit a célnak leginkább megfelelőnek tartottunk. Nem terjeszkedhettünk ki a gazdag anyag összes részleteire, hanem a legfontosabb szempontokra szorítkozva, az ezekre vonatkozó anyagot kívántuk áttekinthető és könnyen érthető modorban összefoglalni. Az ekként létrejött 158 táblázat tehát a fővárosi statisztikai hivatal összes adatgyűjtéseinek tömörített kivonatát nyújtja, de nem egyszerű ismétlése a már közzétett anyagnak, hanem annak gondos megrostálása és átvizsgálása útján létrejött munkálat, mely a félszázad alatt összehordott anyagot egyöntetű és összehasonlítható módon feldolgozva, a mai igényeknek megfelelő összeállításokban bocsátja közzé.

Ez a feladat, tekintettel a régi felvételek kezdetlegesebb és gyakran hiányos voltára, nem volt könnyű; az észrevett hézagoknak pótlása és a hibák kijavítása nem kevesebb időt vett igénybe, mint az adatgyűjtés rendszerében a félszázad folyamán beállott változások okozta eltérések kiküszöbölése, mely sok esetben a régi anyag teljes átdolgozását tette szükségessé. Amennyiben tehát az itt közölt táblázatok egyéb régebbi kiadványaink adataitól eltérnek, a most közltek tekintendők a helyesbített, hiteles és összehasonlításra alkalmas adatoknak.

Tekintettel arra, hogy ez a munka nemcsak a szakférfiak részére, hanem — és talán elsősorban — a főváros ügyei iránt érdeklődő közönség részére készült, a gazdag anyag legfontosabb és legjellemzőbb részét grafikus ábrázolásokban is kívántuk bemutatni. E célból készült a munkához csatolt 12 színes tábla, mely a félszázados fejlődés legjellemzőbb adatait könnyen

áttekinthető s gyorsan felfogható grafikus ábrázolásban mutatja be. E táblázatok megtekintése az olvasó feladatát lényegesen megkönnyíti és egyúttal az ábrázolt eredményeknek emlékezetbe vésődését is hathatósan elősegítheti.

A táblázatos részt megelőző magyarázó szöveg rövid összefoglalását kívánja adni a bő statisztikai anyagból levonható tanulságoknak. Terünk korlátolt volta, de a rendelkezésre álló idő rövidsége sem engedte meg, hogy a közölt egész anyag elemzésébe bocsátkozzunk, azt oly tüzetes szakszerűséggel dolgozzuk fel, amint az p. o. tíz évvel megelőzőleg „A negyvenéves Budapest“ című nagy munkában számos munkatárs közreműködésével történt. Csak a legfőbb szempontokat kellett tehát kiragadnunk s azoknak boncolásával a félszázados fejlődés legjellemzőbb tüneteit megvilágítani, sajnos, mindig abban a szűk keretben, melyet a mai mostoha viszonyok parancsolólag elénk szabtak.

Minthogy a főváros egyesítését követő ötvenedik esztendő csak 1923 végén telt be, a félszázadot felölelő statisztikai anyag végleges lezárása csak az 1924. év folyamán vált lehetségessé. Ebben a körülményben, valamint általában a félszázados jubileum időpontjáig (1923 november 17.) rendelkezésre álló rövid időben rejlik oka annak, hogy ez a munka a jubileum után csak egy évvel jelenhetik meg.

Úgy a táblázatos rész szerkesztése, mint a grafikus melléletek megtervezése alulírt igazgató munkája, akinek tollából folyt a magyarázó szöveg is.

Budapest, 1925 január hó 30. napján.

Dr. Thirring Gusztáv,

m. kir. kormányfőtanácsos,
a fővárosi statisztikai hivatal igazgatója.

VORWORT.

Aus Anlass der fünfzigsten Jahreswende der am 17. November 1873 erfolgten Vereinigung der Städte Pest, Ofen (Buda) und Altofen (Óbuda), beschloss der Magistrat der Hauptstadt B u d a p e s t, die Herausgabe eines retrospectiven statistischen Werkes über die fünfzigjährige Entwicklung der ungarischen Haupt- und Residenzstadt, mit dessen Abfassung der unterzeichnete Director betraut wurde. Die nun vollendete Arbeit versucht in einem gedrängten Auszuge der im Verlaufe eines halben Jahrhunderts veröffentlichten Publicationen des Statistischen Amtes ein übersichtliches Bild der materiellen und culturellen Entwicklung Budapests von 1874 bis 1923 zu bieten, wobei im Interesse der Vergleichbarkeit den im Laufe des halben Jahrhunderts erfolgten Änderungen im System der statistischen Erhebungen überall Rechnung getragen und das Material der früheren Jahre — soweit als möglich — nach den gegenwärtig gültigen Normen Neubearbeitet wurde. Dem tabellarischen Teil wurde eine Reihe graphischer Darstellungen beigefügt. Die textliche Bearbeitung des Material in deutscher Sprache musste — finanzieller Rücksichten halber — auf einen sehr knappen Auszug des ungarischen Textes beschränkt werden, der bezüglich der numerischen Angaben überall in Paranthese [ ] auf die entsprechenden, auch mit deutscher Übersetzung versehenen Aufzählungen und tabellarischen Zusammenstellungen des ungarischen Textes verweist.

Redaction der Tabellen und graphischen Tafeln lag in den Händen des unterzeichneten Directors, aus dessen Feder auch der begleitende Text dieser Publication stammt.

Budapest, am 30. Januar 1925.

Prof. Dr. Gustav Thiring,
kgl. ung. Oberregierungsrat,
Director des Communalstatistischen Amtes.

TARTALOM.

Szöveg.

1. Település és beépülés.

Terület	1*
Utcák száma és területe	2*
Egyes utcák népszámának alakulása, házaik átlagos népessége	2*
A beépítés folyamata	3*
Az épületek száma és magassága	5*
Az építési jelleg változása kerületek szerint	7*
A házak nagysága és befogadóképessége	8*
A házak lakottsága	10*
Egyéb épületek	11*
Viszonylagos népesség, népsűrűség	12*
A lakások	14*

2. Népesedés.

A népesség száma és gyarapodása	18*
Budapest helye az európai nagyvárosok között	20*
A szomszédos községek. Nagy-Budapest	21*
A népgyarapodás forrásai	26*
A kerületek népessége	29*
A nemek eloszlása	32*
Családi állapot	34*
Korviszonyok	38*
Szülöhely	46*
Honosság	50*
Hítfelekezetek	51*
Nemzetiség és anyanyelv	55*
A kerületek nemzetiségi viszonyai	59*
A magyarosodás haladása a korral	61*
Nyelvismeret. Beszélt nyelvek	62*
A népesség foglalkozása	65*
A népmozgalom elemei	68*
A házasságkötések	68*
Születések	71*
Halandóság	77*
A két nem halandósága	82*
Halandóság kor szerint	82*
Csecsemők és gyermekek halandósága	84*
Hítfelekezetek és nemzetiségek halandósága	89*
Halálalok	90*

3. Közgazdasági viszonyok.

Az ipari népesség	94*
Kisipari vállalatok	97*
Nagyipari vállalatok	99*
Üzletek forgalma	100*
Ipari részvénytársulatok	101*
Közraktárak és elevátor	101*
Állatvásárok	102*
Marhavásár	102*
Sertésvásár	103*
Lóvásárok	104*

INHALT.

Text.

1. Siedelung und Verbauung.

Areal	Seite
229*	
Anzahl und Areal der Strassen	229*
Volkszahl einzelner Strassen, durchschnittliche Seelenzahl der Häuser	229*
Verbauung des Stadtgebietes	230*
Anzahl und Höhe der Gebäude	230*
Baulicher Charakter der Bezirke	230*
Grösse und Fassungsraum der Häuser	230*
Die Behausungsziffer	231*
Sonstige Gebäude	231*
Relative Bevölkerung, Volksdichte	231*
Die Wohnungen	231*

2. Bevölkerung.

Volkszahl und Volksvermehrung	233*
Budapests Platz unter den europäischen Grosstädten	233*
Nachbargemeinden und Vororte. Gross-Budapest	233*
Die Quellen der Volksvermehrung	234*
Volkszahl der Bezirke	235*
Verteilung der Geschlechter	236*
Familienstand	236*
Altersverhältnisse	236*
Geburtsort	238*
Staatsangehörigkeit	239*
Confessionen	240*
Nationalität und Muttersprache	241*
Nationalitätsverhältnisse der Bezirke	241*
Fortschritte der ungarischen Assimilierung mit dem Alter	241*
Sprachkenntnis	242*
Beruf der Bevölkerung	242*
Die Elemente der Bewegung der Bevölkerung	242*
Eheschliessungen	242*
Geburten	243*
Sterblichkeit	245*
Sterblichkeit der Geschlechter	245*
Sterblichkeit nach Altersclassen	245*
Sterblichkeit der Säuglinge und Kinder	247*
Sterblichkeit nach Confession und Nationalität	248*
Todesursachen	248*

3. Wirtschaftliche Verhältnisse.

Die gewerbliche Bevölkerung	250*
Kleingewerbe-Unternehmungen	250*
Grossindustrie-Unternehmungen	250*
Bewegung der Geschäfte	251*
Industrie-Actiengesellschaften	251*
Entrepôts und Elevator	251*
Tiermärkte	252*
Viehmarkt	252*
Schweinemarkt	252*
Pferdemärkte	252*

Áruforgalom	105*
Közlekedési népesség	108*
Helyi közlekedés	109*
A vasutak fejlődése	114*
A vasutak és gőzhajók személyforgalma	118*
Dunai hajóforgalom	121*
Idegenforgalom	121*
Posta, táviró és telefon	125*
A hitellel foglalkozó népesség	127*
Hitelintézetek	127*

4. Közegészségügy és közéletmezés.

A közegészségügyi helyzet általában	131*
Fertőzőbetegségek és járványok	134*
Községi kórházak	141*
Községi fürdők	146*
Fertőtlenítő intézetek	148*
Temetkezési ügy	149*
Marhaközvágóhid	150*
Sertésközvágóhid	151*
Lóvágóhid	152*
Vásárcsarnokok	152*
Községi kenyérgyár	153*
Községi élelmiszerárúsító üzem	154*

5. Közművelődés.

A népesség műveltségi állapota	155*
Az értelmi népesség, Közszolgálat és szabadfoglalkozások	161*
A tanintézetek főáttekintése	163*
A középiskolák	167*
Egyetemek	171*
A községi iskolák fejlődése	173*
A községi iskolák tanulói	175*
A községi iskolák pénzügyi viszonyai	180*
Községi iskolai építkezések	183*
Kisdedevők	184*
Elemi népiskolák	185*
Ismétlőiskolák	186*
Alsó ipariskolák	187*
Iparostanonciskolák	187*
Kereskedőtanonciskolák	189*
Gazdasági és háztartási népiskolák	189*
Polgári iskolák	190*
Főreálisiskolák	191*
Felsőbb leányiskolák és leánygimnáziumok	192*
Községi iparrajziskola	193*
Felső kereskedelmi iskolák	193*
Női kereskedelmi szaktanfolyamok	194*
Női ipariskola és női ipari tanfolyamok	194*
Pedagógiai szeminárium	195*
Közkönyvtárak és múzeumok	195*
Közjótékonyág és szociálpolitika	196*

6. Építkezés és közmunkák.

Építkezési tevékenység	198*
Gázvilágítás	202*
Villamosvilágítás	205*
Vízvezeték	206*
Csatornázás	210*
Utcaburkolatok és útépitések	211*

7. Községi közigazgatás és háztartás.

Közigazgatási személyzet	213*
A közigazgatási személyzet illetményei	218*
Községi háztartás	218*
Községi ingatlanok	222*
A főváros kölcsönei	224*
Befejezés	227*

Oldal		Seite
105*	Waarenverkehr	252*
108*	Verkehrsbevölkerung	253*
109*	Lokalverkehr	253*
114*	Entwicklung des Eisenbahnnetzes	254*
118*	Personenverkehr der Eisenbahnen und Dampfschiffe	254*
121*	Schiffsverkehr auf der Donau	255*
121*	Fremdenverkehr	255*
125*	Post, Telegraph und Telephon	256*
127*	Creditbevölkerung	256*
127*	Creditanstalten	256*

4. Sanitätswesen und Approvisionierung.

131*	Die sanitäre Lage im Allgemeinen	257*
134*	Infectiöse Krankheiten und Epidemien	257*
141*	Communale Spitäler	258*
146*	Communalbäder	259*
148*	Desinfectionsanstalten	259*
149*	Begräbnisswesen	259*
150*	Rindviehslachthaus	259*
151*	Borstenviehslachthaus	259*
152*	Pferdeslachthaus	260*
152*	Markthallen	260*
153*	Communale Brodfabrik	260*
154*	Communaler Lebensmittel-Verkauf	260*

5. Culturelle Verhältnisse.

155*	Bildungsgrad der Bevölkerung	261*
161*	Intelligenzbevölkerung, Öffentliche Dienstleistungen und freie Berufe	261*
163*	Hauptübersicht der Lehranstalten	262*
167*	Mittelschulen	262*
171*	Universitäten	263*
173*	Die Entwicklung der Communalschulen	263*
175*	Die Schüler der Communalschulen	263*
180*	Die finanziellen Verhältnisse der Communalschulen	264*
183*	Communale Schulbauten	264*
184*	Kinderbewahranstalten	264*
185*	Elementare Volksschulen	264*
186*	Wiederholungsschulen	265*
187*	Niedere Gewerbeschulen	265*
187*	Gewerbelehrlingsschulen	265*
189*	Handelslehrlingsschulen	265*
189*	Wirtschaftliche und Haushaltungsvolksschulen	265*
190*	Bürgerschulen	265*
191*	Oberrealschulen	265*
192*	Höhere Mädchenschulen und Mädchengymnasien	265*
193*	Gewerbezeichenschule	265*
193*	Höhere Handelsschulen	266*
194*	Handelsfachkurse für Frauen	266*
194*	Gewerbeschulen und Lehrkurse für Frauen	266*
195*	Paedagogisches Seminar	266*
195*	Öffentliche Bibliotheken und Museen	266*
196*	Öffentliche Wohltätigkeit und sociale Fürsorge	266*

6. Bautätigkeit und öffentliche Arbeiten.

Bautätigkeit	267*
Gasbeleuchtung	267*
Elektrische Beleuchtung	268*
Wasserwerke	268*
Canalisierung	268*
Strassenpflaster und Strassenbau	268*

7. Gemeindeverwaltung und Haushalt.

Verwaltungspersonal	269*
Bezüge des Personals	269*
Gemeindehaushalt	269*
Realitäten der Stadtgemeinde	270*
Darlehen der Stadtgemeinde	270*
Schluss	270*

Táblázatok.

I. Fizikai viszonyok.

1. Meteorológiai megfigyelések és Duna vizállása	1
--	---

II. Topografiai viszonyok. — Épületek és lakások.

2. Területi viszonyok és népsűrűség	2
3. Utcák és terek	2
4. A legnépesebb utcák és terek	3
5. Épületek	4
6. Lakások	6
7. Lakírepedések	8

III. Álló népesség.

8. A népesség száma és gyarapodása	9
9. A népesség kerületi megoszlása	10
10. A népesség nem és családi állapot szerint	11
11. A népesség a főkorosztályok szerint	12
12. A népesség ötévi korcsoportok szerint	13
13. A népesség egyes korévek szerint	14
14. A népesség honosság szerint	15
15. A népesség szállóhelye szerint	16
a) Országok és nem szerint	16
b) A Magyarországon születettek országrészek és törvényhatóságok szerint	17
16. A népesség hitfelekezeti szerint	18
17. A népesség nemzetiség (anyanyelv) szerint	20
18. A népesség nyelvismerete	22
19. A népesség műveltségi állapota	23
20. A népesség foglalkozási főosztályok szerint	25
21. A kereső népesség foglalkozási főcsoportok szerint	26
22. A kereső népesség foglalkozási főosztályok és foglalkozási viszony szerint	27
23. A kerületek népessége az év közepére kiszámítva	28

IV. Népmozgalom.

24. A házasságok főáttekintése és havonkénti eloszlása	29
25. A házasulók korviszonyai	30
26. A házasulók családi állapota	32
27. A házasulók hitfelekezete	33
28. Keresztény-izraelita házasságok	34
29. A házasulók nemzetisége	34
30. A házasuló völgyének foglalkozása	35
31. Élveszültek hónapok szerint	36
32. Élveszültek kerületek szerint	38
33. Szülések száma	38
34. A többes szülések részletezése	39
35. Élveszültek törvényesség és nemi szerint	40
36. Élveszültek hitfelekezeti és törvényesség szerint	41
37. Élveszültek az anya nemzetisége szerint	42
38. Törvényes élveszültek az apa kora szerint	42
39. Élveszültek az anya kora szerint	43
40. Élveszültek a szülők foglalkozása szerint	44
41. Halvaszültek és elvetélések hitfelekezeti és törvényesség szerint	45
42. Halandóság hónapok szerint	46
43. Halandóság kerületek szerint	48
44. Halandóság nem és családi állapot szerint	50
45. Halandóság korcsoportok szerint	51
46. A természetes halálokokban korévenként elhaltak az élő népességhez viszonyítva	52
47. Halandóság hitfelekezeti és nemzetiség szerint	54
48. Gyermekehalandóság (0—5 év)	55
49. Csecsemőhalandóság (0—1 év)	56
50. Halálokok	57
a) Fertőző bajok	57
b) Egyéb fontosabb természetes halálokok	58
c) Erőszakos halálesetek	60
51. Honosítások és az államkötelékből elhocsátások	60

Tabellen.

I. Physikalische Verhältnisse.

Seite

1. Meteorologische Verhältnisse und Wasserstand der Donau	1
---	---

II. Topographische Verhältnisse. — Gebäude u. Wohnungen.

2. Arealverhältnisse und Dichtigkeit der Bevölkerung	2
3. Strassen und Plätze	2
4. Die volkreichsten Strassen und Plätze	3
5. Gebäude	4
6. Wohnungen	6
7. Leerstehende Localitäten	8

III. Stand der Bevölkerung.

8. Anzahl und Wachstum der Bevölkerung	9
9. Bezirksweise Verteilung der Bevölkerung	10
10. Die Bevölkerung nach dem Geschlecht und Familienstand	11
11. Die Bevölkerung nach den Hauptaltersklassen	12
12. Die Bevölkerung nach fünfjährigen Altersgruppen	13
13. Die Bevölkerung nach einzelnen Altersjahren	14
14. Die Bevölkerung nach der Staatsangehörigkeit	15
15. Die Bevölkerung nach dem Geburtsort	16
a) Nach Staaten und nach dem Geschlecht	16
b) Die in Ungarn Geborenen nach Landesteilen und Municipien	17
16. Die Bevölkerung nach Confessionen	18
17. Die Bevölkerung nach Nationalität (Muttersprache)	20
18. Sprachkenntnis der Bevölkerung	22
19. Bildungsgrad der Bevölkerung	23
20. Berufshauptklassen der Bevölkerung	25
21. Die erwerbstätige Bevölkerung nach Berufshauptgruppen	26
22. Die erwerbstätige Bevölkerung nach Berufshauptklassen und nach dem Berufsverhältnis	27
23. Bevölkerung der Bezirke auf Jahresmitte berechnet	28

IV. Bewegung der Bevölkerung.

24. Hauptübersicht der Eheschliessungen und deren Verteilung nach Monaten	29
25. Altersverhältnisse der Eheschliessenden	30
26. Familienstand der Getrauten	32
27. Confession der Eheschliessenden	33
28. Eheschliessungen zwischen Christen und Israeliten	34
29. Nationalität der Eheschliessenden	34
30. Beruf der eheschliessenden Brautgamen	35
31. Lebendgeborene nach Monaten	36
32. Lebendgeborene nach Bezirken	38
33. Anzahl der Geburten	38
34. Specificierung der Mehrgeburten	39
35. Lebendgeborene nach Legitimität und Geschlecht	40
36. Lebendgeborene nach Confession und Legitimität	41
37. Lebendgeborene nach der Nationalität der Mutter	42
38. Legitime Lebendgeborene nach dem Alter des Vaters	42
39. Lebendgeborene nach dem Alter der Mutter	45
40. Lebendgeborene nach dem Beruf der Eltern	44
41. Todtgeborene und Fehlgeburten nach Confession und Legitimität	45
42. Sterblichkeit nach Monaten	46
43. Sterblichkeit nach Bezirken	48
44. Sterblichkeit nach Geschlecht und Familienstand	50
45. Sterblichkeit nach Altersklassen	51
46. Die an natürlichen Todesursachen Verstorbenen nach Altersjahren, auf die lebende Bevölkerung bezogen	52
47. Sterblichkeit nach Confession und Nationalität	54
48. Kindersterblichkeit (0—5 Jahre)	55
49. Säuglingssterblichkeit (0—1 Jahr)	56
50. Todesursachen	57
a) Infectiouskrankheiten	57
b) Wichtigere sonstige natürliche Todesursachen	58
c) Gewalttame Todesursachen	60
51. Aufnahmen in den Staatsverband und Entlassungen aus demselben	60

	Oldal
52. A népesség természetes szaporulata nem, hiffelekezet és nemzetiség (anyanyelv) szerint	61
53. A népesség szaporulata	63
V. Községi közigazgatás.	
54. A főváros szolgálatában álló összes állandó személyzet és annak illetményei	65
55. Közigazgatási költségek és nyugdíjak	68
VI. Katonai ügyek.	
56. Katonai ügyek	69
57. A katonai népesség részletezése	69
VII. Közbiztonság. Rendészet.	
58. Közigazgatási és társadalmi rendészet	70
59. a) Bűnügyi rendészet. Tolonczügy. Kihágási bíráskodás	71
b) Fontosabb büntettek és vétségek	71
VIII. Községi háztartás.	
60. Községi háztartás és pénzkézeltés	72
a) A községi alap bevételei és kiadásai	72
b) A községi alap vagyonállapota	73
c) Egyéb közigazgatási alapok	74
d) Önálló vagyonkezeléssel bíró üzemek és fösszesítés	75
61. Községi ingatlanok	76
62. A főváros kölcsönei	77
IX. Adók.	
63. Állami és községi egyenes adók kivetése	78
64. Házbérjövedelem. — Fejenkénti adóteher	80
X. Építkezések.	
65. Építkezések és lebontások főáttekintése	81
66. Az új épületek rendeltetésük szerint	82
67. Új lakóházépítkezések kerületek szerint	83
68. Új lakóházak magasság és a szobák száma szerint	84
69. Új lakóházak a lakások száma szerint	84
70. Az építkezések által keletkezett lakások száma, nagysága és a keletkezett épületrészek	85
71. Az építkezések által beépített terület. Építési költség	86
XI. Kőzmunkák.	
72. Gázvilágítás	87
73. Budapest székesfőváros gázművei	88
74. Villamosvilágítás	89
75. Vízművek	90
76. A vízművek pénzügyi viszonyai	91
77. Csatornázás	92
78. Utcaburkolatok és útépítések	93
XII. Őstermelés.	
79. Művelési ágak	94
80. Községi erdőbirtok	94
81. Szőlőművelés és szüret	94
82. Állatszámítások	94
83. Községi mező- és erdőgazdaság. — Parkok és ültetvények	95
XIII. Ipar. Kereskedelem.	
84. Az ipar-forgalmi népesség részletezése kereseti ágak szerint	96
85. Üzletnyitások és bezúntetések	102
86. Céggjegyzések és cégtörlések. Csődök	103
87. Nagyipari vállalatok nagyságuk szerint	104
88. Kisipari vállalatok nagyságuk szerint	105
89. Jelentékenyebb gyári vállalatok termelése	06
90. Ipari részvénytársaságok	107
91. Közraktárak és elevátor	108

	Seite
52. Natürliches Wachstum der Bevölkerung nach Geschlecht, Confession und Nationalität (Muttersprache)	61
53. Wachstum der Bevölkerung	63
V. Gemeindeverwaltung.	
54. Im Dienste der Hauptstadt stehendes gesamtes Personal und dessen Bezüge	65
55. Verwaltungskosten und Ruhegelder	68
VI. Militäranglegenheiten.	
56. Militäranglegenheiten	69
57. Specification der Militärbevölkerung	69
VII. Öffentliche Sicherheit. Polizeiwesen.	
58. Administrative und sociale Polizei	70
59. a) Criminalpolizei. Schubwesen	71
b) Bedeutendere Verbrechen und Vergehen	71
VIII. Gemeindehaushalt.	
60. Kommunale Haushaltung und Geldgebarung	72
a) Einnahmen und Ausgaben des Communalfondes	72
b) Vermögensstand des Communalfondes	73
c) Sonstige Verwaltungsfonde	74
d) Betriebe mit eigener Vermögensgebarung und Hauptsummarum	75
61. Realitäten der Commune	76
62. Statische Darlehen	77
IX. Steuern.	
63. Bemessung der directen Staats- und Communalsteuern	78
64. Hauszinssertragniss. — Steuerlast pro Kopf	80
X. Bauftätigkeit.	
65. Hauptübersicht der Bauten und Demolierungen	81
66. Neue Gebäude nach deren Bestimmung	82
67. Neugebaute Wohnhäuser nach Bezirken	83
68. Neugebaute Wohnhäuser nach der Höhe und Zimmerzahl	84
69. Neugebaute Wohnhäuser nach der Anzahl der Wohnungen	84
70. Die durch die Bauten entstandenen Wohnungen nach ihrer Grösse und die wichtigeren Wohnpiéden	85
71. Durch die Bautätigkeit verbaute Fläche. Baukosten	86
XI. Öffentliche Arbeiten.	
72. Gasbeleuchtung	87
73. Gaswerke der Stadt Budapest	88
74. Elektrische Beleuchtung	89
75. Wasserwerke	90
76. Finanzielle Verhältnisse der Wasserwerke	91
77. Canalisierung	92
78. Strassen- und Wegebau	93
XII. Urproduction.	
79. Culturzweige	94
80. Communaler Waldbesitz	94
81. Weincultur und Weinproduction	94
82. Viehzählungen	94
83. Kommunale Land- und Forstwirtschaft. — Parke	95
XIII. Industrie und Handel.	
84. Berufszweige der Gewerbe- und Handeltreibenden Bevölkerung	96
85. Eröffnung und Auflassung von Geschäften	102
86. Firmenprotocollierungen und Löschnngen. Concourse	103
87. Grossindustrie-Unternehmungen nach ihrer Grösse	104
88. Kleingewerbe nach ihrer Grösse	105
89. Production einzelner bedeutenderer Industrieunternehmungen	106
90. Industrielle Actiengesellschaften	107
91. Entrepots und Elevator	108

	Oldal
92. Mértékhitelcsítés	109
93. Hordóhitelcsítés	109
94. Marha- és lóvásárok	110
95. Sertésvásárok	112
96. Áru- és értéktözsde	114
97. Áruforgalom	115
a) Közlekedési vállalatok szerint	115
b) A behozatal árucsoportok szerint	116
c) A kivitel árucsoportok szerint	117
d) Egyes fontosabb beviteli cikkek részletezése	118
e) Egyes fontosabb kiviteli cikkek részletezése	119

XIV. Közlekedésügy.

98. Közlekedési népesség	120
99. Utcai közlekedés	120
100. Közúti vasutak	121
101. Helyi személyforgalom	122
102. A vasúti hálózat fejlődése	124
103. A vasutak vonatindítása	125
104. Vasutak és gőzhajók személyforgalma	126
105. Idegenforgalom. (A szállodákban és penziókban meg szállt idegenek országok szerint)	130
106. Kiadott útlevelek. — Kivándorlás	132
107. Dunai hajóforgalom	132
108. Posta és táviró	133
109. Távbeszélő	134

XV. Hitelügy.

110. A hitelintézetek áttekintése	135
111. Hitellel foglalkozó népesség	136
112. Postatakarékpénztár	136
113. Királyi zálogházak	137

XVI. Közoktatásügy.

114. Óvó- és tanköteles gyermekek	138
a) Kerületek szerint	138
b) Nemzetiség és hitfelekezet szerint	139
115. A tanintézetek főáttekintése	140
116. A középiskolák száma, osztályainak, tanerőinek és tanulóinak száma	142
117. A középiskolák tanulóinak hitfelekezet szerinti megoszlása	143
118. A középiskolák látogatottsága intézetenként kimutatva	144
119. A főiskolák áttekintése	146
120. A főiskolák hallgatóinak hitfelekezet szerinti megoszlása	147
121. A községi iskolák száma, osztályai, tanerői, tanulói és tantermei	148
122. A községi iskolák tanulói hitfelekezet és nemzetiség (anyanyelv) szerint	154
123. A községi iskolák tanulói szülőhelyük és szüleik lakóhelye szerint (Évi átlagokban)	159
124. A községi iskolák tanulói a szülők társadalmi állása (vagy foglalkozása) szerint és a tanulók segítése (Évi átlagokban)	160
125. A községi iskolák tanszemélyzete	162
126. A községi iskolák személyzeti kiadásai	163
127. A községi iskolák kiadásai és bevételei	164
128. Községi iskolaépületek. — Iskolai építkezések költségei	166

XVII. Közművelődés.

129. Értelmiségi népesség. (Közfoglalkozás és szabad foglalkozások)	167
a) A foglalkozási ágak részletezése	167
b) A főcsoportok demográfiai viszonyai	169
130. A közkönyvtárak látogatottsága	170
131. Múzeumok látogatottsága	171

XVIII. Egyházi és anyakönyvi ügyek.

132. Egyházi és anyakönyvi ügyek	172
--	-----

	Seite
92. Zimentierungen	109
93. Fasserzimentierungen	109
94. Vieh- und Pferdemarkte	110
95. Borstenviehmarkte	112
96. Waaren- und Effectenbörse	114
97. Waarenverkehr	115
a) Nach Transportunternehmungen	115
b) Die Einfuhr nach Waarenguppen	116
c) Die Ausfuhr nach Waarenguppen	117
d) Einfuhr einiger wichtiger Waarengattungen	118
e) Ausfuhr einiger wichtiger Waarengattungen	119

XIV. Verkehrswesen.

98. Verkehrsbevölkerung	120
99. Strassenverkehr	120
100. Strassenbahnen	121
101. Localer Personenverkehr	122
102. Entwicklung des Eisenbahnnetzes	124
103. Zugsverkehr der Eisenbahnen	125
104. Personenverkehr auf Eisenbahnen und Dampfschiffen	126
105. Fremdenverkehr. (Die in Hotels und Pensionen abgestiegenen Fremden nach Staaten)	130
106. Ertheilte Reisepässe. — Auswanderung	132
107. Schiffsverkehr auf der Donau	132
108. Post- und Telegraphenwesen	133
109. Telephon	134

XV. Creditwesen.

110. Übersicht der Creditinstitute	135
111. Creditbevölkerung	136
112. Hauptcassa der k. ung. Postsparcassen	136
113. Königliche Versatzämter	137

XVI. Unterrichtswesen.

114. Kindergarten- und schulpflichtige Kinder	138
a) Nach Bezirken	138
b) Nach Nationalität und Confession	139
115. Hauptübersicht der Lehranstalten	140
116. Anzahl der Mittelschulen, ihrer Classen, Lehrkräfte und Schüler	142
117. Die Schüler der Mittelschulen nach Confessionen	143
118. Frequenz der Mittelschulen nach Anstalten ausgewiesen	144
119. Übersicht der Hochschulen	146
120. Die Schüler der Hochschulen nach Confession	147
121. Anzahl der Communschulen, ihrer Classen, Lehrkräfte, Schüler und Lehrsäle	149
122. Die Schüler der Communschulen nach Confession und Nationalität (Muttersprache)	154
123. Die Schüler der Communschulen nach ihrem Geburtsort und nach dem Wohnort der Eltern (In Jahresdurchschnitten)	159
124. Die Schüler der Communschulen nach der socialen Stellung (oder dem Beruf) der Eltern und Unterstützung der Schüler (In Jahresdurchschnitten)	160
125. Lehrpersonal der Communschulen	162
126. Personal-Auslagen der Communschulen	163
127. Ausgaben und Einnahmen der Communschulen	164
128. Communale Schulgebäude. — Schulbaukosten	166

XVII. Culturelle Verhältnisse.

129. Intelligenzbevölkerung (Öffentl. Dienstl. und freie Berufe)	167
a) Specification der Berufsweize	167
b) Die demographischen Verhältnisse der Hauptgruppen	169
130. Frequenz der öffentlichen Bibliotheken	170
131. Frequenz der Museen	171

XVIII. Cultuswesen.

132. Cultus- und Matrikelwesen	217
--	-----

XIX. Közegészségügy.

	Oldal
133. Közegészségügyi személyzet, gyógyszerárak és községi kórházak	173
134. Himlőoltások. — Vegyeszeti és élelmiszervizsgáló intézet. Rendőrorvosi szolgálat	174
135. Községi fürdők	175
136. Központi fertőtlenítő intézet	176
137. Testi és szellemi fogatkozások	176
138. A községi kórházak betegforgalma	177
139. Közegészségügyi költségek és bevételek	178
140. Temetők	179
141. Fertőző betegedések	180

XX. Közélemezés.

142. Hús, szárnyasok és vad fogyasztása	182
143. Szeszesitalok fogyasztása. — Fogyasztási adóbevételek	183
144. Marhakozyvágóhid	184
145. Sertésközyvágóhid	185
146. Községi lóhúsüzem és húspároló	185
147. Vásárcsarnokok	186
148. Községi kenyérgyár	187
149. Községi élelmiszerárusító üzem	187
150. Fontosabb élelmickek kicsinybeni átlagárai	188

XXI. Közjótékonyág.

151. A kerületi elüljáróságok közjótékonyági működése	190
152. Magyar királyi állami gyermekmenhely	190
153. A községi alap közjótékonyági (rendes) kiadásai és bevételei	191
154. Községi szegényházak	192
155. Községi árvaházak	193
156. Gyámügyek	194
157. Mentőegyesület. — Hajléktalanok menhelye. — Népszálló	195
158. Tüzesetek és községi tűzoltóság	196

Grafikus ábrázolások.

- I. Beépített terület.
Viszonylagos népesség (népsűrűség).
- II. Az épületek magasságuk szerint.
A népesség növekedése.
- III. Bevándorlás és természetes szaporodás.
A népesség helyi eloszlása.
- IV. A népesség hitfelekezet és nemzetiség (anyanyelv) szerint.
- V. A népesség korviszonyai.
- VI. A népesség műveltségi állapota (Analfabéták).
A népesség családi és társadalmi viszonyai.
- VII. Születések, halálesetek és házasságkötések.
- VIII. Fertőző bajokban való megbetegedések és halálesetek.
- IX. A népesség foglalkozása.
A vasúti hálózat fejlődése.
- X. Áru- és személyforgalom.
- XI. Építkezések.
- XII. Községi közoktatásügy.

XIX. Sanitätswesen.

	Seite
133. Sanitätspersonal, Apotheken und Comunalspitäler	173
134. Schutzpockenimpfungen. — Chemische und Lebensmittel-Untersuchungs-Anstalt. — Polizeiärztlicher Dienst	174
135. Communalbäder	175
136. Centrale Desinfections-Anstalt	176
137. Körperliche und geistige Gebrechen	176
138. Krankenbewegung der Communalspitäler	177
139. Communale Sanitätskosten und Einnahmen	178
140. Friedhöfe	179
141. Infectiöse Erkrankungen	180

XX. Approvisionnement.

142. Consum von Fleisch, Geflügel und Wild	182
143. Consum von geistigen Getränken. — Verzehrssteuern	183
144. Rindviehschlachthaus	184
145. Borstenviehschlachthaus	185
146. Pferdeschlachthaus und Fleischsterilisierung	185
147. Markthallen	186
148. Communale Brodfabrik	187
149. Communaler Lebensmittel-Verkauf	187
150. Durchschnittspreise der wichtigeren Lebensmittel	188

XXI. Öffentliche Wohltätigkeit.

151. Humanitäre Tätigkeit der Bezirksvorstehungen	190
152. Königl. ungar. staatliches Kindersyl	190
153. Humanitäre Ausgaben und Einnahmen des Communalfondes	191
154. Communale Armenhäuser	192
155. Communale Waisenhäuser	193
156. Waisenangelegenheiten	194
157. Rettungsgesellschaft. — Asyle für Obdachlose. — Volkshelm	195
158. Brände und Communale Feuerwehr	196

Graphische Tafeln.

- I. Verbante Fläche.
Relative Bevölkerung.
- II. Die Gebäude nach ihrer Höhe.
Wachstum der Bevölkerung.
- III. Zuzug und natürliches Wachstum.
Topographische Verteilung der Bevölkerung.
- IV. Confession und Nationalität (Muttersprache) der Bevölkerung.
- V. Altersverhältnisse der Bevölkerung.
- VI. Bildungsgrad der Bevölkerung (Analphabeten).
Familienstand und sociale Verhältnisse der Bevölkerung.
- VII. Geburten, Todesfälle und Eheschliessungen.
- VIII. Erkrankungen und Todesfälle an infectiösen Krankheiten.
- IX. Beruf der Bevölkerung.
Entwicklung des Bahnnetzes.
- X. Waaren- und Personenverkehr.
- XI. Bautätigkeit.
- XII. Communales Unterrichtswesen.

Pótlások és hibaigazítások. — Nachträge und Berichtigungen.

Utólagos helyesbítések folytán a 114., 115. és 138. sz. táblák egyes adatai módosultak. Felkérjük olvasóinkat, hogy az idecsatolt új táblarészekkel a 138., 140., 141. és 173. oldalon közölt táblázatok megfelelő részeit ragasszák át.

Infolge nachträglicher Correcturen ändern sich einzelne Angaben der Tabellen Nr. 114, 115 und 138. Wir ersuchen unsere Leser, mit den hier folgenden neuen Tabellenteilen die betreffenden Teile der auf Seite 138, 140, 141 und 173 abgedruckten Tabellen zu überkleben.

A 140. oldalon. — Auf Seite 140.

Az iskolafajok megnevezése Benennung der Schulgattungen (Die deutschen Benennungen siehe Seite 141.)	1914/15	1919/20	1922/23
I. Kisdedovás.			
Kisdedovók	104	104	106
II. Népoktatás.			
Elemi népiskolák	170	171	189
Gazd., házt. és ism. népisk.	44	34	31
Polgári iskolák	56	65	71
Ipari és keresk. tanoncisk.	111	94	115
Együtt	381	364	406
III. Óvo- és tanítóképzés.			
Kisdedovónőképzők	1	1	1
Tanítóképzők	3	3	3
Tanítónőképzők	6	6	6
Együtt	10	10	10
IV. Középoktatás.			
Gimnáziumok	22	32	32
Reáliskolák	6	8	8
Felsőbb leányiskolák	10	8	6
Együtt	38	48	46
V. Szakoktatás.			
Gazdasági intézetek	1	3	4
Ipari és keresk. iskolák	40	47	36
Katonai iskolák	2	1	1
Művészeti iskolák	7	7	5
Vegyes szakiskolák	5	6	8
Emberbaráti jell. tanint.)	6	7	7
Együtt	61	71	61
VI. Felső oktatás.			
Hittani intézetek	5	5	5
Pázmány P.-tud.-egyetem	1	1	1
József-műegyetem	1	1	1
Egyéb főiskolák ³⁾	1	2	4
Együtt	8	9	11
Főösszeg	602	606	640

	Férfi	Nő	Férfi	Nő	Férfi	Nő
I. Kisdedovás.						
Kisdedovók	—	205	—	247	—	251
II. Népoktatás.						
Elemi népiskolák	513	1.178	749	1.976	727	1.203
Gazd., házt. és ism. népisk.	81	243	65	100	41	62
Polgári iskolák	338	519	343	935	377	949
Ipari és keresk. tanoncisk.	916	209	456	92	770	141
Együtt	1.848	2.149	1.613	3.103	1.915	2.355
III. Óvo- és tanítóképzés.						
Kisdedovónőképzők	4	7	6	8	4	7
Tanítóképzők	42	—	51	—	48	—
Tanítónőképzők	85	—	115	—	70	—
Együtt	138	—	180	—	129	—
IV. Középoktatás.						
Gimnáziumok	380	43	634	134	559	191
Reáliskolák	122	—	172	—	161	—
Felsőbb leányiskolák	165	—	68	—	58	—
Együtt	711	—	1.008	—	969	—
V. Szakoktatás.						
Gazdasági intézetek	15	—	22	10	46	18
Ipari és keresk. iskolák	389	113	468	215	373	218
Katonai iskolák	68	—	60	—	67	—
Művészeti iskolák	102	36	189	—	100	35
Vegyes szakiskolák	86	—	59	—	50	10
Emberbaráti jell. tanint.)	52	—	55	—	51	17
Együtt	861	—	1.078	—	687	298
VI. Felső oktatás.						
Hittani intézetek	20	—	21	—	20	—
Pázmány P.-tud.-egyetem	424	—	540	—	520	—
József-műegyetem	163	—	160	—	219	—
Egyéb főiskolák ³⁾	41	—	43	—	125	—
Együtt	648	—	764	—	884	—

A 141. oldalon. — Auf Seite 141.

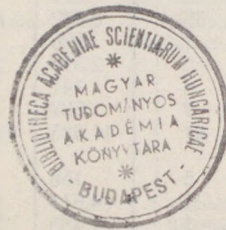
	1914/15	1919/20	1922/23
	12.695	10.954	10.260
	60.609	62.308	57.401
	3.444	1.640	2.029
	22.153	25.805	25.834
	14.643	10.142	21.897
	100.849	99.895	107.161
	60	67	116
	289	273	274
	776	949	803
	1.125	1.289	1.193
	10.868	15.297	15.587
	3.410	4.382	4.165
	1.807	850	891
	16.085	20.529	20.643
	21	102	219
	8.082	8.336	10.007
	526	378	423
	2.318	2.513	1.660
	141	238	418
	537	633	807
	11.625	12.200	13.534
	156	101	159
	4.911	4.772	6.896
	1.485	3.121	4.048
	122	121	4.484
	6.674	8.115	15.587
	149.053	152.982	168.378

A 138. oldalon. — Auf Seite 138.

Schulpflichtige Kinder	összesen — Zusammen		
	fiú Knaben	leány Mädch.	együtt zusam.
1920.			
I.	6.864	6.708	13.572
II.	3.133	3.112	6.245
III.	4.430	4.433	8.863
Jobbpart	14.427	14.253	28.680
IV.	1.344	1.356	2.700
V.	4.341	4.343	8.684
VI.	11.228	11.203	22.431
VII.	11.655	11.912	23.567
VIII.	9.015	9.190	18.205
IX.	6.223	6.406	12.629
X.	5.468	5.477	10.945
Balpart	49.274	49.887	99.161
Budapest	63.701	64.140	127.841

A 173. oldalon
Auf Seite 173

	1870
Körtermek	
Szt Rókus	102
Szt László	—
Szt István	—
Zita-kórház	—
Szt János	16
Szt János	118
Agyak	
Szt Rókus	1.198
Szt László	—
Szt István	—
Zita-kórház	—
Szt János	203
Gyöngyösi-úti	—
Bakáts-téri	1.401
Kórh. személyzet Kórház	
Szt Rókus	32
Szt László	79
Szt István	—
Zita-kórház	—
Szt János	8
Szt János	20
Gyöngyösi-úti	—
Bakáts-téri szül.	—
Orvos	40
Egyéb egészs.	—
Betegpótló	
férfi	—
nő	99
Tisztviselő	20
Szolga, egyéb	45
Összesen	204

A large, faint table with multiple columns and rows, likely a library inventory or catalog. The text is mostly illegible due to fading, but the structure suggests a list of items with associated numbers and descriptions.

BUDAPEST FÉLSZÁZADOS FEJLŐDÉSE
DIE FÜNFZIGJÄHRIGE ENTWICKELUNG BUDAPESTS
1873—1923

BUDAPEST FÉLSZÁZADOS FEJLŐDÉSE, 1873—1923. (DIE FÜNFZIGJÄHRIGE ENTWICKELUNG BUDAPESTS, 1873—1923.)

1. Település és beépülés. (Siedelung und Verbauung.)

(V. ö. az 2—7. sz. táblákat és sz. I. és II. sz. grafikus táblát.)

A székesfőváros területe. — Utcák száma és területe. — Egyes utcák népszámának alakulása, házaik átlagos népessége. — A beépítés folyamata. Kültelki terjeszkedés. — Az épületek száma és magassága. — Az építési jelleg változása kerületek szerint. — A házak nagysága és befogadóképessége. — A házak lakottsága. — Egyéb épületek. — Viszonylagos népesség, népsűrűség. — A lakások.

Areal. — Anzahl und Areal der Strassen. — Volkszahl einzelner Strassen, durchschnittliche Seelenzahl der Häuser. — Verbauung des Stadtgebietes. — Anzahl und Höhe der Gebäude. — Baulicher Charakter der Bezirke. — Grösse und Fassungsraum der Häuser. — Die Behausungsziffer. — Sonstige Gebäude. — Relative Bevölkerung. Volksdichte. — Die Wohnungen.

Terület (Areal). Az 1872. évi XXXVI. törvénycikk által egyesített három város területe a következő volt:

	Hektár
Pest szab. kir. város	9.027 ³⁷
Buda „ „ „	7.548 ²⁶
Óbuda mezőváros	2.810 ⁵⁵
Margitsziget	58 ¹¹
Összesen	19.444 ²⁹

A három város egyesítése óta Budapest összterülete nem változott meg; a terület megoszlása azonban lényeges módosulásokat mutat. Így a Duna szabályozása folytán már 1894-ig 113·10 hektárral gyarapodott a főváros szárazföldi területe, utóbb pedig a Margitsziget árvízmentesítése és a budai kis szigettel való egyesítése által is jelentékeny területet hódítottak el a Duna vízfelületéből. Nagyon természetes, hogy a főváros fejlődésével a művelési ágak megoszlása is erősen módosult.

Az a tény, hogy a három város egyesítése óta, vagyis 1873 óta, Budapesthez más város nem csatoltatott s hogy különösen a rohamos fejlődésű szomszédos községek bekebelezése elmaradt, Budapest fellendülésének megítélésében mindig kellően mérlegelendő. Mert Európa legtöbb nagyvárosa nagyrészt külvárosok beolvasztásának köszöni gyors népszámbeli fellendülését, Budapest ellenben tisztán belső gyarapodása által és hatalmas vonzóerejének hatása alatt lett naggyá és népszámának növelése céljából sohasem fordult idegen községek bekebelezésének külső

erőszakos eszközéhez. Hogyha azonban Budapest ekként közigazgatásilag változatlanul meg is maradt az 1873-ban egyesített városok eredeti keretében, gazdasági fejlődésében mégsem különíthető el az őt környező és részben vele összeépült szomszédos községektől, melyek vele együtt képezik a gazdasági Nagy-Budapestet.

Utcák száma és területe. (Anzahl und Areal der Strassen). Fővárosunk fejlődése településének és beépülésének módjában és arányaiban oly kifejezésre jut, mely gyarapodását plasztikusan állítja elénk. Települését jellemzi egyrészt kiépített utca- és úthálózata, másrészt ezen belül a beépítés sűrűsége és a kültelteken a szórványos beépítkezés fokozatos terjeszkedése. Budapest utcahálózatának félszázados fejlődését tehát leginkább az újonnan keletkezett utcák és utak érzékeltethetik, mert a régi utcahálózat települési jelentősége a beépítés sűrűségében rejlik, melyet grafikailag feltüntetni nem tudunk. Sajnos azonban, hogy az utcák számának megállapítása az idők folyamán annyira eltérő módon történt,¹⁾ hogy ez adatok a főváros valóságos terjeszkedéséről helyes képet nem adhatnak. Így tehát szorítkoznunk kell annak megemlítésére, hogy az utcák és terek száma ma 1.676, az utcák területe pedig 1.638·38 hektár, szemben a 30 év előtti 1.160·36 hektárral²⁾. A fejlődés irányát és külterjességét mutatja, hogy az utcák területe a beltelken 481·64 hektárról csak 538·56-ra emelkedett, a kültelken ellenben 678·72 hektárról 1.099·82-re.

Egyes utcák népszámának alakulása, házaik átlagos népessége. (Volkszähl einzelner Strassen.) Határozottabb képet nyerünk a népesség településéről, ha az utcák népszámának alakulását vesszük szemügyre. Erre vonatkozólag a 4. sz. tábla foglal magában adatokat, mely a legnépesebb utcák házainak és lakóinak számát tünteti fel 1869-től 1920-ig. Ez a kimutatás egyrészt oly utcákat ölel fel, melyek már ősidők óta léteztek, részint olyanokat, melyek az utolsó félszázad folyamán keletkeztek. Mindkét csoport utcái élénken jellemzik a beépülés és benépesülés folyamatát és intenzitását és ezért néhány jellemző példát e helyen is felsorolunk. A felsorolt esetekben azonban nemcsak a házak számának emelkedése okozta a népesség erős növekedését, hanem különösen a házak nagyságának (illetve átlagos népszámának) jelentékeny fokozódása, miért is az utcák népszámán kívül a házak átlagos népességét is közöljük annak feltüntetésére, hogy mennyire épültek a régi kis házak helyébe vagy mellé népes nagy házak és bérkaszárnnyák.

Régi utcák, melyeknek népessége nagymérvű kiépülésük folytán gyarapodott nagy arányban :

A jobbparton (am rechten Ufer):	Az utcák népessége Volkszähl der Strassen		Egy ház átlagos népessége Durchschnittl. Seelenzahl eines Hauses	
	1880	1920	1880	1920
Fehérvári-út	332	7.681	25·5	82·5
Bécsi-út	1.479	5.040	21·4	40·8
Margit-körút	813	4.403	25·4	68·7
Hidegkúti-út	178	3.450	8·1	37·0
Budafoki-út	188	2.938	23·5	48·1
Alkotás-utca	517	2.904	19·8	78·4
Krisztina-körút	370	2.879	30·8	37·8

¹⁾ A régiebb évek kimutatásaiban a tényleg megnyitott utcákon kívül a tervezett (tehát még csak papiroson meglévő) utcák is bennfoglalhatnak; az ezen évekre vonatkozó számadatok ez okból nagyobbak, mint a későbbi években kitüntetett utcák számai. Az utcák nagyságára és népességére vonatkozó adatok pedig a régiebbi években csak a beltelki utcákra vonatkoznak, míg 1910 óta ezek kimutatásában a kültelki utcák is szerepelnek.

²⁾ Régiebb adat nem áll rendelkezésre.

A balparton (am linken Ufer):	Az utcák népessége Volkszähl der Strassen		Egy ház átlagos népessége Durchschnittl. Seelenzahl eines Hauses	
	1869	1920	1869	1920
Üllői-út	3.235	15.368	36 ³	128 ⁰
Rákóczi-út	2.794	9.133	66 ⁵	117 ⁰
Dob-utca	5.396	8.781	65 ⁸	104 ⁵
Baross-utca	190	8.657	31 ⁶	81 ⁶
Váci-út (külső)	750	8.129	50 ⁰	61 ¹
Aréna-út	767	7.018	34 ⁸	91 ¹
Szondy-utca	723	6.241	36 ¹	104 ⁰
Csengery-utca	951	5.537	43 ²	89 ³
Rombach-utca	618	5.487	56 ¹	79 ⁵
Wesselényi-utca	767	4.942	34 ⁸	79 ⁷
Örmvölgy-utca	217	4.339	14 ⁴	149 ⁶
Lónyay-utca	1.240	4.486	34 ⁴	101 ⁹

Az új utcák közül, melyek a félszázad folyamán keletkeztek, jellemző példaként felsoroljuk a következő balparti utcákat, ahol is a házak átlagos népességét csak 1920-ból tüntetjük fel, mivel itt már kezdettől fogva nagyarányú bérházak épültek s így régebbi kis épületek nem zavarják az összehasonlítást:

	Az utcák népessége Volkszähl der Strassen		Egy ház átlagos népessége Durchschnittl. Seelenzahl eines Hauses
	1880 (1890)	1920	1920
Hungária-körút	(51)	7.400	68 ⁵
Visegrádi-utca	999	7.245	109 ⁷
Angyalföldi-út	¹⁾ 563	7.015	584 ⁵
Thököly-út	769	5.867	40 ⁴
István-út	217	5.652	99 ¹
József-körút	387	5.635	81 ⁶
Nefelejts-utca	(1.485)	5.618	108 ⁰
Damjanich-utca	926	5.219	106 ⁵
Dembinszki-utca	(44)	5.174	132 ⁶
Teréz-körút	880	4.489	80 ²
Elemér-utca	(27)	4.359	150 ³
Hernád-utca	(8)	4.345	135 ⁷
Maglódi-út	114	4.097	132 ¹

A beépítés folyamata. (Verbauung des Stadtgebietes.) A főváros településének és beépítésének áttekintő képét nyújtja az I. sz. grafikus tábla, mely Budapest beépített területét tünteti fel egyrészt az 1873, másrészt az 1923. évben. A két rajz szembe-tűnően érzékelteti fővárosunk és közvetlen környékének beépülését az utolsó félszázadban. Az egyesítéskori Budapest sűrűn beépített része a Duna jobbpartján felölelte Óbuda belső részeit s az I. és II. kerületnek a Városmajorig, a Németvölgyig és a Gellérthegyig terjedő részét; szórványos beépítésű terület a Svábhegy egy kis részén kívül akkor alig volt. A balparton a későbbi Nagykörút jelölte a sűrű beépítés zónáját (de még azon belül is volt sok gyéren beépített vagy beépítetlen rész, különösen a Lipótváros éjszaki részében), azonkívül a szórványosan beépített rész is csak a Városligetig, a Köztemetőig, Orczykertig és körülbelül a Szvetenay-utcáig terjedt és a kőbányai csekély kiterjedésű szórványon kívül Pest kültelkén csak egyes magános házak és majorok voltak, melyeket térképünkön fel sem tüntethetünk. Az egyesített főváros perifériája is jóformán lakatlan volt; az akkor

¹⁾ 1900-ban.

még kisdud Újpest és Rákospalota, mindössze 519 és 504 házával, jelentéktelen telep volt, a csömöri, cinkotai, rákoskeresztúri és soroksári határ teljesen lakatlan volt s itt a legközelebbi szomszédos községek is 8—10 kilométernyire voltak. Teljesen hiányoztak tehát a külvárosok, melyek abban az időben Bécsben, Prágában, Berlinben és más városokban már számottevő alkotórészei voltak a leendő nagyvárosoknak.

Az azóta letelt félszázad teljesen megváltoztatta a főváros településének képét; a régebben szórványosan beépített területek zárt sorokban, magas házakkal épültek be; a jobboldalon a beépített rész Óbuda irányában messze éjszak felé húzódott, az Országút és Krisztinaváros erősen nyugat felé terjeszkedett s a Tabán nagyrésznél lebontása is csak megszakítást eredményezett a beépített területben, mert a Gellérthegy nyaralótelepén túl dél felé a Lágymányos síkján és ki Kelenföld felé egészen új, modern, szép városrész keletkezett, mely az I. kerület fejlődésének irányát megszabva, leendő nagyságának alapjait rakta le. A helyi közlekedési vonalak fejlődésével és tökéletesbedésével a távolabb eső részek is mindjobban beépültek. Új telepek keletkeztek Óbuda külterületén a Római-fürdő, az új gázgyár, a Bécsi-út környékén, a Szemlőhegy, Rózsadomb és Vérhalom kies vidékét a nyaralók sűrű raja lepte el, a hüvösvölgyi vasúti vonal kiépítése a Lipótmező és Hüvösvölgy előkelő nyaralótelepeit keltette életre, a Svábhegy egész területét, éjszakai és déli lejtőivel és a Zugliget katlanát elfoglalta a főváros vagyonszálló társadalma, a Németvölgy lapályát a szerényebb sorsú népesség lepte el s Kelenföld, Albertfalva és Budaörs irányában mind sűrűbben emelkedtek az új épületek a bérháztól kezdve le a szerény majoros gunyhójáig. Mégis a dunajobbszparti rész hegyes-völgyes terepe itt a zárt sorokban való építkezést nem tette lehetővé, ezért ez a külterjes terjeszkedés nem is jutott el a szomszédos községekig s így azok a fővárossal közvetlenül nem nőhettek össze, amiért is közöttük és Budapest között nem is jött létre az a szoros és sűrű kapcsolat és forgalmi összeköttetés, mely a balparti városrészek és a szomszédos községek között kifejlődhetett.

Más volt a balparti részek fejlődése. Ezt nagyrészt megindították és irányították azok a nagyszabású szabályozási és városrendezési műveletek, melyek már 1871. táján indultak meg. Ezeknek első eredménye volt a Váci-körút, a belső körút és a sugáralakban kivezető nagy utak (Kerepesi-, Üllői- és Soroksári-út) szélesbítése, szabályozása és rendezése, majd az Andrássy-(Sugár-)út és a Nagykörút létesítése, melyek ugyan már az 1870. évi LX., illetve az 1871. évi XLII. t.-c. alapján nyertek megállapítást, de legnagyobb részét már a főváros egyesítését követő években létesültek, ezzel egyúttal a főváros építkezési fejlődésének is megjelölve a maga irányait. Az ezekkel járó rendkívüli (15—25 évi) adókedvezmények az építkezést természetesen lényegesen elősegítették. A nagyszabású városrendezési munkálatokat követte a Hatvani-(most Kossuth Lajos-)utca kiszélesítése és a Belváros szögzugos utcátömlégekének (az Eskütéri-híd építésével kapcsolatos) szabályozása, mely ott teljesen új, modern városrészt keltett életre. Ehhez hasonló, sőt nála még nagyobb szabású alkotás volt az Újépület helyének szabályozása, mely a Lipótváros legszebb részeit eredményezte. A külső részekben a Hungária-körút létesítése és Kőbánya szabályozása voltak a fontosabb városfejlesztési mozzanatok.

Ezeknek a hatalmas szabályozásoknak hatása alatt a balparti városrészek nemcsak belsejükben lendültek fel hirtelenül, de a fejlődés óriási méretekben haladt a periferiák felé is. Ez a fejlődés legintenzívebb volt a Terézvárosban és az Erzsébet-

városban, mely egészen a Városligetig és a keleti pályaudvarig sűrűn beépült a keskeny utcákba szorított magas bérházakkal (az ú. n. Chicago szédületes benépesedése az amerikai nagyvárosok rohamos fejlődésével vetekszik, azokon talán túl is tesz), a Külső Váci-út mentén a gyárak hatalmas épületei csakhamar az újpesti határig tolták ki a gyárváros mozgalmas életét, létrehozva a két város közötti közvetlen összefüggést, az Angyalföld, Erdőtelek és Lőportárdülő rónáját a munkások és egyéb kisemberek sűrű települése lepte el, a Városligeten kívül az Erzsébet királyné-útja mentén, a Nagy- és Kis-Zuglóban s a Herminamezőn keletkeztek újabb meg újabb telepek. A József- és Ferencváros belterülete is teljesen beépült s utóbbinak külterülete egészen az összekötő vasút vonaláig, sőt azon túl is a Soroksári-út mentén élénk ipari és üzleti forgalom gócpontjává lett, a hajdan csak gyéren beépített s csekély terjedelmű Kőbánya városias módon épült ki, terjeszkedett minden irányban s az Ó- és Újhegy hátán és tövében tekintélyes várossá alakult ki.

Ez a rohamos fejlődés azonban nem állott meg a főváros közigazgatási határainál. A gazdasági fellendülés nem ismert politikai határt, hanem átlépve Budapest határvonalait, azokon túl is megnövesztette a régebbi kisközségeket s egészen újakat létesített, melyekben különösen a fővárosban munkát talált szegényebb néprétegek fészkeltek be magukat, úgyhogy a pesti határt ma éjszak felől Újpest, Rákospalota, Pestújhely és Rákosszentmihály, dél felől Csepel, Pesterzsébet (Erzsébetfalva), Kispest és Pestszentlőrinc hatalmas települései szinte sűrűn zárt vonalban övezik, amely vonal csakis a pesti határ keleti csücske körül, Rákoskeresztúr és Mátyásföld irányában nincs kiépitve, helyet hagyva itt még a főváros további terjeszkedésének és újabb önálló települések létrejöttének. Ezen az úton alakultak ki a fővárost jelenleg övező népes szomszédos községek, melyek közigazgatási önállóságuk mellett is ma joggal nevezhetők Budapest külvárosainak és a gazdasági Nagy-Budapest szerves alkotórészeinek tekinthetők. (Ezeknek fejlődését l. a 21* lapon.)

Az épületek száma és magassága. (Anzahl und Höhe der Gebäude.) Budapest főváros és környéke ezen települési folyamatát számszerűleg élesen világítják meg azok a statisztikai adatok, melyek egyrészt az épületek számának növekedését, másrészt a viszonylagos népesség, vagyis a népsűrűség alakulását tüntetik fel. Az épületek számának növekedése a beépítés folyamatának pusztán csak mennyiségi tüneteit adja; a beépítés minősége a házak méreteiben (magasságában és befogadóképességében) nyer kifejezést. A főváros egyesítésekor az épületek száma¹⁾ 9.351 volt, félszázaddal reá pedig 20.020 épületet írtak össze. Ez a gyarapodás, mely az eredeti épületek számának kétszeresét nem sokkal haladja meg, a megháromszorozódott népességgel szemben nem látszik túlnagynak; jelentőségét az épületszaporulat minőségében találja, mely az épületek magasságában nyer kifejezést. Az 5. sz. tábla az erre vonatkozó részletes adatokat foglalja magában. A különböző magasságú épületek jelentőségét akként érzékeltetjük, ha az épületek emeletsorainak számát állapítjuk meg. Világos, hogy egy ötemeletes ház — vízszintes méreteinek figyelmen kívül hagyása mellett is — átlag hatszor akkora lakosságot fogadhat be, mint egy földszintes épület s így ezzel szemben

¹⁾ Épületek alatt mindig a beépített telkek számát értjük; ha tehát egy telken több épület áll (p. o. több pavillonból álló kórház vagy kaszárnya), ez csak egy épületnek számít.

hatszoros súllyal esik latba. Az épületállomány valódi értékéhez és jelentőségéhez tehát közelebb jutunk, ha az emeletsorok számát állapítjuk meg, — ami mellett természetesen még mindig fennmaradnak az épületek vízszintes méreteiben mutatkozó eltérések, melyek még jobban a magasabb házak felé billentik a mérleg serpenyőjét. Ha már most egymás mellé állítjuk egyrészt az épületek, másrészt az ezekben foglalt emeletsorok összegeit, úgy a következő eredményre jutunk:

	Épületek száma Anzahl der Gebäude	Ezekben levő emeletsorok száma Anzahl der Stockwerke	100 épületre jutott emeletsor Auf 100 Gebäude entfallen Stockwerke
1869	9.351	12.427	132,9
1880	10.748	15.867	147,6
1890	13.066	20.175	154,4
1900	16.254	30.479	187,5
1910	18.035	35.826	198,6
1920	20.020	41.866	209,1

vagyis a szaporulat volt (Zuwachs):

	az épületekben an Gebäuden	az emeletsorokban — an Stockwerken	
1869—1880	1.397	3.440	246,3
1880—1890	2.318	4.308	185,8
1890—1900	3.188	10.304	323,2
1900—1910	1.781	5.347	300,2
1910—1920	1.985	6.040	304,3

Ezekből látható, hogy a főváros egyesítésének idejében a főváros épületei között kevés magas ház volt (hiszen egy házra átlag csak 1,3 emeletsor jutott), de a magas házak fokozatosan szaporodtak, úgyhogy 1920-ban már két emelet-sornál több esett egy épületre. Az épületsorok száma pedig ötven év alatt 12.427-ről 41.866-ra emelkedett, tehát több mint megháromszorozódott. Általában a 19. század utolsó évtizedében volt az épületállomány és ezzel együtt az emeletsorok szaporulata is legnagyobb s ugyanakkor keletkeztek az aránylag legnagyobb házak is.

A különböző magasságú házak állományában beállott változások a következő adatokból ítéltethők meg (Die Gebäude nach ihrer Höhe):

		1869		1920		Szaporulat (Zuwachs)	
		absolut	%	absolut	%	absolut	%
Földszintes .	Ebenerdig . . .	7.243	77,5	10.367	53,4	3.124	43,1
1 emeletes .	1 Stock hoch . .	1.358	14,5	3.245	15,1	1.887	138,9
2 „	2 „ „	550	5,9	2.131	10,5	1.581	287,5
3 „	3 „ „	182	1,9	2.821	14,1	2.639	1.450,0
4—5 „	4—5 „ „	18	0,2	1.352	6,6	1.334	7.411,4
Magasabb .	Darüber	—	—	15	0,0	15	—

Ez adatokból látható, hogy Budapest házállományában mily óriási mértékben szaporodtak a magasépületek s hogy a növekedés aránya a magassággal karöltve jár. A legalacsonyabb, földszintes házak száma a félszázad alatt ugyan 3.124-el szaporodott, de ez az 1869. évi állománynak csak 43,1%-ával ér fel, míg ezzel szemben az egyemeletes házak szaporulata (1.887 ház) már 138,9%-os s a kétemeleteseké (1.581) 287,5%-os; a háromemeletes házak száma megtizenötszörözött (1.450%), ennél magasabb ház pedig ma 74-szer annyi van, mint 1869-ben, amidőn ily ház csak 18 volt a főváros egész területén.

Összevonva az adatokat, azt találjuk, hogy a házak szaporulata a következő volt (Zuwachs der Gebäude):

a földszintes házaké	an ebenerdigen Häusern	3.124
az 1 és 2 emeletes házaké	an 1—2 Stock hoch Häusern	3.468
a 3 és többemeletes házaké	an höheren Häusern	3.988

Budapest házállománya ezen fejlődés folytán akként alakult át, hogy míg a főváros egyesítésekor a földszintes házak az egész házállománynak több mint háromnegyed részét (77·5%) tették, addig ma alig haladják meg a felét (53·4%); az egyemeletes házak aránya ezen idő alatt alig változott meg, a kétemeleteseké (5·9-ről 10·5%-ra) majdnem megduplázódott, a háromemeleteseké (1·9-ről 14·1%-ra) meghétszereződött, a még magasabb házaké pedig ma harmincháromszor akkora, mint 1869-ben.

Ezen nagy átalakulás — mondhatnók külső városiasodás — dacára azonban Budapest házainak magassága tekintetében még mindig messze elmarad a nyugat-európai nagyvárosok külső képétől. Míg nálunk a földszintes házak még mindig a házállomány jó felét teszik, addig már Bécsben a házaknak csak negyedrésze (sőt Bécs régi városrészében csak egytizede) földszintes, s sok német nagyvárosban (Berlin, Köln, Frankfurt a. M., Boroszló) száz épületre csak 4—8 ily alacsony ház jut. Viszont a magasabb házak ott sokkal számosabbak; a szélsőséget itt Berlin képviseli, ahol 1 és 2 emeletes ház is csak 6—6 százalékban fordul elő s a magasabb házak a 82 százalékot is meghaladják, de a többi városokban is a kétemeletnél magasabb házak arányszáma sokkal nagyobb, mint Budapesten; fővárosunk tehát régi jellegéből még mindig nem tudott egészen kivetközni.

Az építési jelleg változása kerületek szerint. (Baulicher Charakter der Bezirke). A főváros építési jellege azonban, amint ma nem egyöntetű és nem egységes, úgy a múltban is eltérő és más-más volt az egyes kerületekben. Ezek az eltérések a múltban természetszerűleg még nagyobbak voltak mint ma, mert a három város fejlődése a mainál kevésbé volt egységes és múltjának eltérő volta már kezdettől fogva rányomta mindegyikre a maga különleges bélyegét. Épületeinek magasságánál fogva legvárosiasabb jellegű volt s a nagyvárost leginkább megközelítette a Lipótváros, melyben a két- és többemeletes házak az épületek nagyobb felét (58·6%) tették, míg a Belvárosra az egyemeletes házak nagy aránya (36·7%) nyomta rá bélyegét s 2—3 emeletes házak már csak 41·9%-kal voltak. A többi kerületekben a 2—3 emeletes házak mindenütt nagyon alacsony, sőt (a VI. és VII. kerület kivételével) elenyésző csekély számmal léteztek, Óbudán és Kőbányán szinte teljesen hiányoztak, a II., VIII. és IX. kerületben is csak minimális számmal voltak képviselve. A földszintes házak Óbudán 94·6, Kőbányán 92·9%-át tették az épületeknek, de a Józsefvárosban és Ferencvárosban sem sokkal kevesebbet. Még az I. kerületben is földszintes volt a házaknak négyötöde s egyedül a Bel- és Lipótvárosban csökkent arányuk 21—22%-ra. Végeredményképen a jobboldalon alig volt kétemeletesnél magasabb ház, a baloldalon is csak 3·7%.

A félszázados fejlődés folyamán ez a kép teljesen megváltozott. A Belvárosból a földszintes házak eltűntek s az egyemeletesek leapadtak 9%-ra. A Lipótvárosban ezeknek aránya kevésbé csökkent, de a magasba való építkezés óriásilag elterjedt; mindkét városrészben az épületeknek közel harmadrésze vált négy- vagy többemeletessé s a háromemeletes házak is óriásilag elszaporodtak. Ehhez hasonló

arányt más kerület nem mutat fel, még a hozzájuk legközelebb álló négy balparti kerületben (VI—IX.) sem igen haladta túl a magas (három- és többemeletes) házak száma az épületek felét, a budai kerületekben pedig túlnyomóak maradtak a földszintes és egyemeletes házak, melyeknek aránya Óbudán és Kőbányán még ma is a 95 százalékot haladja túl. A főváros két parti részének fejlődése közötti különbség abban nyilvánul meg, hogy a jobbparton a földszintes házak arányszáma 83·4°/o-ról 67·5-re, a balparton ellenben 72·8-ról 42·3-ra csökkent; míg tehát a balparton ötven évvel ezelőtt a földszintes házak aránya csak 11°/o-kal volt kisebb, mint a jobbparton, addig ez a különbség a mai napig (a balparti részek erős magasba-építkezése folytán) 25°/o-ra növekedett. Még nagyobb volna e különbség a beltelek és a kültelek között; az 1869 év adatai azonban ezt a megkülönböztetést nem ismerik, miért is csak annak megemlítésére szorítkozunk, hogy a földszintes házak a kültelken még ma is az épületállománynak több mint háromnegyed részét (77·5°/o) teszik, míg a beltelken már alig haladják meg az egyharmadot (35·9°/o); mivel pedig az egyemeletes házak aránya úgy a bel-, mint a kültelken majdnem egyenlő (17·1 és 14·7°/o), ennél fogva a 2—6 emeletes épületekben jut legélesebben kifejezésre a bel- és kültelek építkezési jellege közötti különbség, lévén ezeknek aránya a beltelteken 47°/o, a kültelteken ellenben csak 7·8°/o.

A város egyes részeinek építkezési jellegében beállott átalakulást az alábbi felsorolás tünteti fel szembetűnően (Baulicher Charakter der Bezirke):

	Földszintes házak aránya az épületállomány százalékában Procentuale Verteilung der Gebäude					
	ebenerdige		1—2 Stockhöhe		3 und mehr Stockhöhe	
	1869	1920	1869	1920	1869	1920
I. kerület	79·8	59·5	20·0	29·2	0·2	11·3
II. „	76·8	53·2	22·8	33·8	0·4	13·0
III. „	94·6	87·6	5·4	10·0	—	2·4
Jobbpart — Rechtes Ufer	83·4	67·5	16·4	23·8	0·2	8·7
IV. kerület	21·4	3·6	66·1	30·5	12·5	65·9
V. „	22·2	22·0	52·8	21·2	25·0	56·8
VI. „	71·1	40·2	27·4	30·8	1·5	29·0
VII. „	71·1	34·3	27·4	35·0	1·5	30·1
VIII. „	89·9	32·1	9·9	34·1	0·2	33·8
IX. „	90·9	47·4	8·8	27·5	0·3	25·1
X. „	92·9	83·7	7·1	14·7	—	1·6
Balpart — Linkes Ufer	72·8	42·3	23·5	28·7	3·7	29·0
Budapest	77·5	51·8	20·4	26·8	1·9	21·4
Ebből:						
Beltelek — Intravillan		35·9		31·7		32·4
Kültelek — Extravillan		77·5		19·0		3·5

A házak nagysága és befogadóképessége. (Grösse der Häuser.) Az épületek nagyságában beállott változásokat azoknak magasságán kívül, mely a város külső képét határozza meg és kisebb-nagyobb városiasságát juttatja kifejezésre, befogadóképességük is élesen ábrázolja. Sőt a település és a benépesedés sűrűsége tekintetében ez az ismérv jobb és határozottabb, mint a házak magassága. Ez az ismérv tökéletesebb, mint az emeletsorok számának fenntebb vázolt ismérve, mert kikapcsolja a házak vízszintes, azaz területi mértékeiben előforduló különbözőségeit.

1) Beleszámítva az emelet megjelölése nélküli épületeket (templomok stb.) is.

geket. A házak befogadóképességét, azaz voltaképeni nagyságát (űrtartalmát) a lakások és szobák száma, valamint a lakók száma állapítja meg; a két első tisztán morfológiai ismérv, az utóbbi ellenben szociális jellemvonás. Önként érthető, hogy az egyesítésidejekori Budapesten javarészt még hiányoztak azok a nagy, sok lakást és még több szobát tartalmazó bérházak, melyek — miként már a 6. lapon közölt adatok is sejtetik — a későbbi építkezési fejlődést annyira jellemzik. Sajnos, ebbeli adataink nem nyúlnak vissza 1869-ig, hanem csak 1880-ig, sőt (a házakban foglalt lakások száma tekintetében) csak 1900 óta állnak rendelkezésre. Ha már most a házak nagyságát a bennük foglalt szobák száma alapján vesszük szemügyre, úgy szembeötlő a kicsi házak számának aránylagos csekély szaporulata, szemben a nagyobb házaknak — nagyságuk arányában haladó — mind erősebb sokasodásával, mely annyira fokozódik, hogy a legnagyobb házak száma ma hatszor, sőt kilencszer akkora, mint volt negyven évvel ezelőtt. Volt ugyanis (Die Gebäude nach der Zahl der Zimmer):

Gebäude mit . . . Zimmern	1880	1920	Szaporulat (Zuwachs) absolut	^o / _o
1— 5 szobás épület	4.370	6.988	2.618	59 ^o
6— 10 „ „	2.449	3.762	1.313	53 ^o
11— 20 „ „	1.838	2.857	1.019	55 ^o
21— 50 „ „	1.287	3.741	2.454	190 ^o
51—100 „ „	310	1.984	1.674	540 ^o
100-nál többszobás épület . .	37	325	288	778 ^o

Ezen aránytalan szaporulat folytán az épületeknek nagyságuk szerinti megszólása is lényegesen módosult; az e tekintetben észlelhető változás a következő százalékos felsorolásból ismerhető fel.

Az épületek közül volt, százalékokban kifejezve (Verteilung der Gebäude, in ^o/_o):

Gebäude mit . . . Zimmern	1880	1900	1920
1— 5 szobás épület	42 ^o	34 ^o	34 ^o
6— 10 „ „	23 ^o	19 ^o	18 ^o
11— 20 „ „	17 ^o	15 ^o	14 ^o
21— 50 „ „	12 ^o	19 ^o	18 ^o
51—100 „ „	3 ^o	7 ^o	9 ^o
100-nál többszobás épület	0 ^o	0 ^o	1 ^o

Látható, hogy Budapestnek már 1900-ban nagyjából meg volt a házak nagysága tekintetében a mai jellege; a túlnyomó változás, tehát a nagy épületek rohamos elszaporodása az előző évtizedekre esik, az utolsó két évtized alatt beállott változások már kevésbé módosították a város kialakult jellegét.

Ezzel az átalakulással természetesen a házak lakottsága is módosult. 1880-ban még a házaknak nagyobb felében húsznál kevesebb lakó (lélek) élt csak kicsi hányadban (mindössze 641 házban, vagyis a házak 6°/₂ százalékában) lakott több mint száz egyén. Ma ezeknek száma már 2.778 (vagyis 13°/₉^o/_o) és ezekből 2.393 a balpartra esik, ahol már majdnem minden ötödik ház tartozik ezen népes épületek kategóriájába. Az épületek ugyanis lakóik száma szerint ekként oszoltak meg (Gebäude nach der Zahl ihrer Inwohner):

	1880	1900	1920
Lakó nélkül — Ohne Inwohner	146	688	428
1— 5 lakóval	1.257	2.066	2.679
6— 10 "	1.806	2.385	3.357
11— 20 "	2.267	2.948	3.616
21— 50 "	2.731	3.586	4.080
51—100 "	1.443	2.477	3.082
101—200 "	556	1.704	2.228
201—300 "	70	314	396
301—400 "	8	62	96
400-nál több lakóval	7	24	58

vagyis százalékokban (In Procenten):

	1880	1900	1920
Lakó nélkül — Ohne Inwohner	1·4	4·3	2·1
1— 5 lakóval	12·2	12·7	13·4
6— 10 "	17·6	14·7	16·8
11— 20 "	22·0	18·1	18·1
21— 50 "	26·6	22·1	20·4
51—100 "	14·0	15·2	15·4
101—200 "	5·4	10·5	11·1
200-nál több lakóval	0·8	2·5	2·7

A házak lakottsága. (Die Behausungsziffer). Az épületek benépesedésében beállott változásokat a lakáskategóriák szerinti megoszlásnál élesebben az átlagos lakottság, vagyis az egy-egy házra jutó lakók átlagos száma jellemzi. Ez az átlag Budapesten a régi időben alacsony volt, ami az alacsony földszintes (és így túlnyomóan kicsi) házak túlnyomó nagy számának természetes folyománya. Így 1869-ben egy épületre átlag csak 28·9 lélek jutott; ez az arány fokozatosan emelkedett, 1890-ben már 37·2-re rúgott, 1900 óta pedig állandóan 40 fölé maradt. Az 1910-ben mutatkozó 48·8 léleknyi maximumot 1920-ban némi csökkenés követte, úgyhogy ma egy házra átlag 46·4 lakó jut.

A házak átlagos lakottsága volt (Behausungsziffer):

1869	28·9	1900	44·2
1880	33·0	1910	48·8
1890	37·2	1920	46·4

A házak átlagos lakottsága természetesen a legkülönbözőbb kerületi lakottsági arányok átlaga. A főváros egyesítésekor Kőbányán még csak 19·8 lélek jutott egy házra s a jobbparti kerületek házainak átlagos lakottsága 14 és 20 között ingadozott. A balpart házai már akkor is jóval népesebbek voltak; itt a Lipótváros házai vezettek 51·2 főnyi lakottsággal, mihez a Teréz-, Erzsébet- és Belváros állott legközelebb. Pest többi kerületeiben 30 körül volt az átlagos lakottság. Harminc év alatt ezekben megkétszereződött az átlag, de a Belváros és a Lipótváros házainak lakottsága csak kevéssé változott meg. A jobbparton csak a II. kerület házai sűrűsödtek nagyobb mértékben, de az utolsó két évtizedben az I. kerületben is jelentékenyen fokozódott a házankénti lakottság (28·3). Ma a József- és a Lipótvárosban találjuk a legmagasabb lakottságot (72·0 és 70·9 lélek házanként), míg a Belváros a hatodik helyre szorult, jeléül annak, hogy az V—IX. kerületekben a nagy és sűrűn lakott bérházak sokkal erősebben szaporodtak el, mint a már kezdettől fogva beépített és így csekélyebb fejlődésre képes Belvárosban.

A kerületek átalakulása a házak lakottsága tekintetében a következő volt:
Egy-egy házra jutott lakó (Behausungsziffer nach Bezirken):

Kerület	1869 ¹⁾	1900	1920
I.	14·8	18·3	28·3
II.	19·7	27·4	30·2
III.	17·9	17·9	20·4
Jobbpart — Rechtes Ufer . . .	17·1	20·2	26·1
IV.	41·7	43·3	54·2
V.	51·2	62·6	70·9
VI.	46·8	61·4	56·0
VII.	50·9	67·8	64·9
VIII.	29·3	66·9	72·0
IX.	26·8	61·2	65·9
X.	19·8	24·7	29·7
Balpart — Linkes Ufer	38·1	58·1	58·6
Budapest	28·9	44·2	46·4

Megakarunk még emlékezni azon különbségekről, melyek a lakottság tekintetében a bel- és kültelki házak között észlelhetők. A kültelki házak természetesen mindig kevésbé lakottak voltak, mint a beltelkiek, de azért korántsem tekinthetők kicsinyeknek. Már 1880-ban a kültelki házak átlagos népessége akkora volt, mint az I. kerület házáié, sőt a balparton egyenlő volt a jobbparti beltelki házak lakosságával. 1900-ban és ugyanígy 1920-ban a balparti kültelki házakra átlag még több lakó esett, mint a jobbparton a beltelki házakra, látható tehát, hogy az újabb építkezések a balparti városrészek kültelkein is nagy s népes házakat eredményeztek. Sokkal kisebbek a jobbparti kültelek házai, de negyven esztendő alatt ezeknek lakottsága is megkétszereződött. Általában mondhatni, hogy a kültelken — úgy a jobb-, mint a balparton — ma kétszerannyi lélek él egy házban, mint negyven évvel ezelőtt. A beltelken a lakosság jóval nagyobb, de a negyven év alatti fokozódás alatta marad a kültelkinél, mivel ott már 1880-ban is sokkal nagyobbak és népesebbek voltak a házak és így az átalakulás nem volt oly nagyarányú, mint a kültelken.

A házak lakottsága volt (Behausungsziffer nach Intra- und Extravillan):

	Jobbpart Rechtes Ufer	Balpart Linkes Ufer	Budapest
Beltelek (Intravillan):			
1880	18·5	47·5	35·7
1900	23·8	69·2	52·8
1920	32·5	73·8	57·6
Kültelek (Extravillan):			
1880	7·2	18·1	14·3
1900	10·1	28·9	21·9
1920	14·4	35·9	28·4

Egyéb épületek. (Sonstige Gebäude.) Budapest fellendülésének egyik ismérve a nem lakás céljaira szolgáló, ú. n. egyéb épületek számának erős emelkedése. Ezek túlnyomólag közigazgatási, közművelődési és közgazdasági célokat, általában tehát a közt szolgáló épületek, melyek a fővárosban mind nagyobb mértékben központosuló közhatóságok, közintézetek és a fellendülő ipar hatása alatt

¹⁾ E számításnál a balparti külteleknek együttesen kimutatott házeit az egyes kerületek között arányosan osztottuk szét.

ötven év alatt számra megtízszereződtek, tehát természetszerűleg sokkal rohamosabban szaporodtak, mint a lakóházak. 1869-ben még csak 234 ilyen „egyéb“ épület volt Budapesten, 1900-ban már 1.151 s jelenleg 2.395, melyek között a gyári épületek száma 705 (hétszer annyi, mint negyven évvel ezelőtt), az üzleti célokat szolgáló épületeké 379, a közigazgatási épületeké 245, az iskolaépületeké 283.

Viszonylagos népesség, népsűrűség. (Relative Bevölkerung, Volksdichte.)

A település — mint a beépülés és benépesedés eredménye — a viszonylagos népességben, vagyis a népsűrűségben nyer kifejezést. A népsűrűség, vagyis a területhez viszonyított népesség még ugyanazon kerületben vagy kisebb területi egységben is tág határok között ingadozik, aszerint, amint a házak zárt-sorban vagy szétszórtan épültek, aszerint, amint azok aprók vagy nagyok, sűrűn vagy gyéren vannak népesítve. Kartografikus ábrázolásnál ezek az ingadozások eltűnnek, mert a területnek a rajta élő népességhez való viszonyítása oly átlag-értéket eredményez, melyben az apró helyi eltérések elmosódnak s a terület benépesedésében mutatkozó jellegzetes szabályszerűség jut kifejezésre.

Mikor ötven évvel ezelőtt a dunamenti három város egyesült, azok területének nagyrésze — precíz számok, sajnos, nem állnak rendelkezésre — még beépítetlen és így lakatlan volt. A közigazgatási egységek közül teljesen beépítetteknek csakis a Vár, a Viziváros és a Belváros voltak tekinthetők, melyek kültelek hiányában további terjeszkedésre és fejlődésre nem számíthatván, a viszonylagos népesség alakulásának megfigyelésére kiválóan alkalmasaknak bizonyulnak. Sajnos, a Vár és a Viziváros közigazgatási önállóságát a főváros egyesítésekor elveszítvén, a későbbi népszámlálásokban mint külön városrészek már nem szerepelnek; de az eredeti feldolgozási táblázatok helyenként lehetővé teszik e városrészek figyelemmel kísérését. E három városrész tehát alkalmas annak vizsgálatára, hogy jóformán teljesen beépített területeken a népsűrűség félszázad lefolyása alatt, a népmozgalom hatása alatt miként alakul s nyújt-e módot és lehetőséget újabb, intenzívebb építkezések folytán további sűrűsödésre. Fővárosunk többi kerületei, még ha azoknak tisztán csak beltelki részére vagyunk is tekintettel, kezdettől fogva még jórésztben beépítetlenek voltak, — így a Lipótváros és a Józsefváros egyes részei is — ezeknél tehát a viszonylagos népesség fokozódása nem az eredetileg megtelepedett lakosság gyarapodásától avagy sűrűsödésétől ered s az arányszám nem is a megtelepedés alá vont ugyanazon területre vonatkozik, hanem új területek beépítése és betelepítése folytán mindig más-más kiterjedésű terület népsűrűségét fejezi ki.

Ezeknek szem előtt tartásával megállapíthatjuk, hogy oly kisebb körzetekben, melyek teljesen be vannak építve, a népsűrűség alig változott meg, vagy csak igen kis mértékben. Legjellemzőbb példa erre a Vár, melynek viszonylagos népessége állandóan 140 körül maradt hektáronként, valamint a Belváros, ahol az egy hektárra eső lélekszám — kisebb-nagyobb ingadozásoktól eltekintve, melyeket a katonaság változó száma is előidézhetett — állandóan 340 és 370 között mozgott. Már kevésbé állandó a Viziváros népsűrűsége, mely városrész eredetileg még kevésbé lévén kiépítve, a népesség felhalmozódását újabb területek beépítése által már nagyobb mértékben tette lehetővé, anélkül azonban, hogy a kerület népsűrűsége lényegesen megváltozott volna.

A többi kerületekre vonatkozólag megállapítható, hogy a beltelki részek népsűrűsége úgy a jobbpart, mint a balpart összességében több mint megkétszereződött; egy hektárra esett ugyanis lélek (Inwohner pro Hectar):

	1880	1920
a jobboldalon . . . . am rechten Ufer . . .	73 ⁵	162 ⁴
a balparton . . . . am linken „ . . .	162 ⁷	346 ¹
Budapestben általában Überhaupt	130 ⁹	277 ⁸

Egyes kerületekben azonban ettől lényegesen eltérő volt a viszonylagos népesség. Így a nagykiterjedésű I. kerület beltelkén csak 46·9 lélek jutott egy hektárra, az V-ben 123·7 volt a népsűrűség, míg a beltelek legnagyobb sűrűségét az Erzsébetváros mutatta 191·7 lélekkel. Ennél nagyobb sűrűség — mint fentebb láttuk — csak a Belvárosban fordult elő. A főváros kiterjedt külterkeiben a népesség rendkívül gyér volt; egyedül a Lipótváros külterületén jutott 6 lélek egy hektárra s Kőbányán 2·4, egyebütt mindenütt kettőn alul maradt a sűrűség, sőt a jobboldalon még egy lélek sem jutott egy hektárra, Óbuda külterkén pedig csak tíz hektárra esett egy lakó.

Az azóta letelt negyven esztendő alatt épen a külterkek népesedtek be igen erőteljesen, legintenzívebb volt a Terézváros külterkének benépesedése, ahol átlagban 54·4 lélekre szaporodott fel, de egyes részeiben — mint az Angyalföldön és a Lőportárdülön — a 64-et, illetve 116-ot is meghaladta. Az Erzsébetváros külterkén átlagban ugyan kisebb (42·0) a népsűrűség, de egyes helyeken, mint a Keleti pályaudvar körül és a Városligettől keletre a népesség jelentékeny mértékben (89·7, illetve 106·7-ig) tömörült. Egyébként a határszélek felé erősen csökkenő irányzat mutatkozik az egyes kerületek külterkein, amire nézve különösen a Lipótváros külterkének keskeny sáva mutat tanulságos példát. A népességnek kifelé való gyérülésében csak Kőbánya képez kivételt, melynek központi részei sűrűbb szigetként jelentkeznek a viszonylagos népesség térképén.

A kerületek beltelki részében a főváros egyesítésének idejében is a Belváros mutatta a népesség legsűrűbb felhalmozódását, ahol már akkor 319·5 lélek jutott egy hektárra. A többi kerületekben a népsűrűség mindenütt lényegesen kisebb volt, még a legerősebben népesített Erzsébetváros is az ő 191·7 lelkevel hektáronként a Belvároshoz képest gyéren volt lakva. De a Belváros ezt a vezetőszeret hamar vesztette el. Csakhamar oly intenzitással települt le a lakosság, az Erzsébetvárosban és a Józsefvárosban, hogy e városrészek a Belváros elé kerültek s 456·1 és 435·6 főnyi viszonylagos népességükkel ma a legerősebb tömörülést mutatják, melyet közigazgatási kerület a maga egészében (mindig csak a beltelket értve) felmutat. Természetes, hogy a kerületeken belül egyes kisebb körzetekben még jóval sűrűbben lakik a népesség, így a Teréz- és Erzsébetváros belső részeiben s a Józsefváros külső részében, ahol a népsűrűség a 700-at is meghaladja. Az abszolút legnagyobb sűrűség található az Erzsébetvárosnak a Thököly-út, Rottenbiller-utca, Óvoda-utca és Aréna-út közti részében (az ú. n. Chicago déli felében) és a Terézvárosnak Szív-utca, Podmaniczky-utca, Bajza-utca és Andrássy-út közti részében, amott 816·40, itt 814·84 lélekkel egy hektáron. A többi kerületek egyike sem népesült be oly mértékben, mint az Erzsébet- és Józsefváros. A Ferencváros (314·3 lakóval hektáronként) még a Belvárost sem érte utól, a Teréz- és Lipótváros pedig (egy sűrűbb körzeteik dacára is, minők különösen az előbbiben található) messze elmaradtak mögöttük.

A kerületek egész területe — a benne foglalt bel- és külterkek ellentétes sűrűségi viszonyai folytán — kevésbé jellemző s elmosódott képet nyújt ugyan a viszonylagos népességről, de közigazgatási jelentőségüknél fogva ebbeli adataik még sem mellőzhetők. Természetes, hogy ebben az összeállításban azok a kerületek

tüntetik fel a legnagyobb népsűrűséget, melyeknek kültelkük nincs; ezek a Belváros és a Józsefváros. Hogy a kettő közül a Józsefvárosban ma sűrűbb a népesség (435·6), mint a Belvárosban (362·3), azt abból magyarázhatjuk, hogy a kevésbé benépesült s külső részeiben még beépítetlen Józsefvárosban a modern építkezési mozgalom folytán a lakosság sokkal nagyobb mérvben és intenzívebben tömörülhetett össze, mint a már kezdettől fogva teljesen beépült (úgyszólván telített) Belvárosban, ahol ez okból további népszaporulatnak csak csekély lehetősége volt meg. Az egész kerületek népsűrűségi sorrendjében a két vezetőkerületet az Erzsébetváros (151·5), a Lipótváros (136·8), a Terézváros (115·2) és a Ferencváros (80·5) követik. Kőbánya az ő 14·5 főnyi viszonylagos népességével messze elmaradt a többi kerületektől s még a jobbparti kerületek (II. kerület 56·9, I. kerület 16·8, III. kerület 15·2) népsűrűségét sem éri el.

Könnyebb áttekintés céljából idecsatoljuk a kerületek bel- és kültelkének, valamint összterületének egy hektárra eső népszámát az 1880. (illetve 1869.) és 1920. évekről. (Dichtigkeit der Bevölkerung pro Hectar.)

	Bettelek Intravillan		Kültelek Extravillan		Általában Überhaupt	
	1880	1920	1880	1920	1869	1920
I.	46·9	137·5	0·5	4·9	4·5	16·8
II.	127·3	260·6	—	4·9	25·8	56·9
III.	85·6	147·5	0·1	2·9	6·4	15·2
Jobbpart — Rechtes Ufer .	73·5	162·4	0·4	4·3	7·1	19·7
IV.	340·8	362·3	—	—	319·5	362·3
V.	123·7	246·0	6·0	31·1	44·0	136·8
VI.	139·4	272·7	1·7	54·4	29·1	115·2
VII.	191·7	456·1	1·6	42·0	37·8	151·5
VIII.	150·4	435·0	—	—	125·3	435·6
IX.	130·8	314·3	1·2	23·0	18·7	80·5
X.	—	—	2·4	14·5	1·1	14·5
Balpart — Linkes Ufer . .	162·7	316·1	2·2	25·3	23·1	84·4
Budapest	130·9	277·8	1·2	13·5	14·5	49·7

A lakások. (Die Wohnungen.) A település hosszas és változatos folyamatának alapsejtje és egysége a lakás. Az egyes családok lakásai házakba egyesülnek, ezek utcákká sorakoznak vagy telepekké tömörülnek s ezek adják a település külső látható formáját. De a település formájának csak topografiai szempontból van jelentősége; szociális szempontból a település minősége és tartalma a fontos, tehát a lakások számán kívül a bennlakók száma és társadalmi összetétele, valamint a lakások vagy szobák lakottsága az a szempont, melyre figyelmünket fordítanunk kell. Ezzel azonban a lakásügy terére lépünk át, mely a szociális közigazgatásnak egyik legfontosabb ágazata; a településsel való szoros kapcsolata miatt azonban e helyen kell róla szólnunk, de nem mint igazgatási ágról, hanem mint a települést megvilágító és magyarázó tényezőről kell róla megemlékeznünk.

Fővárosunk rohamos fejlődése érthetővé teszi, hogy a lakásügy terén is jelentékeny volt a haladás; nem merülhetünk e kérdés összes részleteibe, — mert ez túlhaladná e közlemény kereteit, — nem vehetjük szemügyre az összes lakalkalmatosságok számának gyarapodását sem, mert a régebbi népszámlálások a rendes lakásokon kívül talált lakalkalmatosságokat („egyéb helyiségeket“) hiányosan és nem egy-

öntetűen vették fel. De el is hanyagolhatjuk ezeket, mert a bennök lakó népesség jelentéktelen számánál fogva nem is játszanak nagyobb szerepet. A népesség óriási zöme rendes lakásokban lakik, vagyis olyanokban, melyek kizárólag emberi lakás céljára rendelvek és erre használtatnak. E lakások számának rohamos emelkedése hozta magával a lakások átlagos lélekszámának fokozatos apadását s ezzel együtt a laksűrűségnek csökkenését is, miként az alábbi adatokból felismerhető:

	Rendes lakások száma Gewöhnliche Anzahl	lakóinak száma Wohnungen Inwohner	1 lakásra jut átlag lélek Auf 1 Wohnung entfallen	1 szobára jut átlag lélek Auf 1 Zimmer (Seelen)
1880	71.638	342.426	4·78	2·51
1890	100.949	468.759	4·64	2·47
1900	155.114	694.107	4·47	2·48
1910	174.256	803.828	4·61	2·60
1920	206.467	858.369	4·15	2·33

Ez a folyamat nem volt mindig egyenletes és egyenlő tendenciájú: 1906—1910 körül (az akkori nagy lakásínség folyományaként) a lakások átlagos lélekszáma magasabbra (4·61—4·64) emelkedett, sőt a szobák lakottsága oly magasságot (2·60) ért el, mely sem azelőtt, sem azóta nem tapasztaltatott. A laksűrűség csökkenése azonban (az 1910. évi kilendüléstől eltekintve) általános volt és kiterjedt a lakások minden kategóriájára, amennyiben a szobánkénti laksűrűség volt (Wohnrichte pro Zimmer in Wohnungen mit . . . Zimmern):

	1	2	3	4	5	6	7	8	9—
	szobás lakásokban								
1880	4·51	2·64	1·88	1·60	1·32	1·24	1·21	1·12	1·18
1900	4·30	2·61	1·82	1·53	1·33	1·23	1·19	1·12	1·09
1920	3·75	2·18	1·61	1·34	1·21	1·12	1·02	0·98	1·18

Ha a főváros egyesítése óta — helyesebben 1880 óta, mert régebb adataink nincsenek — vizsgáljuk a különböző nagyságú lakások számának növekedését, úgy azt látjuk, hogy ezen negyven esztendő alatt a legnagyobb mértékben a 2, 3 és 4 szobás, tehát a középlakások szaporodtak el, melyeknek száma átlag megháromszorozódott; az 1 szobás és az 5 szobás lakásoknál az emelkedés jóval kisebb volt (152·9, illetve 161·1%), a nagyobb lakásoknál fokozatosan és rohamosan csökkent, a legnagyobb lakások számában pedig némi apadás állott be. Meg kell azonban említenünk, hogy a nagyobb lakások száma (a 6 szobától kezdve felfelé) 1910-ben nagyobb volt s azóta megapadt, mivel a háború után fellépett nagy lakáshiány miatt számos nagyobb lakást megosztottak; így csökkent 1910-től 1920-ig a 6 szobás lakások száma 165-tel, a 7 szobásoké 184-el, a 8 szobás lakásoké 185-tel, a 9 és több szobásoké éppenséggel 314-el.

Az egyes lakáskategóriákban a lakások száma volt (Zahl der Wohnungen nach der Anzahl ihrer Zimmer):

	1880	1920	Szaporulat abszolút	(Zuwachs) %
1	42.508	107.483	64.975	152 ⁰
2	14.188	54.282	40.094	283 ²
3	6.037	24.346	18.309	303 ³
4	2.811	10.842	8.031	285 ⁷
5	1.538	4.016	2.478	161 ¹
6	713	1.359	646	90 ⁶
7	315	543	228	72 ⁴
8	168	192	24	14 ³
9	257	216	-41	-16 ⁰

Mindamellét, hogy a lefolyt 40 év alatt a közép nagyságú lakások száma emelkedett a legnagyobb arányban, mégis az egyszobás lakások szaporulata abszolút számban majdnem akkora volt, mint a keletkezett összes egyéb lakások együttvéve. Negyven esztendő alatt ugyanis 64.975 egyszobás lakással szemben 69.769 nagyobb lakással gyarapodott a lakásállomány. Ennek folyományaként az egyszobás lakások arányszáma (az összes lakásokhoz viszonyítva) érezhetően (62⁰/₀-ról 52⁷-re) csökkent, ellenben emelkedett a 2, 3 és 4 szobás lakásoké együttvéve 33⁶-ról 43⁸ százalékra, míg a legnagyobb lakások viszonylag ritkábbak ma, mint voltak 1880-ban.

A lakáskategóriák százalékos eloszlása volt ugyanis (Percentuelle Verteilung der Wohnungskategorien):

	1880	1920	
1	62 ⁰	52 ⁷	
2	20 ⁷	26 ⁶	} 43 ⁸
3	8 ⁸	11 ⁹	
4	4 ¹	5 ³	
5	2 ³	2 ⁰	} 3 ²
6	1 ⁰	0 ⁷	
7	0 ⁵	0 ³	
8	0 ²	0 ¹	
9	0 ⁴	0 ¹	

Bármily érdekes az egyes lakáskategóriák megoszlásának képe, szociális szempontból mégis az a kérdés lényege, hogy a lakosságnak mekkora része él az egyes lakáskategóriákban. Budapest helyzete e tekintetben kezdettől fogva kedvezőtlen volt; a legkisebb — 1—2 szobából álló — lakásokban élő népesség Budapesten sokkal nagyobb, mint a nyugateurópai városok nagy részében, amely tény népességünk társadalmi fejlettségének és szegénységének megcáfolhatatlan bizonyítéka. Ezzel a sajnálatos ténnyel szemben azonban némi vigaszt találhatunk a statisztikának abban a megállapításában, hogy a viszonyok Budapesten a lefolyt félszázadban mégis lényegesen javultak; úgy, ahogy a nagyobb lakások erősebb arányban szaporodtak el, mint a legkisebb (egyszobás) lakások, úgy ezen legkisebb lakásokban is ma az összlakosságnak jóval kisebb hányada él, mint 1880-ban, a középlakásokban viszont fordítva áll a dolog és csak a legnagyobb (5 és többszobás) lakásokban élő néprétegek aránya mutat újból apadást.

Az egyes lakáskategóriákban élő népesség volt (Verteilung der Bevölkerung nach Wohnungskategorien):

	1880	1920	Szaporulat absolut	Zuwachs %
1	191.913	403.346	211.433	110,3
2	75.047	236.179	161.132	214,7
3	34.747	117.513	82.766	238,3
4	18.057	58.168	40.111	232,1
5	10.205	24.125	13.920	136,4
6	5.269	9.129	3.860	73,3
7	2.686	3.882	1.196	44,5
8	1.516	1.501	-15	-0,1
9	2.986	2.294	-692	-23,3

A százalékos szaporulat nagyjából ugyanolyan tendenciát mutat, mint a lakáskategóriák maguk, de a szaporulat arányszámái mindenütt alacsonyabbak, mint amott. A népesség százalékos eloszlása 1880-ban és 1920-ban a következő volt (Percentuelle Verteilung der Bevölkerung nach Wohnungskategorien):

	1880	1920
1	56,0	47,0
2	21,9	27,5
3	10,3	13,7
4	5,3	6,8
5	3,0	2,6
6	1,5	1,1
7	0,8	0,4
8	0,4	0,2
9	0,0	0,3

2. Népesedés.

(Bevölkerung.)

(V. ö. a 8—53. sz. táblázatokat és a II—IX. számú grafikus táblákat.)

A népesség száma és gyarapodása. — Budapest helye az európai nagyvárosok között. — A szomszédos községek. — Nagy-Budapest. — A népgyarapodás forrásai. — Természetes szaporulat és bevándorlás. — A kerületek népessége. — A nemek eloszlása. — Családi állapot. — Korviszonyok. — Szülőhely. — Honosság. — Hitfelekezetek. — Nemzetiségi és anyanyelv. — A kerületek nemzetiségi viszonyai. — A magyarosodás haladása a korról. — Nyelvismeret. Beszélt nyelvek. — A népesség foglalkozása. — A népmozgalom elemei. — A házasságkötések. — Születések. — Halandóság. — A két nem halandósága. — Halandóság kor szerint. — Csecsemők és gyermekek halandósága. — Hitfelekezetek és nemzetiségek halandósága. — Halál-okok.

Volkszähl und Volksvermehrung. — Budapests Platz unter den europäischen Grossstädten. — Nachbargemeinden und Vororte. — Gross-Budapest. — Die Quellen der Volksvermehrung. — Natürliches Wachstum und Einwanderung. — Volkszahl der Bezirke. — Verteilung der Geschlechter. — Familienstand. — Altersverhältnisse. — Geburtsort. — Staatsangehörigkeit. — Confessionen. — Nationalität und Muttersprache. — Nationalitätsverhältnisse der Bezirke. — Fortschreitung der ungarischen Assimilierung mit dem Aller. — Sprachkenntniss. — Beruf der Bevölkerung. — Die Elemente der Bewegung der Bevölkerung. — Eheschliessungen. — Geburten. — Sterblichkeit. — Sterblichkeit der Geschlechter. — Sterblichkeit der Säuglinge und Kinder. — Sterblichkeit nach Confession und Nationalität. — Todesursachen.

A népesség száma és gyarapodása. (Volkszähl und Volksvermehrung.)

A hivatalos statisztika számtalanszor megírta, grafikus rajzok ismételve ábrázolták s így a köztudatba is eléggé átment az a tény, hogy Budapest Európának leggyorsabb növekedésű nagyvárosai közé tartozik, melynek fellendülése a tizenkilencedik évszázadban túltett minden európai nagyváros népgyarapodásán s egyenesen amerikai méreteket öltött. Nem akarunk ismétlésekbe esni s ezért csak annyit jegyzünk meg, hogy ebben a tekintetben vezetőszeret jutott Budapestnek az európai nagyvárosok sorában, mert a tizenkilencedik századbeli népgyarapodás arányait tekintve, egyetlen egy város sem tudta Budapestet túlszárnyalni s csak München és Berlin közelítette meg Budapest növekedésének amerikai arányait, amely városok azonban részben külvárosok beolvasztásával növelték népgyarapodásukat, ami — mint már említettük — Budapesten egyáltalában nem történt meg.

Mikor a dunamenti három város Budapestté egyesült, az új fővárosnak (melyben az 1869. évi népszámlálás 280.349 lakót írt össze) a katonasággal együtt 296.867 lakója volt. Európa nagyvárosai között a 17-ik helyet foglalta el.¹⁾ Népszám tekintetében tehát Lisboa, Amsterdam, Milano és Leeds városok mellett foglalt helyet s mögötte maradt Hamburgnak, Marseillenek és Lyonnak. Az egyesítés által nyert politikai szerepe Budapest fellendülésének kiindulópontjává lett. A népesség kezdett gyorsan elszaporodni, de nem természetes úton, — a születéseknek a halálesetek fölötti többlete által — hanem kívülről való bevándorlás útján. Budapest politikai szerepe s gazdasági jelentősége ide vonzotta a vidék népét, mely mind nagyobb arányokban kezdett idetódulni. Így már 1880-ig (31·5⁰/₀-os népgyarapodással) 370.767-re szállt fel a népszám s szinte országos örömet váltott ki az 1890. évi népszámlálás eredménye (506.384 lélek), mellyel Budapest (36·6⁰/₀-os szaporulattal) a félmillió városok sorába lépett. Ezzel a gyors emelkedéssel Budapest természetesen az európai nagyvárosok sorában is hatalmas lépésekkel törtetett előre. 1880-ig megelőzve Marseille, Hamburg és Manchester városát, a 14-ik helyre lépett elő, a következő évtized alatt pedig Lyont, Madridot és Birminghamot is hátrahagyva, immár a 11-ik helyre küzdötte fel magát.

A XIX. század utolsó évtizede volt az, mely Budapest népgyarapodásában a legnagyobb szerepet vitte; fővárosunk fejlődése ekkor bontakozott ki teljes nagyságában s népének szaporulata oly erőteljessé vált, aminő sem azelőtt még nem, sem azután már soha nem volt. Népessége tíz év alatt nem kevesebb, mint 226.974 lélekkel, tehát közel egyegyed millió fővel gyarapodott, ami 44·8 százaléknak felelt

¹⁾ Ezen összehasonlításban Konstantinápoly városát, melyről megbízható statisztikai adataink nincsenek, mindig figyelmen kívül hagytuk.

meg. Egy évtized alatt tehát fővárosunk lakossága majdnem felével szaporodott s örvendetes, hogy ennek a szaporulatnak már több mint negyedrésze esett a születések többletére, mely ekkor jelentkezett elsősiben számottevő tényezőként. De ez az évtized volt egyúttal a bevándorlások fénykora is, amelyek ekkor nem kevesebb, mint 159.427 lélekkel duzzasztották fel Budapest népszámát. A két tényező szerencsés összetalálkozása emelte tehát fővárosunk népszámát 1900 végéig 733.358 lélekre, amellyel — megelőzve Liverpool, Nápoly és Hamburg városát — Európa városai között a 8-ik helyet biztosította magának. A szokatlanul magas szaporulat vérmes természetek lelki szemei elé már a milliós várost varázsolta s voltak, akik nem akarták elhinni, hogy a népszaporulat nem növekedhetik örökké progresszív módon, hogy annak is megvannak a maga határai s előbb-utóbb lassúbb ütem, esetleg stagnáció váltja fel a népnövekvés gyors iramát. Ez az időpont csakhamar be is következett.

A huszadik század első évtizedében ugyanis kedvezőtlen gazdasági viszonyok nehezettek hazánkra és kivált Budapestre; ez időben a nagy építkezési válság, majd az utánna beállott lakásínség és kiváltképp a gyakori politikai és gazdasági válságok bénítólag hatottak a fővárosra is, melyek természetsszerűleg visszatükrözödték a főváros népgyapodásában is. Így történt, hogy már az 1906. évi népösszeírás csak 58.390 főnyi néptöbbletet mutathatott ki s bár az évtized természetes népszaporulata elég kedvező volt (mert, ha arányaiban ugyan nem, de abszolút számban ugyanakkora volt, mint az előző évtizedé), mégis a gazdasági viszonyok mostohasága miatt felére megcsappant bevándorlásokkal együtt a népesség tízévi szaporulata csak 147.013 volt, ami csak húszszázalékos növekedést jelentett. Ezzel Budapest rohamos előtörése — most már látjuk, hogy hosszú időre — véget ért. Elsősiben történt meg, hogy más nagyváros megelőzte fővárosunkat s hogy Budapest mégis megtartotta 8-ik helyét az európai nagyvárosok sorában, azt csak annak köszönhetette, hogy Glasgow visszaesése ellensúlyozta Hamburg előtörését, amely utóbbi várossal Budapest két évtizeden át versengett az elsőségért.

Az utolsó évtizedben fővárosunk amerikai méretű fellendülése végképp megakadt. A világháború pusztításai s a nyomában járó gazdasági krízisek és politikai katasztrófák gyökereiben támadták meg Budapest népgyapodásának egészséges fáját. A háború éveiben a menekülők tömege, majd a kommunizmus gyászos időszakában mindenféle kétesértékű idegen elemeknek Budapestre csődülése ugyan átmenetileg felduzzasztotta fővárosunk népét 988.927 lélekre, de a törvénytelen uralom letörésével ezek az elemek jónak látták újból szélnek eredni s egy önként beállott egészséges tisztítófolyamat legalább részben megszabadította fővárosunkat azon elemektől, melyeket semmi érzelmi kapcsolat sem fűzött sem Budapesthez, sem a magyar nemzethez. Így az 1920. évi utolsó népszámlálás csak 928.996 lelket talált Budapesten, a tíz év előtti népszámhoz képest tehát csak 48.625 fő, azaz 5·5% volt a gyapodás, oly alacsony a rány, minőt Budapest kétszáz év óta sohasem mutatott. De ha figyelembe vesszük, hogy ezen évtizedben Bécs népessége 189.493 és Berliné 154.827 lélekkel fogyott, úgy Budapestnek e végzetes időben is mutatkozó mérsékelt szaporulata, mely egy még mindig nem jelentéktelen vándorlási többlettel ellensúlyozta ezen évtized természetes szaporulatának 14.387 főnyi fogyását, a főváros jövő fejlődésének biztató jeléül tekinthető, mely elfelejteti velünk, hogy a gyorsabban fejlődő Hamburg most már megdönthetetlenül fővárosunk elé került s Glasgow és Varsó előretörése a tizedik helyre szorította vissza Budapestet Európa nagyvárosainak sorában.

1920 óta népességünk számát pontosan nem ismerjük, az előző évtized nép-

szaporulatának s az utolsó évek népmozgalmának figyelembevételével azonban Budapest lakóinak lélekszámát az 1923 év közepére 945.712-re s 1924 év közepére 951.898-ra becsülhetjük. 1923 végén, az egyesítés óta letelt ötvenedik év végével tehát mintegy 948.800 lakója lehetett Budapestnek; fővárosunk tehát a sokaktól annyira óhajtott milliót még mindig nem érte el.

Budapest helye az európai nagyvárosok között (Budapests Platz unter den europäischen Grossstädten). A túloldali összeállításban bemutatjuk Európa legnagyobb városainak sorozatát 1870-től 1920-ig, évtizedenként megállapított népszámaikkal; ebbe az összeállításba mindig a 25 legnagyobb várost vettük fel, melyek közül azonban csak 18 (úgy mint London, Páris, Berlin, Bécs, Péterváry, Moszkva, Liverpool, Glasgow, Nápoly, Manchester, Birmingham, Varsó, Madrid, Marseille, Amsterdam, Milano, Róma és Budapest) szerepel állandóan a 25 legnagyobb város között, míg a többi helyekért felváltva versenyez 14 más város, amelyek időnként a legnagyobbak közé felvergődnek, hogy azután más városoktól megelőzve ismét kiessenek a legnagyobb városok díszes sorából. (Lásd a 21* lapon.)

Érdekesnek tartjuk még egymásmellé állítani azon városok fejlődését, melyeknek népessége 1870-ben Budapesthez közel állott. Ezek a városok Lyon, Marseille, Hamburg, Lisboa, Amsterdam, Milano, Leeds és Dublin. Az alábbi összeállításból látható, hogy ezen városok közül egyedül Hamburg népgyarapodása volt akkora, mint Budapesté, a többieké azóta lényegesen visszamaradt. Ha a városoknak 1870. évi népességét 100-nak vesszük, akkor a félszázad alatt Budapest népessége felemelkedett 331-re, Hamburgé 326-ra, Milanoé 274-re, Amsterdamé 260-ra, Madridé 226-ra, Marseillé 187-re, Leedsé 177-re, Lyoné 174-re, Dubliné 164-re és Lisboaé 148-ra. Tehát Budapesten kívül csak Hamburg háromszorozta meg népességét, a többiek népgyarapodása jóval lassúbb volt, Lisboaé még a felével sem nagyobbodott. A népszám abszolút gyarapodása a következő volt:

	1870	1880	1890	1900	1910	1920
Madrid	332.024	397.690	470.283	539.835	571.539	751.000
Lyon	323.417	376.613	438.077	491.161	523.796	562.000
Marseille	312.864	360.099	403.749	459.099	550.619	586.000
Hamburg	302.082	412.314	573.198	705.738	917.440	986.000
Budapest	280.349	370.767	506.384	733.358	880.371	928.996
Lisboa	275.286	246.343	307.661	356.009	.	409.000
Amsterdam	264.694	317.011	408.061	510.853	573.983	689.000
Milano	261.985	321.839	414.551	489.220	594.422	718.000
Leeds	259.212	309.119	367.505	428.968	490.985	458.000
Dublin	246.326	249.602	245.001	376.326	403.732	403.000

Hogy végül Budapest népességének fellendülését a félszázad folyamán áttekinthető képbe egyesítsük, a következő összeállítással fejezzük be fejtegetésünket:

	Össznépesség Gesamnte Bevölkerung	Polgári rendes nép. Civile Wohn- bevölkerung	Szaporulat az előző év óta Zunahme zum absolut Vorjahr %		1 évi szaporulat Jährliche Zunahme absolut %	
1869	280.349	270.476	—	—	—	—
1880	370.767	355.682	85.206	31 ⁵	7.746	2 ⁶²
1890	506.384	486.671	130.989	36 ⁸	13.098	3 ⁶⁸
1900	733.358	703.448	246.687	50 ⁷	24.668	5 ⁰⁷
1910	880.731	863.735	147.013	20 ⁰	14.701	2 ⁰⁰
1920	928.996	.	48.625	5 ⁵	4.863	0 ⁵⁵
1869—1920	—	—	648.647	231 ⁴	12.718	4 ⁵

1870		1880		1890	
1. London	3,266.987	1. London	3,834.194	1. London	4,232.118
2. Páris	1,842.952	2. Páris	2,239.928	2. Páris	2,424.705
3. Berlin	826.341	3. Berlin	1,122.330	3. Berlin	1,578.794
4. Pétervár	667.207	4. Pétervár	861.303	4. Bécs	1,364.548
5. Bécs	640.747	5. Moszkva	753.469	5. Pétervár	950.400
6. Moszkva	601.969	6. Bécs	725.658	6. Moszkva	879.040
7. Liverpool	493.405	7. Liverpool	552.508	7. Hamburg	573.198
8. Glasgow	490.444	8. Glasgow	511.415	8. Glasgow	565.839
9. Nápoly	448.365	9 Nápoly	494.314	9. Nápoly	518.110
10. Manchester	351.189	10. Hamburg	412.314	10. Liverpool	517.980
11. Birmingham	342.505	11. Birmingham	400.774	11. Budapest	506.384
12. Varsó (1879)	336.703	12. Madrid (1875)	397.690	12. Manchester	505.308
13. Madrid	332.024	13. Lyon	376.613	13. Madrid	470.283
14. Lyon	323.417	14. Budapest	370.767	14. Varsó	455.852
15. Marseille (1872)	312.864	15. Marseille	360.099	15. Lyon	438.077
16. Hamburg	302.082	16. Varsó	357.169	16. Birmingham	429.171
17. Budapest	280.349	17. Hamburg	350.344	17. Milano	414.551
18. Lisboa (1857)	275.286	18. Manchester	341.414	18. Amsterdam	408.061
19. Amsterdam	264.694	19. Róma	301.736	19. Róma	407.772
20. Milano	261.985	20. Sheffield	284.508	20. Marseille	403.749
21. Leeds	259.212	21. Boroszló	272.912	21. Leeds	367.505
22. Dublin	246.326	22. Torino	252.832	22. Lipcse	357.122
23. Sheffield	241.506	23. Dublin	249.602	23. München	349.024
24. Róma	226.022	24. Barcelona	248.943	24. Boroszló	335.186
25. Palermo	219.398	25. Lisboa (1878)	246.343	25. Sheffield	325.304
1900		1910		1920	
1 London	4,510.711	1. London	4,531.466	1. London	4,476.238
2. Páris	2,630.773	2. Páris	2,822.135	2. Berlin	3,804.000
3. Berlin	1,888.848	3. Berlin	2,059.417	3. Páris	2,906.000
4. Bécs	1,674.957	4. Bécs	2,031.498	4. Bécs	1,841.000
5. Pétervár	1,248.122	5. Pétervár	1,599.139	5. Pétervár	1,071.000
6. Moszkva	1,042.307	6. Moszkva	1,534.700	6. Glasgow	1,037.845
7. Glasgow	755.000	7. Hamburg	917.440	7. Moszkva	1,028.000
8. Budapest	733.358	8. Budapest	880.371	8. Hamburg	986.000
9. Hamburg	705.738	9. Glasgow	796.409	9. Varsó	931.000
10. Varsó	686.010	10. Varsó	781.519	10. Budapest	928.996
11. Liverpool	680.628	11. Liverpool	747.627	11. Birmingham	919.438
12. Nápoly	565.099	12. Manchester	716.187	12. Liverpool	803.118
13. Manchester	542.566	13. Nápoly	678.031	13. Nápoly	780.000
14. Madrid	539.835	14. Milano	594.422	14. Madrid	751.000
15. Barcelona	533.000	15. München	590.000	15. Manchester	730.551
16. Birmingham	519.610	16. Barcelona	587.284	16. Milano	718.000
17. Amsterdam	510.853	17. Lipcse	585.665	17. Barcelona	710.000
18. München	499.932	18. Amsterdam	573.983	18. Róma	691.000
19. Marseille	491.161	19. Madrid	571.539	19. Amsterdam	689.000
20. Milano	489.220	20. Birmingham	563.629	20. Kopenhága	666.000
21. Róma	465.533	21. Róma	554.199	21. Köln	641.000
22. Lyon	459.095	22. Marseille	550.019	22. Lipcse	636.000
23. Lipcse	456.126	23. Drezda	543.800	23. München	631.000
24. Leeds	428.968	24. Lyon	523.796	24. Drezda	588.000
25. Odessza	426.000	25. Köln	512.500	25. Marseille	586.000

A szomszédos községek. Nagy-Budapest. (Nachbargemeinden und Vororte. Gross-Budapest.) Mint már említettük (I. a 3* lapon), a székesfőváros egyesítésének idejében Budapest körül még alig léteztek oly községek és telepek, amelyeket

Budapest külvárosainak lehetett volna tekinteni. Míg Bécs már régóta szorosan körül volt építve önnálló községekkel, amelyeknek a székvárossal való egyesítése csak idők kérdése lehetett, míg Berlin és más külföldi városok körül is alakultak népes városok, melyek az illető nagyvárossal gazdaságilag összefüggő egészet képeztek: addig Budapestnek számottevő külvárosa régebben egyáltalában nem volt, hiszen az egyedül figyelembe vehető Újpestnek és Rákospalotának együttvéve is alig volt több mint 10.000 lakója. Egyrészt magának a fővárosnak hatalmas vonzóereje okozta, hogy az idetóduló néptömegek mind magában a fővárosban telepedtek meg és a községeknek primitív állapota nem is csábíthatta az idegeneket az ott való letelepedésre, másrészt az akkor még nagyon kezdetleges közlekedési viszonyok is megnehezítették a külvárosok keletkezését. A fővárost környező egyéb községek: Cinkota, Rákoscsaba, Rákoskeresztúr és Csepel, a fővárostól 8—10 kilométernyire estek és egészen falusias jellegűek voltak; a fővároshoz legközelebb eső Csepelt pedig még a Duna is választotta el a fővárostól és még közlekedő hidja sem volt, melyen át Budapesttel érintkezhetett volna. Így az az egész nagy terület, mely a főváros és az említett községek között elterült, — Kőbányától és a szuglói kis teleptől eltekintve, — majdnem lakatlan volt és még semmi előjele nem volt annak, hogy ez a vidék valamikor Budapesttel szoros és szerves összeköttetésbe fog kerülni.

Még kezdetlegesebbek voltak a viszonyok a Duna jobbpartján, ahol egyedül csak Budafok és a kis Albertfalva jöhetett mint szomszédos község némileg számba, de a hiányos közlekedés miatt ezeknek sem volt nagyobb szerepök; a többi községek, melyeknek határa Budapestével érintkezett, úgymint Budaörs, Budakesz, Hidegkút és Üröm a természeti viszonyoknál fogva annyira el voltak Budapesttől különítve, hogy falusi jellegüket továbbra is teljes mértékben megtartották.

Az egyesítés után a fővárost a balparton környező területek lassanként kezdtek benépesedni. Először Soroksár határában keletkeztek apró telepek, melyekből idővel Erzsébetfalva és Kossuthfalva mint népesebb puszták alakultak ki. 1869-ben a Soroksárhoz tartozó ezen részekben összesen még csak 223 lakó élt, de 1880-ban ezeknek száma Erzsébetfalván már 1.355-re, a későbbi Kispesten 1820-ra emelkedett. Itt a főváros határának délkeleti részén indult meg legelőször különösen a munkás-, majd később a tisztviselőelemeknek nagyobb mérvű letelepedése és Kispest volt az első nagyobb település, mely 1887-ben Soroksárból kiválva, önálló községgé alakult, majd tíz évre rá Erzsébetfalva is önállósult. Ebben az időben már mindkét község népessége túl volt az 5.000 lelken és egyúttal lassan benépesült Kispesten az a része is, mely utóbb Pestszentlőrinc név alatt önálló községgé alakult. Ugyanezen időben Rákoskeresztúr népessége is újabb telepek létesítése által erősen szaporodott és Csömör határában már megindult az a települési folyamat, mely 1902-ben Rákosszentmihály község önállósításához vezetett. Mindezek a telepek azonban aránylag még kicsik voltak és gyarapodásuk sokkal kisebb arányú volt mint Újpesté, mely 1890-ben már 23.521 lakót számlált és a szomszédos Rákospalotával együtt megközelítette a 30.000 lelket, tehát egymagában annyi lakót ölelt fel, mint a többi szomszédos községek és telepek együttvéve.

1888-ban nyíltak meg a Budapesti Helyiérdekű Vasutak azon vonalai, melyek Cinkotát, Dunaharaszti és Pestszentlőrincet a fővárossal rend-

szeres és sűrű vasúti összeköttetésbe hozták. Ezen vasúti vonalaknak kiépítése teremtette meg tulajdonképpen azokat a népes községeket, melyek a székesfővárost a Duna balpartján övezik, mert csak ezek tették lehetővé a Budapesten kenyerüket kereső tisztviselőknek, iparosoknak és munkásoknak, hogy a budapesti drágasághoz képest olcsóbb életviszonyok között a főváros szomszédságában szerezhessenek hajlékot, ahol a megélhetés könnyebb és ahol a nagyvárosi élet kedvezőtlen oldalai kevésbé fejlődtek ki. Kétségtelen, hogy azok a néprétegek, melyek a szomszédos községekben telepedtek meg, a székesfőváros népességéből váltak ki és ha a későbbi időben Budapest népességének gyarapodása az előző évtizedekhez képest meglassúbbodott, ez túlnyomó részt onnan volt, hogy azon néptömegek, melyek Budapesten keresték meg kenyerüket, nagyrészt a szomszédos községekbe voltak kénytelenek kivonulni.

A múlt század utolsó évtizede, melyet már fentebb (18* lapon) mint a fővárosi népesség gyarapodásának fénykorát említettünk meg, a szomszédos községeket is nagyra növesztette. Újpest népessége ezen idő alatt 41.858 lélekre szaporodott meg, Rákospalota lakossága is megkétszereződött, de sokkal nagyobb arányú volt Pestszentlőrinc, Kispest és Erzsébetfalva népgyarapodása, melyeknek össznép száma már a 30.000-et meghaladta. A rákövetkező évtized, melyben Budapest népességének gyarapodása az előző évtized 50%-nyi gyarapodásával szemben már csak 20% volt és amelyben a népesség abszolút növekedése is 100.000-rel kisebb volt, mint az előző évtizedben, a szomszédos községek népessége óriási méretekben növekedett meg. Ez a növekedés a balparti községekben kerek 90.000 lelket tett, tehát itt találjuk meg majdnem azt az egész 100.000 főnyi hiányt, amennyivel Budapest lakosságának ezen évtizedben mutatkozó szaporulata az előző évtizedé mögött visszamaradt. A szomszédos községek ezt a nagy gyarapodást egyenesen Budapesttől vonták el, mert fizikailag lehetetlen, hogy saját természetes gyarapodásuk tíz év alatt kétszeresére, sőt háromszorosára növelhette volna lakosságuk számát. 1900-tól 1910-ig Újpest és Rákospalota lakossága egyenként 13—13.000 lélekkel gyarapodott; Rákoskeresztúrból 1907-ben kivált Rákosliget 2.624 lélekkel, Rákospalotából 1909-ben önállósult Pestújhely 5.547 lakóval, de ennek dacára az anyaközség lélekszáma 1910-ben is 25.147 volt. Kispest népessége ezen évtizedben 9.804-ről 30.212-re emelkedett, noha az immár 7.824 lakóval bíró Pestszentlőrinc 1909-ben önálló községgé alakult át. Méreteiben nagy volt Erzsébetfalvának népszaporulata is, mely 1910-ben 30.970 lakót számlált. A Csepelen létesített nagy lőszergyár ennek a községnek a népességét is 9.462 lélekre duzzasztotta fel és mint új telepek jelentkeztek Rákoshegy és Alag, mely utóbbi kiválván Dunakesz községből, 1910-ben 1.624 lélekkel önálló községgé alakult. Így 1910-ben már 14 község határolta Budapestet kelet felől.

Ezeknek népszáma a következő évtizedben is nem kevesebb, mint 64.322 lélekkel gyarapodott. Ismét kétségtelen tehát, hogy a szomszédos községek ezt a nagy néptömeget Budapesttől vonták el, ahol a megélhetés ekkor már sokkal nehezebb volt, mint a környező községekben. A népszaporulat méreteit tekintve, Kispest és Erzsébetfalva (most Pesterzsébet) járnak elől, melyeknek népessége tíz év alatt 21.000, illetve 10.000 lélekkel gyarapodott. A tízezret haladta meg Rákospalota népességének a növekedése is, míg Újpest népszáma majdnem változatlan maradt, mivel a város külterület híján tovább fejlődni már

csak azon esetben tudna, ha a túlnyomóan földszintes házai helyébe magasabb házak emeltetnének. Mint új település jelentkezett az 1923-ban önálló községgé alakult Sashalom (a régi Ehmann- és Huszka-telep) 6.197 lakóval; jelentékeny volt továbbá a népszaporulat Pestújhelyen és Rákosszentmihályon (utóbbiban menekülteknek letelepedése folytán is), valamint Csepelen. 1921-ben Rákoskeresztúrból önálló községként kivált az 1.605 lakójú Rákoshegy, 1922-ben pedig Kispest 51.064 lakóval rendezett tanácsú várossá alakult át.

Összefoglalva a székesfőváros Dunabalszari övező községeit, azt látjuk, hogy míg 1869-ben a főváros határán kívül csak 6 egymástól távol eső község létezett mindössze 17.584 lélekkel, addig ma 15 népes község sűrű gyűrűként övezi a főváros területét a negyedmilliót meghaladó lakossággal.

A fővárosnak Dunabalszari része már a természettől fogva kevésbé volt alkalmas népes külvárosok keletkezésére, mert az itt lévő községeket erdők és hegyek választják el a főváros beépített részétől és a közlekedési hálózat sem kedvezett annyira új telepek keletkezésének, mint a balparton. Szorosan véve csak Albertfalva és Budafok tekinthetők itt oly községeknek, melyek valamikor a székesfőváros alkotó részét fogják képezhetni, de az utóbbi években a főváros lakosságának egy jelentékeny része húzódott ki — különösen mióta a helyi-érdekű vasutak megépültek — Budatéténybe, Nagytéténybe, Pesthidegkútra és Békásmegyerrre is, úgy hogy ezeket is úgy tekinthetjük, mint a gazdasági Nagy-Budapest részeit. Természeti viszonyaiknál fogva ezek a községek — talán Albertfalvát és Budafokot kivéve — sohasem fognak Budapest beépített részével közvetlen összefüggésbe kerülni, de mint fejlődő tisztviselő- és munkástelepek kétségkívül Budapest érdekköréhez számítandók. Az említett körülményeknél fogva azonban e községek népgyarapodása sokkal mérsékeltebb volt, mint a balparti községeké, mert míg az utóbbiak népszáma ötven év alatt tizenötszörösére emelkedett, addig a jobbparti községek népgyarapodása (8.898 lélekről 29.449-re) alig haladja meg az eredeti népesség háromszorosát.

A szomszédos községek népgyarapodásának félszázados adatai:

a) Szomszédos községek részletezése — Specification der Nachbargemeinden

	Polgári népesség — Civilbevölkerung			Összes népesség — Gesamtbevölkerung		
	1869	1880	1890	1900	1910	1920
Alag ¹⁾	48	156	235	491	1.624	2.265
Újpest	6.722	11.668	23.521	41.858	55.197	56.489
Rákospalota	3.458	4.105	6.264	11.744	25.147	36.008
Pestújhely ²⁾	—	—	—	—	5.547	7.896
Rákosszentmihály ³⁾	184	245	679	3.105	6.560	9.938
Cinkota	1.335	1.426	1.876	3.135	7.623	6.399
Sashalom ⁴⁾	—	—	—	—	—	6.197
Rákoscsaba	1.480	1.532	1.805	3.010	5.068	5.919
Rákosliget ⁵⁾	—	—	—	—	2.624	2.758
Rákoshegy ⁶⁾	—	—	—	—	1.296	1.605
Rákoskeresztúr	2.444	2.769	3.330	6.149	7) 5.403	7) 6.029
Pestszentlőrinc ⁸⁾	361	321	390	5.952	7.824	11.777
Kispest ⁹⁾	—	1.820	4.523	9.804	30.212	51.064
Pesterzsébet ¹⁰⁾	223	1.355	4.754	15.732	30.970	40.545
Csepel	1.329	1.526	2.246	4.568	9.462	13.990
Együtt	17.584	26.923	49.623	105.548	194.557	258.879

1) — 10) számú jegyzeteket lásd a 25* oldalon.

	Polgári népesség — Civilbevölkerung			Összes népesség — Gesamtbevölkerung		
	1869	1880	1890	1900	1910	1920
Nagytétény	2.512	2.246	2.346	2.614	3.924	5.120
Budatétény (Kistétény)	—	599	752	864	1.435	1.750
Budafok	3.844	4.193	5.243	7.273	10.954	13.686
Albertfalva	449	380	592	791	1.120	1.219
Pesthidegkút	1.093	1.271	1.393	1.559	2.130	3.263
Békásmegyér	1.000	1.150	1.340	2.029	3.546	4.411
Együtt	8.898	9.839	11.666	15.130	23.109	29.449
Összesen	26.482	36.762	61.289	120.678	217.666	288.328

Balparti községek Am linken Donauufer	Jobbparti községek Am rechten Donauufer	Összesen Zusammen
--	--	----------------------

b) Szomszédos községek összefoglalása
Zusammenfassung der Nachbargemeinden

1869	17.584	8.898	26.482
1880	26.923	9.839	36.762
1890	49.623	11.666	61.289
1900	105.548	15.130	120.678
1910	194.557	23.109	217.666
1920	258.879	29.449	288.328

c) Ezek szerint a népesség növekedése volt — Wachstum der Bevölkerung

1869—1880	9.339	941	10.280
1880—1890	22.700	1.827	24.527
1890—1900	55.925	3.464	59.389
1900—1910	89.009	7.979	96.988
1910—1920	64.322	6.340	70.662
1869—1920	241.295	20.551	261.846

Az itt felsorolt községek, melyeknek szinte szertelen népgyarapodása egyenesen Budapest népességének rovására történt, tekinthetők azoknak, melyek gazdaságilag Budapesthez számítandók és így majdan Nagy-Budapest alkotó részei lehetnek. Ezen községek vagy közvetlenül összefüggnek Budapest területével, vagy egy más szomszédos község útján kapcsolódnak a fővároshoz. Nem lehet azonban ideszámítani olyan községeket, melyeknek határa ugyan Budapest területével összefügg (mint Budaörs, Budakesz, Üröm vagy Solymár), de amelyek népességüknek foglalkozása szerint túlnyomóan falusi jellegűek. A szomszédos községek városi, illetve fővárosi jellegét egyrészt építkezési módjuk, másrészt és különösen lakosságuk foglalkozási módja adja meg. Oly községek, melyeknek népessége ma is túlnyomórésztben őstermelő, nélkülözik a városi jellegnek minden ismérvét és ezért Nagy-Budapest gyűjtő neve alá nem foglalhatók. A fentebb felsorolt községek valamennyiében az ipar-forgalmi foglalkozási ágak és a közszolgálati ágak a népességnek túlnyomó

1) 1910-ben alakult önálló községgé, azelőtt Dunakeszihez tartozott. — 2) 1909-ben alakult községgé, azelőtt Rákospatóhoz tartozott. — 3) 1902-ben Csömörből vált ki. — 4) Mint község 1923-ban vált ki Cinkotából; előbb Ehmanntelep és Huszkatelep néven Cinkotához tartozott. — 5) 1907-ben alakult önálló községgé Rákoskeresztúrból. — 6) 1921-ben alakult Rákoskeresztúrból önálló községgé. — 7) Az önálló községekké alakult Rákoshegy és Rákosliget nélkül. — 8) 1909-ben Kispestből (régibben Soroksárhoz tartozó pusztából, majd telepből) vált ki. — 9) 1869-ben még nem létezett, Soroksár határában keletkezett s 1887-ben alakult községgé, 1922-ben rendezett tanácsú várossá. — 10) Soroksár határában keletkezett és 1897-ben alakult községgé.

nagy részét teszik ki, az őstermelő népesség alig néhány százalékra rúg. Egyedül Pesthidegkúton találunk 37⁰/₀-ig őstermelő népességet, de ez a község fekvésénél és máris erősen fejlődő telepeinél fogva joggal sorolható a fővárosias községek közé, éppen úgy, mint Békásmegyer és Nagytétény is, melyeknek lakossága már ma is túlnyomóan városi jellegű és ezért a Nagy-Budapest gyűjtőfogalma alá foglalhatók.

Ha mármost Budapestnek és szomszédos községeinek népesedését egybefoglalva vesszük szemügyre, úgy azt látjuk hogy az ország központjában létrejött nagy népfelhalmozódásban a szomszédos községeknek csak 1890 óta van nagyobb szerepük; innen kezdve rohamosan nő az a néptömeg, mely — bár Budapesten keresi kenyerét — a szomszédos községekben telepszik meg. Ennek beszámításával a gazdasági Nagy-Budapest népessége már 1910-ben meghaladta a milliót és 1920-ban 1,217.324 lélekre rúgott, amiből 23⁷/₀ esik a szomszédos községekre. Ha a székesfőváros ezen külvárosokat közigazgatásilag is magába egyesítette volna, ma népszáma szerint Európa ötödik városa volna. Budapest és szomszédos községeinek népszáma ugyanis ekként alakult (Volkszahl Budapests und der Nachbargemeinden):

	Budapest	Szomszédos községek Nachbar- gemeinden	Nagy-Budapest Gross-Budapest
1869	280.349	26.482	306.831
1880	370.767	36.762	407.529
1890	506.384	61.289	567.673
1900	733.358	120.678	854.036
1910	880.371	217.666	1,098.037
1920	928.996	288.328	1,217.324

A népgyarapodás forrásai. (Die Quellen der Volksvermehrung.) Mint előző fejtegetéseinkből láthattuk, Budapest népessége, melyet 1873 végével 296.867-nek vehetünk fel, ötven évvel reá, vagyis 1923 végén 948.800 lelket számlálhatott. Fél-század alatt tehát fővárosunk népessége 651.933 lélekkel szaporodott, ami 219⁶/₁₀₀ százalékos gyarapodásnak felel meg. Budapest népessége tehát ötven év alatt több mint háromszorosára szökkent fel.

E csodálatos gyarapodás láttára magától adódik a kérdés: ismerve azon okokat, melyek Budapestet nagyra növelték, mik voltak e szinte páratlan gyarapodás forrásai, melyekből Budapest népe ily rövid idő alatt megháromszorozódott? Nem szükséges részletesebben magyarázni, elég csak röviden rámutatni arra, hogy a népesség részint a természetes népszaporulatból (a születéseknek a halálesetek fölötti többletéből), részint bevándorlásokból gyarapszik s sokszorozódik meg. A városoknak s kivált a nagyvárosoknak a vidékre gyakorolt vonzó hatása eléggé ismeretes és magyarázatra nem szorul; hogy ez a vonzóerő Budapesten fokozottan érvényesült, azt Budapestnek az ország politikai központjává, gazdasági életének és közlekedési hálózatának gócpontjává való válása eléggé magyarázza.

De amiként általában a nagyvárosok népgyarapodása túlnyomórészen idegen elemek beszivárgásának eredménye s csak kisebb mértékben vezethető vissza népességének propagatív erejére, úgy ez ismét fokozottan áll Budapestről, melynek népessége — magas halandósága miatt — a születések többletéből csak csekély mértékben szaporodik s ahol a természetes szaporulat a főváros egyesítését követő első

10—15 esztendőben minimális volt. A mult század hetvenes éveiben a születések évi többlete alig s csak ritkán emelkedett ezer fölé, úgyhogy 1874-től 1880 végéig a természetes szaporulat (hét év alatt!) csak 5.733 lelket tett, holott ezen időben (az új népszámlálás tanúsága szerint) Budapest népessége 73.900 lélekkel szaporodott. Ime tehát már a főváros egyesítését követő első években elég erős beözönlés állott fenn, amely az évtized zárlatában 68.167 főnyi vándorlási többletet¹⁾ enged felismerni.

A rákövetkező évtizedekben a főváros népességének szaporulata rohamosan fokozódott. 1881-től 1890-ig az összes szaporulat már 135.617 lélek volt, tehát közel kétszerese az előző időszaknak. Ebben az évtizedben a természetes népmozgalom is már valamivel kedvezőbb volt, többször meghaladta az évi 2.000 főt, sőt 1889-ben megközelítette a 4.000-et. De nagyobb járvány fellépése csakhamar felemésztette a születések többletét (mint 1881-ben), sőt tekintélyes hiányt is idézett elő a népmozgalomban (mint az 1886. év járványai). Tehát fokozott bevándorlásra volt szükség, hogy fővárosunk népessége gyarapodjék; s ez nem is maradt el: az évtized végén 117.629 főnyi vándorlási többlettel zárult a népesedés mérlege.

A népesedés folyamata még mindig fölfelé törtetett. A XIX. század utolsó évtizede fővárosunk népesedésének fénykora. Ebben az esztendőben a rohamos beözönléseken kívül a természetes népmozgalom nyereségei is érezhetően hozzájárultak népünk gyarapításához. Az évtized minden évében jelentékeny születési plusz mutatkozott, mely 1897 és 1900 között évente meghaladta a 8.000 lelket. Így ez évtizedben a természetes népmozgalom 67.547 fővel (vagyis 13·3°/_o-kal) gyarapította Budapest népességét s a vándorlások eredménye ennek harmadfélsezerese volt: 159.427. Tíz év alatt tehát nem kevesebb, mint 226.974 lélekkel emelkedett Budapest népessége s ez a szaporulat felért két Szeged városa vagy egy Firenze város népességével.

A természetes népmozgalom még a következő évtizedben, a huszadik század első tizedében is elég kedvező maradt; ha arányban csökkent is a természetes szaporulat, abszolút számokban mégis majdnem változatlan (tíz év alatt 65.533 főnyi többlet) maradt, tehát a népességnek 8·9 százaléka, vagyis éppen harmadrésszel kevesebb, mint az előző évtizedben. De a vándormozgalom már csak a felét szolgáltatta annak a néptömegnek, mely előzőleg Budapestre özönlött. E megcsappanás oka a gazdasági viszonyoknak rosszra fordulása, a beállott ipari pangásból fakadó munkanélküliség volt, mely sok ezer embert elűzött Budapestről, még többeket visszatartott a betelepедéstől a lakásnyomor és sok más gazdasági és társadalmi baj. Ez az évtized mintha előkészítője és bevezetője lett volna a rákövetkező évtizedben ránk szakadt katasztrófáknak, melyek népesedésünket gyökerében támadták meg. Már az évtized első éveiben apadt a természetes szaporulat, a világháború első évében még a régi évek nivójának felén tartotta magát, de a születéseknek ezután bekövetkezett elmaradása s a tetemesen rosszabbodott halandósági viszonyok következtében a természetes népmozgalom mérlege hat éven keresztül (összesen 36.397 főnyi) hiánnyal zárult s még az utolsó

1) Két népszámlálás nyújtotta népszámok különbözetének a természetes népmozgalom adataival való összevetéséből megállapítható az a népesedési kvóta, mely bevándorlásokból ered. Az így nyert szám azonban csak különbözete a be- és kivándorlottaknak s nem adja az összes bevándorlott egyének számát, hanem csak azokét, kik az időközben elvándorlottakon fölül a népszámlálás időpontjában még jelen voltak. Ily számítás tehát mindig csak a vándorlási többletet (vagy hiányt) adja, aszerint, amint a bevándorlottak vagy az elköltözöttek voltak túlsúlyban.

három esztendőben sem vált a mérleg aktívá. Nem szabad ugyan figyelmen kívül hagynunk, hogy a kedvezőtlen eredmény jórészen onnan állott elő, hogy a háború és a forradalmak éveiben tömérdek idegen elem (polgár és katona) tódult Budapestre, melyek — különösen a harctéri sebesültek révén — a halandóságot erőse növelték; de még, ha ezen 18—19.000 becsülhető idegen halottakat levonásba is hozzuk, a népesedés mérlege ezen években még mindig passzív marad. Hogy a háború alatt a népességnek a fővárosba való özönlése is tetemesen megcsappant, nem szorul magyarázatra; egyrészt a háború a vidéki népesség munkaképes rétegeit a harctérre szólítván, eo-ipsó apasztotta azon korosztályokat, melyek addig a bevándorlóink zömét szolgáltatták. Másrészt a háború alatt a fővárosba való költözködés és az itt való letelepedés annyira megnehezült, hogy erős visszaesésnek természetsszerűleg be kellett állania. A háború befejeztével ugyan a Budapestre való vissza- és beözönlés, gyarapítva a menekültek tömegeivel, nagy méretekben indult meg, úgyhogy végeredményben az utolsó évtized csak 18.000 lélekkel maradt el a megelőző tíz év vándorlási szaporulata mögött. Ha azonban szemünk elé állítjuk azt a tényt, hogy a főváros egyesítését követő hét első évben Budapest népessége 68.167 lélekkel gyarapodott a vándorlások többlete révén, akkor az utolsó évtizednek 63.012 főnyi vándorlási többlete, mely arányokban az 1874—80. évi szaporulatnak alig harmadrészét teszi ki, vajmi szerénynek nevezhető.

Könnyebb áttekintés kedvéért összefoglalván ötvenévi népesedésünk adatait, a következő képet nyerjük:

	A népesség összes növekedése Gesamt- zuwachs der Bevölkerung	Ebből		Százalékokban		
		természetes szaporulat natürliches Wachstum	wándorlások többlete Hievon Überschuss der Wanderungen	összes növekedés Gesamt- Wachstum	természetes szaporulat In Procenten natürliches Wachstum	wándorlások többlete Überschuss der Wanderungen
1874—1880	73.900	5.733	68.167	24 ^o	1 ^o	23 ^o
1881—1890	135.617	17.988	117.629	36 ^o	4 ^o	31 ^o
1891—1900	226.974	67.547	159.427	44 ^o	13 ^o	31 ^o
1901—1910	147.013	65.553	81.460	20 ^o	8 ^o	11 ^o
1911—1920	48.625	—14.387	63.012	5 ^o	—1 ^o	7 ^o
1874—1920	632.129	142.434	489.695	212 ^o	48 ^o	164 ^o

	Az összes szapo- rulatból jutott százalékokban		A természetes szaporulatból esett		A bevándorlási többletből esett		Az összes szapo- rulatból esett	
	a terin- szetes szaporu- latra	a vándor- lások többle- tére	férfiakra	nőkre	férfiakra	nőkre	férfiakra	nőkre
	Vom Gesamt- wachstum entfielen in % auf das natürl. Wachstum	auf den Überschuss der Wan- derungen	Männer	Frauen	Männer	Frauen	Männer	Frauen
1874—1880	7 ^o	92 ^o	—312	6.045	37.121	31.046	36.809	37.091
1881—1890	13 ^o	86 ^o	4.643	13.345	63.871	53.758	68.514	67.103
1891—1900	29 ^o	70 ^o	30.349	37.198	77.666	81.761	108.015	118.959
1901—1910	44 ^o	55 ^o	30.581	34.972	42.340	39.120	72.921	74.092
1911—1920	—	100 ^o	—15.738	1.351	13.424	49.588	—2.314	50.939
1874—1920	22 ^o	77 ^o	49.523	92.911	234.422	255.273	283.945	348.184

Felsorolásunk kiterjed a népszaporulatnak nemek szerinti megoszlására is. Ebből megállapítható, hogy a természetes szaporulatban állandóan (de nem mindig egyenlő arányban) jóval több volt a nő, mint a férfi; végeredményben

élszázad alatt a születések többlete által 92.911 leánnyal, de csak 49.523 fiúval gyarapodott népességünk, mely hiány nagyrészt az idegen halottak között levő férfiak (kivált katonák) nagy számából áll elő. A vándormozgalom végeredményben nem mutat oly nagy nőtöbbletet, mert 234.422 bevándorolt férfi mellett csak 21.000-el több nő (255.273) jött be. Itt azonban a nemek eloszlása nem oly állandó és tipikus, mint a természetes szaporulatnál; az első két időszakban több volt a beköltöző férfi, de már az 1881—1890. években meghaladja a nők száma a férfiakét. Erre ismét oly évtized következik, mely a finem beözönlésének kedvez, de a világháború és a forradalmak korszaka gátat vet a férfiak beköltözésének s óriási nőtöblettel zárja le a mérleget. Ennek a jelenségnek statisztikai elemzése addig, míg az 1920. évi népszámlálás foglalkozási adatai nem állanak rendelkezésre, nem lehetséges.

A beözönlött elemek adatainak tüzetesebb tárgyalásába itt nem bocsátkozhatunk. Eredetüknek taglalásával a népesség szülő helyének ismertetésekor (l. a 46* oldalon) fogunk foglalkozni. Egyébként itt csak annak hangoztatására szorítkozunk, hogy ez a nagymérvű bevándorlás, mely félszázad alatt nem kevesebb, mint 489.695 lélekkel gyarapította Budapest népességét, ennek faji, felekezeti és társadalmi összetételét is lényegesen megváltoztatta. Az ország egész területéről tömegesen betóduló munkakeresőkkel ethikailag és érzelmileg új és részben idegen elemek kerültek fővárosunkba, melyek a bennszülött vagy már régebben itt élő népességbe belevegyülve, részint áthasonultak s így benne eltűntek, részint pedig reányomták a maguk faji és egyéni bélyegét s így az átalakításnak lassú, de szívós folyamatát indították meg, mely nemzeti és erkölcsi szempontból tekintve, nem volt mindenben előnyös és kívánatos.

A kerületek népessége. (Volkszähl der Bezirke.) Fővárosunk népességi gyarapodásának alkotórészei az egyes kerületek s azok foglalata: a két parti rész. Fővárosunk történetéből tudjuk, hogy a régi időben a dunajobbparti település, Buda, volt a jelentékenyebb; csak a XVIII-ik század végén került népszám tekintetében a balparti újabberedetű Pest az ősrégi Buda elé, mely azután rohamosan gyarapodva, messze mögötte hagyta a konzervatív Budát. A főváros egyesítésének idejében a katonasággal együtt 296.867 lélekre rúgó népességből 69.573 jutott Budára és Óbudára és 227.294 Pestre, vagyis a népességnek 23,4 százaléka lakott a jobbparton és 76,6 százalék a balparton.

Az azóta letelt félszázad folyamán a népesség szaporulata városrészenként nagyon eltérő volt. A rohamos fejlődésű Pest magához ragadta a vezetőserepet és a saját bélyegét nyomta rá a főváros összfejlődésére. Ez a növekvés abszolút számokban négyszer akkora volt, mint a Duna jobbpartján. Míg a jobbparti városrészek népessége azóta 126.905 lélekkel gyarapodott, a balparton a népszaporulat 505.224 volt. De a szaporulat arányait tekintve, más volt a különbség és a fejlődés a félszázad folyamán nem is volt egyenlő, de még egyenletes sem. A főváros egyesítését követő első évtizedekben Pest népszaporulata arányaiban is messze túlhaladta a jobbpartét. Ez természetes volt, mert a fővárost fellendítő minden tényező, így kivált a közgazdasági tényezők (kereskedelem, ipar, forgalom) hatása itt érvényesült a legintenzívebben. Mindenki ide akart települni, mert jobban látta biztosítva jövőjét, mint a forgalomtól távolabb eső csöndes Budán. A budai oldal előnyeit az ide tóduló népesség csak később ismerte fel, főleg akkor, mikor az új Dunahidak építésével a jobbpart közelebb kapcsolódott Pesthez és a közlekedés nehézségei

— kivált a közúti vasúti hálózat kiterjesztésével — lényegesen csökkentek. Ehhez hozzájárult még az is, hogy az ekkor beállott gazdasági válságok a munkásoknak a fővárosba való özönlését lényegesen apasztották s mivel ezen elemek főleg a balparti munkásnegyedeket szokták benépesíteni, ezeknek elmaradása itt erősebb mértékben volt érezhető, mint a budai részekben. Ennek eredményeként a huszadik század első évtizedében a jobbpart népessége már közel kétszerakkora arányban gyarapodott, mint a balparté. A világháború és a nyomában járó katasztrófák még erősebben sújtották a balparti városrészeket, melyeknek népessége ennek folytán századunk második évtizedében csak minimálisan (2 százalékkal) gyarapodott, szemben a jobbpartnak tízszerakkora népnövekedésével. Így a fejlődés fonalán az előbb konzervatív Buda ragadta magához a vezetőszerpet és lett fővárosunk újabb fejlődésének gócpontjává.

Ezt a fejlődési folyamatot az alábbi szám adatok érdekesen és élénken világítják meg:

A parti részek lakosságának száma (Volkszähl der Ufertheile):

	Jobbpart Rechtes Ufer	Balpart Linkes Ufer
1873	69.573	227.294
1880	78.635	292.132
1890	96.399	409.985
1900	122.412	610.946
1910	162.342	718.029
1920	196.478	732.518
1923	205.411	740.301

A népesség összes növekedése (Gesamttzuwachs der Bevölkerung):

	Jobbpart absolut	— Rechtes Ufer ‰	Balpart absolut	— Linkes Ufer ‰
1874—1880	9.062	13 ^o	64.838	28 ^o
1881—1890	17.764	22 ^o	117.853	40 ^o
1891—1900	26.013	27 ^o	200.961	49 ^o
1901—1910	39.930	32 ^o	107.083	17 ^o
1911—1920	34.136	21 ^o	14.489	2 ^o
1874—1920	126.905	182 ^o	505.224	222 ^o

Ebből a vándorlások többlete (Hievon Überschuss der Wanderungen):

	Jobbpart absolut	— Rechtes Ufer ‰	Balpart absolut	— Linkes Ufer ‰
1874—1880	7.232	10 ^o	47.303	20 ^o
1881—1890	13.471	17 ^o	94.817	32 ^o
1891—1900	14.881	15 ^o	132.786	32 ^o
1901—1910	28.080	22 ^o	32.617	5 ^o
1911—1920	29.015	17 ^o	—14.642	—2 ^o
1874—1920	92.679	133 ^o	292.881	128 ^o

Az eltérő népnövekedés még fokozottabban és élesebben domborodik ki az egyes kerületeken belül, melyeknek jellegzetes tulajdonságai a parti átlagokban természetszerűleg elmosódnak. A jobbpart népnövekedése az I. kerületben volt a legerősebb. Eleintén mindhárom budai kerület körülbelül egyenlő méreteken nőtt, de már a nyolcvanas években előtérbe lépett az I. kerület, melynek népszaporulata

évtizedről évtizedre oly rohamosan fokozódott, hogy már a XIX. század első tizedében jóval erősebb volt a másik két budai kerület együttes népnövekvésénél s a második évtizedben azt háromszorosan felülmutta. Ezt az előretörést majdnem kizárólag az erős bevándorlásnak köszönhetette, mert természetes népszaporulata — az utolsó évtizedet kivéve — mindig kisebb volt a II. és III. kerületénél. Ezt a fejlődést az alábbi felsorolás mutatja:

Lakosság száma (V o l k s z a h l):

	I.	II. kerület — Bezirk	III.
1873	25.824	22.709	21.040
1880	28.223	25.513	24.899
1890	35.693	31.038	29.668
1900	47.301	36.995	38.116
1910	71.501	41.429	49.412
1920	96.609	48.705	51.164
A népesség összes növekedése Gesamttzuwachs der Bevölkerung	70.785	25.996	30.124
Ebből természetes szaporulat Hievon natürliches Wachstum	12.870	9.280	12.076
Vándorlások többlete Überschuss der Wanderungen	57.915	16.716	18.048

A dunabalparti kerületek a fejlődésnek még eltérőbb képét mutatják; olyan kerület mellett, melynek népessége majdnem változatlan maradt, vannak olyanok, melyeknek népessége megkétszereződött, megháromszorozódott, vagy megnégy-szereződött, sőt olyan is akad, amelynek népessége ma nyolcszor akkora, mint fél évszázaddal ezelőtt. A két szélsőséget a Belváros és Kőbánya tünteti fel. A Belváros, az ő teljesen beépített területével, a telítettségnek oly fokát tüntette fel már 1873-ban is, melyet újabb építkezések sem igen fokozhattak, sőt a keresztül-vitt nagyszabású szabályozások időlegesen csökkentettek is. Egészen másként alakultak azok a kerületek, melyekben a népesség terjeszkedésének és természetes fejlődésének feltételei megvoltak. Már a 7* oldalon mondottak rávilágítanak a fejlődésre: a település és beépülés foka és gyorsasága egyúttal a benépesedés menetét is sejteti. Ez a benépesedés a Lipótvárosban meglehetősen szabályszerűen és egyenletesen alakult, miként az 53. táblázat és a II. grafikus tábla világosan érzékelteti. A többi kerületekben a népnövekedés inkább ugrásszerű volt; így kivált a Terézváros és az Erzsébetváros népessége a múlt század két utolsó évtizedében oly rohamosan gyarapodott (az Erzsébetváros p. o. 1891-től 1900-ig 68.938 lélekkel!), amihez hasonló példa másutt alig található. Számszerűleg kisebb, de jellegére nézve hasonló, bár kevésbé prägnáns volt a Józsefváros népességének gyarapodása. A következő évtizedben minde kerületek már sokkal lassabban népesültek be, de a Ferencvárosban még mindig igen magas volt a szaporulat, sőt Kőbányán, mely amerikai gyorsasággal népesült be, ebben az évtizedben érte el a népszaporulat maximumát. Ebben a tekintetben a Lipótvárossal egyenlő volt a fejlődése s mindkettő a rákövetkező évtizedben is erősen gyarapodott, ellentétben a többi balparti kerületekkel, ahol a népszaporulat az 1911—20. években már igen alacsony volt, sőt az Erzsébet- és Józsefvárosban egyenesen apadásnak adott helyet.

Átpillantva a balparti kerületek félszázados népgyarapodását, az a következő volt (Volkzähl und Wachstum der Bezirke):

Kerület Bezirk	Népszám — Volkszahl		Szaporulat — Zuwachs	
	1873	1920	abszolút 1873—1920	%
IV. (Belváros)	25.094	28.306	3.212	12·8
V. (Lipótváros)	27.565	72.149	44.584	161·7
VI. (Terézváros)	43.868	160.361	116.493	265·5
VII. (Erzsébetváros)	47.688	176.321	128.633	269·8
VIII. (Józsefváros)	49.764	145.408	95.644	192·3
IX. (Ferencváros)	25.670	91.128	65.458	255·0
X. (Kőbánya)	7.645	58.845	51.200	669·7

E helyen rá kell utalnunk még arra a rendkívül gyors népnövekvésre, melyet a főváros kültelkei mutattak. Ezekben a népesség sokkal nagyobb arányban szaporodott, mint a kerületek beltelki részeiben. A 9. sz. táblában közölt adatok érthetővé válnak, ha figyelembe vesszük, hogy a főváros kültelkei még 1880-ban is csak igen gyéren voltak lakva s kezdetben a lakosság ide csak szórványosan telepedett le. Csak midőn a beltelkek erősebb beépülésével ott a letelepedés nehezebbé vált s a lakások ott megdrágultak, húzódtott a lakosság mindjobban az addig figyelemre alig méltatott kültelkekre. Így népesedtek be a vámvonalon kívüli részek, először inkább a balparton, de a XIX. század utolsó évtizedétől kezdve mind nagyobb mértékben a jobbparton is. Hogy ez a kihúzódózás mekkora mérveket öltött, megállapítható abból, hogy pl. jelenleg a Terézvárosban a népességnek 34·1, a Ferencvárosban 23·1, az Erzsébetvárosban 20·4, a jobbparti kerületek közül pedig az I. kerületben 26·9%-a a vámvonalon kívül esik, úgyhogy ma a főváros összes kültelki népessége 217.790 lélekre rúg, miből 38.330 a jobbpartra esik. A kültelkek erős benépesedésének folyamatát az alábbi adatok illusztrálhatják:

Kültelki népesség száma (Zahl der Extravillanbewohner):¹⁾

Kerület — Bezirk	1880	1900	1920
I.	2.787	12.622	25.959
II.	—	2.052	3.367
III.	444	4.318	9.004
Jobbpart — Rechtes Ufer . . .	3.231	18.992	38.330
V.	1.920	8.400	9.028
VI.	1.644	27.790	54.704
VII.	2.062	15.913	35.975
IX.	1.049	6.757	20.908
X.	8.710	31.628	58.845
Balpart — Linkes Ufer . . .	15.385	90.488	179.460
Budapest	18.616	109.480	217.790

A nemek eloszlása (Verteilung der Geschlechter). Budapest népességében a főváros egyesítése óta (az 1869-ben még fennállott csekély fitöbblet megszűnése

¹⁾ E felsorolásból a IV. és VIII. kerületet kihagytuk, mivel azoknak kültelkük nincs. Viszont a X. kerület egészen a vámvonalon kívül fekszik s így annak beltelke nincs.

után) állandóan a női nem volt némi túlsúlyban és az ingadozások 1910-ig nem voltak jelentékenyek. A nemek eloszlása ugyanis a következő volt:

		Férfi Männer	Nő Frauen	Ezer férfira jutott nő Auf 1000 Männer entfielen Frauen
1869		136.922	133.554	976
1880	polgári rendes népesség	172.021	183.661	1.068
1890		236.850	249.821	1.055
1900		339.649	363.799	1.071
1910	tényleges	433.604	446.767	1.030
1920	össznépesség	431.290	497.706	1.154

(1910 óta a kereken 16.000-re rúgó katonaság beszámítása a nemek arányát érezhetően módosította; a katonaság nélkül 1910-ben 1071 nő jutott volna ezer férfira, tehát ugyanannyi, mint tíz évvel korábban.)

A nemi arány tüzetesebb vizsgálatából megállapítható, hogy a nőtöbbslet nem közös a népesség minden rétegével s hogy jelentékeny eltérések vannak az itt huzamosan vagy állandóan lakó (törzsökös) népesség és a többé-kevésbé hullámzó vagy csak ideiglenesen itt élő néptömegek nemi aránya között. A nőtöbbslet ugyanis a huzamosan itt-tartózkodó lakosság körében a legkisebb, de az ideiglenesen itt tartózkodó, fluktuáló népesség körében mindig nagy volt s idővel rohamosan fokozódott.

Területi eloszlásában a nemi arány nagyobb eltéréseket mutat; a női túlsúly a jobbpart átlagában mindig magasabb volt, mint a balparton, amott az I. és II. kerület, itt a IV. és VI. kerület járt elül, a többiekben kisebb volt a női többslet, Kőbánya pedig mindvégig megőrizte fitöbbsletét, mely 1869-ben még Óbudát és a VI—IX. kerületeket is jellemezte. Kőbánya és Óbuda példája rámutat arra, hogy a szegényebb sorsú, mezőgazdasági jellegű és alacsonyabb művelődésű városrészekben a női túlsúly erősen csökken, sőt teljesen el is tűnik. Ugyanez a jelenség áll fenn a kültelkeken is, melyeken mindenütt több a férfi, mint a nő, kivált a balparton, ahol a férfiak túlsúlya újabb időben milderőbben jut kifejezésre. Ezzel szemben a beltelkeken mindenütt a nők voltak érezhető túlsúlyban és itt az időbeli ingadozás is sokkal kisebb, mint a kültelken.

A népesség minden rétegében megállapítható, hogy a helyben szülöttek, tehát a törzsökös lakosságból eredők körében a két nem aránya közelebb áll egymáshoz, mint a Budapesten kívül született, tehát bevándorolt s erősebben hullámzó népesség körében. Ezért a kisszámban képviselt nemzetiségek kivétel nélkül erős fitöbbsletet mutatnak, míg a népesebb népfajoknál (németeknél és tótoknál) már jóval több a nő (részben a férfiak nagyobb arányú elmagyarosodása folytán is), a nagy többséget alkotó magyarság pedig mérsékelt nőtöbbslettel a középhelyet foglalja el s a legkisebb ingadozásokat mutatja. A felekezetek közül a katolikusoknál a női nem túlsúlya állandó és inkább csökkenő irányzatot mutat, a reformátusoknál a férfi- és nőtöbbslet váltakozik, a többi felekezeteknél a férfiak vannak túlsúlyban. Itt is észlelhető az a tünet, hogy a Budapesten szülötteknél a rendes nemi arány megvan, míg az idegen eredetűek (így különösen a zsidók, görög katolikusok és görög keletiek) erős fitöbbslet által tűnnek ki. A törzsökös, bennszülött lakosságban tehát mindenütt megvan a normális nemi arány, szemben a hullámzó, vándortömegek fitöbbsletével.

A bennszülött törzsökös lakosság azonban természetes szaporulata folytán (különösen a nőknek sokkal kisebb halandósága folytán) jelentékeny nőtöbbletet termelt ki magából; bár ez újabban csökkenő irányzatot mutatott, párhuzamban a finem arányának a születéseknél mutatkozó lassú emelkedésével, mégis a természetes szaporulat oly magasra duzzasztaná a női népességet, hogy a két nem számbeli ereje óriásilag divergálna. Ezt az aránytalan gyarapodást ellensúlyozták a bevándorló tömegek, melyekben hol a férfiak, hol a nők voltak túlsúlyban, de amelyek végeredményben mégis kiegyenlítették a fennálló eltéréseket és a nemi arányt — aránylag csekély ingadozással — kellően szabályozták. Csakis a világháború vérvésztése és a nyomában járó politikai és gazdasági krízisek behatása juttatta a női nemet az utolsó években oly túlsúlyra, mely eddig ismeretlen volt és amelyet a népesség egészséges fejlődése szempontjából mielőbb a normális nemi arány helyreállításának kell követnie.

Összes megfigyeléseinkből és adatainkból végeredményként azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a nemi arány kialakulása szempontjából a fajnak és a természetes népmozgalomnak jelentősége sokkal kisebb, mint a vándorlásoké, melyek a nemi arányt igen erősen módosítják, úgy hogy Budapest népességének nemi összetételét túlnyomórésztben gazdasági, társadalmi és művelődési tényezők hatásának, más szóval egy hosszú, kulturális fejlődés eredményének kell tartanunk, melynek létrejöttében faji tulajdonságok és a természetes népgyarapodás csak másodlagos szerepet játszanak.

Családi állapot. (Familienstand). A nemek aránya összefüggésben áll a népesség családi állapot szerinti megoszlásával. Ha a nemek egyensúlya, természetes alapja a népesség egészséges szaporulatának, úgy a családi állapot megoszlásától függ e szaporulatnak foka és gyorsasága. Hogy Budapest már egyesítésekor magán viselte a városi népesség családi állapotának jellegző képét, az természetes. Hiszen bármennyire volt a fiatal főváros népe a mainál egyszerűbb összetételű és vidékies jellegűbb, mégis lakosságának foglalkozási viszonyai folytán a városiasság bizonyos fokát már akkor sem lehetett tőle eltagadni. Így természetesen kell találnunk, hogy Budapest népessége családi összetétele szerint már akkor is lényegesen eltérő volt az országétól. Ha ez a különbség nem is volt oly kirívó, mint a későbbi időben, mégis határozottan megvolt. A nemházas népesség nagyobb aránya és a házasságban élők kisebb hányada már akkor is elvitathatlanul fennállott és megkülönböztette a főváros népét az országos népességtől. De meg volt már akkor is a két nem családi állapot szerinti megoszlásában az a mélyreható különbség, mely azóta állandóan felismerhető s mely a modern társadalom jellemző vonása. Ez a nagy különbség indokoltá teszi, hogy a családi állapot tárgyalása alkalmával a finemet mindig elkülönítsük a nőnemtől, mert a kettőnek összefoglalása az eltéréseket eltüntetné s a jellegzetes sajátosságokat elhomályosítaná.

Az 1869. esztendőben a 270.476 főnyi polgári népességben 86.932 nemházas férfi mellett 73.396 hajadon nő találtatott, tehát a legények száma lényegesen meghaladta a hajadonokét. A nemházas férfiak nagy többlete azonban hamar apadt le s 1900-ig számot többé nem tett. A századunk első évtizedében mutatkozó erős emelkedés lényegében onnan ered, hogy 1910-ben a katonaság is, mely előzőleg külön mutattatott ki, befoglaltatott az össznépségsbe, amely kontingens természetesen túlnyomóan (16.636 katona közül 14.324 nőtlen) a nemházasok csoportját növelte, úgyhogy ennek leszámításával a nemházas férfiak többlete elenyésző csekélyé válik.

A világháború azonban gyökeresen megváltoztatta e viszonyokat. A halál oly mély rendet vágott a túlnyomóan még nem házas fiatalság soraiban, hogy ezeknek száma több mint 28.000 fővel megcsappant s így a hajadon nők kerültek (13.650 főre rúgó) túlsúlyba, még pedig annak dacára, hogy az ő számuk is (az utolsó évtizedben) csak elenyésző csekély mértékben (alig negyedfélezer lélekkel) emelkedett.

A nemházások eloszlásával ellentétben a házások között a férfiak és nők száma majdnem mindig közel egyenlő volt; a különbség alig rúgott ezernél többre (a férfiak javára) s ha 1910-ben közel ötezer főnyi férfitöbblet jelentkezik, ez is túlnyomó részben az itt első ízben befoglalt katonaság női tagjaitól (2.175 lélek) ered. A világháború után a házas nők kétezer főnyi túlsúlyba kerültek a férfiak fölött.

Egész másként alakult az özvegyek eloszlása. Az a természeti törvény, mely a férfiakat a nőknél magasabb arányban ragadja el, az özvegy nők számát igen magasra duzzasztja. Már 1869-ben 11.000-el több özvegy nő volt, mint férfi. Ez a különbség állandóan erősen fokozódott s 1910-ig 34.000-re dagadt. Tíz évvel reá ez a különbség 47.000-re szökkent fel, amely emelkedésben kétségkívül része volt a világháborúnak is.

Az elváltak között is sokkal több a nő, mint a férfi s az utolsó évtizedekben a különbség a nők előnyére erősen fokozódott. Az elváltak száma különösen 1900 után szökkent fel erősen. Hogy ebben mekkora része van az elválásoknak az egyházpolitikai törvények által létrejött megkönnyítésének, e helyen nem kívánjuk vizsgálni. Az elvált nők számának erős emelkedése azonban annak jele, hogy elvált nők sokkal ritkábban kötnek új házasságot, mint az elvált férfiak, kiknek száma ez okból sokkal kevésbé szaporodik.

Budapest népességének családi állapotában beállott változások az alábbi öszseállításokból ismerhetők fel (Veränderungen im Familienstande):

	Férfiak Männer	Nők Frauen	Férfiak többlete — Männer	Nők Überschuss der Frauen
a) Nemházások. — Ledige.				
1869	86.932	73.396	13.536	—
1880	104.741	99.387	5.354	—
1890	147.481	139.240	8.241	—
1900	210.562	207.055	3.507	—
1910	265.965	247.780	18.185	—
1920	237.679	251.329	—	13.650
b) Házások. — Verheiratete.				
1869	45.692	44.126	1.566	—
1880	59.785	58.826	959	—
1890	81.650	80.211	1.439	—
1900	119.503	118.753	750	—
1910	155.921	150.760	161	—
1920	180.042	182.385	—	2.343
c) Özvegyek. — Verwitwete.				
1869	3.625	14.973	—	11.348
1880	4.939	22.354	—	17.415
1890	6.049	28.269	—	22.220
1900	8.064	36.006	—	27.942
1910	9.789	44.189	—	34.400
1920	10.727	57.420	—	46.693

d) Elváltak. — Geschiedene.

	Férfiak Männer	Nők Frauen	Férfiak többlete — Männer	Überschluss der Frauen
1869	673	1.059	—	386
1880	524	1.018	—	494
1890	695	1.211	—	516
1900	807	1.614	—	807
1910	1.843	4.036	—	2.193
1920	2.727	6.536	—	3.809

Az össznépességnek családi állapot szerinti megoszlása — százalékokban kifejezve — a következő (Procentuale Verteilung der Bevölkerung nach dem Familienstand):

	Nemházas Ledig		Házias Verheiratet		Özvegy Verwitwet		Elvált Geschieden	
	Férfi Männlich	Nő Weiblich	Férfi Männlich	Nő Weiblich	Férfi Männlich	Nő Weiblich	Férfi Männlich	Nő Weiblich
1869	63·5	55·0	33·4	33·0	2·6	11·3	0·5	0·8
1880	60·8	54·1	34·8	32·0	2·9	12·3	0·3	0·6
1890	62·2	55·7	34·5	32·1	2·6	11·3	0·3	0·5
1900	62·0	56·9	35·2	32·7	2·4	9·9	0·2	0·4
1910	61·3	55·5	36·0	33·7	2·3	9·9	0·4	0·9
1920	55·2	50·5	41·7	36·4	2·5	11·5	0·6	1·3

A felsorolt adatokból láthatjuk, hogy fővárosunk egyesítésekor férfinépességének csak egyharmada élt házasságban; ez az arány természetes fejlődés útján, lassanként felszállt 36%-ig s csak a világháború hatása alatt (mely a nemházas férfiakat erősen megtizedelte) szökött fel 1920-ban szükségszerűleg 41·7-re. A férjes nők aránya ezzel szemben 1910-ig szinte változatlan maradt, azóta azonban (bár a férfiakénál kisebb mértékben) 36·4%-ig emelkedett. Ezek az arányszámok azonban, mivel a házasságban élőknek az össznépességhez való viszonyításából álltak elő, a házasodásra még nem alkalmas gyermekek nagy számánál s ennek ingadozásainál fogva nem nyújthatnak hű képet fővárosi népünk házassági hajlamáról és lehetőségéről. Mivel pedig éppen a házassági arány magassága jellemző a nagyvárosokra nézve, Budapesten is nagy érdek fűződik ennek ismeretéhez. Ennek helyes megállapítása céljából a házasságban élőket a felnőtt népességgel kell arányba hoznunk, tehát a nő férfiakat a 20 éven felüli férfiakhoz, a férjes nőket a 15 éven felüli nőkhöz kell viszonyítanunk. Ez esetben természetesen jóval magasabb arányszámokat nyerünk, melyek a fent felsorolt nyers adatokkal nem mindig járnak párhuzamosan. Látjuk, hogy a felnőtt férfiaknak — fővárosi átlagban — 54—56%-a, a felnőtt nőknek 43—45 százaléka él házasságban, tehát szemben az országos átlaggal, mely a férfiakra nézve 73, a nőkre nézve pedig 62%, rendkívül csekély hányad. 1920-ra ugyanez az arányszám a férfiaknál — a nőtlenek számában beállott erős veszteség folytán — 61-re szállt fel, de a nőknél az emelkedés (45·3%-ra) lényegtelen. Látható tehát, hogy Budapest nagyvárosi viszonyai mennyire gátlólag hatnak népünk házasságára, amit természetesen nem szabad figyelmen kívül hagynunk, amikor Budapest népességének szaporaságáról és házas termékenységéről kívánunk szólni.

Természetes, hogy a felemlített fővárosi arányszám nagyon eltérő helyi viszonyok átlaga. A népesség eltérő összetétele, vagyoni állapota és életmódja mélyreható különbségeket idéznek elő. A nagyrészt mezőgazdasági foglalkozásokat űző Óbuda népe ma is éppen úgy, mint a főváros egyesítésekor, sokkal nagyobb mértékben házasodik, mint a többi kerületeknek inkább iparos- és munkásjellegű lakossága; a balparti városrészek közül, különösen Kőbányát — s kivált ennek női népességét — jellemez feltűnő nagy házasulási arány, míg ezzel szemben kivált a Belváros lakosságának felette csekély része él házasságban. Ezek a viszonyok a félszázad folyamán számszerűleg módosultak ugyan, de lényegben és a kerületeknek egymáshoz való arányát tekintve változatlanok maradtak. Megvilágításukra a következő jellemző adatokat iktatjuk ide.

A házások (százalékos) aránya a felnőtt népességben (Percentualsatz der Verheirateten in der erwachsenen Bevölkerung):

Kerület — Bezirk	Férfiak — Männer		Nők — Frauen	
	1869	1920	1869	1920
I.	} 58·5	57·0	} 46·4	44·1
II.		61·7		43·3
III.		69·0		66·2
Jobbpart — Rechtes Ufer . .	60·9	60·4	49·0	45·6
IV.	44·7	56·4	32·7	38·1
V.	49·3	62·5	34·6	42·1
VI.	} 52·0	61·2	} 44·8	45·0
VII.		62·5		45·3
VIII.		54·5		60·3
IX.	55·4	59·0	48·6	46·3
X.	54·8	63·6	59·0	53·2
Balpart — Linkes Ufer . . .	52·1	61·2	43·7	45·6
Budapest	54·3	61·0	45·2	45·3

Az itt felsorolt adatok a házasságban élő népesség arányát tüntetik fel, de nem adják a házasulási hajlam helyes mértékét, mert a felnőtt népességben még mindig van egy elég tekintélyes rész, mely házasságot még nem kötött s csak magasabb korban lép az oltár elé. Ha tehát azt kívánjuk tudni, hogy népességünknek mekkora része köt általában házasságot, akkor a magasabb és legmagasabb korosztályok családi állapotát kell vizsgálnunk s figyelembe kell vennünk az özvegyeket és elváltakat is, kik szintén házasságra léptek volt, de élettársuk halála vagy elválás által estek ki a házások csoportjából. Ily vizsgálódás mellett arról győződünk meg, hogy a lakosságnak aránylag csekély része az, mely soha házasságra nem lép, de látjuk azt is, hogy a lakosságnak tekintélyes része csak előrehaladottabb korban szánja magát rá a házasságkötésre. Így 1920-ban a 30—35 éves korban álló férfiaknak csak kétharmada volt házas, a nőknek valamivel több mint héttizedrésze. A magasabb korokban ez az arány fokozatosan nő s a hatvanadik éven túl a férfiaknál 93·3, a nőknél 91·0%-ra emelkedik. Megállapítható tehát, hogy Budapest férfi népességének csak 6·7, női népességének 9 százalékát teszik azok az elemek, melyek soha oltár elé nem lépnek s ez az arány meglehetősen állandó, de némileg emelkedő irányzatot mutat. A hatvanadik életévet meghaladtak között ugyanis a

házasodottak (házasok, özvegyek és elváltak) aránya volt (Procentsatz der verehelichten Personen unter den über 60 jährigen):

	Férfiaknál Bei den Männern	Nőknél Bei den Frauen	Általában Überhaupt
1880	91·6	93·0	92·4
1890	91·3	91·3	91·5
1900	91·0	91·0	91·1
1910	93·0	91·0	91·8
1920	93·3	91·0	92·0

Korviszonyok. (Altersverhältnisse.) Népszámlálásaink lehetővé teszik fővárosi népességünk koreloszlásának és koralakulásának tüzetes vizsgálatát.

Korcsopotról-korcsopotr, sőt korévről-korévre követhetjük a változásokat immár fél-századon át s népszámlálásaink pontossága és megbízhatósága mellett némi zavaró hatása csak annak a körülménynek van, hogy adataink 1910. óta a (katonaságot is magában foglaló) tényleges össznépességre vonatkoznak, míg előzőleg a polgári rendes lakosság szolgált a felvétel alapjául. Ez az eltérés azonban leginkább csak a katonakötelezettség korosztályait, tehát a 22—24. éveket érinti számottevőleg s az ezen korokban álló népesség számadatainak mérlegelésében figyelembe is veendő. Zavarólag hat azonban a koreloszlást jelző arányszámok összehasonlításánál, amennyiben a katonaság beszámítása folytán megduzzadt korosztály magasabb arányszáma természet-szerűleg lenyomja a többi korosztályok arányszámait anélkül, hogy azoknál szükségképpen apadásnak kellett beállania. Ez a körülmény, mely az alább felsorolandó arányszámok összehasonlításánál állandóan figyelembe veendő, arra utal, hogy az egyes korosztályok különböző növekedésének vagy fogyásának vizsgálatakor azoknak abszolút számadataiból kell kiindulnunk, mert ezek adják a korviszonyok alakulásának helyes képét. Ezen vizsgálódásoknál a két nemet állandóan különválasztjuk, mivel a korfelépítés a két nem halandóságának és vándormozgalmának eltérő volta miatt egészen másként alakul a férfiaknál, mint a nőknél.

Az 1869. esztendőben a 136.922 főnyi polgári férfinépesség és a 133.554 főnyi nőnépesség a négy főkorosztály szerint ekként oszlott meg (Alters-verteilung im Jahre 1869):

Korosztály Altersklasse	Férfiak Männer		Nők Frauen	
	absolut	%	absolut	%
0—15	35.132	25·7	35.981	26·9
15—40	69.390	50·7	66.554	49·8
40—60	26.658	19·4	24.331	18·3
60—	5.742	4·2	6.688	5·0

A négy főkorosztály közül tehát a még inaktív gyermekkor (0—15 év) mindkét nemnél az össznépességnek egynegyedét, a termelőképeség teljében álló 15—40 éves korosztály a felét, a 40—60 évesek korosztálya közel egyötödét tette, míg a fennmaradó csekély százalék az öregkorra esett.

Meglepő, hogy a főváros népességének külső bevándorlások által történt nagyarányú növekedése mellett a korosztályoknak egymáshoz való aránya — addig, amíg rendkívüli körülmények nem zavarták a népesedést — alig változott meg lényegesebben. A születéseknek a 20. század elején beállott megcsappanása azonban lényegesen módosította az arányt, s a világháború következményei (a születéseknek éveken át észlelhető óriás megcsappanása és a hadviselő férfiak soraiban beállott súlyos veszteség folytán) gyökeresen megváltoztatták a népességnek — elsősorban a férfinépességnek — korösszetételét. A múlt század hetvenes éveit a gyermekek

számának aránylagos erős emelkedése mellett a produktívkorú népesség — kivált a férfinépesség — csekély szaporulata jellemzi. 1869-től 1880-ig ugyanis gyarapodott (Z u w a c h s 1869—1880):

Korosztály Altersclassé	Férfiaknál Männer	Nőknél Frauen
0—15	12.251	12.218
15—40	12.545	22.652
40—60	5.402	9.255
60—	3.409	4.420

lélekkel. Ebben az időben feltűnően nagy volt a nők szaporulata, kivált a produktív korban. Népmozgalmi statisztikáinkból tudjuk (l. az 53. sz. táblázatban), hogy 1874-től 1880-ig a nők természetes szaporulata sokkal kedvezőbb volt, mint a férfiaké, kiknél ezen időben a halálesetek száma felülmulta a születéseket. De igen erősnek kellett lennie a nők beözönlésének is, mert a természetes szaporulat a női többletnek csak egy részét magyarázza meg. Ez az erős női invázió annál meglepőbb, mivel rendszerint a bevándorló férfimunkások adják a nagyvárosi vándormozgalom jellegét. Úgy látszik tehát, hogy Budapest egyesítése s nagyvárosias irányban való fellendülése a női cselédségnek erős szaporulatával (tényleg a házicselédék száma 1869-től 1880-ig 12.054-el emelkedett) és egyéb oly női foglalkozásoknak térfoglalásával járt együtt, melyek a fejlettebb városi étellel mindinkább előtérbe lépnek.

A következő évtizedben (1881—1890) teljesen megváltozott a korosztályok részvétele a népgyarapodásban. A két nem közti eltérés eltűnik, egyedül a legmagasabb korokban érvényesül a nők kedvezőbb halandósága — a szaporulatban túlnyomóvá válik a munkaképes korosztály (15—40. év), melyben férfiak és nők egyaránt vesznek részt, nemkülönben a produktív kor második osztályában is (40—60. év), ahol a férfiak és nők közötti egyensúly hasonlóképpen helyreállott.

Az 1881—1890. évek szaporulata volt ugyanis (Z u w a c h s 1881—1890):

Korosztály Altersclassé	Férfiaknál Männer	Nőknél Frauen
0—15	16.254	16.140
15—40	37.905	37.341
40—60	10.226	10.280
60—	1.847	3.848

A tizenkilencedik század utolsó évtizede — mint már említettük — Budapest népgyarapodásának fénykora volt. Az akkor a kétszázezetet is meghaladó szaporulatban ismét előtérbe tolul a női nem, melynek túlsúlya azonban csak részben kerül ki a természetes szaporodásból, míg a produktív korban álló nőknek a férfiakkal szemben mutatkozó túlsúlya a bevándorlás eredménye. Az 1891—1900. évek szaporulata ekként alakult (Z u w a c h s 1891—1900):

Korosztály Altersclassé	Férfiak Männer	Nők Frauen
0—15	29.915	30.009
15—40	49.830	57.169
40—60	18.972	21.041
60—	4.042	5.741

A huszadik század beköszöntésével Budapest népgyarapodása a lejtőre jut; a születések számának stagnálása, mely a születési coefficiens rohamos csökkenésében

(30·8-ról 25·5-re) jut kifejezésre, tíz év alatt megapasztja a 0—5 éves gyermekek számát (a fiúknál 2.332, a leányoknál 2.189 lélekkel) s az 5—10 évesek számát is csak elenyésző csekély összeggel növeli; ennek következménye a 0—15 éves korosztály tagjainak oly alacsony szaporulata, minőhez még csak hasonlót is a főváros egyesítése óta nem észlelhettünk. A produktív korosztályokban is kisebb a szaporulat, mint az előző évtizedben, mert ha a 15—40 éves korosztályra nézve alább kimutatott 62.976 főnyi férfiszaporulatból az itt először szereplő katonaságot (e korban 15.507 és a 40—60 évesek korosztályában 717 fő) levonásba hozzuk, az előző évtizedben észlelt szaporulatnál kisebb összegeket nyerünk; egyúttal a női szaporulatnak némi túlsúlyát ismerjük fel a férfiak fölött. Az 1901—1910. évek népszaporulata ugyanis ekként oszlik meg (Z u w a c h s 1901—1910):

Korosztály Altersklasse	Férfiak összesen zusammen	Männer katonák nélkül ohne Militär	Nők Frauen
0—15	8.071	8.071	8.645
15—40	62.976	47.469	50.614
40—60	17.944	17.227	17.213
60—	5.071	5.071	6.590

Századunk második évtizede népmozgalmunk romlásának időszaka. A születések stagnációja mellett a halandóság lassan fokozódik, a világháborúban pedig a születések száma évente 8—9000-el marad az utolsó békeévek összegei mögött, míg ezzel szemben a halandóság — részint a háborús veszteségek, részben a kedvezőtlen egészségügyi helyzet s az élelmezési viszonyok nyomorúsága folytán — oly magasra (1918-ban 30·8‰-re) szökik fel, minőhöz hasonló 1886. óta nem volt. A későbbi javulás már nem módosíthatott azon szomorú tényen, hogy az említett okokból kifolyólag egyrészt a 0—15 évesek száma úgy a fi, mint a nőnemnél erősen csökkent (még pedig az öt éven aluli gyermekek számának 7.942, illetve 7.991-el való apadása, másrészt az 5—10 éveseknek csak lényegtelen szaporulata és a 10—15 éves nők számának 1.413-al való alábbszállása folytán), másrészt pedig a férfiak számának erős megcsappanása folytán, mely a 15—30 évesek számát 20.446 fővel apasztotta és még a 30—35 éves korban is csak 689 főnyi szaporulatot eredményezett, ami szintén 5—6000 főnyi visszaesést jelent. Emellett a 15—20 éves nők számának 8.865 lélekkel való csökkenését mással, mint a női cselédségnek megfogyatkozásával alig magyarázhatjuk meg, erre azonban konkrét adat rendelkezésünkre még nem áll. A viszonyok alakulásának kiváló érdekességénél fogva az alábbiakban öt éves korcsoportok szerint közöljük a népességnek 1910-től 1920-ig való szaporulatát, illetve fogyását (Z u w a c h s u n d A b n a h m e d e r A l t e r s c l a s s e n 1910—1920):

Korcsoport Altersgruppe	férfiak Männer	nők Frauen
0—5	—7.942	—7.991
5—10	1.814	1.661
10—15	227	—1.413
15—20	—7.680	—8.865
20—25	—10.646	7.981
25—30	—6.120	10.173
30—35	689	8.998
35—40	3.509	8.431

Összefoglalva a főkorosztályok szerint:

Korcsoport Altersgruppe	férfiak Männer	nők Frauen
0—15	—5.901	—7.743
15—40	—20.248	26.718
40—60	17.344	22.437
60—	6.281	8.989

A korviszonyoknak fenntebb vázolt alakulása folytán Budapest népessége a főkorosztályok szerint (százalékokban kifejezve) ekként tagozódott (Altersgliederung der Bevölkerung in Procenten):

Férfinépesség — Männliche Bevölkerung:

	1869	1880	1890	1900	1910	1920
0—15	25·7	27·0	26·9	27·6	23·3	22·2
15—40	50·7	47·6	50·4	50·0	53·5	49·1
40—60	19·3	18·6	17·3	18·1	18·4	22·4
60—	4·2	5·3	4·9	4·3	4·8	6·3

Nőinépesség — Weibliche Bevölkerung:

	1869	1880	1890	1900	1910	1920
0—15	26·9	26·2	25·8	25·9	23·1	19·1
15—40	49·8	48·6	50·6	50·4	52·4	52·5
40—60	18·9	18·2	17·5	17·8	18·4	21·0
60—	5·0	6·1	6·1	5·8	6·1	7·3

Ezek a változások és ingadozások még feltünőbbekké válnának és tisztábban jutnának kifejezésre, ha a viszonyok alakulását ötéves korcsoportok vagy egyes korévek szerint követnők; korlátlan terünk azonban nem engedi meg, hogy ezeknek részletezésébe bocsátkozzunk.

Áttekintést nyerünk azonban e viszonyokról, ha az V. tábla alján közölt rajzokat egymással összehasonlítjuk, melyek ötéves korcsoportok szerint mutatják be a két nembeli népességnek kor szerinti felépülését. Ezek a rajzok a városi népesség jellegzetes hagymaalakú képét adják, melynek alapja (a gyermekkor) kezdetben elég rövid, utóbb hosszabbodik, majd a tizenkilencedik század elején annyira összehűkül, hogy a rajz jellegzetes hagymaalakját el is veszíti, amennyiben a 0—5 évesek — a rendes viszonyoktól eltérőleg — a fiatalkor legkisebb korcsoportját képezik. A gyermekkort követő befűződésen túl a rajz mindkét oldalon kidudorodik: ez a munkaképesség első korában álló népesség megduzzadása, mely rendszerint a 20. és 30. életév között legerősebb (az 1910-ben a férfiaknál mutatkozó erős szaporulat az itt először figyelembevett katonaságra vezetendő vissza); jellemző a 20—25 évek közt a nők erős túlsúlya, mely minden évben felismerhető. Innen felfelé az egyes korcsoportokat ábrázoló hasábok több-kevesebb szabályszerűséggel rövidülnek, míg a legmagasabb korokban, amelyekben a nők túlsúlya igen feltünővé válik, rohamosan fogynak.

Az ötéves korcsoportokon belül mutatkozó ingadozások az V. tábla közepén látható vonalas-rajzból ismerhetők fel, mely a két nembeli népességnek korelosztását mutatja egyes korévek szerint. Az egyes megfigyelési éveket érzékeltető vonalak egymásfőlé tolódása, illetve két-két év vonalainak eltérése szembetűnően ábrázolja az egyes korévekben beállott változásokat, melyek férfiaknál és nőknél korántsem

mindig egyformák. Az 1910. év vonalai egyúttal azt is láttatják, hogy a katonák figyelembevételére mily erősen módosítja a korösszetételt a 20. és 30. életév között. Az 1920. évet ábrázoló vastag vörös vonalnak az ötödik életév körül való hatalmas befűződése, mely még az 1890. év vonalánál is mélyebben vág be, szomorúan illusztrálja a gyermekkorok létszámában beállott óriás apadást, valamint a 14—23 évesek korában 1910 óta beállott csökkenést, amivel szemben a 30-ik éven túl mindkét nem jóformán minden egyes korévben számbelileg gyarapodott.

Népességünk korfelépítésének jellegzetességét azonban akkor ismerjük fel leghatározottabban, ha azt a vidék népességének korviszonyaival hasonlítjuk össze. A nagyvárosok népességét a vidékével szemben jellemző korfelépülés Budapesten fokozottan és annál szembetűnőbben jut kifejezésre, mivel Magyarországon más nagyváros nincs. Összefoglalva a két nemet, azt látjuk, hogy Budapesten az első improduktív főkorosztály a népességnek csak egy ötödét teszi ki, míg a törvényhatósági városokban közel egynegyedét s a vidéken majdnem egyharmadát. Ezzel szemben a 15—40 évesek főkorosztálya Budapesten a népességnek teljes felét foglalja magában, a vidéken ellenben alig kétötödét. Fokozott még Budapesten a 40—60 évesek főkorosztályának számbeli ereje, míg az aggkor a vidékkel szemben itt háttérbe szorul. A népességnek a főkorosztályok szerinti megoszlása ugyanis (1920-ban) a következő volt (Percentuale Besetzung der Hauptaltersclassen im Jahre 1920):

Főkorcsoportok Hauptalters- classen	Magyarország Ungarn	Vidék Provinz	Törvh. városok Städte	Budapest
0—15	30·6	32·3	23·4	20·6
15—40	41·3	39·5	48·4	50·9
40—60	19·1	18·8	20·6	21·7
60—	9·0	9·4	7·6	6·8
Részletezés Specification				
0—3	5·9	6·3	4·3	4·0
3—6	4·0	4·2	3·2	2·8
6—12	13·9	14·7	10·5	9·1
12—15	6·8	7·1	5·4	4·7

Azok az eltolódások, mely fővárosunk népességében félszázad alatt beállottak, a város egyes kerületeiben különbözőképpen és részben intenzívebben mutatkoztak. A gyermekkorosztályok alacsony képviseltetése minden kerülettel közös; mégis a művelődés alacsonyabb fokán álló városrészekben (így különösen Óbudán és Kőbányán) ezeknek aránya (állandóan 30%-on felül és még 1920-ban is 25·7, illetve 27·3%) sokkal magasabb, mint a többi kerületekben. Ezzel szemben a legvagyonosabb és legműveltebb kerületekben a még improduktív korok arányszáma rendkívül alacsony, a Lipótvárosban 23—24% körül van, sőt a Belvárosban 20·5-től kezdve állandóan csökkent és 1920-ban 14·3-ra szállt alá. Ez a gyermekhiány, a produktív korok igen erős képviseltetésével együtt, melyet e kerületekben találunk, a nagyvárosi lakosság korfelépülésének jellegzetes sajátága, mely annyira kiélezett formában, aminőt itt ölt, a népesedés egészséges folyamatát egyáltalában nem biztosíthatja s ez okból semmiképp sem tekinthető kívánatosnak. Ilyen korösszetétel a népesség természetes szaporulatát a minimumra apasztja és teljes stagnációt ered-

ményez. A felsorolt esetekben a legszélsőbb nagyvárosi korösszetételt a vidéki jelleghez való közeledés példáival állítottuk szemben, melyek közé a többi kerületek fokozatos átmenettel illeszkednek be. A szélsőségek a következők:

Korcsoport és kerület Altersgruppe und Bezirk	1869	1880	1890	1900	1910	1920
0—15						
III. kerület	33·7	32·2	32·6	32·8	30·2	25·7
X. „	26·7	30·2	32·6	33·5	31·6	27·3
V. „	23·8	24·5	23·1	24·8	21·6	18·3
IV. „	20·5	20·4	19·6	18·3	16·6	14·3
15—40						
III. kerület	41·6	40·5	41·3	41·5	45·2	46·3
X. „	52·5	47·0	48·3	45·4	48·1	47·8
V. „	55·9	52·5	51·4	51·8	54·1	52·7
IV. „	55·2	53·9	55·2	53·8	55·9	54·6
40—60						
III. kerület	19·8	20·0	18·9	19·1	18·4	20·2
X. „	18·9	17·7	15·8	17·5	16·5	19·9
V. „	16·5	17·5	17·6	18·8	19·3	22·3
IV. „	19·2	18·7	19·0	20·7	20·8	24·1
60—						
III. kerület	4·9	6·9	6·7	6·6	6·2	7·3
X. „	1·9	3·8	3·3	3·6	3·8	5·0
V. „	3·8	4·5	4·7	4·6	4·9	6·7
IV. „	5·1	6·2	6·2	7·2	6·6	7·0
Produktív korok (15—60 év) együtt. (Productives Alter, 15—60.)						
III. kerület	61·4	60·5	60·2	60·6	63·6	67·0
X. „	71·4	64·7	64·1	62·9	64·6	67·7
V. „	71·4	70·0	69·0	70·6	73·4	75·0
IV. „	74·4	72·6	74·2	74·5	76·7	78·7

Mint látjuk, a főkorosztályok eloszlása tekintetében az egyes kerületek között mélyrejáró különbségek vannak. Ezek a különbségek a demografiai, társadalmi és vagyoni körülmények eltérésének következményei s annál nagyobbak, minél inkább differálnak az említett tényezők. Mivel pedig ezen társadalmi tényezők a város perifériáin primitívebbek szoktak lenni, mint a belső részekben, azért a korviszonyok is amott közelednek leginkább a vidéki korösszetételhez. A III. tábla egyik rajzából látható, hogy a legtöbb gyermek (0—15 évesek) a város külterületein van, ahol a gyermekköb területek széles öve fogja körül a gyermekekben szegényebb belső részt 30-ig, sőt 33-ig rügő százalékos aránnyal. Nyugat felé megszakad ez az öv, mert ott az I. és II. kerület kültelkei (a budai hegyek) területnek el, ahol a jómódú, intelligens lakosság, melynél a gyermekköb már erősen csökken, sokkal számosabb, mint a balpart vagy Óbuda külső részeiben. A balparti kerületek beltelki részeiben

a gyermekkorok már sokkal kevésbé vannak képviselve, legkevésbé a Belvárosban s a Lipótvárosnak hozzá teljesen hasonló legbelső részében, de feltűnő csekély a gyermekek aránya a Hűvösvölgyben, melyet tudvalevőleg vagyonos úri népesség lak, mely a gyermekáldást sokkal kevésbé kívánja, mint a művelődés és vagyoni lét alacsonyabb fokán álló külterületi lakók. A X. kerületnek Kispesttel határos részében is igen kevés a gyermek, ezt e gyéren lakott területen az itt elhelyezett gyűjtőfogház okozza, melynek 2.401-re rúgó bennlakója között gyermek alig van.

A nagy főkorcsoportokon belül az egyes (ötéves) korcsoportok alakulása is sok érdekes részletet mutat. Ha azonban Budapest népességének normális fejlődéséről akarunk képet nyerni, figyelmen kívül kell hagynunk az utolsó évtizedet, melyben a világháború és a forradalmak a főváros népesedését rendes kerékvágásából teljesen kizökkentették és oly rendellenes kialakulásra vezettek, melyből a főváros népesedésének normális fejlődésére következtetni nem lehet. Alábbi vizsgálódásainknak alapjául tehát az 1869—1910. évi időszakot fogadjuk el, mint olyat, melyben rendkívüli katasztrófák nem zavarták a népesedés természetes folyamatát és így a korviszonyok zavartalanul alakulhattak ki. Ebből a szempontból nézve Budapest népességének 41 éves fejlődését, megállapíthatjuk, hogy nemcsak az egyes korcsoportok viselkednek nagyon eltérően, de a két nem között is igen nagyok az eltérések. Abban megegyezik a két nem korkialakulásának képe, hogy — eltekintve a legmagasabb koroktól, melyeknek adatai az esetek kisebb számánál fogva csekélyebb súlyúak — a 20—25 éves korcsoport szaporulata volt legnagyobb, amelyben a férfiak száma 338·5, a nők 274·3 százalékkal gyarapodott. Ezt a nagy gyarapodást mindkét nemnél kétségkívül a munkakeresők nagy beözönlése idézte elő, amely a nőknél (a cselédség erős beszivárgása folytán) a 15—20 évesek között is igen magas (260·0%) volt, míg a férfiaknál az utóbbi korcsoport létszáma már jóval kisebb arányban gyarapodott. A magasabb korcsoportok népszámának növekedése (a legmagasabbaktól eltekintve, melyekben a közegészségügyi viszonyok javulásának köszönhető hosszabb élettartam jutott kifejezésre) csekélyebb volt, de bizonyos párhuzamosság a férfiak és nők szaporulatát jelző görbék között nem ismerhető félre. A legmagasabb korokban ez a görbe erősen felemelkedik s maximumát a 80. életéven túl a férfiaknál 350·2, a nőknél éppen 422·0%-kal éri el. A magasabbkorú nőknek a férfiaknál erősebb elszaporodása — mint a nők hosszabb életkorának folyamánya — jellegzetes tünet.

Demografiai szempontból a gyermekkor és a serdülőkor igényli elsősorban figyelmünket, mert ezeknek kedvező alakulása a népesség fejlődésének alapfeltétele. Ebből a szempontból tekintve nem nevezhetjük Budapest népének korkialakulását kedvezőnek, mert a gyermekkorokban találjuk a népgyarapodás legmérsékeltebb arányát (a 0—5 éves korcsoportban a fiúknál 175·4, a leányoknál csak 168·4 százalékos szaporulatot), úgyhogy ebből is kétségtelenül kitűnik, hogy Budapest népét nem a születések többlete gyarapítja, hanem a kívülről való beözönlés duzzasztja fel addig az arányig, mely rányomja a nagyvárosi népesség koreloszlásának bélyegét.

Ezen viszonyok áttekintését adja az alábbi felsorolás, melyben öt éves korcsoportok szerint mutatjuk ki a fi- és nőnépesség számát 1869-ben és 1910-ben, a 41 év alatti szaporulatot abszolút számokban és százalékokban. (Altersbesetzung nach fünfjährigen Gruppen in den Jahren 1869 und 1910, und Zunahme von 1869 bis 1910):

Korcsoport Altersgruppe	Lélekszám — Seelenzahl				Szaporulat — Zunahme — 1869—1910			
	Férfiak — Männer		Nők — Frauen		A b s o l u t		Százalékokban — In %	
	1869	1910	1869	1910	Férfiak Männer	Nők Frauen	Férfiak Männer	Nők Frauen
0—5	12.664	34.880	12.724	34.156	22.216	21.432	175 ⁴	168 ⁴
5—10	10.232	31.111	10.918	30.926	20.879	20.008	204 ⁰	183 ²
10—15	12.236	35.632	12.339	37.911	23.396	25.572	191 ²	207 ²
15—20	15.455	48.321	15.997	57.590	32.866	41.593	212 ⁶	260 ⁰
20—25	14.067	61.688	14.975	56.062	47.621	41.087	338 ⁵	274 ³
25—30	16.153	49.594	14.020	48.107	33.441	34.087	207 ⁰	243 ¹
30—35	12.719	39.577	11.515	40.336	26.858	28.821	211 ¹	250 ²
35—40	10.996	33.466	10.047	32.235	22.470	22.188	204 ³	220 ⁸
40—45	9.027	27.386	8.072	27.124	18.359	19.052	203 ³	236 ⁰
45—50	7.822	21.386	7.114	21.293	13.564	14.179	173 ⁴	199 ³
50—55	5.936	17.713	5.236	19.351	11.777	14.115	198 ³	269 ⁵
55—60	3.873	12.717	3.909	14.352	8.844	10.443	228 ⁶	267 ¹
60—65	2.526	8.381	2.644	10.953	5.855	8.309	231 ⁷	314 ²
65—70	1.754	5.675	2.059	7.161	3.921	5.102	223 ⁵	247 ⁷
70—75	821	3.358	1.024	5.040	2.537	4.016	309 ⁰	392 ¹
75—80	390	1.567	621	2.358	1.177	1.737	300 ¹	279 ⁷
80—	251	1.130	340	1.775	879	1.435	350 ²	422 ⁰

Az egyes korcsoportoknak ez az eltérő mozgalm, mely — mint említettük — túlnyomó részben a bevándorlások hatása alatt alakult ki, a népesség korösszetételének százalékos kimutatásában éles kifejezésre jut. A gyermekkorok csekélyebb szaporulata folytán e korok százalékos aránya folyton csökken; ezzel szemben a magasabb koroké nő. Ez olvasható ki az alábbi adatokból, melyek az egyes korcsoportok százalékos erejét tüntetik fel és amelyekbe az 1920. évet is belefoglaltuk (Procentuale Verteilung der einzelnen Altersgruppen):

Korcsoport Altersgruppe	Össznépesség Gesamtbevölkerung			Férfiak — Männer			Nők — Frauen		
	1869	1910	1920	1869	1910	1920	1869	1910	1920
0—5	9 ⁴	7 ⁸	5 ⁷	9 ²	8 ⁰	6 ³	9 ⁵	7 ⁶	5 ³
5—10	7 ⁸	7 ¹	7 ¹	7 ⁵	7 ¹	7 ⁶	8 ²	7 ⁰	6 ⁵
10—15	9 ¹	8 ⁴	7 ⁸	8 ⁹	8 ²	8 ³	9 ²	8 ⁵	7 ³
15—20	11 ⁷	12 ⁰	9 ⁶	11 ³	11 ¹	9 ⁴	12 ⁰	12 ⁹	9 ⁸
20—25	10 ⁸	13 ⁴	12 ⁴	10 ²	14 ²	11 ⁸	11 ²	12 ⁵	12 ⁹
25—30	11 ¹	11 ¹	11 ⁰	11 ⁸	11 ³	10 ¹	10 ⁵	10 ⁸	11 ⁷
30—35	8 ⁹	9 ¹	9 ⁶	9 ³	9 ¹	9 ³	8 ⁶	9 ⁰	9 ⁹
35—40	7 ⁷	7 ⁴	8 ⁴	8 ⁰	7 ⁷	8 ⁵	7 ⁵	7 ²	8 ²
40—45	6 ³	6 ²	7 ²	6 ⁶	6 ³	7 ³	6 ⁰	6 ¹	7 ²
45—50	5 ⁵	4 ⁸	5 ⁹	5 ⁷	5 ⁰	6 ³	5 ³	4 ⁸	5 ⁶
50—55	4 ¹	4 ²	4 ⁸	4 ³	4 ¹	5 ¹	4 ⁰	4 ³	4 ⁶
55—60	2 ⁹	3 ¹	3 ⁷	2 ⁸	3 ⁰	3 ³	3 ⁰	3 ²	3 ⁶
60—65	1 ⁹	2 ³	2 ⁰	1 ⁹	2 ⁰	2 ⁸	2 ⁰	2 ⁵	3 ⁰
65—70	1 ⁴	1 ⁵	1 ⁹	1 ³	1 ³	1 ⁷	1 ⁵	1 ⁶	2 ⁰
70—75	0 ⁷	1 ⁰	1 ¹	0 ⁶	0 ⁸	1 ⁰	0 ⁸	1 ¹	1 ³
75—80	0 ⁴	0 ⁴	0 ⁵	0 ³	0 ⁴	0 ⁵	0 ⁵	0 ⁵	0 ⁶
80—	0 ²	0 ³	0 ³	0 ²	0 ³	0 ³	0 ²	0 ⁴	0 ⁴

Szülőhely. (Geburtsort.) Látva azt, hogy fővárosunk csak kis mértékben gyarapszik bennszülött népességének természetes szaporulatából, hanem túlnyomó nagyrészen kívülről való bevándorlás által, vizsgálat alá kell vennünk, hogy e bevándorlók az országnak mely részéből, vagy mely külföldi államból erednek. Ezt a népesség szülőhelyének vizsgálatával érhetjük el, mert aki nem Budapesten született, annak természetesen ide be kell vándorolnia; de mivel ezzel szemben sokan vannak, kik ugyan már Budapesten születtek, de akiknek szülei máshonnan származtak be, ennél fogva a helybeli születésűek között van egy elég tekintélyes kontingens, mely szorosán véve nem idevaló, hanem mint idegen származásúak ivadéka szintén a bevándorlás számlájára volna írandó. A törzsköcs bennszülött lakosság tehát kisebb, mint amit a népszámlálás — a helybeli születés révén — kimutat.

Budapest népessége már a főváros egyesítésekor nagyon kevert és vegyes volt. Pest és Buda közgazdasági és politikai jelentőségének vonzó hatása már akkor is érvényesült s a vidékről, sőt külföldről is sokan telepedtek Budapestre. Sajnos, a szülőhelyre vonatkozó adataink 1869-ből csak Pestről vannak, úgy hogy a beözönlés folyamatát az első évtizedre vonatkozólag csak hézagosan tudjuk követni. Ha azonban szemügyre vesszük, hogy Pestnek 200.476 főnyi polgári népességéből 1869-ben csak 73.477 született itt, úgy megállapítható, hogy a helybeli születésű lakosságnak 36,6 százalékos aránya már akkor is feltűnően alacsony volt, jeléül annak, hogy már hosszú idő óta kellett igen erős külső beözönlésnek fennállania, mely a bennszülött lakosság arányát ennyire lenyomni volt képes. Kétségtelen azonban, hogy Budán ez az arány magasabb volt, úgyhogy az egyesített főváros helybeli születésű lakossága az össznépességnek kétötödét, vagy annál még többet tehetett ki. (Következtethetjük abból, hogy még 1880-ban is a jobbparti lakosságnak 55,0%-a volt helybeli eredetű.) Ha ezen alapon 1869-ben is ugyanakkorára vesszük a budapesti születésű népesség arányszámát s ennek további fejlődését vizsgáljuk, úgy a következő eredményre jutunk (Ortsgebürtige Bevölkerung¹⁾):

	Összesen Überhaupt	A lakosság ‰-ában In ‰ der Bevölkerung	Szaporulat az előző évhez képest Zuwachs zum Vorjahre
1869	115.476	42,7	—
1880	151.960	42,7	36.483
1890	191.217	39,3	39.257
1900	258.358	36,7	67.141
1910	311.107	35,3	52.749

Világos tehát, hogy bár a helybeli születésű népesség szaporodása elég jelentékeny, ez még sem tart lépést az össznépesség gyarapodásával, minek folytán a helybeli születésűek aránya mindjobban csökken: 40 év alatt 43%-ról 35-re szállt alá! Ez az arány — más nagyvárosokhoz viszonyítva — rendkívül alacsony. Megállapítható, hogy Budapestet mindig jellemezte a bennszülött lakosság csekély aránya, szemben az idegen eredetűek nagy tömegeivel.

¹⁾ Mivel az 1920. évi népszámlálásnak a szülőhelyre s honosságra vonatkozó adatai még nem állanak rendelkezésre, ezen vizsgálódásunkat csak 1910-ig terjeszthetjük ki.

A helybeli születésűek aránya nemcsak időben, de térbelileg is nagy ingadozásokat mutat, sőt utóbbiak sokkal erősebbek, mint az idő folyamán beállott változások. Ezek tekintetében általánosságban azt mondhatjuk, hogy minél nagyobb a kultúra, annál kisebb a helybeli születésűek arányszáma. Mert fejlettebb anyagi és szellemi kultúra nagyobb népmozgalmat idéz elő, míg a kulturátlanabb lakosság kevésbé mozgékony s a kereseti lehetőségek primitívebb voltánál fogva kevesebb idegen elemet olvaszt magába. Ezért találjuk a helybeli születésűeket kisebb számban a város belső részeiben s nagyobb sűrűséggel a külső részeken. De kivételek itt elég gyakoriak, még pedig mindkét irányban, amint ez a III. tábla vonatkozó ábrájából felismerhető.

A helybeli születésűek arányának fokozatos csökkenése következménye az idegen eredetű lakosság sokkal nagyobb mérvű elszaporodásának. 1869-ben az összlakosságnak mintegy 57%-a, tehát nem sokkal több, mint fele volt idegen származású; ez az arány évtizedről évtizedre emelkedett s az alábbi felsorolás szerint 1910-ben már megközelítette a kétharmadrészt. Volt ugyanis idegen születésű (Fremdgebürtige Bevölkerung):

	Összesen Überhaupt	A lakosság %-ban In % der Bevölkerung	Szaporulat az előző évhez képest Zuwachs zum Vorjahre
1869	155.000	57,3	—
1880	202.486	57,3	75.487
1890	295.454	60,7	92.968
1900	444.436	63,3	148.982
1910	568.299	64,7	123.863

Az idegen születésűek térfoglalása tehát évtizedről évtizedre gyorsan halad előre (l. a III. táblát is). S nagyon természetes, hogy a gyarapodás óriási zöme a Magyarországból beköltözöttekre esik. Ezeknek száma volt ugyanis (Aus Ungarn Zugewogene):

	Összesen Überhaupt	A lakosság %-ban In % der Bevölkerung	Szaporulat az előző évhez képest Zuwachs zum Vorjahre
1880	164.282	46,3	—
1890	253.752	52,1	89.470
1900	394.695	56,1	140.943
1910	519.423	59,0	124.728

Ezek a jelentékeny tömegek Magyarország minden részéből rekrutálódnak. Már a főváros egyesítésének idejében a Duna-Tisza köze volt az az országrész, melyből legnagyobb mértékben gyarapodott Budapest népessége s itt természetesen Pest vármegye szolgáltatta a legnagyobb kontingenst (1869-ben 23.435 fő, 1910-ben 71.152 fő); de már a rákövetkező évtizedben a Duna jobbpartja ragadta magához a vezetőserepet, s átmenetileg a Duna balpartja is nagyobb kontingenssel adózott Budapestnek, mint a Duna-Tisza köze. A beszivárgás gócpontja ezentúl állandóan a Duna jobbpartja maradt, melynek Budapestre szakadt népe félszázad alatt megnyolcszorozódott, míg a felföldről s a Duna-Tisza közéből 1910-ben csak mintegy négyszerennyi lélek élt Budapesten, mint 1869-ben. Arányait tekintve ugyan fokozottabb, de abszolút méretei szerint mégis jelentéktelen az ország többi részéből fővárosunk felé irányuló beszivárgás, mely csakis az utolsó két évtized folyamán

kezdt nagyobb tételekkel szerepelni. De a Magyar állam területéről Budapestre szakadt néptömegnek nem kevesebb, mint egy harmadát (170.027 lelket) a Dunántúl szolgáltatta, ahonnan ismét Fejér vármegye bocsátja ide állandóan a legnagyobb rajokat, (jelenleg 35.799 főt). A többi vármegyék közül jelenleg Nyitra (20.111), Veszprém (19.269), Zala (18.010), Tolna (17.804), Jász-Nagykun-Szolnok (17.322) és Vas (16.083) növelte fővárosunk népességét a legnagyobb tömegekkel. Az ország-részeket tekintve, 1869 óta következőképpen alakult az odavaló születésű egyének száma, akiket a népszámlálások Budapesten találtak (Fremdgebürtige Bevölkerung nach Landesteilen):

	1869	1880	1890	1900	1910
Duna balpartja . . . . . Rechtes Donauufer	24.547	41.073	56.767	78.982	92.380
Duna jobbpartja . . . . . Linkes Donauufer	21.977	46.285	75.834	134.182	170.027
Duna-Tisza köze . . . . . Donau-Theiss-Niederung	31.657	40.459	61.911	88.370	126.720
Tisza jobbpartja . . . . . Rechtes Theissufer	9.257	17.375	24.064	31.590	33.040
Tisza balpartja . . . . . Linkes Theissufer	3.365	7.537	14.517	28.067	42.413
Tisza-Maros szöge . . . . . Theiss-Maros-Winkel	2.966	6.584	11.141	17.846	23.452
Királyhágón túl . . . . . Siebenbürgen	1.476	3.068	7.070	11.476	25.551
Fiume . . . . . Fiume	117	108	141	266	373
Horvát-Szlavonország . . . . . Kroatien-Slavonien	1.231	1.793	2.307	3.916	5.467
Együtt . . . . . Zusammen	96.593	164.282	253.752	394.695	519.423

A részletes adatok a 15. sz. tábla b) részében található.

A Budapesten élő idegenszületésű népességnek topografiai eloszlása mellett nem kevésbé érdekes annak a kérdésnek vizsgálata, hogy mekkora az egyes országrészek és vármegyéből Budapest felé irányuló bevándorlás intenzitása, viszonyítva az illető vármegye lakosságához. Ezt a kérdést kiadványainkban már ismételve fejtegettük, kimutatva, hogy Pest vármegyén kívül a határos dunántúli vármegyék, nevezetesen Fejér, Komárom, Esztergom, Veszprém, Tolna és a törvényhatósági városok adóznak Budapestnek népük legnagyobb kontingensével, amelyek népességének 8—14 százaléka él Budapesten, miként alábbi felsorolásból látható. Az illető törvényhatóságban született népességből Budapesten íratott össze százalékokban kifejezve (Procentsatz der von den auswärts Geborenen in Budapest conscribierten Personen nach Municipien):

Vármegyék — Comitate	1920	1900	1880	Városok — Städte	1920	1900
Fejér	12 ³²	13 ²²	1) 6 ⁰⁶	Székesfehérvár	13 ²⁴	12 ⁵⁹
Esztergom	9 ³³	6 ⁰²	3 ⁴⁸	Győr	14 ⁸⁰	12 ⁷⁷
Komárom	7 ⁶³	7 ³⁰	2) 4 ¹²	Komárom	12 ²⁵	9 ⁰⁴
Veszprém	7 ⁵¹	8 ²⁸	2 ⁸⁶	Baja	12 ¹³	10 ⁰⁴
Pest-Pilis	7 ⁴⁰	6 ¹⁴	3) 4 ³⁵	Nagyvárad	9 ⁰³	5 ²¹
Tolna	6 ⁰³	5 ⁷⁰	2 ⁰⁷	Pécs	8 ⁷⁸	3 ⁹²
Győr	5 ⁵⁰	5 ⁷¹	4) 3 ²⁰	Miskolc	8 ⁷⁸	.
Bars	5 ²⁶	4 ⁴⁷	1 ⁰⁴	Kassa	8 ¹⁸	5 ⁰⁸
Zala	5 ¹⁷	2 ⁶²	0 ⁶⁶	Arad	7 ¹⁴	4 ⁰⁵
Hont	5 ¹⁰	4 ⁷⁹	5) 3 ⁰⁰	Selmebánya	7 ⁰⁵	5 ⁷⁰
				Pozsony	6 ³⁴	4 ²⁶
				Temesvár	6 ⁰⁶	3 ⁶³

1) Székesfehérvárral együtt. — 2) Komárom városával együtt. — 3) Kecskeméttel együtt. — 4) Győr városával együtt — 5) Selmebányával együtt.

Hogy Budapest lakosságának az ország legkülönbözőbb részeiből eredő népséggel való keverődése mennyire vált fővárosunk javára, azt e helyen csak röviden érinthetjük. E kérdés szoros összefüggésben van azzal, hogy miben rejlik az egyes országrészek különböző fokú vándormozgalmának oka? Az alföldi vármegyék csekélyebb bevándorlása kétségkívül a túlnyomóan földmívelő lakosságnak a fővárosban kevésbé érvényesülő ismereteire vezethető vissza, míg a hegyes felvidék szegényebb sorsú lakói már talajuk terméketlensége folytán is a fővárosban bőven kínálkozó napszámos és iparos munkára vannak utalva. Az éjszakkéleti felföld és Erdély oláhjainak távolmaradása ellenben, úgy látszik, ethnografiai mozzanatokban találja magyarzatát. Legfeltűnőbb mindenesetre a dunántúli vármegyék nagy vándorlása. A természet minden kincseivel megáldott ezen országrésznek lakosságát nem a nyomor űzi a fővárosba, — mint a terméketlen felföld tótjait — mert e népesség aránylag magas művelődésével otthonában is megtalálná boldogulásának kútforrásait. A magyarányú vándorlásoknak úgy látszik a nép intelligenciájában rejlik a magyarázata, mely a fővárosba készíti, hogy ismereteinek alkalmazására és gyarapítására tágabb tere nyíljen. A főváros gyári munkásainak és kézműveseinek nagy része innen kerül ki, míg a durva testi munkát végző napszámosok legnagyobb zöme a tót felvidéken pillantotta meg először a napot.

Általánosságban mondhatjuk tehát, hogy a Dunántúlról és az Alföld felől Budapestre irányuló vándormozgalom, mely a legtöbb intelligens elemet szállítja ide, a fővárosra nézve kedvező jelenség, míg a művelődés alacsony fokán álló néprétegeknek a felföldről való beözönlése, mely végeredményében a proletárság szaporítására vezet, népesedésünk alakulásának kevésbé örvendetes jelensége.

Összefoglalva a budapesti és magyarországi születésű népséget, azt látjuk, hogy ennek együttes aránya — a vidéki eredetű népesség erős szaporulata folytán — állandóan emelkedik, minélfogva a külföldi születésű népesség aránya fokozatosan csökken. A hazai eredetű népességnek — miként láttuk — rohamos szaporulata mellett a külföldről beköltözött rétegek száma csak igen mérsékelten emelkedik, úgy hogy 1880 óta számuknak csak lényegtelen változása, sőt az utolsó évtizedben teljes stagnálása állapítható meg, amelyet a világháború következményeként 1920-ig bizonyára még apadás is követett. A népességnek e két főcsoportja ekként változott:

	Magyarországi születésű egyének In Ungarn geboren	Külföldi száma In Auslande geboren	Az össznépesség százalékában magyar szül. külföldi szül. In % der Gesamtbevölkerung Ungarn Ausländer		A magyarországi születésű egyének elöző évhez képest Zuwachs zum Ungarn	A külföldi száma elöző évhez képest Vorjahre Ausländer
1880 . . .	316.242	38.204	89 ^o	10 ^o	—	—
1890 . . .	444.969	41.702	91 ⁴	8 ⁶	128.727	3.498
1900 . . .	653.053	49.741	92 ⁸	7 ¹	208.084	8.039
1910 . . .	830.530	48.876	94 ³	5 ⁷	177.477	—865

Ez a csekélyszámú idegen eredetű lakosság élesen jellemzi azt a csekély vonzóerőt, melyet Budapest a külföldre gyakorol és egyúttal arról is tanuskodik, hogy ez a vonzóerő állandóan csökken. Következésképpen lehet ez annak, hogy fővárosunk közgazdasági életének fejlődésével mindkevésbé van rászorulva azokra a tanult elemekre, melyeket félszázaddal ezelőtt szívesen csalogattak be oly célból, hogy külföldön szerzett tapasztalataikat hazai iparunk javára értékesítsék. Budapest ma már maga termeli azokat az erőket, melyeket régebben külföldről kellett importálni

s ez okból fővárosunk megszűnt a külföldiek előnyös elhelyezkedésének góca lenni. Ezt következtethetjük kivált az osztrák születésűek számának apadásából és a németek, svájciak és olaszok számában beállott stagnációból. Ha ezzel szemben az itt élő oroszok, románok, szerbek és bolgárok száma — bár magában véve nem nagy — megsokszorosodott, ez öröndetes jele annak, hogy a Kelettel való kapcsolataink erősödése mind nagyobb számmal hozza közénk azon államok fiait, melyek felé kereskedelmünk és iparunk magasabb fejlettségénél fogva sikerrel terjeszkedhetik. Az erre vonatkozó adatokból, melyek a 15. számú táblázatban foglalhatók, mint jellemzőbbeket a következőket emeljük ki (Fremdgebürtige Bewohner nach Staaten):

Születési ország. — Geburtsland.	1880	1900	1910
Ausztria . . . . . Österreich	32.994	41.979	37.617
Németország . . . . . Deutschland	2.921	3.302	3.751
Svájc . . . . . Schweiz	399	466	371
Olaszország . . . . . Italien	758	753	605
Oroszország . . . . . Russland	223	590	1.058
Románia . . . . . Rumänien	246	597	872
Szerbia . . . . . Serbien	143	350	748
Bulgária . . . . . Bulgarien	53	358	637
Törökország . . . . . Türkei	45	97	192

Honosság. (Staatsangehörigkeit.) Nem szorul magyarázatra, hogy a Budapesten élő idegenszületésűek túlnyomó része magyar honos. A magyar honosok — beleértve a budapesti születésűeket is — az összlakosságnak állandóan 94—95 százalékát teszik, tehát mindig valamivel nagyobb arányát, mint az országban született egyének. Viszont az idegen honosok mindig kisebb számmal vannak, mint az idegenszületésűek, de a különbség (mely 1869-ben még közel 50% volt) állandóan csökken s ma már alig több 8 százaléknál. Látható tehát, hogy a külföldről betelepített idegenek mindnagyobb arányban szerzik meg a magyar honosságot s ezzel is jobban simulnak a főváros törzsökös lakosságához, kidomborítva annak egységes magyar jellegét.

Ezt világítja meg az alábbi két felsorolás:

	Magyar honos Ung. Staatsbürger	Magyarorsz. születésű In Ungarn geboren	Százalékokban Magyar honos Ung. Staatsbürger	In Procenten Magyarorsz. születésű In Ungarn geboren	A magyar honosok föbblete Überschuss der ungar. Staatsbürger absolut	%
1869	255.148		94 ³			
1880	333.589	316.242	93 ⁸	89 ⁰	17.347	4 ⁸
1890	453.521	444.969	93 ²	91 ⁴	8.552	1 ⁸
1900	663.978	653.053	94 ⁴	92 ⁸	10.925	1 ⁶
1910	836.269	830.530	95 ⁰	94 ³	5.739	0 ⁷

	Idegen honos Fremde Staatsbürger	Idegen születésű Fremdgebürtige	Százalékokban Idegen honos Fremde Staatsbürger	In Procenten Idegen születésű Fremdgebürtige	Idegen születésűek föbblete az idegen honosok fölött Überschuss der Fremdgebürtigen über die fremden Staatsbürger absolut	%
1869	15.328	30.406	5 ⁷	15 ²	15.078	9 ³
1880	22.093	38.204	6 ²	10 ⁶	16.111	4 ⁴
1890	33.150	41.702	6 ⁸	8 ⁸	8.552	1 ⁸
1900	39.470	49.741	5 ⁶	7 ¹	10.271	1 ³
1910	44.102	48.876	5 ⁰	5 ⁷	4.774	0 ⁷

A külföldi honosoknak országok szerinti megoszlása nagyjából egyezik azzal, amelyet a szülőhely szerint mutattunk ki. Egészen véve az idegen honosok száma országonként kisebb, mint ahány odavaló lakos — a szülőhely tanúsága szerint — onnan beköltözött. Egyes kivételek, mint Svájc és Törökország arról tanuskodnak, hogy állampolgáraik nemcsak maguk szívósan ragaszkodnak eredeti honosságukhoz, de Budapesten született gyermekeiket is saját állampolgárságukban kívánják megtartani. Ez a szívósság nem egyforma a férfiak és a nők között; idegen államból eredő nők, akik Budapesten új otthonot találtak, hamarabb szerzik meg a magyar állampolgárságot, mint a férfiak; így kivált a német, francia, román és amerikai nők, kiknél az állampolgárság felcserélése nagyobb mértékben dívik, mint a férfiaknál. A Budapest lakosságában képviselt idegen államok egyébként két csoportba oszthatók: vannak államok, amelyekből feltűnően több férfi van jelen, mint nő, ilyenek: Bosznia-Hercegovina és Törökország (ahova való nők csak elenyésző kis számmal élnek itt), Oroszország, Románia, Szerbia, szóval a keleti államok és ezeken kívül Olaszország; viszont vannak olyan államok, melyek erős nőtöbbséggel válnak ki, mint Németország, Svájc, Franciaország és Nagy-Britannia, szóval azok az államok, ahonnan már ősidők óta idetudul az a sok nevelőnő, benne és nyelvtanítónő, ki középosztályunk családjainál szokott elhelyezést és új otthonot — sokszor új hazát is — találni.

Hitfelekezetek. (Confessionen.) Budapest népe hitfelekezeti összetétele szerint már ősidőktől fogva nagyon kevert volt; bár a számszerint túlnyomó felekezet mindig a római katolikus volt, mégis a két protestáns felekezet és a zsidóság már a múlt század közepén tekintélyes kisebbségeket alkottak.

Az uralkodó felekezet a főváros egyesítésének idejében is (az 1869. évi népszámlálás szerint) a római katolikus volt, melynek akkor 195.024 tagja volt, vagyis a népességnek 72,3 százaléka. Ezek mellett a két protestáns felekezet csak 13—14.000 lélekkel volt képviselve, a többi keresztény felekezetek közül egyedül a görög keleti tett számot, de ennek a lélekszáma is a kétezeren alul maradt. Igen jelentékeny volt azonban már ekkor is a zsidóság, mely 44.890 fővel számra nézve második felekezetként csatlakozott a katolikusokhoz.¹⁾

A következő évtizednek 85.206 főnyi szaporulatából a római katolikus felekezetre alig több, mint a fele (44.699 lélek) esett, holott az össznépességhez való aránya szerint közel hatvanezer fővel kellett volna gyarapodnia. Ellenben erős volt az ágostai evangélikusok számának emelkedése, kivált azonban a reformátusoké, kik ekkor már nagy tömegekben özönlöttek Budapest felé s az össznépességet kétszeresen meghaladó arányban gyarapodtak. Ugyancsak erősen indult meg a zsidóság szaporulata (11 év alatt 25.337 lélekkel), előre vetve a rákövetkező két évtizedben bekövetkező erőteljes terjeszkedésnek árnyékát.

A nyolcvanas években javult a katolikusok aránya; a 130.989 főnyi összszenyőzetből 75.112, vagyis közel 60% esett e felekezetre s ha a reformátusok gyorsabb iramban is terjeszkedtek, a katolikusok erős számbeli gyarapodásának mégis döntő szerepe volt s mellette háttérbe szorult a zsidóság térfoglalása, mely 32.150 főnyi gyarapodásával csak kevésbé haladta meg az előző évtized hányadát. Annál gyökeresebben alakult át a népszaporulat felekezeti megoszlásának képe a

¹⁾ A hitfelekezetre vonatkozó tüzetes adatok az 1869—1900. évekről csak a polgári rendes népességről állanak rendelkezésünkre; ez okból a 16. sz. táblának ez évekre vonatkozó adatai eltérnek az 53. sz. tábla hitfelekezeti adataitól, valamint a 8. sz. tábla adataitól is, amennyiben ezek a tényleges népességet részletezik.

tizenkilencedik század utolsó évtizedében, amikor a fővárosnak már több ízben említett maximális arányú (216.777 főnyi) népesedésével együtt a zsidóság szaporulata is a tetőpontjára hágott, 63.821 lélekkel, vagyis 62·3%-kal gyarapítva állományát, míg ezzel szemben a katolikusok alig több, mint egyharmadrész (36%) szaporulatot értek el s Luther híveinek számbeli nyeresége is csak mérsékelt volt. De ebben az évtizedben erősödött rendkívüli módon a református felekezet, melynek létszáma 36 ezerről egyszerre 62.837-re szökött fel s ekkor léptek előtérbe a görög katolikusok is 5.386 főre felszaporodott községükkel.

Népesedésünknek a huszadik század első évtizedében észlelhető rendkívüli lassúbbodásával újból megváltozott a kép; egyedül a katolikusok és reformátusok törtek elő a megelőző tizedhez közelálló gyorsasággal, az evangélikusok szaporulata már jóval kisebb volt s a zsidók mindössze 37.489 lélekkel többet számolhattak, tehát gyarapodásuk aránya a megelőző évtizedének alig több mint harmadrésze (23%) maradt. De ebben az időben kapott erőre a két görög felekezet, mely előbbi állományának közel kétszeresére szaporodott fel s ekkor indult meg az a mérsékelt folyamat is, mely az unitáriusok számát lassan, de érezhetően növelte s e kis csoportból is számottevő egyházközséget hozott létre.

A világháború évtizede minden felekezet gyarapodását eddigi arányainak csekély töredékére szállította alá; a római katolikusok ez évtizedbeli szaporulata alig több az előzőnek egyötödénél, a zsidóké a harmadát sem éri el, az ágostai evangélikusok létszáma pedig alig változott. Legerősebben sujtották a háborús viszonyok a két görög felekezetet; a görög katolikusok nagyarányú beözönlése hirtelenül megrekedt, tízévi szaporulatuk csak 637 lélek, szemben az előző évtized 4.042 főnyi gyarapodásával, a görög keletieknek létszáma pedig 2.616 főnyi veszteséggel előbbi állományának kétharmadára zsugorodott össze. Számottevő szaporulattal egyedül a református egyház dicsekedhetik, — 14.134 főnyi gyarapodással, — valamint az unitárius egyház, melynek számszerűleg kicsi (708 főnyi) erősödése mégis kedvező gyarapodási arányt képvisel.

A fontosabb hitfelekezeteknek félszázados gyarapodását és a népszámlálások által kiderített lélekszámát az alábbi összeállítás mutatja (Seelenzahl und Zunahme der einzelnen Confessionen):

	Róm. katolikusok Röm. Katholiken		Ágostai evangélikusok Protestanten A. C.		Reformátusok Reformierte	
	száma Anzahl	10 évi szaporulata Zuwachs	száma Anzahl	10 évi szaporulata Zuwachs	száma Anzahl	10 évi szaporulata Zuwachs
1869	195.024	—	14.316	—	13.008	—
1880	239.723	44.699	19.716	5.400	21.655	8.647
1890	314.835	75.112	27.224	7.505	36.112	14.457
1900	427.112	112.277	37.170	9.946	62.837	26.725
1910	526.151	99.039	43.562	6.392	86.990	24.153
1920	548.727	22.576	44.894	1.332	101.124	14.134
	Görög katolikusok Griech. Katholiken		Görög keletiek Griech. Orientalen		Izraeliták Juden	
	száma Anzahl	10 évi szaporulata Zuwachs	száma Anzahl	10 évi szaporulata Zuwachs	száma Anzahl	10 évi szaporulata Zuwachs
1869	599	—	1.838	—	44.890	—
1880	1.227	628	1.787	—51	70.227	25.337
1890	2.837	1.610	2.559	772	102.377	32.150
1900	5.386	2.549	3.201	642	166.198	63.821
1910	9.428	4.042	6.962	3.761	203.687	37.489
1920	10.065	637	4.346	—2.616	215.512	11.825

Ezen adatok szerint a népességnek felekezeti eloszlása — százalékokban kifejezve — az egyesítés óta lefolyt félszázadban a következőként módosult (Procentuale Stärke der Confessionen):

	1869	1880	1890	1900	1910	1920
Római katolikus . Röm. Katholiken .	72·3	67·4	64·7	60·7	50·8	59·1
Görög katolikus . Griech. Katholiken	0·0	0·3	0·6	0·8	1·1	1·1
Görög keleti . . . Griech. Orientalen	0·7	0·5	0·5	0·4	0·8	0·5
Ágostai evangélikus Protestanten A. C. .	5·3	5·5	5·6	5·2	5·0	4·8
Református . . . . Reformierte	4·8	6·1	7·4	8·9	9·9	10·9
Unitárius . . . . Unitarier	0·0	0·0	0·1	0·1	0·2	0·3
Izraelita . . . . . Juden	16·6	19·7	21·0	23·6	23·1	23·2

A felekezeti arálynak ezen lényeges módosulását az egyes hitfelekezeteknek eltérő természetes népmozgalmán kívül a bevándorlás is lényegesen módosította, mely az egyes felekezeteknél nem egyformán jutott érvényre. Úgy Pest, mint Buda a múlt század közepén erősen katolikus volt, még pedig Pest 63·4, Buda 84·2 százalék erejéig (együttesen 70·5%). Ez az arány 1869-ig még fokozódott 72·3-ra, innen kezdve azonban egyenletesen csökkent mai 59·1 százalékos arányáig. A katolikus felekezetnek ezt a viszonylagos térvesztését a többi felekezeteknek erősebb gyarapodása idézte elő; míg a katolikusok száma 1869-től 1920-ig csak két és félszeresére emelkedett, addig a görögkeletiek megháromszorozták, az izraeliták megötszörözték, a reformátusok megnyolcszozozták hívőik számát. A számra nézve kisebb hitfelekezetek (görög katolikusok, unitáriusok) lélekszámának még nagyobb arányú felszökkenése inkább különlegességénél fogva érdekes, mintsem számottevő jelenség.

Az egyes hitfelekezeteknek félszázados gyarapodása a következő adatokból ítélhető meg (Seelenzahl und Wachstum der Confessionen):

	Létszám Seelenzahl		Összes szaporulat Gesamttzuwachs	
	1869	1920	absolut	%
Római katolikus . Röm. Katholiken .	195.024	548.727	353.703	182·3
Görög katolikus . Griech. Katholiken	599	10.065	9.466	1.580·3
Görög keleti . . . Griech. Orientalen	1.838	4.346	2.508	136·4
Ágostai evangélikus Protestanten A. C. .	14.316	44.894	30.578	213·6
Református . . . . Reformierte	13.008	101.124	88.116	677·3
Unitárius . . . . Unitarier	53	2.828	2.775	523·6
Izraelita . . . . . Juden	44.890	215.512	170.622	380·1

A hitfelekezeteknek ez az egyenlőtlen gyarapodása összefügg nemzetiségi és faji bevándorlásokkal, de ezeknek eredetét területileg úgy követni, mint a nemzetiségi lakosság eredetének helyét, (l. alább az 57* lapon) módunkban nincs. Általánosságban mondhatjuk, hogy a görögkeletiek száma a szerbek bevándorlásával emelkedett s azoknak elhúzóásával (a háború következményeként) ismét alábbszállott; a görög katolikusok zömét a magyarok szolgáltatják, kisebb hányaddal oláhok és ruthének is szerepelnek közöttük. A reformátusok majdnem kizárólag szintiszta vidékekből táplálkoznak; az ágostai evangélikusok hívőiknek egy részét a felföldi tótokból nyerik, de a német elem is tekintélyes hányaddal adózik nekik. Legjelentékenyebb a zsidók térfoglalása, mely — ha arányban nem is a legerősebb — de számbeli

túlsúlyánál fogva — a katolikusokén kívül — minden más felekezeten erősen túltesz. Gyarapodásuk aránya kétszer akkora, mint a katolikusoké vagy az evangélikusoké s csak a reformátusoké mögött marad el lényegesen, kiknek szaporulatát azonban lélekszámra nézve kétszeresen meghaladják. Ez az erős számbeli gyarapodás egyrészt kedvező természetes szaporulatuktól ered, másrészt erős bevándorlások eredménye. A természetes szaporulat kedvező volta túlnyomó részben az általánosan ismert alacsony halálzási arányuk folyománya, mely a többi felekezeten lényegesen alul marad. Emellett azonban a zsidó elemek bevándorlása is igen jelentékeny és kivált rendkívül magas volt a múlt század kilencvenes éveiben, amikor a zsidóvándorlások többlete 45.141 lélekre rügött, szemben a katolikusok 81.839 főnyi vándorlási többletével. Azóta a zsidók beözönlése erősen csökkent, kivált a legutolsó évtizedben, amidőn a háború és a forradalom következményeként nagyobbarányú elköltözések történtek, melyek következtében ezen évtized népesedési mérlege csak 13.784 főnyi vándorlási nyereséggel zárult.

A felekezeteknek nem i r á n y a tekintetében tipikus vonásként említhetjük meg, hogy úgy a görög katolikusok, mint a görög keletiek között állandóan sokkal több volt a férfi, mint a nő, míg a többi felekezeteknél a két nem arányban van, vagy megvan a nőnem ismert túlsúlya. A két görög felekezet eltérő magatartása a fennemlített nemzetiségi viszonyokkal függ össze: oláh és szerb férfi mindig nagyobb számmal sereglett Budapestre, mint asszony. A világháború férfiapasztó fergetege után is egyedül a görögkeletiekénél maradt meg — bár csökkent mértékben — a férfiak túlsúlya, minden más felekezet nőtöbblettel zárta le az évtized mérlegét, még az izraeliták is, kiket 1910-ig állandóan a finem erős túlsúlya jellemezett. De a női túlsúly egyik felekezetnél sem ért el akkora — szinte mondhatnók aggasztó — fokot, mint a katolikusoknál, ahol az 1910-ben mutatkozott 26.735 főnyi férfihány a világháború után 58.695-re dagadt meg, oly diszparitást idézve elő a két nem számbeli ereje között, mely az egészséges népszaporulat szempontjából a legkevésbé sem előnyös.

Az egyes közigazgatási kerületek felekezeti mozgalmában is sok érdekes jelenséget ismerhetünk fel a félszázad folyamán. Ilyen a római katolikus felekezet létszámának, valamennyi felekezet között legkisebb szaporulata, helyenként stagnálása, sőt a Belvárosban való csökkenése, szemben a zsidóság erőteljes, majdnem háromszorosára (1855-ről 5074-re) való emelkedésével. Az izraeliták általában minden kerületben igen erősen elszaporodtak; a főváros egyesítésének idejében csak az akkori Terézvárosban (a mai VI. és VII. kerületben) éltek nagy tömegekben (26.392 fő); azóta tért foglaltak a Józsefvárosban (ahol ma 33.633 zsidó él) s a Lipótvárosban (23.424 fő), nagy tömegekben telepedtek le a Ferencvárosban is (12.868), sőt a félszázaddal ezelőtt szinte tiszta keresztény I. és II. kerületben is (akkor csak 1.290 és 735 zsidó) hétszeres tömegekkel (7.842 és 5.253) szerepelnek. Ezzel szemben Óbudán, melyet a közhit ős idők óta zsidó városrészként emlegetett, a héber elem sem 1869-ben nem volt szembetűnően erős (3.481 lélek, vagyis 15·5%), sem azóta nem emelkedett gyorsan, úgyannyira, hogy ötven év alatt még meg sem kétszereződött (ma 5.621 fő).

Hasonló rohamos volt a két protestáns hitfelekezet térfoglalása a budai kerületekben, vagyis azokban, ahol evangélikusok és reformátusok 1869-ben csak csekély számban éltek; így az evangélikusok száma az I. kerületben 977-ről 6.087-re, a II-ikban 922-ről 3.086-ra emelkedett, de kétszer akkora volt a kálvinisták nyeresége,

kiknek létszáma e két kerületben 946-ról 12.144-re és 662-ről 5.295-re szökkent fel. Még ennél is rohamosabban szaporodott a református elem a VI—VIII. kerületekben, melyeknek mindegyikében ma Kálvin tanának kerek 16.000 hive van, szemben az ötven év előtti törpe — csak 1—2000 lelket számláló — egyházközségekkel.

Az imént jelzett mozgalmak folytán az egyes felekezeteknek százalékos eloszlása 1869 óta lényegesen megváltozott; a két legnépesebb felekezetet véve szemügyre, megállapítható a római katolikus elem viszonylagos erejének jelentékeny megcsökkenése — legnagyobb mértékben a Józsefvárosban és a jobbparti I. és II. kerületben — és ezzel szemben a zsidóságnak az egész vonalon való erős térfoglalása, aránylag legnagyobb intenzitással a VIII. kerületben (4·9%-ról 23·1%-ra), a Ferencvárosban (4·6%-ról 14·1%-ra) és a két jobbparti (I. és II.) kerületben. A zsidóságnak az összlakossághoz való aránya egyedül Óbudán csökkent, ahol ma 11% az izraelita, míg félszázaddal ezelőtt 15·5%. Az izraeliták aránya ma az Erzsébetvárosban a legnagyobb (39·1%), közel egyharmada a népességnek a Lipót- és Terézvárosban is izraelita, egyötödénél több a Józsefvárosban. Legkeresztényebb kerületek Kőbánya és az I. kerület, ahol a nemkeresztény elem csak 7·0, illetve 8·1%. Az egy Erzsébetvárost kivéve, ahol a katolikus hitet csak a lakosság 45·4%-a vallja magáénak, valamennyi kerületben még a római katolikus felekezet van abszolút többségben (legerősebb a III. kerületben, ahol 75·6%, továbbá a X. és II. kerületben, ahol 71·8, illetve 70·1%-ra rúg); de a Lipótvárosban és a Terézvárosban ez a többség már ötven év óta oly csekély (51·3, illetve 53·5%), hogy — az eddigi fejlődés mellett — kisebbségbe jutása csak néhány évtized kérdése lehet, úgy ahogy az Erzsébetváros is 1890-től 1900-ig veszítette el túlnyomó katolikus jellegét.

A két legnépesebb felekezetnek — a katolikusnak és az izraelitának — kisebb területi egységek szerinti megoszlását népszámlálási munkáinkban ismételve ábrázoltuk grafikus rajzokban. Az idecsatolt III. táblában ezt a megoszlást az 1920. évre vonatkozólag tüntetjük fel. A két rajz szinte egymás ellenképe: ahol sok a katolikus, ott kevés a zsidó és fordítva, még pedig szinte kivétel nélküli szabályszerűséggel. A két ábra felment a részletek taglalása alól; látjuk belőle, hogy míg az egész kerületek átlagában a katolikusok aránya 75·6%-kal legmagasabb (a III. kerületben), addig egyes kisebb területi részekben felmegy nyolcvanon felül, egészen 82-ig. Viszont azonban vannak oly részei is a városnak, ahol a katolikusok aránya a 30%-on alul marad, így az Erzsébetváros belső részeiben. Ezzel szemben a zsidóság a Teréz- és Erzsébetváros körül tömörül, ezeknek belső részeiben immár kétharmadát (65%), külsőbb részeiben felét teszi a lakosságnak s a Lipótváros és Józsefváros belső részeiben is 25—30%-kal van jelen. Kevésbé sűrű, de még számottevő (10—15%) az I. kerület lágymányosi részén, a Hűvösvölgyben, a II. kerület beltekén és Óbuda belső részeiben, a balparton a Terézkörút és Hungáriakörút között, a Zugló táján és Kőbánya sűrűbben beépített részében. Azután kifelé hamar gyérül s az I. és III. kerület kültekén, valamint a Tisztviselőtelepen és a kőbányai Óhegyen öt százalékon alul marad, jeléül annak, hogy ezek a vidékek a főváros kereskedelmi életének forgatagából jóformán ki vannak kapcsolva.

Nemzetiség és anyanyelv. (Nationalität und Muttersprache).¹⁾ Abban a fél-században, melyet e munkában tárgyalunk, Budapest népességének felépülésében

¹⁾ Az itt közölt 1869—1900. évi adatokról ugyanaz áll, amit fentebb (I. az 51.* lapon) a felekezetekről mondtunk.

és kialakulásában a beolvasztásnak egy csodálatos folyamata ment végbe, mely — bár vannak árnyoldalai is — fővárosunk fellendülésének egyik legszebb és legmélyebbre ható tünete. Rámutattunk már (a 28* lapon) arra, hogy Budapest népessége a letelt félszázad alatt nem kevesebb mint 632.129 lélekkel gyarapodott, miből azonban csak 142.434 lélek jut a természetes szaporulatra, 489.695 lélek pedig a vándormozgalom eredményeként gyarapította népességünket. Nem szorul magyarázatra, hogy ily óriási néptömeg Budapest végösszegének nemcsak felekezeti — mint már fentebb (53* l.) kimutattuk — de faji vagyis nemzetiségi és társadalmi összetételét is lényegesen megváltoztatta. Az ország nagy részéből tömegesen betóduló munkakeresőkkel ugyanis a legkülönbözőbb nyelvű és eredetű néprétegek, ethikailag és érzelmileg új és idegen elemek kerültek Budapestre, melyek a bennszülött vagy már régebben itt élő népességbe belevegyülve, abban részint elmerültek és eltűntek, részint pedig rányomták a saját faji és egyéni bélyegüket.

Az áthasonulásnak és átalakításnak ezt a lassú, de szívós folyamatát a statisztika megfigyelő szeme is észrevette és felvételeivel rögzítette. Legszenbetünőbb volt ez a folyamat a lakosságnak nemzetiségi és nyelvi szerkezetében és összetételében, mely rövid idő alatt gyökeresen megváltozott. A múlt század közepén Pest város népességének csak 36·6 százaléka volt magyar (Budán éppenséggel csak 17·6%) s a németiség abszolút többségben volt mindkét városban, Budára és Óbudára egyenesen óriás túlsúllyal nehezedett. Ezek a viszonyok a főváros egyesítéséig bizonyára megváltoztak, mert Pest városa már 1860-ban elrendelte, hogy az iskolákban a tanítás nyelve mindenütt a magyar legyen; de az 1869. évi népszámlálás az anyanyelvet nem kutatta s így a főváros egyesítésének idejéből a lakosság nemzetiségi összetételét számszerűleg nem ismerjük. 1880-ban azonban már megvolt a magyarságnak a többsége (56·7%) s innen kezdve a lakosság megmagyarosodása és magyar elemekkel való megerősödése rohamosan haladt előre.

1890-ben már a fővárosnak 326.533 lakója vallotta magát magyarnak, tehát a magyarság meghaladta a kétharmadot (67·1%); de a magyarság megerősödésének fénykora a tizenkilencedik század utolsó évtizedében kezdődött, amikor létszáma nem kevesebb, mint 233.432 főnyi gyarapodással egyszerre 559.965 lélekre, majd a következő évtizedben 196.105 főnyi gyarapodással 756.070 lélekre szökött fel. A legutóbb zárult évtized megcsappant népesedési mozgalmában is újra megerősödött a magyarság, tíz év alatt 81.788 lélekkel 837.858-ra növelve számát, úgy hogy a magyarság ma lakosságunknak 90·2 százalékát teszi. Budapest tehát negyven év alatt félig német városból kilenczted részig magyar várossá vált s ezzel a magyarságnak oly bástyájává lett, melynek magyarosító ereje kell, hogy kihasson részben még idegenajkú honpolgároktól lakott környékére is.

A magyarságnak ezen rohamos fejlődése természetesen bizonyos fokig elnyomta a többi nemzetiségek gyarapodását, mert részben azoknak rovására ment. Így látjuk, hogy a németiség száma állandóan és fokozatosan csökkent (1880 óta 122.454-ről 60.425-re szállt le), a tóttság kezdetben számbelileg erősödve, 1890 óta szintén állandóan veszít s ma a negyven év előtti 21.847 lélekből már csak 14.011 van jelen. A csökkenés 1910 óta erős s magyarázatát találja a trianoni béke csinálta új országhatárban, mely Magyarország tót ajkú felvidékét hazánktól elcsatolván, az onnan bevándorlottakat részint politikai okokból visszaköltözésre indította, részint új tót jövevények bejövételét megakadályozta. A többi itt képviselt kisebb nemzeti-

ségekről, melyeknek faji szempontból amúgy sincs nagyobb jelentőségük, később fogunk szólni.

A három főnemzetiségnek 1880. óta észlelhető fejlődését az alábbi adatok világítják meg.

Év Jahr	A lakosság összes száma Gesamtbevölkerung			Magyarok Ungarn		Nem-magyarok Nicht-Ungarn		Ezek közül — németek Deutsche		Hievon tótok Slowaken	
	abszolút	%	abszolút	%	abszolút	%	abszolút	%	abszolút	%	
1880	355.682	201.505	56,7	154.177	43,3	122.454	34,4	21.847	6,1		
1890	486.671	326.533	67,1	160.138	32,0	115.573	23,7	27.126	5,6		
1900	703.448	559.965	79,6	143.483	20,4	98.515	14,0	24.091	3,4		
1910	880.371	756.070	85,9	124.301	14,1	78.882	9,0	20.359	2,3		
1920	928.996	837.858	90,2	91.128	9,8	60.425	6,5	14.011	1,5		

Időszak Periode	Az össz- lakosság szaporulata	A magyarság szaporulata	A nem magyarok szaporulata (ill. fogyása)	A németek szaporulata (ill. fogyása)	A tótok szaporulata (ill. fogyása)
	Zuwachs der Gesamtbevölkerung	Zuwachs der Ungarn	Zuwachs (bez. Abnahme) der Nichtungarn	Zuwachs (bez. Abnahme) der Deutschen	Zuwachs (bez. Abnahme) der Slowaken
1881—1890	130.989	125.028	5.961	— 6.881	5.279
1891—1900	216.777	233.432	—16.655	—17.058	—3.035
1901—1910	176.923	196.105	—19.182	—19.633	—3.732
1911—1920	48.625	81.788	—33.173	—18.457	—6.318

E felsorolásból látjuk, hogy a magyarság szaporulata 1890 óta erősebb, mint az össznépességé, más szóval, a magyarság ezen idő óta nagyobb tömegekkel gyarapodott, mint amennyi az össznépesség növekedése. A magyarság tehát a többi nemzetiségek rovására erősödött, azoktól hódított el és olvasztott be bizonyos tömegeket, még pedig évtizedről-évtizedre fokozódó mértékben. Harminc év alatt kimutathatóan nem kevesebb, mint 69.000 lelket olvasztott magába és tett magyarrá, az előbb idegenajkú lakosság különböző rétegeiből. Budapestnek magyar gócponttá válásában tehát az egyik fontos tényező a nem magyarajkúak megmagyarosodása, a másik tényező a magyar vidékekről való beözönlés általi gyarapodás.

Népszámlálásaink — sajnos — nem mutatják ki a bevándorlott elemeknek anyanyelvét a szülőhellyel kapcsolatban; de következtethetünk a bevándorlottak nemzetiségére, ha tisztán vagy túlnyomóan egynyelvű vármegyékre terjesztjük ki megfigyeléseinket. Mert fizikailag szinte lehetetlen, hogy 90—95 százalékig egynyelvű vármegyékből más ajkúak szívárognak be, mint amely nyelv ott ennyire uralkodó, illetve ha onnan másnyelvűek is vándorolnak be, ezeknek hányada oly csekély, hogy fejtegetéseinknél bizvást figyelmen kívül hagyhatjuk. Ha most egyrészt összefoglaljuk a felvidéknek azt az összefüggő nagy területét, melyen a tótság az össznépességnek több mint kétharmadát teszi, másrészt a Dunántúlnak és az Alföldnek azon órási területét, melyen a magyarság él ekkora túlsúlyban (a legtöbb vármegyében azonban 80, sőt 90 százaléknál is nagyobb arányban), akkor az ezen területeken született budapesti lakók számának évtizedről-évtizedre észlelhető alakulásából elég határozottsággal következtethetünk az ezen országrészekből Budapestre bevándorolt elemek nemzetiségére, illetve anyanyelvére.¹⁾ Ebből a vizsgálódásból

¹⁾ A fenti vizsgálódásoknál tótnyelvű területként összefoglaltuk Nyitra, Turóc, Trencsén, Árva, Liptó és Zólyom vármegyéket, magyarajkú területként a Dunántúlról Esztergom, Fejér, Komárom, Győr, Veszprém, Somogy, Zala és Tolna vármegyéket, az Alföldről Pest, Jász-Nagykun-Szolnok, Borsod, Heves, Hajdú, Szatmár, Szabolcs, Békés, Csongrád és Csanád vármegyéket. Sajnos, hogy az 1920. évi adatok, melyek a tótság visszahúzódását a legélesebben jellemzik, még nem állnak rendelkezésre.

megállapíthatjuk, hogy az tótságnak a főváros felé való huzódózása, ha számban fokozódott is, mégis annyira elmaradt a magyarságnak beözönlése mögött, hogy nemcsak az össznépeséghez való százalékos aránya apadt le 6:1-ről 1:5-re, de az itt élő, tótvidéki születésű egyének abszolút száma is 1880-tól 1910-ig alig duplázódott meg, míg a Dunántúlról és Alföldről bevándorlott magyarság száma három- és félszeresre szökött fel. (Hozzá kell még tenni, hogy 1920-ig a felvidéki születésű lakosság száma kétséggkívül alábbszállt, míg a magyar vidékről beköltözöttek száma emelkedő maradt.) Budapest népessége bevándorlás folytán való gyarapodásának mértéke a következő adatokból ítélhető meg:

	Fevidéki tót vármegyékben született egyén Es lebten in Budapest aus oberung. slowakischen Comitaten	Dunántúli magyar született egyén aus ungarischen Transdanubiens gebürtige Inwohner	Alföldi magyar Budapesten. Comitaten der Tiefebene
1869(csak Pest)	12.304	18.538	32.269
1880	21.816	40.225	43.496
1890	28.969	64.868	68.749
1900	37.873	112.414	99.669
1910	38.889	141.505	142.178

A fejlődés irányai világosan felismerhetők: a magyarság beözönlése kezdetben mérsékelt, de a kilencvenes években hirtelenül megdagad és a jelen század első tizedében is — akkor, amikor a tótság beözönlése már stagnál — teljes erővel növeli fővárosunk népességét. Ebben az évtizedben Fejér-, Komárom-, Somogy-, Jász-Nagykun-Szolnok- és Hevesmegye csakúgy ontja a népét Budapest felé, míg több tót vármegyéből eredő népesség számban már erősen megcsappant.

A magyarság számának növekedését azonban a bevándorlás okozta gyarapodáson kívül nagy mértékben fokozta az idegenajkú lakosságnak a magyarosodása is. Már maga az a tény, hogy a tótok száma Budapesten az újabb időben jóval kisebb, mint a felvidéki tót vármegyékben született fővárosi lakók száma, arra utal, hogy a tótok jórésze itt megmagyarosodott. Találtatott ugyanis Budapesten (Es wurden in Budapest gezählt):

	a felvidéki tót megyékben született egyén aus oberungar. slowak. Comitaten gebürtige Inwohner	tót anya- nyelvű egyén Individuen slowakischer Muttersprache
1880-ban	21.816	21.871
1890-ben	28.969	27.126
1900-ban	37.873	24.091
1910-ben	38.889	20.359

vagyis 1890-ben közel 2000, tíz évvel reá már 14.000 és 1910-ben 18.000-el kevesebb volt itt a tótajkú egyén, mint a felvidéki megyékben született budapesti lakók, amit más szóval akként fejezhetünk ki, hogy évtizedenként legalább 5—6000 tót magyarosodott meg. Az 1910. évi népszámlálás ezenkívül a népességnek szülőhely szerinti főcsoportjait az anyanyelvvél is egybevetette; ebből már most kiderült, hogy a Budapesten és Pestmegyén kívül született tótajkú lakóink száma csak 16.247, tehát több mint húszezer olyan felvidéki egyén lakik itt, ki nem a tótot vallotta anyanyelvének. A magyarosodás folyamatának eszerint igen jelentékenynek

kellett lennie, amit más oldalról megerősít az a tény is, hogy a Budapesten született tótajkú egyének száma csak 2394. Beköltözött tótjaink a második generációban tehát már magyaroknak vallják magukat; ez okból az iskoláinkat látogató s magukat tótnak valló gyermekek száma is — kivált az elemi iskolákban — rendkívül csekély.

A tót elemnek intenzív, de népszámának csekélyebb volta mellett nem döntő jellegű magyarosodásán kívül a fővárosi magyarság sokkal nagyobb tömegekkel gyarapodott a német elem megmagyarosodása által. Mint említettük, a német elem — mely a 18-ik században Pesten a népesség erős felét (55—57°%) tette ki, — 1850-ig megtartotta ezt a domináló helyzetét; Buda lakosságának ekkor még háromnegyed része volt német, Óbudán ezt az arányt még magasabbra tehetjük. De nemcsak a rányilag volt a németiség tekintélyes; a két városnak 61.823 főnyi németisége abszolút tömegben is oly tényező volt, melynek ethnikai és kulturális jelentőségét alábecsülni nem szabad. Ez a németiség 1880-ig csak bevándorlás által szaporodhatott 122.454 lélekre, de hogy ebből mennyi esik a külföldről, mennyi a Magyarország német vidékeiről beköltözött elemekre, megállapítani nem tudjuk. 1880-on túl a németiség száma — eleintén lassan, utóbb mind gyorsabban — alábbszállt, jelenleg 60.425 lélekkel a negyven év előtti létszámának felét sem éri el. Itt a magyarságba való beolvadásnak oly rohamos és pregnáns folyamatával állunk szemben, mely eléggé köztudomású ugyan, de csak statisztikailag kidomborítva válik meggyőzően plasztikussá. Erre a folyamatra élénk világosságot vetnek az 1910. évi népszámlálási adatok, melyekből kiderül, hogy a budapesti németek (78.882) közül 23.292 külföldről jött be, 33.704 Magyarország különböző részeiből, 21.721 pedig Budapesten született. Mindegyik kategóriában nagy a nők túlsúlya, de egyikben sem akkora, mint a budapesti szülöttek között. (8.967 férfi és 12.754 nő). Ez a nemi aránytalanság nem élettani jelenség, hanem a magyarosodás következménye, mely természetesen sokkal erősebben hat a férfiakra, kik foglalkozásuk s kenyérkeresetüknél fogva sokkal könnyebben magyarosodnak meg, mint az anyanyelvükhöz szívósabban ragaszkodó nők. Az a körülmény azonban, hogy a németek között a Budapesten születettek aránya (27·4°%) sokkal nagyobb, mint a tótok között (11·8°%), határozottan arra utal, hogy a németek között vannak olyan elemek, kik ősi németiségükhöz erősen ragaszkodnak s alig szükséges külön hangsúlyozni, hogy ezek túlnyomó részben a külföldről (Ausztriából, Németországból) beszivárgott elemek, kik külföldi állampolgárságuk fenntartása mellett természetesen német nyelvükhöz ragaszkodnak és gyermekeiket is ebben a nyelvben nevelik fel. Velük szemben a tótok, alacsonyabb műveltségüknél és nyelvüknek kisebb érvényesülési lehetőségénél fogva, hamarabb magyarosodnak el s így a népszámlálásban nagyrésztük már Budapesten született magyar gyermekként vétetik nyilvántartásba.

A kerületek nemzetiségi viszonyai. (Nationalitätsverhältnisse der Bezirke.) 1880-ban, amely évről az első megbízható nemzetiségi adatokkal rendelkezünk, Budapest egyes kerületei nemzetiségi összetételük szerint nagyon erősen különböztek egymástól. A három jobbparti kerület túlnyomóan német volt: Óbudán a lakosság kétharmada (65·4°%) volt német, alig 30°%-a magyar; a II. kerületben a lakosság felerészben németajkú volt, magyar csak 45·1°%. Az I. kerületben is a magyarság csak hajszálnyira ment túl a felerészen, a kerület német jellege erősen domborodott ki. A balpart viszonyai kedvezőbbek voltak; a Terézváros ugyan egy nívóan állott az I. kerülettel s az V., VII. és X. kerületben sem érte el a magyarság sehol a 60

százalékot, de a Ferenc- és Józsefvárosban megközelítette a lakosság kétharmadát, sőt a Belváros 75 százalékkal joggal a legmagyarabb városrésznek nevezhette magát.

A kormány és a főváros intézkedései, a magyar iskola, magyar egyház és magyar közigazgatás egycsapásra megváltoztatták e képet. A budai kerületek németisége gyorsan magyarosodott, a kívülről megindult erős beszivárgás is tekintélyes magyar tömegeket vetett ide s így 1890-ben már csak Óbudán maradt kisebbség a magyar — de 41·8⁰/₀-os aránnyal tekintélyes kisebbség —, mindenütt többségben volt a magyar elem, mely a Belvárosban már a 80 százalékot haladta meg s legtöbb kerületben is kétharmad többséggel rendelkezett.

Tízévvél reá már sehol sem volt német többség, a III. kerületben is magyar volt a többség — bár még csekély, 54·4⁰/₀ —, a balparton már majdnem mindenütt a lakosság négyötöde vallotta magát magyarnak. Ez a rohamos magyarosodási folyamat ezentúl már meg sem szűnt, sem nem enyhült, úgyhogy jelenleg — az egy III. kerületet kivéve, ahol a magyarság közel 80⁰/₀ — mindenütt kerek 90 százaléknyi magyarság nyomja rá Budapest nyelvi képére a maga egységes jellegét.

A magyar elem terjeszkedésének és ezzel kapcsolatban a német elem visszaszorulásának feltüntetésére az alábbi százalékos adatokat iktatjuk ide (Procentuale Verteilung der Ungarn und Deutschen):

Kerület Bezirk	Magyarok — Ungarn			Németek — Deutsche		
	1880	1900	1920	1880	1900	1920
I.	50·7	73·5	90·0	43·1	22·0	7·7
II.	45·1	72·6	87·0	49·8	23·2	9·6
III.	29·8	54·4	79·6	65·4	37·3	15·3
Jobbpart — Rechtes Ufer	42·1	67·1	86·7	53·4	27·2	10·1
IV.	74·9	85·1	90·2	18·8	10·3	6·4
V.	59·1	77·0	89·1	28·3	12·6	6·5
VI.	51·3	81·2	90·8	37·2	12·4	5·7
VII.	58·0	83·0	91·8	32·0	11·7	5·7
VIII.	64·8	83·1	91·4	27·0	10·2	5·6
IX.	62·0	82·4	91·8	29·8	10·4	4·9
X.	56·3	76·8	90·8	22·9	12·0	4·9
Balpart — Linkes Ufer	60·5	82·0	91·1	26·0	11·4	5·5
Budapest	56·7	79·8	90·2	34·4	14·0	6·5

E felsorolásból egyúttal felismerjük a német elem és nyelv erős háttérbe szorulását. Míg 1880-ban még voltak kerületek kétharmadrészben német lakossággal s a legmagyarabb Belvárosban is 18·8⁰/₀ német élt, addig ma a legnémetebb Óbudán is ennél kisebb a németiség aránya (15·3⁰/₀) s a balparton 5—6⁰/₀ németnél több sehol sincs. Fővárosunk képe tehát úgy a magyar, mint a német elem eloszlása tekintetében egységes; azok a mélyreható különbségek, melyek még negyven évvel ezelőtt a város különböző részeiben fennállottak, elsimultak s a magyar nyelv kultusza és a magyar kultúra közel egy nivóra emelte a különböző eredetű és fejlődésű népelemeket. A magyar haza varázsa és a magyar nyelv áthasonító ereje nyelvileg eggyé tette Budapest népességét. Hogy egy-e ez a népesség a nemzeti gondolat szempontjából is, arra a statisztika felelni nem tud. Erre a feleletet a közelmúlt története adta meg.

A közigazgatási kerületek egységes nyelvi képe mellett is vannak bizonyos különbségek a kisebb területi egységekben. A III. táblának erre vonatkozó két ábrája

a magyarok és a németek helyi eloszlását tünteti fel; mutatja a legmagyarabb körzeteket, melyekben a magyar elem az összlakosságnak egészen 97 százalékaig túlnyomó, de feltünteti a budai külső részeken és Kőbánya periferiáján található erős német vidékeket is, ahol 80°/o-nál kisebb magyarság él 15—18°/o német mellett. Érdekes, hogy a német elem a balparti kerületek legkülső részein a leggyébrebb (3—5°/o), ahol viszont a tót elem lép fel nagyobb tömegben, de még sem jelentékeny arányban.

A magyarosodás haladása a korrál. (Fortschritte der ungarischen Assimilierung mit dem Alter.) Az egyes népszámlálások a népesség nemzetiségi eloszlásának feltüntetésével ezeknek gyarapodását s fogyását, helyesebben a magyar nyelv térfoglalását vagy térvesztését engedik felismerni. A magyarosodás oly nyelvi áthasonulás, mely a magyar nyelv hódításait más nemzetiségek rovására jelenti. Ez az áthasonulás, az idegen nyelvnek a magyarral való felcserélése, részint az élet kényszerítő ereje által, részint az iskola hatása alatt megy végbe. A legtöbb ember az iskolában szerzi meg a szükséges közismereteket és ott sajátítja el a nyelveket is. Az idősebb korosztályok műveltségi állapota és nyelvtudása — anyanyelve — tehát annak a kornak nyelvtanítási állapotát tükrözteti vissza, mely korban az illetők az iskolát látogatták. Az idősebb korúaknak nyelvéből tehát arra következtethetünk, — ha nem is precíze, de nagyjából megközelítő valószínűséggel — milyenek voltak iskoláztatásuk idejében annak a közületnek nyelvi vagy nemzetiségi állapotai, melyben nevelkedtek. Az a körülmény, hogy Budapesten óriási a vidékről bevándorlottak száma, akik más-más helyen, más-más ajkú vidéken jártak iskolába, zavarja ugyan a képet, mely sokkal tisztább volna, ha vizsgálódásainkat a Budapesten született és így itt tanult néprétegekre szoríthatnók meg. De ezen hiány dacára is érdekes visszapillantást engednek ezen adatok, melyeket a 17. táblázat e) részében közlünk és a IV. táblában grafikailag is feltüntetünk. Ezen adatok a magyarosodás erős folyamatáról tanuskodnak, illetve megvilágítják azt a folyamatot, mely évtizedek szívós munkájával magyarrá gyúrta Budapestnek hajdan idegenajkú, és idegenajkú bevándorlókkal folyton vegyülő, népét.

1880-ban még az iskolaköteles korban álló (tehát legmagyarabb) korosztályokban is csak 64—66°/o volt a magyarajkú. Ez az arány húsz évvel reá már 87—89°/o-ra emelkedett s ma 96·7 százalékkal már majdnem teljesen megmagyarosodott fiatal-ságról tesz tanuságot. De az 1880. évnél messzebb is pillanthatunk vissza az ezen évi népszámlálás amaz adatai alapján, melyekből kiderül, hogy akkor a hatvan éven felüli népesség körében, mely tehát 1830 körül járt iskolába, alig 40°/o (39·9) volt a magyar. Ez az arány a 40—60 évesek körében, kiknek iskoláztatása az 1830—1850 évek közé esik, már 45·9°/o, a 20—40 évesek körében, kik 1850 és 1870 között nevelkedtek, 56·6°/o, a 15—20 évesek között már 64·1°/o. Ezen adatok értékét növeli a későbbi népszámlálások megfelelő (az időközben elmúlt idő figyelembevételével megállapított) adataival való összehasonlítás, amelyek nagyjából hasonló eredményeket adnak. És hogyha ez adatokat, a fenntebb kifejezett okból, nem is tekinthetjük feltétlenül megbízhatónak, mégis érdekes tájékoztatást nyújtanak népességünk nyelvi viszonyainak kialakulásáról és a magyar nyelvnek fokozatos és következetes térfoglalásáról.

A magyarságnak korosztályonként való százalékos erejét és fokozatos térfoglalását a következő adatok világítják meg. A magyarok százalékos aránya volt

Procentuales Verhältniss der Ungarn innerhalb der einzelnen Altersclassen):

Körsoport Altersclassen	1880	1890	1900	1910	1920
60—	39·9	45·6	56·5	67·5	79·3
40—60	45·9	56·2	69·9	79·8	87·0
20—40	56·6	67·4	79·5	85·5	90·0
15—20	64·1	74·0	84·8	88·9	93·3
12—15	66·8	76·6	87·7	92·8	95·3
6—12	65·2	76·5	89·4	94·8	96·3
0—6	63·0	74·2	88·4	94·1	96·7
Össznépeesség	56·7	67·1	79·6	85·9	90·2
Gesamtbevölkerung					

Nyelvismeret. Beszélte nyelvek. (Sprachkenntniss.) Budapest magyarosodása azonban nemcsak a magyarnyelvű lakosság erőteljes szaporulatában nyer kifejezést, de a magyar nyelvnek az idegenajkú lakosság körében mint társalgási nyelv való térfoglalásában és elterjedésében is. Az idegenajkú lakoságnak — mint láttuk — nagy része elsajátítván az állam nyelvét, a magyarságba szívvel-lélekkel beleolvadt: immár magyar anyanyelvűnek vallja magát. Más része ragaszkodott veleszületett anyanyelvéhez, de a magyar nyelvet megtanulta és vele él is. Az idegenajkú lakoságból 1880-ban csak 35·3% beszélt magyarul; ez a csekély hányad 1890-ig már 46·3%-ig, tíz évvel reá 58·3-ig emelkedett s 1910-ben 70·9 százalékra rúgott. 1910-ben a 124.301 idegen anyanyelvű egyénből 88.105 beszélt már magyarul, 36.196 ellenben nem sajátította el hazánk nyelvét — túlnyomórésztben idegen állampolgárok, kik szívósan ragaszkodnak saját anyanyelvükhöz s ezzel — úgylátszik a magyar nyelv ismeretének hiánya mellett is — boldogulnak. Ma tehát a lakoságnak 4·1%-a még mindig nem sajátította el a magyar nyelvet. Ha azonban figyelemmel vagyunk arra, hogy 1880-ban a magyarul tudók az összlakoságnak csak 72 százalékát tették, 1910-ben pedig 95·9-et, akkor a haladást elég kedvezőnek mondhatjuk.

Magyarul beszélt ugyanis (Es sprachen ungarisch):

		1880	1890	1900	1910
Magyar anyanyelvű	Magyaren	201.505	326.533	559.965	756.070
Nem-magyar anyanyelvű	Sonstige	54.365	74.078	83.690	88.105
Együtt	Zusammen	255.870	400.611	643.655	844.175
Az összes népességből %	Von der Gesamtbevölk. %	72·0	82·3	91·5	95·9
A nem-magyarokból %	Von den Nichtmagyaren %	35·3	46·3	58·3	70·9

A magyar nyelvnek ezen erőteljes térfoglalása mellett azonban sajnálattal kell látnunk a többi hazai nyelv háttérbeszorulását és erős veszteségét. 1880-ban még népességünknek 74·4 százaléka beszélte a német nyelvet, harminc évvel reá csak 46·5%-a. Ugyanígy csökkent a tótul beszélő idegen népesség aránya is 14·7 százalékról 9·4-re s ha ez utóbbi fogyásnak nem is akarunk nagyobb jelentőséget tulajdonítani, a német nyelvtudás hanyatlása mégis gondolkodóba ejt, mert határozottan a művelődés hanyatlásának kell minősítenünk.

A nyelvismeretnek ilyenén alakulása folytán erősen emelkedett a csak 1 nyelvet beszélők száma és százalékos aránya, míg a több nyelvet bírónak aránya csökkent. A népszámlalások adatai szerint (Monoglottismus und Polyglottismus):

		1880	1890	1900	1910
csak 1 nyelvet beszélt	Es sprachen nur 1 Sprache	143.611	220.729	316.162	440.977
százalékokban	0/0	40 ³	45 ³	45 ⁰	50 ¹
több nyelvet beszélt	Mehrere Sprachen	197.182	265.942	387.281	439.394
százalékokban	0/0	1) 55 ⁴	54 ⁷	55 ⁰	49 ⁹

Ha pedig azt kérdezzük, hogy a csak egy nyelvet beszélőknek nagy tömege mely nyelvet bírja, úgy arról győződhetünk meg, hogy a német nyelv — mint egyedül bírt nyelv — mindjobban és rohamosan háttérbe szorul, míg óriási mértékben nőttek azok a néptömegek, melyek csakis a magyar nyelvet bírják. Míg 1880-ban még a csak németül és tótul beszélők alkották a monoglottisták túlnyomó részét, addig azóta ezek oly nagy mérvben sajátították el a magyar nyelvet, hogy az idegenajkú monoglottisták száma egy kis törpeségre zsúgorodott össze, ellenben a csak magyarul tudók immár a népességnek közel felét teszik ki. Az első jelenség a magyar nyelv térfoglalását bizonyító kedvező és örvendetes eredmény, a másik ellenben kulturális szempontból nem kívánatos és visszafejlődést jelentő tény.

Volt ugyanis a csak egy nyelvet beszélők között (Es sprachen nur 1 Sprache):

		1880	1890	1900	1910
csak idegen nyelvet beszélő	nur einer fremdem Sprache kundig	79.777	74.585	45.052	25.829
százalékokban	in 0/0	22 ³	15 ³	6 ³	3 ⁰
ezek közül csak németül beszélő hievon nur deutsch Sprechende		71.299	58.658	30.568	16.681
százalékokban	in 0/0	20 ⁰	12 ¹	4 ³	1 ⁹
csak magyarul beszélő	nur ungarisch Sprechende	63.834	146.144	271.110	415.148
százalékokban	in 0/0	18 ⁰	30 ⁰	38 ⁷	47 ¹

Az egynyelvűség a női népességben mindig nagyobb volt, mint a férfiak között; a nőnem tehát kisebb mértékben sajátít el más nyelveket, mint a finéesség.

A magyar nyelvismeret erős terjedése mellett a többi nyelvek ismerete sokkal kisebb mértékben vert gyökeret. Beszélte ugyanis (Fremdsprachigkeit):

		1880	1890	1900	1910
a német nyelvet	der deutschen Sprache mächtig	264.758	313.040	387.276	409.547
százalékokban	in 0/0	74 ⁴	64 ³	55 ¹	46 ⁵
a tót nyelvet	der slowak. Sprache mächtig	52.246	66.901	84.377	82.529
százalékokban	in 0/0	14 ⁷	13 ⁷	12 ⁰	9 ⁴

Ha azonban a nyelv ismeret fejlődéséről helyes képet akarunk nyerni, azokat, akik valamely nyelvet anyanyelvükként beszélnek, figyelmen kívül kell hagyni, csak azokat szabad szemügyre venni, kik valamely nyelvet saját anyanyelvük mellett mint második vagy harmadik nyelvet sajátítottak el. Ebből a szempontból tekintve a beszélt nyelvek statisztikáját, az alább közölt adatokból megállapíthatjuk, hogy habár — a népesség számának emelkedésével együtt, — a három főnyelv

1) A beszélni nem tudó gyermekek és az ismeretlen esetek (összesen 4³%) figyelmen kívül hagyattak.

elterjedtsége és különösen a németé, természetszerűleg fokozódott, mégis (a más-ajkú népességhez viszonyítva) csakis a magyar nyelv elterjedtségi aránya nőtt meg, mert a nem-magyar lakosságból ma 70·9°/_o beszél magyarul, míg 30 évvel előbb csak a fele (35·3°/_o), a nem-német anyanyelvű népességben ellenben a német nyelv tudása 60·9 százalékról 41·4-re, a nem-tót anyanyelvű népességben pedig a tót nyelv tudása 9·1 százalékról 7·2-re szállt alá.

Beszélt ugyanis a másajkúak közül (Es sprachen von der anderssprachigen Bevölkerung):

	1880	1890	1900	1910
magyarul . . . ungarisch . . .	54.365	74.078	83.690	88.105
németül . . . deutsch . . .	142.304	197.467	288.761	330.665
tótul . . . slowakisch . .	30.399	39.775	60.286	62.170

vagyis a másajkú lakosság százalékaiban (In Procenten der anderssprachigen Bevölkerung):

	1880	1890	1900	1910
magyarul . . . ungarisch . . .	35·3	46·3	58·3	70·9
németül . . . deutsch . . .	60·9	53·2	47·7	41·4
tótul . . . slowakisch . .	9·1	8·7	8·8	7·2

A magyarul beszélő másajkúak a fővárosban élő különböző nemzetiségek közül kerülnek ki, de ezek között a magyar nyelvismeret nagyon különböző arányban és fokban terjed el. Az a felfogás, hogy a számra nézve kisebb és így jelentéktelenebb nemzetiségek tagjai nagyobb mértékben sajátítják el a magyar nyelvet, mint a tömegesebben itt élő nemzetiségek, Budapesten nem bizonyult helytállónak, mert habár az itt élő tótok és oláhok között gyakoribb a magyarul tudó, mint a számra nézve hatalmasabb németek között, mégis egész kicsi néprajzi töredékek, minők a ruthének, szerbek, de kivált a cseh-morvák és lengyelek között jóval kevesebb magyarul tudó egyén akad, mint a sokkal népesebb német és tót lakosság körében. Lehet, hogy a magyar nyelvtől való ez a nagyobb idegenkedés az idegen honosok nagyobb számára vezetendő vissza, akik természetesen szorosabban ragaszkodnak saját anyanyelvükhez és így kevésbé hajlanak a magyar nyelv elsajátítására, mint azok a más anyanyelvűek, kik már megszerezték a magyar állampolgárságot. Úgy a magyar honosokká vált, mint az eredeti állampolgárságukhoz ragaszkodó idegenek között azonban a magyar nyelv ismeretének terjedése határozott és nagyfokú, miként ez az alábbi adatokból felismerhető:

Az idegen anyanyelvűek közül beszélték a magyar nyelvet százalékokban kifejezve (Ungarische Sprachkenntniss der Nichtungarn, in Procenten ausgedrückt):

	1890	1910
a németek közül . unter den Deutschen . . .	49·7	72·5
a tótok " . " " Slowaken . . .	40·5	79·7
az oláhok " . " " Rumänen . . .	57·0	84·7
a ruthének " . " " Ruthenen . . .	47·6	67·8
a horvátok " . " " Kroaten . . .	38·1	71·5
a szerbek " . " " Serben . . .	54·4	67·3
a cseh-morvák " . " " Böhmen . . .	28·0	57·6
a lengyelek " . " " Polen . . .	28·0	42·9

Mivel a régebbi népszámlálási munkákban a kisebb nemzetiségek nyelvismerete nincs külön feltüntetve, csakis a német és tót lakosság magyar nyelvismeretére vonatkozólag rendelkezünk régebb adatokkal. Ezek szerint a magyar nyelvismeret 1880 óta a következő arányokban terjedt a németek és tótok között:

Magyarul beszélt száz lakó közül: (Es sprachen ungarisch von je hundert):

	1880	1890	1900	1910
német . Deutschen	34·2	49·7	60·9	72·5
tót . . Slowaken	32·8	40·5	59·7	79·7

A többnyelvűségre vonatkozólag megállapítható, hogy minél nagyobb valamely nemzetiség, annál ritkábban beszél idegen nyelveket, míg rendszerint a kisebb nemzetek polyglottabbnak. Így a legjobban elterjedt magyar nyelvet aránylag ritkábban látjuk kombinálva más nyelvekkel, mint a német vagy a tót nyelvet. Az 1900. évi népszámlálás szerint p. o. valamennyi magyarul beszélő lakos közül 51·9°/_o volt olyan, aki azonkívül még németül vagy tótul értett; ellenben volt a németül és tótul beszélők között 92·1, illetőleg 90·6°/_o, kik más nyelvet is beszéltek. Az előző népszámlálások eredményeivel való összehasonlításból pedig világosan kitűnik, hogy legritkább és mindegyre fogy a többnyelvűség a magyar anyanyelvű lakosság körében, míg a németek és tótok között sokkal gyakoribb és folyton emelkedik.

A felekezetekre vonatkozólag megállapítható, hogy a legtöbb többnyelvű egyént a zsidók között lehet találni, a legkevesebbet a kálvinisták között, míg a katolikusok körülbelül a főátlagot mutatják. Ez különösen a biglottokról mondható, míg a triglottok legerősebben az ágostaiak között vannak képviselve, ami azon körülménynek tudandó be, hogy a tótok többnyire e felekezethez tartoznak, kik között pedig aránylag több szokott lenni a három nyelvet beszélő egyén.

A népesség foglalkozása. (Beruf der Bevölkerung.) Budapest nagyvárossá alakulása legélesebben a népesség foglalkozási viszonyaiban jut kifejezésre. Mikor a főváros egyesült, népességének a foglalkozások és kereseti ágak szerinti összetétele lényegesen más volt, mint ma. Fővárosunk ipari jellege akkor még nem domborodott ki annyira, mint ma, az őstermelő népesség sokkal számosabb volt s a közszolgálatokhoz tartozó és szabad foglalkozást űző néprétegek korántsem alkottak oly tekintélyes tömeget, mint ma. Az egyesítéssel s Budapestnek az ország közgazdasági gócpontjává való fejlődésével fellendült ipar és kereskedelem hozta létre a népesség körében azt a mélyreható átalakulást, melynek fővárosunk mai társadalmi és gazdasági képét köszöni.

A foglalkozási főosztályok negyven évi fejlődésének¹⁾ egyik tünete az őstermelő népességnek erős csökkenése. 1869-ben még 11.693 kereső őstermelő volt itt, kivált a Duna jobbpartján; de a szőlők kipusztulásával, majd a városi építkezéseknek mind erősebb kültelki terjeszkedésével a föld- és szőlőművelés mindjobban háttérbe szorult, az őstermelő népesség számra nézve erősen megcsappant s legutóbbi 5.294 főnyi létszámával a kereső népességnek alig több, mint egy százalékát teszi, szemben a 40 év előtti 7·4 százaléknyi arányával. Némi

¹⁾ Az 1920. évi népszámlálásnak a foglalkozásokra vonatkozó adatai még nem állanak rendelkezésre, így visszappillantásunk csak 40 évre terjed.

emelkedést mutat a bányászattal (leginkább kőbányászás) foglalkozó népesség, de 389 léleknyi összlétszáma mellett ennek az osztálynak jelentősége nincs.

Annál nagyobb szerepre jutott az ipari népesség. 1869-ben az ipar és kereskedelem itt még gyermekkorát élte. A kereső népességnek éppen egyharmada, számszerint 52.562 lélek, foglalkozott iparral; ez a szám 1880-ig alig emelkedett, ekkor azonban megindult az iparnak oly fellendülése, mely a következő évtizedben megkétszerezte az ipari népességet s azután évtizedenként több mint 80.000 lélekkel növelte azt. Így az ipari népesség 1910-ig 218.068 lélekre szökkent fel s ezzel a kereső népesség 44,2 százalékát szívtá magába. Az ipar valamennyi ága nagymérvben lendült fel, legnagyobb mértékben mégis a gépgyártás, mely úgyszólván 1880 óta honosodott meg s 32.287 főnyi alkalmazottjával számra nézve a második ipari csoporttá erősödött. A vas- és fémiparral együtt, mely 19.212 egyént foglalkoztat, a főváros iparára rányomja a maga bélyegét, mint az az ipari csoport, mely gyáriparunknak legismertebb és legnevezetesebb tényezője. A ruházati ipar, mely 40 év alatt megnégyszerezte alkalmazottjainak számát, ha jelentőségre nem is, de 55.090 főnyi létszámával vezetőhelyre került a foglalkozási főcsoportok között. Ugyancsak rohamos volt az építőipar fellendülése, mely 19.513 alkalmazottjával Budapest fejlődésének egyik jelentékeny tényezőjévé vált. A népesebb csoportok közül felemlítendő még az élelmezési ipar 22.865 és a vendéglő- és kávésipar 19.379 alkalmazottal.

Az ipari főcsoportok 30 évi fejlődése (az 1869. évet mellőzzük, mert adatai csak Pestre vonatkoznak) a következő számokból ítélhető meg:

		1880	1910
Vas- és fémipar	Eisen-und Metallindustrie	7.016	19.212
Gépgyártás	Maschinenfabrication	1.453	32.287
Kő-, föld-, agyag-, aszbeszt-, üvepipar	Stein-, Thon- und Glasindustrie	963	7.832
Fa- és csontipar	Holz- und Knochenindustrie	5.011	12.085
Bőr-, sörte-, szőr-, tollipar	Leder-, Borsten- und Federindustrie	1.045	2.669
Fonó- és szövőipar	Textilindustrie	1.432	5.546
Ruházati ipar	Bekleidigungsgewerbe	22.257	55.090
Papírosipar	Papierindustrie	640	3.640
Élelmezési ipar	Nahrungsindustrie	5.739	22.865
Vegyészeti ipar	Chemische Industrie	267	5.388
Építőipar	Baugewerbe	4.614	19.513
Sokszorosító- és műipar	Polygraph. Industrie und Kunstgewerbe	2.217	11.923
Szállodás-, vendéglős-, kávésipar	Beherbergungsindustrie	4.840	19.379
Egyéb és ismeretlen ipar	Sonstige Industriezweige	828	205
Együtt	Zusammen	58.322	217.634

Az ipar nagyarányú fejlődése a foglalkozási viszonyban is lényeges átalakulásokat idézett elő; 1880-ban mindössze 9.284 önálló iparos volt, 1910-ben már 35.207. Óriási módon, 290-ről 14.968-ra, emelkedett az iparban alkalmazott tisztviselők száma, míg a munkások és egyéb segédszemélyzet a hajdani 49.665-el szemben 167.893.

Az iparnál nagyobb arányú emelkedést a kereskedelem és hitel, és még ennél is erősebb méretű fellendülést a közlekedés mutat. A kereskedelem 1880-ban csak 15.709 embert foglalkoztatott, tízévvvel reá már 28.196 kereskedő

volt s ezután évtizedenként 18.000 lélekkel gyarapodott a kereskedő elem, 1910-ben 64.881 fővel a kereső népességnek már 13·2 százalékát tette.

Az egyes kereskedelmi ágak közül a fonó- és szövőárúkkal (10.475 fő) és az ételmezési és élvezeti cikkekkel (9.920) való kereskedés lendült fel leginkább; ezeknél még nagyobb és rohamosabb volt a hitel- és biztosítási ügy megerősödése, mely ma 9.689 embert foglalkoztat, míg 1880-ban csak 883-at. Az önálló kereskedők száma 19.141 (1880-ban 6.904), a tisztviselőké 19.625 (volt 631), a segéd-személyzeté 26.115 (volt 8.174).

Hasonlóképpen nagyarányú volt a közlekedésügy fejlődése, mely 5.129 lélekről 30.462-re (a kereső népesség 6·2 százalékára) emelte az ezen ágakban keresők számát. A közlekedésügynek minden ága részesedett e rohamos felvirágzásban, a vasutak éppen úgy, mint a közutak és az egyéb közlekedés, aránylag legkevésbé még a hajózás, mely legkevésbé fejlődött valamennyi közlekedési ág közül. A közlekedésügy fellendülésének rügóiról alább (109*—118* lap) lesz még szó.

Budapestnek, mint állami és közigazgatási központnak jelentősége magával hozta a közszolgálati ágak erős kialakulását és ezzel együtt a szabadfoglalkozások terjedését. Az 1869-ben még csak 8.410 lelket számláló osztály 1910-ig megötszörözte létszámát és 43.753 fővel a lakosságnak 8·9 százalékát vallja magáénak. Ezen összegbe nincs belefoglalva a véderő, mely 16.636 főből áll. Ennél kisebb a vagyonukból élők száma, 15.795 lélek, vagyis a népesség 3·2 százaléka, kétszerannyi mint 1869-ben. Végül a 70.117 főnyi házcselédség (14·2%) képezi az utolsó nagy foglalkozási főosztályt, mely azonban a világháború óta sokat vesztett számbeli erejéből.

A foglalkozási főosztályok létszáma a következő (Berufshauptclassen):

		Mindössze Insgesamt		Százalékokban In Procenten	
		1869	1910	1869	1910
Östermelés	Urproduction	11.693	5.294	7·4	1·0
Bányászat	Bergbau	17	389	0·0	0·1
Ipar	Industrie	52.562	218.068	33·3	44·2
Kereskedelem, hitel	Handel, Creditwesen	11.411	64.881	7·2	13·2
Közlekedés	Verkehr	4.890	30.462	3·1	6·2
Közszolgálat, szabad foglalkozás .	Öffentl. Dienstl., freie Berufe	8.410	43.753	5·3	8·9
Véderő	Wehrkraft	9.873	16.636	6·2	3·4
Napszámos részletezés nélkül	Taglöhner ohne nähere Angabe	27.446	11.485	17·4	2·3
Vagyonukból élők	Vermögende	2.497	15.795	1·6	3·2
Házcseléd	Hausgesinde	24.319	70.117	15·4	14·2
Egyéb és ismeretlen	Sonstige Berufe	4.959	16.095	3·1	3·3
Összesen	Zusammen	158.007	492.975	100·0	100·0

A foglalkozási főosztályok jelentősége és súlya a bennük működő keresőkön kívül az eltartottak számában is kifejezésre jut. Erre vonatkozó adataink csak 1890 óta vannak s azokból kitűnik, hogy az ipar tart el legtöbb személyt (180.001) s ennek körében szaporodtak is el az eltartottak a legnagyobb arányban. A többi osztályokban az eltartottak szaporulata kisebb, legcsekélyebb a vagyonukból élők-nél, ahol egyébként is az eltartottak száma nem nagy.

A lakosság az 1910. évben keresők és eltartottak között ekként oszlott meg (Anzahl der Erwerbstätigen und der Angehörigen 1910):

		Kereső Erwerbstätige	Eltartott Angehörige	Együtt Zusammen
Őstermelés	Urproduction	5.294	6.684	11.978
Bányászat	Bergbau	389	492	881
Ipar	Industrie	218.068	180.001	398.069
Kereskedelem, hitel	Handel, Creditwesen	64.881	67.331	132.212
Közlekedés	Verkehr	30.462	41.245	71.707
Közszolgálat, szabad foglalkozások	Öffentl. Dienstleistungen, freie Berufe	43.753	46.344	90.097
Véderő	Wehrkraft	16.636	2.811	19.447
Napszámos részletezés nélkül	Taglöhner ohne nähere Angabe	11.485	5.214	16.699
Vagyonukból élők	Vom Vermögen Lebende	15.795	14.248	30.043
Házicseléd	Hausgesinde	70.117	1.887	72.004
Egyéb és ismeretlen	Sonstige Berufe	16.095	21.139	37.234
Összesen	Zusammen	492.975	387.396	880.371

A népmozgalom elemei. (Die Elemente der Bewegung der Bevölkerung.)

Budapestet az elmúlt félszázadban elsősorban népességének rohamos — egy ideig amerikai méretű — növekedése tette nagyváros. A múlt század hetvenes éveinek közepes nagyságú városából ötven év alatt valódi nagyváros, mondhatnók világváros nőtt ki, amely megelőzte Európa nagyvárosainak jó részét és földrészünk legnagyobb városai közé emelkedett. Ez a nagymérvű emelkedés, mint már a 28* lapon tárgyaltuk, négyötödrészben a főváros felé irányuló vándormozgalom eredménye és csak jóval kisebb részben a népesség természetes szaporulatából ered. Ebben a tekintetben Budapest fokozott mértékben viselte magán a nagyvárosok népese-
désének bélyegét és tipikus példája a fejlődés ezen formájának. Ennek a népmozgalomnak elemei a házasságkötések, mint a természetes népmozgalom alapporrása, továbbá a mozgalom jelenségei: a születések, a halálozások és a vándorlások.

Budapest népmozgalmának fejlődését a mozgalom fizikai tényezői tekintetében behatóan és bőséges statisztikai anyag alapján vizsgálhatjuk; a mozgalom társadalmi jelenségei (a vándorlások) tekintetében azonban a legutóbbi évek konkrét adatgyűjtésén kívül — mely azonban csak a külföld felé irányuló kivándorlást öleli fel — csak a népszámlálások eredményeire vagyunk utalva, ezek azonban a vándormozgalomra nézve csak másodlagos források, mivel nem a mozgalom nagyságát adják, hanem csak a jelenlevő népesség szülőhelyének és honosságának ismeretéből engednek következtetést a vándormozgalom irányaira és részben mérveire is. A nagyvárosi vándormozgalom lebonyolódása tehát még mindig csak töredékesen ismeretes előttünk s a statisztika mai állapota mellett annak további tökéletesbedésére egyelőre kilátás sem lehet.

A házasságkötések. (Eheschliessungen.) (V. ö. a 24—30. sz. táblákat és a VIII. sz. grafikont.) Budapest a házasságkötések tekintetében már 1873-ban is határozottan magán viselte a városi jelleget: a házasságkötéseknek az országos átlagnál jóval alacsonyabb arányát, ami a fővárosi lakosság városias jellegű társadalmi és demografiai összetételének következménye. Szinte meglepőnek találjuk, hogy itt az egyesítés idejében évente csak 2.400—2.500 házasságot kötöttek, sőt 1877-ben ezek száma 2.295-re szállt alá, ekkor, valamint a rákövetkező évben

mutatván a legkisebb házassági coefficientst (7·2, ill. 7·1 eset ezer lakóra). A nyolcvanas években a házasságok száma — 8 és $9^0/00$ közt ingadozó coefficient mellett — már meghaladta a háromszázat és fokozatosan emelkedve, az évtized végén már a négyezren túlmint, sőt három évvel reá hirtelenül ötezer fölé rugtatott fel. Ezekbe az évekbe (1893—95) esik a házasságkötéseknek első jelentékeny maximuma ($9·8—10·2^0/00$), mely az 1896. évi visszaesés után ismét tartós emelkedés kiinduló pontjává vált. Stagnáció a házasságkötések számában csak 1900 és 1903 közt volt észlelhető, amidőn az esketések száma kisebb volt az 1899. évinél. 1904-ben a házasságkötések száma egyszerre felszökött 6.358-ról 7.097-re és ezután fokozatosan emelkedett 1906-ig, míg a rákövetkező évben 652 főnyi szaporulattal 8.216-ra szállt fel, 1908-ban pedig 8.317-el (és 10·1, ill. $10·0^0/00$ -nyi hányadossal) újabb tetőpontra hágott. A további folyamat kétévi visszaesés után ismét emelkedő volt, annyira, hogy 1912-ben már 9.288 házasságkötés anyakönyveztetett, ezer lakóra 10·2, vagyis oly magas arány, aminő az 1895. évet kivéve még sohasem volt. Ez az emelkedés annál feltűnőbb volt, mivel vele éppenséggel nem tartott lépést a születések aránya, sőt az utóbbi már évek óta teljes stagnálásban volt; noha már akkor állandó volt a panasz a kedvezőtlen gazdasági viszonyok miatt, mégis konstatálható volt, hogy ezek a viszonyok Budapesten a családalapítást egyáltalán nem befolyásolták.

1913-ban a házasságkötésekben ismét apadás állott be, amely az 1914. évre is áthúzódott. Ekkor a világháború hirtelen megduzzasztotta az esküvőket; a harctérre szóltott ifjak jórészt bevonulásuk előtt az oltár előtt véglegesítették esetleg már fennálló viszonyukat, úgyhogy a házasságkötések száma 10.144-re szökött fel, vagyis ezer lélek után 10·6-ra. (Ez a fellendülés már júliusban kezdődött, amidőn egyébként a legkevesebb esketés szokott lenni, s tetőpontját augusztusban érte el 1.566 esettel.) A nagymérvű hadbavonulások természetes folyamánként a házasságkötések száma a következő években rendkívül megcsappant; a házasuló korban álló fiatalság nagy részének hiánya miatt 1915-ben csak 7.614 házasságot kötöttek s ez a szám a következő két esztendőben 6.517-re és 6.691-re szállt le, 6·6, ill. $6·8^0/00$ -nyi coefficienttel a legkisebb házasulási arányt jelezve, melyet Budapesten valaha észleltek. 1918 vége felé, amidőn katonáink nagy tömegekben visszaözönlöttek, a házasulási hajlam újból erősödött, úgyhogy az ez évi házasságkötések száma (9.041, ezer lakóra 9·3) majdnem elérte a békeévek gyakoriságát.

1919-ben, a kommunizmus évében, oly házasodási mohóság lepte meg a főváros lakosságát, minőt azelőtt elképzelni sem bírtunk s amelynek indokait sem tudjuk eléggé megmagyarázni. Dacára annak, hogy az 1915—1918. években a világháború következtében (vérvesztés, foglyok, sebesültek, eltűntek) csak mintegy 8—9000 házasságkötés maradt el, 1919-ben mégis 22.942, tehát a békebeli számnál 13—14.000-rel több házasság kötött, úgyhogy a házasodási hányados 24·0-ra szökött fel. Ez a tömeges házasulási hajlam azonban a kommunizmus bukásával hirtelen megszűnt és a későbbi hónapokban kötött házasságok száma ismét a normális mértékre szállt alá. Mindamelllett az 1920—1923. években is a rendesenél valamivel magasabb volt a házasságkötések száma, mely abszolút számokban 10 és 11.000 között mozgott, úgyhogy ezer lélekre 11—12 esküvő esett. Az utolsó négy év házasulási aránya tehát nagyobb volt, mint aminőt az egész félszázadban — az 1919. évtől eltekintve — valaha észleltek volna. A házasságkötések számának ez az emelkedése részben arra is vezethető vissza, hogy az oltár elé lépő nők nagyobbik felének (50—55%) magának is saját keresete volt, úgyhogy ezzel is

képesek voltak hozzájárulni a megélhetés súlyos viszonyainak és így a házasság kötésének megkönnyítéséhez.

A fejlődés könnyebb áttekintése céljából ötévi átlagokban összevonva közöljük a házasságkötések számát (Eheschliessungen in fünfjährigen Durchschnitten):

	Házasságkötések száma Anzahl der Eheschliessungen	Ezer lakóra Auf 1000 Seelen
1874—75	2.477	8 ²
1876—80	2.559	7 ²
1881—85	3.610	8 ⁹
1886—90	3.941	8 ⁴
1891—95	5.339	9 ⁵
1896—00	6.154	9 ¹
1901—05	6.693	8 ⁸
1906—10	8.102	9 ⁸
1911—15	8.985	9 ⁶
1916—20	11.377	11 ⁷
1921—23	11.071	11 ⁷

Az utolsó évek házasságkötései (Eheschliessungen der letzten Jahre):

	Házasságkötések száma Anzahl der Eheschliessungen	Ezer lakóra Auf 1000 Seelen
1911	8.840	9 ⁹
1912	9.288	10 ²
1913	9.040	9 ⁷
1914	10.144	10 ⁶
1915	7.614	7 ⁸
1916	6.537	6 ⁶
1917	6.691	6 ⁸
1918	9.041	9 ³
1919	22.942	24 ⁰
1920	11.677	12 ²
1921	10.819	11 ⁶
1922	11.444	12 ²
1923	10.960	11 ⁶

Ami a házasságkötések részleteit illeti, azok — normális viszonyok mellett — egyik évről a másikra csak keveset változnak. Az oltár elé lépő férfiaknak mintegy 85%-a állandóan nőtlen, 10%-a özvegy, a többi pedig elvált. Nagyobb a nem-házások aránya a nők közt, ahol ez 90% körül mozog, míg az újból házasodó özvegyek száma jóval kisebb, úgy a nők mint a férfiak közt. A világháború óta e tekintetben is változás állott be; a házasodó özvegy férfiak száma erősen emelkedett — nyilván azért, mert sok fiatalember a háborúban elesett és így a házasulandók között hiányzik, — de ugyancsak sok most az újból férjhezmenő özvegy nő is, ami kétségkívül szintén az elesett férjek nagyobb számából magyarázható. A házasságra lépő elvált férfiak és nők magas száma annak következménye, hogy az utolsó

években az elválások száma erősen emelkedett (1921-ben 1.538, 1922-ben 1.813, míg azelőtt évente csak 5—800 házasság bomlott fel elválás által).

Ezek az átalakulások természetszerűleg a házasulók korában is kifejezésre jutnak; ma a házasulók között aránylag több az idősebb (40 éven felüli) férfi mint régebben, ellenben csökkent a nősülő 25—40 éves férfiak aránya, míg viszont az egész fiatalon oltár elé lépő ifjak aránylag számosabbak, mint a régi időkben. A nőknél még feltűnőbb a házasulási kor eltolódása: a legfiatalabb, 20 évnél ifjabb lányok ma jóval gyéribben lépnek oltár elé, mint régebben, a nők általában később mennek férjhez mint azelőtt. Ezzel a főváros még jobban eltávolodik az országos házasulási átlagkortól s így a különbség Budapest és a vidék lakosságának házasulási kora és az oltár elé lépők kormegoszlása között még nagyobbá lett.

Felekezetre nézve oly vegyes népesség, minő Budapesté, természetesen a házasságkötésekben is erősen vegyül s itt a tiszta, vagyis egyvallású házasságkötések aránylag elég ritkák. A vegyesvallású házasságok aránya a főváros egyesítését követő években 16—18% volt; a nyolcvanas évek vége felé ez az arány már meghaladta a 20 százalékot, az egyházpolitikai törvények életbe léptetése óta pedig következetesen és szakadatlanul emelkedik és 1923-ban 35 százalékkal a maximumot érte el. A vegyes házasságoknak ezt az emelkedését részben a keresztény-zsidó házasságok számának folytonos emelkedése teszi. A keresztény-zsidó házasságokat tudvalevőleg az egyházpolitikai törvények tették lehetségessé, amelyek 1895-ben léptek életbe. Ilyen házasságok kezdetben csekély számmal fordultak elő, utóbb azonban gyakoriabbakká váltak s a legutóbbi években a házasságkötéseknek mintegy 6 százalékát teszik ki (1918-ban 7.1%) Abszolút számuk 1923-ban 711 volt, amiből 372 esetben a vőlegény, 339 esetben a menyasszony volt izraelita. Az egyházpolitikai törvények szentesítése óta Budapesten összesen 10.730 keresztény-zsidó házasság kötött, amelyek közül 6.043 esetben a vőlegény és 4.687 esetben a menyasszony volt izraelita. Egészben véve ezen házasságok nem mondhatók gyakoriaknak és nagyobb elszaporodásukra az eddigi 28 évi tapasztalatok alapján számítani nem lehet.

A vegyesházasságok nagy számával szemben a születendő gyermekek vallása tekintetében létrejött megegyezések aránylag csekélyek; rendszerint a kötött vegyes házasságoknak alig egyharmadrészében kötnek a házasok ily megegyezést, míg a többi esetekben a gyermekek nemük szerint követik a szülő vallását. Az eddigi megfigyelések szerint a megegyezések a katolikusokra és reformátusokra nézve nyereséggel, az ágostai evangélikusokra és izraelitákra nézve pedig veszteséggel járnak.

Születések. (Geburten.) (V. ö. a 31—41. számú táblázatokat a 36—45. lapon és a VII. számú grafikus táblát.) Ha azt a folyamatot akarjuk vizsgálni, melyet Budapesten a születések félszázad alatt mutattak, úgy ennek megértése szükségessé teszi, hogy a főváros egyesítését megelőző időkre is vessük pillantásunkat, mert a főváros egyesítésének idejében fennállott állapotok a régebbi idő következményei s csak ezeknek ismeretében ítélni lehetjük meg teljesen a budapesti születéseknek azt a képét, melyet a hetvenes évek élénk tárnak. A főváros egyesítését megelőző korból ugyan kevés népmozgalmi adat áll rendelkezésre, mégis a régiebb írók (Schams, Jankovich, Häufler, Palugyay, Tormay) munkáiból tudjuk, hogy fővárosunkban századunk első

felében és közepe táján úgy a születések száma, mint a halandóság rendkívül magas volt. Azon adatok szerint, melyeket Jankovics az 1826—1835. évekre vonatkozólag közöl, ezen évtizedben Pesten 1000 lakóra 53·9, Budán 45·3 születés jutott, A rákövetkező évtizedben a születési coefficiens már jóval alacsonyabb volt, amennyiben Pesten 48·7-re, Budán 40·0-ra szállt alá, de Budán még 1850-ben is 44·2, sőt Pesten 1859-ben 50·3 egyén született minden ezer lakó után. Ehhez hasonló magasságú születési arány (44—45^{0/00}) fővárosunk egyesítésének idejében is észleltetett még Budapesten és 1877-ig ez az arány mindig 40-en felül maradt. (Lásd a VII. sz. táblát.)

A születési aránynak századunk első felében tapasztalt nagy magassága a népességnek a maitól tetemesen eltérő összetételét tételezi fel. Nincsenek erre vonatkozó tüzetes adataink, melyek a népesség strukturáját felismerni engednék; de a népesedés általános érvényű szabályaiból és a társadalmi fejlődés ismert jelenségeiből kétséget kizárólag következtethetünk arra, hogy a népességnek családi állapot-, kor- és foglalkozás szerinti összetétele a század első felében lényegesen más volt, mint ma. A magas születési arány arra utal, hogy akkor jóval nagyobb volt a házasságban élők száma mint ma és ezen — az alacsonyabb fejlődési fokon álló városok sajátosságát képező — jelenség nagyon egyszerűen magyarázható abból, hogy városunk akkor még korántsem vonzott magához annyi idegen elemet, mint a mai nagyvárosok. Minél nagyobbá vált városunk, minél erősebb felszívóképességet tanúsított az ország lakosságával szemben, annál több oly elem özönlött ide, mely kereseti viszonyainál fogva házasságra vagy egyáltalán nem, vagy csak későn lépve, a születések számának viszonylagos csökkenését idézte elő. Ezzel karöltve járt a koreloszlás módosulása is. A nagy átalakulás e tekintetben nálunk a hetvenes évek végén történt meg, amidőn is születési arányunk egy lustrum alatt 45 promillerről 36-ra szállt alá. Innen kezdve a születések gyakorisága soká jóformán ugyanazon nivón maradt, csak a kilencvenes évek vége felé szállt alá 32-re. Ekkor kezdődött a születési arány rohamos csökkenése: 1903-ban esett először 30 alá, 1910-től kezdve már 25 és 24 között ingadozott. Budapesten ismétlődött ugyanazon jelenség, mely az utolsó évtizedekben minden nagyváros népszaporodását jellemezte.

A születések arányának ezen években észlelt stagnálása, illetve csökkenése annál szembeötlőbb jelenség volt, mivel ugyanazon időben a házasságkötések száma lényegesen emelkedett, még pedig nemcsak abszolút számban, hanem a népességhez arányítva is. Az apadást oly tényezők idézték elő, melyek nem az új házasságokból várható első gyermekek számát csökkentették, hanem a már régebben fennállott házasságok gyermekbőségét apasztották. Adataink igazolják, hogy a fiatal házasságok első gyermekei nem fogytak meg, ellenkezőleg számosabbakká lettek (számuk p. o. 1904-től 1912-ig 3.681-ről 4.525-re emelkedett), a másodszülött gyermekek száma lényegtelen ingadozásoktól eltekintve változatlan maradt, ellenben a 3—8-ik gyermekek száma erősen megapadt (az említett időszakban évi 7.438-ról 6.035-re szállt alá) s a 8-ikon túli gyermekek is jóval ritkábbakká váltak. Összehasonlítva a születések számát a házasságkötésekkel, megállapítható, hogy ezen évek kedvezőtlen viszonyai nem a családalapítást gátolták — mert hiszen a házasságkötések száma emelkedett és vele lépést tartott az elsőszülött gyermekek száma is —, hanem hogy a már meglévő házasságok, kivált pedig a több gyermekkel megáldott házasságok gyermekszámának korlátozására vezettek és ezzel idézték elő nemcsak a születési aránynak erős csökkenését, de a születések abszolút számának megállapodását, sőt apadását is.

A születések számának változásai az alábbi összeállításból ítélhetők meg
(Anzahl der Lebendgeborenen in Jahresdurchschnitten):

		Élveszülöttek száma Anzahl der Lebendgeborenen	
		absolut	‰
1874—75	} im Jahresmittel } — in Jahren } — im Durchschnitt	13.311	43·3
1876—80		13.252	38·8
1881—85		14.283	35·2
1886—90		16.533	35·0
1891—95		19.704	35·6
1896—00		22.700	33·7
1901—05		22.228	29·3
1906—10		21.736	26·2
1911—14		23.103	24·9

A világháború hatása a születések gyakoriságában csak 1915. év április havában kezdett jelentkezni, de azután hirtelen megapasztotta a születések számát. 1915-ben már 17.825-re szállt alá az élveszületett gyermekek száma az előző év 23.257 főnyi szaporulatával szemben s a következő években még sokkal több születés maradt el. 1916-ban, 1917-ben és 1918-ban évente 15.000-nél kevesebb gyermek született (a minimum 1917-ben 14.699 volt), úgy hogy a hiány évente több mint 8000 gyermek volt. A születési coefficiens ezen években 15 körül mozgott (legalacsonyabb volt 1917-ben 14·9-el), tehát egy harmada volt az 1874—75. évi arálynak s még a kilencszázas évek elején észlelt hányadosnál is felével kisebb volt. Ily óriási megapadása a népesség szaporaságának természetesen mélyreható következményekkel járt a lakosság strukturájára nézve, amint azt fentebb már kifejtettük. A születéseknek ez a nagyméretű pangása csak 1919. augusztus havában szűnt meg, pontosan 9 hónappal a háborúból visszaözönlő férfitömeg hazatérte után. Innen kezdve a születések száma ismét erősen megdagadt s ha nem is érte el a békeévek normális mértékét, mégis kevésbé vigasztalan perspektívát nyitott a jövőre nézve. A világháború utáni születési mozgalom a következő adatokból ítélhető meg (Anzahl der Lebendgeborenen seit dem Weltkriege):

		Élveszülöttek száma Anzahl der Lebendgeborenen	
		absolut	‰
1915	17.825	18·3	
1916	14.973	15·2	
1917	14.699	14·9	
1918	14.768	15·2	
1919	19.488	20·4	
1920	21.068	22·4	
1921	19.627	21·0	
1922	18.741	19·0	
1923	17.159	18·1	

Kétségtelen, hogy születési mozgalmaink még mindig a háború okozta nyomorúság hatása alatt állanak. Az 1919 óta erősen fellendült házasságkötések nem hozták meg a népesség nagyobb fokú szaporodását. Az utolsó évek 10—11.000-re

rúgó házasságkötéseivel szemben nagyon silány a házas termékenység, s amikor 1919-ben 22.942 új házasság kötött, a rákövetkező évben a született gyermekek még ezt a számot sem érték el. Itt kétségkívül a termékenységnek oly korlátozásával állunk szemben, aminőhöz hasonlót Budapesten még sohasem észleltek. Élesen megvilágítják ezen természetellenes állapotot az alábbi számok:

	Házasságkötések száma Anzahl der Eheschliessungen	Élveszülöttek száma Anzahl der Lebendgeborenen	100 házasságra jutott élveszülött Auf 100 Eheschliessungen entfielen Lebendgeborene
1898—1900	19.125	69.297	362
1911—1913	27.168	69.156	255
1916—1918	22.269	44.440	200
1921—1923	33.223	55.527	167

A születéseknek egy jelentékeny hányada törvénytelen ágyból származik. A törvénytelen születések nagy száma a nagyvárosok — sőt általában a városok — jellemző vonása. Ott, ahol nagy tömegekben halmozódik fel az a népesség, mely családot nem alapít vagy nem alapíthat, a törvénytelen születések nagy számmal fordulnak elő, ellenben ahol a népességnek nagy zöme házasságban él, törvénytelen születés kevés lesz, mert nem is lehet sok. Az a felfogás tehát, mely a törvénytelen születések kisebb vagy nagyobb számában a népesség erkölcsösségének fokmérőjét látja, teljesen téves és elavult. Budapest, mely iparos jellegénél fogva és mint országos központ igen nagy tömegekben vonzza magához azon társadalmi osztályokat, — munkásokat, napszámosokat, idegen tanulókat, intézeti lakókat, cselédeket stb., — melyek házasságra vagy egyáltalán nem, vagy csak elvétve és elkésve lépnek, természetesen a törvénytelen születések nagy száma által válik ki. A főváros egyesítésének idejében az összes élveszülött gyermekeknek 29—30 százaléka eredt törvénytelen ágyból, sőt ez az arány 1880-ban 33·0-ig szállt fel és öt éven keresztül 30-on felül tartotta magát. A nyolcvanas évek második felétől kezdve ez az arány fokozatosan csökkent, előbb 27—28 százalékra, majd századunk első évtizedében 26—27-re, mely magasságban tartotta magát a világháború végéig. Ekkor hirtelenül alázuhant 20·1 százalékra s az utolsó három esztendőben 18 és 19 közt váltakozott. A törvénytelen születések abszolút számai és az összes élveszülöttekhez való viszonya ugyanis évi átlagokban a következőképpen alakult (Illegitime Geburten im Jahresdurchschnitt):

	Összesen Zusammen	100 születés közül Unter 100 Geburten
1874—75	3.924	29·5
1876—80	4.195	31·7
1881—85	4.491	31·4
1886—90	4.741	28·7
1891—95	5.545	28·2
1896—00	6.172	27·2
1901—05	6.015	27·1
1906—10	5.643	25·9
1911—15	5.794	26·2
1916—20	3.924	23·0
1921—23	3.499	18·8

A nagyváros modern fejlődése mellett a törvénytelen születések arányának folytonos csökkenése, kivált pedig 1919-ben bekövetkezett hirtelen lezuhanása föltötte meglepő. Ennek a jelenségnek kétségkívül mély szociális okai vannak. Egyik oka bizonyára az volt, hogy a világháború óta lényegesen megcsappant azon társadalmi rétegek — cselédek, fluktuáló munkások stb. — száma, melyek a törvénytelen születéseknek nagy kontingensét szokták adni. A házicselédektől született — majdnem kizárólag törvénytelen — gyermekek száma ma csak 1.300 körül szokott lenni évente, holott régebbi években 2.700—2.900 körül ingadozott, sőt a 3.000-et is meghaladta. Csökkentek a napszámosrétegek gyermekei, az ipari és kereskedelmi segédszemélyzet gyermekei is. A törvénytelen születések arányának a világháború előtt észlelhető apadása azonban, amely olyan időben lépett fel és érvényesült, amidőn ezek a néprétegek még teljes számban voltak jelen, más okokra vezetendő vissza. Adatainkból (l. a 35. sz. táblát) megállapítható, hogy a törvénytelen születések számának emelkedése egyáltalában nem tartott lépést a törvényes születések számának gyarapodásával, hanem messze mögötte maradt. Amidőn a törvényes születések száma 10 év alatt (pl. 1885-től 1895-ig) 10.694-ről 15.502-re, vagyis 45 százalékkal emelkedett, addig a törvényteleneknél az emelkedés (4.705-ről 5.879-re) csak 25 százalék volt; a következő tíz év folyamán pedig a törvényes születéseknek csekély (összesen 170 lélekre rúgó) szaporulata mellett a törvénytelen születéseknél már 166 főnyi apadás mutatkozott. Amidőn pedig a világháború hatása alatt a születések száma általában nagymértékben apadt, ez az apadás a házasságon kívüli nemzéseknél még sokkal jelentékenyebb volt. 1916-ban pl. 10.987 törvényes gyermek született (11 főnyi eltéréssel ugyannyi, mint 30 évvel előbb), ellenben ugyanakkor csak 3.986 volt a törvénytelen születés, tehát 676-al kevesebb, mint 1886-ban. Az utolsó három „békeév“-ben (1921—23) a törvényes születések abszolút száma akkora volt, mint 1893 és 1896 körül; törvénytelen gyermek azonban minden esztendőben több mint kétezerrel kevesebb született, mint amaz években.

Kétségtelen tehát a törvénytelen születéseknek erős apadása, még pedig nemcsak az összes születésekhez való arányuk tekintetében, de abszolút számukra nézve is. Ma körülbelül csak kétötöd annyi házasságon kívüli gyermek lát napvilágot (1916—20-ban összesen 19.620), mint két évtizeddel korábban (1896—1900-ig összesen 30.860); a törvényes születések száma pedig ezen két évtődben 65.376 és 82.638 volt, tehát az apadás ezeknél 20·9 százalék, a törvényteleneknél ellenben 36·4%. A születések erős megcsappanásában tehát egyetlen örvendetes momentumként a törvénytelen születések erőteljes megfogyatkozása jelentkezik s így népese-désünknek eme legszomorúbb időszakának is megvan a maga szerény vigasza.

E helyen csak röviden akarunk ráutalni arra a régóta ismert tényre, hogy a törvénytelen születések gyakoriságában nagy eltérések vannak az egyes felekezetek között és hogy különösen az izraeliták közt fordul elő feltűnően csekély számú törvénytelen születés, míg a görög katolikusok, görög keletiek és unitáriusok között ez az arány igen nagy. Ezek a viszonyok — az egyes felekezetek körében — meglehetősen állandóságot tanúsítanak, de az idő folyamán mutatkozó apadás mind-egyik felekezetnél — bár nem teljesen egyenlő mértékben — észlelhető. Száz élveszülött között volt törvénytelen (Unter 100 Lebendgeborenen waren illegitim bei den folgenden Confessionen):

	Róm. kath. Röm. Kath.	Gör. kath. Griech. Kath.	Gör. keleti Gr. Orient.	Ág. evang. Prot. A. C.	Református Reformierte	Unitárius Unitarier	Zsidó Juden
1874—75		33·7	18·4	25·7	31·1	?	11·4
1876—80		36·5	15·6	28·2	33·1	?	10·9
1881—85		35·4	20·5	33·3	35·4	12·5	12·7
1886—90		32·1	14·8	30·7	34·2	4·0	12·1
1891—95		32·3	11·1	28·3	31·2	23·1	11·3
1896—00	30·9	45·3	22·2	30·3	30·3	26·7	12·2
1901—05	30·8	46·9	27·4	31·3	30·2	46·9	12·0
1906—10	29·4	44·7	30·4	28·7	29·0	46·4	10·4
1911—15	29·2	48·1	33·3	28·0	29·2	39·4	10·4
1916—20	26·5	40·3	32·0	25·6	26·6	34·9	8·6
1920—22	21·0	27·5	19·9	20·1	22·7	18·9	4·5

Társadalmi szempontból nagyjelentőségű az a kérdés, hogy mely társadalmi rétegekből kerülnek ki az újszülött gyermekek. Idevágó adataink csak az állami anyakönyvezés életbeléptetése óta, tehát 1896 óta állanak rendelkezésre, így a félszázad folyamán mutatkozó eltolódásokat nem kísérhetjük figyelemmel. Annyi azonban a 40. sz. táblázatban közölt adatokból kiviláglik, hogy a kedvezőbb anyagi viszonyok között élő társadalmi rétegekre (önálló keresettel bíró egyének, tisztviselők és közszolgálati ágakhoz tartozók) kevesebb születés esik, mint amennyire a házasságkötések száma és saját létszámuk alapján számítani lehetne. A gazdaságilag és művelődésileg alacsonyabb néposztályok termékenysége tehát nagyobb, mint a magasabb osztályoké, törvénytelen születések pedig még fokozottabb számban fordulnak elő az alacsonyabb társadalmi rétegekben. Különösen feltűnő a születések erős megcsappanása az ipari népességnél, mely éles ellentétben áll az ezen osztályokban kötött házasságok számának emelkedésével. Az ipari segédszemélyzet körében 1919-ben, a proletárdiktatúra alatt, kötött rengeteg sok (számszerint 10.117) házasság ezen néposztály termékenységére semmi hatással nem volt, a születések számát egyáltalában nem emelte; ugyanez áll a „vörös hadsereg“ tagjainak tömeges (1919-ben: 2.046) házasságáról is. Ha az ezen két kereseti ágban 1916-tól 1922-ig megkötött házasságokat szembeállítjuk az 1917-től 1923-ig anyakönyvezett születésekkel, a következő eredményre jutunk:

	Ipari segédszemélyzet Gewerbliches Hilfspersonal		Véderő Wehrkraft (Militär)	
	Házasság- kötés Ehe- schliessungen	Születések a követk. évben Geburten im folgenden Jahre	Házasság- kötés Ehe- schliessungen	Születések a követk. évben Geburten im folgenden Jahre
1916	2.829	5.419	278	189
1917	2.732	5.110	289	196
1918	3.675	7.936	311	352
1919	10.117	7.867	2.046	464
1920	3.983	6.914	352	359
1921	3.839	6.363	248	259
1922	4.244	5.692	178	327

Azok az elemek, melyeknek kezében a kommunizmus gyászos idején a hatalom volt, eszerint még a népesedés tekintetében sem bizonyultak semmiképen sem államfentartó vagy nemzetfejlesztő fajnak. Az 1919-ben mutatkozó, mintegy 8000-re

rúgó házassági többlet a népesség gyarapodása szempontjából teljesen meddő maradt. Avagy akik akkor oly mohón nősültek, mind elmenekültek az igazságszolgáltatás sújtó keze és a nemzet megtorlása elől és idegen államokat boldogítottak házasságuk gyümölcseivel?

Halandóság (Sterblichkeit). (V. ö. a 42—50. sz. táblázatok a 46—60. lapon és a VII. számú grafikus táblát.) Fővárosunk népesedési jelenségei közül a halandóság az, amely kezdettől fogva leginkább vonta magára a közönség és a hatóság figyelmét s amelynek javítására ezek a legintenzívebb munkát fordították. S ha joggal nevezte egy kiváló statisztikus a halandóság nagyságát a kultúra legbiztosabb mértékének, akkor e mértéket örömmel vehetjük kezünkbe, mert Budapest kulturális haladásának nagyszerűségéről fog tanuskodni. A régmúlt időkben, a tizenkilencedik század első felében és közepén halandóságunk jóval nagyobb volt, mint ma. Jankovich adatai szerint 1826—1835. években ezer lakó közül Pesten 52·0, Budán 49·1 (illetve az 1831. koleraév leszámításával 49·2 és 43·4), halt meg, a rákövetkező évtizedben pedig (Häufler szerint) 45·4 és 38·5. A halandóság eszerint a huszas évek rendkívüli magasságáról elég gyorsan szállt alá arra a fokra, melyet még fővárosunk egyesítésének idején is észlelnünk lehetett. Fővárosunk nem ok nélkül állott régebben azon hírben, hogy itt a halandóság oly nagy, mint Európának csak kevés városában. Azon nemzetközi összeállításokból, melyeket hivatalunk régebben közölt, megállapítható, hogy Budapest a jelentékenyebb európai városok között a halandóság tekintetében kedvezőtlen helyet foglalt el.

Ez a kedvezőtlen halandósági arány sok természeti és társadalmi tényező összehatásának eredménye volt, melyek fővárosunk közegészségügyét és elsősorban a halandóságot bizonyos mértékig rontották s a nyugateurópai városokéhoz hasonló kedvező állapot beállítását soká nehezítették és késleltették. Itt elsősorban arra kell utalnunk, hogy a nagyobb halandóság oka nemcsak kizárólag a főváros helyi viszonyaiban keresendő, hanem részben abban is, hogy hazánkban úgy gazdasági, mint általános művelődési tényezők közreműködése következtében az élettartam mindig rövidebb s a halandóság nagyobb volt, mint az előbbrehaladt nyugateurópai államokban; mivelhogy pedig a fővárosba az ország minden részéből s nagyobb-részt a művelődés alacsonyabb fokán álló vidékekről tódult a népesség, ez sem vonhatta ki magát az országszerte uralkodó vitalitás lefolyása alól; emellett azonban kétségtelen, hogy a fertőzött talaj és levegő, az akkor még hiányos vízszolgáltatás és csatornázás, az egészségtelen lakásviszonyok s magának a lakosságnak a közegészségügy követelményeivel szemben tanúsított közönye nagy mértékben hozzájárult a halandóság fokozásához és általában a közegészségügyi viszonyok súlyosbításához. De nem szabad figyelmen kívül hagyni azt sem, hogy Budapest kórházai, gyógyintézetei és fürdői sok beteget vonzottak ide, kiknek egyrésze itt halván meg, a halandóságot természetesen érzhető módon növelték.

Fővárosunk egyesítésének évében (1874-ben) itt ezer lakosra 43 haláleset jutott, de volt hónap (március, május, július), amidőn ez az arány az 50-et is meghaladta s maximumát (53·4-el) júliusban érte el. A hatóság és a társadalom együttes fáradozása következtében ezen szomorú viszonyokban csakhamar lényeges javulás állott be s habár tagadhatatlan, hogy Budapest közegészségügye még soká nem állott azon a magaslaton, melyet a Nyugat nagyvárosai már régóta értek el, mégis állíthatni, hogy Budapest közegészségügye és halandósága rohamlépésekkel

közeledett a nála boldogabb külföld városainak állapota felé. Már a hetvenes évek második felében 33—34-ig szállt le a halandósági coefficiens s fokozatos javulással 1885-ben már 29·4-re csökkent. Az 1886. év az ő nagy tífusz- és kolerajárványával és a nemfertőző betegségek nagy gyakoriságával ugyan átmenetileg 37·7-re duzzasztotta a halandóságot (a maximális arány októberben 50·0 volt), de a járványok sikeres legyőzése után csakhamar helyreállt a régi javuló irányzat, mely 1889-ig már 27·6 ezrelékes halandósági aránnyal jutalmazta a hatóság fáradozásait.

Ezt a javulást elsősorban az 1881-ben életbeléptetett óvintézkedések idézték elő, amelyek a fertőző betegségekre kimondott bejelentési kényszerre, a fertőző betegek elkülönítésére, majd a fertőző kórházban való elhelyezésére és a fertőtlenítés behozatalára terjedtek ki. Ehhez járult a vízvezetéknek kiterjesztése és tökéletesbitése, a szüretlen ivóvíz szállításának beszüntetése, a csatornázás javítása, a zsúfolt lakások egészségügyi ellenőrzése, a pincelakások betiltása és a gyermekvédelem fejlesztése. Mindezen intézkedések, melyek egyrészt a betegségek megelőzését, másrészt a betegeknek életbentartását célozták, a halandóság további csökkenésének adták meg lehetőségeit. Az eredmény nem is maradhatott el. 1890-től kezdve a halandósági arány állandóan csökkent s ez az irányzat — csekély eltérésekkel — 1914-ig maradt fenn. 1894-ben a halálozási coefficiens már csak 23·1 volt, 1900-ban leszállt 20·6-ra, a következő három évben pedig már 20 alá ereszkedett. Az első mélypontot az 1901. év jelezte, ezer lakóra 18·9 halálesettel, de ugyanezen év szeptember havában a halálozási arány már 15·6 volt. Az 1904. és 1905. években mutatkozott csekély emelkedés után a további javulás szakadatlanul folyt 1912—1913-ig, amely években a halandóság — éppen úgy, mint 1910-ben — ezer lélekre 18·5 halálesettel a legkisebb volt.

A halandóság menete az alábbi (évi átlagokban kifejezett) számokból ítélhető meg (Todesfälle in Jahresdurchschnitt):

		Halálesetek száma Anzahl der Todesfälle absolut	‰/100	Idegenek nélkül Ohne Ortsfremde ‰/100
1874—75	Évi átlagban im Jahresdurchschnitt	12.448	40 ⁵	.
1876—80		12.453	36 ⁴	.
1881—85		12.730	31 ⁵	28 ⁸
1886—90		14.490	30 ⁸	29 ³
1891—95		14.349	25 ⁵	23 ⁹
1896—00		14.546	21 ⁶	19 ⁸
1901—05		15.049	19 ⁸	17 ⁹
1906—10		15.804	19 ⁰	16 ⁶
1911—14		17.601	19 ⁰	15 ⁸

A negyven év alatt észlelhető javulásnak óriási horderejét abból ítélhetjük meg, ha figyelembe vesszük azt, hogy a főváros egyesítésének évében ezer lakó közül még 43 halt meg, 1912-ben pedig 18·5; ezer lakóra tehát ekkor 24·5 halálesettel kevesebb fordult elő, mint 1874-ben. Ez azt jelenti, hogy 1912-ben egymagában (900.000 lakos után) sikerült kerek 22.000 emberéletet megmenteni, mely elpusztult volna, hogyha a halál most is oly sűrűn szedné áldozatait, mint a hetvenes évek elején. (E feltevés alapja azonban az, hogy 1912-ben a születések aránya is

oly nagy lett volna, aminő volt 1874-ben, ami persze nem állott fenn.) Könnyen kiszámítható, hogy Budapest népe mennyivel lassúbb lépésben gyarapodott volna, ha a hetvenes évek kedvezőtlen halálozási viszonyai állandók maradnak. Ez magában véve oly óriás haladás volt, minő kevés más városban észlelhető és ez világosan igazolja, mily rohamosan haladt Budapest a civilizáció útján s mennyire igyekezett hatóság és társadalom a mult idők mulasztásait pótolni. Nem a komoly igyekvés hiányán, hanem csak az idő rövidségén és a teendőik nagy tömegén mult, hogy a javulás még nem volt teljes.

Ezt a kedvező fejlődést a világháború egy csapásra megakasztotta és Budapestet messzire visszavetette az egészségügyi szanálás azon útján, amelyen oly szépen haladott volt előre. A viszonyok egyszerre rosszra fordultak. A háború nyomában járó rossz táplálkozási viszonyok, a nyomor és inség, a menekülőkötől és katonáktól behurcolt, valamint a nélkülözésekből fakadó betegségek a halandóságot magasra duzzasztották s az itteni kórházakban tömegesen elhalt idegen katonák még feljebb hajtották a hányadost. 1918 volt a legrosszabb év, amikor a halandóság 29.903 esettel hallatlanul magasra (30·8‰) szökött fel s ha utóbb javulás is állott be, mégis a halandósági coefficiens az utolsó években is 19 és 20 körül ingadozott, tehát oly magasságban, ahol csak 18 évvel ezelőt volt. Még az itt tömegesen elhalt idegenek (1918-ban 8.524) figyelmenkívül hagyása mellett is a halandósági hányados magasabb ma, mint a háborút megelőző években.

A halandóság menete volt az utolsó években (Todesfälle in den letzten Jahren):

	Halálesetek száma		Idegenek nélkül	
	Anzahl der Todesfälle absolut	‰	Ohne Ortsfremde	‰
1915	21.150	21·7	15·8	
1916	20.854	21·1	15·4	
1917	24.371	24·6	17·5	
1918	29.903	30·8	21·9	
1919	20.887	21·9	18·2	
1920	22.053	23·5	19·9	
1921	18.981	20·3	16·8	
1922	19.054	20·3	16·6	
1923	18.549	19·6	16·2	

A főváros halandóságát, mint említettük, erősen rontja az itt elhalt idegenek száma. Kórházak, szanatóriumok, gyógyintézetek és elmebetegintézetek nagy kontingensét szolgáltatják azon idegen halottaknak, kiknek Budapesthez semmi közük nincs, mégis a halál nyilvántartásában itt kell őket elkönyvelnünk. Ezeknek az idegeneknek száma évről évre növekszik; míg a nyolcvanas években évente átlag 6—800 idegen halt el itt, ezeknek száma 1908-tól kezdve már 2000-nél több volt, a világháború alatt pedig óriásilag megdagadt. 1914-től 1918-ig az itteni kórházakban ápolt nagyszámú idegen katonák (öt év alatt nem kevesebb mint 20.757) terhelték meg halandóságunk kimutatását, de 1918 óta, amikor a megszállt területről a menekülők áradata Budapest felé is irányult, az idegen polgárok is igen nagy kontingenssel (1918-ban 3.685 lélekkel) szerepeltek halottjaink között. Évi átlagokban volt az idegen halottak száma (Ortsfremde Verstorbene):

	Idegen halottak Összesen Ortsfremde Verstorbene	Ezek közül	
		polgár Civil	katona Hievon Militär
1886—90	737		
1891—95	907		
1896—00	1.159		
1901—05	1.466		
1906—10	2.044		
1911—13	2.680		
1914	3.890	1.505	2.385
1915	5.760	1.628	4.132
1916	5.637	1.548	4.089
1917	7.106	1.794	5.312
1918	8.524	3.685	4.839
1919	3.457	2.938	519
1920	3.352	3.133	219
1921	3.279	3.136	143
1922	3.374	3.264	110
1923	3.278	3.169	109

Városunk népességének társadalmi tagozódása, vagyoni, művelődési és foglalkozási összetétele a város egyes kerületeiben állandóan oly mélyreható különbségeket mutat fel, melyek a halandóság mértékében is kifejezésre jutnak. Ha a halandóság nagysága a kultúra fokmérője, akkor Budapest egyes kerületeinek művelődési foka között igen nagy eltérésnek kell lennie; így is van. De ezen eltéréseknek mérése nem lehet teljesen szabatos, mert állandóan nagyobb számmal halnak meg közkórházainkban budapesti lakók, kiknek lakását a kórház nem jegyzi, akik tehát a kerületek halottjai közül hiányoznak és így ezek halandóságát alacsonyabbnak tüntetik fel, mint aminő az tényleg. Ez a körülmény különösen a balparti kerületek halandósági arányának kedvez, mivel a nagy közkórházak a pesti oldalon vannak s ezek túlnyomóan a balparti kerületekből nyerik betegeiket. Kétségkívül erre vezethető vissza az a meglepő jelenség, hogy a jóval kedvezőbb fekvésű s egészségesebb levegőjű budai kerületek halandósági coefficiense gyakran magasabb, mint a sűrűbben lakott pesti kerületeké, valamint, hogy akárhány esetben egyik kerület halandósági aránya sem éri el a fővárosi halandóság főátlagát. Az alábbi összehasonlításnál ez okból e zavaró körülményre figyelemmel kell lennünk és ezért inkább az adatokban nyilvánuló tendenciát fogjuk keresni, mint a coefficiensek közötti számbeli eltéréseket.

Amióta a halandóság Budapesten szakszerű statisztikai megfigyelés alatt áll, mindig a Belváros és Lipótváros mutatták a legkisebb halandóságot, mely azután a többi kerületeken keresztül — és majdnem ezeknek sorrendjében — fokozódott a legnagyobb halandóságot feltüntetető III. és X. kerületig. A halandóságnak ez a képe — a kerületeknek egymáshoz való viszonyában — nagyjából azonos maradt a mai napig; a kicsi, nagyobb és legnagyobb halandóságú kerületek ma is ugyanazok, amelyek félszázad előtt voltak. Az általános kultúra javulása és a közegészségügyi intézkedések tökéletesítése a város minden kerületében lényegesen megtörte a halál erejét, de az egyes kerületek halandósági aránya közötti különbségek szinte változatlanul megmaradtak. Ez nyilván arra utal, hogy azok a társadalmi, vagyoni és gazdasági különbségek, melyek az egyes kerületek népességét egymástól oly élesen elválasztják, megdönthetlen erejük és az emberi élet határait oly hatá-

rozottsággal szabják meg, hogy azon sem a kultúra, sem a legtökéletesebb közegészségügyi adminisztráció változtatni nem bír.

Ha már most az alább közölt adatokat szemügyre vesszük, úgy a kerületeket halandóságuk tekintetében négy, elég élesen elkülönülő csoportra oszthatjuk. Legelől jár a Belváros és Lipótváros, melyeknek halandósága mindig a legkisebb volt. A Belváros e tekintetben megközelíti a német és angol városokat; itt már a félszázad elején csak 17·5 ember halt meg ezer közül s ez az arány a háború előtti években 10-re szállt alá, azóta ismét kissé emelkedett s most 11·7. A Lipótvárosban 20·9-ről 13·2-re szállt alá a halálzási coefficiens, de a háború előtt már 12·5 is volt.

Sokkal magasabb a halandóság a VII. és VI. kerületben és még inkább az I., II. és VIII. kerületben. Időszakunk elején a két elsőben 30—31 egyén, a többiben már 36—38 halt meg minden ezer emberre; a fejlődés folyamán annyira kiegyenlítődték a halandóság eltérései, hogy — az egy Józsefvárostól eltekintve — már századunk első évtizedében csak csekély eltérés volt közöttük s ma 13 és 15 között ingadoznak. Magas volt a hetvenes években a III., IX. és X. kerület halandósága (37—40^{0/00}); ez is nagyon erősen csökkent, a közöttük fennálló különbségek nem enyésztek el s ma a III. kerületben legnagyobb a halandóság (18·2^{0/00}), míg a IX. és X-ik kedvezőbb viszonyokat tüntet fel.

Ezer lakóra jutott haláleset (Auf 1000 Einwohner trafen Todesfälle):

Kerület Bezirk	1876—80	1886—90	1896—900	1906—10	1911—15	1916—20	1921—23
IV.	17·5	15·0	12·6	11·1	10·0	13·8	11·7
V.	20·9	20·8	16·0	13·6	12·5	13·7	13·2
VII.	31·6	27·3	16·8	14·4	13·0	16·6	13·6
VI.	30·1	25·8	17·1	14·7	14·3	17·8	14·5
II.	36·4	28·4	16·9	14·9	13·7	16·2	15·1
I.	37·1	28·6	18·3	14·8	13·0	14·9	13·1
VIII.	38·0	31·3	20·5	16·9	15·3	17·3	15·4
IX.	39·4	33·0	22·0	16·9	14·1	16·5	15·7
III.	37·4	32·6	24·6	21·0	20·6	20·8	18·2
X.	40·6	33·5	26·5	16·8	16·6	17·1	15·5

Még élesebben emelődnek ki a kerületi különbségek, ha adatainkat nagyobb időszakokká vonjuk össze; ha az első időszaknak vesszük az 1876—1890. éveket, másodiknak az innen a háború kitöréséig terjedő időt, harmadikul végre az 1916—23. éveket foglaljuk össze, akkor a kerületek halandóságuk nagysága szerint négy, egymástól élesen elkülönülő csoportra válnak szét. A három értékoszlophoz végül hozzácsatoljuk az egész időszak megfigyeléseiből számított s így a kerületek félszázados fejlődésének összképét nyújtó főátlagot. Az eredmény a következő:

Ezer lélekre jutott haláleset (Auf 1000 Einwohner trafen Todesfälle):

Csoport Gruppe	Kerület Bezirk	1876—90	1891—915	1916—23	Főátlag Hauptdurchschnitt
I.	IV.	16·7	11·2	12·7	13·2
	V.	20·8	14·0	13·4	15·8
II.	VII.	29·4	14·7	15·1	19·0
	VI.	27·9	15·4	16·1	19·2
	II.	32·4	15·2	15·6	20·2
	I.	32·8	15·4	14·0	20·0
III.	VIII.	34·6	17·6	16·3	22·1
	IX.	36·0	17·7	16·1	22·6
IV.	III.	35·0	22·1	19·5	25·0
	X.	37·0	20·0	16·4	23·7

A két nem halandósága. (Sterblichkeit der Geschlechter.) Az 1874. évben elhalt 12.869 budapesti lakos közül 7.048 volt férfi, 5.821 pedig nő. Mivel arra az évre a 296.867-re számított tényleges népességből 147.345 volt a férfi és 149.522 a nő, a halálzási hányados (ezer lakóra számítva) a férfiaknál 47·8, a nőknél ellenben 38·9 volt. Ezzel az óriási különbséggel a két nem halandósága között kezdte meg az egyesített főváros új pályafutását. Budapest szembetűnő módon dokumentálta azt a statisztikailag megállapított tény, hogy a finem halandósága jóval nagyobb, mint a nőnemé. Ezt a fiziológiai tényt kiélesítették Budapest különleges társadalmi és gazdasági viszonyai. A férfiaknak keresetükkel és nehezebb foglalkozásukkal járó erősebb veszélyeztettsége, korábbi elhalálozásuk és talán nem utolsó tényezőként a nagyvárosi életből folyó mértékletlenebb és kicsapongóbb életmódja a magasabb halandóságukban tükröződött vissza. Később, amidőn a tökéletesebb egészségügyi igazgatás, az egészség intenzívebb védelme, az ipari munkásokról való gondoskodás, a betegség és baleset elleni biztosítás a népességnek mind szélesebb rétegeire terjesztetett ki, a férfielelet nagyobb veszélyeztettsége is enyhült, halandóságuk apadt és a két nemnek a halállal szemben való viselkedése közelebb jutott egymáshoz. Természetes, hogy a javulásnak a finemnél kellett erősebbnek lennie, a kedvezőbb életviszonyoknak örvendő nőknél a halandóság apadása csekélyebb volt. Így látjuk, hogy félszázad alatt a finemnek 47·8-ra rúgó halálzási hányad 23·7-re szállott alá, míg a nőknél 38·9 helyett ma 19·7 hal meg minden ezer után. A félszázad alatti változás, mely a világháború után mindkét nemre rosszabbodást hozott, az alábbi adatokból ítélhető meg (Mortalitäts-coëfficient der Geschlechter):

	Ezer férfi közül meghalt Von 1000 Männern starben	Ezer nő közül meghalt Von 1000 Frauen starben	Különbség Differenz	Ezer elhalt férfira jutott nő Auf 1000 verstorbene Männer entfielen Frauen
1874	47·8	38·9	8·9	814
1880	38·8	30·8	7·8	798
1890	31·5	26·0	5·5	826
1900	21·5	17·8	3·7	828
1910	19·5	16·3	3·2	836
1920	23·7	19·7	4·0	831

Halandóság kor szerint. (Sterblichkeit nach Altersclassen.) (V. ö. a 45. és 46. sz. táblázatokat az 51—53. lapon). Az elhalt egyéneknek korszerinti megoszlása régóta tárgya a vizsgálódásnak, sőt régebben ebből vontak következtetéseket az egyes korosztályok halandóságának fokára. Az egyes korosztályoknak a halálesetek közti szerepe mindenesetre érdekes morfológiai tény, melyet megállapítani érdemes. Budapesten az egyesítés idejében az öt éven aluli gyermekek az összhaltaknak mintegy felét képezték; ez a magas arány utóbb lényegesen csökkent, mert maguk az elhalt gyermekek száma erősen apadt; míg ugyanis 1874-ben 6.484 öt éven aluli gyermek halt meg, addig 1923-ban (háromszoros népesség mellett) csak 4.421; ez a csökkenés a következő korcsoportban (5—10 év) is észlelhető, a magasabb korokban azonban természetesen eltűnik, mert a gyermekhalandóság csökkenésével eo ipso emelkednie kellett a magasabb korok halandóságának, melyekbe — éppen a gyermekhalandóság csökkenése folytán — több embernek kellett belépnie.

A halottak megoszlása korcsoportok szerint (Verteilung der Verstorbenen nach Altersgruppen):

Korcsoport Altersgruppe	1874—75	1886—9	1896—900	1906—10	1916—20	1921—23
	é v i	á t l a	g o k	— J a h r e s	m i t t e l	
0— 5	6.146	6.407	6.047	4.912	4.680	4.610
5—10	418	541	405	404	655	356
10—15	169	184	178	238	446	323
15—20	387	383	423	525	1.252	656
20—25	492	615	648	774	1.903	1.058
25—30	565	691	623	709	1.538	913
30—35	523	686	622	743	1.398	862
35—40	556	738	692	797	1.267	908
40—45	490	664	689	822	1.256	951
45—50	483	618	650	840	1.271	1.026
50—55	469	545	623	860	1.236	1.118
55—60	445	500	586	863	1.240	1.089
60—65	358	491	588	823	1.270	1.237
65—70	282	478	518	780	1.245	1.169
70—75	221	398	450	665	1.077	1.103
75—80	175	291	405	507	892	746
80—	159	240	376	535	881	713

Az elhalt egyéneknek kor szerint való osztályozása és az egyes korcsoportoknak az összhalandósághoz való viszonyítása nem adhatja a korosztályok elhalálzásának hű képét. Az egyes korosztályoknak az összhalandósághoz való (százalékos) aránya ugyanis nemcsak a korosztályban előfordult halálesetek számától függ, hanem attól is, hogy a többi korosztályok halandósága miként alakult. Valamely korosztály haláleseteinek abszolút száma egyik évről a másikra lényegesen emelkedhetik és arányuk mégis csökkenhet, ha más korosztályokban a halálesetek még erősebben szaporodtak. Ezek a megfigyelések tehát csak az egyes korcsoportok halottjainak egymáshoz való viszonyát mutathatják, — és erre jök — de arról, hogy a korosztályokon belül miképen pusztított a halál, egyáltalában nem nyújthatnak felvilágosítást.

A halandóság helyes mértékét csak az egyes korosztályokban elhalt egyéneknek az ugyanazon korokban élő egyénekhez való viszonyítása világíthatja meg. Ily vizsgálatokat azonban csakis a népszámlálások éveiből (1880, 1890, 1900, 1910 és 1920) végezhetünk, amidőn a korosztályoknak vagy koréveknek a népszámlálás által megállapított létszámához viszonyítjuk a népszámlálást megelőző és követő év átlagában ugyanazon korosztályokban előfordult halálesetek számát. Ezt tettük a 46. számú táblában, melyben az egyes korévek halálozási viszonyát mutattuk ki külön a finemre és külön a nőnemre vonatkozólag. (Ebben a vizsgálatban az erőszakos haláleseteket, mint amelyek nem függenek a kortól, figyelmen kívül hagytuk.)

A halál görbéje a legfiatalabb korban magasan fönn kezdődik, hirtelen aláesik és a 10—15 éves korban száll alá legmélyebbre; innen kezdve lassan emelkedik, a 40-ik életévig majdnem egy szintben marad, ezentúl gyorsabban emelkedik, de csak a 80-ik életéven túl éri azt az elhalálzás valószínűsége, mely a legfiatalabb korban megvan. A nők halandósági görbéje mindenütt alacsonyabban halad mint a férfiaké, csak a legmagasabb korokban emelkedik azokén túl; mivel a nők fiatalabb korban ritkábban halnak meg, a legmagasabb korokban tömörül halandóságuk.

Az elmúlt félszázadban a korosztályok és az egyes korévek halandósága lényegesen csökkent; ez a csökkenés eleintén rohamos volt, később lassúbbá vált. 1910-ben érte el halálozásunk a mélypontját (a 45-ik életéven túl már 1900-ban volt legalacsonyabb), ezután a világháborúval járó nyomor és inség miatt ismét fokozódott. Hogy csak néhány jellemző példát említsünk, 1880-ban ezer egy éven alóli élő fiúgyermekre 419 haláleset jutott, ezer ily leánygyermekre 349. Ez a magas halandóság

1910-ig 221-re, illetve a leányoknál 184-re szállt alá, de a háború után ismét fokozódott 234-re, illetve 203-ra. Az 5—10 éves korcsoportban 1880-ban 16·84 volt a fiúk, 12·93 a leányok halandósága; ez 1910-ig leszállt 5·51-re, illetve 6·08-ra, de a háború után újból megdagadt 9·31-re, illetve 8·10-re. A legkisebb halandóságú 10—15 éves korban a fiúk halandósága (1910-ig) 4·36-ról 3·07-re, a leányoké 5·78-ról 3·38-ra csökkent, de a háború után megdagadt 4·74-re, illetve 5·29-re. Hasonlóképpen változott a halandósági coefficientens a magasabb korokban is, ott azonban 1920-ban is alacsonyabb volt mint 1910-ben, ami természetes következménye a fiatalabb korok kedvezőbb halandóságának. A legmagasabb korokban a halálozás aránya 1910-en túl újból fokozódott. A túldoldali felsorolás öt éves korcsoportokban mutatja be a férfiak és nők halálozási hányadosát, ezer lakóra számítva, az 1880—1920 között megejtett népszámlálások eredményei alapján (A kimutatót lásd a 85. oldalon).

Csecsemők és gyermekek halandósága. (Sterblichkeit der Säuglinge und Kinder.) (V. ö. a 48. és 49. sz. táblázatokat az 55. és 56. lapon és a VII. sz. grafikus táblát.) Az egyesített fővárosnak egyik vérző sebe volt nagy csecsemő- és gyermekhalandósága. Hazánknak e tekintetben kedvezőtlen viszonyai csakis néhány magasabb művelődési fokon álló városában, minők Pécs, Sopron, Temesvár, Brassó, Győr, Pozsony stb. mutattak valamivel kedvezőbb képet. Budapest városaink sorában a 9-ik helyet foglalta el, de ha tekintetbe vesszük azon helyi viszonyokat, melyek a főváros közegészségügyi állapotát rontották s elsősorban a gyermekhalandóság növekedését eredményezték, mégis meglehet állapítani, hogy a gyermekhalandóság itt sokkal csekélyebb volt, mint hazánk azon részeiben, melyekből a főváros lakosága leginkább gyarapszik.

Budapest gyermekhalandóságát az alábbi felsorolás világítja meg, melyben az ötödik életéven alul elhalt gyermekeket korévenként, a megjelölt időszakok átlagaiban mutatjuk ki (Kindersterblichkeit nach Altersjahren, in Jahresdurchschnitten):

	0—1	1—2	2—3	3—4	4—5	Együtt Zusammen
1874—75	4.213	994	464	280	195	6.146
1876—80	3.778	1.165	556	344	220	6.063
1881—85	3.453	1.025	541	310	208	5.537
1886—90	3.884	1.182	646	402	258	6.372
1891—95	3.875	1.088	597	338	241	6.139
1896—00	3.923	1.064	510	300	194	5.991
1901—05	3.313	1.000	500	315	225	5.353
1906—10	3.256	853	388	249	166	4.912
1911—14	3.502	831	369	242	169	5.113
1915	3.096	966	458	315	186	5.021
1916	2.281	920	546	333	238	4.318
1917	2.710	752	530	359	264	4.615
1918	2.627	860	494	448	321	4.750
1919	3.025	521	267	206	167	4.186
1920	3.819	864	422	255	172	5.532
1921	3.148	937	413	206	139	4.844
1922	3.146	650	457	196	115	4.564
1923	2.846	879	354	217	125	4.421

Ezer élő férfira jutott haláleset (Auf 1000 Lebende männlichen Geschlechtes treffen Verstorbene):

Korcsoport Altersgruppe	1880	1890	1900	1910	1920
0— 5	163 ⁴⁵	141 ⁷⁰	78 ²⁴	77 ⁷⁰	104 ⁵⁰
5— 10	16 ⁸⁴	13 ⁹⁴	6 ⁵¹	5 ⁵¹	9 ³¹
10— 15	4 ³⁶	3 ⁵³	3 ¹¹	3 ⁰⁷	4 ⁷⁴
15— 20	7 ⁴⁰	5 ⁸⁴	4 ⁴²	5 ⁴⁴	9 ¹⁹
20— 25	19 ⁷³	11 ⁵⁷	8 ⁰¹	6 ⁰³	10 ⁴⁶
25— 30	15 ³³	10 ⁸²	7 ¹⁷	6 ⁸⁹	10 ²⁰
30— 35	20 ¹⁵	15 ⁰²	9 ⁴²	9 ³⁷	11 ³⁰
35— 40	22 ²⁷	20 ⁹⁶	14 ³⁴	12 ⁹⁶	13 ⁷⁷
40— 45	28 ⁷³	24 ¹²	18 ²²	17 ⁶³	16 ⁰²
45— 50	35 ¹⁸	26 ⁸⁹	23 ³³	23 ⁸⁹	20 ⁰⁴
50— 55	39 ⁹⁶	34 ⁶⁰	30 ³³	30 ³¹	27 ²⁸
55— 60	50 ⁴⁴	41 ³²	37 ⁷⁵	39 ³²	39 ¹⁷
60— 65	60 ³⁰	50 ⁰⁴	49 ⁹⁴	55 ²⁴	53 ⁵¹
65— 70	77 ⁸⁵	72 ³³	67 ⁵¹	69 ⁶⁸	82 ⁶⁸
70— 75	115 ⁹¹	95 ³⁵	86 ²⁰	95 ⁰⁰	114 ⁹⁰
75— 80	122 ³⁴	152 ⁶³	136 ¹⁸	152 ⁵⁰	161 ³²
80— 85	257 ⁸⁵	259 ⁷⁵	189 ⁶⁸	177 ⁷³	231 ⁴⁰
85— 90	393 ⁷⁰	333 ³³	227 ²⁰	271 ⁴⁰	334 ¹⁰
90— 95	208 ³³	500 ⁰⁰	357 ¹⁵	303 ⁶⁷	372 ⁰⁰
95—100	500 ⁰⁰	500 ⁰⁰	222 ²²	357 ²⁰	444 ⁴⁴
Általában) Überhaupt)	38 ⁶³	31 ⁵⁵	21 ⁵⁰	19 ⁵²	23 ⁷¹

Ezer élő nőre jutott haláleset (Auf 1000 Lebende weiblichen Geschlechtes treffen Verstorbene):

Korcsoport Altersgruppe	1880	1890	1900	1910	1920
0— 5	150 ⁰⁰	121 ⁰⁰	71 ⁴⁰	68 ⁸⁰	89 ⁶⁵
5— 10	12 ⁹³	15 ⁵⁵	6 ³⁵	6 ⁰⁸	8 ¹⁰
10— 15	5 ⁷⁸	4 ⁷⁴	3 ⁰⁸	3 ³⁸	5 ²⁹
15— 20	7 ⁵⁷	6 ²⁰	4 ⁵²	4 ¹⁵	8 ³⁷
20— 25	8 ⁸³	9 ⁰⁸	5 ⁹⁰	5 ³³	9 ⁷⁸
25— 30	12 ⁴⁵	10 ⁰¹	7 ⁴⁵	6 ⁵³	9 ⁰⁸
30— 35	13 ²⁶	11 ¹⁷	8 ³²	7 ⁶¹	9 ⁵⁵
35— 40	16 ⁶¹	13 ⁹⁵	10 ⁵⁵	9 ⁸²	11 ¹²
40— 45	18 ¹²	14 ²⁰	12 ³²	11 ⁸⁰	11 ⁵⁰
45— 50	22 ⁹⁷	20 ²⁰	14 ⁰³	15 ⁶⁷	15 ³²
50— 55	25 ³⁷	22 ²⁴	18 ⁶⁶	19 ¹⁶	20 ²⁵
55— 60	35 ⁹¹	31 ⁹⁴	22 ⁹²	25 ³²	26 ¹²
60— 65	38 ⁸⁹	30 ³³	34 ¹⁰	37 ⁷⁸	40 ⁶⁹
65— 70	58 ⁰²	56 ⁹²	50 ⁴⁶	53 ⁶⁷	61 ⁰³
70— 75	91 ⁹⁰	79 ⁰⁴	73 ⁰³	74 ⁰⁰	86 ¹²
75— 80	141 ⁴⁸	130 ⁸⁰	110 ²⁵	120 ⁴²	152 ⁸⁸
80— 85	193 ¹⁵	202 ²⁸	160 ¹⁴	160 ⁷²	224 ⁷⁴
85— 90	382 ²⁵	225 ¹⁰	190 ¹⁷	221 ⁰⁵	575 ⁰⁰
90— 95	272 ⁷⁰	395 ³⁵	264 ³²	293 ⁰⁵	314 ⁰⁶
95—100	409 ¹⁰	333 ³⁸	233 ³³	287 ⁹⁰	400 ⁰⁰
Általában) Überhaupt)	30 ⁷⁸	26 ⁰²	17 ⁷⁸	16 ²⁷	19 ⁰⁸

Ha az elhalt gyermekek számát az összhaltakhoz viszonyítjuk, azt találjuk, hogy a hetvenes években 100 elhalt egyén között 0—5 éves gyermek volt közel 50 (maximum 1876-ban 51·8), tehát az elhaltaknak mintegy fele gyermek volt. A későbbi években az arány lényegesen enyhült, majd századunk második évtizedétől kezdve rohamosan csökkent, úgy hogy az 1916—20. évötödben száz elhalt között csak 19·9 gyermek volt, amely szám az utolsó években ismét 24·8-re emelkedett.

Volt ugyanis az alább felsorolt időszakok átlagában száz elhalt egyén között 0—5 éves korú gyermek (Anzahl der im Alter von 0—5 Jahren verstorbenen Kinder unter 100 Verstorbenen, in Jahresdurchschnitten):

1874—75	49·3	1901—05	35·0
1876—80	48·9	1906—10	31·7
1881—85	43·7	1911—15	27·8
1886—90	44·2	1916—20	19·9
1891—95	43·2	1921—23	24·8
1896—00	41·6		

Bármennyire ismeretes, hogy egy korcsoport halottjainak az összhaltakhoz való viszonyítása a már fentebb (83* lapon) kifejtett okokból nem adhat a halálozás mértékéről szabatos képet, mégis a gyermekhalottak arányának az az óriási csökkenése, mely a fenti felsorolásból látható, első pillantásra arra utal, hogy a gyermekhalandóság terén lényeges javulásnak kellett beállania. Ezt röviden már érintettük a 83*—84* lapon, ahol az elhaltaknak az élőkhöz való viszonyításáról, vagyis a halálozási valószínűségről szoltunk. A részletekre áttérve, a 46. sz. táblázatból kiemeljük a következő adatokat:

Ezer előre jutott haláleset (Auf 1000 Lebende entfielen Todesfälle):

	1880	1890	1900	1910	1920
	a fiúknál — bei den Knaben				
0—1	419·10	357·73	225·05	221·00	233·70
1—2	146·95	117·19	65·68	63·20	76·42
2—3	74·27	75·70	31·22	27·00	52·88
3—4	49·91	47·36	18·12	18·62	27·93
4—5	36·00	33·37	14·67	12·03	18·94
• Együtt — Zusammen	163·45	141·70	78·24	77·70	104·50
	a leányoknál — bei den Mädchen				
0—1	349·20	294·40	185·40	184·01	202·80
1—2	160·60	117·40	73·30	63·00	67·20
2—3	77·30	66·86	35·30	27·20	41·90
3—4	50·84	43·18	18·98	17·02	29·10
4—5	35·05	30·53	14·43	12·57	17·73
Együtt — Zusammen	150·00	121·00	71·40	68·80	89·65

Ezen felsorolás arról tanuskodik, hogy a gyermekhalandóság negyven év leforgása alatt nagyon jelentékenyen csökkent; már a fent közölt számok élénken világítják meg ezt a javulást. Mivel azonban az összehasonlításunk kezdetét képező

1880. évi adatok az egyes korévekben más-más alaptól indulnak ki, a négy évtized alatt beállott változás pontos megállapítására nincsen egységes alapunk. Szintúgy nincs egységes kiinduló pontunk annak megállapítására sem, hogy a megfigyelés öt évében az első korévtől az ötödikig mennyire csökkent a gyermekhalandóság. Hogy e kétféle összehasonlítást megejtessük, a kiinduló pontot — tehát egyfelől az 1880. évi halandósági arányt, másfelől a 0—1 évesek halandósági arányát — száznak vesszük s ehhez viszonyítva számítjuk a halandóság fokát a többi években, illetve korévekben. Az eredmény a következő kétféle táblázatból ismerhető meg.

a) A gyermekhalandóságnak a haladó korral való csökkenése (Abnahme der Kindersterblichkeit mit dem fortschreitenden Alter):

Ha a 0—1 éves korban észlelt halálzási arányt 100-nak vesszük, akkor a halálzás foka volt a következő korévekben:

Korév Altersjahr	1880	1890	1900	1910	1920
	Fiúknál — Bei Knaben				
0—1	100	100	100	100	100
1—2	35	33	29	29	33
2—3	18	21	14	12	23
3—4	12	13	8	8	12
4—5	9	9	7	5	8
	Leányoknál — Bei Mädchen				
0—1	100	100	100	100	100
1—2	46	40	39	34	33
2—3	22	23	19	15	21
3—4	15	15	10	9	14
4—5	10	10	8	7	9

b) Az egyes korévek halandóságának csökkenése a 40 év folyamán. (Abnahme der Sterblichkeit der einzelnen Altersjahre im Laufe von 40 Jahren):

Ha az 1880. évi halandósági arányt az egyes korévekben 100-nak vesszük, akkor a halálzás foka volt a következő években:

Észlelési év Beobachtungsjahr	0—1	1—2	2—3	3—4	4—5
	Fiúknál — Bei Knaben				
1880	100	100	100	100	100
1890	85	80	102	95	93
1900	54	45	42	36	41
1910	53	43	36	37	33
1920	56	52	71	56	53
	Leányoknál — Bei Mädchen				
1880	100	100	100	100	100
1890	85	73	86	85	87
1900	53	46	46	37	41
1910	53	39	35	33	36
1920	58	42	54	57	51

Az eredmények, melyeket a két felsorolásból levonhatunk, a következőkben foglalhatók össze:

a) Az első életév halandósága a fiúknál jóval nagyobb, mint a leányoknál, de ha ehhez viszonyítjuk a következő évek elhalálozási arányát, ez a leányoknál minden évben valamivel magasabb, mint a fiúknál. Dacára annak, hogy negyven esztendő alatt a halandóság abszolút mértéke minden korévben lényegesen kisebbedett, ez a megfigyelés mindvégig megáll. 1880-ban 1000 egyéven aluli fiúra 419·10 haláleset jutott, 4—5 éves fiúra 36·0 (a leányoknál 349·20 és 35·05); 1910-ben, mikor a viszonyok legkedvezőbbek voltak, a fiúknál 221·60 és 12·03, a lányoknál 184·01 és 12·57 volt a halandóság foka. 100-nak véve az első életév halandóságát, a 4—5. életévben 1880 óta 9-ről 5-re (a lányoknál 10-ről 7-re) szállt alá a halandóság foka. A háború ismét felduzzasztotta 8-ra és 9-re.

b) Az első életév halálozási coefficiente 1880 óta a fiúknál 419·10-ről 233·70-re, a lányoknál 349·20-ról 202·80-ra szállt alá. Ha az 1880. év halandóságát száznak vesszük, 1920-ra a fiúknál 56, a lányoknál 58-as arányt kapunk. A második életévben nagyobb a negyven év alatti javulás; fiúknál 52-ig, lányoknál éppen 42-ig javult az arány. A harmadik életévben azonban magasabb a halálozási arány, mert a fiúknál 71-re, a lányoknál 54-re csökkent az elhalálozás mutatószáma. A magasabb két esztendőben valamivel kedvezőbbek a viszonyok.

Ezeknek a vizsgálatoknak azonban az a hibájuk, hogy csak az élő néptömegek ismerete mellett hajthatók végre; miután pedig az élők számát csak a népszámlálások éveiből, tehát rendszerint — és Budapesten is — csak minden tizedik évből ismerjük, ezért a halandóság változásait nem követhetjük megszakítás nélkül évről-évre, hanem csak ugrásszerűleg, tízévenként. Oly gyors változások mellett pedig, minők Budapest gyermekhalandóságában felismerhetők, az észlelések folytonosságának nagy jelentősége van. Ez okból a gyermekek halálozását a születések számához is viszonyítjuk, amint az a 48. sz. táblában minden egyes évre vonatkozólag látható.

Az elhalt gyermekeknek a születésekhez való viszonyítása sokkal helyesebb és megfelelőbb alapon áll, bár teljesen ez sem fejezi ki a gyermekhalandóság fokát. Ha tudjuk, hogy valamely év újszülöttjei közül az élet első, második, harmadik évében stb. hány halt el, akkor voltaképpen egy nemzedéknek elhalálozási sorrendjét kapjuk, (mely majdan bizonyos számú évek múltán az utolsó életben levők elhalálozásával meg fog szakadni), de nem valamely időszaknak (évnek, évtizednek) gyermekhalandóságát, illetve gyermekhalandósági fokát. Ez a számítási mód leggyakrabban alkalmaztatik a csecsemők halandóságának megállapítására és ez esetben meglehetősen jogosultsággal, mivel az első életévben elhalt csecsemők közvetlenül az újszülöttekből halnak el s különösen többévi átlagnál teljesen eliminálódik az a nehézség, hogy az első életévben elhaltak nem mind az ugyanazon évben előfordult születésekből kerültek ki, hanem jórésztük már az előző évekből, míg az újszülötteknek egy tetemes része csak a rákövetkező évben halván el, már csak ezen utóbbi év gyermekhalandóságában szerepel. Ha azonban az elhalt gyermekek halálozási fokát akarjuk megtudni, nem szabad az elhaltak számát az ugyanazon évi születésekhez viszonyítani, mert a 2, 3, 4 vagy 5 éves korban elhaltak korábbi születési évfolyamból erednek. Itt a helyesbített számítás akként ejtendő meg, hogy a magasabb korokban elhalt gyermekek mindig a koruknak megfelelő évben született gyermekek közül az elhalálozás évében még életben levő gyermekek számához viszonyítandó. Ez a számítás sem egészen szabatos mert a hullámozó népességgel bíró városokban — minő Budapest is — az elhaltak tömege nem azonos az újszülöttek tömegével és szükségképen nem is abból került ki; mert egyrészt az újszülött gyermekek nagy része vidékre kerül s ha elhal, ott hal el, másrészt a Budapesten elhalt gyermekek között is nagyobb számmal vannak olyan idegen gyermekek, kik a budapesti születésekben nem szerepelnek. Az alábbi szám adatok az itt vázolt módon számítottak ki.

Ezer újszülött (illetve életbenlevő) gyermekre jutott elhalt gyermek (Auf 1000 neugeborene, bez. am Leben verbliebene Kinder entfielen verstorbene Kinder im Alter von . . . Jahren):

	0-1 é v	1-2 é s	2-3 k o r	3-4 b a	4-5 n
1874	349 ²	108 ⁷	75 ³	49 ¹	42 ⁸
1880	272 ²	111 ⁰	76 ⁷	30 ⁴	24 ⁰
1890	236 ²	81 ⁹	61 ⁷	30 ²	20 ¹
1900	162 ⁷	46 ¹	27 ²	19 ⁰	13 ¹
1910	147 ⁴	47 ⁷	17 ⁷	15 ⁵	8 ²
1915	173 ⁷	62 ⁵	38 ⁴	33 ⁷	13 ⁰
1916	152 ³	59 ²	41 ⁴	18 ⁰	15 ³
1917	184 ⁴	71 ⁷	24 ⁰	23 ⁴	13 ¹
1918	177 ⁰	42 ⁸	36 ³	18 ⁴	10 ⁵
1919	155 ²	52 ⁵	26 ⁵	12 ⁰	8 ²

Budapest gyermekhalandóságának erős javulása a születésekhez való viszonyításból háttározottan kitűnik. A főváros egyesítésének évében ezer újszülöttre 349² egyéven alul elhalt gyermek (csecsemő) jutott. Ez a rendkívül magas arány még a régi primitív egészségügyi viszonyok tükré, amely a székesfőváros hatóságának céltudatos fellépésével igen gyorsan módosult. Már a következő években a csecsemőhalandóság leszáll 272-ig s ezentúl folytonos, lassú eséssel tovább enyhülve, 1894-ben már a 200 alá száll, majd 1899-ben eléri a 165-öt s ezután 140 és 170 között ingadozva meglehetősen egyenletes átlagos magasságban tartja magát. Minimumát 1912-ben 140⁷-el éri el, a háború folyamán felszállt 190-ig, de azóta 160—168 között mozog.

Az első életév leteltével a gyermekek halandósága már erősen csökken; 1874-ben az 1—2 éves gyermekek közül (ezerre számítva) 108⁷ halt meg, ez az arány napjainkig 56⁸-ra szállt le, a következő három korévben pedig az 1874. évi 75³, 49¹ és 42⁸ halálozási arány napjainkig 22³, 14⁷ és 8²-re szállt alá. Hogyha az egyes korévek 1874. évi halandóságát 100-al vesszük egyenlőnek, akkor jelenleg¹⁾ a 0—1 évesek közül meghal 44, az 1—2 évesek közül 49, a 2—3 évesek közül 36, a 3—4 évesek közül 26 és a 4—5 évesek közül 20. Ha pedig az egyes évfolyamokból eredő újszülöttek halálozási arányát száznak vesszük, akkor az ötévesek közül meghalt 1874-ben 12, 1880-ban 9, 1890-ben és 1900-ban 8, 1910-ben 6, 1915-ben 7 és 1919-ben 5. A gyermekek életbenmaradásának kilátásai tehát az elmúlt félszázad alatt lassan, de állandóan javultak.

Hitelekezetek és nemzetiségek halandósága. (Sterblichkeit nach Confession und Nationalität.) (V. ö. a 47. számú táblázatot az 54. lapon.) Az egyes felekezeteknek és nemzetiségeknek eltérő halálozási aránya rég óta ismeretes; kiszámítása ugyanoly módon történik, mint ahogyan a korcsoportok halandóságának kiszámítása; t. i. a hitelekezetek létszámához viszonyítjuk a népszámlálás időpontját megelőző és követő egy-egy esztendőben elhalt egyének átlagát. Ez a viszonyítás a következő eredményekre vezet: Állandóan a római katolikusoknál legnagyobb a halandóság, mely ezer lélekre számítva ma 24³, míg negyven évvel ezelőtt még 40⁵ volt. Hozzájuk legközelebb állanak a görög keletiek, 57⁶-ról 24⁴-ig apasztott halandósági

¹⁾ A számítást az 1919. év adataiból eszközöljük, mert ez az utolsó év, melyből az újszülöttek fokozatos elhalálózását öt éven keresztül követhetjük.

mértékkel. Ezzel szemben a protestánsok és reformátusok halandósága jóval kisebb t. i. azoké 33·4-től 22·5-re, ezeké 31·7-ről 22·9-re szállt alá. Egészen különleges helyzetet foglalnak el azonban a zsidók, kiknek halandósága már kezdetben is csak 19·3^{0/00} volt, amely arány azóta 15·3-ra csökkent. A nemzetiségek közül a magyarok halandósága áll a főátlaghoz legközelebb, mely 20^{0/00} körül variál meg- lehetős állandósággal. Jóval alacsonyabb a németek, tótok és cseh-morvák halálzási aránya; a hányadosnak természetellenes erős esése itt kétségkívül arra vezetendő vissza, hogy a gyermekek, kik a népszámlálás időpontjában idegenajkúaknak vallották magukat, elhalálózaskor magyarajkúak gyanánt irattak össze s ez okból az idegenajkú halottak között hiányoztak.

Ezer élöre jutott az egyes hitfelekezeteknél, illetve nemzetiségeknél haláletet (Auf 1000 Lebende entfallen Todesfälle):

		1880	1890	1900	1906	1910	1920
Róm. katolikusoknál	Bei den Röm. Katholiken .	40·5	33·2	22·7	22·0	20·8	24·3
Görög kath.-nál	" " Griech. Katholiken			22·3	18·6	18·3	24·8
Görögkeletiekénél	" " Griech. Orientalen	57·6	32·4	22·8	18·4	20·1	24·4
Ág. evangélikusoknál	" " Protestanten A. C.	33·4	30·2	20·9	20·6	19·5	22·5
Reformátusoknál	" " Reformierten . . .	31·7	38·4	18·8	19·0	20·1	22·0
Unitáriusoknál	" " Unitariern		4·8	14·2	14·5	15·6	26·9
Zsidóknál	" " Israeliten	19·3	18·8	13·9	13·8	13·4	15·3
Magyaroknál	Bei den Ungarn			20·8	20·4	20·0	22·6
Németeknél	" " Deutschen			16·7	14·4	11·2	5·9
Tótoknál	" " Slowaken			20·0	15·9	9·5	3·6
Cseh-morváknál	" " Tschechen u. Mährenn .			27·0	24·3	17·4	7·0
Lengyelekénél	" " Polen			39·1	38·1	25·6	7·0
Az össznépeességénél	In der Gesamtbevölkerung	35·7	29·7	20·4	19·8	19·1	22·1

Halálokok (Todesursachen). (V. ö. az 50. sz. táblázat az 57—60. lapon; továbbá a VIII. sz. grafikus táblát.) Azon sok halálok közül, mely Budapest népességét megtizedeli, régóta a fertőző bajok voltak azok, amelyek közegészségügyi állapotunkat leginkább rontották. A főváros egyesítésének idejében, amikor Budapest halandósága — mint láttuk — igen magas volt, a fertőző bajok nagyon elharapóztak s halandóságuk rendkívül magas volt. Abban az időben Budapest, a fertőző betegségek okozta halandóság fokát tekintve, a legkedvezőtlenebb viszonyú európai nagyvárosok közé tartozott. E kedvezőtlen viszonyoknak közvetlen előidézői voltak a hasi hagnyáz, a himlő, a vörheny s a croup-diphtheria, melyekhez időnként még az ázsiai kolera is csatlakozott; másodsorban állottak a kanyaró, a hökhurut s a vérhas. Természetes, hogy az egészségügyi igazgatás elsősorban a fertőző bajok terjedésének igyekezett gátat vetni, mint amelyek elleni küzdelem — éppen hevenyfertőző voltuknál fogva — legkönnyebb volt és legtöbb sikert ígerte. Az e téren kifejtett ténykedéseket a Közegészségügy fejezetében (131*—141* lap) fogjuk tüzetesen ismertetni. Itt csak a halandóság terén elért eredményekre kívánunk kiterjeszkedni.

A hasi hagnyáz (Typhus abdominalis) a hetvenes és nyolcvanas években állandóan pusztított, némelyik évben 400-nál több áldozatot is szedett (1877-ben 436). Terjesztője főleg az akkor még részben szüretlen ivóvíz volt. A vízvezeték és csatornázás tökéletesítésével csökkent és mély nivóra szállt alá (minimuma 1902-ben 54 esettel). Később a haláletetek száma ismét emelkedett, leginkább kívülről történő fertőzés folytán. A világháború alatt idegen katonák hurcolták be e bajt,

mely 1914-ben 337, 1915-ben 631 áldozatot követelt. Azóta az esetek száma csökkent, de évente egy-kétszáz tifuszhalálest mindig előfordul.

A kiütéses hagymáz (Typhus exanthematicus) Budapesten évtizedeken át ismeretlen volt. 1908-ban kívülről behurcoltatván, 53 halálest fordult elő, de a gondos hatósági intézkedéseknek sikerült a járványt elfojtani. Néhány kisebbszerű fellépés után a világháború alatt újból behurcoltatott, de csak 1919-ben bírt jobban elharapódzni (119 halálest).

A himlő Budapest legrettegettebb betegsége volt, mely úgyszólván állandó járványként szedte áldozatait; 1874-ben nem kevesebb mint 945 emberéletet oltott ki s a következő években is legtöbbször több száz halálestet okozott. Utolsó nagy kitörése volt az 1886. évi nagy járvány, mely 1.558 embert s 1887-ben még 378-at ragadott el. A himlőoltások kötelezővé tétele és ezen kényszer szigorú keresztülvitele azonban teljesen elfojtotta a himlőt, mely ezután éveken keresztül egyáltalában nem lépett fel s csak kívülről való behurcolások folytán ütötte fel időnként (így 1894-ben) átmenetileg fejét. Az ellene életbeléptetett intézkedések azonban annyira tökéletesek és hatékonyak, hogy még a világháború kedvezőtlen egészségügyi viszonyai alatt is csak csekély mértékben bírta magát befészkelni (1916-ban 80, 1917-ben 50 halálest).

Súlyos veszedelmet jelent lakosságunk gyermekosztályaira a vörheny (Scarlatina), mely állandóan több száz áldozatot követel évente; ellene közvetlen óvó- és gyógyítószerünk nem lévén, terjedésének sem bírtunk gátat vetni. Görbéjének erős ingadozása, mint a VIII. táblából látható, mutatja, hogy oly külső okok idézik elő fellépését, melyek bizonyos kedvezőtlen körülmények között nagyobb járványt is idézhetnek elő. Az elmúlt fél évszázad alatt a vörheny négy kulminálópontot mutat:

	Vörheny halálestek absolut	Todesfälle an Scharlach 100.000 lakóra Auf 100.000 Einwohner
1886	561	122
1903	513	63
1913	663	65
1921	470	45

A népesség számához viszonyítva erős volt még a vörhenyhalandóság 1874-ben 82, 1878-ban 98, 1882-ben 66, 1883-ban 65 és 1891-ben 60 esettel százezer lakóra. Általában Budapest helyzete a vörheny tekintetében az európai nagyvárosok között kedvezőtlennek mondható.

A croup-diphtheria a régebbi időben egyik legerősebben pusztító betegség volt Budapesten; állandóan 3—400 halálest fordult elő, de 1878-ban 664, 1889-ben 639, sőt az 1890—1892. években évente 900-nál több gyermek halt meg e súlyos kórban. Az ekkor feltalált és innen kezdve alkalmazott serum-oltások rendkívüli mértékben apasztották a diphtheria-halálestek számát; a diphtheria-betegek letalitása (azaz halálozási aránya) 50—60-ról lecsökkent 10—15-re, de mivel az oltások a betegség fellépését természetesen nem akaszthatták meg és abszolút gyógyulást sem nyújthatnak, a croup-diphtheria-halálestek száma ma is évente 100 körül szokott lenni, sőt a világháború éveiben a 200-on felül is emelkedett (1915-ben 267, 1916-ban 274).

A kanyaró (Morbilli) is állandóan szedi áldozatait; a betegedési esetek óriás számához képest (gyakran 7.000-en felül) a halálestek aránya ugyan csekély, mégis évente 2—300 gyermek pusztul el kanyaró vagy a vele kapcsolatos tüdőlob folytán. E tekintetben lényeges javulásra számítani nem lehet.

Mint új halál-ok lépett fel 1890-ben az addig ismeretlen influenza; kezdetben csak szórványosan fordultak elő ily halálesetek s 1905-ben és 1908-ban emelkedett számuk 100-ra, illetve 120-ra. 1918-ban azonban nálunk is, mint egész Európában, oly erős járvány söpört végig, mely Budapesten egymagában (szeptembertől decemberig) 4.105 áldozatot követelt; egy másik kisebb járvány 1920-ban lépett fel 1.459 halálesettel; azóta az influenza-halálesetek száma ismét a régi nivóra szállt alá, de a betegség immár endémikussá vált, azaz olyanná, mely fővárosunkba állandóan befészkelte magát.

A többi fertőző halál-ok közül az ázsiai kolera (*Cholera asiatica*) csakis elvétve, kívülről behurcolva lépett fel; az 1872—73. évi nagy kolerajárvány, mely 5.284 megbetegedés mellett 2.558 halálesettel járt, megfigyelésünk félszázadán túl esik; azóta szórványos esetektől eltekintve, melyeknek továbbterjedését a hatóság csirájában elfojtotta, a kolera járványosan öt évben lépett fel, még pedig 1886-ban 520, 1892-ben 501, 1893-ban 135, 1914-ben 110 és 1915-ben 52 halálesettel. A hatóság minden esetben hamar ura lett a bajnak; intézkedéseinek tökéletességét legjobban mutatja, hogy még az 1914—15. háborús évek sanyarú viszonyai mellett is el tudta fojtani az idegen katonák által behurcolt betegséget, úgy hogy a fővárost nagy veszedelemtől óvta meg. Nem sikerült ez azonban a vérhassal szemben, mely 1917-től kezdve pár éven át állandóan néhány száz életet (1917-ben 590-et) oltott ki (túlnyomóan az idegen katonák között) és mely 1923-ban (249 esettel) messze túl volt a békeévek normális eseteinek csekély számán.

A legfontosabb fertőző halál-okok gyakoriságát — 100.000 élöre viszonyítva — az alábbi felsorolásban mutatjuk ki:

	Hasi hagymáz Typhus abdom.	Himlő Variola	Kanyaró Morbilli	Vörheny Scarlatina	Croup- Diphtheria
1874	133	316	29	77	98
1880	62	88	32	32	91
1886	54	351	75	126	126
1890	31	—	17	55	183
1895	19	2	25	18	42
1900	13	—	33	36	20
1910	19	—	15	40	16
1915	64	—	14	31	27
1920	14	1	20	41	18
1921	27	—	14	50	13
1922	18	—	26	25	11
1923	20	—	16	13	8

A nem hevenyfertőző halálokok legsúlyosabbja és legelterjedtebbje a t ü d ö v é s z (*Tuberculosis pulmonum*). Miként Magyarországon általában, úgy Budapesten is a haláleseteknek jelentékeny része, mintegy ötöde, a tüdővészre esik. Évente 2—3000 ember esik áldozatul e bajnak, mely a háború éveiben szinte ijesztő módon terjedt el s 1917-ben és 1918-ban 5.774 és 5.701 emberéletet oltott ki, amelyek közül azonban 2.238, illetve 1.994 az idegenekre (főleg katonákra) esett. Ehhez járulnak még a g ü m ö s a g y h á r t y a l o b (*Meningitis tuberculosa*) és az egyéb gümös bajok halálesetei, melyek évente szintén 4—500-ra rúgnak. Ha a gümőkór tekintetében nem is konstatálhatunk rosszabbodást, úgy az esetek számának magassága mégis az e baj ellen való küzdelem fokozását igényli, mert a védekezés ezen népbetegség ellen igen nehéz és áldozatainak száma igen nagy.

A rákok (Carcinoma) szintén sok áldozatot követelnek. Ha számuk ma (1923-ban 1.174) sokkal nagyobb mint a régi időben, ez a népszám emelkedésén kívül a bajok pontosabb diagnosztizálásától eredhet. Ugyanez állhat a szervi szív bajokról is, melyeknek száma szintén feltűnően nagy.

A légzőszervi bajok közül a tüdőlob (Pneumonia) a leggyakoribb; az emésztőszervi bajok közül a bélhurut (Enteritis). Feltűnő volt az aggkór (Marasmus senilis) eseteinek gyakorisága a háborús években (1917—19), amidőn ez évente az ezret is meghaladta; kétségkívül az ekkor uralkodó rossz viszonyok és a súlyos nélkülözések döntötték az öregebbeket ily nagy számban sírba, kiknek ellenálló képessége ekkor a rendesnél jóval gyengébb volt.

Végül meg kell még emlékeznünk az erőszakos halálokokról is; balesetek, öngyilkosságok és emberölések Budapesten már az egyesülés évében gyakoriak voltak s számuk azóta sem emelkedett abban az arányban, amelyben a népesség gyarapodott, dacára annak, hogy a nagyvárosi élet az erőszakos haláleseteket szaporítani szokta. A háború éveiben a harctéri sebesülések is növelték az erőszakos halálesetek számát. Összesen 2.962 ily haláleset fordult elő, legtöbb 1915-ben (1.148.)

3. Közgazdasági viszonyok.

(Wirtschaftliche Verhältnisse.)

(V. ö. a 84—137. sz. táblázatokat és a IX. és X. sz. grafikus táblát.)

Az ipari népesség. — Kisipari vállalatok. — Nagyipari vállalatok. — Üzletek forgalma. — Ipari részvénytársulatok. — Közraktárak és elevátor. — Állatvásárok: Marhavásár, Sertésvásár, Lóvásárok. — Árúforgalom. — Közlekedési népesség. — Helyi közlekedés. — A vasutak fejlődése. — A vasutak és gőzhajók személyforgalma. — Dunai hajóforgalom. — Idegenforgalom. — Posta, táviró és telefon. — A hitellel foglalkozó népesség. — Hitelintézetek.

Die gewerbliche Bevölkerung. — Kleingewerbe-Unternehmungen. — Grossindustrie-Unternehmungen. — Bewegung der Geschäfte. — Industrie-Aktiengesellschaften. — Entrepots und Elevator. — Tiermärkte: Viehmarkt, Schweinemarkt, Pferdemarkte. — Waarenverkehr. — Verkehrsbevölkerung. — Localverkehr. — Entwicklung des Eisenbahnnetzes. — Personenverkehr der Eisenbahnen und Dampfschiffe. — Schiffsverkehr auf der Donau. — Fremdenverkehr. — Post, Telegraph und Telefon. — Creditbevölkerung. — Creditanstalten.

Az ipari népesség. (Die gewerbliche Bevölkerung.) Az iparnak nagymérvű fellendülésére, mely a főváros egyesítése óta beállott, már rámutattunk a 66* lapon, amidőn az ipari népesség számának gyors emelkedéséről szóltunk. Ezeket az adatokat kiegészíthetjük az ipari népességnek a foglalkozási viszony szerinti megoszlásának képével. Ily adataink csak 1880 óta vannak, de ez a negyven esztendő-ről szóló statisztika is élénken jellemzi az ipar fejlődését s a régebben primitív ipar tökéletesbedését és mindinkább nagyiparrá válását. 1880-ban Budapesten 9.284 önálló iparos és 49.665 alkalmazott (segéd, munkás) volt. De az önálló iparosok száma nem fedi az ipari vállalatokat, mert az önálló iparosok között csak a fizikai személyek (és ezek közül is csak a Budapesten lakók) szerepelnek, míg sok vállalat részvénytársulatok vagy más erkölcsi testületek kezében van. Az iparnak megerősödése nemcsak abból tűnik ki, hogy 40 évvel utóbb 35.207 önálló iparos és 167.893-ra rúgó segédszemélyzet élt Budapesten, de különösen abból, hogy az ipari tisztviselők száma 30 év alatt 290-ről 14.968-ra szökkent fel, ami világos jele annak, hogy az iparban ma a nagyobb vállalatok sokkal nagyobb szerepet játszanak, mint régente. Az iparosoknak foglalkozási viszony szerinti megoszlása a következő volt (Die Gewerbetreibenden nach dem Berufsverhältniss):

	Önálló iparos Selbständige Industrielle	Tisztviselő Beamten	Segéd- személyzet Hilfspersonal	Együtt Zusammen	Ezenkívül napszámios ¹⁾ Ausserdem Tagelöhner ¹⁾
1880	9.284	290	49.665	59.239	36.205
1890	20.871	3.730	80.365	104.966	35.908
1900	31.219	8.085	121.735	161.039	19.195
1910	35.207	14.968	167.893	218.068	11.485

Jellemző tünete a fővárosi ipar fejlődésének a női iparosok erős előretörése. Míg 1880-ban az önálló iparosok között csak kevés nő volt (7.471 férfival szemben

¹⁾ Napszámiosok közelebbi részletezés nélkül, kik azonban valószínűleg túlnyomó részben az ipar körében voltak alkalmazva.

1.813 nő), addig azoknak száma azóta erősen megdagadt, úgyhogy most már közel járnak az önálló férfiiparosok számához. (1910-ben 19.583 férfi és 15.624 nő.) Ezzel szemben az ipari tisztviselők körében a nők szerepe alárendelt s a munkásoknak is a nők természetszerűleg csak alig egynegyedrészt teszik (1910-ben az ipari tisztviselők között volt 11.718 férfi és 3.250 nő, a segédszemélyzet közt 132.957 férfi és 34.936 nő). Habár tehát a nőnem előnyomulása az ipari foglalkozásokban is erős, mégis természetszerűleg a munka javarésze a férfiak kezében van.

Az ipar, mint leghatalmasabb foglalkozási főosztály, a kereső tagjain kívül nagy néptömegeket tart el, mint a keresők hozzátartozóit. Ebbeli adatokkal csak 1890 óta rendelkezünk, mert a népességnek keresőkre és eltartottakra való szétválasztása régebbi időben még nem volt ismeretes. 1890-ben 104.966 kereső iparosra 66.922 eltartott jutott, tíz évvel reá 161.039 keresőre 146.938 eltartott és 1910-ben 218.068 keresőre 180.001 eltartott. Az ipar által eltartottak száma eszerint mindig kisebb volt, mint a keresőké, ami arra utal, hogy az iparban sok olyan egyén dolgozik keresőként, akinek hozzátartozója (eltartottja) nincs; a húsz év folyamán azonban az eltartottak aránya emelkedő irányzatot követ, úgyhogy arra lehet következtetni, hogy az iparban foglalkozó osztályok újabban nagyobb arányban alapítanak családot, mint a régi időben. Ez pedig oly konszolidáció jele, amely kétségkívül örvendetes.

Az ipari népesség demografiai viszonyait az 1910. évi népszámlálás adatai alapján világíthatjuk meg, összehasonlítva az 1890. év megfelelő adataival. A nemzetiségre nézve megállapítható, hogy 1880-ban az iparral foglalkozó népességnek 50·6 százaléka volt magyar, 1910-ben ellenben 82·3⁰/. De mivel az első évben a magyarság az össznépességnek 56·7 százalékát tette, húsz évvel reá pedig 85·9-et, látható, hogy a magyar elem az iparban mindig valamivel kisebb arányban volt képviselve, mint amennyit a létszámánál fogva várni lehetett volna. A magyarság térfoglalása tehát az iparban kisebb volt, mint más foglalkozási csoportokban, de erős előtörése szembeűnő. Ellenben erősebb a német elem szerepe, amely 40 évvel ezelőtt még az iparosoknak több mint harmadrészt szolgáltatva, és ma is egytized részét, tehát létszámbeli arányánál nagyobb hányadot. A tót elem is mindig valamivel gyengébben volt képviselve (1890-ben 4·5⁰/, 1910-ben 3·4⁰/), mint az össznépességben. Az ipari népességnek nemzetiség szerinti megoszlása a következő volt (*Verteilung der gewerbliche Bevölkerung nach Nationalitäten*):¹⁾

		Százalékokban — In Prozenten					
		1880	1890	1910	1880	1890	1910
Magyar	Ungarn	23.036	55.809	180.750	50·6	65·7	82·3
Német	Deutsche	16.573	21.455	22.039	36·4	25·3	10·1
Tót	Slowaken	2.717	3.807	7.523	5·9	4·5	3·4
Egyéb	Sonstige	3.222	3.827	9.297	7·1	4·5	4·2
Összesen	Zusammen	45.548	84.898	219.609	100·0	100·0	100·0

Nagyon erősen változott meg az ipari népesség összetétele hitfelekezetei szerint.¹⁾ A főváros egyesítésekor az ipari népességnek közel háromnegyedrésze

¹⁾ Az alább közölt adatok eltérnek a 66* és 25. oldalon kimutatott számoktól, mely utóbbiak az népességnek foglalkozások szerinti megoszlását az előző évekre vonatkozólag is a mostani foglalkozási rendszer szerint tüntetik fel, míg a nemzetiség és hitfelekezet szerinti megoszlás a 1869., 1880. és 1890. évekről csak a régi foglalkozási schema szerint áll rendelkezésre, mely végeredményben kevesebb iparost mutat ki.

(71·6%) a római katolikusok közül került ki; ez az arány azóta fokozatosan csökkent és ma 64·2 százalékkal a kétharmadot sem éri el. Ugyanígy apadt az ágostai evangélikusok hányada, míg a reformátusoknál ellenkezőleg állandó emelkedő irányzat uralkodik (negyven esztendő alatt 5·7 százalékról 9·7-re). A legnagyobb változást azonban az izraelitáknál észlelhetjük, kik 1869-ben (csak Pesten) az ipari népességnek csak 13·6 százalékát tették ki, tehát jóval kisebb arányban vettek részt az iparban, mint a (pesti) össznépességben (19·6%), míg a következő évtizedek folyamán ez az arány gyors emelkedésben felment (1890-ig) 20·0-re, 1910-ig azonban újból lepadt 18·4 százalékra, tehát a népességi aránynál jóval mélyebbre. Az ipari népességnek hitfelekezet szerinti megoszlása ugyanis a következő (*Verteilung der gewerblichen Bevölkerung nach Confessionen*):¹⁾

		1869 ²⁾	1880	1890	1910
Róm. katolikus	Katholiken	25.178	31.718	54.700	141.035
Ág. evangélikus	Protestanten A. C.	2.621	2.984	5.941	10.972
Református	Reformierte	2.014	2.676	6.040	21.244
Izraelita	Israeliten	4.791	7.675	16.912	40.531
Egyéb	Sonstige	597	495	1.305	5.827
Összesen	Zusammen	35.201	45.548	84.898	219.609

Vagyis százalékokban — In Procenten

		71·6	69·6	64·4	64·2
Róm. katolikus	Katholiken	71·6	69·6	64·4	64·2
Ág. evangélikus	Protestanten A. C.	7·4	6·6	7·0	5·0
Református	Reformierte	5·7	5·9	7·1	9·7
Izraelita	Israeliten	13·6	16·8	20·0	18·4
Egyéb	Sonstige	1·7	1·1	1·5	2·7

Az a meglepő jelenség, hogy az izraeliták az ipari népességnek ma csak 18 százalékát teszik, magyarázatát találja abban, hogy a zsidóság az ipari munkássághoz sokkal kisebb arányban szállít embereket, mint más felekezet. A 169.434 ipari segédszemélyzetből csak 21.537 a zsidó, tehát csak $\frac{1}{8}$ rész (12·7%); és hozzátehetjük, hogy a külön nem részletezett (de túlnyomólag az iparhoz számítható) napszámosok (11.485) között is alig van izraelita (csak 562), a zsidóság tehát a nehéz testi munkával járó foglalkozási ágakat csak kis mértékben keresi. Ezzel szemben annál nagyobb mértékben vállalja a zsidóság az ipari tisztviselői állásokat, melyekben többségben van (52·6%) a többi összes felekezetek fölött és az önálló iparosoknak is csaknem egyharmadrészét (31·6%) szolgáltatja, tehát az önálló vállalkozás és vezetés terén messze elől jár.

Az alábbiakban közöljük az 1910. évre vonatkozó részletes adatokat. (*Verteilung der gewerblichen Bevölkerung nach Nationalität und Confession im Jahre 1910*):

Anyanyelv — Nationalitäten	Férfi Männer	Nő Frauen	Egyült Zusammen	Százalékokban In %
Magyar . . . . . Ungarn	135.621	45.129	180.750	82·3
Német . . . . . Deutsche	16.375	5.664	22.039	10·1
Tót . . . . . Slowaken	5.563	1.960	7.523	3·4
Egyéb . . . . . Sonstige	7.864	1.433	9.297	4·2
Összesen . . . . . Zusammen	165.423	54.186	219.609	100·0

¹⁾ Lásd a jegyzetet a 95* lapon. — ²⁾ Az 1869. év adatai csak Pestre (IV—X. kerület) és csak a férfilekosságra vonatkoznak.

Hitfelekezet — Confessionen		Férfi Männer	Nő Frauen	Együtt Zusammen	Százalékokban In %
Róm. katolikus	Röm. Kathol.	105.241	35.794	141.035	64,2
Görög katolikus	Griech. Kathol.	2.436	576	3.012	1,4
Görög keleti	Griech. Orient.	1.888	194	2.082	1,0
Ág. evangélikus	Protest. A. C.	8.645	2.327	10.972	5,0
Református	Reformierte	16.696	4.548	21.244	9,7
Unitárius	Unitarier	328	91	419	0,2
Izraelita	Israeliten	29.906	20.625	40.531	18,4
Egyéb	Sonstige	283	31	314	0,1
Összesen	Zusammen	165.423	54.186	219.609	100,0

Anyanyelv — Nationalitäten		Önálló Selbständige	Tisztviselő Beamten	Segédszemélyzet Hilfspersonal	Százalékokban — In Procenten		
					Önálló Selbständige	Tisztviselő Beamten	Segédszem. Hilfspersonal
Magyar	Ungarn	28.814	13.256	138.680	81,9	88,6	81,8
Német	Deutsche	4.530	1.398	16.111	12,8	9,3	9,5
Tót	Slowaken	924	45	6.554	2,6	0,3	3,9
Egyéb	Sonstige	939	269	8.089	2,7	1,8	4,8
Összesen	Zusammen	35.207	14.968	169.434	100,0	100,0	100,0

Hitfelekezet — Confessionen:

Róm. kath.	Röm. Kath.	18.973	5.239	116.823	53,9	35,0	69,0
Görög kath.	Gr. Kath.	350	50	2.612	1,0	0,3	1,5
Görög keleti	Gr. Orient.	215	63	1.804	0,6	0,4	1,1
Ág. evangélikus	Protest. A. C.	1.685	954	8.333	4,8	6,4	4,9
Református	Reformierte	2.776	694	17.774	7,9	4,6	10,5
Unitárius	Unitarier	35	24	360	0,1	0,2	0,2
Izraelita	Israeliten	11.125	7.869	21.537	31,3	52,6	12,7
Egyéb	Sonstige	48	75	191	0,1	0,5	0,1
Összesen	Zusammen	35.207	14.968	169.434	100,0	100,0	100,0

Kisipari vállalatok. (Kleingewerbe-Unternehmungen.) (V. ö. a 88. számú táblázatot a 105. lapon és IX. számú grafikus táblát.) A népszámlálások alkalmával 1890 óta az ipari vállalatok száma és nagysága is felvétel tárgyát képezte. Megállapítást nyert, hogy hány ipari vállalat állott fenn Budapesten s azok segédszemélyzetük száma szerint bizonyos kategóriákba osztatván, azoknak nagysága (munkásaiknak száma) szerint mutattattak ki. A hazánkban elfogadott elv szerint kisipari vállalatnak tekintett minden olyan ipari vállalat (üzem), mely 20-nál nem több segédszemélyzetet alkalmazott. Az ilyen vállalatok száma 1890-ben 11.431 volt. A rákövetkező évtized folyamán ezeknek száma igen erősen emelkedett, mert 1900-ban már 31.771 ily kisipari vállalat létezett¹⁾ s ez a szám 1910-ig (35.025) nem változott lényegesen.

Ezen vállalatok között nagyon sok volt az olyan, mely segédszemélyzetet egyáltalán nem alkalmazott, ahol tehát az iparos egyedül dolgozott; nagyon gyakori az egészen kicsi, csak 1 vagy 2 munkással dolgozó vállalat is, míg a nagyobbak mind gyérebbekké válnak. A húsz év lefolyása alatt azonban a több munkással dolgozó vállalatok erősen elszaporodtak, ami a nagyipar felé való törekvésnek határozott jelül tekinthető.

¹⁾ A nagy emelkedést elsősorban a segéd nélkül dolgozó vállalatok számának 4.261-ről 19.300-ra való szaporodása okozza. Ez a nagy emelkedés túlnyomórésztben a ruházati iparra esik (2.449 helyett 15.530) s nyilván a felvételben követett eljárás megváltozásában leli okát, mert hasonló nagy emelkedés más iparágban nem fordul elő.

Az ezen kisipari vállalatokban alkalmazott segédszemélyzet száma ennek folytán erősen emelkedett. Számuk volt (Anzahl des Hilfspersonals):

		1890	1900	1910	
In Betrieben die ... Hilfspersonen beschäftigen	} segédet foglalkoz- tató vállalatokban	1	2566	4.558	5.192
		2	2672	5.358	6.866
		3-5	7264	11.856	16.805
		6-10	6637	10.041	15.745
		11-15	} 6277	5.976	10.399
		16-20		4.257	7.352
Összesen — Zusammen . . .		25.416	42.046	62.359	

A vállalatok alkalmazottjaik száma szerint ekként oszlottak meg (Unternehmungen nach der Zahl des Hilfspersonals):

		1890	1900	1910	
Segédszemélyzet nélkül — Ohne Hilfspersonen . . .		4.261	19.300	18.545	
1 2 3 4 5 6-10 11-15 16-20	} segédszemélyvel Mit . . . Hilfspersonen	1	2.566	4.558	5.192
		2	1.336	2.679	3.433
		3	} 1.928	1.542	2.222
		4		1.020	1.371
		5		630	931
		6-10	899	1.336	2.095
11-15	} 441	469	822		
16-20		237	414		
Együtt — Zusammen . . .		11.431	31.771	35.025	

Ezen vállalatok ipari csoportok szerint ekként oszlanak meg (Unternehmungen nach Industriegruppen):

Ipari csoport Industriegruppen ¹⁾	Vállalatok Unternehmungen			Segédszemélyzet Hilfspersonal		
	1890	1900	1910	1890	1900	1910
1. Vas- és fémipar	1.012	1.184	1.374	3.328	3.999	5.738
2. Gépgyártás	410	691	981	813	1.872	2.941
3. Kő-, agyag- és üvepipar	115	139	159	381	693	752
4. Faipar	909	1.024	1.212	2.793	3.233	4.265
5. Bőr-, sörte- és ruggyantaipar	190	220	295	554	574	878
6. Fonó- és szövőipar	396	933	1.030	835	946	1.452
7. Ruházati ipar	5.504	20.613	21.418	8.962	13.169	23.309
8. Papíripár	135	141	206	571	575	1.019
9. Élelmi és élvezeti cikkek gyártása	1.262	1.462	1.578	3.828	5.065	4.983
10. Vegyészeti ipar	82	84	157	222	347	647
11. Építőipar	1.139	1.431	1.849	2.193	2.337	5.024
12. Sokszorosító- és műipar	277	501	668	936	1.732	2.154
13. Szállodás-, vendéglős- és kávéipar	—	3.348	4.098	—	7.504	9.197
Együtt — Zusammen . . .	11.431	31.771	35.025	25.416	42.046	62.359

1) Deutsche Benennungen der Industriegruppen: 1. Eisen- und Metallindustrie. — 2. Maschinenfabrikation. — 3. Stein-, Thon- und Glasindustrie. — 4. Holz- und Knochenindustrie. — 5. Leder-, Borsten- und Gummiindustrie. — 6. Textilindustrie. — 7. Bekleidungsindustrie. — 8. Papierindustrie. — 9. Nahrungsindustrie. — 10. Chemische Industrie. — 11. Bauindustrie. — 12. Polygraphische Industrie. — 13. Beherbergungs- und Badeindustrie.

Látható tehát, hogy 1890-től 1910-ig a ruházati iparon kívül, melynek erős emelkedését már a 97* lapon levő jegyzetben említettük, főleg a gépgyártás és a fonó-szövőipar vállalatai szaporodtak el aránylag legnagyobb mértékben; jelentékeny volt továbbá az emelkedés az építőipar terén is, ahol az alkalmazott személyzet száma igen tekintélyes összegre szökkent fel.

Nagyipari vállalatok. (Grossindustrie-Unternehmungen.) (V. ö. a 87. számú táblázatot a 104. lapon és a IX. számú grafikus táblát.) Ilyeneknek tekintjük azon ipari vállalatokat és üzemeket, melyek 20-nál több segéd személyzetet alkalmaznak. E vállalatokba esik tehát bele az egész gyáripár, valamint a szállodás-, vendéglős- és kávéipar nagyobb üzei. 1890-ben 365 ilyen vállalat állott fenn, tíz évvel reá 622 és 1910-ben 1.296. Az alkalmazott személyzet száma volt pedig 1890-ben 37.223, 1900-ban 68.502 és 1910-ben 128.358. Már kezdettől fogva a gépgyártás volt a legnépesebb iparcsoport s ez vezetőszerépét mindvégig meg is tartotta; második helyen az ételmezési ipar áll, azután a sokszorosító- és műipar és a vas- és fémipar.

A nagyipari vállalatok megoszlása nagyságuk (alkalmazottjaik száma) szerint (Grossindustrie-Unternehmungen nach der Anzahl ihres Hilfspersonals):

	Vállalatok — Unternehmungen			Segéd személyzet — Hilfspersonal		
	1890	1900	1910	1890	1900	1910
21 — 50	229	373	779	7.050	11.741	23.891
51 — 100	54	119	263	3.669	8.182	18.395
101 — 200	39	62	134	5.818	9.043	18.481
201 — 300	21	24	38	5.513	5.848	9.336
301 — 500	12	22	48	4.552	8.514	17.624
501 — 700	3	7	9	1.718	4.150	5.288
701 — 1000	3	5	12	2.376	4.156	9.976
1001 —	4	10	13	6.527	16.868	25.367
Együtt — Zusammen	365	622	1.296	37.223	68.502	128.358

A nagyipari vállalatok iparcsoportok szerint (Grossindustrie-Unternehmungen nach Industriegruppen):

Ipari csoport Industriegruppen ¹⁾	Vállalatok — Unternehmungen			Segéd személyzet — Hilfspersonal		
	1890	1900	1910	1890	1900	1910
1. Vas- és fémipar	37	81	172	2.059	5.205	11.850
2. Gépgyártás	51	83	152	12.926	24.803	36.435
3. Kö-, agyag- és üvegyipar	26	30	64	2.224	2.445	7.745
4. Faipar	36	49	98	1.475	2.338	6.115
5. Bőr-, sörte- és ruggyantaipar	10	8	18	314	692	1.559
6. Fonó- és szövőipar	11	12	30	1.695	2.027	3.913
7. Ruházati ipar	40	63	195	2.281	2.349	8.811
8. Papíripár	5	23	38	179	1.592	2.319
9. Étkezési és élvezeti cikkek gyártása	64	84	129	7.596	12.541	17.114
10. Vegyszeti ipar	18	25	43	1.511	3.542	5.719
11. Építőipar	33	40	181	1.626	1.927	12.876
12. Sokszorosító- és műipar	34	59	86	3.337	6.135	9.237
13. Szállodás-, vendéglős- és kávéipar	—	65	90	—	2.906	4.665
Együtt — Zusammen	365	622	1.296	37.223	68.502	128.358

¹⁾ Die deutschen Benennungen siehe in der Fussnote auf Seite 98*.

Üzletek forgalma. (Bewegung der Geschäfte.) (V. ö. a 85. számú táblát.) A kereskedelmi élet élénkségének és az üzleti konjunkturáknak egyik fokmérője az üzletek nyitása és bezűntetése. Új üzlet már a hetvenes években nagy számmal nyílt meg, évente több mint kétezer, sőt a nyolcvanas években ezeknek száma a háromezret is erősen meghaladta. Az üzleti élet nagy fellendülése állott be a kilencvenes években, amidőn az új üzletek nyitása hét év alatt 3.616-ról 6.879-re szökött fel és mely a millenárius kiállítást követő kedvezőtlen gazdasági helyzetben sem mutatott lényeges visszaesést. Évente, csekély visszaesésektől eltekintve, több mint hatezer új üzlet nyílt meg és a maximum 1911-ben 7.419 volt. Emellett azonban az üzletbezűntetés is jelentékeny volt. Míg időszakunk elején évente valamivel több mint ezer üzlet szűnt meg, addig a kilencvenes években háromezernél is több üzlet zárt be évente, vagyis több mint az újonnan keletkezett üzletek fele, úgy hogy a tényleges szaporulat sokkal kisebb volt. A világháború kitörésekor, de már megelőzőleg 1913-ban is, nagy pangás állott be az üzleti életben, annyira, hogy p. o. 1915-ben az újonnan keletkezett üzletek száma (3.147) alig haladta meg a megszűntekét (2.978), de a következő években javult a helyzet s 1920. óta oly rohamosan szaporodtak az új üzletek (évente 10—11.000), amintőhöz hasonló eset még sohasem volt. Bár ezzel szemben a megszűnt üzletek száma is óriásilag megnövekedett, úgy hogy 1923-ban megközelítette a hatezret (5.933), mégis az új üzletek többsége igen jelentékeny volt. (A részletes adatokat lásd a 85. sz. táblában.)

A cégjegyzések száma nagyjából ugyanazt a mozgalmat mutatja, mint az üzletnyitásoké. A hetvenes évek csekély forgalma (évente 2—300 cégjegyzés) lassan megnövekedett, évszázadunk első tizedében meghaladta az ezret és 1911-ben 1.636 esettel érte el első maximumát. A háború alatti visszaesést hamar kiheverte s azóta évente kétezernél több (1923-ban 2.714) cégjegyzés fordul elő. A cégterlések száma évente átlag 4—500.

A csődökről csak 1907. óta vannak adataink. A csődnyitások száma nem volt nagy, évente 60—80 esett, csak 1912—13-ban 134, illetve 169, mely szám hamar apadt, úgyhogy a legutóbbi években átlag húsznál több csődöt nem nyitottak.

Ipari részvénytársulatok. (Industrie-Actiengesellschaften.) (V. ö. a 90. sz. táblát.) Közgazdasági életünk fontos tényezői a részvénytársaságok, melyek ipari vállalatok legnagyobb részét kezükben tartják és ha az itt székelő ipari részvénytársaságok gyártelepeinek egy jelentékeny része Budapest határán kívül van is, közgazdasági jelentőségük a budapesti piacon mégis kétségbevonhatatlan. Magyarország alkotmányának visszaállítása jelzi azt a határpontot, melytől kezdve az ország gazdasági viszonyaival együtt a főváros közgazdasági élete is hatalmasan fellendült s új időszak megnyitójává vált. E nagy fellendülés 1867-től 1872-ig nem kevesebb, mint 96 részvénytársulatot hozott életre, melyek közül 56 ipari részvénytársulat volt. De az új vállalatok nagy része, kivált az 1873. évi nagy pénzügyi válság hatása alatt, rövid idő múlva megszűnt, úgy hogy a főváros egyesítésének idejét, 1873 végét csak 29 ipari részvénytársaság (közte 11 malom és 9 építőipari vállalat) érte meg, melyeknek összes részvénytőkéje 52,806.000 K volt. Hosszú ideig alig változott e társulatok száma, sőt amidőn számuk 32-re emelkedett, tőkájük nem haladta meg a korábbi összeget. Lényeges emelkedés csak 1890 óta állott be, amikor az ipari élet az egész vonalon megélenkült és gyors egymásutánban alakultak gyári vállalatok részvénytársulat alapon és magánvállalkozás gyanánt, 1890-től 1895-ig a részvényvállalatok száma

50-ről 122-re, részvénytőkéjük 103 millióról 257 millióra emelkedett. Nagy volt a szaporulat különösen a vas- és gépipari, a bányai, az építő- és a nyomdaipari vállalatok körében, míg a malmok száma lepadt hétre. A rákövetkező öt esztendő alatt az ipari részvénytársaságok száma 163-ra ment fel és ez a szám a következő évtizedben, amidőn gazdasági pangás állott be, szinte változatlan maradt, a társulatok részvénytőkéje is majdnem változatlanul 350 millió K körül tartotta magát. A viszonyoknak rosszabbra fordulását mutatja a nyereségnek megapadása, mely ezen időben a befizetett részvénytőkének csak 4—6 százalékát tette, míg azelőtt (a kedvezőtlen 1874—1877. éveket kivéve) majdnem mindig 8 százaléknál több volt, sőt a 10 százalékot is meghaladta. (Legmagasabb volt 1882-ben: 12·1%.) Századunk első évtizedének második felében a konjunktúra a részvényvállalkozásra nézve kedvezőbbé vált; rohamosan alakultak új vállalatok, különösen a sör- és szeszipar, a mezői termékeket feldolgozó ipar és az építőipar terén, így 1909-ben 301 ipari részvénytársulat volt működésben, nem kevesebb, mint 564 millió K tőkével; ez időben a nyereség is javult, állandóan meghaladta a 8 százalékot s az átlagos osztalék 6·8—6·9 százalék körül ingadozott. Az alapítási láz a századunk második tizedében sem csökkent, sőt a világháború vége felé tömérdek új részvénytársulat keletkezett, — kivált a gép- és villamosipari és az építőipari szakmákban, — úgyhogy 1919-ben már 492 részvénytársulat állott fenn 1.262 millió K részvénytőkével. A világháború befejezése után gombamódra keletkeztek új ipari részvénytársaságok; számuk 1920-ban 606, 1921-ben 724 és 1922-ben 821 volt; részvénytőkéjük — a pénz értékének csökkenése folytán — nagymértékben emeltetett, 1919-től 1921-ig megháromszorozódott és 1922-ben a 8 milliárdot haladta meg. Az ipari részvénytársaságoknak ezt az elszaporodását a közeljövőben előreláthatólag nagy zuhanás fogja felváltani, mert a nehéz gazdasági helyzet a könnyelmű alapításokat előbb-utóbb el fogja söpörni s csak a jól megalapozott szolid vállalkozások lesznek képesek a súlyos gazdasági konstellációkban helytállani.

Az ipari részvénytársaságok fejlődése a következő volt (Entwicklung der Industrie-Actiengesellschaften):

	Részv.-társulatok száma Anzahl der Actiengesellschaften	Részvénytőke Actien-capital 1000 K
1873	29	52.806
1880	31	49.554
1890	50	103.303
1895	122	257.001
1900	163	377.444
1909	301	563.983
1915	369	682.914
1918	482	1,221.432
1920	606	2,348.468
1921	724	3,786.369
1922	821	8,294.902

Közraktárak és elevátor. (Entrepots und Elevator.) (V. ö. a 91. sz. táblát.)

A székesfőváros a közraktári üzlet kiterjesztése, az áruforgalomnak és kereskedelemnek Budapesten való összpontosítása érdekében az 1881. évi 423 sz. közgyűlési határozattal bérleti szerződést kötött a Magyar Leszámitoló- és Pénzváltóbankkal a Duna balpartján, a fővámházon alul fekvő közraktári telepre vonatkozóan. Eszerint

a bank tartozott a telep építési költségeire 7 és félmillió koronát előlegezni, a vele kötött bérleti szerződés lejártával pedig (azaz 1942. június 30-án) az összes építmények és berendezések teljesen használható állapotban minden térítési kötelezettség nélkül a székesfőváros tulajdonába mennek át.

A közraktári telep Krajcsovics Lajos és Basch Gyula tervei szerint a főváros költségén 1,960.000 K költségén 1880—81. években felépült, a hozzájuk csatlakozó gabonaelevátor pedig 1881—82. években Ulrich, Flattich, Zipperling és Miklós tervei szerint 4,250.000 K költségén épült fel, hajókon érkező gabonának gőzerővel és légnnyomással való kiraktározása céljából. Az elevátor épülete szerkezet és berendezés tekintetében mintaszerű és látványos. 1891-ben megnyílt a nyugati pályaudvar melletti közraktár is.

A székesfőváros 1912. június 30-ig köteles volt a bérlő banknak legfeljebb évi 100.000 K erejéig segély címén megtéríteni azt az összeget, amennyivel a közraktárak raktározási üzemének évi tiszta jövedelme a befektetett építési tőke 5% kamatainak alatta maradt. Ezen az alapon az 1882—1912. években összesen 1,921.772 K vált esedékessé. Viszont a 6%-ot meghaladó raktározási üzemi nyereség felerésze az egész bérleti idő alatt a fővárost illeti. Ezen a réven a székesfőváros javára az 1912—18. években 232.669 K vált esedékessé. Az 1920-ban kötött megállapodás értelmében a székesfőváros a raktározási üzlet jövedelméből már 5%-on felül részesedik és pedig a tiszta nyereségnek 50, 55, illetve 65%-ával aszerint, amint a tiszta nyereség a befektetett tőke 5—10, 10—12, illetve 12%-on felüli része.

A közraktárak forgalmában mindig a gabona volt a legjelentékenyebb árucikk, mely az összes beraktározott mennyiségnek 60—80 százalékát szokta kitenni. 1913 óta azonban a gabona beraktározása csökkent s különösen a háború alatt igen mélyre szállt alá. Ezzel együtt járt az összforgalom erős megapadása is, mely ma a világháború előtti forgalomnak csak mintegy kétötödére rúg.

A közraktárak és elevátor forgalma volt (Umsatz der Entrepots und des Elevators):

	Beraktározás Einlagerung	Kiraktározás Auslagerung	Összesen Zusammen	Ebből — Hievon		
				gabona Getreide	liszt Mehl	szilva Pflaumen
m é t e r m á z s a — M e t e r z e n t n e r						
1882	699.852	645.107	1,344.959	551.032	7.308	10.808
1890	1,700.150	1,884.659	3,584.809	1,257.407	36.104	76.908
1900	2,750.940	2,496.558	5,247.498	1,959.809	112.155	180.957
1905	2,095.324	2,275.965	4,371.289	1,616.962	43.500	171.970
1910	2,600.603	2,965.922	5,566.525	1,672.890	230.288	154.734
1915	3,019.291	3,363.177	6,382.468	1,240.188	743.768	98.486
1918	1,803.308	1,653.789	3,457.097	587.288	387.059	45.799
1919	535.266	837.097	1,372.363	127.683	76.593	1.996
1920	1,220.553	952.910	2,173.463	140.054	7.063	14.541
1923	1,357.184	1,292.978	1,656.462	580.861	260.085	33.495

Állatvásárok. (Tiermärkte.) Fővárosunk kereskedelmének kezdettől fogva egyik legjelentékenyebb ága az élőállatokkal való kereskedés volt. (V. ö. a 94—95. sz. táblákat.)

A marhavásár (Viehmarkt) forgalma a főváros egyesítése idejétől kezdve fokozatosan emelkedett. 1874-ben összesen 279.865 darab marhát hajtottak fel,

miből 128.494 volt a nagymarha. A fokozódó felhajtás 1891-ben érte el tetőpontját 606.053 darab állattal, miből 173.638 volt a nagymarha. Ebben az évben a birkák felhajtása, mely előzőleg 120—130.000 darab között szokott ingadozni, 329.511-re szökkent fel annak következtében, hogy ezen esztendőben Franciaországba nagy juhhúskiviteli-üzlet keletkezett és kiviteli juhvásár jött létre, mely azonban csakhamar megcsappant, miután a francia kormány a juhhús métermázsájának vámját 3 frankról 32-re emelte fel s a juhhús kivitelt oly súlyos feltételekhez szabta, melyek a kivitelt lehetetlenné tették. Ennek folytán a juhok felhozatala ismét rendes mértékére szállt alá s a múlt század végétől kezdve az évi 100.000 darabot is csak ritkán haladta meg. A felhajtott állatok száma ezután rendszerint 3—400.000 között ingadozott, sőt a kommunizmus évében és 1920-ban oly minimumra (71.735, illetve 66.183 db) szállt alá, minőhez hasonló a félszázad folyamán sohasem volt. Ezekben az években a külföldről való felhozatal teljesen szünetelt, míg azelőtt a felhajtott állatoknak mintegy egyharmada külföldi, túlnyomóan szerbiai eredetű volt. A részletes adatokat a 94. sz. táblázat közli.

A sertésvásár (Schweinemarkt) s ezzel kapcsolatban a sertéshizlalás (Schweinemästung) fővárosunk legjelentékenyebb kereskedelmi ága volt. Ez Kőbányán már az 1847—49. években keletkezett, de nagy arányait az Első magyar sertéshizlaló részvénytársaság megalakulása óta (1869) nyerte; nagy szállásai-
ban állandóan 100—130.000 darab sertés volt elhelyezve s az évi felhajtás állandóan 6—700.000 darabra rúgott (körülbelül negyedrészen szerbiai sertés, kisebb számban romániai), sőt 1894-ben 904.710 darabra szállt fel. A Kőbányára szállított s ott hizott sertések értéke 50—100 millió korona között ingadozott. Kőbánya a sertés-kereskedelem tekintetében Közép-Európa legjelentékenyebb nemzetközi piaca volt, mely mintaszerűen berendezett hizlalótelepei s egészségügyi berendezései, célszerű vasúti összeköttetése s tőzsdéje folytán világhírnek örvendett. Az 1895-ben fellépett sertésvész azonban annyira tönkretette a kőbányai sertéshizlalást, hogy azóta jelentőségét teljesen elvesztette. A felhajtás lecsökkent 100—200.000 darabra. A belföldi felhajtás, mely egy ideig tiltva volt, később is, amidőn ismét szabaddá tétetett, egész lényegtelen maradt és — mióta a székesfőváros 1895-ben a földművelésügyi minisztérium 41.094. sz. leírata alapján életbe léptette a ferencvárosi konzumvásárt — nem bírt többé feléledni. A romániai felhajtás már 1895-ben a zárlat miatt teljesen megszűnt, Szerbia egy ideig még felkereste a kőbányai piacot — évente 100—150.000 darab sertéssel, — de 1906-ban a szerb felhajtás is megszűnt s azóta a kőbányai sertéspiac csak tengette életét. 1916. augusztus havában azután végleg megszűnt.

A főváros által életbeléptetett ferencvárosi konzumvásár, melyre az ország járványmentes és külön forgalmi korlátozások alá nem vetett közsegeiből egészséges hizott sertéseknek a helyi fogyasztás kielégítésére való felhajtása megengedett, 1902-ben megszűnt, amikor a hatóság a fővárosi sertésvásárt életbeléptette. Azóta egyes különleges esetektől eltekintve, a főváros egész területén a sertéseknek adásvételi helye kizárólag a IX. kerületben létesített fővárosi sertésvásár, minek folytán élősertéseket sehol másutt venni, eladni vagy eladás céljából tartani nem volt szabad, leült sertéseknek a vásárra való felhozatala pedig általában eltiltatott.

Az újonnan létesített sertésvásár két részre: szabad- és zártvásárra különítette el, az előbbi korlátlan forgalmú, a zártvásár ellenben olyan sertések eladására, melyek kizárólag csakis helyi fogyasztásra szánvák. A szabadvásár azonban 1921-ig jóformán életbe sem lépett, úgyhogy a fővárosi sertésvásár addig tisztán a helyi

fogyasztás szükségleteit elégítette ki s csak 1921 óta jutott a szabadvásár jelentőségre. Mindamellet a fővárosi sertésvásárra felszállított sertések száma (évente 200—220.000 darab) alig negyedét teszi annak a nagy sertésmennyiségnek, mely a múlt század kilencvenes éveiben Kőbányán piacra került. Ma a sertésvásár jóformán csak Budapest szükségleteit elégíti ki; a hajdan európai hírv nagy budapesti sertéskereskedelem már csak a múlté.

A sertésvásárok forgalmának alakulását az alábbi felsorolások világítják meg (Frequenz der Borstenviehmärkte):

a) Kőbányai sertéspiac — Borstenviehmarkt in Steinbruch

	Felhajtás Auftrieb	Ebből külföldi sertés Hievon ausl. Schweine	Elhajtás Abtrieb	Helybeli fogyasztás Local-Consum
1873	419.080	116.820	337.100	110.630
1880	429.770	58.380	297.640	116.710
1885	512.832	90.887	306.424	160.078
1890	510.941	103.032	346.472	174.929
1894	904.710	267.798	676.059	228.860
1895	329.858	115.389	259.144	150.535
1896	69.901	42.231	40.488	42.471
1900	170.272	82.295	94.187	65.157
1905	178.089	114.021	105.298	68.177
1910	86.860	—	66.385	22.749
1915	73.450	667	39.832	39.212
1916	48.374	3.705	16.096	21.100

b) Fővárosi sertésvásár — Städtischer Borstenviehmarkt

	Felhajtás — Auftrieb			Elszállítás
	Ferencvárosi konzumvásár Consummarkt	Zártvásár Geschlossener Markt	Szabadvásár Freimarkt	Absatz
1895	106.644	—	—	106.644
1900	263.053	—	—	263.053
1901	288.610	—	—	288.610
1902	79.704	155.093	155	235.098
1905	—	198.928	17	198.579
1910	—	339.909	—	338.436
1915	—	448.497	—	446.159
1916	—	209.144	—	148.605
1917	—	78.087	—	77.391
1918	—	32.136	—	34.370
1920 ¹⁾	—	80.358	—	80.358
1921	—	173.248	53.446	225.862
1922	—	23.348	203.451	226.967
1923	—	19.071	189.433	208.046

L ó v á s á r o k. (Pferdemärkte.) Bár Budapesten lótenyésztés nincsen, fővárosunk mégis a lónemesítés országos központja, mely a magyar lovaregylet, a lótenyésztés emelésére alakult részvénytársaság, a lóvásártelep és a budapesti gyepen rendezett lóversenyek által a lótenyésztésre jótékonyan hat. A székesfőváros a királyi adománnyal nyert vásárjoga alapján a különféle jellegű lóvásárait a X. ker., Kerepesi-út 7—13. sz. a. levő Tattersall és lóvásártelepen tartja. Ezt a telepet a Tattersall részvénytársulat bérleti szerződésének lejártja (1909) óta a székesfőváros házi-

¹⁾ 1918. november 1-től 1920. április 1-ig a felhajtás szünetelt.

kezelésben vezeti. Az újabban rendezett luxuslövásárok és igáslövásárok a világháború óta ideiglenesen szüneteltek. A világháború alatt a telep a mozgósított lovasság elhelyezése által nagy szolgálatot tett a közügynek; ezenkívül az Osztrák-magyar monarchia és Németország katonai lóbeszerzéseinek egyik főtényezőjévé emelkedett. (V. ö. a 94. sz. táblázatot.)

A lóvásárok forgalma volt (Frequenz der Pferdemarkte):

	Felhajtás Auftrieb	Eladás Absatz
1880	36.647	10.898
1890	39.126	15.183
1900	40.007	20.078
1905	40.601	19.939
1910	52.284	30.398
1911	59.071	32.777
1915	35.694	17.463
1920	63.960	26.945
1923	43.827	17.189

Árúforgalom. (Waarenverkehr.) (V. ö. a 97. számú táblázatot a 115—119. oldalon és a X. számú grafikus táblát.) A főváros anyagi fejlődése az árúforgalom nagyarányú emelkedéséből világosan felismerhető. Hogy mekkora volt Budapest árúforgalma a 18-ik században, vagy a 19-ik század első felében, arra vonatkozólag csak kevés adat áll rendelkezésre; de ezen kevés adatból is némi képet nyerünk az akkori árúforgalomnak kezdetleges voltáról. 1845/6-ban az Ausztriából és a külföldről Pestre behozott és onnan ugyanoda kivitt árúk súlya 90 millió font volt, ami tehát mintegy 450.000 métermázsának felel meg; Buda árúforgalmáról nincsenek adataink, csak annyit tudunk, hogy az mindig jóval kisebb volt, mint Pesté. A két város ezen évi árúforgalma eszerint alig tehető többre háromnegyed millió métermázsánál. (Ezen forgalom csekély volta megítélhető abból, hogy újabb időben p. o. tisztán csak osztrák és sziléziai szenet mintegy ötször annyit hoztak be Budapestre, mint amennyi 1846-ban Pestnek összes árúforgalma volt Ausztriával és a külfölddel.) Kiviteli forgalomról ezen időben még alig lehetett szó; a bevétel az összes forgalomnak mintegy 95 százalékát tette ki. Így a nevezett évben Ausztriából és a külföldről érkezett árúk utáni behozatali vám fejében 943.319 forint fizettetett a pesti főharmincadhivatalban, ellenben az összes ausztriai és külföldi kivétel után csak 44.615 forint. A nagyobb és kiterjedtebb árúforgalom csakis a vasúti hálózat kifejlődésével és azon tényezők (közraktárak stb.) létesítésével keletkezett, melyekről már fentebb említést tettünk.

Az árúforgalom nagyságára vonatkozó pontosabb statisztikai adataink csak 1874. óta vannak. Innen kezdve részleteiben is figyelemmel követhetjük fővárosunk árúforgalmának kialakulását. Az ezen idő óta beállott nagymérvű emelkedés természetes folyománya a főváros gyors felvirágzásának, népessége rohamos emelkedésének; ennek folytán a fogyasztási cikkek (élelmiszerek, gabonaneműek, tüzelő- és világítószerek) forgalma erősen megnövekedett; önálló gyáripár keletkezett s a kereskedelem nagy lendületet vett. Hozzájárultak továbbá az árúforgalom emelkedéséhez azok az intézmények, melyek oly célból létesültek, hogy Budapest az ország kiviteli forgalmának és közvetítő kereskedelmének gócpontjává váljék; ilyen az összekötő-vasút, a közraktárak és elevátor, a vasúti hálózatnak Budapesten való

összpontosítása, új vonalak megnyitása, a régieknek az állam által történt megváltása, a körvasút kiépítése, végül az a nagy koncepciójú céltudatos nemzet irányú közgazdasági politika, melyet Baross Gábor kereskedelemügyi miniszter a múlt század kilencvenes éveiben inaugurált s utódai tovább folytattak. Mindezek a körülmények figyelembe veendőek, amikor fővárosunk árúforgalmának fellendüléséről kívánunk szólni.

A főváros egyesítésének évében a Budapestre behozott árúk összmennyisége 13,219.000 métermázsára volt, amivel szemben a kivitel 6,047.000 métermázsára rúgott. A behozatal az egyesítést követő években csak lassan fokozódott, 1882-ben haladta meg a 20 millió métermázsát, de azután 1892-ig számottevő emelkedés nem mutatott. Ekkor indul meg — Baross közlekedésügyi politikájából folyólag — Budapest árúforgalmának is nagymérvű fellendülése, mely rövid néhány év alatt majdnem megkétszerezi a behozatalt s ezután oly rohamosan növeli a behozatalt, hogy 1905-ben már 50 millió métermázsát halad meg, 1911-ben pedig 86,683.000 métermázsára szökik fel, a legnagyobb mennyiségre, mely Budapesten valaha észleltetett. De ez a hirtelen fellendülés nem volt tartós életű; a gazdasági helyzet rosszabbodásával az árúbehozatal is gyorsan aláhanyatlott, a világháború éveiben leszállt az 1905. év nivójára, majd ez alá. A végső dőfést a kommunizmus adta meg árúfelhozatalunknak, amely azt 19 millió métermázsára, vagyis a hetvenes évek szerény méreteire nyomta le. Ebből a válságos helyzetéből, mely a közel milliós város közgazdasági életének teljes elfojtását jelentette, csak lassan bírt magához térni s bár 1923-ban 45 millió métermázsára emelkedett, még mindig csak évszázadunk első éveinek árúfelhozatalával egyenlő, amely a lakosság számához viszonyítva sokkal alacsonyabb, mint a negyedszázad előtti forgalom.

A kivitel nem mutatott oly nagy ingadozásokat, mint az árúfelhozatal. Méreteiben mindig jóval kisebb volt a behozatalnál, átlag annak felét tette csak ki s sokkal kevésbé reagált a gazdasági viszonyok hullámzására. Az 1874. év 6 millió métermázsás kivitele a nyolcvanas évek elején haladta meg a 10 milliót, de csak 1900-ban érte el a 20 millió métermázsát. Innen kezdve gyorsabban nőtt s maximumát (35 millió q-val) szintén 1911-ben érte el. Hanyatlása a világháború éveiben kevésbé rohamos volt, mint a behozatalé, de 1919-ben beállott mélypontja (8 millió métermázsával) a kommunizmus romboló munkáját amannál még élesebben demonstrálja. Azóta beállott lassú emelkedése 20 millió métermázsáig, melyet 1923-ban újabb esés követett, még mindig nem érte el a behozatalhoz való békebeli arányát; mindig lényegesen alatta marad a behozatal felének.

Úgy az árúfelhozatal, mint a kivitel nagy zömét a vasutak, elsősorban és óriás túlsúlyban a m. kir. államvasutak bonyolítják le; a hajózás az árúforgalomban csak aránylag csekély részt vesz, csakis a kilencvenes évek közepétől kezdve öltött a hajókon való felhozatal nagyobb méreteket. 1911-ig 21 millió métermázsáig növekedett meg a hajón felhozott árúk mennyisége, de a világháború az árúforgalomnak ezt a nemét is megbénította, a kommunizmus alatt pedig (1919-ben) a vízi árúforgalom majdnem teljesen megszűnt. Azóta sem tudta elérni, még csak megközelítőleg sem, azt a jelentőséget, amellyel azelőtt bírt; a Duna nagy részének idegen uralom alá kerülése folytán azok az árúk, melyek azelőtt túlnyomó részben hajón jöttek fel, — mint a gabonaneműk és építési anyagok, — a budapesti piacokról elmaradtak s általában megapadtak azok a tömegcikkek, melyeknek szállítására a víziút különösen alkalmas volt. A kivitel tekintetében a hajófor-

galomnak sohasem volt nagy jelentősége, a háború óta még az addiginál is kisebb szerep jut neki.

Az áruforgalomnak félszázados fejlődése a következő volt (Entwicklung des Waarenverkehrs):

	Behozatal — Einfuhr			Kivitel — Ausfuhr		
	Vasutakon Per Bahn	Hajókon Per Schiff	Összesen Zusammen	Vasutakon Per Bahn	Hajókon Per Schiff	Összesen Zusammen
	ezer méter mázsa —			tausend Meterzentner		
1874	10.293	2.926	13.219	4.717	1.330	6.047
1880	12.208	3.454	15.662	6.267	1.797	8.064
1885	19.217	4.003	23.220	11.169	2.159	13.328
1890	19.012	5.188	24.200	10.163	3.064	13.227
1895	31.078	4.632	35.710	17.425	2.111	19.536
1898	31.868	14.198	46.066	16.180	2.428	18.608
1900	30.163	10.934	41.097	16.347	4.730	21.077
1905	36.055	14.083	50.138	19.346	4.821	24.167
1910	53.631	19.363	72.994	28.168	5.134	33.302
1911	62.697	23.986	86.683	28.225	6.908	35.133
1915	44.212	6.270	50.482	20.795	1.794	22.589
1918	38.919	3.853	42.772	17.465	500	17.965
1919	18.610	713	19.323	7.953	97	8.050
1920	26.094	3.099	29.193	12.393	259	12.652
1921	34.600	3.980	38.580	16.559	1.053	17.612
1922	36.248	4.603	40.851	19.797	798	20.595
1923	39.599	5.378	44.977	17.097	851	17.948

Az áruforgalom igazi jelentőségéről akkor kapunk helyes méretet, ha azt a népesség számához viszonyítjuk. A behozatal mennyisége a kereskedelmi forgalom nagyságát, a kivitel mennyisége az ipari termelés fölöslegét mutatja; a kettő közötti különbség a közgazdasági élet és a népesség javára esik, ennek szükségleteit elégit ki és az általános anyagi helyzetet javítja. A népességnek saját fogyasztására és szükségletére bizonyos mennyiségű áru van szüksége; ha ez a mennyiség nő, egyrészt a népesség jobban elégítheti ki saját szükségletét, másrészt a kivitel felül maradó többlet, mint gazdasági nyereség, a köz javára szolgál. Az áruforgalom mérlege eszerint bizonyos fokig mint a gazdasági jólét jelzőszáma szerepelhet. Ebből a szempontból tekintve fővárosunk áruforgalmát, megállapíthatjuk, hogy a behozatal, mely 1874-ben fejenként 44·52 métermázsát tett, a nyolcvanas évek csekély visszaesése után állandóan emelkedik s 1910-ben több mint kétszerakkora (90·68 q) volt, mint a főváros egyesítésekor; ekkor azonban beállt a hanyatlás s a háborús évek 1920-ig 41·86 métermázsára nyomták le felhozatalunkat; Budapest behozatala tehát ekkor alacsonyabb volt, mint félszázaddal előbb, forgalma tehát lényegesen apadt. A kivitelből a főváros egyesítésekor 20·36 métermázsára esett egy lélekre; ez a quóta lassan, de következetesen fokozódott s 1910-ben 38.87 métermázsával tetőpontját érte el. Az ipari fejlődés tehát idáig — bár lassúbb, mint a kereskedelmi — tartós és következetes volt; a nagy összeomlás azonban ezt is megakasztotta és a félszázad előttinél jóval alacsonyabb színvonalra (fejenkénti 16·29 q-nyi kiviteli hányaddal) szorította le. A be- és kivitel mérlege szerint pedig a gazdasági jólét a hetvenes évek elején — még a pénzügyi krízis folyamán — fellépett visszaesés után állandóan javult 1910-ig, amikor is a kivitel fölött maradó behozatalból a lakosság egy fejére 51·81 métermázsára jutott, tehát több, mint a hetvenes évek quótájának kétszerese. Az ekkor beállott gazdasági válság és a háború és forradalmak pusztításai

ezt az átlagot a felére, 25·57 métermázsára szállították le, a gazdasági jólét visszaesése tehát óriási nagy.

Az áruforgalomból ugyanis a lakosság egy-egy fejére jutott (Es entfielen auf einen Kopf der Bevölkerung):

	a behozatalból von der Einfuhr métermázsa	a kivitelből von der Ausfuhr — Meterzentner	a behozatal többletéből vom Überschuss der Einfuhr
1874	44·52	20·36	24·16
1880	43·00	22·03	20·07
1890	49·83	27·28	22·55
1900	57·65	29·75	27·90
1906	68·12	33·19	34·93
1910	90·88	38·87	51·81
1920	41·86	16·20	25·57

Az áruforgalomnak árúnemek szerinti megoszlása is a félszázad alatt nagy ingadozásokat mutatott; eredetileg a behozatalban a gabonaneműek tették ki a legjelentékenyebb árut, mely az összforgalomnak közel harmadára (30·7%) rúgott. Idővel ez az arány mindjobban csökkent s a háború és az ezt követő forradalmak éveiben a tíz százalékot is alig haladta meg (10·8%). Ezzel szemben a főváros egyesítése óta az ipari cikkek, fémárúk, vas- és acélárúk, valamint az építőanyagok és a kőszén felhozatala erősen megnövekedett, de a világháború óta ez is erősen megcsappant. 1910 és 1911 körül az óriási méretű építkezések folytán az építőanyagok felhozatala öltött igen nagy mérvet, de az építőiparban beállott pangás, majd a háború után bekövetkezett építési szünet a felhozatalt egy minimumra csökkentette. A kivitelnek egyik legfontosabb cikke a liszt volt; de ez is fokozatosan vesztett méreteiből, 34·8 százalékról 24·4-re szállt alá, a világháborúban a kivitelnek már csak 7·1 százalékát tette s azóta sem bírt újból tért foglalni. Hasonlóképpen csökkent a többi árúnemnek kivitele is, a kőszent kivéve, mely ma az árukivitelben nagyobb hányaddal szerepel, mint a régi időkben.

Mindebből világossá válik, hogy a fővárosnak hatalmas gazdasági fellendülése, mely századunk 1910—1912. évei közti időpontig erőteljesen kibontakozott, azóta a kedvezőtlen gazdasági konjunktúra alatt nemcsak megakadt, de erős hanyatlásnak adott helyett. Ez a hanyatlás, a világháború és a forradalmak katasztrófaival párosulva, oly gazdasági válság döntötte Budapestet, melyet csak nehezen és hosszabb idő múlva fog tudni kiheverni.

Közlekedési népesség. (Verkehrsbevölkerung.) (V. ö. a 98. számú táblát.) A főváros egyesítésekor a közlekedésügy (lásd alább) itt még meglehetősen kezdetleges volt; egyrészt a helyi közlekedés fejletlensége, másrészt a nagyvasutak hálózatának kiépítetlensége folytán a közlekedés terén foglalkoztatott személyzet száma jelentéktelen volt. 1869-ben 4.890 és 1880-ban is csak 5,129 lélek tevékenykedett a közlekedés különböző ágazataiban. Csak a nyolcvanas években lendült fel a közlekedésügy nagyobb mértékben, amidőn különösen az országos vasúti hálózat rendszeres kiterjesztése folytán a fővárosban is rohamosan emelkedett a vasúti közlekedésben alkalmazott személyzet száma. A következő évtizedre esik a közúti vasutak nagy térfoglalása s ebből kifolyólag az ezeknél alkalmazott személyzet számának erős emelkedése, mely századunk első évtizedében is tovább folytatódott. Ezzel szemben a hajózás korántsem mutatja azt a nagy fellendülést,

melyet várnunk lehetett volna. De igen jelentékeny módon erősödött és foglalt teret a posta és táviró és újabban a távbeszélő, mely üzemek ma már igen tekintélyes néptömeget foglalkoztatnak. A közlekedési népesség száma ezeknél fogva 1890-ben már 16.102 volt, 1900-ban 22.863-ra emelkedett és 1910-ben a harmincezet is meghaladta. Újabb adatok még nem állanak rendelkezésre.

Közlekedéssel foglalkozott (Verkehrsbevölkerung):

	Összesen Insgesamt	Közutak Strassen- wesen	Ebből — Közúti vasutak Tramways	Hievon Vasutak Eisen- bahnen	Hajózás Schiffahrt	Posta-táviró Postwesen
1869	4.890					
1880	5.129	1.100	500	1.233	1.241	468
1890	16.102	3.591	910	6.675	1.732	2.325
1900	22.863	6.098	2.208	7.621	1.874	4.043
1910	30.462	7.916	3.564	8.389	2.320	7.185

Helyi közlekedés. (Localverkehr.) (V. ö. a 99—101. sz. táblázatokat a 120—123. oldalon és a IX. és X. számú grafikus táblát.) Kevéssel a főváros egyesítése előtt Budapesten más közlekedési eszköz, mint bérkocsi és társaskocsi nem volt. A bérkocsik száma 1875-ben 800 volt, felerészben egy- és kétlovas kocsi. A társaskocsik magánvállalkozók kezében voltak, minőségük és forgalmuk semmiképen nem felelt meg a nagyváros igényeinek. Magasabb igényeknek megfelelő közlekedést biztosított az 1866-ban megalakított Pesti közúti vasút, melyet egy évvel reá Budán hasonló vállalat követett. Mindkét vállalat lóerővel tartotta fenn a forgalmat, még pedig 1873-ban a Pesti közúti vasút a Ludoviceum—Óbudai, a Fővámház—Rákóczi-út—Városligeti, a Kőbányai és az Újpesti vonalakat, a Budai közúti vasút az Óbudai és Zugligeti vonalakat. Összesen 23·37 km hosszú pályákon 556 lóval 168 személyszállító kocsit járatott. Összes beruházott tőkéje 3,249.000 korona volt.

A két vasút csak 1878-ban történt egyesítésük után fejlesztette hálózatát és üzemét nagyobb mértékben; 1895-ben a vonalak hossza már 47·98 km volt; az ekkor keresztülvitt villamosítás volt kiinduló pontja a Budapesti közúti vasút nagyarányú fellendülésének, mely új vonalak létesítésével hálózatát 82 kilométerre terjesztette ki s 100 millió koronát ruházott be hálózatába. A kocsik száma is, mely a lóvonatú közlekedés utolsó évében 308 volt, felemelkedett 881-re, személyzete pedig a 4000-et haladta meg.

A közúti vasútnál sokkal később keletkezett a Budapesti városi villamos vasút. Az 1885. évi országos kiállítás alatt a Teréz-körúton létesített próbavonalat 1889-ben a Siemens és Halske-cég által megépített végleges vasút követte, mely már fennállásának első éveiben kiépítette hálózatát, úgyhogy ez később csak lényegtelenül módosult. A kiépített pályák hossza 55·3 km, a beruházott tőke 49 millió korona; 530 személyszállító kocsija van s alkalmazottjainak száma harmadfélezer.

Az ezredéves országos kiállítás évében épült meg a Gizella-tértől a Városligetig haladó Ferenc József földalatti villamos vasútnak 3·7 km hosszú pályája s ugyanakkor keletkezett a Budapest-Újpest-Rákospalotai villamos vasút is, melynek pályája jelenleg 16·3 km. hosszú, 82 kocsival és 317 alkalmazottal.

A világháborút követő összeomlás a közúti vasutak jogi helyzetében lényeges változásokat idézett elő. A forradalmak romboló törekvése először is megszüntette

azok önállóságát és Budapesti egyesített villamos vasutak neve alatt egységes vállalattá igyekezett összekovácsolni. De a törvénytelen uralom bukásával ez az alapítás is letűnt, a székesfőváros pedig az 1772/1922. kgy. sz. határozat alapján 1923. január 1-én megváltván a vállalatokat, megalapította a Budapest székesfővárosi közlekedési részvénytársaságot, mely előjogot nyert 90 évre a székesfőváros közterületeinek közlekedési vállalatok céljaira való használata tekintetében s az összes közúti vasutakat kezelésébe vette át. Az ekként egyesített vállalatok kocsiparkja 1.513 kocsiból áll, melyek 1922-ben 9,149.168 menettel 60,422.000 kocsikilométert tettek meg. Összes alkalmazott személyzetük, mely 1915-ben 7.011 főből állott, most 9.625-re rúg. Az egyesített közúti vasutak fejlődése a következő adatokból ismerhető meg (Entwicklung der Tramways):

		1873	1880	1890	1902	1915	1922
Pályahossza } Sínhálózat } Km.	Länge d. Strecken } Km.	23'37	37'88	54'89	113'01	156'48	156'94
	Länge der Geleise } Km.	38'54	65'04	104'72	240'60	352'94	352'39
Menetek	Fahrten	389.890	464.835	876.498	4,236.237	8,683.087	9,149.168
Kocsikilométerek	Wagenkilometer . . .	2.452	3.272	5.829	21.363	52.965	60.422
						1913	
Kocsik	Wagen	168	237	353	645	1.463	1.513
Lovak	Pferde	556	650	1.217	—	—	—
						1915	
Személyzet	Personal	—	500	910	2.803	7.011	9.625
Beruházott tőke	Invest. Capital (1000 K)	3.249	4.069	11.302	67.550	165.434	168.868

A nagy közúti vasutak mellett keletkezett egyéb vállalatok csekély jelentőségűek; 1870-ben keletkezett a Budai hegy-pálya, mely 90 méter hosszú drótkötélpályán közvetíti a forgalmat az alagúttól a várbeli Szentgyörgy-térre. 4 évvel reá épült ki a Svábhegyre vezető, 3 km hosszú fogaskerekű vasút, mely 1889. évben a Széchenyi-hegyig hosszabbított meg (egész hossza 3'91 km); beruházási tőkéje eredetileg 2,400.000 K volt, az eredeti társulat megbukásával az új vállalat 652.000 K-ért szerezte meg a pályát. E vasút forgalma csak az utolsó években emelkedett némileg. Ugyancsak 1874-ben épült ki az 1'73 km hosszú Margitszigeti lóvaspálya, melynek azonban a közforgalomban semmi számottevő szerepe nincs.

Az összes közúti vasutak fejlődése (Entwicklung der gesamten Strassenbahnen):

		1873	1880	1890	1902	1915	1922
Pályahossza	Länge d. Strecken } Km.	26'47	42'48	60'39	118'51	162'21	162'67
	Länge der Geleise } Km.	41'48	69'48	110'01	245'89	357'89	358'04
Menetek	Fahrten				4,314.720	8,799.130	9,231.148
Kocsikilométerek	Wagenkilometer . . .	2.452			21.399	53.007	60.448
						1913	
Kocsik	Wagen	190	259	375	667	1.488	1.536
Lovak	Pferde	562	656	1.225	8	9	9
						1915	
Személyzet	Personal	—	556	973	2.876	7.072	9.705
Beruházási tőke (millió korona)	Investiertes Capital (Millionen Kronen)	5'75	6'57	12'40	68'39	167'88	171'04

A közúti vasutak személyforgalma az elmúlt félszázad alatt óriási méretekben emelkedett; 1873-ban a két fennálló vállalat, a Budapesti közúti vasút és a Budai hegy pályája, együttvéve nem szállítottak 9 millió embert; az 1874-ben alakult fogaskerekű vasúttal és a margitszigeti lóvasúttal együtt ez a forgalom 1888-ig is csak 15 millióra emelkedett, úgy hogy a közúti vasút, pályájának megkétszerezése mellett is, alig megdupláztta személyforgalmát. A Városi villamos vasút megalapítása és a közúti vasút villamosítása vetette meg alapját a közúti vasúti forgalom nagy fellendülésének. Négy év alatt, 1888-tól 1892-ig megkétszereződött a szállított személyek száma és újabb hat év alatt már 62 millió utasra szökött fel. Ebből a szaporulatból csak 5—6 millió esik az újonnan létesült földalatti és BÜR-vasútra, úgy hogy a nagymérvű emelkedés a két nagy vállalatra esik. Ezentúl még rohamosabb a forgalom emelkedése: 1905-ben 83 millió, 1910-ben 158 millió, 1915-ben 228 millió és 1918-ban 366 millió az utasok száma; ekkor visszakonyul a forgalom görbéje. Két év alatt 283 millióra csökken az utasok száma s az 1921. év újabb emelkedése után 293 millióra, majd 1923-ban 222 millióra száll alá, tehát mélyebbre, mint nyolc évvel azelőtt. A visszaesést elsősorban a proletárdiktatúra okozta rombolás idézte elő, mely a közúti vasutak forgalmát óriásilag megbénította (a menetek száma 1915-től 1920-ig 8·8 millióról 5·8 millióra, a megtett kocsikilométereké 53 millióról 36-ra szállt alá), utóbb a viteldíjak gyakori és igen magas emelése apasztotta az utazó személyek számát, úgy hogy 1923-ban a 9·2 millió menetre és 60·4 millió kocsikilométerre megnövekedett üzem mellett is a szállított személyek száma mélyen alatta maradt a korábbi forgalom sűrűségének; ugyanis leapadt 222 millió személyre, vagyis a tíz év előtti forgalom mértékére.

A közúti vasutak személyforgalmának részletezése (Specification des Personenverkehrs der Strassenbahnen):

	Budapesti közúti Strassenbahn	Városi villamos Elektrische Stadtbahn	Ferenc József földalatti Untergrundbahn	Bp.—Újpest—Rákospalotai Rákospalotter-Bahn	A 4 vasút együtt Zusammen	Budai hegy pályája Dampfschienenrampe	Svábhgyei fogaskerekű Zahnradbahn
a) Szállított személyek száma — Anzahl der beförderten Personen							
1873	8,444.733	—	—	—	8,444.733	420.000	—
1877	6,086.887	—	—	—	6,086.887	396.214	64.962
1880	7,139.757	—	—	—	7,139.757	409.424	82.064
1885	12,696.919	—	—	—	12,696.919	571.787	148.402
1890	18,104.164	4,459.234	—	—	22,563.398	453.365	201.490
1895	23,365.949	17,212.653	—	—	40,578.602	503.030	241.062
1902	41,467.660	20,142.063	3,024.362	2,945.550	67,579.635	437.871	245.512
1905	49,038.947	26,515.252	3,030.709	3,568.553	82,153.461	481.574	285.923
1910	100,356.078	45,164.738	4,167.688	7,019.414	156,707.918	514.596	262.963
1915	141,889.692	68,654.076	5,655.511	10,970.197	227,169.476	867.250	348.559
1918	212,144.557	118,701.905	13,599.705	18,720.011	363,166.178	1,530.135	676.176
1919	164,900.508	93,476.139	11,308.651	14,182.861	¹⁾ 333,404.711	1,810.250	483.532
1920	105,180.699	68,664.801	8,585.295	9,462.576	¹⁾ 270,459.768	1,187.962	622.237
1921	118,206.364	73,205.264	8,500.532	11,136.258	¹⁾ 306,510.709	1,119.826	576.587
1922	113,077.971	73,782.713	5,856.994	10,538.961	¹⁾ 284,132.647	1,190.781	685.406
1923	144,078.436	—	3,631.285	7,719.715	¹⁾ 215,750.162	719.926	502.547

¹⁾ Beleszámítva a bérletjegyeket és az ellenőrök által kiadott jegyeket is, amelyek az egyes vasúti társulatok szerint nem részletezhetők.

	Budapesti közúti Strassenbahn	Városi villamos Elektrische Stadtbahn	Ferenc József földalatti Unter- grundbahn	Bp.—Újpest— Rákospalotai Rákospaloter- Bahn	A 4 vasút együtt Zusammen	Svábhegyi fogaskerekű Zahnrad- bahn
<i>b) Egy kilométer pályahosszra szállított személyek</i> Beförderte Personen pro Kilometer der Bahnstrecke						
1873	361.349	—	—	—	361.349	—
1877	234.833	—	—	—	234.833	21.582
1880	188.483	—	—	—	188.483	27.263
1890	395.373	490.025	—	—	411.065	51.531
1895	486.993	748.702	—	—	571.771	61.652
1902	669.697	614.649	817.395	201.474	597.996	62.790
1910	1,352.507	903.114	1,126.402	370.613	1,067.129	67.253
1915	1,784.327	203.401	1,528.516	676.754	1,451.747	89.145
1920	1,815.716	1,749.666	3,275.887	817.710	1,723.332	159.139
1922	1,935.877	1,864.437	2,216.864	905.867	1,810.453	175.295

A helyi személyforgalom sűrűségének intenzitását jellemzi az egykilométer pályahosszra jutó utasok számának erős emelkedése. A fent közölt adatok szerint 1873-ban 1—1 km pályahosszra a közúti vasútnál 361.349 utas jutott, sőt ez a szám 1877-ben és 1880-ban még lényegesen alászállott. Ezentúl azonban a forgalom erősen fokozódik s a pályáknak 1 kilométer hosszára már 1910-ben egymilliónál több utas jut, mely szám 1922-ben a közúti vasútnál 1,935.877, a városi villamos vasútnál 1,864.437, sőt a földalatti vasútnál 2,216.864-re emelkedett. Ennél még nagyobb volt a földalatti vasút 1918. évi átlagforgalma, amikor 1 km. pályahosszra 3,675.596 utas jutott.

A közúti közlekedés hatalmas kifejlődése az egyéb utcai közlekedési eszközök jelentőségét mindinkább háttérbe szorította s azoknak térfoglalását megnehezítette. Ez áll nevezetesen a társaskocsiközlekedésről, mely 1895-ig — mint már említettük — magánvállalkozók kezén volt, kik az igényeknek semmiképen meg nem felelő kocsikat járatnak. Ezért a székesfőváros a magántársaskocsik engedélyének bevonásával 1895-ben a Budapesti társaskocsi részvénytársulatnak adott kizárólagos engedélyt társaskocsik járatására. Ez a társulat 55 modern kocsival kezdte meg a forgalmat, de a forgalom nem bírta a költséges befektetéseket jövedelmeztetni s a bukott társulattól 1897-ben az Első magyar közlekedési vállalat vette meg jutányosan az egész berendezést; e vállalat 70—112 kocsival bonyolította le a forgalmat és legforgalmasabb éveiben 10—13 millió utast szállított. A háború után megnehezedett viszonyok miatt a Fővárosi közlekedési vállalat kezébe került a forgalmában erősen megcsappant vállalat, melyet a Tanács 1923-ban a Fuvartelepbe olvasztott be. A vállalat 1922 óta autóbusz-forgalmat tart fenn, mely jelenleg önálló üzemként kezelik.

A bérkocsik száma 1875-ben 800, 1895-ben 1.034 és 1905-ben 1.860 volt. 1915 óta, amidőn számuk 1.818 volt, számuk a forgalomba hozott gépkocsik elszaporodása miatt folyton csökken s 1923-ban 1.286-ra szállt alá. Gépbérkocsik 1915-ben jelentek meg először mint nyilvános közlekedési eszköz; 1923-ban 200 ily kocsi volt forgalomban, amelyek 50 állomáshelyen álltak a közönség rendelkezésére. Emellett a személyszállító magángépkocsik is 1905 óta mindjobban divatba kerültek s 1917-ben 1.811 ily kocsi szaladt Budapest utcáin. Az 1919. évben a román megszálló csapatok a gépkocsik legnagyobb részét elrabolták, úgy hogy

1920-ban csak 501 ily kocsí volt Budapesten. A közönség azonban lassanként újból beszerzett gépkocsikat és 1923-ban ismét 1.860 magángépkocsí volt a főváros területén. A gépbérekocsik, postai gépkocsik és teherszállító gépkocsik beszámításával a géperejű összes járművek száma volt Budapesten 1905-ben 213, 1910-ben 693, 1912-ben 1.377, 1917-ben 2.205, 1920-ban 803 és 1923-ban 2.588.

A helyi közlekedésnek számottevő tényezői a dunai hajók személyszállító gőzösei. Két rendbeli vízi szállítóvállalat bonyolította ezt le: a Dunagőzhajózási társaság helyihajói, melyek a Boráros-tértől Óbudáig és Újpestig, továbbá a Margitszigetre közvetítették a forgalmat és a Csavargőzösvállalat, mely apró gőzöseivel a két part közti átkelést közvetítette; 1918-ban a Magyar folyam- és tengerhajózási részvénytársaság vette át mindkétrendbeli forgalom lebonyolítását. Csakis az átkelőforgalom ért el számra nézve nagyobb jelentőséget, de az is a világháború óta annyira megcsappant, hogy az összes helyiforgalomnak alig teszi 1—2 százalékát. A Dunagőzhajózási társulat helyi személyforgalma a múlt század nyolcvanas és kilencvenes éveiben egymillió körül ingadozott; legnagyobb volt az ezredéves országos kiállítás évében, amidőn hajói a Margitszigetre 356.014, a partmenti forgalomban 1,520.373 személyt szállítottak. Azóta egész forgalma alig haladta meg évente a félmillió személyt s csak azóta, hogy a MFTR vette át és tökéletesítette a forgalmat, lendült fel újból némileg, úgyhogy 1923-ban 1,117.179 személyre emelkedett.

A hajóforgalom a dunai hidak építésével mindjobban veszített jelentőségéből és méreteiből. A főváros egyesítésekor egyedül az 1849. november 21-én megnyílt Széchenyi-Lánchíd kötötte össze a két partot; akkor évente 8—9 millió személy közlekedett rajta és kocsiforgalma is jelentékeny volt. Az 1876-ban megnyílt Margithíd fennállásának első éveiben egymillió átkelőnél alig többet vont el a Lánchidtól s csak 1895 óta használta négy- és ötmillió embernél több, amikor a Lánchidon már 10—12 millió ember kelt át. A Ferenc József-hidon, melyet 1896. október 4-én adtak át a forgalomnak, fennállásának első éveiben átlag négy- és ötmillió ember kelt át; ez a hid új forgalmat teremtett, aminek jele, hogy megnyitása óta a Lánchid forgalma csak egymillió személlyel csökkent. Viszont nem volt ily jelentősége az 1903. október 4-én megnyílt Erzsébet-hidnak, melynek évi 4 millió főnyi gyalogforgalma egyenesen a Lánchid forgalmát apasztotta, ez a hid tehát csak könnyített a forgalmon, azt megrövidítette és kényelmesebbé tette, de hátvidék híján új forgalmat nem teremtett. A Margithidról a Margitszigetre vezető szárnyhidon, melyet 1900. július havában adtak át a forgalomnak, 1915-ig állandóan csak 200—280.000 ember kereste fel a szigetet; e hid forgalma csak 1918 óta gyarapodott s maximumát 1922-ben érte el 1,046.728 gyalogátkelővel. Mindent összevéve, a hidak személyforgalmánál korántsem találunk akkora gyarapodást, mint a többi közlekedési eszköznél; úgy látszik, hogy a főváros fejlődésének nincsen különösebb befolyása a két part közötti forgalom növelésére, amely bizonyos határok között marad s független a főváros extenzív terjeszkedésétől. A hidak forgalmára vonatkozólag egyébként 1918. november hónapja óta, amidőn a hídvámot eltörölték, adataink nincsenek. Hasonlóképpen nincsenek a budai alagút forgalmáról sem, amely a főváros egyesítésének első éveiben 1,2—1,4 millió személy körül ingadozott, azután a kétmilliónál magasabbra is emelkedett (maximuma az országos kiállítás évében 2,904.510 személlyel), de utóbb ismét kétmillióra szállt alá s ennél magasabb alig volt már.

A helyi személyforgalom összképe (Gesamtübersicht des localen Personenverkehrs):

	Összes közúti vasutak Sämtliche Strassenbahnen	Társaskocsik Omnibuse	Helyi hajók és csavargőzösök Localschiffe und Propeller	Mindössze Insgesamt	Hidak forgalma Personenverkehr der Brücken	Alagút Tunnelverkehr
1873	8,864.733	—	—	—	9,750.400	1,300.000
1875	7,458.972	—	3,606.048	11,065.020	8,549.200	1,248.945
1880	7,674.025	—	4,023.542	11,697.567	8,922.313	1,341.245
1885	13,480.639	—	5,065.401	18,546.040	11,753.601	1,902.205
1890	23,249.871	—	5,093.398	28,343.269	13,136.400	2,048.490
1895	41,353.586	3,420.566	4,692.635	49,466.787	15,690.400	2,667.590
1900	65,034.030	3,550.954	3,037.749	71,622.733	18,487.492	2,365.225
1905	83,002.682	7,447.154	5,368.404	95,818.240	17,800.263	1,726.180
1910	157,586.992	11,135.512	6,302.283	175,024.787	18,675.098	1,938.600
1915	228,476.242	8,485.643	7,243.646	244,205.531	10,647.127	1,429.200
1918	365,632.862	4,159.249	3,888.627	373,680.738	6,462.738	1,873.200
1919	349,402.050	2,409.613	377.959	352,159.622		
1920	282,814.992	1,721.605	1,142.085	285,678.682	1918. november óta adatok nincsenek	
1921	315,329.913	1,323.358	1,783.264	318,436.535		
1922	293,219.916	2,613.398	1,822.171	297,655.485	Seit November 1918 keine Angaben	
1923	222,310.693	2,769.518	2,564.160	227,644.371		

A vasutak fejlődése. (Entwicklung des Eisenbahnnetzes.) (V. ö. a 124—125. sz. táblákat.) Az anyagi műveltség és a forgalom fokozódásával a közlekedési eszközök tökéletesbulésének is lépést kellett tartania. A XVIII. században, sőt egészen 1846-ig, az országutakon kívül a Duna volt a főváros egyetlen forgalmi eszköze. Már 1827-ben történt ugyan kísérlet egy vasút építése iránt és a pest-kőbányai úgynevezett lebegővasút létre is jött, de forgalmának csekély volta miatt csakhamar beszünttetett. Hosszas sikertelen tárgyalások és kísérletezések után végre 1846 július 15-én megnyílt az első vasúti vonal, mely Pestet Váccal kötötte össze. Két évvel rá megnyílt a ceglédi vonal is; az ezután következő 13 év alatt Budapestről kiinduló újabb vonalak ugyan nem épültek, de azért Budapest forgalmi jelentősége nagyban emelkedett a már megkezdett vasúti vonalaknak nagyobb távolságokra való kiépítése által. Így jutott Budapest a váci vonal lassankénti kiépítése által már 1851 végén Bécscsel közvetlen vasúti összeköttetésbe, 1854-ben déli irányban már Szegedig, 1857-ben Temesvárig volt a vasúti hálózat kiépítve s ugyanez évben Debrecen, a következőben Nagyvárad és Arad, majd két évvel rá Nyíregyháza és Kassa is bevonatott a forgalmi hálózatba. 1861-ben a Délivásút kanizsai vonalának megnyíltával Budapest közlekedése délnyugati irányban Pragerhofig nyert vonalat. Innen kezdve azután rohamosan fejlődött a magyar vasúti hálózat és a Budapestről kiinduló vasúti vonalak is folyton szaporodtak. 1867-ben kiépült a hatvani vonal és a kőbányai felsőpályaudvarról a józsefvárosi és a kőbányai alsópályaudvarra vezető szárnyvonalak; 1870-ben Kolozsvárral, 1872-ben Ruttkával, 1875-ben Gráccal létesült az összeköttetés. Megvalósulásához közeledett Széchenyi 1848. évi programja: „A magyar kereskedelem és iparfejlődés gyűlpontja Budapest, ez az ország szive, melynek irányában úgy lehet tekinteni az egyes közlekedési vonalakat, mint mennyi főeret, mely a szívből a vérforgást az ország véghatáráig eszközli. Eszerint Budapestről, ezt mint központot tekintve, úgy kell a fővonalakat vezetni, hogy azok

hazánkat világkapcsolatba juttassák s e jótéteményt lehetőleg minden ország-részre árasszák.“

Ezek szerint a főváros egyesítésének évében a következő vasúti vonalak léteztek Budapest területén :

az Osztrák-magyar államvasút Budapest—Vác—Marcheggi vonala, mely 1846 július 15-én nyílt meg Vácig, 1850-ben Párkány-Nánáig s 1851-ben Pozsonyig hosszabbított meg (hossza a főváros területén 7·11 km);

a Pest—Szolnoki vonal, mely 1847 szeptember 1-én nyílt meg s 1853-ban Félégyházáig, 1854-ben Szegedig meghosszabbított (hossza a főváros területén 12·55 km);

a Magyar Északi Vasút Pest—Hatvani vonala (hossza a főváros területén 7·22 km), mely 1867-ben Salgótarjánig, 1870-ben Miskolcig meghosszabbított;

a Déli vasút Buda—Nagykanizsai vonala, mely 1861 április 1-én nyílt meg (a főváros területén 4·98 km hosszal).

Ezekon kívül meg volt építve még az Osztrák-magyar államvasút Rákos rendező p. u.—Kőbányai alsó p. u. közötti (1 km hosszú) vonala és a Magyar Északi Vasút Kőbányai alsó p. u. és Kőbánya felső p. u. közötti vonala (az ú. n. Királyvágány, melynek hossza 1·3 km).

A főváros egyesítésének évében eszerint 34·16 km-nyi vasúti vonalak léteztek a város határában, melyek 165 km vágányhossz mellett összesen 210 hektár területet foglaltak el. E vonalak közül az 1868. évi XLIX. törvénycikk államosította a Magyar Északi Vasút vonalait és ezzel alapját vetette meg a Magyar királyi államvasutak (MÁV) hálózatának, de azután évekig új vonal nem épült. Az 1872. évi IX. törvénycikk engedélyezte a (Kelenföldre építendő) Budapesti összekötő vasutat a sertéshizlalóhoz és a marhavására vezető szárnyvonalakkal (10 km), melyeket a M. kir. államvasutak 1877 október 23-án a forgalomnak átadtak. Egy évvel reá (1878 november 18-án) nyílt meg Kőbánya összekötője a sertéshizlalóval és a szentlőrinci átrakodó állomással (7 km), melyeket ugyanazon törvénycikk alapján szintén a MÁV épített meg. Kevéssel utóbb (1879 január 15-én) nyitotta meg a MÁV a vámházi kiágazást (4 km).

1880 óta a törvényhozás nagymértékben fejlesztette a M. kir. államvasutakat s ezzel együtt Budapest vasúti hálózatát is lényegesen kibővítette. Az 1880. évi XXXVIII. t.-c. alapján megépült és 1882 március 12-én megnyílt a Rákos—Újszászi vonal, melyből 2·088 km esik a főváros területére, ugyanezen évi november 16-án megnyílt a Budapest—Pécsi vasútnak az 1881. évi XLVI. t.-c. által engedélyezett Kelenföld—Baranyaszentlőrinci vonala, melynek azonban csak csekély darabkája (215 m) esik a főváros területére, és december 5-én az 1880. évi XLII. t.-c. által engedélyezett Budapest—Szabadkai vonal (3·619 km-el Budapest határában) és a MÁV Budapest-kitérő vonala, melynek építését az 1880. évi XXXV. t.-c. rendelte volt el.

Nagy fordulóponthoz jelentett a főváros vasútügyének fejlődésében az 1884. év. Már az 1882. évi XLV. t.-c. rendelte el a MÁV. Kelenföld—Újszöny; vonalának kiépítését, az 1883. évi XXVI. t.-c. pedig a Budapest—Keleti (akkor Központi) pályaudvart létesítette; amaz (3·398 km helybeli hosszal) 1884. július 15-én, emez (3 km) augusztus 16-án adatott át a forgalomnak, amivel a MÁV vonalainak hossza (a főváros területén) 63·5 km-re, vágányhossza 323·1 km-re, összerterülete pedig 388·58 hektárra növekedett; a Déli vasút állományaiban semmi változás nem történt.

Ezen nagyszabású építkezések után hosszabb szünet állott be, de már 1887-től kezdve újabb erős fellendülés mutatkozik a vasutak építésében. Sorra a következő vonalak nyíltak meg:

- 1887. január 1-én a MÁV Budapest—Dunaparti szénrakodó vonala (1 km);
- 1887. április 12-én a Budapest—Pestszentlőrinci vonal (8 km);
- 1887. augusztus 7-én a B. H. É. V. Budapest—Soroksári vonala (10 km);
- 1888. július 20-án a B. H. É. V. Budapest—Cinkotai vonala (10 km);
- 1888. augusztus 17-én a B. H. É. V. Budapest—Szentendrei vonala (16 km);
- 1889. június 8-án a Budapest—Lajosmizsei h. é. vasút;
- 1889. augusztus 23-án a MÁV Budapest Keleti p.-u.—Kőbányai vonala (3 km);
- 1889. szeptember 30-án a MÁV Budapesti balparti körvasútja (16 km);
- 1889. november 9-én a MÁV Budapest—Józsefváros—Ferencvárosi vonala (4 km), utóbbi három az 1888. évi XXVII. t.-c. alapján.

Az 1891. év nevezetessé vált Baross Gábor miniszter nagyszabású államosítási akciója által; miután már 1889-ben a zóna-tarifa behozatala előre nem sejtett méretekben növelte az államvasutak személy- és áruforgalmát, ezen akció folytatásaként az 1891. évi XXV. t.-c. által államosítottak az Osztrák-magyar államvasút vonalai, tehát a Budapestről Vác—Marchegg, Szolnok és Kőbánya felé vezető vonalak és a nyugati pályaudvar. Ezt megelőzőleg már az 1889: XV. t.-c. államosította a Budapest—Pécsi vasutat is. Új vonalakként megépültek és megnyíltak:

- 1891. május 12-én a MÁV Budapest—Ferencvárosi marhavásártér vonala (2 km);
- 1892. január 1-én a MÁV Budapest balparti körvasútból Rákos rendező p.-u.-hoz vezető és palotai szárnyvonala (7 km) az 1888. évi XXVII. t.-c. alapján;
- 1892. augusztus 11-én a MÁV Kőbánya—Sertéshízlaló vonala (2 km);
- 1892. szeptember 1-én a MÁV Budapest jobbparti körvasútja (6 km) az 1891. évi XXIV. t.-c. alapján;
- 1892. október 22-én a MÁV Budapest—Ferencváros—Sertéshízlaló vonala (3 km);
- 1893. január 1-én a MÁV dunabalparti körvasútjának második rákosi szárnya (1 km);
- 1894. október 8-án a MÁV Budapest jobbparti körvasút összekötő íve (2 km) az 1891. évi XXIV. t.-c. alapján;
- 1895. november 17-én a Budapest—Esztergomfűzitői h. é. vasút Óbuda—Kenyérmezői vonala (40 km);
- 1896. május 1-én a MÁV jobbparti körvasutat a Budapest—Esztergomi h. é. vasúttal összekötő vonala (3 km);
- 1896. november 3-án a Budapest—Esztergomfűzitői h. é. vasút Budapest—Angyalföld—Óbudai vonala (4 km);
- 1899. szeptember 19-én a Budapest—Budafoki h. é. villamos vasút (7·8 km);
- 1900. október 12-én a Budapest—Szentlőrinci h. é. vasút villamoserőre átalakítottatott és kibővítettett;
- 1904. január 14-én a Budapest—Cinkota—Kerepesi h. é. vasútnak összekötővágánya a MÁV Budapest—Kőbányai vonalával, valamint a Ferenc József-laktanya állomás csonka vágánya.

A vasúti hálózat az utolsó két évtizedben újabb fővonalakkal nem gyarapodott; ellenben nagy számmal keletkeztek az államvasutakhoz csatlakozó s magánfelek tulajdonát képező ipari vágányok, — nem kevesebb mint 76 — melyek egyes iparvállalatokat csatolnak a MÁV hálózatához, különösen a balparti körvasúthoz, a kőbányai, lipótvárosi és angyalföldi állomásokhoz. Ezen vonalak hossza 1904 óta 25 km-ről 77·13-ra emelkedett. Bővült továbbá a Budapesti helyi érdekű vasutak hálózata is néhány kilométernyi pályahosszal.

A vasúti hálózat fejlődése (Entwicklung des Eisenbahnnetzes):

a) Összes vasúti vonalak — Sämtliche Eisenbahnlinien:

	Építési hossz Baulänge Kilometer	Terület — Areal		Vágányhossz — Länge der Geleise		Vasúti épületek Bahn- gebäude	Személyzet Eisenbahn- personal
		Összesen Zusammen hektár	Pályaudvarok Bahnhöfe Hectaren	Összesen Zusammen Kilometer	Pályaudvarok Bahnhöfe Kilometer		
1874	34 ¹⁶	210 ⁰⁵	118 ³²	165 ¹³	116 ¹⁸		
1884	68 ⁴⁸	413 ⁰¹	222 ⁶⁵	340 ⁴³	262 ⁶⁸		
1894	147 ⁸⁵	483 ⁹⁰	289 ⁷⁹	440 ⁴⁰	288 ⁰⁸	703	10.050
1898	157 ⁹⁶	510 ⁹⁸	302 ³⁹	483 ¹³	328 ⁸¹	893	11.285
1902	172 ¹⁷	580 ⁴³	327 ⁹²	536 ⁹⁵	355 ⁷⁸	1.044	12.041
1908	173 ⁹⁴	645 ⁵⁶	458 ⁰⁰	551 ¹⁴	407 ⁶²	1.087	12.981
1912	182 ⁸²	688 ⁶⁹	540 ¹²	661 ⁸¹	506 ³⁹	1.157	19.173
1915/16	192 ⁵⁰	687 ⁷⁴	553 ⁰⁵	664 ⁵⁹	508 ²⁸	1.144	19.043
1920/21	229 ⁰¹	709 ⁷²	547 ⁸⁸	702 ⁴²	551 ¹⁹	1.158	24.842

b) A vasútak építési hossza (km-ben) — Baulänge der Bahnlinien (in Km):

	M. kir. államvasutak — Kgl. Ungarische Staatsbahnen					Délivásút	Helyi- érdekű vasutak Vincinal- bahnen	Mindössze Insgesamt
	Tulajdon vonalai Eigene Linien	Kezelt h. é. vasutak Verwaltete Vincinal- bahnen	Csatlakozó magánvonalak Anschlusslinien					
			saját tulajdon Eigene	magán- Fremde		Südbahn		
1874	29 ¹⁸	—	—	—	29 ¹⁸	4 ⁹⁸	—	34 ¹⁶
1884	63 ⁵⁰	—	—	—	63 ⁵⁰	4 ⁹⁸	—	68 ⁴⁸
1894	102 ¹²	—	5 ⁰³	19 ¹⁶	126 ³¹	4 ⁹⁸	16 ⁵⁶	147 ⁸⁵
1898	109 ⁴³	3 ⁹²	4 ⁰⁴	18 ⁶¹	136 ⁶⁰	4 ⁹⁸	16 ³⁸	157 ⁹⁶
1902	110 ⁰⁷	3 ⁹²	3 ²⁵	25 ⁹⁴	144 ⁰⁸	4 ⁹⁸	23 ¹¹	172 ¹⁷
1908	107 ⁰¹	5 ⁶⁹	3 ²⁵	31 ¹⁴	147 ⁰⁹	4 ⁹⁸	21 ⁸⁷	173 ⁰⁴
1912	113 ⁴²	5 ⁶⁹	2 ⁴⁸	35 ⁶⁸	157 ²⁷	4 ⁹⁸	20 ⁵⁷	182 ⁸²
1915/16	112 ²⁰	5 ⁵⁹	1 ⁵⁴	47 ⁵²	166 ⁹⁵	4 ⁹⁸	20 ⁵⁷	192 ⁵⁰
1920/21	117 ⁹⁶	5 ⁶⁹	1 ³⁸	77 ¹³	202 ¹⁶	4 ⁹⁸	21 ⁸⁷	229 ⁰¹

A vasutak hálózatának kiterjesztése a személyforgalmat nagy mértékben szaporította; de érthető, hogy a személyforgalom sokkal nagyobb mértékben gyarapodott, mint a székesfőváros területére eső vasúti hálózat, mert az utóbbi méreteiben nem változott, ha az ország különböző részében új fő- és szárnyvonalak épültek, melyek új vidékeket kapcsolnak a főváros forgalmi központjához. Így a vasúti hálózat kiépítése folytán Budapest 15 fő vonal, ú. m. a pozsonyi, zsolnai, ruttkai, kassai, máramarosszigeti, brassói, aradi, szegedi, zimonyi, pécsi, fiumei, balatonvidéki, gráci és bécsi vonalak kiinduló pontjává lett, melyekhez még a Délivásút hozzájárult, innen indulnak ki a szentendrei, esztergomi, budafok—tétényi, törökbálinti, cinkotai, gödöllői, szentlőrinci és lajosmizsei helyi érdekű vasutak és idecsatlakozik az áruforgalom szempontjából nevezetes körvasút. E nagy vasúti hálózatnak összesen 28 pályaudvara van, melyek közül 18 van az államvasutak tulajdonában és 10 a személyforgalom lebonyolítására szolgál. Ezekben a vonatforgalom nagymértékben emelkedett; a kilencvenes évek végén csak 130—140.000 vonatot indítottak az összes vasúti vállalatok. 1900-ban ezeknek száma 214.115, 1905-ben 340.449 és 1910-ben 537.249 volt. A nagy emelkedést a MÁV-on kívül a helyi érdekű vasutak forgalmának erős fellendülése okozta. 1915-ig még további rohamos emelkedés mutatkozott; az indított vonatok száma 1914-ben (már a háború okozta tömeges katonaszállítások folytán) 895.388-al érte el maximumát, amikor az államvasutak egymagukban félmilliónál több vonatot indítottak. De a következő években

és különösen a kommunizmus és a román megszállás romboló hatása alatt, majd az új államhatárok megállapítása folytán a vasúti forgalom óriásilag csökkent. 1921-ben az összes vasutak csak 394.432 vonatot indítottak el s ebből az államvasutakra csak 128.503 esik, tehát a háború előtti normális forgalomnak alig több, mint harmadrésze. 1922-ben ugyan javult a vonatforgalom (503.646-ig), de a többlet inkább az erősen fejlődő helyiérdekű vasutakra esik s az államvasutaknál jelentéktelen volt. A Déli vasút forgalma is a háború előtti vonatforgalomnál felével kisebb.

A vasúti vállalatok által indított vonatok száma volt (Anzahl der abgelesenen Eisenbahnzüge):

	M. kir. államvasutak Staatsbahn	Déli vasút Südbahn	Helyi érdekű vasutak Vicinalbahnen	Összesen Zusammen
1890	117.035	5.025	15.585	137.645
1895	126.099	8.968	25.823	160.890
1900	168.411	5.974	39.730	214.115
1905	199.995	5.891	134.563	340.449
1910	280.087	5.542	251.620	537.249
1914	529.878	5.532	359.978	895.388
1915	499.427	6.007	334.352	839.786
1920	122.779	2.698	206.076	331.553
1921	128.503	4.232	261.697	394.432
1922	141.750	3.479	358.417	503.646

A vasutak és gőzhajók személyforgalma. (Personenverkehr der Eisenbahnen und Dampfschiffe.) (V. ö. a 104. sz. táblázatot a 126—129. lapon és a X. számú grafikus táblát.) A vasúti hálózat fejletlenségéből kifolyólag, mely a főváros egyesítésekor Budapest közlekedési viszonyait jellemezte, az ezeken lebonyolított személyforgalom nagyon csekély volt. 1875-ben — amely évre vonatkoznak legrégibb adataink — a főváros összes közlekedési eszközein (vasutakon és hajókon) mindössze 1,752.482 személyt szállítottak, még pedig 917.257 személy érkezett ide s 835.225 személy utazott el. Egészen 1882-ig nem mutatkozott a személyforgalomban számottevő emelkedés, innen kezdve azonban lassanként fokozódott a forgalom és 1888-ban először haladta meg a hárommilliót. Az 1889. év augusztus 1-vel a M. k. államvasutakon életbeléptetett zóna-tarifa a személyforgalmat addig elképzelhetetlen módon növelte; már az új tarifa életbeléptetésének első havában (augusztus) a keleti (akkor központi) pályaudvaron érkezett személyek száma 94.615-ről 169.699-re, az elutazott személyeké 117.712-ről 126.001-re szökkent fel s ez a növekedés továbbra is megmaradt, úgy hogy az év teljes személyforgalma még az 1885-iki kiállítási év kivételes állapotához képest is a forgalomnak oly rendkívüli fejlődését involválja, mely a legvérmesebb reményeket is túlhaladta. Minthogy pedig a MÁV tarifa-csökkentése hasonló eljárásra bírta a többi vasúti vonalakat is, Baross Gábor ezen újítása a főváros forgalmát minden irányban a legintenzívebb módon fokozta.

1887-ig a MÁV-on és az államosított Osztrák-magyar vasúton kívül csak a Déli vasút bonyolította le Budapest személyforgalmát. 1888 óta azonban kiépültek a helyi érdekű vasutak, melyek azon időtől kezdve a forgalomnak új, addig ismeretlen nemét, a szomszédos forgalmat létesítették. Az 1888-ban megnyitott Szentendrei, Cinkotai, Haraszi és Szentlőrinci vonalak egyúttal alkalmat és lehetőséget adtak a főváros környékén újabb meg újabb telepek és községek alapítására, melyek viszont

a szomszédos forgalmat erősen megduzzasztották. Ennek következtében a helyi-érdekű vasutak, melyekhez 1896-ban az Esztergomi és 1899-ben a Budafoki is csatlakozott, lassanként a forgalomnak igen jelentékeny részét ragadták magukhoz, helyesebben oly forgalmat teremtettek és növeltek nagyra, mely azelőtt alig volt meg csiráiban.

A személyforgalomnak abban az óriási emelkedésében, mely Budapest fejlődésére oly jelentékeny hatással volt, eszerint a szomszédos forgalomnak döntő szerepe jutott. Ez a forgalom lassanként növekedett, amint a kiépített vicinális vasúti vonalak új szomszédos telepek keletkezését lehetővé tették. Keletkezésük első éveiben ez a szomszédos forgalom még eltörpült az államvasutak erős és gyorsan növekvő forgalma mellett; de 1900-ban már felért a MÁV személyforgalmának felével s mind nagyobb mérvet öltve, 1915-ben már 27 millió főre rúgott, ugyanannyira, mint az államvasutak összes budapesti forgalma. A szomszédos községek hatalmas fejlődését semmi sem igazolja jobban, mint az a tény, hogy a helyi-érdekű vasutak személyforgalma hihetetlen mértékben szaporodott ezentúl is, úgy hogy 1918-ban 42,645.877 szállított személlyel ugyanakkora volt, mint a MÁV személyforgalma. Innen kezdve nagy változás állott be. Az ország megcsonkítása s az államvasúti vonalak nagy részének elvesztése folytán a MÁV vonalainak forgalma felére zuhant le; a helyi érdekű vasutakat ez a katasztrófa nem érintette, személyforgalmuk továbbra is az előző év magasságában maradt, sőt 1919-ben a 49 milliót is meghaladta. Az utolsó két évben azonban az államvasutak forgalma az új szomszédos államokkal való közlekedés szabályozása folytán annyira javult, hogy most már a 36 millió utast közelíti meg s így túlhaladta a helyi-érdekű vasutaknak az utolsó két évben erősen megcsappant forgalmát.

A Déli vasút (most Duna-Száva-Adria vasút) személyforgalma az elmúlt ötven esztendő alatt szintén emelkedett, de hálózatának változatlanul megmaradása mellett csak intenzitásban növekedhetett, külterjességben (új vidékek bevonása által) nem. Ezért forgalma, mely egyébként is nagy stabilitást mutat s a világháború behatását is csak mérsékelten érezte meg, csak hatszorosára emelkedett, míg az államvasutaké ma 36-szor akkora, mint 1875-ben.

A dunai személyforgalom a főváros egyesítését követő években számottevő része volt az összforgalomnak. Ennek jó negyedrésze, sőt ennél több is (30 százalékig) hajón bonyolódott le. A vasúti közlekedés hatalmas fejlesztése és a tarifák leszállítása azonban oly vetélytárssal állította szembe, mellyel megbirkózni nem bírt. Így a hajók személyforgalma nemcsak jelentőségében szorult hátra, de 1891 óta abszolút számokban is erősen megcsökkent. 1890-től 1900-ig a gőzhajókon érkezett és elutazott személyek száma 645.084-ről 219.891-re szállt le s ha az újonnan alakult Magyar folyam- és tengerhajózási társulat új forgalmi viszonylatokat nem kezd, ez a forgalom még továbbra is csökkent volna. A világháború éveiben a forgalom átmenetileg fokozódott ugyan, de a fellendülés nem volt tartós. Csakis az utolsó két évben mutatkozik a dunai forgalomban ismét némi javulás, de a vízi forgalom jelentősége a személyszállítás szempontjából mégis rendkívüli módon megcsökkent. Inmár húsz év óta alig teszi az összes forgalomnak több mint egy százalékát, jelentősége tehát minimális.

A személyforgalom megoszlása az egyes közlekedési vállalatok szerint a következő volt (*Verteilung des Personenverkehrs nach Verkehrsunternehmungen*):

	Magyar kir. államvasutak Kgl. ungarische Staatsbahnen			Délvasút — Südbahn		
	Érkezett Angekommen	Elutazott Abgereist	Együtt Zusammen	Érkezett Angekommen	Elutazott Abgereist	Együtt Zusammen
1875	553.505	499.317	1,052.822	119.530	107.816	227.346
1880	604.216	410.836	1,015.052	92.553	90.691	183.144
1885	1,041.110	1,015.397	2,056.507	107.777	104.234	212.011
1890	2,485.946	2,417.418	4,903.364	108.423	115.297	223.720
1895	4,733.455	4,491.757	9,225.212	162.723	183.449	346.172
1900	5,435.136	5,341.555	10,776.691	123.837	138.814	262.651
1905	7,041.119	6,826.084	13,867.203	139.725	129.554	269.279
1910	11,999.413	12,132.500	24,131.913	162.067	206.596	368.663
1915	13,682.975	13,422.654	27,105.629	140.762	183.176	323.938
1918	20,132.905	21,013.348	41,146.253	227.106	348.365	575.471
1919	11,149.873	11,588.767	22,738.640	447.234	516.255	963.489
1920	11,280.905	11,160.394	22,441.299	481.813	490.451	972.264
1921	14,226.311	14,394.909	28,621.220	613.077	439.486	1,052.563
1922	16,712.116	17,522.482	34,234.598	599.942	505.395	1,105.337
1923	17,991.049	17,915.898	35,906.947	663.975	596.943	1,260.918

	Helyiérdekű vasutak — Vasutak összesen —			Eisenbahnen insgesamt		
	Érkezett Angekommen	Elutazott Abgereist	Együtt Zusammen	Érkezett Angekommen	Elutazott Abgereist	Együtt Zusammen
1875	—	—	—	673.035	607.133	1,280.168
1880	—	—	—	696.769	501.527	1,198.196
1885	—	—	—	1,148.887	1,119.631	2,268.518
1890	527.291	535.473	1,062.764	3,121.660	3,068.188	6,189.848
1895	1,575.302	1,757.881	3,333.183	6,471.480	6,433.087	12,904.567
1900	2,352.792	2,559.658	4,912.450	7,911.765	8,040.027	15,951.792
1905	4,213.552	4,402.651	8,616.203	11,394.396	11,358.289	22,752.685
1910	7,880.958	7,940.164	15,821.122	20,042.438	20,279.260	40,321.698
1915	13,553.011	13,801.996	27,355.007	27,376.748	27,407.826	54,784.574
1918	20,994.847	21,651.030	42,645.877	41,354.858	43,012.743	84,367.601
1919	24,587.794	24,731.454	49,319.248	36,184.901	36,836.476	73,021.377
1920	21,949.186	22,095.811	44,044.997	33,711.904	33,746.656	67,458.560
1921	20,660.057	21,022.204	41,682.261	35,499.445	35,856.599	61,356.044
1922	19,255.445	19,266.138	38,521.583	36,567.503	37,294.015	73,861.518
1923	12,934.373	12,989.765	25,924.138	31,589.397	31,502.606	63,092.003

	Vasutak és gőzhajók összes forgalma Gesamtverkehr der Eisenbahnen und Dampfschiffe			Ebből hajókon — Hievon per Schiff			A hajóforgalom %o-ban Schiffsverkehr in %o
	Érkezett Angekommen	Elutazott Abgereist	Együtt Zusammen	Érkezett Angek.	Elutazott Abgereist	Együtt Zusammen	
1875	917.257	835.225	1,752.482	244.222	228.092	472.314	26 ⁹
1880	982.108	732.021	1,714.129	285.339	230.494	515.833	30 ¹
1885	1,498.481	1,373.050	2,871.531	349.594	253.419	603.013	21 ⁰
1890	3,458.492	3,376.440	6,834.932	336.832	308.252	645.084	9 ⁵
1895	6,623.515	6,551.224	13,174.739	152.035	118.137	270.172	2 ¹
1900	8,024.220	8,147.463	16,171.683	112.455	107.436	219.891	1 ⁴
1905	11,531.472	11,476.645	23,008.117	137.076	118.356	255.432	1 ¹
1910	20,221.893	20,425.496	40,647.389	179.455	146.236	325.691	0 ⁸
1915	27,689.058	27,691.169	55,380.227	312.310	283.343	595.653	1 ¹
1918	41,902.735	43,468.388	85,371.123	547.877	455.645	1,003.522	1 ²
1919	36,479.033	37,134.493	73,613.526	294.132	298.017	592.149	0 ⁸
1920	34,087.505	34,120.583	68,208.088	375.601	373.927	749.528	1 ¹
1921	35,864.576	36,216.580	72,081.156	365.131	359.981	725.112	1 ⁰
1922	37,117.576	37,865.140	74,982.716	550.073	571.125	1,121.198	1 ⁵
1923	32,025.674	31,977.629	64,003.303	436.277	475.023	911.300	1 ⁴

Dunai hajóforgalom. (Schiffsverkehr auf der Donau.) A Dunán közlekedő hajók számáról csak 1907 óta állanak rendelkezésre adatok, de a hajók személy- és árúforgalmát visszamenőleg 1874-ig tudjuk követni. (V. ö. a 107. sz. táblázatot.)

A Budapestre érkezett hajók száma századunk elején tízezer körül ingadozott. A két nagy gőzhajózási vállalat (a Dunagőzhajózási r.-t. és a Magyar folyam- és tengerhajózási r.-t.) hajói mellett a magánhajók is jelentékeny részt vettek a dunai forgalomban s különösen a világháború kitöréséig nagy számmal érkeztek Budapestre, úgyhogy némely évben számra nézve még háttérbe szorították a Dunagőzhajózási társulatot (DGT) is, melynek hajóforgalma viszont állandóan kétszer akkora volt, mint a MFTR-é, sőt ennél is nagyobb. Viszont a felhozott árúk mennyiségét tekintve, a magánhajók jelentősége korántsem akkora, mert űrtartalmuk sokkal kisebb, mint a két nagy vállalat hatalmas gőzhajóié és uszályaié.

A dunai hajóforgalom 1911-ben volt legnagyobb, amely esztendőben 15.108 hajó kötött ki Budapestben, közte 7.047 magánhajó. Innen kezdve azonban a hajóforgalom állandóan csökkent, a világháború éveiben a korábbi forgalom felére szállt alá s 1919-ben, amikor a kommunizmus és az oláh megszállás a gazdasági élet minden nyilvánulását megbénította, szinte teljesen megállott. Ebben az esztendőben csak 1.366 hajó érkezett fel s köztük csak 258 magánhajó. Később az ország megcsonkítása és az új országhatárok megállapítása elszakított olyan ország-részeket, melyekből azelőtt sok hajó érkezett Budapestre, úgy hogy a hajóforgalom azóta, a békebeli állapothoz viszonyítva, erősen megcsappant s bár az utolsó években javulás mutatkozik, mégis ma is alig felét teszi ki a régieknek.

A Budapestre érkezett hajók száma volt (Anzahl der gelandeten Schiffe):

	Összesen Zusammen	Ezek közül — Hievon			DGT	MFTR	Magánhajók Privatschiffe
		Személy- szállító Personen- dampfer	Vontató Remorqueure	Uszály- Schlepp- schiffe			
1907	10.669	998	921	5.149	4.982	2.192	3.495
1910	13.137	1.151	963	4.939	5.071	2.111	5.955
1911	15.108	1.219	995	5.729	5.661	2.400	7.047
1915	7.257	1.791	821	2.630	3.371	2.022	1.864
1919	1.366	620	124	363	401	707	258
1920	4.443	1 445	296	1.259	1.498	1.506	1.439
1921	5.710	1.361	458	2.025	2.232	1.620	1.858
1922	5 679	1.439	383	1.638	1.815	1.706	2.158
1923	7.728	1.365	498	2.280	2.250	1.958	3.520

A felérkezett hajók közül a személyszállító gőzösök száma 1917-ig erősen emelkedett s ez évben 2.027 hajóval tetőpontját érte el. A kommunizmus okozta visszaesés a következő években annyira kipótlódott, hogy a személyszállító gőzösök száma ma már valamivel nagyobb, mint volt a múlt évtized elején. Ezzel szemben az árúforgalom sokkal erősebben érezte meg az ország megcsonkítását, úgy hogy a Budapestre érkező teherszállító gőzösök száma most alig felé teszi ki a békebeli mennyiségnek. Ezzel arányban a hajókon felszállított árúk mennyisége is annyira megcsappant, hogy míg a világháború előtti években az árúfelhozatalnak egy negyed része és az elszállításnak $\frac{1}{5}$ — $\frac{1}{6}$ része vízen bonyolódott le, addig ez a hányad 1915 óta egy tizedre, illetve a kivitelnél átlag egy huszadra szállt alá s így régebbi jelentőségét majdnem teljesen elvesztette.

Idegenforgalom. (Fremdenverkehr.) (V. ö. a 105. sz. táblát.) Bár Budapest Európának egyik fő közlekedési vonalába — a Páris—Bécs—Konstantinápoly-i

vonalba — esik, fővárosunk idegenforgalma mindig nagyon csekély volt. Magyarország sohasem tartozott azon országok közé, melyeket — mint Svájcot, Olaszországot — a turisták nagy tömegei felkerestek; egyrészt azért, mert Magyarországot a külföldön kevésbé ismerték és sokfelé nem előnyösen ismerték, másrészt, mert a nagy idegenforgalomhoz szükséges előfeltételek (megfelelő jó szállodák, stb.) sem voltak meg. De nemcsak a külföldiek forgalma volt csekély. Maga a hazai lakosság is sokkal kisebb mértékben kereste fel Budapestet, mint p. o. az osztrák lakosság Bécset. A múlt század nyolcvanas éveiben p. o. Ausztria lakosságának 0·55 százaléka kereste fel évente Bécset, Magyarország népességének ellenben csak 0·37 százaléka látogatott el Budapestre. Ezzel szemben azonban Ausztria lakosságának csak 0·08 százaléka kereste fel Budapestet, míg Magyarország lakosságának 0·35 százaléka Bécset.¹⁾ Amíg tehát egyrészt a magyar nép jóval kisebb mértékben látogatott el fővárosába, mint az osztrák Bécsbe, addig másrészt négyszerte nagyobb arányban tódult Bécsbe, mint az osztrák a mi fővárosunkba. Ezekben a viszonyokon a későbbi évek sem változtattak lényegesen.

A Budapestre érkező (s itt szállodákban s penziókban megszállt) idegenek száma a nyolcvanas évek vége felé évente 85.000—90.000 körül ingadozott. E forgalomnak feltűnően csekély volta 1888-ban arra indította a székesfőváros Tanácsát, hogy bizottságot alakítson az idegenek forgalmának emelésére. Ez a bizottság néhány éven át nagy ügyszeretettel és szakértelemmel működött olyan irányban, hogy Budapest iránt az érdeklődést a külföldön felkeltse és az utazóközönség figyelmét fővárosunkra felhívja. Részint e bizottság működésének, részint pedig — és bizonyára nagyobb mértékben — az 1889-ben életbeléptetett és az utazást igen olcsóvá tevő zónatarifának volt köszönhető, hogy Budapest idegenforgalma a következő években meglehetősen emelkedett, habár más nagyvárosokhoz képest még mindig igen csekély maradt. Így 1891-ig felszállott 126.824 személyre, a következő évben azonban lényegesen megcsappant a Budapestben fellépett kolerajárvány következtében, melynek hírére — míg a belföldi forgalmat alig érintette — Ausztria felől már szemmeláthatólag, a többi külföld felől pedig már rendkívül nagy mértékben csappant meg a Budapest felé irányuló forgalom, jeléül annak, hogy egy kedvetlen hír mennyire túlozva és felfújva jut el nagyobb távolságokra, nagy kárt okozva hazánk közgazdasági viszonyainak. Az idegenforgalom ezután lassan újraéledt s az ezredéves országos kiállítás évében erősen fellendült; de minden erőlködés, melyet a kormány és a főváros ekkor kifejtett az idegeneknek idecsábítására, mégis csak 152.567 személyre bírta az 1896. év idegenforgalmát felhajtani.

Budapest idegenforgalmának legnagyobb részét, rendszerint több mint kétharmadrészét (68—72%) hazánk népessége szolgáltatta. Ebben a tekintetben is észlelhető volt idegenforgalmunk kezdetlegessége; nálunk a külföldiek az összes forgalomnak alig tették többet, mint egynegyed-, legfeljebb egyharmadrészét, míg p. o. a Bécsbe érkezett idegeneknek fele külföldi. Csak az 1896. év növelte lényegesen a Budapestre utazó idegenek számát, amikor is a 152.567 idegen közül 59.159 volt külföldi.

A külföldről érkező idegenek nagy zömét, rendszerint 18—20 százalékát Ausztria szolgáltatta s itt Bécs városa járt elől, ahonnan évente 16—18.000 egyén, az ezredévi kiállítás évében több mint 23.000 ember látogatott fővárosunkba. A többi államok közül a Németbirodalom 5—6.000, Franciaország 1.200—1.600, Olaszország

¹⁾ Az erre vonatkozó tüzetes adatokat lásd Budapest idegenforgalma 1888-ban című cikkemben (Statisztikai Havi Füzetek, XVII. évf. 1889, 426—431. l.).

és Nagy-Britannia még ennél kisebb számokkal szerepelt idegenforgalmunkban. Svájc, Belgium, Németalföld csak néhány száz idegent bocsátottak Budapestre. Még feltűnőbb volt a Balkán-államok csekély kontingense Budapest idegenei között. Romániából még jó másfélezer személy jött Budapestre, Szerbiából alig több ezernél, Bulgáriából, Bosznia-Hercegovinából és Törökországból csak néhány száz. Az Európán kívüli földrészekből az Egyesült-Államok szolgáltattak néhány száz idegent.

Az 1896. évi ezredévi országos kiállítás a külföldi látogatókat jóval nagyobb tömegekben vonzotta Budapestre. Szerbiát kivéve nem volt egyetlenegy állam sem, ahonnan kisebb-nagyobb mértékben meg ne sokasodott volna a fővárosunkba érkezett utasok száma. Az abszolút számokat véve, Ausztria járt elől, ahonnan az előző évi 26.470 idegen helyett 34.385 látogatott ide. Az előző évi forgalomhoz képest Franciaország (1.325—2.164), Nagy-Britannia (834—1.865), Skandinávia és Dánia (129—369), Oroszország (568—1.566), Bulgária (389—621), Törökország (295—557) és az Északamerikai Egyesült-Államok (541—1.047) forgalma növekedett meg legnagyobb mértékben; Németországnak 3.163 főnyi szaporulata csak 50 százaléknyi többletnek felel meg.

A következő 13 esztendőről adataink nincsenek. A székesfőváros közgyűlésének határozatából 1910 óta a régi statisztikánál sokkal tökéletesebb és gazdagabb statisztika áll rendelkezésre, mely a kilencvenes évekhez képest erősen megnövekedett idegenforgalomról ad számot. Közben megkezdte a menetjegyirodával kapcsolatos idegenforgalmi iroda, majd a székesfővárosi idegenforgalmi hivatal is működését s a nemzetközi forgalomban is Budapest kedvezőbb elbánásban részesült. Budapest meglátogatása minden államban erősen hódított, különösen Nagy-Britannia, Oroszország, Románia és az Egyesült-Államok érdeklődése fordult erősebb mértékben Budapest felé. 1910-ben a fővárosunkat látogató idegenek száma 226.844 volt s ez a szám 1913-ig még emelkedett (1912-ben 249.655). Az 1914 derekán kitört világháború a legnagyobb mértékben befolyásolta idegenforgalmunkat. A szövetséges államok felől ugyan nagy tömegekben özönlöttek ide továbbra is az idegenek, de az ellenséges államok felé egy csapásra el volt vágva a forgalom: Olaszország, Franciaország, Nagy-Britannia, Belgium teljesen elmaradt, Oroszország, Románia, Szerbia és Montenegró felől volt ugyan némi idegenforgalmunk, de a békebelinél sokkal csekélyebb. De a semleges államok forgalma is megbénult az utazással járó nehézségek és a harcterek okozta akadályok miatt. Annál nagyobb volt ezen években a belföldi forgalom, mely eddig ismeretlen méretekre nőtt meg (1917-ben 304.174, a két szomszédos évben harmadfélszáz ezer idegen) s így az összforgalmat is óriásilag megdagasztotta. Az idegenek száma ennek következtében 1916-ban 281.893, 1917-ben 360.271 és 1918-ban 298.800 volt.

Az 1918. végén kitört forradalom s az 1919. évi kommunizmus idegenforgalmunkat végképp elvágta. Még a hazai forgalom is aláhanyatlott a másfélév-tized előtti nivóra (146.028), külföldről pedig csak 13.011 idegen jött, ezek között 9.956 osztrák. Így szégyenletesen csekély még sohasem volt idegenforgalmunk, még a világháború legnehezebb éveiben sem. A népköztársaság és a kommunizmus elérte Magyarország teljes elszigetelését a külföldtől és a magyar vidék elriasztását a fővárostól. Az új országhatárok s az azokon üzött hallatlan vexaturák ezt az áldatlan állapotot természetesen még fokozták.

1920-ban kezdtek a viszonyok némileg javulni s a rákövetkező években is lassú haladást észlelhettünk. Összes idegenforgalmunk 1923-ig 218.158-ra emel-

kedett, de a külföldről érkezett idegenek száma még mindig sokkal kisebb, mint a békeidőben. Belföldi forgalmunk lecsökkent 143—156.000 lélekre s ha a hazánktól elszakított részeket is figyelembe vesszük, akkor is a régi határú Nagymagyarországból csak 164—180.000 idegen látogatta meg Budapestet, tehát jóval kevesebb, mint a háborút megelőző években. Az elszakított részek népének a Budapestre való utazás nagyon meg van nehezítve, azért mind kisebb mértékben keresi fel régi fővárosát. Erdélyből p. o. az 1911—1913. években évente 16.000 idegen érkezett Budapestre (magából Kolozsvár városából több mint 4000, Marosvásárhelyből 1000—1100), tíz évvel reá pedig a román megszállás alatt levő egész területből (tehát a régi Erdélynél majdnem kétszeres területéről) csak 11—13.000 egyén jött fel (s ezek közül Kolozsvárból 1923-ban csak 1.142, Marosvásárhelyről 274). Ugyanígy a Jugoszláviának odaitélt egész országrészéből csak 4.000 idegen jöhetett Budapestre, vagyis annyi mint azelőtt az egyetlen Torontál vármegyéből, és az elszakított Felföldből ma nem látogat ide több idegen, mint a békeidőben Pozsony, Nyitra, Trencsén és Zólyom vármegyéből. Még vígasztalanabb az elszakított Burgenland sorsa, ahonnan ma csak 2—300 idegen száll meg Budapesten, felével kevesebb mint a régi időben az egyetlen Moson vármegyéből. Így lazulnak meg és gyengülnek el a külső kényszer és erőszak hatása alatt azok az évszázados lelki szálak és kapcsolatok, melyek vidéki népünket a fővároshoz fűzték s így kényszerül elszakított országrészeink népe fokozódó arányban az új államok fővárosaiba: Bécsbe, Prágába, Belgrádba és Bukarestbe menni, a geográfiai lehetőségek és szíve vágyának ellenére.

A budapesti szállodákban és penziókban megszállott idegenek száma (Anzahl der in budapester Hotels und Pensionen abgestiegenen Fremden):

	Összesen		E b b ő l — H i e v o n				
	Insgesamt	Magyarország Ungarn	Ausztria Österreich	Egyéb külföld Sonstiges Ausland	Német- ország Deutschland	Francia- ország Frankreich	Olasz- ország Italien
1885	102.252	66.775	23.153	12.324	4.081	1.614	593
1887	89.456	63.580	17.360	8.516	3.120	1.068	370
1888	85.296	59.523	17.326	8.447	3.299	968	194
1889	107.841	75.560	20.643	11.638	3.849	1.064	299
1890	121.646	82.878	24.391	14.377	5.358	1.430	413
1891	126.824	86.942	24.282	15.600	5.370	1.650	568
1892	114.154	80.296	22.472	11.386	4.152	1.160	526
1893	124.642	89.189	23.607	11.846	4.686	1.129	551
1894	127.245	87.577	25.666	14.002	5.644	1.232	937
1895	128.061	86.589	26.470	15.002	6.019	1.325	752
1896	152.567	93.408	34.385	24.774	9.182	2.164	1.613
1910	226.844	173.547	25.164	28.133	9.511	1.745	947
1911	241.764	186.564	26.747	28.453	9.506	1.477	718
1912	249.655	193.509	26.109	30.037	9.903	1.750	1.039
1913	244.210	189.094	26.460	28.656	9.171	1.720	1.206
1914	225.283	177.167	24.718	23.398	7.243	1.132	701
1915	213.944	175.492	24.016	14.436	5.485	5	85
1916	281.893	241.886	25.091	14.916	6.145	7	104
1917	360.271	304.174	34.952	21.145	6.215	—	45
1918	298.800	257.760	28.832	12.208	3.303	11	32
1919	159.039	146.028	9.956	3.055	447	103	101
1920	193.336	178.133	9.543	5.660	1.278	512	585
1921	185.762	156.105	8.804	20.853	3.039	773	1.235
1922	213.486	143.408	11.621	58.457	4.332	1.748	2.415
1923	218.158	146.808	16.265	55.085	4.959	1.165	1.560

	Nagy-Britannia Gross-Britannien	Oroszország Russland	Románia Rumanien	Jugoszlávia Jugoslawien	Bosznia Bosnien	Bulgária Bulgarien	Törökország Türkei	Egyesült- Államok Vereinigte Staaten
1885	1.100	420	1.378	1.045	179	170	237	425
1887	695	168	756	736	189	146	189	269
1888	705	138	647	697	145	187	219	435
1889	720	312	1.853	954	303	328	432	581
1890	843	511	1.686	1.344	365	431	329	607
1891	906	443	1.795	1.980	354	506	397	553
1892	704	203	1.364	1.123	309	284	289	532
1893	706	361	1.378	1.111	368	323	231	257
1894	865	373	1.499	961	378	389	238	408
1895	834	568	1.726	971	355	389	295	541
1896	1.865	1.566	2.762	927	556	621	557	1.047
1910	1.457	1.089	2.363	1.075	823	693	696	1.280
1911	1.419	1.249	2.443	1.674	946	701	765	1.101
1912	1.539	1.253	2.714	1.347	868	838	907	1.398
1913	1.685	1.003	2.505	964	896	715	569	1.506
1914	1.028	1.037	3.156	774	891	940	458	1.111
1915	11	131	1.953	176	1.584	601	379	162
1916	7	295	1.033	405	1.683	610	499	81
1917	5	191	271	809	2.212	568	637	11
1918	6	483	405	814	1.730	683	763	6
1919	58	425	425	100	136	186	178	27
1920	410	172	298	255	63	151	66	423
1921	721	403	1.293	363		282	161	791
1922	1.915	106	1.813	711		721	366	1.987
1923	1.805	50	1.241	771		898	335	2.089

Posta, táviró és telefon. (Post, Telegraph und Telephon.) (V. ö. a 108—109. sz. táblát.) 1875-ben itt 22 posta- és táviróhivatal állott fenn. Ezeknek száma fokozatosan emelkedett, úgy hogy 1890-ben már 44, 1900-ban 63, 1910-ben 79 és 1923-ban 98 hivatal volt működésben. De a hivatalok száma nem adja a város postaügyi fejlődésének hű képét, mert az újabban létesített hivatalok sokkal nagyobbak és teljesítőkéességük fokozottan jobb, mint a régi kis postahivataloké. Jobban világítja meg a fővárosi posta tökéletesbülését az alkalmazott személyzet száma, mely 1890-ben 1.687, 1900-ban 3.059, 1910-ben 6.742 és 1920-ban 10.057 volt, ahonnan létszámapasztás folytán 9.175-re szállt alá.

A postaszolgálat is erős fellendülést mutat a kézbesítő- és gyűjtőkocsik tekintetében, de a románok rablása miatt sokat szenvedett. Jelenleg 301 különböző kocsik áll rendelkezésre, melyeknek húzására 309 ló szolgál.

A postaforgalom a világháborúig erősen emelkedett. Míg 1880-ban 22,299.000 levél érkezett, ezeknek száma 1915-ben már százmillióval volt nagyobb; de az ország megcsonkítása a postaforgalmat is apasztotta s a levelek száma mintegy felére (65,260.000 db) szállt alá. Ugyanígy, sőt még sokkal erősebben apadt meg a csomagok és pénzeslevelek, az utalványok és a táviratok száma is. Az utalványok értékénél mutatkozó felette nagy emelkedés pénzünk elértéktelenedésének következménye, éppen úgy, mint a postatakarékpénztári betét- és kivételnél.

	Hivatalok száma Anzahl der Ämter	Személyzet létszáma Personal- stand	Levél — Briefe érkezés Abgabe	feladás Aufgabe e z e r	Csomag — Packete érkezés Abgabe d a r	feladás Aufgabe a b — t a u s e n d	Utalvány Geldanweisung érkezés Abgabe	feladás Aufgabe S t ü c k	Távirat Telegramme érkezés Abgabe	feladás Aufgabe
1880	25		22.299		1.428				519	529
1885	47		24.225		1.559				650	714
1890	44	1.687	23.523		1.326	2.586	3.216	634	790	883
1895	51	2.573	36.152		1.927	3.193	3.638	1.497	1.251	1.359
1900	63	3.059	56.308		2.507	3.722	5.401	2.044	1.385	1.552
1905	68	4.617	79.466	100.975	3.080	5.336	6.245	2.483	1.700	1.884
1910	79	6.742	117.422	162.402	5.122	6.157	7.642	3.492	2.399	2.493
1915	91		123.226	165.666	7.660	8.224	8.693	5.369	3.305	3.631
1920	98	10.057	55.292	63.800	1.197	2.565	1.811	671	2.456	2.217
1923	98	9.175	65.260	90.659	1.211	3.024	2.076	973	1.479	1.764

A városi távbeszélőt (Städtisches Telephon) Puskás Tivadar létesítette 1882-ben 289 beszélőállomással. A vállalat később az állam kezébe ment át és óriási méretekben fejlődött. Beszélőállomásainak száma 1890-ben már 1.436, 1900-ban 5.800, 1910-ben 18.260 és 1923-ban 33.017 volt; az alkalmazott személyzet száma 1885-ben 68, 1900-ban 275 és 1923-ban 2.402 volt. A beszélgetések száma 1923-ban 297 millió volt.

A városi távbeszélő állomások a város egész területén terjedtek el, de korántsem egyenletesen. Az állomások túlnyomó többsége a balparton van, de a jobbpart fokozatosan nagyobbodó mértékben alkalmaz ilyeneket. Húsz év alatt a balparton megötszörözött, a jobbparton megkilencszereződött a beszélőállomások száma. Legtöbb a Lipótvárosban és Terézvárosban van, legkevesebb Óbudán.

A főállomások száma volt (Anzahl der Sprechstationen):

	Összesen Zusammen	Jobbpart Rechtes Ufer	Balpart Linkes Ufer	V.	VI. kerület	VII. —	VIII. Bezirk	IV.	III.
1900	5.095	404	4.691	1.378	1.153	724	558	459	64
1910	14.620	1.562	14.620	3.356	3.284	2.383	1.507	1.364	196
1920	25.752	3.624	22.128	5.918	5.028	3.700	2.691	2.795	320

A legtöbb beszélőállomást az üzletek tartják fenn, azután a magánlakások és hivatalok.

A beszélőállomások minősége (Gattung der Sprechstationen):

	Üzlet Geschäfte	Gyár Fabriken	Hivatal Ämter	Magánlakás Privat- wohnungen	Nyaráló Sommer- wohnungen	Összesen Zusammen
1900	3.543	537	518	493	4	5.095
1910	9.386	922	1.827	2.401	84	14.620
1920	14.122	1.207	3.691	6.578	154	25.752

A környékbeli távbeszélők hálózata 1891-ben nyílt meg; 1920-ban 292 község volt bekapcsolva 2.201 előfizetővel.

A városközi távbeszélők hálózata ugyanakkor nyílt meg; 1915-ben 2.086 város volt bekapcsolva, de a háború és az ország megcsonkítása következtében ezeknek száma 1.472-re apadt le. A beszélgetések száma 1923-ban 1,036.083 volt.

A hitellel foglalkozó népesség (Creditbevölkerung) (V. ö. a 111. sz. táblát.) a hitelintézetek fellendülésével mind nagyobb jelentőségre tett szert. 1880-ban mindössze csak 883 egyén volt a hitelben foglalkoztatva, 1910-ben immár 9.689; a nagy emelkedést elsősorban a takarékpénztárak és bankok erős térfoglalása idézte elő, melyeknek személyzete 329 főről 6.671-re szállt fel. Sokkal kisebb méretű volt a biztosításügyben alkalmazott személyzet számának emelkedése; 1880-ban ebben a kereseti ágban többen dolgoztak (431), mint a pénzügyintézetekben, harminc évvel reá ellenben a biztosításügyi személyzet csak egyharmadát tette a bank- és takarékpénztári alkalmazottaknak, t. i. 2.345 főt. A hitelügy többi alcsoportjai (magánpénzüérek, zálogházak, sorsjátékrendezők stb.) aránylag kevés embernek nyújtanak keresetet, de csak ezekben vannak olyanok, kik ezen foglalkozásukat önállóan üzik, míg a pénzügyintézetekben és a biztosítóintézetekben, amelyek kivétel nélkül részvénytársulati alapon alakultak, csakis tisztviselők és egyéb segédszemélyzet működik. A tisztviselők száma a bankoknál és takarékpénztáraknál emelkedett legerősebben.

A hitellel foglalkozó népesség száma volt (Summe der Creditbevölkerung):

		1880	1890	1900	1910
Takarékpénztárak, bankok	Banken, Sparcassen	329	1.231	3.109	6.671
Magánpénzüérek	Privatgeldmakler	44	277	300	286
Zálogházak	Versatzämter	79	226	219	287
Sorsjátékrendezők, árusítók	Lottoarrangeure, Losverkäufer	—	—	232	100
Biztosításügy	Versicherungswesen	431	977	1.827	2.345
Összesen	Zusammen	883	2.711	5.687	9.689

Ezek közül volt :

Hievon waren :

			1890	1900	1910
Önálló	Selbständige		135	137	145
Tisztviselő	Beamten		2.164	4.718	8.102
Segédszemélyzet	Hilfspersonal		412	832	1.442

A hitelügyi tisztviselői pályára újabban nagyszámmal mentek a nők. Míg 1880-ban még csak egyetlenegy női tisztviselő működött hitelintézetben, addig tíz évvel reá már 324-re rúgott számuk, 1910-ben pedig 1.012 nő volt a pénzügyintézeteknél tisztviselőként alkalmazva. Ezek csekély számmal a segédszemélyzet közt is előfordulnak, sőt néhány esetben mint önálló vállalkozókkal és üzlet-tulajdonosokkal is találkozunk velük.

Hitelintézetek. (Creditanstalten.) (V. ö. a 110. sz. táblát.) Alkotmányunknak 1867. történt visszaállítása az ország közgazdasági életével együtt a fővárosét is fellendítette és új korszak kezdetévé vált. Már az első hat esztendőben 21 új hitelintézet keletkezett, nem kevesebb, mint 121 millió forint alaptőkével. De az új intézetek nem voltak mind életképesek, egy részük csakhamar felszámolt, úgy hogy 1872-ben az Osztrák-magyar bankon kívül 2 földhitelintézet, 14 bank, 7 takarékpénztár és 3 hitelszövetkezet állott fenn, még pedig a következő részvénytőkével (Creditanstalten im Jahre 1872):

		Száma Anzahl	Tőke koronákban Capital in Kronen
Bankok	Banken	14	100,435.400
Takarékpénztárak	Sparcassen	7	13,343.870
Hitelszövetkezetek	Creditgenossenschaften	3	2,304.596
Együtt	Zusammen	24	116,083.866

Az 1873. évi hitelválság a budapesti pénzüintézetekben is nagy rombolást vitt végbe. A válság utóhatása évek hosszú során át tartott s a közvetlenül megbukott bankintézeteken kívül egymás után hullottak el a meggyengült és életképességükben aláesott intézetek. Kevésbbé sujtotta a válság a takarékpénztárakat, melyek közül a régi szolid intézetek rendületlenül megállottak, sőt az újabb alapítások is többnyire életképeseknek bizonyultak. Így a pénzüintézetek száma nem csökkent lényegesen, annál inkább azonban részvénytőkéjük, mely 1879-ben a következő volt (Creditanstalten im Jahre 1879):

		Száma Anzahi	Tőke koronákban Capital in Kronen
Bankok	Banken	13	47,831.800
Takarékpénztárak	Sparcassen	5	9,899.200
Hitelszövetkezetek	Creditgenossenschaften	13	1,622.272
Együtt	Zusammen	31	59,353.272

Az 1873. évi hitelválság következményeinek elsimulása után a hitelügy terén nagyobb fellendülés állott be, melyet ugyan egyes válságok, mint az 1882. évi Bontoux-krízis és az 1887. évi hadikészülődések híre múltán megzavartak, de tartósan befolyásolni nem tudtak. A hitelintézetek részvénytőkéjében egyes intézetek összeomlása folytán ugyan (mint 1886—1890 között, amidőn a bankok száma az eredeti 14-ről 9-re apadt le) időleges visszaesések mutatkoztak, egészben véve azonban az emelkedő irányzat határozott és gyors.

A kilencvenes évek elején megerősödött pénzpiac számos új alapításra vezetett. 1895-ig a bankok száma 16-ra, a takarékpénztáraké 10-re száll fel, részvénytőkéjük 163 és 46 millió koronára szökött fel. A következő tíz év alatt a bankok száma 13-al szaporodott és 4 új takarékpénztár is keletkezett, részvénytőkéjük 242 és 72 millió koronára emelkedett. De a nagyarányú alapítások kora csak ekkor kezdődött; gombamódra keletkeztek új intézetek s a részvénytőke felemelése nagy arányokban folyt. A bankok és takarékpénztárak száma 1912-ben 105-el érte el tetőpontját, amikor 741 millió korona részvénytőkével rendelkeztek; innen kezdve új alapítások és felszámolások sűrű váltakozásával az intézetek száma is ingadozott, 1915-ben leszállt 91-re, de tőkéjük 844 millióra ment fel, a világháború és a forradalmak következtében ismét összeomlott egy csomó gyengealapú bank s 1920-ban számuk 81-re apad le.

Ezekben az évtizedekben az előbb csekély szerepű hitelszövetkezetek fokozatosan tért foglaltak. 1895-ben számuk még csak 32 és törzsbetéti tőkéjük 17 millió korona, de ez öt év alatt megkétszereződött, újabb hét esztendő mulva pedig már 161 hitelszövetkezet működött 55 millió korona tőkével. Innen kezdve visszafejlődött a hitelszövetkezeti ügy, számuk 1920-ig 50-re szállt alá, de törzsbetéti tőkéjük még mindig emelkedett; 1916-ban 161 millió koronával érte el eddigi maximumát.

A háború és forradalmak utáni időben a hitelügy újra fellendülni készült; új intézetek tömegesen alakultak, — a bankok és takarékpénztárak száma 1920-tól 1922-ig 81-ről 164-re szökött fel! — a részvénytőke nemcsak ezáltal, de a pénzünk elértéktelenedése okozta tökefelemelések által, melyeket a régi intézetek nagy arányokban hajtanak végre, óriási összegekre dagadt meg. Még 1916-ban a bankok és takarékpénztárak részvénytőkéje 800 millió korona volt, 1920-ban 2 és félmilliárdra, 1922-ben pedig ötfélmilliárdra emelkedett, tehát a békeévek állapotának több mint ötszöröse. Vajjon ez a hatalmas alapítási láz a hitelügy tartós javulását ered-

ményezte-e, avagy a közgazdasági életnek csak szalmalángszerű fellobbanása volt, azt a jövő fogja megmutatni.

A hitelintézetek száma volt (Anzahl der Creditanstalten):

	Osztr.-magyar Bank Östr.-ung. Bank	Földhitel- intézetek Bodencredit- institute	Bankok Banken	Takarék- pénztárak Spar- cassen	Szövet- kezetek Genossen- schaften	Összesen Zusammen
1872	1	2	14	7	3	27
1875	1	2	14	5	10	32
1880	1	2	11	5	20	39
1885	1	2	8	5	25	41
1890	1	2	11	5	33	52
1895	1	2	16	10	32	61
1900	1	2	20	11	68	102
1905	1	2	29	14	145	191
1907	1	2	48	17	161	229
1910	1	2		89	123	215
1915	1	3		91	80	175
1920	—	3		81	55	139
1921	—	3		124	63	190
1922	—	3		164	71	238

A bankok, takarékpénztárak és hitelszövetkezetek részvény- (illetve törzsbetéti) tőkéje volt (Actiencapital, bez. Stammeinlagen der Creditanstalten):

	Bankok Banken	Takarékpénztárak Sparcassen k o r o n a	Hitelszövetkezetek Creditgenossenschaften — K r o n e n	Összesen Zusammen
1872	100,435.400	13,343.870	2,304.596	116,083.866
1879	47,831.800	9,899.200	1,622.272	59,353.272
1885	101,581.443	12,299.200	4,611.474	118,492.117
1890	87,760.752	17,299.200	7,549.592	112,609.544
1895	162,880.852	45,999.200	17,196.000	226,076.052
1900	223,346.853	51,099.200	37,468.551	311,914.604
1905	241,926.853	72,448.400	48,918.539	363,293.792
1907	328,531.324	87,605.600	54,974.410	471,111.334
1910		620,010.000	55,700.598	675,710.598
1915		844,195.000	57,971.614	912,166.614
1920		2.529,615.800	.	.
1921		3.472,295.765	.	.
1922		4.548,656.025	.	.

A m. kir. postatakarékpénztár főpénztára 1886. óta működik Budapesten az 1885. évi IX. törvénycikk alapján, eleintén a takarékbetét volt egyetlen üzletága, majd 1890-ben az 1889. évi XXXIV. t.-c. alapján a csekk- és clearing-forgalmat is felvette, mert nálunk a pénzforgalomnak ez a hatalmas gyorsítója csak kevésbé volt kifejlődve és mindössze néhány fővárosi banknál volt meg szűk helyi korlátok között. A csekkforgalom, illetve folyószámlaüzlet főleg a kereskedők érdekeit volt hivatott szolgálni oly irányban, hogy a csekkszámbla legyen a kereskedő részére mindenfelől befolyó pénzeinek gyűjtőhelye. Később a postatakarékpénztár az értékpapír bizományi vételeket és eladásokat is felvette működésének körébe.

Forgalma fennállásának 38 esztendeje alatt a következőképen fejlődött. (Entwicklung der Hauptcassa der kön. ung. Postsparcassen):

	Takarékforgalom Spareinlagen		Csekkforgalom Cheque-Verkehr	
	Betétek Einlagen	Visszafizetések Rückzahlungen	Betétek Einlagen	Visszafizetések Rückzahlungen
	ezer koronákban		in 1000 Kronen	
1886 . . .	258	633	—	—
1890 . . .	447	1.411	9.108	70.735
1895 . . .	760	3.960	13.008	284.986
1900 . . .	784	5.522	88.189	472.440
1905 . . .	1.753	10.536	117.293	761.454
1910 . . .	3.765	16.851	280.846	1,313.789
1915 . . .	10.837	25.729	2,463.904	3,112.878
1920 . . .	290.071	185.402	8,103.806	12,240.706
1921 . . .	277.822	210.828	12,353.741	29,040.807
1922 . . .	179.886	417.439	26,847.535	86,736.307
1923 . . .	398.972	730.357	307,492.140	934,554.551

4. Közegészségügy és közélémezés.

(Sanitätswesen und Approvisionnement.)

(V. ö. a 133—150. sz. táblázatokat és a VIII. sz. grafikus táblát.)

A közegészségügyi helyzet általában. — Fertőző betegségek és járványok. — Községi kórházak. — Községi fürdők. — Fertőtlenítő intézetek. — Temetkezési ügy. — Marhaközvágóhíd. — Sertésközvágóhíd. — Lóvágóhíd. — Vásárcsarnokok. — Községi kenyérgyár. — Községi élelmiszerárusító üzem.

Die sanitäre Lage im Allgemeinen. — Infectiöse Krankheiten und Epidemien. — Communale Spitäler. — Communalbäder. — Desinfectionsanstalten. — Begräbnisswesen. — Rindviehslachthaus. — Borstenviehslachthaus. — Pferdenschlachthaus. — Markthallen. — Communale Brodfabrik. — Communaler Lebensmittel-Verkauf.

A közegészségügyi helyzet általában. (Die sanitäre Lage im Allgemeinen.)

Tagadhatatlan, hogy a közegészségügy volt Budapesten az a tér, mely leginkább szorult az intenzív és erélyes hatósági beavatkozásra. Budapest székesfőváros hatósága a közegészségügy követelményeit mindig felismerte és sohasem riadt vissza áldozatoktól, amidőn a közegészségügy javítása volt a feladat. Fél század óta a kiváló, sőt mintaszerű alkotások egész sorozatára tekinthet vissza és ha ezen téren maradt is még teendő a jövő részére, az eddig elért eredmények a legfényesebben igazolják a hatóság működésének sikeres voltát.

Hogy a hatóságnak a közegészségügy terén kifejtett munkásságát kellőleg megítélhessük, szemügyre kell vennünk a főváros közegészségügyi helyzetét a korábbi időkben. Ennek alakulása egyrészt természeti tényezőktől (levegő, talaj, víz), másrészt társadalmi tényezőktől (műveltség, vagyonosság, lakásügy) függ, amennyiben pedig ezek Budapesten nem voltak a legkedvezőbbek, a főváros közegészségügyi állapota sem lehetett kielégítő.

Ami nevezetesen a természeti tényezők befolyását illeti, úgy kétségtelen, hogy habár Budapest földrajzi fekvése és közlekedési lehetőségei a város gyors fellendülésének nagymértékben kedveztek, másrészt a fekvésnek kedvezőtlen tulajdonságai is vannak. A hegyek aljában fekvő s védett Budával szemben a Rákos rónáján elterülő Pest minden irányban védetlen s főleg a zord éjszaki szelek előtt nyitva áll. A szelek gyakorisága mellett azonban a közegészség szempontjából kedvezőtlenebb az Alföld szélén való fekvése, mely fekvés a főváros éghajlatára is reányomja a kontinentális excessiv klíma jellemző sajátosságait: a hőmérséklet hirtelen ingadozásait és nagy szélsőségeit. Maga a talaj is jelentékeny tényező a főváros közegészségügyében. A jobbpart dombvidékének kevéssé fertőzött talajával szemben a balparti rész mostani talaja közegészségügyi tekintetben előnyösnek nem mondható. A fővárosnak azelőtt mély fekvésű részei, mint a mostani pompás Nagykörút öve, melynek irányában hajdan eliszapolt Dunaág vagy a Rákos medre vonult, továbbá a Duna partja és a külső városrészek szeméttel s söpredékkal való feltöltés által nyerték jelenlegi nivó-magasságukat, minek következtében a talaj és a talajvíz nagymértékben megromlott. Ehhez hozzájárul még, hogy a város nagy része régi temetők helyén épült, aminők a Múzeum-körúton, a Rostély-utcában, az Imre-utcában s több más

helyen kerültek napfényre. Tudományos vizsgálatok kiderítették, hogy a talaj szennyezettsége a lakosság sűrűségével növekedik, a fertőzött talaj zónájában pedig és ott, hol a talajvíz a felülethez legközelebb ér, a járványok leghevesebben szoktak fellépni. A talaj fertőzésével kapcsolatban a kutak vize is — kivált a város sűrűbben beépített részeiben — megromlott, amely körülmény főleg azon időben, amidőn a vízvezeték még nem terjedt ki a város minden részére, a közegészségügynek egyik legnagyobb hiánya volt. Végül a szelek elárasztották a főváros balparti részeit a szomszédos környező Rákosmező futóhomokjával, egyúttal a kőbányai nagy sertés-hízaló telepek bűzös levegőjével is ellepve Pest nagy részét.

A társadalmi és részben közgazdasági tényezők közül elsősorban az alacsony kultúrát és a nagy szegénységet kell megemlíteni, mely a lakosság nagy részének osztályrészül jutott. Az amerikai városok rohamos fellendülését tanúsító Budapest az ország minden részéből ideözönlő népességgel sok oly társadalmi elemet is vonzott magához, mely műveltség tekintetében igen alacsony fokon állott. Ez elemek, melyekben a közegészségügy és a köztisztaság iránti érzék csak kevésbé volt kifejlődve, nagy nyomorban tengették életüket s többnyire túlzásúfolt egészségtelen lakásaik a járványos betegségek állandó fészkei voltak. A város gyors emelkedésével beállott nagy drágasága ugyanis oly lakásokba kényszerítette még a kevésbé szegényes viszonyok közt élő néprétegeket is, melyek sem a kellő kényelem, sem a tisztaság és közegészségügy igényeinek nem feleltek meg. A magas lakbérek arra kényszerítették a szegényebb néposztályokat, hogy amúgy is szűk lakásukat — a könnyebb megélhetés céljából — másokkal osszák meg. Így jött létre az albérlők és ágyrajárók ama nagy tömege, mely a fővárosi lakviszonyok egyik jellemzője s leginkább a szegénysorsúaknak amúgy is szűk lakásait lepi el; így szorult a hetvenes években a lakosságnak mintegy nyolcadrésze túlnyomóan nedves és sötét pincelakásokba, melyeknek egy része az emberi lakások minden szükséges kellékeit nélkülözte. Mindezek oly jelenségek voltak, melyek korántsem fordultak elő egyedül Budapesten, hanem kisebb-nagyobb mértékben minden nagyvárosban fellelhetők. Ámde Budapesten, ahol egyéb közegészségügyi bajokkal is párosultak, kétszeres jelentőséget kellett nekik tulajdonítani.

Mindezekhez hozzájárult még a főváros egyesítése előtti időben a hiányos közegészségügyi szolgálat, a járványok elleni prophylaxis hiánya, a köztisztaság elhanyagolt volta, a hiányos csatornázás, a vízvezeteki mizériák stb., miért is természetes, hogy ily sok káros tényező összehatása folytán a főváros közegészségi állapotának rossznak kellett lennie.

A főváros egyesítése óta e tekintetben óriási változások állottak be. A hatóság nagy felelősségének tudatára ébredt és lázas sietséggel vette kezébe a közegészségügy javítását. Ámde évtizedek hibáit és mulasztásait egy csapással jóvátenni nem lehetett és tisztán csak hatósági intézkedések nem is lehettek elegendők a szükséges javítások létesítésére. A hatóság tevékenysége egyrészt az általános alapfeltételek létesítésére, másfelől a járványellenes prophylaxis szervezésére irányult. Az első irányban a vízvezeték, a csatornázás, a köztisztaság és a lakásviszonyok javítása képezte gondoskodása tárgyát. A vízvezeték hosszan vajudó ügye nem a főváros hibájából jutott csak 1892-ben a végleges megoldás stádiumába; a vízvezeték fokozatos kiterjesztése és kibővítése már eddig is megbecsülhetetlen szolgálatot tett a főváros közegészségügyének. Befejezése felé közeledik az általános csatornázás ügye is, amely a fővárosnak egyik legsúlyosabb kalamitását lesz hivatva megszüntetni.

Lényeges haladás történt a köztisztaság terén is és a főváros keleti határszélén létesített erdőöv a Rákos homokját hordó szelek útját vágja. Nehezebb állása volt a hatóságnak a lakásviszonyok rendezésében; fellépése itt inkább csak prohibitív lehetett s túlsúfolt és egészségtelen lakások kiürítésében, valamint pincelakások keletkezésének megakadályozásában nyilvánulhatott. A baj tulajdonképeni okára, a lakások drágaságára a hatóság közvetlen befolyást sohasem gyakorolhatott s a szükséglakások felállítása, majd a munkásházak építése — bármily nagyarányú volt is az — csak részleges és pillanatnyi megoldása volt a kérdésnek, melynek végleges megoldása csakis a társadalmi működéstől várható. Annál nagyobb érdeme van a főváros hatóságának a közlélmény javítása körül, különösen a mintaszerű közvágóhíd és marhavásár létesítése, a vásári rendészet tökéletesítése, élelmiszerek beszállításának megkönnyebbítése, valamint a vásárcsarnokok intézményének létesítése és egy nagyszabású tápszervizsgáló intézet felállítása által. Működésének főszűlyja azonban a járványellenes prophylaxisra irányult s habár ebbeli ténykedése is kiegészítésre vár még, mégis a fertőző bajok bejelentési kényszerének behozatala, modern kórházak építése, ingyenes rendelő és egyéb közegészségügyi és emberbaráti intézetek (mentőegyesület, népkonyhák, melegedőszobák stb.) támogatása és részben alkotása, a fertőtlenítő eljárás célszerű szervezése s a fertőtlenítő intézet és a hevenyfertőző betegek kórházának létesítése által oly érdemeket szerzett magának, melyek Budapest közegészségügyének történetében elévülhetetlenek fognak maradni.

A közegészségügy terén kifejtett működés gyümölcsei nem maradtak el. Már a népmozgalomról szóló fejezetben kiemeltük, mily rendkívüli mértékben csökkent a halandóság a hetvenes évek óta. E csökkenést jó részben a járványellenes óvintézkedések behozatala (1881. július 1-ével) idézte elő; majd később a fertőtlenítés rendszeresítése, a fertőzőkórház, a járványkórház, a tüdőbeteggondozó intézetek felállítása s egyéb közegészségügyi intézkedések járultak hozzá azon nagy javuláshoz, mely a közegészségügy terén, különösen a fertőző betegségek okozta halandóság tekintetében beállott. Hozzá járult később, hogy az 1885—87. évek között pusztított himlőjárvány hatása alatt létrejött 1887. évi XXII. törvénycikk a himlőoltás kötelező voltát elrendelte és a főváros hatóságának sikerült ezen törvény erélyes végrehajtása és a kötelező himlőoltás szigorú ellenőrzése által a himlő-vírus erejét annyira megtörni, hogy azóta csak szórványos esetek fordulnak elő, sőt rendszerint a himlő áldozatot egyáltalán nem követelt.

A főváros közegészségügyének javulása az óvintézkedéseken kívül főleg még két tényező hatására vezetendő vissza: az egészségügyi szolgálat rendszeresítésére és tökéletesítésére és különféle közegészségügyi intézetek létesítésére.

A közegészségügyi szolgálat feje a közegészségügyi törvény értelmében a polgármester és az ezen közigazgatási szakba tartozó ügyek elintézésére külön ügyosztály van felállítva. Ennek ügykörébe tartoznak a közegészségügyi és orvosrendőri szabályok, általános közegészségügyi, továbbá járvány- és ragálykórok elleni intézkedés, a gyógyszerárak és gyógyfürdők, a nyilvános és magánkórházak, gyógy- és rendelőintézetek felügyelete, a városi kórházak építése, fenntartása és felszerelése, a köztemetői, hullaszállítási és halottkémlési ügyek, az állatgyógyászati ügyek és végül a köztisztaság ügye.

A hatóságot támogatja működésében a közegészségügyi bizottmány, melynek tagjai a tisztí orvos, a rendőrfőorvos, a kerületi tisztí orvosok, a kórházak igazgatói és a törvényhatóságból választott 30 tag, e bizottság járvány alkalmából a lehető leg-

tágabb hatáskörrel felruházott járványbizottsággá alakul. Az egészségügyi orvosi ügyeket a tisztifőorvosi hivatal teljesíti a tiszti főorvos vezetése alatt. Az ő közvetlen felügyelete alatt áll a fertőtlenítő intézet, a vegyészeti és tápszervizsgáló intézet és a bakteriológiai intézet.

A közegészségügyi bíraskodást elsőfokon a kerületi elüljáróságok, másodfokon a fővárosi tanács, harmadfokon a belügyminiszter végzi.

A kerületi elüljáróságokról szóló 1893. évi XXXIII. törvénycikk az egészségügyi szolgálatban lényeges változást hozott létre, amennyiben annak jelentékeny részét az elüljáróságok hatáskörébe utalta; az elüljáróságok feladatává vált nevezetesen az egész közegészségügyi rendszert (a vásári rendszettel együtt, mely előbb a rendőr-orvosok hatáskörébe tartozott), az összes közegészségügyi intézmények felügyelete és ellenőrzése, a járványos betegségek elleni védekezés, a himlőoltásra és a halottkémlésre vonatkozó törvények végrehajtása, a lelenc- és dajkasági ügy felügyelete. E célból az egész fővárosban 14 tiszti orvos és 22 kerületi orvos működik, amazok az egészségügyi adminisztrációt, ezek a szegény betegek gyógyítását, a halottkémlést és a himlőoltást végzik. A kerületi szülésznők a szegénysorsú szülönőket részesítik ingyen segélyben. Ugyanezen törvény egészségőrök névvel új altiszti állásokat is szervezett.

A közegészségügyi adminisztráció a kerületi elüljáróságok hatáskörének ily nagyfokú kiterjesztése folytán nagy mértékben javult és tökéletesedett; a végrehajtószolgálatnak decentralizációja e téren is üdvös eredményt teremtett és kétségkívül szebb eredményeket fog még elérni. A kerületi orvosi személyzet működése: egészségügyi és egészségrendőri vizsgálatok, a halottkémlés, a szegény betegek gyógykezelése a város növekedésével folyton nagyobb arányokat ölt és a létszám szaporítását igényli. A törvényhatóság eddig sem zárkózott el a szükséges áldozatoktól és már eddig is jelentékenyen szaporította a közegészségügyi személyzet létszámát. Jelenleg 24 tiszti orvos és 5 tisztiorvosi teendőkkel megbízott hatósági orvos, 22 kerületi orvos, és 5 kerületi orvosi teendőkkel megbízott hatósági orvos, 19 kerületi szülésznő és 22 egészségőr működik e téren. Közegészségügyi személyzetünk különös gondot fordított a fertőző betegségek terjedésének lehető meggátlására. Ennek kell betudni elsősorban, hogy a vörhenyen kívül, mely az utolsó 10—15 év alatt európai endemiává nőtte ki magát, az összes fertőző betegségek aranszáma tetemesen alászállott.

Fertőző betegségek és járványok. (Infectiöse Krankheiten und Epidemien.)

(V. ö. az 50. és 141. sz. táblákat az 57. és 180—181. lapon és a VIII. sz. grafikus táblát.) A fertőző betegségek fellépéséről az 1882. évet megelőzőleg csak annyiban vannak adataink, amennyiben a fővárosi statisztika felállítása óta ismerjük az ezen betegségekben elhalt egyének számát, de hogy hány ember betegedett meg fertőző bajokban, arról semmi tudomásunk nincs, mert a fertőző betegségekre nézve bejelentési kötelezettség nem állott fenn. Az előfordult halálesetek nagy száma azonban kétségtelenné teszi, hogy abban az időben a megbetegedések számának igen magasnak kellett lennie; ha 1874-ben vörhenyben 231, himlőben 945 és tifusban 407 ember halt meg, a későbbi években megállapított letalitás tanúsága szerint fel kell tennünk, hogy 1874-ben vörhenyben legalább 1200, himlőben 3000 és tifusban 2000 ember betegedett meg. Mivel pedig ezek a betegségek a későbbi években is ugyanannyi, sőt még több áldozatot követeltek (egyedül a himlő halál-esetei csökkentek), sőt 1876-ban az egyébként enyhének tartott kanyaró is 287,

a rákövetkező évben a hökhurut 340 gyermek életét oltotta ki, a szakkörök figyelme teljes mértékben a fertőző betegségekre irányult.

Midőn az 1879. évben a himlő, a kanyaró s a croup-diphtheria ismét erősebben lépett fel, Kőrösi József, a fővárosi statisztikai hivatal igazgatója a városi képviselőtestület előtt javaslatot tett a fertőző betegségek bejelentési kötelezettségének behozatalára, hogy ezzel kapcsolatban a szükséges hatósági óvintézkedéseket meg lehessen tenni. A javaslat ilyenekül megjelölte: a betegeknek a lakásokban való elkülönítését, a lakásokban el nem különíthető betegek számára fertőzőkórház felállítását, a beteg gyermeknek és testvéreinek az iskolák látogatásától való eltiltását, a gyógyulás vagy az elhalálozás utáni fertőtlenítést és a himlőoltás szigorítását. A javaslattal szemben észlelt ellenszenv leküzdése után a fővárosi hatóság 1881. július 1-től kezdődőleg elrendelte a bejelentés kötelezettségét a himlő, vörheny, croup-diphtheria, kanyaró, tifusz, kolera és kolerin eseteire vonatkozólag. Ugyanakkor a kerületi orvosok mellé fertőtlenítő kezegek rendeltettek, amely intézmény azonban még elég kezdetlegesen volt kiképezve és csak akkor vezetett számottevő eredményre, amikor 1892-ben oly fertőtlenítő intézet állított fel, melynek felszerelése és működése a tudományos igényeknek mindenben megfelelő volt.

A bejelentési kötelezettség elrendelése nem hozta meg nyomban a várt eredményt; egyrészt hosszabb idő kellett ahhoz, hogy a bejelentési kényszer szükséges és hasznos volta a közönség tudatába menjen át s így kezdetben még sok betegedési eset maradt ismeretlen és hatósági intézkedés nélkül, másrészt a fertőtlenítés kezdetlegessége és a fertőző betegek elkülönítésének tökéletlensége a hatósági intézkedéseket bizonyos fokig illuzóriusokká tette. Jelentékenyebb siker tehát csak a fertőtlenítő intézet felállítása (1892) és a fertőző betegek elhelyezésére rendelt kórház megnyitása (1894) óta mutatkozott. A hatóság csak ezekkel jutott azon eszközök birtokába, melyek őt a fertőző betegségek elleni küzdelemre képessé tették.

A fertőző betegségek egyik legfélelmetesebbje a h i m l ő (V a r i o l a) volt. A főváros egyesítésének első éveiben szinte állandóan pusztító endémikus betegség volt, mely állandóan szedte áldozatait. A bejelentőkényszer behozatala előtti időből a betegedésre vonatkozó adataink nincsenek; mégis a későbbi évek tapasztalatai szerint feltehető, hogy 1874-ben, amikor 945 himlőhaláleset fordult elő, mintegy 3.000 ember betegedhetett meg e bajban, amely azután 1879. első felében ismét erős járványként lépett fel és 1882 végéig nagy erővel dühöngött. Ebben az évben 1.075 beteg közül 393 halt meg. A következő két esztendőben a járvány ereje csökkent, de havonta 20—30 betegedés és 6—10 haláleset mégis előfordult. 1884 év második felében már kiveszni látszott a betegség, amikor újból fellobbanván, 1885 szeptember havában teljes erővel újra súlyos járványnya fajult el. Az 1885 évi szeptembertől 1887 évi májusig tartó himlőjárvány, mely 5.916 beteg közül 2000-et döntött sírba (leg-erősebb volt 1886 október és november havában, amikor 1.015 és 940 beteg közül 311 és 323 halt meg), a törvényhozást a himlő elleni küzdelem szigorítására indította. Addig a védhimlőoltást csakis az egészségügyi törvény (1876. évi XIV. törvény-cikk) rendelte el, amelynek végrehajtása azonban nagyon hézagossá volt. Az új himlőoltási törvény (1887. évi XXII. t.-c.) e téren lényeges javulást hozott; ez a törvény kötelezte a szülőket, hogy gyermekeiket az első életév folyamán beoltsák, eredménytelenség esetén ezt a második és harmadik évben ismételjék, a beoltottak és újraoltottak a 6—8-ik nap között az oltóorvosnak bemutatandók, kimondotta, hogy oltatlan gyermek a népiskolába fel nem vehető, minden iskolásgyermek a tizen-

kettedik életévig, a tanoncok pedig felvételükkor újra oltandók, himlőjárvány idején az újraoltás kötelező stb. Ezzel kapcsolatban a belügyminisztérium a beoltandó gyermekek névjegyzékének az anyakönyvek segítségével való elkészítését rendelte el s szigorú bírságokat állapított meg azokra, akik az oltási kényszer alól kivonják magukat. A székesfőváros pedig a várost 11 oltókerületre osztotta egy-egy oltó-orvossal az élén.

A törvény szigorú végrehajtása nemcsak a himlőjárványoknak vetett véget de a himlőt majdnem teljesen eltüntette a főváros területéről. A betegedések szórványosokká váltak, rendszerint idegen emberek által hurcoltattak be s csak 1894-ben emelkedett számuk újból 288-ra. A következő évben még 111 betegedés fordult elő, azután lepadt ezek száma és egészen lényegtelenné vált, sőt 1903-tól 1914-ig (14 elszórt esetet kivéve) himlőbetegedés egyáltalában nem fordult elő. A betegség járvánnyá többé nem fejlődhetett, egyrészt az erélyes övintézkedések folytán, másrészt, mert a népességben a védhimlőoltás folytán hiányzik a betegség iránti fogékonyság. A világháború alatt idegen katonák és menekültek a himlőt a fővárosba újból behurcolták s 1915 január hó óta havonta fordult elő néhány betegedés; 1916-ban ezek száma emelkedett s (a nyári hónapok kivételével, amikor csak 1—2 eset fordult elő) egészen az 1917 év június haváig minden hónapban megbetegedett 20—50 ember. Ezután azonban ismét lelohadt a betegség s 1921 óta betegedés egyáltalában nem fordult elő. Állítható tehát, hogy a himlő oly betegség, melytől a fővárost immár hatékonyan meg lehet óvni.

A himlőesetek száma volt (Anzahl der Pockenfälle):

Betegedés Erkran- kungen	Haláleset Todesfälle	Betegedés Erkran- kungen	Haláleset Todesfälle	Betegedés Erkran- kungen	Haláleset Todesfälle		
1874	945	1891	67	2	1908	—	—
1875	426	1892	57	4	1909	12	2
1876	103	1893	98	6	1910	1	—
1877	90	1894	288	79	1911	—	—
1878	242	1895	111	13	1912	—	—
1879	416	1896	77	12	1913	1	1
1880	327	1897	47	3	1914	—	—
1881	442	1898	27	1	1915	61	9
1882	1.075	1899	55	5	1916	333	80
1883	302	1900	1	—	1917	244	50
1884	332	1901	5	1	1918	61	14
1885	749	1902	1	—	1919	56	8
1886	4.638	1903	—	—	1920	47	16
1887	1.228	1904	—	—	1921	5	—
1888	179	1905	—	—	1922	—	—
1889	74	1906	—	—	1923	—	—
1890	86	1907	—	—			

A h a s i h a g y m á z (Typhus abdominalis) Budapest egyik endémikus betegsége, mely azonban — mint halál-ok — az újabb időben kisebb jelentőségű, mint régebben volt. A hetvenes években ugyanis évente 3—400, de a kedvezőbb években is kétszáznál több haláleset fordult elő, amelyekből — a későbbi évek letaliitása alapján — 1200—1500 betegedésre lehet következtetni. Határozottan járványszerűen épett fel a tifusz az 1877 év nyári hónapjaiban, amikor 40—60 haláleset fordult elő, de utána is állandóan sok áldozatot követelt s 1881 május és június havában

újból nagy erővel járványszerűen tört ki. Ez a járvány áthúzódott az 1882. évbe is, amelyben az új bejelentési kényszer alapján 1.121 megbetegedés jutott a hatóság tudomására, 245 halálessel. A rákövetkező két esztendőben a hagymáz-betegedések száma erősen apadt, utóbbi év nyári és őszi hónapjaiban csak szórványosan léptek fel, de 1885 tavaszán a kór újból fellobbant s 1886 márciusától júniusig ismét járványosan pusztított. Később 1888 augusztusától 1889 január haváig dühöngött erősen, átmenve 1889 közepén abba a súlyos járványba, mely maximumát 1889 augusztusában érte el 661 betegedéssel és 59 halálessel. Ezzel az évvel, mely 3.135 betegedés mellett 393 halálessetet jegyzett fel, megtört a tifusz pusztító ereje. A baj előidéző egyik főokát képezett szüretlen ivóvíz a használatból kivonatván, a tifuszmegbetegedések száma rohamosan esett, úgy hogy 24 éven át a számuk sohasem érte el az ezret, de voltak évek — mint 1901—1903-ig — amikor a háromszázon alul maradt s ennek folytán a halálessetek száma is leszállt 50—60-ra. Lényeges rosszabbodás állott be 1914-ben, amikor a világháború kitörésével kapcsolatban szeptembertől kezdve a hagymáz újból járványosan lépett fel s kivált decembertől kezdve (amely hóban 725 betegedés fordult elő) a következő év októberéig igen erősen pusztított. 1915-ben 4.478 egyén betegedett meg tifuszban s 631 halt meg, a legerősebb járvány, mely Budapesten valaha előfordult. Még a következő két esztendőben, továbbá 1921-ben és 1922-ben is erősen felütötte a fejét s mindeddig nem sikerült az 1901—1903-as évek alacsony nivóra lesülyeszteni. Az esetek száma volt:

Betegedés Erkrankungen	Halálesset Todesfälle	Betegedés Erkrankungen	Halálesset Todesfälle	Betegedés Erkrankungen	Halálesset Todesfälle	
1874	398	1891	683	1908	485	127
1875	300	1892	849	1909	782	149
1876	285	1893	383	1910	961	171
1877	436	1894	403	1911	719	150
1878	298	1895	548	1912	424	102
1879	221	1896	819	1913	356	81
1880	231	1897	640	1914	1.553	337
1881	344	1898	924	1915	4.478	631
1882	1.121	1899	800	1916	1.846	140
1883	599	1900	364	1917	1.440	215
1884	638	1901	269	1918	984	197
1885	317	1902	235	1919	681	120
1886	1.028	1903	275	1920	819	135
1887	673	1904	513	1921	1.350	260
1888	1.647	1905	786	1922	1.092	177
1889	3.135	1906	431	1923	797	187
1890	762	1907	510			

A hajdan erősen pusztító tifusz a csatornázás tökéletesítése és kifogástalan ivóvíz szolgáltatása által félelmetességéből veszített, további javulás tehát — ha a világháború okozta romlás helyreállítottatik — már alig remélhető. Miután 46 európai nagyváros közül Budapest a tifuszhalandóság tekintetében a 35-ik helyen áll,¹⁾ — a nyugati országok városai tifusz tekintetében mind és állandóan előtte járnak s utána

¹⁾ V. ö.: Adatok a járványos betegségek és az óvintézkedések kérdéséhez (Budapest székesfőváros Statisztikai Közleményei, 49. szám, 25. lap).

egy egészségtelen francia kikötővároson kívül csak olasz, spanyol, román, lengyel és orosz városok következnek, — világos, hogy Budapest fokozottabb tifuszhalandóságát egyrészt az általános népjóléti és művelődési viszonyok kedvezőtlenebb volta okozza, amelyek hatósági intézkedések útján nem orvosolhatók, másrészt, hogy az itt fellépő tifusz forrása a vidéken van, ahol vízvezeték és csatornázás még kezdetleges lévén, a behurcolás veszélye állandóan fennáll.

A kiütéses hagymáz (Typhus exanthematicus) Budapesten 1874—75 óta (amikor 9 és 8 halálest fordult elő) 32 éven keresztül egyáltalában nem lépett fel. 1908-ban külföldről hurcolták be a bajt, mely 198 betegség közül 53 esetben halálos volt; a mintaszerű hatósági intézkedések csakhamar elfojtották a bajt. Egy másik kitörése 1910-ben hasonlóképpen megfékeztetett. A világháború ezt a kórt is behurcolta fővárosunkba, mely 1919 január—április hónapjaiban elég nagy, de enyhe lefolyású kiütéses tifuszjárványt látott itt lefolyni. Azóta csak szórványosan fordultak elő egyes esetek.

	Betegedés Erkrankungen	Halálest Todesfälle		Betegedés Erkrankungen	Halálest Todesfälle
1908	198	53	1918	176	24
1909	3	1	1919	1.128	119
1910	218	30	1920	39	7
1914	73	18	1921	12	3
1915	372	66	1922	8	3
1916	75	3	1923	50	14
1917	206	28			

A kanyaró (Morbilli) valamennyi fertőző betegség közül a legelterjedtebb, mert évente sokezer gyermeket támad meg, szerencsére azonban letalitása igen alacsony, mert a betegeknek rendszerint csak néhány százaléka hal meg. A kanyaró kimutathatóan iskolabetegség, mely rendszerint az iskolaév első hónapjaiban lép fel leg-erősebben. Időnként erősebb járványok is jelentkeztek, így 1876-ban és 1879-ben; továbbá igen erős járvány volt 1885 november havától 1886 februárjáig, majd 1887 végén, 1890 április—május havában, 1898 október—december havában és később ismételve. Ezeknél is szélesebben dühöngött a kanyaró 1918 április—június és 1920 október—december hónapjaiban, amidőn is 6.512, illetve 7.550 betegség (ebből 1920. év novemberében 4.016) jutott a hatóság tudomására, de e járványok enyhék voltak, mert a halálestek száma akkor 127, illetve 148 volt (novemberben 67).

Következményeiben sokkal súlyosabb a vörheny (Scarlatina), mely állandóan sok áldozatot követel s különösen erősebb letalitásánál fogva rettegett réme a gyermekes családoknak. A bejelentőkényszer előtti időben 1882-ig szinte állandó járványról lehet beszélni, mely meglehetősen egyenletesen szedte áldozatait (havonta 20—30 embert). 1883-tól kezdve lényegesen apadtak a vörhenyesetek s néhány éven át csak pár száz betegség fordult elő, a halálestek száma (1885-ben) 36-ig szállt alá. Ez év végén azonban újból nagy erővel tört ki a vörheny s a gyászos emlékü 1886. év oly járványnak lett tanúja, aminő addig nem volt, mert hónapokon át 300-nál több (októberben 422) gyermeket támadott meg a kór s a halálestek száma e hóban 96-ra szökött fel. Valamivel kisebb, de elég jelentékeny járványok voltak 1891 és 1892 második felében; majd ismét 1903-ban (3.483 betegség,

513 haláleset), 1904-ben (4.521 betegség, 404 halál), 1910-ben és 1911-ben (négyezernél több beteges, de csekélyebb halálozási aránnyal), végül 1913-ban, amely úgy a betegedések (4.881), mint a halálesetek (663) tekintetében a legkedvezőtlenebb év volt.

A vörhenybetegedések és halálesetek száma volt (Erkrankungen und Todesfälle an Scharlach):

Betegedés Erkrankungen	Haláleset Todesfälle	Betegedés Erkrankungen	Haláleset Todesfälle	Betegedés Erkrankungen	Haláleset Todesfälle		
1874 . . .	231	1891 . . .	2.681	319	1908 . . .	3.086	264
1875 . . .	259	1892 . . .	2.170	226	1909 . . .	3.290	217
		1893 . . .	1.150	109	1910 . . .	4.117	352
1876 . . .	151	1894 . . .	1.035	125			
1877 . . .	118	1895 . . .	1.145	114	1911 . . .	4.568	365
1878 . . .	338				1912 . . .	3.759	434
1879 . . .	87	1896 . . .	1.495	193	1913 . . .	4.881	663
1880 . . .	118	1897 . . .	1.142	137	1914 . . .	2.637	272
		1898 . . .	2.031	233	1915 . . .	2.749	312
1881 . . .	266	1899 . . .	2.521	337			
1882 . . .	1.422	1900 . . .	2.108	260	1916 . . .	3.763	401
1883 . . .	763				1917 . . .	3.343	261
1884 . . .	490	1901 . . .	2.043	292	1918 . . .	1.841	214
1885 . . .	527	1902 . . .	1.912	301	1919 . . .	1.102	117
		1903 . . .	3.483	513	1920 . . .	2.722	388
1886 . . .	2.685	1904 . . .	4.521	404			
1887 . . .	777	1905 . . .	2.393	203	1921 . . .	3.886	470
1888 . . .	583				1922 . . .	2.042	238
1889 . . .	866	1906 . . .	1.805	240	1923 . . .	1.732	126
1890 . . .	2.168	1907 . . .	2.810	349			

Budapest a vörheny tekintetében 46 európai város között állandóan az utolsó helyek egyikét foglalja el; ennek okát a fővárosi lakosság nagy részének szegénységében, alacsony kulturális és gazdasági nivójában, lakásviszonyaink kedvezőtlen voltában találhatjuk meg. Ezért lakosságunk kevésbé vehet részt a vörheny elleni aktív küzdelemben s nagyobb feladat hárul a céltudatos és erélyes hatósági intézkedésekre. Statisztikai megfigyeléseink igazolják, hogy a vörheny sokkal nagyobb mértékben pusztít a szegényebb néposztályok között, míg a tehetősebbeket jobban kíméli meg.

A Croup-diphtheria legerősebben pusztító betegségeink közé tartozik, 1877–78-ban és 1890–93. években nagy pusztításokat vitt végbe, amikor is a megbetegedések száma évente kétezer-nél több volt; tetőpontját 1891-ben 2.827 s 1892-ben 2.683 esettel érte el, amely számokat azóta egy év sem közelített meg. De járványszerűen lépett fel még 1903-ban és 1904-ben, és 1914–17. évek között, bár ekkor kevésbé súlyos jellegű volt, mint a régebbi években. A halottak abszolút száma az 1890–92. években volt legmagasabb, amikor 913, illetve 918 és 927 egyén halt meg croup-diphtheriában; de a letalitás ekkor csak 30–34% volt, míg a nyolcvanas években 60-on is felülemelkedett (1887-ben 61,4%). A diphtheria-szérum felfedezése és az oltások meghonosítása óta a kór veszélyessége ellen sikeres küzdelem folyik, mely a letalitást 10–15%-ra csökkentette. Az utolsó években a betegedések száma örvendetesen csökkent. Európa 46 nagy városa között Budapest rendszerint a 30–32. helyet foglalja el, tehát sokkal kedvezőbben áll, mint a vörheny tekintetében.

A betegedések és halálesetek száma volt (Erkrankungen und Todesfälle an Croup-Diphtherie):

	Betegedés Erkrankungen	Haláleset Todesfälle		Betegedés Erkrankungen	Haláleset Todesfälle		Betegedés Erkrankungen	Haláleset Todesfälle
1874		294	1891	2.827	918	1908	1.158	115
1875		392	1892	2.683	927	1909	1.185	153
			1893	1.912	727	1910	1.274	142
1876		428	1894	1.604	529			
1877		569	1895	1.373	260	1911	1.492	172
1878		664				1912	1.390	185
1879		394	1896	1.136	278	1913	1.722	222
1880		335	1897	913	172	1914	1.865	183
			1898	1.037	207	1915	2.020	267
1881		416	1899	971	203			
1882	846	396	1900	841	150	1916	2.196	274
1883	585	246				1917	1.724	226
1884	562	253	1901	856	134	1918	1.609	217
1885	560	254	1902	1.394	188	1919	888	104
			1903	2.272	310	1920	901	170
1886	979	562	1904	2.051	264			
1887	850	522	1905	1.369	158	1921	894	128
1888	804	447				1922	621	106
1889	1.258	639	1906	1.315	159	1923	509	70
1890	2.368	913	1907	1.054	108			

Az ázsiai koleráról (*Cholera asiatica*) már a 92* lapon emlékeztünk meg. Az esetek száma volt:

	Betegedés Erkrankungen	Haláleset Todesfälle		Betegedés Erkrankungen	Haláleset Todesfälle
1884	6	—	1911	23	11
1886	1.321	520	1913	14	3
1892	899	501	1914	333	110
1893	220	135	1915	104	52
1910	9	8	1916	—	2

A vérhas (*Dysenteria*) a múlt század hetvenes éveiben — a halálesetek számából következtetve — elég gyakori lehetett, 1890-től kezdve azonban erősen megcsappant s csak a világháború hurcolta be — idegen katonák útján — fővárosunkba, ahol azóta szinte endémikussá vált s 20—25 százalékos halálozási aránnyal elég súlyos bajnak mutatkozott, amint alábbi adatokból látható:

	Betegedés Erkrankungen	Haláleset Todesfälle		Betegedés Erkrankungen	Haláleset Todesfälle
1914	1.685	8	1919	1.622	305
1915	1.280	56	1920	1.153	203
1916	762	66	1921	1.051	228
1917	3.209	590	1922	884	141
1918	1.316	319	1923	892	249

A többi fertőző bajok közül a fültőmirigylob (*Parotitis epidemica*) elég gyakori, némelyik évben (mint 1915-ben: 1.015 eset, 1916-ban: 1.714 eset, 1923-ban: 1.620 eset) erősen terjed. A trachoma állandóan támad meg néhány száz embert, legerősebb fellobbanása volt 1889-ben (1.024), 1890-ben (1.117) és 1908-ban (987).

Az influenza 1890-ig ismeretlen volt Budapesten; ekkor 2 esett lépett fel s azóta állandóan szedte — csekély számban bár — áldozatait, melyeknek száma 1905-ben 100-ra s 1908-ban 120-ra emelkedett. 1918 október havában az az óriási influenzajárvány, amely egész Európát végig seperte, Budapestet is felkereste; e hóban 16.308 egyént lepett meg a baj s a járvány január hó végéig szedte áldozatait. A következő évben a kór majdnem teljesen megszűnt, de 1920. január havától márciusig újabb erős járvány lepte el Budapestet, mely tizenegyezer embernél többet döntött betegágyba, de enyhébb lefolyású volt. Azóta az influenza csak szórványosan lép fel, de áldozatainak száma aránylag igen magas. Az influenza betegedések bejelentése csak az 1918. évi nagy járvány óta kötelező.

Az influenzaesetek száma volt (Erkrankungen und Todesfälle an Influenza):

a) Évenként — Nach Jahren			b) Járvány idején — Zur Zeit der Epidemien		
	Betegedés Erkrankungen	Haláleset Todesfälle		Betegedés Erkrankungen	Haláleset Todesfälle
1918	26.250	4.105	1918 Szeptember	1	125
1919	627	286	Október	16.308	1.736
1920	11.376	1.459	November	6.103	1.347
1921	252	73	December	3.838	874
1922	488	136	1919 Január	516	193
1923	258	54	1920 Január	1.604	281
			Február	9.430	960
			Március	271	143

Községi kórházak. (Communale Spitäler.) (V. ö. a 133. és 138. sz. táblázatokat a 173. és 177. lapon és a 139. sz. táblázatot a 178. lapon.) A székesfőváros egyesítésének időpontjában Budapesten két községi kórház: a Szt Rókus-kózkórház és a Szt János-kózkórház állott fenn. Bár semmiféle törvényes rendelkezés a fővárost közkórházak felállítására és fenntartására nem kötelezte, — és nem kötelezi ma sem — Pest és Buda városok már a XVIII. század óta tartottak fenn közkórházakat és azoknak továbbfejlesztésére és tökéletesítésére — különösen a két város egyesítése óta — óriási anyagi áldozatokat hoztak.

A Szt Rókus-kózkórház, mely Pest város polgárainak áldozatkészségéből a régi Kerepesi-(mai Rákóczi-)úton épített agg-menhelyből alakított át kórházzá, 1796-ban nyerte a Gyöngytyúk-(ma Gyulai Pál-)utcára néző főépületet, melyhez 1839-ben a Kerepesi-úti nagy épület s 1860-ban a Flór-utcai rész csatlakozott. Pest városának ezen egyetlen közkórháza azonban — mely 1857 óta viseli ezt a jelleget — az egyesítés óta rohamosan fejlődő főváros betegforgalmát nem bírván kielégíteni, 1876-ban kibővült a Kerepesi-út 27. szám alatti régi dologház, majd 1881-ben a Kún-utca 4. szám alatti új dologház épületével, mihez még az Üllői-úti vám melletti barakkórház és a IX. ker., Markotányos-utcai kolerabarakk is csatlakozott (összesen 23 kórterem 330 ágygal), melyeket a főváros a katonaságtól 1869-ben megszerzett és 1885-ig a Rókus-kózkórház kibővítéséül, azután 1889-ig fertőző betegek elhelyezésére használt fel. Az ekként megnagyobbodott közkórháznak 1881-ben 125 kórterme volt 1.705 betegágygal, 51 orvossal és 127 betegápolóval.

A jobbparti Szt János-kózkórház, mely eredetileg szegényház és pestises betegek kórháza volt, 1820-ban nyílt meg mint polgári kórház és 1869-ben nyerte a közkórházi jelleget s fiókjával, az óbudai közkórházzal együtt 1881-ben 20 kór-

teremben 222 betegágygal rendelkezett; a betegek gyógyítását és ápolását 5 orvos és 14 ápoló végezte. Ugyanekkor a ragályos betegek befogadására az Aszalai-féle barakk (80 ágy) szolgált.

Ezek a kórházak sem befogadó képességüknél, sem berendezésüknél fogva nem voltak képesek a tényleges szükségletnek és a kor követelményeinek megfelelni. Ez okból a székesfőváros már 1876 óta új, modern közkórház építését határozta el s az 1880—85. években 3,338.540 korona költségen felépítette az Üllői-úti Szt István-közkórházat, mely 8 pavillonban 6 osztály részére 40 kórteremben 656 betegágyat foglal magában. A kórtermek berendezése a közegészségügy követelményeinek megfelelően a modern technika minden vívmányának felhasználásával történt.

A régi primitív barakkórház helyébe 1894-ben 1,337.240 korona költséggel felépült a hevenyfertőzőbetegek felvételére szolgáló Szt László-közkórház, mely 8 pavillont foglal magában (208 ágygal) s az 1899-ben megnyitott Gellért-kórházzal (1,489.921 korona építési költség, 560 ágy) együtt járványok idején járványkórházzá bővül ki. E kórházak a szükséghez mérten ismételve kibővítették s ma 1.501 ágyat foglalnak magukban.

A jobbparti kórházak meg bővítésére a hatóság 1889-ben a régi dologkórházból a II. ker. Lövőház-utca egy bérházába helyezte el az elmebetegmegfigyelő osztályt. Sokkal nagyobb jelentőségű volt az Új Szt János-közkórház felépítése (2,755.583 korona költségen), mely 13 pavillonban, teljesen modern berendezéssel, 1898-ban nyílt meg, eredetileg 425 ágygal, de utóbb a báró Wodiáner által alapított üdülőház hozzáépítésével, egyes pavillonok kibővítésével, két tüdőbetegbarakk és az elmebetegosztály megnyitásával 1.180 ágyra egészített ki. 1897-ben épült továbbá a III. kerület külső részében a Szt. Margit-kórház, 140 betegágygal.

A világháború alatt létesítette a székesfőváros mint hadikórházat, a Zita-kórházat, mely a háború befejeztével 1919-ben közkórházi jelleget nyert. Megnyitásakor 3.224 ágyra szereltetett fel, tehát Budapest legnagyobb kórháza volt, míg 1923-ban 818 ágy volt benne. 1924-ben a főváros e kórház megszüntetését határozta el.

Ezen nagy közkórházakhoz csatlakoznak még mint kisebb intézetek az 1913-ban megnyílt Bakáts-téri szülészeti osztály (91 ágy), a községi iskolából 1916-ban átalakított Telepi-utcai fiókkórház (310 ágy) és a Gyöngyösi-úti szülészeti közkórház, mely kislakásos bérházból alakítottát át 1917-ben szülészeti osztállyá.

A községi közkórházaknak félszázados fejlődését a következő áttekintés szemlélteti, mely áttekintésben a kórházak fiókjai az anyakórházhoz vannak számítva (Entwicklung der Communalspitäler).

	Kórházak Spitäler	Kórtermek Krankensäle	Betegágyak Betten	Orvosok Arzte	Betegápolók Kranken- wärter
1874 . . .	2		1.401	40	99
1881 . . .	2	145	1.927	51	127
1891 . . .	3	174	2.835	80	259
1896 . . .	3	225	2.613	85	308
1902 . . .	4	275	3.466	93	409
1908 . . .	4	295	3.776	112	430
1912 . . .	4	317	4.264	149	590
1920 . . .	7	556	7.396	288	1.313
1923 . . .	7	531	6.981	272	961

Jelen állapotuk pedig a következő (Stand der Communalspitäler im Jahre 1923):

		Kórtermek Krankensäle	Beteg- ágyak Betten	Orvosok Ärzte	Betegápolók Kranken- wärter
Szt. Rókus közp. közkórh.	St. Rochus-Spital	85	699	59	156
Kún-utcai fiókkórház . .	Filiale in der Kún-utca		320	13	26
Szt. István-közkórház . .	St. Stephans-Spital	137	1.549	50	183
Telepi-utcai fiókkórház . .	Filiale in der Telepi-utca		285	10	32
Bakáts-téri szülészeti oszt.	Gebärabteilg. am Bakáts-tér		124	6	19
Szt. László-közkórház . .	St. Ladislaus-Spital	100	1.501	29	210
Szt. Gellért járványkórház	St. Gerhardt-Epidemiespital				
Új Szt. János-közkórház . .	Neues St. Johannis-Spital	181	1.299	55	187
Régi Szt. János-közkórház	Altes St. Johannis-Spital			186	4
Szt. Margit-közkórház . .	St. Margarethen-Spital		140	11	17
Zita-közkórház	Zita-Spital	28	818	32	111
Gyöngyösi-úti szül. közkórház	Gebärhaus am Gyöngyösi-út		60	3	7
Összesen	Zusammen	531	6.981	272	961

A székesfővárosi közkórházakat a tanács 1917-ben az orvosi és gazdasági igazgatás és szolgálat egységes irányítása mellett igazgatás és gazdasági kezelés szempontjából önállósította. Orvosi vezetése a központi igazgató, a gazdasági ügyek vezetése a központi közkórházi gazdasági hivatal kezében van. A kórházi szükségletek ellátása, mely azelőtt vállalkozók által eszközöltetett, újabban házilag történik; az élelmiszereket a Községi Élelmiszerárúsító Üzem, az összes anyag-szükségletet a Községi Műszerüzem szolgáltatja ki. Az épületek és gépüzem fenntartásáról és javításáról a középítési ügyosztály a kórházak és a műszerüzem iparosainak és szakmunkásainak felhasználásával gondoskodik. A közkórházak minden jelentkező beteget, aki gyógyintézeti kezelésre szorul, felvenni kötelesek, de a betegek az ápolási díjat két hétre előre lefizetni vagy fizetőképтелenségüket szegénységi bizonyítvánnyal igazolni tartoznak. A betegek elhelyezését a központi ágynyilvántartó irányítja.

A községi kórházak betegforgalma volt (Krankensbewegung der Communalspitäler):

	Rókus- Rochus-	Szt István- St. Stephans- kórház és fiókjai	Szt László- St. Ladislaus- Spital	Zita- nebst Filialen	Szt János- St. Johannis-	Összesen Zusammen
a) Ápolott betegek száma — Anzahl der gepflegten Kranken						
1874	16.407	—	—	—	3.143	19.550
1880	18.732	—	—	—	2.605	21.337
1885	21.710	—	—	—	3.661	25.371
1890	18.990	10.623	—	—	4.303	33.916
1895	20.954	15.770	—	—	3.471	41.195
1900	22.328	15.857	—	—	7.933	46.118
1905	20.659	13.163	3.517	—	10.283	47.622
1910	22.420	15.951	6.723	—	15.442	60.536
1915	13.829	24.014	14.070	—	15.705	67.618
1920	18.814	26.167	12.250	12.246	16.460	85.937
1923	20.849	25.825	7.747	8.558	15.625	78.604

b) Ápolási napok száma — Anzahl der Krankentage

	Rókus- Rochus- kórház	Szt István- St. Stephans- kórház és fiókjai	Szt László- St. Ladislaus- Spítal	Zita- nebst Filialen	Szt János- St. Johannis-	Összesen Zusammen
1874	381.904	—	—	—	71.443	453.347
1880	430.149	—	—	—	47.146	477.295
1885	503.688	—	—	—	73.449	577.137
1890	359.797	250.131	—	—	89.657	699.585
1895	415.350	360.182	—	—	114.888	890.420
1900	424.480	379.604	—	—	268.153	1,071.237
1905		767.827	86.754	—	290.208	1,144.789
1910		789.587	169.109	—	396.955	1,355.651
1915	286.786	565.065	469.622	801.464	402.674	2,525.611
1920	339.361	563.070	258.321	362.122	488.882	2,075.782
1923	358.324	546.166	172.281	263.489	511.770	1,913.495

A budapesti községi kórházak jelentőségét az a körülmény fokozza, hogy itt állami közkórház nincs. Ebben a tekintetben Budapest székesfőváros hatósága akkora áldozatot hoz a polgárságának betegápolása tekintetében, minőre kevés hasonló nagyvárosban van példa. A régóta nélkülözött nagy állami közkórház felállítása, — melyet a törvényhozás is elrendelt — mindeddig elmaradt, úgy hogy az egyetemi klinikákon kívül csakis a magánkórházak veszik le a betegápolási kötelezettség egy részét a községi hatóságtól.

1874-ben a csekély számú és akkor még kicsi forgalmú egyetemi klinikákon kívül mindössze 15 kórház és gyógyintézet állott fenn Budapesten; ezek közül a 16. számú helyőrségi kórház (akkor az Üllői-út végén) tisztán a katonai betegügy, a Lipótmezei országos tébolyda és a Schwartzter-féle intézet kizárólag az elmebetegügy céljait szolgálta, a Dunagőzhajózási társulat kórháza egyedül csak hajógyári munkások és a hajózási személyzet ápolására állt rendelkezésre s mivel a Batizfalvy- (1859), Fischhof- (1852) és Vaskovics-féle (1854, eredetileg Siklóssy-féle) vízgyógyintézetek is csak speciális betegségi esetekben jöhettek figyelembe, tulajdonképpen csak 8 kórház szolgálta a beteg közönség érdekeit. Ezek közül a Szt Erzsébet-apácarend női kórháza 1785 óta, az Irgalmasrend kórháza 1806 óta, a Pesti izraelita hitközség kórháza 1842 s a (Ferenc József) kereskedelmi kórház 1846 óta fejtett ki áldásos működést. Jóval később létesült a kicsi Bethesda-kórház (1866) és a Knezits-utcai Erzsébet-hasonszenvi kórház (1870). Ezek a kórházak és a már 1837 óta fennálló Stefánia-szegénygyermek-kórház a főváros egyesítésekor nem rendelkeztek sok betegággal s évi betegforgalmuk nem volt jelentékeny, úgyhogy a községi kórházak forgalmával szemben a betegforgalomnak csak csekély részét bonyolították le. Az azóta lefolyt félszázadban ugyan alakult vagy két tucat magánkórház és gyógyintézet, de ezek különleges rendeltetésüknél vagy szanatóriumi jellegüknél fogva, mely inkább a vagyonosabb osztályok igényeit elégíti ki, alig tehermentesítették a községi közkórházak betegforgalmát, melyek akárhányszor helyszükével küzdöttek és csak nehezen voltak képesek a tömegesen jelentkező betegeket felvenni. A helyzet tehát ma is, bár a fővárosban létező kórházak és gyógyintézetek száma (mely 1874-ben 27 volt) ötven év alatt megkétszereződött, a községi kórházakra nézve változatlanul súlyos: az egyetemi klinikákon kívül, melyeknek betegforgalma — az intézetek megszorítása folytán is — erősen megnövekedett, a többi kórházak megnövekedett forgalmuk mellett is

az összbetegforgalomnak aránylag csak csekély részét vonzották magukhoz. Kitérünk ez a következő adatokból:

	Összes Sämtliche	Községi Communale	Magán- Privat-	Egyetemi klinikák Universitäts- Kliniken
	kórházak — Spitäler			
a) Betegágyak száma — Anzahl der Krankenbetten.				
1874	.	1.401	.	.
1880	.	1.927	.	.
1890	7.378	2.681	826	495
1900	8.706	3.124	1.098	562
1905	9.868	3.464	1.300	950
1910	11.456	4.021	1.673	1.719
1913	11.740	5.117	1.762	1.660
1918	11.410	4.687	1.750	1.872
b) Ápolt betegek száma — Anzahl der verpflegten Kranken.				
1874	33.428	19.550	.	.
1880	36.751	21.337	.	.
1890	51.666	33.916	8.241	5.754
1900	78.630	46.118	10.648	7.140
1905	92.110	47.622	15.007	14.213
1910	123.092	60.536	19.297	19.911
1913	125.785	66.951	21.911	20.479
1918	135.596	77.063	17.124	21.447

Ezek szerint a betegágyak és az ápolt betegek tekintetében a községi kórházak hányada az összes kórházakhoz viszonyítva a következő volt (Anteil der Communalspitäler an den Krankenbetten und verpflegten Kranken):

	Betegágyak Krankenbetten ‰	Ápolt betegek Verpflegte Kranke ‰
1874	.	58·5
1880	.	58·1
1890	36·3	65·6
1900	35·9	58·6
1905	35·1	51·7
1910	35·1	49·2
1913	43·6	53·2
1918	41·1	56·9

Még súlyosabbnak tűnik fel a székesfővárosi közkórházak helyzete, ha azok fenntartásának költségeit vesszük szemügyre. A bal- és jobbparti községek bevétele 1874-ben 522.418, kiadásuk 766.434 korona volt, tehát már ebben az esztendőben pénzügyi hiánnyal küzdöttek. A következő években a kiadások többnyire meghaladták a bevételeket s mivel a főváros a kórházaiban ápolt vidéki betegek ápolási díjait az illetőségi községektől nagyrészt nem tudta behajtani, — a községeknek ebbeli tartozásai milliókra rúgtak — a hatóságnak e téren hozott áldozatai nagy mértékben terhelték meg a főváros háztartását és a közkórházi alapot.

A községi kórházak bevételei és kiadásai voltak (Einnahmen und Ausgaben der Communalspitäler):

	Bevételek Einnahmen	Kiadások Ausgaben
	korona	Kronen
1874	522.418	766.434
1880	757.342	770.655
1885	974.885	1,047.041
1890	1,452.078	1,591.444
1895	1,696.088	2,094.408
1900	2,999.512	2,786.115
1905	2,878.878	3,334.116
1910	3,408.144	4,582.555
1915	8,881.139	11,954.632
1916	6,765.514	15,774.573
1917	12,065.182	19,409.460
1918	16,825.376	26,095.683
1919	9,938.096	57,272.992

Községi fürdők. (Communalbäder.) (V. ö. a 135. sz. táblázatot a 175. lapon.)

A székesfőváros nagyszámú híres fürdői közül három van a község tulajdonában: a Rudasfürdő, a Széchenyi-gyógyfürdő és a Szent Gellért-fürdő.

A Rudas-gyógyfürdő forrásai a Gellérthegy tővében fakadnak; öt forrása 24 óra alatt 8.000 hektoliter 39 fokú kénes hévvizet adnak. A fürdőt már a rómaiak ismerték, kupolás gőzfürdőépületét Szokoli Musztafa pasa 1556-ban építette. A székesfőváros a kád- és kőfürdőket 1884-ben, a gőzfürdőt 1886-ban restauráltatta, az úszócsarnokot és a népfürdőépületet 1895-ben építtette. A fürdő 1890-ben nyert gyógyfürdőjellegét. Látogatóinak száma 1886-ban 188.791 volt 1923-ban 396.277. Legtöbben (457.808) 1922-ben fürödtek benne. Bevételei kiadásait állandóan fedezték.

A Széchenyi-gyógyfürdő a régi Artézifürdő átépítéséből keletkezett. Ez a fürdő a városligeti Nádorszigeten az 1868—78-ig fúrt 970 m mély artézikútból kapta 73° C fokú vizét, 24 óra alatt 7.600 hektolitert. Az 1881-ben épült kicsi fürdőház helyébe a székesfőváros 1909—13. években Czigler Győző és Dvorák Ede tervei szerint 3,900.000 K költségen korszerű, a modern igényeknek megfelelő fürdőt építtetett, melyet 1913. június 13-án adott át a közhasználatnak. A régi fürdőt 1886-ban 77.783 egyén használta; a forgalom lassankint felment 166.508 személyre s az új fürdő megépítése óta állandóan 700.000 és 800.000 között ingadozik. A legerősebb volt 1919-ben, amikor 890.507 egyén fürdött meg benne. Bevételei kiadásait rendszerint fedezték.

A Szent Gellért-gyógyfürdő Budapest legújabb és legpompásabb fürdője. Helyén, régi időben az iszaptartalmú (44° C fokú) forrásáról híres Sárosfürdő állott, mely a Ferenc József-híd építése miatt 1895-ben lebontatott. A székesfőváros 1901-ben 1,050.795 korona költségen megvásárolta a forrásokat és a fürdő telkét és a kor igényeinek s a gyógyászat követelményeinek megfelelő, a legmagasabb igényeket is kielégítő gyógyfürdő és szálloda felépítését határozta el, amely épület Sterk, Sebestyén és Hegedüs építészek tervei szerint az 1913—18. években 19 millió korona költségen fel is épült. A források ma naponta 26.000 hektoliter vizet szolgáltatnak. A gyógyszállodában 176 lakószoba van, mely a legkényesebb igényeket is

kielégíti. A fürdő 1918. szeptember 26-án nyílt meg. Látogatóinak száma évente 300.000 körül ingadozik. Bevételei kiadásait fedezik.

A három községi fürdő látogatottsága a következő volt (Frequenz der Communalbäder):

	Rudastüüdő Bruckbad	Széchenyi- fürdő Széchenyi- Bad	Szt Gellért- fürdő Gellértbad	Összesen Zusammen
1890	197.980	84.401	—	282.431
1895	183.056	125.072	—	308.128
1900	210.765	131.077	—	341.842
1905	236.669	136.338	—	373.007
1910	220.821	154.748	—	375.569
1913	231.818	237.770	—	469.588
1915	433.572	405.620	—	839.192
1918	248.627	741.828	41.596	1,032.051
1919	410.633	890.507	351.606	1,652.746
1920	451.474	720.182	383.909	1,555.565
1921	413.534	661.632	280.264	1,355.430
1922	457.808	762.961	315.303	1,536.072
1923	396.277	767.273	303.823	1,467.373

A községi fürdők bevételei és kiadásai (Einnahmen und Ausgaben der Communalbäder):

	Bevételek Einnahmen korona	Kiadások Ausgaben Kronen
1874	115.506	53.576
1881	113.535	46.635
1885	232.953	99.152
1890	223.472	87.691
1895	229.410	140.972
1900	247.623	152.889
1905	270.740	153.877
1910	336.965	190.968
1915	907.068	990.889
1918	3,952.117	3,375.447
1919	13,603.885	16,404.683
1920	28,105.617	25,776.798
1921	61,039.195	59,507.006

A három gyógyfürdön kívül a székesfőváros fenntartja még 1911 óta a VI. kerületben a Palotai-úti népfürdőt (8 kád, 6 zuhany), továbbá a 3 ingyenes Dunafürdőt és 1922-ben megépítette 7 és félmillió korona költségen a IV. kerületi Dunafürdőt (104 kabin) a polgári középosztály számára.

1916-ban létesítette a törvényhatósági bizottság az ásványvízüzemet, mely a Hungária-forrás ásványos vizét szénsavval telítve, üdítő italként Harmatvíz, az eredeti forrásvizet pedig Hungária-víz neve alatt hozza forgalomba. Ez az üzem van hivatva a Szt Gellért- és Széchenyi-gyógyfürdők vizének piacra hozatalára is.

Fertőtlenítő intézetek. (Desinfectionsanstalten.) (V. ö. a 136. számú táblát.) A főváros 1892-ben, az akkor pusztító kolerajárvány hatása alatt, a Szt István-kózkórház mögött egy ideiglenes favázás fertőtlenítő barakkot létesített, amely 1892 október hó 3-tól kezdve működött. A járvány megszűnése után a törvényhatóság a fertőtlenítő intézet fenntartását határozta el, egyúttal pedig működési körét kibővítette. Ezen időtől kezdve a hagymáz, croup-diphthéria, vörheny és gyermekágyi láz eseteiben is kötelezővé tette a fertőtlenítést, még pedig úgy, hogy ezen fertőtlenítéseket csakis a hatóság által fenntartott fertőtlenítő intézet végezhetette.

Az intézet munkakörének ilyen kiterjesztésével mindinkább szükségessé vált, hogy állandó, az igényeknek jobban megfelelő épületet kapjon, mert az első favázás épület ennyi munka végzésére szűknek és alkalmatlannak bizonyult. A szükséges tárgyalások lefolytatása és a tervek elkészítése hosszabb ideig tartott s így csak 1897-ben fogtak hozzá a Gyáli-út 3. szám alatt az újabb épület megépítéséhez.

Az 1898-ban elkészült Gyáli-úti intézet megbővült munkakörével 12 évi fennállása után mindinkább szűknek bizonyult, mert az 1908. évtől kezdve több súlyos természetű járványos betegség jutott a székesfővárosba, amelyekkel szemben csakis több és kiterjedtebb munkával lehetett védekezni. De a budapesti endémiás betegségek közül a vörheny 1909-ben, valamint az ezt követő években is annyira szaporodott, hogy 1911-ben már a 4.500 megbetegedési számot meghaladta. 1908-ban és 1910-ben a kiütéses tifusz, 1910-ben, 1911-ben és 1913-ban pedig a kolera lépett fel járványosan.

Ezen járványok tették szükségessé, hogy a fertőtlenítő intézettel kapcsolatosan megfigyelő intézet létesüljön. Az első megfigyelő intézet a Gyáli-úti intézet mellett épült meg 2 pavillonnal, 56 ágygal, ehhez kapcsolódott az újvásártéri szükség-lakásokból 3 fabarakk épület, amelyekben 120 megfigyelt volt elhelyezhető.

A székesfőváros rohamos terjeszkedése és a lakosságnak szaporodása a Gyáli-úti intézetnek szűk voltával együtt szükségessé tette egy újabb fertőtlenítő intézet építését. Ennek építése a Váci-út 174. szám alatt 1911-ben vette kezdetét s ez az intézet 1913. február 17-én nyílt meg.

A háború sok munkáját, az első napoktól kezdve többször behurcolt kolerát, himlőt, kiütéses tifuszt leküzdeni ezen új fertőtlenítő intézet nélkül nem lehetett volna. Már a háború első éve szükségessé tette újabb megfigyelőintézet létesítését, amely 1914-ben a Váci-úti fertőtlenítő intézet mellett épült meg s négy pavillonban 100 megfigyelt elhelyezésére alkalmas. Ez a megfigyelő 1915 január hó 1-ével kezdte meg működését. Az intézeteknek ezen nehéz időben végrehajtott munkái méreteikben óriásiak voltak; az 1916—1918. évek mindegyikében 20.000-nél több lakás fertőtlenített, az intézetben fertőtlenített tárgyak száma másfélmillióig emelkedett, tehát a normális forgalom ötszörösére, egyéni fertőtlenítés alá pedig került úgy 1916-ban mint 1917-ben 253.000 személy, vagyis a népességnek több mint egynegyed része.

Mindezen intézmények közös igazgatás alatt állanak, úgy hogy a két intézet üzemét egy-egy aligazgató látja el, az igazgatónak az összesek feletti ellenőrzésével és orvosi szempontból való irányításával, aki szakszempontból az egészséget a tisztí főorvos felügyeletével és irányítása szerint vezeti.

Az intézeti kiadások felét az 1898. évi XXI. t.-c. 3. §-a értelmében az Országos Betegápolási Alap viseli.

A fertőtlenítési munkálatok kiterjesztése az alábbi adatokból ítélhető meg:

	Lakások fertőtlenítése		Fertőtlenítés az intézetben	
	Lakások Wohnungen	Tárgyak Gegenstände	Desinfection Tárgyak Gegenstände	in der Anstalt Egyének Personen
1892	833	86.318	44.564	258
1895	3.441	402.279	140.805	2.131
1900	3.634	358.324	133.581	5.522
1905	5.464	570.339	206.395	5.837
1910	9.532	961.175	310.829	30.262
1915	19.069	765.854	1,513.795	184.650
1916	20.764	1,209.581	1,473.863	253.029
1917	21.378	1,071.505	1,197.708	253.848
1918	20.129	1,085.392	1,296.601	163.887
1920	12.987	738.420	271.467	31.686
1923	11.881	684.167	185.297	59.140

Temetkezési ügy. (Begräbnisswesen.)¹⁾ (V. ö. a 140. sz. táblát.) 1874-ben a balparton 2, a jobbparton 5 temető volt használatban, ú. m.: a Kerepesi-úti köztemető, a Kerepesi-úti izraelita temető, a tabáni és a vízivárosi községi temető, a budai (vízivárosi) katonai temető, a Laktanya-utcai és az újlaki izraelita temető. Ezek közül a tabáni és vízivárosi temetőben a rendszeres temetések 1885-ben megszűntek, helyettük 1885. november 15-én megnyílt a németvölgyi temető, majd ennek megtelte után 1894. május 1-én a farkasréti temető. Óbudán a hatóság 1888. május 1-én megnyitotta a táborhegyi temetőt, melybe 1913. február 1-én szűnt meg a rendszeres temetés. De már 1910. március 1-én nyílt meg a Törökkői új temető. A balparton 1886. augusztus 1-én nyitotta meg a főváros az (ú. n. rákoskeresztúri) új köztemetőt, mely 1893 óta a balpart főtemetkezőhelye, miután a kerepesi temetőben azóta inkább csak diszírhelyek adatnak ki.

A felekezeti temetők közül az újlaki izraelita temető (a Mátyáshegy tövében) 1881. október havában, a Laktanya-utcai 1888-ban szűnt meg. Az előbbi helyébe lépett 1881-ben a vízivárosi zsidó temető, melybe 1894-ig temetkeztek, majd 1905-ben a farkasréti izraelita temető, melybe máig temetkeznek. A Laktanya-utcai temető helyett az óbudai izraeliták 1888 május 1-e óta a táborhegyi temetőben hantolják el halottjaikat. A budapesti autonóm-orthodox izraeliták 1890-ben a Németvölgyben nyitották meg új temetőjüket. A rákoskeresztúri új izraelita temető megnyitása óta a Kerepesi-úti régi izraelita temetőben csak szórványosan temetkeznek. A budai katonai temetőt, mely 1797 óta volt használatban, 1903 május 1-én zárták le s ekkor a farkasréti temető mellett nyílt meg az új katonai temető.

Ezek szerint ma a következő temetők vannak használatban: a Kerepesi-úti és a rákoskeresztúri új köztemető, a mellettük levő zsidó temetőkkel együtt, a farkasréti községi és izraelita temető, a törökkői községi temető, a táborhegyi izraelita temető, a németvölgyi orthodox zsidó temető és a két katonai temető. (Utóbbiakba a világháború éveiben 16.000-nél több katonát temettek.)

¹⁾ A budapesti temetők multjának részletes ismertetését lásd dr. Szabó Sándor cikkében: A közegészségügy. (A negyvenéves Budapest, 1913. 511—523. lap.)

A temetések száma volt (Anzahl der Beerdigungen):

	Községi In Communal- temetőkben	Izraelita In jüdischen	Katonai In Militär- Friedhöfen	Összesen Zusammen
1874	8.961	1.598	10	10.569
1880	9.803	1.484	120	11.407
1885	10.093	1.733	64	11.890
1890	13.684	2.259	96	16.039
1895	14.100	2.581	91	16.772
1900	14.121	2.782	106	17.009
1905	12.787	3.049	139	15.975
1910	14.046	2.855	159	17.060
1915	17.997	3.695	3.222	24.914
1918	25.112	5.142	4.987	35.241
1920	18.833	3.693	449	22.975
1923	15.726	2.934	117	18.777

Marhaközvágóhíd. (Rindviehschlachthaus.) (V. ö. 144. sz. táblát.) Pest város 1867-ben határozta el, hogy a magánvágóhidakat megszünteti és az összes marhavágásokat központosítva, városi közvágóhidat létesít. Az építkezés a Külső soroksári-úton 1870 tavaszán indult meg és a marhaközvágóhíd és vásár két vágóépületében összesen 30 vágókamrával 1872 augusztusában nyílt meg. Az új közvágóhíd Hennieke és Van der Hude tervei szerint három és félmillió korona költségen épült a Soroksári-út mentén, a marhavásárral együtt 27,5 Ha területen. Istállói 600 darab nagymarha és 2.000 darab aprómarha elhelyezésére voltak elegendők. 1898-ban a forgalom emelkedése miatt egy újabb épületben a budai mészárosok részére az úgynevezett Budai Vágócsarnok létesült.

A közvágóhíd megnyitásával kapcsolatban a marhavásár is központosított s erre a célra 1888-ban 4 faistálló és 1 veszteglőistálló, majd 1893-ban még 8 faistálló készült, összesen 2.260 darab szarvasmarha befogadására. 1890-ben a marhavásáron felépült a fedett vásárcsarnok és 1897-ben a borjúvásárcsarnok. A marhavásárok nagy forgalma következtében a vásártér területi kiterjesztése is szükségessé vált és így az északi oldalon, a Mester-utcán túl fekvő területen 1897-ben még 7 köistálló, végül az 1914/15. években még 2 faistálló épült.

A marhaközvágóhíd régi rendszerű jégűtője 1915-ben korszerű léghűtőkre alakítottát át. A húsok hűtésére most 82 fülke és 2 előhűtő áll a mészárosok rendelkezésére. Ugyanakkor készült a közvágóhíd műjéggyára is és a húsipari munkások részére öltöző- és mosdóhelyiség.

A marhaközvágóhíd és vásár intézményét az intézőségi személyzet vezeti az állatvásárok és közvágóhidak igazgatóságának irányítása alatt. Az igazgatóság a sertés-közvágóhidat és vásárt is irányítja. A két üzemben együttesen 259 egyén van alkalmazva.

A húsvizsgálat és állategészségügyi szolgálatot állatorvosi személyzet látja el, az állategészségügyi főtanácsos vezetése mellett. A marhavásár állategészségügyét a földművelésügyi minisztérium által kirendelt állami állatorvosi személyzet látja el, az állami állategészségügyi főfelügyelő vezetése alatt.

A marhaközvágóhídon termelt hús 1920 eleje óta a közvágóhídon engedélyezett ideiglenes húsvásáron kerül forgalomba.

A marhaközvágóhídon levágott állatok száma 1874-ben 166.489 volt, de utóbb (1877-ben) 134.356-ra szállt alá. Ez a mennyiség utóbb lassan emelkedett, 1891-ben

azonban — a Franciaországba irányuló nagy juhhúskivitel folytán — hirtelenül 393.229-re szökött fel. A következő években 250—330.000 között ingadozott, anélkül, hogy hullámvázásaiban jellegzetes vonásokat mutatott volna. Legmagasabbra 1915-ben szállt fel, amikor összesen 418.122 darab állatot vágtak le, közte 242.367 darab nagymarhát. Ebben az évben, valamint a rákövetkező három esztendőben a katonaság részére eszközölt nagymennyiségű vágatások erősen felduzzasztották a közvágóhíd forgalmát: 1919-ben a felhajtás erős csökkenésével a vágatás terén is nagy visszaesés állott be és az üzem azóta még nem bírt a háború előtti évek forgalmának magaslatára emelkedni.

A levágott állatok száma volt (Anzahl der geschlachteten Tiere.)

	Összesen Zusammen	Ebből — nagymarha Grossvieh	Hievon aprómarha Kleinvieh
1874	166.489	50.861	115.628
1877	134.356	47.340	87.016
1880	154.967	51.846	103.121
1890	229.322	70.724	158.598
1891	393.229	68.993	324.236
1895	319.445	87.990	231.455
1900	265.653	101.954	163.699
1905	257.460	100.626	156.834
1910	284.042	101.610	182.432
1915	418.122	242.367	175.755
1920	104.864	58.241	46.623
1921	195.260	90.837	104.423
1922	212.706	101.096	111.610
1923	155.965	81.540	74.425

Sertésközvágóhíd. (Borstenviehschlachthaus.) (V. ö. a 145. sz. táblát.) 1895 óta a sertésvész annyira inficiálta a kőbányai nemzetközi sertéspiacot, hogy ott a forgalom lebonyolítása és a sertésvásár tartása lehetetlenné vált. Ezért a székesfőváros a sertésvásár céljaira a IX. kerületben az Alsó-Bikaréten jelölt ki új területet és itt bonyolódik le a sertésvásár a modern állategészségügyi kívánalmaknak megfelelően, külön a zártforgalmú sertések részére és külön a szabadforgalom részére; ezzel kapcsolatosan a sertésvásár és közvágóhíd elkészültével 1902 május hó 1-én megtörtént a marhavágáshoz hasonlóan a sertésvágások központosítása.

Az e célból létesített sertésközvágóhíd 23 épületből áll s 6 millió korona költségen mintaszerű intézménnyé fejlesztetett, mely a főváros közleléséhez lényegesen hozzájárult.

Forgalma a következő volt (Frequenz des Borstenviehschlachthauses):

Levágott sertések száma Geschlachtete Schweine	Levágott sertések száma Geschlachtete Schweine
1902	207.700
1905	253.079
1910	343.314
1914	535.699
1915	450.638
1916	329.137
1917	218.789
1919	81.522
1920	131.482
1923	241.644

Lóvágóhid. (Pferdeschlachthaus.) (V. ö. a 146. sz. táblát.) A székesfőváros a szegény néprétegek élelmezésének megkönnyítésére 1906. évben lóvágóhidat és lómészárszékeket nyitott. Az itt évenként levágásra kerülő lovak száma a megnyitás évétől kezdve 1911-ig 4.289-ről 9.604-re szállt fel, utóbb 7—8.000 között ingadozott s a világháború alatt 1917-ben 10.329-re szökkent fel. A rákövetkező években normális mértékére szállt alá. Az 1920 év itt is rendkívüli pangást idézett elő, — összesen csak 2.422 ló vágatott le, — de utána ez az üzem is újból fellendült, sőt 1922-ben 14.308 ló került vágatás alá. A rákövetkező év 9.192 lóval ismét normális képet nyújt.

Vásárcsarnokok. (Markhallen.) (V. ö. a 147. sz. táblát.) Hajdanában a közönség mindennapi élelmiszereit a hatósági kezelésben levő nyílt piacokon és a házalóktól szerezte be. A piacok helyét és számát a kerületek népességével arányban a hatóság állapította meg s ő gyakorolta a felügyeletet és ellenőrzést felettük. Eredetileg 20 ilyen nyílt piac volt, de ezeknek száma lassanként 44-re emelkedett. E piacokon 1895-ben — évszakonként változóan — 4.500—8000 árus árusított élelmiszereket, de ezeken kívül mintegy 8—10.000 házaló járkált házról-házra, aki (a húst kivéve) mindennemű élelmiszerral kereskedett. Az élelmiszerkereskedésnek ez a széttagoltsága nemcsak az egységes árképződést hiúsította meg és ötletszerűen kialakuló, indokolatlan különbségeket mutató árakra vezetett, de az élelmicikkek hatósági ellenőrzését is nagymértékben megnehezítette. A közvetítő kereskedelem hiányából alakult ki továbbá az a helyzet, hogy csak a szomszédos községek lakói látták el a fővárost élelmiszerekkel, akik személyesen hozták azokat fel s így e községeknek valóságos monopoliúmuk volt a főváros piacain úgy a felhozott árúk minősége, mint az ármegállapítás tekintetében.

Ezeken a kezdetleges állapotokon kívánt segíteni a székesfőváros, midőn az élelmiszerkereskedelem szervezése és az élelmiszerek hatályosabb ellenőrzésének foganatosítása céljából 1894-ben vásárcsarnokok építését határozta el. Ezt a szándékát az 1895—97. években meg is valósította, felépítvén 11 és félmillió korona költségen a központi vásárcsarnokot, továbbá a Rákóczi-téri, Klauzál-utcai, Hunyadi-téri és Hold-utcai detailvásárcsarnokokat, melyeket 1902-ben még a Batthyány-téri vásárcsarnokkal és 1899-ben a volt Károly-kaszárnya lovaglósiskolájából átalakított fedett vásárral egészített ki. E vásárcsarnokok állapota a következő adatokból ítélhető meg:

	Beépített terület Verbaute Fläche m ²	Árusok rendelkezé- sére álló terület Vorhandene Verkaufsflächen m ²	Árúhelyek száma Verkaufsstellen	Leltári értéke Inventarwert (1919) K
Központi vásárcsarnok . . .	10.400	17.337	1.541	4,991.629
Rákóczi-téri „ . . .	5.520	7.703	467	1,905.650
Klauzál-téri „ . . .	3.060	5.138	332	1,384.073
Hunyadi-téri „ . . .	2.200	3.900	315	1,390.950
Hold-utcai „ . . .	2.190	3.640	190	1,219.960
Batthyány-téri „ . . .	3.156	1.590	690	1,083.100
Belvárosi fedett vásár	1.355	447	106	54.000
Összesen	27.881	39.764	3.641	12,029.362

A vásárcsarnokok kezelése alatt vannak még az idényvásárok, továbbá a Teleki-téri nyílt piac. A központi vásárcsarnok az élelmiszernagykereskedés színhelye és a közlelmezés gócpontja, közvetlen vasúti összeköttetéssel a dunai hajókikötővel. A kerületi vásárcsarnokok inkább közegészségügyi intézmények, amelyek-

nek célja az árúkat, az árúsokat és a vevőket az időjárás viszontagságai ellen megvédeni és a forgalomba hozott árúk felett minden irányban felügyeletet gyakorolni.

A központi vásárcsarnokon át bonyolódik le a főváros élelmezésének tekintélyes része; ide összpontosulnak a vidékről felküldött árúk és itt fedezik a kerületi vásárcsarnokok és a magánüzletek nagy része szükségleteiket. A forgalmat itt részben a termelők, részben a magánbizományosok és nagykereskedők, részben pedig a hatósági közvetítők bonyolítják le. Ez utóbbiak a vidéki termelőktől beküldött árucikkeket megállapított jutalék mellett adják el. Ezen intézmény létesítése folytán a vidéki termelőnek nem kell személyesen eljönnie s eredménye abban nyilvánul, hogy most már nemcsak a fővárossal közvetlenül határos községek küldik be terményeiket, hanem sokkal távolabb eső községek is, minek folytán a főváros élelmezésében résztvevő községek száma 1897 óta 84-ről 380-ra emelkedett s így a felhozatal úgy mennyiségileg, mint — a nagyobb konkurrencia miatt — minőségileg is javult. A vásárcsarnokokban történt központosítást, továbbá az élelmicikkeknek hatósági ellenőrzését is lényegesen megkönnyítették, ami által a közegészségügyi viszonyok javítására is döntő lépés történt. A nyílt piacok teljes megszüntetése azonban nem vált lehetségessé, mert a főváros rohamos emelkedése mellett a vásárcsarnokok nem bizonyultak elégségeseknek az élelmiszerkereskedők megnövekedett számának befogadására. Így nevezetesen a főváros külső részeiben, melyek a vásárcsarnokok körzetétől távol esnek, fenn kellett tartani a nyílt piacokat. Nem sikerült továbbá a már régen szűknek bizonyult központi vásárcsarnokot egy minden fontos élelmicikkcsoportot felölelő hatalmas élelmiszer-nagyvásárteleppé fejleszteni; nem lehetett eddig a jelentékenyebb nyílt piacok helyébe detailvásárcsarnokokat létesíteni s általában ezeket szaporítani. Különösen hiányzanak: egy megfelelő húsvásár, tojás- és baromfivásárcsarnok, halcsarnok, virágcsarnok, tojástőzsdehelyiség, terményraktárhelyiségek, hűtőház, vagyis egy világváros közéletmezését ellátni képes nagy élelmiszervásártelep kellékei.

A központi vásárcsarnok fejlődése a következő volt (Entwicklung der Central-Markthalle):

	Felhozatal Összesen Zusammen	— Zufuhr Ebből hajókon Davon auf Schiffen	Elszállítás vasúton Abfuhr per Bahn
	m é t e r m á z s a — M e t e r z e n t n e r		
1897	283.289	64.408	12.019
1900	633.699	91.028	80.127
1905	775.425	72.454	117.740
1910	973.064	56.763	114.822
1915	1,144.086	92.508	185.783
1918	1,311.964	68.427	73.193
1920	1,047.712	69.953	131.407
1921	983.793	58.875	62.044
1922	1,023.349	86.814	36.898
1923	1,242.392	85.540	94.328

Községi kenyérgyár. (Communale Brodfabrik.) (V. ö. a 148. sz. táblát.) Az általános drágaság, mely a század elején az élelmezés terén fellépett, továbbá a sütőiparosok kartellje, mely a kenyér áralakulását függetlenítette a lisztárak hullámzásától és mester-séges árképződést idézett elő, arra készítette a fővárost, hogy hatósági kenyérgyárat állítson fel. A gyár napi 25.000 kg termelőképeséggel 1909 augusztus 23-án kezdte

meg működését; építési és berendezési költsége 611.000 korona volt. A hatóság célja e gyárral az volt, hogy a lakosságnak kenyérral való ellátásába a gazdasági verseny eszközeivel beleavatkozhasson, a kenyérrakra szabályozólag hasson s monopóliumos árképződést megakadályozzon, egyben kifogástalan minőségű kenyérnek piacra hozatalával a magánipart is hasonló kenyér előállítására kényszerítse. Ezeknek a feladatoknak a községi kenyérgyár mindenben megfelelt. Termelőképességének fokozásával képessé vált évente kétszázezer métermázsánál több kenyérnek piacra hozatalával, amely nemcsak jobb, de állandóan olcsóbb is volt a magánipar termékeinél. A kenyérgyár termékeit többszáz községi árusítóhelyen és magánüzletben árusítja, ezenkívül a községi kórházak és jótékony intézmények kenyérellátását is végzi.

Termelése volt (Production der Communalen Brodfabrik):

	Métermázsza Meterzentner		Métermázsza Meterzentner
1910	64.679	1917	132.204
1911	81.288	1918	135.271
1912	101.586	1919	153.161
1913	132.993	1920	214.756
1914	134.646	1921	157.931
1915	117.667	1922	189.922
1916	134.039	1923	125.909

Községi élelmiszerárusító üzem. (Communaler Lebensmittel-Verkauf.) (V. ö. a 149. sz. táblát.) Ez az üzem 1911 végén kezdte meg működését a drágaság leküzdése és enyhítése céljából. Célja elsősorban az volt, hogy a főváros fogyasztó közönsége számára oly szervezet biztosítson, amely az élelmicikkeket lehetőleg közvetlenül a termelőktől nagyban beszerezze és ugyancsak közvetlenül a fogyasztóközönség részére kicsinyben árusítsa, miáltal módjában legyen az üzemnek, hogy az első kézből és a nagyban való beszerzés előnyeit megfelelően olcsóbb eladási árak útján a fogyasztóközönség részére juttassa. További célja volt az üzemnek, hogy egyes kevésbé közkeletű élelmicikkeket, mint p. o. a juh- és a vadhúst méltányos áron a főváros lakossága körében népszerűsítse és ezáltal ezen aránylag olcsóbb hústáplálékokat a népélelmezés körébe bevonja. 1914-től kezdve a községi kórházaknak és jótékony intézeteknek élelmicikkekel való ellátása is az üzem feladatává tétetett. Működése különösen a világháború alatt oly nagy mérvet öltött, hogy a közönség közellátásának egyik fontos tényezőjévé vált.

Forgalmának emelkedéséről a 149. számú táblázat nyújt képet.

5. Művelődés és iskolaügy.

(Culturelle Verhältnisse.)

(V. ö. a 19. és 114—132. sz. táblázatokat és a VI. és XII. sz. grafikus táblákat.)

A népesség műveltségi állapota. — Az értelmi népesség. Közszolgálat és szabad foglalkozások. — A tanintézetek főáttekintése. — A középiskolák. — Egyetemek. — A községi iskolák fejlődése. — A községi iskolák tanulói. — A községi iskolák pénzügyi viszonyai. — Községi iskolai építkezések. — Kisdédvők. — Elemi népiskolák. — Ismétlő iskolák. — Alsó iparrajziskolák. — Iparostanonciskolák. — Kereskedőtanonciskolák. — Gazdasági és háztartási népiskolák. — Polgári iskolák. — Főreáliskolák. — Felsőbb leányiskolák és leánygimnáziumok. — Községi iparrajziskola. — Felső kereskedelmi iskolák. — Női kereskedelmi tanfolyamok. — Nőiipariskola. — Paedagógiai szeminárium. — Közkönyvtárak és múzeumok. — Közjótékonyág és szociálpolitika.

Bildungsgrad der Bevölkerung. — Intelligenzbevölkerung. Öffentliche Dienstleistungen und freie Berufe. — Hauptübersicht der Lehranstalten. — Mittelschulen. — Universitäten. — Die Entwicklung der Communschulen. — Die Schüler der Communschulen. — Die finanziellen Verhältnisse der Communschulen. — Commune Schulbauten. — Kinderbewahranstalten. — Elementare Volksschulen. — Wiederholungsschulen. — Niedere Gewerbezeichenschulen. — Gewerbelehrlingschulen. — Handelslehrlingschulen. — Wirtschaftliche und Haushaltungsvolksschulen. — Bürgerschulen. — Oberrealschulen. — Höhere Mädchenschulen und Mädchengymnasien. — Gewerbezeichenschule. — Höhere Handelsschulen. — Handelsfachkurse für Frauen. — Gewerbeschulen und Lehrkurse für Frauen. — Paedagogisches Seminar. — Öffentliche Bibliotheken und Museen. — Öffentliche Wohltätigkeit und sociale Fürsorge.

A népesség műveltségi állapota. (Bildungsgrad der Bevölkerung.) Az a nagymérvű átalakulás, melyen fővárosunk népessége az utolsó félszázad alatt keresztülment, kevés irányban mutat oly örvendetes eredményeket, mint a lakosság műveltségi állapota tekintetében. A műveltség számos tényező összműködésének eredménye; ezek közül a népszámlálás rendszerint csak az írni-olvasni tudás ismértét, vagyis a műveltség legelemibb fokmérőjét szokta megállapítani. Az írni-olvasni tudók száma ezért még nem adja a műveltség igazi mértékét, hanem ennek csak azt a minimumát, melynek hiányában műveltségről szó egyáltalában nem lehet.

Midőn a dunamenti három város egyesült, Magyarországon írni és olvasni a népességnek még csak csekély része tudott; még 1880-ban is az anyaország lakosságának csak 36·4 százaléka bírta a műveltség ezen minimális tényezőjét. Fővárosunk már akkor kimagaslott hazánk városai közül, mert 66·2⁰/₀-nyi írni-olvasni tudó lakosságánál kedvezőbb általános műveltséget csak Sopron (70·1⁰/₀) és Pozsony városa (68⁰/₀) mutatott fel. Budapesten azonban már 1869-ben is közel 60 százalékos (59·9) volt az írni-olvasni tudók aránya, amely azután rohamosan javult, úgyhogy 1920-ig 88·3⁰/₀-ra emelkedett, megelőzve az ország azon törvényhatóságait is, melyekben 1900-ig Budapestnél kedvezőbb volt az írni-olvasni tudók aránya.

Azok az óriási áldozatok, melyeket a székesfőváros hatósága a közoktatás érdekében hozott, amelyekkel az iskoláinak számát megötszörözte és tanerőit megtízszerezte, a közműveltséget igen nagy mértékben emelték. Az ezáltal elért rohamos fejlődést feltüntetik a következő adatok. Száz lakó közül tudott írni-olvasni, csak

olvasni és sem írni, sem olvasni (Bildungsgrad der Gesamtbevölkerung in Procenten):

	Ír-olvas Es konnten lesen-schreiben	Csak olvas Es konnten nur lesen	Sem ír, sem olvas Analphabeten
1869	59 ⁹	3 ³	36 ⁸
1880	66 ²	1 ⁴	32 ⁴
1890	72 ⁶	1 ⁰	26 ⁴
1900	77 ⁵	1 ⁰	21 ⁵
1910	84 ⁰	0 ⁹	15 ¹
1920	88 ³	0 ⁵	11 ²

A műveltségi fok tekintetében azonban kezdettől fogva nagy különbség volt a fi- és a nőnem között. A nőnem iskoláztatása Magyarországon mindig sokkal rosszabb volt, mint a finomé, ezért a nőknek sokkal kisebb hányada sajátította el az írás-olvasás mesterségét, úgy hogy 1869-ben közel húsz százalékkal kevesebb nő tudott írni-olvasni, mint férfi. Az iskolai oktatás tökéletesítésével és kivált a nők iskoláztatásának szigorításával ez a különbség évtizedről-évtizedre csökkent, úgy hogy 1900-ban már csak 7, húsz évvel rá csak 2 százalékra rúgott. A csak olvasni tudó nők aránya is gyorsan apadt s ma már számot sem tesz. (Bildungsgrad der Gesamtbevölkerung nach dem Geschlecht in Procenten):

	Ír-olvas Es konnten lesen-schreiben		Csak olvas Es konnten nur lesen		Sem ír, sem olvas Analphabeten	
	férfi Männer	nő Frauen	férfi Männer	nő Frauen	férfi Männer	nő Frauen
1869	69 ⁷	50 ⁰	1 ³	5 ²	29 ⁰	44 ⁸
1880	73 ⁷	59 ²	0 ⁴	2 ⁴	25 ⁹	38 ⁴
1890	78 ²	67 ²	0 ³	1 ⁶	21 ⁵	31 ²
1900	81 ⁰	74 ²	0 ³	1 ⁶	18 ⁷	24 ²
1910	86 ²	81 ⁸	0 ⁴	1 ³	13 ⁴	16 ⁹
1920	89 ³	87 ³	0 ³	0 ⁸	10 ⁴	11 ⁹

A műveltségnek az összlakossághoz való viszonyítása azonban azzal a hibával jár, hogy az összlakosságban azok a gyermekkorok is bennfoglaltnak, melyek így ismeretekkel természetszerűleg még nem rendelkezhetnek. Ezeket a fiatal korosztályokat (tehát legalább is a 6 éven aluli gyermekeket) az összehasonlításból ki kell hagynunk, ha azt a kérdést vetjük fel, hogy a műveltség legegységesebb fokával a népességnek mekkora része rendelkezik. Az eredmény természetszerűleg kedvezőbb lesz, mert ez az eljárás az írni-olvasni tudókat a 0—6 évesek számával apasztott népszámhoz viszonyítja. Ily alapon megállapítható, hogy már 1869-ben Budapest lakosságának több mint kétharmadrésze (67²%) tudott írni és olvasni s ez az arány oly rohamosan emelkedett, hogy 1920-ig nem kevesebb mint 94⁷%-ra szállt fel. E mellett a csak olvasni tudók aránya egészen lényegtelen és az analfabéták aránya 27⁸%-ról 4⁸-re szállt alá. Budapest népességének műveltségi állapota tehát oly rohamosan és lényegesen javult, hogy már csak öt százaléka nem bír írni-olvasni, amelynél kedvezőbb arány csak az egyetlen Sopron városában (3⁹%) található.

A hatéven felüli lakosság százalékos megoszlása volt (Procentuale Verteilung der über 6-jährigen Bevölkerung):

	Ír-olvas Es konnten lesen-schreiben	Csak olvas Es konnten nur lesen	Sem ír, sem olvas Analphabeten
1869	67·2	5·0	27·8
1880	75·4	1·5	23·1
1890	82·3	1·1	16·6
1900	88·3	1·0	10·7
1910	92·5	1·0	6·5
1920	94·7	0·5	4·8

A két nem közötti különbség a hatéven felüli népesség műveltségi állapotában még erősebben jut kifejezésre, mint az össznépességnél. 1869-ben még 21·9 százalékkal kevesebb nő tudott írni-olvasni, mint férfi. Ez a különbség évtizedről-évtizedre csökkent s 1920-ig 3·4⁰/₀-ig szállt alá. Ötven év előtt az írni-olvasni tudó nők száma csak kevéssel haladta meg a női népesség felét (56·2⁰/₀); 1920-ban ez már 93·1⁰/₀ volt. A férfiaknál ez a haladás természetesen sokkal kisebb volt, mert már 1869-ben a férfiaknak 78·1⁰/₀-a írt-olvasott, az egész javulás tehát a jelenlegi 96·5 százalékgig csak 18·4 százalék volt s ennél legfeljebb negyedfél százalékkal javulhat még meg. A fejlődés menetét a következő felsorolás világítja meg.

A hatéven felüli lakoságból (Bildungsgrad der über 6-jährigen Bevölkerung nach Geschlechtern):

	Ír-olvas Es konnten lesen-schreiben		Csak olvas Es konnten nur lesen		Sem ír, sem olvas Analphabeten	
	férfi Männer	nő Frauen	férfi Männer	nő Frauen	férfi Männer	nő Frauen
1869	78·1	56·2	3·0	7·0	18·9	36·8
1880	84·2	67·2	0·3	2·7	15·5	30·2
1890	89·1	75·9	0·3	1·8	10·6	22·3
1900	92·8	84·2	0·3	1·5	6·7	14·2
1910	95·2	89·9	0·5	1·5	4·3	8·6
1920	96·5	93·1	0·2	0·8	3·3	6·1

A férfiak és nők közötti különbség volt tehát, mindig a nők rovására (Unterschied zwischen dem männlichen und weiblichen Geschlecht, immer zu Ungunsten des weiblichen):

	az írni olvasni tudóknál bei den des Lesens und Schreibens kundigen	a sem írni, sem olvasni nem tudóknál bei den Analphabeten
1869	21·9	17·9
1888	17·0	14·7
1890	13·2	11·7
1900	8·6	7·4
1910	5·3	4·3
1920	3·4	2·8

Ezekből az adatokból látható, hogy a főváros hatóságának sikerült a nők elhanyagolt oktatásügyét is hatalmas lépéssel előbbre juttatni, úgy hogy a két nem műveltsége közötti nagy távolság rohamosan csökkent. S ha nem is értük még el a művelt külföld nagyvárosainak kedvező arányát, sőt néhány nyugatmagyarországi városunkét sem, ahol analfabéta úgyszólván nincs, mégis nagy megnyugvással tekinthetjük azon eredményeket, melyeket e téren elérnünk sikerült.

A műveltségi foknak erőteljes javulása mellett az analfabéta néptömegek abszolút számának ismerete is szükséges, még pedig már azért is, hogy tájékoztassa a városi hatóságokat a rájuk még váró nehéz feladat nagyságáról: az analfabétáknak megfelelő oktatásban részesítéséről, melynek célja legyen az analfabétizmusnak a felnőtt lakosság körében való megszüntetése. Ezen tömegek a főváros egyesítésének idejében igen nagyok voltak: közel 70.000 felnőtt egyén, vagyis a 6 éven túli népességnek 27·8 százaléka volt írástudatlan s ennek közel kétharmada a nőkre esett, kinnél az analfabéták aránya 36·8 volt száza. A főváros céltudatos és intenzív tanügyi politikája e téren rendkívüli eredményeket ért el: az analfabéták aránya — mint láttuk — leesett 4·8 százalékra (a férfiaknál 3·3, a nőknél 6·1%-ra), de a 6 éven felüli analfabétáknak abszolút száma is, dacára hogy a népesség félszázad alatt több mint megháromszorozódott, lényegesen csökkent. De még ma is 41.382 felnőtt (6 éven felüli) egyén van Budapesten, aki sem írni, sem olvasni nem tud, tehát egy városra való néptömeg él itt, mely a műveltség alapelemeit nélkülözi.

A hat éven felüli népességben volt analfabéta (Anzahl der Analphabeten in der über 6-jährigen Bevölkerung):

	Férfi Männer	Nő Frauen	Együtt Zusammen	Százalékokban — In %		Együtt Zusammen
				Férfi Männer	Nő Frauen	
1869	24.898	45.094	69.992	18·9	36·8	27·8
1880	22.984	48.574	71.558	15·5	30·3	23·1
1890	22.074	49.274	71.348	10·6	22·3	16·6
1900	19.995	45.491	65.486	6·9	14·3	10·7
1910	16.866	35.105	51.971	4·3	8·6	6·5
1920	13.049	28.333	41.382	3·3	6·1	4·8

Azon nagy társadalmi és vagyoni különbségeknél fogva, melyek az egyes kerületeket jellemzik és amely különbségek a főváros egyesítésekor még fokozottabban állottak fenn, mint ma, érthető, hogy a kerületek műveltségi állapota tekintetében is igen mélyreható és jellegzetes eltéréseket figyelhetünk meg. Az 1869. évi népességnek átlagos 27·8 százalékos analfabétizmusa eredménye oly helyi viszonyoknak, melyek az egyes kerületekben 10·8 és 41·9% között (Belváros és Kőbánya) ingadoznak. Ez a két kerület jelöli azóta is majdnem állandóan a szélsőségeket, melyeket Budapest műveltségi állapota felmutat. Csak 1900-ban került műveltségi fok tekintetében a III. kerület Kőbánya mögé s azóta ez áll az utolsó helyen. A Belvároshoz legközelebb állott a Lipótváros (14·7% analfabétával), de 1900 óta ennek is eléje került az I., a II. kerület, sőt múltóan a Teréz- és Erzsébetváros is; a Lipótvárosnak ez a visszaesése kétségkívül a nagyszámmal ott megtelepedett munkás- és napszámoslakosság alacsony művelődési fokától ered. Aránylag rossz a III. kerület helyzete is (különösen a női népesség tekintetében) s a József- és Ferencváros állapota sem kielégítő. A nemi különbségekre nézve a kerületeknél is ismétélhető az, amit az egész fővárosra nézve mondottunk: a nőnem műveltségi foka mindenütt sokkal alacsonyabb, mint a férfiaké. Szomorú dicsősége a X. kerületnek, hogy 1869-ben ott a felnőtt női lakoságnak több mint fele (52·4%) nem tudott sem írni, sem olvasni, viszont elismerés illeti a hatóságot, mely ezt a szörnyű arányt félszázad alatt 8·2-re tudta leszorítani és a Belvárosban 3·9-re szállította alá a női analfabétizmus arányát, amely kerület egyszersmind a férfiaknak 1·6—1·8 százalékos hányadával az analfabétizmus legalacsonyabb fokát tünteti fel.

Az alábbiakban közöljük a 6 éven felüli analfabéták százalékos arányát kerületenként, a két nem megkülönböztetésével 1869. és 1920. évekből (Die über 6-jährigen Analphabeten nach Bezirken):

	Össznépesség Gesamtbevölkerung		Férfiak — Männer		Nők — Frauen	
	1869	1920	1869	1920	1869	1920
I.	} 30·7	3·6	} 23·7	2·7	} 37·1	4·4
II.		3·5		2·7		4·5
III.	35·7	7·5	25·6	5·3	46·5	8·9
Jobbpart — Rechtes Ufer	31·8	4·5	24·1	3·3	39·1	5·1
IV.	10·8	3·0	6·3	1·8	16·8	3·9
V.	14·7	4·0	7·6	2·9	21·8	5·0
VI.	} 25·7	4·7	} 15·8	3·4	} 38·0	6·1
VII.		4·6		2·7		5·9
VIII.	33·2	5·2	23·3	3·2	43·9	6·9
IX.	34·6	4·9	21·6	3·4	48·7	6·3
X.	41·9	6·5	34·2	4·8	52·4	8·2
Balpart — Linkes Ufer	26·8	4·8	17·8	3·9	36·4	6·2
Budapest	27·8	4·8	18·9	3·3	36·8	6·1

Hogy a fővárosi egységes tanügyi adminisztráció mily előnyös volt az egész fővárosra, leghatározottabban abból a tényből ítélhető meg, hogy a főváros egyesítése idejében az egyes kerületek művelődési fokában fennállott óriási eltérések mily gyorsan és mily nagy mértékben egyenlítődték ki, úgy hogy ma a legműveltebb és a legműveletlenebb kerület közötti különbség csak mintegy nyolcada annak a különbségnek, mely ötven évvel ezelőtt a két kerület között fennállott. Ez élesen domborodik ki a Belváros és Kőbánya (illetve Óbuda) analfabétáinak százalékos aránya közötti eltérésben. Ime az erre vonatkozó adatok:

Az analfabéták százalékos aránya — Der Prozentsatz der Analphabeten war

	legnagyobb volt — der grösste			legkisebb volt — der kleinste			különbség — Differenz		
	az össz- népesség- nél	a férfiak- nál	a nőknél	az össz- népesség- nél	a férfiak- nál	a nőknél	az össz- népesség- nél	a férfiak- nál	a nőknél
	Gesamt- bevölk.	b e i Männern	d e n Frauen	Gesamt- bevölk.	b e i Männern	d e n Frauen	Gesamt- bevölk.	b e i Männern	d e n Frauen
1869	41·9	34·2	52·4	10·8	6·3	16·8	31·0	27·9	35·6
1880	38·8	29·7	48·9	13·5	5·9	13·9	25·3	23·8	35·0
1890	24·0	19·3	29·8	7·0	3·6	11·4	16·1	15·7	18·4
1900	15·8	12·2	19·2	5·2	1·6	7·3	10·6	10·6	11·9
1910	9·9	8·1	12·7	3·4	1·7	4·8	6·5	6·4	7·9
1920	7·2	5·3	8·9	3·0	1·8	3·9	4·2	3·5	5·0
Csökkenés Abnahme 1869-1920	34·7	28·8	43·5	7·8	4·5	12·9	26·9	24·4	30·6

A kerületek átlagos műveltségi fokánál még nagyobb szélsőségek észlelhetők egyes kisebb területi egységeknél. Kezdetről fogva mindig a város külső periferiáin, egyrészt Óbuda külterületén, másrészt Kőbánya legszélsőbb részein volt a legtöbb analfabéta, ahol ezeknek aránya (a 6 éven felüli lakosságban) még ma is 10—12% körül van¹⁾; a nőknél ez a százalék Óbudán 11·90, Kőbányán 14·67-ig

1) Kőbányán az országos gyűjtőfogházban elhelyezett foglyok okozták ezt a magas arányt. Ennél nagyobb arány (14·3%) a X. kerület 77. számú körzetében van, ahol ez a lakosság különleges összetételében találja magyarázatát.

emelkedik, ami a legkedvezőtlenebb arány a főváros területén¹⁾. A legkevesebb analfabétát a Margitszigeten találjuk: a férfiak közül 0·44, a nők közül 1·79⁰/. Egy százalékon alul maradtak még az analfabéták az V. kerület legbelső részének és a VI. kerületi villarayon férfinépességében. A VI. sz. grafikus táblán közölt két térképen világosan láthatjuk az analfabéták eloszlását és a női nemnek kedvezőtlenebb helyzetét.

A művelődésnek az az alacsonyabb foka, mely Budapest népességét a régebbi időben jellemezte, rányomja bélyegét a mai népességre is, amennyiben kifejezésre jut a magasabbkorú egyének kisebb műveltségi fokában. A magasabb korok írni-olvasni tudásának aránya visszatükrözteti annak az időszaknak műveltségi állapotát, melyben e korosabb egyének iskolába jártak. Innen van, hogy az analfabéták aránya az iskolakötelezettség korától kezdve, amelyben minimális, a magasabb korok felé erősen emelkedik. De itt is óriási haladást veszünk észre. Mert amíg 1869-ben még a 10—15 éves korosztályban is, tehát a tankötelezettség korában, 21⁰/o volt az analfabéta, addig ez az arány ma már csak 1 százalék (még pedig férfiaknál és nőknél egyaránt), úgy hogy mondhatni, hogy az iskolaköteles gyermekek között analfabéta — úgyszólván — már nincs is. És míg 1869-ben a 60 éve túli népességnek még a fele nem bírt írni-olvasni, addig ma egytizednél is alig több (11·8⁰/o) a legidősb korosztályok analfabétáinak aránya. A javulás évtizedről-évtizedre fokozatos és arányos; p. o. 1869-ben a 25—30 éves korúak között körülbelül annyi volt az analfabéta, mint 1880-ban a 35—40 éves, 1890-ben a 45—50 éves és tíz évvel reá az 55—60 éves korcsoportban: következményeként az iskoláztatás tökéletesbedésének és általánossá válásának. A félszázad alatti fejlődés eredménye a következő:

Az analfabéták aránya volt (Procentsatz der Analphabeten nach Altersgruppen):

Korcsoport Altersgruppe	1869	1920
10—15	21 ^o	1 ^o
15—20	19 ^o	0 ^o
20—30	22 ^o	1 ^o 7
30—35	28 ^o	2 ^o 5
35—40	37 ^o 1	3 ^o 1
40—60	39 ^o	5 ^o 6
60—	51 ^o 2	11 ^o 8

amely különbségek a két nemnél is megvannak és különösen a nőnemnél fokozottan jelentkeznek.

A műveltségi fok nemzetiség és hitfelekezet szerint is lényegesen más-más.

Magyarok és németek mindig a legműveltebb nemzetiség voltak, kiknél az analfabetizmus sokkal kisebb volt, mint a tótoknál és egyéb nemzetiségeknél. De utóbbiaknál is lényeges javulás állott be, úgyhogy ma a különbség a két műveltebb faj és a kevésbé művelt többi faj között sokkal kisebb, mint volt 1880-ban²⁾. A felekezetek közül jelenleg a zsidóknál van a legkevesebb analfabéta

1) A 159* lap jegyzetében említett körzetben a férfiak között 17·5⁰/o analfabéta van.

2) A nemzetiségek és felekezetek műveltségi állapota korra való tekintet nélkül, tehát az összes lakosságról mutatott ki, itt tehát a 6 éven felüli lakosság helyett az összlakosság szerepel, miért is az eredmény kedvezőtlenebb.

(8·3°), de ez a kedvező állapot régebben nem volt meg, sőt a főváros egyesítésének idejében náluk kevesebb volt az írni-olvasni tudó, mint — a katolikuskokat kivéve — a többi felekezeteknél.

Az analfabéták arányszáma ugyanis volt (Procentsatz der Analphabeten in der Gesamtbevölkerung, nach Confession und Nationalität):

	1869	1920
Róm. kath. . . . . Katholiken	38·3	12·4
Gör. keleti . . . . . Griech. Orient.	25·0	13·8
Ág. evang. . . . . Protest. A.-C.	28·0	8·9
Református. . . . . Reformierte	26·5	11·1
Zsidó . . . . . Juden	31·6	8·3
	1880	1920
Magyar . . . . . Ungarn	21·4	11·2
Német . . . . . Deutsche	24·5	8·4
Tót . . . . . Slowaken	43·9	18·2
Egyéb . . . . . Sonstige	61·4	15·6
Össznépesség . . . . . Gesamtbevölkerung	36·8	11·2

A két művelt nemzetiség — a magyar és német — kedvező helyzetének okát valószínűleg abban leli, hogy a főváros iskoláiban a tanítás nyelve kivétel nélkül magyar, hogy tehát idegen anyanyelvű gyermekek az írás és olvasás tanulásakor nagyobb nehézségeket kénytelenek leküzdeni, mint a magyar gyermekek. A tót és egyéb nyelvű idegenek magas analfabetizmusa mutatja, mekkora nehézségekkel kell a fővárosi közoktatásügyi igazgatásnak küzdenie és hogy a legnagyobb áldozatok árán sem lehetséges városunk műveltségi fokának statisztikai átlagmértékét azon fokra emelni, melyen más, kedvezőbb viszonyú városok állanak, amelyeknek munkás lakossága kevésbé hullámzó és már eredetileg is kevésbé műveletlen. Az iskolaügyért hozott legnagyobb áldozatok nem akadályozhatták meg, hogy gyakran csak ideiglenesen itt tartózkodó napszámosok iskolaköteles gyermekeiket iskoláztatás helyett munkára ne vigyék és hogy a bevándorló felnőttekkel együtt fővárosunkba költözött analfabéták, kik a fővárosnál sokkal rosszabb közoktatásügyi viszonyokat felmutató vidékekről szivárogtak be, az egész város átlagos műveltségi fokát le ne szállítsák. Így a főváros értelmi és erkölcsi állapota nemcsak saját érdemének és mulasztásának hű tükre, de egyúttal részben az egész országban uralkodó viszonyoké is. S hogy fővárosunk műveltségi állapota mégis jóval kedvezőbb, mint az országé, az a fővárosi hatóság elévülhetetlen érdeme.

Az értelmiségi népesség. Közszolgálat és szabad foglalkozások. (Intelligenzbevölkerung. Öffentliche Dienstleistungen und freie Berufe). Fővárosunk művelődési állapotának egyik tényezője az értelmiségi népesség, azaz a lakoságnak az a része, mely a közművelődéssel active foglalkozik avagy az ú. n. közszolgálatokhoz tartozik. Bár a régebbi népszámlálások ezen fogalmakat nem alkalmazták egészen szabatosan, a rendelkezésre álló adatok mégis alkamasak az azóta beállott változások megítélésére. (V. ö. a 129. sz. táblát.)

Az értelmiségi népességhez 1869-ben 8.410 lélek, vagyis a lakoságnak csak 5·3 százaléka tartozott. Ebben a számban szerepeltek a közigazgatási szolgálathoz

tartozó tisztviselők 3.624 lélekkel, papok és lelkészek 266 lélekkel, a tanszemélyzet 1.272 fővel, a közegészségügyi személyzet 1.376 fővel (közte 439 orvos, 249 szülésznő, 157 gyógyszerész), ügyvéd 637, író és művész 968 fővel és több apró foglalkozási ág. 1880-ig az értelmiségi foglalkozásokhoz tartozók száma majdnem megkétszereződött (15.375), tíz évvel reá 18.182 volt a számuk. 1900-tól kezdve nagy fellendülés ismerhető fel, amennyiben számuk 31.240-re, majd 1910-ben 43.753-ra szökik fel, ami az össznépeség 8·9 százalékának felel meg. Részleteit tekintve ekként alakult az értelmiségi népeség (Intelligenzbevölkerung):

	Önálló Selbständige	Tisztviselő Beamten	Segédszemélyzet Hilfspersonal	Együtt Zusammen	%
1869				8.410	5·3
1880	3.358	7.629	4.388	15.375	8·1
1890	2.692	10.949	4.541	18.182	6·4
1900	3.730	17.874	9.636	31.240	8·1
1910	6.784	23.175	13.794	43.753	8·9

Ezen ágakban a nők kezdetben csak csekély számmal szerepeltek, utóbb mind nagyobb tért foglaltak, mint az alábbi számokból látható (Anteil der Frauen an der Intelligenzbevölkerung):

	Önálló Selbständige	Tisztviselő Beamten	Segédszemélyzet Hilfspersonal	Összesen Zusammen	Hány % Wieviel %
1880	475	210	1.383	2.068	13·4
1896	587	2.675	461	3.723	20·5
1900	749	5.017	1.113	6.879	22·0
1910	1.983	6.404	3.048	11.435	26·1

Az értelmiséghez tartozó népeségnek foglalkozási ágak szerinti megoszlása, melyet a 129. sz. táblázat mutat ki, azt tanúsítja, hogy legnépesebb alcsoportok a tanügy és a közigazgatási szolgálat; hozzájuk az igazságszolgáltatás és a közegészségügy csatlakozik, majd az irodalom és művészet következik. Az egyes foglalkozási alcsoportok népesége a következő volt (Frequenz der einzelnen Berufsgruppen):

		1890	1900	1910
Törvényhozás	Gesetzgebung	154	179	144
Közigazgatási szolgálat	Verwaltungsdienst	3.753	5.445	7.068
Igazságszolgáltatás	Justizwesen	2.334	3.370	4.801
Egyházi szolgálat	Gottesdienst	768	1.328	886
Tanügy	Schulwesen	3.381	5.837	8.483
Közegészségügy	Sanitätsdienst	1.548	2.321	3.270
Tudományos egyletek	Wissenschaftliche Vereine	221	454	1.335
Irodalom, művészet	Litteratur, Kunst	735	1.737	2.514
Egyéb értelmiség	Sonstige Intelligenz	747	933	1.458
Együtt összesen	Zusammen	13.641	21.604	29.959
Segédszemélyzet	Hilfspersonal	4.541	9.636	13.794
Mindössze	Insgesammt	18.182	31.240	43.752

Az egyes foglalkozási ágak részletezését a 129. tábla tartalmazza. Itt csak néhány fontosabb ágat sorolunk fel külön:

		1890	1900	1910
Állami tisztviselők	Staatsbeamten	2.427	3.207	4.531
Fővárosi tisztviselők	Communalbeamten	577	741	1.449
Bírák	Richter	393	385	388
Ügyvédek	Advokaten	739	1.069	1.707
Szerzetesek, apácák	Mönche, Nonnen	536	963	462
Elemi iskolai tanítók	Elementarschullehrer	773	1.476	2.263
Középiskolai tanárok	Mittelschullehrer	232	365	665
Polgári iskolai tanárok	Bürgerschullehrer	137	301	712
Nevelők, bonneok	Erzieher, Bonnen	1.068	1.935	1.796
Orvosok	Ärzte	680	1.076	1.509
Szülésznők	Hebammen	537	717	710
Hírlapírók	Journalisten	289	579	760
Színészek	Schauspieler	185	209	542
Festők	Maler	99	184	350
Zeneművészek	Musikünstler	31	213	262
Énekművészek	Kunstsänger	68	46	249
Magánmérnökök	Privatingenieure	83	371	873

A közszerzőgálati ágakhoz tartozó népesség társadalmunknak egyik legértékesebb leleme, legfontosabb alkotó része, mely bizonyos fokig gerincét képezi a népességnek és reányomja a művelődés bélyegét. Ebben a néptömegben tömörülnek azok az elemek, melyeket a nemzeti érzés s az államhűség szempontjából a legmegbízhatóbbaknak ismertünk meg, amelyeknek további sorsa tehát nemzetünk jövőjét ényegesen befolyásolja. Ezen elemek demografiai viszonyainak ismeretéhez ezért sok érdeke fűződik. Ezek a társadalmi rétegek magyarabbak, mint a lakosság egyéb csoportjai, mert már 1900-ban 86,4% magyar volt közöttük, szemben az össznépesség 79,6%-ával, tíz évvel reá pedig, amikor a magyarság a népesség 85,9%-át tette ki, a közszerzőgálati ágak körében 90,2%-ra emelkedett ez az arány. A németajkiúk, kiknek száma ezen két esztendőben 1.778 és 1.734 volt, az értelmiségi népességek 8,2, illetve 5,8%-át tették akkor, amidőn a németiség az össznépességben még 14,0 és 9,0%-kal szerepelt. Mivel pedig a német elem főleg a tanügy terén és itt is majdnem kizárólag a németországi nevelőnők körében szerepel s éppen úgy az egyéb nemzetiségek rovatában túlnyomóan francia, angol és olasz nyelvtanárok s bonneok vannak képviselve, megállapítható, hogy a magyarság majdnem kizárólagos az értelmiségi keresetek között. A felekezeti megoszlás nagyjából megfelel az össznépesség összetételének; mégis a katolikusok népességükhöz viszonyítva valamivel kisebb arányban szerepelnek, míg a két protestáns hitfelekezet nagyobb quótát szolgáltat. Az izraeliták 1900-ban 4.991, 1910-ben 7.746 lélekkel szerepelnek, azaz 23,1, illetve 25,8%-kal. Számuk az igazságszerzőgálattásban (itt főleg mint ügyvédek és ügyvédjelöltek), a tanügyben és a közegészségügyben (mint orvosok) jelentékeny, de az irodalomban és művészetben is elég nagy számmal vannak képviselve.

A tanintézetek főáttekintése. (Hauptübersicht der Lehranstalten.) Budapest közoktatásügye abban a félszázadban emelkedett mai tökélyére, mely a három dunamenti város egyesítése óta letelt. A főváros egyesítése előtti iskolaügy nélkülözöte azt a céltudatos és harmonikus fejlődést, mely egységes művelődés létesítéséhez szükséges. A legfontosabb tanintézetek ugyan akkor is léteztek már: voltak megfelelő számú elemi iskolák, voltak középiskolák is, de a szakiskolák száma nagyon

csekély volt s egyes szakokra való kiképzés igen hiányos volt. De a fennálló iskolák tartalmilag sem voltak kielégítők; a tantervek nagyrészt elavultak voltak s nem simultak az élet követelményeihez, az iskolák felszerelése sok kívánni valót hagyott hátra s a tanár- és tanítóképzés sem felelt meg azon paedagógiai és tudományos követelményeknek, melyeket a fővárosi iskolákkal szemben joggal lehetett és kellett támasztani. Mindez megváltozott, amidőn az alkotmány visszaállításával a kormány céltudatos, intenzív nemzeti közoktatásügyi és iskolapolitikát inaugurált, mely a tanítás egész mezéjét felölelve, az oktatás minden fokán — a kisdedóvástól a felsőoktatásig — viszonyainknak és a paedagógia követelményeinek megfelelő reformokkal nemcsak a meglévő iskolákat emelte modern színvonalra, de a tanításügynek új irányokba való terelésével egyúttal oly művelődési ágakban való kiképzésre is megadta a lehetőséget, melyek addig teljesen ismeretlenek voltak. A reformok végrehajtásának javarésze természetesen a székesfővárosra hárult, mely a községi iskolák fejlesztésével és tökéletesítésével akkora mértékben vette ki a munkából a maga részét, amely a legteljesebb elismerést érdemli meg. (V. ö. a 115. sz. táblát).

A főváros egyesítésének idejében Budapesten összesen 161 különböző fokú és jellegű iskola állott fenn. Ezeknek száma húsz évvel reá már 287 volt s azután rohamosan emelkedve, az iskolák száma 1904-ben 459, 1914-ben 602 és végül 1923-ban 640 volt. A szaporulat javarésze a népoktatási intézetekre esik, melyeknek száma félszázad alatt 115-ről 406-ra szállt fel, de nem annyira az elemi népoktatás szaporítása által (67-ről 189-re), amelyeknél a nagy fellendülés inkább az iskolák népességében mint számuk emelkedésében jut kifejezésre, hanem az ismétlőoktatást helyettesítő speciális iskolák (gazdasági, háztartási és tanonciskolák) elszaporodása (39-ről 146-ra) és a polgári iskolák erőteljes fejlesztése által (9-ről 71-re). Igen erős volt az intézetek számának gyarapodása a középoktatásnál is; az 1874-ben létezett 9 középiskolával (5 gimnázium és 4 reáliskola) szemben ma 46 intézet (még pedig 32 gimnázium, 8 reáliskola és 6 felsőbb leányiskola és leánygimnázium) terjeszti az általános műveltséget a középiskolai oktatás útján. A szakoktatás terén különösen az ipari és kereskedelmi, valamint a művészeti oktatásnak szolgáló intézetek erős szaporítása tűnik ki, a felső oktatási intézetek száma új hittani intézetek felállításával és egyes intézeteknek főiskolákká történt minősítésével gyarapodott fel 3-ről 11-re.

Az iskolák számának emelkedése azonban — bármennyire jellemző — nem ad helyes képet az iskolaügy fellendüléséről, egyrészt mert az intézetek nagyság (látogatottság) szerint nem egyenértékűek, másrészt mivel éppen az újabb időben mind gyakrabban keletkeznek oly nagy intézetek, melyeknek némelyike 3—4 régi iskolával is felér. Ez okból a tanszemélyzet és a tanulók számát vesszük az iskolaügy fejlődésének mértékéül, amidőn is arról győződünk meg, hogy a fejlődés sokkal nagyobb méretű, mint aminőnek az iskolák számának emelkedése mutatja.

A fővárosban létező összes tanintézetekben 1874-ben 1.010 tanerő működött, kik közül 454 a népoktatási intézetekben és 176 a középiskolákban volt alkalmazva. Ez a létszám húsz év alatt 3.320-ra bővült, újabb tíz év múlva pedig már 5.177 volt. A fejlődés ezentúl is gyors lépésekkel haladt előre s az 1919—20. tanévben 7.993 tanerővel érte el maximumát, melyet azután bizonyos csökkenés váltott fel. Az utolsó tanévben ugyanis a tanerők száma 7.488-ra szállt alá s ez az apadás a főiskoláktól eltekintve — ahol a létszámemelkedést az intézetek számának növekedése okozta — mindenütt megvolt.

A tanulók száma, kik a főváros egyesítésekor az összes iskolákat látogatták, 44.601 volt (közte 15.285 leány). Ez a szám húsz év alatt majdnem megduplázódott (86.995), öt évvel reá már meghaladta a százezret és 1910-ig rohamosan emelkedett; innen kezdve a gyarapodás lassúbb menetű volt az utolsó évig, amikor 168.378 tanulóval maximumát érte el. Az egyes tanfokokban azonban a tanulók száma korántsem alakult egyenletesen; míg a népoktatási intézetek tanulóinak száma félszázad alatt megháromszorozódott, addig a középiskolák tanulói már hatszor, a szakiskolák tanulói tizenháromszor számosabbak mint a főváros egyesítésekor, jelétül annak, hogy úgy a közép-, mint a szakiskoláztatás a régi időben erősen el volt hanyagolva és ezen iskolák tanulóinak száma akkor nem állott arányban a népesség számával. Az iskoláztatás ügyének fejlődése a leánytanulók számának folytonos emelkedéséből is kiviláglik; a múlt század hetvenes éveinek kezdetleges női oktatása mellett a tanulóknak alig több mint egyharmad része volt leány; ez az arány fokozatos fejlődéssel 40 százalékra javult. Ötven év alatt ugyanis a leánytanulók száma 343 százalékkal emelkedett, míg a fiúké csak 243 százalékkal. A leányok tehát fokozatosan igyekeztek az iskolákban mind nagyobb tért foglalni s ezzel az általános műveltségi állapotukban mutatkozó visszamaradást, melyet az olvasni-írni nemtudás statisztikája is igazolt, helyrehozni.

Az összes közoktatási intézetek félszázados fejlődésének feltüntetésére a következő adatokat közöljük (Entwicklung der Lehranstalten):

	Kisdedovási Kinder- bewahrung	Népoktatás Volks- unterricht	Tanítóképzés Lehrerbildung	Középoktatás Mittelschul- unterricht	Szakoktatás Fachunterricht	Felső oktatás Hochschul- unterricht	Összesen Zusammen
a) Tanintézetek száma — Anzahl der Lehranstalten							
1874/75	18	115	8	9	8	3	161
1884/85	41	134	11	14	24	4	228
1894/95	42	158	13	22	48	4	287
1904/05	94	250	12	28	68	7	459
1914/15	104	381	10	38	61	8	602
1919/20	104	364	10	48	71	9	606
1922/23	106	406	10	46	61	11	640
b) Tanszemélyzet — Lehrpersonal							
1874/75	24	454	57	176	105	194	1.010
1884/85	66	895	106	241	312	244	1.864
1894/95	60	1.666	163	427	630	374	3.320
1904/05	119	2.897	133	599	917	512	5.177
1914/15	205	3.997	138	711	861	648	6.560
1919/20	247	4.716	180	1.008	1.078	764	7.993
1922/23	251	4.270	129	969	985	884	7.48
c) Tanulók száma — Anzahl der Schüler							
1874/75	2.400	34.189	599	3.523	932	2.958	44.601
1884/85	4.314	47.221	1.070	5.058	6.942	3.875	68.480
1894/95	5.602	60.106	1.396	7.433	7.690	4.768	86.995
1904/05	12.084	88.399	1.656	11.671	11.826	7.368	133.004
1914/15	12.695	100.849	1.125	16.085	11.625	6.674	149.053
1919/20	10.954	99.895	1.289	20.529	12.200	8.115	152.982
1922/23	10.260	107.161	1.193	20.643	13.534	15.587	168.378

Az iskolák fejlődése az iskolafajok részletezésével (Entwicklung der Lehranstalten mit Specificierung der Schulgattungen):

	Tanintézetek száma Anzahl der Lehranstalten			Tanszemélyzet Lehrpersonal		
	1874/75	1904/05	1922/23	1874/75	1904/05	1922/23
1. Kisdédóvók	18	94	106	24	119	251
2. Elemi népiskolák	67	125	189	} 385	1682	1930
3. Gazdasági, háztartási és ismétlőiskolák	39	32	31			
4. Polgári iskolák	9	40	71			
5. Ipari és kereskedelmi tanonciskolák	—	53	115	—	544	911
6. Kisdédóvónőképzők	1	2	1	7	19	11
7. Tanítóképzők	5	4	3	38	43	48
8. Tanítónőképzők	2	6	6	12	71	70
9. Gimnáziumok	5	16	32	77	314	750
10. Reálisiskolák	4	5	8	99	138	161
11. Felsőbb leányiskolák	—	7	6	—	147	58
12. Gazdasági intézetek	2	3	4	8	34	64
13. Ipari és kereskedelmi iskolák	2	25	36	32	420	591
14. Katonai iskolák	1	2	1	38	80	67
15. Művészeti iskolák	2	20	5	17	227	135
16. Vegyes szakiskolák	—	10	8	—	85	60
17. Emberbaráti tanintézetek	1	8	7	10	71	68
18. Hittani intézetek	1	5	5	9	28	20
19. Pázmány tudományegyetem	1	1	1	128	327	520
20. József-műegyetem	1	1	1	57	157	219
21. Egyéb főiskolák	—	—	4	—	—	125
Összesen	161	459	640	1.110	5.177	7.488

	Tanulók összes száma Anzahl der Schüler			Nőtanulók száma Anzahl der weiblichen Schüler		
	1874/75	1904/05	1922/23	1874/75	1904/05	1922/23
1. Kinderbewahranstalten	2.400	12.084	10.260	1.200	6.035	4.904
2. Elementare Volksschulen	30.463	62.430	57.401	12.618	30.117	27.894
3. Wirtsch.-, Haushalt.- u. Wiederhol.-Sch.	2.641	2.038	2.029	438	1.733	1.425
4. Bürgerschulen	1.085	12.807	25.829	627	7.764	14.857
5. Gewerbe- u. Handelslehrlingsschulen	—	11.124	21.897	—	—	4.745
6. Kindergärtnerinnen-Präparanden	33	275	116	33	275	116
7. Lehrerpräparanden	280	505	274	—	17	—
8. Lehrerinnen-Präparanden	286	876	803	286	876	803
9. Gymnasien	1.526	7.631	15.587	—	671	4.158
10. Realschulen	1.997	2.535	4.165	—	—	110
11. Höhere Mädchenschulen	—	1.505	891	—	1.505	891
12. Landwirtschaftliche Institute	104	437	219	—	—	103
13. Gewerbe- u. Handelsschulen	383	5.778	10.007	—	976	4.945
14. Militärschulen	200	647	423	—	—	—
15. Kunstschulen	165	3.587	1.660	63	2.002	926
16. Diverse Fachschulen	—	756	418	—	388	105
17. Humanitäre Lehranstalten	80	621	807	20	226	325
18. Theologische Lehranstalten	36	228	159	—	—	—
19. Kgl. ung. Pázmány-Universität	2.237	5.849	6.896	—	157	738
20. Josefs-Polytechnicum	685	1.291	4.048	—	—	2
21. Sonstige Hochschulen	—	—	4.484	—	—	574
Zusammen	44.601	133.004	168.378	15.285	52.742	67.671

A középiskolák (Mittelschulen). Azon nagy jelentőségnél fogva, mely a középiskoláknak az oktatás és a műveltség terjesztése körül jut és amelynek különösen a rohamosan fejlődő Budapesten volt igen nagy hordereje, röviden rápillantunk ezeknek félszázados fejlődésére. (V. ö. a 116—118. sz. táblákat.)

A főváros egyesítésekor itt csak 6 főgimnázium és 4 főreáliskola állott fenn.

A gimnáziumok voltak a II. ker. kir. kath. főgimnázium (amely 1687-ig viszi vissza eredetét), az V. ker., Markó-utcai állami főgimnázium (1858), az 1872-ben alapított Tanárképző gyakorló főgimnázium, a Kegyesrendiek róm. kath. főgimnáziuma (alakult 1717-ben), az ág. evang. főgimnázium (1823) és a református főgimnázium (1859). Ezeket a középiskolákat 1872/73-ban 1.505 fiútanuló látogatta. Érdekes jelenség, hogy egészen az 1875/76-iki tanévig a reáliskolák népesebbek voltak a gimnáziumoknál és csak akkor változott meg ez a viszony a gimnáziumok javára.

A gimnáziumok száma a hetvenes és nyolcvanas években kevésbé változott; 1877-ben megnyílt az Országos rabbiképző gimnázium, mely azóta állandóan működik, de tanulóinak csekély számánál (rendszerint csak 60—80, újabban 30—40) és speciális jellegénél fogva nagyobb jelentősége nincs; ugyanezt mondhatni a dr. László Mihály, utóbb az Orsz. köznevelési egyesület vezetése alatt álló főgimnáziumról, mely 1878-tól 1918-ig állott fenn, az előbbinél nem volt látogatottabb s csak fennállásának utolsó évében (1917/18) számlált 190 tanulót. Sokkal ephemerebb volt a Fekete- és a Rőser-féle gimnázium, melyek a kilencvenes években működtek néhány évig, de kimultak anélkül, hogy a főváros középoktatásában nyomokat hagytak volna. Annál jelentősebb alapítás volt az 1881-ben megnyílt Barcsay-utcai állami Madách Imre-főgimnázium¹⁾, melynek népessége csakhamar annyira megnőtt (1900 óta majdnem állandóan ezernél több tanuló, legtöbb 1918/19-ben: 1.140), hogy 1919-ben belőle kellett kitelepíteni a Munkácsy-utcai (Kazinczy Ferenc-) főgimnáziumot. A kilencvenes években három újabb állami főgimnázium létesült: 1892-ben az I. kerületi, 1894-ben a VIII. ker. Tavaszmező-utcai és 1899-ben a VI. ker. Munkácsy-utcai (Kölcsey Ferenc-) főgimnázium; mindhárom intézet roppant népességre tett szert, a Tavaszmező-utcai 1918/19-ben 1.245 tanulóval a maximális létszámot érte el, melyet budapesti középiskola valaha felmutathatott.

A nagy fellendülés, melyet a középoktatás ügye ebben az időben felmutatott s a fiatalságnak óriási tömegekben a gimnáziumokba való tódulása a huszadik század elején egész sor új főgimnázium alapítását tette szükségessé; előljárt maga az állam, mely 1902-ben a III. ker. Zsigmond-utcai (Árpád-) és a VII. ker. Külső István-úti (Szent István-) főgimnáziumot, 1904-ben a Tisztviselőtelepi (Széchenyi István-) főgimnáziumot, 1907-ben a kőbányai Szent László-főgimnáziumot és 1908-ban a Tavaszmező-utcai főgimnázium fiókját nyitotta meg, mely 1917-ben Fáy András-főgimnázium neve alatt a Mester-utcában önállósult. Ezután már csak egy állami főgimnázium keletkezett, ú. m. 1919-ben a II. ker. Jurányi-utcai Mátyás-király főgimnázium. Ellenben növekedett a főgimnáziumok száma két népes felekezeti intézettel: az Érseki kath. Rákóczi-kollégiummal, mely 1907-ben

¹⁾ A középiskoláknak nagyjainkról való elnevezése a világháború utáni időből ered; a neveket az iskolák megjelölésére itt már az ezt megelőző időben is használjuk.

és a Cisztercita-rend Szent Imre-főgimnáziumával, mely 1912-ben kezdte meg működését. Végül 1919-ben megnyitotta a Pesti izraelita hitközség a maga főgimnáziumát, mellyel régóta érzett hiány pótlására tette meg az első lépést. Így a fiúgimnáziumok száma napjainkig 6-ról 20-ra, a tanulók száma 1.505-ről 11.444-re emelkedett.

A leányok középiskolai oktatása a felsőbb leányiskolákból alakult ki, melyek Budapesten 1884 óta honosodtak meg a leányoknak általános magasabb műveltségben való részesítése céljából. Ezen iskoláknak latin irányban való gimnáziumi átalakítása 1902-ben indult meg, lassanként háttérbe szorítva az iskoláknak felsőbb leányiskolai tagozatait. A leányoknak a fiúközépiskolákba való tódulása a közoktatásügyi minisztériumot külön önálló leánygimnáziumok alapítására, illetve a meglévő felsőbb leányiskoláknak ilyenekké való átszervezésére indította. Az első önálló leánygimnázium után, melyet az Országos Nőképző Egyesület 1896-ban alapított, sűrűn keletkeztek a leánygimnáziumok századunk első évtizedének közepétől kezdve; a székesfőváros egymásután szervezte 1905-ben az Andrassy-úti Mária Terézia- és a Váci-utcai Gizella királynő-leánygimnáziumot (mely intézetek azonban felsőbb leányiskolákként már 1898 és 1896 óta állottak fenn), 1916-ban az I. ker. Iskola-téri Szilágyi Erzsébet-leánygimnáziumot, 1917-ben a VIII. ker. Práter-utcai Zrinyi Ilona-leánygimnáziumot, 1918-ban az V. ker. Szemere-utcai Ráskay Lea- és a VII. ker. István-úti Erzsébet-leánygimnáziumot. Ugyanekkor a felekezeti is állítottak fel és illetve szerveztek át leánygimnáziumokat: 1914-ben a Szent Szív tanítványai a Sophianum-, 1918-ban az Angol kisasszonyok a IV. ker. Váci-utcai Sancta Maria- és 1920-ban az Isteni Megváltó leányai az I. ker. Fehérvári-úton a Szt Margit- leánygimnáziumot; református részről 1918-ban a Baár—Madas-féle, izraelita részről 1919-ben a Pesti izraelita hitközség Munkácsy-utcai leánygimnáziuma létesült. Így a leányok középiskolai neveltetésére rövid idő lefolyása alatt 12 intézet létesült, melyekben az 1922/23. tanévben 4.143 leány nyert gimnáziumi oktatást.

A reáliskolák a főváros egyesítésének idejében 4 intézetben 1.923 ifjút tanítottak, tehát — mint már említettük — többet, mint amennyi a gimnáziumokba járt. Ebben az időben 4 főreáliskola állott fenn, ú. m. az állami II. ker. Toldy Ferenc- és az V. ker. Markó-utcai Bolyai-főreáliskola (akkor a VI. kerületben), amelyek 1855-ben, illetve 1872-ben alapítottak, továbbá a községi IV. ker. Reáltanoda-utcai Eötvös József- és a VIII. ker. Horánszky-utcai Vörösmarty Mihály-főreáliskolák, melyek 1854-ben, illetve 1871-ben létesültek. Az ifjúságnak a reáliskolák iránt nyilvánult hajlama csakhamar lelohadt; a reáliskolák úgy számra, mint népességre nézve semmiképpen nem bírtak lépést tartani a gimnáziumokkal. Ifjúságunk feltűnő nagy előszeretettel tódult a gimnáziumok felé és szinte bántóan mellőzte a gyakorlatias irányú műveltséget nyújtó reáliskolákat. Így a félszázad alatt mindössze csak 4 új reáliskola alakult, ú. m. 3 állami: 1890-ben a VI. ker. Bulyovszky-utcai Kemény Zsigmond- és 1919-ben a VII. ker. István-úti Körösi Csoma Sándor-főreáliskola, valamint ugyanakkor a II. ker. Hidegkúti-úti Bocskay István-m. kir. reáliskolai nevelőintézet, mely utóbbi a csász. és kir. hadapródiskolának polgári intézetté való átalakításából jött létre; alakult végül egy magánintézet, a német birodalmi egyesület reáliskolája (Reichsdeutsche Schule), mely 1912 óta tartatik fenn, kizárólag német állampolgárok gyermekei részére. Ezen 8 intézetet 1922/23-ban 4.165 tanuló látogatta, közte 110 leány.

A középiskolák fejlődését az alábbi adatok világítják meg (Entwicklung der Mittelschulen):

	Intézet Schulen	Osztály Classen	Tanerő — Lehrkräfte		Tanulók — Schüler		
			Férfi Männer	Nő Frauen	Fiú Knaben	Leány Mädchen	Együtt Zusammen
a) Fiú- és leánygimnáziumok — Knaben- und Mädchengymnasien.							
1872/73	5	34	84	—	1.505	—	1.505
1879/80	8	59	95	—	2.469	—	2.469
1884/85	9	66	129	—	3.045	—	3.045
1889/90	9	75	144	—	3.315	—	3.315
1894/95	13	97	217	—	4.114	—	4.114
1899/00	13	121	256	8	5.514	436	5.950
1904/05	16	151	316	4	6.960	671	7.631
1909/10	20	197	381	8	8.582	570	9.152
1914/15	22	206	380	43	9.695	1.173	10.868
1919/20	32	225	634	134	11.327	3.970	15.297
1922/23	32	225	559	191	11.429	4.158	15.587

b) Reáliskolák — Realschulen.							
1872/73	4	41	87	—	1.923	—	1.923
1879/80	4	41	94	—	1.822	—	1.822
1884/85	4	41	96	—	1.662	—	1.662
1889/90	5	46	104	—	1.974	—	1.974
1894/95	5	58	121	—	2.630	—	2.630
1899/00	5	62	128	—	2.832	—	2.832
1904/05	5	58	138	—	2.535	—	2.535
1909/10	5	61	126	—	2.745	—	2.745
1914/15	6	71	122	—	3.391	19	3.410
1919/20	8	87	172	—	4.325	57	4.382
1922/23	8	88	161	—	4.055	110	4.165

c) Leánygimnáziumok — Mädchengymnasien.¹⁾

	Intézet Schulen	Osztály Classen	Tanulók (leányok) Schüler (Mädchen)
1896/97	1	2	81
1899/00	2	10	409
1904/05	3	16	665
1909/10	3	16	552
1914/15	4	27	1.140
1919/20	11	92	3.939
1922/23	12	94	4.143

A középiskolák, mint a középosztályok iskolái, abból a szempontból is érdekesek, hogy mely társadalmi osztályok, mely fajok és felekezetek gyermekei látogatják. Általában mondhatjuk, hogy a gimnáziumi tanulók legnagyobb számmal a köz- és magántisztviselői és egyéb értelmiségi körökből kerülnek ki; aránylag számos tanulót szolgáltatnak a kiskereskedéssel és kisiparral foglalkozók is. A leányok között azonban ezek az utóbbi ágak kisebb számmal szerepelnek, a leánytanulók túlnyomó részben az értelmiség, a nagyiparosok és nagykereskedők, valamint a magánzók köréből, tehát leginkább a vagyonosabb társadalmi osztályokból valók, míg ezzel szemben a szegényebb néprétegek leányai csak csekély számmal lépnek a középiskolákba. Egészen más társadalmi rétegekből szedik tanulóikat a reáliskolák; közöttük leggyakoribbak a kisiparosok, kiskereskedők és magántisztviselők

¹⁾ Ezen intézetek adatai az a) alatti felsorolásban bennfoglaltatnak. — Die Angaben dieser Schulen sind in der Aufzählung a) enthalten.

gyermekai, akik mellett a személyes szolgálati keresetek, továbbá az ipari és kereskedelmi alkalmazottak gyermekei szerepelnek nagy számmal. Általában mondhatni, hogy a reáliskolákba inkább a kisebbkeresetű és szegényebb sorsú néposztályok küldik gyermekeiket, míg a gimnáziumokat az értelmiségi keresetek és a vagyonosabb ipari és kereskedelmi osztályok gyermekeinek nagy odaözlése jellemzi.

Nemzetiség tekintetében a középiskolák nem mutatnak különös érdekességet. Amióta erre vonatkozó adataink vannak, a magyarság annyira túlnyomó arányban (96—97%) szerepel a tanulók között, hogy a többi nemzetiségek apró töredékeinek semmi jelentősége nincs. A középiskolába kerülő fiatalág már teljesen megmagyarosodott.

Hitfelekezeteink a középiskolai tanulók között nincsenek abban az arányban képviselve, melyben az összlakosságban szerepelnek. A keresztény felekezetek közül az ágostai evangélikusok valamivel nagyobb hányadossal szerepelnek, mint a lakosságban, a reformátusok a gimnáziumokba a népszámuknak megfelelő quótát küldenek, a reáliskolákban azonban feltűnően kisebb az arányszámuk. Legnagyobb az elmaradás a katolikusoknál, kik a népességben elfoglalt 72%—ról 60-ra csökkenő arányuk helyett a gimnáziumokban állandóan csak 45—49, sőt 1900 és 1910 között csak 41—43 százalékkal jelentkeznek (az 1885—87. tanévekben is csak 50 százalékot értek el), a reáliskolákban pedig a hetvenes évek elején észlelt 60—65 százalékos arányukról lassan leszálltak az evangélikusok arányára, sőt az 1911—1919. években ezeknél is kisebb hányadost (legkisebb 1917/18-ban 37·5 százalékkal) mutattak fel. Ezekkel szemben az izraeliták, kik már 1873-ban is népesedési quótájuknál (akkor 16·6%) jóval nagyobb hányadot (a gimnáziumokban 27·0, a reáliskolákban 23·1%) képviseltek, mind erősebben lepték el középiskoláinkat, úgyhogy a gimnáziumokban állandóan 30 százaléknál magasabb volt arányuk (1905—07 között 40·3—40·8% volt) s ez csak a világháború utáni években csökkent némileg (31·1%-ig), a reáliskolákban pedig már 1880-tól kezdve állandóan 40 százaléknál több a zsidó, sőt egyes években (mint 1896/97, 1915/16 és 1917/18) a tanulók felénél is több volt a zsidó (legtöbb 1917/18-ban: 51·8%). A világháború utáni években a csökkenés erősebb volt, 1922/23-ban arányszámuk 34·6-ra apadt, vagyis oly mélypontra, aminőn a hetvenes évek közepe óta nem voltak.

A középiskolák tanulóinak felekezetek szerinti megoszlása, ötévi átlagokra számítva és százalékokban kifejezve, a következő volt (Percentage Verteilung der Schüler nach Confessionen):

	Gimnáziumok — Gymnasien				Reáliskolák — Realschulen			
	Róm. kath. Katholiken	Ág. evang. Prot. A. C.	Református Reformierte	Zsidó Juden	Róm. kath. Katholiken	Ág. evang. Prot. A. C.	Református Reformierte	Zsidó Juden
1872—75	47·6	79·7	12·5	29·0	62·3	5·8	4·1	26·8
1875—80	44·3	7·4	9·5	37·0	53·6	4·6	3·8	37·2
1880—85	47·5	9·0	9·0	33·2	46·9	4·5	2·9	45·1
1885—90	49·9	9·2	9·4	30·1	46·3	4·9	3·4	44·7
1890—9	47·8	8·8	9·8	32·3	43·0	5·3	3·4	47·0
1905—00	44·6	8·3	9·3	35·0	41·3	5·0	3·4	49·6
1900—05	41·8	7·7	9·1	38·0	41·9	5·3	4·0	48·1
1905—10	42·1	7·0	9·0	39·8	42·4	6·1	4·0	43·5
1910—15	44·9	6·8	9·1	37·0	40·4	6·2	4·7	47·6
1915—20	44·7	6·3	9·0	38·4	39·7	6·3	5·3	48·0
1920—23	48·3	6·7	10·8	32·9	46·5	7·1	8·1	36·9

Egyetemek (Universitäten). Főiskoláink közül a Pázmány Péter-tudományegyetem és a József-műegyetem a félszázad egész folyamán működtek. Ez a félszázad a két főiskola fellendülésének és megizmosodásának időszaka; mert mindkét egyetem ezen időben nemcsak megsokszorozta hallgatóinak számát, de felszerelése és tudományos működése folytán a kiválóságnak oly fokára tett szert, mely a külföldön is teljes elismeréssel találkozott. (V. ö. a 119—120. sz. táblákat.)

A Pázmány Péter-tudományegyetemnek a főváros egyesítésének idejében 2.432 hallgatója volt. Ez a szám lassan fokozódott, csakhamar meghaladta a háromezretet, majd 1894/95-től kezdve a négyezretet, sőt pár évvel reá az ötezret is. Az 1907/08. tanévben a hallgatók száma először haladta meg a hétezetret s hat évvel reá a nyolcezetret. De a háború hadba szólította egyetemi ifjainkat s így az 1915/16. és 1916/17. tanévben létszámuk leesett háromezer és néhány százra (legkevesebb 3.122, az 1915/16. tanév II. felében). A rákövetkező tanév második felében hirtelenül 10.732 hallgató iratkozott be, sőt az 1918/19. tanév két felében 12.536 és 12.203 volt a hallgatók száma, kik túlnyomó részben a harctérről visszatérve, a mulasztott évek pótlására tömegesen iratkoztak be. 1919/20. tanév első felében a világháború okozta katasztrófák hatása alatt az egyetemi előadások szüneteltek, a II. félévben csak 4.772 hallgató iratkozott be, azóta azonban számuk ismét emelkedett és 7—7¹/₂ ezer főnyi hallgatósággal elérte az utolsó békeévek látogatottságát.

A József-műegyetemnek 1873-ban csak 705 hallgatója volt. Ez a szám eleinte igen lassan emelkedett, sőt az 1877/78. tanévtől kezdve számuk csökkent, úgy hogy a hetvenes évek közepén észlelt hallgatói létszám csak 1892/93-ban tért vissza. Innen kezdve azonban gyorsan népesedett be a műegyetem, mely közvetlenül a háborút megelőző 1912/13. és 1913/14. években egészen 2.639-ig felduzzadó hallgatóságot nyert. A háború éveiben stagnált az egyetemi épületekben a látogatottság; 1918/19-ben a visszatérő katonák nagy tömegekben (az I. félévben 3.634, a II-ban 4.717 lélek) iratkoztak be. A rákövetkező évben a kiűtött politikai mozgalmak miatt félévig szünetelt a tanítás, azután teljes gőzerővel indult meg a műegyetem látogatása, mely állandóan a 4000-en felüli létszámmal (maximum az 1922/23. években 4.820 hallgató) a hetvenes évek forgalmának nyolcszorosát teszi ki.

Fejlődésük a következő adatokból ítélhető meg (Entwicklung der Hochschulen):

	Pázmány P.-tud.-egyetem — Pázmány-Universität			József-műegyetem — Josefs-Polytechnikum		
	Tanár Professoren	Hallgató a II. félévben Hörer im II. Semester		Tanár Professoren	Hallgató a II. félévben Hörer im II. Semester	
		fi männl.	nő weibl.		fi männl.	nő weibl.
1873/74	124	2.162	—	54	712	—
1879/80	210	2.938	—	59	500	—
1884/85	172	3.172	—	60	565	—
1889/90	219	3.422	—	71	544	—
1894/95	260	3.748	—	95	910	—
1899/00	301	5.009	31	108	1.570	—
1904/05	327	5.849	157	138	1.291	—
1909/10	386	6.751	225	160	1.508	—
1914/15	424	4.911	627	163	1.485	—
1915/16	533	3.122	770	137	619	—
1917/18	501	10.732	1.261	150	3.115	—
1918/19	519	12.203	1.657	161	4.717	—
1919/20	540	4.772	521	160	3.121	—
1922/23	520	6.896	889	219	4.048	2

A főiskolák hallgatóinak karok szerinti megoszlása a félszázad folyamán többrendbeli változást mutat. A Pázmány-tudományegyetem 4 kara közül a róm. kath. hittudományi kar mindig a legkevésbé népes volt, melynek hallgatói rendszerint 70 és 100 körül mozogtak s csak 1912—1915 között haladták meg a százat néhány ponttal (107). A jog- és államtudományi kar kezdettől fogva egészen a világháború kitöréséig a legnépesebb volt. A főváros egyesítésének idejében átlag 1200 hallgatója volt, tehát kétszer annyi, mint az orvostudományi karnak (528), sőt ez az arány pár éven keresztül a jogi kar javára még emelkedett is. A nyolcvanas években ez az arány az orvostudományi kar erősebb látogatottsága folytán csökkent, de 1891 óta az orvostanhallgatók száma annyira gyérült, viszont a joghallgatók száma 1889/90-től kezdve (1.583) 1899/90-ig (3.395) oly hirtelenül felduzzadt, hogy az orvosnövendékek számát ötszörösen is meghaladta. De míg a joghallgatók száma innentől kezdve 1910/11-ig állandóan 3.200—3.300 volt, addig az orvostanhallgatók száma 1905-től kezdve rohamosan megsokszorozódott, úgy hogy az 1913/14. tanévben 2.994-el már majdnem utólérte a jogászok számát (3.046), a következő évben pedig, amidőn az egyetemi hallgatók tömeges bevonulása folytán a joghallgatók száma 1.908-ra esett le, az orvoskari hallgatók 1.934 lélekszámmal többségbe kerültek. Ezt a túlsúlyt az orvostanhallgatók, számuknak további csökkenése mellett (1915/16-ban 1.109 orvos, 1.093 joghallgató) továbbra is megtartották, sőt midőn a háború után a fiatalság óriás tömegekben özönlött az egyetem felé s az 1918/19. tanévben az orvostanhallgatók száma 6.526-ra szökött fel, akkor is kétszeresen haladták meg a jogkari hallgatók számát (3.312). A törvényes rend helyreálltával a hallgatók száma erősen csökkent s csak az utolsó években érte el ismét a normális magasságot, de az orvosi kar látogatottsága akkor is állandóan erősen túlhaladta a jogi karét.

A bölcsészeti kar látogatottsága sokkal szűkebb határok között ingadozott; a hetvenes években észlelt nagy tanárihiány élenkítőleg hatott a karra, melynek hallgatói ekkor 500-nál is többen voltak. 1882-től fogva ismét megapadtak (legkevésbé volt az 1885/86. tanévben: 245) s erősebb fellendülés csak a kilencvenes évek végétől kezdve állt be. 1903/04-ben az addig észlelt legmagasabb létszámmal (1.436 hallgató) hosszabb periódus indult meg, melyben mindig ezernél több bölcsészethallgató volt beírva. A világháború alatti csökkenés után itt is mutatkozott az egyetemre való özönlés, mely az 1918/19. évben 2.003 hallgatóval jutott tetőpontjára. Azóta a bölcsészeti kar hallgatóinak száma 1.100 körül mozog, tehát normális magasságon tartja magát.

1895-ben a közoktatásügyi minisztérium megnyitotta az egyetemet a nőhallgatók előtt, egyelőre a bölcsészeti és az orvosi karra bocsátván őket. Az első néhány év bátortalan próbálkozásai után századunk első évtizedének vége felé már a leányoknak nagyobb kontingense (évente 200 körül) iratkozott be, mely szám a világháború alatt az ezret is túlhaladta, sőt 1918/19-ben 1.668-ra szökött fel. A nőhallgatók száma azóta ismét csökkent s legutóbb 1922/23-ban 764 volt.

A női hallgatók száma volt (Anzahl der weiblichen Hörer):

1895/96 . . . 1	1901/02 . . . 107	1907/08 . . . 213	1913/14 . . . 564	1919/20 . . . 621
1896/97 . . . 6	1902/03 . . . 138	1908/09 . . . 224	1914/15 . . . 627	1920/21 . . . 785
1897/98 . . . 10	1903/04 . . . 185	1909/10 . . . 225	1915/16 . . . 770	1921/22 . . . 738
1898/99 . . . 15	1904/05 . . . 157	1910/11 . . . 307	1916/17 . . . 1.036	1922/23 . . . 764
1899/00 . . . 31	1905/06 . . . 176	1911/12 . . . 316	1917/18 . . . 1.261	
1900/01 . . . 80	1906/07 . . . 196	1912/13 . . . 436	1918/19 . . . 1.668	

A műegyetem karai közül a hetvenes években az általános és vegytani szak volt legnépesebb (1876/77-ben 538 hallgató). A kari beosztás megváltozásával ez a túlsúly megszűnt s a mérnöki, majd a század végén a gépészmérnöki szak ragadta magához a vezetőserepet, utóbbi különösen a háború után jutott nagy túlsúlyra, 1922/23-ban p. o. 2.184 gépészmérnök mellett csak 742 mérnökhallgatója volt a műegyetemnek. Az 1914/15-ben felállított közgazdasági szakon átlag 300 hallgató van.

A főiskolák hallgatóinak hitfelekezet szerinti megoszlása kezdettől fogva a római katolikusok arányszámának a népesség arányán messze alulmaradását mutatta; ez már a főváros egyesítésének idejében is csak 55—57% (szemben a kath. népesség 72 százalékos quótájával), de gyorsan apadt le az egyetemen 42—45 százalékra, mely szám 1905-ig csak lényegtelen ingadozásokat mutatott, míg a műegyetem katolikus hallgatóinak arányszáma 34—37-re szállt alá. A katolikusok további apadását csak az izraeliták numerus claususa akasztotta meg, mely az izraelita hallgatók csökkentésével a katolikusok arányát 63—68 százalékra duzzasztotta. A két protestáns felekezet állandóan a létszámuknál nagyobb hányaddal szerepel. A zsidóság a főváros egyesítésének idejétől fogva mindig nagyobb kontingenst küldött az egyetemre, mint amely létszámuknak megfelelő volna. Ez az arány a nyolcvanas évektől kezdve állandóan 35—38 között ingadozott, sőt a műegyetemen 1892-től kezdve a negyven százalékot is meghaladta (1902/03-ban 46·3%). A forradalmak hatása alatt életbeléptetett numerus clausus a zsidóságot a tudományegyetemen 4.911-ről 525-re, a műegyetemen 1.735-ről 348-ra apasztotta le s ezzel a hallgatók összlétszámához viszonyított arányukat is 7—8%-ra nyomta le. A hitfelekezetek százalékokban kifejezett alakulása a következő volt (Percentage Verteilung der Hörer nach Confessionen):

	Pázmány-tud. egyetem — Pázmány-Universität				József-műegyetem — Josefs-Polytechnikum			
	Róm. kath. Katholiken	Ág. evang. Prot. A. C.	Reform. Reform.	Zsidó Juden	Róm. kath. Katholiken	Ág. evang. Prot. A. C.	Reform. Reform.	Zsidó Juden
1873—75	55·5	7·4	12·4	18·9	58·6	9·6	13·3	12·9
1875—80	53·5	11·3	9·1	20·3	54·5	8·4	10·2	21·7
1880—85	41·8	10·4	13·2	29·2	43·2	8·0	10·0	36·3
1885—90	42·0	9·2	11·4	32·7	36·6	8·8	13·7	37·1
1890—95	43·0	9·7	10·1	31·4	34·9	11·6	10·4	40·6
1895—00	43·1	9·1	11·4	30·1	35·7	11·2	10·6	40·7
1900—05	45·1	7·6	10·3	34·5	34·9	8·8	8·2	44·7
1905—10	42·4	7·6	10·1	34·7	39·3	9·5	8·7	38·8
1910—15	42·7	7·0	10·2	34·4	41·4	9·0	11·5	33·5
1915—20	47·5	7·0	11·4	29·5	43·6	9·4	9·0	32·9
1920—23	63·4	8·7	13·7	7·8	61·0	11·2	16·5	8·2

A községi iskolák fejlődése (Die Entwicklung der Communalschulen).
(V. ö. a 121. sz. táblázatot a 148—153. lapon és a XII. számú grafikus táblát.)
A főváros által fenntartott iskolák száma, állapota és fejlődése sikeres közoktatásügyi politikájának hű tükrét nyújtja. Az egyesítéskorabeli községi tanügy az ő szerény kereteivel és szegényes tartalmával csak kicsi csirája volt annak a fejlett iskolarendszernek, melyet ma itt találunk. 1874-ben a község összesen 82 iskolát tartott fenn, ú. m. 36 elemi, 38 ismétlő, 6 polgári és 2 főreáliskolát,

amelyekben összesen 300 tanerő működött s 17.419 tanuló nyert oktatást. Az iskolák száma lassanként emelkedett; húsz évvel reá 105 mindennemű iskolát tartott fenn a község. Innen kezdve gyorsabban szaporodtak az iskolák; számuk 1900-ban már 167, 1905-ben 265, 1910-ben 346, 1915-ben 427, 1920-ban 431 és 1923-ban 459 volt. Az iskolák számának gyors emelkedését az elemi iskolákon kívül, az elemi iskolai oktatásnak szolgáló háztartási, gazdasági és tanonciskoláknak nagy számban való szervezése idézte elő, de erős volt a szaporulat a polgári és a különböző szakiskolák számában is. Mivel — mint már a 164.* lapon említettük — az iskolaügy fejlődése nem nyer megfelelő kifejezést az iskolák számában, az összehasonlítást az osztályok száma szerint is megejtjük; s ha figyelembe vesszük, hogy az összes községi iskolákban 1874-ben csak 385 osztály volt, míg húsz évvel reá már 1.128, 1910-ben 2.584, 1920-ban 3.142 és 1923-ban 3.476, akkor az óriási haladás és fellendülés helyes képét nyerjük.

Ez a fellendülés a működő tanerők számában is kifejeződik; a főváros egyesítésekor az összes községi iskolákban csak 300 tanerő működött, közöttük 85 nő. Húsz évvel reá ez a tanítósereg már 1.465-re emelkedett, 1910-ben 4.279, 1920-ban 5.288 és 1923-ban 5.601 tanerő működött, közben azonban 1917/18-ban ezeknek száma 6.350 volt, az eddig elért maximum. Ez a szám az egyes iskola-fajokban működő tanerők számának összegezéséből adódik ki; mivel azonban számos tanerő többféle iskolában működik, ez a szám a tanerők valóságos létszámánál magasabb. A tényleg alkalmazott tanerők szabatos száma volt a 125. számú táblázat szerint (Anzahl der Lehrkräfte):

	férfi Männer	nő Frauen	együtt Zusammen
1898/99	786	583	1.369
1903/04	1.053	840	1.893
1907/08	1.250	1.152	2.402
1911/12	1.534	1.921	3.455
1915/16	1.643	2.593	4.236
1920/21	1.643	3.124	4.767
1922/23	1.538	3.122	4.660

A tanszemélyzet számának felszökésénél lassúbb volt a tanulók számának emelkedése. A főváros egyesítésekor az összes községi iskolákba 17.419 tanuló járt; ez a szám tizenkét év alatt megkétszereződött, újabb nyolc év alatt megháromszorozódott. 1899/900-ban már 73.928 tanuló látogatta a községi iskolákat, tíz évvel reá 101.999, 1920-ban 108.104 és 1922/23-ban 113.093. A budapesti népmozgalom újabb stagnálása ezekben a számokban nem jut kifejezésre, mert a különböző szakiskolák hallgatóinak száma nem függ a népmozgalom alakulásától. Az elemi oktatási intézetek tanulószámai azonban visszatükröztetik a népesség fejlődésében bekövetkezett megállapodást. Az elemi iskolák tanulóinak száma az 1906/07. tanévben igen magas volt (58.401), innen kezdve lassan csökkent s 1914/15-ben 54.807 tanulóval mélypontra jutott. Ezen túl ismét emelkedett a létszám, mely 1918/19-ben érte el maximumát 60.073 tanulóval. Innen azután hirtelenül apadt s az 1922/23. tanévben 50.323 tanulóval a 24 év előtti létszámra zuhant le. A gazdasági és háztartási népiskolák, valamint az iparostanonciskolák látogatottsága hasonló hullámozást mutat fel.

Visszapillantva az elmúlt félszázadra, a községi iskolák állapotáról és fejlődéséről a következő képet nyerjük (Entwicklung der kommunalen Schulen):

Iskola Schulen	Osztály Classen	Tanerő — Lehrkräfte ¹⁾		Tanulók száma — Anzahl der Schüler			
		férfi Männer	nő Frauen	fiú Knaben	leány Mädchen	együtt Zusammen	
1873/74	82	385	215	85	10.744	6.675	17.419
1879/80	87	598	341	172	15.618	10.824	26.442
1884/85	103	675	446	241	19.025	13.668	32.693
1889/90	96	866	752	295	26.151	16.214	42.365
1894/95	124	1.128	989	476	33.495	21.552	55.047
1899/00	167	1.539	1.190	691	43.440	30.488	73.928
1904/05	265	2.033	1.678	1.130	51.920	39.262	91.182
1909/10	346	2.584	2.279	2.000	57.050	44.949	101.999
1914/15	427	2.926	2.022	2.294	58.990	48.646	107.636
1919/20	431	3.142	1.814	3.474	56.753	51.351	108.104
1922/23	459	3.476	2.045	3.556	62.427	50.666	113.093

Kiegészítésül még megemlítjük, hogy a főváros egyesítésekor az összes községi iskolákban csak 256 tanterem volt, túlnyomórészt az elemi iskolákban. Húsz évvel reá már 912 tanteremben folyt a tanítás. Innen kezdve a sokféle új iskola felállításával és a tantermek többszörös kihasználásával ezeknek száma is rohamosan emelkedik. 1900-ban már 1.416 a tantermek száma, 1910-ben 2.504, 1920-ban 2.916 és 1923-ban 3.063.²⁾ A nagy szaporulat nagyrésze a polgári és egyéb iskolákra esik, míg 1874-ben 256 tanterem közül 220, vagyis 80% az elemi népiskolákra esett, addig 1900-ban 1.416 közül már csak 849, tehát 60%, ma pedig 3.063 közül 1.561, tehát alig több, mint a fele.

A községi iskolák tanulói (Die Schüler der Communal-schulen.) (V. ö. a 122—124. számú táblákat.) A községi iskolák tanulósága nemzetiség (anyanyelv) és felekezet szerint nagyon kevert s egyéb demografiai szempontok szerint is nagyon heterogén. A nemeket tekintve, elsőben is feltűnik, hogy a leányok ma sokkal nagyobb részét teszik az iskolátogató ifjúságnak, mint a főváros egyesítésekor. Akkor 17.419 tanuló közül 6.675 volt leány, vagyis 38·1%. Azóta a fiútanulók száma meghatszorozódott, a leányoké ellenben megnyolcszorozódott, úgyhogy ma a tanulóknak már 44·8 százaléka leány (62.407 fiú, 50.666 leány.)

Nemzetiség vagyis anyanyelv szerint a községi iskolák tanulóinak csak kevéssel több mint fele (56·2%) volt a főváros egyesítésekor magyar, a többi — 1% töttől eltekintve — német volt (32·7%). Ez a nyelvi megoszlás csakhamar teljesen megváltozott; a magyarság a tanulók között rohamosan tért foglalt, 1889/90-ben már a tanulók $\frac{3}{4}$ része magyarnak vallotta magát, 1900-ban 90·6% s ma — lassú, de állandó emelkedés folytán — a tanulóknak már több mint 98 százaléka magyar. Ezzel szemben rohamosan fogyott a németajkú tanulók aránya, mely 1889/90-ben még 10·6 százalék volt, tíz évvel reá már csak 7·7 és 1910-ben

¹⁾ Működésének helye szerint, tehát a több helyen működő tanerők többszörösen számítva. — Die in mehreren Schulen tätigen Lehrkräfte sind mehrfach gezählt, daher der Unterschied gegenüber der Aufzählung auf Seite 174.*

²⁾ A tantermek is hasonlóképpen vannak számlálva, tehát a többféle iskola céljaira szolgáló tantermek többszörösen; valóságos létszámuk kisebb.

3·7 százalék. Az utolsó évben már csak minden századik tanuló volt német és minden ezredik tót.

A községi iskolák tanulóinak megoszlása nemzetiség szerint (Confession der Schüler der Communalschulen):

	Abszolút számokban In absoluten Zahlen			Százalékokban In Procenten		
	Magyar Ungarn	Német Deutsche	Tót Slowaken	Magyar Ungarn	Német Deutsche	Tót Slowaken
1873/74	9.846	5.705	170	56·2	32·7	1·0
1879/80	16.754	5.193	163	65·8	20·4	0·6
1884/85	21.381	5.217	288	68·5	16·7	0·9
1889/90	31.598	4.473	361	74·6	10·6	0·9
1894/95	43.226	3.787	336	78·9	6·9	0·6
1899/00	63.351	5.374	737	90·6	7·7	1·0
1904/05	78.592	3.670	547	94·5	4·4	0·7
1909/10	89.316	3.454	675	95·0	3·7	0·7
1914/15	94.041	2.991	555	95·8	3·0	0·5
1919/20	96.432	1.618	243	97·8	1·6	0·2
1922/23	102.324	1.257	142	98·4	1·2	0·1

A tanulók felekezeti összetétele nem kevésbé tarka; a római katolikus felekezet ugyan erős túlsúlyban van, — 1874-ben még 77·1⁰%, mely arány a máshitű tanulók erős előtérbenyomulása folytán rohamosan kisebbedik, — de ez fokozatosan csökkenve leszáll 63·7-ig. Vele szemben a zsidó tanulók száma rohamosan emelkedik: 1874-ben csak 2.865, vagyis 16·3⁰% volt az arányuk; 1912/13. tanévben 25.631 zsidó gyermek tanult az iskolákban s ez a szám napjainkig 19.709-re csökkent. Jelentékeny kontingenst képeznek a reformátusok, kik nemcsak abszolút számban, de az összes tanulókhoz viszonyított arányuk szerint is szaporodtak. Lassúbb fejlődésű tömeg az ágostai evangélikus tanulóké, kik számra nézve is sokkal ritkébbak, mint a reformátusok.

A községi iskolák tanulóinak megoszlása hitfelekezet szerint (Confession der Schüler der Communalschulen):

	Abszolút számokban — In absoluten Zahlen				Százalékokban — In Procenten			
	Róm. kath. Katholiken	Ág. evang. Prot. A. C.	Reform. Reformierte	Izraelita Juden	Róm. kath. Katholiken	Ág. evang. Prot. A. C.	Reform. Reform.	Izraelita Juden
1873/74	13.518	435	664	2.865	77·1	2·5	3·8	16·3
1879/80	16.945	765	1.168	6.439	66·6	3·1	4·6	25·3
1884/85	21.028	1.178	1.353	7.522	67·4	3·8	4·3	24·1
1889/90	27.581	1.687	2.310	10.587	65·1	4·4	5·5	25·0
1894/95	34.416	2.402	3.708	13.971	62·8	4·4	6·8	25·5
1899/00	42.421	3.183	4.975	18.923	60·7	4·6	7·2	27·0
1904/05	50.124	3.789	6.454	22.174	60·3	4·6	7·8	26·7
1909/10	56.283	4.368	7.923	24.468	59·8	4·7	8·4	26·0
1914/15	58.140	4.276	9.233	25.160	59·2	4·3	9·4	25·6
1919/20	60.677	4.288	9.892	22.190	61·5	4·3	10·0	22·5
1922/23	66.243	4.709	11.664	19.709	63·7	4·5	11·2	19·0

Magától értetődik, hogy a nemzetiség és felekezet szerinti megoszlás nem egyforma a különböző fajú iskolákban. Az alsófokú iskolák, tehát az elemi és egyéb népiskolák fejezik ki leginkább a népesség összetételét, mert ezeket válogatás nélkül

minden nemzetiség és felekezet gyermekei látogatják, míg a magasabbfokú iskolákat rendszerint csak a középosztály gyermekei keresik fel, melyek sokkal magyarrabbak és amelyek egyúttal a felekezetek részvétele tekintetében is lényegesen eltérnek a népesség összetételétől. Így a felekezetekre nézve megállapíthatjuk, hogy míg az összes iskolákat összefoglalva a katolikusok és a zsidók a tanulók között valamivel nagyobb százalékkal szerepelnek, mint az össznépességben, addig a katolikusok a kereskedőtanonc-, polgári, főreál- és felső kereskedelmi iskolákban, valamint a nőipari és női kereskedelmi tanfolyamokban, végül 1920 óta a leánygimnáziumokban sokkal kisebb arányban vesznek részt, ezzel szemben azonban az izraeliták ugyanezen iskolákat sokkal nagyobb arányban látogatják, mint amely őket népszámuknál fogva megilletné. Az e tekintetben észlelhető legnagyobb eltérések a következők:

Katolikusok: az ismétlőiskolákban állandóan 77—80%, a gazdasági és háztartási iskolákban 75—89%. Ellenben a kereskedőtanonciskolákban csak 30—40% (1921—23-ban 46·1%), a polgári és főreáliskolákban 44—59%; a felsőbb leányiskolákban 1900 óta 38—58%; a felső kereskedelmi iskolákban 30—40% (1921—23-ig 49%); a női kereskedelmi tanfolyamokban 37—52·6%.

Izraeliták: az ismétlőiskolákban 9—12%; a gazdasági és háztartási iskolákban 7—14%. Ellenben a kereskedőtanonciskolákban 51—63% (a világháború után csak 48·3 és 40·3%); a polgári iskolákban 30—41% (a világháború után 26·5%); a főreáliskolákban állandóan 31—45%; a felsőbb leányiskolákban 1905 óta 38—49%; a felső kereskedelmi iskolákban 50—57% (a világháború után leszállt 35·0-ig). Az izraeliták abszolút legmagasabb arányszámúak voltak: a kereskedőtanonciskolákban 1900—1905-ig 63·0%, a felső kereskedelmi iskolákban 1905—10-ig 57·5%, a női kereskedelmi tanfolyamokban 1890—95-ig 53·0%.

A két protestáns felekezet majdnem mindig kevesebb gyermeket küldött a községi iskolákba, mint amennyire népszámának alapján számítani lehetett volna; csak az utolsó években alakult az arány — az izraelitáknak némi visszaszorítása folytán — valamivel kedvezőbbé.

Az alábbiakban közöljük a négy főfelekezet tanulóinak százalékos arányát a középiskolákban 1880., 1900. és 1920. években, a felekezetek népszámának arányával együtt. (Procentsatz der Confessionen in den Communal Schulen und in der Gesamtbevölkerung.)

		Róm. katolikusok Katholiken			Izraeliták — Juden		
		1880	1900	1920	1880	1900	1920
Össznépesség	Gesamtbevölkerung	67·4	60·7	59·6	19·7	23·6	22·9
Elemi	Elementar-	69·5	63·3	63·0	23·9	25·1	20·9
Ismétlő	Wiederholungs-	77·6	78·5	76·0	12·0	7·4	8·7
Iparostanonc-	Gewerbelehrlings-	—	67·0	68·0	—	17·5	14·2
Keresk. tanonc-	Handelslehrlings-	—	29·9	39·4	—	60·6	48·3
Polgári	Bürger-	51·8	49·3	54·0	40·9	39·8	30·7
Főreál-	Real-	58·1	53·1	41·7	31·2	36·8	45·7
Felső leány-	Höh. Mädchen-	—	67·7	38·7	—	19·7	48·9
Iparrajz-	Gewerbezeichen-	—	65·4	60·0	—	15·5	21·7
Felső keresk.	Höh. Handels-	38·9	39·1	39·2	53·1	51·5	49·1
Nőiipari	Gewerbe-) Course für	—	59·5	64·1	—	32·4	15·8
Női keresk.	Handels-) Frauen	—	40·0	49·3	—	47·0	35·5
Összes közs. iskolák	Sämttliche Schulen	68·5	61·4	60·1	24·3	26·5	24·2

		Ag. evang. Protest. A. C.			Reformátusok Reformierte		
		1880	1900	1920	1880	1900	1920
Össznépesség	Bevölkerung	5.5	5.3	4.6	6.1	8.9	10.6
Elemi	Elementar-	2.3	4.4	4.3	3.9	6.8	10.1
Ismétlő	Wiederholungs-	3.0	4.3	4.7	6.9	6.3	9.5
Iparostanonc-	Gewerbelehrlings-	—	5.4	4.7	—	9.3	10.7
Keresk. tanonc-	Handelslehrlings-	—	3.2	3.8	—	5.6	6.4
Polgári	Bürger-	4.2	4.3	4.3	2.7	5.8	9.6
Főreál-	Real-	5.3	5.3	4.7	4.6	4.3	6.2
Felső leány-	Höh. Mädchen-	—	5.0	5.2	—	6.9	6.1
Iparrajz-	Gewerbezeichen-	—	9.0	6.2	—	8.8	9.0
Felső keresk.	Höh. Handels-	3.1	4.3	4.7	2.5	4.5	5.7
Nőipari	Gewerbe- } Course für	—	2.7	6.5	—	5.4	12.3
Női keresk.	Handels- } Frauen	—	6.4	4.6	—	4.7	8.0
Összes közs. iskolák	Semmtliche Schulen	2.6	4.5	4.4	4.2	7.0	9.8

A községi iskolákat látogató tanulók eredetre nézve sem képeznek egységes tömeget. Nagyon sok közöttük az idegen születésű gyermek; de míg ezeknek aránya az elemi iskolákban körülbelül ugyanaz most mint negyedszázaddal¹⁾ ezelőtt (23—26%), addig a magasabb iskolákban mindenütt lényegesen apadt. A beírt tanulók között volt ugyanis (Percentage Verteilung der Schüler nach dem Geburtsort):

		Budapesti születésű Ortsgebürtige		Idegen születésű Fremdgebürtige	
		1898—900	1920—23	1898—900	1920—23
Elemi	Elementar-	74.0	76.5	26.0	23.5
Iparostanonc-	Gewerbelehrl.	37.8	57.1	62.2	42.9
Keresk. tanonc-	Handelslehrl.	40.0	62.6	60.0	37.4
Polgári	Bürger-	62.6	70.5	37.4	29.5
Főreál-	Oberreal-	65.9	71.7	34.1	28.3
Felsőbb leány-	Höh. Mädchen-	67.7	72.6	32.3	27.4
Felső keresk.	Höh. Handels-	58.7	62.9	41.3	37.1
Iparrajz-	Gewerbezeichen	47.8	67.2	52.2	32.8
Az összes	Sämmtliche	67.0	71.1	33.0	28.9

Oly erős bevándorlás mellett, aminő Budapest népességét állandóan növelte, az idegen születésű gyermekek erős képviseltetése nem lephet meg; az idegen születésű tanulók hányadának csökkenése azonban ezen beözönlés lassúbbodására enged következtetni.

Arra a kérdésre, hogy a székesfőváros községi iskoláiba hány Budapesten lakó és hány idegen gyermek jár, azzal felelhetünk, hogy az elemi iskolás gyermekek majdnem mind (97.7—99.6%) helyben laknak, ellenben a magasabb iskolákba sok gyermek jár be a szomszédos községekből. Már a polgári iskolákban a gyermekek szüleinek csak 90—92 százaléka lakik helyben, a főreáliskolákban 87—89, a felső kereskedelmi iskolákban 76—82, a felsőbb leányiskolákban 93—96 százalék; ellenben az iparostanonciskolákban ez az arány csak 59—72, a kereskedőtanonciskolákban 66—76% körül ingadozik. Látható tehát, hogy míg az elemi iskolákat majdnem kizárólag helybeli lakosok gyermekei látogatják, addig a magasabb és szakirányú iskolákba nagyobb számmal járnak be tanulók a szomszédos községekből, sőt Pest vármegyei távolabbi részeiből is.

¹⁾ A tanulók szülőhelyére, szülők lakóhelyére és társadalmi állására vonatkozó adatok csak az 1898/99. tanévtől kezdve gyűjtetnek.

Azon társadalmi rétegek, melyek gyermekeiket a középiskolákba küldik, nagyon eltérő módon és mértékben vesznek részt az iskoláztatásban. A népesség társadalmi összetételét leghívebben visszatükrözti természetesen az elemi iskolák tanulóinak megoszlása, mert ide valamennyi társadalmi osztály egyformán küldi gyermekeit, míg a magasabb s bizonyos fokig már szakiskolának tekinthető tanintézetekről ezt már éppenséggel nem mondhatjuk. Ha már most feltesszük, hogy az elemi iskolai tanulók eloszlása az össznépesség társadalmi összetételét tükrözti vissza, akkor fogalmat alkothatunk magunknak arról, hogy ehhez viszonyítva, mennyivel fokozottabb egyes társadalmi rétegek gyakorisága a speciálisabb jellegű iskolákban, illetve ezen iskolák mely mértékben nyerik tanulóikat a társadalom különböző rétegeiből.

Így láthatjuk, hogy az értelmiségi osztályok majdnem teljesen mellőzik a gazdasági, háztartási és iparostanonciskolákat, amelyekbe az iparososztályok, továbbá a gazdasági iskolákba kivált a napszámos elemek küldik nagy számmal gyermekeiket. A kereskedelmi tanonciskolák tanulóinak javarésze (68·7%) az ipari és kereskedelmi körökből kerül ki, de az értelmiségi foglalkozások az újabb időben szintén számot tesznek közöttük. A polgári fiú- és leányiskolák nem egyenlő mértékben vonzzák magukhoz a különböző társadalmi osztályokat; mindkettőben közös az alsóbb elemek háttérbeszorulása s az ipari s kereskedelmi rétegek erős képviseltetése; de míg a fiúiskolákba az értelmiségi osztályok csak mérsékelten küldik gyermekeiket, addig a leányoknak egyharmada kerül ki ezen társadalmi osztályokból, jelölül annak, hogy mennyire hiányoznak a művelt elemek leányai részére más megfelelő iskolák. A felsőbb leányiskolákat és leánygimnáziumokat legerősebben (65—75%) az intelligens és vagyonos osztályok gyermekei látogatják s ugyanezek adják a főreál- és felső kereskedelmi iskolák növendékeinek is tekintélyes részét.

Ezen viszonyok megvilágítására szolgáljanak az alábbi adatok. Az iskolába járó gyermekek százalékos eloszlása szüleik társadalmi állása (vagy foglalkozása) szerint (Percentage Verteilung der Schüler nach der socialen Stellung ihren Eltern):

	Értelmiség Intelligenz	Ipar, forg. Gewerbe, Verk.	Katonaság Militär	Alsóbb rétt. Niedere Class.	Vagyonosak Rentiers	Egyéb fogl. Sonst. Berufe
Elemi népiskolák Elementarschulen	{ 1898—900 . . 11·5 1920—23 . . 12·3	{ 41·8 47·6	{ 0·4 1·4	{ 39·0 28·6	{ 2·3 0·9	{ 5·0 8·7
Iparostanonciskolák Gewerbelehrlingsschulen	{ 1898—900 . . 3·7 1920—23 . . 6·7	{ 48·8 54·9	{ 0·1 0·6	{ 29·1 23·2	{ 6·6 3·5	{ 11·7 11·1
Keresk. tanonciskolák Handelslehrlingsschulen	{ 1898—900 . . 8·9 1920—23 . . 21·7	{ 68·7 49·7	{ 0·2 1·2	{ 5·8 11·6	{ 7·1 4·8	{ 9·3 11·0
Polgári iskolák Bürgerschulen	{ 1898—900 . . 27·8 1920—23 . . 19·0	{ 45·8 50·5	{ 0·6 1·2	{ 15·4 20·6	{ 7·1 1·7	{ 3·3 7·0
Főreálisiskolák Oberrealschulen	{ 1898—900 . . 26·6 1920—23 . . 40·0	{ 49·8 47·0	{ 0·9 1·3	{ 8·7 4·3	{ 9·5 3·5	{ 4·5 3·9
Leánygimnáziumok Mädchengymnasien	{ 1898—900 . . 65·4 1920—23 . . 62·3	{ 17·9 26·0	{ 3·2 2·6	{ 2·1 1·6	{ 10·1 3·5	{ 1·3 4·0
Felső keresk. iskolák Höhere Handelsschulen	{ 1898—900 . . 33·0 1920—23 . . 36·8	{ 46·7 43·4	{ 0·4 1·3	{ 7·5 7·2	{ 10·3 4·5	{ 2·1 6·8
Iparajziskola Gewerbezeichenschule	{ 1900—905 . . 15·7 1920—23 . . 28·7	{ 58·2 41·7	{ 0·4 1·8	{ 13·1 8·6	{ 4·0 7·5	{ 8·6 11·7
Összes iskolák Sämtliche Schulen	{ 1898—900 . . 13·3 1920—23 . . 15·5	{ 43·0 48·5	{ 0·4 1·2	{ 33·1 24·2	{ 3·7 1·9	{ 6·5 8·7

A községi iskolák pénzügyi viszonyai. (Die finanziellen Verhältnisse der Communschulen.) Az a páratlannak nevezhető felvirágzás, melyet Budapest községi közoktatásügye az elmúlt félszázad alatt tanusított, a székesfővárosi hatóság rendkívüli áldozatkészségének tulajdonítható. Amióta a főváros egyesített, a törvényhatóság úgy mint a Tanács, sohasem vonakodott a legnagyobb áldozatoktól sem, melyekre a községi iskolák fejlesztése szempontjából szükség volt s a főváros tanügyi budgetje évről-évre növekvő összegekkel szerepelt a háztartásban. A költségeknek természetszerű emelkedésével szemben azonban, — minthogy a tanulók legnagyobb része állandóan tandíjmentes volt, sőt 1908 óta az elemi oktatás teljesen ingyenessé vált — az iskolai bevételek korántsem tartottak lépést, ami által a főváros anyagi megterhelése még érezhetőbbé vált. (V. ö. a 126—127. sz. táblázatokat.)

A főváros egyesítésének évében az összes községi iskolák fenntartása — nem számítva bele az épületfenntartási költségeket és a nyugdíjakat — mindössze 612.100 koronába került. Ez a szerény összeg természetesen teljesen elégtelennek bizonyult az iskolaügy modern fejlesztésére, mely egyrészt a város rohamos emelkedése, másrészt a paedagógiai igényeknek mind erősebb fokozódása miatt elkerülhetetlen volt. A közgyűlés sohasem vonakodott a szükséges összeg megszavazásától, mert át volt hatva attól a tudattól, hogy modern Budapest a népesség magasabb műveltsége nélkül nem képzelhető. Nem lehet tehát meglepő, hogy a közoktatásügyi évi költségek 1890-ig már 3 millió koronára emelkedtek. De a rohamos emelkedés csak ezután indult meg s oly gyors ütemben haladt, hogy 1900-ban már 6,539.500, 1910-ben 14,118.600 és 1920-ban 39,386.100 korona volt a községi iskolák évi szükséglete, amelyet az iskolák számának szaporítása, felszerelésük tökéletesítése és új iskolatípusok létesítése indokolt meg. Az azóta letelt három év iskolaköltségeinek óriási összegeit, melyek pénzünk elértéktelenedése folytán álltak elő s így nem fejeznek ki normális fejlődést, itt figyelmen kívül hagyjuk.

Az alábbiakban közöljük a községi iskolák fenntartásának rendes költségeit millió koronákban (Ordentliche Auslagen für die Communschulen in Millionen Kronen):

	1873	1880	1890	1900	1905	1910	1915	1920
1. Kisdédóvók ¹⁾ . . .	—	—	—	0'22	0'45	0'85	1'07	2'70
2. Elemi iskolák . . .	0'40	1'14	1'75	4'07	5'52	7'98	10'11	19'31
3. Gazd. és házt. isk. . .	—	—	—	—	0'10	0'29	0'43	1'21
4. Iparostanoncisk. . .	—	—	0'14	0'23	0'35	0'61	1'08	1'59
5. Keresk. tanoncisk. . .	—	—	0'01	0'03	0'05	0'04	0'09	0'13
6. Polgári iskolák . . .	0'08	0'33	0'61	1'19	1'66	2'95	4'86	8'58
7. Felsőbb leányisk. . .	—	—	—	0'12	0'14	0'20	0'29	0'39
8. Főreálisiskolák . . .	0'13	0'25	0'30	0'33	0'34	0'40	0'43	0'84
9. Felső keresk. isk. . .	—	—	—	0'22	0'28	0'44	0'91	2'71
10. Iparrajziskola . . .	—	0'07	0'08	0'13	0'15	0'31	0'48	0'97
11. Női keresk. tanf. . .	—	—	—	—	0'05	0'09	0'24	0'46
Összesen . . .	0'61	1'79	2'87	6'54	9'10	14'11	19'94	39'39

Ezeken a költségeken kívül még felmerülnek az iskolai épületek fenntartásának költségei, melyek 1920-ban 3,249.500 koronára rúgtak, valamint a 670 nyugdíjazott tanítónak 1,727.600 koronányi nyugdíjilletményei, úgy hogy az 1920. évben a községi iskolákra fordított összes költségek 44,363.200 koronára rúgtak, mely összeg azonban már a következő évben — pénzünk értékének romlása folytán — meg-

¹⁾ Die deutschen Benennungen der Schulkategorien siehe auf Seite 183.*

haladta a 95 millió koronát, az 1923. évi költségvetésben pedig 17 milliárd koronával van fölvéve.

Ezen összegek legjelentékenyebb tétele a tanszemélyzet illetményei (l. a 126. sz. táblát). Ezek nagy átlagban mindig kétharmadrészét tették ki az összes kiadásoknak s körülbelül felerészben az elemi iskolákra, egynegyedrészen a polgári iskolákra esnek. Áttekintésül közöljük az összes iskolák tanszemélyzeti kiadásaira vonatkozó adatokat (Personalbezüge der Communal-schul-lehrer):

	Összes iskolák Sämtl. Schulen	Elemi iskolák Elementarschulen	Polgári iskolák Bürgerschulen	Főreálisiskolák Oberrealschulen	Felső keresk. isk. Höh. Handelssch.
	millió korona — Millionen Kronen				
1873	0 ⁴³	0 ²⁹	0 ⁰⁴	0 ⁰⁶	—
1880	1 ¹⁷	0 ⁷⁹	0 ²³	0 ¹⁴	—
1890	2 ⁰¹	1 ²⁸	0 ⁴⁶	0 ¹⁸	—
1900	4 ⁶⁰	2 ⁸⁸	0 ⁸⁶	0 ²¹	0 ¹⁷
1905	6 ²⁶	3 ⁸⁴	1 ¹⁸	0 ²²	0 ²²
1910	10 ⁰⁴	5 ⁷³	2 ²¹	0 ²⁷	0 ³⁵
1915	14 ⁴⁵	7 ²¹	3 ⁶⁶	0 ²⁷	0 ⁶²
1920	27 ³³	13 ⁵⁷	6 ⁵⁷	0 ⁶¹	1 ⁸⁷

A közoktatásügyi költségek mellett az iskolai bevételek igen csekélyek. Régebben a tandíjak még némileg számot tettek, de a tandíjmentesség kiterjesztésével és az elemi iskolai oktatás ingyenessé tételével ez a bevételi forrás minimumra zsugorodott össze, mert csak a magasabb iskolákban szednek tandíjat. A teljesen jelentéktelen összegű államsegély sem bír ezen változtatni; mivel pedig az egyéb bevételi források (mint felvételi és magánvizsgálati díjak) sem tesznek számot, az iskolai bevételek a kiadásoknak sokkal kisebb részét teszik ki, mint a főváros egyesítésekor, amit a hatóság 1920 óta a magasabb iskolák tandíjainak lényeges emelésével kíván ellensúlyozni.

Az iskolai kiadások és bevételek, és utóbbiaknak a kiadásokhoz való aránya a következő volt (Auslagen für die Schulen und Einnahmen der Schulen, sowie Procentsatz der letzteren zu den Auslagen):

	Összes iskolai		
	kiadások Auslagen	bevételek Einnahmen	%
1873	612.100	142.100	23,2
1880	1,793.200	234.600	13,1
1890	2,873.200	290.100	10,1
1900	6,539.500	570.400	8,7
1905	9,100.200	1,031.300	11,3
1910	14,118.600	1,403.500	9,9
1915	19,938.000	1,879.700	9,0
1920	39,386.100	5,415.800	13,7

Ezek után még azt a kérdést kívánjuk megvilágítani, hogy a fővárosnak az iskolákra fordított költségéből mennyi esett egy-egy tanulóra, illetve mennyibe került a fővárosnak egy-egy tanuló taníttatása az egyes iskolafokokozatokban. Ezt egyrészt pusztán a bruttokiadások alapján számíthatjuk ki, amidőn az iskolai költségeket elosztjuk a tanulók számával¹⁾, másrészt pedig úgy, hogy a kiadásokból levon-

1) Az átlagos költség számítása akként történt, hogy a tanév végén járó tanulók számát azon naptári év költségével hasonlítottuk össze, melyben a tanulók az iskolába beíratk, tehát pl. az 1914/15. tanév tanulóit az 1914. év iskolai költségeihez viszonyítottuk. Brutto kiadás alatt értjük a fejenkénti költséget, az összköltség után számítva, míg a netto kiadás kiszámításánál az iskolák bevételeit a kiadásokból levontuk.

juk az iskolák saját bevételeit és így a fővárosnak tényleg felmerült költségeit, melyeket saját jövedelméből kell fedeznie, mutatjuk ki. Az első számítási mód egy-egy gyermek tanításának brutto költségét, a másik a fővárosnak erre fordított tényleges áldozatát eredményezi. Mindkét számítási mód, az egyes iskolafajokban felmerülő költségeket és az idő folyamán beállott változásokat tekintve, lényegben azonos eredményekre vezet. Az alább közölt fejenkénti átlagköltségekből megállapítható, hogy a főváros egyesítésének idejében az az áldozat, melyet a hatóság a gyermekek tanítására hozott, nagyon csekély volt, mert az összes községi iskolák átlagában egy tanuló taníttatása a fővárosnak 27·6 korona költséget okozott, sőt az elemi iskolákban ez a költség nem volt több 18·8 K-nál. Sokkal többbe került egy tanuló a polgári és a főreáliskolákban, különösen a polgári iskolákban oly magas volt az átlagköltség, aminő azután két évtizeden keresztül sem merült fel. Az iskoláztatás tökéletesítésével a fejenkénti költség évtizedről-évtizedre fokozatosan és elég gyorsan emelkedett; harminc évvel a főváros egyesítése után az elemi iskolai tanuló átlagköltsége már 92·9 K volt s ez újabb tíz év alatt megduplázódott, a polgári iskolákban is emelkedett a fejenkénti átlag, de egészben véve nem sokkal haladta meg az elemi iskolai költséget. Legkevesebbjébe került a fővárosnak az ipari és kereskedelmi tanoncok oktatása, valamint a kisebb tanfolyamokat látogató fiatalság oktatása, ami érthető, mert ezen intézetekben legkisebb a tan személyzeti költségek, mivel más iskolák tanítói külön óradíj mellett végzik ott a teendőket. A világháború végén, pénzünk elértéktelenedése folytán, a fejenkénti átlag már sokkal magasabb összegeket adott s még fokozottabban áll ez az 1921/22. tanév átlagáról, melyeket ez okból az összehasonlításnál csak kellő óvatossággal szabad használni. Ha az 1917/18. évet, mint még eléggé normális pénzügyi viszonyokat feltüntetendő esztendő, a főváros egyesítésének évével hasonlítjuk össze, azt látjuk, hogy ezen 44 évi időszakban egy-egy tanuló átlagos oktatási költsége:

az elemi iskolákban	18·8 K-ról	199·6 K-ra,	azaz	961·70/o-al
a polgári iskolákban	142·6	227·9	„	59·8 „
a főreáliskolákban	107·6	205·1	„	90·7 „

emelkedett.

A félszázados fejlődést alábbi két felsorolás tünteti fel:

Közoktatásügyi költség 1 tanulóra (Unterrichtskosten auf 1 Schüler):

a) A brutto-kiadások alapján számítva — Berechnet auf Grund der Brutto-Ausgaben.

	1873/74	1884/85	1894/95	1904/05	1914/15	1917/18	1919/20	1921/22
1. Kisdédóvók ¹⁾	—	—	124·7	55·5	113·5	148·5	235·1	989·4
2. Elemi iskolák	25·1	54·6	74·3	97·0	185·1	203·2	328·1	863·
3. Gazd. és házt. iskolák	—	—	—	51·0	134·1	217·2	620·0	1.107·
4. Iparos tanonciskola	—	—	22·2	39·0	88·5	126·3	198·4	240·2
5. Keresk. tanonciskolák	—	—	24·5	39·1	67·8	117·2	280·9	234·4
6. Polgári iskolák	150·8	153·0	145·9	162·0	237·8	269·8	384·8	819·1
7. Felsőbb leányisk. és gimn.	—	—	—	252·2	241·6	258·7	324·8	986·9
8. Főreáliskolák	134·1	287·9	300·1	324·2	319·2	327·2	442·1	1.420·1
9. Felső keresk. iskolák.	—	—	—	293·5	359·2	411·6	573·1	1.823·8
10. Iparrajziskola	—	67·3	144·8	269·6	478·7	623·7	1.261·2	2.196·2
11. Női keresk. tanfolyamok	—	—	—	113·0	204·5	217·0	507·4	1.349·6
Általában	35·1	70·5	80·9	99·8	183·3	215·9	341·1	819·1

¹⁾ Die deutschen Benennungen siehe auf Seite 183.*

b) A bevételek levonása után számítva — Berechnet nach Abzug der Einnahmen.

	1873/74	1884/85	1894/95	1904/05	1914/15	1917/18	1919/20	1921/22
1. Kinderbewahranstalten . . .	—	—	115 ⁷	55 ⁴	112 ⁶	147 ²	234 ⁰	966 ³
2. Elementarschulen	18 ⁸	47 ⁹	71 ²	92 ⁹	181 ⁷	199 ⁶	325 ⁵	842 ²
3. Wirtsch. u. Haushalt.-Sch.	—	—	—	51 ⁰	127 ⁴	192 ⁵	500 ³	1.004 ³
4. Gewerbelehrlingsschulen . .	—	—	20 ⁶	39 ⁰	86 ⁰	120 ¹	198 ⁴	238 ⁸
5. Handelslehrlingsschulen . .	—	—	22 ⁵	39 ¹	67 ⁸	117 ²	280 ⁹	234 ⁴
6. Bürgerschulen	142 ⁶	132 ³	116 ⁹	127 ⁹	202 ⁰	227 ⁹	349 ⁰	635 ⁵
7. Höh. Mädchensch. u. Gymn.	—	—	—	155 ¹	141 ⁰	116 ⁵	158 ⁴	521 ⁴
8. Oberrealschulen	107 ⁶	234 ³	249 ⁷	210 ⁶	200 ⁰	205 ¹	327 ⁶	785 ³
9. Höh. Handelsschulen	—	—	—	91 ²	189 ⁶	210 ³	428 ⁸	1.463 ⁹
10. Gewerbezeichenschule . . .	—	67 ³	144 ⁸	256 ⁰	461 ⁶	581 ⁶	1.207 ³	1.971 ⁰
11. Handelskurse für Frauen . .	—	—	—	+ 11 ⁸	79 ⁶	87 ⁶	294 ⁶	889 ⁷
Überhaupt	27 ⁶	61 ⁵	74 ⁰	88 ⁵	166 ⁸	193 ⁰	318 ⁹	738 ²

Végül még érdekesnek tartjuk kimutatni, hogy a felmerült közoktatásügyi költségekből mennyi jutott 1 lakóra. Ezt a számítást is a fenti kétféle módon eszközölve, a következő eredményre jutunk:

A népesség 1—1 fejére jutott közoktatásügyi költség (Unterrichtskosten auf 1 Kopf der Bevölkerung):

	a bruttó-kiadások alapja Auf Grund der Brutto-Ausgaben korona	a bevételek levonása után Nach Abzug der Einnahmen Kronen
1873	2.01	1.57
1880	4.87	4.23
1890	5.78	5.20
1900	8.96	8.18
1905	11.66	10.26
1910	16.22	14.59
1915	20.43	19.53
1920	41.96	36.20

Látható, hogy a főváros egyesítésének évében a lakosság 1—1 fejére csak 1.57 korona effektív közoktatásügyi költség esett. Ez a hányados elég gyorsan fokozódott, negyedszázaddal reá (8.18 koronával) már az ötszörösét is meghaladta. Az újabb iskolafejlesztéssel járó nagy költségek az egy-egy polgár vállára nehezedő iskolaköltséget nagy mértékben növelték; tíz év múltán már közel kétszeresét (14.59 K) kellett lerónia s a világháború első évében ez a járulék megközelítette a 20 koronát (19.53 K). A további emelkedés, mely 1920-ban 36.20 K-ra szöktette fel a fejenkénti közoktatási költséget, már nem a községi iskoláztatás tökéletesbedését fejezi ki, hanem pénzünk elértéktelenedését.

Községi iskolai építkezések. (Communale Schulbauten.) (V. ö. a 128. sz. táblát.) 1873-ban, az egyesítés évében a főváros tulajdonában összesen 28 iskolaépület volt, 3 reáliskolai épület kivételével¹⁾ csupa elemi iskola. A hatóság kezdettől fogva egyik főfeladatának tekintette megfelelő modern iskolaépületek emelését. Ezt a feladatát nagy anyagi áldozatok árán meg is oldotta. Már a hetvenes években megkezdte az iskolák építését s 1880-ig 21 iskolát emelt 3,746.382 K

¹⁾ A IV. és VIII. kerületi főreáliskolákon kívül a székesfőváros tulajdonát képezi az az épület is, melyben a II. kerületi állami főreáliskola van elhelyezve.

költségen. A következő évtizedben 13 iskolaépületet emeltetett 3,095.738 K költséggel. A kilencvenes években tovább folyt az építkezés, mely különösen az évtized utolsó éveiben volt rendkívül élénk; ez évtizedben 47 új iskolaépület jött létre, a pótépítkezésekkel együtt 27,275.881 K költségen. A következő években az építkezés ellanyhult, de 1909—1910. években, B á r c z y I s t v á n polgármester nagyszabású építési akciójának keretében, újra éledt, úgy hogy századunk első évtizedében 41 iskola épült, 27,275.881 K költségen. Ez az élénk építkezés tovább folyt a háború folyamán is s 1918-ig 25 új iskolaépület készült el, melynek költsége 33,380.498 K volt. Ezzel az építkezési tevékenység teljesen megszakadt s csak 1924-ben kezd ismét megindulni.

A főváros egyesítése óta a székesfőváros összesen 147 új iskolaépületet emeltetett és 51 iskolában végeztetett pótépítkezéseket. Az összes iskolaépítkezések költsége — beleszámítva a hatmillió K értékű telkeket is — 79,458.125 K volt. A község tulajdonát képező összes iskolaépületek száma jelenleg 168 (közte 109 elemi, 23 polgári, 3 főreáliskola, 5 felső kereskedelmi iskola, 1 iparrajziskola és 27 kisdédóvó),¹⁾ melyeknek értéke a vagyonleltár szerint 71,596.000 K.

A következőkben röviden ismertetjük a községi iskolák egyes kategóriáinak szervezetét és történelmi kialakulását.

Kisdédóvók (Kinderbewahranstalten). A székesfőváros a kisdédóvókról szóló 1891. évi XV. törvénycikk végrehajtásához 1893-ban fogott hozzá, egyrészt új óvók felállítására, másrészt a már meglévő és csekély anyagi erővel rendelkező egyesületi és magánóvók községesítése által. Ilyenformán a községi kisdédóvók száma rohamosan emelkedett, különösen 1902 óta, amióta mind nagyobb számmal állítottak fel új kisdédóvók. Mindamellett, hogy ezáltal a kisdédóvásban részesülő gyermekek száma erősen emelkedett s figyelembe véve azt is, hogy a vagyonosabb és intelligensebb társadalmi osztályok gyermekeinek nagy kontingense otthon részesül kellő gondozásban, mégis még ma is igen nagy azon gyermekek száma, kik kisdédóvóba nem járnak, de szülőik kereseti viszonyainál fogva otthon sem részesülnek kellő gondozásban. Óvóköteles, azaz 3—6 éves korban ugyanis (az 1920. évi népszámlálás eredményei szerint) 26.298 gyermek áll, míg a községi kisdédóvókat csak 9—10.000 s az összes óvókat is csak 11—12.000 gyermek látogatja.

A községi óvók fejlődése a következő volt (Entwicklung der kommunalen Kinderbewahranstalten):

	Intézet Anstalten	Óvónő Kinder- gärtnerinnen	N ö v e n d é k e k — K i n d e r		együtt Zusammen
			fiúk Knaben	leányok Mädchen	
1893/94	2	2	70	65	135
1894/95	4	4	159	137	296
1899/900	32	46	1.910	2.125	4.035
1904/05	61	80	3.995	4.052	8.047
1909/10	74	154	4.138	3.830	7.968
1914/15	85	185	4.923	4.516	9.439
1919/20	93	236	4.863	4.691	9.554
1922/23	93	229	4.853	4.313	9.166

¹⁾ Számos épület több iskola (p. o. elemi és polgári, elemi és leánygimnázium, elemi és kisdédóvó stb.) elhelyezésére szolgál, ezek a magasabb iskolafajnál vannak számításba véve. Az iskolák egy része magánházakban van elhelyezve.

Elemi népiskolák. (Elementare Volksschulen.) Budapest kulturális élete, mely a törökök kiűzésével veszi kezdetét, csakis a 18. század végefelé mutatott jelentékenyebb haladást; a 19. század folyamán a népoktatáson kívül a közép- és szakoktatás is fellendült s p. o. 1850-ben már 15 kisdedővő, 97 népiskola, 5 középiskola, 16 szakiskola és 2 főiskola állott itt fenn, melyeket 17.308 tanuló látogatott. Az 1868. évi XXXVIII. törvénycikk a főváros közoktatásügyében új fordulatot jelent; a törvény hatása alatt Pest város közgyűlése 1868. december 17-én kimondotta az addig római katolikus hitfelekezeti jellegű (patronátusi) elemi iskoláknak közössé váló átalakítását, de már 1867. június 26-án Gerlóczy Károly akkori főjegyző (későbbi alpolgármester) indítványt tett az elemi iskolák szaporítása, új iskolaházak építése és a tanítók fizetésének javítása iránt; a fizetésjavítás 1868-ban megtörtént, ugyanekkor a város iskolaszékekbe osztatott be, új tanterv lépett életbe és megindultak az iskolai építkezések. 1868-tól a fővárosnak 1873-ban történt egyesítéséig az iskolák száma Pesten 17-ről 33-ra, az iskolák költségvetései pedig 120.000 forintról 389.000 forintra emelkedtek s 12 díszes új iskolaház épült.

Buda és Óbuda az alkotmányos élet visszaállítása után szintén nagy buzgóságot fejtettek ki az iskolák állapotának javítása és a magyar nyelv alkalmazása körül, de a minden irányban való rendkívüli haladást leginkább a népiskolai oktatásról szóló 1868. évi népoktatási törvény tette lehetővé, mihez 1871-ben a népiskolai tanítók nyugdíjképeségének és a tanítónők alkalmazásának kimondása, 1872-ben pedig az országos közoktatásügyi tanács megalakítása is nagyban hozzájárult. Az iskolák száma már ezen időben is szaporodott; 1869-ben nyílt meg az első polgári iskola, ugyanakkor szerveztettek az iparostanulók rajziskolái és az ismétlő iskolák.

A közoktatásügynek legnagyobb arányú és valóban példátlanul rohamos fejlődése azonban csak Pestnek és Budának 1873-ban bekövetkezett egyesítésétől számítható. Innen kezdve egymást érték a tanügy emelését célzó intézkedések; 1876-ban megalakult a fővárosi közoktatásügyi bizottmány; 1878-ban létrejött a fővárosnak 18 iskolaszékre való beosztása. 1877-ben szerveztettek az iparostanulói iskolák, 1886-ban pedig az ismétlő iskolák helyébe az alsófokú ipari iskolák és kereskedelmi iskolák léptek. A főváros egyesítése óta az iskolák egységes szervezetet nyertek és a tanítók fizetése végleg rendeztetett. A közoktatásügy emelését célzó törekvésében a kormány is támogatta a fővárost; már 1872-ben 141.800 forintot engedélyezett a fővárosi iskolák fenntartására s azután egészen 1885-ig évenként 30—50.000 forinttal segélyezte a fővárost a közoktatásügy terén reáháramló nagy kötelezettség teljesítésében. Ezen segély utóbb megszűnt s csak 1902 óta élvez a főváros ismét némi államsegélyt, mely azonban semmiképpen nincs arányban a fővárosra háramló nagy közoktatásügyi feladatok óriási anyagi szükségleteivel.

A népoktatásügy fejlesztésének egyik további fázisa a kisegítőiskolák felállítása volt olyan gyermekek részére, kik gyengébb szellemi képességeik miatt nem haladhatnak a többiekkel. 8 külön kisegítőiskolát és több rendes iskolával kapcsolatosan 99 kisegítőosztályt tart fenn a székesfőváros, melyekben az 1922/23. tanévben 779 fiú és 478 leány nyert oktatást. Hasonlóképpen gondoskodik a hibás beszédű és a nagyothalló gyermekek oktatásáról is, akik a baj megszűntével ismét visszakerülnek rendes osztályukba. A felsőbb osztályú tanulók részére a székesfőváros több iskolában kézügyességi vagy háziipari tanfolyamokat — ú. m. berlini pamut-, pipere-, kosárfonótanfolyamokat — is tartott fenn néhány évig, ezek

azonban a háborús viszonyok következtében előállott anyagihiány miatt utóbb megszüntek.

Az elemi iskolákban a tanulók régebben tandíjat fizettek, utóbb a tandíjmentesség, bár elvül kimondva nem volt, a gyakorlatban a lehető legtágabb értelemben vitetett keresztül, úgy hogy a tanulónak négyötödrésze tényleg tandíjmentességet élvezett. Az 1908. évi XLVI. törvénycikk az elemi tanulói oktatás ingyenességét ígért törvénybe, azóta a községi iskolák tanulói sem fizetnek tandíjat. A tandíjmentességen kívül a székesfőváros az 1902/03-ban létesített napközi otthonokkal, továbbá az ingyeneztetéssel, szegény gyermekek felruházásával és ingyentankönyvek kiosztásával is támogatja a szegényebb sorsú tanulókat.

A községi elemi iskolák fejlődése a következő felsorolásból ismerhető fel (Entwicklung der kommunalen Volksschulen):

	Iskola ¹⁾ Schulen	Osztály Classen	Tanerő — Lehrkräfte		Tanulók — Schüler		
			férfi Männer	nő Frauen	fiúk Knaben	leányok Mädchen	együtt Zusammen
1873/74	36	240	134	80	7.649	6.017	13.666
1879/80	44	395	197	162	10.751	9.262	20.013
1884/85	51	487	247	228	13.566	11.671	25.237
1889/90	57	587	294	263	16.183	13.529	29.712
1894/95	67	750	463	408	20.331	17.404	37.735
1899/00	73	1.013	574	531	26.293	22.576	48.869
1904/05	86	1.245	738	754	30.460	26.423	56.883
1909/10	102	1.419	847	1.084	29.630	26.520	56.150
1914/15	125	1.366	472	1.072	28.810	25.997	54.807
1919/20	127	1.665	699	1.849	29.556	26.343	55.899
1922/23	143	1.614	673	1.971	26.818	23.505	50.323

Ismétlő iskolák. (Wiederholungsschulen.) A népoktatási törvény szerint a tizenkettedik évet betöltött gyermek — ha más iskolába nem lép át — az ismétlőiskolát köteles látogatni, ahol három éven keresztül heti 2—5 órában nyer oktatást. Az ismétlőiskolák azonban mindaddig nem kerülhettek az elemi iskolákkal szerves összefüggésbe, míg ezekben csak négy osztály állott fenn, az ismétlőiskolák tehát nem vehették át közvetlenül a népiskola tanulóit. Ezen visszás állapot csak akkor szűnt meg, amidőn a főváros már kellő számú V. és VI. osztályokat berendezett. A tanítást ezen iskolákban az elemi iskolák tanítói végezték ugyanezen iskolák helyiségeiben.

Az ismétlőiskolák azonban csak kevéssé felelhetek meg az élet gyakorlati igényeinek, mivel bennük a legkülönbözőbb előképzettségű és különböző korú ifjak kerültek össze; kivált nem felelhetek meg a leányiskolák, melyek látogatói csaknem kizárólag munkásnők és egyéb alsó társadalmi osztályok gyermekei lévén,

¹⁾ Az iskolák számának megállapításánál eltértünk a vallás- és közoktatásügyi minisztérium rendelkezésétől, mely szerint azon iskolák, melyekben (bár közös vezetés mellett is) a két nemnek oktatása minden osztályon végig, elkülönítve történik, két külön iskola gyanánt tekintessenek. Táblázatainkban a fővárosi Tanács felfogásához képest annyi iskolát mutatunk ki, ahány intézet külön vezetés alatt áll s külön tantestülettel bír, tehát külön tanítási egységet képez. Ezen felfogás szerint az iskolák száma jóval kisebb, mint a miniszteri felfogás szerint; p. o. az 1907/08. iskolaévben a közokt. minisztérium 143 községi elemi iskolát mutat ki, holott tényleg csak 93 ilyen iskola állott fenn.

a jobb osztályok leányai magukat azoktól teljesen indokolt erkölcsi okokból egészen távol tartották. Az ismétlőiskolák látogatottsága ez okból oly hiányos volt és idővel annyira megcsökkent, hogy a fővárosi hatóság 1888-ban ezeknek megszüntetését mondta ki s helyükbe a fiúk számára az iparostanonciskolákat szervezte. Ezentúl csak egy-két elemi iskola igazgatója tartott fenn magánbuzgalomból ismétlő osztályokat.

Az ismétlőiskolák fejlődése a következő volt (Entwicklung der Wiederholungsschulen):

	Iskola Schulen	Osztály Classe	Tanuló — Schüler		
			fiú Knaben	leány Mädchen	együtt Zusammen
1873/74	38	109	1.869	360	2.229
1879/80	27	108	2.120	173	2.293
1884/85	34	73	1.696	62	1.758
1888/89	2	4	—	52	52

Alsó iparrajziskolák. (Niedere Gewerbezeichenschulen.) A főváros egyesítése előtt az elemi iskolák mellett községi rajziskolák állottak fenn, ezek azonban az óhajtott célnak nem feleltek meg, miért is a főváros Tanácsa azokat 1877-ben újjászervezte, főcélként tűzvé ki a rajzolás által a hazai iparos izlésének és ügyességének fejlesztését. E célból felállított 1879-ben öt alsó iparrajziskola, látogatottságuk azonban oly csekély volt, hogy már 1883-ban két iskolát, 1886-ban pedig a többit is meg kellett szüntetni; helyükbe az iparostanonciskolák léptek.

Az alsó ipariskolák fejlődése a következő volt (Entwicklung der niederen Gewerbezeichenschulen):

	Iskola Schulen	Osztály Classe	Tanító Lehrkräfte	Tanuló — Schüler fiú — Knaben
1879/80	5	10	7	834
1884/85	3	6	5	745
1885/86	3	6	5	619

Iparostanonciskolák. (Gewerbelehrlingsschulen.) Az 1884. évi XVII. t.-c. a községeket tanonciskolák létesítésére kötelezi azon ifjak részére, kik iparospályára készülnek és ezért tanoncokul szerződnek. Megelőzőleg az iparostanulók oktatása a népiskolai ismétlőiskolákban, az országos iparegyesület által fenntartott ipariskolákban és a fővárosi alsó iparrajziskolákban történt. A községi tanonciskolák felállításával megszűntek az országos iparegyesület iskolái és az alsó iparrajziskolák; lassanként az ismétlőiskolák is elháltak, minthogy növendékeiket, kik csaknem kivétel nélkül az iparostanulók sorából kerültek ki, elvonták az újonnan felállított iparostanonciskolák. Ily körülmények között az ismétlőoktatás a főváros népiskoláiban már 1889 óta teljesen megszűnt, helyét adván megfelelőbb szerkezetű és tagozatú iskoláknak.

Az iparostanonciskola az országos ipari oktatásnak legalsó szerve, mely az iparos tanulókat a mesterségükhöz szükséges elméleti ismeretekre s ezenfelül rajzolásra és mintázásra tanítja. Három évfolyamból áll s feltételezi a népiskola sikeres elvégzését. Minthogy azonban az iparostanulók jó része nem végezte el a népiskolát és sokszor az elemi ismeretekben sem eléggé járatos, ily tanulók számára szükségesnek látszott a tanonciskolák három évfolyama elé egy előkészítő osztályt szervezni. Az iskola látogatása kötelező: az iparostanulók az egész idő alatt, míg mesterségüket tanulják, tehát esetleg 15 éves korukon túl is, felszabadulásuk idejéig kötelezhetők a tanonciskola látogatására.

A tanítás az első időkben általános jellegű volt: az iparostanulók, iparágak szerinti csoportosítás nélkül, együttes oktatásban részesültek, miként azelőtt az ismétlőiskolákban. 1897-ben határozta el a főváros hatósága, hogy a tanonciskolákat szakirányú iskolákká szervezi át olyképpen, hogy az egyes iskolákba a rokon iparágak tanoncait csoportosítja, úgy hogy az oktatás egyes iparágak, vagy iparcsoportok szükségleteihez alkalmazkodhassék. Ez átszervezés csak 1902-ben került kivitelre, a rajztanítás azonban már korábban történt szakok szerinti csoportosításban, amennyiben a rajzoktatási szakfelügyelők minden szakirányú iparostanonciskola részére külön megfelelő rajztanmenetet készítettek.

Az oktatás az iparostanonciskolákban ingyenes; beíratási díj sem fizetendő. A mesterek kötelesek tanoncaikat az iskolai tanuláshoz szükséges könyvekkel és egyéb tanszerekkel ellátni. A tanoncok iskoláztatását az iparostanoncokat nyilvántartó iroda ellenőrzi.

Az iparostanonciskolák fejlődése a következő volt (Entwicklung der Gewerbelehrlingsschulen):

	Iskola Schulen	Osztály Classen	Tanerő — férfi Männer	Lehrkräfte nő Frauen	Tanulók — fiúk Knaben	leányok Mädchen	Schüler Együtt Zusammen
1886/87	12	93	145	—	4.815	—	4.815
1889/90	17	126	174	—	5.835	—	5.835
1894/95	22	162	212	—	7.581	—	7.581
1899/900	26	214	251	—	8.747	—	8.747
1904/05	39	294	435	—	8.996	—	8.996
1909/10	50	443	700	—	12.398	—	12.398
1914/15	66	472	758	—	10.494	—	10.494
1919/20	57	294	295	6	7.091	72	7.163
1922/23	78	497	592	11	14.373	92	14.465

1916-ban a Tanács külön kisegítő iparostanonciskolákat állított fel azon gyengébb tehetségű tanoncok részére, kik a többi tanulókkal együtt haladni nem tudtak. Ezeknek számát utóbb 6-ra emelte fel. Ezen iskolákban fiúk és leányok együtt taníttatnak, számuk volt (Anzahl der Schüler in den Aushilfsschulen für Gewerbelehrlinge):

	Fiú Knaben	Leány Mädchen	Együtt Zusammen
1916/17	37	15	52
1919/20	75	72	147
1920/23	119	92	211

Ezen iskolák az iparostanonc-fióiskolák fenti kimutatásában bennfoglaltatnak s ez okból vannak azoknak tanulói között ott leányok is kimutatva.

Az a körülmény, hogy egyes iparágak számos leánytanoncot foglalkoztatnak, ezek részére pedig megfelelő iskolák nem állottak rendelkezésre, arra indította a főváros Tanácsát, hogy 1909-ben külön iparostanonc-leányiskolákat állítson fel. Ezeknek száma már létesítésük évében 13 s a tanulók száma 2000 volt. Később az iskolák szaporítása vált szükségessé; az utolsó évben 17 ily iskola állott fenn, összesen 4.621 leánytanulóval.

Az iparostanonc-leányiskolák fejlődése a következő volt (Entwicklung der Gewerbelehrlingsschulen für Mädchen):

	Iskola Schulen	Osztály Classen	Tanerő — Lehrkräfte férfi — Männer	nő — Frauen	Tanuló (leány) Schülerinnen
1909/10	13	57	13	104	2.000
1914/15	23	105	17	199	1.607
1919/20	16	64	9	86	1.499
1922/23	17	146	12	128	4.621

Kereskedőtanonciskolák. (Handelslehrlingsschulen). Az 1884. évi ipartörvény a községeket a kereskedőtanoncoknak külön tanfolyamban — az alsófokú kereskedelmi iskolában — történő oktatására kötelezvé, a székesfőváros 1886-ban 3 kereskedőtanonciskolát állított fel, eleintén a polgári iskolák helyiségeiben s azok tanárainak vezetése alatt; 1895-ben ezen polgári iskolákkal kapcsolatos kereskedelmi szaktanfolyamok önálló iskolákká alakulván, a kereskedőtanonciskolák e kereskedelmi iskolák alá rendeltettek s azóta ezen kereskedelmi iskolák tantestületei végzik a kereskedőtanonciskolákban az oktatást. Ezen iskolák szervezete megfelelt az iparostanonciskolákénak. Az 1912/13. évben megtörtént ezen iskolák szakirányú átszervezése oly formán, hogy a budai oldalon 1 osztatlan iskola maradt, a pesti oldalon pedig 9 szakirányú iskola szervezetett. A tanoncok iskolalátogatását a tanoncnilyintartó iroda ellenőrzi. Az iskolákat csekély számban leányok is látogatják.

Ezen iskolák fejlődése a következő (Entwicklung der Handelslehrlingsschulen):

	Iskola Schulen	Osztály Classen	Tanerő — Lehrkräfte		Tanulók — Schüler		
			férfi Männer	nő Frauen	fiúk Knaben	leányok Mädchen	együtt Zusammen
1886/87	2	6	19	—	110	—	110
1889/90	3	11	24	—	309	—	309
1894/95	3	17	25	—	632	—	632
1899/00	4	22	34	—	840	—	840
1904/05	6	36	52	—	1.204	—	1.204
1909/10	6	34	63	—	1.005	—	1.005
1914/15	11	53	101	10	1.131	60	1.191
1919/20	11	49	79	—	605	3	608
1922/23	11	62	78	—	1.556	6	1.562

Gazdasági és háztartási népiskolák. (Wirtschaftliche und Haushaltsschulen.) A népoktatási törvény azon rendelkezése, mely szerint a 12-ik életévüket túllépő leányok részére ismétlőiskolák tartandók fenn, a fővárosban mind-egyeddig nem mutatkozott megvalósíthatónak. A főváros ugyan évtizedeken keresztül folytonosan tett kísérleteket ezen iskolák fenntartására nézve, de a leányokat semmi-féle eszközzel, még pénzbüntetéssel sem volt képes az ismétlőiskolákba terelni. A fővárosi tanács ezért elhatározta, hogy az ismétlőiskolákat gyakorlati iskolákká szervezi át, amelyek nem szorítkoznak csupán az elméleti oktatásra, hanem a leányoknak emellett oly gyakorlati ismereteket is nyújtanak, amelyek megélhetésüket elősegítik, minők: fehérnemű és egyszerű felsőruha szabása és varrása, egyszerű ételek készítése, a kisdedeknek és általában véve az emberi egészségnek ápolása

stb. Ezen célra szervezte a főváros az 1901/2. tanévtől kezdve a háztartási népiskolákat. Minthogy pedig azon 12 éven felüli fiúk részére, akik nem lépnek ipari pályára, szintén nem léteztek megfelelő iskolák, a főváros főleg a gyakorlati gazdasági ismeretek terjesztése céljából gazdasági népiskolákat is állított fel, majd az 1905/6. tanévtől kezdve ezen kétféle iskolákat egyesítette. A tanítás ezen iskolákban teljesen ingyenes, a heti kötelezett tanítási órák száma 10. Ezen iskolák az elemi iskolák helyiségeit és felszereléseit használják és tanszemélyzetük is azokból kerül ki.

A gazdasági népiskolákban a tanulókkal a mezőgazdaság, kertészet, gyümölcs-termelés, szőlőművelés, erdőgazdaság és állattenyésztés tudnivalóit elméletileg és gyakorlatilag ismertetik meg, továbbá megtanulja a gazdaságban szükséges kézügyességeket. A gyakorlati tanítás részben felszerelt munkatermekben, részben gazdasági gyakorlóterületen történik.

Mindkét nemű iskolába azok a gyermekek kötelesek járni, kik a mindennapi iskolát elvégezték és sem más tanintézetben nem folytatják tanulmányaikat, sem pedig iparos vagy kereskedői pályára nem lépnek, illetve (ha leányok) tanulmányaikat magánúton nem folytatják.

Ezen iskolák egy része ipari irányú ismétlő népiskola gyanánt van szervezve, azon, főleg a főváros külső részeiben lakó ismétlőköteles gyermekek részére, akik tanoncok akarnak lenni, de még nem szerződtek el. Céljuk az elemi ismereteknek elméletben és gyakorlatban való elsajátíttatása s ezzel a tanulóknak levő hajlamnak bizonyos ipari foglalkozás iránt a kézügyesség fejlesztése mellett való kiváltása.

Ezen iskolák fejlődését feltüntetik a következő adatok (Entwicklung der Wirtschaftlichen und Haushaltungsvolksschulen):

	Iskola Schulen	Osztály Classen	Tanerő — Lehrkräfte		Tanulók — Schüler		
			Férfi Männer	Nő Frauen	Fiú Knaben	Leány Mädchen	Együtt Zusammen
1897/98	1	2	2	4	17	38	55
1899/900	2	6	5	5	63	59	122
1904/05	32	83	51	120	305	1.733	2.038
1906/10	43	141	84	254	602	2.228	2.830
1914/15	44	208	81	243	1.218	2.226	3.444
1919/20	34	121	65	100	618	1.022	1.640
1922/23	31	100	41	62	604	1.425	2.029

Polgári iskolák. (Bürgerschulen.) A polgári iskolát az 1868. évi XXXVIII. t.-c. teremtette meg s a városok és nagyobb községek kötelességévé tette, hogy lakosaik számára felekezeti különbség nélkül, polgári iskolát állítsanak fel. Ez iskolák szervezésével a kormány gondoskodni igyekezett az elemi iskoláztatásnál magasabbkörű, de gyakorlati irányú oktatásáról azon néposztályoknál, melyek gyermekeiket gyakorlati életpályához (ipar, kereskedelem) vagy szakiskolákra kívánják előkészíteni. Ezek az iskolák voltaképpen felsőbb népiskolák, melyek rendeltetésük szerint betetözik a gyakorlati élet terén működő néposztályoknak általános iskoláztatását, ekként e néposztályok szellemi műveltségének színvonalát emelik. Tantervükben ezért az ipari és gazdasági élet szükségéi érvényesülnek: termény, rajz, vegytan, mezőgazdaság, ipartan, konyhakertészet, kézimunkák, háztartás, köz-, magán- és váltójog szerepelnek tantárgyaik között (aszerint, amint fiú- vagy leányiskolák).

A főváros egyesítésekor a három testvérváros 3 polgári fiú- és 3 polgári leányiskolát tartott fenn. Ezeket a fiatal főváros népesedésének és gazdagodásának nyomában csakhamar újabbak követték, úgy hogy 1896-ban már 6 községi polgári fiúiskola és 10 leányiskola terjesztette a kultúrát. Ezeknek száma később még szaporítottatott, 1924-ben már 22 fiú- és 31 leányiskola működött.

A legtöbb polgári iskolával kapcsolatosan németnyelvi társalgási, továbbá zene-tanfolyamok működnek; egyesekben francianyelvi társalgási, gyors- és gépírási, babakészítő, hálókötő-, agyag-, papír-, fa- és fémszlöjdtanfolyamok állanak fenn. Egy polgári leányiskola (Aréna-út 25. sz.) négy osztálya mint kerti osztály működik, melyekben gyengébb szervezetű tanulók a szabadban nyernek oktatást.

A polgári iskola fejlődése a következő volt (Entwicklung der Bürgerschulen):

	Iskola Schulen	Osztály Classen	Tanerő — férfi Männer	Lehrkräfte nő Frauen	Tanuló Schüler
Fiúiskolák — Knabenschulen					
873/74	3	10	22	—	239
1879/80	4	22	40	—	709
1884/85	4	26	66	—	1.011
1889/90	5	36	80	—	1.544
1894/95	6	45	81	—	2.046
1899/00	6	67	98	—	3.142
1904/05	10	90	139	—	4.421
1909/10	15	142	247	9	6.336
1914/15	19	193	287	8	8.390
1919/20	19	239	248	162	9.572
1922/23	22	246	296	162	10.118
Leányiskolák — Mädchenschulen					
1873/74	3	9	19	5	298
1879/80	4	26	36	10	1.366
1884/85	6	42	59	13	1.844
1889/90	7	54	69	30	2.502
1894/95	9	72	90	44	3.471
1899/00	10	99	69	87	4.802
1904/05	14	121	62	133	5.842
1909/10	17	186	52	298	8.126
1914/15	23	265	15	426	11.102
1919/20	30	330	55	676	13.220
1922/23	31	332	42	689	11.810

A népoktatás ezen sokféle iskoláján kívül a székesfőváros középiskolákat is tart fenn. Bár semmiféle törvény erre a városokat nem kötelezte, Pest városa mégis már 1855-ben főreáliskolát állított fel, melyet azóta egy másik intézettel bővített meg, utóbb pedig a leányok részére felső leányiskolákat létesített, melyeket utóbb leánygimnáziumokká szervezett át. Ezen intézetekről az alábbiakban számolunk be.

Főreáliskolák. (Oberrealschulen.) A községi két főreáliskola közül a belvárosi a Kötő-utcában főnnállott és hajdan a kegyesrendiek vezetésére bízott főelemi iskolából keletkezett, mely 1847-ben két reálosztállyal kapcsoltatott össze Városi reál- és főtanoda nevéen. A helytartótanács felhívására Pest városa 1855-ben hat-

osztályú főreáliskolává alakította át az intézetet, mely német tanítási nyelvvel 1861-ig működött, amidőn is magyar nyelvűvé, majd 1875-ben nyolcosztályúvá alakítottatott át. A VIII. kerületi főreáliskola 1871-ben alapítottott, eleintén 3 tanfolyammal, 1877 óta azonban már teljes nyolcosztályú főreáliskolává alakult.

Fennállásuk első két évtizedében a reáliskolák 3 alsó osztálya ipari irányú volt, míg a 3 felső osztály a magasabb technikai tanulmányokhoz szükséges tudományos alapot adta meg. A polgári iskolák megteremtésével azonban megváltozott a reáliskolák eredeti rendeltetése és ennek nyomán 1875-ben a reáliskolák középiskolai jelleget nyertek és magasabb általános műveltség nyújtása mellett tudományos pályákra készítik elő az ifjakat.

A főreáliskolák fejlődése a következő volt (Entwicklung der Realschulen):

	Iskola Schulen	Osztály Classen	Tanerő Lehrkräfte	Tanuló — Schüler		
				fiú Knaben	leány Mädchen	együtt Zusammen
1873/74	2	17	40	997	—	997
1879/80	2	22	50	836	—	836
1884/85	2	22	42	907	—	907
1889/90	2	24	50	925	—	925
1894/95	2	24	44	1.104	—	1.104
1899/00	2	24	49	1.063	—	1.063
1904/05	2	24	46	1.050	—	1.050
1909/10	2	24	49	1.032	—	1.032
1914/15	2	24	58	1.300	—	1.300
1919/20	2	32	73	1.482	1	1.483
1922/23	2	29	56	1.451	3	1.454

Felsőbb leányiskolák és leánygimnáziumok. (Höhere Mädchenschulen und Mädchengymnasien.) Az 1875-ben meghonosított felsőbb leányiskolák a leányoknak általános magasabb műveltségben való részesítését célozták, tehát már akkor is a leányok középiskolái voltak. Az első ilyenmű községi iskola a várbeli polgári iskolával kapcsolatosan 1892-ben a Várban nyílt meg, melyet pár évvel reá a belvárosi intézet követett. Mindkét iskola utóbb önállósult, mint 6 osztályú felsőbb leányiskola. A belvárosi felsőbb leányiskolával kapcsolatosan 1902-ben az V. és VI. osztálynak latin irányúvá történt átváltoztatása mellett gimnáziumi tanfolyam (VII. és VIII. osztály) is létesült, még pedig olyformán, hogy a négy alsó osztály egyaránt képesített úgy a felsőbb leányiskola V. és VI. osztályának, mint a gimnázium V—VIII. osztályainak látogatására. Ezzel meg volt vetve az első községi leánygimnázium alapja. Midőn később a leányok mind nagyobb számmal lepték el a fiúgimnáziumok felső osztályait, a közoktatásügyi minisztérium külön leánygimnázium szervezetét állapította meg és feladatául tűzte ki, hogy oly nőnevelő irányú magasabb általános műveltséget adjon a leányoknak, mely egyenértékű a fiúgimnáziumokéval és őket meghatározott főiskolai tanulmányokra is képesekké tegyék.

A községi felsőbb leányiskolák csakhamar alkalmazkodtak az új helyzethez, leánygimnáziumi osztályokat nyitottak, majd a leánygimnáziumi osztályok megszűntek s azóta csak 8 osztályú leánygimnáziumok működtek. Nagy látogatottságuk miatt a főváros 1917 óta még két leánygimnáziumot állított fel a Szemere- és a

Práter-utcában. Ezen iskolák fejlődését feltüntetik a következő adatok (Entwicklung der höheren Mädchenschulen, bez. Gymnasien):

	Iskola Schulen	Osztály Classen	Tanerő — Lehrkräfte		Tanulónők Schülerinnen
			férfi Männer	nő Frauen	
1892/93	1	8	7	4	300
1894/95	1	6	6	6	177
1899/00	2	13	14	11	482
1904/05	2	16	18	15	543
1909/10	3	16	18	23	729
1914/15	2	28	18	27	1.100
1919/20	4	53	24	48	1.981
1922/23	4	54	35	76	1.829

Az elemi és a középkutatáson kívül Budapest székesfőváros a szakoktatás terén is lépést tartott a kor követelményeivel és nagy áldozatok árán létesített és tart fenn oly intézeteket, melyeknek rendeltetése az ipari és kereskedelmi pályákra lépő fiatalok részére a magasabbrendű ismeretek nyújtása. Ezen intézetek közül legrégebbi a községi ipariskola; később létesítette a felső kereskedelmi iskolákat, majd különböző kereskedelmi és ipari tanfolyamokat.

Községi iparrajziskola. (Gewerbezeichenschule.) Ez az egész országnak legrégebbi iparoktatási intézete, mely még Mária Terézia idejében alakult. Midőn 1879-ben a főváros a kerületi rajziskolákat alsó iparrajziskolákká alakította át, ez az iskola községi iparrajziskola néven tovább működött mint továbbképző intézet, melyben az iparosok, kik az alsó iparrajziskolát elvégezték vagy megfelelő ismerettel bírtak, ipari szakjuk szerint kiképzésüket folytatták. Az iparrajziskola tehát a fővárosnak sajátlagos iparoktatási intézete, melyet a főváros az iparosok értelmi színvonalának emelése, egyszersmind tehát a kézműipar hathatós támogatása céljából tart fenn. Fejlődése a következő (Entwicklung der Gewerbezeichenschule):

	Iskola Schule	Osztály Classen	Tanerő — Lehrkräfte		Tanulók — Schüler		
			Férfi Männer	Nő Frauen	Fiúk Knaben	Leányok Mädchen	Együtt Zusammen
1879/80	1	15	11	—	368	23	391
1884/85	1	15	12	—	938	91	1.029
1889/90	1	15	14	—	883	141	1.024
1894/95	1	21	18	—	818	84	902
1899/00	1	19	16	—	527	44	571
1904/05	1	21	28	1	495	69	564
1909/10	1	36	43	4	608	229	837
1914/15	1	37	55	6	783	274	1.057
1919/20	1	43	53	11	468	213	681
1922/23	1	48	50	14	686	499	1.186

Felső kereskedelmi iskolák. (Höhere Handelsschulen.) Ezen iskolák célja, hogy a kereskedői pályára készülő tanulóknak a nélkülözhetetlen általános műveltséget megadják s egyúttal jövőjükhöz szükséges szakismeretekben részesítsék. A székesfőváros az első ilyenmű két iskolát 1884-ben állította fel a II. és VI. kerületi polgári iskolákkal kapcsolatban. Ezek az iskolák, melyeket akkor középkereskedelmi iskoláknak neveztek, csakhamar népszerűekké váltak, úgyhogy 1889-ben

egy harmadik (a IX. kerületi) iskolával meg bővültek. 1895-től kezdve ezen iskolák mint felső kereskedelmi iskolák, a polgári iskoláktól függetlenítették külön tantestülettel és igazgatósággal. 1908-ban nyílt meg a Vas-utcában a negyedik községi felső kereskedelmi iskola, melyet 1910-ben a Mester-utcai női felső kereskedelmi iskola, majd később újabb 3 fiú- és 3 leányiskola követett.

Ez iskolák fejlődése a következő (Entwicklung der höheren Handelsschulen):

	Iskola Schulen	Osztály Classen	Tanérő — férfi Männer	Lehrkräfte nő Frauen	Tanulók — fiúk Knaben	Schüler leányok Mädchen	együtt Zusammen
1884/85	2	4	15	—	162	—	162
1889/90	3	12	45	—	472	—	472
1894/95	3	20	40	—	819	—	819
1899/00	3	21	39	—	855	—	855
1904/05	3	26	54	—	994	—	994
1909/10	4	34	83	—	1.301	—	1.301
1914/15	5	47	96	11	1.941	395	2.336
1919/20	10	109	144	75	2.498	1.009	3.507
1922/23	11	89	136	78	1.968	1.119	3.087

Női kereskedelmi szaktanfolyamok. (Handelsfachkurse für Frauen.) E tanfolyamok a nőket az alsóbbfokú kereskedelmi pályákra készítik elő. Kapcsolatban állanak a polgári leányiskolákkal, melyeknek IV. osztályából veszik növendékeiket, úgy hogy e tanfolyamok a polgári leányiskolák gyakorlati kibővítésének is mondhatók. Az első ilyen tanfolyamot a főváros 1888-ban nyitotta meg, mely egyúttal az első ily intézet volt az országban. Csakhamar több ily tanfolyam alakult, még pedig mint a polgári leányiskolai igazgatók magánvállalkozásai. 1902-ben a főváros e tanfolyamokat saját kezelésébe vette át s nagy látogatottságuknál fogva azoknak számát meg is bővítette, úgy hogy 1917-ben már 23 ily tanfolyam állott fenn. Utóbb a közoktatásügyi miniszter e tanfolyamok megszüntetését rendelte el, de, tekintettel a főváros speciális helyzetére, a főváros újabb iskolák felállítását határozta el és ma 6 ily szaktanfolyam működik.

Ezeknek fejlődése a következő volt (Entwicklung der Handelsfachkurse für Frauen):

	Tanfolyam Kurse	Osztály Classen	Tanérő — férfi Männer	Lehrkräfte nő Frauen	Tanuló (leány) Schülerinnen
1888/89	1	1	2	2	37
1894/95	4	5	25	10	246
1899/00	5	7	35	5	360
1904/05	7	13	53	19	538
1909/10	12	26	74	35	956
1914/15	16	26	58	69	1.159
1919/20	21	26	63	154	885
1922/23	6	17	18	50	462

Nőipariskola és nőipari tanfolyamok. (Gewerbeschulen und Lehrkurse für Frauen.) Ezekén kívül a főváros fenntartja 1893 óta a nőipariskolát és néhány nőipari tanfolyamot, melyeknek célja a polgári leányiskolák végzett növendékeit valamely női iparágban kiképezni és önálló üzletvezetésre képesíteni. Ezekben az oktatás gyakorlati és elméleti, az intézetek tehát ipari és kereskedelmi képesítést nyújtanak

és mindkét szakra képesítőbizonyítványt állítanak ki. A női ipariskola növendékei túlnyomórésztben az intézettel kapcsolatos polgári leányiskola tanulói közül kerülnek ki, kik a IV. osztály elvégeztével nagyrészt tovább folytatják tanulmányaikat az ipariskolában. E jelenség az ipariskolával betetözött polgári leányiskolának életrealósága mellett tesz tanúságot.

Ezen iskolák fejlődését feltüntetik a következő adatok (Entwicklung der Gewerbeschulen und Lehrkurse für Frauen):

	Iskola Schulen	Osztály Classen	Tanerő — Lehrkräfte		Tanulónők Schülerinnen
			Férfi Männer	Nő Frauen	
1894/95	1	1	4	4	27
1899/00	1	2	6	6	40
1904/05	1	2	2	7	55
1909/10	4	13	6	35	331
1914/15	5	17	6	40	210
1919/20	5	21	3	61	361
1922/23	7	45	4	78	911

Újabb időben a székesfőváros gyakorlati tanfolyamokat is szervezett, ilyenek az Egressy-úti gazdasági és háztartási tanfolyam (1913 óta), mely a középosztály leányait produktív kenyérkereső pályára képezi ki, továbbá a kertgazdasági szabadiskola (1917 óta) és a női kertészeti tanfolyam. Ezeknek feladata, hogy felnőtt nők a majorsági gazdálkodás minden ágát elméletileg és gyakorlatilag megtanulhassák.

Pedagógiai szeminárium. (Paedagogisches Seminar.) Miután a kormány egy községi tanítóképzőintézet felállítását ellenezte, a székesfőváros saját tanítóinak és tanárainak továbbképzésére és az iskolai munka minőségének javítása és emelése céljából 1911-ben a Pedagógiai szemináriumot létesítette. Az intézet a kezdő tanítót bevezeti az iskolai munkába, képzettségének hézagait pótolja s a már alkalmazásban levő tanítókat segíti abban, hogy állandóan haladhassanak s a kor színvonalán maradhassanak. A szemináriummal kapcsolatos a pedagógiai könyvtár, mely 15.000 kötetet tartalmaz. Az intézet rendkívül nagy hatással van a fővárosi tanítószag szellemi látókörének kiterjesztésére.

A közművelődés képének kiegészítésére röviden meg kívánunk emlékezni a közkönyvtárak és múzeumok állapotáról.

Közkönyvtárak és múzeumok. (Öffentliche Bibliotheken und Museen.) A főváros egyesítésének évében a nagy közkönyvtárak közül csak a Magyar nemzeti múzeum Széchenyi könyvtára, az Egyetemi könyvtár és a Magyar tudományos akadémia könyvtára állott fenn. Az első gróf Széchenyi Ferenc alapította meg 1802. évi adományával, az Egyetemi könyvtár eredete visszamegy a XVII. századig, az Akadémia könyvtára pedig magának az intézetnek eredetéig. Jóval később nyitlak meg, mint közkönyvtárak a M. k. központi statisztikai hivatal szakkönyvtára és az Orsz. paedagógiai könyvtár. Ezen könyvtárak látogatottságát a 130. sz. táblázat mutatja ki.

A székesfőváros 1900-ban nyitotta meg a már régebb idő óta szerény keretekben, mint a fővárosi levéltár függeléke fennálló Városi könyvtárt, amely, miután 1903—12-ig a fővárosi statisztikai hivatal igazgatójának vezetése alatt állott, 1912-ben önállósult és a Gróf Károlyi-utcai iskola épületében nyert elhelyezést.

A könyvtár gyorsan fellendült s látogatottsága, dr. Szabó Ervin igazgatósága alatt, rendkívül nagy volt. Mivel azonban ezen időben oly irányzatok fészkelték be magukat a könyvtárba, melyek az országra nézve veszedelmeseknek bizonyultak, a hatóság a kommunizmus letörése után a könyvtárt a káros elemektől megtisztítva, eredeti rendeltetésének adta vissza.

A nagy közgyűjtemények közül 1873-ban csak a Magyar Nemzeti Múzeum állott fenn, mely 1802-ben létesült. A főváros egyesítésének évében alakult meg az Országos magyar iparművészeti múzeum, 1882-ben a M. k. technológiai iparmúzeum, 1884-ben a Történelmi arcképcsarnok, 1889-ben az Aquincumi múzeum (a székesfőváros tulajdona), 1894-ben a Szépművészeti múzeum (mely 1906-ban foglalta el jelenlegi épületét), 1896-ban a M. k. mezőgazdasági múzeum, 1898-ban a Fővárosi múzeum, 1899-ben a M. k. közlekedési múzeum és 1905-ben nyílt meg az Országos Ráth György-múzeum. Mindezen múzeumok látogatottsága, melyről a 131. sz. táblázat számol be, nagy ingadozásokat mutat, melyek a múzeumi politika irányait éppen úgy, mint a közönség érdeklődésének hullámzását élénken világitják meg.

Közjótékonyág és szociálpolitika. (Öffentliche Wohltätigkeit und sociale Fürsorge.) A székesfőváros közjótékonyági működése a régi időben meglehetősen szűk határok között mozgott s csak lassanként nyert kiterjedésben és intenzitásban; a modern értelemben vett szociálpolitikai irány pedig csak az utolsó 10—15 év alatt kezdett kibontakozni, de még ma is csak kezdetét jelenti annak a széleskörű ténykedésnek, amelyet a székesfőváros kedvezőbb körülmények között kétségkívül már megindított volna.

A közjótékonyági intézetek szűk keretei a zárt közjótékonyásznak nagyobbarányú fejlődését nem igen engedik meg. A régóta létező két szegényház (az 1866-ban megnyitott Erzsébet-szegényház és a Buda városától átvett kis szegényház) csak 1913-ban bővült meg a kamaraerdei szegényházzal, ami által az intézetek befogadóképessége 1.575-ről 1.800-ra emelkedett. Az ezen intézetekben ápoltszegények száma évi 7—800-ról immár 1.700—1.800-ra szállt fel; benne állandóan a nők vannak erős túlsúlyban (1923-ban 646 férfi és 1.146 nő).

A községi árvaházak száma ma 5; legrégebb az 1843 óta fennálló József-fiárvaház és az 1861-ben alapított Erzsébet-leányárvaház, melyekhez 1886-ban a Mayer-fiárvaház, 1888-ban a községi szeretetház és 1913-ban a Bernfeld Mór-fiúotthon csatlakozott. Ezen intézetekben a régi években 100—150 árvát gondoztak, de az intézetek szűk keretei még ma is csak 400—450 gyermek elhelyezését teszik lehetővé, tehát a valóságos szükségletnek csak egy csekély hányada nyerheti el a szükséges árvaházi gondozást.

A székesfővárosi árvaszék ma 25.378 gyámolt és gondnokolt árvát és félárvát gondoz; a gyámpénztár kezelésében áll az árvák tulajdonát képező 265·7 millió koronányi vagyon.

A kerületi elüljáróságok a szegények segélyezésében fejtenek ki számottevő működést; a segélyezési esetek száma a világháború előtt 50—55.000 volt, 1916-ban felszökött 101.561-re s ma 28—30.000 között ingadozik. A kiosztott segélyösszeg normális viszonyok között félmillió korona körül volt, a világháború alatt megkétszereződött s 1923-ban pénzünk értékének csökkenése miatt 8·8 millió K-ra ment fel.

A régebben erősen divó dajkaságba adás az utóbbi években majdnem teljesen megszűnt. A szegény betegek orvosi kezelése, melyet a kerületi orvosok látnak el, ma 14—15.000 egyénre szorítkozik, tehát az előző évekhez képest erősen csökkent. A hatósági népkonyhák látogatottsága is a háború óta jelentékenyen megcsappant.

A községi alap közjótékonyági kiadásai a világháború éveiben erősen megduzzadtak; a 153. sz. táblázat szerint e kiadások azelőtt az egymillió koronát kevéssel haladták meg. 1921-ig ez a költség 64 millióra szökkent fel, minek erős fele (37 millió) a szegényházak, 9 millió K az árvaházak fenntartására esik. Kilencedfélmillió koronát a különböző lakásügyi intézmények emésztenek fel, 3 millió a népszállás 1 millió K a hajléktalanok menhelyének költsége. Utóbbiakban 1923. év folyamán 240.113 egyén nyert éjjeli szállást.

6. Építkezés és közmunkák.

(Bautätigkeit und öffentliche Arbeiten.)

(V. ö. a 65—71. számú táblázatokat és a XI. számú grafikus táblát.)

Építkezési tevékenység. — Gázvilágítás. — Villamosvilágítás. — Vízvezeték. — Csatornázás. — Utcaburkolatok és útépitések.
Bautätigkeit. — Gasbeleuchtung. — Electriche Beleuchtung. — Wasserwerke. — Canalisierung. — Strassenpflaster und Strassenbau.

Építkezési tevékenység. (Bautätigkeit.) (V. ö. a 65—71. számú táblázatokat a 81—86. oldalon és a XI. grafikus táblát.) Azt a nagy fellendülést, mely Budapesten az alkotmány visszaállítása és a főváros egyesítése következtében beállott, külsőleg semmisen jellemzi jobban, mint az a nagy építkezési tevékenység, mely ezeknek nyomában megindult. Hogy ennek minő hatása volt a főváros külső képének átalakulására, építési jellegének megváltozására, azt már a 3*—8.* lapokon kifejtettük. De maga az építkezési mozgalom és annak gazdasági jelentősége bővebb megvilágítást igényel.

Az alkotmány visszaállítása s a koronázás Budapest fejlődésében új korszakot nyitott meg. Az itt központosuló állami közigazgatás és az ennek kapcsán fellendülő kereskedelem és ipar élénk építkezési mozgalmat indított meg; de a közszellem is elemi erővel követelte a főváros építészeti fejlesztését. Már a hetvenes évek elején Pest városában évente száznál több, sőt 1872-ben 206 és 1873-ban 215 új lakóház épült és igen számosak voltak a toldalékepítkezések és egyéb apró építkezési átalakítások is. Az 1873. évi pénzügyi válság az építkezési kedvet és lehetőséget ugyan lelohasztotta, számos építővállalat tönkre ment, részvényeik elértéktelenedtek s az építkezés ennek hatása alatt közel egy évtizeden át lényegesen csekélyebb volt — átlag évente csak 70—80 új lakóház épült, — de a nyolcvanas évek elején, kivált 1883-tól kezdve az építkezési hajlam újból fokozódott s az 1886—1889. években beállott az első nagyszabású építkezési mozgalom, mely évente 3—400 (1887-ben 423) új lakóházzal és 150—230 egyéb épülettel gyarapította a főváros házállományát. Ezen években a magasba való építkezés is mind nagyobb mérvet öltött, lassanként háttérbe szorítva a földszinti építkezésnek azelőtt 60—70 százalékra rúgó magas arányát. A népesség gyors emelkedése s az ennek következtében beállott lakáshiány folytán a lakbérek magasra szökvén fel, a bérházak építése jó tőkeelhelyezésnek bizonyult s így erősen fellendült.

Kétségtelen, hogy az építkezési kedvet és tevékenységet nagyban mozdítá elő a rendkívüli adómentességek behozatala, melyeknek célja éppen az építkezési kedv fejlesztése és a főváros építészeti elhanyagolt részeinek nagyvárosi jellegben való kiépítése volt; de igen nagy jelentősége volt e tekintetben azon nagyszabású szabályozásnak és városrendezésnek is, mely ugyanekkor megindult az új fővárosnak modern irányban való kialakítása céljából. A régebben fennálló és az 1868 : XXII.

törvénycikk által törvénybe iktatott adómentesség az üres telkeken épült házaknak 15 évi, a lerombolt régi házak helyén emelt épületeknek pedig 12 évi adómentességet engedélyezett. Az 1871. évi XLII. t.-c. még ennél is nagyobb adókedvezményt adott, különösen a Sugár-úton és Nagykörúton emelendő házaknak, melyeket a 15 évi teljes adómentességen felül még további 15 évre csak jövedelmi adó fizetésére kötelezett, amely kötelezettséget azonban későbbi törvények szintén megszüntettek. Később az 1875. évi IV. t.-c. 25 évi adókedvezményt biztosított a belső körúton, valamint a budai Dunaparton (a Rudasfürdőtől a Császárfürdőig) és a Fő-utcában épülő (legalább kétemeletes) házaknak, valamint az 1881. évi XXXVI. t.-c. az Albrecht-úton és Ilona-utcában épülő házaknak.

A nagymérvű adókedvezményeknek tehát kifejezetten az volt a céljuk, hogy a főváros főútvonalainak, kivált pedig az újonnan létesített nagy útvonalaknak építészeti szépségét biztosítsa. Már az 1870. évi LX. és az 1871. évi XLII. t.-c. elrendelte a Sugár-út (későbbi Andrassy-út) és a Nagykörút kiépítését s a szükséges szabályozások végrehajtására (Lechner Lajos tervei szerint) a Fővárosi közmunkák tanácsát szervezte. E tervezet alapján jött létre az említett két nagy útvonalon kívül a Podmaniczky-utcának a Váci-körútig való meghosszabbítása, a belső körút boulevardozása, a Külső Váci-út kiszélesítése és több kisebb városrendezés. E szabályozási tervek megindítása óta a székesfőváros és a kormány igen nagy összegeket fordítottak építkezésekre és a város szépítésére. Maga a főváros a szükséges középületek és közmunkák létesítésére 1867-től 1883-ig közjövödelmének 50 százalékát, vagyis 74,853.668 koronát fordított, a kormány pedig ugyanezen években nem kevesebb mint 127 millió koronát szavazott meg szabályozásokra és építkezésekre.

Ebben az időben az építkezési tevékenység túlnyomó részben a balparti kerületekre terjeszkedett ki, míg a budai részekben alig épült évente több, mint 20—50 ház. A balparton régebben a Lipótváros volt a leggyorsabban épülő kerület, de az Andrassy-út és a Nagykörút megnyitása oly nagy lendületet adott a Terézváros építkezési tevékenységének, hogy ennek építkezési költségei éveken át magasabbak voltak, mint a többi hat pesti kerületé együttvéve. Amint azonban az Andrassy-út építése befejezéséhez közeledett s a Nagykörút építése megindult, az építkezési tevékenység lassanként tovább gyűrűdzött a többi kerületek felé is: először az Erzsébetváros, majd a Józsefváros felé, de mindig a főútvonalak körül csoportosulva, melyeknek szabályozása adta meg mindig a jellemző irányt.

Ezen időszak építkezési mozgalmát az alábbi adatok jellemzik:

	Keletkezett új épületek		Keletkezett lakások Entstandene Wohnungen	Keletkezett szobák Entstandene Zimmer	Építési költség — Baukosten	
	Összesen Zusammen	Neubauten Lakóházak Wohnhäuser			Összesen Zusammen	Új lakóházak Wohnhäuser
					millió korona —	Millionen Kronen
1884	297	202	1.897	4.082	39 ^s	11 ^o
1885	372	222	2.239	5.531	30 ^o	17 ¹
1886	536	371	3.341	6.299	29 ⁷	19 ^o
1887	659	423	4.085	8.314	39 ^o	26 ^s
1888	498	345	3.515	7.043	32 ⁷	23 ^s
1889	465	315	3.303	6.214	29 ^o	19 ^o

Az 1887. év erőteljes építkezési mozgalmát lassú apadás váltotta fel; a nagy túlprodukció, mely a lakosság szaporulatának megfelelő lakás- és szobaszükséglet mennyiségét lényegesen túlhaladta s mely ezért tetemes laküresedést idézett elő, az

építkezési kedvet természetszerűleg lelohasztotta s így néhány éven át kevesebb ház épült. De 1893-tól kezdve megint megélenkült az építési piac s az ezredéves országos kiállítás okozta építési láz folytán az 1896—1899. években egy második, a megelőzőnél sokkal erősebb építkezési hausse állott be, mely évente 7—800 épületet s ezek között 5—600-nál több (1897-ben 652) új lakóházat adott át a közhasználatnak. Ezekben az években volt a főváros népességének gyarapodása a legrohamosabb (tíz év alatt 226.974 lélek), ezzel tehát lépést kellett tartania az építkezési tevékenységnek is, mely ekkor termelte a legtöbb magas házat; mérveit jellemzi, hogy 1897-től 1899-ig évente kétszáznál több háromemeletes és 30—40 négyemeletes ház épült s minden évben 10—11.000 új lakás keletkezett 20—22.000 szobával. Az építkezés ezen időben a VII. és VIII. kerületben volt legerősebb, de ekkor kezdett előtérbe lépni Buda is, ahol kivált az I. és II. kerületben erős építkezés indult meg, mely azután a későbbi években — a Ferenc József-híd kiépítése és a villamos vasutnak a Kelenföld—Lágymányos felé való átvezetése folytán — különösen az I. kerületben fokozódó mértékben lendült fel.

Az építkezésnek ezen második kulminációját a következő adatok világítják meg:

	Keletkezett új épületek Entstandene Neubauten Összesen Zusammen	Lakóházak Wohnhäuser	Keletkezett lakások Entstandene Wohnungen	Keletkezett szobák Entstandene Zimmer	Építési költség — Baukosten Összesen Zusammen millió korona	Új lakóházak Wohnhäuser Millionen Kronen
1896	774	581	9.150	18.575	73 ⁰	54 ⁷
1897	863	652	10.391	20.003	98 ⁴	61 ⁵
1898	842	622	11.046	22.604	89 ¹	70 ²
1899	758	537	9.657	21.506	91 ⁸	72 ⁸

Ebbe az időbe esnek azok a nagy szabályozási és városrendezési munkálatok, melyek az Erzsébet-híd építésével kapcsolatban a Belvárosban foganatosítottak. A Kossuth Lajos-utca kiszélesítése, a Belvárosban a Ferenciek-terétől az Eskü-térig elterülő sűrűn beépített rendezetlen résznek lebontása s az Eskü-útnak megnyitása új vállalkozásokra serkentették a lakosságot s az építkezés lázasan folyt tovább. De ennek a rohamos és szinte határtalan építkezésnek reakciója nem maradhatott el. Az elkerülhetetlen krízis 1899-ben tényleg beállott; a nagy túlprodukción, mely évenként 4—5.000-el, sőt 1897-ben és 1898-ban 13—14.000-el több szobát termelt, mint amennyire szükség volt, az így előállott óriási laküresedés folytán — (1899—1901-ig négyezernél több lakás állott állandóan üresen, legtöbb 1900. év III. negyedében: 5.248) — az építkezésekbe fektetett tőke kamatozását csorbította, mivel pedig a hitelintézetek a rendkívüli pénzvisszonyokra való tekintettel a hitelt érezhetően megszorították, az építési vállalkozók nagy része tönkrement s így a természetellenesen fellendült építkezés hirtelen megakadt.

Hogy ezen viszonyok között az építkezési tevékenység miként csökkent, az alábbi adatok mutatják:

	Keletkezett új épületek Entstandene Neubauten Összesen Zusammen	Lakóházak Wohnhäuser	Keletkezett lakások Entstandene Wohnungen	Keletkezett szobák Entstandene Zimmer	Építési költség — Baukosten Összesen Zusammen millió korona	Új lakóházak Wohnhäuser Millionen Kronen
1901	368	169	1.918	5.882	31 ⁴	20 ³
1902	297	134	1.421	4.077	59 ³	14 ¹
1903	287	149	1.387	4.092	25 ³	12 ³
1904	327	187	1.998	5.518	32 ³	19 ⁶

A krízis, mely a budapesti építkezési mozgalmat sujtotta, nem tartott soká. A csakhamar fellépő lakáshiány folytán már 1905-ben újból erősebben indult meg az építkezés, mely 1909-ben hirtelenül felszökött s az 1910—1912. években az építkezéseknek harmadik és legmagasabb kulminációjára vezetett. Ekkor évente 600-nál több (1911-ben 676) lakóház és 2—300 más épület keletkezett, közel tízezer lakás és közel harmincezer szoba került évente a lakáspiacra s az építkezésekre fektetett tőke évente megközelítette a másfélszázmillió koronát. Az építkezés mindjobban áthelyeződött a Duna jobbpartjára, ahol néhány éven át már ugyanannyi (sőt 1914-ben több) ház épült, mint Pesten együttvéve; az I. kerület addig ismeretlen és el nem képzelt mértékben építkezett, évente másfélszáz lakóház készült el s egészen új városrész keletkezett a Horthy Miklós-út körül, új terjeszkedési irányt jelölve ki fővárosunk részére. A magasba való építkezés ekkor érte el tetőpontját; 1911-ben 676 új lakóház közül 120, a rákövetkező évben 623 lakóház közül 142 volt négyemeletes s 1913-tól 1915-ig 64 öteemeletes ház készült el, több mint amennyi három- vagy kéteemeletes ház épült. Mindnagyobb számmal épültek oly házak, melyekben 40—50 lakás van, sőt 1911-ben és 1912-ben közel 200—200 házat adtak át a közhasználatnak, melyeknek mindegyike ötvennél több lakást foglalt magában. Ez volt a budapesti építkezések fénykora; méreteiről az alábbi adatok nyújtanak fogalmat.

	Keletkezett új épületek		Keletkezett lakások	Keletkezett szobák	Építési költség — Baukosten	
	Entstandene	Neubauten			Összesen	Új lakóházak
	Összesen	Lakóházak	Entstandene	Entstandene	Zusammen	Wohnhäuser
	Zusammen	Wohnhäuser	Wohnungen	Zimmer	millió korona —	Millionen Kronen
1910	839	567	7.907	21.881	104 ⁶	86 ⁷
1911	958	676	9.965	28.129	145 ⁸	119 ²
1912	929	623	9.446	28.062	146 ⁴	116 ⁶

Ismét erős túlprodukciónal álltunk szemben; ismét megdagadt az üres lakások száma, mely a háború kitörésével 1914 augusztus havában egyszerre felszökött 1.917-re és folyton emelkedve, 1915 májusában jutott tetőpontjára (4.320 üres lakás), de utána is, 1916 közepéig állandóan kétezer fölött tartotta magát. De a háború alatt az építkezési kedv és lehetőség hirtelenül lelohadt, 1915-ben már csak 144 — régebben megkezdett — lakóház építése fejeződött be s 1916-tól kezdve alig kértek építési engedélyt — évente csak 30—40 új lakóházra, holott 1910-ben 989 és még 1912-ben is 546 építési engedély adatott ki — s az a néhány ház, mely ezen években felépült, apró földszintes ház volt, amelyekben alig keletkezett száznál több lakás. 1919-ben azután végkép megakadt az építkezés folyamata: összesen 8 földszintes ház épült fel s ezekben csak 10 lakás állott elő.

Az építkezéseknek ezen teljes pangásával szemben a lakosság száma menekülők és a háborúból visszaözoñlők bejövetelével erősen szaporodott; természetes következménye lett azon nagy lakáshiány, sőt lakásínség, mely a háború utolsó éveiben fellépett, mely a lakáshivatal létesítésére adott okot és a velejáró összes bajok és visszasságok előidézőjévé vált. Kormányának és fővárosi hatóságnak minden erre vonatkozó intézkedése félrendszabály maradt és eredményre nem vezetett; az ipari vállalatokra kivetett építési kényszer sem hozott eredményt, mert az építés nem mutatkozott jövedelmező befektetésnek. Csak 1924-ben indult meg némi építkezési mozgalom, melynek eredményeit azonban még nem ismerjük. Normális viszonyok helyreállása még soká alig várható.

Az utolsó évek építkezési mozgalma a következő volt:

	Keletkezett új épületek Entstandene Neubauten Összesen Lakoházak Zusammen Wohnhäuser	Keletkezett lakások Entstandene Wohnungen	Keletkezett szobák Entstandene Zimmer	Építési költség — Összesen Zusammen millió K — Millionen Kronen	Baukosten Új lakoházak Wohnhäuser
1916	72	45	391	1.215	20 ^o
1917	47	29	152	801	16 ^o
1918	91	73	435	1.124	24 ^o
1919	34	8	10	159	9 ^o
1920	93	26	146	1.019	104 ^o
1921	109	60	149	378	70 ^o
1922	84	42	234	656	275 ^o
1923 ¹⁾	212	151	1.193	2.741	10.888 ^o

Hogy a fővárosban ötven év alatt lefolyt építkezési mozgalom teljes nagyságáról képet nyerhessünk, az alábbiakban a főbb szempontokat 50 évről összegezve mutatjuk ki (Bautätigkeiten von 1874 bis 1923):

	Keletkezett új épületek Entstandene Neubauten Összesen Lakoházak Zusammen Wohnhäuser	Keletkezett lakások Entstandene Wohnungen	Keletkezett szobák Zimmer	Lebontott épületek Gebäude	Demolierte szobák Zimmer	Tiszta szaporulat Reiner Zuwachs Gebäude	Zuwachs szobák Zimmer
1874—75	298	218	1.794	4.525	136	1.742	162
1876—80	670	408	3.236	8.969	75	1.401	595
1881—85	1.266	832	7.402	17.580	86	919	1.180
1886—90	2.619	1.732	17.079	33.266	219	1.969	2.400
1891—95	2.894	2.000	26.240	53.789	325	3.300	2.569
1896—00	3.739	2.669	44.317	92.457	925	11.962	2.814
1901—05	1.647	844	8.777	26.413	506	4.879	1.141
1906—10	2.743	1.697	21.250	58.467	581	8.024	2.162
1911—15	2.943	2.120	28.745	80.077	791	8.668	2.152
1916—20	337	181	1.134	4.318	112	1.427	225
1921—23	405	253	1.576	3.775	106	172	299
1874—1923 ²⁾	19.561	12.954	161.550	383.636	3.862	44.463	15.699

Gázvilágítás. (Gasbeleuchtung.) (V. ö. a 72. és 73. sz. táblákat.) Pest szab. kir. város gázvilágítására az első gázgyár Mayer Kapferer és Stefani Lajossal 1855-ben kötött szerződés alapján 1856-ban épült meg a Tisza Kálmán-téren (akkor Lóvásár-tér). Követte ezt 1866-ban a budai gázgyár építése az Országúton (most Margit-körút), majd a soroksári-úti gyár építése 1870-ben; Óbuda utcáit 1871-ben kapcsolták be a csőhálózatba.

A szerződést elsődizben 1879-ben, másodizben 1891-ben újította meg a főváros az Általános Osztrák, illetve az ennek helyébe lépett Osztrák-Magyar Általános Légszesz-Társasággal.

¹⁾ Meg kell jegyeznünk, hogy az 1923. év építési költségei — pénzünk elértéktelenedése miatt — az előző évekével össze nem hasonlíthatók; aranykoronában kifejezve az összes építési költség 1923-ban mintegy 30, az új lakoházak költsége mintegy 12 millió K-ra volna tehető.

²⁾ Ezen összegezés szerint a keletkezett épületek száma nagyobb, mint a félszázad elejét és végét jelző népszámlálások által megállapított házak száma közötti különbség, mivel az építkezési statisztikában sok olyan ház szerepel önálló épület gyanánt, amely a népszámlálásor melléképületként vétetik fel. Hasonló okokra vezetendők vissza a szobák száma tekintetében mutatkozó eltérések is.

A városok egyesítésekor a közvilágításért is fizettek, amennyiben minden köbméter gáz ára körülbelül 15 fillér volt. Az 1879-ben egységesített szerződés szerint is még köbméterenként 7·42 krajcárt = 14·84 fillért kellett a közvilágításért fizetni s csak ezen 15 évre kötött szerződésnek 1895-ben újabb 15 évre, azaz 1910 végéig történt meghosszabbítása alkalmával sikerült a közvilágítást olyképp ingyenessé tenni, hogy kimondatott, miszerint a társulat oly arányban köteles a közvilágítást ingyen szolgáltatni, mint amilyen arányban a nyilvános utcai lámpások által fogyasztott gázmennyiség a magánfogyasztásban tényleg használt gáz mennyiségéhez 1889-ben állott; ez az arány 23·4%-ot tett ki; az ezenfelül fogyasztott gázmennyiségért továbbra is 14·84 fillér volt fizetendő. Az utcai lámpások jókarban tartásáért a város havonként és lámpánként 5 fillért fizetett a fogyasztott gáz köbmétere után. A társulat köteles volt évenként ingyen 1500 méter csőhosszabbítást a hatóság kívánságára bárhol eszközölni, ezenkívül a burkolások alkalmával a gázcsöveket lefektetni és igazolt magánfogyasztás esetében az utcai csővezetékét és világítást szintén ingyen létesíteni; meglévő csövek és lámpák áthelyezésének költségeit azonban a városnak kellett viselnie.

A gázgyárral kötött szerződés lejártának közeledtével a főváros a gázgyár megváltásának gondolatával kezdett foglalkozni és a törvényhatósági közgyűlés 1909. május 26-án 1014. szám alatt hozott határozatával tényleg a gázüzem megváltását és házikézelésbe való vételét határozta el, amivel a közhasználatú, monopolisztikus jellegű üzemek községecsítése terén az első fontos lépés történt. A gázművek megváltásának ára 20,267.064 korona volt, amely összesen a székesfőváros a gázgyárak meglévő berendezéseit, csővezetékét s általában a társulat vagyonát az újpesti gázgyárral együtt 1910. december 16-án tényleg átvette. Mivel a telep a teljesítőképesség végső határáig, sőt azon túl is igénybe volt véve, a fővárosi gázüzemnek fokozatosan kellett a közvilágítás javítását keresztülvinnie s e célra a gyári berendezéseket megfelelően fejlesztenie. A régi gázgyár üzemének fejlődése megítélhető abból, hogy a leadott gáz mennyisége, mely a gyár első üzemi évében 1,688.807 m³ volt, 1874-ben 6,809.129 m³-re emelkedett, azután azonban rohamosan emelkedett, úgy hogy a gyár az utolsó társulati esztendőben (1910-ben) 63,028.960 m³ gázt bocsátott rendelkezésre. A gázfogyasztás további emelkedése azonban a meglévő gyárak fokozatos kibővítését és új gázgyárak építését tette szükségessé. A józsefvárosi és a budai gyár megszüntetése városrendészeti, valamint egészségügyi szempontból is kívánatosá vált. Ezért a székesfőváros úgy határozott, hogy csak a ferencvárosi gázgyárakat tartja egyelőre továbbra is üzemben, a gáztermelés súlypontját pedig egy Óbudán építendő új nagy gázgyárra helyezi át.

Az új gyár építése Weiss Albin zürichi igazgató tervei szerint a Homokosdűlő 7993/2—8030/3. hrsz. területén 1910-ben kezdődött és az engedélyezett 39,896.000 K költséggel elkészülvén, 1913. október 16-án üzembe helyeztetett. Napi termelése 280.000 m³-ben állapított meg. Üzembehelyezésével megszűnt a Tisza Kálmán-téri, Margit-körúti és az újpesti gázgyárak üzeme, a feleslegessé vált épületek és berendezések pedig lebontattak.

Az óbudai gázgyáron kívül megépültek a Révész-utcai és Tomcsányi-utcai új gáztartótelepek, valamint a Margit-körúti telepen a régi 5.000 m³ gáztartó mellé még egy új 18.000 m³ gáztartó.

Az óbudai gázgyár látja el egyúttal Újpest gázszükségletét is, a vasúti híd mellett a Váci-úton e célra épített házikóban elhelyezett nyomásszabályozóval.

Az új gyárak és gáztartók építésével kapcsolatosan végrehajtott a székesfőváros egész területére kiterjedő út-, táv-, nyomó- és elosztócsövek fektetése is.

Az új gyár üzembehelyezéséig Budapest gázfogyasztása, mely 1910-ben 63,000.000 m³ volt, 1913-ban már 83,209.000 m³-re emelkedett; a fokozódó szükséglet kielégítésére a Margit-körúton még egy vízgázberendezés épült és a ferencvárosi gázgyárak különféle póttépitkezésekkel és berendezésekkel bővítették ki. A gázleadás és termelés 1917. év végéig még tetemesen fokozódott, úgyhogy a gázleadás 1917-ben 105,650.600 m³-re emelkedett. Az 1917. év második felében azonban a szén szállítása körül már nagy nehézségek mutatkoztak és hatósági intézkedésekkel kellett a gázfogyasztást mesterségesen megszorítani; a gázleadás különösen 1919-ben csökkent igen erősen, amidőn a gyárak csak 58,712.500 m³-t adhattak le; később a viszonyok javulásával a gáztermelés és leadás is fokozódott és 1923-ban újból 92,933.600 m³-re emelkedett.

Az óbudai gázgyárban még 1919. első hónapjaiban megfelelő átalakításokat és berendezéseket kellett létesíteni, hogy a gázt kizárólag Csonka-Magyarország megmaradt területén található barnaszénből, a legkönnyebben beszerezhető tatai szénből, lehessen előállítani.

Meg kell jegyezni, hogy 1906-ig csak kőszéngáz állítottak elő, azóta pedig vízgáz is termeltetik, melynek maximuma 1921-ben 11,073.800 m³ volt, 1923-ban azonban 1,889.300 m³-re csökkent.

A gázmű főcsőhálózata 1874-ben 63.200 m hosszú volt és 1890-ig 239.695 méterre bővült. Innen kezdve a hálózat igen gyorsan növekedett s 1923-ban 785.582 m hosszúságot ért el. A lángok száma ötven esztendő alatt 57.814-ről 842.772-re emelkedett (de 1917-ben már 904.522 is volt); ebből nyilvános (utcai) láng volt 1874-ben 2.803, 1918-ban 31.463; innen kezdve a gázelőállítás nehézségei miatt az utcai gázlángok fokozatosan pótolhattak villamoslámpákkal, úgy hogy 1923-ban már csak 7.547 utcai gázláng volt felszerelve.

A fővárosi gázvilágítás fejlődése a következő volt (Entwicklung der Gasbeleuchtung):

	Főcsőhálózat hossza Länge der Hauptrohre m	Lángok összesen Zusammen	Flammen utcai auf den Strassen	Termelt gáz Erzeugtes Gas ezer köbméter	Leadott gáz — közvilágításra öffentliche Beleuchtung	Abgegebenes Gas magán- fogyasztásra Privatverbrauch Kubikmeter
1874	63.200	57.814	2.803	7.672	1.492	5.317
1880	97.534	71.276	4.267	9.577	2.071	7.129
1885	143.287	103.978	5.699	16.075	3.062	11.861
1890	239.695	148.921	8.065	21.211	4.230	15.577
1895	314.229	204.589	10.608	30.687	5.543	23.824
1900	434.463	289.624	14.889	38.424	7.329	28.980
1905	510.253	344.677	16.788	46.127	8.708	35.814
1910	601.152	419.994	21.514	63.033	11.308	47.832
1915	775.401	844.431	31.207	91.666	18.703	66.967
1917	781.749	904.522	31.322	105.610	14.626	84.642
1918	785.359	896.819	31.463	95.828	10.080	79.013
1919	786.580	871.775	29.174	58.576	4.942	48.082
1920	787.031	845.353	11.676	71.452	3.934	59.668
1921	786.236	817.373	12.436	85.828	5.073	71.556
1922	786.584	821.355	8.068	93.363	5.823	79.365
1923	785.582	842.772	7.547	92.900	6.122	77.113

A gázüzem, amellett, hogy törleszti saját befektetési költségét, ingyen adja a közvilágítási gázt, továbbá a városi épületek világításához a gázt, megtéríti a külső részeken mellőzhetetlen petróleumvilágítás költségeit, jókarban tartja a városi épületek gázmérőit és megtéríti a nagy közlekedési útvonalaknak villamos ívlámpákkal történt megvilágításához szükséges áram és fenntartás költségeit. A gázüzem eszerint tekintélyes hasznot is hajt a városnak, amely a következő adatokból ismerhető fel:

	Befektetett tőke Investiertes Capital ezer korona	Bevétel Einnahmen —	Kiadás Ausgaben —	A főváros részese- dése Participation der Commune Kronen
1911	21.144	—	—	4.601
1912	21.144	—	—	5.329
1913	26.296	17.927	17.072	5.469
1914	50.713	18.275	17.541	5.040
1915	61.954	20.274	19.671	5.386
1916	67.801	23.017	22.412	5.688
1917	67.826	28.082	27.465	6.257
1918	67.848	40.541	40.360	7.294
1919	67.867	56.577	73.907	8.619
1920	67.988	191.481	190.863	16.257
1921	68.152	532.032	531.375	65.240
1922	68.152	5,516.579	2,501.149	199.041
1923	68.152	37,020.698	35,511.955	2,609.013

Villamos világítás. (Elektrische Beleuchtung.) (V. ö. a 74. sz. táblát.) A villamos világítás Budapesten 1893-ban indult meg, két magánvállalat, a Magyar villamosági részvénytársaság és a Budapesti általános villamossági részvénytársaság gyártelepén; mivel az utcai világításra nézve a gázgyárak monopóliuma állott fenn, a villamos világítás csak a magánszükséglet kielégítésére szorítkozott. 1909-ben azonban a közgyűlés engedélyt adott a Budapesti általános villamossági r.-t.-nak, hogy a Rákóczi-útnak a Károly-körúttól az Erzsébet-körútig terjedő részén próbaképpen 38 drb villamos ívlámpát állítson fel. A kísérlet sikeres volta arra indította a közgyűlést, hogy a villamos világítást fokozatosan kiterjessze az összes körutakra és főbb utcákra. Mivel pedig a két villamos vállalat megváltását célzó tárgyalások nem vezettek eredményre, a közgyűlés az utcai világításhoz szükséges villamos áramot a Phöbus részvénytársaságtól és a városi villamos vasúttól vette kölcsön. Egyúttal azonban már 1909-ben megindította a harmadik elektromos telep megépítésének előmunkálatait, amely telepre a közgyűlés a lágymányosi téli kikötő, a Hengermalom-utca és a Budafoki-út közti telket jelölte ki. A telep építését a székesfőváros 1911 június hó 28-án kelt 1275/1911. sz. intézkedésével rendelte el; az építés 1912 augusztus 2-án vette kezdetét és a telep 1914 július hó 8-án vétetett üzembe. A gépek összes teljesítőképessége: 20.000 kilowatt, a kábelhálózat hossza: 182 kilométer.

E telep az 1914. évi 158 millió koronás kölcsönből épült és a kölcsönből eddig 9,798.951 korona használtatott fel befektetésre. Jelenleg 16,091.354 korona van a központi telepbe és a kábelhálózatba befektetve.

A magántulajdonban levő elektromos telepek megváltására vonatkozó tárgyalások újból felvételén, a székesfőváros a Magyar Villamossági r.-t. Váci-úti

telepének megváltását 1912 május 21-én kelt 66.929. sz. intézkedésével határozta el és a telepet 1914 június 1-én 20,057.752 K megváltási ár (és a beváltás tárgyát nem képező vagyontárgyaknak 2,048.000 K áron való megvétele) mellett saját kezelésébe tényleg át is vette. A gépek összes teljesítőképessége 16.000 kilowatt, a kábelhálózat hossza 295 kilométer.

E telep megváltása az 1916. évi 80 millió koronás kölcsönből történt és a megváltási összeg 23,753.753 koronát tett ki. Jelenleg 28,588.668 korona van befektetve.

A Budapesti általános villamossági r.-t. Berzencei-utcai telepének megváltását a székesfőváros 1915 július 21-én 749. kgy. sz. a. határozta el; a megváltás az 1918. évi 150 millió koronás kölcsönből történt s a főváros ezévi április 1-én vette a telepet birtokába. A megváltási összegből eddig 27,000.000 korona fizetett ki. Jelenleg 34,735.981 korona van a telepbe beépítve. A gépek összes teljesítőképessége 27.000 kilowatt, a kábelhálózat hossza 499 kilométer.

A két telep megváltásával a székesfőváros az elektromos világítást teljesen a maga kezében tartja. A községi elektromos vállalatok részesedés címén is tekintélyes összeggel gyarapítják a községi pénztárt (Finanzgebahren der Elektrizitätswerke):

	Befektetett tőke Investiertes Capital	Bevétel Einnahmen	Kiadás Ausgaben	A főváros részesedése Participation der Commune
	ezer korona — tausend Kronen			
1914	32.013 ⁹	3.476 ⁷	2.362 ³	1.841 ⁰
1915	34.777 ⁰	8.280 ⁰	7.141 ³	2.589 ¹
1916	35.818 ⁹	9.897 ²	7.675 ⁴	2.661 ⁰
1917	38.008 ⁷	10.816 ⁶	9.598 ⁹	2.355 ⁸
1918	73.336 ¹	24.822 ⁴	22.784 ⁸	3.895 ³
1919	79.416 ⁰	88.462 ⁴	85.601 ²	14.333 ⁷
1920	97.426 ⁸	230.125 ⁹	219.575 ³	41.516 ¹
1921	174.087 ²	502.758 ⁴	491.478 ³	97.848 ⁰
1922	328.548 ⁶	1,636.117 ³	1,624.766 ⁵	183.929 ⁸
1923	5,759.895	41,866.989	40,299.145	11,040.629

Vízvezeték. (Wasserwerke.) (V. ö. a 75. és 76. sz. táblákat.) Budapestnek jó ivóvízzel való ellátása régi idők óta foglalkoztatta a város intéző köreit. A jobbparton már a rómaiak idejében volt vízvezeték, melynek nyomai Aquincum közepében ma is látszanak. Mátyás király palotájába óncsövezeték szállította a vizet a Svábhegy egyik forrásából. 1728-ban a svábhegyi orvoskút vizét vezették a Várba s a XVIII. század végén a Duna vizét is vezették oda fel. Midőn a vízvezeték 1850. és 1860. körül elégtelenné vált, Clark Ádám 104.000 korona költségen új vízvezetékot épített, mely egész Budát ellátta vízzel; ez utóbb a budai végleges vízműbe kapcsolatot be.

A főváros balparti része a hatvanas évek végéig kutakból fedezte vízszükségletét; a talaj fertőzöttsége miatt ebben közegészségügyi szempontból nagy veszély rejlett, azért Pest városa 1868-ban *Lindley Vilmos* angol mérnök által, már akkor is ideiglenesnek tekintett vízművet építtetett; ennek szivótelepe a Lipótvárosban,

a felső Dunaparton volt elhelyezve s a vizet természetes szűrő alapján 3 kútból nyerte. A hetvenes években ez a szállított víz minősége tekintetében sem megfelelő s 5,600.000 koronába került vízmű a negyedik szivókút létesítése dacára elégtelennek bizonyulván, miután Lindley annak kibővítésére nem vállalkozott, a főváros hatósága *Wein János* tervei alapján a vízművet (1879) oly módon bővítette ki, hogy a meglévő 4 szivókúthoz, egy a Duna 0 pontja alatt 4·5 m-nyi mélységben fekvő gyűjtőkút csatoltatott; ezáltal a naponkénti vízmennyiség 20.000 m³-re emeltetett, de az új országház alapozó munkái miatt ezt a telepet 1884–1886-ban át kellett helyezni, a vízművet pedig ismét kibővíteni. Ez a kibővítés, bár 1885 óta a főváros balparti része a budai vízműből a Margithidon át naponként 10.000 m³ vizet nyert, nem volt elegendő a vízszükséglet fedezésére s azért nemcsak a kültelek, de a beltelkek nagy része (a Nagymező- és Klauzál-utcától kifelé eső részek) állandóan szüretlen vizet kaptak. (Ennek szállítása csak 1899. május havában szűnt meg.)

E tarthatatlan állapotok s a Budapesten pusztító különféle járványok elődázhatatlanná tették a vízszükséglet fedezését, ezért a főváros, nem várva be a végleges vízmű létesülését, 1889-ben a meglévő vízművet a közmunkák tanácsának javaslata alapján a Margithid mellett épített mesterséges szűrőteleppel bővítette ki, melynek napi vízszolgáltatása 25.000 m³ volt; ezáltal a beltelkek ugyan mind szűrt vízhez jutottak, de csakhamar bebizonyult, hogy a mesterséges szűrőtelep vize alig jobb a szüretlennél.

A végleges vízmű létesítését a közmunkatanácsnak a mesterséges szűrőkhöz való ragaszkodása évekig késleltette; végre az 1892. évi kolerajárvány hatása alatt a főváros annak kiépítését 15 millió korona költségen elhatározta s addig is, míg e nagy mű elkészülne, 30.000 m³ vizet szállító s a végleges vízműbe utóbb beilleszthető ideiglenes vízmű s 3 kisegítőtelep létesítését kezdte meg (3·44 millió korona költséggel). Ugyanezen időben történtek meg az előkészületek a végleges vízmű építésére, mely a káposztásmegyeri határban tervezetett, ahol próbafúrások egy 10 m vastag kavicsréteg létezését konstatálták, mely vízálló agyagrétegek közé helyezve, kitűnő vizet szolgáltathat. Az építést 1893. április 24. kezdték *Salbach* tervei szerint, függélyes kút rendszerrel. 4 ily kút épült, melyek még az év folyamán 30.000 m³ vizet szolgáltattak. (A fővezetéket a Külső Váci-út mentén fektették le 7 km hosszúságban és 1·2 m átmérővel; a vezeték a nyugati pályaudvar mellett csatlakozik a régi csőhálózathoz.) A vízmű második részlete 1894-ben épült a rákos-palotai szigeten, 4 kút, melynek vize 497 m hosszú alagútban vezetetik a Duna-medre alatt Káposztásmegyerre. A harmadik részlet 1896-ban épült, 7 kút, melyeknek vizét 2·8 km hosszú kettőscsatorna viszi a víztartóba, mely az alsó részlet melletti szivattyútelepnél van. Minthogy az így létesített vízmű nem adta a *Salbach* által tervezett vízmennyiséget, a vízmű újabb kiterjesztése véttetett folyamatba *Kajlinger Mihály* tervei szerint, még pedig olyformán, hogy most már egyrészt a dunakeszi Dunapart, másrészt a szentendrei sziget partján 9·2 km kiterjedésben több mint 60 szivókút építetett, melyek közepes (nyári) vízállás mellett naponként 170.000 m³, alacsony (őszi és téli) tartós vízállás mellett pedig 125.000 m³ vizet képesek szolgáltatni. Az új nagy káposztásmegyeri vízmű 1904 április 20-án kezdte meg a vízszállítást. A vízmű 240.000 m³ maximális napi termelésre van előirányozva 13 km partvonal felhasználásával. A jelenleg kiépített 9·2 km partvonal, a 3 alagút s a 3 szivattyútelep teljes felszereléssel (terület nélkül) 10,734.827 K-ba került. E munkákkal kapcsolatban a balparti csőhálózat is lényegesen kibővítettetett. 1899-ben

lerakták a második fővezetékét, a Váci-úton s a Gellért-hegyen vízmedencét építettek, melynek feneké 42 m.-el van a Duna normálszintje fölött, míg a régi kőbányai medence csak 33,66 m magas. A kőbányai vízműtelep is megnagyobbított szivattyú teleppel, mely a régi víz medence vizét egy víztoronyba hajtja, honnan a város magasabb fekvésű részeibe vezetetik.

A Duna jobbpartjának vízműve 1,7 millió forinton Wein János terve szerint 1881-ben épült; szivattyútelepe Újlakon, a Lujza-malom előtt van; innen a víz 7 különböző magasságú medencébe hajtatik, melyekből Buda minden részébe a (Svábhegyre is) eljut. A vízmű naponként 31.000 m³ kitünő vizet szolgáltat. 1883-ban ezt kiterjesztették Óbudára is s 1894-ben néhány vízszintes szivókútát építettek és az újlaki vízművet lényegesen kibővítették. Utóbb Kajlinger Mihály az eredeti terv elejtésével a budai vízmű építését is a káposztásmegyeri rendszer alapján hajtotta végre.

A székesfőváros vízellátását szolgáló telepek részben termelő, részben pedig átemelő vagy továbbító telepek. A balparti vízellátási zónában, melyhez a jobbparti résznek a Gellérthegytől Kelenföld felé eső része is tartozik, termelőtelepek a káposztásmegyeri, országháztéri és népligeti vízmű, míg a kőbányai átemelőtelep. A jobbparti vízellátási zónában, mely Budának a Gellérthegyig terjedő részét foglalja magában, termelőtelep csak a budaújlaki, míg a krisztinavárosi, óraúti, buda-keszi-úti és gellérthegyi telepek átemelő vagy továbbító telepek. (E telepek részletes leírását lásd az 1922. évi Költségvetés 394—395. lapjain.) A vízművek összes beruházási költségei 1922. év végéig 48,096.660 koronára rúgtak.

A vízműtelepek fokozatos kiépítésével lépést tartott a csőhálózat fejlesztése is. 1874-ben a csővezeték hossza 104.485 méter volt, miből csak 14.000 m esett a jobbpartra; 1890-ben már 384.862 métert értek el a vezetékek s húsz évvel reá megkétszereződött hosszuk. Ma az összes csővezetékek hossza 884.713 m. Éppen úgy szaporodott a vízzel ellátott házak és helyiségek száma is, amaz 1.335-ről 17.135-re, utóbbi 88.169-ről 965.123-ra. 1896-ban állította fel a város az első vízmérőórákat; amióta azoknak alkalmazása kötelezővé tétetett, számuk rohamosan emelkedett, ma 25.375 van elhelyezve.

A szállított víz mennyiségéből 1899-ig elég sok esett a szüretlen dunavízre, amely p. o. 1896-ban (5 millió köbméterrel) az összes vízfogyasztás egy tizedrészét tette ki. 1899-ben a szüretlen víz szállítása teljesen beszünttetett. A szűrt víz mennyisége 1874-ben csak 2,207.000 köbméter volt; a vízművek fejlesztésével és bővítésével a termelt víz mennyisége is rohamosan emelkedett, 1890-ben már 24,671.000 köbméter volt, 1900-ban már megközelítette az 50 millió köbmétert, tetőpontjára hágott 1917-ben 87,838.000 köbméterrel s azóta 70 millió m³ körül ingadozik.

A termelt vízmennyiségnek ez a fokozódása lényegesen meghaladja a népesség szaporulatát. A régi időben a vízmű a városnak csak egy részét és így a lakosságnak is csak egy töredékét látta el vízzel, a népesség nagy része kutakból fedezte vízszükségletét. A vízmű kiterjesztésével a kutak szerepe mindjobban háttérbe szorult, a népességnek nagyobb és nagyobb tömegeit látja el a vízvezeték, de az utcaöntözés és a köztisztaság is fokozódó mértékben fogyaszt vizet, úgyhogy a lakosság fejére számított átlagos napi vízfogyasztási átlag aránytalanul magasabb, mint a régi időkben, anélkül, hogy ebből a fejenkénti vízfogyasztásnak tényleges emelkedésére szabadna következtetni.

A vízművek és a vízellátás fejlődése a következő (Entwicklung der Wasserwerke und Wasserversorgung):

	Csővezeték hossza Länge der Rohrstränge Meter	Vízzel ellátott Mit Wasser házak Hauser	versehene helyiségek Localitäten	Vízmérőórák Wasseruhren	Szállított szűrt víz Geliefertes összesen insgesamt 1000 m ³	filtrirtes Wasser fejenkénti napi átlag Tagesverbrauch pro Kopf Liter
1874	104.485	1.335	88.169		2.207	20.3
1880	151.366	2.526	155.754		7.972	59.1
1885	218.420	6.643			15.435	98.2
1890	384.862	8.786	352.069		24.671	136.0
1895	469.496	11.940			41.581	187.5
1900	568.453	12.273	692.815	3.564	47.907	182.3
1905	665.404	13.453	618.057	6.922	55.106	193.1
1910	765.946	15.046	720.932	12.354	73.368	230.9
1915	869.225	17.425	911.533	18.109	75.008	210.4
1920	880.978	16.765	943.183	18.805	74.913	218.2
1923	884.713	17.135	965.123	25.375	70.446	204.0

A székesfőváros a vízműveket sohasem tekintette jövedelmező vállalkozásnak és azokból hasznot húzni nem kívánt. A vízművek nem képeztek önálló vagyongazdálkodási tárgyat, fenntartásuk és fejlesztésük a községi alapról történt s a beruházott tőke törlesztése nem kívántatott meg. Ilyformán tényleges bevételeik fedezték a felmerülő fenntartási költségeket, sőt rendszerint többletet mutattak fel, mely az újabb időben évente néhány millió koronára rúgott. A háború alatt megnehezedett a vízművek anyagi helyzete, amely csak legújában került megint egyensúlyba a vízdíjak erős emelése folytán. A vízművekbe fektetett összegek igen nagyok; 1918-ban 34,966.000 koronában állapította meg a zárszámadás a vízművek vagyónállapotát. Azóta pénzünk értékének rohamos csökkenése folytán ezek a vízművek becsértéke számszerűleg óriásilag növekedett: 1922-ben 462 millióval, 1923-ban 6.071 millióval szerepel a számadásokban.

A vízművek vagyoni fejlődése a következő volt (Vermögensverhältnisse der Wasserwerke):

	Vagyonállapot Vermögensstand	Bevétel Einnahmen	Kiadás Ausgaben	Személyzet száma Stand	Personal illetményei Bezüge 1000 K
	ezer korona — tausend Kronen				
1874	5.537	408	199	23	76
1880	6.947	699	227	25	96
1885	10.752	1.282	431	40	144
1890	11.482	1.768	641	52	216
1895	18.603	2.778	1.077	160	248
1900	24.025	3.563	1.049	220	262
1905	28.714	4.789	1.165	342	422
1910	31.047	5.713	1.482	380	545
1915	34.590	7.757	2.647	471	682
1920	72.989	29.769	80.949	600	13.996
1921	93.737	107.558	159.834	743	27.371
1922	462.400	189.578	193.261	791	37.507
1923	6,071.400	8,971.338	8,700.656	913	1,912.372

Csatornázás. (Canalisierung.) (V. ö. a 77. sz. táblát.) A 18-ik században Pest, Buda és Óbuda szennyvize még nagyjából nyílt árkokban és nagy vízállás mellett elöntéseket okozva folyt le a Dunába. A 19-ik század közepén épültek az első rendszeres csatornák, melyek lassanként kiterjesztettek a város nagyobb részére, úgyhogy 1879-ben a balparti résznek már kétharmada csatornázva volt, mintegy 90 km hosszúságban. E csatornák azonban sugárrendszer szerint lévén építve, a város területén belül 8 ponton ömlöttek a Dunába, minek folytán egyrészt a folyam vize a főváros mentén beszennyezett, másrészt magasabb vízállás mellett a csatornában a város alá behatolt s az ürülékek szabad lefolyását akadályozva, a talajt és a levegőt fertőzte. Ez okból új csatornázási terv készült, mely a sugárrendszer megszüntetése mellett a Duna mellett párhuzamos főgyűjtők és egy a Nagykörúton fektetendő második főgyűjtő alkalmazása által kívánta a csatornázás kérdését megoldani.

A csatornák eleinte téglából épültek, míg 1870-től kezdve a betoncsatornák részesültek előnyben; ezeknek hossza 35 év alatt meghatszorosodott. A jelenlegi hálózatnak főbb vonalait lényegében az 1882-ben készült és később átdolgozott tervek állapították meg. 1896-ban készültek el a főgyűjtők, amelyekhez folytatólagosan új és új, valamint átépített mellékgyűjtők kapcsolódnak. 1923-ban a főcsatornák hossza 42.647 méter, a mellékcsatornáké 404.775 méter, az egész csatornahálózat hossza 447.422 méter.

A meglévő csatornák karbantartását és tisztítását a székesfőváros házikezelésben végzi.

A végleges csatornahálózat tervezete szerint átépített utcacsatornák, mellék- és főgyűjtők teszik majd lehetővé a szennyvizeknek rendszeres, akadálytalan és eliszapítás nélkül való lefolyását.

A csatornában összegyülemelő szennyvizeket a főgyűjtők útján a központi és a III. kerületi csatornaszivattyútelep távolítja el.

A központi csatornaszivattyútelep a IX., Soroksári-út 31. szám alatt lévő 10.037 négyszögöl nagyságú fővárosi telken 1893. óta áll üzemben. A telep a főgyűjtőcsatornák közvetítésével Budapest balpartjának csatornahálózatából a szennyvizeket és záporok alkalmával a csapadékvizeket szivattyúzza a Dunába. Ezáltal eleget tesz azon egészségügyi követelményeknek, hogy az összes szennyvizek a város területén kívül egy helyen távolíttatnak el és nem fertőzik meg a folyam vizét a város belterületén.

A központi csatornaszivattyútelep üzemével kapcsolatos a mintegy 17 km hosszú főgyűjtőcsatornák állandó ellenőrzése és tisztítása és az ott elhelyezett gépészeti berendezések (vészkömlők, zsilipek, daruk, lejáróházak stb.) karbantartására. Rendes viszonyok között ezen munkákon állandóan több munkáscsoport dolgozik. A főgyűjtők tisztítása iszapkotrócsolnakok segítségével történik, a szivattyútelepre érkező iszap tömegeket elevátorkészülék emeli ki. Kellő fertőtlenítés és kezelés után az iszap waggonokba rakva kerül elszállításra és mint trágya felhasználásra.

Az óbudai csatornaszivattyútelep (III., Zsigmond-tér 1. szám) hasonló célt szolgál, mint a balparti telep. 1916 óta van üzemben és Óbuda szennyvizeit szivattyúzza a Dunába. Berendezése egészen modern.

A csatornahálózat kiterjesztése a következő adatokból ítélhető meg (Ausbreitung des Canalnetzes):

	Főcsatorna	Mellékcatornák		Összesen
	Hauptcanal	tégltől aus Ziegeln	betontól aus Beton	
a csatornák hossza méterekben — Länge der Canäle in Metern				
1890	23.732	151.697	43.518	218.947
1895	23.732	156.622	65.954	246.308
1900	27.713	156.622	108.011	292.346
1905	30.017	156.455	132.394	318.866
1910	34.131	151.059	188.450	373.640
1915	41.251	146.754	254.538	442.543
1920	42.647	145.358	258.126	446.131
1923	42.647	145.358	259.417	447.422

A csatornák értéke az 1921. évi zárszámadás szerint 26,601.499 korona volt. A csatornák építésére és fenntartására fordított összegek, valamint a csatorna-építési járulékból befolyó bevételek a következők voltak:

	Csatornák építése	Csatornák fenntartása	Csatornaépítési járulékok
	Bau von Canälen	Erhaltung der Canäle	Canalisierungs- beitrag
k o r o n a — K r o n e n			
1874—1880	2,790.184	495.428	1,036.901
1881—1885	848.162	365.794	272.108
1886—1890	907.956	339.982	529.360
1891—1895	588.200	413.968	264.140
1896—1900	1,155.951	903.493	442.470
1901—1905	1,019.551	695.487	261.949
1906—1910	2,159.018	821.142	839.853
1911—1915	2,671.572	1,514.963	1,855.313
1916—1920	3,019.459	8,017.874	1,187.305
1921	3,061.861	8,501.625	179.361

Utcaburkolatok és útépítések. (Strassenpflaster und Strassenbau.) Budapest székesfőváros területén 5,509.005 m² kocsitűt és 2,089.770 m² gyalogút van burkolva; a gyalogútszegélyezés hossza 857.252 folyóméter. A kocsitűtökből 1,441.180 m² bazalt- vagy trachytkövel, 330.110 m² bazalt kiskövel, 636.840 m² aszfalttal, 88.834 m² fakockával és 716.431 m² keramittal, továbbá 2,611.588 m² makadamburkolattal van ellátva. A gyalogutakból 683.105 m² aszfalttal, 697.064 m² kövel, 3.367 m² keramittal van burkolva, 706.464 m² terület pedig részben murvával, részben kavicsal van beterítve.

A felsorolt burkolatnemek közül tartósság és fenntartási költségek szempontjából első helyen a kőburkolat, utolsó helyen a makadamburkolat áll. Az utóbbit nagyobb forgalmú útvonalokon minden évben gyökeresen kell javítani.

A hosszantartó háborúban a teherautók nagy rombolásokat okoztak az aszfalt- és keramitburkolaton, úgyannyira, hogy ezeket a burkolatokat különösen a nagyobb forgalmú útvonalokon kőburkolattal kell kicserélni.

A makadamutak karbantartását a kerületi elüljáróságok házilagosan végzik. A kőburkolatjavítási munkákat a kerületi elüljáróságok szerződött vállalkozókkal

végeztetik, akiknek a szükséges kőanyagot a székesfőváros bocsátja rendelkezésére. Az aszfalt- és keramitburkolatokat 1916 végéig évenként és négyzetméterenként fizetendő általányárért a szerződött vállalkozók tartották jókarban. 1919-től kezdve a főváros az általányt megszüntette és csak a valóban teljesített javítási munkákért fizet a vállalkozónak. Az aszfaltburkolatok karbantartásának egyrészét újabban a székesfővárosi kátrányozó és bitumenező telep házilagosan végzi, amely üzemnek a ténykedése ármérséklő hatással van a vállalkozók által követelt egységárakra. Ez az üzem végzi a fakockaburkolatok javítását is.

Az utca- és gyalogútburkolatok területének változásai a következő adatokból ismerhetők fel (Areal der Strassenpflaster und Trottoirs):

	Utcaburkolatok Strassenpflaster	Gyalogút- burkolatok Trottoir	Szegélykövek hossza Länge der Saumsteine Kilométer
	Hektár —	Hektaren	
1890	341·9	127·7	—
1895	375·8	145·8	—
1900	443·5	173·1	116
1905	456·6	165·8	650
1910	494·5	185·7	748
1915	532·7	201·6	824
1920	550·9	290·0	857
1923	551·0	290·0	857

Az útépitésre, új kövezésekre, utak és utcák fenntartására fordított összegek a következők voltak (Ausgaben für Wegbau, Neupflasterungen, sowie Erhaltung der Wege und Strassen):

	Utak építése és új kövezések Wegbau und Neupflasterun- gen	Utak és utcák fenntartása Erhaltung der Wege und Strassen	Összesen Zusammen	Bevételek ¹⁾ Einnahmen
	ezer	koronában	— in 1000 Kronen	
1874—1880	4.396·0	4.624·5	9.020·5	822·0
1881—1885	4.020·4	4.095·7	8.116·1	849·6
1886—1890	2.860·0	4.940·6	7.800·6	1.055·6
1891—1895	5.217·8	5.724·1	10.941·9	508·2
1896—1900	8.992·2	8.236·3	17.228·5	1.612·7
1901—1905	2.280·3	8.379·3	10.659·6	1.285·7
1906—1910	4.451·7	10.276·3	14.728·0	2.315·6
1911—1915	9.222·3	13.690·6	22.912·9	3.657·7
1916—1920	3.644·4	48.297·2	51.941·6	2.369·7
1921	8.667·5	36.081·0	44.748·5	753·6

¹⁾ T. i. útépitési és kövezési járulékokból, kövezetfenntartási költségtérítésből és az állami utak fenntartására adott államsegélyből.

7. Községi közigazgatás és háztartás.

(Gemeindeverwaltung und Haushalt.)

(V. ö. az 54—62. számú táblázatokat.)

Közigazgatási személyzet. — A közigazgatási személyzet illetményei. — Községi háztartás. — Községi ingatlanok. — A főváros kölcsönei. — Befejezés.

Verwaltungspersonal. — Bezüge des Personals. — Gemeindefhaushalt. — Realitäten der Commune. — Darlehen der Commune. — Schluss.

Közigazgatási személyzet. (Verwaltungspersonal.) (V. ö. az 54. sz. táblát.) Az a nagyszabású, kiterjedt közigazgatási apparátus, mely ma Budapestet igazgatja, ötven évvel ezelőtt méreteiben még igen szerény szervezetből indult ki, mely egyrészt a főváros természetes fejlődéséből kifolyólag, másrészt a fővárosi közigazgatást ismételve átszervező törvények rendelkezéseiből nyerte mai méreteit.

Budapest törvényhatósági állását s szervezetét az 1872. évi XXXVI. törvénycikk szabályozta. E törvény irányelvül követte, hogy a fővárosi hatóság közjogi állása lehetőleg egyenlő legyen az ország egyéb köztörvényhatósági joggal bíró városaiéval és eltérések csak annyiban foglaljanak helyet, amennyiben azok a főváros autonóm és közigazgatási érdekénél s a fennforgó kivételes népességi, kulturális és politikai viszonyoknál fogva múlhatatlanul szükségesek. Az eltérések arra céloztak, hogy egyfelől a főváros szervezeti alakulása demokratikusabb legyen, de másfelől a kormánynak beavatkozása is biztosíttassék azon országos szempontoknál fogva, amelyek a főváros közigazgatási állapotához fűződnek.

Az a körülmény, hogy a fővárosi törvény Budapestnek csak oly autonómiát biztosított, aminővel bármely vidéki város rendelkezett, a főváros fejlesztésének egyik akadályává vált, mihez hozzájárult még az is, hogy ez az autonómia is nagyrészt csak látszólagos volt, mivel az állami törvények hosszú sora lényegesen megszorította; így az 1870. évi X. törvénycikk a városszabályozásnak majdnem egész területét, valamint az építésügyet a községi igazgatásból kivette és az állami szerv gyanánt létesített fővárosi közmunkatanácshoz utalta át; az 1881. évi XXI. törvénycikk pedig a közrendészetet is állami feladatnak minősítette.

Az 1872. évi XXXVI. törvénycikk által egyesített főváros közigazgatási személyzete az egész vonalon kevesebb volt, mint azelőtt a három város személyzete s régi tiszti létszáma. A közigazgatási hivatalok összes személyzete ugyanis 1874-ben csak 523-ra rúgott s ez a létszám annyira elégtelen volt, hogy csakhamar új szervezések és új reformok szüksége merült fel. Ezek közül leglényegesebb volt a kerületi elüljáróságok újjászervezése az 1893. évi XXXIII. törvénycikk által, majd a központi igazgatás szervezetének 1911-ben történt módosítása, melyet a törvényhatósági közgyűlés — a fővárosi törvény rég sürgetett revíziójának elmaradása folytán — saját hatáskörében hajtott végre.

A közigazgatási apparátus erős fellendülése nagyrészt a fővárosi közigazgatásban felmerült új irányzatok hatása alatt állott be. Míg azelőtt a városi hatóság túlnyomóan csak szoros értelemben vett adminisztratív működést fejtett ki, addig újabb időben a városigazgatás terén új és modern irányzatok érvényrejuttatását tette feladatává. Ennek következménye lett az a nagy községesítési politika, mely a gázgyárak megváltásával indult meg s lassanként kiterjedt a községi élet minden ágazatára, egyrészt jelentékeny jövedelmi forrásokat biztosítva a városnak, másrészt odatörekedve, hogy a nagy üzemek és közszolgáltatások (világítás, víz, közlekedés stb.) a közönség és a község érdekeinek szolgálatába állíttassanak és egészséges községi szociálpolitika létesíttessék.

A községi közigazgatási személyzet létszáma az említett reformok és a város nagyarányú fejlődése folytán gyorsan emelkedett. Az 1874-ben csak 523 főre rúgó közigazgatási személyzet létszáma 1890-ben már 784 volt, a kerületi elöljáróságok átszervezése folytán azonban megkétszereződött, úgyhogy 1897-ben már 1.539-re rúgott. Erős létszámemelkedéssel járt a központi igazgatásnak 1911-ben történt módosítása s az ideiglenes hivatalnokok státusának megszervezése, úgyhogy az 1916—1919. években a létszám 2.300-ra ment fel, mely utóbb 2.892-ig emelkedett, a legnagyobb emelkedést mutatva a tanácsi ügyosztályok és a kerületi előljáróságok létszámánál.

A közigazgatási hivatalok összes személyzete volt (Gesamtpersonal der Verwaltungsämter):

	Mindössze Insgesamt	Tanácsi ügyosztályok Magistral	Kerületi előljáróságok Bezirks- vorstehungen	Számvevőség Buchhaltung	Adószámvetési hivatalok Steuerrech- nungsämter
1874	523	71	70	38	109
1880	597	86	130	38	109
1890	784	140	143	115	108
1897	1.539	142	506	134	398
1902	1.600	141	498	145	401
1910	1.861	189	558	166	411
1916	2.324	568	647	208	440
1923	2.892	900	928	303	347

A szoros értelemben vett közigazgatási hivatalok mellett újabban más hivatalok szerveztettek, melyek a közigazgatási hivatalok keretén kívül állanak, minők az anyakönyvi hivatalok, az idegenforgalmi hivatal, a telekértékhivatal, a hordójelző-hivatal, a városházi telefon- és a városházi gondnoki hivatal; ezeknek személyzeti létszáma a hivatalok számának szaporodásával karöltve emelkedett; 1890-ig csak a hordójelzőhivatal állott fenn, 1896-ban kezdték működésüket az anyakönyvi hivatalok s 1910 óta a többi (felsorolt) hivatalok. Személyzeti létszámuk volt 1874-ben 10, 1897-ben 95, 1910-ben 126 és 1923-ban 277.

A székesfőváros, mint kegyúr a katolikus egyházak lelkesi személyzetének s ének- és zenekarának költségeit fedezi. Ezen egyházi személyzet (Kirchliches Personal) száma volt 1874-ben 64, 1902-ben 95, 1910-ben 149 és 1923-ban 202.

A község szolgálatában álló személyzet legnagyobb kontingensét a tanügyi személyzet teszi. Erről már a 164.* lapokon részletesen beszámoltunk; e helyen szorítkozunk a főbb adatok felsorolására.

Tanügyi személyzet, az iskolaszolgákkal együtt (Lehrpersonal, inclusive Schuldiener):¹⁾

	Mindössze Insgesamt	Elemi iskolák Elementar- schulen	Polgári iskolák Bürgerschulen	Leány- gimnázium Mädchen- gymnasien	Felső kereskedelmi iskolák Höhere Handels- schulen
1874	570	329	33	—	—
1880	742	389	94	—	—
1890	1.321	794	220	—	(43)
1897	1.722	1.056	236	22	37
1902	2.460	1.477	374	38	54
1910	3.271	1.931	606	38	83
1916	5.008	2.481	1.079	57	216
1923	6.498	2.552	1.123	102	206

A közművelődés terén kifejtett hatósági ténykedés eredményei a városi nyilvános könyvtár, a fővárosi és aquincumi múzeum, a tanszerkészítő műhely, az iskolai növénykertek, az állat- és növénykert és a könyv- és könyvomda; a fővárosi múzeumot kivéve csupa új intézmény, mely az utolsó húsz évben keletkezett.

Személyzeti létszámuk volt (Personalstand der culturellen Anstalten):

	Mindössze Insgesamt	Könyvtár Bibliothek	Állatkert Tiergarten	Nyomda Druckerei
1897	2	—	—	—
1902	58	2	—	52
1910	156	11	—	120
1919	632	72	150	325
1923	588	81	150	280

Népjóléti és jótékony intézetek közül a főváros a szegényházakat, az árvaházakat, a szükséglakásokat, a népszállót és (1923-ig) a népjóléti központot tartja fenn, a régi időben a dologházat is.

Ezeknek személyzeti létszáma volt (Personalstand der Anstalten für Volkswohlfahrt):

	Mindössze Insgesamt	Szegényházak Armenhäuser	Árvaházak Waisenhäuser	Népszálló Volkshaus	Népjóléti központ Centrale für Volkswohlfahrt
1874	49	11	12	—	—
1880	94	40	30	—	—
1890	107	67	40	—	—
1897	121	66	35	—	—
1902	144	79	41	—	—
1910	114	65	35	—	—
1916	267	98	36	74	41
1923	396	164	65	62	75

Tekintélyes személyzetet foglalkoztat a köztisztasági szolgálat, ahová a köztisztasági hivatal, a csatornák fenntartása, a szemétszállító és feldolgozó üzem és a fuvartelep tartozik.

¹⁾ E felsorolásban a többféle iskolában működő tanerők többszörösen vannak számbavéve, a közölt számok tehát a tanerők valóságos létszámánál magasabbak. A tényleg alkalmazott tanerők számát lásd a 174.* oldalon.

Személyzeti létszáma volt (Personalstand des öffentlichen Reinlichkeitsdienstes):

	Mindössze Insgesamt	Köztisztasági hivatal Reinlichkeitsamt	Szemétszállító és feldolg. üzem Kehricht- aufarbeitung	Fuvartelep Fuhrpark
1897	20	—	—	—
1902	956	935	—	—
1910	1.687	1.078	—	585
1916	2.402	1.387	369	603
1923	2.205	1.031	295	802

Nagyfokú emelkedés tapasztalható a közegészségügyi intézmények személyzeti létszámában; itt az új nagy kórházak felállítása (köztük a háború alatt létesített Zita-kórház 1.233 személlyel), a Szent Gellért-fürdő megnyitása s a községi temetkezési intézet felállítása idézte elő a nagy személyzeti növekedést.

A személyzeti létszám volt (Personalstand der Sanitätsanstalten):

	Mindössze Insgesamt	Kórházak Spitäler	Fertőtlenítő intézetek Desinfections- anstalten	Fürdők Bäder	Temetők Friedhöfe	Temetkezési intézet Leichen- bestattung
1874	287	204	—	5	12	—
1880	403	301	—	10	24	—
1890	565	422	—	17	47	—
1897	707	570	44	21	41	—
1902	1.008	832	49	22	78	—
1910	1.252	1.025	66	21	86	—
1916	3.312	2.776	183	196	98	—
1923	4.217	2.680	282	701	98	295

A közélémezés szolgálatában álló intézetek közül legrégebb a marha-közvágóhíd, melyhez utóbb a sertésközvágóhíd és a lóhúsüzem járult. 1896-ban nyíltak meg a vásárcsarnokok. A többi intézmények nagyrészt a világháború alatt beállott élelmezési nehézségek hozták életre. Személyzeti létszámuk volt (Personalstand der Institutionen für Approvisionnement):

	Mindössze Insgesamt	Vágóhidak Schlacht- häuser	Vásár- csarnokok Markthallen	Kenyérgyár Brotfabrik	Élelmiszer- árusító üzem Lebensmittel- verkauf
1874	26	26	—	—	—
1890	36	36	—	—	—
1897	205	65	140	—	—
1902	255	136	119	—	—
1910	500	354	146	—	—
1916	1.100	269	143	240	360
1919	1.704	429	158	305	478
1923	2.144	615	267	373	696

A gazdasági üzemeket — az erdő- és mezőgazdaságon kívül — túlnyomórészt szintén a világháború alatti súlyos közállapotok teremtették meg. Ilyenek a konyhakertgazdaság, a hatósági zöldségüzem, a Tattersall és lóvásár, a ruha- és cipőüzem, a tüzelőszerraktár, az anyagszertár, a műszerüzem, a kátrányozó- és

bitumenezőtelep, a hirdetővállalat stb. Személyzeti létszámuk volt (Personalstand der ökonomischen Betriebe):

	Mindössze Insgesamt	Erdő- és mező- gazdaság Forst- u. Feld- wirtschaft	Konyhakert és zöldségüzem Küchergarten und Grünzeug- betrieb	Ruha- és cipőüzem Kleider- und Schuhbetrieb	Tűzelőszer- raktár Heizmaterial- lager	Műszerüzem Instrumenten- betrieb
1874	62	32	—	—	—	—
1890	75	44	—	—	—	—
1897	96	52	—	—	—	—
1902	145	94	—	—	—	—
1910	108	97	—	—	2	—
1916	379	55	33	—	83	115
1923	919	70	211	86	281	77

A nagy közüzemek közül 1912-ig csak a vízművek voltak a főváros kezében; a gázművek és az elektromosművek csak ekkor kerültek városi kezelésbe, azért az alkalmazott személyzet száma is azóta nőtt nagyra. Személyzeti létszámuk volt (Personalstand der kommunalen Betriebe):

	Mindössze Insgesamt	Vízművek Wasserwerke	Gázművek Gaswerke	Elektr. művek Elektricitäts- werke
1874	23	23	—	—
1890	52	52	—	—
1902	242	242	—	—
1910	385	385	—	—
1916	3.083	395	2.119	569
1919	4.133	456	2.114	1.563
1923	4.924	913	1.755	2.256

Végül a tűzoltóság létszáma is a főváros nagyobbodásával ekként emelkedett (Personalstand der Feuerwehr):

1874	68	1902	237
1880	80	1910	440
1890	153	1916	458
1987	176	1923	551

Összefoglalva a székesfőváros szolgálatában álló összes személyzetet, a következő összeállítást közölhetjük (Gesamtes Personal im Dienste der Hauptstadt):

	Mindössze Insgesamt	Közigazgatási hivatalok Verwaltungs- ämter	Iskolák Schulen	Köztisztaság Öffentliche Reinlichkeit	Köz- egészségügy Sanitäts- wesen	Köz- élelmezés Appro- visionierung	Köz- üzemek Communale Betriebe
1874	1.682	523	570	—	287	26	23
1880	2.153	597	742	—	403	30	25
1890	3.201	784	1.321	—	565	36	52
1897	4.932	1.539	1.722	20	707	205	173
1902	7.275	1.600	2.460	956	1.008	255	242
1910	10.027	1.861	3.271	1.687	1.252	500	385
1916	19.226	2.324	5.008	2.402	3.312	1.100	3.083
1919	21.051	2.322	5.378	2.435	2.774	1.704	4.133
1923	25.813	2.892	6.498	2.205	4.217	2.144	4.924

A közigazgatási személyzet illetményei (Bezüge des Personals) egyrészt a személyzet létszámának emelkedésével tartottak lépést, másrészt a többszöri fizetés-javítás folytán növekedtek. Utalva az 54. számú tábla részletes adataira, e helyen csak a főeredmények felsorolására szorítkozunk.

	Mindössze Insgesamt	Közigazgatási hivatalok Verwaltungs- ämter	Egyéb hivatalok Sonstige Ämter	Egyházak Kirchen	Iskolák Schulen	Közművel. intézetek Culturrelle Anstalten	Népjóléti intézetek Volks- wohlfahrt
ezer korona — Tausend Kronen							
1874	2.550 ⁹	1.106 ³	18 ²	54 ⁸	812 ³	7 ⁹	44 ⁷
1880	3.240 ⁷	1.173 ⁷	28 ²	60 ⁶	1.354 ⁵	9 ⁰	43 ⁰
1890	5.010 ²	1.591 ⁴	31 ¹	71 ⁷	2.259 ⁵	12 ⁴	48 ⁵
1897	9.596 ⁶	3.690 ⁶	144 ³	70 ³	3.906 ⁷	24 ³	80 ²
1902	12.551 ²	3.901 ⁸	162 ¹	127 ²	5.266 ⁴	69 ⁸	79 ⁰
1910	22.027 ¹	5.272 ⁴	221 ⁷	192 ⁷	10.398 ⁹	250 ¹	116 ⁶
1916	43.456 ⁹	7.394 ⁴	267 ³	222 ⁸	16.730 ²	1.082 ⁰	398 ⁹
1919	172.168 ⁵	13.948 ⁶	863 ⁷	270 ⁶	30.710 ⁷	6.057 ⁶	892 ⁰
1921	390.324 ³	16.465 ³	2.676 ²	356 ⁸	44.184 ⁵	13.413 ⁸	2.088 ⁶

	Köztisztaság Öffentliche Reinlichkeit	Közegészségügy Sanitätswesen	Közéltelmezés Appro- visionierung	Gazdasági üzemek Ökonomische Betriebe	Közüzemek Communale Betriebe	Tűzoltóság Feuerwehr
ezer korona — Tausend Kronen						
1874	—	294 ⁹	36 ⁵	47 ⁰	51 ²	77 ¹
1880	—	318 ¹	34 ³	78 ⁵	47 ²	93 ⁶
1890	—	603 ³	55 ¹	97 ¹	94 ⁴	145 ⁷
1897	26 ⁹	767 ¹	325 ⁴	176 ¹	205 ⁹	178 ⁸
1902	737 ¹	1.012 ⁸	485 ¹	182 ⁰	287 ³	240 ⁶
1910	2.076 ³	1.178 ⁴	948 ⁰	152 ⁹	597 ⁵	621 ⁰
1916	3.358 ²	2.851 ⁷	2.207 ⁴	859 ¹	7.344 ¹	739 ⁹
1919	13.028 ⁸	24.388 ⁷	15.066 ⁸	5.533 ²	58.985 ⁶	2.422 ²
1921	63.539 ⁷	46.850 ⁹	45.721 ³	25.624 ²	125.838 ⁰	3.564 ⁸

Községi háztartás. (Gemeindehaushalt.) (V. ö. a 60. sz. táblát.) A fél-század alatt nagygyá nőtt Budapest községi háztartása a régi szűk keretből csakhamar kinőtt és előre nem sejtett mértéket öltött. A rohamos fejlődésen, melyet más európai városok két-három generáció, sőt sokszor száz év alkotásai árán értek el, Budapest főváros rövid félszázad alatt ment át s így a hatóság az elé a nehéz feladat elé volt állítva, hogy az új fejlődés követelte intéz-ményekre szükséges költségeket azon rövid idő alatt teremtsse elő, amely alatt Budapest nagyvárossá fejlődött. Intézményeket, hivatalokat kellett alkotnia a rohamosan szaporodó lakosság közegészségi, értelmi, társadalmi, igazgatási és rendészeti szükségleteinek kielégítésére, azonkívül el kellett látnia a főváros ható-ságának ama feladatokat is, melyeket az államkormányzatból kifolyólag a törvény-hozás reáharított.

E nagy feladatok megkívánták, hogy a főváros hatóságának megfelelő jövedelmek álljanak rendelkezésre. A háztartási szükségletek fedezésére szükséges összegeknek legnagyobb része, átlag 60—65 százaléka, az állami egyenes adókra kivetett városi

pótlékokból, továbbá a hatóság közigazgatási tevékenységével vagy közigazgatási intézményeivel kapcsolatos illetékekből, díjakból, járulékokból, vámokból és javadalmakból került ki; a főváros saját ingatlanainak jövedelme, mely régebben igen jelentéktelen volt, 1912-ben már a bevételek 15 százalékát tette ki s azóta a főváros saját üzemének üzleti feleslege is igen jelentékeny összegekkel növelte a bevételeket. Az a körülmény, hogy a népesség leginkább vagyontalan bevándorlók által gyarapodott, továbbá hogy a főváros 1908-ig az egyenes adópótlékok kulcsát nem emelte, magával hozta, hogy az egyenes adókból eredő bevétel nem fokozódott abban az arányban amelyet a megszorított népesség szükségletei megkívánták s ezért a főváros a magánvállalkozás terére lépve, kénytelen volt ipari üzemeket alapítani s bizonyos közszükségletek kielégítését a maga számára monopolizálni. A nagyobb szabású befektetésekre pedig kölcsönöket kellett felvennie, melyek közül azonban az 1910 óta felvett külföldi kölcsönök — pénzünk elértéktelenedése folytán — a fővárosra nézve óriási anyagi megterhelést jelentenek.

A főváros községi háztartásának tüzetes tárgyalása túlmenvén e munka keretein¹⁾, csak a főbb adatok felsorolására szorítunk, melyek a háztartás arányainak növekedését engedik felismerni. E célból közöljük a községi alap bevételeit, kiadásait és vagyonállapotát, továbbá a különböző közigazgatási alapok s az önálló vagyonkezeléssel bíró üzemek bevételeit, kiadásait és vagyonállapotát, végül a községi ingatlanvagyon alakulását és a főváros kölcsöneinek állapotát. Tekintettel arra, hogy a székesfőváros utolsó költségvetése az 1921. évről szól, ezen felsorolásainkat is csak ezen esztendőig terjeszthetjük ki. (A részletes adatok a 60—62. sz. táblákban vannak közölve.)

a) A községi alap bevételei és kiadásai
(Einnahmen und Ausgaben des Communalfondes):

	Bevételek — Einnahmen			Kiadások — Ausgaben		
	Rendes és rendkívüli Regelmässige und ausserordentliche	Egyéb és átfutó Sonstige und durchlaufende	Összesen Zusammen	Rendes és rendkívüli Regelmässige und ausserordentliche	Egyéb és átfutó Sonstige und durchlaufende	Összesen Zusammen
	millió korona — Millionen Kronen					
1874	10 ²⁰	0 ⁶⁴	10 ⁸⁴	10 ¹⁹	0 ⁷⁵	10 ⁹⁴
1880	12 ⁰⁶	14 ⁴⁰	26 ⁴⁶	11 ³¹	15 ²²	26 ⁵³
1885	15 ⁴⁸	10 ²⁷	25 ⁷⁵	16 ¹⁸	9 ⁴⁵	25 ⁶³
1890	18 ²²	17 ⁷⁷	35 ⁹⁹	18 ²⁰	16 ⁸⁸	35 ⁰⁸
1895	26 ⁸⁸	27 ⁷²	54 ⁶⁰	27 ⁰⁶	26 ⁴⁰	53 ⁴⁶
1900	34 ⁷⁴	38 ⁸³	73 ⁵⁷	35 ¹³	37 ⁸¹	72 ⁹⁴
1905	38 ⁰²	27 ³⁴	66 ²⁰	40 ⁰⁸	25 ²⁹	65 ⁹⁵
1910	55 ⁶⁰	244 ⁹⁴	300 ⁶³	54 ⁹²	244 ³¹	299 ²³
1915	92 ²⁵	178 ⁰⁰	270 ²⁵	90 ²⁸	174 ⁵⁷	264 ⁸⁵
1918	140 ²⁰	357 ⁰⁸	497 ⁸⁸	156 ⁵⁷	344 ⁸³	501 ⁴⁰
1919	175 ⁰⁸	418 ⁷¹	594 ⁶⁹	273 ⁰²	327 ⁹¹	600 ⁹³
1920	427 ⁰⁴	829 ⁰⁵	1.256 ⁷³	415 ¹⁰	839 ¹⁹	1.254 ²⁹
1921	996 ⁵⁴	1.026 ²⁸	2.022 ⁸²	844 ⁹⁴	1.180 ⁹⁹	2.025 ⁹³

¹⁾ Utalunk „A negyvenéves Budapest“ című munka 232—377. lapjain megjelent tanulmányra, mely Budapest községi háztartását és pénzügeit tüzetesen tárgyalja.

b) A községi alap vagyónállapota (Vermögensstand des Communalfondes):

	Vagyon — Vermögen				Teher — Lasten		Tiszta vagyon Reines Vermögen
	Összesen Zusammen	Ebből — Hieron		Összesen Zusammen	Ebből kölcsonök Hieron Darlehen		
	Épületek Gebäude	Telkek Grundstücke	Tökék Capitalien				
	millió korona — Millionen Kronen						
1874 . . .	107 ⁵⁶	31 ⁵⁹	55 ²¹	3 ¹⁵	26 ²⁰	18 ⁰⁰	81 ³⁶
1880 . . .	119 ⁶⁷	39 ⁹²	53 ²¹	5 ⁷⁴	29 ⁷¹	23 ⁰⁴	89 ⁹⁶
1885 . . .	163 ⁵⁹	62 ¹⁷	77 ⁹²	1 ⁵⁹	32 ²²	24 ⁹⁶	131 ³⁷
1890 . . .	198 ³⁴	70 ¹⁹	98 ¹¹	16 ⁰¹	39 ⁶⁴	34 ³⁰	158 ⁵⁰
1895 . . .	271 ⁹⁹	95 ⁷⁸	141 ⁷⁸	14 ⁰¹	68 ⁹²	55 ⁷⁰	203 ⁰⁷
1900 . . .	322 ¹⁶	145 ⁶⁰	146 ¹²	2 ³⁷	120 ⁴⁷	103 ⁸⁶	201 ⁶⁹
1905 . . .	375 ⁴⁰	163 ⁷⁸	167 ⁴⁷	5 ¹⁵	158 ⁹⁸	145 ⁰⁴	216 ⁴²
1910 . . .	509 ⁶⁰	216 ²⁷	203 ⁴⁴	34 ⁵⁴	222 ³²	184 ⁸¹	287 ²⁸
1915 . . .	763 ¹⁰	308 ³⁷	189 ⁹⁵	154 ⁶⁴	490 ⁹²	426 ⁵²	272 ¹⁸
1918 . . .	992 ¹³	326 ⁰⁹	190 ⁹³	276 ⁷¹	776 ⁹⁰	643 ³⁹	215 ²³
1919 . . .	1.083 ⁴⁵	334 ⁰²	190 ⁶⁶	229 ⁷¹	922 ³²	637 ⁹⁵	161 ¹³
1920 . . .	1.542 ⁷³	357 ⁶¹	191 ¹⁹	245 ¹⁶	1.234 ⁸¹	832 ⁰¹	307 ⁹²
1921 . . .	2.730 ⁷⁹	381 ³⁰	192 ¹⁴	320 ⁹²	1.525 ¹³	825 ⁴⁰	1.205 ⁰⁶

c) Egyéb közigazgatási alapok (Sonstige Verwaltungsfonde):

	Bevétel Einnahmen	Kiadás Ausgaben	Vagyon Vermögen	Teher Lasten	Tiszta vagyon Reines Vermögen
	millió korona — Millionen Kronen				
1874 . . .	22 ⁸⁶	22 ⁸¹	13 ⁴⁴	4 ⁹³	8 ⁵¹
1880 . . .	5 ⁵⁵	5 ⁵¹	15 ⁷⁷	4 ⁶⁰	11 ¹⁷
1885 . . .	8 ⁶³	8 ⁸³	19 ⁸⁸	3 ⁷³	16 ¹⁵
1890 . . .	9 ¹⁸	9 ³⁹	25 ³³	4 ¹⁵	21 ¹⁸
1895 . . .	7 ⁸⁴	8 ⁴⁶	33 ⁰⁷	5 ⁸¹	27 ²⁶
1900 . . .	9 ³⁷	9 ⁷⁰	43 ⁵⁵	11 ⁰⁵	31 ⁰⁰
1095 . . .	35 ¹⁶	34 ⁹³	65 ⁸⁹	36 ³²	29 ⁵⁷
1910 . . .	22 ⁰⁶	22 ⁶³	69 ¹³	39 ⁶⁷	29 ⁴⁶
1915 . . .	32 ⁴⁷	31 ⁹⁵	82 ⁰⁶	44 ⁵³	38 ¹³
1918 . . .	88 ⁶⁷	87 ⁸³	128 ⁰⁹	80 ⁸¹	47 ⁷⁸
1919 . . .	189 ⁴³	196 ³⁰	217 ⁸⁵	167 ²²	50 ⁶⁸
1920 . . .	260 ⁴⁵	243 ⁵³	412 ¹²	343 ⁵⁶	68 ⁵⁶
1921 . . .	260 ⁰¹	234 ⁵¹	604 ²²	507 ²⁹	96 ⁹³

d) Önálló vagyonkezeléssel bíró üzemek.
(Betriebe mit eigener Vermögensgebarung):

	Bevétel Einnahmen	Kiadás Ausgaben	Vagyon Vermögen	Teher Lasten	Tiszta vagyon Reines Vermögen
	millió korona — Millionen Kronen				
1907 . . .	7 ¹⁵	7 ¹²	1 ⁵⁴	1 ¹⁰	0 ³⁸
1910 . . .	4 ⁰⁰	4 ⁵⁶	29 ³⁷	25 ⁶²	3 ⁷⁵
1915 . . .	81 ¹⁷	81 ²²	149 ⁵⁰	132 ⁷⁹	16 ⁷¹
1918 . . .	294 ¹⁶	342 ³³	237 ⁵⁸	207 ³⁷	30 ²¹
1919 . . .	465 ⁴⁶	458 ⁷⁵	417 ⁹⁸	398 ⁸⁰	19 ¹²
1920 . . .	1.065 ⁴⁸	1.061 ⁵⁰	680 ⁰⁷	622 ⁶³	57 ⁴⁴
1921 . . .	2.014 ⁹⁰	2.009 ⁹⁵	1.140 ⁵³	910 ²⁹	230 ²⁴

e) Valamennyi alap és pénzkezelési ágazat együttesen
(Hauptsummarium sämtlicher Fonde und Vermögensgebahrungen):

	Bevétel Einnahmen	Kiadás Ausgaben	Vagyon Vermögen	Téher Lasten	Tiszta vagyon Reines Vermögen
	millió korona — Millionen Kronen				
1874	33 ⁷⁰	33 ⁷⁵	121 ⁰⁰	31 ¹³	89 ⁸⁷
1880	32 ⁰⁰	32 ⁰⁴	135 ⁴³	34 ⁸¹	101 ¹²
1885	34 ³⁸	34 ⁴⁶	183 ⁴⁶	35 ⁰⁵	147 ⁵¹
1890	45 ¹⁷	44 ⁴⁷	223 ⁶⁷	43 ⁰⁹	179 ⁶⁸
1895	62 ⁴⁵	61 ⁹³	305 ⁰⁶	74 ⁷³	230 ³³
1900	82 ⁹⁴	82 ⁰⁴	365 ⁷¹	132 ¹²	233 ⁵⁹
1905	101 ⁴³	100 ⁸⁸	441 ²⁹	195 ³⁰	245 ⁰⁹
1910	327 ²⁹	326 ⁴³	608 ¹⁰	287 ⁰²	320 ⁴⁸
1915	383 ⁸⁹	378 ⁰²	995 ²⁶	668 ²⁴	327 ⁰²
1918	880 ⁷¹	931 ⁵⁶	1,357 ⁸⁰	1,064 ⁶⁸	293 ²²
1919	1,249 ⁵⁹	1,255 ⁹⁸	1,719 ²⁹	1,488 ⁴¹	230 ⁸⁸
1920	2,582 ⁶⁶	2,559 ²⁸	2,634 ⁰¹	2,201 ⁰⁰	433 ⁹¹
1921	4,297 ⁷⁸	4,270 ³⁹	4,475 ⁵⁴	2,942 ⁷¹	1,532 ⁸³

Ha végül azt vizsgáljuk, hogy a székesfőváros tiszta vagyona mily arányban van a főváros nagyságával, azaz a népesség számával, akkor arra az eredményre jutunk, hogy 1906-ig a vagyon alig gyarapodott a népességnél nagyobb arányban, úgy hogy tulajdonképpen a törvényhatóság vagyonosodásáról alig lehet szó; a lakosság egy fejeére ugyanis akkor sem jutott nagyobb köztvagyon, mint a főváros egyesítésekor. Innentől kezdve azonban a fejquota emelkedik s 1920-ig 467 koronára emelkedik, a községi vagyon tehát lényegesen szaporodott, miként az alábbi összeállítás mutatja (Verhältniss des gesammten Reinvermögens zur Bevölkerung):

	Népesség Bevölkerung	Összes tiszta vagyon Gesammtes Reinvermögen 1000 K	A lakosság 1 fejeére jut Pro Kopf der Bevölkerung K
1874	296.867	89.870	303
1880	370.767	101.126	273
1890	506.384	179.682	355
1900	733.358	233.590	318
1906	791.748	249.293	315
1910	880.371	320.482	368
1920	928.996	433.915	467

Ha azonban azt kutatjuk, hogy ez a vagyonemelkedés honnan ered, úgy megállapíthatjuk, hogy a községi alap tiszta vagyona az utolsó évtizedben mindössze csak 20 millió koronával gyarapodott, a többi közigazgatási alapoké 38 millióval lett nagyobb, ellenben az önálló ügykezeléssel bíró üzemek vagyonszaporulata ezen tíz év alatt 54 millió koronára rúgott. Látható tehát, hogy a székesfőváros vagyonának jelentékeny részét (1920-ban már 29 százaléka) a községi alapon kívül álló külön alapok és üzemek vagyona teszi és hogy különösen az üzemek jelentékeny s rohamosan nagyobbodó vagyonának mily nagy szerepe van a székesfőváros vagyoni helyzetének alakulásában. Világos tehát, hogy a községi üzemek visszafejlesztése vagy megszüntetése, amely egyúttal a községi alapot igen jelentékeny részesedéstől fosztaná meg, nem válnék a főváros javára, hanem a köz rovására és ártalmára volna.

A tiszta vagyon ugyanis ekként oszlott meg (Verteilung des Reinvermögens):

	Községi alap Communalfond	Egyéb alapok Sonstige Fonde	Üzemek Betriebe	Összesen Zusammen
	ezer korona — Tausend Kronen			
1874	81.357	8.513	—	89.870
1880	89.953	11.173	—	101.126
1890	158.496	21.185	—	179.682
1900	201.686	31.904	—	233.590
1910	287.275	29.462	3.745	320.482
1920	307.920	68.558	57.437	433.915

Községi ingatlanok. (Realitäten der Commune.) (V. ö. a 61. sz. táblát.) A községi alap ingatlanbirtoka — az 1917. évi zárszámadás szerint¹⁾ — 510,256.000 korona értéket képvisel, tehát az összes vagyonnak 61·1 százalékát. A zárszámadások értékelése szerint az ingatlanok értéke meglehetősen ingadozást mutat s ezért az összvagyonnak hol kisebb, hol nagyobb részét teszik. Az épületek értéke a főváros egyesítésekor az összvagyon 29·4 százalékának felelt meg; a későbbi időkben ez az arány fokozatosan emelkedett s 1900-ban 45·2 százalékkal volt a legnagyobb, amikortól kezdve újból alászállt 38·3 százalékig. A telkek értéke az egyesítés évében az összérték felénél valamivel magasabb volt, azután csökkent, de 1895-ben újból 52·1-re szállt fel. Ezen túl a telkek értéke az összvagyonhoz képest — a többi vagyonrészek értékének nagyobb emelkedése következtében — csökkent, kétségtelenül azért is, mivel a telkek mindjobban csökkenő értékben számoltattak el, holott értékük — területüknek némi apadása mellett is — kétségtelenül erősen emelkedett. A zárszámadások szerint az épületek és telkek értéke az összvagyonhoz viszonyítva volt, százalékokban kifejezve (Procentualer Wert der Gebäude und Grundstücke im Verhältniss zum Gesamtvermögen):

	Épületek Gebäude %	Telkek Grundstücke %	Együtt Zusammen %
1874	29·4	51·3	80·7
1880	32·5	44·5	77·0
1885	38·0	47·7	85·7
1890	35·9	49·6	85·5
1895	35·2	52·1	87·3
1900	45·2	45·4	90·6
1905	43·6	44·6	88·2
1910	42·4	40·0	82·4
1915	40·3	24·9	65·2
1917	38·3	22·8	61·1

Hogy a községi alap tulajdonát képező ingatlanok értékben mennyire emelkedtek, a következő adatokból látható. A főváros egyesítésekor a főváros 194 épület birtokában volt, melyeknek becsértéke 31,588.000 koronára volt felvéve, egy épület átlagos értéke tehát kereken 163.000 korona volt. Negyedszázaddal később,

¹⁾ A számítás alapjául azért vesszük az 1917. évi zárszámadást, mivel a későbbi években a pénzürték romlása folytán a többi vagyontárgyak magasabb értékelésével az ingatlanok értékelése nem tartott lépést s így az 1918—1921. évi zárszámadások alapján kiszámított arány helytelen képet adna az ingatlan vagyon valóságos értékéről.

mikor az épületek száma megduplázódott, azoknak értékét 145,604.000 koronára becsülték, tehát közel ötszörösére, egy épület átlagos értéke tehát 372.000 korona volt. Ezt az értékfelet nemcsak az épületállomány gyarapodása, de kétségkívül az épületek értékében beállott emelkedés is okozta. 1917-ben már 820 épületje volt a fővárosi hatóságnak s ezeknek értéke 319,944.000 korona volt, egy épület átlagértéke tehát 390.000 korona volt. 1900-hoz képest tehát az épületek átlagértéke alig emelkedett, ami kétségkívül túlalacsony értékelés eredménye lehet csak. A főváros épületállománya azonban félszázad alatt 194-ről 862-re, tehát négyszeresénél többre emelkedett. Ezzel szemben a telekbirtok nem szaporodott, sőt — bizonyos hullámzások után — jelenleg kisebb, mint volt a főváros egyesítésekor; a fővárosi telkek területe ugyanis akkor 53,300.332 m² volt, ma pedig csak 51,699.736 m². Mivel a telekállomány csak kevésbé változott meg, értékemelkedését sokkal jobban követhetjük, mint az épületekét. Alig változván a telekbirtok terjedelme, a becserék összegének változása a telek belső értékemelkedését fejezi ki. Ez pedig sokkal kisebb volt, mint az épületeké, mert 69,012.000 koronáról csak (1917-ben) 190,312.000 koronára ment fel, tehát háromszorosát sem érte el, míg ezzel szemben a község tulajdonát képező házak értéke megtizenkétszereződött. 1 négyszögméter üres telek értéke volt 1874-ben 1·30 korona, 1917-ben 3·76 korona. Ez az aránylag csekély emelkedés következménye volt annak a ténynek, hogy a telekérték emelkedése természetesen nem tarthatott lépést az építkezésekbe beruházott nagy összegek növekedésével.

A község ingatlanbirtokának változásairól az alábbi adatok tanuskodnak (Realitätenbesitz der Commune):

	Épületek — Gebäude			Üres telkek — Grundstücke		Összesen — Zusammen	
	száma Anzahl	területe Areal Ha	értéke (millió K) Wert (Millionen K)	területe Areal Ha	értéke (millió K) Wert (Millionen K)	Terület Areal Ha	Érték (millió K) Wert (Millionen K)
1874 . . .	194	31 ⁹	31 ⁵⁰	5.330 ⁰	69 ⁰¹	5.361 ⁹	100 ⁶⁰
1880 . . .	207	34 ⁵	39 ⁹¹	4.687 ⁷	53 ²¹	4.722 ²	93 ¹²
1885 . . .	218	47 ⁴	62 ¹⁷	4.521 ¹	77 ⁹²	4.568 ⁵	140 ⁰⁹
1890 . . .	242	72 ²	70 ¹⁹	4.401 ¹	98 ¹¹	4.473 ³	168 ³⁰
1895 . . .	313	99 ²	95 ⁷⁸	4.927 ⁴	141 ⁷⁸	5.026 ⁶	237 ⁵⁶
1900 . . .	392	138 ³	145 ⁶⁰	4.912 ³	146 ¹²	5.051 ¹	291 ⁷²
1905 . . .	439	146 ²	163 ⁷⁸	5.294 ⁵	167 ⁴⁷	5.440 ⁷	331 ²⁵
1910 . . .	573	180 ⁸	216 ²⁷	5.184 ³	203 ⁴⁴	5.365 ¹	419 ⁷¹
1915 . . .	778	647 ⁴	308 ³⁸	5.163 ⁶	189 ⁹⁶	5.811 ⁰	498 ³³
1917 . . .	820	650 ⁹	319 ⁹⁴	5.062 ⁶	190 ³¹	5.713 ⁵	510 ²⁵
1920 . . .	862	651 ³	357 ⁶¹	5.170 ⁰	191 ²⁰	5.821 ³	548 ⁸¹
1921 . . .	862	651 ³	381 ³⁰	5.170 ⁰	192 ¹⁴	5.821 ³	573 ⁴⁴

Érdekesnek tartjuk még azon arány kimutatását, amely a székesfőváros ingatlanbirtokának értéke és a lakosság száma között fennáll. Az alábbi felsorolásból megállapítható, hogy az ingatlanbirtok értéke nagyobb arányban fokozódott, mint a népesség száma, ami a főváros vagyoni helyzete szempontjából kedvező jelenségnek mondható. Emellett azonban nem hagyható figyelmen kívül, hogy a község tulajdonát képező épületállomány jelentékeny emelkedése mellett a telekbirtok terjedelemben csökkent; a hatóságnak a század első évtizedében kezdeményezett az az akciója, hogy a telekbirtokát — birtokpolitikai, városfejlesztési és pénzügyi célokból — növelje, nem hozott pozitív eredményt.

A népesség és a községi ingatlanbirtok közötti arány volt (Verhältniss der Bevölkerung zum communalen Realitätenbesitz):

	Népesség Bevölkerung	Ingatlanbirtok értéke Wert des Realitätenbesitzes 1000 K	A lakosság 1 fejére jut Pro Kopf der Bevölkerung
1874	296.867	100.600	338
1880	370.767	93.123	251
1890	506.384	168.296	332
1900	733.358	291.721	398
1906	791.748	332.326	420
1910	880.371	419.709	477
1920	928.996	548.809	591

A főváros kölcsönei. (Darlehen der Commune.) (V. ö. a 62. sz. táblát.)

A főváros rohamos növekedésével felszaporodott szükségletek kielégítése, különösen pedig a nagyarányú befektetések szükségessé tették kölcsönök felvételét, mert a költségvetés rendes kereteibe ezeket a rendkívüli költségeket beilleszteni nem lehetett. Budapest pénzügyi helyzete már egyesítése idején sem volt kedvező s bár vagyona tekintélyes volt, mégis, mivel ennek jövedelmezősége nem volt nagy, kölcsönök felvételére szorult.

Fővárosunk legrégebb kölcsöne az 1859. évi budai 2,000.000 forintos sorskölcsön, mely 1909. január 15-ig volt törlesztendő, továbbá a Pest városa által 1873-ban felvett 3 millió forintos és 1875-ben felvett 5 millió forintos kölcsön, mindkettő 6%-os. Ennek elfogytával a főváros 1880-ban 5%-os kamattal mellett 6 millió forintot vett fel. Az ekként felszaporodott törlesztési és kamatterhek fedezésére a főváros 1885—1890 között több részletben 5 millió korona 5%-os függőkölcsönt vett fel.

A bekövetkezett kedvezőbb gazdasági viszonyok idejét (1885—1896), melyet „a főváros pénzügyei virágkorának, de egyúttal a kevésbé takarékos gazdálkodás korának“ is neveztek, a székesfőváros arra használta fel, hogy 1890 október 1-től 50 év alatt sorsolás útján visszafizetendő 4 $\frac{1}{2}$ %-os kötelezvényekben 25 millió forintos kölcsönt vett fel, melyből egyrészt az összes régi kölcsönöket visszafizette, másrészt jelentékeny beruházások (vízvezeték, csatornázás, iskolák, vásárcsarnokok stb.) költségeit fedezte. Ezt a kölcsönt a főváros 1903 július 1-től számított 50 év alatt visszafizetendő 46,510.400 koronás (ú. n. konverziós) törlesztéses kölcsönrel 4%-os kölcsönre konvertálta.

1897 március 1-én a székesfőváros újabb 100 millió koronás kölcsönt vett fel, mely 50 év alatt sorsolás útján visszafizetendő 4%-os kötvényekben bocsátott ki; ebből a bank-korzorcium 45,916.400 koronás részletet vett át, 30 millió koronát pedig a főváros — a bankok kedvezőtlen ajánlatának mellőzésével — nyilvános aláírás útján a közönség körében helyezte el. Ez a kölcsön nagy beruházásokra (vízvezeték, iskolák, vásárcsarnokok, vágóhid, közigazgatási épületek stb.) volt felvéve, de amidőn 1905-ben a felvett kölcsönösszeg elfogyott, még több mint 50 millió korona értékű beruházás elmaradt volt. Mivel a felvett 50 és 100 millió koronás kölcsönök kamat- és törlesztési terheit a főváros csak az útburkolási kiadások törlesztésével fedezhette, az útburkolási szükséglet kielégítésére a főváros 1905-ben 20 millió koronás burkolókölcsönt vett fel, melyet külön alapként kezelt s a burkolási járulékokból s kövezetfenntartás címén elért meg-

takarításokból dotált. A 100 millió koronás kölcsön utolsó részletének elfogytával pedig 1907-ben 10 millió korona folyószámlakölcsönt vett fel a leg-szükségesebb szükségletek fedezésére.

Az 1909-ben készített nagy beruházóprogram 270 millió koronás szükségletének előteremtése céljából a főváros akkori vezetősége nagy kölcsönök felvételét határozta el. Először is 1909 július 1-vel 20 millió koronás folyószámlakölcsönt vett fel, majd a londoni Lloyds Bank Ltd és a Neumann, Luebeck & Co cégektől 1910 február 1-től 50 év alatt törlesztendő 4%-os kamatozású 2 millió font sterling kölcsönt vett fel, melynek tényleg befolyt 43,5 millió koronás összegéből a két folyószámlakölcsön visszafizetése után a beruházási programra csak 32 millió korona maradt. Ez összeg a gázgyár megváltása és egyéb beruházószükséglet miatt 1910 végén elfogyván, a közgyűlés 1911 május végén visszafizetendő 40 millió koronás folyószámlakölcsönhöz fordult; majd a beruházások kielégítésére szükséges 201 millió koronás összeg helyett az 1911 és 1912 évi szükséglet fedezésére 60 millió korona felvételét határozta el. E célból „a francia pénzpiaccal való közvetlen összeköttetésből a székesfőváros hitelügyére hármló előnyökre való tekintettel“ a francia Crédit Lyonnais-csoporttól 1911 május 1-én 50 év alatt törlesztendő (a magyar ajánlatnál drágább) 4%-os 100 millió korona (=105 millió frank) aranykölcsönt vett fel, melynek pénzkészletéből a főváros 28,533.403 koronáért megvette a Budapesti Villamos Városi Vasút 68.150 darab részvényét s visszafizette a 40 millió koronás folyószámlakölcsönt is, úgyhogy a kölcsön pénzkészlete 29,5 millió koronára csökkent.

A tervbevett beruházásokra való tekintettel a főváros 1912-ben 50 millió koronás függőkölcsönt vett fel, melyet a Magyar bank és kereskedelmi r.-t. 25 millió frankra és 5 millió aranydollárra szóló pénztárjegyek kibocsátása ellenében bocsátott a főváros rendelkezésére. Ezek alapján a főváros 48,396.003 K összeg birtokába jutott, mely a beruházóprogram akadálytalan végrehajtását egy évre biztosította.

A közérdekű beruházások további folytatására a székesfőváros 1914. évi január 1-én újabb nagy külföldi kölcsönt vett fel egy szindikátustól, mely berlini, frankfurti, hamburgi, amsterdami, baseli, brüsszeli, anversi, londoni és budapesti bankokból alakult; a kölcsön összege 134,300.000 arany márká, vagyis 6,583.333 font sterling, vagyis 165,900.000 frank, vagyis 79,000.000 hollandi korona volt, magyar pénzben 158 millió korona, mely az illető országbeli értékben 50 év alatt fizetendő vissza; kamatozása 4 $\frac{1}{2}$ %-os. E kölcsönből végeztek az óbudai általános csatornázási és szivattyútelep, a Szent Gellért- és Széchenyi-gyógyfürdő, különböző iskolai és kórházi építkezések, a vízvezeteki csőhálózat kiterjesztésének munkálatai. A kölcsöntörlesztő szolgálat márkaszükségletének biztosítására azonban 1916-ban újabb 13 millió márkás 5 $\frac{3}{4}$ százalékos kölcsönt kellett felvenni a Magyar bank és kereskedelmi r.-t.-tól, amely kölcsönt 1926. július 1-én egy összegben kell visszafizetni.

A világháború alatt megnehezedett viszonyok a főváros háztartását is súlyosan érintették. A megzavart pénzügyi egyensúly s a közérdekű beruházások szükségessége újabb kölcsönök felvételére kényszerítette a fővárost. Így jöttek létre az 1916. évi 80 millió koronás 6%-os kölcsön, az 1918. évi 150 millió koronás 4 $\frac{1}{2}$ %-os kölcsön és az 1920. évi 200 millió koronás 4 $\frac{1}{2}$ %-os kölcsön; mind a három kölcsön 60 év alatt fizetendő vissza. E kölcsönökből eszközöltetett a Magyar villamossági és a Budapesti általános villamossági r.-t.

telepeinek megváltása, a szarvasmarhaközvágóhíd kibővítése, a városházi pavillonok és barakkiskolák építése.

Mellőzve a fővárosi alapokból és alapítványokból vett, összegre nézve jelentéktelen, kölcsönöket, Budapest székesfővárosnak jelenleg fennálló kölcsönei a következők (Stand der kommunalen Darlehen):

		Allapota 1920. végén Stand Ende 1920.
1897. évi	100 millió koronás 4 ⁰ / ₀ -os kölcsön	75,397.600 K
1903. "	46,510.400 koronás 4 ⁰ / ₀ -os kölcsön	39,355.400 "
1910. "	2 millió font sterlinges 4 ⁰ / ₀ -os kölcsön	44,036.640 "
1911. "	105 millió frankos 4 ⁰ / ₀ -os aranykölcsön	92,437.600 "
1914. "	134,300.000 márkás 4 ¹ / ₂ ⁰ / ₀ -os aranykölcsön	151,579.200 "
1916. "	13 millió márkás 5 ³ / ₄ ⁰ / ₀ -os kölcsön	—
1916. "	80 millió koronás 6 ⁰ / ₀ -os kölcsön	79,367.000 "
1918. "	150 millió koronás 4 ¹ / ₂ ⁰ / ₀ -os kölcsön	148,686.800 "
1920. "	200 millió koronás 4 ¹ / ₂ ⁰ / ₀ -os kölcsön	199,665.400 "
Fővárosi alapokból és alapítványokból vett kölcsönök		1,483.041 "
Összesen		832,008.681 K

A székesfőváros egyesítésének idejében az összes kölcsöntartozás alig volt 20 millió korona; a lakosság egy fejére átlag 60 korona adósság jutott. Ez a teher a kilencvenes évek végéig csak lényegtelenül növekedett, növekvése a népesség gyarapodásával lépést tartott. Az adósságoknak nagyobb mérvű emelkedése a kilencvenes években állott be, amikor nagy kölcsönök vétettek fel s így a fejenkénti quota megkétszereződött. A gyors iram azonban századunk második évtizedében vette kezdetét, amikor az új városi vezetőség nagyszabású községi politikájával és reformjaival a régi óvatos és takarékos gazdálkodás korlátait ledöntve, óriási kölcsönökhöz fordult az új alkotásokhoz szükséges összegek előteremtésére. Így keletkeztek a pénzügyi vívmányként üdvözölt külföldi kölcsönök, majd a világháború alatt gyors egymásutánban felvett belföldi kölcsönök, melyek az adósságok összegét 855 millió koronára, a fejenkénti kölcsöntartozást pedig tíz év alatt 232 koronáról 911 koronára rúgtatták fel. A világháború és a kommunizmus után újjáalakult törvényhatóság s az általa választott új vezetőség ezeket a horribilis terheket volt kénytelen átvenni s továbbvezetni a székesfőváros háztartását abban a súlyos helyzetben, mely bármely más vezetőséget a legnehezebb problémák elé állította volna.

A székesfőváros kölcsöneinek s a lakosságra nehezedő teher emelkedése az alábbi adatokból ítélni lehet meg (Stand der städtischen Darlehen und der auf den Kopf der Bevölkerung entfallenden Schulden):

	A kölcsönök összege Summe der Darlehen	Tőketörlesztés	Kamatok	Fejenkénti
		Capitalstilgung	Zinsen	kölcsön-teher Schuldenlast pro Kopf
		k o r o n a	—	K r o n e n
1874	19,921.774	343.159	1,090.337	66 ⁶⁴
1880	25,121.360	406.774	1,147.539	68 ²⁶
1885	27,786.994	748.773	1,528.228	64 ⁵⁶
1890	34,668.624	828.304	1,531.762	69 ⁸⁰
1895	59,677.796	729.772	2,376.058	98 ²³
1900	106,807.821	1,539.063	4,516.334	148 ³⁸
1905	145,280.014	1,443.726	5,787.082	185 ⁸⁷
1910	201,838.022	1,784.340	6,270.350	231 ⁸⁵
1913	358,736.740	3,460.763	15,312.511	382 ⁰⁵
1915	448,243.977	2,633.478	13,458.975	459 ³⁰
1918	667,052.088	2,715.204	17,650.804	686 ¹⁶
1919	722,240.018	1,720.979	10,502.734	755 ⁰⁷
1920	855,371.819	3,510.062	19,976.200	911 ³⁶
1921	848,855.347	3,143.008	31,208.717	909 ⁴⁸

Befejezés.

Budapest székesfőváros törvényhatósági bizottsága 1923. évi november 17-én ünnepelte a három város: Pest, Buda és Óbuda egyesítésének ötvenedik évfordulóját, amely egyesítés Budapest fellendülésének, nagyvárossá alakulásának kiindulópontjává lett.

Ez az ötven év Budapest történetének legszebb, legnagyobbyszerű és legemlékezetesebb időszaka; ebben a rövid félszázadban lett Budapest azzá, amit ma benne csodálunk s amiért oly sokan irigylük: lett Európa egyik legszebb nagyvárosává, lett világvárossá a szó szoros értelmében. Mint a fönix, úgy tört elő és szökött magasra ez az, ötven évvel ezelőtt még vidékies jellegű, kultúrában hátramaradt s mindenképpen elhanyagolt város, messze hátrahagyva Magyarország többi városait és megelőzve a nála régiebb, fejlettebb és gazdagabb külföldi városok hosszú sorát. Joggal mondhatjuk, hogy Budapest mint nagyváros, ebben a félszázadban jött létre. Megalkotta az 1872. évi XXXVI. törvénycikk és felnevelte, nagyra fejlesztette a kormány előrelátása, a nemzet áldozatkészsége és egy újonnan kialakult s rohamosan gyarapodó városi társadalom, mely helyesen ismerte fel azokat a földrajzi, gazdasági és politikai előnyöket, melyek egy város felvirágoztatásának kellékei és szükségképeni előfeltételei.

Az 1867. év nyitotta meg Budapest történetének új korszakát; de a Magyarbirodalom új fővárosának csak az 1872. év adta meg azt a közigazgatási szervezetet, mely — habár korántsem volt ment hibáktól és akadékoktól — fejlődésének alapjait nagyjából megvetette és megteremtette azt az önkormányzatot, mely nélkül az egyesített főváros nem lett volna képes arra a rohamos, szinte amerikai ütemű fellendülésre, melyről az e munkában foglalt táblázatok és adatok oly beszédes képet nyújtanak. Az itt felhalmozódott népességből kialakult városi társadalom és az ezáltal létesített önkormányzati szervek alkották ezen félszázad alatt Budapestet a maguk képére. Fejlődött gyors lépésekben, rohamosan, nem kinövések nélkül, túlnyomóan saját erejéből és alkotóképességéből, néha kormánytámogatással, gyakran enélkül, de mindig azzal a kimondott határozott céllal, hogy a Duna könyökénél egy hatalmas, gazdag és boldog város alakuljon. Ezt a közel félszázados gyönyörű fejlődést, mely Budapestet villámgyorsasággal emelte a nyugateurópai világvárosok piederstábjára, a szörnyű világégés megakasztotta, megfosztotta fejlődésének alapfeltételeitől és belelökte a bizonytalanság és vergődés sötét kátyújába, mely romlással fenyegeti. Az erők egyesítésére van tehát szükség, hogy Budapest hajója a háborgó tengeren fennmaradjon és ismét biztos révbe juthasson. De amiként Budapest a múltban már oly sokszor szabadult ki szerencsésen a legsúlyosabb helyzetekből, amiként másfélszázados ellenséges megszállás és dűlás után is újból feltámadt és soha nem sejtett fejlődésnek indult: úgy nem lehet kétség abban, hogy Budapest — népének szívós akaraterejéből és hazafias áldozatkészségéből — újból fel fog virágozni s a jelenlegi szomorú időszakot mihamarább egy szebb és boldogabb jövő fogja felváltani.

DIE FÜNFZIGJÄHRIGE ENTWICKELUNG BUDAPESTS, 1873–1923.

Gedrängter Auszug des ungarischen Textes. Die Hinweisungen in [ ] beziehen sich auf die auch mit deutscher Übersetzung versehenen numerischen Aufzählungen und tabellarischen Zusammenstellungen des ungarischen Textes. Die Hinweisungen in ( ) beziehen sich auf die betreffenden Tabellen des tabellarischen Teiles, sowie auf die grafischen Tafeln.

1. Siedelung und Verbauung.

(Vgl. die Tabellen Nr. 2–7 und Tafel I. II.)

Areal. Das Areal der durch den Gesetzartikel XXXVI vom Jahre 1872 am 17. November 1873 vereinigten Städte Pest und Buda (Ofen), sowie des Marktfleckens Óbuda (Altofen) nebst der Margarethen-Insel beträgt 19.444·29 Hektar und blieb bis heute unverändert. Bei Beurteilung des Aufschwunges der Stadt muss daher erwägt werden, dass die administrative Einverleibung der äusserst rapid emporgewachsenen Vororte unterblieben ist, obgleich diese unbedingt dem wirtschaftlichen Leben Gross-Budapests angehören. (Vgl. Tab. 2.)

Strassen. Das Strassenareal beträgt gegenwärtig 1.638·38 Hektar, gegen 1.160·36 Hektar vom Jahre 1890. Das Areal der Strassen hat sich im Intravillan von 481·64 Hektar auf 538·56, im Extravillan dagegen von 678·72 auf 1.099·82 Hektar erhöht. Es existieren gegenwärtig 1.676 Strassen und Plätze. (Vgl. Tab. 3.)

Tabelle Nr. 4 weist die volkreichsten Strassen nach, u. zw. sowohl jene, die schon seit Urzeiten existierten, als auch neuerstandene. Die durchschnittliche Seelenzahl eines Hauses [Vgl. S. 2*–3*] lässt erkennen, wie an Stelle alter kleiner Häuser volkreiche neue Häuser oder Zinskasernen getreten waren.

Verbauung des Stadtgebietes. (Vgl. die Tafel I.) Im Jahre 1873 waren am rechten Donauufer nur die inneren Teile Altofens und der I. und II. Bezirk bis zum Stadtmeierhof, Deutschen Tal und Blocksberg dicht verbaut; am linken Ufer bezeichnete die spätere Grosse Ringstrasse die Grenze der dichten Bebauung, aber auch innerhalb dieser Grenzen gab es zahlreiche unverbaute oder nur sporadisch verbaute Gebietsteile. Die sporadisch verbauten Stadtteile erstreckten sich bis zum Stadtwaldchen, Centralfriedhof und Orczy-Garten; ausserhalb dieser existierte nur der Häusercomplex von Kőbánya (Steinbruch) und die Villencolonie am Schwabenberg. Die Peripherien Budapests waren fast unbewohnt, die einzigen Nachbarorte Ujpest (Neupest) und Rákospalota zählten nur 519, bez. 514 Häuser. Seither hat sich das Bild der Siedelung vollständig verändert; die früher sporadisch verbauten Gebiete wurden in geschlossenen Reihen mit hohen Häusern verbaut; die dicht verbauten Stadtteile dehnten sich weit nach aussen aus, neue Colonien

und Ansiedelungen entstanden und mit der Vervollkommnung des Localbahnnetzes erstreckten sich die bewohnten Teile bis an die Peripherien, wo sich dann (am linken Ufer) ausgedehnte Nachbargemeinden (Vororte) anschlossen.

Anzahl und Höhe der Gebäude. (Vgl. Tafel II.) Die Zahl der Gebäude hat sich im Laufe eines halben Jahrhunderts von 9.351 auf 20.020 erhöht; dabei haben sich namentlich die hohen Häuser beträchtlich vermehrt, so dass heute auf hundert Gebäude 209 Stockwerke entfallen, gegen 133 im Jahre 1869. [Vgl. S. 6*] Infolge dieses Wachstums ist der Anteil der Parterrehäuser am Gebäudebestand von 77·5% auf 53·4 zurückgegangen, wogegen sich der Procentsatz der zwei-Stock hohen Häuser von 5·9 auf 10·5, der dreistöckigen von 1·9 auf 14·1 und der 4—5 stöckigen von 0·2 auf 6·6 erhöht hat. [Vgl. S. 6*] Trotz dieser äusserlichen Veränderung ist aber hier der Anteil der niedrigen Häuser noch immer bedeutend grösser, als in den Grosstädten des Westens.

Baulicher Charakter der Bezirke. Im Jahre 1869 hatte die Leopoldstadt (V. Bezirk) den städtischsten Charakter, wo die höheren Gebäude (von zwei Stock aufwärts) 58·6% des Gebäudebestandes betrug, während die Innere Stadt (IV. Bezirk) durch die Menge der einstöckigen Häuser (36·7%) gekennzeichnet wurde und 41·9% der Häuser 2—3 Stock hoch waren. In den übrigen Bezirken war der Anteil der höheren Gebäude ganz minimal, die ebenerdigen Häuser betrug in Altofen (III. Bezirk) 94·6 und in Steinbruch (X. Bezirk) 92·9% des Häuserbestandes. Die bauliche Entwicklung des verflossenen halben Jahrhunderts hat dieses Bild gänzlich umgestaltet. Aus der Innern Stadt verschwanden die Parterrehäuser vollständig, in den übrigen Bezirken des linken Ufers vermehrten sich die höheren Häuser in bedeutendem Maasse, nur im III. und X. Bezirk betragen die ebenerdigen und einstockhohen Häuser noch heute 95%. Der Unterschied im baulichen Bilde der beiden Uferteile kann aus der Tatsache beurteilt werden, dass im Laufe der fünfzig Jahre der Procentsatz der ebenerdigen Häuser am rechten Ufer von 83·4% auf 67·5, am linken Ufer aber von 72·8 auf 42·3 zurückgegangen ist. Noch grösser ist der Unterschied zwischen dem baulichen Charakter des Extravillans und Intravillans; im Extravillan sind noch heute 77·5% der Gebäude ebenerdig, im Intravillan jedoch nur 35·9; dagegen sind dort nur 7·8% der Häuser zweistöckhoch oder höher, im Intravillan dagegen 47%. [Vgl. S. 8*]

Grösse der Häuser. Im Laufe der Zeit hat sich die Anzahl der kleinen Häuser verhältnissmässig wenig gehoben (die Häuser bis zu 20 Zimmern haben sich nur um 53—60% vermehrt), während sich die Anzahl der mittelgrossen Häuser (mit 21—50 Zimmern) um 190·7%, der grossen Häuser (mit 51—100 Zimmern) um 540%, der allergrössten Häuser um 778·4% vermehrt hat. [Vgl. S. 9*] Daher ist der Anteil der kleinsten Gebäude von 42·5% auf 34·9 zurückgegangen, während jener der Mittelhäuser (mit 21—50 Zimmern) von 12·5 auf 18·7, der grossen von 3·0 auf 9·9, der allergrössten von 0·3 auf 1·6% gestiegen ist. Dieser bauliche Charakter ist seit 1900 ziemlich constant geblieben. Ähnlich ist auch die Verteilung der Gebäude nach der Zahl ihrer Inwohner. [Vgl. S. 9*.]

Die Behausungsziffer, d. h. die auf ein Haus entfallende durchschnittliche Seelenzahl betrug i. J. 1869 nur 28·9, stieg dann langsam bis 48·8 im Jahre 1910 und beträgt gegenwärtig 46·4. Die Unterschiede nach Bezirken sind sehr bedeutend; im X. Bezirk belief sich die Behausungsziffer nur auf 19·8, hob sich jedoch im Laufe eines halben Jahrhunderts auf 29·7; dagegen wohnten im V. (Leopold-

stadt), VI. (Theresienstadt) und VII. Bezirk (Elisabethstadt) schon damals 46—51 Personen pro Haus, welcher Durchschnitt heute im VIII. (Josefstadt) und V. (Leopoldstadt) Bezirk (72·0 und 70·9) am grössten ist. [Vgl. S. 10*] Die Häuser des Extravillans sind natürlich weniger bevölkert, als die der inneren Stadttheile; aber schon im Jahre 1880 war die Behausungsziffer der Extravillanhäuser am linken Donauufer ebenso hoch, wie die der Intravillanhäuser am rechten Ufer und seither hat der Bau von grossen und volkreichen Häusern im Extravillan des linken Ufers bedeutend zugenommen und dadurch die Behausungsziffer rapid in die Höhe getrieben. [Vgl. S. 11*]

Sonstige Gebäude, d. h. Gebäude die nicht Wohnzwecken dienen, haben sich ihrer Anzahl nach rapider vermehrt, als die Wohnhäuser. Ihre Zahl betrug 1869 nur 234, gegenwärtig aber 2.395, worunter 705 Fabriksgebäude, 379 Geschäftshäuser und Magazine, 245 Verwaltungsgebäude und 283 Schulhäuser.

Relative Bevölkerung. (Vgl. Tab. 2.) Diese betrug im Jahre 1869 durchschnittlich 14·5 pro Hektar und steigerte sich bis 1880 auf 19·1 Seelen. Dagegen war die Volksdichte in den Intravillanteilen bedeutend höher; selbst im schütter bewohnten I. Bezirk lebten 46·9 Seelen pro Hektar, in der Innern Stadt jedoch nicht weniger als 340·8, im VII. Bezirk 191·7. Im Extravillan war die relative Bevölkerung sehr gering, das Maximum in der Leopoldstadt betrug nur 6 Seelen pro Hektar. In den seither verstrichenen 40 Jahren verdichtete sich die Bevölkerung besonders in Extravillan am stärksten, namentlich im VI. Bezirk, wo die Dichtigkeit von 1·7 auf 54·4 stieg, in einzelnen kleineren Partien aber (wie z. B. am Lőportárdűlő) sogar bis 116 emporschwellte. In der Elisabethstadt (VII. Bezirk) war die Volksdichte wohl geringer, doch häufte sich die Bevölkerung stellenweise (wie z. B. um den Ostbahnhof und östlich vom Stadtwäldchen) auch hier in einem bedeutenden Grade (89·7 und 106·7 pro Hektar). Im übrigen zeigt die relative Bevölkerung nach den Peripherien zu eine rasch sinkende Tendenz auf, wovon nur Steinbruch eine Ausnahme bildet, dessen Centralteil auf der Karte der relativen Bevölkerung als dichter bevölkerte Insel erscheint. Im Intravillan hat der IV. Bezirk seine leitende Stelle rasch verloren, denn die rapide Entwicklung der Elisabethstadt und Josefstadt brachten dort eine Volksdichte von 456·7 und 435·6 zu Stande, die aber in einzelnen engeren Gebietsteilen — so im Chicago genannten Viertel der Elisabethstadt — sich bis zu 816·40 steigerte. [Vgl. S. 13*]

Wohnungen. (Vgl. Tab. 6.) Die rapide Zunahme der Wohnungen von 71.638 auf 206.467 [Vgl. S. 15*] hatte zur Folge, dass die Zahl der auf eine Wohnung entfallenden Inwohner von 4·78 auf 4·15, der auf ein Zimmer entfallenden Seelen von 2·51 auf 2·33 sank. Dieser Verlauf war nicht immer gleichmässig; unter dem Einflusse der Wohnungsnot der Jahre 1906—1910 stiegen die beiden Werte auf 4·64, bez. 2·60, doch war dies nur eine vorübergehende Erscheinung, welche die constante Abnahme nicht aufhalten konnte. [Vgl. S. 15*.] Im Laufe von 40 Jahren hat sich die Zahl der kleinsten (nur 1 Zimmer enthaltenden) Wohnungen um 64.975, die der grösseren Wohnungen um 69.768 vermehrt. Dem entsprechend hat sich der Procentsatz der kleinsten Wohnungen von 62·0 auf 52·7 herabgemindert, wogegen die Quote der 2—4 zimmerigen Wohnungen von 33·6 auf 43·8 gestiegen ist. Die grössten Wohnungen (mit 5 und mehr Zimmern) weisen eine relative Abnahme von 4·0 auf 3·2 auf. [Vgl. S. 16*] Es muss hier bemerkt werden, dass die Anzahl der grossen Wohnungen (mit über 6 Zimmern) infolge der Zerlegung von

Wohnungen seit 1910 abgenommen hat, u. z. die sechszimmerigen Wohnungen um 165, die siebenzimmerigen um 184, die achtzimmerigen um 185 und die noch grösseren Wohnungen um 314.

Die Verteilung der Bevölkerung auf die Wohnungen verschiedener Grösse ist vom socialen Gesichtspunkte betrachtet äusserst wichtig. Die Bevölkerung der kleinsten — nur aus einem Zimmer bestehenden — Wohnungen ist hier bedeutend grösser, als in vielen Grosstädten West-Europas. Im Jahre 1880 betrug deren Zahl 191.913, d. h. 56% der Gesamtbevölkerung. Im Laufe der vierzig Jahre hat sich diese Quote auf 47% vermindert, welchem Procentsatz eine Bevölkerung von 403.346 Seelen entspricht. Dagegen wohnen in Wohnungen mit 2—4 Zimmern heute 48% (gegen 37·4 vom Jahre 1880), so dass hier eine nicht unbeträchtliche Verbesserung zu erkennen ist. Die Bevölkerung der grössten Wohnungen hat sich von 6·6% auf 4·8 vermindert. [Vgl. S. 17*]

2. Bevölkerung.

(Vgl. die Tabellen Nr. 8—53 und die Tafeln II—IX.)

Volkszählung und Volksvermehrung. Das Wachstum Budapests war im 19. Jahrhundert relativ grösser als das aller anderen Grossstädte Europas. Zur Zeit der Vereinigung der drei Donaustädte war Budapest mit seinen 296.867 Inwohnern die 17-te unter den Grossstädten Europas. Mit raschem Wachstum überholte es bis 1880 Marseille, Hamburg und Manchester und rückte mit seinen 370.767 Bewohnern an die 14-te Stelle, zehn Jahre später — nach Überholung von Lyon, Madrid und Birmingham — bereits als Halbmillionenstadt (506.384 Seelen) an die elfte Stelle unter den Grossstädten Europas vor. Im letzten Jahrzehnt des 19. Jahrhunderts entfaltete sich die Entwicklung Budapests in ihrer vollen Grösse; natürliches Wachstum und eine sehr bedeutende Einwanderung erzielten einen zehnjährigen Zuwachs von 226.974 Seelen und liessen das nun schon 733.358 Seelen zählende Budapest, nachdem es auch Liverpool, Neapel und Hamburg überflügelt hatte, zur achtgrössten Stadt Europas vorschreiten. Mit dem 20. Jahrhundert traten aber ungünstige Zeiten ein; eine grosse Baukrise, dann eine schwere Wohnungsnot und sich oft wiederholende politische und wirtschaftliche Krisen lähmten die Entwicklungsfähigkeit Budapests, so dass das erste Jahrzehnt nur einen Zuwachs von 147.013 Seelen erzielte. Mit 880.371 Einwohnern behauptete aber Budapest dennoch den achten Platz, die schweren Ereignisse des Weltkrieges, der Revolution und des Communismus aber liessen — nach einem durch Flüchtlinge und Hasardeure verursachten ephemeren Emporschwellen bis 988.927 Einwohnern — in der weiteren Entwicklung Budapests eine Stagnation eintreten, so dass die Zählung vom Jahre 1920 nur 928.996 Seelen ergab. Das auf 48.625 Seelen herabgesunkene decennale Wachstum bekundet aber — gegenüber der effectiven Volksverminderung Wiens und Berlins um 189.493, bez. 154.827 Seelen, — doch eine Lebensfähigkeit die unter den schweren Verhältnissen von heute einige Beruhigung bezüglich der Zukunft Budapests gewähren kann. Für Mitte 1924 wird die Volkszahl Budapests auf 948.800 Seelen geschätzt.

Budapest's Platz unter den europäischen Grossstädten ist — nachdem es neuestens durch Hamburg und Warschau überholt wurde — heute der zehnte. Von den Städten, deren Volkszahl im Jahre 1870 ähnlich gross war wie die Budapests, hat nur Hamburg eine grössere Volkszahl erreicht, die übrigen sind weit hinter Budapest zurückgeblieben. [Vgl. S. 20—21*]

Die Nachbargemeinden. Gross-Budapest. Zur Zeit der Vereinigung hatte Budapest noch keinerlei Vororte. Die am nächsten gelegenen Orte Ujpest (Neupest) und Rákospalota hatten kaum mehr als 10.000 Einwohner, die übrigen Gemeinden, deren Hotter an das hauptstädtische Gebiet grenzte, waren durch

8—10 Km weite unbewohnte Landstriche von Budapest geschieden. Erst nach der Vereinigung begann sich die Umgebung der Hauptstadt nach und nach zu bevölkern. Zuerst entstanden kleinere Colonien in der Gemarkung der Gemeinde Soroksár, die später unter dem Namen Erzsébetfalva und Kossuthfalva volkreiche Ansiedelungen wurden. 1887 constituieren sich die im Südosten der Hauptstadt entstandenen Colonien unter dem Namen Kispest als selbständige Gemeinde, und diesem Beispiele folgte 1897 auch Erzsébetfalva. Eine neue volkreiche Niederlassung wurde Pestszentlőrinc und in der Gemarkung von Csömör entstand Rákosszentmihály, das 1902 gleichfalls eine selbständige Gemeinde wurde. Daneben nahmen auch die alten Vororte Ujpest und Rákospalota rasch zu und hatten 1890 zusammen schon über 30.000 Einwohner.

Die im Jahre 1888 erfolgte Eröffnung der Vicinalbahnlinien nach Cinkota, Dunaharaszti und Pestszentlőrinc, gab dem Aufblühen der schon bestehenden neuen Ansiedelungen die Möglichkeit und führte auch zur Gründung einer Reihe von neuen Colonien. Die Vororte bevölkerten sich rapid, grosse Massen der budapester Bevölkerung strömten in die Nachbargemeinden, wo das Leben billiger und leichter war, Ujpest erreichte schon eine Volkszahl von 41.858 Inwohnern, auch die übrigen Orte blühten empor, als neue Niederlassungen entstanden Pestujhely, Rákosliget und Rákoshegy, die sich nach und nach selbständig constituieren und nebst dem 1923 entstandenen Sashalom schliessen sich am linken Donauufer nun schon 15 volkreiche Orte dem Stadtgebiet an, die zum grossen Teile mit der Hauptstadt schon ganz verwachsen sind und insgesamt 258.879 Inwohner zählen. Am rechten Donauufer hat sich die Bevölkerung der sechs Nachbargemeinden nur langsam vermehrt und zählt gegenwärtig nur 29.449 Seelen. Die Vorbedingungen zur Entstehung grosser Vororte fehlen hier; das Gebiet ist zumeist gebirgig und der Entfaltung grosser Ansiedelungen nicht günstig; auch die Verkehrsverhältnisse sind hier weniger günstig als am linken Ufer.

Die Entwicklung der Vororte von 1869 bis 1920 siehe auf Seite 24*—25*; die Bevölkerung Budapests und seiner Vororte zählt heute insgesamt 1,217.324 Seelen, wovon 288.328 Seelen, d. i. 23·7% auf die Vororte entfallen. [Vgl. S. 25*]

Wären die Vororte auch administrativ Budapest einverleibt worden, so wäre Gross-Budapest seiner Volkszahl nach heute die fünfte Stadt Europas.

Die Quellen der Volksvermehrung. (Vgl. Tab. 53 und Tafel III.) Die Bevölkerung Budapests hat sich von 1873 bis Ende 1923 von 296.867 Seelen auf 948.800 vermehrt; die Zunahme betrug daher 651.933 Seelen, d. i. 219·6%. Diese Vermehrung erfolgte zum grössten Teil durch Einwanderungen, während das natürliche Wachstum (durch den Überschuss der Geburten über die Sterbefälle) eine bedeutend geringere Rolle spielte. Von 1874 bis 1880 betrug der Geburtenüberschuss nur 5.733, wogegen die Wanderungen einen Zuwachs von 68.167 Personen erzielten. Im nächstfolgenden Jahrzehnt vermehrte sich die Bevölkerung um 135.617 Seelen, wovon 117.629 auf die Wanderungen entfielen. Das letzte Decennium des 19. Jahrhunderts war die Glanzzeit der Bevölkerungsentwicklung. Die Bevölkerung vermehrte sich um 226.974 Seelen, wovon 67.547 durch Geburtenüberschuss erfolgten, während die Wanderungen ein Plus von 159.427 Seelen ergaben. Mit dem raschen Aufblühen der Nachbargemeinden und unter dem Einflusse verschiedener wirtschaftlicher Krisen verlangsamte sich das Wachstum Budapests am Beginne des neuen Jahrhunderts. Das natürliche Wachstum hielt sich wohl zwischen 1901 und

1910 noch auf 65.553, aber der Wandergewinn sank auf die Hälfte des vorhergehenden Jahrzehnts. Das letzte Decennium brachte dann das Wachstum Budapests vollauf zum Stillstand. Schon in den ersten Jahren verminderte sich das natürliche Wachstum bedeutend, in den Jahren des Krieges sank es immens und die dabei auftretende hohe Sterblichkeit verursachte in sechs Jahren einen Ausfall von 36.397 Seelen. Die natürliche Volksbewegung schloss am Ende des Decenniums mit einem Fehlbetrag von 14.387, und nur der nach dem Ende des Krieges einsetzenden Zuwanderung, sowie dem Hereinfluten der Flüchtlinge ist es zuzuschreiben, dass das Jahrzehnt doch einen Volkszuwachs von 48.625 Seelen aufweisen konnte.

Von 1874 bis 1920 vermehrte sich die Bevölkerung Budapests insgesamt um 632.129 Personen; hievon entfallen auf das natürliche Wachstum 142.434, auf den Überschuss der Wanderungen 489.695. [Vgl. S. 28*]

Volkszähl der Bezirke. Die Entwicklung der Volkszahl der einzelnen Bezirke war sehr verschieden. In den ersten Jahrzehnten nach der Vereinigung der drei Städte überflügelte die Volkszunahme des linken Ufers jene der ofner Bezirke sehr bedeutend, denn das wirtschaftliche Leben entwickelte sich dort intensiver, und so war auch der Andrang nach Pest ein bedeutend stärkerer. Die Vorteile des ofner rechten Ufers kamen erst nach dem Ausbau der neuen Donaubrücken und der Vervollkommnung des Strassenbahnnetzes vollends zur Geltung und lockten die Ansiedler auch in diese bisher vernachlässigten stillen Stadtteile. Als dann auch schwere Wirtschaftskrisen den Andrang der — bis dahin namentlich nach den pester Bezirken strömenden — Arbeiterschichten sehr bedeutend abschwächten, wurde das relative Wachstum der Bevölkerung des rechten Uferteiles (im ersten Decennium unseres Jahrhunderts) fast doppelt so stark als das der linksufrigen Stadtteile, und im zweiten Jahrzehnt überflügelte dies Wachstums jene Stadtteile nicht nur relativ um das zehnfache, sondern auch absolut um mehr als das Doppelte. So verschob sich das Gewicht der Bevölkerungszunahme vom linken Donauufer gänzlich auf das rechte, wo namentlich der I. Bezirk in seinen neu angelegten Teilen (Lágymányos, Kelenföld) der weiteren Entwicklung schrankenlose Möglichkeit bietet. [Vgl. S. 30*—31*]

Von den einzelnen Bezirken des rechten Donauufers weist der I. die grösste Volkszunahme auf, der schon am Beginne des 20. Jahrhunderts die übrigen zwei ofner Bezirke weitaus überholte. [Vgl. S. 31*] Am linken Donauufer blieb die Volkszahl der Inneren Stadt ziemlich constant; die Leopoldstadt kennzeichnet ein gleichmässiges Wachstum, die Theresien- und Elisabethstadt ein sprunghaftes Emporschnellen, das namentlich im Jahrzehnt 1891—1900 exorbitant war (in der Elisabethstadt ein Zuwachs 68.938 Seelen!); mässiger, aber dennoch rasch war das Wachstum der Josefstadt. Im nächsten Decennium schwächte sich der Zuwachs ab, bis auf den X. Bezirk, dessen Bevölkerung in dieser Zeit am raschesten zunahm; die Jahre 1911—1920 standen überall im Zeichen der Stagnation, im VII. und VIII. Bezirk verringerte sich sogar die Bevölkerung um einige tausend Seelen. [Vgl. S. 32*]

Ganz besonders rasch war das Wachstum der Bevölkerung in den Extravillanteilen der Stadt. Diese waren noch 1880 sehr schütter bewohnt und wurden erst gegen Ende des Jahrhunderts, als die Wohnverhältnisse im Innern der Stadt ungünstiger wurden, bevorzugt. So bevölkerten sich die ausser der Zolllinie gelegenen Teile immer mehr, vorerst am linken, später aber auch am rechten Donauufer. Die Gesamtbevölkerung der Extravillanteile betrug im Jahre 1880 nur 18.616, zwanzig

Jahre später schon 109.480, im Jahre 1920 aber 217.790, wovon 38.330 auf die ofner Teile (und hievon 25.959 auf den I. Bezirk) entfallen. [Vgl. S. 32*]

Verteilung der Geschlechter. (Vgl. Tab. 10.) Nach dem Verschwinden des im Jahre 1869 noch bestehenden geringen Männerüberschusses war in Budapest immer das weibliche Geschlecht in der Mehrzahl und die Schwankungen waren bis 1910 nicht von Bedeutung. [Vgl. S. 33*] Der Weltkrieg hat dann durch eine starke Decimierung der männlichen Bevölkerung zu einem starken Weiberüberschuss (1.154 Frauen auf 1000 Männer) geführt. Der weibliche Überschuss ist bei den fluktuierenden Volksschichten sehr gross, dagegen bei der ständig hier wohnenden Bevölkerung bedeutend kleiner. Am rechten Donauufer ist er im Allgemeinen grösser, als auf der Pester Seite, die meisten Frauen finden sich im I. und II., IV. und VI. Bezirk, dagegen hat Steinbruch auch heute noch einen Männerüberschuss, so wie diesen im Jahre 1869 auch Altofen und die Bezirke VI—IX. aufweisen konnten. Im Extravillan herrscht überall ein Männerüberschuss, im Intravillan sind die Frauen in fühlbarer Mehrheit.

Die ständige Bevölkerung würde durch die natürliche Bewegung (namentlich infolge der viel niedrigeren Sterblichkeit der Frauen) zu einem beträchtlichen Frauenüberschuss führen, wenn diesen die starke Wanderbewegung nicht ausglich. In erster Linie sind es also die zugewanderten grossen Volksmassen, die das Verhältniss der Geschlechter bestimmen und nur in geringem Maasse Racencharaktere oder das Ergebniss der natürlichen Volksbewegung.

Familienstand. (Vgl. Tab. 10) Vor einem halben Jahrhundert zählte man in Budapest 86.932 ledige Männer und 73.396 unverheiratete Frauen. Der Überschuss der Männer schmolz aber bis 1900 rasch zusammen und hob sich im Jahre 1910 (durch Einbeziehung des Militärs) nur scheinbar bis 18.185. Der Krieg decimierte die Reihen der unverheirateten Männer und verursachte einen Überschuss der ledigen Mädchen von 13.650 Seelen. Viel geringer sind die Unterschiede in der Zahl der verheirateten Männer und Frauen, wogegen die Wittwen die Anzahl der Wittwer in hohem Grade überschreiten; man zählte im Jahre 1920: 10.727 Wittwer und 57.420 Wittwen. [Vgl. S. 35*—36*].

Ursprünglich waren 33·4 Procent der Männer und 33·0 Procent der Frauen verheiratet; infolge des Weltkrieges hoben sich die Procentsätze auf 41·7, bez., 36·4; scheiden wir aber die Männer unter 20 Jahren und die Frauen unter 15 Jahren aus, so beläuft sich die Quote der Verheirateten auf 61·0% bei den Männern und auf 45·3% bei der weiblichen Bevölkerung. [Vgl. S. 36*] Untersuchen wir aber, behufs Nachweis des absoluten Verehelichungshanges, die über 60jährige Bevölkerung und einbeziehen wir auch die Wittwer und Geschiedenen (als gleichfalls in der Ehe gestandenen), so ergibt sich, dass von den Männern nur 6·7%, von dem Frauen aber 9% nie zur Ehe schreiten oder geschritten sind. [Vgl. S. 38*] Dass die Verehelichungsquote in den wohlhabenderen Bezirken kleiner, in den äusseren und bei landwirthschaftlicher Bevölkerung grösser ist, ist bereits allbekannt. [Vgl. S. 37*]

Altersverhältnisse. (Vgl. Tab. 11—13 und Tafel V) Im Jahre 1869 stand ein Viertel der Bevölkerung im Kindesalter (0—15 Jahre), die Hälfte in den in der Völle der Productivität stehenden Jahren 15—40, nahezu ein Fünftel im Alter von 40—60 Jahren und der Rest in den höheren Altersjahren. [Vgl. S. 38*] Auffallend ist es, dass trotz der grossen Einwanderung das gegenseitige Verhältniss der Alters-

classen keine wesentlichen Veränderungen erlitt, solange ausserordentliche Verhältnisse die Bevölkerungsentwicklung nicht störten. Mit dem am Beginne des 20. Jahrhunderts einsetzenden Geburtenrückgang modificierte sich aber dieses Verhältniss sehr bedeutend und die Folgen des Weltkrieges führten zu radicalen Veränderungen in der Altersbesetzung der männlichen Bevölkerung. Die Periode 1869—1880 charakterisiert die starke Vermehrung der Kinder, neben einem geringen Wachstum der productiven Altersgruppe, namentlich bei den Männern. [Vgl. S. 39*] Die Zunahme des weiblichen Geschlechtes war damals bedeutend grösser, als die des männlichen, namentlich infolge der günstigeren natürlichen Volksbewegung der weiblichen Bevölkerung; aber auch eine starke weibliche Invasion trug hiezu bei.

Im Jahrzehnt 1881—1890 verschwindet der Unterschied zwischen den beiden Geschlechtern, der Zuwachs wird namentlich in den productiven Altersclassen ein starker. Im folgenden Jahrzehnt tritt das Übergewicht der Frauen im Zuwachs wieder in den Vordergrund, unterstützt von einem starken weiblichen Zuzug. [Vgl. S. 39*] Mit dem 20. Jahrhundert tritt die Stagnation der Geburten ein; der Geburtencoefficient sinkt in zehn Jahren von 30·8 auf 25·5, die Zahl der Knaben im Alter von 0—5 Jahren vermindert sich um 2.332, die der Mädchen um 2.189 und auch im Alter von 5—10 Jahren verschwindet die Zunahme fast gänzlich. Auch in den productiven Altersclassen vermindert sich der Zuwachs, wenn wir das Militär, das in den Altersausweisen der früheren Jahre nicht enthalten ist, in Abzug bringen [Vgl. S. 40*]

Das zweite Decennium unseres Jahrhunderts steht im Zeichen des Verfalls der Population. Neben der Stagnation der Geburten verschlimmert sich die Sterblichkeit nach und nach, die Jahre des Weltkrieges bringen einen Ausfall von je 8—9000 Geburten, und der Mortalitätscoefficient steigt bis 30·80^{0/00}, d. i. bis zu einer Höhe, die seit 1886 unbekannt war. Als Resultat ergibt sich eine Verminderung der Kinderzahl um 7.942 Knaben und 7.991 Mädchen, eine ganz geringe Zunahme in der Altersgruppe 5—10, ein Sinken der Mädchenzahl im Alter von 10—15 Jahren um 1.413 Seelen und endlich eine Verminderung um 20.446 Männer im Alter von 15 bis 30 Jahren. Auch die Anzahl der Frauen in der Gruppe 15—20 Jahre verringert sich um 8.865 Seelen, augenscheinlich infolge des durch die ungünstigen wirtschaftlichen Verhältnisse bedingten Wegzuges des weiblichen Hausgesindes. [Den Zuwachs und die Abnahme der Besetzung der Altersgruppen, sowie die procentuale Stärke der Altershauptclassen von 1869 bis 1920 siehe Seite 41*.]

Sehr gross sind die Unterschiede der Altersgruppen zwischen Budapest, den übrigen ungarischen Städten und der Provinz. [Vgl. S. 42*]

Die Altersbesetzung der einzelnen Bezirke ist sehr verschieden und hat sich im Laufe des halben Jahrhunderts verschiedenartig entwickelt; das Kindesalter ist überall schwach vertreten, aber in den Stadtteilen mit geringerem Culturgrad (Alt-Ofen und Steinbruch) ständig höher (über 30^{0/0}, und selbst 1920 noch 25·7, bez. 27·3^{0/0}) als in den übrigen Bezirken. Demgegenüber ist in den wohlhabenderen und culturell höher stehenden Stadtteilen die Besetzung der noch inproductiven Altersclassen äusserst gering, in der Leopoldstadt z. B. 23—24^{0/0}, senkte sich in der Innern Stadt sogar von 20·5 bis auf 14·3^{0/0}. Dieser Kindermangel, nebst der hier herrschenden sehr starken Besetzung der productiven Altersclassen, ist das Characteristicon des Altersaufbaues der Grossstädte, das in dieser scharf ausgeprägten Form

nicht als günstig gelten kann. Die Altersverteilung der übrigen Bezirke bewegt sich zwischen den hier angeführten Extremen. [Vgl. S. 43* und das Kärtchen: Kinder (0—15 Jahre) auf Tafel III.]

Um ein richtiges Bild der normalen Ausgestaltung der Altersclassen zu erhalten, muss von der durch die Kriegsereignisse entstellten Altersbesetzung des Jahres 1920 abgesehen und die Entwicklung von 1869 bis 1910 herangezogen werden. Es ergibt sich dann, dass die Altersgruppe 20—25 sich am stärksten vermehrt hat, deren Bestand bei den Männern um 338·5, bei den Frauen um 274·3%₀ zugenommen hat. Beide Geschlechter verdanken diesen Zuwachs der Invasion arbeitssuchender Elemente, die (in Gestalt von Dienstboten) bei den Frauen auch im Alter von 15—20 Jahren mit 260%₀ zu Tage tritt. In den höheren Altersclassen war das Wachstum — von den ältesten abgesehen, wo die durch die günstigeren hygienischen Verhältnisse erzielte höhere Lebensdauer zur Geltung kommt — geringer, doch ist eine gewisse Parallelität zwischen den Alterscurven des männlichen und weiblichen Geschlechts nicht zu verkennen. In den höchsten Alterclassen steigt diese Curve stark in die Höhe und erreicht ihr Maximum über dem 80. Jahr bei den Männern mit 350·2, bei den Frauen sogar mit 422·0%₀. Hier kommt die längere Lebensdauer des weiblichen Geschlechts zum Ausdruck. [Vgl. S. 45*]

Vom demographischen Standpunkt betrachtet muss das geringe Wachstum der Kindesaltersgruppe von 0—5 Jahren um 175·4%₀ bei den Knaben und 168·4%₀ bei den Mädchen als der Altersentwicklung nicht günstig gekennzeichnet werden. Auch hieraus geht hervor, dass das starke Wachstum der Budapester Bevölkerung nicht vom Überschuss der Geburten herrührt. Die in der Besetzung der einzelnen Altersgruppen von 1869 bis 1920 eingetretenen Veränderungen sind aus der Zusammenstellung auf Seite 45* zu erkennen.

Geburtsort. (Vgl. Tab. 15. Tafel III.) Unter den 200.476 Inwohnern der Stadt Pest waren im Jahre 1869 nur 73.477 ortsgebürtige, ihr geringer Procentsatz (36·6%₀) weist darauf hin, dass hier schon längere Zeit hindurch eine starke Einwanderung vor sich gehen musste. Dieser Procentsatz, der in ganz Budapest 42·7%₀ betrug, sank bis 1910 (neuere Angaben fehlen) auf 35·3%₀ [Vgl. S. 46*] Auch territorial zeigen sich grosse Unterschiede im Anteil der Ortsgebürtigen. In den Bezirken mit entwickelterer materieller und geistiger Cultur finden sich mehr Fremdgebürtige und die Ortsgebürtigen leben in den inneren Stadtbezirken in geringerer Anzahl.

Die Quote der fremdgebürtigen Bevölkerung hat sich im Laufe der Zeit von 57·3%₀ auf 64·7 gesteigert und das Gros dieser Massen stammt selbstverständlich aus Ungarn [Vgl. S. 46*]. Diese Massen rekrutieren sich aus allen Teilen des Landes; zur Zeit der Vereinigung der drei Städte war der Zuzug aus der Donau-Theiss-Niederung der stärkste und namentlich war es das Pester Comitatus, das die grössten Contingente zur Bevölkerung Budapests lieferte (im Jahre 1869: 23.435, im Jahre 1910: 71.152). Aber schon im nächsten Jahrzehnt traten die Comitatus jenseits der Donau in den Vordergrund, von wo der Zuzug nun ständig massenhaft blieb und sich in vierzig Jahren verachtfachte, während der früher mächtigere Zuzug aus Oberungarn sich nur vervierfachte. Die übrigen Teile Ungarns nehmen an der Zusammensetzung der Bevölkerung nur geringen Anteil, doch hat sich der Zuzug auch aus diesen Gegenden stark vermehrt. [Vgl. S. 48*]

Die Intensität der Einwanderung (d. h. das Verhältniss der in Budapest lebenden fremdgebürtigen Bevölkerung zur Summe der im betreffenden Landesteile geborenen Gesamtbevölkerung) ist in den Comitaten jenseits der Donau am grössten; von der dort geborenen Bevölkerung leben bis 12⁰/₀ (Comitat Fejér) in Budapest und einzelne Städte dieses Landteiles (Székesfehérvár, Győr, Komárom) sind hier noch zahlreicher vertreten. Selbst aus dem Pester Comitat, dem Hinterlande Budapests, ziehen verhältnissmässig kleinere Massen (7·4⁰/₀) nach der Hauptstadt, als aus den rechts der Donau gelegenen Comitaten Fejér, Esztergom (9·3⁰/₀), Komárom (7·6⁰/₀) und Veszprém (7·5⁰/₀, denen sich dann noch die Comitate Tolna (6·0⁰/₀), Győr (5·5⁰/₀) und Zala (5·2⁰/₀) anschliessen. Die Einwanderung der übrigen Landesteile ist um vieles weniger intensiv; hier sind es nur einzelne Städte (wie Baja, Nagyvárad, Pécs, Miskolc, Kassa etc.), deren Bevölkerung 8—12⁰/₀ ihres Bestandes nach Budapest abgegeben haben. [Vgl. S. 48* und das Kartogramm auf Tafel III.] Der verschiedene Zuzug nach der Hauptstadt hängt teils mit dem Beruf der Bevölkerung, teils mit ethnographischen Momenten zusammen. Die vorwiegend Ackerbau betreibende Bevölkerung der ungarischen Tiefebene findet hier keine ihr passende Beschäftigung; die Slowaken Oberungarns trieb die Unfruchtbarkeit ihrer Heimat in grossen Massen nach Budapest, wo sie als Schwerarbeiter und Tagelöhner reichlich Arbeit fanden. Die Comitate rechts der Donau, die den culturell entwickeltsten Teil Ungarns darstellen, senden grosse Massen ihres Volkes in die Landeshauptstadt, wo sie infolge ihrer hohen Intelligenz und ihrer Fachkenntnisse in den Fabriken und sonstigen Industrie-Unternehmungen als schätzenswerte Arbeitskräfte gerne gesehen sind. Das Fernbleiben der Rumänen Ost-Ungarns dürfte völkischen Momenten zugeschrieben werden.

Neben der starken inneren Wanderung tritt die Bedeutung der in Budapest lebenden Ausländer (im Auslande geborenen Individuen), deren Zahl sich nur langsam vermehrt, ständig zurück; gegen 10·6⁰/₀ vom Jahre 1880 betragen sie im Jahre 1910 nur 5·7⁰/₀ der Bevölkerung. Der wirtschaftliche Aufschwung unserer Stadt hat die ausländischen Arbeitskräfte, die zur Zeit der noch primitiven ungarischen Industrie vor 40—50 Jahren hier sehr gesucht waren, nun schon entbehrlich gemacht, da Ungarn die nötigen Fachkräfte schon selbst produciert. Hieraus resultiert die Verminderung der Zahl der hier lebenden Österreicher und der Stillstand, den die Anzahl der Italiener, Schweizer und Deutschen aufweist. Dagegen konnten wir aus der Zunahme der hier lebenden Rumänen, Serben, Bulgaren und Russen mit Freude folgern, dass unsere Verbindungen mit dem Orient die Söhne jener Staaten in stetig steigender Anzahl nach Budapest brachten, nach denen sich unser Handel und unsere Industrie, infolge ihrer höheren Entwicklung, erfolgreich ausbreiten können. [Vgl. S. 50*]

Staatsangehörigkeit. Der grösste Teil der in Budapest lebenden Fremdgebürtigen (inclusive die Ortsgebürtigen 94—95⁰/₀), sind ungarische Staatsbürger; ihr Procentsatz ist ständig etwas höher als jener der in Ungarn Geborenen. Dagegen sind die fremden Staatsbürger immer weniger zahlreich als die im Auslande geborenen Personen, der Unterschied aber (der im Jahre 1869 noch nahezu 50⁰/₀ betrug) verringert sich fortwährend und ist heute kaum mehr als 8⁰/₀. Es erhellt hieraus, dass die sich hier niedergelassenen Ausländer in immer grösserem Maasse das ungarische Staatsbürgertum erwerben und sich somit enger der heimischen Bevölkerung anschliessen. [Vgl. S. 50*]

Unter den fremden Staatsbürgern von Bosnien, Russland, Rumänien, Serbien, der Türkei, ferner von Italien und Amerika sind die Männer bedeutend zahlreicher, als die Frauen. Dagegen überwiegt unter den Staatsbürgern Deutschlands, der Schweiz, Frankreichs und Gross-Britanniens das weibliche Geschlecht; es sind dies die Staaten, die ihre Mädchen schon seit vielen Jahrzehnten als Erzieherinnen, Bonnen oder Sprachlehrerinnen nach Ungarn senden, wo sie in den Familien des Mittelstandes Aufnahme finden.

Confessionen. (Vgl. Tab. 16 und Tafel IV und III.) In der Bevölkerung Budapests waren von jeher die Römisch-Katholiken in grosser Mehrzahl, u. z. gehörten im Jahre 1869 über 72% der Gesamtbevölkerung dieser Confession an; neben ihnen waren die beiden protestantischen Confessionen nur mit 13—14.000 Seelen vertreten, dagegen betrug die Zahl der Israeliten schon 44.890. Im folgende Jahrzehnt verstärkte sich das protestantische Element bedeutend und auch das Judentum vermehrte sich um 25.337 Seelen, wogegen der Zuwachs der Katholiken bedeutend geringer war, als ihrer Zahl nach zu erwarten gewesen wäre. Diese gewannen erst im nächsten Jahrzehnt eine nahezu 60%-ige Verstärkung, neben der auch die numerische Zunahme der Israeliten um 32.150 Seelen sehr beträchtlich war. Eine umso durchgreifendere Veränderung erfuhr die confessionelle Zusammensetzung der Bevölkerung im letzten Decennium des 19. Jahrhunderts, in dem das Judentum sich um 62·3% vermehrte, wogegen das Wachstum der Katholiken nur 36% betrug und auch die Lutheraner nur einen mässigen Gewinn aufweisen konnten. In dieses Jahrzehnt fällt aber die rapide Vermehrung der Reformirten (von 36.112 auf 62.837 Seelen), sowie das Erstarren der bisher unbedeutenden griechisch-katholischen Kirche. Am Beginne des 20. Jahrhunderts verlangsamt sich das Wachstum; nur die Katholiken und Reformierten behalten ihr rasches Vermehren, alle anderen Confessionen bleiben zurück; im Decennium des Weltkrieges tritt ein allgemeiner Stillstand ein, ja die Seelenzahl der Griechisch-Orientalen vermindert sich sogar um 2.616 Seelen. [Vgl. S. 52*]

Das ungleiche Wachstum der Confessionen [Vgl. S. 53*] hängt in vielen Stücken von nationalen und confessionellen Einwanderungen ab. So hat sich die Zahl der Griechisch-Orientalen durch serbische Einwanderer vermehrt und durch deren Abwanderung (infolge des Krieges) wieder vermindert. Das Gros der Griechisch-Katholiken liefern Ungarn und Ruthenen. Die Reformierten vermehren sich fast ausnahmslos aus rein magyarischen Gegenden, die Evangelischen gewinnen einen Teil ihrer Gläubigen aus dem slowakischen Oberungarn, aber auch das deutsche Element verstärkt sie nicht unbeträchtlich. Am bedeutendsten war das Umsichgreifen des Judentums, das — wenn auch relativ nicht das stärkste — seines numerischen Übergewichtes zufolge (mit Ausnahme der Katholiken) alle übrigen Confessionen übertrifft. Dieses mächtige Wachstum ist teils eine Folge der, durch die geringe Mortalität ermöglichten, günstigen natürlichen Vermehrung, teils das Resultat massenhafter Einwanderungen, die namentlich in den neunziger Jahren (45.141 Individuen) grosse Dimensionen annahmen, dann aber — namentlich im Decennium des Krieges — wieder rasch zusammenschumpften.

In allen Stadtbezirken haben sich die Römisch-Katholiken im geringsten Grade vermehrt, wogegen das jüdische Element rapid zugenommen hat. Vor fünfzig Jahren lebten die Israeliten nur in der Theresienstadt (dem jetzigen VI. und VII. Bezirk) in grossen Massen (26.392 Personen); seither haben sie die Josefstadt

(heute 33.633 Juden) und Leopoldstadt (23.424) überschwemmt, in grossen Massen sich in der Franzstadt angesiedelt (12.868), und auch im I. und II. Bezirk, die ehemals eine fast rein christliche Bevölkerung hatten, leben jetzt 7.842, bez. 5.253 Israeliten. Dagegen ist ihre Zahl in dem seit Urzeiten als jüdischer Stadtteil bekannten Altoven verhältnissmässig gering (1869 nur 3.481 Seelen, d. i. 15·5%) und im halben Jahrhundert hat sich ihre Anzahl dort nicht einmal verdoppelt.

Ähnlich rapid war die Zunahme der beiden protestantischen Confessionen im I. und II. Bezirk, aber namentlich die Vermehrung der Reformierten im VI—VIII. Bezirk, in deren jedem jetzt 16.000 Reformierte wohnen, gegen 1—2000 im Jahre 1869.

Nationalität und Muttersprache. (Vgl. Tab. 17 und Tafel IV und III.) In der Mitte des 19. Jahrhunderts war Pest eine zur Hälfte deutsche Stadt (nur 56·6% Ungarn), und nur ein Sechstel der Bewohner Ofens (17·6%) bekannte sich zum Magyarentum.

Das rapide Aufblühen der Hauptstadt zog aber ungeheure Massen von Einwanderern ungarischer Zunge an, und Budapest als Landeshauptstadt wurde rasch eine ungarische Stadt, in der die magyarische Bevölkerung 1890 schon 67·1, zehn Jahre später 79·6, im Jahre 1910 aber schon 85·9% betrug, welcher Procentsatz sich bis 1920 auf 90·2% steigerte. Infolge des rapiden Wachstums der Ungarn traten die übrigen Nationalitäten immer mehr in den Hintergrund; der Procentsatz der Deutschen ging von 34·4 auf 6·5, der der Slowaken von 6·1 auf 1·5 zurück. Aber auch die absolute Zahl der Deutschen verminderte sich — durch naturgemässe Assimilierung — von 122.454 auf 60.425, und infolge der durch den Krieg verursachten Abwanderung leben heute nur 14.011 Slowaken in Budapest (gegen 20.359 im Jahre 1910 und 21.847 anno 1880). [Vgl. S. 57*]

Wie sehr die Zahl der Ungarn durch Einwanderung aus rein ungarischen Comitaten gesteigert wurde, erhellt aus der Zusammenstellung auf Seite 58*. Aus dem Vergleiche der aus oberungarischen slowakischen Comitaten gebürtigen Inwohner mit den hier lebenden Inwohnern slowakischer Sprache [Vgl. S. 58*] geht klar hervor, wie sich die Slowaken dem Magyarentum assimilierten. Noch stärker war jedoch dieser Assimilierungs-Process unter den Deutschen; doch halten unter diesen die aus dem Auslande eingewanderten (im Jahre 1910: 23.292, von 78.882 Deutschen) noch fest an ihrer Muttersprache und auch ihre hier geborenen Kinder werden in dieser Sprache erzogen.

Nationalitätsverhältnisse der Bezirke. [Vgl. S. 60*]

Fortschritte der ungarischen Assimilierung mit dem Alter. Im Jahre 1880 waren unter den schulpflichtigen Kindern nur 64—66% Magyaren, zwanzig Jahre später hob sich dieser Procentsatz auf 87—89 und heute kann bei 96·7% Schulkindern behauptet werden, dass die budapester Jugend schon fast vollkommen ungarisch ist. Da die Mehrheit der Bewohner in ihrer Jugend (teils in der Familie, teils in der Schule) sich jene Sprache aneignet, die als Kennzeichen der Nationalitätszugehörigkeit betrachtet werden kann, so kann die Sprachkenntniss der älteren Altersclassen bis zu einem gewissen Grade als ein Spiegelbild des Nationalitätszustandes jener Zeit gelten, in der diese Altersclassen den Schulunterricht erhielten. Unter den im Jahre 1880 conscribierten über 60 jährigen Einwohnern, die um 1830 die Schule besuchten, finden sich kaum 40% Ungarn, unter den 40—60 jährigen, die zwischen 1830 und 1850 die Schule frequentierten, bereits 46%, und unter den 20—40 jährigen, deren Schulbesuch in die Jahre 1850—1870 fällt, 56·6%.

Diese Angaben weisen auf die successive Ausbreitung der ungarischen Sprache und die Magyarisierung Budapests hin. [Vgl. S. 62*]

Sprachkenntniss. (Vgl. Tab. 18.) Die ungarische Sprachkenntniss hat unter den Nicht-Ungarn grosse Fortschritte gemacht. Im Jahre 1880 waren 35·3% der Nicht-Ungarn der ungarischen Sprache mächtig, 1910 schon 70·9%; von der Gesamtbevölkerung waren es 72·0, bez. 95·9%. Neben diesem erfreulichen Umstand ist der Rückgang der deutschen Sprachkenntniss von 60·9% auf 41·4% (auf die Gesamtbevölkerung bezogen von 74·4 auf 46·5%) ein vom culturellen Standpunkt bedauerliches Symptom, das mit dem Umsichgreifen des Monoglotismus (von 40·3% auf 50·1%) im Zusammenhange steht. [Vgl. S. 63*] Unter der nur einsprachigen Bevölkerung sind die nur ungarisch Sprechenden am zahlreichsten, ihre Quote hat sich von 18·0 auf 47·1% erhöht, während die Masse der nur eine fremde Sprache Sprechenden von 22·3 auf 3·0% (und darunter der nur deutschkundigen von 20·0 auf 1·9%) herabgesunken ist. [Vgl. S. 63*] Von den fremden Nationalitäten ist die ungarische Sprachkenntniss unter den Rumänen (84·7%) und Slowaken (79·7%) am meisten verbreitet, unter den Tschechen (57·6%) und Polen (42·9%) am wenigsten. [Vgl. S. 64*]

Den Bildungsgrad der Bevölkerung siehe Seite 261*.

Beruf der Bevölkerung. (Vgl. Tab. 20—22, und Tafel IX.) Zur Zeit der Vereinigung der Hauptstadt war der industrielle Charakter der Stadt noch nicht so entwickelt wie heute, die Urproduction beschäftigte noch viel mehr Menschen und öffentliche Dienstleistungen, sowie freie Berufe waren bei weitem schwächer vertreten. Mit der Vereinigung wurde Budapest das wirtschaftliche Centrum Ungarns und dies brachte die grossen Verschiebungen in der beruflichen Gliederung der Bevölkerung zu Stande, die ihre jetzige Zusammensetzung zur Folge hatte. Die Details siehe in den Aufzählungen auf S. 66*—68*.

Eheschliessungen. (Vgl. die Tabellen 24—30 und die Tafel VII.) Schon in den Jahren um 1870 hatte Budapest in Bezug auf die Eheschliessungen einen grossstädtischen Anstrich: es wurden hier im Vergleiche zum Landesdurchschnitt auffallend wenige Ehen (jährlich 2.400—2.500, d. i. 7·2 pro tausend Einwohner) geschlossen. Dieses Verhältniss wurde nach und nach stärker und zwischen 1893 und 1895 trat mit 9·8—10·2‰ das erste Maximum ein. Die Heiratsziffer schwankte dann zwischen 8 und 9, steigerte sich 1907 und 1908 auf 10·1 und nach einem geringen Rückgang 1912 wieder auf 10·2. Mit Ausbruch des Weltkrieges wurden massenhaft Ehen geschlossen (i. J. 1914: 10.144, d. i. 10·6 pro Mille), dann folgten drei Jahre mit einer äusserst geringen Ehefrequenz (6—7.000 Eheschliessungen pro Jahr, d. i. 6·6—6·8‰), wie sie noch nie beobachtet wurde. Mit der Rückkehr des kämpfenden Militärs vermehrte sich die Heiratsfrequenz derart, dass schon 1918: 9.041 Ehen geschlossen wurden. Zur Zeit des Communismus brach eine förmliche Heiratswut aus: nicht weniger als 22.942 Eheschliessungen fanden statt (24·0 pro Mille), daher um etwa 13—14.000 mehr, als der Ausfall der Vorjahre betrug. Diese unnatürliche Heiratsfrequenz erlosch mit dem Sturz des Communismus; der Heiratscoefficient bewegt sich seither zwischen 11 und 12, ist daher um 2—3‰ grösser als in den Vorkriegsjahren. [Vgl. S. 70*]

Etwa 85% der eheschliessenden Männer sind Junggesellen, 10% Wittwer; unter den Bräuten sind 90% Jungfrauen. Seit dem Kriege ist der Anteil der Wittwer und Wittwen grösser geworden, desgleichen auch verehelichen sich geschiedene Ehegatten viel häufiger als ehemals, zum Teile eine Folge der zahlreichen Ehetrennungen (1921: 1.538, 1922: 1.813, früher jährlich nur 800—1.000). Seit dem Kriege heiraten auffallend mehr ältere Männer und Frauen als vorher; die Zahl der jüngeren Eheschliessenden vermindert sich.

Die confessionellen Mischehen betragen vor einem halben Jahrhundert 16—18% der Eheschliessungen; ihre Zahl nahm rasch zu und stieg bis 1923 auf 35%.

Die Ehen zwischen Christen und Juden, im Jahre 1895 durch die kirchenpolitischen Gesetze und die Einführung der Civilehe ermöglicht, betragen im Maximum 7.1% der gesamten Eheschliessungen. Von 1895 bis 1923 wurden insgesamt 10.730 solche Ehen geschlossen, worunter in 6.043 Fällen der Bräutigam, in 4.687 Fällen die Braut jüdisch war.

Geburten. (Vgl. Tab. Nr. 31—41 und Tafel VII.) Der am Anfang der siebziger Jahre noch sehr hohe Geburtencoefficient (45 pro Mille) sank im Laufe eines Lustrums auf 36. Von hier an blieb die Geburtenfrequenz lange Zeit dieselbe, nur gegen Ende der neunziger Jahre ging sie auf 30 herab und schwankte von 1910 an schon zwischen 25 und 24. Es wiederholte sich hier dieselbe Erscheinung, die in den letzten Jahrzehnten die Volksbewegung aller Grossstädte kennzeichnete.

Die Stagnation, bez. Verminderung der Geburtenhäufigkeit war eine umso auffallendere Erscheinung, als in diesen Zeiten die Zahl der Eheschliessungen sich bedeutend erhöhte, u. z. nicht nur absolut, sondern auch im Verhältniss zur Bevölkerung. Die Verminderung verursachten solche Factoren, welche nicht die Zahl der von neuen Eheschliessungen zu erwartenden Kinder verminderten, sondern den Kindersegen der seit längerer Zeit bestehenden Ehen abschwächten. Aus unseren Beobachtungen geht hervor, dass die Zahl der erstgeborenen Kinder sich nicht verringerte, im Gegenteil sogar noch zunahm (z. B. von 1904 bis 1912 von 3.681 auf 4.525), die der zweitgeborenen Kinder im Wesen unverändert blieb, dagegen die 3—8-ten Kinder an Zahl sehr stark abnahmen (in der erwähnten Periode von 7.438 auf 6.035) und auch die über das achte folgenden Kinder um Vieles seltener wurden. Vergleicht man die Zahl der Geburten mit jener der Eheschliessungen, so kann festgestellt werden, dass die ungünstigen Verhältnisse der Jahre nicht die Familiengründung verhinderten — ihre Zahl vermehrte sich und mit ihnen auch die der erstgeborenen Kinder, — sondern dass die älteren, und namentlich die mit mehr Kindern gesegneten Ehen die Kinderproduction einschränkten, die dann nicht nur ein starkes Sinken des Geburtencoefficienten, verursachten, sondern auch zum Stillstand, ja sogar zur Abnahme der Geburten führten [Vgl. S. 73*]

Zur Zeit des Weltkrieges (u. z. vom April 1915 an) verminderten sich die Geburten, in den Jahren 1916—1918 fielen je 8.000 Geburten aus. Der Coefficient sank auf 15 herab (das Minimum, im Jahre 1917, betrug 14.9‰) und eine Besserung trat erst im August 1919, neun Monate nach der Rückkehr der Krieger ein. Von hier an erhöhte sich die Geburtenfrequenz wieder und wenn sie auch das normale Maass der Vorkriegsjahre nicht erreichte, bietet sie für die Zukunft doch eine weniger betrübende Perspektive. [Vgl. S. 73*]

Die Geburtsbewegung steht entschieden noch unter dem Einfluss des durch den Krieg verursachten Elends. Die seit 1919 stark zunehmenden Eheschliessungen haben eine Steigerung der Fruchtbarkeit nicht erzielt. Gegenüber den 10—11.000 betragenden Eheschliessungen der letzten Jahre ist die eheliche Fruchtbarkeit sehr gering, und als im Jahre 1919 nicht weniger als 22.942 neue Ehen geschlossen wurden, erreichten im folgenden Jahr die Geburten nicht einmal diese Zahl. Hier stehen wir einer solchen Beschränkung der Fruchtbarkeit gegenüber, wie sie in Budapest noch nie beobachtet wurde. [Vgl. S. 74*]

Die Zahl der unehelichen Geburten war in Budapest — einer Stadt mit vielen Arbeitern, Tagelöhnern, fremden Schülern, Dienstboten und sonstigen Volksschichten, die spät oder überhaupt nicht heiraten — immer bedeutend; sie schwankte in den siebziger Jahren zwischen 29 und 30⁰/₀, stieg bis 1880 auf 33⁰/₀, und hielt sich fünf Jahre hindurch über 30⁰/₀ der Geburten. Von der zweiten Hälfte der achtziger Jahre an verminderte sich diese Quote nach und nach bis auf 27—28⁰/₀, dann am Beginne des neuen Jahrhunderts auf 26—27⁰/₀, in welcher Höhe sie sich bis zum Ausbruch des Weltkrieges hielt. Dann sank sie plötzlich auf 20¹/₀ herab und schwankte in den letzten drei Jahren zwischen 18 und 19⁰/₀. [Vgl. S. 74*]

Bei der modernen Entwicklung der Grossstadt ist die ständige Abnahme, besonders aber das im Jahre 1919 eingetretene rapide Sinken der unehelichen Geburten sehr überraschend. Diese Erscheinung hat zweifelsohne tiefe sociale Gründe. Eine der Ursachen war gewiss die seit dem Weltkriege eingetretene numerische Verminderung jener Gesellschaftsschichten, — wie Dienstboten, fluctuirende Arbeiter u. s. w. — die das grosse Contingent der illegitimen Geburten liefern. Die — fast ausnahmslos unehelichen — Kinder der Dienstboten haben sich von 2.700—2.900 der früheren Jahre auf 1.300 vermindert; ebenso hat die Zahl der illegitimen Kinder der Tagelöhnerschichten, der industriellen und commerciellen Arbeiter abgenommen. Die vor dem Weltkriege beobachtete Abnahme der unehelichen Geburten, die in einer Zeit eintrat, als diese Volksschichten noch vollzählig hier anwesend waren, muss auf andere Ursachen zurückgeführt werden. Wie aus Tabelle Nr. 35 ersichtlich, hat die Zunahme der unehelichen Geburten durchaus nicht mit der Vermehrung der ehelichen Geburten Schritt gehalten, sondern ist weit hinter dieser zurückgeblieben. Während die legitimen Geburten von 1885 bis 1895 um 45⁰/₀ zugenommen haben, betrug diese Zunahme bei den illegitimen Geburten nur 25⁰/₀; im nächsten Jahrzehnt haben neben einer geringen (nur 170 Seelen betragenden) Zunahme der ehelichen Geburten die illegitimen Geburten schon um 166 Fälle abgenommen. Als dann unter dem Einfluss des Weltkrieges die Zahl der Geburten sich überhaupt in grossem Maasstabe verminderte, war diese Abnahme bei den ausser-ehelichen Zeugungen noch um Vieles bedeutender. Im Jahre 1916 wurden z. B. 10.987 eheliche Kinder geboren (d. i. mit einer Differenz von 21 ebensoviele wie vor 30 Jahren), dagegen betrug die Zahl der illegitimen Geburten nur 3.986, d. i. um 676 weniger als im Jahre 1886. In den letzten drei „Friedensjahren“ (1921—23) war die Anzahl der ehelichen Geburten so gross wie in den Jahren 1893 und 1896; uneheliche Kinder werden jedoch jetzt jährlich um 2—3.000 weniger geboren, als in jenen Jahren. Die starke Abnahme der unehelichen Geburten, u. z. nicht nur relativ, sondern auch absolut, ist daher evident. Heute kommen nur $\frac{3}{5}$ soviel aussereheliche Kinder (i. d. Jahren 1916—20 zusammen 19.620) zur Welt, als vor zwei Jahrzehnten (i. d. Jahren 1896—1900: 30.860); die Zahl der legitimen Ge-

burten dagegen betrug in diesen zwei Jahrfünfteln 65.376 und 82.638; die Abnahme betrug daher bei diesen 20·9%, bei den unehelichen dagegen 36·4%. In der starken Abnahme der Geburten ist daher die Verminderung der unehelichen Zeugungen das einzige erfreuliche Moment. [Vgl. S. 74*]

Die Unterschiede der illegitimen Geburten nach Confessionen sind zur Genüge bekannt. Sie sind am häufigsten unter den Griechisch-Katholiken, am geringsten unter den Juden. Die im Laufe der Zeit eingetretenen Veränderungen sind bei allen Confessionen deutlich zu erkennen. [Vgl. S. 76*]

Was die Participation der einzelnen Gesellschaftsschichten an den Geburten betrifft, geht aus dem seit 1896 gesammelten Material (Tab. Nr. 40) hervor, dass bei den in günstigeren materiellen Verhältnissen lebenden Schichten (wie: Personen mit selbstständigem Erwerb, Beamten und den öffentlichen Dienstleistungen angehörige Personen) weniger Geburten vorkommen, als nach der Anzahl der Eheschliessungen und nach ihrem Bestande zu erwarten wären. Die Fruchtbarkeit der wirthschaftlich und culturell niederen Volksclassen ist daher grösser als die der höheren, und aussereheliche Geburten kommen bei ihnen noch in erhöhtem Maasse mehr vor. Besonders auffallend ist die starke Abnahme der Geburten bei der gewerblichen Bevölkerung, die in scharfem Gegensatz steht zur Vermehrung der in diesen Schichten geschlossenen Ehen. Das gewerbliche Hilfspersonal hat im Jahre 1919, während der Dictatur des Proletariats, massenhaft Ehen (10.117) geschlossen, ebenso die Angehörigen der „roten Armee“ (2.046); aber auf die Fruchtbarkeit dieser Schichten blieben diese Eheschliessungen ohne jede Wirkung. Die Zahl der Geburten blieb total unverändert. Es hat sich somit erwiesen, dass jene Elemente, die während des Communismus traurigen Angedenkens die Macht in den Händen hatten, auch vom Gesichtspunkte der Population absolut nicht staaterhaltend oder volksentwickelnd waren. Das anno 1919 beobachtete Heiratsplus von 8.000 Fällen blieb für die Volksvermehrung total steril. Oder sollten all die, die zu jener Zeit so gierig Ehen schlossen, alle vor der strafenden Hand der Justiz und der Vergeltung der Nation geflüchtet sein und fremde Staaten mit der Frucht ihrer Verehelichung beglückt haben? [Vgl. S. 76*]

Sterblichkeit. (Vgl. Tab. Nr. 42—50 und Tafel VII.) Die zur Zeit der Vereinigung der Hauptstadt sehr hohe Sterblichkeit (43⁰/₀₀) war eine Folge des Zusammenwirkens verschiedener physischer und socialer Factoren, wie: der in ganz Ungarn geringeren Lebensdauer und der niedereren Cultur der eingewanderten Massen, des inficierten Bodens, der mangelhaften Wasserversorgung und Canalisation, der ungesunden Wohnverhältnisse und der Gleichgültigkeit, die die Bevölkerung selbst den Forderungen der Hygiene gegenüber bezeugte. Auch die in den budapester Spitälern verstorbenen vielen Ortsfremden erhöhten naturgemäss den Mortalitäts-Coefficient Budapests. Die gemeinsamen Bestrebungen der Behörden und der Gesellschaft erzielten bald eine wesentliche Besserung und Budapests hygienische Verhältnisse näherten sich rapid dem Zustande der westeuropäischen Städte. Schon in der zweiten Hälfte der siebziger Jahre sank die Sterblichkeit auf 33—34⁰/₀₀ und dann mit stetiger Besserung bis 1885 auf 29·4⁰/₀₀. Das Jahr 1886 mit seiner grossen Typhus- und Cholera-Epidemie trieb den Sterblichkeitsgrad wohl vorübergehend (bis 37·7) in die Höhe, aber nach Bezwingung der Epidemien kehrte die frühere Besserungstendenz wieder zurück und das Jahr 1889 lohnte die Bemühungen der Stadtbehörde mit einem Sterblichkeitscoefficient von 27·6⁰/₀₀.

Diese Besserung wurde in erster Linie durch die im Jahre 1881 ins Leben getretenen prophylactischen Maassregeln erzielt, nämlich durch den Anmeldezwang für infectiöse Erkrankungen, durch die Isolierung der an infectiösen Leiden Erkrankten, durch die Errichtung eines Spitals für infectiöse Kranke und die obligatorische Desinfection. Hiezu gesellten sich die Ausbreitung und Vervollkommnung der Wasserversorgung, die Einstellung der Lieferung von unfiltriertem Wasser, die Verbesserung der Canalisation, die sanitäre Controle der überfüllten Wohnungen, die Untersagung der Kellerwohnungen und die Förderung des Kinderschutzes. Alle diese Maassnahmen, die einesteils den Krankheiten vorzubeugen, andernteils die Kranken im Leben zu erhalten berufen waren, boten die Möglichkeit zur weiteren Verminderung der Sterblichkeit. Das Resultat blieb nicht aus. Von 1890 an verminderte sich der Mortalitäts-Coëfficient ständig, im Jahre 1900 sank er auf 20·6, die nächsten drei Jahre hielt er sich unter 20 und erreichte den Tiefpunkt mit 18·5⁰/₀₀ in den Jahren 1910 und 1912. [Vgl. S. 78*]

Diesen günstigen Stand der Sterblichkeit vernichtete der Weltkrieg mit einem Schläge und warf Budapest auf dem Wege der Sanierung, den die Stadt so schön geschritten war, weit zurück. Die aus den Kriegsverhältnissen folgenden schlechten Ernährungsmöglichkeiten, das Elend und die Not, die von Flüchtlingen und Soldaten eingeschleppten, sowie die aus dem Elend hervorgegangenen Krankheiten schnellten den Sterblichkeits-Coëfficient weit in die Höhe (im Jahre 1919: 30·8⁰/₀₀) und auch nach Ausscheidung der massenhaft verstorbenen Ortsfremden ist die Sterblichkeit heute noch grösser als vor Kriegsausbruch. [Vgl. S. 79*]

Die Anzahl der verstorbenen Ortsfremden schwankte in den achtziger Jahren zwischen 6—800, betrug aber seit 1908 mehr als 2.000 und stieg während des Weltkrieges in Riesendimensionen. Von 1914 bis 1918 verstarben in den hiesigen Spitälern nicht weniger als 20.757 fremde Soldaten, und von 1918 an vermehrten auch die massenhaften Flüchtlinge die Sterblichkeit (in diesem Jahre starben 3.685 civile Ortsfremde). [Vgl. S. 80*]

Die verschiedene sociale, culturelle und Berufszusammensetzung der Bevölkerung in den einzelnen Bezirken verursacht auch in der Sterblichkeit derselben wesentliche Unterschiede. Die Bezirke lassen sich diesbezüglich in 4 Gruppen teilen, deren Mortalitäts-Coëfficient sehr verschieden ist. Die Extreme weisen die Innere- und Leopoldstadt (IV. und V. Bezirk) einesteils, und Altofen und Steinbruch (III. und X. Bezirk) andernteils auf. [Vgl. S. 81*]

Sterblichkeit der Geschlechter. Im Jahre 1874 starben in Budapest 7.048 Männer und 5.821 Frauen, d. i. 47·8⁰/₀₀ bei den Männern und 38·9⁰/₀₀ bei den Frauen. Der ungeheure Unterschied in der Sterblichkeit der Geschlechter wurde durch die verbesserte sanitäre Verwaltung, den intensiveren Schutz der Gesundheit, die Fürsorge für die Arbeiter und die Kranken- und Unfallsversicherung bedeutend abgeschwächt, so dass der Sterblichkeits-Coëfficient bei den Männern auf 23·7, bei den Frauen auf 19·7⁰/₀₀ herabging. [Vgl. S. 82*]

Sterblichkeit nach Altersgruppen. (Vgl. Tabelle Nr. 45 und 46.) Vor einem halben Jahrhundert betrug die unter fünf Jahren verstorbenen Kinder fast die Hälfte aller Todesfälle; diese hohe Quote verminderte sich dann rasch und sehr stark. Während im Jahre 1874 noch 6.484 unterfünfjährige Kinder starben, waren es nach 50 Jahren (bei dreifacher Bevölkerung) nur mehr 4.421. Die Verminderung erstreckte sich auch auf die Altersgruppe von 5—10 Jahren, musste aber in den höheren

Altersklassen naturgemäss verschwinden, denn mit der Verminderung der Kindersterblichkeit muss die Mortalität der höheren Altersgruppen eo ipso steigen. [Vgl. die Verstorbenen nach Altersgruppen S. 83*]

Aus dem Vergleich der Verstorbenen nach Altersgruppen mit der Anzahl der Lebenden geht hervor, dass die Curve des Todes in den jüngsten Jahren hoch oben beginnt, dann rasch sinkt und zwischen dem 10. und 15. Jahr den Tiefpunkt erreicht; von hier an steigt sie langsam, bleibt bis zum 40. Jahr fast in demselben Niveau, eilt dann rascher in die Höhe, erreicht aber erst über dem 80. Jahr die Sterbewahrscheinlichkeit der jüngsten Altersjahre. Die Sterbenscurve des weiblichen Geschlechtes verläuft durchwegs tiefer als die der Männer, nur im höchsten Alter überragt sie diese; da die Frauen im jüngeren Alter seltener sterben, steigert sich ihre Mortalität in den höheren Altersgruppen.

Im verflossenen halben Jahrhundert hat die Sterblichkeit der einzelnen Altersklassen wesentlich abgenommen; diese Abnahme war anfangs rapid, später verlangsamte sie sich. Im Jahr 1910 erreichte die Sterblichkeit Budapests den Tiefpunkt (über dem 45. Jahr schon 1900), dann steigerte sie sich wieder infolge des durch den Krieg verursachten Elends und Jammers. Im Jahre 1880 starben von tausend 0—1 Jahre alten Knaben 419, von 1000 Mädchen 349; diese hohe Sterbensquote sank bis 1910 auf 221, bez. 184, erhöhte sich jedoch nach dem Krieg wieder auf 234, bez. 203. In der Altersgruppe von 5—10 Jahren war dies Verhältniss im Jahre 1880: 16·84, bez. 12·93, dreissig Jahre später 5·51, bez. 6·08, stieg aber infolge des Krieges neuerdings auf 9·31, bez. 8·10. Die niedrigste Mortalität weist die Altersgruppe von 10—15 Jahren auf; sie sank bei den Knaben von 4·36 auf 3·07, bei den Mädchen von 5·78 auf 3·38, die Kriegsfolgen liessen sie aber auf 4·74, bez. 5·29 steigen. Ähnliche Veränderungen weisen auch die höheren Altersgruppen auf, doch war hier die Sterblichkeit im Jahre 1920 geringer als zehn Jahre vorher, was eine natürliche Folge der günstigeren Sterblichkeit des jugendlichen Alters ist. In den höchsten Altern wurde die Sterblichkeit seit 1910 wieder grösser. [Vgl. S. 85*]

Sterblichkeit der Säuglinge und Kinder. (Vgl. Tab. 48 und 49 und Tafel VII.) Wenngleich die Sterblichkeit der Kinder in Budapest vor fünfzig Jahren eine sehr bedeutende war, waren die Verhältnisse hier doch um vieles günstiger als in jenen Landesteilen, aus welchen die Bevölkerung der Hauptstadt sich ergänzt. [Vgl. S. 84*] Die im Alter von 0—5 Jahren verstorbenen Kinder betragen nahezu die Hälfte aller Todesfälle; diese Quote verminderte sich rasch und im Jahrfünft 1916—20 waren unter den Verstorbenen nur mehr 19·9% Kinder, doch steigerte sich ihr Verhältniss in den letzten Jahren bis 24·8. [Vgl. S. 86*] Mit der Zahl der Lebenden verglichen, kommt die rapide Verbesserung auf dem Gebiete der Kindersterblichkeit noch mehr zum Ausdruck. [Vgl. S. 86*] Als Resultat ergibt sich folgendes:

a) Die Sterblichkeit des ersten Lebensjahres ist bei den Knaben bedeutend grösser, als bei den Mädchen; wenn wir aber das Sterblichkeitsverhältniss der folgenden Jahre mit dieser vergleichen, ist diese bei den Mädchen in jedem Altersjahr etwas höher, als bei den Knaben. Im Jahr 1880 trafen auf tausend 0—1jährige Knaben 419·10 Todesfälle, auf tausend 4—5jährige 36·0 (bei den Mädchen 349·20 und 35·05). Dreissig Jahre später, als die Verhältnisse am günstigsten waren, betrug das Sterbeverhältniss bei den Knaben 221·60 und 12·3, bei den Mädchen 184·01 und 12·57. Setzen wir die Sterblichkeit des ersten Lebensjahres = 100,

so verminderte sie sich im 4—5. Lebensjahr seit 1880 von 9 auf 5 (bei den Mädchen von 10 auf 7); der Krieg trieb sie wieder auf 8, bez. 9 in die Höhe.

b) Der Sterbecoefficient des ersten Lebensjahres hat sich seit 1880 bei den Knaben von 419·10 auf 233·70, bei den Mädchen von 349·20 auf 202·80 vermindert. Setzen wir die Sterblichkeit des Jahres 1880 = 100, so erhalten wir für 1920 Verhältnisszahlen von 56, bez. 58. Im zweiten Lebensjahre ist die 40jährige Besserung grösser: bei Knaben geht sie bis 52, bei Mädchen bis 42 herab. Im dritten Lebensjahre ist jedoch das Sterbeverhältniss höher (71, bez. 54), in den kommenden Jahren etwas günstiger. [Vgl. S. 87*]

Die Berechnung auf die Lebenden erfordert die Kenntniss dieser; nachdem aber die Lebendzahlen nur für die Jahre der Volkszählung, in Budapest daher nur für jedes zehnte Jahr, bekannt sind, können die Veränderungen in der Sterblichkeit nicht ohne Unterbrechung Jahr für Jahr, sondern nur sprungweise alle zehn Jahre verfolgt werden. Bei so raschen Veränderungen aber, wie sie die Kindersterblichkeit Budapests erkennen lässt, ist die Continuität der Beobachtungen von grosser Bedeutung. Deshalb bringen wir die Sterblichkeit der Kinder mit der Zahl der Geburten in Vergleich, wie dies in Tabelle Nr. 48 für alle Jahre des halben Säculums geschehen ist. (Über die Art der Berechnung vgl. Fussnote 2 auf Seite 55.) Aus der Berechnung [Vgl. S. 89*] geht die starke Besserung der Kindersterblichkeit klar hervor. Vor einem halben Jahrhundert entfielen auf tausend Neugeborene 349·2 verstorbene Säuglinge (0—1 Jahr); dieses exorbitant hohe Verhältniss ist noch der Spiegel der alten primitiven Sanitätsverhältnisse. Schon in den nächstfolgenden Jahren sank die Säuglingssterblichkeit auf 272 und dann weiter, mit ununterbrochenem langsamen Niedergang i. J. 1894 schon unter 200; fünf Jahre später erreichte die Quote 165 und hielt sich dann zwischen 140 und 170 schwankend in ziemlich gleichmässiger Höhe. Das Minimum mit 140·7 Todesfällen trat 1912 ein. Der Krieg erhöhte es auf 190, seither bewegt es sich zwischen 160 und 168.

Nach Ablauf des ersten Lebensjahres sinkt die Kindersterblichkeit rasch; im Jahre 1874 starben von tausend 1—2jährigen Kindern 108·7, heute 56·8; das Sterblichkeitsverhältniss der nächsten drei Altersjahre verminderte sich von 75·3, 49·1 und 42·8 auf 22·3, 14·7 und 8·2. Setzen wir die im Jahre 1874 beobachtete Sterblichkeit der einzelnen Altersjahre = 100, so sterben jetzt von den 0—1jährigen 44, von den 1—2jährigen 49, von den 2—3jährigen 36, von den 3—4jährigen 26 und von den 4—5jährigen 20. Wenn wir aber das Sterblichkeitsverhältniss der aus den einzelnen Jahrgängen stammenden Neugeborenen = 100 setzen, so beträgt die Sterblichkeit der fünfjährigen Kinder: im Jahre 1874: 12, im Jahre 1880: 9, in den Jahren 1890 und 1900: 8, im Jahre 1910: 6, im Jahre 1915: 7 und im Jahre 1919: 5. Die Lebensschancen der Kinder haben sich daher im verfloßenen Halbjahrhundert langsam, aber ständig gebessert.

Sterblichkeit nach Confession und Nationalität. [Vgl. Tabelle Nr. 17 und S. 90*]

Todesursachen. (Vgl. Tab. Nr. 50 und Tafel VIII.) Unter den Todesursachen waren es in erster Linie die infectiösen Krankheiten, die den hygienischen Zustand Budapests am meisten verschlimmerten. Budapest gehörte bezüglich der infectiösen Krankheiten vor fünfzig Jahren zu den ungünstigsten Städten Europas. Die seither getroffenen vielseitigen hygienischen Maassnahmen, die wir im Capitel

Sanitätswesen (S. 257.*) erörtern werden, haben die Lage Budapests bedeutend gebessert. Von den infectiösen Krankheiten war *Bauchtyphus* (*Typhus abdominalis*) eine endemische Krankheit, die damals namentlich durch das zum Teile unfiltrierte Trinkwasser hervorgerufen wurde. Mit der Vervollkommnung der Canalisierung und der Wasserversorgung besserten sich die Verhältnisse beträchtlich, doch kommen neuerdings Typhusfälle, namentlich durch Einschleppung von aussen, so in den Kriegsjahren, in grösserer Anzahl vor. — *Flecktyphus* (*Typhus exanthematicus*) trat, von auswärts eingeschleppt, einigemal epidemisch auf, wurde aber immer rasch unterdrückt. — Die *Pocken* (*Variola*) waren die am meisten gefürchtete Krankheit, die bis 1887 in Budapest sozusagen endemisch war; nach der grossen Epidemie von 1886—87, die 1.936 Opfer forderte, wurde durch die strenge Controle des Impfzwanges die Pockengefahr gänzlich beseitigt; auch die durch fremde Soldaten in den Kriegsjahren eingeschleppten Fälle wurden rasch unterdrückt. Schwer leidet Budapest durch den *Scharlach* (*Scarlatina*), gegen den der Kampf mit grösseren Schwierigkeiten verbunden ist. Die Zahl der Todesfälle beträgt jährlich 2—300, steigt aber in Epidemiejahren, wie 1886, 1903, 1913 und 1921 auf 5—600. — *Croup-Diphtherie* hat seit Einführung der Serum-Impfungen an Umfang stark abgenommen; während bis 1894 die Zahl der Todesfälle öfters bis über 900 stieg, unterliegen seither nur 1—200 Personen jährlich dieser Krankheit. — *Masern* (*Morbilli*) sind eine endemische Krankheit, die namentlich durch ihre Folgekrankheiten tödtlich sind; in einzelnen Jahren traten sie epidemisch auf und forderten bis über 300 Opfer. — *Influenza* ist eine seit 1890 eingebürgerte Krankheit, die in den Jahren 1918 und 1920, als ungeheure Epidemien ganz Eurorpa heimsuchten, auch hier massenhaft auftrat und 4.105, bez. 1.459 Opfer forderte. — Die *Cholera* (*Cholera asiatica*) trat, nur von auswärts eingeschleppt, im ganzen hier fünfmal epidemisch auf; den neueren energischen Maassnahmen gelingt es aber nun schon, ihrer Verbreitung Schranken zu setzen. Weniger war dies der *Ruhr* (*Dyserteria*) gegenüber der Fall, die seit den Kriegsjahren sich hier eingestrichelt hat, zumeist aber durch Ortsfremde eingeschleppt wird.

Die durch die prophylaktischen Maassregeln erzielten Resultate sind sehr bedeutend; auf 100.000 Einwohner berechnet sank seit 1874 die Zahl der Todesfälle: bei Typhus von 133 auf 20, bei Croup-Diphtherie von 98 auf 8, bei Scharlach von 77 auf 13. Masern zeigen eine geringere Besserung. Pocken und Cholera sind vollkommen bezwungen. [Vgl. S. 92*]

Unter den übrigen Krankheiten ist die *Lungenschwindsucht* (*Tuberculosis pulmonum*) jene Krankheit, die die meisten Opfer fordert. Etwa ein Fünftel aller Todesfälle wird durch sie verursacht, jährlich fallen 2—3.000 Menschenleben ihr zum Opfer. In den Kriegsjahren steigerte sich diese Zahl durch das zahlreiche fremde Militär, das in den hiesigen Spitälern gepflegt wurde, bis auf 5.774 und 5.701 (1917 und 1918). Hiezu gesellen sich noch die Todesfälle an *tuberculöser Hirnhautentzündung* (*Meningitis tuberculosa*) und *sonstigen tuberculösen Krankheiten*, jährlich 4—500. Als häufigere Todesursachen sind noch Krebs, Herzleiden, Lungenentzündung, Darmkatarrh und Altersschwäche zu erwähnen. Zu den gewaltsamen Todesursachen (Unfälle, Selbstmord und Mord) gesellten sich in den Kriegsjahren die durch Kriegsverletzungen verursachten Todesfälle.

3. Wirtschaftliche Verhältnisse.

Die gewerbliche Bevölkerung. Die grosszügige Entwicklung der budapester Industrie erhellt aus der Tatsache, dass sich die Zahl der selbständigen Industriellen seit 1880 von 9.284 auf 35.207, der in der Industrie beschäftigten Beamten von 290 auf 14.968, des Hilfspersonals (Arbeiter) von 49.665 auf 167.893 erhöht hat. Namentlich die grosse Steigerung in der Zahl der gewerblichen Beamten weist darauf hin, dass die Grossindustrie-Unternehmungen sich bedeutend vermehrt haben. [Vgl. S. 94*] Auch das Vordringen des weiblichen Geschlechts ist beträchtlich. Vor 40 Jahren waren unter den selbständigen Industriellen 7.471 Männer und 1.813 Frauen, i. J. 1910 aber 19.583 Männer und 15.624 Frauen; auch unter den industriellen Beamten wurden 3.250 Frauen gezählt. Das Verhältniss der durch die berufstätigen Industriellen erhaltenen Angehörigen (1890: 66.922, 1910: 180.001) zu ihren Ernährern ist im Wachsen begriffen.

Bezüglich der demographischen Verhältnisse kann betont werden, dass in der industriellen Bevölkerung die Ungarn in etwas kleinerem, die Deutschen in grösserem Verhältnisse vertreten sind, als in der Gesamtbevölkerung. [Vgl. S. 95*] Unter den Confessionen waren die Katholiken i. J. 1869 mit 71·6% in der Industrie vertreten; dieser Procentsatz ging bis 1910 auf 64·2 herab, desgleichen ist die Teilnahme der Evangelischen (5·0%) jetzt geringer als vor vierzig Jahren (7·4%). Dagegen hat sich der Procentsatz der Reformirten von 5·7% auf 9·7 erhöht, jener der Israeliten von 13·6 auf 20·0 im Jahr 1890, ging aber im nächsten Decennium auf 18·4% herab, also unter die Bevölkerungsquote der Juden. Dies rührt daher, dass unter den Arbeitern verhältnissmässig wenig (12·7%) Juden sind, unter den Tagelöhnern sogar nur 5%. Dagegen sind mehr als die Hälfte der in der Industrie angestellten Beamten (52·6%) und auch fast ein Drittel (31·6%) der selbständigen Industriellen jüdisch. [Vgl. S. 96* und 97*]

Kleingewerbe-Unternehmungen. Die Zahl der kleinen, weniger als 20 Arbeiter beschäftigenden Gewerbeunternehmungen, stieg von 1890 bis 1910 von 11.431 auf 35.025; die der darinnen tätigen Arbeitskräfte von 25.416 auf 62.359. Fast die Hälfte dieser Unternehmungen besitzt kein Hilfspersonal, die betreffenden Gewerbetreibenden arbeiten daher ganz allein. Im Laufe der Zeit haben sich aber die mit mehr Hilfskräften arbeitenden Unternehmungen rasch vermehrt, so dass daher eine Annäherung an die Grossindustrie nicht zu verkennen ist. [Vgl. S. 98*]

Grossindustrie-Unternehmungen. (Vgl. Tab. 87 und Tafel IX.) Als solche gelten jene Betriebe, die mehr als 20 Arbeiter beschäftigen. Ihre Zahl hob sich von 1890 bis 1910 von 365 auf 1.296, die Anzahl ihres Hilfspersonals von 37.223 auf 128.358. Von jeher war die Maschinenindustrie die führende Gruppe, der sich die Nahrungsindustrie, die polygraphische Industrie und die Eisen- und Metallindustrie anschlossen. [Vgl. S. 99*]

Bewegung der Geschäfte. (Vgl. Tab. 85.)

Industrie-Actiengesellschaften. (Vgl. Tab. 90.) Das wirtschaftliche Leben Budapests nahm mit der Wiederherstellung der Constitution einen raschen Aufschwung. Von 1867 bis 1872 wurden nicht weniger als 96 Actiengesellschaften, darunter 56 industrielle gegründet. Die finanzielle Krise vom Jahre 1873 richtete aber den grössten Teil derselben zu Grunde, so dass nur 29 Industrie-Actiengesellschaften mit einem Capital von 52,806.000 Kronen die Vereinigung der Hauptstadt erlebten. Lange Zeit blieb die Anzahl derselben unverändert, ja ihr Actien-capital verminderte sich sogar. Eine wesentliche Besserung trat erst 1890 ein, als die industriellen Verhältnisse sich auf der ganzen Linie belebten und neue Actienunternehmungen massenhaft gegründet wurden. Von 1890 bis 1895 steigerte sich deren Zahl von 50 auf 122, ihr Actiencapital von 103 Millionen auf 257 Millionen. Besonders gross war der Aufschwung in der Eisen- und Maschinenindustrie, in der Montanindustrie, im Bau- und Buchdruckergewerbe, während die Zahl der Mühlen von 11 auf 7 sank. Im folgenden Quinquennium vermehrten sich die Industrie-Actiengesellschaften auf 163 und diese Zahl blieb auch im nächsten Jahrzehnt, das eine arge wirtschaftliche Krise heimsuchte, nahezu unverändert; auch das Actien-capital hielt sich lange auf 350 Millionen Kronen. Die Ungunst der Verhältnisse verursachte ein Niedergehen des Reingewinnes (von 8—10 Percent) auf 4—6⁰/₁₀. Erst in der zweiten Hälfte der neunziger Jahre gestaltete sich die Coniunctur günstiger; neue Unternehmungen, namentlich Bier- und Spiritusfabriken und Baugewerbe erstanden rapid, so dass im Jahre 1909 schon 301 Industrie-Actiengesellschaften mit einem Capital von 564 Millionen Kronen tätig waren; in dieser Zeit betrug auch der Gewinn ständig über 8⁰/₁₀ und die durchschnittliche Dividende war 6·8—6·9⁰/₁₀. Das Gründungsfieber liess auch im zweiten Decennium unseres Jahrhunderts nicht nach, gegen Ende des Weltkrieges erstanden neue Unternehmungen, besonders in der Maschinen-, elektrischen und Baubranche massenhaft, so dass die Zahl der Actiengesellschaften 1919 auf 492 stieg, die über ein Capital von 1.262 Millionen Kronen verfügten. Nach Beendigung des Weltkrieges schossen neue Actiengesellschaften wie die Pilze in die Höhe, ihre Zahl stieg bis Ende 1922 auf 821, ihr Actiencapital musste, infolge der Entwertung des Geldes mehrfach erhöht werden und erreichte die Höhe von 8·3 Milliarden Papierkronen. Der leichtfertigen Gründung nicht genügend fundierter Actiengesellschaften dürfte in Kürze ein grosser Sturz folgen. [Vgl. S. 101*]

Entrepots und Elevator. (Vgl. Tabelle Nr. 91.) Behufs Concentrierung des Waarenverkehrs nach der Hauptstadt, schloss die Hauptstadt i. J. 1881 mit der Ungar. Escompte- und Wechselbank ein Abkommen, wonach diese unterhalb des Hauptzollamtes mit den Kosten von 7¹/₂ Millionen Kronen grosse Entrepots anlegt, die nach Ablauf des Pachtvertrages (am 30. Juni 1942) sammt allem Zubehör kosten- und lastenfrei in das Eigentum der Stadtgemeinde übergehen. Die Entrepots wurden in den Jahren 1880—1881 zum Kostenpreis von 1,960.000 K, der Elevator von 4,250.000 K erbaut. Im Jahre 1891 wurden auch die Entrepots am Westbahnhof dem Verkehr übergeben. Die Stadtgemeinde war bis z. J. 1912 verpflichtet, der Bank bis zur Höhe von höchstens 100.000 Kronen jene Summe zu vergüten, um die das Reinerträgniss des Betriebes unterhalb 5⁰/₁₀ des investierten Baucapitals zurückblieb. Dagegen participierte sie an der Hälfte des Betriebsgewinnes, der 6⁰/₁₀ überstieg. Im Sinne des Übereinkommens participiert die Stadtgemeinde schon bei

einem Erträgniss von über 5% am Betriebsgewinn, u. z. mit 50, 55, bez. 65% des Reingewinnes, je nachdem dieser 5—10, 10—12, bez. mehr als 12% des investierten Capitals beträgt.

Der bedeutendste Artikel der Einlagerung war ständig das Getreide, das 60—80% der gesammten Einlagerung betrug. Vom Jahre 1913 an aber verminderte sich der Umsatz und es trat während des Weltkrieges eine Ebbe ein, die den Umsatz bis zu $\frac{2}{5}$ des Vorkriegsstandes herabdrückte. [Vgl. S. 102*]

Tiermärkte. (Vgl. Tab. Nr. 94—95.) Der Auftrieb auf die Viehmärkte belief sich im Jahre 1874 auf 279.865 Stück und steigerte sich bis 1891 auf 606.053 Stück. In diesem Jahr erhöhte die nach Frankreich gerichtete Ausfuhr von Schafen den Auftrieb um 329.511 Stück. Die gegen diese Ausfuhr veranlassten Maassregeln der französischen Regierung bereiteten aber dem Schafhandel ein jähes Ende. Der Auftrieb an Tieren schwankte dann zwischen 3—400.000 Stück, sank aber zur Zeit des Communismus, wo jedweder Verkehr brachlag, auf 71.735 und 66.183 Stück.

Der Schweinemarkt von Steinbruch, in den Jahren 1847—49 ins Leben gerufen, erreichte seit der Gründung der I. ung. Schweinemast-A.-G. (1869) ganz bedeutende Dimensionen. In den Maststallungen waren ständig 100—130.000 Schweine untergebracht und der jährliche Auftrieb betrug 6—700.000 Stück, steigerte sich aber im Jahre 1894 auf 904.710 Stück. Steinbruch war der bedeutendste internationale Borstenviehmarkt in Central-Europa, dessen mustergültige Mastanstalten und hygienische Einrichtungen sich eines Weltrufs erfreuten. Die Schweineseuche vom Jahre 1895 ruinirte aber diese Institutionen derart, dass sie ihre Bedeutung — namentlich seit dem Ausbleiben des serbischen und rumänischen Auftriebes anno 1895 und 1906 — ganz verloren und im August 1916 gänzlich geschlossen werden mussten. An Stelle des Borstenviehmarktes von Steinbruch trat im Jahre 1895 der Consummarkt in der Franzstadt und 1902 der städtische Borstenviehmarkt, deren Auftrieb aber fast ausschliesslich den Localconsum zu befriedigen berufen ist. [Vgl. S. 104*]

Pferdemärkte. (Vgl. Tab. Nr. 94 und Seite 195*)

Waarenverkehr. (Vgl. Tab. Nr. 97 und Tafel X.) Der grosse Aufschwung der Hauptstadt liess auch den Waarenverkehr rasch emporwachsen; demzufolge vermehrte sich der Verkehr an Verbrauchsartikeln (Lebensmittel, Getreide, Brenn- und Leuchtmaterial) sehr stark, es entstand eine selbständige Fabriksindustrie und der Handel blühte empor. Von wesentlichem Einflusse waren jene Institutionen, die geschaffen wurden, um Budapest zum Mittelpunkt des Exportes und des Zwischenhandels zu machen, so die Verbindungsbahn, die Entrepots und der Elevator, die Concentration des Eisenbahnnetzes, der Bau neuer Bahnlinien, die Verstaatlichung der Eisenbahnen, der Ausbau der Ringbahn und endlich jene grossangelegte zielbewusste wirtschaftliche Politik, die der Handelsminister Gabriel Baross in den neunziger Jahren inaugurierte. Diese Politik erzielte einen bedeutenden Aufschwung des budapester Waarenhandels, der dann rapid erstarkte und im Jahre 1911 mit einer Einfuhr von 86,683.000 Meterzentnern den Höhepunkt erreichte. Die Verschlimmerung der Wirtschaftslage brachte auch den Waarenverkehr zum Stocken und der Communismus versetzte ihm den letzten Stoss, der die Einfuhr auf 19 Millionen Meterzentner sinken liess. Seither erholt sich der Waarenverkehr nach und nach, die im Jahr 1923 erreichte Höhe von 45 Millionen Meterzentnern ist jedoch, auf die Volkszahl bezogen, noch um vieles niedriger als vor einem viertel Jahrhundert.

Die Ausfuhr war immer bedeutend geringer als die Einfuhr; der Höhepunkt wurde im Jahre 1911 mit 35 Millionen Meterzentnern erreicht; sein Sinken im Jahre 1919 auf 8 Millionen demonstriert die vernichtende Arbeit des Communismus auf das schärfste. Trotz der seither eingetretenen Besserung (auf 20 Mill. q) hat die Ausfuhr die Höhe der Vorkriegsjahre noch bei weitem nicht erreicht.

Der überwiegend grösste Teil des Waarenverkehrs wickelte sich auf den Eisenbahnen, in erster Linie auf der ungarischen Staatsbahn ab; nur eine geringe Quote der Waaren kommt per Schiff an, und seit dem Frieden von Trianon, der den grössten Teil der ungarischen Donau fremden Staaten zugesprochen hat, ist die Bedeutung dieser Wasserstrasse wesentlich gesunken, da jene Massenwaaren, wie Getreide, Baumaterial u. dgl., die aus den nun besetzten Teilen Ungarns kommend sich früher der Donau bedient hatten, nunmehr nur in geringen Mengen nach Budapest kommen können. [Vgl. S. 107* und 108*]

Verkehrsbevölkerung. (Vgl. Tab. Nr. 98 und S. 109*)

Localverkehr. (Vgl. Tab. Nr. 101 und Tafel X.) Vor der Vereinigung der Hauptstadt standen zur Abwicklung des Localverkehrs nur Mietwagen und sehr primitive Stellwagen (Omnibus) zur Verfügung. Die im Jahre 1866 gegründete Pester Strassenbahn, sowie die ein Jahr später eröffnete Ofner Strassenbahn unterhielten den Verkehr mit Pferdekraft und hatten im Jahre 1873 ein Verkehrsnetz von 23·37 Km Länge mit 168 Personenwagen, 556 Pferden und einem investierten Capital von 3,249.000 Kronen. Die im Jahre 1878 erfolgte Vereinigung der beiden Unternehmungen als Budapest-Ofner Strassenbahn führte zu einer ausgedehnten Entfaltung des Verkehrsnetzes, und die Elektrisierung der Linien (1895) wurde der Ausgangspunkt eines nicht geahnten Aufschwunges. Das Bahnnetz umfasste 82 Kilometer, die Zahl der Personenwagen stieg auf 881, die Angestellten waren über 4.000. Bedeutend später, im Jahre 1889 wurde die Budapest-Ofner Elektrische Stadtbahn gegründet, die bald ein Netz von 55·3 Km Länge innehatte, mit 530 Wagen und 2.451 Angestellten. Diesen Unternehmungen schlossen sich im Jahre 1896 die elektrische Franz-Josef-Untergrundbahn und die Budapest-Újpest-Rákospalotaer elektrische Bahn, mit einer Strecke von 3·7, bez. 16·3 Km, an. Nach dem Zusammenbruch von 1918 wurden diese Verkehrsunternehmungen gewaltsam vereint, erhielten aber später ihre Selbständigkeit wieder und wurden durch die Stadtgemeinde i. J. 1922 abgelöst und mit 1. Januar 1923 als Budapest-Ofner Hauptstädtische Verkehrs-Actiengesellschaft mit einem Privilegium von 90 Jahren neuorganisiert. Die solcherart vereinigten Unternehmungen haben ein Streckennetz von 352·39 Km, mit 1.513 Wagen, und 9.625 Angestellten. — Von den übrigen Strassenbahnen haben die Ofner Bergbahn, die Schwabenberg-Zahnradbahn und die Pferdebahn auf der Margarethen-Insel nur geringe locale Bedeutung. [Vgl. S. 110*]

Der Stellwagenverkehr wurde i. J. 1895 der Budapest-Ofner Omnibus-Actiengesellschaft übergeben, die den Verkehr mit 55 modernen Wagen aufnahm. Nach mehrfachem Wechsel übergang dieser Verkehr neustens in die Hände der Stadtgemeinde, die den Omnibusverkehr dem Fuhrpark einverleibte. Seit 1922 unterhält die Stadtgemeinde auch einen Autobus-Verkehr.

Der Strassenverkehr wird durch Mietwagen (Droschken) und Kraftwagen abgewickelt. Die Zahl der Droschken beträgt 1.286, der Automobile insgesamt 2.588. (Vgl. Tab. Nr. 99.)

Dem localen Schiffsverkehr dienten die Schiffe der Donau-Dampfschiffahrts-Gesellschaft und der Propeller-Unternehmung; die ersteren versahen den Verkehr längs der Donau und auf die Margarethen-Insel, die letzteren die Überfuhr von einem Ufer zum anderen. Nur der letztere Verkehr war, nach der Zahl der beförderten Personen, bedeutend, aber seit dem Kriege hat er an Dimensionen sehr eingebüsst. Die Neuaufnahme des Verkehrs durch die Ungar. Fluss- und Seeschiffahrtsgesellschaft hat den Donauverkehr wieder etwas gehoben.

Auch die Donaubrücken sind wichtige Factoren des localen Verkehrs. Den weitaus grössten Passanten-Verkehr wies die am 21. November 1849 eröffnete Széchenyi-Kettenbrücke auf, deren Verkehr auch nach der Eröffnung der Margarethen-Brücke (1876) kaum Abbruch erlitt. Die am 4. Oktober 1896 dem Verkehr übergebene Franz Josefs-Brücke schuf neuen Verkehr, ohne die Frequenz der Kettenbrücke fühlbar zu beeinträchtigen. Dagegen entzog die am 4. Oktober 1903 eröffnete Elisabeth-Brücke fast ihren ganzen Verkehr der Kettenbrücke. Eine Zweigbrücke, die von der Margarethen-Brücke im Juli 1900 nach der Margarethen-Insel gebaut wurde, dient ausschliesslich dem Inselverkehr. Der Verkehr des durch den Festungsberg geschlagenen Tunnels bleibt ständig in mässigen Grenzen; den Höchstpunkt erreichte die Frequenz mit 2,904.510 Passanten im Ausstellungsjahre 1896. [Vgl. S. 110*, 111* und 114*]

Entwicklung des Eisenbahnnetzes. (Vgl. Tab. 102—103 und Tafel X.) Zur Zeit der Vereinigung der Hauptstadt war das ungarische Eisenbahnnetz noch recht dürftig; von Budapest gingen die Linien nach Marchegg-Wien, Szolnok, Salgótarján und Nagykanizsa aus, die nebst einigen unbedeutenden Verbindungslinien auf dem Gebiete der Hauptstadt eine Streckenlänge von 34·16 Km hatten. Nach und nach entstanden neue Linien, u. z. (von Locallinien abgesehen): 1882 nach Ujszász, nach Pécs und nach Szabadka, 1884 nach Újszöny (in Verbindung mit der Eröffnung des Ostbahnhofes), 1889 die Ringbahn. In diese Zeit fällt auch der Ausbau des Vicinalbahn-Netzes (Linien nach Szentendre, Pestszentlőrinc, Soroksár, Cinkota, Lajosmizse, später (1895) auch nach Esztergom). Eine mächtige Förderung erhielt das Verkehrswesen Budapests durch den im Jahre 1889 ins Leben gerufenen Zonentarif und die Verstaatlichung der Österreichisch-Ungarischen Staatsbahn im Jahre 1891. In den späteren Jahren kamen grössere Linien nicht mehr zur Ausführung. Dagegen verdichtete sich das Netz der Nebenlinien und Industriegeleise in ausserordentlichem Maasse; ihre Länge erhöhte sich seit 1904 von 25 Km auf 77·13 Km. [Vgl. S. 117*]

Heute gehen von Budapest 15 Hauptlinien und 8 Vicinalbahnen (Kleinbahnen) aus. 28 Bahnhöfe (davon 18 im Besitz der Ungar. Staatsbahnen) dienen für den Personen- und Fremdenverkehr. Die Zahl der abgelassenen Züge belief sich in den neunziger Jahren auf 130—140.000, erhöhte sich dann rapid, erreichte in den Kriegsjahren 1914 und 1915 (infolge der massenhaften Militärzüge) 895.388, bez. 839.786, sank dann rasch und zur Zeit des Communismus bis 331.323, und erhöhte sich dann langsam, am meisten durch den gesteigerten Verkehr der Vicinalbahnen, bis 503.646. Doch blieb der Zugsverkehr der durch die neuen Staatsgrenzen arg verstümmelten Ungar. Staatsbahnen weit unter dem der Vorkriegsjahre. [Vgl. S. 118*]

Personenverkehr der Eisenbahnen und Dampfschiffe. (Vgl. Tab. Nr. 104 und Tafel X.) Der Anfangs noch recht unbedeutende Bahnverkehr nahm im Jahre 1889 infolge des durch den Handelsminister Baross eingeführten Zonentarifs einen

ungeahnten Aufschwung. Eine weitere bedeutende Zunahme des Verkehrs erfolgte infolge des Ausbaues der Vicinalbahnen, die einen Nachbarverkehr von grossen Dimensionen schufen. Dieser Nachbarverkehr überholte den budapester Gesamtverkehr der Staatsbahn, verminderte sich aber in den letzten zwei Jahren bedeutend. Der Verkehr der Südbahn war ziemlich stabil; der einst rege (30%) Personenverkehr der Donaudampfer verminderte sich in den letzten Jahren auf 1% des gesammten Personenverkehrs. [Vgl. S. 120*]

Schiffsverkehr auf der Donau. Hierauf bezügliche Angaben stehen nur seit 1907 zur Verfügung, in welchem Jahre 10.669 Schiffe in Budapest landeten. Den grössten Schiffsverkehr weist das Jahr 1911 mit 15.108 Landungen auf. Die Kriegsjahre lähmten den Schiffsverkehr stark und zur Zeit des Communismus sowie der rumänischen Besetzung hörte er fast ganz auf. Die neuen Landesgrenzen beraubten Ungarn solcher Landesteile, welche ihre Producte in grossen Massen zu Wasser nach Budapest sandten; demzufolge verminderte sich auch der Verkehr der Lastendampfer, sowie namentlich der nach Budapest abgehenden Privatschiffe sehr bedeutend. [Vgl. S. 121*]

Fremdenverkehr. (Vgl. Tab. Nr. 105.) Obwohl Budapest an einer Hauptverkehrslinie Europas — an der Linien Paris—Wien—Konstantinopel — liegt, war sein Fremdenverkehr immer sehr gering; aber auch der inländische Fremdenverkehr war geringer als z. B. der Wiens. Während (in den achtziger Jahren) 0.55% der Bevölkerung Österreichs Wien aufsuchte, waren es nur 0.37% der ungarischen Bevölkerung, die nach Budapest kamen. Demgegenüber strömten 0.35% der Ungarn nach Wien, während nur 0.08% der österreichischen Bevölkerung Budapest besuchte. In den achtziger Jahren belief sich die Zahl der in budapester Hotels abgestiegenen Fremden auf jährlich 85—90.000. Durch den Zonentarif, der das Reisen in Ungarn verbilligte, steigerte sich der Verkehr einigermassen, aber nur die Millenarausstellung vom Jahre 1896 brachte 152.567 Fremde nach Budapest, darunter 59.159 Ausländer, d. i. 40%, also bedeutend mehr als in den Vorjahren. In diesem Jahre steigerte sich der Fremdenverkehr von allen Ländern in grösserem Maassstabe. Für die Jahre 1897—1909 fehlen statistische Aufzeichnungen. Durch die Propaganda des Fremdenverkehrsbureaus und des Städtischen Fremdenverkehrsamtes belebte sich unser Fremdenverkehr, namentlich Gross-Britannien, Rumänien, Russland und die Vereinigten Staaten wandten sich in grösseren Massen Budapest zu. So stieg die Zahl der Fremden im Jahre 1912 auf 249.655, der Weltkrieg aber schnitt den Verkehr aus den kriegführenden Staaten gänzlich ab. Umso reger war der inländische Fremdenverkehr, der z. B. im Jahre 1917: 304.174 Gäste brachte. Die Revolution vom Jahre 1918 und der Communismus legten den Fremdenverkehr gänzlich lahm, sie isolierten Ungarn gänzlich vom Auslande und schreckten auch die Provinzbevölkerung ab. Seit 1920 besserten sich die Verhältnisse einigermaassen, doch bleibt der Verkehr noch weit hinter den Friedensdimensionen zurück. Namentlich stark hat sich der Fremdenverkehr aus den besetzten Gebieten Ungarns abgeschwächt. So kommen aus dem von den Rumänen besetzten ganzen Landes-
teil jetzt jährlich nur 11—13.000 Fremde nach Budapest, während zur Friedenszeit Siebenbürgen allein 16.000 Fremde lieferte. Aus dem jugoslavischen Teil Ungarns besuchen nur 4.000 Personen Budapest, soviel als vor dem Kriege aus dem einzigen Torontäler Comitât unsere Hauptstadt aufsuchten. Desgleichen auch Oberungarn und das Burgenland. [Vgl. S. 124*—125*]

Post, Telegraph und Telephon. (Vgl. Tab. Nr. 108 und 109.) Im Jahre der Vereinigung der Hauptstadt existierten in Budapest 22 Post- und Telegraphenämter. Ihre Zahl stieg bis 1923 auf 98. Die Entwicklung des Postwesens erhellt aber richtiger aus der Vermehrung des Postpersonals von 1.687 (im Jahre 1890) auf 9.175. [Vgl. S. 126*]

Das Städtische Telephon wurde 1882 errichtet; die Zahl der Sprechstationen hob sich von 1.436 (im Jahre 1890) auf 33.017. [Vgl. S. 126*] In das Netz der Nachbar-telephone sind 292 Ortschaften, in das interurbane Telephonnetz 1.472 Orte eingeschaltet (vor der Verstümmelung Ungarns 2.086).

Creditbevölkerung. [Vgl. Tab. Nr. 111 und S. 127*]

Creditanstalten. (Vgl. Tab. Nr. 110.) Das Aufblühen des wirtschaftlichen Lebens in Ungarn, das mit der Herstellung der Constitution einsetzte, belebte auch Budapest. Schon in den ersten sechs Jahren entstanden 21 neue Creditanstalten, ein grosser Teil derselben fiel aber der Geldkrise von 1872 zum Opfer. Dann folgte eine Periode langsamen Aufschwunges, in den neunziger Jahren ein rasches Emporblühen, das nicht nur viele neue Geldinstitute ins Leben rief, sondern auch deren Actienvermögen ausserordentlich vermehrte. Nach mancherlei Unbill stieg ihre Anzahl bis 1910 auf 89. In dieser Zeit nahmen auch die Creditgenossenschaften rasch zu; ihre Zahl stieg von 32 auf 161. Nach dem Kriege nahm die Gründungswut sehr zu. Die Zahl der Banken und Sparcassen verdoppelte sich und ihr Actiencapital überstieg $4\frac{1}{2}$ Milliarden Kronen. [Vgl. S. 127*—129*]

Die Kgl. ungar. Postsparcassa wirkt seit 1886; Anfangs war das Einlagegeschäft der einzige Betriebszweig, später erstreckte sie sich auch auf den Chêque- und Clearing-Verkehr, in den letzten Jahren auch auf das Papiergeschäft. [Vgl. S. 130*]

4. Sanitätswesen und Approvisionnement.

(Vgl. die Tabellen Nr. 50, 133—150 und Tafel VIII.)

Die sanitäre Lage im Allgemeinen. Teils infolge einzelner schädlicher Eigentümlichkeiten der geographischen Lage (grosse klimatische Schwankungen, inficierter Boden, ungesundes Brunnenwasser, Flugsand), teils zufolge der Anhäufung fremder Einwanderer mit niedriger Cultur, der schlechten Wohnverhältnisse, der mangelhaften Wasserversorgung und Canalisierung, des Mangels prophylaktischer Maassregeln zur Bekämpfung der infectiösen Krankheiten: war der sanitäre Zustand Budapests im Jahre 1873 ein recht ungünstiger. Die städtische Behörde initiierte sofort nach Vereinigung der Städte eine intensive hygienische Politik und es gelang ihr, durch die Einführung prophylaktischer Maassregeln gegen die infectiösen Krankheiten, durch Errichtung einer Desinfections-Anstalt und eines Krankenhauses für infectiöse Kranke, durch die Verbesserung der Wasserleitung, der Canalisierung, der öffentlichen Reinlichkeit und der Approvisionnement, durch die Controle des Wohnungswesens, die Untersagung der Kellerwohnungen und andere Maassnahmen in kurzer Zeit sehr bedeutende Erfolge zu erzielen, die in späteren Zeiten durch die Decentralisation des hygienischen Dienstes noch wesentlich vermehrt wurden.

Infectiöse Krankheiten und Epidemien. (Vgl. Tab. Nr. 50 und 141, sowie Tafel VIII.) Die im Jahre 1881 auf Antrag des Directors des städtischen statistischen Amtes, Josef Körösi, ins Leben gerufenen sanitären Maassnahmen erzielten namentlich seit der Errichtung der Desinfections-Anstalt (1892) und eines Spitals für infectiöse Kranke (1894) grosse Erfolge.

Die Pocken (Variola), die in den Jahren 1885—87 in einer heftigen Epidemie von 5.916 Kranken für 2.000 tödtlich wurden, sind seit der Schaffung des Gesetzartikels XXII. vom Jahre 1887 sozusagen gänzlich verschwunden; Einschleppungen durch fremde Personen wurden leichthin unterdrückt, so auch die während der Kriegsjahre aufgetretenen Fälle. [Vgl. S. 136*]

Bauchtyphus (Typhus abdominalis) ist eine endemische Krankheit, die aber in den letzten Jahren an Bedeutung verloren hat. Bis zum Jahre 1889 war sein Auftreten sehr heftig, dann aber nahmen die Erkrankungen — infolge Abschaffens des unfiltrierten Leitungswassers — rasch ab. Mit Ausbruch des Weltkrieges trat auch der Typhus mit grosser Macht auf und brachte im Jahre 1915 die grösste Epidemie: 4.478 Erkrankungen mit 631 Todesfällen. Seither sind die Erkrankungen an Typhus verhältnissmässig häufig und auch die Zahl der Todesfälle beträchtlich höher als am Beginne des Jahrhunderts. [Vgl. S. 137*]

Flecktyphus (Typhus exanthematicus) trat 32 Jahre hindurch in Budapest nicht auf; vom Auslande eingeschleppt, brach 1908 und 1910 eine kleinere Epidemie

aus, die aber rasch niedergekämpft wurde. In den Kriegsjahren verbreiteten die Krankheit fremde Soldaten und von Januar bis April 1919 herrschte eine Epidemie, die aber gelinden Verlauf hatte. [Vgl. S. 138*]

Masern (Morbilli) sind eine Schulkrankheit, die namentlich in den ersten Monaten des Schuljahres auftritt, häufig auch in ausgebreitete Epidemien ausartet, aber zumeist mit gelinder Sterblichkeit, so 1876, 1879, 1885—86, 1890, 1898; die ärgste Epidemie währte von April bis Juni 1918 und Oktober bis December 1920, als 6.512, bez. 7.550 Erkrankungen (mit 127 und 148 Todesfällen) vorkamen.

Bezüglich Scharlach (Scarlatina) ist die Lage Budapests nicht günstig, Epidemien mit verhältnismässig starker Sterblichkeit waren häufig, und es gab Jahre (wie 1904, 1910, 1911 und 1913), wo die Zahl der Erkrankungen 4.000 überschritt. Die ärgste Epidemie war die vom Jahre 1913, mit 4.881 Erkrankungen und 663 Todesfällen. [Vgl. S. 139*]

Croup-Diphtherie gehört unter die verheerendsten Krankheiten, die namentlich 1877—1878 und 1890—93 viele Opfer forderte. Den Höhepunkt erreichte die Krankheit in den Jahren 1890 bis 1893, wo die Zahl der Erkrankungen bis 2.827 stieg und jährlich über 900 Todesfälle vorkamen. Die Letalität stieg in den achtziger Jahren bis über 60%, betrug 1890—93 durchschnittlich 30—34%, sank aber infolge der Serumimpfungen auf 10—15% und bewegt sich seither in diesen Grenzen. [Vgl. S. 140*]

Bezüglich Cholera vgl. S. 92* und 140*.

Dysenterie muss in den siebziger Jahren — aus der Zahl der Todesfälle gefolgert — sehr häufig gewesen sein; von 1890 an verminderten sich die Erkrankungsfälle sehr bedeutend und nur der Weltkrieg schleppte diese Krankheit, durch fremde Soldaten, wieder ein, so dass sie seither hier fast endemisch geworden ist und mit einer Letalität von 20—25% zu den schweren Krankheiten Budapests gehört. [Vgl. S. 140*]

Die Grippe (Influenza) war bis 1890 in Budapest unbekannt; 1905 und 1908 kamen 100, bez. 120 Todesfälle vor. Im Oktober 1918 brach jene ungeheure Epidemie aus, die auf ihrem Zug durch ganz Europa auch Budapest heimsuchte und bis Ende Januar in 4.150 Fällen von 26.765 Erkrankungen tödlich auftrat. Im nächsten Jahr erlöschte die Epidemie fast gänzlich, von Januar bis März 1920 aber suchte die Stadt eine neue Epidemie (11.305 Erkrankungen und 1.384 Todesfälle) auf, die aber einen milderen Verlauf nahm. Seither tritt die Grippe nur sporadisch auf, fordert aber verhältnismässig viele Opfer. [Vgl. S. 141*]

Communale Spitäler. (Vgl. Tab. Nr. 133 und 138.) Vor einem halben Jahrhundert existierten in Budapest nur zwei communale Spitäler: das St. Rochus-Spital und das St. Johannis-Spital, letzteres am rechten Donauufer. Das St. Rochus-Spital wurde 1796 erbaut, 1839 und 1860 erweitert und 1876 und 1881 mit Filialen versehen. Es zählte im Jahre 1881 in 125 Krankensälen, 1.705 Betten, mit 51 Ärzten und 127 Krankenwärtern. Das St. Johannis-Spital wurde 1820 eröffnet; es verfügte i. J. 1881 mit seinen Filialen über 222 Betten, 5 Ärzte und 14 Wärter. Da diese Spitäler den Ansprüchen nicht genügen konnten, wurde 1880—85 das St. Stephans-Spital (8 Pavillons mit 40 Krankensälen und 656 Betten) mit den Kosten von 3·3 Millionen Kronen gebaut. An Stelle alter primitiver Baracken wurde für infectiöse Kranke 1894 das St. Ladislaus-Spital (8 Pavillons mit 208 Betten) und 1899 das Gellért-Spital (560 Betten) als

Epidemie-Spital erbaut; die Baukosten beliefen sich auf 1·3, bez. 1·5 Millionen Kronen, die Zahl der Krankenbetten wurde später auf 1.501 erhöht. Am rechten Ufer wurde 1898 das Neue St. Johannis-Spital eröffnet, eine ganz moderne Anlage, 13 Pavillons mit 425 Betten, später durch Zubauten auf 1.180 Betten erhöht. (Baukosten 2·7 Millionen Kronen.) 1897 wurde in Altofen das St. Margarethen-Spital (140 Betten) eröffnet. Während des Weltkrieges errichtete die Stadtgemeinde das Zita-Spital als Kriegsspital (3.324 Betten); nach Ende des Krieges wurde die Bettenzahl auf 818 herabgesetzt, 1924 die Auflassung dieses Spitals beschlossen. Ausserdem erhält die Stadtgemeinde zwei Gebärdhäuser und ein Filialspital, zusammen 7 Spitäler mit 531 Krankensälen und 6.981 Krankenbetten, 272 Ärzten und 961 Krankenwärtern. [Vgl. S. 142* und 143*]

Der Umstand, dass in Budapest staatliche Spitäler nicht existieren, überwälzt die gesammte Last der Krankenpflege auf die Stadtgemeinde und legt ihr ungeheure materielle Opfer auf. [Vgl. S. 144*]

Communalbäder. (Vgl. Tab. Nr. 135.) Im Besitz der Stadt befinden sich drei Bäder: das Bruckbad (Rudasfürdő), das Széchenyi-Bad und das hochelegante Gellért-Bad. [Vgl. S. 147*]

Desinfectionsanstalten. (Vgl. Tab. Nr. 136.) Die erste Desinfectionsanstalt wurde 1898 am Gyáli-út eröffnet, der später eine Beobachtungsstelle mit 56 Betten, dann eine weitere mit 120 Betten angeschlossen wurde. 1911 wurde am Váci-út eine zweite Desinfectionsanstalt errichtet, die am Kriegesbeginn mit einer Beobachtungsstelle mit 100 Betten versehen wurde. Während der Kriegsjahre war die Tätigkeit der beiden Anstalten eine ungeheuer grosse; es werden jährlich 20.000 Wohnungen mit über 1,000.000 Gegenständen desinficiert; in den Anstalten stieg die Zahl der desinficierten Objecte auf jährlich 1½ Millionen und je 253.000 Personen wurden individuell desinficiert. [Vgl. S. 149*]

Begräbnisswesen. (Vgl. Tabelle 140 und S. 150*)

Rindviehschlachthaus. (Vgl. Tabelle Nr. 144.) Die Stadt Pest eröffnete, mit Untersagung der Privatschlachtbrücken, im Jahre 1872 das neue moderne Schlachthaus, das damals als Musteranstalt galt. Damit im Zusammenhange wurde auch der Viehmarkt centralisiert und mit Stallungen für 2.260 Stück Vieh versehen. Die Zahl der Schlachtungen war im Jahre 1874: 166.489 und stieg bis 330.000. Im Kriegsjahre 1915 wurden 418.122 Stück Vieh geschlachtet, nach Kriegesende verminderte sich aber der Verkehr sehr stark und konnte sich bis heute noch nicht auf die Dimensionen der Vorkriegesjahre heben. [Vgl. S. 151*]

Borstenviehschlachthaus. (Vgl. Tabelle Nr. 145.) Nachdem im Jahre 1895 der durch die Schweineseuche inficierte Steinbrucher internationale Borstenviehmarkt zur Abwicklung des Schweinehandels ungeeignet wurde, errichtete die Stadtgemeinde im Jahre 1902 auf der Alsó-Bikarét ein grossangelegtes und modern eingerichtetes Borstenviehschlachthaus mit dem Aufwand von 6 Millionen Kronen und centralisierte dort die Schweineschlachtungen. Die Zahl der Schlachtungen stieg im Kriegsjahre 1914 bis auf 535.699, sank dann (zur Zeit des Communismus) auf 81.522 und erholte sich nur langsam, ohne die Dimensionen der Vorkriegesjahre zu erreichen. [Vgl. S. 151*]

Das Pferdeschlachthaus (Vgl. Tabelle Nr. 146), im Jahre 1906 errichtet, dient zur wohlfeilen Fleischversorgung der ärmeren Volksclassen und schlachtet bis 14.000 Stück Pferde pro Jahr.

Markthallen. (Vgl. Tabelle Nr. 147.) Mit Rücksicht auf die primitive Lebensmittelversorgung der Bevölkerung errichtete die Stadtgemeinde in den Jahren 1895—97 mit einem Aufwande von 11½ Millionen Kronen die Centralmarkthalle und 4 Detailhallen, denen 1899 noch eine Halle in der Innern Stadt und 1902 eine andere in Ofen folgte. Diese Hallen haben bei einer Grundfläche von 39.764 m² Raum für 3.641 Verkaufsstellen. Die Errichtung der Markthallen förderte die Approvisionierung der Hauptstadt sehr bedeutend, die gänzliche Auflassung der freien Marktplätze war jedoch nicht möglich. [Vgl. S. 152*—153*]

Communale Brodfabrik (Vgl. Tabelle Nr. 148) wurde 1909 zur Bekämpfung der Brodteuerung errichtet. Die Production stieg im Jahre 1920 auf 214.756 Meterzentner. [Vgl. S. 154*] Zu ähnlichem Zwecke wurde 1911 der

Communale Lebensmittel-Verkauf (Vgl. Tabelle Nr. 149) organisiert, der zur Kriegszeit ein bedeutender Factor der Lebensmittelversorgung Budapests war.

5. Culturelle Verhältnisse.

(Vgl. die Tabellen 19 und 114--132, sowie die Tafeln VI und XII.)

Bildungsgrad der Bevölkerung. (Vgl. Tab. Nr. 19 und Tafel VI.) Budapests Bevölkerung ragte bezüglich ihres Bildungsgrades (der Schriftkundigkeit) schon im Jahre 1869 (mit 59·9⁰/₁₀₀ Schriftkundigkeit in der Gesamtbevölkerung) weit über den Landesdurchschnitt (i. J. 1880: 36·4⁰/₁₀₀) hinaus und dieser Procentsatz stieg bis 1920 bis auf 88·3⁰/₁₀₀, während die Analphabeten von 36·8 auf 11·2⁰/₁₀₀ herabgingen. [Vgl. S. 156*] Verhältnissmässig ungünstig war der Bildungsgrad der Frauen, doch verminderte sich der Unterschied zwischen den schriftkundigen Männern (69·7⁰/₁₀₀) und Frauen (50·0⁰/₁₀₀) seit 1869 auf ein Minimum (i. J. 1920: Männer 89·3, Frauen 87·3⁰/₁₀₀), so dass ein gewaltiger Fortschritt im allgemeinen Bildungsgrad der Frauen zu constatieren ist. [Vgl. S. 156*] Schalten wir die unter 6jährigen Kinder aus der Bevölkerung aus, so stieg der Procentsatz der des Lesens und Schreibens kundigen Bevölkerung im Laufe des halben Jahrhunderts von 67·2 auf 94·7⁰/₁₀₀, bei den Männern von 78·1 auf 96·5, bei den Frauen von 56·2 auf 93·1⁰/₁₀₀. Die Annäherung der weiblichen Bevölkerung an die männliche ist auch hier entschieden zu erkennen. [Vgl. S. 157*] Unter der über 6jährigen Bevölkerung finden sich daher heute nur mehr 4·8⁰/₁₀₀ Analphabeten (gegen 27·8⁰/₁₀₀ im Jahre 1869), bei den Männern nur 3·3 (gegen 18·9), bei den Frauen 6·1 (gegen 36·8⁰/₁₀₀), [Vgl. S. 158*] Die noch heute vorhandenen Analphabeten sind zum grössten Teil aus der Fremde in erwachsenem Alter eingewanderte Individuen, deren Schriftunkundigkeit den ungünstigen Schulverhältnissen jener Gegend zuzuschreiben ist, in der sie ihr schulpflichtiges Alter verlebt haben. Unter den einzelnen Stadtbezirken steht bezüglich des Bildungsgrades die Innere Stadt (mit nur 3·0⁰/₁₀₀ Analphabeten gegen 10·8⁰/₁₀₀ von anno 1869) an erster Stelle, Alkofen (7·5⁰/₁₀₀ gegen 35·7) und Steinbruch (6·5 gegen 41·9⁰/₁₀₀) an letzter Stelle. [Vgl. S. 159*]

Der Bildungsgrad der jüngeren Altersclassen ist selbstverständlich bedeutend günstiger (zwischen 10 und 20 Jahren nur 1⁰/₁₀₀ Analphabeten) als der der älteren (über 60 Jahren 11·8⁰/₁₀₀). Unter den Confessionen haben die Israeliten und Evangelischen die wenigsten Analphabeten (8·3, bez. 8·9⁰/₁₀₀), von den Nationalitäten die Deutschen (8·4⁰/₁₀₀). Diese Angaben beziehen sich auf die Gesamtbevölkerung, inclusive Kinder unter 6 Jahren. [Vgl. S. 160*—161*]

Intelligenzbevölkerung. Öffentliche Dienstleistungen und freie Berufe. (Vgl. Tab. Nr. 129.) Die Intelligenzberufe, die i. J. 1869 nur 5·3⁰/₁₀₀ der Bevölkerung betrug, steigerten sich bis 1910 auf 8·9⁰/₁₀₀ und der Anteil der Frauen verdoppelte sich. [Vgl. S. 162*] Die Besetzung der Berufsgruppen und einzelnen Berufszweige siehe S. 162*—163*. Die in dieser Gruppe vereinigten Gesellschaftsschichten bilden

das wertvollste Element der Nation, die sich bezüglich der Staatstreue als das verlässlichste erwies. Unter ihnen sind die Ungarn zahlreicher (90·2⁰/₀) als in der Gesamtbevölkerung (85·9⁰/₀ im Jahre 1910) und man kann sagen, dass nach Abzug der hier lebenden fremden Sprachlehrer, Erzieherinnen und Bonnen fast die ganze Intelligenzbevölkerung rein ungarisch ist. Ihre Zusammensetzung nach Confessionen entspricht im Grossen der Gesamtbevölkerung, jedoch sind die Katholiken etwas seltener, die Protestanten etwas häufiger als dort; die Juden sind namentlich unter den Advocaten und Ärzten sehr zahlreich, desgleichen auch unter den Schriftstellern.

Hauptübersicht der Lehranstalten. (Vgl. Tab. Nr. 115.) Zur Zeit der Vereinigung der Hauptstadt bestanden in Budepest 161 verschiedene Lehranstalten; ihre Zahl vermehrte sich in zwanzig Jahren auf 287, betrug i. J. 1904 schon 459 und beläuft sich jetzt auf 640. Das Gros des Zuwachses fiel auf die Volksschulen, wo namentlich die für den Wiederholungsunterricht dienenden Schulen (von 39 auf 146) und die Bürgerschulen (von 9 auf 71) eine sehr starke Vermehrung erfuhren. Auch die Zahl der Mittelschulen stieg von 9 auf 46, die der Hochschulen von 3 auf 11. Ein richtigeres Bild der Entwicklung des Schulwesens bietet aber die Zunahme der Zahl der Lehrkräfte und Schüler. Im Laufe der fünfzig Jahre hat sich die Zahl der Lehrkräfte von 1.010 auf 7.488 (im Jahre 1919/20 sogar 7.993), die der Schüler von 44.601 auf 168.378 erhöht; die verhältnissmässig rapidere Steigerung der Mädchen (343⁰/₀, gegen 236⁰/₀ bei den Knaben) weist darauf hin dass auf dem Gebiete des Mädchenunterrichts das nachgeholt wurde, was in älteren Zeiten vernachlässigt worden war. [Vgl. S. 165* und 166*]

Mittelschulen. (Vgl. Tab. Nr. 116—118.) Vor einem halben Jahrhundert bestanden in Budapest nur 10 Mittelschulen: 6 Gymnasien und 4 Realschulen. Ihre Zahl musste infolge des massenhaften Andranges der Schüler nach und nach vermehrt werden und es war in erster Linie der Staat selbst, der (namentlich am Beginne des 20. Jahrhunderts) eine Reihe neuer Gymnasien gründete, so dass sich deren Zahl (inbegriffen die neugegründeten confessionellen Schulen) bis 1923 auf 20, die Zahl ihrer Schüler von 1505 auf 11.444 erhöhte.

Der Mittelschulunterricht der Mädchen ging aus den 1884 organisierten höheren Mädchenschulen hervor, die seit 1902 auch Gymnasialklassen eröffneten. Das erste Mädchengymnasium errichtete jedoch schon 1896 der Landesfrauenbildungsverein. Als der Zudrang der Mädchen in die Mittelschulen ein sehr starker wurde, wurde Seitens des Staates, der Stadtgemeinde und der Confessionen eine Reihe von Mädchengymnasien errichtet. Heute existieren 12 solche Schulen mit 4.143 Schülerinnen.

Die Realschulen wurden Seitens der Jugend in auffallend geringem Maasse frequentiert, so dass ihre Zahl nur auf 8 vermehrt wurde, die im Jahre 1922/23 von 4.165 Schülern (darunter 110 Mädchen) besucht wurden. [Vgl. S. 169*]

Die Gymnasien werden vornehmlich von den Kindern der öffentlichen und Privatbeamten und sonstiger Intelligenz besucht, auch Kleinhandel und Kleingewerbe frequentieren sie häufig. Die Mädchen recrutieren sich vorwiegend aus den Schichten der Intelligenz, des Grosshandels und der Grossgewerbe, somit aus wohlhabenderen Gesellschaftsclassen. Unter den Realschülern sind die Kinder der Kleinhändler, Kleinindustriellen und Privatbeamten am zahlreichsten, sie werden vornehmlich von den ärmeren Volksschichten frequentiert. [Vgl. S. 169*]

Die Schüler sämtlicher Mittelschulen sind fast ausschliesslich (96—97%) Ungarn. Von den Confessionen liefern die Katholiken bedeutend weniger Schüler (45—49%) in die Mittelschulen als ihrer Volkszahl (60%) entspräche; die Zahl der evangelischen und reformierten Schüler entspricht ihrer Bevölkerungsquote. Die jüdischen Schüler waren immer viel zahlreicher, ihre Quote stieg bis über 40%, in den Realschulen bis 51·8%. Nach dem Krieg verminderte sie sich auf 31·1, bez. 34·6. [Vgl. S. 170*]

Universitäten. (Vgl. Tab. Nr. 119 und 120.) Die Peter Pázmány-Universität und das Josefs-Polytechnicum waren während der ganzen Zeit in Tätigkeit. Die Zahl ihrer Hörer steigerte sich sehr bedeutend und erreichte, nach dem durch die Kriegsjahre verursachten Rückgang, in den Jahren 1917/18 und 1918/19 (infolge des massenhaften Andranges der vom Kriegsschauplatz zurückgekehrten Jugend) ganz exorbitante Höhen. Die Rückwirkung der Revolutionen verminderte die Hörerzahl der Universität auf ein Drittel, die letzten Jahre wiesen wieder eine normale Frequenz auf, die aber am Polytechnicum bedeutend höher ist als in den Vorkriegsjahren. [Vgl. S. 171*]

In der confessionellen Verteilung der Hörer blieben die Katholiken weit hinter ihrer Quote zurück, während der Procentsatz der Israeliten auf der Universität bis 38, am Polytechnicum bis 46% emporstieg. Der nach der Revolution eingeführte numerus clausus verminderte ihre Zahl auf 7—8%. [Vgl. Tab. Nr. 120 und S. 173*]

Die Entwicklung der Communalschulen. (Vgl. Tab. Nr. 121 und Tafel XII.) Unter den zur Zeit der Vereinigung der Hauptstadt bestandenen 82 Communalschulen waren 36 Elementar-, 38 Wiederholungs-, 6 Bürger- und 2 Realschulen. Ihre Zahl erhöhte sich im Laufe des halben Jahrhunderts auf 459, die der Classen von 385 auf 3.476, des angestellten Lehrpersonals von 300 auf 4.660. Die Schülerzahl hob sich von 17.419 auf 113.093, doch weist die Zahl der Volksschüler — infolge der Kriegsverminderung der Volksbewegung — seit 1918/19 einen Rückgang von 60.073 auf 50.323. [Vgl. S. 174* und 175*]

Die Schüler der Communalschulen. (Vgl. Tab. Nr. 122—124 und Tafel XII.) Im Schuljahre 1873/74 waren unter 17.419 Schülern 6.675 Mädchen, fünfzig Jahre später unter 113.093 Schülern 50.666 Mädchen. Im Laufe des halben Jahrhunderts hat sich daher die Quote der schulbesuchenden Mädchen von 38·1% auf 44·8 gehoben.

Der Sprache nach waren am Beginne unserer Periode kaum mehr als die Hälfte (56·2%) der Schüler Ungarn, 32·7% Deutsche und 1% Slowaken. Die Umwälzungen waren hier so stark, dass schon 1889/90 drei Viertel der Schüler Ungarn waren, heute aber fremdsprachige Schüler nur mehr 1·6% eingeschrieben werden. Auch die confessionelle Verteilung der Schüler hat sich stark geändert; der Procentsatz der Katholiken hat sich von 77·1 auf 63·7 vermindert, dagegen der der Israeliten von 16·3 auf 25·7 im Jahre 1915/16 gehoben, seither aber auf 19·0% vermindert. [Vgl. S. 176 und 177*]

Verteilung der Schüler nach ihrem Geburtsort siehe S. 178*.

Die Gesellschaftsschichten sind durch ihre Kinder in den einzelnen Schulgattungen in sehr verschiedenem Maasse vertreten. Elementarschulen besuchen natürlich die Kinder jeder Gesellschaftsschichte; dagegen fehlen in den wirtschaftlichen und Gewerbelehrlingsschulen die Intelligenzberufe fast gänzlich. Die Handelslehrlingsschulen erhalten ihre Schüler zu $\frac{2}{3}$ Theil aus den Handels- und Gewerbeberufen, so auch die Knabenbürgerschulen, während die Mädchenbürgerschulen in

sehr hohem Grade von den intelligenten Kreisen besickt werden. Diese dominieren bis zu 65—75% auch in den Mädchengymnasien und sind auch in den Realschulen und höheren Handelsschulen stark vertreten. [Vgl. S. 179*]

Die finanziellen Verhältnisse der Communal Schulen. (Vgl. Tab. Nr. 126 und 127 und Tafel XII.) Die vor 50 Jahren sehr bescheidenen Schulauslagen (im Jahre 1873 nur 612.100 Kronen) stiegen infolge der Opferwilligkeit der Stadtgemeinde rapid und steigerten sich bis 1920 auf 39,386.100 Kronen, wovon die Hälfte auf die Normalschulen, 8.58 Millionen auf die Bürgerschulen entfielen. [Vgl. S. 180*]

Ausser diesen Anlagen mussten auf die Erhaltung der Schulgebäude im Jahre 1920: 3,249.500 K, an Ruhegeldern für Lehrer 1,727.600 K verwendet werden, so dass die gesammten Unterrichtskosten der Stadtgemeinde in diesem Jahre 44,363.200 K betragen, welche Summe aber infolge der Entwertung unseres Geldes in den folgenden Jahren rapid stieg, so dass in den Kostenvoranschlag für 1923 schon 17 Milliarden Kronen aufgenommen werden mussten.

Die Personalbezüge des Lehrpersonals erhöhten sich in ähnlichem Maasse, von 430.000 K i. J. 1873 auf 27,330.000 K [Vgl. S. 181*], wogegen die Einnahmen der Schulen, namentlich seit der Einführung des unentgeltlichen Elementarunterrichts, ganz unbedeutend sind; ihr Verhältniss zu den Auslagen betrug Anfangs 23.2%, sank aber infolge der durch die Vervollkommnung des Schulunterrichts verursachten immensen Kosten auf 9% und konnte nur durch die Erhöhung des Schulgeldes der höheren Schulen einigermaßen verbessert werden. [Vgl. S. 181*]

Die Unterrichtskosten pro Schüler und auf den Kopf der Bevölkerung berechnet, siehe S. 182*—183*.

Communale Schulbauten. (Vgl. Tab. Nr. 128.) Seit der Vereinigung der Hauptstadt liess die Stadtgemeinde 147 neue Schulgebäude errichten und in 51 Schulen Zubauten und Umbauten vornehmen. Die Gesamtkosten beliefen sich auf 79,458.125 K. Die Stadtgemeinde besitzt gegenwärtig 168 Schulgebäude, darunter 109 Elementar-, 23 Bürger-, 3 Oberreal-, 5 höhere Handelsschulgebäude, 1 Gewerbezeichenschule und 27 Kinderbewahranstaltsgebäude. (In vielen Gebäuden sind mehrere Schulen untergebracht, für 18 Schulen sind Privathäusern gemietet.)

Wir skizzieren im Folgenden in Kürze die einzelnen Gattungen der Communal Schulen.

Kinderbewahranstalten. Die Stadtgemeinde begann im Jahre 1893 mit dem Vollzug des Gesetzartikels XV. v. J. 1891, der die Errichtung von Kinderbewahranstalten obligatorisch vorschrieb; sie übernahm eine Reihe von Privatkinderbewahranstalten und errichtete auch viele neue. Heute erhält sie 93 Anstalten mit 229 Kindergärtnerinnen und 9.166 Kindern. [Vgl. S. 184*]

Elementare Volksschulen. Das Volksschulwesen wurde durch den Gesetzartikel XXXVIII. vom Jahre 1868 geregelt; in demselben Jahr übernahm die Stadtgemeinde die katholischen Patronatsschulen, errichtete die Schulstühle und liess eine Reihe neuer Schulhäuser aufführen. Mit der Vereinigung der Hauptstadt begann der zielbewusste intensive Ausbau des Volksschulwesens. An die Elementarschulen schliessen sich Aushilfsschulen für schwachsinnige Kinder an (8 Schulen mit 99 Classen, die i. J. 1922/23 von 779 Knaben und 478 Mädchen besucht wurden.) Auch zahlreiche Kurse für Handfertigkeiten und Hausindustrie waren den Volksschulen angegliedert; diese mussten aber während des Weltkrieges (Mangels an

Arbeitsmaterial) aufgelassen werden. Durch den G.-A. XLVI. vom Jahre 1908 wurde der Volksschulunterricht unentgeltlich. Die Zahl der Volksschulen beträgt 143, mit 1.614 Classen, 2.644 Lehrkräften und 50.323 Schülern. [Vgl. S. 186*]

Wiederholungsschulen und niedere Gewerbezeichenschulen bestanden für die das 12-te Lebensjahr überschrittenen Kinder, entsprachen aber den praktischen Anforderungen des Lebens wenig. [Vgl. S. 187*] An ihre Stelle traten die

Gewerbelehrlingsschulen auf Grund des G.-A. XVII. vom Jahre 1884, deren Zweck ist, die Lehrlinge mit den für ihr Handwerk notwendigen theoretischen Kenntnissen zu versehen und sie zeichnen und modellieren zu lehren. Seit 1902 geschieht der Unterricht fachgemäss, nach Industriezweigen gesondert. [Vgl. S. 188*] 1916 wurden für Lehrlinge mit schwächerer Begabung 6 Aushilfsschulen errichtet. Der Unterricht der Mädchenlehrlinge geschieht seit 1919 in separaten Mädchenschulen. Gegenwärtig bestehen 78 Schulen mit 497 Classen, 603 Lehrkräften und 14.465 Schülern. Für Mädchen bestehen 17 eigene Schulen mit 146 Classen, 140 Lehrkräften und 4.621 Schülerinnen. [Vgl. S. 189*]

Handelslehrlingsschulen wurden 1886 als den Bürgerschulen angegliederte Kurse errichtet, 1895 als selbständige Schulen organisiert, in welchen der Lehrkörper der Handelsschulen den Unterricht versieht. 1912 wurden auch diese Schulen nach Fächern separiert, nur am rechten Ufer blieb eine ungeteilte Handelslehrlingsschule. Heute existieren 11 solche Schulen mit 78 Lehrkräften und 1.562 Schülern (darunter 6 Mädchen.) [Vgl. S. 189*]

Wirtschaftliche und Haushaltungsvolksschulen bestehen seit 1901 für jene Kinder, die das 12. Jahr überschritten haben, aber weder die gewerbliche, noch die Handelslaufbahn betreten. Der Unterricht erstreckt sich bei Mädchen auf Haushaltung, Wäsche- und Kleidernähen, Kochen, Körperpflege, bei Knaben auf Landwirtschaft, Gärtnerei, Obst- und Weinzucht, Viehzucht. Die Zahl der Schulen ist 31 mit 100 Classen, 103 Lehrkräften und 2.029 Schülern (darunter 1.425 Mädchen). [Vgl. S. 190*]

Bürgerschulen, im Sinne des G.-A. XXXVIII. vom Jahre 1868 errichtet, bezweckten die Ergänzung des Volksschulunterrichtes in Bezug auf allgemeine Bildung und die praktischen Erfordernisse jener Gesellschaftsschichten, deren Kinder keine höheren Schulen besuchen. Sie sind mit Sprach- und Musikkursen, Slöjdunterricht u. A. verbunden. Die Schule in der Aréna-út ist als Gartenschule für Kinder mit schwächerer Constitution organisiert. Es bestehen jetzt 22 Knabenbürgerschulen mit 246 Classen, 458 Lehrkräften und 10.118 Schülern; ferner 31 Mädchenbürgerschulen mit 332 Classen, 731 Lehrkräften und 11.810 Schülerinnen. [Vgl. S. 191*]

Oberrealschulen. Die Stadtgemeinde unterhält zwei Oberrealschulen, die seit 1855, bez. 1871 bestehen; sie erhielten 1875 den Charakter der Mittelschulen. In 29 Classen unterrichten 56 Lehrkräfte 1.454 Schüler. [Vgl. S. 192*]

Höhere Mädchenschulen bestanden seit 1892 in der Festung und in der Innern Stadt, 1902 wurden in diesen auch Gymnasialkurse errichtet, später wurden diese als Mädchengymnasien organisiert und seit 1917 um zwei neue Anstalten vermehrt. In den 4 Mädchengymnasien unterrichten 111 Lehrkräfte in 54 Classen 1.829 Mädchen. [Vgl. S. 193*]

Gewerbezeichenschule, die älteste Gewerbeschule Ungarns, noch unter Maria Theresia errichtet, 1879 neuorganisiert als Fortbildungsanstalt für Gewerbe-

treibende. Sie zählt in 48 Classen 64 Lehrkräfte und 1.186 Schüler (darunter 499 Mädchen). [Vgl. S. 193*]

Höhere Handelsschulen existieren seit 1884 mit dem Zwecke, angehende Kaufleute mit allgemeiner Bildung und Fachkenntnissen zu versehen. 11 Schulen mit 89 Classen, 214 Lehrkräften und 3.087 Schülern (darunter 1.119 Mädchen in 3 Handelsschulen für Mädchen.) [Vgl. S. 194*]

Handelsfachkurse für Frauen, die sich niederen Handelslaufbahnen widmen, bestehen seit 1888; im Jahre 1919/20 bestanden 21 solche Kurse, ihre Anzahl wurde seither auf 6 vermindert, in denen 68 Lehrkräfte 462 Mädchen unterrichten. [Vgl. S. 194*]

Gewerbeschulen und Lehrkurse für Frauen bestehen (seit 1893) 7, mit 45 Classen, 82 Lehrkräften und 911 Schülerinnen. [Vgl. S. 195*] Es bestehen ferner noch: ein Wirtschafts- und Haushaltungskurs, eine Schule für Gartenwirtschaft und ein Gärtnereikurs, alle drei für erwachsene Frauen.

Das **Paedagogische Seminar**, 1911 errichtet, dient zur Weiterbildung der hauptstädtischen Lehrer und Professoren und vertritt die Stelle einer städtischen Lehrerbildungsanstalt, deren Errichtung das Unterrichtsministerium nicht gestattete. Es ist mit einer Bibliothek von 15.000 Bänden versehen.

Öffentliche Bibliotheken. (Vgl. Tab. 130.) Den drei grossen Bibliotheken (Ungar. Nationalmuseum, Universitätsbibliothek und Bibliothek der Ung. Akademie der Wissenschaften) schloss sich 1900 die Stadtbibliothek an, die 1903—12 dem Communal-statistischen Amt angegliedert war. Seit 1912 ist sie als selbständige Bibliothek organisiert.

Museen. (Vgl. Tab. 131.)

Öffentliche Wohltätigkeit und sociale Fürsorge (Vgl. Tab. 151, 154 und 155.) entfalteteten sich nur in den letzten 10—15 Jahren in grösseren Dimensionen. Die drei Armenhäuser können 1800 Personen fassen und sind ständig gefüllt. Die fünf communalen Waisenhäuser haben Raum für 400—450 Kinder. Der städtische Waisensstuhl sorgt für 25.378 Waisen und verwaltet ein Waisenvermögen von 265·7 Millionen Kronen. Die Bezirksvorstehungen gewähren Notbedürftigen Geldunterstützungen, unentgeltliche ärztliche Behandlung und in den Volksküchen Gratisspeisung. Die Auslagen der Stadtgemeinde für öffentliche Wohltätigkeit beliefen sich im Jahre 1920 auf 64 Millionen Kronen, wovon die Hälfte auf die Armenhäuser entfällt.

6. Bautätigkeit und öffentliche Arbeiten.

(Vgl. die Tabellen Nr 65—78 und Tafel XI.)

Bautätigkeit. (Vgl. die Tabellen 65—71 und Tafel XI.) Schon in den siebziger Jahren begann in Pest eine rege Bautätigkeit, die jährlich circa 200 neue Häuser schuf. Die Finanzkrise von 1873 kühlte die Baulust wohl ab, am Beginne der achtziger Jahre belebte sich aber der Baumarkt wieder und die Jahre 1886—89 stellen die erste grosse Bauperiode dar, in der jährlich 3—400 (i. J. 1887: 423) neue Wohnhäuser und 150—230 sonstige Gebäude errichtet wurden. Diese Baulust wurde durch Steuerbegünstigungen und die Anlage neuer Strassenzüge (Radialstrasse, Grosse Ringstrasse) sehr stark angefacht. Die Stadtgemeinde selbst verwendete 1867—1883 rund 75 Millionen Kronen zur Errichtung von öffentlichen Gebäuden und die Regierung votierte 127 Millionen Kronen für Regulierungen und Bauten. In dieser Zeit erstreckte sich die Bautätigkeit vorwiegend auf die linksufrigen Stadtteile, namentlich auf die Leopoldstadt, dann auf die neu eröffneten Strassenzüge, ging aber nach und nach auf die Elisabeth- und Josefstadt über, während am rechten Ufer kaum 20—50 Häuser pro Jahr gebaut wurden. [Vgl. S. 199*]

Der regen Bautätigkeit von 1887 folgte eine Zeit der Stagnation; die grosse Überproduction, die viele leerstehende Wohnungen zur Folge hatte, lähmte die Baulust für mehrere Jahre. Von 1893 an aber belebte sich das Baufach wieder und das durch die Millennarausstellung angefachte Baufieber führte zu einer zweiten Bau-Hausse, die jährlich 5—600 Wohnhäuser (1897: 652) auf den Wohnungsmarkt brachte. In diesen Jahren war die Zunahme der Bevölkerung die rascheste (von 1891 bis 1900: 226.974 Seelen), die Bautätigkeit musste daher mit ihr Schritt halten; sie ist charakterisiert dadurch, dass von 1897 bis 1899 jährlich mehr als 200 dreistöckige und 30—40 vierstöckige Gebäude errichtet wurden und in jedem Jahr 10—11.000 neue Wohnungen mit 20—22.000 Zimmern entstanden. Die Bautätigkeit war in dieser Zeit im VII. und VIII. Bezirk die regste, aber schon beginnt Ofen in den Vordergrund zu treten, wo namentlich nach der Eröffnung der Franz Josefs-Brücke und der Ausdehnung des elektrischen Bahnnetzes bis Kelenföld eine rege Baulust zum Vorschein kommt. [Vgl. S. 200*]

In diese Zeit fallen jene grossen Regulierungsarbeiten, welche in Verbindung mit dem Bau der Elisabethbrücke in der Innern Stadt (zwischen Franziskanerplatz und Schwurplatz, sowie durch die Schaffung der Kossuth Lajos-Strasse) unternommen wurden. Diese schier grenzenlose Bautätigkeit führte aber zu einer Überproduction von jährlich 4—5000, ja später sogar von 13—14.000 Zimmern, die den Leerstand von tausenden von Wohnungen (im III. Quartal des Jahres 1900: 5.248) und dadurch eine arge Baukrise verursachten. Mehrere Jahre hindurch (von 1901 bis 1904) trat im Häuserbau eine grosse Ebbe ein [Vgl. S. 200*], aber schon

1905 belebte sich derselbe wieder und von 1910 bis 1912 trat die dritte und höchste Culmination der Bautätigkeit ein. Jährlich wurden mehr als 600 (1911: 676) neue Wohnhäuser (darunter 100—140 vierstöckige) und 200—300 sonstige Gebäude errichtet und 30.000 neue Zimmer gelangten jährlich auf den Wohnungsmarkt. Um die Horthy Miklós-Strasse wuchs ein neuer Stadtheil empor, in dem jährlich mehr Häuser entstanden als in allen Bezirken des linken Ufers zusammengenommen. [Vgl. S. 201*]

Wieder grosse Überproduction, wieder tausende von leeren Wohnungen (im Mai 1915: 4.320). Baulust und Baumöglichkeit schwanden infolge des Krieges, von Jahr auf Jahr entstanden weniger neue Häuser und mit dem Jahre 1919 trat völliger Stillstand ein (nur 8 kleine ebenerdige Häuser mit insgesamt 10 Wohnungen wurden fertiggestellt.) Dagegen vermehrte sich die Bevölkerung durch die vom Kriegsschauplatz zurückflutenden Soldaten, sowie später durch Flüchtlinge. Es entstand eine äusserst arge Wohnungsnot, die zu bekämpfen Staat und Stadtgemeinde unfähig waren. Erst im Jahre 1924 regt sich die Bautätigkeit neuerdings. [Vgl. S. 202*]

Gasbeleuchtung. (Vgl. Tab. Nr. 72 und 73.) Die seit 1855 bestehende Gasbeleuchtung wurde durch die Fabriken der Allgemeinen Österreichischen (später Öst.-Ungar.) Gasgesellschaft besorgt. Am 16. December 1910 übernahm die Hauptstadt die um 20,267.064 K abgelösten Gaswerke in eigenen Betrieb und baute in Altöfen mit den Kosten von 39,896.000 Kronen eine neue grosse Gasfabrik. [Vgl. S. 204* und 205*]

Elektrische Beleuchtung. (Vgl. Tab. Nr. 74.) Seit 1893 versahen zwei Privatgesellschaften die elektrische Beleuchtung. 1912 baute die Stadtgemeinde ein drittes Electricitätswerk; in den Jahren 1912 und 1918 löste sie die zwei Privatunternehmungen ab und ist daher nun einziger Stromerzeuger. [Vgl. S. 206*]

Wasserwerke. (Vgl. Tab. Nr. 75 und 76.) Das erste moderne Wasserwerk wurde durch Wilhelm Lindley 1868 gebaut; nachdem dieses sich später trotz der mehrmals vorgenommenen Erweiterungen als unzulänglich erwies, wurde 1889 vorübergehend ein künstlicher Filter angelegt; die Arbeiten des definitiven grossen Wasserwerkes wurden im Jahre 1893 begonnen und dieses nach den Plänen Salbach's und Kajlinger's, — berechnet auf eine tägliche Lieferungsfähigkeit von 240.000 m³, — ausgebaut. Das Wasserwerk am rechten Donauufer stammt aus dem Jahre 1881, wurde aber öfters erweitert. — Im Laufe von 50 Jahren hat sich die Länge des Rohrnetzes von 104.485 auf 884.713 m; die Zahl der mit Wasser versehenen Häuser von 1.335 auf 17.135, der mit Wasser versehenen Wohnpiëcen von 88.169 auf 965.123 erhöht; zum Messen des Wasserverbrauches dienen 25.375 Wasseruhren. Die Menge des gelieferten filtrierten Wassers war 1874 rund 2·2 Mill. m³, 1923 mehr als 70 Mill. m³. [Vgl. S. 209*]

Canalisierung. (Vgl. Tab. Nr. 77 und S. 211*)

Strassenpflaster und Strassenbau. (Vgl. Tab. Nr. 78 und S. 212*.)

7. Gemeindeverwaltung und Haushalt.

(Vgl. die Tabellen Nr. 54—62.)

Verwaltungspersonal. (Vgl. Tab. Nr. 54.) Die Hauptstadt erhielt ihre Organisation durch den Gesetzartikel XXXVI. vom Jahre 1872. Diese Organisation wurde später durch den Gesetzartikel XXXIII. v. J. 1893, der die Bezirksvorstehungen reorganisierte, ferner durch die im Jahre 1911 erfolgte Modifizierung der Centralverwaltung wesentlich verbessert; die seit Jahrzehnten urgierte Schaffung eines, der modernen Entwicklung entsprechenden, neuen hauptstädtischen Gesetzes unterblieb jedoch bis heute. Infolge des mächtigen Aufschwunges musste das Verwaltungspersonal, das im Jahre 1874 nur 523 Personen zählte — weniger als vorher der Beamtenstand der drei Städte — mehrmals wesentlich vermehrt werden und erhöhte sich bis 1923 auf 2.892. [Vgl. S. 214*]

Ausser dem eigentlichen Verwaltungspersonal stehen im Dienste der Hauptstadt 277 Personen in sonstigen Ämtern, 202 Personen im kirchlichen Dienst, 6.498 Personen im Lehrfach, 588 Personen in sonstigen culturellen Anstalten, 396 Personen in Anstalten für Volkswohlfahrt, 2.205 Personen im öffentlichen Reinlichkeitsdienst, 4.217 Personen im Sanitätsdienst, 2.144 Personen in den Anstalten für Approvisionnement, 919 Personen in ökonomischen Betrieben, 4.924 Personen in den grossen communalen Betrieben und 551 Personen im Feuerwehrdienst. Die Summe der im Dienste der Hauptstadt stehenden gesammten Angestellten, die 1874 nur 1.682 betrug, sich 1902 auf 7.275 und 1916 auf 19.226 erhöhte, beläuft sich gegenwärtig auf 25.813. [Vgl. die Aufzählungen auf Seite 215*—217*]

Die Bezüge des Personals (Vgl. Tab. Nr. 54) betrugen 1874 nur 2.55 Millionen Kronen, stiegen 1902 auf 12.55 Millionen, 1916 auf 43.46 Millionen und erreichten im Jahre 1921 die Höhe von 390.32 Millionen Kronen. [Vgl. S. 218*]

Gemeindehaushalt. (Vgl. Tab. Nr. 60.) Die aus der Vereinigung der dre Städte erwachsenden administrativen und socialpolitischen Agenden stellten die Communalverwaltung vor die schwere Aufgabe der Beschaffung der nötigen Mittel. Etwa 60—65% der erforderlichen Summen wurde durch die Communalzuschläge zu den Staatssteuern, ferner aus städtischen Taxen, Zuschlägen und Zolleinnahmen aufgebracht. Mit der Zeit wurden auch die Revenuen der städtischen Immobilien gesteigert. Da aber der grösste Teil des Volkszuwachses sich aus unbemittelten Einwanderern recrutierte und bis 1908 auch der Schlüssel der Communalsteuer nicht erhöht wurde, musste die Stadtgemeinde zur Deckung der Auslagen das Gebiet der Privatunternehmung betreten, Industriebetriebe gründen und die Befriedigung gewisser öffentlicher Bedürfnisse für sich monopolisieren. Zur Deckung der hieraus resultierenden Investitionen musste sie Darlehen aufnehmen, von denen aber die seit 1910

aufgenommenen ausländischen Darlehen — infolge der Entwertung unseres Geldes — eine immense Belastung der Hauptstadt bedeuten. [Vgl. S. 219*—221*]

Vergleicht man das Reinvermögen der Stadt mit deren Bevölkerung, so ergibt sich, dass dies Verhältniss sich nur im letzten Jahrzehnt wesentlich gebessert hat [Vgl. S. 221*], was seine Ursache darin findet, dass das Vermögen des Communal-fondes sich wenig vermehrt hat, dagegen die zumeist im letzten Jahrzehnt geschaffenen Communalbetriebe ihr Vermögen in sehr beträchtlichem Maasse vermehrt haben. [Vgl. S. 222*] Ein Abbau oder Aufgaben der Communalbetriebe, durch den auch der Communalfond eine bedeutende Participation einbüßen würde, stände daher nicht im Interesse der Hauptstadt.

Realitäten der Stadtgemeinde. (Vgl. Tab. Nr. 61.) Die Realitäten der Hauptstadt hatten im Jahre 1917 — dem letzten, in dem der Wert des Geldes noch der alte war — einen Wert von 510 Millionen Kronen, machten daher 61% des Gesamtvermögens aus. [Vgl. S. 222*] Davon entfielen 320 Millionen Kronen auf die Gebäude und 190 Millionen auf die Grundstücke. [Vgl. S. 223*] Pro Kopf der Bevölkerung entfiel ein Realitätenwert von 591 Kronen, gegen 338 K im Jahre 1874. [Vgl. S. 224*]

Darlehen der Stadtgemeinde. (Vgl. Tab. Nr. 62.) Obwohl das Vermögen Budapests ein bedeutendes war, war die Stadt doch schon vom Anbeginn auf die Aufnahme von Anleihen angewiesen. Diese Anleihen bewegten sich Anfangs in bescheidenen Grenzen. Mit dem grossen Wachstum der Stadt und den bedeutenden Investitionen steigerten sich aber die Erfordernisse und es mussten immer neuere Darlehen aufgenommen werden. Namentlich in den Jahren 1906 bis 1920 wurden zur Realisierung des grosszügigen Bauprogrammes und sonstiger Reformen, sowie zur Ablösung der Gasfabrik und der elektrischen Betriebe sehr hohe ausländische Darlehen aufgenommen, deren Tilgung und Verzinsung — infolge der Entwertung unseres Geldes — auf die Schultern der Hauptstadt unerhört hohe Lasten rollte. [Vgl. S. 226*] Die Schuldenlast betrug pro Kopf der Bevölkerung vor einem halben Jahrhundert 66 Kronen und auch 1905 nur 186 Kronen; in den letzten 15 Jahren schnellte sie aber auf 911 Goldkronen empor und lähmt die Entwicklung der Hauptstadt auf lange Zeit.

TÁBLÁZATOK. — TABELLEN.

Sajtóhibák. — Druckfehler.

Oldal Seite	Sor — Zeile alulról = von unten felülről = von oben	Helyett Anstatt	Olvasandó Lies
3.	alulról 16. (Wesselényi-u. 1869)	—	22
12.	felülről 9—12. (1869; 0/0)	26·3, 50·3, 18·8, 4·6	25·6, 50·7, 19·4, 4·3
13.	„ 22—38. (1869; 0/0)	10·0, 11·2, 10·2, 9·2 6·5, 4·4, 1·8, 1·2 0·5, 0·2, 0·1	9·2, 11·3, 10·3, 9·3 6·6, 4·3, 1·9, 1·3 0·6, 0·3, 0·2
22.	„ 19. (1900; 0/0)	6·9	6·8
23.	„ 31. (60—, 1869)	23·8, 51·2, 51·2	25·4, 59·1, 46·1
23.	„ 31. (60—, 1880)	40·5, 76·3, 33·9	11·0, 47·3, 34·9
34.	„ 13. (1907)	330	326
52.	„ 14. (11—12, 1910)	5·25	3·68
55.	alulról 3. (1923)	3.148	3.149
83.	felülről 27.	1999	1899
105.	„ 30.	1.041	10.041
107.	a táblafejben (im Tabellenkopf)	1)	2)
110.	felülről 1. (1874)	3.311	4.311
111.	alulról 1. (1923)	39.391	33.391
123.	„ 5. (1919)	352,159.622	352,189.622
128.	„ 9. (1915)	109.648	109.643
128.	„ 9. (1915)	13,432.659	13,422.654
131.	a táblafejben (im Tabellenkopf)	4) 4)	—
144.	tábla száma (Nummer d. Tabelle)	128	118
145.	a táblafejben (im Tabellenkopf)	1909	1919
146.	alulról 5. (1918/19)	1.657	1.668
146.	„ 4. (1919/20)	521	621
146.	„ 2. (1921/22)	812	738
146.	„ 1. (1922/23)	889	764
156.	„ 16. (1890/91)	1994	1894
165.	„ 1. (1923)	170,002.180	17,002.180
166.	„ 4. (1919)	3	—
166.	„ 3. (1920)	1	—
175.	felülről 17. (1890)	84.401	84.451
175.	alulról 12. (1918)	990.455	1,032.051

I. Fizikai viszonyok. — Physikalische Verhältnisse.

1. Meteorológiai megfigyelések és Duna vizállása. — Meteorologische Verhältnisse und Wasserstand der Donau.

Év Jahr	Légnyomás Luftdruck			Hőmérséklet — Temperatur								Csapadék Niederschlag			Duna vizállása ²⁾ Wasserstand der Donau ²⁾						
	Közép Mittel	Maximum	Minimum	Közép — Mittel			Maximum ¹⁾		Minimum ¹⁾			Ingadozás Schwankung	mennyisége Menge	Napok száma Zahl der Tage mit	Csapadék Niedersch. hóval Schnee	Közép Mittel		Maximum		Minimum	
				Év Jahr	Január Januar	Július Juli	°C	nap Tag	°C	nap Tag	m.					m.	nap Tag	m.	nap Tag		
																				°C	nap Tag
1873	748.7	768.0	725.6	11.2	1.3	23.2	33.6	VII. 13	-10.6	XII. 10	44.2	455	109	11	.	4.61	VI. 25	.	.		
1874	48.9	65.1	29.2	10.2	-1.5	24.6	34.1	VII. 31	-14.4	II. 3	48.3	597	102	28	.	4.95	VIII. 22	.	.		
1875	48.6	62.5	27.6	9.2	-1.5	21.2	32.6	VI. 25	-14.0	XII. 10	46.6	770	107	32	.	4.55	XI. 2	.	.		
1876	47.8	66.8	28.0	10.2	-5.1	21.6	31.6	VIII. 6	-16.3	I. 9	47.9	637	129	34	3.44	7.79	II. 27	1.10	XI. 17		
1877	47.0	61.3	30.3	10.1	1.3	21.1	33.3	VII. 25	-14.5	III. 13	47.6	628	121	22	2.62	5.28	II. 19	0.85	XII. 30		
1878	47.4	62.7	25.9	10.3	-3.0	19.9	30.9	VII. 23	-13.3	I. 13	44.2	824	119	28	3.32	5.78	I. 23	0.90	I. 1		
1879	47.0	68.7	26.8	9.0	-2.5	19.0	30.7	VIII. 30	-20.6	XII. 25	51.3	766	136	36	2.98	4.80	VI. 19	1.22	XII. 9		
1880	49.0	67.0	32.2	10.2	-3.4	23.4	32.6	VII. 18	-14.8	I. 23	47.4	855	123	16	3.17	5.42	III. 3	2.00	XII. 6		
1881	48.9	66.1	29.2	9.2	-4.5	22.2	34.0	VIII. 24	-19.2	I. 23	53.2	864	127	22	2.48	6.04	III. 17	0.95	XII. 31		
1882	49.1	71.8	31.8	10.0	0.4	21.7	33.1	VII. 9	-12.0	XII. 4	45.1	896	102	14	2.18	4.66	XII. 3	0.60	I. 31		
1883	48.8	65.3	27.7	9.6	-2.0	21.1	34.1	VII. 14	-12.8	I. 7	46.9	701	118	19	2.56	6.70	I. 9	1.13	XII. 13		
1884	49.3	64.8	31.6	10.2	0.8	21.8	33.8	VII. 17	-11.8	XII. 3	45.6	611	93	13	2.26	4.59	VII. 26	0.75	XII. 5		
1885	48.2	64.9	30.3	10.6	-1.2	21.5	32.1	VII. 15	-16.6	XII. 15	48.7	565	89	10	1.88	4.16	XII. 6	0.04	I. 31		
1886	48.1	70.0	29.0	10.5	-0.4	21.6	34.8	VII. 27	-14.6	III. 2	49.4	572	99	30	1.92	4.86	IV. 2	0.34	III. 4		
1887	48.7	67.7	29.1	9.7	-2.0	23.6	33.1	VIII. 1	-13.6	XII. 26	46.7	673	105	25	1.71	3.72	VIII. 27	0.15	I. 24		
1888	48.6	67.4	31.8	9.2	-4.7	19.8	33.8	VIII. 1	-17.9	I. 1	51.7	586	110	21	3.07	5.56	III. 21	0.26	I. 2		
1889	47.9	67.2	27.5	9.7	-2.3	21.2	33.2	VII. 12	-12.5	I. 24	45.7	799	151	38	2.45	4.48	IV. 9	0.13	I. 11		
1890	48.7	68.4	25.6	10.3	-0.1	21.3	33.6	VIII. 20	-15.8	XII. 29	49.4	484	125	22	2.48	5.96	IX. 14	0.76	II. 28		
1891	49.2	66.2	33.2	9.5	-6.6	20.5	32.8	VII. 4	-17.9	I. 3	50.7	679	134	36	2.48	6.89	III. 11	0.51	XI. 16		
1892	47.8	66.7	25.9	10.3	-1.7	21.0	37.0	VIII. 18	-18.4	I. 22	55.4	640	135	46	2.77	6.04	VI. 17	0.73	XI. 30		
1893	48.4	67.1	25.0	9.3	-9.5	20.6	33.3	VIII. 24	-18.9	I. 28	52.2	670	124	25	2.65	6.00	II. 23	0.74	XII. 31		
1894	48.9	63.8	27.9	10.4	-3.2	22.9	36.9	VII. 25	-14.4	XII. 29	51.3	509	138	23	2.05	3.99	VII. 20	0.30	I. 8		
1895	47.1	65.6	27.0	9.5	-2.0	21.7	33.0	VII. 29	-18.2	II. 20	51.3	711	143	41	2.45	6.40	IV. 5	0.05	I. 13		
1896	48.8	68.5	26.7	9.7	-6.9	21.3	32.0	VII. 29	-17.8	I. 3	49.8	633	142	30	3.21	5.66	VIII. 20	0.71	XII. 6		
1897	48.7	67.9	26.1	10.0	-0.4	20.9	32.3	IX. 4	-12.5	XII. 23	44.8	606	136	24	2.89	6.89	VIII. 9	0.51	I. 31		
1898	48.8	67.6	26.3	10.9	-0.3	19.5	32.6	VIII. 9	-12.5	I. 27	45.1	580	128	7	1.95	3.71	VII. 14	0.44	I. 26		
1899	51.5	67.1	25.1	10.0	2.2	20.6	32.0	VIII. 8	-15.4	XII. 12	47.4	554	125	21	2.31	6.70	IX. 22	0.60	XII. 21		
1900	51.3	65.7	34.8	11.5	1.1	22.9	36.0	VIII. 27	-6.5	I. 10	42.5	710	133	22	2.68	5.65	IV. 15	0.67	X. 18		
1901	51.5	66.8	31.5	10.8	-4.7	22.5	34.0	VII. 30	-16.9	I. 10	50.9	547	137	25	2.18	5.05	IV. 20	0.10	I. 11		
1902	52.1	69.1	37.3	10.1	3.4	20.4	32.0	VII. 1	-18.9	XII. 15	50.9	582	122	30	2.36	5.04	VI. 24	0.30	XII. 19		
1903	52.0	70.1	30.9	11.4	-0.5	21.0	35.2	VII. 20	-12.6	I. 24	47.8	497	140	17	2.57	6.14	VII. 16	1.40	I. 26		
1904	52.3	69.8	32.1	11.3	-1.5	24.0	35.0	VII. 17	-9.8	I. 7	44.8	424	126	33	2.22	4.10	IV. 15	0.79	II. 14		
1905	52.2	70.7	24.6	11.0	-3.2	23.8	35.0	VIII. 4	-13.2	I. 2	48.2	610	136	30	2.59	4.55	V. 13	1.10	I. 3		
1906	51.6	68.8	31.6	11.2	-0.1	21.7	33.3	VI. 29	-10.3	XII. 31	43.6	737	129	32	2.58	5.42	VII. 20	0.90	II. 16		
1907	52.5	68.1	32.0	10.9	-1.7	20.0	33.0	VII. 2	-15.0	I. 1	48.0	457	128	35	2.67	5.97	V. 20	0.39	XII. 2		
1908	53.0	73.3	32.7	10.5	-1.8	21.9	35.1	VI. 20	-10.8	I. 4	45.9	455	108	31	1.79	5.08	V. 19	0.09	XI. 19		
1909	51.0	69.7	31.3	10.6	-2.4	20.3	33.9	VII. 26	-11.4	I. 28	45.3	517	130	34	2.06	5.26	VII. 19	-0.73	II. 2		
1910	50.4	65.8	32.0	11.3	1.5	20.7	34.9	VIII. 22	-6.8	I. 27	41.7	694	142	26	3.29	5.60	IX. 8	1.24	XI. 4		
1911	51.3	67.0	28.3	11.3	1.0	22.7	34.1	VII. 25	-15.2	II. 7	49.3	543	139	30	1.89	5.02	V. 24	0.35	XI. 15		
1912	50.4	69.3	23.6	9.8	-3.3	21.5	33.3	VII. 29	-16.4	I. 15	49.7	693	145	24	2.89	6.08	IX. 21	0.94	II. 5		
1913	51.3	66.0	28.0	10.4	-1.9	18.4	31.2	VI. 4	-14.7	I. 15	45.9	590	125	30	2.55	4.96	VII. 30	0.90	III. 7		
1914	50.7	66.0	29.9	10.1	-4.0	20.3	33.2	VII. 23	-13.8	I. 30	47.0	786	119	10	2.98	5.68	III. 14	1.00	XII. 11		
1915	48.8	70.4	30.0	10.7	2.2	20.6	32.2	VI. 12	-10.7	II. 3	43.0	941	179	36	2.92	5.03	VII. 6	1.12	XII. 1		
1916	49.4	66.4	30.8	11.6	3.8	21.2	34.2	VII. 4	-5.5	II. 22	39.7	675	157	10	2.96	4.86	I. 12	1.52	XII. 27		
1917	50.2	65.0	25.2	10.8	0.5	22.8	36.4	VIII. 2	-19.0	II. 9	55.4	447	133	42	2.34	6.18	I. 9	0.52	XII. 31		
1918	51.3	69.5	32.0	11.1	1.1	21.1	35.2	VII. 18	-9.3	XI. 24	44.5	649	145	30	1.96	5.24	VII. 11	0.40	I. 10		
1919	49.4	63.0	31.3	10.5	2.5	19.7	33.0	VIII. 21	-12.2	II. 9	45.8	662	163	38	2.58	5.08	I. 4	0.86	X. 18		
1920	52.4	68.6	37.1	11.2	3.1	22.2	34.9	VII. 19	-9.5	X. 31	44.4	648	149	29	2.77	6.56	I. 22	0.34	XI. 29		
1921	51.8	66.4	34.7	11.5	4.8	22.8	37.0	VII. 29	-9.3	XII. 2	46.6	478	119	12	1.76	3.82	VI. 6	0.06	XII. 3		
1922	49.0	65.1	29.9	10.0	1.5	21.6	36.2	VII. 11	-12.8	II. 9	49.0	658	152	21	2.06	4.64	X. 11	0.58	I. 1		
1923	49.5	63.0	35.8	11.5	1.8	22.4	35.1	VIII. 10	-15.5	XII. 28	50.6	627	158	30	2.51	6.84	II. 10	0.70	IX. 21		

¹⁾ 1895-től kezdve a hőmérséklet tényleges maximuma és minimuma van jegyezve, 1873–1891-ig ellenben a 3 észlelési órában (7, 2, 9) észlelt legnagyobb és legkisebb hőmérsékletet.

²⁾ A Duna szempontja (96.59 m.) fölött.

¹⁾ Vom Jahre 1895 an sind die factischen Maxima und Minima der Temperatur angegeben, 1873–1894 hingegen die in den 3 Beobachtungszeitpunkten (7, 2, 9 Uhr) notierten höchsten und niedrigsten Temperaturen.

²⁾ Über dem Nullpunkt des Donaupegels (96.59 m.).

II. Topografiai viszonyok. — Épületek és lakások. Topographische Verhältnisse. — Gebäude und Wohnungen.

2. Területi viszonyok és népsűrűség. — Arealverhältnisse und Dichtigkeit der Bevölkerung.

Kerület Bezirk	Összes terület — Gesamtareal				Népsűrűség 1 Hektárra — Dichtigkeit der Bevölkerung pro 1 Ha									
	Beltelek Intravillan	Kültelek Extravillan	Duna Donau	Összesen Zusammen	Beltelek Intravillan			Kültelek Extravillan			Általában ¹⁾ Überhaupt ²⁾			
	Hektár — Hectaren				1880	1900	1920	1880	1900	1920	1869	1880	1900	1920
I.	513 ⁸⁵	5.243 ⁴⁸	106 ⁸⁹	5.864 ²⁹	46 ⁰	63 ⁵	137 ⁵	0 ⁵	1 ²	4 ⁹	4 ⁵	4 ⁶	7 ⁶	16 ⁸
II.	173 ⁹⁸	682 ²⁸	50 ⁹⁷	907 ²³	127 ³	190 ⁸	260 ⁶	—	3 ²	4 ⁹	25 ⁸	26 ⁵	41 ³	56 ⁹
III.	285 ⁸⁵	3.083 ⁸³	275 ⁷⁹	3.645 ⁴⁷	85 ⁰	114 ²	147 ⁵	0 ¹	1 ⁰	2 ⁹	6 ⁴	7 ⁴	11 ²	15 ³
Jobbpart—Recht. Uf.	973 ⁶⁸	9.009 ⁵⁹	433 ⁶⁵	10.416 ⁹²	73 ⁵	101 ²	162 ⁴	0 ⁴	1 ⁹	4 ³	7 ¹	7 ⁵	11 ⁶	19 ⁷
IV.	78 ¹²	—	17 ⁸¹	95 ⁹³	340 ⁸	314 ⁶	362 ³	—	—	—	319 ⁵	340 ⁸	314 ⁶	362 ³
V.	256 ²⁰	271 ⁰⁹	225 ⁸⁹	753 ¹⁸	123 ⁷	162 ⁹	246 ⁰	6 ⁰	31 ⁹	31 ¹	44 ⁶	57 ⁸	95 ⁵	136 ⁸
VI.	387 ⁹⁶	1.005 ¹⁸	—	1.392 ⁵⁴	139 ⁴	271 ⁰	272 ⁷	1 ⁷	27 ⁹	54 ⁴	29 ¹	43 ⁴	95 ⁵	115 ²
VII.	307 ⁶⁸	855 ⁸⁴	—	1.163 ⁵²	191 ⁷	464 ³	456 ¹	1 ⁶	19 ⁰	42 ⁰	37 ⁸	37 ⁵	136 ⁷	151 ⁵
VIII.	333 ⁸¹	—	—	333 ⁸¹	150 ⁴	403 ⁸	435 ⁶	—	—	—	125 ³	150 ⁴	403 ⁸	435 ⁶
IX.	223 ³⁷	907 ⁸¹	105 ⁸⁷	1.236 ⁸⁵	130 ⁸	266 ²	314 ³	1 ²	7 ⁶	23 ⁰	18 ⁷	26 ⁹	58 ⁷	80 ⁵
X.	—	4.051 ⁵⁴	—	4.051 ⁵⁴	—	—	—	2 ⁴	7 ⁶	14 ⁵	1 ¹	2 ⁴	4 ⁹	14 ⁵
Balpart — Linkes Uf.	1.586 ⁵⁴	7.091 ⁴⁶	349 ³⁷	9.027 ³⁷	162 ⁷	320 ⁴	346 ¹	2 ²	13 ⁰	25 ³	23 ¹	33 ⁰	69 ²	84 ⁴
Budapest	2.560 ²²	16.101 ⁰⁵	783 ⁰²	19.444 ²⁹	130 ⁹	237 ⁰	277 ⁸	1 ²	6 ⁶	13 ⁵	14 ⁵	19 ¹	37 ⁷	49 ⁷

3. Utcák és terek. — Strassen und Plätze.

Kerület — Bezirk Az utcák nagysága — Grösse der Strassen	1869	1880	1890	1900	1910	1920	Ebből kültelek Hievon Extravillan		
							1880	1900	1920
							Adatok hiányoznak. Angaben fehlen.		
a) Utcaterület hektárokban. Strassenareal (in Ha).									
I.			237 ⁵⁶	303 ⁷⁸	405 ²⁰	405 ²⁰		236 ⁹⁷	335 ⁵⁸
II.			65 ⁵⁵	73 ¹⁵	91 ²¹	91 ²¹		26 ¹⁶	37 ⁷⁵
III.			152 ⁷⁵	170 ⁹⁸	178 ⁷²	178 ⁷²		104 ⁴⁰	112 ⁰⁰
Jobbpart — Rechtes Ufer			455 ⁸⁶	547 ⁸⁶	675 ¹³	675 ¹³		367 ⁵³	485 ⁹⁸
IV.			22 ²⁹	23 ⁹²	24 ⁸²	24 ⁸²		—	—
V.			97 ¹⁷	120 ⁵⁸	131 ¹⁷	131 ¹⁷		44 ¹⁶	42 ⁸⁷
VI.			120 ⁷⁶	177 ⁵⁹	177 ⁵⁰	177 ⁵⁰		110 ⁰³	109 ⁶⁵
VII.			108 ⁰⁰	155 ⁰⁹	160 ⁷⁰	160 ⁷⁰		105 ⁹⁴	110 ⁷⁰
VIII.			81 ¹⁹	82 ⁷⁰	82 ⁷⁰	82 ⁷⁰		—	—
IX.			102 ⁴³	130 ⁴⁵	132 ⁹⁹	132 ⁹⁹		95 ⁷¹	97 ⁷⁶
X.			172 ⁶⁶	228 ⁰⁶	253 ²⁸	253 ²⁸		228 ⁰⁶	253 ²⁸
Balpart — Linkes Ufer			704 ⁵⁰	918 ³⁹	963 ²⁵	963 ²⁵		583 ⁹⁰	614 ⁵⁶
Budapest			1.160 ³⁶	1.466 ²⁵	1.638 ³⁸	1.638 ³⁸		947 ⁵³	1.099 ⁸²
Ebből: Hievon:									
Beltelek — Intravillan			481 ⁶⁴	518 ⁷²	538 ⁵⁶	538 ⁵⁶		—	—
Kültelek — Extravillan			678 ⁷²	947 ⁵³	1.099 ⁸²	1.099 ⁸²		—	—
b) Utcák és terek száma ³⁾ . Anzahl der Strassen und Plätze ²⁾ .									
I.	580	595	630	748	459	459	366	516	253
II.	171	168	176	196	177	177	66	80	61
III.	258	298	362	390	170	170	204	285	63
Jobbpart — Rechtes Ufer	1.009	1.061	1.168	1.334	806	806	666	881	377
IV.	70	71	70	62	66	66	—	—	—
V.	74	79	106	118	131	131	12	29	38
VI.	54	75	122	152	164	164	14	87	102
VII.	82	103	116	119	130	130	37	64	69
VIII.	90	97	98	114	116	116	—	—	—
IX.	84	90	91	94	94	94	35	41	33
X.	92	129	161	191	169	169	129	191	169
Balpart — Linkes Ufer	546	644	764	860	870	870	227	412	411
Budapest	1.555	1.705	1.932	2.184	²⁾ 1.676	²⁾ 1.676	893	1.293	²⁾ 788
Ebből: Hievon:									
Beltelek — Intravillan	645	812	865	891	888	888	Százalékokban — In %		
Kültelek — Extravillan	910	893	1.067	1.293	788	788	1880	1900	1920
c) Az utcák nagysága Grösse d. Strassen ²⁾									
1—10		353	395	391	796	827	43 ⁸	44 ²	49 ⁴
11—30		175	187	196	427	381	21 ⁸	22 ¹	22 ⁷
31—50		70	79	90	164	137	8 ⁸	10 ²	8 ⁸
51—		26	25	34	101	57	3 ⁸	3 ⁸	3 ⁸
házak nélkül — ohne Häuser ³⁾		188	179	174	188	274	23 ⁸	19 ⁷	16 ³
Összesen		²⁾ 812	²⁾ 865	²⁾ 885	1.676	1.676	100 ⁰	100 ⁰	100 ⁰
d) Az utcák népessége ³⁾									
— 200		299	299	279	600	661	36 ⁸	31 ⁶	39 ⁸
— 500		123	141	145	295	267	15 ¹	16 ⁴	15 ⁹
— 1.000		104	115	99	217	201	12 ⁸	11 ⁸	12 ⁰
— 1.500		46	52	54	118	93	5 ⁷	6 ¹	5 ⁵
— 2.500		30	48	68	111	77	3 ⁷	7 ⁷	4 ⁶
— 5.000		17	26	49	106	68	2 ¹	5 ⁵	4 ¹
több — mehr		5	5	11	41	21	0 ⁸	1 ⁸	1 ⁸
lakó nélkül — ohne Inwohner ³⁾		188	179	180	188	288	23 ⁸	20 ⁸	17 ⁹
Összesen		²⁾ 812	²⁾ 865	²⁾ 885	1.676	1.676	100 ⁰	100 ⁰	100 ⁰

¹⁾ A Dunaterület leszámítása után. — ²⁾ 1910. és 1920. csak a tényleg már megnyitott utcák és terek, míg az előző években a tervezett új utcák is kimutattak. — ³⁾ 1880—1900. csak a beltekli utcák, 1910. és 1920. az összes utcák mutattak ki. — ⁴⁾ T. i. olyan utcák, melyekben házak vagy nincsenek, vagy azok más utcára is nyílnak és abban vétettek fel.

¹⁾ Nach Abzug des Donaureals. — ²⁾ 1910 und 1920 wurden nur die factisch eröffneten Plätze und Strassen, in den früheren Jahren auch die nur geplanten Strassen nachgewiesen. — ³⁾ 1880—1900 wurden nur die Strassen im Intravillan, 1910 und 1920 sämtliche Strassen nachgewiesen. — ⁴⁾ Nämlich solche Strassen, in denen entweder keine Häuser sind oder diese sich auch nach einer anderen Strasse öffnen und dort aufgenommen wurden.

4. A legnépesebb utcák és terek. — Die volkreichsten Strassen und Plätze.

Az utca vagy tér neve Name der Strasse oder des Platzes	Hossza Länge m.	Házak száma Anzahl der Häuser				Népesség száma. — Zahl der Inwohner						Az utca vagy tér neve Name der Strasse oder des Platzes	Népesség Inwohner 1920
		1869	1880	1900	1920	1869	1880	1890	1900	1910	1920		
		Adatok hiányoznak Angaben fehlen				Adatok hiányoznak Angaben fehlen							
Jobbpart.													
Rechtes Ufer.													
Fehérvári-út	3.564	13	49	93		332	1.532	2.011	5.661	7.681	Vörösvári-utca	2.173	
Lajos-utca	1.877	199	190	146		5.442	5.772	5.941	6.191	5.285	Átlós-út	2.160	
Bécsi-út	3.075	69	128	123		1.479	2.384	3.472	6.563	5.030	Batthyány-utca	2.138	
Margit-körút	702	32	56	64		813	963	1.842	3.119	4.403	Lövőház-utca	1.952	
Fő-utca	1.507	75	68	67		2.864	3.393	3.224	4.332	3.746	Retek-utca	1.684	
Hidegkúti-út	4.001	22	55	91		178	1.140	1.840	2.461	3.450	Csalogány-utca	1.644	
Zsigmond-utca	1.327	85	86	51		1.991	2.214	3.063	3.115	2.997	Attila-utca	1.528	
Budafoki-út	734	8	19	61		188	251	235	3.109	2.938	Bercsényi-utca	1.280	
Alkotás-utca	1.079	26	28	37		517	911	1.151	3.062	2.904	Toldy F.-utca	1.186	
Attila-utca	802	95	50	54		1)2.632	1)2.641	2.105	2.218	2.887	Föld-utca	1.066	
Krisztina-körút	2.127	—	85	76		370	764	2.497	2.199	2.879	Iskola-utca	1.053	
Balpart.													
Linkes Ufer.													
Üllői-út	2.351	89	84	117	120	3.235	5.006	5.535	8.310	12.364	15.368	Vilmos császár-út	3.993
Király-utca	1.625	95	93	97	93	7.596	9.559	10.050	10.918	11.287	9.261	Gróf Haller-utca	3.959
Rákóczi-út	1.596	42	72	72	78	2.794	5.879	5.498	7.368	7.808	9.133	Murányi-utca	3.934
Dob-utca	1.600	82	94	87	84	5.396	8.062	8.742	9.362	8.733	8.781	Mester-utca	3.928
Baross-utca	1.943	6	55	100	106	190	2.228	2.357	6.532	8.802	8.657	Erzsébet-körút	3.847
Váci-út (Külső)	1.676	15	27	131	133	750	1.463	5.943	8.016	9.971	8.129	Szív-utca	3.784
Hungária-körút	7.091	—	—	86	108	—	—	51	4.697	9.520	7.400	Klauzál-tér	3.715
Visegrádi-utca	3.600	—	11	49	66	—	999	1.354	5.175	7.340	7.245	Péterffy S.-utca	3.676
Aréna-út	1.949	22	17	61	77	767	365	1.111	3.497	5.724	7.018	Csáky-utca	3.674
Angyalföldi-út	700	—	—	5	12	—	—	—	563	563	7.015	Gyáli-út	3.656
Izabella-utca	1.630	—	18	74	74	—	1.560	3.650	7.059	7.174	6.616	Simor-utca	3.654
Szondy-utca	1.450	20	41	60	60	723	2.877	3.895	5.867	7.181	6.241	Podmaniczky-utca	3.637
Rózsa-utca	1.610	41	69	89	83	1.502	3.544	5.195	6.106	7.128	5.889	Ferenc-körút	3.563
Thököly-út	853	—	52	128	145	—	769	3.233	6.439	5.975	5.867	Hermina-út	3.518
Práter-utca	1.105	57	65	64	78	1.590	2.003	2.804	4.303	6.174	5.842	Lipót-körút	3.506
Ráday-utca	2.427	—	74	79	49	3.126	4.807	5.661	6.208	5.402	5.793	Lujza-utca	3.498
István-út	914	—	19	55	57	—	217	697	4.969	6.733	5.652	Ilka-utca	3.436
Andrássy-út	2.313	33	89	115	115	1.567	3.899	6.999	6.163	6.254	5.639	Madách-utca	3.406
József-körút	1.240	—	5	71	69	—	387	2.764	6.369	6.701	5.635	Eötvös-utca	3.396
Nefejejs-utca	750	—	—	52	52	—	—	1.485	5.690	7.496	5.618	Szövetség-utca	3.313
Csengery-utca	1.250	22	—	62	62	951	2.857	4.275	5.760	4.940	5.537	Százados-út	2.985
Rombach-utca	330	11	12	12	69	618	1.405	1.515	1.777	1.438	5.487	Magdolna-utca	2.981
Damjanich-utca	758	—	41	53	49	—	926	1.306	3.566	4.551	5.219	Váci-utca	2.948
Dembinszki-utca	770	—	—	32	39	—	—	44	4.969	7.574	5.174	Alsó-erdősor	2.941
Wesselényi-utca	1.570	—	33	45	62	767	1.506	2.197	3.847	4.248	4.942	Garay-utca	2.914
Vörösmarty-utca	1.250	—	21	63	66	—	1.246	2.725	5.508	4.258	4.920	Ranolder-utca	2.889
Népszínház-utca	893	44	40	44	42	1.422	1.820	2.198	3.867	4.449	4.874	Illés-utca	2.875
Dohány-utca	1.545	47	52	57	55	2.884	3.735	4.022	4.353	4.887	4.708	Péterfy-utca	2.872
Teréz-körút	1.100	—	13	50	56	—	880	4.675	4.853	5.737	4.489	Hársfa-utca	2.853
Lónyay-utca	973	36	33	40	44	1.240	1.537	2.181	3.183	4.906	4.486	Nagymező-utca	2.815
József-utca	940	98	84	63	63	3.184	3.049	3.190	3.615	4.413	4.440	Hajtsár-út	2.718
Szent László-utca	2.677	—	—	97	125	—	—	—	—	2.865	4.421	Lehel-utca	2.699
Szabolcs-utca	1.360	—	20	28	33	—	1.195	2.381	3.114	5.375	4.371	Gömb-utca	2.692
Elemér-utca	605	—	—	25	29	—	—	27	3.792	4.741	4.359	Tüzlőtő-utca	2.620
Hernád-utca	750	—	—	24	32	—	—	8	2.842	4.146	4.345	Bajnok-utca	2.575
Örmölvölgy-utca	810	15	19	30	29	217	428	1.312	4.740	5.260	4.339	Ügynök-utca	2.544
Felső-erdősor	850	42	12	42	40	1.892	672	2.309	4.504	4.158	4.197	Tisza Kálmán-tér	2.533
Akácfa-utca	750	52	55	51	48	2.618	3.133	3.210	4.585	5.259	4.175	Zsigetvári-utca	2.526
Rottenbiller-utca	1.014	—	23	57	55	—	1.030	2.857	4.280	5.112	4.162	Márton-utca	2.475
Maglódi-út	3.498	—	11	25	31	—	114	515	1.808	1.801	4.097		

1) Az Attila-körúttal együtt, mely utóbb különválasztott.

1) Mit dem Attilakörút, der später abgetrennt wurde.

5. Épületek. — Gebäude.

Megnevezés — Renennung		1869	1880	1890	1900	1906	1910	1920	Ebből - Hievon ¹⁾				
									belteltek Intrav.	küteltek Extrav.			
a) Kerületek szerint. — Nach Bezirken.													
	I.	1.759	1.869	2.132	2.531	2.563	2.952	3.406	1.874	1.532			
	II.	1.119	1.087	1.194	1.333	1.408	1.484	1.612	1.287	325			
	III.	1.214	1.354	1.609	2.069	2.100	2.355	2.505	1.698	807			
Jobbpart	— Rechtes Ufer	4.092	4.310	4.935	5.933	6.071	6.791	7.523	4.859	2.664			
	IV.	598	594	599	543	534	524	522	522	—			
	V.	360	494	565	804	811	886	1.017	871	146			
	VI.	—	1.105	1.596	2.161	2.311	2.380	2.861	1.520	1.341			
	VII.	1.373	1.295	1.716	2.297	2.370	2.583	2.716	1.557	1.159			
	VIII.	1.423	1.679	1.864	1.994	2.022	1.985	2.019	2.019	—			
	IX.	719	835	944	1.138	1.176	1.206	1.381	1.008	373			
Balpart	— Linkes Ufer	786	436	847	1.384	1.534	1.680	1.981	—	1.981			
	Budapest	5.259	6.438	8.131	10.321	10.758	11.244	12.497	7.497	5.000			
		9.351	10.748	13.066	16.254	16.829	18.035	20.020	12.356	7.664			
b) Bel- és küteltek szerint. — Nach Intra- u. Extravillan.													
	Belteltek	Adatok hiányoznak Angaben fehlen	3.861	3.982	4.058	3.949	4.708	4.859	4.859	—			
	Intravillan		5.586	6.177	7.193	7.139	7.268	7.497	7.497	—			
	Együtt		9.447	10.159	11.251	11.088	11.976	12.356	12.356	—			
	Küteltek	Adatok hiányoznak Angaben fehlen	449	953	1.875	2.122	2.083	2.664	—	2.664			
	Extravillan		852	1.954	3.128	3.619	3.976	5.000	—	5.000			
	Együtt		1.301	2.907	5.003	5.741	6.059	7.664	—	7.664			
c) Az épületek minősége szerint. — Nach der Art der Gebäude.													
	Lakóház	Wohnhäuser	9.117	10.291	12.277	15.103	14.958	16.431	17.625	7.007	10.618		
	Egyéb épület	Sonstige Gebäude	234	457	789	1.151	1.871	1.604	2.395	516	1.879		
	Összesen	Zusammen	9.351	10.748	13.066	16.254	16.829	18.035	20.020	7.523	12.497		
d) Magasság szerint. — Nach der Höhe.													
	Földszintes	Parterre	7.243	7.534	8.543	9.169	9.139	9.617	10.367	5.078	5.289		
	1 emeletes	1 Stock hoch	1.358	1.911	2.435	2.708	2.816	2.987	3.245	1.386	1.859		
	2 "	2 " "	550	772	1.077	1.835	1.929	2.008	2.131	407	1.724		
	3 "	3 " "	182	460	779	2.181	2.418	2.654	2.821	386	2.435		
	4 "	4 " "	18	71	83	333	462	719	886	156	730		
	5 "	5 " "							466	87	379		
	6 "	6 " "							14	1	13		
	Több emeletes	Über 6 Stock hoch	—	—	—	—	—	—	1	1	—		
	Emelet megjelölés nélkül	Ohne Höhenangabe	—	—	149	28	65	50	89	21	68		
	Összesen	Zusammen	9.351	10.748	13.066	16.254	16.829	18.035	20.020	7.523	12.497		
e) A lakások száma szerint. Nach der Anzahl der Wohnungen.													
	Lakás nélkül	Ohne Wohnungen				274	475	377	78	26	52		
	1 lakással	Mit 1 Wohnung				2.542	2.616	2.631	2.635	1.393	1.242		
	2 "	2 Wohnungen				1.882	2.105	2.433	2.463	1.420	1.043		
	3 "	3 " "				1.387	1.503	1.665	1.819	984	835		
	4 "	4 " "				1.236	1.206	1.328	1.557	752	805		
	5 "	5 " "				963	925	992	1.066	532	534		
	6—10 "	6—10 " "				2.896	2.826	2.950	3.228	1.240	1.988		
	11—20 "	11—20 " "				2.713	2.717	2.907	3.001	642	2.359		
	21—30 "	21—30 " "				1.358	1.413	1.480	1.926	244	1.682		
	31—50 "	31—50 " "				798	695	981	1.614	210	1.404		
	51—100 "	51—100 " "				196	340	271	564	72	492		
	100-nál több "	über 100 " "				9	8	20	69	8	61		
	Összesen	Zusammen				16.254	16.829	18.035	20.020	7.523	12.497		
f) A lakószobák száma szerint. Nach der Anzahl der Wohnzimmer.													
	Lakószoba nélkül	Ohne Wohnzimmer				258	333	476	422	363	102	261	
	1—5 lakószobával	Mit 1—5				4.370	4.730	5.621	5.021	6.046	6.988	3.504	3.484
	6—10 "	6—10				2.449	3.036	3.255	3.350	3.533	3.762	1.924	1.838
	11—20 "	11—20				1.838	2.399	2.555	2.569	2.743	2.857	997	1.860
	21—50 "	21—50				1.287	1.984	3.215	2.853	3.474	3.741	574	3.167
	51—100 "	51—100				310	568	1.159	2.095	1.609	1.984	353	1.631
	100-nál több "	über 100				37	91	116	465	208	325	69	256
	Összesen	Zusammen				10.291	13.066	16.254	16.829	18.035	20.020	7.523	12.497

1) 1920-ban.

2) Csak lakóházak.

1) Im Jahre 1920.

2) Nur Wohnhäuser.

Megnevezés — Benennung		1880	1890	1900	1906	1910	1920	Ebből — Hievon (1920)	
								Jobbpart Rechtes Ufer	Balpart Linkes Uf.
g) A lakók száma szerint. — Nach der Zahl der Inwohner.									
Lakó nélkül . . . . . Ohne Inwohner		146	327	688	684	573	428	149	279
1—5 lakóval . . . . . Mit 1—5 Inwohnern		1.257	1.573	2.066	1.985	2.251	2.679	1.424	1.255
6—10 „ . . . . . „ 6—10 „		1.806	2.032	2.385	2.540	2.842	3.357	1.865	1.492
11—20 „ . . . . . „ 11—20 „		2.267	2.580	2.948	2.976	3.233	3.616	1.807	1.809
21—50 „ . . . . . „ 21—50 „		2.731	3.484	3.586	3.662	3.788	4.080	1.392	2.688
51—100 „ . . . . . „ 51—100 „		1.443	2.022	2.477	2.644	2.721	3.082	501	2.581
101—200 „ . . . . . „ 101—200 „		556	874	1.704	1.813	2.015	2.228	305	1.923
201—300 „ . . . . . „ 201—300 „		70	130	314	381	415	396	58	338
301—400 „ . . . . . „ 301—400 „		8	29	62	91	124	96	9	87
400-nál több „ . . . . . „ über 400 „		7	15	24	53	73	58	13	45
Összesen . . . . . Zusammen		10.291	13.066	16.254	16.829	18.035	20.020	7.523	12.497
h) Falazat szerint. — Nach der Bauart.									
Kő- vagy téglalapület . . . . . Stein- oder Ziegelbauten			10.945	15.021	16.020	16.923	18.922	6.903	12.019
Vályog-, sárépület . . . . . Lehmbauten			1.860	687	379	590	797	488	309
Fa, favázos épület . . . . . Holz-, Riegelwandbauten			261	330	430	522	295	127	168
Egyéb épület . . . . . Sonstige Bauten			216	216	—	6	5	1	1
Összesen . . . . . Zusammen			13.066	16.254	16.829	18.035	20.020	7.523	12.497
i) Tetőzet szerint. — Nach der Bedachung.									
Cseréptetővel . . . . . Mit Ziegeldach			9.895	13.470	13.185	15.546	16.248	5.638	10.610
Eternitpalatetővel . . . . . „ Eternitdach			—	—	—	—	1.131	458	673
Bádogtetővel . . . . . „ Blechdach			—	—	—	—	220	90	130
Fa- és zszindelytetővel . . . . . „ Holz- o. Schindeldach			2.353	2.239	2.583	2.485	1.601	1.151	450
Nád- és zszupptetővel . . . . . „ Rohr- oder Strohdach			—	—	—	4	19	17	2
Egyéb tetővel . . . . . „ sonstiger Bedachung			818	545	1.061	—	801	169	632
Összesen . . . . . Zusammen			13.066	16.254	16.829	18.035	20.020	7.523	12.497
k) Vizellátás szerint. — Nach der Wasserversorgung.									
Vizvezetékkel . . . . . Mit Wasserleitung		2.678		13.179	13.861	15.079	17.446	6.350	11.096
Vizvezeték nélkül . . . . . Ohne Wasserleitung		8.070		3.075	2.968	2.956	2.574	1.173	1.401
Összesen . . . . . Zusammen		10.748		16.254	16.829	18.035	20.020	7.523	12.497
l) Az ürülékek eltávolításának módja szerint. Nach der Art der Entfernung der Fäcalien.									
Csatornával . . . . . Mittels Canals		5.910		11.085	12.003		15.330	4.595	10.735
Pöcegödörrel . . . . . Mittels Senkgruben		3.927		4.589	4.462		4.427	2.769	1.658
Egyéb vagy semmiképen . . . . . Auf andere Weise		911		580	364		263	159	104
Összesen . . . . . Zusammen		10.748		16.254	16.829		20.020	7.523	12.497
m) Az egyéb épületek (nem lakóházak) részletezése. Specification der sonstigen Gebäude (Nichtwohnhäuser).									
Királyi udvartartás . . . . . Königliche Hofhaltung		4	5	3	2		6	6	—
Állami közigazgatási épületek . . . . . Staatliche Verwaltungsgebäude		39	21	32	37		103	41	62
Megyei városi épületek . . . . . Comitats- Städtische Gebäude		—	—	2	23		41	16	25
Katonai épületek . . . . . Militärgebäude		9	19	64	43		101	41	60
Iskolák, tanintézetek . . . . . Schulen, Lehranstalten		10	39	29	61		38	12	26
Iskolák, tanintézetek . . . . . Schulen, Lehranstalten		53	95	116	183		283	78	205
Templomok, kápolnák . . . . . Kirchen, Kapellen		—	—	51	57		29	13	16
Kórházak, gyógyintézetek . . . . . Spitäler, Heilanstalten		12	46	42	55		98	23	75
Árvaházak, kisdedővők . . . . . Waisen-, Kindergärten		—	—	23	53		40	10	30
Szegényházak . . . . . Armenhäuser		14	15	6	13		12	6	6
Rendőri és börtönépül. . . . . Polizeigeb., Gefängnisse		16	8	8	16		21	3	18
Vasúti épületek . . . . . Bahngeläude		34	66	57	136		38	10	28
Gyárak . . . . . Fabriken		104	113	163	375		705	94	611
Üzleti-ésraktárhelyiségek . . . . . Geschäftshäuser, Magaz.		13	56	141	187		379	32	347
Színházak, mulatóhelyek . . . . . Theater, Unterhaltgslok.		26	11	24	38		36	1	35
Fogadók . . . . . Gasthöfe		21	35	29	70		99	19	80
Fürdők . . . . . Bäder		11	19	21	16		21	8	13
Egyéb . . . . . Sonstige		91	241	340	506		345	103	242
Összesen . . . . . Zusammen		457	789	1.151	1.871	1.604	2.395	516	1.879
n) Melléképületek. -- Nebengebäude			7.694	8.452	5.797	10.311	9.928	2.937	6.991

1) Csak lakóházak.

1) Nur Wohnhäuser.

6. Lakások — Wohnungen.

Megnevezés — Benennung		1880	1890	1900	1906	1910	1920	Ebből Hievon (1920)			
								Jobbpart Recht. Ufer	Balpart Link. Ufer		
a) Minőség szerint. — Nach der Gattung.											
1. Lakások. — Wohnungen.											
1.	Rendes lakások . . .	Gewöhl. Wohnungen	71.638	100.949	155.114	157.007	174.256	206.467	45.513	160.954	
2.	Rendk. háztartások . .	Extra-Haushaltungen	3.018	745	820	280	328	530	135	395	
3.	Egyéb helyiségek . . .	Sonstige Localitäten	2.824	2.353	26.280	31.955	27.259	33.643	5.069	28.574	
	Összesen . . .	Zusammen . . .	77.480	104.047	182.214	189.242	201.843	240.640	50.715	189.923	
2. Népség. — Inwohner.											
1.	Rendes lakásokban . .	In gewöhl. Wohnungen	342.426	468.759	694.107	728.357	803.828	858.369	178.008	680.361	
2.	Rendk. háztartásokban	In Extra-Haushaltungen	12.232	11.274	12.919	35.659	39.232	46.346	13.709	32.637	
3.	Egyéb helyiségekben	In sonstigen Localitäten	9.829	6.638	10.655	27.732	37.311	24.281	4.761	19.520	
	Összesen . . .	Zusammen . . .	364.487	486.671	717.681	791.748	880.371	928.996	196.478	732.518	
b) Fekvés szerint. — Nach Höhenlage.											
1. Lakások. — Wohnungen.											
Pincében	Im Keller		5.778	5.296	4.948	5.607	2.478	5.638	1.139	4.499	
Földszinten	Parterre		47.345	62.201	95.082	96.687	84.626	113.070	31.098	81.972	
I. emeleten	I. Stock		14.421	21.384	39.298	40.555	42.271	51.073	8.217	42.856	
II. emeleten	II. Stock		6.068	9.627	25.203	26.797	29.428	35.277	4.520	30.757	
III. emeleten	III. Stock		2.888	4.545	15.295	16.935	19.844	24.884	3.458	21.426	
IV. emeleten	IV. Stock		497	562	1.726	2.259	3.470	6.776	1.269	5.507	
V. emeleten	V. Stock		—	105	20	91	245	1.951	404	1.547	
Több emeleten . . .	In mehreren Stockwerken		—	—	—	149	228	959	272	687	
Padlás . . .	Am Dachboden		126	—	77	162	118	153	48	105	
Be nem osztható . . .	Nicht einteilbar		357	327	565	—	19.135	859	292	567	
	Összesen . . .	Zusammen . . .	77.480	104.047	182.214	189.242	201.843	240.640	50.717	189.923	
2. Ezek népessége. — Deren Inwohner.											
Pincében	Keller		31.637	26.143	8.777	8.083	9.944	8.292	2.880	5.412	
Földszinten	Parterre		214.372	277.804	330.598	360.775	380.244	363.440	105.688	257.752	
I. emeleten	Im I. Stock		69.563	105.593	178.469	192.966	187.500	224.157	37.547	186.610	
II. emeleten	„ II. Stock		30.506	49.603	118.883	133.163	143.902	150.636	18.315	132.321	
III. emeleten	„ III. Stock		14.435	23.254	71.881	84.485	98.727	107.537	13.799	93.738	
IV. emeleten	„ IV. Stock		2.165	2.811	8.097	10.814	16.342	29.371	5.126	24.245	
V. emeleten	„ V. Stock		—	—	130	168	763	6.836	1.451	5.385	
Több emeleten . . .	In mehreren Stockwerken		—	—	—	—	1.722	1) 37.237	10.965	26.272	
Padlás . . .	Am Dachboden		453	1.463	846	128	380	380	110	270	
Be nem osztható . . .	Nicht einteilbar		1.356	—	—	1.166	40.847	1.110	597	513	
	Összesen . . .	Zusammen . . .	364.487	486.671	717.681	791.748	880.371	928.996	196.478	732.518	
c) A szobák száma szerint.²⁾ — Nach der Zahl der Zimmer.³⁾											
1. Lakások		Szoba nélkül	0	—	—	—	475	714	145	569	
1.	szobával	Wohnungen mit	1	Zimmer	42.508	58.207	84.757	92.825	107.483	22.974	84.509
2.			2	Zimmer	14.188	19.591	34.403	41.376	54.282	11.205	43.077
3.			3	Zimmer	6.037	8.260	14.086	18.324	24.346	6.191	18.155
4.			4	Zimmer	2.811	4.113	6.509	9.192	10.842	2.663	8.179
5.			5	Zimmer	1.538	2.100	2.395	3.684	4.016	926	3.090
6.			6	Zimmer	713	984	982	1.524	1.359	275	1.084
7.			7	Zimmer	315	452	469	727	543	95	448
8.			8	Zimmer	168	238	219	377	192	37	155
9.			9	Zimmer	257	414	305	530	216	60	156
	Összesen	Zusammen	68.535	94.359	144.125	152.757	169.034	203.993	44.571	159.422	
2 Népség		Szobák lakásokban	0	—	—	—	1.448	2.232	429	1.803	
1.	szobás lakásokban	Inwohner in Wohnungen mit	1	Zimmer	191.913	261.214	364.798	402.326	403.346	81.290	322.056
2.			2	Zimmer	75.047	104.963	179.899	207.270	236.179	45.419	190.760
3.			3	Zimmer	34.747	47.090	77.101	95.465	117.513	28.029	89.484
4.			4	Zimmer	18.057	25.011	39.821	52.228	58.168	13.914	44.254
5.			5	Zimmer	10.205	13.707	15.964	22.337	24.125	5.432	18.693
6.			6	Zimmer	5.269	7.029	7.294	10.119	9.129	1.823	7.306
7.			7	Zimmer	2.686	3.563	3.926	5.145	3.882	659	3.223
8.			8	Zimmer	1.516	1.960	1.968	2.707	1.501	311	1.190
9.			9	Zimmer	2.986	4.222	3.336	4.783	2.294	702	1.592
	Összesen	Zusammen	342.426	468.759	694.107	728.327	803.828	858.369	178.008	680.361	
3. Szobánkénti lakásúság		Szobás lakásban	1	Zimmer	4.51	4.48	4.30	4.34	3.75	3.54	3.81
1.	szobás lakásban	Wohndichte pro Zimmer in Wohnungen mit	2	Zimmer	2.64	2.67	2.61	2.50	2.18	2.03	2.21
2.			3	Zimmer	1.88	1.90	1.82	1.73	1.61	1.51	1.64
3.			4	Zimmer	1.60	1.52	1.53	1.42	1.34	1.31	1.35
4.			5	Zimmer	1.32	1.30	1.33	1.21	1.21	1.17	1.21
5.			6	Zimmer	1.24	1.19	1.23	1.10	1.12	1.10	1.12
6.			7	Zimmer	1.21	1.12	1.19	1.01	1.02	0.99	1.03
7.			8	Zimmer	1.12	1.02	1.12	0.89	0.98	1.05	0.96
8.			9	Zimmer	1.16	1.07	1.09	0.90	1.18	1.30	1.13
			Általában	Überhaupt	2.51	2.47	2.48	2.50	2.60	2.33	2.17

¹⁾ A több emeleten fekvő intézetek népessége ezáltal nem emeletenként részletezve, hanem több emeleten lakóként mutatott ki.

²⁾ Csak a rendes (lakott) lakások.

³⁾ Die Bewohner der in mehreren Stockwerken gelegenen Extra-Haushaltungen (Anstalten) wurden diesmal nicht nach Stockwerken gesondert, sondern als in mehreren Stockwerken wohnhaft nachgewiesen.

⁴⁾ Nur die gewöhnlichen (bewohnten) Wohnungen.

Megnevezés — Benennung	1880	1890	1900	1906	1910	1920	Ebből Hievon (1920) Beltelek Intravill.	Kültelek Extravill.
d) Kerületek szerint. — Nach Bezirken.¹⁾								
1. Rendes lakások. — Gewöhnliche Wohnungen.¹⁾								
I.	6.201	7.419 ¹⁾	9.825	12.237	16.469	21.406	16.197	5.209
II.	5.551	6.436	7.845	8.580	9.163	11.422	10.605	817
III.	5.456	6.401	8.469	9.451	10.949	12.685	10.467	2.218
Jobbpart — Rechtes Ufer	17.208	20.256	26.139	30.268	36.581	45.513	37.269	8.244
IV.	5.417	5.701	4.794	5.183	4.925	5.793	5.793	—
V.	5.569	6.902	9.836	11.058	12.188	15.747	13.677	2.070
VI.	10.111	16.152	26.365	28.310	29.990	35.409	23.076	12.333
VII.	10.685	15.892	30.043	32.733	34.829	38.881	30.781	8.100
VIII.	12.170	17.670	27.114	27.474	29.292	32.178	32.178	—
IX.	5.800	8.145	13.509	14.449	16.428	20.223	16.412	3.811
X.	1.575	3.641	6.325	7.532	10.023	12.723	—	12.723
Balpart — Linkes Ufer	51.327	74.103	117.986	126.739	137.675	160.954	121.917	39.037
Budapest	68.535	94.359	144.125	157.007	174.256	206.467	159.186	47.281
2. Ezek népessége. — Deren Inwohner.								
I.	24.995	31.810	41.767	47.615	62.203	84.818	65.097	19.721
II.	23.446	27.671	34.116	34.811	37.272	45.366	42.129	3.237
III.	23.516	27.605	36.361	40.232	44.842	47.824	39.065	8.759
Jobbpart — Rechtes Ufer	71.957	87.086	112.244	122.658	144.317	178.008	146.291	31.717
IV.	26.853	26.766	22.932	23.443	22.282	24.627	24.627	—
V.	31.192	36.516	49.330	53.617	59.128	68.077	59.573	8.504
VI.	54.912	85.083	129.532	135.594	144.958	151.757	100.476	51.281
VII.	59.788	86.146	154.904	160.726	170.565	165.723	132.861	32.862
VIII.	60.995	88.274	130.542	130.468	139.614	134.188	134.188	—
IX.	28.558	39.972	63.611	66.821	77.557	83.678	67.461	16.217
X.	8.171	18.916	31.012	35.030	45.407	52.311	—	52.311
Balpart — Linkes Ufer	270.469	381.673	581.863	605.699	659.511	680.361	519.186	161.175
Budapest	342.426	468.759	694.107	728.357	803.828	858.369	665.477	192.892
e) Konyhás és konyhátlan lakások.¹⁾								
Wohnungen mit und ohne Küche.¹⁾								
1. Lakások. — Wohnungen.								
Konyhás lakás . . . . . Mit separater Küche	57.376	82.218	131.659	144.180	171.470	188.876	41.538	147.338
Közös konyhás lakás . . . . . Mit gemeinsamer Küche	3.284	2.273	1.331		1.550	1.333	392	941
Konyhátlan lakás . . . . . Ohne Küche	7.875	9.868	11.135	12.827	1.236	16.258	3.583	12.675
Összesen . . . . . Zusammen	68.535	94.359	144.125	157.007	174.256	206.467	45.513	160.954
2. Ezek népessége. — Inwohner in Wohnungen								
Konyhás lakásokban mit separater Küche	299.352	421.726	652.631	689.245	757.465	812.785	167.829	644.956
Közös konyhás lakásokban mit gemeinsamer Küche	13.719	10.245	5.230		6.445	4.548	1.271	3.277
Konyhátlan lakásokban ohne Küche	29.355	36.788	36.246	39.112	39.918	41.036	8.908	32.128
Összesen . . . . . Zusammen	342.426	468.759	694.107	728.357	803.828	858.369	178.008	680.361
f) Albérlés. — Aftermietwesen.								
1. Lakások. — Wohnungen.								
Albérlő nélküli lakásokban ohne Aftermieter				110.260	117.293	157.006	37.119	119.887
Albérlős lakásokban mit Aftermietern				46.747	51.741	46.987	7.452	39.535
Összesen . . . . . Zusammen				157.007 ²⁾	169.034 ²⁾	203.993 ²⁾	44.571 ²⁾	159.422
2. Népesség. — Inwohner in Wohnungen								
Albérlő nélküli lakásokban ohne Aftermieter					503.187	624.483	142.913	481.570
Albérlős lakásokban mit Aftermietern					300.641	233.886	35.095	198.791
Összesen . . . . . Zusammen					803.828	858.369	178.008	680.361
g) Lakrészek. — Wohnpiécen.								
Szoba . . . . . Zimmer	143.354	197.792	279.016	290.206	331.373	400.261	326.219	74.042
Hálófülke . . . . . Alcoven	7.498	7.918	13.802	14.234	11.254	10.713	9.416	1.297
Cselédszoba . . . . . Dienstboten-Zimmer			24.369	27.895	30.270	49.307	44.936	4.371
Előszoba . . . . . Vorzimmer	14.564	18.458	50.491	51.673	60.799	85.099	75.599	9.500
Fürdőszoba . . . . . Badezimmer			26.082	32.990	42.208	65.773	58.821	6.952
Konyha . . . . . Küche	64.928	84.491	137.859	148.569	165.058	190.294	145.504	44.790
Eléskamra . . . . . Speisekammer			74.833	70.685	85.151	115.683	93.140	22.543
Egyéb lakóhelyiség . . . . . Sonstige Wohnräume	94.098	118.906	4.618	20.054		10.758	7.195	3.563
Lakott üzl. és gazd. hely. . . . . Geschäftslocale						3.014	2.237	777
Nem lakásülz. hely. . . . . Sonstige Locale			72.039	83.496		97.169	77.567	19.602
Összesen . . . . . Zusammen	324.442	427.565	683.109	739.802		1,028.071	840.634	187.437
h) A háztartások összetétele.³⁾								
Zusammensetzung der Haushaltungen.³⁾								
Családfő . . . . . Haushaltungs-Vorstände	69.868	89.764	149.213	158.136	168.936	203.993	44.571	159.422
Feleség . . . . . Gattinnen			105.701	112.915	117.681	137.995	29.956	108.039
Családtag, rokon . . . . . Familienglieder, Verwandte	181.074	250.556	274.651	295.070	306.635	357.524	77.129	280.395
Cseléd, szolgáló . . . . . Hausgesinde	27.584	41.790	55.485	59.116	70.117	51.095	10.276	40.819
Albérlő és csal. tagjai . . . . . Aftermieter	23.411	37.816	50.330	82.937				
Agyrajáró " " " . . . . . Bettgeher	27.529	31.568	35.516	27.323	127.626	97.879	14.154	83.725
Üzleti segéd " " " . . . . . Geschäftsgehilfen	10.428	13.148	8.428	11.747	6.765	2.244	321	1.923
Intézeti tag . . . . . Anstalts-Insassen		11.274	11.093	35.659	38.327	46.346	13.709	32.637
Egyéb . . . . . Sonstige	15.788	10.755	13.031	8.845	24.284	31.920	6.362	25.558
Összesen . . . . . Zusammen	355.682	486.671	703.448	791.748	880.371	928.996	196.478	732.518

¹⁾ 1880—1900-ig csak a rendes lakott lakások, azontúl az összes rendes lakások (az üresek is).

²⁾ Lakott rendes lakások, az üresek álló lakások nélkül.

³⁾ 1880—1900 a polgári rendes népesség alapján, azontúl a tényleges össznépség alapján.

¹⁾ 1880—1900 nur die bewohnten Wohnungen, später sämtliche Wohnungen (auch die leerstehenden).

²⁾ Bewohnte Wohnungen, ohne die leerstehenden.

³⁾ 1880—1900 auf Grund der civilen Wohnbevölkerung, in den späteren Jahren auf Grund der factischen Gesamtbevölkerung.

7. Laküresedések. — Leerstehende Localitäten.

Év — Jahr	Üresen álló helyiségek — Leerstehende Localitäten										Negyedévi átlagos bérvészteség Durchschnittlicher vierteljähriger Mietverlust				
	Lakások — Wohnungen im				Lakások Wohnungej	Lakások fizlettel Wohnungen mit Kaufläden	Boltok Kaufläden	Raktárak Magazine	Egyéb helyi- segék Sonst. Gelasse	Összesen Zusammen	Lakások Wohnungen	Lakások fizlettel Wohn mit Kaufläden	Boltok, raktárak Kaufläden, Magazine	Egyéb Sonstige	Összesen Zusammen
	I.	II.	III.	IV.											
	bérnegyedben — Quartal					az év átlagában — im Jahresmittel					korona — Kronen				
1877 . . .	2.038	1.531	1.906	2.045	1.880										
1878 . . .	1.799	1.739	1.380	1.383	1.575										
1879 . . .	1.170	1.121	867	650	952										
1880 . . .	714	816	714	534	695										
						Adatok hiányoznak					Adatok hiányoznak				
						Angaben fehlen					Angaben fehlen				
1881 . . .	504	542	484	349	470										
1882 . . .	354	492	420	345	403										
1883 . . .	338	402	365	229	333										
1884 . . .	278	337	308		308										
1885 . . .	1)		265	119	192	5	47	67	57	368	42.459	3.115	21.512	6.874	73.960
1886 . . .	130	235	287	497	287	5	56	114	53	515	65.250	2.596	35.444	7.056	110.346
1887 . . .	480	788	1.245	1.296	952	19	120	178	83	1.352	192.186	5.466	53.406	8.046	259.104
1888 . . .	1.083	1.156	1.172	1.228	1.160	34	136	133	101	1.564	208.984	8.896	52.888	9.932	280.700
1889 . . .	1.074	1.065	1.300	1.174	1.153	53	192	221	135	1.754	201.110	13.456	81.898	13.874	310.338
1890 . . .	944	1.162	1.293	1.370	1.192	51	227	434	187	2.091	194.062	13.800	104.496	22.022	334.380
1891 . . .	1.219	1.325	1.569	1.420	1.383	49	233	563	214	2.442	220.854	12.890	123.382	24.224	381.350
1892 . . .	1.240	1.269	1.253	1.166	1.232	55	175	515	221	2.198	191.966	16.152	103.458	21.776	333.352
1893 . . .	1.023	990	1.001	949	991	28	128	453	167	1.767	141.372	8.782	83.054	16.230	249.438
1894 . . .	710	807	919	607	761	12	104	385	159	1.421	110.194	4.460	77.940	16.988	209.582
1895 . . .	425	588	584	480	519	5	128	280	93	1.025	83.318	2.072	71.116	15.170	171.676
1896 . . .	425	603	914	1.099	760	8	174	270	142	1.354	144.776	3.002	88.412	23.822	260.012
1897 . . .	1.003	1.448	1.797	1.676	1.481	29	274	292	211	2.287	238.814	9.588	123.254	29.668	401.324
1898 . . .	1.900	3.023	3.495	3.084	2.875	53	506	333	255	4.022	504.214	16.520	180.944	36.360	738.038
1899 . . .	2.875	4.044	4.972	4.826	4.180	58	729	410	304	5.681	731.301	16.663	252.506	41.375	1,041.845
1900 . . .	4.554	4.945	5.248	4.787	4.883	45	1.070	543	334	6.875	805.783	12.455	398.958	32.836	1,250.032
1901 . . .	4.266	4.651	4.476	3.783	4.294	59	1.128	681	257	6.419	635.292	14.935	424.958	34.632	1,109.817
1902 . . .	3.170	3.604	3.348	2.620	3.185	65	951	711	331	5.243	427.800	14.148	353.184	38.508	833.640
1903 . . .	2.115	2.330	1.893	1.271	1.902	28	817	583	449	3.779	259.266	6.098	267.925	43.568	576.857
1904 . . .	901	1.110	933	678	905	14	506	421	362	2.208	139.183	3.203	165.082	30.837	338.305
1905 . . .	683	777	698	284	610	6	348	387	442	1.793	110.917	1.452	136.375	58.497	307.241
1906 . . .	291	505	471	405	417	4	240	263	420	1.344	94.506	528	114.098	39.977	249.109
1907 . . .	360	428	414	360	390	—	155	193	242	980	62.503	—	79.148	21.561	163.212
1908 . . .	368	565	370	242	386	2	143	200	314	1.045	79.179	418	76.172	38.114	193.883
1909 . . .	242	313	252	329	284	2	85	137	321	829	59.048	1.017	45.614	36.146	141.825
1910 . . .	211	455	504	515	421	1	57	109	230	818	100.383	300	25.607	35.365	161.655
1911 . . .	509	881	1.147	1.026	891	4	75	114	250	1.334	226.725	2.689	42.653	39.155	311.222
1912 . . .	772	895	1.039	868	894	5	178	126	304	1.507	218.762	1.749	124.627	61.103	406.241
1913 . . .	776	988	882	629	819	5	412	202	293	1.731	223.843	2.834	269.760	61.226	557.663
1914 . . .	509	704	1.917	2.910	1.525	10	588	208	404	2.735	393.978	5.144	387.130	79.076	865.328
1915 . . .	2.899	4.320	3.986	3.156	3.590	27	1.150	518	325	5.610	890.496	11.075	638.383	82.970	1,622.924
1916 . . .	2.684	2.350	1.297	590	1.730	16	1.121	627	278	3.772	415.875	10.859	635.698	79.542	1,141.974
1917 . . .	494	334	251	142	305	3	585	448	198	1.539	56.841	1.487	360.579	61.200	480.107
1918 . . .	99	62	51	67	70	1	130	224	87	512	15.450	340	85.526	19.981	121.297
1919 . . .	2)		44	36	40	—	29	95	36	200	6.306	—	19.449	8.182	33.937
1920 . . .	13	16	12	18	15	—	8	75	28	126	2.844	—	10.469	4.242	17.555
1921 . . .	13	13	14	15	14	—	2	25	8	49	2.977	—	7.373	3.491	13.841
1922 . . .	6	5	3	2	4	—	2	11	5	22	975	—	8.070	6.396	15.441
1923 . . .	6	3	—	—	2	—	1	6	4	13	1.044	700	134.311	23.061	159.116

1) Adatok hiányoznak.

2) A proletárdiktatúra alatt az épületek kommunizálva lévén, adatszolgáltatás nem volt.

1) Angaben fehlen.

2) Während des Communismus keine Erhebungen.

III. Álló népesség. — Stand der Bevölkerung.

8. A népesség száma és gyarapodása. — Anzahl und Wachstum der Bevölkerung.

Részletezés — Specification	Rendes népesség — Wohnbevölkerung				Tényleges népesség ¹⁾ Factische Bevölkerung ¹⁾			Szaporulat Zuwachs	
	1869	1880	1890	1900	1906	1910	1920	1869—1920	
1. A népesség száma. — Bevölkerungsanzahlen.									
Össz- (tényleges Gesamt- (Factische	280.349	370.767	506.384	733.358	791.748	880.371	928.996	648.647	
népesség } rendes . bevölg. } Wohnbevölg.	280.349	365.898	500.818	719.932					
Polgári (tényleges Civil- (Factische	270.476	360.551	492.237	716.874	774.564	863.735			
népesség } rendes . bevölg. } Wohnbevölg.	270.476	355.682	486.671	703.448					
Katonai népesség . Militár	9.873	10.216	14.147	16.484	17.184	16.636			
Parti } Jobbpart . Ufer- } Rechtes Ufer	70.000	74.821	91.620	122.412	134.870	162.342	196.478	126.478	
részek } Balpart . teile } Linkes Ufer	200.476	280.861	395.051	610.946	656.878	718.029	732.518	532.042	
Bel- telek {	Jobbpart . Intra- } Rechtes Ufer	³⁾ 67.520	71.590	83.592	102.053	106.203	137.542	158.148	90.628
	Balpart . villan } Linkes Ufer	182.492	265.476	349.307	511.404	528.503	564.505	553.058	370.566
	Együtt . Zusammen	250.012	337.066	432.899	613.457	634.706	702.047	711.206	461.194
Kül- telek {	Jobbpart . Extra- } Rechtes Ufer	³⁾ 2.480	3.231	8.028	20.359	28.667	24.800	38.330	35.850
	Balpart . villan } Linkes Ufer	³⁾ 17.984	²⁾ 15.385	45.744	99.542	128.375	153.524	179.460	161.476
	Együtt . Zusammen	20.464	18.616	53.772	119.901	157.042	178.324	217.790	197.326
2. Összes szaporulat. — Gesamttzuwachs. ⁴⁾									
a) Abszolút számokban. — In absoluten Zahlen.									
Össznépesség	1857—69	1869—80	1880—90	1890—1900	1900—06	1900—10	1910—20	1869—1920	
Össznépesség	82.585	85.206	130.989	246.687	58.390	147.013	48.625	648.647	
Parti } Jobbpart . Ufer- } Rechtes Ufer	14.760	4.821	16.799	30.792	12.458	39.930	34.136	126.478	
részek } Balpart . teile } Linkes Ufer	67.825	80.385	114.190	215.895	45.932	107.083	14.489	532.042	
Bel- telek {	Jobbpart . Intra- } Rechtes Ufer	13.380	4.070	12.057	18.461	4.150	35.489	20.606	90.628
	Balpart . villan } Linkes Ufer	55.363	82.984	83.831	162.097	17.099	53.101	-11.447	370.566
Kül- telek {	Jobbpart . Extra- } Rechtes Ufer	1.380	751	4.742	12.331	8.308	4.441	13.530	35.850
	Balpart . villan } Linkes Ufer	12.462	-2.599	30.359	53.798	28.833	53.982	25.936	161.476
b) Százalékokban. — In Procenten.									
Össznépesség	49.2	31.5	36.8	50.7	7.9	20.0	5.5	231.4	
Parti } Jobbpart . Ufer- } Rechtes Ufer	26.7	6.8	22.4	33.6	10.2	32.6	21.0	186.3	
részek } Balpart . teile } Linkes Ufer	51.1	40.0	40.6	54.6	7.5	17.5	2.0	266.0	
Bel- telek {	Jobbpart . Intra- } Rechtes Ufer	24.7	6.0	16.8	22.0	4.1	34.7	15.0	134.2
	Balpart . villan } Linkes Ufer	43.5	45.5	31.5	46.4	3.3	10.3	-2.0	203.1
Kül- telek {	Jobbpart . Extra- } Rechtes Ufer	12.5	30.3	144.3	153.5	40.7	21.8	54.5	1.445.6
	Balpart . villan } Linkes Ufer	225.7	-14.4	197.3	117.6	28.9	54.2	16.9	897.9
3. Évi szaporulat. — Jährlicher Zuwachs.									
a) Abszolút számokban. — In absoluten Zahlen.									
Össznépesség	6.882	7.746	13.098	24.668	10.616	14.701	4.863	12.718	
Parti } Jobbpart . Ufer- } Rechtes Ufer	1.230	438	1.679	3.079	2.265	3.993	3.414	2.487	
részek } Balpart . teile } Linkes Ufer	5.652	7.308	11.419	21.589	8.351	10.708	1.449	10.431	
Bel- telek {	Jobbpart . Intra- } Rechtes Ufer	1.115	370	1.205	1.846	754	3.549	2.061	1.973
	Balpart . villan } Linkes Ufer	4.614	7.544	8.383	16.209	3.109	5.310	-1.145	7.266
Kül- telek {	Jobbpart . Extra- } Rechtes Ufer	115	68	474	1.233	1.511	444	1.353	703
	Balpart . villan } Linkes Ufer	1.038	-236	3.036	5.380	5.242	5.398	2.594	1.205
b) Százalékokban. — In Procenten.									
Össznépesség	4.10	2.62	3.68	5.07	1.44	2.00	0.55	4.5	
Parti } Jobbpart . Ufer- } Rechtes Ufer	2.22	0.57	2.24	3.36	1.85	3.26	2.10	3.6	
részek } Balpart . teile } Linkes Ufer	4.26	3.33	4.06	5.46	1.36	1.75	0.20	5.2	
Bel- telek {	Jobbpart . Intra- } Rechtes Ufer	2.06	0.55	1.68	2.20	0.75	3.47	1.50	2.6
	Balpart . villan } Linkes Ufer	3.63	4.13	3.15	4.64	0.60	1.03	-0.20	4.0
Kül- telek {	Jobbpart . Extra- } Rechtes Ufer	1.04	2.75	14.43	15.35	7.40	2.18	5.45	28.4
	Balpart . villan } Linkes Ufer	18.81	-1.31	19.73	11.76	5.25	5.42	1.69	17.4

¹⁾ A katonai népességgel együtt.

²⁾ Az a körülmény, hogy a balparti külteleknek 1880-ban kevesebb lakója volt, mint 1869-ben, a kültelek határául tekintett vámvonalnak kifelé tolasából eredt, mely a kültelek területét és így népességét is a belfelek javára csökkentette.

³⁾ Becsült számok, valamint a szaporulat számításánál alapul vett 1857. évi bel- és kültekli népszámok is.

⁴⁾ 1900-ig a polgári rendes népesség, 1906-tól kezdve a tényleges össznépesség (polgári és katonai) alapján számítva.

¹⁾ Inclusive Militärbevölkerung.

²⁾ Der Umstand, dass die Extravillengebiete des linken Donauufers 1880 weniger Bewohner hatten als i. J. 1869, rührt daher, dass durch Verschiebung der Zolllinie das Areal und damit auch die Volkszahl des Extravillans zu Gunsten des Intravillans vermindert wurde.

³⁾ Schätzungswerte, wie auch die Volkszahl des Intra- und Extravillans für das Jahr 1857.

⁴⁾ Bis 1900 auf Grund der civilen Wohnbevölkerung, von 1906 an auf Grund der factischen Gesamtbevölkerung berechnet.

9. A népesség kerületi megoszlása. — Bezirksweise Verteilung der Bevölkerung.

Kerület — Bezirk	Rendes népesség Wohnbevölkerung				Tényleges népesség Factische Bevölkerung			Katonaság — Militär				
	1869	1880	1890	1900	1906	1910	1920	1900	1906	1910		
a) Polgári népesség. — Civilbevölkerung.												
I.	26.080	26.564	33.770	44.320	51.735	68.733		2.118	2.277	2.768		
II.	22.074	24.018	28.996	34.510	36.730	40.160		2.131	2.039	1.265		
III.	21.846	24.239	28.854	36.707	41.732	49.160		352	357	252		
Jobbpart — Rechtes Ufer	70.000	74.821	91.620	115.537	130.197	158.053		4.601	4.673	4.289		
IV.	24.952	28.402	27.806	23.168	26.227	24.870		362	657	398		
V.	23.560	32.964	37.730	49.192	56.569	62.566		1.147	1.170	1.134		
VI.	40.500	56.060	87.646	129.948	141.806	153.383		2.881	2.877	2.901		
VII.	44.091	61.351	88.777	155.562	169.564	181.651		258	257	212		
VIII.	41.831	63.468	91.303	132.569	140.904	151.070		850	1.009	775		
IX.	21.189	29.906	42.071	65.844	71.924	83.826		3.827	3.897	4.209		
X.	4.353	8.710	19.718	31.628	37.373	48.316		2.558	2.644	2.718		
Balpart — Linkes Ufer	200.476	280.861	395.051	587.911	644.367	705.682		11.883	12.511	12.347		
Budapest	270.476	355.682	486.671	703.448	774.564	863.735		16.484	17.184	16.636		
b) Katonaság. Militär.												
c) Össznépesség. — Gesamtbevölkerung.												
I.				46.438	54.012	71.501	96.609	—	—	—		
II.				36.641	38.769	41.429	48.705	—	—	—		
III.				37.059	42.089	49.412	51.164	—	—	—		
Jobbpart — Rechtes Ufer				120.138	134.870	162.342	196.478	—	—	—		
IV.				23.530	26.884	25.268	28.306	—	—	—		
V.				50.339	57.739	63.700	72.149	—	—	—		
VI.				132.829	144.683	156.284	160.361	—	—	—		
VII.				155.820	169.821	181.863	176.321	—	—	—		
VIII.				133.419	141.913	151.845	145.408	—	—	—		
IX.				69.671	75.821	88.035	91.128	—	—	—		
X.				34.186	40.017	51.034	58.845	—	—	—		
Balpart — Linkes Ufer				599.794	656.878	718.029	732.518	—	—	—		
Budapest	280.349	365.898	500.818	719.932	791.748	880.371	928.996	—	—	—		
d) Részletezés bel- és kültelek szerint. — Specification nach Intra- und Extravillan.												
Beltelek. — Intravillan.												
				<i>Polgári népesség. — Civilbevölkerung.</i>			<i>Össznép¹⁾</i>	<i>Katonaság — Militär</i>				
I.				23.777	27.232	31.698	33.013	53.952	70.650	2.088	1.495	2.738
II.				24.018	28.562	32.458	33.898	38.050	45.338	2.001	1.740	1.139
III.				23.795	27.798	32.389	35.705	41.452	42.160	311	352	211
Jobbpart — Rechtes Ufer	67.520	71.590	83.592	96.545	102.616	133.454	158.148	4.400	3.587	4.088		
IV.				28.402	27.806	23.168	26.227	24.870	28.306	362	657	398
V.				31.044	34.494	40.792	45.756	51.248	63.121	1.146	1.170	1.133
VI.				54.416	79.257	102.158	107.071	110.612	105.657	170	174	170
VII.				59.289	77.398	139.649	141.184	152.398	140.346	202	238	156
VIII.				63.468	91.303	132.569	140.904	151.070	145.408	850	1.009	775
IX.				28.857	39.049	59.087	62.340	69.884	70.220	1.653	1.773	1.791
Balpart — Linkes Ufer	182.492	265.476	349.307	497.423	523.482	560.082	553.058	4.383	5.021	4.423		
Budapest	250.012	337.066	432.899	593.968	626.098	693.536	711.206	8.783	8.608	8.511		
Kültelek. — Extravillan.												
I.		2.787	6.538	12.622	18.722	14.781	25.959	30	782	30		
II.		—	434	2.052	2.832	2.110	3.367	130	299	130		
III.		444	1.056	4.318	6.027	7.708	9.004	41	5	41		
Jobbpart — Rechtes Ufer	2.480	3.231	8.028	18.992	27.581	24.599	38.330	201	1.086	201		
V.		1.920	3.236	8.400	10.813	11.318	9.028	1	—	1		
VI.		1.644	8.389	27.790	34.735	42.771	54.704	2.711	2.703	2.731		
VII.		2.062	11.379	15.913	28.380	29.253	35.975	56	19	56		
IX.		1.049	3.022	6.757	9.584	13.942	20.908	2.418	2.124	2.418		
X.		8.710	19.718	31.628	37.373	48.316	58.845	2.314	2.644	2.718		
Balpart — Linkes Ufer	²⁾ 17.984	²⁾ 15.385	45.744	90.488	120.885	145.600	179.460	7.500	7.490	7.924		
Budapest	20.464	18.616	53.772	109.480	148.466	170.199	217.790	7.701	8.576	8.125		

¹⁾ Össznépesség (polgári és katonai együtt).
²⁾ Lásd a 2. számú jegyzetet a 9. oldalon.

¹⁾ Gesamtbevölkerung (Civil und Militär).
²⁾ Siehe Fussnote 2. auf Seite 9.

10. A népesség nem és családi állapot szerint. — Die Bevölkerung nach dem Geschlecht und Familienstand.

Részletezés — Specification				Polgári rendes népesség Civile Wohnbevölkerung				Tényleges össznépesség ¹⁾ Factische Gesamtbevölkerung ¹⁾			
				1869	1880	1890	1900	1906	1910	1920	
a) Nem. — Geschlecht.											
Össznépesség — Gesamtbevölkerung				270.476	355.682	486.671	703.448	791.748	880.371	928.996	
Budapest	férfi	Budapest	Männlich	136.922	172.021	236.850	339.649	394.484	433.604	431.290	
			Weiblich	133.554	183.661	249.821	363.799	397.264	446.767	497.706	
Jobbpart	férfi	Rechtes Ufer	Männlich	34.181	36.008	43.616	54.364	66.251	78.183	91.617	
			Weiblich	35.819	38.813	48.004	61.173	68.619	84.159	104.861	
Balpart	férfi	Linkes Ufer	Männlich	102.741	136.013	193.234	285.285	328.233	355.421	339.673	
			Weiblich	97.735	144.848	201.817	302.626	328.625	362.608	392.845	
Beltelek	férfi	Intravillan	Männlich	.	162.406	208.840	283.041	308.978	337.296	321.705	
			Weiblich	.	174.660	224.059	310.927	325.728	364.751	389.501	
Kütelek	férfi	Extra-villan	Männlich	.	9.615	28.010	56.608	85.506	96.308	109.585	
			Weiblich	.	9.001	25.762	52.872	71.536	82.016	108.205	
Ezer férfira jut nő: Auf 1000 Männer entfallen Frauen:											
Budapest		Budapest		976	1.068	1.055	1.071	1.007	1.030	1.154	
Jobbpart		Rechtes Ufer		1.048	1.078	1.100	1.126	1.036	1.076	1.145	
Balpart		Linkes Ufer		951	1.065	1.044	1.061	1.001	1.020	1.157	
Beltelek		Intravillan			1.075	1.073	1.098	1.054	1.081	1.211	
Kütelek		Extravillan			936	920	934	837	852	987	
b) Családi állapot. — Familienstand.											
Nem-házias	férfi	Ledig	Männlich	86.932	104.741	147.481	210.562		265.965	237.679	
			Weiblich	73.396	99.387	139.240	207.055		247.780	251.329	
Házias	férfi	Ver-heiratet	Männlich	45.692	59.785	81.650	119.503		155.921	180.042	
			Weiblich	44.126	58.826	80.211	118.753		150.760	182.385	
Özvegy	férfi	Ver-wittwet	Männlich	3.625	4.939	6.049	8.064		9.789	10.727	
			Weiblich	14.973	22.354	28.269	36.006		44.189	57.420	
Elvált	férfi	Ge-schieden	Männlich	673	524	695	807		1.843	2.727	
			Weiblich	1.059	1.018	1.211	1.614		4.036	6.536	
Ismeretlen	férfi	Un-bekannt	Männlich	—	2.032	975	713		86	115	
			Weiblich	—	2.076	890	371		2	36	
c) Százalékos eloszlás. — In Procenten.											
Férfiak:		Männer:									
Nemházias	Ledig	63.5	60.8	62.2	62.0			61.3	55.2		
Házias	Verheiratet	33.4	34.8	34.5	35.2			36.0	41.7		
Özvegy	Verwittwet	2.6	2.9	2.6	2.4			2.3	2.5		
Elvált	Geschieden	0.5	0.3	0.3	0.2			0.4	0.6		
Nők:		Frauen:									
Nemházias	Ledig	55.0	54.1	55.7	56.9			55.5	50.5		
Házias	Verheiratet	33.0	32.0	32.1	32.7			33.7	36.4		
Özvegy	Verwittwet	11.2	12.2	11.3	9.9			9.9	11.5		
Elvált	Geschieden	0.8	0.6	0.5	0.4			0.9	1.3		
d) A háziasok aránya a felnőtt népességben kerületek szerint.²⁾											
Procentsatz der Verheirateten in der erwachsenen Bevölkerung. ²⁾											
				férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő
				Männl.	Weibl.	Männl.	Weibl.	Männl.	Weibl.	Männl.	Weibl.
I.				58.5	46.4	57.6	43.7	57.9	43.4	60.9	44.4
II.				57.7	44.7	60.1	43.3	61.8	42.2	56.6	43.5
III.				69.0	62.1	65.8	54.8	62.1	53.3	63.3	51.2
Jobbpart — Rechtes Ufer				60.9	49.0	60.2	47.3	60.8	46.2	62.0	45.6
IV.				44.7	32.7	44.8	32.1	47.1	32.9	48.5	33.8
V.				49.3	34.6	52.1	37.0	52.1	37.7	55.4	40.8
VI.				52.0	44.8	55.3	45.2	54.7	41.4	56.0	42.3
VII.				53.9	42.2	53.9	42.6	55.5	43.5	56.0	43.6
VIII.				54.5	47.3	55.3	44.6	53.4	45.3	53.7	44.9
IX.				55.4	48.6	55.6	46.1	55.7	46.8	57.3	47.0
X.				54.8	59.0	58.1	53.5	62.8	55.0	64.1	56.4
Balpart — Linkes Ufer				52.1	43.7	53.7	42.4	53.9	42.5	55.6	43.7
Budapest				54.3	45.2	55.0	43.4	55.2	43.2	56.6	44.1

Adatok nem állanak rendelkezésre. — Angaben stehen nicht zur Verfügung.

¹⁾ A katonai népességgel együtt.²⁾ A férfiaknál a 20 éven felüli, a nőknél a 15 éven felüli népességhez viszonyítva.³⁾ Újlak nélkül, mely akkor Budával együtt (I. és II. ker.) mutattatott ki.¹⁾ Inclusive Militärbevölkerung.²⁾ Bei den Männern auf die über 20-jährige, bei den Frauen auf die über 15-jährige Bevölkerung bezogen.³⁾ Ohne Újlak (Neustift), welches damals mit Buda (Ofen, I. und II. Bezirk) vereint nachgewiesen wurde.

11. A népesség a főkorosztályok szerint. — Die Bevölkerung nach den Hauptaltersclassen.

Korosztály — Altersclassen Kerület — Bezirk	Polgári rendes népesség Civile Wohnbevölkerung				Tényleges össznépesség ¹⁾ Factische Gesamtbevölk. ¹⁾		Polgári rendes népesség Civile Wohnbevölkerung				Tényleges össznépesség Factische Gesamtbevölk.	
	1869	1880	1890	1900	1910	1920	1869	1880	1890	1900	1910	1920
Budapest.	Férfiak — Männer.						Nők — Frauen.					
0—15	35.132	47.383	63.637	93.552	101.623	95.722	35.981	48.199	64.339	94.348	102.993	95.250
15—40	69.390	81.935	119.840	169.670	232.646	212.398	66.554	89.206	126.547	183.716	234.330	261.048
40—60	26.658	32.060	42.286	61.258	79.202	96.546	24.331	33.586	43.866	64.907	82.120	104.557
60—	5.742	9.151	10.998	15.040	20.111	26.392	6.688	11.108	14.956	20.697	27.287	36.276
Ismeretlen — Unbekannt	—	1.492	89	129	22	232	—	1.562	113	131	37	575
Összesen — Zusammen	136.922	172.021	236.850	339.649	433.604	431.290	133.554	183.661	249.821	363.799	446.767	497.706
	Együtt — Insgesamt.						Százalékokban — In Procenten.					
0—15	71.113	95.582	127.976	187.900	204.616	190.972	26.3	26.9	26.3	26.8	23.3	20.6
15—40	135.944	171.141	246.387	353.386	466.976	473.446	50.3	48.0	50.6	50.2	53.0	51.0
40—60	50.989	65.646	86.152	126.165	161.322	201.103	18.8	18.4	17.6	17.9	18.3	21.6
60—	12.430	20.259	25.954	35.737	47.398	62.668	4.6	5.8	5.5	5.1	5.4	6.7
Ismeretlen — Unbekannt	—	3.054	202	260	59	807	—	0.9	0.0	0.0	0.0	0.1
Összesen — Zusammen	270.476	355.682	486.671	703.448	880.371	928.996	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Kerületek — Bezirke.												
I.²⁾												
0—15	14.388	7.003	9.739	12.810	17.642	20.214	26.6	26.4	27.7	28.9	24.7	21.0
15—40	24.412	11.409	15.053	19.450	36.253	49.185	45.2	42.9	45.6	43.9	50.7	51.0
40—60	12.056	5.708	6.459	8.822	13.114	19.997	22.4	21.5	19.1	19.9	18.3	20.7
60—	3.142	2.130	2.506	3.238	4.481	7.086	5.8	8.0	7.6	7.3	6.2	7.3
II.												
0—15		6.443	8.127	9.033	9.013	9.259		26.8	28.0	26.2	21.7	19.0
15—40		10.579	12.887	15.986	21.150	24.528		44.0	44.5	46.3	51.1	50.4
40—60		4.991	5.794	6.889	8.207	10.876		20.7	20.0	19.9	19.8	22.2
60—		1.750	2.167	2.602	3.056	4.012		7.3	7.5	7.6	7.4	8.4
III.												
0—15	5.388	7.701	9.415	12.063	14.932	13.189	33.7	32.2	32.6	32.8	30.2	25.7
15—40	6.655	9.823	12.042	15.216	22.333	23.633	41.6	40.5	41.3	41.5	45.2	46.3
40—60	3.170	4.858	5.450	7.008	9.071	10.589	19.8	20.0	18.9	19.1	18.4	20.7
60—	789	1.675	1.934	2.420	3.075	3.738	4.9	6.9	6.7	6.6	6.2	7.3
IV.												
0—15	5.107	5.784	5.435	4.253	4.197	4.027	20.5	20.4	19.6	18.3	16.6	14.3
15—40	13.765	15.299	15.346	12.471	14.134	15.382	55.2	53.9	55.2	53.8	55.9	54.6
40—60	4.809	5.310	5.278	4.783	5.269	6.806	19.2	18.7	19.0	20.7	20.8	24.1
60—	1.271	1.713	1.729	1.661	1.662	1.971	5.1	6.0	6.2	7.2	6.6	7.0
V.												
0—15	5.179	8.086	8.728	12.204	13.787	13.175	23.8	24.5	23.1	24.8	21.6	18.3
15—40	12.156	17.308	20.517	25.478	34.458	38.001	55.9	52.5	51.4	51.8	54.1	52.7
40—60	3.589	5.758	6.654	9.253	12.321	16.040	16.5	17.5	17.6	18.8	19.3	22.3
60—	836	1.491	1.804	2.257	3.130	4.834	3.8	4.5	4.7	4.6	4.9	6.7
VI.												
0—15	19.214	15.478	21.617	33.060	35.016	33.545	26.0	27.6	24.7	25.4	22.4	20.9
15—40	38.594	27.597	46.638	68.242	85.278	81.950	52.3	49.2	53.2	52.6	54.6	51.2
40—60	12.579	9.825	15.146	22.623	28.231	34.808	17.1	17.5	17.3	17.4	18.1	21.7
60—	3.373	2.889	4.194	6.023	7.741	9.977	4.6	5.1	4.8	4.6	4.9	6.2
VII.												
0—15		16.981	23.719	41.159	40.884	34.609		27.7	26.7	26.5	22.5	19.6
15—40		30.047	45.796	81.179	98.960	90.272		49.0	51.6	52.2	54.4	51.3
40—60		10.316	14.509	25.768	32.036	38.947		16.8	16.3	16.5	17.6	22.1
60—		3.576	4.722	7.456	9.979	12.342		5.8	5.3	4.8	5.5	7.0
VIII.												
0—15	11.384	17.209	23.377	34.226	32.291	27.805	27.2	27.1	25.6	27.8	21.3	19.2
15—40	20.887	30.869	47.575	68.616	83.021	75.333	50.0	48.6	52.1	49.8	54.7	51.8
40—60	7.714	11.639	16.112	23.615	28.601	32.030	18.4	18.3	17.6	17.8	18.8	22.0
60—	1.846	3.221	4.229	6.112	7.931	10.160	4.4	5.1	4.6	4.6	5.2	7.0
IX.												
0—15	5.543	8.269	11.397	18.504	20.734	19.091	27.5	27.6	27.1	28.2	23.6	21.0
15—40	10.187	14.112	21.009	32.390	46.858	47.034	50.5	47.2	49.9	49.2	53.2	51.7
40—60	3.703	5.703	7.635	11.846	16.047	19.335	18.3	19.1	18.1	18.0	18.2	21.2
60—	756	1.479	2.016	3.104	4.389	5.600	3.7	4.9	4.7	4.6	5.0	6.1
X.³⁾												
0—15	1.162	2.628	6.422	10.588	16.120	16.058	26.7	30.2	32.6	33.5	31.6	27.3
15—40	2.284	4.098	9.524	14.358	24.531	28.128	52.5	47.0	48.3	45.4	48.1	47.8
40—60	823	1.538	3.115	5.558	8.425	11.675	18.9	17.7	15.8	17.5	16.5	19.9
60—	84	335	653	1.124	1.954	2.948	1.9	3.8	3.3	3.6	3.8	5.0

¹⁾ A katonai népességgel együtt. — ²⁾ Belfoglaltatik az I. kerületben. — ³⁾ Belfoglaltatik a VI. kerületben. — ⁴⁾ Ezenkívül 1869-ben az összes balparti kültelkek, melyek akkor együttesen mutatattak ki, ü. m.:

0—15: 3.748 = 27.5%; 15—40: 7.004 = 51.4%; 40—60: 2.546 = 18.7%; 60—: 333 = 2.4%.

Ezen összegeknek kerületi megosztása nem áll rendelkezésre.

⁴⁾ 1869-ben a II. kerülettel együttesen kimutatta.

¹⁾ Inclusive Militärbbevölkerung. — ²⁾ Ist im I. Bezirk enthalten. — ³⁾ Ist im VI. Bezirk enthalten. — ⁴⁾ Ausserdem i. J. 1869 die Extravillenteile des linken Ufers, die damals cumulativ nachgewiesen wurden, u. z.:

Die bezirksweise Verteilung dieser Summen steht nicht zur Verfügung.
⁵⁾ Im Jahre 1869 mit dem II. Bezirk vereint nachgewiesen.

12. A népesség ötévi korcsoportok szerint. — Die Bevölkerung nach fünfjährigen Altersgruppen.

Korcsoportok Altersgruppen	Polgári rendes népesség Civile Wohnbevölkerung				Tényleges össznépesség ¹⁾ Factische Gesamtbevölkerung ¹⁾			Százalékokban — In Procenten							
	1869	1880	1890	1900	1906	1910	1920	1869	1880	1890	1900	1906	1910	1920	
a) Össznépesség. Gesamtbevölkerung.															
0—5	25.388	36.976	49.048	73.557	73.516	69.036	53.103	9.4	10.4	10.1	10.5	9.3	7.8	5.7	
5—10	21.150	29.981	38.568	58.307	64.534	62.037	65.512	7.8	8.4	7.9	8.3	8.1	7.1	7.1	
10—15	24.575	28.625	40.360	56.036	64.964	73.543	72.357	9.1	8.1	8.3	8.0	8.2	8.4	7.8	
15—20	31.452	34.168	53.278	76.088	86.933	105.911	89.366	11.7	9.6	10.9	10.8	11.0	12.0	9.6	
20—25	29.042	38.944	54.265	81.443	104.254	117.750	115.085	10.8	10.9	11.2	11.6	13.2	13.4	12.4	
25—30	30.173	37.699	52.295	78.949	85.783	97.701	101.754	11.1	10.6	10.7	11.2	10.8	11.1	11.0	
30—35	24.234	32.469	48.194	65.454	70.866	79.913	89.600	8.9	9.1	9.9	9.3	8.9	9.1	9.6	
35—40	21.043	27.861	38.355	51.452	60.585	65.701	77.641	7.7	7.8	7.9	7.3	7.7	7.4	8.4	
40—45	17.099	24.003	30.355	44.955	46.210	54.510	66.890	6.3	6.8	6.2	6.4	5.8	6.2	7.2	
45—50	14.936	16.776	23.768	34.385	40.862	42.679	55.115	5.5	4.7	4.9	4.9	5.2	4.8	5.9	
50—55	11.172	14.391	19.553	27.055	30.381	37.064	45.066	4.1	4.0	4.0	3.8	3.8	4.2	4.8	
55—60	7.782	10.476	12.476	19.770	23.195	27.069	34.032	2.9	2.9	2.5	2.8	2.9	3.1	3.7	
60—65	5.170	9.459	10.439	15.075	15.808	19.334	26.764	1.9	2.7	2.1	2.1	2.0	2.2	2.9	
65—70	3.813	5.531	7.081	8.936	11.512	12.836	17.230	1.4	1.6	1.5	1.3	1.5	1.5	1.9	
70—75	1.845	3.018	4.942	6.103	5.885	8.398	10.661	0.7	0.8	1.0	0.9	0.7	1.0	1.1	
75—80	1.011	1.454	2.335	3.357	3.660	3.925	4.988	0.4	0.4	0.5	0.5	0.5	0.4	0.5	
80—	591	797	1.157	2.266	2.210	2.905	3.025	0.2	0.3	0.4	0.3	0.3	0.3	0.3	
Ismeretlen — Unbekannt	—	3.054	202	260	590	59	807	0.1	0.9	0.0	—	0.1	0.0	0.1	
Összesen — Zusammen	270.476	355.682	486.671	703.448	791.748	880.371	928.996	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	
b) Férfiak — Männer.															
0—5	12.664	18.393	24.568	37.212	37.051	34.880	26.938	10.0	10.7	10.4	11.0	9.3	8.0	6.3	
5—10	10.232	14.903	19.368	29.173	32.622	31.111	32.925	7.5	8.7	8.2	8.6	8.3	7.1	7.6	
10—15	12.236	14.087	19.701	27.167	31.788	35.632	35.859	8.9	8.2	8.3	8.0	8.0	8.2	8.3	
15—20	15.455	16.018	25.232	34.817	40.921	48.321	40.641	11.2	9.3	10.6	10.3	10.4	11.1	9.4	
20—25	14.067	16.977	24.714	35.807	55.953	61.688	51.042	10.2	9.8	10.4	10.6	14.2	14.2	11.8	
25—30	16.153	18.431	26.437	39.511	41.787	49.594	43.474	11.8	10.7	11.1	11.6	10.6	11.4	10.1	
30—35	12.719	16.100	24.022	33.345	36.579	39.577	40.266	9.2	9.4	10.1	9.8	9.3	9.1	9.3	
35—40	10.996	14.409	19.435	26.190	30.907	33.466	36.975	8.0	8.4	8.2	7.7	7.8	7.7	8.5	
40—45	9.027	11.867	15.006	22.271	23.802	27.386	31.216	6.5	6.9	6.3	6.6	6.0	6.3	7.2	
45—50	7.822	8.442	12.158	16.917	20.015	21.386	27.057	5.7	4.9	5.1	5.0	5.1	5.0	6.3	
50—55	5.936	6.844	9.144	12.641	14.933	17.713	21.963	4.4	4.0	3.9	3.7	3.9	4.1	5.1	
55—60	3.873	4.907	5.978	9.429	10.648	12.717	16.310	2.8	2.8	2.5	2.8	2.7	3.0	3.8	
60—65	2.526	4.444	4.456	6.497	7.381	8.381	11.921	1.8	2.6	1.9	1.9	1.9	2.0	2.8	
65—70	1.754	2.504	3.083	3.852	4.822	5.675	7.352	1.2	1.5	1.3	1.1	1.2	1.3	1.7	
70—75	821	1.294	2.134	2.488	2.442	3.358	4.055	0.5	0.7	0.9	0.7	0.6	0.8	1.0	
75—80	390	613	917	1.362	1.523	1.567	1.980	0.2	0.3	0.4	0.4	0.4	0.4	0.5	
80—	251	296	408	841	875	1.130	1.084	0.1	0.2	0.4	0.2	0.2	0.3	0.3	
Ismeretlen — Unbekannt	—	1.492	89	129	435	22	232	—	0.9	0.0	0.0	0.1	0.0	0.0	
Összesen — Zusammen	136.922	172.021	236.850	339.649	394.484	433.604	431.290	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	
c) Nők. — Frauen.															
0—5	12.724	18.583	24.480	36.345	36.465	34.156	26.165	9.5	10.1	9.8	10.0	9.2	7.6	5.3	
5—10	10.918	15.078	19.200	29.134	31.912	30.926	32.587	8.2	8.2	7.7	8.0	8.0	7.0	6.5	
10—15	12.339	14.538	20.659	28.869	33.176	37.911	36.498	9.2	7.9	8.3	7.9	8.4	8.5	7.3	
15—20	15.997	18.150	28.046	41.271	46.012	57.590	48.725	12.0	9.9	11.2	11.3	11.6	12.9	9.8	
20—25	14.975	21.967	29.551	45.636	48.301	56.062	64.043	11.2	12.0	11.8	12.6	12.2	12.5	12.9	
25—30	14.020	19.268	25.858	39.438	43.996	48.107	58.280	10.5	10.5	10.3	10.8	11.1	10.8	11.7	
30—35	11.515	16.369	24.172	32.109	34.287	40.336	49.334	8.6	8.9	9.7	8.8	8.6	9.0	9.9	
35—40	10.047	13.452	18.920	25.262	29.678	32.235	40.666	7.5	7.3	7.6	6.9	7.5	7.2	8.2	
40—45	8.072	12.136	15.349	22.684	22.408	27.124	35.674	6.0	6.6	6.1	6.2	5.6	6.1	7.2	
45—50	7.114	8.334	11.610	17.468	20.847	21.293	28.058	5.3	4.5	4.6	4.8	5.2	4.8	5.6	
50—55	5.236	7.547	10.409	14.414	15.448	19.351	23.103	4.0	4.1	4.2	4.0	3.9	4.3	4.6	
55—60	3.909	5.569	6.498	10.341	12.547	14.352	17.722	3.0	3.0	2.6	2.8	3.2	3.2	3.6	
60—65	2.644	5.015	5.983	8.578	8.427	10.953	14.843	2.0	2.7	2.4	2.4	2.1	2.5	3.0	
65—70	2.059	3.027	3.998	5.084	6.690	7.161	9.878	1.5	1.7	1.6	1.4	1.7	1.6	2.0	
70—75	1.024	1.724	2.808	3.615	3.443	5.040	6.606	0.8	0.9	1.1	1.0	0.9	1.1	1.3	
75—80	621	841	1.418	1.995	2.137	2.358	3.008	0.5	0.5	0.6	0.6	0.5	0.5	0.6	
80—	340	501	749	1.425	1.335	1.775	1.941	0.2	0.3	0.4	0.4	0.3	0.4	0.4	
Ismeretlen — Unbekannt	—	1.562	113	131	155	37	575	—	0.9	0.0	0.1	0.0	0.0	0.1	
Összesen — Zusammen	133.554	183.661	249.821	363.799	397.264	446.767	497.706	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	

1) A katonai népességgel együtt.

1) Inclusive Militärbevölkerung.

13. A népesség egyes korévek szerint. — Die Bevölkerung nach einzelnen Altersjahren.

Korév Alters- jahr	1869	1880	1890	1900	1910	1920	Korév Altersjahr	1869	1880	1890	1900	1910	1920
	Polgári rendes népesség Civile Wohnbevölkerung							Tényleges össznépesség ¹⁾ Factische Gesamt- bevölkerung ¹⁾					
0—1	7.195	9.402	12.061	17.418	16.808	15.931	55—56	1.858	2.665	2.930	4.395	5.868	7.945
1—2	4.882	6.918	9.680	14.205	13.311	12.351	56—57	1.582	2.524	2.950	4.940	5.896	7.464
2—3	4.689	7.213	9.500	14.639	13.377	8.551	57—58	1.405	1.706	2.535	3.494	5.109	6.812
3—4	4.546	6.769	9.260	13.966	12.980	7.979	58—59	1.360	2.023	2.373	3.968	5.916	6.374
4—5	4.076	6.674	8.547	13.329	12.560	8.291	59—60	1.577	1.558	1.688	2.973	4.280	5.437
5—6	4.193	6.556	8.367	12.373	12.381	10.028	60—61	1.498	3.049	3.370	4.330	5.353	7.033
6—7	4.385	6.328	7.903	12.096	11.892	13.851	61—62	1.001	1.596	1.586	2.513	3.475	5.415
7—8	4.294	6.123	7.332	11.682	12.229	13.606	62—63	939	1.850	1.997	3.107	4.545	5.276
8—9	4.029	5.746	7.892	11.281	13.019	14.466	63—64	799	1.479	1.688	2.515	2.842	4.530
9—10	4.249	5.228	7.074	10.875	12.516	13.561	64—65	933	1.485	1.798	2.610	3.119	4.510
10—11	4.552	5.671	7.370	10.603	13.649	14.905	65—66	844	1.393	1.841	2.257	2.906	4.036
11—12	4.497	5.209	7.520	10.336	12.715	13.853	66—67	718	1.326	1.681	2.107	3.293	3.791
12—13	4.870	5.585	7.886	11.217	14.256	14.222	67—68	654	1.033	1.199	1.812	2.266	3.252
13—14	5.231	5.613	8.485	11.275	15.570	14.453	68—69	684	955	1.428	1.621	2.529	3.550
14—15	5.425	6.547	9.099	12.605	17.353	14.924	69—70	913	824	932	1.139	1.842	2.601
15—16	5.865	6.075	10.067	13.672	18.882	15.239	70—71	462	1.095	1.701	2.080	2.660	3.258
16—17	5.797	6.636	10.109	14.206	20.067	16.601	71—72	359	569	864	947	1.410	1.995
17—18	6.599	6.749	10.772	14.798	21.348	17.749	72—73	345	560	996	1.187	1.760	2.527
18—19	6.326	7.595	11.546	17.349	23.321	19.939	73—74	372	411	705	900	1.298	1.423
19—20	6.865	7.113	10.784	16.063	22.293	19.838	74—75	307	383	676	989	1.270	1.458
20—21	6.039	8.327	12.677	17.682	22.830	22.864	75—76	239	418	632	962	1.124	1.267
21—22	5.731	7.391	10.210	15.246	24.642	22.577	76—77	190	314	549	742	990	1.321
22—23	5.554	7.727	10.532	15.895	25.337	23.618	77—78	217	266	442	572	708	892
23—24	5.652	7.411	9.772	15.296	22.765	23.197	78—79	154	257	393	645	692	907
24—25	6.066	8.088	11.074	17.324	22.176	22.829	79—80	211	199	319	436	411	601
25—26	6.604	7.603	10.925	17.852	21.689	21.914	80—81	100	255	333	617	832	866
26—27	5.733	7.848	11.250	16.347	20.778	21.457	81—82	85	93	165	282	298	419
27—28	6.218	7.310	10.486	15.544	18.984	20.227	82—83	63	101	129	302	382	424
28—29	5.373	8.291	10.834	15.880	19.848	20.327	83—84	61	70	100	198	270	264
29—30	6.245	6.647	8.800	13.326	16.402	17.829	84—85	60	67	103	197	238	292
30—31	5.614	8.407	11.774	15.191	17.637	18.283	85—86	45	42	80	147	212	184
31—32	4.869	5.949	9.684	13.073	16.363	17.745	86—87	31	23	57	135	175	142
32—33	4.551	6.971	9.659	13.655	16.061	19.134	87—88	27	23	44	96	122	99
33—34	4.820	5.411	8.709	11.316	14.527	17.084	88—89	18	33	42	77	94	94
34—35	4.380	5.731	8.368	12.219	15.325	17.354	89—90	28	11	32	47	59	42
35—36	4.558	5.981	7.983	10.779	15.187	17.135	90—91	22	20	38	59	85	90
36—37	4.166	6.599	8.056	11.534	13.723	16.390	91—92	7	14	7	20	26	24
37—38	4.048	5.010	7.297	10.285	12.640	15.268	92—93	2	14	8	12	29	30
38—39	3.493	5.925	8.735	10.280	13.082	15.718	93—94	9	3	3	15	17	10
39—40	4.778	4.346	6.284	8.574	11.069	13.130	94—95	7	6	1	9	15	10
40—41	4.032	6.590	7.671	10.795	12.833	14.696	95—96	5	3	2	13	15	8
41—42	3.159	4.133	5.632	9.097	10.753	13.815	96—97	3	7	2	9	7	7
42—43	3.153	5.093	6.919	9.057	11.359	13.441	97—98	3	1	4	7	6	4
43—44	3.188	3.889	4.802	7.942	9.385	12.038	98—99	—	2	3	9	6	4
44—45	3.567	4.298	5.331	8.064	10.180	12.900	99—100	13	2	1	1	6	1
45—46	3.516	4.043	5.425	7.539	9.356	12.981	100—101	1	4	1	11	3	5
46—47	2.525	3.592	5.493	7.127	9.420	11.316	101—102	—	1	1	1	1	—
47—48	2.875	3.195	4.315	6.432	8.436	10.558	102—103	—	1	1	1	1	1
48—49	2.554	3.467	4.957	7.567	8.550	10.922	103—104	1	1	—	—	1	1
49—50	3.466	2.479	3.578	5.720	6.917	9.338	104—105	—	—	—	1	1	1
50—51	3.031	4.549	5.417	7.104	9.207	10.689	105—106	—	—	—	—	1	—
51—52	2.254	2.240	3.344	5.063	7.454	9.187	106—107	—	—	—	—	1	—
52—53	2.097	2.764	4.137	6.141	7.376	9.097	107—	—	—	—	—	2	3
53—54	1.969	2.342	3.224	4.161	6.463	7.933	Ismeretlen Unbekannt	—	3.054	202	260	59	807
54—55	1.821	2.496	3.431	4.586	6.564	8.160	Összesen Zusammen	270.476	355.682	486.671	703.448	880.371	928.996

¹⁾ A katonai népességgel együtt.
²⁾ Ezek közül 2 nő 116 éves, 1 nő 120 éves.

¹⁾ Inclusive Militärbevölkerung.
²⁾ Hievon 2 Frauen 116 Jahre alt, 1 Frau 120 Jahre alt.

14. A népesség honosság szerint. — Die Bevölkerung nach der Staatsangehörigkeit.

A honosság országa Staatsangehörigkeit		Polgári rendes népesség Civile Wohnbevölkerung				Tényleges össz- népesség ¹⁾ Fact. Gesamt- bevölkerung ¹⁾	Százalékokban — In Procenten				
		1869	1880	1890	1900		1910	1869	1880	1890	1900
Össznépesség. — Gesamtbevölkerung.											
Magyarország	Ungarn	255.148	333.589	453.521	663.978	836.269	94.34	93.79	93.19	94.39	94.99
Ausztria	Oesterreich	12.631	18.074	28.763	33.383	35.076	4.70	5.08	5.91	4.75	3.99
Bosznia-Hercegov.	Bosnien-Hercegovina	—	6	—	42	1.235	—	0.00	—	0.01	0.14
Németország	Deutschland	1.617	1.580	2.096	2.724	2.659	0.61	0.44	0.44	0.39	0.30
Svájc	Schweiz	289	336	488	397	437	0.11	0.10	0.10	0.06	0.05
Olaszország	Italien	242	462	505	663	609	0.08	0.13	0.10	0.09	0.07
Franciaország	Frankreich	151	137	221	318	389	0.06	0.04	0.05	0.05	0.05
Spanyolország	Spanien	2	1	2	4	17	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Portugál	Portugal	—	—	19	—	—	—	—	0.00	—	—
Belgium	Belgien	9	8	23	19	35	0.00	0.00	0.01	0.00	0.00
Holland	Holland	4	15	13	43	46	0.00	0.00	0.00	0.01	0.01
Luxemburg	Luxemburg	—	—	—	—	3	—	—	—	—	0.00
Dánia	Dänemark	6	7	8	7	23	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Nagy-Británia	Gross-Britannien	73	98	114	202	361	0.02	0.03	0.02	0.03	0.04
Svédország	Schweden	11	6	26	6	14	0.00	0.00	0.01	0.00	0.00
Norvégia	Norwegen	—	—	—	4	4	—	—	—	0.00	0.00
Oroszország	Russland	64	84	213	420	1.067	0.02	0.03	0.04	0.06	0.12
Románia	Rumänien	49	124	203	228	343	0.01	0.04	0.04	0.03	0.04
Szerbia	Serbien	92	104	163	313	650	0.03	0.03	0.03	0.04	0.07
Montenegró	Montenegro	2	—	21	—	6	0.00	—	0.01	—	0.00
Bulgária	Bulgarien	—	43	149	315	666	—	0.01	0.03	0.04	0.08
Törökország	Türkei	34	31	66	144	249	0.01	0.01	0.01	0.02	0.03
Görögország	Griechenland	3	2	5	6	15	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Ázsia	Asien	30	25	—	11	16	0.01	0.01	—	0.00	0.00
Afrika	Afrika	—	—	52	4	1	—	—	0.01	0.00	0.00
Amerika	Amerika	17	53	—	88	181	0.00	0.01	—	0.01	0.02
Egyéb és ismeretlen	Sonstige u. unbekannt	2	897	—	129	—	0.00	0.25	—	0.02	—
Összesen	Zusammen	270.476	355.682	486.671	703.448	880.371	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
Férfiak. — Männer.											
Magyarország	Ungarn	126.158	159.206	217.835	319.316	410.695	92.14	92.55	91.97	94.01	94.72
Ausztria	Oesterreich	8.866	10.507	16.668	17.328	17.670	6.48	6.11	7.04	5.10	4.08
Bosznia-Hercegov.	Bosnien-Hercegovina	—	4	—	24	1.187	—	0.00	—	0.01	0.27
Németország	Deutschland	1.166	900	1.081	1.200	1.096	0.85	0.52	0.46	0.35	0.25
Svájc	Schweiz	170	128	164	133	146	0.12	0.08	0.07	0.04	0.03
Olaszország	Italien	180	329	353	393	336	0.13	0.19	0.15	0.12	0.08
Franciaország	Frankreich	79	40	50	61	88	0.06	0.02	0.02	0.02	0.02
Nagy-Británia	Gross-Britannien	43	41	34	55	114	0.03	0.02	0.01	0.02	0.03
Oroszország	Russland	44	59	136	238	609	0.03	0.04	0.06	0.07	0.14
Románia	Rumänien	37	71	124	122	199	0.03	0.04	0.05	0.04	0.05
Szerbia	Serbien	80	85	109	220	520	0.06	0.05	0.05	0.06	0.12
Bulgária	Bulgarien	—	39	147	304	578	—	0.02	0.06	0.09	0.13
Törökország	Türkei	27	17	46	96	177	0.02	0.01	0.02	0.03	0.04
Egyéb európai áll.	Sonst. Staaten Europas	33	21	77	41	70	0.02	0.01	0.03	0.01	0.02
Amerika	Amerika	10	28	—	49	103	0.01	0.02	—	0.01	0.02
Egyéb és ismeretlen	Sonstige u. unbekannt	29	546	26	69	16	0.02	0.32	0.01	0.02	0.00
Összesen	Zusammen	136.922	172.021	236.850	339.649	433.604	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
Nők. — Frauen.											
Magyarország	Ungarn	128.990	174.383	235.686	344.662	425.574	96.59	94.95	94.34	94.74	95.26
Ausztria	Oesterreich	3.765	7.567	12.095	16.055	17.406	2.82	4.12	4.84	4.41	3.90
Bosznia-Hercegov.	Bosnien-Hercegovina	—	2	—	18	48	—	0.00	—	0.00	0.01
Németország	Deutschland	451	680	1.015	1.524	1.563	0.34	0.37	0.41	0.42	0.35
Svájc	Schweiz	119	208	324	264	291	0.09	0.11	0.13	0.07	0.06
Olaszország	Italien	62	133	152	270	273	0.05	0.07	0.06	0.07	0.06
Franciaország	Frankreich	72	97	171	257	301	0.05	0.05	0.07	0.07	0.07
Nagy-Británia	Gross-Britannien	30	57	80	147	247	0.02	0.03	0.03	0.04	0.06
Oroszország	Russland	20	25	77	182	458	0.02	0.02	0.03	0.05	0.10
Románia	Rumänien	12	53	79	106	144	0.01	0.03	0.03	0.03	0.03
Szerbia	Serbien	12	19	54	93	130	0.01	0.01	0.02	0.03	0.03
Bulgária	Bulgarien	—	4	2	11	88	—	0.00	0.00	0.00	0.02
Törökország	Türkei	7	14	20	48	72	0.00	0.01	0.01	0.02	0.01
Egyéb európai áll.	Sonst. Staaten Europas	4	18	40	48	93	0.00	0.01	0.02	0.02	0.02
Amerika	Amerika	7	25	—	39	78	0.00	0.02	—	0.01	0.02
Egyéb és ismeretlen	Sonstige u. unbekannt	3	376	26	75	1	0.00	0.20	0.01	0.02	0.00
Összesen	Zusammen	133.554	183.661	249.821	363.799	446.767	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

1) A katonai népességgel együtt.

1) Inclusive Militärbevölkerung.

15. A népesség szülőhelye szerint. — Die Bevölkerung nach dem Geburtsort.

a) Országok és nem szerint. — Nach Staaten und nach dem Geschlecht.

Születési ország Geburtsland	Polgári rendes népesség Civile Wohnbevölkerung				Tényleges össz- népesség ¹⁾ Fact. Gesamt- bevölkerung ¹⁾	Százalékokban — In Procenten				
	1869 ²⁾	1880	1890	1900		1869 ²⁾	1880	1890	1900	1910
Össznépesség. — Gesamtbevölkerung.										
Magyarország . . . . . Ungarn	170.070	316.242	444.969	653.053	830.530	84·8	89·0	91·4	92·8	94·3
Ausztria . . . . . Oesterreich	25.915	32.994	36.059	41.979	37.617	12·9	9·3	7·4	6·0	4·3
Bosznia-Hercegov. . . . . Bosnien-Hercegovina	—	10	—	201	1.481	—	0·0	—	0·0	0·2
Németország . . . . . Deutschland	2.868	2.921	2.866	3.302	3.751	1·4	0·8	0·6	0·4	0·4
Svájc . . . . . Schweiz	343	399	475	466	371	0·2	0·1	0·1	0·1	0·0
Olaszország . . . . . Italien	485	758	632	753	605	0·2	0·2	0·2	0·1	0·1
Franciaország . . . . . Frankreich	193	180	273	388	526	0·1	0·0	0·1	0·1	0·1
Spanyolország . . . . . Spanien	—	2	5	5	18	—	0·0	0·0	0·0	0·0
Portugál . . . . . Portugal	—	—	26	—	—	—	—	0·0	—	—
Belgium . . . . . Belgien	27	12	22	26	38	0·0	0·0	0·0	0·0	0·0
Hollandia . . . . . Holland	7	16	15	39	42	0·0	0·0	0·0	0·0	0·0
Luxemburg . . . . . Luxemburg	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Dánia . . . . . Dänemark	5	9	10	8	20	0·0	0·0	0·0	0·0	0·0
Nagy-Británia . . . . . Gross-Britannien	90	116	121	196	362	0·1	0·0	0·0	0·0	0·0
Svédország . . . . . Schweden	22	9	24	13	19	0·0	0·0	0·0	0·0	0·0
Norvégia . . . . . Norwegen	2	—	—	—	5	0·0	—	—	—	—
Oroszország . . . . . Russland	116	223	282	590	1.058	0·1	0·1	0·1	0·1	0·1
Románia . . . . . Rumänien	106	246	349	597	872	0·1	0·1	0·1	0·1	0·1
Szerbia . . . . . Serbien	116	143	201	350	748	0·1	0·0	0·0	0·0	0·1
Montenegró . . . . . Montenegro	3	1	28	2	7	0·0	0·0	0·0	0·0	0·0
Bulgária . . . . . Bulgarien	—	53	164	358	637	—	0·0	0·0	0·1	0·1
Törökország . . . . . Türkei	68	45	83	97	192	0·0	0·0	0·0	0·0	0·0
Görögország . . . . . Griechenland	11	12	13	13	17	0·0	0·0	0·0	0·0	0·0
Azsia . . . . . Asien	—	—	—	—	19	—	—	—	—	0·0
Afrika . . . . . Afrika	3	55	54	358	17	0·0	0·0	0·0	0·1	0·0
Amerika . . . . . Amerika	26	—	—	—	454	0·0	—	—	—	0·1
Egyéb és ismeretlen . . . . . Sonstige u. unbekannt	—	1.236	—	654	965	—	0·4	—	0·1	0·1
Összesen . . . . . Zusammen	200.476	355.682	486.671	703.448	880.371	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0
Férflak. — Männer.										
Magyarország . . . . . Ungarn	82.747	148.993	213.181	313.390	408.161	80·7	86·6	90·0	92·4	94·1
Ausztria . . . . . Oesterreich	17.008	19.450	20.683	22.301	18.725	16·6	11·3	8·7	6·6	4·3
Bosznia-Hercegov. . . . . Bosnien-Hercegovina	—	6	—	121	1.323	—	0·0	—	0·0	0·3
Németország . . . . . Deutschland	1.931	1.671	1.483	1.447	1.493	1·9	1·0	0·6	0·4	0·3
Svájc . . . . . Schweiz	189	152	153	130	95	0·2	0·1	0·1	0·0	0·0
Olaszország . . . . . Italien	352	526	436	469	378	0·4	0·3	0·2	0·1	0·1
Franciaország . . . . . Frankreich	96	54	63	76	108	0·1	0·0	0·0	0·0	0·0
Nagy-Británia . . . . . Gross-Britannien	56	43	42	46	100	0·0	0·0	0·0	0·0	0·0
Oroszország . . . . . Russland	69	118	168	316	612	0·0	0·1	0·1	0·1	0·2
Románia . . . . . Rumänien	67	136	195	314	494	0·0	0·1	0·1	0·1	0·1
Szerbia . . . . . Serbien	96	102	134	235	631	0·1	0·1	0·1	0·1	0·2
Bulgária . . . . . Bulgarien	—	47	155	337	574	—	0·0	0·1	0·1	0·2
Törökország . . . . . Türkei	57	27	53	66	156	0·0	0·0	0·0	0·0	0·0
Egyéb európai áll. . . . . Sonst. Staaten Europas	6	36	81	47	73	0·0	0·0	0·0	0·0	0·0
Amerika . . . . . Amerika	12	11	—	—	249	0·0	0·0	—	—	0·1
Egyéb és ismeretlen . . . . . Sonstige u. unbekannt	55	649	23	354	432	0·0	0·4	0·0	0·1	0·1
Összesen . . . . . Zusammen	102.741	172.021	236.850	339.649	433.604	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0
Nők. — Frauen.										
Magyarország . . . . . Ungarn	87.323	167.249	231.788	339.663	422.369	89·5	91·2	92·8	93·4	94·6
Ausztria . . . . . Oesterreich	8.907	13.544	15.376	19.678	18.892	9·1	7·5	6·2	5·4	4·2
Bosznia-Hercegov. . . . . Bosnien-Hercegovina	—	4	—	80	158	—	0·0	—	0·0	0·0
Németország . . . . . Deutschland	937	1.250	1.383	1.855	2.258	0·9	0·8	0·6	0·5	0·5
Svájc . . . . . Schweiz	154	247	322	336	276	0·2	0·1	0·2	0·1	0·0
Olaszország . . . . . Italien	133	232	196	284	227	0·2	0·1	0·1	0·1	0·0
Franciaország . . . . . Frankreich	97	126	210	312	418	0·1	0·0	0·1	0·1	0·2
Nagy-Británia . . . . . Gross-Britannien	34	73	79	150	262	0·0	0·0	0·0	0·0	0·0
Oroszország . . . . . Russland	47	105	114	274	446	0·0	0·0	0·0	0·1	0·2
Románia . . . . . Rumänien	39	110	154	283	378	0·0	0·0	0·0	0·1	0·1
Szerbia . . . . . Serbien	20	41	67	115	117	0·0	0·0	0·0	0·0	0·0
Bulgária . . . . . Bulgarien	—	6	9	21	63	—	0·0	0·0	0·0	0·0
Törökország . . . . . Türkei	11	18	30	31	36	0·0	0·0	0·0	0·0	0·0
Egyéb európai áll. . . . . Sonst. Staaten Europas	21	25	62	59	93	0·0	0·0	0·0	0·0	0·0
Amerika . . . . . Amerika	11	29	—	—	205	0·0	0·0	—	—	0·0
Egyéb és ismeretlen . . . . . Sonstige u. unbekannt	1	602	31	658	569	0·0	0·3	0·0	0·2	0·2
Összesen . . . . . Zusammen	97.735	183.661	249.821	363.799	446.767	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0

¹⁾ A katonai népességgel együtt. — ²⁾ A szülőhelyre vonatkozó adatok 1869. évből csak a balpartról (Pest, IV-X. kerület) állnak rendelkezésre.

¹⁾ Inclusive Militärbevölkerung. — ²⁾ Angaben über den Geburtsort stehen aus dem Jahre 1869 nur für das linke Ufer (Pest, IV-X. Bezirk) zur Verfügung.

b) A Magyarországon születettek országrészek és törvényhatóságok szerint.

15. sz. tábla. (Vége.)

Die in Ungarn Geborenen nach Landesteilen und Municipien.

Tabelle Nr. 15. (Schluss.)

Ország-rész és törvényhatóság Landesteil, Municipium	Polgári rendes népesség Civile Wohnbevölkerung					Tényleges össz népesség ¹⁾ Fact. Gesamt- bevölkerung ¹⁾	Ország-rész és törvényhatóság Landesteil, Municipium	Polgári rendes népesség Civile Wohnbevölkerung					Tényleges össz népesség ¹⁾ Fact. Gesamt- bevölkerung ¹⁾
	1869 ²⁾	1880	1890	1900	1910			1869 ²⁾	1880	1890	1900	1910	
1. Magyarország.						e) Tisza balpartja.							
a) Duna balpartja.							Arad . . . . . }						
Árva . . . . . }	1.370	2.595	3.783	4.490	3.251	Békés . . . . . }	626	1.193	2.029	3.901	7.538		
Bars . . . . . }	1.599	2.652	4.217	7.362	10.432	Bihar . . . . . }	1.303	2.054	3.434	4.340	6.965		
Esztergom . . . . . }	1.287	2.449	3.974	5.999	9.223	Nagyvárad . . . . . }				2.448	3.371		
Hont . . . . . }	2.590	3.474	4.552	5.481	6.630	Hajdu . . . . . }	110	879	1.802	1.615	2.722		
Selmecbánya . . . . . }	2.431	4.628	4.517	4.878	3.907	Debrecen . . . . . }				1.875	2.782		
Liptó . . . . . }	1.970	3.733	6.254	8.647	10.521	Máramaros . . . . . }	167	434	828	1.532	2.433		
Nógrád . . . . . }	4.563	8.035	11.712	17.199	20.111	Szabolcs . . . . . }	569	1.231	2.350	4.155	5.202		
Nyitra . . . . . }	4.797	6.949	8.801	10.040	12.732	Szatmár . . . . . }	480	1.384	3.082	5.037	6.869		
Pozsony . . . . . }	2.020	3.481	4.831	6.061	6.458	Sz.-Németi . . . . . }	51	243	691	887	1.029		
Trencsén . . . . . }	1.005	1.480	1.981	2.365	1.927	Szilágy . . . . . }	59	119	301	828	1.075		
Turóc . . . . . }	915	1.597	2.145	2.880	3.335	Ugocsa . . . . . }	3.365	7.537	14.517	28.067	42.413		
Zólyom . . . . . }	24.547	41.073	56.767	78.982	92.380	Összesen . . . . . }							
Összesen . . . . . }						f) Tisza-Maros szöge.							
b) Duna jobbpartja.							Arad . . . . . }						
Baranya . . . . . }	995	1.935	2.929	4.316	6.917	Arad . . . . . }	878	1.707	2.682	2.181	2.877		
Pécs . . . . . }	5.531	12.710	19.387	26.935	31.611	Csanád . . . . . }	197	454	764	1.383	2.427		
Fejér . . . . . }	1.695	3.516	5.577	5.544	6.184	Krassó-Szörény . . . . . }	246	657	1.319	1.738	2.456		
Székesfehérvár . . . . . }	3.004	6.292	8.895	2.148	2.244	Temes . . . . . }	889	1.883	3.119	2.577	2.949		
Győr . . . . . }	740	1.089	1.442	2.069	2.380	Temesvár . . . . . }	756	1.883	3.257	1.804	2.196		
Komárom . . . . . }	961	2.094	4.551	9.456	14.507	Versec . . . . . }				283	392		
Komárom . . . . . }	1.579	2.759	4.576	6.820	8.682	Torontál . . . . . }				6.030	7.204		
Moson . . . . . }	2.483	4.377	6.845	8.26	1.193	Pancsova . . . . . }	2.966	6.584	11.141	266	427		
Somogy . . . . . }	1.212	2.726	5.993	12.116	16.083	Összesen . . . . . }				17.846	23.452		
Sopron . . . . . }	2.715	5.946	10.968	18.300	19.269	g) Királyhágón túl.							
Sopron . . . . . }	1.062	2.341	4.671	11.399	18.010	Alsó-Fehér . . . . . }		254	382	749	2.283		
Tolna . . . . . }	21.977	46.285	75.834	134.182	170.027	Beszterce-Naszód . . . . . }		63	196	235	493		
Moson . . . . . }						Brassó . . . . . }		180	376	636	1.060		
Somogy . . . . . }						Csik . . . . . }		123	239	860	2.493		
Sopron . . . . . }						Csik . . . . . }		38	194	194	292		
Tolna . . . . . }						Fogarás . . . . . }		206	482	948	1.945		
Vas . . . . . }						Háromszék . . . . . }		199	554	630	1.202		
Veszprém . . . . . }						Hunyad . . . . . }		68	223	323	663		
Zala . . . . . }						Kisküküllő . . . . . }				517	1.216		
Összesen . . . . . }						Kolozs . . . . . }		659	1.619	1.360	1.958		
c) Duna-Tisza köze.							Maros-Torda . . . . . }						
Bács-Bodrog . . . . . }				8.058	13.052	M.-Vásárhely . . . . . }		263	581	739	2.292		
Baja . . . . . }				2.015	2.321	Nagy-Küküllő . . . . . }		88	393	403	619		
Szabadka . . . . . }	2.497	4.468	6.624	1.095	1.945	Szeben . . . . . }		373	738	773	908		
Ujvidék . . . . . }				678	974	Szolnok-Doboka . . . . . }		358	533	810	1.704		
Zombor . . . . . }				593	882	Torda-Aranyos . . . . . }		95	278	551	1.094		
Csongrád . . . . . }				2.021	2.998	Udvarhely . . . . . }		101	282	1.354	4.657		
H.-Vásárhely . . . . . }	1.221	2.478	3.802	647	1.077	Összesen . . . . . }	1.476	3.068	7.070	11.476	25.551		
Szeged . . . . . }				2.926	3.681	Magyarország együtt							
Heves . . . . . }	2.576	3.829	5.294	8.624	11.316	168.722	314.341	442.521	648.871	824.690			
J.-N.-K.-Szolnok . . . . . }	1.928	2.191	3.937	8.660	17.322	2. Fiume . . . . . }							
Pest-Pilis-Solt- . . . . . }						117	108	141	266	373			
Kiskún . . . . . }	23.435	27.493	42.254	50.581	67.627	3. Horvát-Szlavon- . . . . . }							
Kecskemét . . . . . }				2.472	3.525	Belovár-Kőrös . . . . . }			102	178	298		
Budapest . . . . . }	73.477	151.960	191.217	258.358	311.107	Lika-Krbava . . . . . }			41	87	132		
Összesen . . . . . }	105.134	192.419	253.128	346.728	437.827	Modrus-Fiume . . . . . }			20	175	240		
d) Tisza jobbpartja.							Pozsega . . . . . }						
Abauj-Torna . . . . . }	1.365	2.718	3.644	3.285	3.100	Szerém . . . . . }			164	281	485		
Kassa . . . . . }	198	541	1.150	2.115	2.071	Zimony . . . . . }			662	1.006	1.270		
Bereg . . . . . }	1.272	2.364	3.435	4.885	5.251	Zimony . . . . . }				234	330		
Borsod . . . . . }				3.243	3.243	Varasd . . . . . }			218	200	269		
Miskolc . . . . . }				2.820	2.820	Varasd . . . . . }				132	139		
Gömör . . . . . }	805	1.623	2.906	3.955	4.294	Verőce . . . . . }			681	497	805		
Sáros . . . . . }	1.225	2.189	2.503	2.764	2.524	Eszék . . . . . }				507	636		
Szepes . . . . . }	2.757	4.342	5.007	5.275	4.471	Zágráb . . . . . }			419	310	445		
Ung . . . . . }	273	731	1.343	1.897	1.990	Zágráb . . . . . }				309	418		
Zemplén . . . . . }	1.362	2.867	4.076	5.608	6.026	Összesen . . . . . }	1.231	1.793	2.307	3.916	5.467		
Összesen . . . . . }	9.257	17.375	24.064	31.590	33.040	Magyar birodalom . . . . . }							
						170.070	316.242	444.969	653.053	830.530			

¹⁾ A katonai népességgel együtt. — ²⁾ A szülőhelyre vonatkozó adatok 1869. évből csak a balpartról (Pest, IV-X. kerület) állnak rendelkezésre.

¹⁾ Inclusive Militärbevölkerung. — ²⁾ Angaben über den Geburtsort stehen aus dem Jahre 1869 nur für das linke Ufer (Pest, IV-X. Bezirk) zur Verfügung.

16. A népesség hitefekezete szerint. — Die Bevölkerung nach Confessionen.

Részletezés — Specification	Polgári rendes népesség — Civile Wohnbevölkerung				Tényleges össznépesség ¹⁾ Factische Gesamtbevölkerung ¹⁾				
	1869	1880	1890	1900	1906	1910	1920		
a) Főáttekintés. — Hauptübersicht.									
Római katolikus	Röm. Katholiken	195.024	239.723	314.835	427.112	475.836	526.151	548.727	
Görög katolikus	Griech. Katholiken	599	1.227	2.837	5.386	6.821	9.428	10.065	
Örmény katolikus	Armen. Katholiken	1	7	10	11	8	24	11	
Görög keleti	Griech. Orientalen	1.838	1.787	2.559	3.201	5.328	6.962	4.346	
Ágostai evangélikus	Protestanten A. C.	14.316	19.716	27.224	37.170	40.319	43.562	44.894	
Református	Reformierte	13.008	21.655	36.112	62.837	73.847	86.990	101.124	
Unitárius	Unitarier	53	119	436	983	1.381	2.120	2.828	
Izraelita	Israeliten	44.890	70.227	102.377	166.198	186.047	203.687	215.512	
Egyéb és ismeretlen	Sonstige	747	1.221	281	550	2.161	1.447	1.489	
Osszesen	Zusammen	270.476	355.682	486.671	703.448	791.748	880.371	928.996	
Százalékokban: In Procenten:									
Római katolikus	Röm. Katholiken	72·3	67·4	64·7	60·7	60·1	59·8	59·1	
Görög katolikus	Griech. Katholiken	0·0	0·3	0·6	0·8	0·9	1·1	1·1	
Görög keleti	Griech. Orientalen	0·7	0·5	0·5	0·4	0·7	0·8	0·5	
Ágostai evangélikus	Protestanten A. C.	5·3	5·5	5·6	5·3	5·1	5·0	4·8	
Református	Reformierte	4·8	6·1	7·4	8·9	9·3	9·9	10·9	
Izraelita	Israeliten	16·6	19·7	21·0	23·6	23·5	23·1	23·2	
b) Nemek szerint. — Nach dem Geschlecht.									
Római katolikus	fi Männlich	67.853	111.627	147.380	197.500	228.761	249.708	245.016	
Röm. Katholiken	nő Weiblich	69.039	128.096	167.455	229.612	247.075	276.443	303.711	
Görög katolikus	fi Männlich	343	730	1.540	2.897	4.232	5.246	4.858	
Griech. Katholiken	nő Weiblich	148	497	1.297	2.489	2.589	4.182	5.207	
Görög keleti	fi Männlich	879	1.107	1.483	2.118	3.893	4.997	2.506	
Griech. Orientalen	nő Weiblich	398	680	1.076	1.083	1.435	1.965	1.840	
Ág. evangélikus	fi Männlich	6.786	10.142	13.828	18.661	20.780	22.239	21.671	
Protestanten A. C.	nő Weiblich	5.088	9.574	13.396	18.509	19.539	21.323	23.223	
Református	fi Männlich	5.535	10.711	18.212	31.022	38.346	44.366	49.695	
Reformierte	nő Weiblich	4.935	10.944	17.900	31.815	35.501	42.624	51.429	
Izraelita	fi Männlich	21.283	36.985	54.017	86.658	96.564	105.022	105.274	
Israeliten	nő Weiblich	18.101	33.242	48.360	79.540	89.483	98.665	110.238	
Ezer férfira jut nő: Auf 1000 Männer entfallen Frauen:									
Római katolikus	Röm. Katholiken	1·017	1·139	1·136	1·162	1·080	1·107	1·239	
Görög katolikus	Griech. Katholiken	431	677	842	859	612	797	1·072	
Görög keleti	Griech. Orientalen	453	614	725	511	369	393	734	
Ágostai evangélikus	Protestanten A. C.	750	944	969	992	940	959	1·072	
Református	Reformierte	891	1·022	983	1·025	926	961	1·035	
Izraelita	Israeliten	850	899	895	918	927	939	1·047	
c) Jobb- és balpart szerint. — Nach Uferteilen.									
Jobbpart Rechtes Ufer	Római kath. Röm. Katholiken	58.132	61.261	73.379	89.905	103.087	119.274	141.276	
	Görög kath. Griech. Katholiken	²⁾ 110	225	²⁾ 389	553	894	1.409	1.712	
	Görög keleti Griech. Orientalen	561	382	²⁾ 452	522	1.275	1.627	937	
	Ág. evang. Protestanten A. C.	2.442	2.834	4.029	5.472	6.572	8.409	11.053	
	Református Reformierte	2.538	3.541	5.703	9.666	11.809	16.019	21.810	
	Izraelita Israeliten	5.506	6.231	7.448	9.139	10.501	14.750	18.716	
	Balpart Linkes Ufer	Római kath. Röm. Katholiken	136.892	178.462	241.456	337.207	372.749	406.877	407.451
		Görög kath. Griech. Katholiken	²⁾ 489	1.002	²⁾ 2.448	4.833	5.927	8.019	8.353
		Görög keleti Griech. Orientalen	1.277	1.405	²⁾ 2.107	2.679	4.053	5.335	3.409
		Ág. evang. Protestanten A. C.	11.874	16.882	23.195	31.698	33.747	35.153	33.841
Református Reformierte		10.470	18.114	30.409	53.171	62.038	70.971	79.314	
Izraelita Israe iten		39.384	63.996	94.929	157.059	175.546	188.937	196.796	
d) Kerületek szerint. — Nach Bezirken.									
<i>Röm. katolikusok. — Röm. Katholiken.</i>									
	I.	³⁾ 22.365	22.247	27.287	34.629	40.572	51.447	68.461	
	II.	19.542	20.345	23.777	26.773	29.590	29.989	34.152	
	III.	16.825	18.669	22.315	28.503	32.925	37.838	38.663	
Jobbpart — Rechtes Ufer		58.732	61.261	73.379	89.905	103.087	119.274	141.276	
	IV.	18.222	19.656	18.708	15.149	17.035	15.779	17.295	
	V.	11.573	17.832	20.643	27.751	32.330	35.003	37.034	
	VI.	40.882	30.544	46.199	66.594	74.645	82.531	85.737	
	VII.		33.106	45.486	72.512	78.450	84.343	80.071	
	VIII.	34.754	47.529	64.145	85.524	89.862	93.207	85.633	
	IX.	16.370	22.705	31.144	45.970	51.633	58.812	59.422	
	X.	15.091	7.090	15.131	23.707	28.794	37.202	42.259	
Balpart — Linkes Ufer		136.892	178.462	241.456	337.207	372.749	406.877	407.451	
Budapest		³⁾ 195.624	239.723	314.835	427.112	475.836	526.151	548.727	

¹⁾ Katonai népességgel együtt.²⁾ Becsült szám.³⁾ Belefoglalva a görög és örmény katolikusokat is.¹⁾ Inclusive Militärbevölkerung.²⁾ Berechnete Zahl.³⁾ Inclusive die Griech. Katholiken und Armenisch-Katholiken.

16. sz. tábla. (Vége.)

Tabelle Nr. 16. (Schluss.)

Részletezés — Specification	Polgári rendes népesség Civile Wohnbevölkerung				Tényleges össznépesség ¹⁾ Factische Gesamtbevölkerung ¹⁾		
	1869	1880	1890	1900	1906	1910	1920
<i>Ag. evangélikusok — Protestanten A. C.</i>							
I.	977	1.128	1.574	2.320	3.037	4.330	6.087
II.	922	1.134	1.741	2.065	2.295	2.530	3.086
III.	543	572	714	1.087	1.240	1.549	1.880
Jobbpart — Rechtes Ufer	2.442	2.834	4.029	5.472	6.572	8.409	11.053
IV.	1.912	2.250	2.010	1.621	1.843	1.547	1.768
V.	1.502	2.343	2.562	3.206	3.267	3.557	3.381
VI.	4.070	3.085	5.010	6.334	6.653	7.015	6.921
VII.	3.452	4.871	7.493	7.890	7.726	7.281	7.281
VIII.	2.276	3.827	5.507	7.640	7.856	7.882	6.874
IX.	971	1.492	2.186	3.591	4.276	4.836	4.667
X.	1.143	433	1.049	1.813	1.962	2.590	2.949
Balpart — Linkes Ufer	11.874	16.882	23.195	31.698	33.747	35.153	33.841
Budapest	14.316	19.716	27.224	37.170	40.319	43.562	44.894
<i>Reformátusok. — Reformierte.</i>							
I.	946	1.218	2.417	4.267	5.609	8.026	12.144
II.	662	1.085	1.791	3.031	3.304	3.907	5.295
III.	930	1.238	1.495	2.368	2.896	4.086	4.371
Jobbpart — Rechtes Ufer	2.538	3.541	5.703	9.666	11.809	16.019	21.810
IV.	2.288	2.572	2.608	2.339	2.717	2.732	3.300
V.	1.026	1.552	2.090	3.751	4.666	5.439	6.876
VI.	2.082	2.261	4.579	9.214	10.903	13.149	15.996
VII.	2.775	5.710	12.555	13.938	15.913	16.701	16.701
VIII.	2.488	4.962	8.325	13.725	14.951	16.330	16.083
IX.	1.791	3.300	4.871	8.049	9.136	10.744	12.091
X.	795	692	2.226	3.538	5.727	6.664	8.267
Balpart — Linkes Ufer	10.470	18.114	30.409	53.171	62.038	70.971	79.314
Budapest	13.008	21.655	36.112	62.837	73.847	86.990	101.124
<i>Izraeliták. — Israeliten.</i>							
I.	1.290	1.439	1.896	2.399	3.262	5.508	7.842
II.	735	1.174	1.368	2.178	2.662	3.928	5.253
III.	3.481	3.618	4.184	4.562	4.577	5.314	5.621
Jobbpart — Rechtes Ufer	5.506	6.231	7.448	9.139	10.501	14.750	18.716
IV.	1.855	3.222	3.768	3.484	4.435	4.344	5.074
V.	7.399	10.889	12.059	13.945	16.439	18.391	23.424
VI.	26.392	19.688	30.951	46.297	50.474	50.776	48.743
VII.	2.050	21.475	31.763	60.854	66.540	69.971	68.911
VIII.	926	6.424	12.066	23.566	26.491	30.751	33.633
IX.	762	2.000	3.286	7.142	8.947	11.441	12.868
X.	762	298	1.036	1.771	2.220	3.263	4.143
Balpart — Linkes Ufer	39.384	63.996	94.929	157.059	175.546	188.937	196.796
Budapest	44.890	70.227	102.377	166.198	186.047	203.687	215.512

Kerület — Bezirk	Római katolikusok — Römisch Katholiken							Izraeliták — Israeliten						
	1869	1880	1890	1900	1906	1910	1920	1869	1880	1890	1900	1906	1910	1920
<i>Százalékokban. — In Procenten.</i>														
I.	85·8	83·7	80·8	78·1	75·1	71·9	69·8	4·9	5·4	5·6	5·4	6·0	7·7	8·1
II.	88·5	84·7	82·0	77·6	76·3	72·4	70·1	3·3	4·9	4·7	6·3	6·9	9·5	10·8
III.	77·0	77·0	77·3	77·6	78·2	76·5	75·6	15·5	14·9	14·5	12·4	10·9	10·8	11·0
Jobbpart — Rechtes Ufer	83·9	81·9	80·1	77·8	76·4	73·5	71·9	7·8	8·3	8·1	7·9	7·8	9·1	9·5
IV.	73·0	69·2	67·3	65·4	63·4	62·5	61·1	7·4	11·3	13·5	15·0	16·5	17·2	17·9
V.	53·2	54·1	54·7	56·4	56·0	54·9	51·3	34·0	33·0	32·0	28·3	28·5	28·9	32·5
VI.	55·4	54·5	52·7	51·2	51·6	52·8	53·5	35·8	35·1	35·3	35·6	34·9	32·5	30·4
VII.	83·1	74·9	70·2	64·5	63·4	61·4	59·0	4·9	10·1	13·2	17·8	18·7	20·3	23·1
VIII.	81·1	75·9	74·0	69·8	68·1	66·8	65·2	4·6	6·7	7·8	10·8	11·8	13·0	14·1
IX.	83·9	81·4	76·7	74·9	72·0	72·9	71·8	4·2	3·4	5·2	5·6	5·5	6·4	7·0
X.	68·3	63·5	61·1	57·4	56·7	56·7	55·6	19·6	22·8	24·0	26·7	26·7	26·3	26·9
Balpart — Linkes Ufer	72·3	67·4	64·7	60·7	60·1	59·8	59·1	16·6	19·7	21·0	23·6	23·5	23·1	23·2
Budapest														

1) A katonai népességgel együtt.

1) Inclusive Militärbevölkerung.

17. A népesség nemzetiség (anyanyelv) szerint. — Die Bevölkerung nach Nationalität (Muttersprache).

Részletezés — Specification		Polgári rendes népesség Civile Wohnbevölkerung			Tényleges össznépesség ¹⁾ Factische Gesamtbevölkerung ¹⁾				
		1880	1890	1900	1906	1910	1920		
a) Főáttekintés. — Hauptübersicht.									
Magyar	Ungarn	201.505	326.533	559.965	673.337	756.070	837.858		
Német	Deutsche	122.454	115.573	98.515	73.997	78.882	60.425		
Tót	Slowaken	21.847	27.126	24.091	20.487	20.359	14.011		
Oláh	Rumänen	398	774	1.058	1.746	2.777	1.686		
Ruthén	Ruthenen	59	42	74	119	242	247		
Horvát	Kroaten	683	1.125	1.735	1.956	2.796	1.962		
Szerb	Serben	1.025	1.699	1.830	3.189	3.972	1.102		
Vend	Wenden	16	51	112	63	389	281		
Lengyel	Polen	2.511		7.411	5.484	5.782	4.447		
Cseh	Tschechen	2.952		4.132	4.003	3.998	2.865		
Morva	Mährer	737		1.156	1.065	1.005			
Bosnyák	Bosniaken	—		6	939	335	37		
Bolgár	Bulgaren	19		318	820	608	532		
Olasz	Italiener	706	13.748	1.086	1.161	921	764		
Francia	Franzosen	299		766	768	866	651		
Angol	Engländer	101		271	441	490	371		
Orosz	Russen	35		205	439	422	869		
Egyéb	Sonstige	335		400	506	438	781		
Ismeretlen	Unbekannt	—		317	1.228	19	107		
Osszesen	Zusammen	355.682	486.671	703.448	791.748	880.371	928.996		
Százalékokban : In Procenten :									
Magyar	Ungarn	56.7	67.1	79.6	85.1	85.9	90.2		
Német	Deutsche	34.4	23.7	14.0	9.4	9.0	6.5		
Tót	Slowaken	6.1	5.6	3.4	2.6	2.3	1.5		
Egyéb	Sonstige	2.9	3.6	3.0	2.9	2.8	1.8		
b) Nemek szerint. — Nach dem Geschlecht.									
Magyar	Ungarn	fi 98.159	Männer 159.930	273.775	335.117	374.402	395.171		
		nő 103.346	Frauen 166.603	286.190	338.220	381.668	442.687		
Német	Deutsche	fi 57.440	Männer 53.870	43.234	34.181	34.722	22.788		
		nő 65.014	Frauen 61.703	55.281	39.816	44.160	37.637		
Tót	Slowaken	fi 9.743	Männer 12.278	10.425	9.681	8.839	5.124		
		nő 12.104	Frauen 14.848	13.666	10.806	11.520	8.887		
Oláh	Rumänen	fi 262	Männer 523	696	1.166	1.803	852		
		nő 136	Frauen 251	362	580	974	834		
Horvát	Kroaten	fi 409	Männer 782	946	1.234	1.710	846		
		nő 274	Frauen 343	789	722	1.086	1.116		
Szerb	Serben	fi 657	Männer 1.076	1.221	2.461	3.175	694		
		nő 368	Frauen 623	609	728	797	408		
Cseh-	Tschechen-	fi 2.543	Männer 2.970	3.092	2.833	1.225			
morva	Mährer	nő 1.146	Frauen 2.318	1.976	2.170	1.640			
Lengyel	Polen	fi 1.869	Männer 4.660	3.555	3.568	2.187			
		nő 642	Frauen 2.751	1.929	2.214	2.260			
Ezer férfira jut nő : Auf 1000 Männer ent-									
fallen Frauen :									
Magyar	Ungarn	1.053	1.041	1.045	1.009	1.019	1.120		
Német	Deutsche	1.131	1.145	1.278	1.164	1.271	1.651		
Tót	Slowaken	1.242	1.209	1.310	1.116	1.303	1.734		
Oláh	Rumänen	519	479	520	497	540	978		
Horvát	Kroaten	669	438	834	584	635	1.319		
Szerb	Serben	560	578	498	295	251	587		
Cseh-morva	Tschechen-Mährer	450		780	639	765	1.338		
Lengyel	Polen	343		590	542	620	1.033		
c) Parti részek szerint. — Nach Ufertellen.									
Jobb- part	Magyar Német Tót Egyéb	Rechtes Ufer	Ungarn	31.535	48.938	77.597	102.907	128.793	170.400
			Deutsche	39.249	36.360	31.466	24.291	24.870	20.007
			Slowaken	2.229	3.097	3.154	2.784	3.117	2.569
			Sonstige	1.808	3.225	3.320	4.888	5.562	3.502
Bal- part	Magyar Német Tót Egyéb	Linkes Ufer	Ungarn	169.970	277.595	482.368	570.430	627.277	667.458
			Deutsche	83.205	79.213	67.049	49.706	54.012	40.418
			Slowaken	19.618	24.029	20.937	17.703	17.242	11.442
			Sonstige	8.068	14.214	17.557	19.039	19.498	13.200

1) A katonai népességgel együtt.

1) Inclusive Militärbevölkerung.

17. számú tábla. (Vége.)

Tabelle Nr. 17. (Schluss.)

Kerület — Bezirk Nemzetiség — Nationalität		Polgári rendes népesség Civile Wohnbevölkerung			Tényleges össznépesség Factische Gesamtbevölkerung ¹⁾		Százalékokban — In Procenten																																																																																				
		1880	1890	1900	1910	1920	1880	1890	1900	1910	1920																																																																																
d) Kerületek szerint. — Nach Bezirken.																																																																																											
I.																																																																																											
Magyar	Ungarn	13.471	20.358	32.571	59.418	86.833	50·7	60·3	73·5	83·1	90·0																																																																																
Német	Deutsche	11.438	11.113	9.771	8.535	7.475	43·1	32·9	22·0	11·9	7·7																																																																																
Tót	Slowaken	821	935	825	1.019	862	3·1	2·8	1·9	1·4	1·0																																																																																
Egyéb	Sonstige	834	1.364	1.153	2.529	1.439	3·1	4·0	2·6	3·6	1·3																																																																																
ii.																																																																																											
Magyar	Ungarn	10.829	16.505	25.060	33.611	42.821	45·1	56·9	72·6	81·1	87·9																																																																																
Német	Deutsche	11.956	10.774	7.990	5.999	4.676	49·8	37·2	23·2	14·4	9·6																																																																																
Tót	Slowaken	684	863	598	548	503	2·8	3·0	1·7	1·3	1·0																																																																																
Egyéb	Sonstige	549	854	862	1.271	705	2·3	3·9	2·5	3·2	1·5																																																																																
iii.																																																																																											
Magyar	Ungarn	7.235	12.075	19.966	35.764	40.746	29·8	41·8	54·4	72·4	79·6																																																																																
Német	Deutsche	15.855	14.473	13.705	10.336	7.856	65·4	50·2	37·3	20·9	15·3																																																																																
Tót	Slowaken	724	1.299	1.731	1.550	1.204	3·0	4·5	4·7	3·1	2·3																																																																																
Egyéb	Sonstige	425	1.007	1.305	1.762	1.358	1·8	3·5	3·6	3·6	2·8																																																																																
iv.																																																																																											
Magyar	Ungarn	21.284	22.546	19.706	22.275	25.534	74·9	81·1	85·1	88·1	90·2																																																																																
Német	Deutsche	5.352	3.560	2.384	1.835	1.821	18·8	12·8	10·3	7·3	6·4																																																																																
Tót	Slowaken	912	686	418	338	313	3·3	2·5	1·8	1·3	1·1																																																																																
Egyéb	Sonstige	854	1.014	660	820	638	3·0	3·6	2·8	3·3	2·3																																																																																
v.																																																																																											
Magyar	Ungarn	19.477	25.365	37.887	53.612	64.305	59·1	67·2	77·0	84·1	89·1																																																																																
Német	Deutsche	9.317	7.631	6.169	5.572	4.704	28·3	20·2	12·6	8·8	6·5																																																																																
Tót	Slowaken	3.360	3.500	3.545	2.539	1.657	10·2	9·3	7·2	4·0	2·3																																																																																
Egyéb	Sonstige	8.010	1.234	1.591	1.977	1.483	2·4	3·3	3·2	3·1	2·1																																																																																
vi.																																																																																											
Magyar	Ungarn	28.766	59.501	105.586	135.863	145.628	51·3	67·9	81·2	87·0	90·8																																																																																
Német	Deutsche	20.853	19.475	16.134	12.684	9.122	37·2	22·2	12·4	8·1	5·7																																																																																
Tót	Slowaken	4.300	5.399	4.645	4.176	2.929	7·7	6·2	3·6	2·7	1·8																																																																																
Egyéb	Sonstige	2.141	3.271	3.583	3.561	2.682	3·8	3·7	2·8	2·2	1·7																																																																																
vii.																																																																																											
Magyar	Ungarn	35.596	61.272	130.519	161.104	161.815	58·0	69·0	83·9	88·6	91·8																																																																																
Német	Deutsche	19.625	19.722	18.212	13.957	9.983	32·0	22·2	11·7	7·7	5·7																																																																																
Tót	Slowaken	4.302	5.261	3.652	3.083	1.969	7·0	5·9	2·4	1·7	1·1																																																																																
Egyéb	Sonstige	1.828	2.522	3.179	3.719	2.554	3·0	2·9	2·0	2·0	1·4																																																																																
viii.																																																																																											
Magyar	Ungarn	41.119	65.093	110.158	133.800	133.171	64·8	71·3	83·1	88·1	91·4																																																																																
Német	Deutsche	17.142	17.449	13.498	10.129	7.384	27·0	19·1	10·2	6·7	5·6																																																																																
Tót	Slowaken	3.904	5.646	5.299	4.172	2.555	6·1	6·2	4·0	2·8	1·6																																																																																
Egyéb	Sonstige	1.303	3.115	3.614	3.744	2.298	2·1	3·4	2·7	2·4	1·4																																																																																
ix.																																																																																											
Magyar	Ungarn	18.819	30.721	54.227	76.831	83.628	62·9	73·0	82·4	87·2	91·8																																																																																
Német	Deutsche	8.925	7.788	6.848	6.377	4.484	29·8	18·5	10·4	7·2	4·9																																																																																
Tót	Slowaken	1.482	2.096	2.110	1.678	1.132	5·0	5·0	3·2	1·9	1·2																																																																																
Egyéb	Sonstige	680	1.466	2.659	3.149	1.884	2·3	3·5	4·0	3·7	2·1																																																																																
x.																																																																																											
Magyar	Ungarn	4.909	13.097	24.285	43.792	53.377	56·3	66·4	76·8	85·8	90·8																																																																																
Német	Deutsche	1.991	3.588	3.804	3.458	2.920	22·9	18·2	12·0	6·8	4·9																																																																																
Tót	Slowaken	1.358	1.441	1.268	1.256	887	15·6	7·3	4·0	2·5	1·5																																																																																
Egyéb	Sonstige	452	1.592	2.271	2.528	1.661	5·2	8·1	7·2	4·9	2·8																																																																																
e) Kor szerint. — Nach dem Alter.																																																																																											
A magyarok száma a		Anzahl der Ungarn unter den																																																																																									
0—3	0—3	} 23.268 {	} 42.578 {	} 75.933 {	} 40.901 {	} 35.592 {	} 63·0 {	} 74·2 {	} 88·4 {	} 94·0 {	} 96·6 {																																																																																
3—6	3—6											} 19.564 {	} 34.510 {	} 59.755 {	} 72.055 {	} 81.125 {	} 65·2 {	} 76·5 {	} 89·4 {	} 94·8 {	} 96·3 {																																																																						
6—12	6—12																					} 19.111 {	} 19.502 {	} 30.792 {	} 43.794 {	} 41.547 {	} 66·8 {	} 76·6 {	} 87·7 {	} 92·8 {	} 95·3 {																																																												
12—15	12—15																															} 21.903 {	} 39.454 {	} 64.522 {	} 94.129 {	} 83.412 {	} 64·1 {	} 74·0 {	} 84·8 {	} 88·9 {	} 93·3 {																																																		
15—20	15—20																																									} 77.508 {	} 130.191 {	} 220.406 {	} 308.705 {	} 345.791 {	} 56·6 {	} 67·4 {	} 79·5 {	} 85·5 {	} 90·0 {																																								
20—40	20—40																																																			} 30.187 {	} 48.336 {	} 88.162 {	} 128.771 {	} 174.791 {	} 45·9 {	} 56·2 {	} 69·9 {	} 79·8 {	} 87·0 {																														
40—60	40—60																																																													} 8.090 {	} 11.830 {	} 20.277 {	} 32.004 {	} 49.665 {	} 39·9 {	} 45·6 {	} 56·5 {	} 67·5 {	} 79·3 {																				
60—	60—																																																																							} 1.874 {	} 132 {	} 118 {	} 38 {	} 603 {	} 61·4 {	} 65·4 {	} 45·4 {	} 64·4 {	} 74·7 {										
ismeretlen korúak	unbekanten Alters																																																																																	} 201.505 {	} 326.533 {	} 559.965 {	} 756.070 {	} 837.858 {	} 56·7 {	} 67·1 {	} 79·6 {	} 85·9 {	} 90·2 {
Mindössze	Überhaupt																																																																																										

¹⁾ A Katonai népességgel együtt. — ²⁾ 0—5 évesek. — ³⁾ 5—10 évesek. — ⁴⁾ 10—15 évesek.

¹⁾ Inclusive Militärbevölkerung. — ²⁾ 0—5 Jahre alt. — ³⁾ 5—10 Jahre alt. — ⁴⁾ 10—15 Jahre alt.

18. A népesség nyelvismere. — Sprachkenntnis der Bevölkerung.

Megnevezés — Benennung	Polgári rendes népesség Civile Wohnbevölkerung			Tényleges össz- népesség ¹⁾ Fact. Gesamt- bevölkerung ¹⁾	Százalékokban In Procenten					
	1880	1890	1900		1910	1880	1890	1900	1910	
1. Egynyelvűség. — Monoglotismus.										
Csak anyanyelvén beszél, még pedig:										
Es sprechen nur ihre Muttersprache und zwar										
csak magyarul	nur	ungarisch	63.834	146.144	271.110	415.148	18.0	30.0	38.7	47.1
„ németül	„	deutsch	71.299	58.658	30.568	16.681	20.0	12.1	4.3	1.9
„ tótul	„	slowakisch	8.315	11.139	7.944	3.305	2.3	2.3	1.1	0.4
„ egyéb nyelven	„	eine sonst. Sprache	163	4.788	6.540	5.843	0.0	0.9	0.9	0.7
Együtt	Zusammen		143.611	220.729	316.162	440.977	40.3	45.3	45.0	50.1
<i>Nem szerint. — Nach dem Geschlecht.</i>										
csak {férfi	nur {Männer		28.103	67.722	126.733	198.231	16.3	28.6	27.3	48.0
magyarul {nő	ungarisch {Frauen		35.731	78.422	144.377	216.917	19.5	31.4	39.7	48.5
csak {férfi	nur {Männer		32.991	26.274	11.913	6.188	18.8	11.1	3.6	1.4
németül {nő	deutsch {Frauen		38.908	32.384	18.655	10.493	21.1	13.0	5.1	2.3
csak {férfi	nur {Männer		3.836	5.394	3.729	1.632	2.2	2.3	1.1	0.4
tótul {nő	slowakisch {Frauen		4.479	5.745	4.215	1.673	2.4	2.4	1.2	0.4
2. Többnyelvűség. — Polyglottismus.										
1 nyelvet beszél	Es sprech. 1 Sprache		143.611	220.729	316.162	440.977	40.3	45.3	45.0	50.1
2 „ „	„ „ 2 Sprachen		170.239	229.885	338.805	439.394	47.8	47.3	48.2	49.9
3 „ „	„ „ 3		26.943	36.057	48.476		7.6	7.4	6.9	
Együtt	Zusammen		355.682	486.671	703.443	880.371	100.0	100.0	100.0	100.0
Magyarul és néme- tül	Ungarisch u. deutsch		153.242	210.180	293.947	370.439	43.1	43.2	41.8	42.1
Magyarul és tótul	Ung. u. slowakisch		5.439	11.560	22.375	69.616	1.5	2.4	3.2	7.9
Németül és tótul	Deutsch und slowa- kisch		11.558	8.145	5.582	12.990	3.2	1.7	0.8	1.2
Magyarul, németül és tótul	Ungarisch, deutsch u. slowakisch		26.943	36.057	48.476	?	7.6	7.4	6.9	?
3. Magyar nyelvismeret. Ungarische Sprachkenntnis.										
Magyarul beszél: Es sprechen ung.:										
1. magyar anyanyelvű	1. Ungarn		201.505	326.533	559.965	756.070	100.0	100.0	100.0	100.0
2. nem magyar anya- nyelvű, még pedig:	2. Nicht-Ungarn, und zwar:									
német	Deutsche		41.824	57.405	60.024	57.219	34.2	49.7	60.9	72.5
tót	Slowaken		7.176	10.988	14.374	16.222	32.8	40.5	59.7	79.7
oláh	Rumänen			441		2.351		57.0		84.7
ruthén	Ruthenen			20		164		47.6		67.8
horvát	Kroaten			429		2.000		38.1		71.5
szerb	Serben		5.365	924	9.292	2.672	54.3	54.4	44.5	67.3
cseh-morva	Tschechen-Mährer					2.881				57.6
lengyel	Polen			3.871		2.480		28.0		42.9
egyéb	Sonstige					2.116				44.8
Együtt nem magyar	Zus. Nicht-Ungarn		54.365	74.078	83.690	88.105	35.3	46.3	58.3	70.9
Mindössze	Insgesamt		255.870	400.611	643.655	844.175	72.0	82.3	91.5	95.9
<i>Nem szerint. — Nach dem Geschlecht.</i>										
Magyar {férfi	Ungarn {Männer		98.159	159.930	273.775	374.402	100.0	100.0	100.0	100.0
{nő	{Frauen		103.346	166.603	286.190	381.668	100.0	100.0	100.0	100.0
Német {férfi	Deutsche {Männer		20.750	29.311	27.639	26.565	36.2	54.4	63.9	70.6
{nő	{Frauen		21.074	28.094	32.385	30.654	32.5	45.5	58.6	69.4
Tót {férfi	Slowaken {Männer		3.444	5.227	6.056	6.863	35.3	42.6	58.1	77.6
{nő	{Frauen		3.732	5.761	8.318	9.359	30.8	38.8	60.9	81.2
Egyéb {férfi	Sonstige {Männer		3.978	3.767	5.511	8.905	59.6	34.9	45.1	56.9
{nő	{Frauen		1.387	1.918	3.781	5.759	43.3	28.8	43.7	61.1
Összesen {férfi	Zusammen {Männer		28.172	38.305	39.206	42.333	38.2	49.7	59.5	71.5
nem magyar {nő	Nicht-Ungarn {Frauen		26.193	35.773	44.484	45.772	32.7	43.0	57.3	70.3
Mindössze {férfi	Ins-gesamt {Männer		126.331	198.235	312.981	416.735	73.4	83.6	92.1	96.1
{nő	{Frauen		129.539	202.376	330.674	427.440	70.5	81.0	90.9	95.7
4. Német nyelvismeret. Deutsche Sprachkenntnis.										
Német anyanyelvű	Deutsche		122.454	115.573	98.515	78.882	100.0	100.0	100.0	100.0
Nem német	Nicht-Deutsche		142.304	197.467	288.761	330.665	60.9	53.2	47.7	41.4
Együtt	Zusammen		264.758	313.040	387.276	409.547	74.4	64.3	55.1	46.5
5. Tót nyelvismeret. Slowakische Sprachkenntnis.										
Tót anyanyelvű	Slowaken		21.847	27.126	24.091	20.359	100.0	100.0	100.0	100.0
Nem tót	Nicht-Slowaken		30.399	39.775	60.286	62.170	9.1	8.7	8.8	7.2
Együtt	Zusammen		52.246	66.901	84.377	82.529	14.7	13.7	12.0	9.4

1) Katonaszággal együtt. — 2) Beleszámítva a beszélni nem tudó gyermekeket és az ismeretlen eseteket.

1) Inclusive Militär. — 2) Inclusive die des Sprechens noch nicht kundigen Kinder und die unbekanntten Fälle.

19. A népesség műveltségi állapota. — Bildungsgrad der Bevölkerung.

Részletezés — Specification		Polgári rendes népesség Civile Wohnbevölkerung				Tényl. össznépesség Fact. Gesamtbevölk. 1)		Százalékokban — In %					
		1869	1880	1890	1900	1910	1920	1869	1880	1890	1900	1910	1920
Férfi	ír, olvas	95.384	126.742	185.345	274.986	373.728	385.207	69.7	73.7	78.2	81.0	86.2	89.3
	csak olv.	1.854	681	676	1.262	1.842	1.079	1.3	0.4	0.3	0.3	0.4	0.3
	analfab.	39.684	44.598	50.829	63.401	58.034	45.004	29.0	25.9	21.5	18.7	13.4	10.4
Együtt	Zusammen	136.922	172.021	236.850	339.649	433.604	431.290	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Nő	ír, olvas	66.706	108.747	167.891	270.065	365.569	434.777	50.0	59.2	67.2	74.2	81.8	87.3
	csak olv.	6.959	4.422	3.996	5.719	5.844	3.595	5.2	2.4	1.6	1.6	1.3	0.8
	analfab.	59.889	70.492	77.934	88.015	75.354	59.334	44.8	38.4	31.2	24.2	16.9	11.9
Együtt	Zusammen	133.554	183.661	249.821	363.799	446.767	497.706	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Össz.	ír, olvas	162.090	235.489	353.236	545.051	739.297	819.984	59.9	66.2	72.6	77.5	84.0	88.3
	csak olv.	8.813	5.103	4.672	6.981	7.686	4.674	3.3	1.4	1.0	1.0	0.9	0.5
	analfab.	99.573	115.090	128.763	151.416	133.388	104.338	36.8	32.4	26.4	21.5	15.1	11.2
Együtt	Zusammen	270.476	355.682	486.671	703.448	880.371	928.996	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
A 6 éven felüli népesség száza- lékaiban. — In % der über 6-jährigen Bevölkerung.		Fi M.	Nő W.	Fi M.	Nő W.	Fi M.	Nő W.	Fi M.	Nő W.	Fi M.	Nő W.	Fi M.	Nő W.
ír, olvas	(Les., schreib.)	78.1	56.2	84.2	67.2	89.1	75.9	92.8	84.2	95.2	89.9	96.5	93.1
Csak olvas	(Nur lesen)	3.0	7.0	0.3	2.7	0.3	1.8	0.3	1.5	0.5	1.5	0.2	0.8
Analfabéta	(Analphabet.)	18.9	36.8	15.5	30.2	10.6	22.3	6.9	14.3	4.3	8.6	3.3	6.1
Analfabéták. — Alphabeten.													
a) Kor szerint. — Nach dem Alter.													
5—10	}	58.1	64.9	43.2	45.9	38.6	39.8	35.9	36.9	31.8	31.3	14.8	15.1
10—15		6.7	10.4	4.1	5.7	1.8	2.7	1.1	1.8	1.0	1.0	21.0	8.6
15—20		13.1	33.6	6.7	16.2	4.7	10.9	1.9	4.2	1.4	2.8	0.7	1.2
20—25		13.3	36.9	10.4	23.7	5.2	13.8	3.2	6.9			1.0	2.3
25—30		19.5	45.6	13.1	26.4	9.1	18.2	4.7	10.3	3.1	6.1	1.1	3.6
30—35		21.5	46.4	14.7	31.9	13.0	23.6	6.3	13.6			1.4	4.4
35—40		24.2	51.4	16.6	36.7	16.3	28.3	7.3	16.5			2.8	8.2
40—45	23.1	49.7	19.5	40.7	11.3	30.5	8.5	20.3	6.1	14.9	2.8	8.2	
45—50	24.3	52.5	18.2	40.2	12.0	35.0	8.6	22.3			5.6	16.3	
50—55	22.0	51.5	18.2	44.2	8.8	38.9	9.7	25.3			5.1	14.9	
55—60	23.9	58.9	19.4	43.4	16.8	39.7	10.5	29.5			5.1	14.9	
60—	23.8	51.2	40.5	76.3	16.4	43.8	12.9	35.8	8.3	22.7	5.6	16.3	
b) Nemzetiség szerint. — Nationalität.													
Magyar	Ungarn	41.867		79.306		115.013		112.205		94.096			
Német	Deutsche	29.085		31.446		20.111		10.363		5.080			
Tót	Slowaken	9.322		12.499		9.774		5.390		2.548			
Egyéb	Sonstige	12.241		5.512		6.518		5.430		2.614			
Százalékokban — In %		Fi M.	Nő W.	Fi M.	Nő W.	Fi M.	Nő W.	Fi M.	Nő W.	Fi M.	Nő W.	Fi M.	Nő W.
Magyar	Ungarn	16.1	26.3	19.9	28.5	18.0	22.9	13.3	16.4	10.5	11.9	21.4	24.3
Német	Deutsche	19.5	29.0	21.1	32.6	16.2	23.8	10.0	15.6	7.3	9.1	24.5	27.2
Tót	Slowaken	34.2	51.7	37.6	53.1	34.2	45.4	20.7	30.9	13.3	21.0	43.9	46.1
Egyéb	Sonstige	54.3	71.1	28.6	36.5	28.2	35.3	19.9	24.6	13.5	17.7	61.4	31.6
c) Hitfelekezeti szerint. — Confessionen.													
Róm. kath.	Röm. Kathol.	52.480	66.877	92.222	100.725	86.892	68.218						
Görög kath.	Griech. Kathol.			868	5)	2.201	1.965						
Gör. keleti	Griech. Orient.	319	469	469	5)	1.141	569						
Ag. evang.	Protestanten A.C.	3.318	4.229	5.865	6.674	5.067	3.998						
Református	Reformierte	2.779	3.439	7.920	11.394	11.774	11.259						
Unitárius	Unitarier			5)	215	343							
Izraelita	Israeliten	12.425	15.856	20.974	30.200	25.771	17.842						
Egyéb	Sonstige	191	445	2.423	327	144							
Százalékokban — In %		Fi M.	Nő W.	Fi M.	Nő W.	Fi M.	Nő W.	Fi M.	Nő W.	Fi M.	Nő W.	Fi M.	Nő W.
Róm. kath.	Röm. Kathol.	30.1	46.5	22.8	32.4	24.4	33.6	20.8	25.9	14.7	18.2	11.8	12.9
Görög kath.	Griech. Kathol.			5)	5)	17.9	30.9	14.8	24.0				
Gör. keleti	Griech. Orient.			5)	5)	14.3	21.6	9.7	17.7	25.0			
Ag. evang.	Protestanten A.C.	19.8	38.9	16.7	26.5	16.6	26.6	15.8	20.2	10.4	13.0	8.1	10.1
Református	Reformierte	18.5	35.5	15.5	25.4	17.5	26.4	15.7	20.5	11.8	15.4	10.2	12.1
Unitárius	Unitarier			5)	5)	9.6	10.6	10.4	13.8				
Izraelita	Israeliten	24.3	40.1	17.7	28.0	16.0	25.5	15.5	21.1	11.2	14.2	7.7	8.9
Egyéb	Sonstige			18.3	31.4	26.8	11.3	9.0	10.4	31.6	22.6	20.5	18.2

1) A katonai népességgel együtt. — 2) A csak olvasni tudókkal együtt. — 3) 6—12 évig. — 4) 12—15 évig. — 5) Befoglaltatnak az „Egyéb” rovatban. — 6) 1880-ban 22.575 egyénnek (8.847 férfi és 13.728 nő) műveltségi állapota ismeretlen maradt. Ezek a táblázat felső részében analfabétáknak vétettek; anyanyelv és hitfelekezeti részletezéstük azonban hiányzik, úgy hogy ezen két szempontnál nem vétettek figyelembe, miért is az arányszámok a valóságos alul maradnak. — 7) Csak balpart (Pest), összesen 71.512 analfabétával.

1) Inclusive Militärbevölkerung. — 2) Incl. die nur lesen Könnenden. — 3) 6—12 jährige. — 4) 12—15 jährige. — 5) Sind in der Rubrik „Sonstige” enthalten. — 6) Im Jahre 1880 wurde der Bildungsgrad von 22.575 Personen (8.847 Männer und 13.728 Frauen) nicht nachgewiesen. Diese sind im oberen Teile der Tabelle den Alphabeten zugerechnet; ihre Specification nach Nationalität und Confession fehlt jedoch, so dass sie bei diesen Gesichtspunkten nicht in Betracht gezogen werden konnten, weshalb ihre Prozentsätze unter der Wirklichkeit bleiben. — 7) Nur linkes Ufer (Pest) mit insgesamt 71.512 Alphabeten.

Kerület — Bezirk	Polgari rendes népesség Civile Wohnbevölkerung				Tényl. össznépeesség Fact. Gesamtbevölk.				Százalékokban — In Procenten.					
	1869	1880	1890	1900	1910	1920	1869	1880	1890	1900	1910	1920		
d) Kerületek szerint. Nach Bezirken.														
Irní-olvasni tud. Es können lesen-schreiben.														
I.	15.428	17.012	24.150	33.753	60.075	86.237	59.2	64.0	71.5	76.2	84.0	89.2		
II.	13.788	16.262	21.253	27.656	35.677	43.881	62.5	67.7	73.3	80.2	86.1	90.0		
III.	10.946	13.591	18.427	25.421	38.361	43.100	50.1	56.1	63.9	69.2	77.6	84.2		
Jobbpart — Rechtes Ufer	40.162	46.865	63.830	86.830	134.113	173.218	57.4	62.6	69.7	75.1	82.6	88.1		
IV.	19.400	22.888	23.514	20.214	22.895	26.015	77.8	80.6	84.5	87.2	90.6	91.8		
V.	15.686	23.995	28.931	38.385	54.282	64.574	72.1	72.8	76.7	78.0	85.2	89.5		
VI.	45.244	37.299	65.587	103.908	132.360	141.321	61.3	66.5	74.8	80.0	84.7	88.1		
VII.		40.185	65.403	122.433	155.751	156.873		66.5	73.7	78.7	85.6	88.9		
VIII.	22.727	40.861	64.649	101.433	127.639	127.872	54.3	64.4	70.8	76.5	84.1	88.0		
IX.	10.615	18.963	28.868	49.606	73.056	80.030	52.6	63.4	68.6	75.3	83.0	87.8		
X.	8.256	4.433	12.454	22.242	39.201	49.906	45.9	50.9	63.2	70.3	76.8	84.8		
Balpart — Linkes Ufer	121.928	188.624	289.406	458.221	605.184	646.591	60.8	67.1	73.3	77.9	84.0	88.2		
Budapest	162.090	235.489	353.236	545.051	739.297	819.809	59.9	66.2	72.6	77.5	84.0	88.3		
A 6 éven felüli népesség szá- zalékaiban. — In % der über 6-jährigen Bevölkerung.														
	Fi M.)	Nő W.)	Fi M.	Nő W.	Fi M.	Nő W.	Fi M.	Nő W.	Fi M.	Nő W.	Fi M.	Nő W.		
I.	74.7	57.6	81.5	65.8	88.1	76.8	91.8	83.2	94.8	92.0	97.0	94.9		
II.	73.6	52.8	83.8	72.0	89.4	78.8	94.2	87.5	95.7	92.6	97.6	94.7		
III.		56.6	80.0	64.9	86.6	76.1	91.0	82.4	94.4	90.3	96.4	93.6		
Jobbpart — Rechtes Ufer	74.4	56.6	80.0	64.9	86.6	76.1	91.0	82.4	94.4	90.3	96.4	93.6		
IV.	91.7	75.6	93.7	82.6	96.1	86.5	98.2	90.4	98.1	94.1	97.7	95.4		
V.	89.6	71.5	88.0	75.7	90.2	80.1	92.0	84.3	95.6	90.8	96.9	94.3		
VI.	81.3	55.2	86.0	66.9	91.4	77.4	95.0	86.7	95.8	90.3	96.3	93.3		
VII.		56.6	84.8	64.8	91.1	76.2	94.2	84.9	96.8	90.6	97.0	93.2		
VIII.	73.6	48.1	84.6	64.0	88.0	73.0	92.3	82.1	95.0	88.7	96.4	92.2		
IX.	74.7	42.6	81.6	64.4	86.2	71.0	90.8	82.8	94.4	88.7	96.3	92.9		
X.	52.0	30.3	69.7	48.8	80.2	69.0	87.4	79.5	91.3	86.1	94.8	90.8		
Balpart — Linkes Ufer	79.2	56.0	85.4	67.9	89.6	76.1	93.2	84.4	95.4	89.8	96.4	93.0		
Budapest	78.1	56.2	84.2	67.2	89.1	75.9	92.8	84.2	95.2	89.9	96.5	93.1		
Analfabéták — Analphabeten.														
I.	10.012	9.103	9.255	10.069	10.706	9.911	38.4	34.3	27.4	22.7	15.0	10.3		
II.	7.419	7.397	7.562	6.572	5.414	4.604	33.6	30.8	26.1	19.0	13.1	9.5		
III.	10.630	10.507	10.200	10.385	10.609	7.696	48.7	43.4	35.3	28.3	21.5	15.0		
Jobbpart — Rechtes Ufer	28.061	27.007	27.017	27.026	26.729	22.211	40.1	36.1	29.5	23.4	16.5	11.3		
IV.	4.690	4.977	3.966	2.754	2.214	2.130	18.8	17.5	14.3	11.9	8.8	7.5		
V.	5.297	8.453	8.443	10.184	8.875	7.230	24.3	25.6	22.4	20.7	13.9	10.0		
VI.	26.233	18.011	21.184	25.130	22.661	18.204	35.6	32.1	24.2	19.3	14.5	11.3		
VII.		20.341	22.638	32.172	24.769	18.616		33.2	25.5	20.7	13.6	10.6		
VIII.	17.495	21.641	25.695	29.574	22.711	16.715	41.8	34.1	28.1	23.3	15.0	11.5		
IX.	8.711	10.488	12.726	15.546	14.056	10.627	43.2	35.1	30.3	23.6	16.0	11.7		
X.	9.086	4.172	7.094	9.030	11.373	8.605	50.5	47.9	35.9	28.6	22.3	14.6		
Balpart — Linkes Ufer	71.512	88.083	101.746	124.390	106.659	82.127	35.7	31.4	25.8	21.2	14.8	11.2		
Budapest	99.573	115.090	128.763	151.416	133.388	104.338	36.8	32.4	26.4	21.5	15.1	11.2		
A 6 éven felüli népesség szá- zalékaiban. — In % der über 6-jährigen Bevölkerung.														
	Fi M.)	Nő W.)	Fi M.	Nő W.	Fi M.	Nő W.	Fi M.	Nő W.	Fi M.	Nő W.	Fi M.	Nő W.		
I.	23.7	37.1	18.0	30.9	10.7	21.4	7.8	14.7	4.5	6.5	2.7	4.4		
II.	25.6	46.5	25.1	42.9	17.4	29.8	12.2	19.2	6.9	12.7	5.3	8.9		
III.		39.1	19.6	32.7	13.0	23.4	8.5	14.9	5.1	8.2	3.3	5.1		
Jobbpart — Rechtes Ufer	24.1	39.1	19.6	32.7	13.0	23.4	8.5	14.9	5.1	8.2	3.3	5.1		
IV.	6.3	16.8	5.9	13.9	3.6	11.4	1.6	8.0	1.7	4.8	1.8	3.9		
V.	7.6	21.8	11.5	21.4	9.5	18.1	7.2	13.6	4.0	7.8	2.9	5.0		
VI.	15.8	38.0	13.5	30.5	8.3	20.7	4.7	12.1	3.7	8.3	3.4	5.9		
VII.		38.0	14.8	32.3	8.6	22.2	5.4	7.3	2.9	8.1	2.7	6.1		
VIII.	23.3	43.9	15.1	33.0	11.6	24.9	7.2	15.7	4.5	9.6	3.2	6.9		
IX.	21.6	48.7	17.8	32.8	13.3	26.8	8.7	15.3	5.1	9.5	3.4	6.3		
X.	34.2	52.4	29.7	48.9	19.3	29.1	11.8	18.4	8.1	12.2	4.8	8.2		
Balpart — Linkes Ufer	17.8	36.4	14.1	29.3	10.1	22.1	6.4	13.6	4.1	8.7	3.2	6.2		
Budapest	18.9	36.8	15.5	30.2	10.6	22.3	6.9	14.3	4.3	8.6	3.3	6.1		

1) M. = Männlich. — W. = Weiblich.

2) 1869-ből a koreloszlás nem áll rendelkezésre a mai jobbparti közigazgatási kerületeknek megfelelő besztás szerint; az itt kimutatott arányszámok egyrészt a régi Budára (I. és II. kerület, Újakkal együtt), másrészt a régi Óbudára vonatkoznak.

3) Für das Jahr 1869 steht die Altersverteilung nach der den heutigen Verwaltungsbezirken am rechten Donauufer entsprechenden Einteilung nicht zur Verfügung; die hier nachgewiesenen Verhältniszahlen beziehen sich auf die vormalige Stadt Buda (I. und II. Bezirk nebst Újjak) und auf den vormaligen Markt Óbuda.

20. A népesség foglalkozási főosztályok szerint. — Berufshauptclassen der Bevölkerung.

A foglalkozási főosztályok megnevezése Benennung der Hauptberufsclassen (Die deutschen Benennungen siehe unter d)	Tényleges össznépesség ¹⁾ Factische Gesamtbevölkerung ¹⁾					Százalékokban — In Procenten				
	1869	1880	1890	1900	1910	1869	1880	1890	1900	1910
a) <i>Keresők. — Erwerbstätige.</i>										
1. Östermelés	11.693	4.559	5.616	5.660	5.294	7.4	2.4	1.9	1.4	1.0
2. a) Bányászat	17	16	87	240	389	0.0	0.0	0.0	0.1	0.1
b) Ipar	52.562	59.239	104.966	161.039	218.068	33.3	31.0	36.7	41.7	44.2
c) Kereskedelem, hitel	11.411	15.709	28.196	46.731	64.881	7.2	8.2	9.9	12.1	13.2
d) Közlekedés	4.890	5.129	16.102	22.863	30.462	3.1	2.6	5.6	5.9	6.2
3. Közszolgálat, szabad foglalkozások	8.410	15.375	18.182	31.240	43.753	5.3	8.1	6.4	8.1	8.9
4. Véderő	9.873	10.216	14.147	16.484	16.636	6.2	5.3	4.8	4.1	3.4
5. Napszamosok részletezés nélkül	27.446	36.205	35.908	19.195	11.485	17.4	19.0	12.6	5.0	2.3
6. Vagyonukból élők	2.497	3.639	10.287	12.756	15.795	1.6	2.0	3.8	3.3	3.2
7. Házcseléd	24.319	36.373	43.053	57.204	70.117	15.4	19.0	15.1	14.8	14.2
8. Egyéb és ismeretlen	4.959	4.546	9.470	12.929	16.095	3.1	2.4	3.2	3.5	3.3
Összesen — Zusammen	158.077	191.006	286.014	386.341	492.975	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
b) <i>Eltartottak. — Angehörige.</i>										
1. Östermelés			11.807	8.560	6.684			5.4	2.5	1.7
2. a) Bányászat			27	246	492			0.0	0.1	0.1
b) Ipar			66.922	146.938	180.001			30.4	42.2	46.5
c) Kereskedelem, hitel			26.015	56.934	67.331			11.8	16.4	17.3
d) Közlekedés			19.405	37.450	41.245			8.8	10.8	10.6
3. Közszolgálat, szabad foglalkozások			24.220	37.054	46.344			11.0	10.7	12.0
4. Véderő			1.467	2.475	2.811			0.7	0.7	0.7
5. Napszamosok részletezés nélkül			24.969	17.326	5.214			11.3	5.0	1.4
6. Vagyonukból élők			12.841	15.125	14.248			5.8	4.4	3.7
7. Házcseléd			—	2.296	1.887			—	0.6	0.5
8. Egyéb és ismeretlen			32.697	22.613	21.139			14.8	6.6	5.5
Összesen — Zusammen	122.272	179.761	220.370	347.017	387.396			100.0	100.0	100.0
c) <i>Össznépesség. — Gesamtbevölkerung.</i>										
1. Östermelés			17.423	14.220	11.978			3.4	1.9	1.4
2. a) Bányászat			114	486	881			0.0	0.1	0.1
b) Ipar			171.888	307.977	398.069			33.9	42.0	45.3
c) Kereskedelem, hitel			54.211	103.665	132.212			10.7	14.1	15.0
d) Közlekedés			35.507	60.313	71.707			7.1	8.2	8.1
3. Közszolgálat, szabad foglalkozások			42.402	68.294	90.097			8.4	9.3	10.2
4. Véderő			15.614	18.959	19.447			3.1	2.6	2.2
5. Napszamosok részletezés nélkül			60.877	36.521	16.699			12.1	5.0	1.9
6. Vagyonukból élők			23.128	27.881	30.043			4.5	3.8	3.4
7. Házcseléd			43.053	59.500	72.004			8.5	8.1	8.2
8. Egyéb és ismeretlen			42.167	35.542	37.234			8.3	4.9	4.2
Összesen — Zusammen	280.349	370.767	506.384	733.358	880.371			100.0	100.0	100.0
d) <i>Ezer keresőre jut eltartott: Auf 1000 Erwerbstätige entfallen Angehörige:</i>										
1. Urproduction			2.280	1.511	1.262	—61.0	23.2	0.8	—6.5	—54.7
2. a) Bergbau			310	1.025	1.265	0.0	443.8	175.9	62.1	2.188.2
b) Industrie			638	912	825	12.7	77.2	53.4	35.4	314.8
c) Handel, Creditwesen			923	1.216	1.038	37.7	79.5	65.7	38.8	468.5
d) Verkehr			1.205	1.638	1.354	4.7	213.9	42.0	33.2	522.9
3. Öffentl. Dienstleistungen, freie Berufe			1.332	1.186	1.060	82.8	18.2	71.8	40.1	420.2
4. Wehrkraft			104	143	169	3.5	38.5	16.5	0.9	68.4
5. Tagelöhner ohne nähere Angabe. [bende Vom Vermögen Le-Hausgesinde			695	903	454	31.9	—0.8	—46.5	—40.2	—58.1
6. Sonstige und unbekannte Berufe			1.150	1.197	902	45.8	182.7	24.0	23.8	532.5
7. —			—	40	27	49.5	18.4	32.9	22.6	188.3
8. —			3.453	1.751	1.313	—8.4	108.3	36.5	32.2	224.5
Összesen — Zusammen	774	941	770	911	783	20.9	49.7	35.1	27.6	211.8

1) Katonai népességgel együtt.

1) Inclusive Militärbevölkerung.

21. A kereső népesség foglalkozási főcsoportok szerint. — Die erwerbstätige Bevölkerung nach Berufshauptgruppen.

Foglalkozási főosztályok és főcsoportok — Berufsclassen und Hauptgruppen		1869 ¹⁾	1880	1890	1900	1910
I. Őstermelés. — Urproduction.						
A) Mezőgazdaság, kertészet	Landwirtschaft, Gärtnerei	1.639	4.472	5.505	5.540	5.185
B) Erdészet és vadászat	Forst- und Jagdwesen	25	30	44	55	41
C) Méhészet, selyem- és hal- tenyésztés	Bienen-, Seiden- und Fisch- zucht	—	—	5	4	5
D) Halászat	Fischerei	57	57	62	61	63
Összesen	Zusammen	1.721	4.559	5.616	5.660	5.294
II. Ipar, forgalom. — Gewerbe. Verkehr.						
A) Bányászat. — Bergbau 16 16 87 240 389						
B) Ipar. — Industrie.						
a) Tulajdonképeni ipar. — Eigentliche Industrie.						
1. Vas- és fémipar	Eisen- und Metallindustrie	4.959	7.016	7.660	13.337	19.212
2. Gépgyártás	Maschinenfabrication	562	1.453	13.104	23.260	32.287
3. Kő-, föld-, agyag-, azbeszt-, üvegyipar	Stein-, Thon- u. Glasindustrie	496	963	3.027	3.643	7.832
4. Fa- és csontipar	Holz- u. Knochenindustrie	4.315	5.011	6.229	8.874	12.085
5. Bőr-, sörte-, szőr-, tollipar	Leder-, Borsten-, u. Federindustrie	854	1.045	1.242	1.712	2.669
6. Fonó- és szövőipar	Textilindustrie	1.033	1.432	2.397	3.802	5.546
7. Ruházati ipar	Bekleidungsgewerbe	14.534	22.257	28.867	41.986	55.090
8. Papirosipar	Papierindustrie	333	640	806	2.606	3.640
9. Élelmezési ipar	Nahrungsindustrie	3.658	5.739	13.700	19.326	22.865
10. Vegyészeti ipar	Chemische Industrie	152	267	1.820	3.706	5.388
11. Építőipar	Baugewerbe	3.820	4.614	9.166	13.414	19.513
12. Sokszorosító és műipar	Polygraph. Industrie u. Kunstgewerbe	1.224	2.217	5.107	9.376	11.923
13. Szállodás-, vendégl., kávésiipar	Beherbergungsindustrie	2.508	4.840	10.729	15.402	19.379
14. Egyéb és ismeretlen ipar	Sonstige Industriezweige	2.882	828	321	139	205
Együtt	Zusammen	41.330	58.322	104.175	160.583	217.634
b) Házi és népipar. — Haus- und Volksindustrie . . . . . — — 600 118 81						
c) Vándoripar. — Wanderindustrie 275 917 191 338 353						
Összesen	Zusammen	41.605	59.239	104.966	161.039	218.068
C) Kereskedelem, hitel. — Handel, Credit.						
a) Tulajdonképeni kereskedelem. — Eigentlicher Handel.						
15. Állatokkal	Handel mit Tieren	371	1.141	2.555	2.923	3.173
16. Fával és egyéb erdei termékkel	Mit Holz u. Holzproducten	74	421	1.363	2.465	3.062
17. Vas- és fémárúkkal	Mit Eisen- u. Metallwaren	78	318	994	2.234	4.358
18. Agyag- és üvegyipar készítm.	Mit Thon- u. Glaswaaren	50	109	278	444	519
19. Fa és faragott árúkkal	Mit Holz u. Schnitzwaaren	217	1.016	1.728	2.393	3.500
20. Fonó- és szövőipari árúkkal	Mit Textilwaaren	451	2.422	5.215	7.137	10.475
21. Élelmezési és élvezeti cikkel	Mit Nahrungsmitteln	1.260	3.106	6.136	8.228	9.920
22. Gyógy- és vegyészeti árúkkal	Mit chemischen Producten	—	135	441	789	1.368
23. Könyv- és műkereskedés	Buch- und Kunsthandel	90	180	554	1.483	1.931
24. Egyéb kereskedelmi ágak	Sonstige Handelszweige	5.983	2.733	2.011	4.107	5.060
Együtt	Zusammen	8.574	11.581	21.275	32.203	43.366
b) Kofák, piaci árúsok. — Platzverkäufer . . . . . — 916 1.216 3.799 4.785						
c) Házaló kereskedők. — Hausierhandel 460 1.136 1.094 1.647 1.430						
d) Ügynökök, alkuszok. — Agenten, Makler 1.495 1.193 1.772 3.053 5.215						
e) Hitel- és biztosítási ügy. — Credit- u. Versicherungswesen 433 883 2.711 5.687 9.689						
f) Kőraktári vállalatok. — Entrepots . . . . . — — 128 342 396						
Összesen	Zusammen	10.962	15.709	28.196	46.731	64.881
D) Közlekedés. — Verkehr.						
1. Közutak	Strassenwesen	1.147	2.833	3.591	6.098	7.916
2. Vasutak	Bahnen	—	—	7.585	9.829	11.953
3. Kikötői és folyamszolgálat, hajózás	Hafen- und Stromdienst, Schiffahrt	712	1.241	1.732	1.874	2.320
4—6. Egyéb közlekedés	Sonstiger Verkehr	959	1.055	3.194	5.062	8.273
Összesen	Zusammen	2.818	5.129	16.102	22.863	30.462
Mindössze	Insgesamt	55.401	80.093	149.351	230.873	313.800
III. Közszolgálat és szabad foglalk.	Öff. Dienstleistungen u. freie Berufe	8.320	15.375	18.182	31.240	43.753
IV. Véderő.	Wehrkraft	9.873	10.216	14.147	16.484	16.636
V. Napszámosok részl. nélkül.	Tagelöhner ohne Specification	21.548	36.205	35.908	19.195	11.485
VI. Vagyonukból élők, nyugdíjasok.	Privatiers, Pensionisten	2.497	3.639	10.287	12.756	15.795
VII. Házicselédek.	Hausgesinde.	19.505	36.373	43.053	57.204	70.117
VIII. Egyéb és ismeretlen foglalk.	Sonstige u. unbekante Berufe	4.959	4.546	9.470	12.929	16.095
Főösszeg	Hauptsumme	123.824	191.006	286.014	386.341	492.975

¹⁾ Ez a részletezés csak a balparti kerületekre (Pest) vonatkozik, innen az eltérés a 25. oldalon közölt adatoktól.

²⁾ Nem részletezett.

¹⁾ Diese Specification bezieht sich nur auf das linke Donauufer (Pest), daher der Unterschied gegenüber den Angaben auf Seite 25.

²⁾ Nicht specielliert.

23. A kerületek népessége az év közepére kiszámítva. — Bevölkerung der Bezirke auf Jahresmitte berechnet.

Év Jahr	I.	II.	III.	Jobbpart	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	Balpart	Katona- ság	Összeg Summe
	kerület — Bezirk			Rechtes Ufer	kerület — Bezirk								Linkes Ufer	
1874	24.370	21.355	20.700	66.425	24.867	26.986	42.614	48.054	50.167	23.545	6.401	222.634	9.873	298.932
1875	23.990	21.195	20.445	65.630	24.848	27.208	43.545	49.103	52.001	24.175	6.679	227.559	9.873	303.062
1876	24.111	21.423	20.755	66.289	25.245	27.957	45.256	50.916	54.035	25.068	7.017	235.494	13.954	315.737
1877	24.734	22.039	21.628	68.401	26.058	29.232	47.806	53.436	56.268	26.227	7.414	246.441	13.954	328.796
1878	25.357	22.655	22.501	70.513	26.872	30.507	50.356	55.956	58.501	27.386	7.811	257.389	13.954	341.856
1879	25.980	23.271	23.374	72.625	27.685	31.782	52.906	58.476	60.734	28.545	8.208	268.336	13.954	354.915
1880	26.603	23.887	24.247	74.737	28.499	33.057	55.456	60.996	62.967	29.704	8.605	279.284	13.954	367.975
1881	27.263	24.446	24.918	76.627	28.906	33.936	58.322	63.631	65.495	30.902	9.358	290.550	10.216	377.393
1882	27.960	24.948	25.387	78.295	28.906	34.419	61.502	66.386	68.319	32.138	10.465	302.135	10.216	390.646
1883	28.657	25.450	25.856	79.963	28.906	34.902	64.682	69.141	71.143	33.374	11.572	313.720	10.216	403.899
1884	29.354	25.952	26.325	81.631	28.906	35.385	67.862	71.896	73.967	34.610	12.679	325.305	10.216	417.152
1885	30.051	26.454	26.794	83.299	28.906	35.868	71.042	74.651	76.791	35.846	13.786	336.890	10.216	430.405
1886	30.748	26.956	27.263	84.967	28.906	36.351	74.222	77.406	79.615	37.082	14.893	348.475	10.216	443.658
1887	31.445	27.458	27.732	86.635	28.906	36.834	77.402	80.161	82.439	38.318	16.000	360.060	10.216	456.911
1888	32.142	27.960	28.201	88.303	28.906	37.317	80.582	82.916	85.263	39.554	17.107	371.645	10.216	470.164
1889	32.839	28.462	28.670	89.971	28.906	37.800	83.762	85.671	88.087	40.790	18.214	383.230	10.216	483.417
1890	33.536	28.964	29.139	91.639	28.906	38.283	86.942	88.426	90.911	42.026	19.321	394.815	10.216	496.670
1891	34.447	29.495	29.791	93.733	27.857	39.106	90.741	93.246	94.456	43.840	20.490	409.736	14.147	517.616
1892	35.577	30.060	30.630	96.267	27.452	40.267	95.156	100.137	98.713	46.227	21.713	429.665	14.147	540.079
1893	36.707	30.625	31.469	98.801	27.047	41.428	99.570	107.028	102.972	48.614	22.936	449.595	14.147	562.543
1894	37.837	31.190	32.309	101.336	26.642	42.590	103.985	113.918	107.230	51.001	24.159	469.525	14.147	585.008
1895	38.967	31.755	33.148	103.870	26.237	43.751	108.399	120.809	111.488	53.388	25.382	489.454	14.147	607.471
1896	40.098	32.321	33.987	106.406	25.832	44.912	112.814	127.699	115.745	55.775	26.604	509.381	14.147	629.934
1897	41.228	32.886	34.826	108.940	25.427	46.073	117.228	134.590	120.003	58.162	27.827	529.310	14.147	652.397
1898	42.358	33.451	35.666	111.475	25.022	47.235	121.643	141.480	124.261	60.549	29.050	549.240	14.147	674.862
1899	43.488	34.016	36.505	114.009	24.617	48.396	126.057	148.371	128.519	62.936	30.273	569.169	14.147	697.325
1900	44.618	34.581	37.344	116.543	24.212	49.557	130.472	155.262	132.777	65.322	31.496	589.098	14.147	719.788
1901	47.911	37.156	38.477	123.544	24.600	51.872	136.389	159.952	136.370	71.063	34.930	615.176		738.720
1902	49.131	37.478	39.199	125.808	25.056	53.046	138.047	161.926	137.598	72.015	35.948	623.636		749.444
1903	50.351	37.800	39.921	128.072	25.512	54.220	139.705	163.900	138.826	72.967	36.966	632.096		760.168
1904	51.571	38.122	40.643	130.336	25.968	55.394	141.363	165.874	140.054	73.919	37.984	640.556		770.892
1905	52.791	38.444	41.365	132.600	26.424	56.568	143.021	167.848	141.282	74.871	39.002	649.016		781.616
1906	54.012	38.769	42.089	134.870	26.884	57.739	144.683	169.821	141.913	75.821	40.017	656.878		791.748
1907	57.898	39.360	43.717	140.975	26.528	59.064	147.261	172.497	144.120	78.535	42.465	670.470		811.445
1908	61.784	39.951	45.345	147.080	26.168	60.389	149.839	175.173	146.327	81.249	44.913	684.058		831.138
1909	65.670	40.542	46.973	153.185	25.808	61.714	152.417	177.849	148.534	83.963	47.361	697.646		850.831
1910	69.556	41.133	48.601	159.290	25.448	63.039	154.995	180.525	150.741	86.677	49.809	711.234		870.524
1911	74.122	42.376	49.592	166.090	25.600	65.012	157.239	181.747	152.581	91.057	52.324	725.560		891.650
1912	79.363	44.270	49.953	173.586	26.264	67.637	159.149	181.516	154.052	97.100	54.905	740.623		914.209
1913	84.605	46.164	50.314	181.083	26.928	70.262	161.059	181.285	155.523	103.143	57.486	755.686		936.769
1914	89.846	48.058	50.675	188.579	27.592	72.887	162.969	181.054	156.994	109.186	60.067	770.749		959.328
1915	92.943	48.904	51.499	193.346	28.188	75.920	167.300	181.243	160.329	109.986	59.606	782.572		975.918
1916	93.895	48.617	52.789	195.301	28.719	79.358	174.355	181.854	165.525	105.541	56.102	791.454		986.755
1917	94.479	48.485	53.338	196.302	28.958	80.676	176.681	181.898	167.086	102.776	54.550	792.625		988.927
1918	95.133	48.551	52.762	196.446	28.796	78.276	172.169	180.328	160.858	99.524	55.756	775.707		972.153
1919	95.787	48.617	52.186	196.590	28.634	75.876	167.657	178.758	154.630	96.272	56.962	758.789		955.379
1920	96.441	48.680	51.610	196.731	28.472	73.436	163.145	177.188	148.402	93.020	58.168	741.831		938.562
1921	97.861	49.250	51.412	198.523	28.576	72.704	161.112	176.407	145.296	91.566	59.156	734.817		933.340
1922	100.371	49.994	51.602	201.967	28.891	73.561	161.572	176.407	145.296	91.902	59.930	737.559		939.526
1923	102.881	50.738	51.792	205.411	29.206	74.418	162.032	176.407	145.296	92.238	60.704	740.301		945.712
1924	105.391	51.482	51.982	208.855	29.521	75.275	162.492	176.407	145.296	92.574	61.478	743.043		951.898

A kerületi népszámokban foglaltatik. — Ist in den
Volkszahlen der Bezirke enthalten.

25. A házassók korviszonyai. — Altersverhältnisse der Eheschliessenden.

Év — Jahr	Absolut számok — Absolute Zahlen																	
	Vőlegény kora — Alter des Bräutigams									Menyasszony kora — Alter der Braut								
	—20	20—25 ¹⁾	25—30 ²⁾	30—40	40—50	50—60	60—	Ismeretl. Unbek.	Összesen Zusam.	—17	17—20	20—25 ¹⁾	25—30 ²⁾	30—40	40—50	50—	Ismeretl. Unbek.	Összesen Zusam.
1874	10	469	1.033	674	230	82	28	—	2.526	103	505	717	568	441	156	36	—	2.526
1875	4	466	1.043	630	192	75	19	—	2.429	85	473	726	573	419	127	26	—	2.429
1876	1	422	1.027	646	212	85	19	—	2.412	70	454	705	613	406	133	31	—	2.412
1877	6	351	993	640	204	87	14	—	2.295	80	384	686	604	382	131	28	—	2.295
1878	1	322	1.026	674	228	94	29	—	2.374	60	463	632	656	405	130	28	—	2.374
1879	3	413	1.252	800	221	102	31	—	2.822	67	431	782	836	508	164	34	—	2.822
1880	6	409	1.313	807	230	100	29	—	2.894	82	494	821	802	502	153	40	—	2.894
1881	5	512	1.337	895	282	98	32	—	3.161	101	460	898	973	514	171	44	—	3.161
1882	—	273	1.591	1.100	294	128	33	—	3.419	23	350	966	1.124	690	218	48	—	3.419
1883	—	296	1.687	1.142	314	119	55	—	3.613	27	355	1.032	1.161	754	206	78	—	3.613
1884	2	294	1.762	1.312	392	150	40	—	3.952	39	395	1.078	1.268	814	276	82	—	3.952
1885	—	312	1.815	1.265	330	123	59	—	3.904	42	472	1.049	1.213	802	273	53	—	3.904
1886	3	280	1.848	1.281	340	111	48	—	3.911	47	449	1.059	1.300	789	213	54	—	3.911
1887	—	625	1.527	1.255	363	119	46	—	3.935	35	445	1.295	1.017	821	259	63	—	3.935
1888	1	617	1.509	1.244	319	129	55	—	3.874	51	458	1.274	1.019	809	195	68	—	3.874
1889	2	496	1.588	1.270	356	125	37	—	3.874	43	423	1.323	968	820	219	78	—	3.874
1890	3	512	1.640	1.380	400	127	48	—	4.110	54	461	1.368	1.019	881	239	88	—	4.110
1891	—	554	1.699	1.542	394	135	65	—	4.389	43	492	1.505	1.061	951	255	82	—	4.389
1892	2	643	1.876	1.540	428	152	61	—	4.702	37	521	1.604	1.157	987	291	105	—	4.702
1893	—	764	2.321	1.733	482	164	52	—	5.516	60	585	1.930	1.345	1.149	341	106	—	5.516
1894	1	873	2.452	1.776	529	182	65	—	5.878	69	652	2.080	1.424	1.170	355	128	—	5.878
1895	1	798	2.655	1.918	548	215	75	—	6.210	57	602	2.136	1.522	1.335	414	144	—	6.210
1896	11	1.037	2.416	1.510	429	154	65	4	5.626	71	742	2.062	1.290	1.050	305	93	13	5.626
1897	2	1.124	2.623	1.606	464	153	46	—	6.018	100	744	2.243	1.441	1.084	312	93	1	6.018
1898	2	1.335	2.634	1.573	465	167	58	—	6.234	95	783	2.336	1.506	1.078	331	105	—	6.234
1899	2	1.335	2.815	1.728	437	178	69	—	6.564	95	812	2.427	1.596	1.191	340	99	4	6.564
1900	1	1.235	2.648	1.699	488	188	68	—	6.327	74	750	2.336	1.511	1.158	358	138	2	6.327
1901	8	1.163	2.659	1.768	537	222	84	—	6.441	72	768	2.319	1.612	1.150	386	132	2	6.441
1902	3	1.135	2.781	1.740	480	203	77	1	6.420	81	681	2.338	1.625	1.206	371	118	—	6.420
1903	4	1.049	2.634	1.861	544	183	82	1	6.358	89	662	2.230	1.668	1.206	396	107	—	6.358
1904	7	1.210	2.899	2.054	612	222	92	1	7.097	71	776	2.531	1.752	1.365	442	159	1	7.097
1905	9	1.240	2.873	2.051	648	246	84	—	7.151	79	771	2.482	1.823	1.396	454	143	3	7.151
1906	12	1.302	2.957	2.271	681	246	95	—	7.564	75	778	2.734	1.941	1.416	471	149	—	7.564
1907	16	1.722	3.235	2.269	663	220	90	1	8.216	79	915	3.033	2.126	1.469	440	153	1	8.216
1908	19	1.670	3.251	2.315	685	283	94	—	8.317	112	931	2.996	2.013	1.619	485	161	—	8.317
1909	8	1.569	3.232	2.224	699	299	108	—	8.139	96	909	2.912	1.992	1.555	484	191	—	8.139
1910	13	1.576	3.191	2.348	720	320	107	—	8.275	96	978	2.871	1.971	1.670	495	194	—	8.275
1911	20	1.893	3.443	2.336	719	328	101	—	8.840	117	1.074	3.165	2.108	1.695	482	199	—	8.840
1912	20	1.816	3.779	2.508	752	315	98	—	9.288	121	1.137	3.299	2.304	1.786	456	185	—	9.288
1913	54	2.061	3.461	2.314	731	294	125	—	9.040	114	1.178	3.303	2.146	1.645	469	185	—	9.040
1914	64	2.226	3.785	2.803	819	325	122	—	10.144	113	1.091	3.495	2.471	2.106	653	215	—	10.144
1915	172	1.725	2.344	2.118	876	264	115	—	7.614	84	762	2.448	1.666	1.777	635	242	—	7.614
1916	112	1.621	1.946	1.603	813	319	123	—	6.537	72	676	2.263	1.397	1.332	555	242	—	6.537
1917	110	1.439	2.212	1.764	715	328	123	—	6.691	49	655	2.527	1.543	1.284	468	165	—	6.691
1918	158	1.882	2.966	2.486	944	436	169	—	9.041	75	798	3.366	2.314	1.727	545	216	—	9.041
1919	508	5.769	7.344	6.344	1.963	769	245	—	22.942	236	2.521	8.928	5.854	3.891	1.112	400	—	22.942
1920	150	2.548	3.576	3.696	1.101	420	186	—	11.677	75	1.162	4.119	3.107	2.359	632	223	—	11.677
1921	98	2.144	3.303	3.472	1.129	477	196	—	10.819	78	930	3.615	2.949	2.364	649	234	—	10.819
1922	116	2.511	3.429	3.538	1.158	480	212	—	11.444	73	1.018	3.822	3.171	2.462	643	255	—	11.444
1923	106	2.512	3.361	3.206	1.133	442	200	—	10.960	91	1.063	3.713	2.923	2.331	621	218	—	10.960

¹⁾ Az 1882—86. években e csoport a 20—24 koréveket foglalja magában.
²⁾ „ 1882—86. „ „ „ 24—30 „ „ „ „

¹⁾ In den Jahren 1882—86 umfasst diese Gruppe die Altersjahre 20—24.
²⁾ „ „ „ 1882—86 „ „ „ „

Év — Jahr	Százalékokban — In Procenten																Átlagos házasságkor Durchschnittl. Trauungsalter			
	Vőlegény kora — Alter des Bräutigams								Menyasszony kora — Alter der Braut								Vőlegény Bräutigam		Menyasszony Braut	
	—20	20—25 ¹⁾	25—30 ²⁾	30—40	40—50	50—60	60—	Ismeretl. Unbek.	—17	17—20	20—25 ¹⁾	25—30 ²⁾	30—40	40—50	50—	Ismeretl. Unbek.	protogam	palingam	protogam	palingam
1874	0.4	18.6	40.9	26.7	9.1	3.2	1.1	—	4.1	20.0	28.4	22.5	17.4	6.2	1.4	—				
1875	0.2	19.2	42.9	25.9	7.9	3.1	0.8	—	3.5	19.5	29.9	23.6	17.2	5.2	1.1	—				
1876	0.0	17.5	42.6	26.8	8.8	3.5	0.8	—	2.9	18.8	29.2	25.4	16.8	5.5	1.4	—				
1877	0.3	15.2	43.3	27.9	8.9	3.8	0.6	—	3.5	16.7	29.9	26.3	16.6	5.7	1.3	—				
1878	0.0	13.5	43.2	28.4	9.6	4.0	1.3	—	2.5	19.5	26.6	27.6	17.1	5.5	1.2	—				
1879	0.1	14.6	44.4	28.4	7.8	3.6	1.1	—	2.4	15.3	27.7	29.6	18.0	5.8	1.2	—				
1880	0.2	14.2	45.4	27.9	7.9	3.4	1.0	—	2.8	17.1	28.4	27.7	17.3	5.3	1.4	—				
1881	0.2	16.2	42.3	28.3	8.9	3.1	1.0	—	3.2	14.5	28.4	30.8	16.3	5.4	1.4	—				
1882	—	8.0	46.5	32.2	8.6	3.7	1.0	—	0.7	10.2	28.2	32.9	20.2	6.4	1.4	—				
1883	—	8.2	46.7	31.6	8.7	3.3	1.5	—	0.8	9.8	28.6	32.1	20.9	5.7	2.1	—				
1884	0.1	7.4	44.6	33.2	9.9	3.8	1.0	—	1.0	10.0	27.3	32.1	20.6	7.0	2.0	—				
1885	—	8.0	46.5	32.4	8.4	3.2	1.5	—	1.1	12.1	26.9	31.1	20.5	7.0	1.3	—				
1886	0.1	7.1	47.3	32.8	8.7	2.8	1.2	—	1.2	11.5	27.1	33.2	20.2	5.4	1.4	—				
1887	—	15.9	38.8	31.9	9.2	3.0	1.2	—	0.9	11.3	32.9	25.9	20.9	6.6	1.5	—	29.8	42.7	26.2	38.3
1888	0.0	15.9	39.0	32.1	8.3	3.3	1.4	—	1.3	11.8	32.9	26.3	20.9	5.1	1.7	—	29.6	43.6	26.0	37.5
1889	0.1	12.8	40.9	32.8	9.2	3.2	1.0	—	1.1	10.9	34.1	25.0	21.2	5.7	2.0	—	30.0	42.5	26.1	38.0
1890	0.1	12.5	39.9	33.6	9.7	3.1	1.1	—	1.3	11.2	33.3	24.8	21.4	5.8	2.2	—	30.1	42.5	26.2	38.1
1891	—	12.6	38.7	35.1	9.0	3.1	1.5	—	1.0	11.2	34.4	24.1	21.7	5.8	1.8	—	29.6	42.5	26.3	38.7
1892	0.0	13.8	39.9	32.7	9.1	3.2	1.3	—	0.8	11.1	34.1	24.6	21.0	6.2	2.2	—	30.0	42.6	26.4	37.8
1893	—	13.8	42.1	31.4	8.7	3.0	1.0	—	1.1	10.6	35.0	24.4	20.8	6.2	1.9	—	29.4	41.2	25.7	37.8
1894	0.0	14.8	41.8	30.2	9.0	3.1	1.1	—	1.2	11.1	35.4	24.2	19.9	6.0	2.2	—	29.4	42.2	25.6	38.2
1895	0.0	12.8	42.8	30.9	8.8	3.5	1.2	—	0.9	9.7	34.4	24.5	21.5	6.7	2.3	—	29.7	42.2	25.8	37.9
1896	0.2	18.3	43.0	26.9	7.6	2.7	1.2	0.1	1.3	13.2	36.6	22.9	18.7	5.4	1.7	0.2	28.8	41.2	25.2	38.0
1897	0.0	18.7	43.6	26.7	7.7	2.5	0.8	—	1.7	12.3	37.3	24.0	18.0	5.2	1.5	0.0				
1898	0.0	21.4	42.3	25.2	7.5	2.7	0.9	—	1.5	12.6	37.4	24.2	17.3	5.3	1.7	—	29.1	43.3	25.0	38.5
1899	0.0	20.3	42.9	26.3	6.7	2.7	1.1	—	1.4	12.4	37.0	24.3	18.1	5.2	1.5	0.1	28.6	43.9	26.3	38.0
1900	0.0	19.5	41.9	26.8	7.7	3.0	1.1	—	1.2	11.9	36.8	23.9	18.3	5.7	2.2	0.0	28.9	43.9	26.5	40.0
1901	0.1	18.1	41.3	27.5	8.3	3.4	1.3	—	1.1	11.9	36.0	25.0	17.9	6.0	2.1	0.0	29.2	43.8	26.5	39.1
1902	0.0	17.7	43.4	27.4	7.5	2.9	1.1	0.0	1.3	10.6	36.4	25.3	18.8	5.8	1.8	—	29.2	44.0	26.1	38.4
1903	0.1	16.4	41.4	29.3	8.6	2.9	1.3	0.0	1.4	10.3	35.1	26.2	19.0	6.3	1.7	—	29.5	43.1	26.2	38.1
1904	0.1	17.0	40.9	28.9	8.7	3.1	1.3	0.0	1.0	10.9	35.7	24.7	19.3	6.2	2.2	0.0	29.5	43.6	26.1	38.2
1905	0.1	17.4	40.2	28.7	9.1	3.4	1.1	—	1.1	10.8	34.7	25.5	19.5	6.4	2.0	0.0	29.5	42.6	26.3	39.0
1906	0.1	17.3	39.1	30.0	9.0	3.2	1.3	—	1.0	10.3	36.1	25.7	18.7	6.2	2.0	—	29.6	43.2	26.3	37.9
1907	0.2	20.9	39.4	27.6	8.1	2.7	1.1	0.0	1.0	11.1	36.9	25.9	17.9	5.3	1.9	0.0	28.6	41.5	25.4	37.5
1908	—	20.3	39.1	27.9	8.2	3.4	1.1	—	1.4	11.2	36.0	24.2	19.5	5.8	1.9	—				
1909	—	19.3	39.7	27.3	8.7	3.7	1.3	—	1.2	11.2	35.8	24.5	19.1	5.9	2.3	—				
1910	—	19.2	38.5	28.4	8.7	3.9	1.3	—	1.2	11.8	34.7	23.8	20.2	6.0	2.3	—				
1911	—	21.6	39.0	26.5	8.1	3.7	1.1	—	1.3	12.2	35.8	23.9	19.2	5.4	2.2	—				
1912	—	19.8	40.6	27.0	8.1	3.4	1.1	—	1.3	12.2	35.5	24.8	19.2	4.9	2.1	—				
1913	0.6	22.8	38.3	25.6	8.1	3.2	1.4	—	1.1	13.0	37.4	23.5	18.0	5.0	2.0	—				
1914	0.6	22.0	37.3	27.6	8.1	3.2	1.2	—	1.1	10.8	34.4	24.4	20.8	6.4	2.1	—				
1915	2.2	22.7	30.7	27.8	11.5	3.5	1.6	—	1.1	10.0	32.2	21.9	23.3	8.3	3.2	—				
1916	1.7	24.8	29.7	24.6	12.4	4.9	1.9	—	1.1	10.3	34.8	21.3	20.3	8.6	3.6	—				
1917	1.6	21.6	33.0	26.4	10.7	4.9	1.8	—	0.7	9.7	37.8	23.1	19.2	7.0	2.5	—				
1918	1.7	20.8	32.8	27.5	10.5	4.8	1.9	—	0.8	8.8	37.2	25.7	19.1	6.0	2.4	—				
1919	2.2	25.1	32.0	27.6	8.6	3.4	1.1	—	1.0	11.0	39.0	25.5	17.0	4.8	1.7	—				
1920	1.2	21.8	30.7	31.7	9.4	3.6	1.6	—	0.6	9.7	35.2	26.5	21.0	5.3	1.7	—				
1921	0.9	19.8	30.5	32.2	10.4	4.4	1.8	—	0.7	8.6	33.4	27.3	21.8	6.0	2.2	—	29.7	42.7	26.3	36.4
1922	1.0	21.9	30.0	30.9	10.1	4.2	1.9	—	7.0	8.9	33.4	27.7	21.5	5.6	2.2	—	29.4	42.5	26.0	36.4
1923	0.9	22.9	30.7	29.3	10.4	4.0	1.8	—	0.8	9.7	33.9	26.7	21.2	5.7	2.0	—	29.1	42.2	25.5	36.1

1) Jegyzeteket lásd a 30-ik oldalon.

2) Siehe die Fussnoten auf Seite 30.

26. A házassók családi állapota. — Familienstand der Getrauten.

Év Jahr	Vőlegény — Bräutigam													A házasságkötések közül volt — Unter den Eheschliessungen waren				Ezer házasodó Unter 1000 getrauten				
	nőtlen — ledig				özvegy -- verwitwet				elvált — geschieden				összesen — zusammen				általában überhaupt		1000 közül v. 1000		férfi Männern	nő Frauen
	Menyasszony — Braut													tisztan — rein				közül volt özv. waren Wittw.				
	hajadon ledig	özvegy verwitwet	elvált geschieden	összesen zusammen	hajadon ledig	özvegy verwitwet	elvált geschieden	összesen zusammen	hajadon ledig	özvegy verwitwet	elvált geschieden	összesen zusammen	hajadon ledig	özvegy verwitwet	elvált geschieden	összesen zusammen	proto-gam		palin-gam	proto-gam	palin-g	
1874	1.840	202	22	2.064	317	130	—	447	14	1	—	15	2.171	333	22	2.526	1.840	131	729	53	177	132
1875	1.851	172	11	2.034	270	103	2	375	16	3	1	20	2.137	278	14	2.429	1.851	109	762	44	154	114
1876	1.803	177	14	1.994	282	108	7	397	17	1	3	21	2.102	286	24	2.412	1.803	119	747	50	164	119
1877	1.723	152	24	1.899	259	91	7	357	27	9	3	39	2.009	252	34	2.295	1.723	110	751	48	155	110
1878	1.776	158	18	1.952	269	131	7	407	12	2	1	15	2.057	291	26	2.374	1.776	141	748	59	171	123
1879	2.150	199	15	2.364	296	125	5	426	24	5	3	32	2.470	329	23	2.822	2.150	138	762	49	151	117
1880	2.212	208	20	2.440	295	118	7	420	30	3	1	34	2.537	329	28	2.894	2.212	129	764	45	145	114
1881	2.444	200	14	2.658	330	128	6	464	26	7	6	39	2.800	335	26	3.161	2.444	147	773	47	147	106
1882	2.689	236	15	2.940	305	128	11	444	30	4	1	35	3.024	368	27	3.419	2.689	144	788	41	130	108
1883	2.852	236	27	3.115	333	134	6	473	18	3	4	25	3.203	373	37	3.613	2.852	147	789	41	131	103
1884	3.091	274	33	3.398	360	147	8	515	26	9	4	39	3.477	430	45	3.952	3.091	168	782	42	130	109
1885	3.099	240	27	3.366	337	144	10	491	30	15	2	47	3.466	399	39	3.904	3.099	171	791	44	126	102
1886	3.137	223	29	3.389	356	129	9	494	21	5	2	28	3.514	357	40	3.911	3.137	145	802	37	126	91
1887	3.108	221	32	3.361	349	145	12	506	50	13	5	68	3.507	379	49	3.935	3.108	175	790	44	129	96
1888	3.081	209	51	3.341	304	141	13	458	60	6	9	75	3.445	356	73	3.874	3.081	169	795	44	118	92
1889	3.056	215	43	3.314	363	131	11	505	45	8	2	55	3.464	354	56	3.874	3.056	152	789	39	130	91
1890	3.232	247	39	3.518	368	148	15	531	41	15	5	61	3.641	410	59	4.110	3.232	183	786	44	129	100
1891	3.513	218	44	3.775	384	150	11	545	58	9	2	69	3.955	377	57	4.389	3.513	172	800	39	124	86
1892	3.720	263	45	4.028	408	156	16	580	74	14	6	94	4.202	433	67	4.702	3.720	192	791	31	123	92
1893	4.421	306	54	4.781	463	168	13	644	79	6	6	91	4.963	480	73	5.516	4.770	222	802	35	117	87
1894	4.770	317	59	5.146	444	177	23	644	66	13	9	88	5.280	507	91	5.878	4.421	193	812	38	109	86
1895	5.035	347	68	5.450	436	195	13	644	85	24	7	116	5.556	566	88	6.210	5.035	239	811	38	104	91
1896	4.695	234	41	4.970	425	150	15	590	49	11	6	66	5.169	395	62	5.626	4.695	182	835	32	105	70
1897	5.076	280	47	5.403	411	137	10	558	40	12	5	57	5.527	429	62	6.018	5.076	164	844	27	93	71
1898	5.288	256	62	5.606	403	158	12	573	43	8	4	55	5.734	422	78	6.234	5.288	182	848	29	92	68
1899	5.464	295	76	5.835	458	143	24	625	83	17	4	104	6.005	455	104	6.564	5.464	188	832	29	95	69
1900	5.222	262	83	5.567	436	165	17	618	110	18	14	142	5.768	445	114	6.327	5.222	214	825	34	98	70
1901	5.310	247	102	5.659	448	173	26	647	107	18	10	135	5.865	438	138	6.441	5.310	227	825	35	100	68
1902	5.269	263	122	5.654	463	140	23	626	114	17	9	140	5.846	420	154	6.420	5.269	189	821	29	97	65
1903	5.110	265	109	5.484	489	164	26	679	144	35	16	195	5.743	464	151	6.358	5.100	241	803	38	107	72
1904	5.673	285	146	6.104	547	185	29	761	168	41	23	232	6.388	511	198	7.097	5.673	278	799	39	107	72
1905	5.707	286	131	6.124	572	170	38	780	187	46	14	247	6.466	502	183	7.151	5.707	268	798	37	109	70
1906	6.006	276	167	6.449	599	207	40	846	204	38	27	269	6.809	521	234	7.564	6.006	312	794	41	112	69
1907	6.604	306	204	7.114	603	180	38	821	209	37	35	281	7.416	523	277	8.216	6.604	290	803	35	100	64
1908	6.525	315	213	7.053	600	193	60	853	302	60	49	411	7.427	568	322	8.317	6.525	362	785	44	103	68
1909	6.332	330	248	6.910	596	217	65	878	252	63	36	351	7.180	610	349	8.139	6.332	381	778	47	108	75
1910	6.395	323	262	6.980	595	235	78	908	288	44	55	387	7.278	602	395	8.275	6.395	412	773	64	110	73
1911	6.944	318	287	7.549	577	195	69	841	307	88	55	450	7.828	601	411	8.840	6.944	407	786	46	95	68
1912	7.278	310	344	7.932	613	194	67	874	350	75	57	482	8.241	579	468	9.288	7.278	393	784	42	94	62
1913	7.046	306	310	7.662	582	201	65	848	384	76	70	530	8.012	583	445	9.040	7.046	412	779	46	94	64
1914	8.027	346	340	8.713	586	217	70	873	410	83	65	558	9.023	646	475	10.144	8.027	435	791	43	86	64
1915	8.579	345	294	6.518	440	167	63	670	290	64	72	426	6.609	576	429	7.614	5.879	366	772	48	88	76
1916	5.003	276	239	5.518	403	202	62	667	236	67	49	352	5.642	545	350	6.537	5.003	380	765	58	102	83
1917	5.034	277	222	5.533	521	209	62	792	233	73	60	366	5.788	559	344	6.691	5.034	404	752	60	118	84
1918	6.795	393	279	7.467	713	305	92	1.110	336	63	65	464	7.844	761	436	9.041	6.795	525	752	58	123	84
1919	17.482	1.009	876	19.367	1.238	518	164	1.920	1.169	251	235	1.655	19.889	1.778	1.275	22.942	17.482	1.168	760	51	84	77
1920	8.575	601	420	9.596	800	352	128	1.280	540	150	111	801	9.915	1.103	659	11.677	8.575	741	734	64	110	95
1921	7.662	541	490	8.693	720	403	106	1.229	610	158	129	897	8.992	1.102	725	10.819	7.662	796	708	74	114	104
1922	8.011	571	586	9.168	742	337	132	1.211	725	171	169	1.065	9.478	1.079	887	11.444	8.011	809	700	71	106	92
1923	7.745	521	563	8.829	607	316	102	1.025	742	181	183	1.106	9.094	1.018	848	10.960	7.745	782	707	71	94	93

27. A házassók hitfelekezete. — Confession der Eheschliessenden.

Év — Jahr	Házasságkötések Eheschliessungen	Völegény hitfelekezete Confession des Bräutigams										Menyasszony hitfelekezete Confession der Braut										Vegyes házasságok Gemischte Ehen	
		Róm. kath. Röm. kath.	Gör. kath. Griech. kath.	Gör. keleti Griech. orient.	Ag. evang. Protest. A. C.	Református Reformierte	Unitárius Unitarier	Izraelita Israeliten	Egyéb Sonstige	Felekez. nélk. Confessionstl.	Róm. kath. Röm. kath.	Gör. kath. Griech. kath.	Gör. keleti Griech. orient.	Ag. evang. Protest. A. C.	Református Reformierte	Unitárius Unitarier	Izraelita Israeliten	Egyéb Sonstige	Felekez. nélk. Confessionstl.	Összesen Zusammen	%		
1874	2.526																					Adatok hiányoznak.	
1875	2.429																					Adatok hiányoznak.	
1876	2.412																					Angaben fehlen.	
1877	2.295																					398 17.3	
1878	2.374																					422 17.8	
1879	2.822	Adatok hiányoznak.										Adatok hiányoznak.										494 17.5	
1880	2.894	Angaben fehlen.										Angaben fehlen.										470 16.2	
1881	3.161																					561 17.7	
1882	3.419																					553 16.2	
1883	3.613																					680 18.8	
1884	3.952																					814 20.6	
1885	3.904																					711 18.2	
1886	3.911																					732 18.7	
1887	3.935	2.616	19	29	258	348	17	648	—	—	2.728	16	14	245	270	14	648	—	—	712 18.1			
1888	3.874	2.585	18	16	292	353	14	596	—	—	2.722	12	9	254	267	14	596	—	—	784 20.2			
1889	3.874	2.579	36	26	277	324	7	625	—	—	2.688	17	12	241	282	9	625	—	—	758 19.6			
1890	4.110	2.663	35	24	302	387	23	676	—	—	2.787	14	14	276	323	20	676	—	—	856 20.8			
1891	4.389	2.875	22	22	318	412	16	724	—	—	2.986	24	14	284	344	13	724	—	—	864 19.7			
1892	4.702	3.092	31	33	363	439	34	710	—	—	3.235	28	19	310	368	32	710	—	—	990 21.1			
1893	5.516	3.624	37	18	421	459	40	917	—	—	3.764	20	14	361	401	39	917	—	—	1.131 20.5			
1894	5.878	3.945	28	30	403	535	46	891	—	—	4.066	33	14	400	443	31	891	—	—	1.234 21.0			
1895	6.210	4.201	38	15	382	404	39	1.131	—	—	4.069	49	24	406	505	45	1.111	—	1	1.272 20.5			
1896	5.626	3.412	40	45	374	475	16	1.259	—	—	5.532	46	13	306	448	8	1.269	—	4	1.449 25.8			
1897	6.018	3.578	55	39	404	592	12	1.332	—	—	6.788	39	19	350	471	7	1.338	—	6	1.480 24.6			
1898	6.234	3.860	71	37	386	546	11	1.318	—	—	5.402	48	19	354	468	9	1.304	2	5	1.486 24.7			
1899	6.564	4.090	65	58	413	624	10	1.298	3	—	3.428	73	17	373	528	10	1.277	1	5	1.711 26.1			
1900	6.327	3.930	69	56	403	607	7	1.243	2	10	4.078	78	31	382	521	5	1.229	—	3	1.678 26.5			
1901	6.441	3.894	67	49	412	646	11	1.349	2	11	4.091	54	29	365	540	8	1.349	1	4	1.647 25.6			
1902	6.420	3.846	68	62	408	611	14	1.405	2	4	4.056	60	20	367	520	10	1.383	—	4	1.705 26.6			
1903	6.358	3.815	69	56	398	674	17	1.320	3	6	4.046	51	17	372	541	14	1.312	1	4	1.736 27.3			
1904	7.097	4.278	68	80	453	718	12	1.475	1	12	4.494	78	25	374	642	12	1.467	3	2	1.947 27.4			
1905	7.151	4.301	82	77	437	779	19	1.449	1	6	4.549	85	35	392	627	11	1.448	1	3	1.972 27.6			
1906	7.564	4.466	78	77	429	852	19	1.635	3	5	4.756	81	23	419	674	13	1.593	3	2	2.101 27.8			
1907	8.216	4.865	86	106	480	989	11	1.664	4	11	5.159	97	41	417	808	30	1.660	4	—	2.204 26.8			
1908	8.317	4.846	94	96	527	977	19	1.744	4	10	5.141	88	39	446	848	19	1.727	1	8	2.464 29.6			
1909	8.139	4.821	87	73	466	924	28	1.727	2	11	5.078	91	39	440	734	29	1.717	3	8	2.335 28.7			
1910	8.275	4.826	80	119	526	936	16	1.758	3	11	5.123	114	38	444	785	28	1.733	6	4	2.414 29.2			
1911	8.840	5.172	93	112	539	1.047	29	1.827	3	18	5.468	121	34	459	901	19	1.825	3	10	2.677 30.3			
1912	9.288	5.331	105	125	560	1.142	37	1.971	4	13	5.739	116	47	471	947	33	1.927	—	8	2.836 30.5			
1913	9.040	5.165	118	107	590	1.152	38	1.846	5	19	5.558	132	56	487	926	36	1.829	7	9	2.894 32.0			
1914	10.144	5.958	168	145	634	1.306	43	1.867	7	16	6.366	186	77	571	1.131	48	1.754	2	9	3.479 34.3			
1915	7.614	4.740	148	113	397	930	30	1.243	7	6	4.958	173	59	408	868	35	1.094	6	13	2.641 34.7			
1916	6.537	3.841	126	110	407	800	23	1.217	5	8	4.085	143	53	339	758	39	1.109	—	11	2.269 34.7			
1917	6.691	3.819	111	92	393	809	26	1.426	11	44	0.69	125	43	346	725	29	1.347	3	4	2.273 34.0			
1918	9.041	5.004	135	127	556	1.046	23	2.131	10	9	5.411	156	54	439	971	30	1.974	1	5	3.041 33.6			
1919	9.22.942	4.923	146	135	466	1.028	29	2.219	17	9	5.345	155	46	419	870	26	2.105	3	3	2.917 12.7			
1920	11.677	6.435	177	129	632	1.457	55	2.778	7	7	6.922	167	64	570	1.263	62	2.621	5	3	3.834 32.8			
1921	10.819	6.082	132	91	619	1.415	44	2.409	15	12	6.399	158	44	523	1.313	55	2.314	7	6	3.590 33.2			
1922	11.444	6.488	153	92	665	1.506	63	2.469	5	3	6.814	188	82	575	1.313	57	2.407	4	4	3.955 34.6			
1923	10.960	6.046	149	85	662	1.530	51	2.429	14	4	6.467	154	66	556	1.291	38	2.383	1	4	3.840 35.0			

1) Ebből 13.970 ismeretlen vallású eset, mivel a kommunizmus ideje alatt az anyakönyvi hivatalok a házassók vallását nem jegyezték fel.

1) Hierunter 13.970 Fälle, in denen die Confession der Getauften nicht bekannt ist, da zur Zeit des Communismus die Matrikelämter die Confession nicht eintrugen.

28. Keresztény-izraelita házasságok. — Eheschliungen zwischen Christen und Israeliten.

Év — Jahr	Izraelita vőlegények — Israelit. Bräutigame mit							Izraelita menyasszonyok — Isr. Bräute mit							Mindössze Insgesamt	100 házasságkötés közül volt Unter 100 Eheschliess. waren				
	Róm. kath. Róm. kath.	Gör. kath. Griech. kath.	Gör. keleti Griech. orient.	Ag. evang. Protest. A. C.	Református Reformierte	Unitárius Unitarier	Egyéb Sonstige	Összesen Zusammen	Róm. kath. Róm. kath.	Gör. kath. Griech. kath.	Gör. keleti Griech. orient.	Ag. evang. Protest. A. C.	Református Reformierte	Unitárius Unitarier		Egyéb Sonstige	Összesen Zusammen	a vőlegény Bräutigame	a meny- asszony Bräute	Összesen Zusammen
1895	47	—	—	5	2	—	—	54	24	1	—	4	5	1	—	35	89	0.8	0.6	1.4
1896	98	1	—	7	11	1	—	118	99	2	—	8	8	—	—	127	245	2.1	2.2	4.3
1897	50	2	—	6	7	1	—	66	55	1	—	3	11	2	—	72	138	1.1	1.2	2.3
1898	60	—	—	10	10	—	—	80	46	—	2	7	10	—	—	65	145	1.3	1.0	2.3
1899	81	1	—	8	8	1	—	99	57	—	2	12	8	—	1	80	179	1.5	1.2	2.7
1900	77	3	3	11	10	—	—	104	60	3	3	11	11	—	—	88	192	1.6	1.4	3.0
1901	70	—	—	10	7	—	—	87	62	—	1	12	7	—	—	82	169	1.3	1.3	2.6
1902	103	—	3	11	12	—	—	129	83	1	1	7	15	—	1	108	237	2.0	1.6	3.6
1903	93	1	—	6	10	—	—	110	77	1	2	7	12	—	—	99	209	1.7	1.5	3.2
1904	91	1	1	8	13	2	—	116	74	2	1	11	13	—	—	101	217	1.6	1.4	3.0
1905	89	4	3	9	8	—	—	113	80	3	—	9	18	1	—	111	224	1.6	1.5	3.1
1906	115	3	2	19	16	—	—	155	82	3	1	10	16	—	—	112	267	2.0	1.5	3.5
1907	132	3	4	14	15	—	—	168	111	1	2	22	22	—	—	158	330	2.0	2.0	4.0
1908	139	2	3	14	16	1	—	175	100	5	4	21	28	—	—	158	333	2.1	1.9	4.0
1909	136	1	3	13	19	1	—	173	124	—	4	9	24	—	—	161	334	2.1	2.0	4.1
1910	141	3	2	18	18	—	—	182	107	—	5	14	27	—	—	153	335	2.2	1.8	4.0
1911	151	5	2	19	18	—	—	195	135	6	4	18	24	2	—	189	384	2.2	2.1	4.3
1912	178	1	1	18	30	—	—	228	127	3	6	18	29	—	—	183	411	2.5	1.9	4.4
1913	171	5	4	24	31	1	2	238	141	4	5	23	44	—	—	217	455	2.6	2.4	5.0
1914	232	5	2	28	48	1	—	316	140	6	2	24	23	1	1	197	513	3.1	1.9	5.0
1915	230	6	3	28	44	1	—	312	125	4	3	13	28	—	—	173	485	4.0	2.4	6.4
1916	197	6	3	21	35	2	—	264	114	5	1	17	21	—	—	158	422	4.0	2.4	6.4
1917	202	4	3	29	32	—	—	270	126	6	7	14	36	1	—	190	460	4.0	2.8	6.8
1918	308	6	3	23	59	2	—	401	156	7	7	23	49	1	1	244	645	4.4	2.7	7.1
1919	266	12	5	29	37	3	6	358	173	2	6	13	43	1	2	240	598	1.5	1.1	2.6
1920	318	11	4	29	48	3	2	415	181	7	4	24	42	—	—	259	674	3.5	2.2	5.7
1921	275	3	4	29	44	1	3	359	173	3	7	23	50	1	7	264	623	3.3	2.4	5.7
1922	304	6	1	19	48	6	2	386	224	6	1	29	60	2	2	324	710	3.4	2.8	6.2
1923	272	7	10	23	57	3	—	372	232	5	3	29	68	2	—	339	711	3.4	3.1	6.5

29. A házasságok nemzetisége. — Nationalität der Eheschliessenden.

Év — Jahr	Házasságkötés- Eheschliungen	Vőlegény nemzetisége — Nationalität des Bräutigams														Menyasszony nemzetisége — Nationalität der Braut													
		Magyar Ungarn	Német Deutsche	Tót Slowaken	Oláh Rumänen	Ruthen Ruthenen	Horvát Kroaten	Szerb Serben	Cseh, morva Tschech, Mähr.	Lengyel Polen	Egyéb Sonstige	Ismeretlen Unbekannt	Magyar Ungarn	Német Deutsche	Tót Slowaken	Oláh Rumänen	Ruthen Ruthenen	Horvát Kroaten	Szerb Serben	Cseh, morva Tschech, Mähr.	Lengyel Polen	Egyéb Sonstige	Ismeretlen Unbekannt						
1896	5.626	4.509	740	150	7	2	18	15	63	96	26	—	4.630	704	165	1	—	8	6	35	57	20	—						
1897	6.018	4.697	794	196	12	1	17	13	—	288	—	—	4.791	764	260	2	—	8	4	—	189	—	—						
1898	6.234	4.650	916	267	7	1	25	16	—	352	—	—	4.735	856	367	4	—	17	12	—	243	—	—						
1899	6.564	4.940	955	265	16	3	31	21	—	333	—	—	5.054	880	382	14	1	13	4	—	216	—	—						
1900	6.327	4.839	815	306	17	2	29	22	—	297	—	—	4.963	779	362	15	2	19	10	—	177	—	—						
1901	6.441	5.105	765	223	15	1	27	25	—	280	—	—	5.178	734	315	3	—	14	8	—	189	—	—						
1902	6.420	5.190	696	195	20	5	25	26	—	37	1	—	5.228	689	290	4	—	12	8	54	113	21	—						
1903	6.358	5.144	745	176	17	—	23	17	—	32	—	—	5.229	676	278	5	—	18	5	43	89	15	—						
1904	7.097	5.709	868	242	17	1	20	20	—	39	—	—	5.815	764	333	11	1	14	7	34	89	29	—						
1905	7.151	5.976	742	171	17	2	29	19	—	32	—	—	6.024	695	276	8	—	13	10	28	70	27	—						
1906	7.564	6.384	713	147	26	3	19	29	—	38	—	—	6.444	680	228	10	—	16	11	44	101	30	—						
1907	8.216	7.118	652	150	20	1	30	42	—	35	—	—	7.147	658	214	16	1	19	10	37	83	31	—						
1908	8.317	7.111	724	166	26	1	26	38	—	36	—	—	7.232	661	215	14	—	12	9	46	105	23	—						
1909	8.139	6.912	709	170	30	—	29	28	—	37	—	—	7.026	624	224	27	1	20	9	28	145	35	—						
1910	8.275	7.194	662	114	33	—	17	50	—	33	—	—	7.303	607	173	15	—	16	13	33	91	24	—						
1911	8.840	7.869	576	107	36	1	24	27	—	34	—	—	7.924	580	148	17	2	20	6	34	82	27	—						
1912	9.288	8.287	594	119	44	—	21	34	—	39	—	—	8.344	586	179	29	—	18	8	35	61	28	—						
1913	9.040	8.105	557	134	36	—	13	41	—	39	—	—	8.142	542	188	28	2	17	12	29	47	33	—						
1914	10.144	9.040	625	153	54	—	33	33	—	56	—	—	9.116	604	191	48	3	15	11	38	79	39	—						
1915	7.614	6.661	577	103	35	4	29	33	—	38	—	—	6.681	565	164	40	3	31	9	26	78	17	—						
1916	6.537	5.962	347	45	33	1	21	13	—	23	—	—	6.002	352	65	22	1	15	5	14	49	12	—						
1917	6.691	6.218	291	30	21	3	20	13	—	32	—	—	6.226	326	51	13	—	10	4	21	22	18	—						
1918	9.041	8.502	361	33	24	2	17	8	—	33	—	—	8.550	351	49	18	1	14	2	12	29	15	—						
1919	22.942	21.720	603	58	62	1	65	59	—	237	—	—	21.847	718	116	52	2	18	12	37	90	50	—						
1920	11.677	11.146	299	45	17	1	17	30	—	71	—	—	11.097	370	80	16	2	9	11	19	39	34	—						
1921	10.819	10.406	229	35	16	2	10	18	—	62	—	—	10.357	279	75	12	4	11	6	20	25	30	—						
1922	11.444	11.045	206	45	11	1	4	13	—	56	—	—	10.898	316	75	16	—	16	2	12	51	58	—						
1923	10.960	10.609	162	32	19	—	13	16	—	58	—	—	10.468	288	59	15	3	8	9	39	39	32	—						

30. A házassuló völegények foglalkozása. — Beruf der eheschliessenden Bräutigame.

Év — Jahr	Mindössze Insgesamt	Östermelés U rproduction	Bányászat Bergbau	Ipar — Industrie				Kereskedelem, hitel Handel, Creditwesen				Közlekedés — Verkehrswesen			
				Önállóak Selbständige	Tisztviselők Beamten	Segéd- személyzet Hilfspersonal	Együtt Z.usammen	Önállóak Selbständige	Tisztviselők Beamten	Segéd- szem- Hilfspersonal	Együtt Z.usammen	Önállóak Selbständige	Tisztviselők és díjnokok Beamten	Segéd- személyzet Hilfspersonal	Együtt Z.usammen
1897	6.018	119	1	519	134	2.976	3.629	235	187	332	754	—	127	294	421
1898	6.234	100	2	518	143	3.140	3.801	231	228	264	723	1	110	279	390
1899	6.564	97	7	502	141	3.350	3.993	260	270	336	866	—	150	301	451
1900	6.327	154	6	471	164	3.221	3.856	252	231	277	760	1	135	336	472
1901	6.441	119	6	433	150	3.032	3.615	303	270	333	906	20	156	470	646
1902	6.420	130	9	415	173	2.927	3.515	280	251	394	925	21	154	476	651
1903	6.358	120	10	442	180	2.841	3.463	298	262	392	952	30	154	436	620
1904	7.097	132	10	454	228	3.335	4.017	325	306	416	1.047	33	136	464	633
1905	7.151	154	10	499	240	3.279	4.018	342	328	389	1.059	50	126	449	625
1906	7.564	152	4	474	279	3.454	4.207	379	366	432	1.177	53	151	514	718
1907	8.216	145	10	548	344	3.795	4.687	328	407	448	1.183	40	181	561	782
1908	8.317	151	12	520	339	3.843	4.702	377	412	470	1.259	36	186	529	751
1909	8.139	128	13	546	310	3.625	4.481	370	443	468	1.281	29	174	560	763
1910	8.275	125	10	516	354	3.783	4.653	384	474	457	1.315	40	173	524	737
1911	8.840	122	6	543	354	4.014	4.911	405	554	518	1.477	49	195	595	839
1912	9.288	156	15	616	385	4.044	5.045	481	544	516	1.541	26	175	622	823
1913	9.040	140	14	541	424	3.924	4.889	393	570	534	1.497	25	182	638	845
1914	10.144	173	14	479	399	4.674	5.552	448	579	568	1.595	37	177	701	915
1915	7.614	175	12	385	255	3.593	4.233	251	351	442	1.044	31	147	467	645
1916	6.537	181	18	279	271	2.829	3.379	266	409	343	1.018	22	149	394	565
1917	6.691	277	17	365	371	2.732	3.468	301	453	287	1.041	28	160	305	493
1918	9.041	345	19	511	467	3.675	4.653	497	739	356	1.592	43	206	394	643
1919	22.942	651	32	864	452	10.117	11.433	946	1.468	807	3.221	48	389	1.234	1.671
1920	11.677	375	13	1.186	335	3.983	5.504	897	1.127	528	2.552	69	267	629	965
1921	10.819	316	22	752	453	3.839	5.044	781	1.106	517	2.404	50	222	554	826
1922	11.444	263	25	754	607	4.244	5.605	802	1.175	588	2.565	48	261	539	848

Év Jahr	Közszolgálati ágak és szabad foglalkozások Öffentliche Dienstleistungen und freie Berufe										Száz házassuló között volt — Unter 100 Eheschliessenden waren									
	Védőerő Wehrkraft	Köztisztviselői Öffentliche Beamten	Ügyv., orvosok Advocaten, Ärzte	Egyházi és tanszemélyz. Lehrpersonal	Egyéb ágak Sonstige Zweige	Díjnokok Diurnisten	Szolg., segéd- Diener, Hilfspers.	Együtt Z.usammen	Napszámosok Tagelöhner	Házicselédek Hausgesinde	Egyéb és jsmtd. fogl. Sonst. u. unbek. Berufe	Östermelő U rproduction	Iparos Industrie	Kereskedő Handel	Közlekedés Verkehrsw.	Közszolg. és szab. fogl. Off. Dienstl.	Napszámosok Tagelöhner	Házicseléd Hausgesinde		
1897	69			498			130	697	130	63	204	2-0	60-3	12-5	7-0	11-6	2-2	1-0		
1898	74			484			222	780	249	76	113	1-6	61-1	11-6	6-2	12-5	4-0	1-2		
1899	81			465			232	778	167	72	133	1-5	60-8	13-2	7-0	11-9	2-5	1-1		
1900	64	179	129	58	113	25	172	740	149	63	127	2-4	60-9	12-0	7-5	11-7	2-3	1-1		
1901	81	169	104	52	91	26	222	745	206	65	133	1-8	56-1	14-1	10-0	11-7	3-3	1-0		
1902	67	162	126	66	122	26	239	808	170	81	131	2-0	54-8	14-4	10-1	12-6	2-6	1-3		
1903	84	206	137	61	97	40	246	871	137	65	120	1-9	54-5	15-0	9-7	13-7	2-1	1-0		
1904	101	199	121	64	130	40	224	879	181	51	147	1-9	56-6	14-7	8-9	12-4	2-5	0-7		
1905	86	192	127	80	137	38	218	878	185	65	157	2-2	56-2	14-8	8-7	12-3	2-6	0-9		
1906	117	191	139	61	169	38	233	948	165	54	139	2-0	55-6	15-6	9-6	12-5	2-2	0-7		
1907	99	187	148	84	204	43	240	1.005	192	62	150	1-8	57-0	14-4	9-5	12-2	2-3	0-8		
1908	86	233	157	85	213	32	226	1.032	182	55	173	1-8	56-5	15-1	9-0	12-4	2-2	0-7		
1909	115	234	158	93	207	24	235	1.066	215	61	131	1-6	55-1	15-7	9-4	13-1	2-6	1-7		
1910	114	230	157	121	183	20	236	1.061	169	52	153	1-5	56-2	15-9	8-9	12-8	2-1	0-6		
1911	147	232	179	112	216	26	232	1.144	148	43	150	1-4	55-5	16-7	9-5	12-9	1-7	0-5		
1912	128	321	227	134	234	23	278	1.345	145	49	169	1-7	54-3	16-6	8-9	14-5	1-6	0-5		
1913	141	280	224	106	221	24	256	1.252	153	62	188	1-5	54-1	16-6	9-3	13-8	1-7	0-7		
1914	224	288	239	78	233	28	267	1.357	267	57	214	1-7	54-7	15-7	9-0	13-4	2-6	0-6		
1915	288	200	153	70	181	22	161	1.075	247	30	153	2-3	55-6	13-7	8-5	14-1	3-2	0-4		
1916	278	197	187	75	165	9	160	1.071	180	26	99	2-8	51-7	15-6	8-6	16-4	2-7	0-4		
1917	289	250	221	77	203	9	148	1.197	72	20	106	4-1	51-8	15-5	7-4	17-9	1-1	0-3		
1918	311	342	249	108	259	9	172	1.450	156	21	162	3-8	51-5	17-6	7-1	16-0	1-7	0-2		
1919	2.046	935	449	209	918	16	640	5.213	366	35	320	2-8	49-8	14-0	7-3	22-7	1-6	0-2		
1920	352	566	335	151	236	14	382	2.036	94	17	121	3-2	47-1	21-9	8-3	17-4	0-8	0-1		
1921	248	422	299	95	390	22	371	1.847	136	28	196	2-9	46-6	22-2	7-6	17-1	1-3	0-3		
1922	178	394	302	97	373	33	352	1.729	125	29	255	2-3	71-3	22-4	7-4	15-1	1-1	0-2		

31. Élveszültek hónapok szerint. — Lebendgeborene nach Monaten.

Év Jahr	Abszolút számokban — Absolute Zahlen												A havi születések			Születések napi átlaga — Tagesmittel der Geburten			
	Január	Február	Március	Április	Május	Június	Július	Augusztus	Szeptember	Október	November	December	Év Jahr	legnagyobb Maximum	legkisebb Minimum		átlag- Mittel		
														száma —	der monatl. Geburten				
1874	1.070	1.088	1.239	1.119	1.031	1.094	1.164	1.103	1.111	1.108	1.060	1.007	13.194	1.239	Márc.	1.007	Dec.	1.091	36
1875	1.056	1.095	1.284	1.128	1.172	1.105	1.100	1.183	1.074	1.130	1.020	1.082	13.429	1.284	„	1.020	Nov.	1.119	37
1876	1.111	1.200	1.179	1.275	1.213	1.163	1.172	1.152	1.037	1.160	1.039	1.059	13.760	1.275	Ápr.	1.037	Szept.	1.147	38
1877	1.139	1.066	1.144	1.227	1.129	1.053	1.152	1.041	1.095	1.068	1.007	1.072	13.193	1.227	„	1.007	Nov.	1.091	36
1878	1.153	1.058	1.283	1.053	1.124	1.091	975	1.035	1.084	1.043	967	1.013	12.879	1.283	Márc.	967	„	1.073	35
1879	1.027	1.122	1.217	1.067	1.120	1.061	1.034	1.123	1.135	1.060	1.127	987	13.080	1.217	„	987	Dec.	1.090	36
1880	1.078	1.193	1.213	1.139	1.285	1.064	1.074	1.152	999	1.066	1.029	1.064	13.356	1.285	Máj.	999	Szept.	1.113	36
1881	1.189	994	1.085	1.100	1.160	1.076	1.182	1.014	1.065	1.224	1.064	1.040	13.193	1.224	Okt.	994	Febr.	1.091	36
1882	1.141	1.162	1.218	1.312	1.140	1.138	1.173	1.212	1.060	1.238	1.084	1.169	14.047	1.312	Ápr.	1.060	Szept.	1.171	38
1883	1.209	1.078	1.217	1.226	1.210	1.191	1.308	1.159	1.236	1.118	1.067	1.203	14.222	1.308	Júl.	1.067	Nov.	1.185	39
1884	1.184	1.185	1.369	1.228	1.228	1.261	1.195	1.271	1.204	1.079	1.213	1.140	14.557	1.369	Márc.	1.079	Okt.	1.213	40
1885	1.191	1.149	1.487	1.292	1.369	1.309	1.273	1.322	1.282	1.266	1.263	1.196	15.399	1.487	„	1.149	Febr.	1.283	42
1886	1.355	1.284	1.319	1.326	1.416	1.273	1.286	1.387	1.272	1.310	1.201	1.209	15.638	1.416	Máj.	1.201	Nov.	1.303	43
1887	1.374	1.314	1.403	1.350	1.515	1.235	1.402	1.340	1.365	1.454	1.319	1.196	16.267	1.515	„	1.196	Dec.	1.356	45
1888	1.470	1.318	1.437	1.530	1.420	1.311	1.372	1.316	1.439	1.275	1.195	1.408	16.491	1.530	Ápr.	1.195	Nov.	1.374	45
1889	1.381	1.423	1.562	1.469	1.490	1.436	1.354	1.381	1.538	1.403	1.346	1.500	17.283	1.562	Márc.	1.346	„	1.440	47
1890	1.421	1.383	1.637	1.384	1.529	1.437	1.428	1.473	1.215	1.206	1.360	1.513	16.986	1.637	„	1.206	Okt.	1.416	47
1891	1.544	1.576	1.786	1.615	1.658	1.396	1.467	1.575	1.474	1.465	1.462	1.509	18.527	1.786	„	1.396	Jún.	1.544	51
1892	1.600	1.474	1.570	1.542	1.695	1.469	1.541	1.459	1.384	1.607	1.485	1.571	18.397	1.695	Máj.	1.384	Szept.	1.533	50
1893	1.720	1.626	1.709	1.780	1.632	1.460	1.651	1.619	1.565	1.800	1.576	1.698	19.836	1.800	Okt.	1.460	Jún.	1.653	54
1894	1.583	1.585	1.857	1.859	1.732	1.622	1.733	1.560	1.684	1.712	1.591	1.867	20.385	1.867	Dec.	1.560	Aug.	1.699	56
1895	1.764	1.746	2.031	1.728	1.728	1.825	1.804	1.719	2.296	1.674	1.539	1.527	21.381	2.296	Szept.	1.527	Dec.	1.782	59
1896	1.772	1.779	2.021	1.770	1.916	1.696	1.773	1.832	1.821	1.764	1.717	1.833	21.694	2.021	Márc.	1.696	Jún.	1.808	59
1897	1.962	1.873	2.072	1.897	1.995	1.796	1.763	1.861	1.816	1.797	1.824	1.851	22.507	2.072	„	1.763	Júl.	1.876	62
1898	1.915	1.919	2.073	1.846	2.011	1.759	1.856	1.844	1.869	1.888	1.866	1.891	22.737	2.073	„	1.759	Jún.	1.895	62
1899	2.058	1.963	2.117	1.942	1.931	1.782	1.982	1.948	1.826	1.859	1.811	1.842	23.061	2.117	„	1.782	„	1.922	63
1900	2.036	1.959	2.236	2.065	2.050	1.871	1.953	1.928	1.900	1.841	1.841	1.819	23.499	2.236	„	1.819	Dec.	1.958	64
1901	1.969	1.880	2.112	1.897	1.993	1.808	1.855	1.861	1.966	1.724	1.783	1.931	22.779	2.112	„	1.724	Okt.	1.898	62
1902	2.050	1.980	2.142	2.038	1.982	1.780	1.888	1.907	1.816	1.892	1.759	1.820	23.054	2.142	„	1.759	Nov.	1.921	63
1903	1.825	1.756	2.089	1.841	1.885	1.735	1.860	1.803	1.789	1.804	1.750	1.786	21.923	2.089	„	1.735	Jún.	1.827	60
1904	1.916	1.839	2.063	1.891	1.867	1.728	1.844	1.693	1.824	1.837	1.720	1.776	21.998	2.063	„	1.693	Aug.	1.833	60
1905	1.917	1.796	1.985	1.796	1.865	1.704	1.718	1.761	1.716	1.720	1.679	1.728	21.385	1.985	„	1.679	Nov.	1.782	59
1906	1.859	1.766	2.004	1.774	1.778	1.681	1.708	1.825	1.824	1.787	1.684	1.692	21.382	2.004	„	1.681	Jún.	1.782	59
1907	1.877	1.755	2.019	1.718	1.789	1.691	1.775	1.746	1.821	1.730	1.614	1.725	21.260	2.019	„	1.614	Nov.	1.772	58
1908	1.915	1.850	1.998	1.809	1.876	1.739	1.730	1.797	1.769	1.664	1.745	1.762	21.654	1.998	„	1.664	Okt.	1.805	59
1909	1.903	1.894	2.004	1.882	1.937	1.753	1.774	1.838	1.876	1.768	1.753	1.794	22.176	2.004	„	1.753	Jún. Nov.	1.848	61
1910	1.905	1.823	2.024	1.874	1.863	1.781	1.815	1.773	1.767	1.866	1.812	1.903	22.206	2.024	„	1.767	Szept.	1.851	61
1911	1.930	1.877	2.011	1.839	1.984	1.802	1.867	1.919	1.866	1.831	1.744	1.844	22.514	2.011	„	1.744	Nov.	1.876	62
1912	2.047	1.977	2.161	1.931	1.902	1.775	1.860	1.958	1.923	1.939	1.870	1.984	23.327	2.161	„	1.775	Jún.	1.944	64
1913	2.078	1.938	2.119	1.958	1.992	1.871	1.887	1.946	1.859	1.886	1.830	1.951	23.315	2.119	„	1.830	Nov.	1.942	63
1914	2.034	1.924	2.137	2.088	2.067	1.972	1.883	1.855	1.790	1.840	1.842	1.825	23.257	2.137	„	1.790	Szept.	1.938	63
1915	1.952	1.798	2.081	1.800	1.513	1.283	1.297	1.220	1.271	1.263	1.213	1.134	17.825	2.081	„	1.134	Dec.	1.485	48
1916	1.362	1.239	1.278	1.187	1.294	1.123	1.238	1.275	1.293	1.197	1.186	1.301	14.973	1.362	Jan.	1.123	Jún.	1.247	40
1917	1.386	1.214	1.352	1.298	1.283	1.173	1.217	1.270	1.224	1.184	1.024	1.074	14.699	1.386	„	1.024	Nov.	1.224	40
1918	1.144	1.206	1.301	1.156	1.190	1.158	1.246	1.304	1.349	1.268	1.180	1.266	14.768	1.349	Szept.	1.144	Jan.	1.230	40
1919	1.354	1.299	1.445	1.415	1.503	1.356	1.477	1.870	1.918	1.964	2.021	1.866	19.488	2.021	Nov.	1.299	Febr.	1.624	53
1920	2.067	2.013	2.139	2.075	2.005	1.772	1.678	1.676	1.519	1.318	1.308	1.498	21.068	2.139	Márc.	1.308	Nov.	1.755	57
1921	1.691	1.633	1.768	1.616	1.742	1.586	1.682	1.576	1.589	1.613	1.535	1.596	19.627	2.139	Márc.	1.535	„	1.635	54
1922	1.773	1.635	1.714	1.723	1.570	1.593	1.614	1.545	1.494	1.369	1.316	1.395	18.741	1.733	Jan.	1.316	„	1.562	51
1923	1.465	1.470	1.684	1.528	1.569	1.449	1.456	1.407	1.372	1.343	1.218	1.198	17.159	1.684	Márc.	1.198	Dec.	1.440	47

Év Jahr	Ezer lakóra — Auf 1000 Bewohner												Legmagasabb Höchster		Legalacsonyabb Geringster		
	Január	Február	Március	Április	Május	Június	Július	Augusztus	Szeptember	Október	November	December	Év Jahr	havi születési arány monatlicher Geburtencoefficient			
														‰	hónap Monat	‰	hónap Monat
1874	42.9	43.7	49.7	44.9	41.4	43.9	46.7	44.3	44.6	44.5	42.5	40.4	44.1	49.7	Márc.	40.4	Dec.
1875	41.8	43.4	50.8	44.7	46.4	43.8	43.5	46.8	42.5	44.7	40.4	42.8	44.3	50.8	"	40.4	Nov.
1876	42.2	45.6	44.8	48.5	46.1	44.2	44.6	43.8	39.4	44.1	39.5	40.3	43.6	48.5	Ápr.	39.4	Szept.
1877	41.6	38.9	41.7	44.8	41.2	38.4	42.0	38.0	39.9	39.0	36.7	39.1	40.1	44.8	"	36.7	Nov.
1878	40.5	37.1	45.0	37.0	39.5	38.3	34.2	36.3	38.1	36.6	34.0	35.6	37.7	45.0	Márc.	34.0	"
1879	34.7	38.0	41.1	36.1	37.9	35.9	35.0	38.0	38.4	35.8	38.1	33.4	36.9	41.1	"	33.4	Dec.
1880	35.2	38.9	39.6	37.2	41.9	34.7	35.1	37.6	32.6	34.8	33.6	34.7	36.3	41.9	Máj.	32.6	Szept.
1881	37.8	31.6	34.5	35.0	36.9	34.2	37.6	32.2	33.9	38.9	33.8	33.1	35.0	38.9	Okt.	31.6	Febr.
1882	35.1	35.7	37.4	40.3	35.0	35.0	36.0	37.2	32.6	38.0	33.3	35.9	36.0	40.3	Ápr.	32.6	Szept.
1883	35.9	32.0	36.2	36.4	35.9	35.4	38.9	34.4	36.7	33.2	31.7	35.7	35.2	38.9	Júl.	31.7	Nov.
1884	34.1	34.1	39.4	35.3	35.3	36.3	34.4	36.6	34.6	31.0	34.9	32.8	34.9	39.4	Márc.	31.0	Okt.
1885	33.2	32.0	41.5	36.0	38.2	36.5	35.5	36.9	35.7	35.3	35.2	33.3	35.8	41.5	"	32.0	Febr.
1886	36.6	34.7	35.7	35.9	38.3	34.4	34.8	37.5	34.4	35.4	32.5	32.7	35.2	38.3	Máj.	32.5	Nov.
1887	36.1	34.5	36.9	35.5	39.8	32.5	36.9	35.2	35.9	38.2	34.7	31.4	35.6	39.8	"	31.4	Dec.
1888	37.5	33.6	36.7	39.1	36.2	33.5	35.0	33.6	36.7	32.5	30.5	35.9	35.1	39.1	Ápr.	30.5	Nov.
1889	34.3	35.3	38.8	36.5	37.0	35.7	33.6	34.3	38.2	34.8	33.4	37.2	35.8	38.8	Márc.	33.4	"
1890	34.3	33.4	39.5	33.4	36.9	34.7	34.5	35.6	29.4	29.1	32.9	36.6	34.2	39.5	"	29.1	Okt.
1891	35.8	36.5	41.4	37.4	38.4	32.4	34.0	36.5	34.2	34.0	33.9	35.0	35.8	41.4	"	32.4	Jún.
1892	35.5	32.7	34.9	34.3	37.7	32.6	34.2	32.4	30.7	35.7	33.0	34.9	34.1	37.7	Máj.	30.7	Szept.
1893	36.7	34.7	36.3	38.0	34.8	31.1	35.2	34.5	33.4	38.4	33.6	36.2	35.3	38.4	Okt.	31.1	Jún.
1894	32.5	32.5	38.1	38.1	35.5	33.3	35.6	32.0	34.5	35.1	32.6	38.3	34.8	38.3	Dec.	32.0	Aug.
1895	34.8	34.5	40.1	34.1	34.1	36.1	35.6	34.0	45.4	33.1	30.4	30.2	35.2	45.4	Szept.	30.2	Dec.
1896	33.8	33.9	38.5	33.7	36.5	32.3	33.8	34.9	34.7	33.6	32.7	34.9	34.4	38.5	Márc.	32.3	Jún.
1897	36.1	34.4	38.1	34.9	36.7	33.0	32.4	34.2	33.4	33.1	33.5	34.0	34.5	38.1	"	32.4	Júl.
1898	34.0	34.1	36.9	32.8	35.8	31.3	33.0	32.8	33.2	33.6	33.2	33.6	33.7	36.9	"	31.3	Jún.
1899	35.4	33.8	36.4	33.4	33.2	30.7	34.1	33.5	31.4	32.0	31.2	31.7	33.1	36.4	"	30.7	"
1900	33.9	32.7	37.3	34.4	34.2	31.2	32.6	32.2	31.7	30.7	30.7	30.3	32.6	37.3	"	30.3	Dec.
1901	32.0	30.5	34.3	30.8	32.4	29.4	30.1	30.2	31.9	28.0	29.0	31.4	30.8	34.3	"	28.0	Okt.
1902	32.8	31.7	34.3	32.7	31.8	28.5	30.2	30.5	29.1	30.3	28.2	29.2	30.8	34.3	"	28.2	Nov.
1903	28.8	27.7	33.0	29.1	29.8	27.4	29.4	28.5	28.3	28.5	27.6	28.2	28.9	33.0	"	27.4	Jún.
1904	29.9	28.7	32.2	29.5	29.1	26.9	28.7	26.4	28.4	28.6	26.8	27.7	28.6	32.2	"	26.4	Aug.
1905	29.5	27.6	30.5	27.6	28.7	26.2	26.4	27.1	26.4	26.4	25.8	26.6	27.4	30.5	"	25.8	Nov.
1906	28.2	26.8	30.4	26.9	26.9	25.5	25.9	27.7	27.7	27.1	25.5	25.6	27.0	30.4	"	25.5	Jún.
1907	27.8	26.0	29.9	25.4	26.5	25.0	26.2	25.8	26.9	25.6	23.9	25.5	26.2	29.9	"	23.9	Nov.
1908	27.7	26.7	28.8	26.1	27.1	25.1	25.0	25.9	25.5	24.0	25.2	25.4	26.1	28.8	"	24.0	Okt.
1909	26.8	26.7	28.3	26.5	27.3	24.7	25.0	25.9	26.5	24.9	24.7	25.3	26.1	28.3	"	24.7	Jún., Nov.
1910	26.3	25.1	27.9	25.8	25.7	24.5	25.0	24.4	24.4	25.7	25.0	26.2	25.5	27.9	"	24.4	Szept.
1911	26.0	25.3	27.1	24.7	26.7	24.2	25.1	25.8	25.1	24.6	23.5	24.8	25.3	27.1	"	23.5	Nov.
1912	26.9	26.0	28.4	25.3	25.0	23.3	24.4	25.7	25.2	25.5	24.5	26.0	25.5	28.4	"	23.3	Jún.
1913	26.6	24.8	27.1	25.1	25.5	24.0	24.2	24.9	23.8	24.2	23.4	25.0	24.9	27.1	"	23.4	Nov.
1914	25.4	24.1	26.7	26.1	25.9	24.7	23.5	23.2	22.4	23.0	23.0	22.8	24.2	26.7	"	22.4	Szept.
1915	24.0	22.1	25.6	22.1	18.6	15.8	15.9	15.0	15.6	15.5	14.9	13.9	18.3	25.6	"	13.9	Dec.
1916	16.6	15.1	15.5	14.4	15.7	13.7	15.1	15.5	15.7	14.6	14.4	15.8	15.2	16.6	Jan.	13.7	Jún.
1917	16.8	14.7	16.4	15.7	15.6	14.2	14.8	15.4	14.8	14.4	12.4	13.0	14.9	16.8	"	12.4	Nov.
1918	14.1	14.9	16.1	14.3	14.7	14.3	15.4	16.1	16.6	15.6	14.6	15.6	15.2	16.6	Szept.	14.1	Jan.
1919	17.0	16.3	18.2	17.8	18.9	17.0	18.6	23.5	24.1	24.7	25.4	23.4	20.4	25.4	Nov.	16.3	Febr.
1920	26.4	25.7	27.4	26.5	25.6	22.7	21.5	21.4	19.4	16.9	16.7	19.2	22.4	27.4	Márc.	16.7	Nov.
1921	21.7	21.0	22.7	20.8	22.4	20.4	21.6	20.2	20.4	20.7	19.7	20.5	21.0	22.7	Márc.	19.7	"
1922	22.6	20.9	21.9	22.0	20.0	20.3	20.6	19.7	19.1	17.5	16.8	17.8	19.9	22.6	Jan.	16.8	"
1923	18.5	18.5	21.2	19.1	20.0	18.5	18.4	17.8	17.3	17.1	15.5	15.2	18.1	21.2	Márc.	15.2	Dec.

32. Élvészülöttek kerületek szerint. — Lebendgeborene nach Bezirken.

Év Jahr	Abszolút számok — Absolute Zahlen											Balpart Linkes Ufer	Idegen Oris- fremde	Ismeretlen Unbe- kannt	Összesen Zusam.
	I.	II.	III.	Jobbpart Rechtes Ufer	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.				
	kerület — Bezirk				kerület — Bezirk										
1881	914	976	998	2.888	543	870	2.134	1.934	3.089	1.242	493	10.305	—	—	13.193
1882	1.005	1.018	1.041	3.064	577	932	2.228	2.029	3.222	1.451	544	10.983	—	—	14.047
1883	993	944	1.057	2.994	524	899	2.101	2.233	3.274	1.279	517	10.827	273	128	14.222
1884	1.008	950	1.070	3.028	559	866	2.095	2.276	3.456	1.392	502	11.146	263	120	14.557
1885	1.062	1.003	1.110	3.175	593	985	2.189	2.322	3.689	1.410	557	11.745	360	119	15.399
1886	1.065	973	1.065	3.103	506	946	2.293	2.508	3.821	1.337	616	12.027	400	108	15.638
1887	1.124	871	1.108	3.103	576	906	2.323	2.658	4.019	1.506	678	12.666	377	121	16.267
1888	1.079	897	1.122	3.098	570	1.035	2.546	2.773	3.021	1.535	643	12.123	1.209	61	16.491
1889	1.049	965	1.146	3.160	573	1.046	2.671	2.846	3.243	1.652	771	12.802	1.252	69	17.283
1890	1.023	879	1.093	2.995	499	992	2.702	2.913	2.861	1.635	773	12.375	1.569	47	16.986
1891	1.076	974	1.141	3.191	547	1.046	2.941	3.199	3.308	1.725	842	13.608	1.657	71	18.527
1892	1.056	948	1.092	3.096	523	1.047	2.959	3.340	3.342	1.628	885	13.724	1.506	71	18.397
1893	1.109	999	1.174	3.282	514	1.039	3.227	3.835	3.779	1.700	961	15.055	1.396	103	19.836
1894	1.008	972	1.282	3.262	518	1.074	3.322	3.947	3.878	1.762	989	15.490	1.480	153	20.386
1895	1.176	982	1.321	3.479	504	1.123	3.453	4.277	4.221	1.837	1.127	16.542	1.218	142	21.381
1896	1.211	852	1.394	3.457	491	1.257	3.756	4.655	4.404	2.005	1.461	18.029	195	13	21.694
1897	1.247	910	1.396	3.553	471	1.427	3.960	4.862	4.582	2.102	1.382	18.786	158	10	22.507
1898	1.220	864	1.407	3.491	426	1.410	4.003	4.930	4.522	2.223	1.483	18.997	240	9	22.737
1899	1.321	865	1.388	3.574	417	1.433	4.086	5.010	4.679	2.324	1.338	19.287	199	1	23.061
1900	1.333	965	1.337	3.635	390	1.409	4.136	5.201	4.798	2.441	1.247	19.622	242	—	23.494
1901	1.329	950	1.330	3.609	402	1.395	4.044	5.062	4.551	2.354	1.070	18.878	289	3	22.779
1902	1.389	960	1.313	3.662	404	1.495	4.105	5.131	4.467	2.353	1.141	19.096	294	2	23.054
1903	1.265	900	1.286	3.451	414	1.413	3.834	4.697	4.375	2.299	1.018	18.050	396	26	21.923
1904	1.279	854	1.262	3.395	398	1.393	3.929	4.717	4.337	2.220	1.129	18.123	472	8	21.998
1905	1.244	841	1.283	3.368	365	1.339	3.862	4.452	4.172	2.264	1.081	17.535	470	12	21.385
1906	1.278	817	1.309	3.404	392	1.364	3.862	4.416	4.110	2.106	1.136	17.386	578	14	21.382
1907	1.328	818	1.376	3.522	396	1.296	3.718	4.348	4.024	2.127	1.228	17.137	582	19	21.260
1908	1.394	834	1.459	3.687	401	1.323	3.780	4.366	3.997	2.192	1.210	17.269	696	2	21.654
1909	1.471	876	1.395	3.742	359	1.375	3.862	4.377	4.051	2.269	1.294	17.587	847	—	22.176
1910	1.610	879	1.489	3.978	363	1.334	3.860	4.357	3.798	2.228	1.426	17.366	861	1	22.206
1911	1.700	794	1.542	4.036	326	1.380	3.917	4.291	3.665	2.269	1.623	17.471	1.007	—	22.514
1912	1.817	955	1.647	4.419	375	1.428	3.983	4.321	3.789	2.202	1.742	17.840	1.063	5	23.327
1913	1.791	932	1.573	4.296	342	1.481	4.090	4.271	3.667	2.246	1.707	17.804	1.212	3	23.315
1914	1.801	983	1.513	4.297	342	1.387	4.026	4.235	3.635	2.155	1.679	17.459	1.493	8	23.257
1915	1.337	682	1.114	3.133	278	1.050	2.993	3.225	2.791	1.698	1.137	13.172	1.519	1	17.825
1916	1.193	553	853	2.599	247	912	2.535	2.610	2.324	1.326	831	10.785	1.583	6	14.973
1917	1.173	561	808	2.542	256	848	2.393	2.550	2.251	1.356	816	10.470	1.684	3	14.699
1918	1.156	568	796	2.520	303	955	2.557	2.468	2.165	1.343	771	10.562	1.675	11	14.768
1919	1.656	766	1.166	3.588	438	1.291	3.357	3.301	2.898	1.842	1.195	14.322	1.563	15	19.488
1920	1.890	895	1.199	3.984	482	1.392	3.390	3.473	3.156	2.009	1.230	15.132	1.949	3	21.068
1921	1.712	811	1.086	3.609	383	1.275	3.084	2.978	2.918	1.849	1.171	13.658	2.353	7	19.627
1922	1.632	769	1.155	3.556	313	1.068	2.969	2.763	2.591	1.814	1.189	12.707	2.477	1	18.741
1923	1.460	716	1.021	3.197	319	993	2.507	2.584	2.407	1.577	1.131	11.518	2.443	1	17.159

33. Szülések száma. — Anzahl der Geburten.

Év Jahr	Egyes- Einzel-	Iker- Zwilling- s-	Hármas Drilling- s-	Összesen Zusammen	Év Jahr	Egyes- Einzel-	Iker- Zwilling- s-	Hármas Drilling- s-	Összesen Zusammen	Év Jahr	Egyes- Einzel-	Iker- Zwilling- s-	Hármas Drilling- s-	Összesen Zusammen
1878	12.630	123	1	12.754	1893	19.485	174	1	19.660	1908	21.227	209	3	21.439
1879	12.836	120	1)	12.957	1894	20.064	159	1	20.224	1909	21.779	197	1	21.977
1880	13.166	95	—	13.261	1895	21.173	101	2	21.276	1910	21.722	239	2	21.963
1881	12.968	111	1	13.080	1896	21.191	250	1	21.442	1911	22.031	240	1	22.272
1882	13.818	110	3	13.931	1897	21.990	254	3	22.247	1912	22.844	237	3	23.084
1883	14.002	110	—	14.112	1898	22.262	233	3	22.498	1913	22.855	224	4	23.083
1884	14.278	135	3	14.416	1899	22.561	250	—	22.811	1914	22.758	248	1	23.007
1885	15.142	123	3	15.268	1900	22.994	248	3	23.245	1915	17.489	168	—	17.657
1886	15.318	157	2	15.477	1901	22.295	239	2	22.536	1916	14.719	127	—	14.846
1887	16.000	129	3	16.132	1902	22.571	237	3	22.811	1917	14.384	156	1	14.541
1888	16.204	142	1	16.347	1903	21.493	215	—	21.708	1918	14.494	144	2	14.640
1889	16.959	162	—	17.121	1904	21.550	221	2	21.773	1919	19.136	189	—	19.325
1890	16.684	148	2	16.834	1905	20.973	203	2	21.178	1920	20.702	189	4	20.895
1891	18.235	146	—	18.381	1906	20.924	226	2	21.152	1921	19.320	164	1	19.485
1892	18.091	150	2	18.243	1907	20.769	244	1	21.014	1922	18.459	145	3	18.607
										1923	14.860	140	2	17.002

1) Négyes szülés.

1) Vierlingsgeburt.

Ezer lakóra — Auf tausend Bewohner

Év — Jahr	Ezer lakóra — Auf tausend Bewohner										Balpart Linkes Ufer	Budapest	
	I.	II.	III.	Jobbpart Rechtes Ufer	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.			X.
	kerület — Bezirk				kerület — Bezirk								
1881	33.5	39.5	40.9	37.7	18.8	25.6	36.6	30.4	47.2	40.1	52.7	35.5	35.0
1882	35.9	40.8	41.0	39.1	20.0	27.8	36.2	30.6	47.2	45.1	52.0	36.3	36.0
1883	34.6	37.1	40.9	37.4	18.1	25.7	32.5	32.3	46.0	38.0	44.9	34.5	35.2
1884	34.3	36.9	40.6	37.1	19.3	24.5	30.9	31.6	46.4	40.2	39.6	34.3	34.9
1885	35.3	37.9	41.4	38.1	20.4	27.5	30.8	31.1	48.0	39.3	40.4	34.9	35.8
1886	34.6	36.1	39.1	36.5	17.5	26.0	30.9	32.4	48.0	36.0	41.4	34.5	35.2
1887	35.7	31.7	39.6	35.8	19.9	24.6	30.0	33.1	48.7	39.3	42.4	35.2	35.6
1888	33.6	32.1	39.8	35.1	19.7	27.7	31.6	33.4	35.4	38.8	37.6	32.6	35.1
1889	31.9	33.9	40.0	35.1	19.8	27.7	31.9	33.2	36.8	40.5	42.3	33.4	35.8
1890	30.5	30.3	37.5	32.7	17.3	25.9	31.1	32.9	31.5	39.1	40.0	33.3	34.2
1891	31.2	33.0	38.3	34.0	19.6	26.7	32.4	34.3	35.0	39.3	41.1	33.2	35.8
1892	29.7	31.5	35.6	32.2	19.0	26.0	31.1	33.4	33.8	35.2	40.8	31.9	34.1
1893	30.2	32.6	37.3	33.2	19.0	25.1	32.4	35.8	36.7	35.0	41.9	33.5	35.3
1894	26.6	31.2	39.7	32.2	19.4	25.2	31.9	34.7	36.2	34.5	40.9	33.0	34.8
1895	30.2	30.9	39.8	33.5	19.2	25.7	31.8	35.4	37.9	34.4	44.4	33.8	35.2
1896	30.2	26.4	41.0	32.5	19.0	28.0	33.3	36.5	38.1	35.9	54.9	35.4	34.4
1897	30.2	27.7	40.1	32.6	18.5	31.0	33.8	36.1	38.2	36.1	49.6	35.5	34.5
1898	28.8	25.8	39.4	31.3	17.0	29.9	32.9	34.8	36.4	36.7	51.0	34.6	33.7
1899	30.4	25.4	38.0	31.3	16.9	29.6	32.4	33.8	36.4	36.9	44.2	33.9	33.1
1900	29.9	27.9	35.8	31.2	16.1	28.4	31.7	33.5	36.1	37.4	39.6	33.3	32.6
1901	29.0	27.1	34.9	30.3	16.6	27.5	30.3	31.7	33.6	35.1	32.8	31.3	30.8
1902	29.6	27.1	33.8	30.2	16.4	28.8	30.4	31.7	32.7	34.6	34.0	31.2	30.8
1903	26.3	25.2	32.5	28.0	16.5	26.6	28.0	28.7	31.8	33.3	29.5	29.1	28.9
1904	25.9	23.7	31.3	27.0	15.6	25.7	28.4	28.5	31.3	31.7	31.8	28.9	28.6
1905	24.6	23.1	31.3	26.3	14.1	24.2	27.6	26.6	29.8	31.9	29.7	27.6	27.4
1906	24.7	22.2	31.4	26.1	14.9	24.1	27.2	26.0	29.2	29.2	30.4	26.9	27.0
1907	25.1	22.1	32.4	26.6	14.9	22.4	25.9	25.3	28.3	29.2	32.0	26.3	26.2
1908	22.6	20.9	32.2	25.1	15.3	22.0	25.2	24.9	27.3	27.0	27.0	25.2	26.1
1909	22.4	21.6	29.7	24.4	14.0	22.3	25.3	24.6	27.3	27.0	27.3	25.2	26.1
1910	23.1	21.4	30.6	24.9	14.2	21.2	25.0	24.1	25.2	25.7	28.6	24.4	25.5
1911	23.0	18.7	31.1	24.3	12.7	21.2	25.0	23.6	24.0	25.0	31.0	24.1	25.3
1912	22.9	21.6	33.0	25.5	14.3	21.1	25.0	23.8	24.6	22.7	31.7	24.1	25.5
1913	21.2	20.2	31.3	23.7	12.7	21.1	25.4	23.6	23.6	21.8	29.7	23.6	24.9
1914	20.0	20.5	30.0	22.8	12.4	19.0	24.7	23.4	23.2	19.7	28.0	22.7	24.2
1915	14.4	14.0	21.6	16.2	9.9	13.8	17.9	17.8	17.4	15.4	19.1	16.8	18.3
1916	12.7	11.4	16.2	13.3	8.6	11.5	14.5	14.4	14.0	12.6	14.8	13.6	15.2
1917	12.4	11.6	15.1	13.0	8.8	10.5	13.5	14.0	13.5	13.2	15.0	13.2	14.9
1918	12.2	11.7	15.1	13.0	3.4	12.2	14.9	13.8	13.5	13.5	13.8	13.6	15.2
1919	17.3	15.8	22.3	18.3	15.3	17.0	20.0	18.5	18.7	19.1	21.1	18.6	20.4
1920	19.6	18.4	23.3	20.3	16.9	19.0	20.8	19.6	21.3	21.6	21.1	20.4	22.4
1921	17.5	16.5	21.1	18.2	13.4	17.5	18.8	16.9	20.1	20.2	19.8	18.6	21.0
1922	16.2	15.4	22.4	17.6	10.8	14.5	18.4	15.7	17.8	19.7	19.8	17.2	19.9
1923	14.2	14.1	19.7	15.6	10.9	13.3	15.5	14.6	16.6	17.1	18.6	15.6	18.1

34. A többes születek részletezése. — Specificierung der Mehrgeburten.

Év Jahr	Ikerszületek Zwill.-geburten			Hármas születek Drillingsgeburten			Év Jahr	Ikerszületek Zwill.-geburten			Hármas születek Drillingsgeburten			Év Jahr	Ikerszületek Zwill.-geburten			Hármas születek Drillingsgeburten			
	1 fiú 1 leány	1 Kn. 1 M.	2 Knab. 2 leány	1 fiú 1 Kn. 2 M.	2 fiú 1 leány	3 Knab. 3 leány		1 fiú 1 leány	1 Kn. 1 M.	2 Knab. 2 leány	1 fiú 1 leány	2 Kn. 1 M.	3 Knab. 3 leány		1 fiú 1 leány	1 Kn. 1 M.	2 Knab. 2 leány	1 fiú 1 leány	2 Kn. 1 M.	3 Knab. 3 leány	
1878	47	37	39	—	—	1	1893	61	54	59	—	—	1	1908	71	67	71	—	1	—	1
1879	46	39	35	—	—	—	1894	44	47	68	—	—	1	1909	51	79	67	—	1	—	—
1880	35	34	26	—	—	—	1895	35	26	40	—	—	1	1910	73	89	77	—	1	—	1
1881	36	44	31	—	—	1	1896	89	76	85	—	—	1	1911	79	86	75	—	—	1	—
1882	32	40	38	—	1	—	1897	70	94	90	—	—	2	1912	85	79	73	—	1	—	2
1883	34	42	34	—	—	—	1898	78	79	76	—	—	1	1913	71	73	80	—	1	1	—
1884	46	47	42	—	—	3	1899	81	87	82	—	—	—	1914	68	88	92	—	1	—	—
1885	50	42	31	—	1	1	1900	93	76	79	—	—	1	1915	59	53	56	—	—	—	—
1886	63	40	64	—	—	1	1901	77	86	76	—	—	2	1916	49	40	38	—	—	—	—
1887	45	39	45	—	1	1	1902	81	71	85	—	—	1	1917	58	40	58	—	—	1	—
1888	49	45	48	—	1	—	1903	79	73	63	—	—	—	1918	42	56	46	—	2	—	—
1889	45	50	67	—	—	—	1904	79	67	75	—	—	1	1919	67	63	59	—	—	—	—
1890	46	56	46	—	—	2	1905	65	68	70	—	—	—	1920	58	72	59	—	2	—	—
1891	58	44	44	—	—	—	1906	78	85	63	—	—	1	1921	50	62	52	—	—	—	1
1892	60	41	49	—	—	1	1907	55	65	42	—	—	1	1922	46	50	49	—	1	2	—
														1923	48	54	38	—	—	1	1

35. Élvezülöttek törvényesség és nem szerint. — Lebendgeborene nach Legitimität und Geschlecht.

Év — Jahr	Törvényes			Törvénytelen			Összesen			1000 (lélekre) lakóra születés Auf 1000 Seelen entfallen Geburten	100 szülött közt tör- vény- telen Unter 100 Geb. sind illegi- tim	1000 született leánynya jut fiú Auf 1000 geborene Mädchen entfallen Knaben					
	Legitim			Illegitim			Zusammen					általá- ban über- haupt	törvény- telen illegi- time	100 Geb. sind illegi- tim	általá- ban über- haupt	törvé- nyes legitim	törvényt- elen illegi- tim
	fiú Knaben	leány Mädchen	együtt zusammen	fiú Knaben	leány Mädchen	együtt zusammen	fiú Knaben	leány Mädchen	együtt zusammen								
1874 . .	4.746	4.596	9.342	1.947	1.905	3.852	6.693	6.501	13.194	44.1	12.9	29.2	1.029	1.033	1.022		
1875 . .	4.863	4.570	9.433	2.030	1.966	3.996	6.893	6.536	13.429	44.3	13.2	29.7	1.055	1.064	1.032		
1876 . .	4.945	4.663	9.608	2.107	2.045	4.152	7.052	6.708	13.760	43.6	13.2	30.2	1.052	1.061	1.030		
1877 . .	4.683	4.485	9.168	2.036	1.989	4.025	6.719	6.474	13.193	40.1	12.2	30.5	1.038	1.044	1.023		
1878 . .	4.466	4.309	8.775	2.088	2.016	4.104	6.554	6.325	12.879	37.7	12.0	31.9	1.036	1.036	1.036		
1879 . .	4.471	4.324	8.795	2.199	2.086	4.285	6.670	6.410	13.080	36.9	12.1	32.8	1.041	1.034	1.054		
1880 . .	4.537	4.408	8.945	2.170	2.241	4.411	6.707	6.649	13.356	36.3	12.0	33.0	1.009	1.029	968		
1881 . .	4.622	4.322	8.944	2.182	2.067	4.249	6.804	6.389	13.193	35.0	11.3	32.2	1.065	1.069	1.056		
1882 . .	4.850	4.697	9.547	2.334	2.166	4.500	7.184	6.863	14.047	36.0	11.5	32.0	1.047	1.033	1.078		
1883 . .	4.999	4.720	9.719	2.282	2.221	4.503	7.281	6.941	14.222	35.2	11.1	31.7	1.049	1.059	1.028		
1884 . .	5.139	4.922	10.061	2.292	2.204	4.496	7.431	7.126	14.557	34.9	10.8	30.9	1.043	1.044	1.040		
1885 . .	5.464	5.230	10.694	2.425	2.280	4.705	7.889	7.510	15.399	35.8	10.9	30.5	1.050	1.045	1.064		
1886 . .	5.663	5.313	10.976	2.399	2.263	4.662	8.062	7.576	15.638	35.2	10.5	29.8	1.067	1.066	1.060		
1887 . .	5.892	5.752	11.644	2.317	2.306	4.623	8.209	8.058	16.267	35.6	10.1	28.4	1.019	1.024	1.004		
1888 . .	5.959	5.751	11.710	2.368	2.413	4.781	8.327	8.164	16.491	35.1	10.2	29.0	1.020	1.036	981		
1889 . .	6.342	6.169	12.511	2.485	2.287	4.772	8.827	8.456	17.283	35.8	9.9	27.6	1.044	1.028	1.087		
1890 . .	6.217	5.900	12.117	2.460	2.409	4.869	8.677	8.309	16.986	34.2	9.8	28.9	1.044	1.053	1.021		
1891 . .	6.817	6.459	13.276	2.685	2.566	5.251	9.502	9.025	18.527	35.8	10.2	28.3	1.053	1.055	1.046		
1892 . .	6.708	6.525	13.233	2.643	2.521	5.164	9.351	9.046	18.397	34.1	9.6	28.1	1.034	1.028	1.048		
1893 . .	7.216	6.948	14.164	2.894	2.778	5.672	10.110	9.726	19.836	35.3	10.1	28.6	1.039	1.038	1.040		
1894 . .	7.560	7.066	14.626	2.942	2.817	5.759	10.502	9.883	20.385	34.8	9.8	28.2	1.063	1.070	1.044		
1895 . .	7.996	7.506	15.502	2.957	2.922	5.879	10.953	10.428	21.381	35.2	9.7	27.5	1.050	1.065	1.012		
1896 . .	8.102	7.763	15.865	2.921	2.908	5.829	11.023	10.671	21.694	34.4	9.3	26.9	1.033	1.044	1.004		
1897 . .	8.387	8.008	16.395	3.065	3.047	6.112	11.452	11.055	22.507	34.5	9.4	27.2	1.036	1.047	1.006		
1898 . .	8.594	7.958	16.552	3.188	2.997	6.185	11.782	10.955	22.737	33.7	9.2	27.2	1.075	1.080	1.064		
1899 . .	8.587	8.204	16.791	3.220	3.050	6.270	11.807	11.254	23.061	33.1	9.0	27.2	1.049	1.047	1.056		
1900 . .	8.683	8.352	17.035	3.322	3.142	6.464	12.005	11.494	23.499	32.6	9.0	27.5	1.044	1.040	1.057		
1901 . .	8.566	8.168	16.734	3.072	2.973	6.045	11.638	11.141	22.779	30.8	8.2	26.5	1.045	1.049	1.033		
1902 . .	8.608	8.114	16.722	3.223	3.109	6.332	11.831	11.223	23.054	30.8	8.4	27.5	1.054	1.061	1.037		
1903 . .	8.213	7.765	15.978	3.105	2.840	5.945	11.318	10.605	21.923	28.9	7.8	27.1	1.067	1.058	1.093		
1904 . .	8.219	7.736	15.955	3.112	2.931	6.043	11.331	10.667	21.998	28.6	7.8	27.5	1.062	1.062	1.062		
1905 . .	8.081	7.591	15.672	2.924	2.789	5.713	11.005	10.380	21.385	27.4	7.3	26.7	1.060	1.065	1.048		
1906 . .	8.057	7.598	15.655	2.979	2.748	5.727	11.036	10.346	21.382	27.0	7.2	26.8	1.067	1.060	1.084		
1907 . .	8.181	7.418	15.599	2.932	2.729	5.661	11.113	10.147	21.260	26.2	6.1	26.6	1.074	1.103	1.074		
1908 . .	8.268	7.823	16.091	2.851	2.712	5.563	11.119	10.535	21.654	26.1	6.7	25.7	1.055	1.057	1.051		
1909 . .	8.432	8.061	16.493	2.918	2.765	5.683	11.350	10.826	22.176	26.1	6.7	25.6	1.048	1.046	1.055		
1910 . .	8.669	7.957	16.626	2.845	2.735	5.580	11.514	10.692	22.206	25.5	6.4	25.1	1.076	1.089	1.040		
1911 . .	8.522	8.134	16.656	3.074	2.784	5.858	11.596	10.918	22.514	25.3	7.7	26.0	1.062	1.048	1.104		
1912 . .	8.854	8.262	17.116	3.166	3.045	6.211	12.020	11.307	23.327	25.5	6.8	26.6	1.063	1.072	1.040		
1913 . .	8.733	8.253	16.986	3.244	3.085	6.329	11.977	11.338	23.315	24.9	6.8	27.1	1.056	1.058	1.052		
1914 . .	8.789	8.493	17.282	3.091	2.884	5.975	11.880	11.377	23.257	24.2	6.2	25.7	1.044	1.035	1.072		
1915 . .	6.844	6.381	13.225	2.346	2.254	4.600	9.190	8.635	17.825	18.3	4.7	25.8	1.064	1.073	1.041		
1916 . .	5.743	5.244	10.987	2.031	1.955	3.986	7.774	7.199	14.973	15.2	4.0	26.6	1.079	1.095	1.039		
1917 . .	5.492	5.212	10.704	2.082	1.913	3.995	7.574	7.125	14.699	14.9	4.0	27.2	1.063	1.054	1.088		
1918 . .	5.689	5.120	10.809	2.068	1.891	3.959	7.757	7.011	14.768	15.2	4.1	26.8	1.106	1.111	1.094		
1919 . .	8.080	7.498	15.578	1.982	1.928	3.910	10.362	9.426	19.488	20.4	4.1	20.1	1.067	1.077	1.028		
1920 . .	9.077	8.221	17.298	1.874	1.896	3.770	10.951	10.117	21.068	22.4	4.0	17.9	1.082	1.104	988		
1921 . .	8.325	7.652	15.977	1.771	1.879	3.650	10.096	9.531	19.627	21.0	3.9	18.6	1.059	1.088	942		
1922 . .	7.973	7.242	15.215	1.763	1.763	3.526	9.736	9.005	18.741	19.9	3.9	18.8	1.081	1.100	1.000		
1923 . .	7.156	6.682	13.838	1.692	1.629	3.321	8.848	8.311	17.159	18.1	3.5	19.3	1.064	1.070	1.037		

36. Élvezülöttek hitfelekezeti és törvényesség szerint. — Lebendgeborene nach Confession und Legitimität.

Év Jahr	Összesen — Zusammen										Ezek közül törvénytelen — Hievon illegitim %							
	Róm. kath. Röm. kath.	Gör. kath. Grtech. kath.	Gör. keleti Grtech. orient.	Ág. evang. Protest. A. C.	Református Reformierte	Unitárius Unitarier	Izraelita Israeliten	Felekezetenélk. ¹⁾ Confessionslos	Egyéb Sonstige	Ismeretlen ²⁾ Unbekannt	Összesen Zusammen	Róm. kath. Röm. kath.	Gör. kath. Grtech. kath.	Gör. keleti Grtech. orient.	Ág. evang. Protest. A. C.	Református Reformierte	Unitárius Unitarier	Izraelita Israeliten
1874	9.730		43	710	572	—	2.139	—	—	13.194	32.8		11.6	24.2	31.6	—	14.2	29.2
1875	9.828		55	736	633	—	2.177	—	—	13.429	34.6		23.6	27.3	30.5	—	8.7	29.7
1876	10.120		42	749	696	—	2.153	—	—	13.760	35.1		26.2	25.0	31.2	—	8.4	30.2
1877	9.619		48	739	651	—	2.136	—	—	13.193	35.8		14.6	28.1	30.6	—	7.6	30.5
1878	9.316		50	694	705	—	2.114	—	—	12.879	36.7		12.0	29.3	32.5	—	11.9	31.9
1879	9.449		42	757	662	—	2.170	—	—	13.080	37.5		7.1	28.0	32.8	—	14.3	32.8
1880	9.727		42	709	696	—	2.182	—	—	13.356	37.5		21.4	31.1	38.2	—	12.2	33.0
1881	9.446		35	758	773	—	2.181	—	—	13.193	36.3		25.7	34.4	37.7	—	11.9	32.2
1882	10.053		42	827	802	4	2.319	—	—	14.047	36.2		19.0	31.9	38.2	—	12.3	32.0
1883	10.105		40	858	809	6	2.404	—	—	14.222	35.4		22.5	33.9	37.2	16.6	13.4	31.7
1884	10.397		36	834	856	4	2.430	—	—	14.557	34.4		25.0	35.8	33.9	—	13.1	30.9
1885	10.895		40	863	1.013	2	2.586	—	—	15.399	34.7		7.5	30.9	31.2	50.0	13.1	30.5
1886	11.006		55	878	1.046	1	2.652	—	—	15.638	33.8		20.0	31.2	31.7	—	12.2	29.8
1887	11.379		42	925	1.157	5	2.759	—	—	16.267	32.0		11.9	31.3	31.2	—	11.7	28.4
1888	11.385		40	950	1.205	4	2.907	—	—	16.491	32.3		10.0	28.6	37.7	—	12.7	29.0
1889	11.993		35	1.044	1.236	10	2.965	—	—	17.283	30.6		20.0	29.2	33.4	10.0	12.5	27.6
1890	11.647		31	978	1.316	5	3.009	—	—	16.986	31.9		9.7	33.0	36.5	—	11.6	28.9
1891	12.807		49	1.069	1.383	11	3.208	—	—	18.527	31.9		14.3	31.8	32.9	27.3	11.0	28.3
1892	12.585		43	1.075	1.381	9	3.304	—	—	18.397	32.3		4.6	28.3	31.2	22.2	10.7	28.1
1893	13.607		43	1.182	1.478	20	3.506	—	—	19.836	32.6		16.3	28.1	32.1	40.0	11.8	28.6
1894	13.950		54	1.104	1.524	9	3.744	—	—	20.385	32.7		7.4	27.4	31.8	11.1	10.8	28.2
1895	14.224		37	1.296	1.726	19	4.036	—	43	21.381	32.0		10.8	26.3	27.9	26.3	11.9	27.5
1896	14.183	179	56	1.256	1.689	32	4.295	—	4	21.694	30.3	50.2	17.8	30.9	30.8	15.6	11.9	26.9
1897	14.563	216	72	1.250	1.849	31	4.514	3	6	22.507	31.2	42.6	19.4	30.4	30.2	16.1	11.2	27.2
1898	14.748	241	49	1.283	1.893	30	4.481	5	5	22.737	31.0	46.9	28.6	25.9	31.0	36.7	12.3	27.2
1899	14.947	243	65	1.265	1.957	31	4.542	7	2	23.061	30.8	44.9	24.6	31.5	29.1	19.4	12.5	27.2
1900	15.058	243	73	1.285	2.017	30	4.701	5	1	23.499	31.2	44.4	19.2	33.0	30.5	40.0	12.7	27.5
1901	14.569	217	69	1.210	2.001	31	4.543	15	1	22.779	29.9	48.4	26.1	30.9	30.5	48.4	12.2	26.5
1902	14.770	217	71	1.150	2.078	32	4.612	6	2	23.054	31.3	46.1	25.4	32.1	30.4	56.2	12.5	27.5
1903	13.961	217	78	1.095	2.030	41	4.395	7	1	21.923	30.6	46.1	30.8	32.5	30.8	34.1	12.5	27.1
1904	13.931	246	81	1.111	2.117	35	4.361	10	—	21.998	31.3	48.8	24.7	31.6	30.7	48.6	12.1	27.5
1905	13.645	223	84	1.027	2.081	38	4.165	13	—	21.385	31.0	44.4	29.8	29.0	28.6	47.4	10.6	26.7
1906	13.645	241	78	1.009	2.153	47	4.095	5	10	21.382	30.2	48.1	29.5	30.8	29.9	40.4	11.7	26.8
1907	13.653	229	93	940	2.214	48	3.971	6	15	21.260	30.3	42.8	31.1	27.2	30.6	45.8	10.8	26.6
1908	13.770	238	121	1.001	2.348	45	4.016	6	—	21.654	29.0	41.2	35.5	28.9	29.6	48.9	10.2	25.7
1909	14.167	238	94	1.044	2.426	64	4.022	7	—	22.176	29.3	48.3	27.7	28.0	26.7	51.6	10.1	25.6
1910	14.199	239	109	1.087	2.443	75	3.926	10	—	22.206	28.4	43.1	28.4	28.7	28.1	45.3	9.4	25.1
1911	14.444	291	111	1.059	2.483	52	3.977	2	—	22.514	29.4	46.0	38.7	26.3	29.3	50.0	10.0	26.0
1912	15.026	301	113	1.158	2.639	79	3.897	4	—	23.327	29.7	49.8	35.4	29.3	29.6	39.2	10.4	26.6
1913	14.985	339	136	1.090	2.737	91	3.855	—	7	23.315	29.9	49.8	36.0	30.5	29.5	36.3	11.1	27.1
1914	14.867	378	142	1.058	2.825	88	3.793	—	7	23.257	28.7	46.3	28.9	27.3	27.3	37.5	9.9	25.7
1915	11.194	298	107	802	2.118	70	3.145	1	3	17.825	28.5	48.7	27.1	26.9	30.3	34.3	10.8	25.8
1916	9.344	286	122	722	1.842	68	2.512	7	3	14.973	29.7	42.6	33.6	26.2	29.9	35.2	10.7	26.6
1917	9.253	299	103	700	1.862	67	2.332	—	10	14.699	29.7	43.5	32.0	26.6	32.1	32.8	11.1	27.2
1918	9.204	281	112	690	1.862	53	2.473	14	7	14.768	29.4	49.8	41.1	30.1	29.8	50.9	10.0	26.8
1919	9.510	259	102	675	1.864	55	2.266	1	7	14.749	23.5	37.5	32.3	24.7	22.2	31.0	6.0	20.1
1920	13.610	297	109	936	2.457	69	3.506	2	21	21.068	20.6	28.2	21.1	20.4	19.1	24.6	4.6	17.9
1921	12.594	297	97	932	2.588	87	2.968	8	27	19.627	20.7	26.9	19.6	19.5	22.8	28.7	4.8	18.6
1922	12.307	287	98	831	2.489	79	2.605	7	16	18.741	20.8	27.9	22.4	20.9	22.2	15.2	4.8	18.8
1923	11.072	249	91	805	2.377	63	2.451	3	19	17.159	21.7	27.7	17.6	19.9	23.1	12.7	4.6	19.3

¹⁾ Felekezetenélküli szülőknek egyelőre meg nem állapított vallási gyermekai.

²⁾ Nagybárára külföldi honosságú vegyes vallású szülők gyermekei. (Az 1896—1899. években a fiúk az apa, a leányok az anya vallása szerint osztottak be.) 1919-ben a kommunizmus alatt a született gyermekek hitfelekezete nem jegyeztetett be.

¹⁾ Kinder confessionsloser Eltern mit vorläufig nicht festgestellter Confession.

²⁾ Zumeist Kinder ausländischer Staatsbürger gemischter Confession (1896—1899 wurden die Knaben der Confession des Vaters, die Mädchen der Confession der Mutter zugerechnet.) 1919. zur Zeit des Communismus wurde die Confession der Neugeborenen nicht notiert.

37. Éveszültek az anya nemzetisége szerint. — Lebendgeborene nach der Nationalität der Mutter.

Év Jahr	Összesen — Zusammen												Ezek közül törvénytelen — Hievon illegitim %/o						
	Magyar Ungarn	Német Deutsche	Tót Slowaken	Oláh Rumänen	Ruthén Ruthenen	Horvát Kroaten	Szerb Serben	Cseh, morva Tschechen, Mährer	Lengyel Polen	Egyéb Sonstige	Ismeretlen Unbekannt	Összesen Zusammen	Magyar Ungarn	Német Deutsche	Tót Slowaken	Horvát, szerb Kroaten, Serben	Cseh, morva Tschechen, Mährer	Lengyel Polen	Általában Überhaupt
1896	16.030	3.316	1.257	18	1	44	23	262	643	100	—	21.694	26.7	19.8	37.8	38.8	29.8	41.2	26.9
1897	17.724	2.616	1.127	7	2	23	24	—	921	—	63	22.507	26.5	21.2	38.3	27.4	41.7	—	27.2
1898	17.620	2.572	1.356	12	1	32	17	—	1.083	—	44	22.737	25.7	22.9	42.6	38.8	39.0	—	27.2
1899	19.180	1.736	921	7	—	34	13	—	1.147	—	23	23.061	25.7	23.8	43.6	36.2	42.9	—	27.2
1900	20.053	1.442	886	18	2	49	9	205	752	76	7	23.499	25.6	25.9	50.0	36.2	31.7	50.7	27.5
1901	19.783	1.156	833	17	—	42	16	167	679	80	6	22.779	24.6	28.6	46.6	39.6	—	50.7	26.5
1902	20.209	1.408	670	14	1	46	17	151	472	55	11	23.054	25.5	33.9	54.8	42.8	31.8	46.2	27.5
1903	19.460	1.246	571	5	1	26	21	124	396	46	27	21.923	26.0	29.4	40.1	36.2	23.4	49.7	27.1
1904	19.831	1.039	496	9	1	19	21	81	440	53	8	21.998	26.7	27.7	39.5	27.5	27.2	46.6	27.5
1905	19.487	894	488	6	—	13	13	90	339	43	12	21.385	26.3	21.2	34.4	30.8	23.3	46.6	26.7
1906	19.624	768	474	13	—	15	14	73	336	50	15	21.382	26.3	21.1	35.4	44.8	17.8	52.7	26.8
1907	19.160	1.117	424	9	1	25	21	90	327	66	20	21.260	26.0	25.8	37.3	28.3	33.3	46.2	26.6
1908	19.537	1.193	438	13	1	40	26	102	223	68	13	21.654	25.2	25.7	36.5	40.9	29.4	34.1	25.7
1909	20.660	719	344	13	—	19	14	72	252	68	15	22.176	24.9	33.0	39.5	30.3	34.7	32.1	25.6
1910	20.895	578	266	11	1	27	12	73	272	56	15	22.206	24.6	27.7	38.7	43.6	34.2	33.1	25.1
1911	21.201	652	247	18	—	32	21	69	205	59	10	22.514	25.0	43.4	42.5	47.2	43.6	32.2	26.0
1912	21.984	584	271	6	—	24	17	73	279	75	14	23.327	25.8	36.8	41.7	53.6	38.3	36.9	26.6
1913	22.145	529	212	14	—	19	18	36	253	74	15	23.315	26.4	42.9	38.7	40.5	33.3	40.3	27.1
1914	22.293	462	110	8	—	12	12	32	262	46	20	23.257	25.0	41.3	53.6	41.7	25.0	38.9	25.7
1915	16.926	536	110	8	2	9	7	22	141	51	13	17.825	25.2	38.0	50.0	25.0	31.8	24.1	25.8
1916	14.177	447	65	14	—	18	9	19	120	89	15	14.973	25.5	37.4	44.6	44.4	26.3	21.7	26.6
1917	13.905	466	74	9	—	16	8	30	120	52	19	14.699	26.4	42.7	39.2	54.2	36.7	29.2	27.2
1918	14.002	446	56	16	—	29	11	34	96	51	27	14.768	25.8	47.5	35.7	50.0	50.0	30.2	26.8
1919	18.597	546	121	18	1	19	7	19	107	45	8	19.488	19.1	47.2	33.0	38.5	47.4	19.6	20.1
1920	20.550	297	74	4	—	5	6	23	60	35	14	21.068	17.3	47.8	27.0	45.4	52.2	25.0	17.9
1921	19.289	170	46	4	—	9	7	14	45	38	5	19.627	18.2	40.0	50.0	25.0	50.0	26.7	18.6
1922	18.510	105	28	6	—	3	4	6	40	33	6	18.741	18.6	46.7	32.1	14.3	16.7	32.5	18.8
1923	16.987	71	21	2	—	1	6	8	26	30	7	17.159	19.2	26.8	57.1	14.3	37.5	30.8	19.3

38. Törvényes éveszültek az apa kora szerint. — Legitime Lebendgeborene nach dem Alter des Vaters.

Év Jahr	Az apa kora — Alter des Vaters									Százalékokban — In Procenten								
	—20	—25	—30	—40	—50	—60	60—	ismer- etlen Unbe- kannt	Összes- sen Zu- sammen	—20	—25	—30	—40	—50	—60	60—	ismer- etlen Unbe- kannt	
	éves — Jahre alt									éves — Jahre alt								
1896	2	488	4.350	8.047	2.578	328	36	36	15.865	0.0	3.1	27.4	50.7	16.3	2.1	0.2	0.2	
1897	506	4.706	11.109	37	37	16.395	3.1	3.1	28.7	67.8	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	
1898	561	4.713	11.232	35	11	16.552	3.4	28.5	67.8	0.2	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	
1899	674	4.805	11.270	25	17	16.791	4.0	28.7	67.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	
1900	680	4.878	11.424	39	14	17.035	4.0	28.6	67.1	0.2	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	
1901	5	607	4.730	8.428	2.612	318	32	2	16.734	0.0	3.6	28.3	50.4	15.6	1.9	0.2	0.0	
1902	1	580	4.661	8.479	2.614	346	38	3	16.722	0.0	3.5	28.0	50.7	15.6	2.1	0.1	0.0	
1903	1	570	4.557	7.998	2.490	334	28	—	15.978	0.0	3.6	28.5	50.0	15.6	2.1	0.2	—	
1904	2	505	4.461	8.095	2.533	317	38	4	15.955	0.0	3.2	27.9	50.7	16.0	2.0	0.2	0.0	
1905	2	617	4.340	7.963	2.445	278	25	2	15.672	0.0	4.0	27.4	51.0	15.7	1.8	0.1	0.0	
1906	5	624	4.409	7.942	2.361	284	29	1	15.655	0.0	4.0	28.2	50.7	15.1	1.8	0.2	0.0	
1907	2	658	4.498	7.821	2.312	279	28	1	15.599	0.0	4.2	28.8	50.1	14.8	1.9	0.2	0.0	
1908	11	865	4.719	7.830	2.380	260	26	—	16.091	0.1	5.4	29.3	48.6	14.8	1.6	0.2	—	
1909	4	832	5.090	7.933	2.328	282	23	1	16.493	0.0	5.0	31.0	48.1	14.1	1.7	0.1	0.0	
1910	9	865	5.199	7.879	2.365	289	19	1	16.626	0.0	5.2	31.3	47.4	14.2	1.8	0.1	0.0	
1911	5	886	5.420	7.676	2.359	284	26	—	16.656	0.0	5.3	32.5	46.1	14.1	1.8	0.2	—	
1912	12	1.073	5.618	7.847	2.251	286	29	—	17.116	0.1	6.3	32.8	45.8	13.1	1.7	0.2	—	
1913	20	1.027	5.656	7.775	2.181	303	24	—	16.986	0.1	6.0	33.3	46.0	12.5	2.0	0.1	—	
1914	22	1.216	5.603	7.897	2.240	276	26	2	17.282	0.1	7.0	32.4	45.8	13.0	1.6	0.1	0.0	
1915	43	1.025	3.972	5.930	1.969	260	24	2	13.225	0.3	7.7	30.0	44.9	14.9	2.0	0.2	0.0	
1916	33	871	2.974	4.942	1.872	270	25	—	10.987	0.3	8.0	27.1	45.0	17.0	2.4	0.2	—	
1917	17	839	2.783	5.108	1.727	205	25	—	10.704	0.1	7.9	26.0	47.7	16.1	2.0	0.2	—	
1918	25	852	2.819	5.171	1.661	258	23	—	10.809	0.2	7.9	26.1	47.8	15.4	2.4	0.2	—	
1919	65	1.419	4.066	7.508	2.216	283	21	—	15.578	0.4	9.1	26.0	48.2	14.2	2.0	0.1	—	
1920	57	2.258	5.074	7.523	2.096	262	28	—	17.298	0.3	13.0	29.3	43.5	12.1	1.6	0.2	—	
1921	40	1.805	4.441	7.372	2.008	280	31	—	15.977	0.2	11.3	27.8	46.1	12.6	1.8	0.2	—	
1922	22	1.621	4.273	7.004	1.973	286	36	—	15.215	0.1	10.7	28.1	46.0	13.0	1.9	0.2	—	
1923	29	1.394	3.924	6.332	1.882	245	32	—	13.838	0.2	10.1	28.4	45.7	13.6	1.8	0.2	—	

39. Élvészültek az anya kora szerint. — Lebendgeborene nach dem Alter der Mutter.

Év — Jahr	Abszolút számok — Absolute Ziffern							Isme- retlen korú unbe- kannt	Összesen Zusammen	Százalékokban — In Procenten						
	—17	17—20	20—25	25—30	30—40	40—50	50—			—17	17—20	20—25	25—30	30—40	40—50	50—
	éves — Jahre alt									éves — Jahre alt						
a) Törvényes gyermekek. — Legitime Kinder.																
1896	17	509	3.959	4.768	5.853	745	10	4	15.865	0.1	3.2	24.9	30.1	36.9	4.7	0.1
1897	16	549	4.205	5.029	6.588		2	6	16.395	0.1	3.3	25.6	30.7	40.3		0.0
1898	17	576	4.303	5.143	6.507		2	4	16.552	0.1	3.5	26.6	31.1	39.3		0.0
1899	21	618	4.310	5.180	6.659		1	2	16.791	0.1	3.7	25.7	30.8	39.7		0.0
1900	19	618	4.316	5.334	6.747		1	—	17.035	0.1	3.6	25.4	31.3	39.6		0.0
1901	20	576	4.107	5.370	5.839	817	2	3	16.734	0.1	3.5	24.5	32.1	34.9	4.9	0.0
1902	21	551	4.063	5.353	5.928	801	5	—	16.722	0.2	3.3	24.3	32.0	35.4	4.7	0.1
1903	20	521	3.894	5.183	5.591	767	1	1	15.978	0.1	3.3	24.4	32.4	35.0	4.8	0.0
1904	14	508	3.838	5.099	5.734	759	3	—	15.955	0.1	3.2	24.0	32.0	35.9	4.8	0.0
1905	22	532	3.863	4.872	5.613	769	—	1	15.672	0.1	3.4	24.7	31.1	35.8	4.9	—
1906	22	534	3.949	4.879	5.559	709	3	—	15.655	0.2	3.4	25.2	31.2	35.5	4.5	0.0
1907	19	577	4.096	4.782	5.409	715	—	1	15.599	0.1	3.7	26.2	30.7	34.7	4.6	—
1908	23	607	4.349	4.959	5.438	712	3	—	16.091	0.2	3.8	27.0	30.8	33.8	4.4	0.0
1909	24	663	4.429	5.148	5.479	749	1	—	16.493	0.1	4.0	26.9	31.2	33.2	4.6	0.0
1910	35	676	4.570	5.141	5.436	768	—	—	16.626	0.2	4.1	27.5	30.9	32.7	4.6	—
1911	26	717	4.693	5.049	5.431	740	—	—	16.656	0.2	4.3	28.2	30.3	32.6	4.4	—
1912	40	839	5.012	5.242	5.353	628	2	—	17.116	0.2	4.9	29.3	30.6	31.3	3.7	0.0
1913	33	791	5.065	5.246	5.187	664	—	—	16.986	0.2	4.7	29.8	30.9	30.5	3.9	—
1914	33	808	5.124	5.393	5.290	633	1	—	17.282	0.2	4.7	29.6	31.2	30.6	3.7	0.0
1915	28	632	3.784	3.820	4.293	666	1	1	13.225	0.2	4.8	28.6	28.9	32.5	5.0	0.0
1916	22	430	3.013	3.324	3.670	528	—	—	10.987	0.2	3.9	27.4	30.3	33.4	4.8	—
1917	14	396	2.864	3.310	3.656	462	2	—	10.704	0.1	3.7	26.8	30.9	34.2	4.3	0.0
1918	6	321	3.018	3.433	3.580	451	—	—	10.809	0.0	3.0	27.9	31.8	33.1	4.2	—
1919	13	585	4.297	4.911	5.208	562	2	—	15.578	0.1	3.8	27.6	31.5	33.4	3.6	0.0
1920	39	924	5.729	5.427	4.685	494	—	—	17.298	0.2	5.3	33.1	31.4	27.1	2.9	—
1921	21	679	4.905	5.387	4.562	421	2	—	15.977	0.1	4.3	30.7	33.7	28.6	2.6	0.0
1922	17	548	4.401	5.062	4.650	535	2	—	15.215	0.1	3.6	28.9	33.3	30.6	3.5	0.0
1923	17	529	3.939	4.770	4.161	422	—	—	13.838	0.1	3.8	28.5	34.5	30.1	3.0	—
b) Törvénytelen gyermekek. — Illegitime Kinder.																
1896	50	662	2.312	1.486	1.151	139	1	28	5.829	0.8	11.4	39.7	25.5	19.7	2.4	0.0
1897	62	718	2.367	1.593	1.193	157	—	22	6.112	1.0	11.7	38.7	26.1	19.5	2.6	—
1898	94	715	2.469	1.502	1.192	139	1	23	6.135	1.5	11.7	40.2	24.5	19.4	2.3	0.0
1899	73	773	2.468	1.660	1.156	130	—	10	6.270	1.1	12.3	39.4	26.5	18.4	2.1	—
1900	66	802	2.593	1.633	1.205	158	—	7	6.464	1.0	12.4	40.1	25.3	18.7	2.4	—
1901	64	793	2.338	1.533	1.184	127	—	6	6.045	1.1	13.1	38.7	25.3	19.6	2.1	—
1902	77	804	2.544	1.583	1.157	155	1	11	6.332	1.2	12.7	40.2	25.0	18.3	2.4	—
1903	73	769	2.343	1.464	1.141	127	1	27	5.945	1.2	12.9	39.4	24.6	19.2	2.2	0.0
1904	73	844	2.395	1.461	1.124	138	—	8	6.043	1.2	14.0	39.6	24.2	18.6	2.3	—
1905	75	793	2.295	1.374	1.050	113	—	13	5.713	1.3	13.9	40.2	24.0	18.4	2.0	—
1906	76	896	2.326	1.288	1.019	107	—	15	5.727	1.3	15.6	40.6	22.5	17.8	1.9	—
1907	83	852	2.287	1.267	1.033	119	—	20	5.661	1.5	15.0	40.4	22.4	18.2	2.1	—
1908	83	901	2.283	1.229	949	105	—	13	5.563	1.5	16.2	41.0	22.1	17.1	1.9	—
1909	84	949	2.302	1.227	999	106	1	15	5.683	1.5	16.7	40.5	21.6	17.6	1.9	0.0
1910	76	987	2.222	1.260	923	96	1	15	5.580	1.4	17.7	39.8	22.6	16.5	1.7	0.0
1911	116	1.088	2.426	1.196	926	95	1	10	5.858	2.0	18.6	41.4	20.4	15.8	1.6	0.0
1912	125	1.267	2.492	1.314	905	91	—	17	6.211	2.0	20.4	40.1	21.1	14.6	1.5	—
1913	129	1.219	2.711	1.253	902	100	—	15	6.329	2.0	19.3	42.8	19.8	14.3	1.6	—
1914	97	1.157	2.498	1.211	888	104	—	20	5.975	1.6	19.4	41.8	20.3	14.9	1.7	—
1915	90	939	1.994	888	596	80	—	13	4.600	2.0	20.4	43.3	19.3	13.0	1.7	—
1916	66	776	1.819	756	505	52	—	12	3.986	1.6	19.5	45.6	19.0	12.7	1.3	—
1917	46	714	1.930	762	477	49	—	17	3.995	1.2	17.9	48.3	19.1	11.9	1.2	—
1918	37	611	1.935	844	462	43	—	27	3.959	0.9	15.4	48.9	21.3	11.7	1.1	—
1919	30	523	1.950	823	530	46	—	8	3.910	0.7	13.4	49.9	21.9	13.6	1.2	—
1920	23	470	1.805	901	504	53	—	14	3.770	0.6	12.5	47.9	23.0	13.3	1.4	—
1921	38	494	1.676	880	505	52	—	5	3.650	1.1	13.6	45.9	24.1	13.8	1.4	—
1922	35	450	1.562	831	594	47	1	6	3.526	1.0	12.7	44.2	23.5	16.8	1.3	0.0
1923	36	492	1.449	784	504	46	—	10	3.321	1.1	14.8	43.6	23.6	15.1	1.3	—

40. Élveszültek a szülők foglalkozása szerint. — Lebendgeborene nach dem Beruf der Eltern.

Év Jahr	Mindössze Insgesamt	Östermelés Urproduction	Bányászat Bergbau	Ipar — Industrie				Kereskedelem, hitel Handel, Creditwesen				Közlekedés — Verkehr			
				Önálló Selbständige	Tisztviselő Beamten	Segéd- személyzet Hilfspersonal	Együtt Zusammen	Önálló Selbständige	Tisztviselő Beamten	Segéd- személyzet Hilfspersonal	Együtt Zusammen	Önálló Selbständige	Tisztviselő Beamten	Segéd- személyzet Hilfspersonal	Együtt Zusammen
1896	21.694	403	2	2.591	—	7.415	10.006	983	—	644	1.627	—	—	914	914
1897	22.507	308	20	2.939	330	8.639	11.908	955	565	684	2.204	1	312	1.081	1.394
1898	22.737	299	8	2.563	313	9.084	11.960	946	586	631	2.163	—	323	1.013	1.336
1899	23.061	331	18	2.715	437	9.384	12.536	999	564	799	2.362	1	333	1.113	1.447
1900	23.499	400	17	2.685	398	9.214	12.297	1.046	639	885	2.570	3	323	1.190	1.516
1901	22.779	506	13	2.194	364	8.317	10.875	1.075	699	896	2.670	199	324	1.611	2.134
1902	23.054	524	11	2.278	426	8.224	10.928	1.133	521	1.059	2.713	130	335	1.737	2.202
1903	21.923	537	19	2.126	449	7.917	10.492	1.166	640	875	2.681	172	260	1.580	2.012
1904	21.998	461	17	1.958	483	8.213	10.654	1.173	609	793	2.575	166	263	1.556	1.985
1905	21.385	524	17	1.926	505	7.597	10.028	1.121	656	796	2.573	147	269	1.533	1.949
1906	21.382	470	13	1.843	501	7.805	10.149	1.068	614	797	2.479	161	282	1.492	1.935
1907	21.260	409	13	1.785	619	8.013	10.417	1.066	674	848	2.588	151	260	1.541	1.952
1908	21.654	435	16	2.047	594	8.223	10.864	1.105	678	889	2.672	140	283	1.557	1.980
1909	22.176	428	17	2.077	598	8.213	10.888	1.114	719	890	2.723	127	302	1.641	2.070
1910	22.206	385	14	2.084	600	8.427	11.111	1.200	744	869	2.813	163	383	1.595	2.141
1911	22.514	261	8	2.008	521	8.775	11.304	1.094	820	866	2.780	148	291	1.630	2.069
1912	23.327	386	19	2.171	560	8.764	11.495	1.130	836	912	2.878	152	276	1.751	2.179
1913	23.315	379	18	2.050	637	8.815	11.502	1.136	815	1.089	3.040	134	281	1.649	2.064
1914	23.257	406	19	1.868	649	8.848	11.365	1.098	839	996	2.933	109	295	1.703	2.107
1915	17.825	376	13	1.388	516	6.750	8.654	880	628	775	2.283	77	249	1.134	1.460
1916	14.973	335	31	1.218	495	5.475	7.188	669	493	548	1.710	55	267	953	1.275
1917	14.699	465	20	1.089	468	5.419	6.976	665	535	470	1.670	45	239	895	1.179
1918	14.768	438	27	984	493	5.110	6.587	724	713	420	1.857	63	257	870	1.190
1919	19.488	507	19	1.106	547	7.936	9.589	833	959	590	2.382	79	243	1.224	1.546
1920	21.068	510	24	1.377	530	7.867	9.774	1.266	1.263	677	3.206	119	302	1.237	1.658
1921	19.627	461	21	1.284	476	6.914	8.674	1.214	1.162	633	3.009	108	281	1.240	1.629
1922	18.741	410	23	1.371	451	6.363	8.185	1.105	1.129	590	2.824	82	276	1.190	1.548
1923	17.159	367	28	1.284	398	5.692	7.374	1.027	1.115	509	2.651	75	322	621	1.018

Év Jahr	Közszolgálati ágak és szabad foglalkozások Öffentliche Dienstleistungen und freie Berufe										Száz élve született szülei között volt Unter den Eltern von 100 Lebendgeborenen waren							
	Védőerő Wehrkraft	Köztisztv. Öff. Beamten	Üggyv., orvosok Advocaten, Ärzte	Egyéb és farsz. Klerikales u. Lehrpersonal	Egyéb ágak Sonstige	Díjnokok Diurnisten	Szolgák, segédszem. Diener, Hilfs.	Együtt Zusammen	Napszámok Taglöhner	Házicselédék Hausgesinde	Egyéb és ismeretl. Sonst. u. unbek. Berufe	Östermelő Urproduction	Iparos Industrie	Kereskedő Handel	Közlekedés Verkehr	Közszolgálat. Öffentliche Dienstleist.	Napszámok Taglöhner	Házicselédék Hausgesinde
1896	120			1.854			1.974	1.538	2.832	2.398	1.9	46.1	7.5	4.3	9.1	7.1	13.0	
1897	131			1.015		426	1.572	1.009	3.007	1.085	1.4	52.9	9.8	6.2	7.0	4.5	13.4	
1898	148			1.154		732	2.034	1.222	3.009	706	1.3	52.6	9.5	5.9	8.9	5.4	13.3	
1899	151			969		791	1.911	873	2.963	620	1.4	53.5	10.2	6.3	8.3	3.8	12.8	
1900	157	359	206	143	297	27	608	1.797	1.145	3.208	549	1.7	52.3	10.9	6.5	7.7	4.9	13.7
1901	157	321	210	136	259	31	721	1.835	1.120	2.972	654	2.2	47.7	11.7	9.4	8.1	4.9	13.1
1902	163	405	216	160	309	37	834	2.124	841	3.126	585	2.3	47.4	11.8	9.6	9.2	3.6	13.6
1903	171	366	175	133	275	28	821	1.969	814	2.858	541	2.5	47.9	12.3	9.2	9.0	3.7	13.1
1904	154	360	196	122	289	35	729	1.885	898	2.936	587	2.1	48.4	11.7	9.0	8.6	4.1	13.4
1905	175	358	193	104	280	32	696	1.838	1.068	2.867	521	2.5	46.9	12.0	9.1	8.6	5.0	13.4
1906	158	347	202	132	295	39	651	1.824	1.012	2.925	575	2.2	47.5	11.6	9.1	8.5	4.7	13.7
1907	131	343	181	108	289	24	629	1.705	875	2.741	560	1.9	49.0	12.2	9.2	8.1	4.1	12.9
1908	142	325	208	141	317	32	660	1.825	686	2.727	449	2.0	50.2	12.3	9.2	8.4	3.2	12.6
1909	135	348	213	130	335	19	723	1.903	891	2.739	517	1.9	49.1	12.3	9.3	8.6	4.0	12.4
1910	157	364	191	170	308	13	710	1.913	718	2.483	628	1.7	50.3	12.7	9.7	8.6	3.2	11.2
1911	138	447	191	159	350	16	744	2.045	872	2.697	478	1.2	50.2	12.4	9.1	9.1	3.9	12.0
1912	164	395	209	130	363	11	736	2.008	887	2.874	601	1.7	49.3	12.4	9.3	8.6	3.8	12.3
1913	165	403	222	172	406	13	798	2.179	695	2.919	519	1.6	49.3	13.1	8.9	9.4	3.0	12.5
1914	173	408	252	176	401	22	736	2.168	880	2.810	569	1.7	48.9	12.6	9.1	9.3	3.8	12.1
1915	164	366	218	149	374	16	562	1.849	679	2.117	394	2.1	48.6	12.9	8.2	10.3	3.8	11.9
1916	137	367	211	148	281	13	517	1.674	568	1.813	379	2.3	48.0	11.4	8.4	11.2	3.8	12.1
1917	189	324	214	139	300	19	507	1.692	533	1.700	464	3.2	47.5	11.4	8.0	11.5	3.6	11.6
1918	196	332	217	145	282	5	444	1.621	971	2.021	556	3.0	44.6	12.5	8.0	11.0	3.2	13.7
1919	352	516	231	152	348	6	738	2.343	508	1.660	934	2.6	49.1	12.7	7.9	12.0	2.6	8.4
1920	464	486	281	147	355	6	805	2.544	597	1.599	1.156	2.5	46.4	15.2	7.9	12.1	2.8	7.6
1921	359	474	277	138	365	11	778	2.402	598	1.388	1.445	2.4	44.2	15.3	8.3	12.2	3.0	7.1
1922	259	481	276	138	324	17	787	2.282	724	1.398	1.347	2.2	43.7	15.1	8.2	12.2	3.9	7.4
1923	327	507	317	154	254	16	700	2.275	705	1.334	1.407	2.1	42.9	15.4	5.9	13.2	4.1	8.2

41. Halvaszülöttek és elvetélések hitfelekezet és törvényesség szerint.
 Todtgeborene und Fehlgeburten nach Confession und Legitimität.

Év Jahr	Halvaszülöttek — Todtgeborene										Elvetélések — Fehlgeburten												
	Összesen — Zusammen										Összesen — Zusammen												
	Róm. kath. Röm. kath.	Gör. kath. Griech. kath.	Gör. keleti Griech. orient.	Ág. evang. Protest. A. C.	Református Reformierte	Unitárius Unitarier	Izraelita Israeliten	Egyéb — Sonst.	Ism. — Unbek.	Összesen Zusammen	Ezek közül törvénytelen Hievon illegitim	Róm. kath. Röm. kath.	Gör. kath. Griech. kath.	Gör. keleti Griech. orient.	Ág. evang. Protest. A. C.	Református Reformierte	Unitárius Unitarier	Izraelita Israeliten	Egyéb — Sonst.	Ism. — Unbek.	Összesen Zusammen	Ezek közül törvénytelen Hievon illegitim	
összesen zusammen	%	összesen zusammen	%	összesen zusammen	%	összesen zusammen	%	összesen zusammen	%	összesen zusammen	%	összesen zusammen	%	összesen zusammen	%	összesen zusammen	%	összesen zusammen	%	összesen zusammen	%	összesen zusammen	%
1874 . . .	1.032										74												
1875 . . .	37 57 — 214 165 1.505										524 34·8												
1876 . . .	620										65												
1877 . . .	572										76												
1878 . . .	485										143												
1879 . . .	457										199												
1880 . . .	447										285												
1881 . . .	509										203												
1882 . . .	475										212												
1883 . . .	483										227												
1884 . . .	533										215												
1885 . . .	525										221												
1886 . . .	584										219												
1887 . . .	650										227												
1888 . . .	590										413												
1889 . . .	569										550												
1890 . . .	505										468												
1891 . . .	639										491												
1892 . . .	712										531												
1893 . . .	613										618												
1894 . . .	714										629												
1895 . . .	729										805												
1896 . . .	572										982												
1897 . . .	514										1.281												
1898 . . .	472										1.459												
1899 . . .	541										1.591												
1900 . . .	465										1.643												
1901 . . .	506										1.513												
1902 . . .	469										1.554												
1903 . . .	476										1.564												
1904 . . .	499										1.742												
1905 . . .	403										1.639												
1906 . . .	422										1.780												
1907 . . .	477										1.783												
1908 . . .	488										1.703												
1909 . . .	442										1.844												
1910 . . .	509										1.929												
1911 . . .	432										1.930												
1912 . . .	537										1.978												
1913 . . .	478										2.205												
1914 . . .	487										1.974												
1915 . . .	367										1.304												
1916 . . .	405										1.232												
1917 . . .	332										1.136												
1918 . . .	346										1.221												
1919 . . .	316										1.247												
1920 . . .	524										1.259												
1921 . . .	440										1.235												
1922 . . .	475										1.170												
1923 . . .	430										1.075												

42. Halandóság hónapok szerint. -- Sterblichkeit nach Monaten.

Év Jahr	Abszolút számok — Absolute Zahlen												A havi halálesetek			Halálesetek napi átlaga — Tagesmittel der Todesfälle			
	Január	Február	Március	Április	Május	Június	Július	Augusztus	Szeptember	Október	November	December	Év Jahr	legnagyobb Maximum	legkisebb Minimum		át- lagos Mittel		
														száma --	der monatl. Todesfälle				
1874	1.017	957	1.312	1.121	1.328	1.165	1.331	1.095	917	817	904	905	12.869	1.331	Július	817	Okt.	1.072	35
1875	1.021	959	1.210	1.038	1.139	1.125	1.118	940	890	872	859	855	12.026	1.210	Márc.	855	Dec.	1.002	33
1876	990	866	1.137	1.130	1.191	1.108	1.176	1.153	824	791	890	1.038	12.294	1.191	Május	791	Okt.	1.025	34
1877	1.139	1.032	1.187	1.102	1.136	987	1.155	1.130	873	919	941	1.043	12.644	1.187	Márc.	873	Szept.	1.054	35
1878	1.137	1.039	1.257	1.242	1.185	1.043	1.060	965	1.049	946	960	991	12.874	1.257	"	946	Okt.	1.073	35
1879	1.073	997	1.196	1.159	1.213	1.044	1.035	1.020	883	827	787	905	12.139	1.213	Május	787	Nov.	1.012	34
1880	998	916	1.171	1.092	1.150	1.026	1.164	1.118	953	895	895	934	12.312	1.171	Márc.	895	Okt. Nov.	1.026	34
1881	1.099	1.051	1.119	1.173	1.236	1.015	1.202	1.236	981	927	933	1.083	13.055	1.236	Máj. Aug.	927	Okt.	1.087	36
1882	1.297	1.330	1.349	1.233	1.209	1.138	1.133	996	786	763	806	845	12.885	1.349	Márc.	763	"	1.074	35
1883	1.026	977	1.107	1.247	1.148	1.165	1.301	1.024	868	810	745	882	12.300	1.301	Július	745	Nov.	1.025	34
1884	1.033	966	1.202	1.297	1.429	1.296	1.144	978	793	818	810	985	12.751	1.429	Május	793	Szept.	1.063	35
1885	1.067	1.014	1.169	1.130	1.186	1.094	1.180	1.020	847	867	976	1.108	12.658	1.186	"	847	"	1.055	35
1886	1.231	1.219	1.423	1.504	1.496	1.305	1.307	1.317	1.510	1.849	1.360	1.203	16.724	1.849	Okt.	1.203	Dec.	1.394	46
1887	1.280	1.247	1.290	1.262	1.220	1.073	1.228	1.183	1.008	961	980	1.122	13.854	1.290	Márc.	961	Okt.	1.155	38
1888	1.250	1.175	1.397	1.240	1.228	1.199	1.273	1.180	1.004	972	1.011	1.092	14.021	1.397	"	972	"	1.168	38
1889	1.113	1.087	1.219	1.157	1.281	1.138	1.254	1.108	956	844	1.017	1.167	13.341	1.281	Május	844	"	1.112	37
1890	1.684	1.228	1.403	1.269	1.345	1.264	1.085	1.119	950	1.025	1.004	1.130	14.506	1.684	Január	950	Szept.	1.209	40
1891	1.194	1.084	1.176	1.167	1.296	1.042	1.150	1.134	1.094	1.271	1.177	1.550	14.335	1.550	Dec.	1.042	Június	1.195	39
1892	1.495	1.100	1.375	1.486	1.395	1.240	1.163	1.109	964	1.399	1.012	994	14.732	1.495	Január	964	Szept.	1.228	40
1893	1.240	1.182	1.344	1.351	1.385	1.140	1.239	1.140	993	1.093	1.123	1.229	14.459	1.385	Május	993	"	1.205	40
1894	1.169	1.034	1.211	1.407	1.243	1.146	1.186	1.077	973	911	984	1.170	13.511	1.407	Április	911	Okt.	1.126	37
1895	1.181	1.207	1.325	1.557	1.433	1.167	1.263	1.199	1.081	1.044	1.073	1.178	14.708	1.557	"	1.044	"	1.226	40
1896	1.197	1.175	1.461	1.561	1.559	1.238	1.233	1.187	1.039	1.000	1.023	1.107	14.780	1.561	"	1.000	"	1.232	40
1897	1.192	1.154	1.333	1.243	1.249	1.091	1.163	1.167	1.026	1.002	1.051	1.132	13.803	1.333	Márc.	1.002	"	1.150	38
1898	1.081	1.039	1.326	1.303	1.165	1.105	1.234	1.242	1.203	1.168	1.232	1.208	14.306	1.326	"	1.039	Febr.	1.192	39
1899	1.398	1.495	1.571	1.435	1.311	1.150	1.177	1.227	1.028	1.080	1.107	1.062	15.041	1.571	"	1.028	Szept.	1.253	41
1900	1.202	1.093	1.516	1.549	1.445	1.171	1.270	1.263	966	1.080	1.067	1.180	14.802	1.549	Április	966	"	1.234	40
1901	1.381	1.261	1.386	1.263	1.236	1.078	1.183	1.067	961	976	1.032	1.099	13.923	1.386	Márc.	961	"	1.160	38
1902	1.159	1.110	1.311	1.461	1.470	1.178	1.125	1.198	1.115	1.054	1.193	1.358	14.732	1.470	Május	1.054	Okt.	1.228	40
1903	1.345	1.254	1.495	1.399	1.352	1.259	1.306	1.190	1.059	1.156	1.096	1.148	15.059	1.495	Márc.	1.059	Szept.	1.255	41
1904	1.331	1.342	1.444	1.435	1.376	1.214	1.315	1.211	1.086	1.157	1.200	1.324	15.435	1.444	"	1.086	"	1.286	42
1905	1.652	1.341	1.492	1.589	1.439	1.203	1.492	1.356	1.124	1.085	1.080	1.241	16.094	1.652	Január	1.080	Nov.	1.341	44
1906	1.377	1.206	1.357	1.415	1.535	1.340	1.237	1.149	1.033	1.094	1.111	1.267	15.121	1.535	Május	1.033	Szept.	1.260	41
1907	1.410	1.467	1.562	1.463	1.448	1.261	1.233	1.236	1.166	1.291	1.321	1.326	16.184	1.562	Márc.	1.166	"	1.349	44
1908	1.656	1.407	1.460	1.418	1.362	1.162	1.157	1.046	1.055	1.159	1.384	1.346	15.612	1.656	Január	1.046	Aug.	1.301	43
1909	1.359	1.363	1.520	1.418	1.386	1.267	1.378	1.264	1.168	1.254	1.284	1.314	15.975	1.520	Márc.	1.168	Szept.	1.331	44
1910	1.341	1.325	1.535	1.447	1.492	1.311	1.401	1.251	1.094	1.306	1.256	1.370	16.129	1.535	"	1.094	"	1.344	44
1911	1.529	1.466	1.523	1.466	1.453	1.258	1.544	1.534	1.417	1.388	1.400	1.345	17.323	1.544	Július	1.258	Június	1.444	47
1912	1.473	1.392	1.531	1.514	1.507	1.316	1.418	1.449	1.237	1.251	1.347	1.441	16.876	1.531	Márc.	1.237	Szept.	1.406	46
1913	1.467	1.509	1.663	1.571	1.502	1.405	1.413	1.310	1.332	1.419	1.337	1.513	17.441	1.663	"	1.310	Aug.	1.453	48
1914	1.584	1.408	1.606	1.669	1.600	1.433	1.385	1.406	1.402	1.471	1.644	2.155	18.763	2.155	Dec.	1.385	Július	1.564	51
1915	1.830	1.861	2.029	1.886	1.844	1.761	1.843	1.630	1.470	1.554	1.633	1.809	21.150	2.029	Márc.	1.470	Szept.	1.763	58
1916	1.831	1.906	2.070	1.939	1.979	1.573	1.676	1.577	1.389	1.615	1.561	1.738	20.854	2.070	"	1.389	"	1.738	60
1917	1.933	2.144	2.460	2.433	2.245	1.848	2.028	2.095	1.790	1.888	1.656	1.851	24.371	2.460	"	1.656	Nov.	2.031	67
1918	2.070	1.917	2.282	2.342	2.214	2.083	1.921	1.764	2.089	4.326	3.749	3.146	29.903	4.326	Okt.	1.764	Aug.	2.492	82
1919	2.164	1.749	1.878	1.675	1.960	1.675	1.553	1.523	1.661	1.796	1.502	1.751	20.887	2.164	Január	1.502	Nov.	1.740	57
1920	2.100	3.321	2.085	1.935	1.771	1.471	1.576	1.388	1.310	1.548	1.860	1.688	22.053	3.321	Febr.	1.310	Szept.	1.838	60
1921	1.626	1.573	1.868	1.665	1.734	1.451	1.427	1.470	1.359	1.491	1.547	1.770	18.981	1.868	Márc.	1.427	Július	1.581	52
1922	1.977	1.827	1.841	1.846	1.624	1.481	1.563	1.463	1.328	1.319	1.327	1.458	19.054	1.977	Január	1.319	Okt.	1.587	52
1923	1.492	1.497	1.756	1.852	1.788	1.522	1.570	1.496	1.418	1.405	1.351	1.402	18.549	1.852	Április	1.351	Nov.	1.546	51

Év — Jahr	Ezer lakóra — Auf 1000 Bewohner												Legmagasabb Höchstes	Legalacsonyabb Geringstes			
	Január	Február	Március	Április	Május	Június	Július	Augusztus	Szeptember	Október	November	December	Év Jahr	havi halandósági arány monatl. Geburtenverhältniss			
														‰	hónap Monat	‰	hónap Monat
1874	40.8	38.4	52.7	45.0	53.3	46.8	53.4	44.0	36.8	32.8	36.3	36.3	43.0	53.4	Július	32.8	Október
1875	40.4	38.0	47.9	41.1	45.1	44.5	44.3	37.2	35.2	34.5	34.0	33.9	39.7	47.9	Március	33.9	December
1876	37.6	32.9	43.2	43.0	45.3	42.1	44.7	43.8	31.3	30.1	33.8	39.5	38.9	45.3	Május	30.1	Október
1877	41.6	37.7	43.3	40.2	41.5	36.0	42.1	41.2	31.9	33.5	34.3	38.1	38.5	43.3	Március	31.9	Szept.
1878	39.9	35.5	44.1	43.6	41.6	36.6	37.2	33.9	36.8	33.2	33.7	34.8	37.7	44.1	Május	33.2	Október
1879	36.3	33.7	40.4	39.2	41.0	35.3	35.0	34.5	29.9	28.0	26.6	30.6	34.2	41.0	Május	26.6	November
1880	32.5	29.9	38.2	35.6	37.5	33.5	38.0	36.5	31.1	29.2	29.2	30.5	33.5	38.2	Március	29.2	Okt. Nov.
1881	34.9	33.4	35.6	37.3	39.3	32.3	38.2	39.3	31.2	29.5	29.7	34.4	34.6	39.3	Máj., Aug.	29.5	Október
1882	39.8	40.9	41.4	37.9	37.1	35.0	34.8	30.6	24.1	23.4	24.8	26.0	33.0	41.4	Március	23.4	"
1883	30.5	29.0	32.9	37.0	34.1	34.6	38.7	30.4	25.8	24.1	22.1	26.2	30.5	38.7	Július	22.1	November
1884	29.7	27.8	34.6	37.3	41.1	37.3	32.9	28.1	22.8	23.5	23.3	28.3	30.6	41.1	Május	22.8	Szept.
1885	29.7	28.3	32.6	31.5	33.1	30.5	32.9	28.4	23.6	24.2	27.2	30.9	29.4	33.1	"	23.6	"
1886	33.3	33.0	38.5	40.7	40.5	35.3	35.4	35.6	40.8	50.0	36.8	32.5	37.7	50.0	Október	32.5	December
1887	33.6	32.8	33.9	33.1	32.0	28.2	32.3	31.1	26.5	25.2	25.7	29.5	30.3	33.9	Március	25.2	Október
1888	31.9	30.0	35.7	31.7	31.3	30.6	32.5	30.1	25.6	24.8	25.8	27.9	29.8	35.7	"	24.8	"
1889	27.6	27.0	30.3	28.7	31.8	28.2	31.1	27.5	23.7	21.0	25.2	29.0	27.6	31.1	Július	21.0	"
1890	40.7	29.7	33.9	30.7	32.5	30.5	26.2	27.0	23.0	24.8	24.3	27.3	29.2	40.7	Január	23.0	Szept.
1891	27.7	25.1	27.3	27.1	30.0	24.2	26.7	26.3	25.4	29.5	27.3	35.9	27.7	35.9	December	24.2	Június
1892	33.2	24.4	30.6	33.0	31.0	27.6	25.8	24.6	21.4	31.1	22.5	22.1	27.3	33.2	Január	21.4	Szept.
1893	26.5	25.2	28.7	28.8	29.5	24.3	26.4	24.3	21.2	23.3	24.0	26.2	25.7	29.5	Május	21.2	"
1894	24.0	21.2	24.8	28.9	25.5	23.5	24.3	22.1	20.0	18.7	20.2	24.0	23.1	28.9	Április	18.7	Október
1895	23.3	23.8	26.2	30.7	28.3	23.0	24.9	23.7	21.3	20.6	21.2	23.3	24.2	30.7	"	20.6	"
1896	22.8	22.4	27.8	29.7	29.7	23.6	23.5	22.6	19.8	19.0	19.5	21.1	23.5	29.7	Ápr. Máj.	19.0	"
1897	21.9	21.2	24.5	22.9	23.0	20.1	21.4	21.5	18.9	18.4	19.3	20.8	21.2	24.5	Március	18.4	"
1898	19.2	18.5	23.6	23.2	20.7	19.6	21.9	22.1	21.4	20.8	21.9	21.5	21.2	23.6	"	18.5	Február
1899	24.1	25.7	27.0	24.7	22.6	19.8	20.3	21.1	17.7	18.6	19.0	18.3	21.6	27.0	"	17.7	Szept.
1900	20.0	18.2	25.3	25.8	24.3	19.5	21.2	21.1	16.1	18.0	17.8	19.7	20.6	25.8	Április	16.1	"
1901	22.4	20.5	22.5	20.5	20.1	17.5	19.2	17.3	15.6	15.9	16.8	17.9	18.9	22.5	Március	15.6	"
1902	18.6	17.8	21.0	23.4	23.5	18.9	18.0	19.2	17.9	16.9	19.1	21.8	19.7	23.5	Május	16.9	Október
1903	21.3	19.8	23.6	22.1	21.4	19.9	20.6	18.8	16.7	18.3	17.3	18.1	19.8	23.6	Március	16.7	Szept.
1904	20.7	20.9	22.5	22.4	21.4	18.9	20.5	18.9	16.9	18.0	18.7	20.6	20.0	22.5	"	16.9	"
1905	25.4	20.6	22.9	24.4	22.1	18.5	22.9	20.8	17.3	16.7	16.6	19.1	20.6	25.4	Január	16.6	November
1906	20.9	18.3	20.6	21.4	23.3	20.3	18.7	17.4	15.7	16.6	16.8	19.2	19.1	23.3	Május	15.7	Szept.
1907	20.8	21.7	23.1	21.6	21.4	18.6	18.2	18.3	17.2	19.1	19.5	19.6	19.9	23.1	Március	17.2	"
1908	23.7	20.1	20.9	20.3	19.5	16.6	16.5	15.0	15.1	16.6	19.7	19.2	18.8	23.7	Január	15.0	Aug.
1909	19.2	19.2	21.4	20.0	19.5	17.9	19.4	17.8	16.5	17.7	18.1	18.5	18.8	21.4	Március	16.5	Szept.
1910	18.5	18.3	21.2	19.9	20.6	18.1	19.3	17.2	15.1	18.0	17.3	18.9	18.5	21.2	"	15.1	"
1911	20.6	19.8	20.5	19.8	19.6	17.0	20.8	20.7	19.1	18.7	18.9	18.1	19.5	20.8	Július	17.0	Június
1912	19.4	18.3	20.2	19.9	19.9	17.3	18.7	19.1	16.3	16.5	17.7	19.0	18.5	20.2	Március	16.3	Szept.
1913	18.8	19.3	21.3	20.1	19.2	18.0	18.1	16.8	17.1	18.2	17.1	19.4	18.6	21.3	"	16.8	Aug.
1914	19.8	17.6	20.1	20.9	20.0	17.9	17.3	17.6	17.5	18.4	20.6	27.0	19.6	27.0	December	17.3	Július
1915	22.5	22.9	24.9	23.2	22.7	21.7	22.7	20.0	18.1	19.1	20.1	22.2	21.7	24.9	Március	18.1	Szept.
1916	22.3	23.2	25.2	23.6	24.1	19.1	20.4	19.2	16.9	19.6	19.0	21.1	21.1	25.2	"	16.9	"
1917	23.5	26.0	29.8	29.5	27.2	22.4	24.6	25.4	21.7	22.9	20.1	22.5	24.6	29.8	"	20.1	November
1918	25.6	23.7	28.2	28.9	27.3	25.7	23.7	21.8	25.8	53.4	46.3	38.8	30.8	53.4	Október	21.8	Aug.
1919	27.2	22.0	23.6	21.0	24.6	21.0	19.5	19.1	20.9	22.6	18.9	22.0	21.9	27.2	Január	18.9	November
1920	26.9	42.5	26.7	24.7	22.6	18.8	20.2	17.7	16.8	19.8	23.8	21.6	23.5	42.5	Február	16.8	Szept.
1921	20.9	20.2	24.0	21.4	22.3	18.6	18.3	18.9	17.5	19.1	19.9	22.7	20.3	24.0	Március	17.5	"
1922	25.2	23.3	23.5	23.5	20.7	18.9	19.9	18.7	16.9	16.8	16.9	18.6	20.3	25.2	Január	16.8	Október
1923	18.9	19.0	22.3	23.5	22.7	19.3	19.9	19.0	18.0	17.8	17.1	17.8	19.6	23.5	Április	17.1	November

43. Halandóság kerületek szerint. — Sterblichkeit nach Bezirken.

Év Jahr	Abszolút számok — Absolute Zahlen																Ismeretlen lakóhely Unbekannter Wohnort.	Összesen Zusammen		
	Budapesti lakos — Budapestier Inwohner																			
	I.	II.	III.	Jobbpart Rechtes Ufer	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	Balpart Linkes Ufer	Kerületekbe be nem osztható Ohne nähere Wohnungs- angabe		Idegen Ortsfremde					
													polgár Civil	katona Militär	polgár Civil	katona Militär				
kerület — Bezirk																				
1874	918	708	908	2.534	452	646	1.392	1.515	1.925	970	282	7.182	3.153							12.869
1875	836	646	823	2.305	405	574	1.169	1.499	1.871	918	312	6.748	2.973							12.026
1876	899	839	726	2.464	380	571	1.323	1.469	1.936	944	299	6.922	2.908	Adat. nincs. Angab. fehl.						12.294
1877	962	810	865	2.637	496	677	1.546	1.775	2.284	1.082	321	8.181	1.684	142						12.644
1878	890	795	844	2.529	500	703	1.705	2.025	2.397	1.146	347	8.823	1.312	210						12.874
1879	1.045	861	921	2.827	495	607	1.498	1.809	2.199	1.034	272	7.914	1.286	112						12.139
1880	904	814	849	2.567	479	628	1.496	1.759	2.311	1.185	344	8.202	1.404	139						12.312
1881	974	931	1.099	3.004	477	716	1.560	1.815	2.354	1.284	358	8.564	1.368	119						13.055
1882	903	794	928	2.625	497	728	1.721	2.100	2.357	1.250	435	9.088	1.067	105						12.885
1883	812	744	913	2.469	465	731	1.570	1.923	2.215	1.264	366	8.534	605	91		601				12.300
1884	835	725	938	2.498	462	768	1.667	1.871	2.333	1.302	443	8.846	830	101		476				12.751
1885	907	748	998	2.653	441	738	1.612	1.734	2.347	1.187	340	8.399	947	80		579				12.658
1886	1.136	958	1.082	3.176	529	969	2.358	2.498	3.112	1.595	625	11.686	1.071	90		701				16.724
1887	895	717	910	2.522	463	709	1.843	2.179	2.618	1.161	548	9.521	1.026	94		691				13.854
1888	820	714	890	2.424	441	788	2.015	2.234	2.507	1.217	601	9.803	853	85		856				14.021
1889	811	714	781	2.306	445	690	2.094	2.191	2.411	1.140	526	9.497	781	79		678				13.341
1890	937	752	949	2.638	424	738	2.089	2.237	2.681	1.292	564	10.025	1.100	82		661				14.506
1891	909	681	1.034	2.624	392	726	1.974	2.185	2.611	1.328	616	9.832	1.081	67		731				14.335
1892	802	670	944	2.416	359	824	2.143	2.430	2.636	1.306	699	10.397	1.103	61		755				14.732
1893	849	661	926	2.436	390	687	2.032	2.338	2.622	1.300	714	10.083	827	69		1.044				14.459
1894	741	539	834	2.114	365	615	1.904	2.128	2.477	1.189	748	9.426	964	45		962				13.511
1895	751	625	834	2.210	375	692	2.131	2.339	2.776	1.274	753	10.340	1.027	59		1.072				14.708
1896	806	600	950	2.356	366	693	2.145	2.324	2.618	1.274	866	10.286	1.024	68		1.046				14.780
1897	716	499	802	2.017	307	720	1.851	2.301	2.463	1.219	823	9.684	935	59		1.108				13.803
1898	761	534	908	2.203	304	744	2.124	2.420	2.485	1.300	719	10.096	750	62		1.195				14.306
1899	813	580	930	2.323	302	838	2.161	2.428	2.601	1.431	793	10.554	895	51		1.218				15.041
1900	784	606	799	2.189	298	782	2.092	2.419	2.593	1.436	647	10.267	1.063	53		1.230				14.802
1901	808	565	821	2.194	278	700	1.945	2.373	2.367	1.200	555	9.418	992	50		1.269				13.923
1902	855	615	846	2.316	286	809	2.026	2.408	2.550	1.298	626	10.003	976	56		1.381				14.732
1903	880	583	814	2.277	327	853	2.150	2.589	2.576	1.418	603	10.516	585	61		1.559		61		15.059
1904	867	674	924	2.465	308	836	2.249	2.619	2.616	1.424	681	10.733	572	64		1.540		61		15.435
1905	936	603	981	2.520	302	907	2.355	2.773	2.736	1.449	765	11.287	537	113		1.574		63		16.094
1906	792	564	859	2.215	300	809	2.203	2.558	2.495	1.318	645	10.328	593	103		1.762		120		15.121
1907	923	589	1.009	2.521	329	879	2.311	2.611	2.610	1.454	727	10.921	589	132		1.912		109		16.184
1908	910	610	920	2.440	296	797	2.084	2.573	2.449	1.298	735	10.232	691	120		2.042		87		15.612
1909	907	580	1.003	2.490	272	784	2.132	2.560	2.372	1.329	804	10.253	764	106		2.288		74		15.975
1910	999	598	964	2.561	256	798	2.224	2.333	2.392	1.393	816	10.212	882	90		2.216		168		16.129
1911	1.027	556	1.098	2.681	273	873	2.289	2.408	2.454	1.430	997	10.724	1.093	78		2.538		209		17.323
1912	1.001	587	1.049	2.637	258	884	2.189	2.353	2.255	1.352	943	10.234	1.026	87		2.706		186		16.876
1913	1.038	631	959	2.628	232	827	2.340	2.371	2.383	1.387	910	10.450	1.249	103		2.796		215		17.441
1914	1.210	660	1.035	2.905	276	847	2.276	2.291	2.364	1.375	943	10.372	1.252	138		1.505	2.385	206		18.763
1915	1.142	681	1.114	2.937	303	951	2.504	2.491	2.344	1.497	893	10.983	1.060	178		1.628	4.132	232		21.150
1916	1.148	668	992	2.808	295	836	2.386	2.564	2.440	1.394	846	10.761	1.166	254		1.548	4.089	228		20.854
1917	1.275	729	1.039	3.043	330	910	2.680	2.865	2.698	1.577	928	11.988	1.706	301		1.794	5.312	227		24.371
1918	1.663	913	1.323	3.899	496	1.316	3.425	3.673	3.234	1.867	1.172	15.183	1.550	398		3.685	4.839	349		29.903
1919	1.459	794	976	3.229	410	1.095	2.676	2.849	2.549	1.573	945	12.097	1.721	149		2.938	519	234		20.887
1920	1.556	837	1.133	3.526	456	1.153	2.934	2.955	2.884	1.721	991	13.094	1.807	100		3.133	219	174		22.053
1921	1.364	700	937	3.001	362	1.072	2.387	2.396	2.216	1.423	929	10.785	1.725	71		3.136	143	120		18.981
1922	1.317	686	843	9.846	340	263	2.297	2.467	2.231	1.439	978	10.715	1.921	56		3.264	110	142		19.054
1923	1.281	642	1.035	2.958	314	898	2.355	2.314	2.262	1.485	888	10.516	1.541	64		3.169	109	192		18.549

Év Jahr	A halottak között volt Unter der Verstorbenen waren		100 halott közül idegenek Unter 100 Verstorbenen sind Ortsfremde	Ezer lakóra — Auf 1000 Bewohner										Budapest			
	helybeli Buda- pester	idegen Orts- fremde		I.	II.	III.	Jobbpart Rechtes Ufer	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	Balpart Linkes Ufer	Idegenekkel Mit Orts- fremden	Idegenek nélkül Ohne Orts- fremde
1874	12.869			37.7	33.2	43.9	38.1	18.2	23.9	32.7	31.5	38.4	41.2	44.1	32.3	43.0	
1875	12.026			34.8	30.5	40.3	35.1	16.3	21.1	26.8	30.5	36.0	38.0	46.7	29.7	39.7	
1876	12.294			37.3	39.1	35.0	37.2	15.1	20.4	29.2	28.9	35.8	37.6	42.6	29.4	38.9	
1877	12.644			38.9	36.8	40.0	38.6	19.0	23.2	32.3	33.2	40.6	41.3	43.3	33.2	38.5	
1878	12.874			35.1	35.1	37.5	35.9	18.6	23.0	33.9	36.2	41.0	41.8	44.4	34.3	37.7	
1879	12.139			40.2	37.0	39.4	38.9	17.9	19.1	28.3	30.9	36.2	36.2	33.1	29.5	34.2	
1880	12.312			34.0	34.0	35.0	34.3	16.8	19.0	27.0	28.8	36.7	39.9	40.0	29.4	33.5	
1881	13.055			35.7	38.1	44.1	39.2	16.5	21.1	26.7	28.5	35.9	41.6	38.3	29.5	34.6	
1882	12.885			32.3	31.8	36.5	33.5	17.2	21.2	28.0	31.6	34.5	38.9	41.6	30.1	33.0	
1883	11.699	601	4.9	28.3	29.2	35.3	30.8	16.1	20.9	24.3	27.8	31.1	37.9	31.6	30.4	30.5	29.0
1884	12.275	476	3.7	28.4	27.9	35.6	30.6	16.0	21.7	24.6	26.0	31.5	37.6	34.9	27.2	30.6	29.4
1885	12.079	579	4.6	30.2	28.9	37.2	31.8	15.2	20.6	22.7	23.2	30.6	33.1	24.7	24.9	29.4	28.1
1886	16.023	701	4.2	36.9	35.5	39.7	37.4	18.3	26.7	31.8	32.3	39.1	43.0	42.0	33.5	37.7	36.1
1887	13.163	691	5.0	28.5	26.1	32.8	29.1	16.0	19.2	23.8	27.2	31.8	30.3	34.2	26.4	30.3	28.8
1888	13.165	856	6.1	25.5	25.5	31.5	27.5	15.2	21.1	25.0	26.9	29.4	30.8	35.1	26.4	29.8	28.0
1889	12.663	678	5.1	24.7	25.1	27.2	25.6	15.4	18.3	25.0	25.6	27.4	27.9	28.9	24.8	27.6	26.2
1890	13.845	661	4.6	27.9	26.0	32.6	28.8	14.7	19.3	24.0	25.3	29.5	30.7	29.2	25.4	29.2	27.9
1891	13.604	731	5.1	26.4	23.1	34.7	28.0	14.1	18.6	21.8	23.4	27.6	30.3	30.1	24.0	27.7	26.3
1892	13.977	755	5.1	22.5	22.3	30.8	25.1	13.1	20.5	22.5	24.3	26.7	28.2	32.2	24.2	27.3	25.9
1893	13.415	1.044	7.2	23.1	21.6	29.4	24.7	14.4	16.6	20.4	21.8	25.4	26.7	31.1	22.4	25.7	23.9
1894	12.549	962	7.2	19.6	17.3	25.8	20.9	13.7	14.4	18.3	18.7	23.1	23.3	31.0	20.1	23.1	21.5
1895	13.636	1.072	7.3	19.3	19.7	25.2	21.3	14.3	15.8	19.7	19.5	24.9	23.9	29.6	21.1	24.2	22.4
1896	13.734	1.046	7.1	20.1	18.6	27.9	22.1	14.2	15.4	19.0	18.2	22.6	22.8	32.6	20.2	23.5	21.8
1897	12.695	1.108	8.0	17.4	15.2	20.0	18.5	12.1	15.6	15.8	17.1	20.5	21.0	29.6	18.3	21.2	19.5
1898	13.111	1.195	8.4	18.0	16.0	25.5	19.8	12.1	15.8	17.5	17.1	20.0	21.5	24.7	20.0	21.2	19.4
1899	13.823	1.218	8.1	18.7	17.0	25.5	20.4	12.3	17.3	17.1	16.4	20.2	22.7	26.2	18.5	21.6	19.8
1900	13.572	1.230	8.3	17.6	17.5	21.4	18.8	12.3	15.8	16.0	15.6	19.5	22.0	20.5	17.4	20.6	18.9
1901	12.654	1.269	9.1	17.7	16.1	21.5	18.4	11.5	13.8	14.6	14.9	17.5	17.9	17.0	15.6	18.9	17.1
1902	13.351	1.381	9.4	18.0	17.4	21.8	19.1	11.6	15.6	15.0	14.9	18.7	19.1	18.7	16.5	19.7	17.8
1903	13.500	1.559	10.4	18.3	16.3	20.6	18.4	13.1	16.1	15.7	15.8	18.7	20.6	17.5	17.0	19.8	17.8
1904	13.895	1.540	10.0	17.6	18.7	22.9	19.6	12.1	15.4	16.2	15.8	18.9	20.4	19.2	17.1	20.0	18.0
1905	14.520	1.574	9.8	18.5	16.6	23.9	19.7	11.7	16.4	16.8	16.1	19.6	20.4	21.0	17.7	20.6	18.6
1906	13.359	1.762	11.7	15.3	15.4	20.6	17.0	11.4	14.3	15.5	15.1	17.7	18.3	17.3	16.0	19.1	16.9
1907	14.272	1.912	11.8	17.3	15.9	23.8	19.0	12.4	15.2	16.1	15.2	18.4	19.9	19.0	16.7	19.9	17.6
1908	13.570	2.042	13.1	14.7	15.3	20.3	16.6	11.3	13.2	13.9	14.7	16.7	16.0	16.4	15.0	18.8	16.3
1909	13.687	2.288	14.3	13.8	14.3	21.4	16.3	10.5	12.7	14.0	14.4	16.0	15.8	17.0	14.7	18.8	16.1
1910	13.913	2.216	13.7	14.4	14.5	19.8	16.1	10.1	12.7	14.3	12.9	15.9	16.1	16.4	14.4	18.5	16.0
1911	14.785	2.538	14.7	14.0	13.3	21.9	16.2	10.8	13.6	14.5	13.1	16.0	16.0	19.1	14.8	19.5	16.6
1912	14.170	2.706	16.0	13.0	13.8	20.2	15.4	10.2	13.5	13.7	12.7	14.5	14.7	17.2	13.8	18.5	15.6
1913	14.645	2.796	16.0	12.3	13.7	19.1	14.5	8.6	11.1	14.5	13.1	15.3	13.4	15.8	13.8	18.6	15.6
1914	14.873	3.890	20.7	13.5	13.7	20.4	15.4	10.0	11.6	14.0	12.6	15.0	12.6	15.7	13.4	19.6	15.5
1915	15.390	5.760	27.2	12.3	13.9	21.6	15.2	10.7	12.5	14.9	13.7	15.8	13.6	15.0	14.0	21.7	15.8
1916	15.217	5.637	27.0	12.2	13.7	18.8	13.4	10.2	10.3	13.4	14.1	14.5	13.5	15.6	13.5	21.1	15.4
1917	17.265	7.106	29.2	13.5	15.0	19.5	15.5	11.4	11.3	16.0	15.7	16.1	15.3	17.0	13.5	24.6	17.5
1918	21.379	8.524	28.5	17.5	18.8	25.1	19.8	17.2	16.8	25.7	20.4	20.1	18.7	21.0	19.6	30.8	21.9
1919	17.430	3.457	16.5	15.2	16.3	18.7	16.4	14.3	14.4	15.9	15.9	16.5	16.3	16.6	15.9	21.9	18.2
1920	18.701	3.352	16.7	16.1	17.2	22.0	17.9	16.0	15.7	18.0	16.7	19.4	18.5	17.0	17.5	23.5	19.9
1921	15.702	3.279	17.3	13.9	14.2	18.2	15.1	12.7	14.7	14.8	13.6	15.2	15.5	15.7	14.7	20.3	16.8
1922	15.680	3.374	17.7	13.0	13.2	16.3	14.1	11.8	13.0	14.2	13.9	15.3	15.6	16.3	14.5	20.3	16.6
1923	15.079	3.278	17.7	12.4	12.8	20.0	14.4	10.7	12.0	14.6	13.2	15.6	16.0	14.6	14.2	19.6	16.2

44. Halandóság nem és családi állapot szerint.
Sterblichkeit nach Geschlecht und Familienstand.

45. Halandóság

Év Jahr	Nem szerint Nach dem Geschlecht			Családi állapot szerint — Nach dem Familienstand										Év Jahr	0—5	5—10	10—15
	férfi Männl.	nő Weibl.	együtt zu- sammen	Férfi — Männlich					Nő — Weiblich								
				Nem házas Ledig	Házás Verheiratet	Özvegy Verwitwet	Elvált Geschieden	Ismeretlen Unbekannt	Nem házas Ledig	Házás Verheiratet	Özvegy Verwitwet	Elvált Geschieden	Ismeretlen Unbekannt				
1874 . . .	7.048	5.821	12.869	Adatok hiányoznak					Angaben fehlen					1874 . . .	6.484	410	179
1875 . . .	6.583	5.443	12.026											1875 . . .	5.808	426	158
1876 . . .	6.734	5.560	12.294	4.653	1.615	390	—	76	3.710	985	794	—	71	1876 . . .	6.368	333	134
1877 . . .	6.945	5.699	12.644	4.757	1.575	387	—	226	3.949	883	824	—	43	1877 . . .	6.197	364	133
1878 . . .	7.008	5.866	12.874	5.020	1.478	343	—	167	4.056	920	876	—	14	1878 . . .	6.388	553	128
1879 . . .	6.530	5.609	12.139	4.509	1.481	382	—	158	3.778	918	837	—	76	1879 . . .	5.837	418	138
1880 . . .	6.752	5.560	12.312	4.561	1.617	383	—	191	3.715	977	851	—	17	1880 . . .	5.694	386	126
1881 . . .	7.128	5.927	13.055	4.734	1.580	445	2	367	3.921	975	950	5	76	1881 . . .	5.962	527	188
1882 . . .	7.000	5.885	12.885	4.791	1.601	414	—	194	3.902	949	963	—	51	1882 . . .	5.957	518	150
1883 . . .	6.793	5.507	12.300	4.386	1.756	461	2	188	3.446	1.059	948	3	51	1883 . . .	5.065	297	113
1884 . . .	6.871	5.880	12.751	4.498	1.725	446	2	200	3.728	1.078	1.018	5	51	1884 . . .	5.532	323	152
1885 . . .	6.938	5.720	12.658	4.450	1.810	465	6	207	3.607	1.056	1.005	4	48	1885 . . .	5.353	328	127
1886 . . .	9.092	7.632	16.724	6.272	2.149	472	2	197	5.246	1.293	1.031	4	58	1886 . . .	7.611	901	274
1887 . . .	7.600	6.254	13.854	4.984	1.931	465	2	218	4.016	1.113	1.071	2	52	1887 . . .	6.001	462	160
1888 . . .	7.722	6.299	14.021	5.011	2.009	502	5	195	3.914	1.227	1.093	4	61	1888 . . .	5.948	385	136
1889 . . .	7.163	6.178	13.341	4.768	1.776	463	—	156	3.938	1.134	991	1	114	1889 . . .	5.879	404	175
1890 . . .	7.741	6.765	14.506	5.287	1.854	447	6	147	4.441	1.197	1.073	6	48	1890 . . .	6.598	553	174
1891 . . .	7.869	6.466	14.335	5.333	1.937	509	9	81	4.141	1.205	1.096	4	20	1891 . . .	6.367	606	180
1892 . . .	8.019	6.713	14.732	5.304	2.117	455	3	140	4.304	1.158	1.197	9	45	1892 . . .	6.413	579	165
1893 . . .	7.770	6.689	14.459	5.070	2.085	467	6	142	4.171	1.252	1.220	10	36	1893 . . .	6.321	432	149
1894 . . .	7.316	6.195	13.511	4.780	1.894	454	7	181	3.871	1.257	1.035	4	28	1894 . . .	5.854	391	132
1895 . . .	8.009	6.699	14.708	5.124	2.230	470	14	171	4.059	1.395	1.206	13	26	1895 . . .	6.041	365	156
1896 . . .	8.039	6.741	14.780	5.219	2.235	450	2	133	4.203	1.271	1.228	4	35	1896 . . .	6.322	428	182
1897 . . .	7.390	6.413	13.803	4.764	2.050	476	7	93	3.997	1.277	1.101	8	30	1897 . . .	5.822	344	167
1898 . . .	7.769	6.537	14.306	4.978	2.186	465	3	137	4.062	1.247	1.189	13	26	1898 . . .	6.124	382	149
1899 . . .	8.053	6.988	15.041	5.108	2.293	533	10	109	4.210	1.382	1.352	13	31	1899 . . .	6.037	476	190
1900 . . .	7.904	6.898	14.802	4.960	2.268	580	11	85	4.144	1.438	1.297	2	17	1900 . . .	5.931	394	200
1901 . . .	7.533	6.390	13.923	4.490	2.333	598	16	96	3.696	1.372	1.273	18	31	1901 . . .	5.195	391	171
1902 . . .	7.769	6.963	14.732	4.672	2.463	580	14	40	3.998	1.494	1.434	26	11	1902 . . .	5.524	442	189
1903 . . .	8.076	6.983	15.059	4.764	2.558	671	23	60	3.981	1.577	1.398	13	14	1903 . . .	5.293	528	246
1904 . . .	8.105	7.330	15.435	4.783	2.614	613	21	74	4.075	1.734	1.476	18	27	1904 . . .	5.310	469	216
1905 . . .	8.578	7.516	16.094	4.937	2.852	725	20	44	4.178	1.714	1.573	20	31	1905 . . .	5.489	412	240
1906 . . .	8.049	7.072	15.121	4.528	2.742	692	27	60	3.780	1.681	1.561	23	27	1906 . . .	4.895	417	198
1907 . . .	8.734	7.450	16.184	4.916	3.035	711	24	48	3.910	1.829	1.678	22	11	1907 . . .	5.123	456	270
1908 . . .	8.394	7.218	15.612	4.509	3.086	731	29	39	3.700	1.772	1.693	33	20	1908 . . .	4.651	388	228
1909 . . .	8.621	7.354	15.975	4.749	3.017	771	34	50	3.820	1.866	1.601	44	23	1909 . . .	5.030	378	250
1910 . . .	8.815	7.314	16.129	4.703	3.237	765	37	73	3.768	1.858	1.632	26	30	1910 . . .	4.861	378	246
1911 . . .	9.527	7.796	17.323	5.209	3.386	800	56	76	3.993	1.989	1.733	31	50	1911 . . .	5.336	384	293
1912 . . .	9.369	7.507	16.876	4.892	3.547	786	49	95	3.686	2.008	1.720	36	57	1912 . . .	4.708	448	291
1913 . . .	9.513	7.928	17.441	5.152	3.481	747	53	80	4.088	2.055	1.688	45	52	1913 . . .	5.181	509	258
1914 . . .	10.689	8.074	18.763	5.420	4.096	822	42	309	4.073	1.966	1.970	43	22	1914 . . .	5.227	434	270
1915 . . .	12.635	8.515	21.150	6.241	5.080	884	54	376	4.339	2.129	1.974	38	35	1915 . . .	5.021	512	306
1916 . . .	12.059	8.795	20.854	5.909	4.897	934	56	263	4.183	2.324	2.189	63	36	1916 . . .	4.318	586	383
1917 . . .	14.075	10.296	24.371	6.613	5.939	1.155	51	317	4.799	2.664	2.688	57	88	1917 . . .	4.615	677	446
1918 . . .	16.769	13.134	29.903	8.295	6.690	1.108	51	625	6.558	3.531	2.869	65	111	1918 . . .	4.750	797	584
1919 . . .	10.662	10.225	20.887	5.209	4.131	1.034	70	218	4.604	2.749	2.680	59	133	1919 . . .	4.186	543	406
1920 . . .	11.221	10.832	22.053	5.770	4.204	968	68	211	5.319	2.740	2.574	70	129	1920 . . .	5.532	671	409
1921 . . .	9.885	9.096	18.981	4.993	3.931	827	68	66	4.243	2.415	2.293	84	61	1921 . . .	4.844	490	357
1922 . . .	9.971	9.083	19.054	4.788	4.053	912	123	95	4.000	2.588	2.359	77	59	1922 . . .	4.564	325	302
1923 . . .	9.877	8.672	18.549	4.538	4.124	954	100	161	3.815	2.388	2.240	99	130	1923 . . .	4.421	254	308

korcsoportok szerint. — Sterblichkeit nach Altersclassen.

15-20	20-25	25-30	30-35	35-40	40-45	45-50	50-55	55-60	60-65	65-70	70-75	75-80	80-85	85-90	90-95	95-100	100-	Ismeretlen Unbekannt	Összesen Zusammen	Év Jahr
é v e s — J a h r e a l t																				
460	469	588	523	585	487	513	453	451	323	284	237	140	93	45	11	4	3	127	12.869	1874
314	515	543	523	527	494	453	486	439	393	281	205	211	82	59	14	5	1	89	12.026	1875
315	428	445	516	522	519	478	477	377	372	300	221	178	100	59	9	9	4	130	12.294	1876
288	547	544	519	560	523	518	478	459	400	349	218	209	127	56	21	10	4	120	12.644	1877
304	592	578	566	531	500	464	442	428	379	358	241	211	106	48	13	3	2	39	12.874	1878
320	560	528	479	558	553	480	457	396	428	319	228	223	114	52	13	5	2	31	12.139	1879
276	570	529	573	565	590	501	476	460	487	377	296	180	123	49	11	3	1	39	12.312	1880
291	582	593	582	600	612	521	490	466	464	393	329	214	132	54	17	10	5	23	13.055	1881
259	540	546	621	612	637	537	476	459	445	379	332	202	111	52	16	5	3	28	12.885	1882
316	549	598	674	642	651	601	518	528	503	440	338	212	149	51	22	7	3	23	12.300	1883
280	566	584	667	617	640	537	542	452	552	454	375	214	140	73	21	5	1	24	12.751	1884
315	555	628	635	644	666	644	522	466	476	447	372	239	127	66	22	7	4	15	12.658	1885
422	658	821	734	802	742	676	557	571	551	483	378	273	135	76	19	5	4	31	16.724	1886
373	604	652	658	698	694	664	530	477	498	475	405	270	119	61	17	7	3	26	13.854	1887
361	569	692	692	786	724	611	561	513	521	511	426	300	135	87	24	13	2	24	14.021	1888
395	625	642	673	685	551	555	520	467	430	465	341	295	150	57	16	8	2	6	13.341	1889
365	617	649	674	720	608	582	559	473	450	456	439	319	170	65	18	4	1	12	14.506	1890
356	626	561	679	701	604	597	589	468	442	467	427	336	203	69	30	5	2	20	14.335	1891
390	570	592	733	718	733	607	625	499	492	499	478	319	190	63	29	7	2	29	14.732	1892
364	610	562	654	673	697	629	574	532	576	505	454	333	210	76	33	6	—	69	14.459	1893
385	570	545	652	680	626	584	631	479	492	398	452	317	157	77	32	5	1	51	13.511	1894
430	668	651	665	681	767	684	650	607	556	467	497	401	252	100	22	10	—	38	14.708	1895
430	643	604	656	716	654	630	614	586	560	543	442	390	234	102	17	9	2	16	14.780	1896
429	587	607	625	697	630	594	612	546	563	462	395	392	184	101	20	7	2	17	13.803	1897
399	637	601	560	647	691	638	571	556	535	510	470	394	242	105	32	6	2	55	14.306	1898
448	673	660	661	694	739	728	634	600	626	561	464	440	227	126	29	9	5	14	15.041	1899
411	698	642	609	706	730	662	684	641	654	516	479	409	276	98	30	11	5	16	14.802	1900
378	610	639	641	679	708	686	692	602	617	550	491	416	287	112	38	8	3	9	13.923	1901
398	638	634	642	681	746	674	713	688	668	611	536	428	319	139	40	10	6	6	14.732	1902
432	703	652	672	701	775	780	776	649	718	608	590	416	302	149	49	11	4	5	15.059	1903
523	735	669	770	731	775	779	769	720	780	640	559	451	316	157	44	12	2	8	15.435	1904
549	794	735	735	768	747	858	889	747	777	753	577	459	322	174	44	10	6	9	16.094	1905
497	751	672	733	769	780	779	771	764	792	711	594	478	309	145	39	13	4	10	15.121	1906
533	775	707	779	819	773	888	890	868	806	718	676	526	344	163	43	18	6	3	16.184	1907
491	763	715	710	817	842	872	827	926	849	807	669	502	345	158	37	9	4	2	15.612	1908
537	789	712	768	776	851	797	908	852	782	845	686	490	302	154	49	10	3	6	15.975	1909
568	792	740	725	806	866	866	902	904	887	817	699	539	314	141	50	12	3	13	16.129	1910
640	835	790	783	858	889	945	1.022	940	928	791	715	530	375	185	53	11	1	19	17.323	1911
673	858	778	731	917	879	915	951	1.003	957	846	769	510	365	194	57	15	4	7	16.876	1912
713	831	807	801	897	912	902	1.037	924	984	809	728	539	345	181	49	15	1	18	17.441	1913
627	1.179	1.133	1.075	929	912	889	973	1.016	1.043	861	820	641	384	168	60	18	3	95	18.763	1914
906	1.718	1.423	1.305	1.209	1.101	1.064	1.113	1.064	1.052	960	933	674	383	226	69	19	4	88	21.150	1915
1.015	1.652	1.216	1.219	1.178	1.212	1.174	1.118	1.141	1.060	979	940	772	444	268	64	16	2	97	20.854	1916
1.237	1.889	1.522	1.432	1.325	1.427	1.446	1.341	1.258	1.353	1.294	1.146	947	560	284	76	15	4	77	24.371	1917
1.967	3.122	2.669	2.211	1.748	1.615	1.610	1.509	1.397	1.357	1.329	1.149	918	531	291	70	20	5	254	29.903	1918
1.070	1.425	1.149	1.035	1.057	1.021	1.061	1.093	1.219	1.289	1.311	1.094	962	554	251	70	17	4	70	20.887	1919
973	1.428	1.136	1.094	1.027	1.004	1.063	1.119	1.185	1.290	1.312	1.058	860	584	206	61	7	2	32	22.053	1920
716	1.070	902	835	960	879	978	1.067	1.042	1.232	1.142	1.044	706	449	174	55	11	1	27	18.981	1921
651	1.058	927	886	917	986	1.078	1.120	1.085	1.271	1.192	1.145	769	502	187	57	12	1	19	19.054	1922
602	1.045	909	866	846	988	1.023	1.167	1.140	1.210	1.173	1.120	762	437	181	56	15	1	25	18.549	1923

46. A természetes halálokokban korévenként elhaltak az élő népességhez viszonyítva.¹⁾
 Die an natürlichen Todesursachen Verstorbenen nach Altersjahren, auf die lebende Bevölkerung bezogen.¹⁾

Korév Altersjahr	Finépesség — Männliches Geschlecht					Női népesség — Weibliches Geschlecht				
	Ezer élöre jut ugyanolykorú elhalt egyén ¹⁾ Auf 1000 Lebende der einzelnen Altersjahre treffend Verstorbene des nämlichen Alters ¹⁾									
	1880	1890	1900	1910	1920	1880	1890	1900	1910	1920
0—1	419.10	357.73	225.05	221.60	233.70	349.20	294.40	185.40	184.01	202.80
1—2	146.95	117.19	65.68	63.90	76.42	160.60	117.40	73.30	63.00	67.20
2—3	74.27	75.70	31.22	27.00	52.88	77.30	66.86	35.30	27.20	41.90
3—4	49.91	47.36	18.12	18.62	27.93	50.84	43.18	18.98	17.02	29.10
4—5	36.00	33.37	14.67	12.03	18.94	35.05	30.53	14.43	12.57	17.73
0—5	163.45	141.70	78.24	77.70	104.50	150.00	121.00	71.40	68.80	89.65
5—6	26.85	24.48	9.77	7.55	14.07	20.39	25.84	8.50	9.27	12.23
6—7	20.40	19.52	9.32	7.59	10.57	16.38	22.17	9.03	7.20	9.64
7—8	15.36	9.59	4.89	3.85	9.57	9.73	13.70	6.57	4.83	8.94
8—9	10.51	8.47	5.50	4.28	7.40	9.31	7.13	4.25	4.85	6.01
9—10	9.13	5.71	2.54	4.37	6.23	6.73	7.47	2.80	4.42	5.93
5—10	16.84	13.94	6.51	5.51	9.31	12.93	15.55	6.35	6.08	8.10
10—11	5.32	3.45	3.96	3.02	5.54	5.60	4.16	2.54	4.00	7.01
11—12	4.52	3.06	2.46	2.68	4.29	5.63	3.99	3.24	5.25	3.64
12—13	5.47	3.71	3.02	3.72	4.11	6.85	4.38	3.65	3.16	5.37
13—14	3.78	4.11	2.89	2.66	4.32	6.34	5.81	2.70	2.95	4.67
14—15	3.02	3.30	3.18	3.24	5.39	4.62	5.10	3.24	3.14	5.46
10—15	4.36	3.53	3.11	3.07	4.74	5.78	4.74	3.08	3.38	5.29
15—16	4.55	4.04	2.22	3.79	5.88	6.59	5.34	3.18	3.03	6.67
16—17	3.98	3.99	3.29	5.26	7.87	6.00	6.16	4.27	3.72	7.96
17—18	8.25	5.14	4.29	5.88	9.43	6.31	5.93	5.02	5.07	8.41
18—19	9.78	7.38	5.52	5.50	10.30	9.35	5.75	5.12	4.13	9.14
19—20	9.82	8.19	6.11	6.48	11.61	9.18	7.94	4.76	4.70	9.17
15—20	7.40	5.84	4.42	5.44	9.19	7.57	6.20	4.52	4.15	8.37
20—21	16.34	8.45	6.67	5.52	10.59	7.82	8.05	5.12	5.16	9.56
21—22	24.70	12.37	8.23	5.24	9.56	9.30	9.06	6.37	5.64	10.68
22—23	23.26	12.96	8.88	6.16	11.04	8.66	8.50	6.12	5.29	10.52
23—24	18.81	13.02	9.81	6.33	10.37	9.74	10.09	6.38	5.65	8.73
24—25	16.23	12.00	7.04	7.01	10.82	8.94	9.97	5.59	4.94	9.50
20—25	19.73	11.57	8.01	6.02	10.46	8.83	9.08	5.90	5.33	9.78
25—26	11.78	10.26	5.93	6.00	10.66	12.65	9.50	6.37	6.77	8.50
26—27	13.15	9.94	7.60	7.14	10.83	12.26	10.05	8.06	6.18	8.80
27—28	17.11	10.07	7.18	6.21	9.13	11.43	8.85	7.88	5.72	8.47
28—29	16.52	11.13	8.08	7.28	11.54	13.36	10.20	6.82	6.73	10.69
29—30	18.20	12.97	7.22	8.04	8.65	12.44	11.83	8.57	6.68	8.94
25—30	15.33	10.82	7.17	6.89	10.20	12.45	10.01	7.45	6.53	9.08
30—31	21.92	13.62	9.56	8.39	11.95	13.49	10.15	7.91	8.27	11.75
31—32	17.95	13.55	7.93	8.60	11.07	11.89	10.26	6.78	6.69	7.43
32—33	19.92	15.24	9.00	10.24	11.82	13.25	12.65	9.02	7.65	9.59
33—34	22.94	14.21	10.35	9.09	11.68	12.60	12.67	9.95	8.23	10.29
34—35	17.63	19.41	10.46	10.71	9.92	14.91	10.53	8.20	7.14	8.59
30—35	20.15	15.02	9.42	9.37	11.30	13.26	11.17	8.32	7.61	9.55
35—36	23.70	16.93	11.57	9.41	12.04	16.93	13.18	11.24	7.93	9.81
36—37	21.20	19.65	12.73	13.52	13.26	14.20	13.58	10.12	10.20	11.50
37—38	21.81	20.08	15.32	12.95	13.00	14.95	14.03	8.71	10.68	12.16
38—39	22.96	22.55	17.20	15.97	14.42	18.24	13.06	11.94	10.18	10.43
39—40	21.35	26.35	16.00	13.65	16.58	19.51	16.80	10.72	11.26	12.16
35—40	22.27	20.96	14.44	12.96	13.77	16.61	13.95	10.55	9.82	11.12
40—41	29.79	25.04	18.58	16.14	15.39	18.74	14.96	11.23	10.33	12.69
41—42	23.36	19.38	15.66	16.55	14.46	17.31	14.67	11.24	11.32	9.61
42—43	31.26	25.85	20.72	18.53	17.58	17.20	13.14	14.43	13.30	14.21
43—44	27.32	24.25	16.44	18.22	16.40	19.60	14.54	12.91	11.92	11.02
44—45	30.89	25.86	20.02	19.13	16.78	17.70	13.71	12.00	12.40	9.66
40—45	28.73	24.12	18.22	17.63	16.02	18.12	14.20	12.32	11.80	11.50

¹⁾ A számítás akként történt, hogy a népszámlálások időpontjában (mindig december 31-én) életben levő férfiakhoz, ill. nőköz viszonyítottuk a népszámlálás napját megelőző és követő év (összesen tehát két év) átlagában meghalt ugyanazon korú férfiakat, ill. nőket.

¹⁾ Die Berechnung geschah derart, dass den im Zeitpunkt der Volkszählung (immer am 31. December) am Leben befindlichen Männern, bez. Frauen der Durchschnitt der im Jahre vor und nach der Volkszählung (daher in zwei Jahren) verstorbenen Männer und Frauen desselben Alters gegenüber gestellt wurde.

Korév Altersjahr	Finéesség — Männliches Geschlecht					Női népeesség — Weibliches Geschlecht				
	Ezer élőre jut ugyanolyan korú elhalt egyén Auf 1000 Lebende der einzelnen Altersjahre treffen Verstorbene des nämlichen Alters									
	1880	1890	1900	1910	1920	1880	1890	1900	1910	1920
45—46	37.20	27.44	24.06	21.83	18.82	26.64	20.09	13.03	14.87	14.44
46—47	31.42	24.20	22.98	20.85	23.56	19.86	18.10	11.92	13.70	15.08
47—48	27.38	24.04	20.92	22.52	19.54	20.70	22.35	15.36	13.88	13.58
48—49	43.05	29.15	21.82	28.48	20.68	22.27	16.34	14.23	18.04	16.33
49—50	37.62	30.69	26.77	26.76	20.73	25.20	27.60	16.25	18.74	17.83
45—50	35.18	26.89	23.23	23.89	20.64	22.97	20.20	14.03	15.67	15.32
50—51	34.12	31.68	30.09	26.46	26.13	20.18	18.92	16.24	15.57	19.40
51—52	44.90	31.97	29.60	23.97	22.38	21.71	22.65	18.14	17.57	17.07
52—53	43.60	34.84	28.17	35.26	31.19	26.14	21.09	19.32	22.71	22.94
53—54	38.81	42.37	33.38	33.04	27.90	33.15	25.74	23.08	22.80	23.17
54—55	41.80	34.00	31.28	34.35	29.43	31.14	25.41	18.47	18.66	19.33
50—55	39.96	34.60	30.33	30.31	27.28	25.37	22.24	18.66	19.16	20.25
55—56	46.60	28.69	32.10	38.52	32.30	23.40	27.67	21.82	19.80	18.82
56—57	44.35	43.27	36.69	41.30	42.37	36.87	29.44	23.51	26.29	28.62
57—58	55.88	40.00	35.23	34.37	33.30	37.93	29.57	24.46	25.04	22.46
58—59	64.04	43.10	47.28	41.68	40.96	39.02	39.64	23.27	26.56	30.92
59—60	43.75	59.24	39.02	40.55	49.86	51.02	35.88	21.16	30.27	32.90
55—60	50.44	41.32	37.75	39.32	39.17	35.91	31.94	22.92	25.32	26.12
60—61	56.83	39.80	44.13	51.96	50.51	32.20	26.17	26.34	29.33	34.84
61—62	51.23	43.90	44.93	46.61	39.34	34.14	34.63	40.00	34.84	35.80
62—63	67.96	48.94	50.58	56.18	57.01	41.23	34.88	33.94	31.25	44.71
63—64	62.24	68.96	52.58	62.93	65.64	43.70	47.64	39.30	54.66	48.37
64—65	66.36	55.61	60.70	62.00	58.86	48.32	44.19	38.02	53.38	43.62
60—65	60.30	50.04	49.94	55.24	53.51	38.89	30.33	34.10	37.78	40.69
65—66	70.44	56.18	66.94	72.80	86.70	47.96	47.19	45.48	53.58	53.96
66—67	79.72	62.24	54.16	60.66	70.20	56.73	56.80	42.59	37.49	52.42
67—68	85.76	103.44	59.90	81.15	77.00	64.86	50.96	55.33	59.01	64.36
68—69	79.14	70.94	88.02	62.15	77.82	74.34	60.40	56.03	65.49	62.18
69—70	76.51	82.20	75.40	75.68	108.15	52.82	79.96	59.53	60.32	80.08
65—70	77.85	72.33	67.51	69.68	82.68	58.62	56.92	50.46	53.67	61.03
70—71	88.23	77.61	66.03	75.91	89.97	66.94	64.17	51.03	52.33	68.74
71—72	88.21	92.58	78.53	105.84	105.60	101.00	65.98	88.88	84.94	79.42
72—73	132.70	110.42	81.40	91.30	122.68	108.30	84.08	87.56	74.00	73.84
73—74	142.80	91.88	109.00	118.20	143.70	125.00	112.60	100.80	100.28	143.70
74—75	175.50	123.08	116.00	99.40	137.28	103.44	99.50	68.02	84.53	104.82
70—75	115.91	95.35	86.20	95.00	114.90	91.90	79.94	73.03	74.00	86.12
75—76	131.72	143.68	114.15	116.20	165.35	125.48	96.10	88.82	94.30	134.23
76—77	108.96	126.08	146.76	157.80	136.80	151.90	153.60	124.08	102.00	125.41
77—78	97.21	127.76	141.23	149.64	174.85	117.09	135.42	98.86	130.88	168.25
78—79	132.05	183.68	168.70	149.64	177.00	172.18	162.55	125.00	137.22	176.02
79—80	151.28	225.62	116.34	250.00	161.02	154.48	116.48	124.50	191.80	196.12
75—80	122.34	152.63	136.18	152.50	161.32	141.48	130.80	110.25	120.42	152.88
80—81	224.65	175.20	140.28	135.44	169.45	174.70	171.20	118.68	112.05	183.86
81—82	333.34	335.84	228.00	191.16	211.40	205.85	188.72	197.40	222.22	226.30
82—83	205.11	389.00	191.62	178.58	298.62	153.22	238.00	175.80	158.83	222.22
83—84	310.30	243.45	241.12	214.22	328.15	182.91	238.05	207.90	186.00	273.75
84—85	272.70	250.00	211.13	255.10	250.00	311.08	238.85	182.52	242.80	304.10
80—85	257.85	259.75	189.68	177.73	231.40	193.15	202.28	160.14	160.72	224.74
85—86	416.65	267.85	297.81	262.45	313.30	416.66	221.10	165.00	234.40	289.00
86—87	400.00	333.33	215.64	278.50	372.60	654.00	222.22	208.25	200.00	335.10
87—88	222.22	416.60	75.00	271.72	291.62	392.80	78.14	178.60	184.18	412.71
88—89	454.50	466.70	304.30	241.90	375.03	136.35	277.77	185.20	230.10	306.40
89—90	500.00	187.48	333.33	300.00	325.00	500.00	375.04	250.00	308.80	568.20
85—90	393.70	333.33	227.20	271.40	334.10	382.25	225.10	190.17	221.65	575.00
90—95	208.33	500.00	357.15	303.67	372.60	272.70	395.35	264.32	293.05	314.06
95—100	500.00	500.00	222.22	357.20	444.44	409.10	333.33	233.33	287.90	400.00
Általában! — Überhaupt!	38.63	31.55	21.50	19.52	23.71	30.78	26.02	17.78	16.27	19.68

1) Ezen arányszámok eltérnek a 47. és 49. oldalon közölt halandósági hányadosoktól, mivel ott a számítás alapjául az év közepére számított népeesség szolgált, míg itt az évvégi népeesség; továbbá az 1880—1900. években itt csak a polgári népeesség szerepel, míg az ott közölt halandósági hányadosok az össznépeességre (a katonasággal együtt) számítottak ki.

1) Diese Ziffern weichen von den auf Seite 47 und 49 nachgewiesenen Coefficienten aus dem Grunde ab, weil dort die Berechnung auf Grund der Bevölkerung in Jahresmitte, hier aber am Jahresende geschah; ferner weil den Berechnungen pro 1880—1900 hier nur die Civilbevölkerung zu Grunde gelegt werden konnte, während die dort veröffentlichten Mortalitätscoefficienten auf Grund der Gesamtbevölkerung (inclusive Militär) berechnet wurden.

47. Halandóság hitfelekezett és nemzetiség szerint. — Sterblichkeit nach Confession und Nationalität.

Év Jahr	Hitfelekezett szerint — Nach Confessionen								Nemzetiség szerint — Nach Nationalitäten															
	Róm. kath. Róm. Kath.	Görög kath. Grtech. Kath.	Görög keleti Grtech. Orient.	Ág. evang. Protest. A. C.	Református Reformierte	Unitárius	Izraelita Israeliten	Egyéb Sonstige	Ismeretlen Unbekannt	Összesen Zusammen	Magyar Ungarn	Német Deutsche	Tót Slowaken	Oláh Rumänen	Ruthén Ruthenen	Horvát Kroaten	Szerb Serben	Cseh-morva Böhmen-Mähr.	Lengyel Polen	Egyéb Sonstige	Ismeretlen ¹⁾ Unbekannt ¹⁾	Összesen Zusammen		
1874	9.956	.	.	1.224	.	1.408	281	12.869														12.869		
1875	9.194	.	.	1.184	.	1.429	219	12.026														12.026		
1876	9.439	.	.	1.216	.	1.342	297	12.294														12.294		
1877	9.590	.	.	1.318	.	1.417	319	12.644														12.644		
1878	9.806	.	90	703	626	1.464	185	12.874														12.874		
1879	9.380	.	48	617	578	1.289	227	12.139														12.139		
1880	9.481	.	94	645	630	1.310	152	12.312														12.312		
1881	9.945	.	93	672	744	1.402	199	13.055														13.055		
1882	9.865	.	67	723	622	1.418	190	12.885														12.885		
1883	9.230	.	80	743	667	1.405	172	12.300														12.300		
1884	9.519	.	96	770	745	1.462	156	12.751														12.751		
1885	9.411	.	85	722	710	1.565	159	12.658														12.658		
1886	12.517	.	105	903	1.036	1.936	223	16.724														16.724		
1887	10.069	.	72	838	829	1.832	212	13.854														13.854		
1888	10.298	.	91	783	901	1.773	74	14.021														14.021		
1889	9.744	.	87	771	884	1.717	66	13.341														13.341		
1890	10.479	.	80	811	1.010	1.984	67	14.506														14.506		
1891	10.432	.	84	831	1.041	1.819	68	14.335														14.335		
1892	10.663	.	81	862	1.071	1.888	72	14.732														14.732		
1893	9.934	.	71	786	995	2.063	64	14.459														14.459		
1894	9.558	.	67	703	1.004	1.867	84	13.511														13.511		
1895	10.378	.	81	856	1.047	2.145	109	14.708														14.708		
1896	10.390	94	78	877	1.066	2.171	13	14.780	10.276	2.634	1.044	23	1	32	62	279	270	84	75			14.780		
1897	9.620	93	70	786	1.079	2.035	18	13.803	9.514	2.498	930	12	—	32	52	207	360	78	120			13.803		
1898	9.928	83	85	803	1.111	2.169	12	14.306	10.441	2.146	853	19	1	31	39	214	423	77	62			14.306		
1899	10.468	108	92	782	1.184	2.298	9	15.041	11.571	2.002	596	10	1	26	34	187	450	66	98			15.041		
1900	10.187	134	79	758	1.216	2.322	11	14.802	11.921	1.696	538	14	1	25	28	162	294	62	61			14.802		
1901	9.435	106	67	792	1.148	2.274	9	13.923	11.321	1.604	429	9	—	25	28	125	287	41	54			13.923		
1902	9.994	116	79	812	1.233	2.400	12	14.732	12.137	1.664	399	11	—	19	40	151	220	54	37			14.732		
1903	10.134	130	102	826	1.298	2.468	14	15.059	12.751	1.420	376	30	1	24	31	103	232	50	41			15.059		
1904	10.327	139	98	851	1.324	2.614	12	15.435	13.420	1.211	327	17	—	21	33	100	213	45	48			15.435		
1905	10.780	123	105	890	1.473	2.623	18	16.094	13.993	1.166	378	21	4	14	46	147	239	50	36			16.094		
1906	10.168	131	91	774	1.333	2.500	17	15.121	13.414	963	274	24	1	32	42	99	179	45	48			15.121		
1907	10.864	157	116	847	1.540	2.577	15	16.184	14.186	1.148	321	22	4	29	45	108	205	53	63			16.184		
1908	10.299	178	151	792	1.564	2.543	13	15.612	13.529	1.216	268	34	5	29	53	129	231	51	67			15.612		
1909	10.480	180	114	887	1.620	2.608	11	15.975	14.068	1.099	279	21	4	26	44	115	196	54	69			15.975		
1910	10.562	150	124	844	1.670	2.637	9	16.129	14.390	945	206	21	—	25	40	93	147	56	206			16.129		
1911	11.367	197	157	854	1.824	2.805	15	17.323	15.815	817	182	13	—	21	50	81	150	48	146			17.323		
1912	10.804	190	156	894	1.773	2.945	16	16.876	15.446	751	201	30	—	15	35	72	134	48	144			16.876		
1913	11.302	254	157	861	1.910	3.057	21	17.441	16.306	619	130	11	—	15	51	41	69	44	155			17.441		
1914	12.040	300	304	886	1.975	3.057	36	18.763	16.670	711	118	78	5	24	66	64	111	67	849			18.763		
1915	13.176	429	703	1.029	2.149	3.396	111	21.150	17.975	785	190	131	15	21	53	58	124	55	1.743			21.150		
1916	12.652	436	902	1.010	2.179	3.274	225	20.854	17.912	704	184	232	31	23	113	29	67	92	1.467			20.854		
1917	14.508	541	1.300	1.182	2.441	3.695	480	24.371	20.420	806	219	347	51	33	206	35	64	134	2.056			24.371		
1918	17.700	640	1.432	1.395	3.060	4.714	529	29.903	25.207	719	222	337	30	45	341	49	53	198	2.702			29.903		
1919	12.704	298	186	1.049	2.103	3.553	86	20.887	18.310	396	82	7	—	9	16	26	25	37	1.979			20.887		
1920	14.405	256	117	1.083	2.413	3.492	61	22.053	19.424	376	59	3	1	7	8	17	30	37	2.091			22.053		
1921	12.215	245	95	936	2.225	3.088	26	18.981	18.392	332	43	2	—	6	10	23	33	25	115			18.981		
1922	12.224	206	87	877	2.333	3.176	17	19.054	18.580	305	40	1	1	3	9	13	25	27	50			19.054		
1923	12.169	212	98	880	2.214	2.815	25	18.549	18.090	278	39	3	—	2	7	18	25	29	58			18.549		

Adatok hiányoznak

Angaben fehlen

¹⁾ 1915—1920. években az elhalt idegen katonák nagy részének nemzetisége nem volt megállapítható.¹⁾ In den Jahren 1915—1920 konnte für einen grossen Teil der verstorbenen ortsfremden Soldaten die Nationalität nicht nachgewiesen werden.

48. Gyermekhalandóság (0—5 év). — Kindersterblichkeit (0—5 Jahre).

Év Jahr	Törvényesség szerint — Nach Legitimität ¹⁾								Korévek szerint Nach Altersjahren					1000 élő gyermekre jut elhalt gyermek ²⁾ Auf 1000 lebende Kinder treffen verstorbene Kinder im Alter von ²⁾				
	Összesen Zusammen	Törvényes Legitim			Törvénytelen Illegitim				0—1	1—2	2—3	3—4	4—5	0—1	1—2	2—3	3—4	4—5
		fiú Knaben	leány Mädchen	együtt zusammen	fiú Knaben	leány Mädchen	együtt zusammen	%										
1874	6.484	2.447	2.306	4.753	907	824	1.731	26.7	4.608	1.054	380	270	172	349.2	108.7	75.3	49.1	42.8
1875	5.808	2.268	1.984	4.252	812	744	1.556	26.8	3.818	934	548	289	219	284.4	134.1	72.7	60.5	33.1
1876	6.368	2.489	2.163	4.652	853	837	1.690	26.6	4.041	1.289	577	300	161	293.7	117.9	73.0	43.3	28.2
1877	6.197	2.326	2.128	4.454	862	843	1.705	27.7	3.889	1.146	605	348	209	294.9	134.6	65.0	41.4	36.3
1878	6.388	2.478	2.128	4.606	896	851	1.747	27.5	3.754	1.253	626	467	288	291.4	122.7	60.2	49.7	35.0
1879	5.837	2.083	1.996	4.079	902	822	1.724	29.7	3.637	1.120	524	314	242	278.0	111.0	74.1	48.7	21.2
1880	5.694	1.991	1.978	3.969	920	770	1.690	29.9	3.637	1.048	482	312	215	272.2	111.9	76.7	30.4	24.6
1881	5.962	2.162	1.932	4.094	940	895	1.835	30.9	3.616	1.088	622	374	262	274.1	120.0	49.7	33.6	24.4
1882	5.957	2.151	1.923	4.074	958	880	1.838	31.1	3.551	1.115	662	379	250	252.8	87.3	57.4	32.9	46.9
1883	5.065	1.842	1.650	3.492	799	732	1.531	30.5	3.328	917	421	242	157	234.0	96.3	48.8	67.7	24.4
1884	5.532	2.050	1.870	3.920	771	805	1.576	28.7	3.472	1.050	550	270	190	238.5	88.6	89.1	37.8	22.0
1885	5.353	1.988	1.842	3.830	784	713	1.497	28.1	3.404	982	480	297	190	221.0	124.1	53.8	31.2	21.5
1886	7.611	2.876	2.693	5.569	1.037	971	2.008	26.5	4.179	1.488	900	634	410	267.3	75.8	49.6	31.4	28.1
1887	6.001	2.303	2.014	4.317	862	787	1.649	27.6	3.769	1.106	565	348	213	231.7	87.1	52.8	38.4	27.1
1888	5.948	2.210	1.923	4.133	927	850	1.777	30.1	3.840	1.089	514	310	195	232.9	81.3	58.0	39.1	28.9
1889	5.879	2.153	2.011	4.164	889	795	1.684	28.8	3.732	1.029	602	309	207	215.9	90.3	56.0	35.0	22.4
1890	6.598	2.533	2.237	4.770	957	833	1.790	27.3	4.015	1.223	674	418	268	236.3	81.9	61.7	30.2	20.1
1891	6.367	2.488	2.018	4.506	989	836	1.825	28.8	3.905	1.062	690	428	282	210.8	77.3	46.1	21.5	13.4
1892	6.413	2.405	2.149	4.554	933	859	1.792	28.2	3.916	1.113	673	407	304	212.9	78.0	38.0	20.7	15.7
1893	6.321	2.262	1.909	4.171	1.101	963	2.064	33.1	3.974	1.132	623	340	252	205.3	68.4	33.9	22.5	11.7
1894	5.854	2.179	1.905	4.084	911	789	1.700	29.4	3.765	1.085	508	277	219	184.7	107.7	35.5	17.8	12.8
1895	6.041	2.384	1.967	4.351	835	778	1.613	27.0	4.003	1.079	525	266	168	187.2	64.3	27.5	18.1	14.6
1896	6.322	2.442	2.089	4.531	861	865	1.726	27.6	4.133	1.118	552	321	198	190.5	54.2	32.9	21.9	13.4
1897	5.822	2.129	1.892	4.021	914	842	1.756	30.4	3.993	951	448	267	163	177.3	61.3	32.2	18.0	11.2
1898	6.124	2.293	1.972	4.265	930	872	1.802	29.7	3.968	1.135	546	287	188	174.5	57.7	28.1	14.3	12.8
1899	6.037	2.264	2.015	4.279	912	794	1.706	28.5	3.817	1.083	559	352	226	165.5	56.9	27.4	18.0	16.1
1900	5.931	2.182	1.972	4.154	902	815	1.717	29.2	3.825	1.095	498	303	210	162.7	46.1	27.2	19.9	13.1
1901	5.195	2.001	1.726	3.727	745	678	1.423	27.6	3.358	908	497	246	186	147.4	53.5	28.4	18.5	12.0
1902	5.524	2.085	1.865	3.950	831	743	1.574	28.5	3.439	1.039	511	318	217	199.1	50.9	27.9	17.9	10.7
1903	5.293	2.072	1.802	3.874	792	627	1.419	26.8	3.128	999	522	364	280	142.7	53.5	25.8	16.0	11.2
1904	5.310	2.054	1.809	3.863	748	699	1.447	27.2	3.218	1.006	520	331	235	146.3	56.4	26.3	14.9	8.2
1905	5.489	2.141	1.864	4.005	797	687	1.484	27.0	3.434	1.060	459	325	211	160.5	49.9	25.1	13.3	8.5
1906	4.895	1.940	1.626	3.566	680	649	1.329	27.2	3.063	896	467	278	191	143.3	51.6	19.3	14.7	9.9
1907	5.123	2.087	1.633	3.720	745	658	1.403	27.4	3.300	945	429	257	192	155.2	41.5	19.6	14.2	9.3
1908	4.651	1.712	1.492	3.204	782	665	1.447	31.1	3.208	746	336	222	139	148.1	47.0	21.1	14.6	10.4
1909	5.030	1.915	1.590	3.505	822	703	1.525	30.3	3.437	867	337	250	139	155.0	43.2	21.5	12.1	11.6
1910	4.861	1.787	1.588	3.375	823	663	1.486	30.6	3.274	810	371	239	167	147.4	47.7	17.7	15.5	8.2
1911	5.336	2.009	1.666	3.675	901	760	1.661	31.1	3.640	904	385	252	155	161.7	38.0	22.2	12.8	10.6
1912	4.708	1.736	1.451	3.187	817	704	1.521	32.3	3.283	717	320	212	176	140.7	40.5	19.2	16.7	12.8
1913	5.181	1.943	1.572	3.515	897	769	1.666	32.2	3.488	812	404	275	202	149.6	44.9	24.2	18.0	14.5
1914	5.227	1.925	1.673	3.598	874	755	1.629	31.2	3.596	891	369	228	143	154.6	49.1	29.2	19.8	18.0
1915	5.021	1.925	1.681	3.606	735	680	1.415	28.2	3.096	966	458	315	186	173.7	62.5	38.4	33.7	13.0
1916	4.318	1.718	1.450	3.168	645	505	1.150	26.6	2.281	920	546	333	238	152.3	59.2	41.4	18.0	15.3
1917	4.615	1.666	1.444	3.110	817	688	1.505	32.6	2.710	752	530	359	264	184.4	71.7	24.0	23.4	13.1
1918	4.750	1.784	1.488	3.272	755	723	1.478	31.1	2.627	860	494	448	321	177.9	42.8	36.3	18.4	10.5
1919	4.186	1.565	1.288	2.853	682	651	1.333	31.8	3.025	521	267	206	167	155.2	52.5	26.5	12.9	8.2
1920	5.532	2.023	1.652	3.675	933	924	1.857	33.6	3.819	864	422	255	172	190.3	57.7	29.8	14.7	—
1921	4.844	1.878	1.438	3.316	825	703	1.528	31.5	3.148	937	413	206	139	160.5	39.4	22.3	—	—
1922	4.564	1.571	1.208	2.779	950	835	1.785	39.1	3.146	650	457	196	115	167.9	56.8	—	—	—
1923	4.421	1.504	1.213	2.717	892	812	1.704	38.5	2.846	879	354	217	125	165.6	—	—	—	—

¹⁾ Az 1876—1901. években a törvényesség csakis a természetes halállal kimúlt gyermekekről állapított meg, miért ezen részletezés nem adja ki az elhalt 0—5 éves gyermekek összegét.

²⁾ A számítás akként történt, hogy a 0—1 éves korban elhalt gyermekek az ugyanezen évben született gyermekekhez, a magasabb korokban elhalt gyermekek pedig mindig a koruknak megfelelő évben született gyermekek közül az elhalálozás évében még életben levő gyermekek számához viszonyították.

¹⁾ In den Jahren 1876—1901 wurde die Legitimität nur bei den an natürlichen Todesursachen verstorbenen Kindern nachgewiesen, daher stimmt diese Specification mit der Summe der verstorbenen 0—5 jährigen Kinder nicht überein.

²⁾ Die Berechnung erfolgte auf die Weise, dass die im Alter von 0—1 Jahr verstorbenen Kinder auf die in demselben Jahre geborenen Kinder, die in höheren Altersjahren verstorbenen aber auf jene Kinderzahl bezogen wurden, die sich aus der Anzahl jener Kinder ergab, die sich aus dem, ihrem Alter entsprechenden Geburtsjahrgang nach Abzug der seither verstorbenen Kinder im Jahre des Todes nach am Leben befanden.

49. Csecsemőhalandóság (0—1 év). — Säuglingssterblichkeit (0—1 Jahr).

Év Jahr	A csecsemők (0—1 év) halandósága egyes korhónapok szerint ¹⁾ Sterblichkeit der Säuglinge (0—1 Jahr) nach einzelnen Altersmonaten ¹⁾												Újszülöttek halandósága napok szerint Sterblichkeit der Neu- geborenen nach Tagen			1000 újszülött gyermekre jut elhalt gyermek Auf 1000 Lebendgeborene treffen verstorbene Kinder im Alter von				
	0—1	1—2	2—3	3—4	4—5	5—6	6—7	7—8	8—9	9—10	10—11	11—12	Együtt? Zusammen ²⁾	0—1	1—7	7—30	Együtt Zusammen	0—7 napos Tage	0—1 hónapos Monaten	0—1 éves Jahren
	hónapos korban elhalt — Im Alter von . . . Monaten verstorben													nap — Tage				korban		
1874 .	1.364												4.601	488	876	1.364	37.0	103.4	349.2	
1875 .	1.086												3.792	422	664	1.086	31.4	80.9	284.4	
1876 .	1.114	782											4.036	449	665	1.114	32.6	81.0	293.7	
1877 .	1.032	692											3.871	405	627	1.032	30.7	78.2	294.9	
1878 .	947	731											3.745	381	566	947	29.6	73.5	291.4	
1879 .	1.012	663											3.623	481	531	1.012	36.8	77.4	278.0	
1880 .	983	703											3.616	385	598	983	28.8	73.6	272.2	
1881 .	1.010	647											3.597	439	571	1.010	33.3	76.6	274.1	
1882 .	951	696											3.529	442	509	951	31.5	67.7	252.8	
1883 .	960	340	324	278	249	194	188	162	159	161	152	131	3.298	458	502	960	32.2	67.5	234.0	
1884 .	903	339	308	288	269	250	232	176	186	178	184	139	3.452	347	556	903	23.8	62.0	238.5	
1885 .	1.029	323	310	292	263	230	183	156	169	156	160	120	3.391	509	520	1.029	33.1	66.8	221.0	
1886 .	1.100	434	337	344	317	259	293	231	219	250	207	166	4.157	532	568	1.100	34.0	70.3	267.3	
1887 .	1.026	414	333	327	278	290	230	206	179	182	157	124	3.746	447	579	1.026	27.5	63.1	231.7	
1888 .	1.013	405	341	359	303	251	232	203	212	204	141	151	3.815	463	550	1.013	28.1	61.4	232.9	
1889 .	1.096	416	319	320	275	209	247	179	197	173	152	133	3.716	493	603	1.096	28.5	63.4	215.9	
1890 .	1.069	425	356	353	312	259	262	208	221	200	172	152	3.989	512	557	1.069	30.1	62.9	236.3	
1891 .	1.084	440	332	324	267	269	241	209	219	162	180	165	3.892	531	553	1.084	28.7	58.5	210.8	
1892 .	1.076	406	356	354	284	238	250	191	210	206	176	127	3.874	508	568	1.076	27.6	58.5	212.9	
1893 .	1.080	387	367	345	329	242	260	210	224	186	157	142	3.929	477	603	1.080	24.1	54.5	205.3	
1894 .	1.091	344	285	349	262	239	252	174	197	207	159	158	3.717	520	571	1.091	25.5	53.5	184.7	
1895 .	1.164	394	340	372	258	239	278	185	224	207	156	134	3.951	583	581	1.164	27.9	54.5	187.2	
1896 .	1.148	392	364	376	301	261	290	215	223	206	175	146	4.097	530	618	1.148	24.4	52.9	190.5	
1897 .	1.089	412	363	379	297	239	256	222	216	198	165	139	3.975	566	523	1.089	25.1	48.4	177.3	
1898 .	1.121	379	312	346	285	227	244	228	228	228	186	154	3.938	559	562	1.121	24.6	49.3	174.5	
1899 .	1.130	413	323	367	267	229	223	181	184	170	190	120	3.797	553	577	1.130	24.0	49.0	165.5	
1900 .	1.138	386	329	290	261	262	255	171	210	174	182	152	3.810	559	579	1.138	23.8	48.4	162.7	
1901 .	1.092	328	293	261	233	188	203	164	158	161	149	116	3.346	559	533	1.092	24.5	47.9	147.4	
1902 .	1.093	307	274	274	256	212	194	174	164	179	171	127	3.425	314	285	1.093	26.0	47.4	149.1	
1903 .	986	261	273	235	207	164	190	190	169	170	145	138	3.128	174	372	986	24.9	45.0	142.7	
1904 .	1.074	300	278	268	200	174	171	153	168	138	171	123	3.218	197	386	1.074	26.5	48.8	146.3	
1905 .	1.002	338	301	272	230	201	198	170	205	218	171	128	3.434	200	332	1.002	24.9	46.9	160.5	
1906 .	995	268	285	256	203	173	196	144	152	144	130	117	3.063	218	348	995	26.5	46.5	143.3	
1907 .	1.082	330	288	268	216	192	184	162	146	153	131	148	3.300	268	347	1.082	28.9	50.9	155.2	
1908 .	1.112	328	258	239	224	181	164	168	153	120	147	114	3.208	267	340	1.112	28.0	51.3	148.1	
1909 .	1.109	353	343	276	256	194	178	167	167	136	135	123	3.437	289	285	1.109	25.9	50.0	155.0	
1910 .	1.083	333	308	259	226	200	199	133	137	134	135	127	3.274	225	397	1.083	28.0	48.8	147.4	
1911 .	1.159	386	334	277	234	217	209	183	172	156	155	154	3.640	194	455	1.159	28.8	51.5	161.7	
1912 .	1.134	313	325	286	219	178	172	161	121	135	114	125	3.283	138	494	1.134	27.1	48.6	140.7	
1913 .	1.104	378	305	296	234	222	202	147	168	132	153	147	3.488	141	473	1.104	26.3	47.3	149.6	
1914 .	1.130	379	329	325	260	219	197	150	182	142	140	143	3.596	150	492	1.130	27.6	48.6	154.6	
1915 .	856	268	279	277	246	211	171	159	161	169	130	169	3.096	68	420	856	27.4	48.8	173.7	
1916 .	722	178	197	200	170	140	125	111	105	118	106	109	2.281	41	356	722	26.5	48.2	152.3	
1917 .	784	326	326	261	215	139	144	127	104	94	98	92	2.710	27	392	784	28.5	53.3	184.4	
1918 .	808	277	285	250	150	132	136	128	133	113	115	100	2.627	73	367	808	29.8	54.7	177.9	
1919 .	1.005	443	348	301	187	147	143	99	104	83	85	80	3.025	127	402	1.005	27.1	53.9	155.2	
1920 .	1.096	497	465	397	266	187	185	128	185	142	137	134	3.819	130	458	1.096	27.9	52.0	190.3	
1921 .	976	387	349	300	202	178	143	128	141	117	117	111	3.149	101	457	976	28.4	49.7	160.4	
1922 .	923	403	357	278	246	176	155	142	132	118	104	112	3.146	80	454	923	28.5	49.3	167.9	
1923 .	833	291	341	274	184	137	155	128	133	121	143	106	2.846	34	458	833	28.7	48.5	165.9	

¹⁾ Lásd az 1) jegyzetet az 55. oldalon; innen az eltérés a 48. sz. táblához képest.

²⁾ 1902-ig az ismeretlen törvénységűek leszámításával.

¹⁾ Siehe Fussnote 1) auf Seite 55; daher die Abwerchung von den Angaben in Tabelle 48.

²⁾ Bis 1902 ohne die Fälle von unbekannter Legitimität.

50. Halálokok. — Todesursachen.¹⁾

a) Fertőző bajok. — Infektionskrankheiten.

Év Jahr	Hasi hagymáz Typhus abdominalis	Külféses hagymáz Typhus exanthematicus	Váltóláz Febris intermittens	Himlő — Variola	Kanyaró — Morbilli	Vörheny — Scarlatina	Hökhurut — Pertussis	Croup-Diphtheria	Influenza	Ázsiai kolera Cholera asiatica	Olyerméregyész Febris puerperalis	Veszülített bujakór Syphilis congenita	Szerzett bujakór Syphilis acquisita	Orbánc — Erysipelas	Genny- és evvér Pyæmia, sepsis	Bárányhimlő — Variella	Vérhas — Dysenteria	Nyakszirtmeredvés Meningitis cerebrospin.	Meregvörös — Tetanus	Ebdűh — Lyssa	Lépfene — Anthrax	Takonykór — Malleus	Egyéb — Sonstige
1874	398	9	5	945	87	231	98	294	—	—	67	38	—	16	48	1	50	—	27	2	5	—	5
1875	300	8	—	426	48	259	46	392	—	—	71	24	—	31	55	1	54	—	25	1	—	3	—
1876	285	—	—	103	287	151	84	428	—	—	48	45	1	38	46	3	62	—	11	2	4	1	—
1877	436	—	5	90	124	118	340	569	—	—	39	38	—	22	18	—	53	—	11	1	3	1	5
1878	298	—	2	242	155	338	127	664	—	—	44	48	—	25	45	—	52	—	8	1	4	—	2
1879	221	—	—	416	247	87	157	394	—	—	41	33	—	26	33	—	27	—	19	1	3	1	—
1880	231	—	6	327	118	118	25	335	—	—	48	53	—	28	21	—	56	—	6	—	9	1	1
1881	344	—	15	442	90	266	92	416	—	—	52	60	—	33	35	—	31	—	5	2	4	2	—
1882	245	—	10	393	164	267	134	396	—	—	52	69	1	38	28	—	31	—	13	4	4	1	2
1883	172	—	23	77	36	88	51	246	—	—	63	65	1	45	28	—	42	—	14	1	6	—	1
1884	135	—	5	67	123	58	84	253	—	—	58	65	1	49	34	—	26	—	9	1	8	—	1
1885	116	—	9	179	179	36	55	254	—	—	34	46	—	41	35	—	26	—	11	5	6	—	—
1886	240	—	2	1.558	336	561	41	562	—	520	41	46	—	44	3	—	29	—	7	7	8	—	—
1887	156	—	2	378	106	140	34	522	—	—	31	48	3	59	—	—	18	—	22	—	5	1	—
1888	173	—	—	14	111	93	23	447	—	—	26	70	3	56	4	—	35	—	9	6	3	—	—
1889	393	—	—	—	19	120	73	639	—	—	28	57	1	33	2	—	19	—	9	2	3	—	—
1890	157	—	—	—	87	275	33	913	2	—	29	66	—	37	11	1	7	—	11	6	5	—	—
1891	127	—	—	2	80	319	25	918	28	—	31	84	—	32	21	—	8	6	17	1	3	—	3
1892	137	—	—	4	132	226	19	927	77	501	14	48	—	21	26	—	6	—	12	2	5	—	1
1893	81	—	—	6	153	109	58	727	31	135	22	75	9	37	38	5	13	—	12	1	2	1	1
1894	82	—	2	79	203	125	21	529	22	—	29	60	5	48	39	5	6	—	11	7	3	—	—
1895	117	—	—	13	152	114	23	260	31	—	24	53	6	59	38	3	13	—	—	12	5	1	—
1896	169	—	1	12	192	193	41	278	21	—	35	65	4	69	53	2	11	—	4	9	—	—	1
1897	123	—	1	3	173	137	88	172	19	—	24	82	7	43	61	4	13	1	8	8	3	1	4
1898	164	—	1	1	316	233	44	207	13	—	33	78	4	51	45	4	7	—	6	3	1	1	4
1899	197	—	—	5	241	337	30	203	42	—	28	93	2	59	63	2	5	—	3	4	1	—	2
1900	100	—	1	—	242	260	65	150	85	—	19	120	7	67	59	4	11	1	2	7	3	—	6
1901	59	—	—	1	229	292	73	134	78	—	21	105	8	62	45	9	4	1	6	4	5	1	—
1902	54	—	1	—	293	301	78	188	43	—	22	114	6	51	73	5	2	1	9	4	8	—	—
1903	57	—	—	—	281	513	34	310	46	—	26	106	5	82	93	7	10	2	10	3	3	—	3
1904	104	—	—	—	275	404	60	264	60	—	33	87	6	84	89	8	2	1	10	3	2	—	11
1905	124	—	—	—	338	203	54	158	100	—	23	79	4	65	81	—	3	5	12	7	4	—	15
1906	73	—	1	—	262	240	93	159	39	—	41	103	8	44	65	7	4	7	13	9	5	2	11
1907	109	—	—	—	275	349	73	108	92	—	53	76	8	92	70	5	3	15	11	15	7	3	1
1908	127	53	—	—	182	264	25	115	120	—	58	86	10	77	97	1	1	4	10	25	4	—	1
1909	149	1	—	2	204	217	47	153	45	—	54	81	9	88	143	3	8	10	16	14	5	2	6
1910	171	30	1	—	225	352	95	142	36	8	49	90	2	87	122	5	2	7	14	13	4	1	21
1911	150	—	—	—	310	365	23	172	73	11	55	99	10	102	159	5	6	1	21	8	3	—	—
1912	102	—	—	—	118	434	65	185	26	—	58	93	9	73	152	1	7	1	13	11	3	1	—
1913	81	—	—	1	189	663	31	222	32	3	58	84	17	107	160	5	8	4	11	13	2	—	2
1914	337	18	—	—	263	272	83	183	37	110	47	117	6	107	157	3	8	6	19	20	5	1	2
1915	631	66	2	9	260	312	33	267	38	52	41	90	16	138	138	5	56	70	21	56	6	—	4
1916	140	3	5	80	229	401	88	274	28	2	35	68	31	136	182	9	66	24	19	33	1	1	4
1917	215	28	20	50	188	261	43	226	39	—	45	86	24	161	207	7	590	6	20	33	4	—	8
1918	197	24	88	14	306	214	47	217	4.105	—	49	90	25	175	220	2	319	1	31	25	5	1	—
1919	120	119	9	8	2	117	90	104	286	—	55	118	18	95	175	8	305	—	26	11	1	—	4
1920	135	7	4	16	300	388	117	170	1.459	—	49	148	21	90	196	10	203	4	29	20	3	—	9
1921	260	3	3	—	288	470	111	128	73	—	62	111	33	70	200	10	228	7	30	13	3	1	7
1922	177	3	—	—	295	238	85	106	136	—	32	105	16	102	185	11	141	9	29	7	7	—	10
1923	187	14	7	—	238	126	205	70	54	—	44	81	22	88	212	6	249	8	21	7	9	—	8

¹⁾ Az adatok helyenként eltérnek az előző halandósági közlemények megfelelő adataitól. Az újabb felfogásoknak megfelelő helyesbítések a halandósági közlemények legérzékenyebb halál-ok táblái alapján történtek, amennyire ezeknek szerkezete ezt lehetővé tette.

¹⁾ Diese Angaben differieren an mehreren Stellen von den entsprechenden Angaben unserer früheren Mortalitätspublicationen. Die Daten sind den neueren Auffassungen entsprechend auf Grund der speciellierten Todesursachentabellen der früheren Publicationen soweit berichtigt, als die Struktur dieser Tabellen dies gestattete.

Év Jahr	Tüdővész Tuberculosis pul- monum	Gümös agyhártyalob Meningitis tuberculosa	Egyéb gümös bajok Alii morbi tuberculosi	Gyomorrák Carcinoma ventriculi	Méhrák Carcinoma uteri	Egyéb rákok Alia carcinomata	Cukros húgyvár Diabetes mellitus	Agyhártyalob ¹⁾ Meningitis ¹⁾	Rángórcs Convulsiones	Terjedő hűdés Paralysis progressiva	Hátgerinc-sorvadás Tabes dorsalis	Szervi szivbajok Morbi org. cordis	Útóérmeszedés Arteriosclerosis	Agyguta Apoplexia cerebri
1874	2.254	34	136	49	59	82	4	183	964		17	206		276
1875	2.484	35	107	47	87	133	7	179	855		24	249		220
1876	2.700	32	119	40	67	69	1	211	836		18	210		231
1877	2.624	32	125	40	82	66	9	219	694		22	245		235
1878	2.831	23	133	48	90	67	6	267	627		21	261		235
1879	2.928	37	79	46	77	108	5	266	631		17	278		291
1880	2.947	42	89	56	79	92	3	262	583		21	319		288
1881	2.860	65	106	58	74	86	3	320	643		29	287		268
1882	2.670	59	88	58	90	101	11	263	597		16	332		262
1883	2.986	93	94	64	106	122	5	307	521		25	383		298
1884	3.004	86	92	63	96	113	4	324	541		7	342		269
1885	2.912	79	95	67	75	104	8	352	578		19	425		264
1886	3.058	60	97	77	92	125	10	396	591	136	34	433		302
1887	2.725	78	68	76	101	142	10	509	581	228	18	485		308
1888	2.891	58	67	82	102	121	11	493	558	190	22	480		302
1889	2.465	85	81	69	107	129	14	434	571	177	17	481		295
1890	2.771	44	42	67	96	149	12	459	549	299	28	483		260
1891	2.580	27	27	82	111	176	12	411	482	253	27	591		253
1892	2.334	97	25	74	126	184	9	438	439	246	17	527		244
1893	2.390	72	77	91	114	154	13	527	530	219	31	653		277
1894	2.236	76	83	125	125	161	21	549	468	159	26	613		287
1895	2.570	97	93	144	127	199	20	603	537	242	35	724		331
1896	2.466	125	116	104	116	172	19	599	475	312	32	757		290
1897	2.328	175	136	140	118	199	31	536	375	289	32	811		273
1898	2.354	202	131	143	114	221	30	468	351	290	30	844		257
1899	2.764	202	137	148	146	214	26	500	355	305	33	870		296
1900	2.764	287	163	155	130	236	54	384	324	313	30	918		293
1901	2.551	205	126	172	131	261	47	447	302	288	47	920		254
1902	2.595	249	135	221	172	307	74	425	283	330	33	1.021		310
1903	2.661	237	163	205	150	341	61	440	258	319	40	1.046		293
1904	2.923	254	143	243	170	330	75	354	268	334	45	1.048		311
1905	3.195	294	131	202	142	350	80	411	308	337	40	1.042		337
1906	2.937	257	167	218	149	339	95	386	254	298	59	1.021		394
1907	3.016	268	206	215	196	392	102	355	270	336	50	1.107		361
1908	2.804	252	164	238	151	396	96	363	237	372	63	1.026		406
1909	2.742	230	151	264	180	378	120	336	204	374	63	1.122		435
1910	2.685	241	165	291	157	455	111	283	219	352	67	1.152		393
1911	2.978	240	157	260	173	390	111	280	212	396	67	1.243		531
1912	2.891	225	163	313	201	452	137	317	218	387	53	1.255		551
1913	2.884	286	207	363	186	454	147	324	232	399	73	1.196		558
1914	2.734	216	190	321	180	478	143	340	233	423	80	1.273		632
1915	3.449	270	164	353	153	474	142	521	197	517	94	1.376		670
1916	4.585	270	224	329	154	510	123	419	134	453	94	1.605		646
1917	5.774	274	279	326	169	548	133	420	129	522	105	1.913		713
1918	5.701	260	283	317	201	549	131	375	116	423	93	1.902		659
1919	4.056	267	288	317	203	479	99	295	144	354	118	1.567		698
1920	3.629	261	311	308	188	497	93	307	180	329	81	1.596		655
1921	2.959	242	288	325	212	456	97	306	128	304	85	1.536		671
1922	3.078	209	287	335	191	506	114	254	146	339	90	1.743		641
1923	3.187	241	307	358	225	591	103	278	100	288	77	1.597		612

1) A gümös agyhártyalob nélküli.

1) Ohne Meningitis tuberculosa.

Wichtigere sonstige natürliche Todesursachen.

Tabelle Nr. 50. (Fortsetzung.)

Hörglob Bronchitis	Hurutos tüdőlob Bronchopneumonia	Tüdőlob Pneumonia	Rostonyás tüdőlob Pneumonia crouposa	Mellhártyalob Pleuritis	Tüdőtágulás Empysema pulmonum	Béhuurut Enteritis	Kizárt sérv Hernia incarcerata	Májbajok Morbi hepatis	Hastártyalob Peritonitis	Veselob Nephritis	Terhesség és gyermek- égy ²⁾ Graviditas et puerp. ³⁾	Veszél. gyengeség Debilitas congenita	Gyermekaszály Paedatrophia	Aggkor Marasmus senilis	Év Jahr
254	905			74	131	1.370	23	58	115	131	5	925		376	1874
178	902			67	131	1.290	19	76	89	117	10	755		369	1875
204	888			62	116	1.577	22	64	93	132	14	772		364	1876
138	1.166			26	142	1.474	19	105	77	134	8	757		405	1877
	1.262				127	1.689	10	64	114	140	22	650		336	1878
	1.233				106	1.260	14	83	90	138	17	749		348	1879
	1.263				99	1.583	17	83	88	184	12	711		333	1880
	1.289				136	1.441	21	83	92	203	19	800		414	1881
	1.766				136	1.140	25	77	102	263	8	816		385	1882
	1.392				158	1.375	17	86	107	244	13	756		460	1883
	1.822				121	1.334	34	82	92	219	12	668		494	1884
	1.632				140	1.221	20	97	113	255	13	768		479	1885
171	1.622				183	1.517	19	127	109	305	20	880		520	1886
166	1.434				149	1.454	19	119	123	295	29	680	329	510	1887
233	1.399				167	1.861	31	147	143	299	15	675	307	597	1888
223	1.280				139	1.537	24	92	151	244	25	780	281	531	1889
639	1.421				176	1.578	34	137	168	273	17	717	299	539	1890
	1.832				191	1.609	26	104	148	290	33	767		566	1891
	2.103				214	1.638	4	103	152	288	13	732		564	1892
723	175	1.535		68	197	1.392	35	85	154	283	18	678		569	1893
475	125	1.453		70	160	1.193	35	95	175	264	20	726		491	1894
535	141	1.501		98	199	1.435	37	90	190	359	30	867		563	1895
542	159	1.505	93	77	168	1.385	28	82	187	367	27	872	176	541	1896
517	214	1.144	76	72	138	1.421	39	101	132	311	29	815	145	442	1897
478	231	1.178	96	85	152	1.494	46	110	136	330	21	885	126	496	1898
542	244	1.295	92	99	166	1.280	46	127	157	337	21	900	110	544	1899
506	354	1.023	64	81	156	1.347	64	118	169	350	36	885	91	501	1900
403	320	960	68	75	217	1.084	48	112	151	343	37	857	77	515	1901
443	265	1.145	74	75	190	1.122	61	108	139	340	27	868	52	547	1902
387	289	1.037	89	88	159	1.060	45	134	175	397	24	774	35	587	1903
362	254	1.008	79	79	206	1.070	75	126	165	391	32	842	50	536	1904
363	289	1.077	53	78	214	1.240	54	125	153	402	54	816	62	572	1905
335	260	972	72	71	207	921	67	132	150	353	37	809	81	509	1906
294	258	1.027	85	83	276	1.117	76	139	118	343	35	878	75	574	1907
245	295	917	128	87	248	1.003	87	132	136	347	48	889	45	520	1908
279	231	881	107	93	229	1.408	68	138	133	375	42	840	34	488	1909
247	222	934	94	79	197	1.109	76	141	134	399	47	872	40	570	1910
247	211	1.004	136	90	194	1.457	71	160	124	409	56	907	69	562	1911
214	196	955	90	73	254	1.031	73	167	113	419	52	909	41	558	1912
187	222	1.002	66	100	218	1.138	82	159	143	395	45	916	45	594	1913
189	265	1.241	57	101	186	1.119	68	163	137	406	53	941	44	595	1914
192	202	1.275	63	136	176	1.058	99	166	145	614	62	819	79	747	1915
210	232	1.276	41	168	177	561	98	119	161	666	43	665	80	773	1916
201	329	1.405	54	177	224	1.101	98	144	157	780	29	756	131	1.017	1917
206	437	2.762	106	269	233	718	86	141	196	754	49	768	204	1.063	1918
138	371	1.252	23	165	200	756	76	144	177	518	47	992	278	1.080	1919
133	437	1.495	32	162	163	1.022	76	129	178	478	53	1.002	193	948	1920
106	350	1.303	24	129	152	1.038	76	149	163	399	59	891	59	712	1921
107	304	1.298	11	141	161	1.073	67	188	158	405	57	855	67	816	1922
90	280	1.000	29	119	140	1.027	86	180	146	430	53	789	92	791	1923

2) Gyermekágyi láz nélkül.

3) Ohne Kindbettfieber (Febris puerperalis).

c) Erőszakos halálokok. — Gewaltsame Todesursachen.

50. sz. tábla. (Vége.)

Tabelle Nr. 50. (Schluss.)

Év Jahr	Nem szerint — Nach dem Geschlecht																							
	Baleset Unfälle		Öngyilkosság Selbstmorde		Emberölés Todschlag		Kivégzés Hinrichtungen		Kétes Zweifelhaft		Harcéri sebesülés Kriegsverwundung		Mindössze Überhaupt											
	f. M.	n. W.	f. M.	n. W.	f. M.	n. W.	f. M.	n. W.	f. M.	n. W.	f. M.	n. W.	f. M.	n. W.										
1874.	137	100	15	—	160	—	—	—	—	—	—	—	412	106										
1875.	205	103	14	—	74	—	—	—	—	—	—	—	396	143										
1876.	133	125	6	—	89	—	—	—	—	—	—	—	353	96										
1877.	124	138	10	—	110	—	—	—	—	—	—	—	382	83										
1878.	141	100	18	1	89	—	—	—	—	—	—	—	349	106										
1879.	143	111	12	1	61	—	—	—	—	—	—	—	328	101										
1880.	134	141	17	—	89	—	—	—	—	—	—	—	381	104										
1881.	121	156	10	1	91	—	—	—	—	—	—	—	379	94										
1882.	159	150	15	—	90	—	—	—	—	—	—	—	414	132										
1883.	147	145	17	—	79	—	—	—	—	—	—	—	388	120										
1884.	185	181	18	3	67	—	—	—	—	—	—	—	454	145										
1885.	168	179	23	—	67	—	—	—	—	—	—	—	437	135										
1886.	154	175	18	—	65	—	—	—	—	—	—	—	412	117										
1887.	154	243	14	—	80	—	—	—	—	—	—	—	491	116										
1888.	170	214	14	1	57	—	—	—	—	—	—	—	456	127										
1889.	128	226	20	—	37	—	—	—	—	—	—	—	411	96										
1890.	169	206	26	—	55	—	—	—	—	—	—	—	456	127										
1891.	192	180	24	—	34	—	—	—	—	—	—	—	430	151										
1892.	237	228	17	—	2	—	—	—	—	—	—	—	484	185										
1893.	286	199	28	—	13	—	—	—	—	—	—	—	526	222										
1894.	316	188	41	—	28	—	—	—	—	—	—	—	573	239										
1895.	314	228	56	—	18	—	—	—	—	—	—	—	616	248										
1896.	309	196	42	—	34	—	—	—	—	—	—	—	581	237										
1897.	266	260	42	—	25	—	—	—	—	—	—	—	593	204										
1898.	313	261	32	—	24	—	—	—	—	—	—	—	630	228										
1899.	255	246	50	—	41	—	—	—	—	—	—	—	592	187										
1900.	285	270	31	—	44	—	—	—	—	—	—	—	630	192										
1901.	227	280	34	—	7	—	—	—	—	—	—	—	548	157										
1902.	244	287	35	—	10	—	—	—	—	—	—	—	576	165										
1903.	233	267	29	1	44	—	—	—	—	—	—	—	574	150										
1904.	251	278	40	—	57	—	—	—	—	—	—	—	626	179										
1905.	265	270	64	—	49	—	—	—	—	—	—	—	648	188										
1906.	306	289	58	—	53	—	—	—	—	—	—	—	706	222										
1907.	312	328	47	—	31	—	—	—	—	—	—	—	718	232										
1908.	349	321	58	—	24	—	—	—	—	—	—	—	752	261										
1909.	392	373	50	—	56	—	—	—	—	—	—	—	871	282										
1910.	432	387	71	—	38	—	—	—	—	—	—	—	928	323										
1911.	480	358	73	—	66	—	—	—	—	—	—	—	977	366										
1912.	464	460	78	—	37	—	—	—	—	—	—	—	1.039	360										
1913.	360	469	62	—	63	—	—	—	—	—	—	—	954	279										
1914.	442	437	54	—	62	760	—	—	—	—	—	—	1.755	338										
1915.	511	387	52	1	47	1.148	—	—	—	—	—	—	2.146	398										
1916.	360	362	59	—	87	508	1.376	272	88	200	162	38	21	—	—	—	56	31						
1917.	479	267	34	—	107	261	1.148	326	153	140	127	23	11	—	—	—	66	41						
1918.	503	290	86	9	206	232	1.326	352	151	148	142	75	11	9	—	135	71	1918.	146	133	279	7	8	15
1919.	580	355	154	47	258	33	1.427	396	184	196	159	131	23	46	1	173	85	1919.	400	320	720	25	22	47
1920.	452	400	51	36	162	—	1.101	316	136	227	173	43	8	33	3	96	66	1920.	141	122	263	16	16	32
1921.	440	383	49	1	95	20	988	310	130	235	148	32	17	1	—	55	40	1921.	76	66	142	16	9	25
1922.	440	402	52	4	101	—	999	333	107	229	173	44	8	4	—	62	39	1922.	36	48	84	30	22	52
1923.	473	414	43	2	96	—	1.028	350	123	241	173	39	4	2	—	68	28	1923.	213	195	408	74	59	133

51. Honosítások és elbocsátások.
Aufnahmen in den Staatsverband
und Entlassungen aus demselben.

Év Jahr	Egyének száma Anzahl der Individuen			Egyének száma Anzahl der Individuen		
	Férfi Männlich	Nő Weiblich	Együtt Zusammen	Férfi Männlich	Nő Weiblich	Együtt Zusammen
1874.	—	—	—	—	—	—
1875.	—	—	—	—	—	—
1876.	—	—	—	—	—	—
1877.	—	—	—	—	—	—
1878.	—	—	—	—	—	—
1879.	—	—	—	—	—	—
1880.	14	12	26	19	19	38
1881.	3	4	7	29	27	56
1882.	21	19	40	58	39	97
1883.	32	36	68	36	31	67
1884.	34	36	70	49	42	91
1885.	53	48	101	57	50	107
1886.	102	74	176	54	49	103
1887.	130	108	238	38	37	75
1888.	271	240	511	56	50	106
1889.	249	218	467	54	50	104
1890.	172	167	339	49	34	83
1891.	149	130	279	53	40	93
1892.	192	159	351	35	31	66
1893.	165	137	302	59	45	104
1894.	144	119	263	69	65	134
1895.	163	162	325	36	27	63
1896.	156	114	270	44	35	79
1897.	208	179	387	71	62	133
1898.	268	229	497	49	52	101
1899.	155	126	281	42	45	87
1900.	225	170	395	69	64	133
1901.	231	199	430	56	41	97
1902.	232	221	453	102	90	192
1903.	173	146	319	110	86	196
1904.	85	76	161	143	111	254
1905.	109	93	202	101	106	207
1906.	125	104	229	119	123	242
1907.	83	75	158	82	60	142
1908.	109	83	192	110	68	178
1909.	87	82	169	88	76	164
1910.	92	79	171	80	97	177
1911.	85	74	159	79	69	148
1912.	68	60	128	67	66	133
1913.	76	72	148	87	63	150
1914.	58	55	113	45	35	80
1915.	49	51	100	22	13	35
1916.	67	59	126	15	12	27
1917.	75	65	140	19	17	36
1918.	146	133	279	7	8	15
1919.	400	320	720	25	22	47
1920.	141	122	263	16	16	32
1921.	76	66	142	16	9	25
1922.	36	48	84	30	22	52
1923.	213	195	408	74	59	133

Adatok hiányoznak.
Angaben fehlen.

52. A népesség természetes szaporulata nem, hitfelekezeti és nemzetiség (anyanyelv) szerint.

Natürliches Wachstum der Bevölkerung nach Geschlecht, Confession und Nationalität (Muttersprache).

Év Jahr	Összesen Zusammen	Nem szerint Nach dem Geschlecht		Hitfelekezeti szerint ¹⁾ Nach Confession							Nemzetiség szerint ¹⁾ Nach Nationalität									
		Férfi Männlich	Nő Weiblich	Róm. kath. Röm. kath.	Gör. kath. Gr. kath.	Gör. keleti Gr. orient.	Ág. evang. Prot. A. C.	Református Reformierte	Unitárius Unitarier	Izraelita Israeliten	Magyar Ungarn	Német Deutsche	Tót	Slowaken	Oláh Rumanen	Ruthén Ruthenen	Horvát Kroaten	Szerb Serben	Cseh, morva ²⁾	Lengyel Polen
1874	325	-355	680	-226	—	—	—	58	—	731										
1875	1.403	310	1.093	-634	—	—	—	185	—	748										
1876	1.466	318	1.148	681	—	—	—	229	—	811										
1877	549	-226	775	29	—	—	—	72	—	719										
1878	5	-454	459	-490	—	—	-40	-9	79	650										
1879	941	140	801	69	—	—	-6	140	84	881										
1880	1.044	-45	1.089	246	—	—	52	64	66	872										
1881	138	324	462	-499	—	—	-58	86	29	779										
1882	1.162	184	978	188	—	—	-25	104	180	901										
1883	1.922	488	1.434	875	—	—	-40	115	142	999										
1884	1.806	560	1.246	878	—	—	-60	64	111	968										
1885	2.741	951	1.790	1.484	—	—	-45	141	303	1.021										
1886	-1.086	-1.030	-56	-1.511	—	—	-50	-25	10	-3	716									
1887	2.413	609	1.804	1.310	—	—	-30	-87	328	3	927									
1888	2.470	605	1.865	1.087	—	—	-51	167	304	-2	1.134									
1889	3.942	1.664	2.278	2.249	—	—	-52	273	352	7	1.248									
1890	2.480	936	1.544	1.168	—	—	-49	167	306	5	1.025									
1891	4.192	1.633	2.559	2.375	—	—	-35	238	342	7	1.389									
1892	3.665	1.332	2.333	1.922	—	—	-38	213	310	4	1.416									
1893	5.377	2.340	3.037	3.673	—	—	-28	396	483	7	1.443									
1894	6.874	3.186	3.688	4.392	—	—	-13	401	520	-1	1.877									
1895	6.673	2.944	3.729	3.846	—	—	-44	440	679	13	1.891									
1896	6.914	2.984	3.930	3.793	85	—	-22	379	623	22	2.124	5.754	682	213	5	—	12	-39	-17	373
1897	8.704	4.062	4.642	4.943	123	—	2	464	770	21	2.479	8.210	118	197	5	2	-9	-28	276	
1898	8.431	4.013	4.418	4.820	158	—	-36	480	782	22	2.312	7.179	426	503	-7	—	-1	22	369	
1899	8.020	3.754	4.266	4.479	135	—	-27	483	773	9	2.244	7.609	-266	325	-3	-1	8	-21	444	
1900	8.697	4.101	4.596	4.871	109	—	-6	527	801	14	2.379	8.132	-254	348	4	1	24	-19	43	458
1901	8.856	4.105	4.751	5.134	111	—	2	418	853	18	2.269	8.462	-448	404	8	—	17	-12	42	392
1902	8.322	4.062	4.260	4.776	101	—	8	338	845	15	2.212	8.072	-256	271	3	1	27	-23	—	252
1903	6.864	3.242	3.622	3.827	87	—	-24	269	732	28	1.927	6.709	-174	195	-25	—	2	-10	21	164
1904	6.563	3.226	3.337	3.604	107	—	-17	260	793	21	1.747	6.411	-172	169	-8	1	-2	-12	-19	227
1905	5.291	2.427	2.864	2.865	100	—	-21	137	608	22	1.542	5.494	-272	110	-15	-4	-1	-33	-57	100
1906	6.261	2.987	3.274	3.477	110	—	-13	235	820	23	1.595	6.210	-195	200	-11	-1	-17	-28	-26	157
1907	5.076	2.379	2.697	2.789	72	—	-23	93	674	26	1.394	4.974	-31	103	-13	-3	-4	-24	-18	122
1908	6.042	2.725	3.317	3.471	60	—	-30	209	784	23	1.473	6.008	-23	170	-21	-4	11	-27	-27	8
1909	6.201	2.729	3.472	3.687	58	—	-20	157	806	46	1.414	6.592	-380	65	-8	-4	-7	-30	-43	56
1910	6.077	2.699	3.378	3.637	89	—	-15	243	773	35	1.289	6.505	-367	60	-10	1	2	-28	-20	125
1911	5.191	2.069	3.122	3.077	94	—	-46	205	659	25	1.172	5.386	-165	65	-5	—	11	-29	-12	55
1912	6.451	2.651	3.800	4.222	111	—	-43	264	866	48	952	6.538	-167	70	-24	—	9	-18	1	145
1913	5.874	2.464	3.410	3.683	85	—	-21	229	827	51	1.035	5.839	-90	82	3	—	4	-33	-5	184
1914	4.494	1.191	3.303	2.827	78	—	-162	172	850	38	736	5.623	-249	-8	-70	5	-12	-54	-32	151
1915	-3.325	-3.445	120	-1.982	-131	—	-596	-227	-31	30	-251	1.049	-249	-80	-123	-13	-12	-46	-36	17
1916	-5.881	-4.285	-1.596	-3.505	-146	—	-721	-238	-251	-15	-726	3.735	-257	-119	-218	-31	-5	-104	-10	53
1917	-9.672	-6.501	-3.171	-5.255	-242	—	-1.197	-482	-579	-12	-1.363	6.515	-340	-145	-338	-51	-17	-198	-5	56
1918	-15.135	-9.012	-6.123	-8.496	-359	—	-1.320	-705	-1.198	-23	-2.241	11.205	-273	-166	-321	-30	-16	-330	-15	43
1919	-1.399	-600	-799	-3.194	-39	—	-84	-374	-239	-22	-1.287	287	150	39	11	1	10	-9	-7	82
1920	-985	-270	-715	-795	41	—	-8	-147	44	-16	14	1.126	-79	15	1	-1	-2	-2	6	30
1921	646	211	435	379	32	—	2	2	363	20	-120	897	-162	3	2	—	3	-3	-9	12
1922	-313	-235	-78	83	81	—	11	-46	156	21	-571	-70	-200	-12	5	1	—	-5	-7	15
1923	-1.390	-1.029	-361	-1.097	37	—	-7	-75	163	20	-364	-1.117	-207	-18	-1	—	-1	-2	-10	1

Adatok hiányoznak.

Angaben fehlen.

¹⁾ Az összeghez képest mutatózó eltérés az egyéb és ismeretlen hitfelekezetek és nemzetiségek számától ered.¹⁾ Die Differenz zur Hauptsumme ergibt sich aus den Fällen von sonstigen und unbekanntem Confessionen und Nationalitäten.²⁾ Böhmen, Mährer.

53. A népesség szaporulata.

Kerület — Bezirk Nem — Geschlecht Hitfelekezet — Confession Nemzetiség — Nationalität (Die deutschen Benennungen siehe auf Seite 63.)	Tényleges össznépeesség az év végén ¹⁾ Factische Gesamtbevölkerung am Jahresende ¹⁾						A népesség összes növekedése Gesamttzuwachs der Bevölkerung					
	1873	1880	1890	1900	1910	1920	1874—1880	1881—1890	1891—1900	1901—1910	1911—1920	1874—1920
							1874—1880	1881—1890	1891—1900	1901—1910	1911—1920	1874—1920
a) Kerület szerint. —												
I.	25.824	28.223	35.693	47.301	71.501	96.609	2.399	7.470	11.608	24.200	25.108	70.785
II.	22.709	25.513	31.038	36.995	41.429	48.705	2.804	5.525	5.957	4.434	7.276	25.996
III.	21.040	24.899	29.668	38.116	49.412	51.164	3.859	4.769	8.448	11.296	1.752	30.124
Jobbpart	69.573	78.635	96.399	122.412	162.342	196.478	9.062	17.764	26.013	39.930	34.136	126.905
IV.	25.094	29.131	28.370	24.372	25.268	28.306	4.037	—761	—3.998	896	3.038	3.212
V.	27.565	34.409	39.515	51.285	63.700	72.149	6.844	5.106	11.770	12.415	8.449	44.584
VI.	43.868	58.519	91.008	135.560	156.284	160.361	14.651	32.489	44.552	20.724	4.077	116.493
VII.	47.688	62.417	90.027	158.965	181.863	176.321	14.729	27.610	68.938	22.898	—5.542	128.633
VIII.	49.764	64.614	93.063	135.756	151.845	145.408	14.850	28.449	42.693	16.089	—6.437	95.644
IX.	25.670	32.808	46.142	70.587	88.035	91.128	7.138	13.334	24.445	17.448	3.093	65.458
X.	7.645	10.234	21.860	34.421	51.034	58.845	2.589	11.626	12.561	16.613	7.811	51.200
Balpart	227.294	292.132	409.985	610.946	718.029	732.518	64.838	117.853	200.961	107.083	14.489	505.224
Be nem osztható Budapest	296.867	370.767	506.384	733.358	880.371	928.996	73.900	135.617	226.974	147.013	48.625	632.129
b) Nem szerint. —												
Férfi	147.345	184.154	252.668	360.683	433.604	431.290	36.809	68.514	108.015	72.921	—2.314	283.945
Nő	149.522	186.613	253.716	372.675	446.767	497.706	37.091	67.103	118.959	74.092	50.939	348.184
Összesen	296.867	370.767	506.384	733.358	880.371	928.996	73.900	135.617	226.974	147.013	48.625	632.129
c) Hitfelekezet szerint. —												
Róm. katolikus	212.771	248.968	324.567	445.023	526.175	548.727	36.197	75.599	120.456	81.152	22.552	335.956
Görög katolikus	785	1.397	2.976	5.806	9.428	10.065	612	1.579	2.830	3.622	637	9.280
Görög keleti	2.690	2.564	3.229	4.422	6.962	4.346	—126	665	1.193	2.540	—2.616	1.656
Ag. evangélikus	15.942	20.771	29.053	38.811	43.562	44.894	4.829	8.282	9.758	4.751	1.332	28.952
Református	15.282	23.510	40.170	67.319	86.990	101.124	8.228	16.660	27.149	19.671	14.134	85.842
Unitárius	68	134	476	1.058	2.120	2.828	66	342	582	1.062	708	2.760
Izraelita	48.306	71.940	104.290	168.985	203.687	215.512	23.634	32.350	64.695	34.702	11.825	167.206
Egyéb, ismeretlen	1.023	1.483	1.623	1.934	1.447	1.500	460	140	311	—487	53	477
Összesen	296.867	370.767	506.384	733.358	880.371	928.996	73.900	135.617	226.974	147.013	48.625	632.129
d) Nemzetiség szerint. —												
Magyar		210.925	335.026	578.458	756.070	837.858		124.101	243.432	177.612	81.788	626.933
Német		125.045	120.307	104.520	78.882	60.425		—4.738	—15.787	—25.638	—18.457	—64.620
Tót		22.609	27.831	25.168	20.359	14.011		5.222	—2.663	—4.809	—6.348	—8.598
Oláh		473	904	1.299	2.777	1.686		431	395	1.478	—1.091	1.213
Ruthén		25	151	176	242	247		126	25	66	5	222
Horvát		831	1.252	2.148	2.796	1.962		421	896	648	—834	1.131
Szerb		1.623	2.641	2.731	3.972	1.102		1.018	90	1.241	—2.870	—521
Cseh, morva		2.603	5.391	5.885	5.003	2.865		2.788	494	—882	—2.138	262
Lengyel		3.356	7.057	7.704	5.782	4.447		3.701	647	1.922	—1.335	1.091
Egyéb, ismeretlen		3.277	5.824	5.269	4.488	4.393		2.547	—555	—781	—95	1.116
Összesen		370.767	506.384	733.358	880.371	928.996		135.617	226.974	147.013	48.625	558.229
e) Százalékokban. —												
Össznépeesség	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	24.9	36.6	44.8	20.0	5.5	212.9
Férfiak	49.6	49.7	49.9	49.2	49.3	46.4	25.0	37.2	42.7	20.2	—0.5	192.7
Nők	50.4	50.3	50.1	50.8	50.7	53.6	24.8	35.9	46.9	19.9	11.4	232.8
Jobbpart	23.4	21.2	19.0	16.7	18.4	21.1	13.0	22.6	27.0	32.6	21.0	182.4
Balpart	76.6	78.8	81.0	83.3	81.6	78.9	28.5	40.3	49.0	17.5	2.0	222.3
Róm. katolikusok	71.6	67.1	64.0	60.7	59.7	59.1	17.0	30.4	37.1	18.2	4.3	157.9
Ag. evangélikusok	5.3	5.6	5.7	5.3	4.9	4.8	30.3	39.9	33.6	12.2	3.0	181.6
Reformátusok	5.1	6.3	7.9	9.2	9.8	10.9	53.8	70.9	67.6	29.2	16.2	561.7
Izraeliták	16.3	19.4	20.6	23.0	23.1	23.2	48.9	45.0	62.0	20.5	5.8	346.1
Magyarok		57.0	66.1	78.8	85.9	90.2	—	58.8	72.7	30.7	10.8	297.2

¹⁾ A népszámok mind a tényleges össznépeesség (polgári és katonai népesség) számát adják. A katonaságnak hitfelekezet és nemzetiség szerinti megoszlása az 1873—1890. évekre vonatkozólag az 1900—1910. évi adatok alapján számított ki. Az 1873. évi adatai az 1869. és 1880. évek közötti gyarapodás arányában számítattak ki.

²⁾ Az 1874—80. évek természetes szaporodásának kerületek szerinti megoszlása az 1881—1885. évek adatainak alapján becsültetett meg. A vándorlási többlet (illetve hiány) az összes növekedés és a természetes szaporodás közötti különbözet.

Wachstum der Bevölkerung.

E b b ő l — H i e v o n												Kerület — Bezirk Nem — Geschlecht Hitfelekezet — Confession Nemzetiség — Nationalität (A magyar énevezéseket lásd a 62. oldalon.)	
természetes szaporulat ²⁾ — natürliches Wachstum ²⁾						vándorlások többlete (— hiánya) Überschuss (— Ausfall) der Wanderungen							
1874—1880	1881—1890	1891—1900	1901—1910	1911—1920	1874—1920	1874—1880	1881—1890	1891—1900	1901—1910	1911—1920	1874—1920		
Nach Bezirken													
23	1.292	3.825	4.735	2.995	12.870	2.376	6.178	7.783	19.465	22.113	57.915		I.
884	1.679	3.336	2.748	633	9.280	1.920	3.846	2.621	1.686	6.643	16.716		II.
923	1.322	3.971	4.367	1.493	12.076	2.936	3.447	4.477	6.929	259	18.048		III.
1.830	4.293	11.132	11.850	5.121	34.226	7.232	13.471	14.881	28.080	29.015	92.679		Rechtes Ufer
428	876	1.343	946	60	3.653	3.609	-1.637	-5.341	-50	2.978	-441		IV.
1.511	1.902	4.938	5.565	2.432	16.348	5.333	3.204	6.832	6.850	6.017	28.236		V.
3.842	4.753	15.286	17.131	7.542	48.554	10.809	27.736	29.266	3.593	-3.465	67.939		VI.
2.181	3.710	19.950	20.521	7.925	54.287	12.548	23.900	48.988	2.377	-13.467	74.346		VII.
6.826	8.760	15.631	16.713	4.736	52.666	8.024	19.689	27.062	-624	-11.173	42.978		VIII.
1.527	1.747	6.690	8.810	3.273	22.047	5.611	11.587	17.755	8.638	-180	43.411		IX.
1.220	1.288	4.337	4.780	3.163	14.788	1.369	10.338	8.224	11.833	4.648	36.412		X.
17.535	23.036	68.175	74.466	29.131	212.343	47.303	94.817	132.786	32.617	-14.642	292.881		Linkes Ufer
-13.632	-9.341	-11.760	-20.763	-48.639	-104.135	13.632	9.341	11.760	20.763	48.639	104.135		Ohne Angabe
5.733	17.988	67.547	65.553	-14.387	142.434	68.167	117.629	159.427	81.460	63.012	489.695		Budapest
Nach dem Geschlecht.													
312	4.643	30.349	30.581	-15.738	49.523	37.121	63.871	77.666	42.340	13.424	234.422		Männer
6.045	13.345	37.198	34.972	1.351	92.911	31.046	53.758	81.761	39.120	49.588	255.273		Frauen
5.733	17.988	67.547	65.553	-14.387	142.434	68.167	117.629	159.427	81.460	63.012	489.695		Zusammen
Nach Confessionen.													
943	7.229	38.617	37.267	-9.417	74.639	35.254	68.370	81.839	43.885	31.969	261.317		Röm. Katholiken
—	—	1.107	895	-509	1.493	612	1.579	1.723	2.727	1.146	7.787		Griech. Katholiken
-98	-460	-247	-172	-4.198	-5.175	-28	1.125	1.440	2.712	1.582	6.831		Griech. Orientale
437	1.179	4.021	2.359	-1.303	6.693	4.392	7.103	5.737	2.392	2.635	22.259		Protestanten A. C.
531	2.065	6.083	7.688	948	17.315	7.697	14.595	21.066	11.983	13.186	68.527		Reformierte
—	14	118	257	104	493	66	328	464	805	604	2.267		Unitarier
5.412	9.718	19.554	16.862	-1.959	49.587	18.222	22.632	45.141	17.840	13.784	117.619		Israeliten
-1.492	-1.757	-1.706	397	1.947	-2.611	1.952	1.897	2.017	-884	-1.894	3.088		Sonstige
5.733	17.988	67.547	65.553	-14.387	142.434	68.167	117.629	159.427	81.460	63.012	489.695		Zusammen
Nach Nationalitäten.													
						1901—920.				1901—920.			
						65.437	2.295	67.732	112.175	79.493	191.668		Ungarn
						-2.318	-1.719	-4.037	-23.320	-16.738	-40.058		Deutsche
						1.747	-247	1.500	-6.556	-6.101	-12.657		Slowaken
						-100	-1.074	-1.174	1.578	-17	1.561		Rumänen
Adatok nincsenek						-13	-130	-143	79	135	214		Ruthenen
						28	-30	-2	620	-804	-184		Kroaten
Angaben fehlen						-227	-823	-1.050	1.468	-2.047	-579		Serben
						-147	-115	-262	-735	-2.023	-2.758		Tschechen, Mährer
						1.587	816	2.403	-3.509	-2.151	-5.660		Polen
						-441	-13.360	-13.801	-340	13.265	12.925		Sonstige, unbekannt
						65.553	-14.387	51.166	81.460	63.012	144.472		Zusammen
In Procenten.													
						1874—920.				1874—920.			
1.9	4.9	13.3	8.9	-1.6	48.0	23.0	31.7	31.5	11.1	7.1	164.9		Gesamtbevölkerung
-0.2	2.5	12.0	8.5	-3.6	33.6	25.2	34.7	30.7	11.7	3.1	159.1		Männer
4.0	7.1	14.7	9.4	0.3	62.1	20.8	28.8	32.2	10.5	11.1	170.7		Frauen
2.7	5.5	11.5	9.7	3.1	49.2	10.3	17.1	15.5	22.9	17.9	133.2		Rechtes Ufer
7.7	7.9	16.6	12.2	4.0	93.4	20.8	32.4	32.4	5.3	-2.0	128.9		Linkes Ufer
0.4	2.9	11.9	8.4	-1.8	35.1	16.6	27.5	25.2	9.8	6.1	122.8		Röm. Katholiken
2.7	5.7	13.8	6.0	-3.0	42.0	27.5	34.2	19.8	6.2	6.0	139.6		Protestanten A. C.
2.5	8.8	15.1	11.4	1.1	113.3	50.3	62.1	52.5	17.8	15.1	448.4		Reformierte
11.2	13.5	18.7	10.0	-1.0	102.6	37.7	31.5	43.3	10.5	6.8	243.5		Israeliten
						11.3	0.3	11.7	19.4	10.5	33.1		Ungarn

¹⁾ Alle Volkszahlen beziehen sich auf die factische Gesamtbevölkerung (Civil und Militär). Die Verteilung des Militärs nach Confession und Nationalität für die Jahre 1873—1890 wurde auf Grund der Angaben der Jahre 1900—1910 berechnet. Die Volkszahlen des Jahres 1873 wurden auf Grund des Wachstums der Jahre 1869—1880 berechnet.

²⁾ Die bezirkweise Verteilung des natürlichen Wachstums der Jahre 1874—1880 wurde auf Grund der Angaben der Jahre 1881—1885 abgeschätzt. Der Überschuss (bez. Ausfall) der Wanderungen ist die Differenz zwischen dem Gesamtwachstum und dem natürlichen Wachstum.

Közigazgatási ág és hivatal Verwaltungszeige und Amter	a) Alkalmazott személyzet — Personalstand ¹⁾									
	1874	1880	1890	1897	1902	1910	1916	1919	1923	
1. Közigazgatási hivatalok.										
1. Főpolgármesteri hivatal	—	—	4	5	4	4	5	5	9	
2. Tanács és ügyosztályok	71	86	140	142	141	189	568	584	900	
3. Árvaszék	²⁾ —	25	26	28	29	49	81	80	116	
4. Kerületi előljáróságok	³⁾ 70	130	143	506	498	558	647	635	928	
5. Levéltár						8	10	11	12	
6. Tanácsai segédhivatal	⁴⁾ 56	42	42	66	107	112	120	125	54	
7. Ügyészi hivatal	11	24	23	27	27	33	42	42	41	
8. Statisztikai hivatal	6	6	6	9	9	12	16	16	30	
9. Mérnöki hivatal	49	49	88	127	120	169	⁵⁾ —	—	—	
10. Vásárigazgatóság	45	17	18	8	8	8	9	9	8	
11. Számvevőség	38	38	97	116	127	153	195	187	303	
12. " végrehajtó osztálya	—	—	18	18	18	13	13	13	—	
13. Központi és kerületi pénztárak ⁶⁾	30	32	25	28	27	7)	82	78	75	
14. Adószámviteli hivatalok	109	109	108	398	401	411	440	440	347	
15. Adópénztár	18	21	21	21	43	7)	—	—	—	
16. Gazdasági hivatal	20	18	25	28	27	58	82	84	69	
17. Kórházi biztosok	—	—	—	12	14	14	14	13	—	
Összesen	523	597	784	1.539	1.600	1.861	2.324	2.322	2.892	
2. Egyéb hivatalok.										
18. Anyakönyvi hivatalok	—	—	—	57	66	78	83	83	121	
19. Idegenforgalmi hivatal	—	—	—	—	—	—	4	4	4	
20. Telekértékhivatal	—	—	—	—	—	—	—	35	25	
21. Központi lakáshivatal	—	—	—	—	—	—	—	14	—	
22. Hordójelző (mértékhit.) hivatal	10	19	19	19	9	18	18	18	18	
23. Városházi telefon	—	—	—	—	—	—	9	12	16	
24. Városházi gondnoki hivatal	—	—	—	—	—	30	50	80	93	
Összesen	10	19	19	76	75	126	164	246	277	
3. Egyházak.⁸⁾										
25. Lelkeszi kar	48	58	58	52	52	53	55	58	97	
26. Egyházi ének- és zenekarok	16	31	31	43	43	74	94	96	105	
Összesen	64	89	89	95	95	127	149	154	202	
4. Iskolák.¹⁰⁾										
27. Kisdédóvók	—	—	—	50	108	160	324	339	229	
28. Elemi iskolák	¹¹⁾ 329	389	794	1.056	1.477	1.931	2.481	2.548	2.552	
29. Ismétlő gazd. és háztartási népisk.	—	—	—	—	—	—	(425)	(165)	48	
30. Iparostanonciskolák	—	—	(212)	(241)	(332)	(817)	(1.175)	(396)	350	
31. Kereskedőtanonciskolák	—	—	(26)	(31)	(37)	(63)	(122)	(79)	30	
32. Polgári iskolák	33	94	220	236	374	606	1.079	1.141	1.123	
33. Főreáliskolák	48	59	65	65	65	48	52	73	55	
34. Felsőbb leányiskolák és leánygimnáz.	—	—	—	22	38	38	57	115	102	
35. Iparrajziskola	—	15	22	23	24	47	81	64	56	
36. Felső kereskedelmi iskolák	—	—	(43)	37	54	83	216	219	206	
37. Női keresk. és ipari tanfolyamok	—	—	—	—	—	(107)	(304)	(295)	119	
38. Gyakorlati tanfolyamok	—	—	—	—	—	—	—	—	19	
39. Paedagógiai szeminárium	—	—	—	—	—	—	15	17	5	
40. Iskolaszolgák és kisdédóvói dajkák	⁹⁾ 160	⁹⁾ 185	⁹⁾ 220	233	320	358	703	862	1.604	
Összesen	570	742	1.321	1.722	2.460	3.271	5.008	5.378	6.498	
5. Közművelődési intézetek.										
41. Városi nyilvános könyvtár	—	—	—	—	2	11	61	72	81	
42. Múzeumok	—	—	—	2	4	6	9	9	10	
43. Városi színház	—	—	—	—	—	—	35	40	40	
44. Tanszerkészítőműhely	—	—	—	—	—	8	17	17	9	
45. Tanszerek leltározása	—	—	—	—	—	7	10	10	8	
46. Iskolai növénykertek	—	—	—	—	—	4	9	9	10	
47. Állat- és növénykert	—	—	—	—	—	—	124	150	150	
48. Könyv- és könyvmda	—	—	—	—	52	120	315	325	280	
Összesen	—	—	—	2	58	156	580	632	588	
6. Népjóléti és jótékony intézetek.										
49. Szegényházak	11	40	67	66	79	65	98	90	164	
50. Árvaházak	12	30	40	35	41	35	36	41	65	
51. Szükséglakások	—	—	—	20	24	14	18	24	30	
52. Népszálló	—	—	—	—	—	—	74	104	62	
53. Népjóléti központ	—	—	—	—	—	—	41	57	75	
54. Dologház	26	24	—	—	—	—	—	—	—	
Összesen	49	94	107	121	144	114	267	316	396	

Gemeindeverwaltung.

Im Dienste der Hauptstadt stehendes gesammtes Personal und dessen Bezüge.

b) Alkalmazott személyzet illetményei ezer koronában — Bezüge des Personals in 1000 Kronen										Közigazgatási ág és hivatal Verwaltungsbranche und Ämter
1874	1880	1890	1897	1902	1910	1916	1919	1921		
		9.7	13.9	13.7	15.5	19.9	23.4	40.8	1. Oberbürgermeisteramt	
198.5	222.0	321.3	460.6	405.7	616.5	1.982.3	3.753.2	3.083.0	2. Magistrat	
38.3	75.0	81.1	123.4	132.7	205.2	266.0	673.1	644.3	3. Waisenstuhl	
151.9	152.0	183.0	1.190.0	1.248.7	1.539.0	2.076.7	4.299.7	7.813.7	4. Bezirksvorstehungen	
69.6	67.7	79.8	123.8	182.1	24.2	418.8	665.2	65.9	5. Archiv	
30.2	51.1	53.6	95.1	86.8	134.1	168.4	297.3	182.3	6. Magistrats-Hilfsamt	
15.3	15.1	17.7	26.9	34.1	44.8	70.5	90.5	154.3	7. Anwaltschaft	
140.2	132.8	230.3	389.4	381.7	581.1	5) —	—	—	8. Statistisches Amt	
31.5	27.3	39.7	15.4	16.3	20.9	22.1	60.4	53.4	9. Ingenieuramt	
104.1	101.7	207.0	302.6	319.3	471.7	620.7	1.341.0	1.331.0	10. Marktdirection	
—	—	33.6	40.2	41.9	35.2	40.8	48.9	—	11. Buchhaltung	
71.4	72.6	60.7	73.9	75.9	7) 250.6	290.7	534.9	263.5	12. „ Executionsssection	
229.9	237.8	241.7	769.1	899.5	963.4	1.227.7	1.807.0	81.9	13. Centraalkasse ⁶⁾	
25.4	18.6	32.2	40.7	43.6	89.5	142.0	280.5	2.295.8	14. Steuerrechnungsämter	
1.106.3	1.173.7	1.591.4	3.690.6	3.901.8	5.272.4	7.394.4	13.948.6	16.465.3	15. Steuereassen	
—	—	—	108.8	138.2	194.1	214.7	414.5	1.086.8	16. Wirtschaftsamt	
—	—	—	—	—	—	3.0	29.4	86.4	17. Spitalcommissäre	
—	—	—	—	—	—	—	213.7	450.0	Zusammen	
—	—	—	—	—	—	—	108.4	—	2. Sonstige Ämter.	
18.2	28.2	31.1	35.5	23.9	27.6	35.0	66.1	101.0	18. Matrikelämter	
—	—	—	—	—	—	14.6	31.6	109.1	19. Fremdenverkehrs-Amt	
18.2	28.2	31.1	144.3	162.1	221.7	267.3	863.7	2.676.2	20. Grundwertamt	
—	—	—	—	—	—	28) —	28) —	28) 842.9	21. Centrales Wohnungsamt	
54.8	60.6	71.7	70.3	127.2	192.7	180.5	185.1	263.1	22. Zimentierungsamt	
54.8	60.6	71.7	70.3	127.2	192.7	222.8	270.6	356.8	23. Stadthaus-Telephoncentrale	
—	—	—	16.9	84.1	242.9	527.5	1.378.2	2.175.7	24. Stadthaus-Verwaltungsamt	
486.2	793.0	1.276.4	2.299.4	3.137.8	5.931.9	7.999.6	14.615.0	21.713.9	Zusammen	
—	—	—	—	—	547.6	337.6	680.2	501.9	3. Kirchen. ⁸⁾	
—	—	120.1	169.1	222.5	41.6	1.017.2	1.510.5	2.609.8	4. Schulen. ¹⁰⁾	
—	—	10.7	19.0	27.0	—	94.7	165.5	328.9	27. Kinderbewahranstalten	
91.6	234.2	20) 463.0	672.5	981.8	2.212.4	4.048.6	7.382.6	10.040.2	28. Elementarschulen	
114.5	141.9	182.8	214.7	208.7	267.9	286.6	506.8	881.2	29. Wiederhol. u. Wirthschaftl. Sch.	
—	—	—	81.2	97.2	158.5	797.7	559.4	1.142.5	30. Gewerbelehrlingschulen	
—	45.4	46.5	76.7	77.3	192.1	298.7	663.7	1.280.5	31. Handelslehrlingschulen	
—	—	21) —	174.5	185.9	354.2	268.4	1.605.1	2.511.6	32. Bürgerschulen	
—	—	—	—	—	82.7	254.5	416.8	458.4	33. Oberrealschulen	
—	—	—	—	—	—	—	—	106.3	34. Höhere Mädchensch. u. Gymnasien	
—	—	—	—	—	—	84.1	178.7	433.6	35. Gewerbezeichenschule	
9) 120.0	9) 140.0	9) 160.0	182.7	244.1	367.1	715.0	1.048.2	27) 433.6	36. Höhere Handelsschulen	
812.3	1.354.5	2.259.5	3.906.7	5.266.4	10.398.9	16.730.2	30.710.7	44.184.5	37. Handelsschulen für Frauen	
—	—	—	—	1.7	26.8	113.7	333.2	699.4	38. Praktische Lehrkurse	
—	—	—	—	4.5	10.4	19.6	25.7	97.5	39. Paedagogisches Seminar	
—	—	—	—	—	—	96.8	407.5	2.157.9	40. Schuldienere und Kindermädchen der Kinderbewahranstalten	
—	—	—	—	—	—	10.6	31.4	94.5	Zusammen	
—	—	—	—	—	—	11.4	19.4	37.8	5. Culturelle Anstalten.	
—	—	—	—	—	—	5.8	17.1	25.3	41. Stadtbibliothek	
—	—	—	—	—	—	—	293.0	1.460.0	42. Museen	
7.9	9.0	12.4	24.3	63.6	185.1	486.9	3.735.4	8.682.5	43. Stadttheater	
7.9	9.0	12.4	24.3	69.8	250.1	1.082.9	6.057.6	13.413.8	44. Lehrmittelwerkstätte	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	45. Lehrmittelinventarisierung	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	46. Schulpflanzengarten	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	47. Tiergarten	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	48. Buchdruckerei, Lithographie	
11.3	13.9	23.1	38.1	35.5	57.1	93.1	232.4	661.7	Zusammen	
9.8	9.0	25.4	34.6	34.8	47.3	75.7	96.4	339.4	6. Anstalten für Volkswohlfahrt.	
—	—	—	7.5	8.7	12.2	10.5	17.3	35.9	49. Armenhäuser	
—	—	—	—	—	—	114.3	218.1	567.3	50. Waisenhäuser	
—	—	—	—	—	—	105.3	327.8	484.3	51. Nothwohnungen	
23.6	20.1	—	—	—	—	—	—	—	52. Volksheim	
44.7	43.0	48.5	80.2	79.0	116.6	398.9	892.0	2.088.6	53. Centrale für Volkswohlfahrt	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	54. Arbeitshaus	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	Zusammen	

Die Fussnoten siehe auf Seite 67.

Közigazgatási ág és hivatal Verwaltungszweige und Ämter	a) Alkalmazott személyzet — Personalstand								
	1874	1880	1890	1897	1902	1910	1916	1919	1923
7. Köztisztasági szolgálat.									
55. Köztisztasági hivatal	—	—	—	—	935	1.078	1.387	1.361	1.031
56. Csatornák fenntartása	—	—	—	20	21	24	43	62	77
57. Szemétszállító és feldolgozó üzem	—	—	—	—	—	—	369	341	295
58. Fuvartelep	—	—	—	—	—	585	603	671	802
Összesen	—	—	—	20	956	1.687	2.402	2.435	2.205
8. Közegészségügy.									
59. Egészségügyi személyzet	66	68	77	¹²⁾ 18	9	10	12	12	15
60. Kórházi személyzet ²²⁾	204	301	422	570	832	1.025	¹³⁾ 2.776	1.575	2.680
61. Vegyészeti és élelmiszervizsg. int.	—	—	—	7	13	20	33	34	40
62. Bakteriológiai intézet	—	—	—	3	5	5	9	9	12
63. Fertőtlenítő intézetek	—	—	—	44	49	66	183	311	282
64. Gyógyszerüzem	—	—	—	—	—	—	—	²⁰⁾ 46	46
65. Tüdőbeteg gondozó intézetek	—	—	—	—	—	—	—	18	17
66. Rudasfürdő	—	—	—	—	16	16	16	16	98
67. Széchenyi (Artézi) gyógyfürdő	5	10	17	21	6	5	180	334	252
68. Szent Gellért-fürdő	—	—	—	—	—	—	—	351	352
69. Állategészségügyi telep	—	—	—	—	—	19	5	13	30
70. Temetők	12	24	47	41	78	86	98	101	98
71. Temetkezési intézet	—	—	—	—	—	—	—	—	295
72. Himlőnyirktermelő intézet	—	—	2	3	—	—	—	—	—
Összesen	287	403	565	707	1.008	1.252	3.312	2.774	4.217
9. Közélelmelés.									
73. Marha-} közvágóhíd és vásár	26	30	36	65	66	158	160	273	259
74. Sertés- }	—	—	—	—	70	131			
75. Lóhúsüzem (lővágóhíd)	—	—	—	—	—	65	109	156	112
76. Vásárcsarnokok	—	—	—	140	119	146	143	158	267
77. Kenyérgyár	—	—	—	—	—	—	240	305	373
78. Ásványvízüzem	—	—	—	—	—	—	—	20	10
79. Elelmiszerárusítóüzem	—	—	—	—	—	—	360	478	696
80. Takarmány- és terményraktár	—	—	—	—	—	—	—	30	30
81. Központi liszt hivatal	—	—	—	—	—	—	45	204	³⁰⁾ 60
82. Központi tejhivatal	—	—	—	—	—	—	28	40	46
83. Városházi étkező	—	—	—	—	—	—	15	40	47
Összesen	26	30	36	205	255	500	1.100	1.704	2.144
10. Gazdasági üzemek.									
84. Erdőgazdaság	9	14	14	15	15	17	18	18	25
85. Mezőgazdaság	23	30	30	37	79	80	37	37	45
86. Szőlő- és gyümölcs telep	—	—	—	5	5	¹⁴⁾ —	—	—	—
87. Konyhakertgazdaság	—	—	—	—	—	—	¹⁵⁾ 33	¹⁶⁾ 30	99
88. Hatósági zöldségüzem	—	—	—	—	—	—	—	—	112
89. Tattersall és lővászár	—	—	—	—	—	—	18	14	11
90. Anyagvizsgáló intézet	—	—	—	—	—	—	15	15	10
91. Ruha- és cipőüzem	—	—	—	—	—	—	—	94	86
92. Tüzelőszerraktár	—	—	—	—	—	²⁴⁾ 2	83	110	281
93. Anyagszertár	—	—	—	—	—	—	20	23	25
94. Műszerüzem, kórh. anyagraktár	—	—	—	—	—	—	115	103	77
95. Kátrányozó és bitumenezőtelep	—	—	—	—	—	—	—	—	75
96. Hirdetővállalat	—	—	—	—	—	—	31	37	58
97. Zsibárús tözsdacsarnok és árúbódék	—	—	—	7	12	9	9	9	15
98. Vámfelügyelők	30	30	31	32	34	¹⁷⁾ —	—	—	—
Összesen	62	74	75	96	145	108	379	490	919
11. Közüzemek.									
99. Vízművek ¹⁸⁾	23	25	52	173	242	385	395	456	913
100. Gázművek	—	—	—	—	—	—	2.119	2.114	1.755
101. Elektromosművek	—	—	—	—	—	—	569	¹⁰⁾ 1.563	2.256
Összesen	23	25	52	173	242	385	3.083	4.133	4.924
12. Tűzoltóság	68	80	153	176	237	440	458	467	551
Főösszeg	1.682	2.153	3.201	4.932	7.275	10.027	19.226	21.051	25.813

¹⁾ Tisztviselők, szolgák és munkások, kivéve a költségvetésileg fel nem vett ideiglenes napszamosokat. — ²⁾ 1874-ben mint a tanács árva- és gyámügyi osztálya állott fenn. — ³⁾ 60 esküdt és 28 póttag nélkül. — ⁴⁾ 1900-ig levéltár, iktató és kiadó. — ⁵⁾ A mérnöki hivatal az 1913. évi szervezés folytán mint önálló hivatal megszűnt és a tanácsba, illetve a kerületi elüljáróságokba olvadt be. — ⁶⁾ 1885-ig házi-, letét- és gyámpénztár. — ⁷⁾ Az adópénztárak, illetve kerületi pénztárak személyzete 1910. óta a központi pénztár személyzetével egybeolvadt. — ⁸⁾ A róm. kath. és görög kath. egyházak személyzete, mely templomok kegyura a főváros. — ⁹⁾ Hozzávetőleges adatok. — ¹⁰⁾ A zarojellen között létszámok oly tanterekre vonatkoznak, melyek más iskolák tanszemélyzetéből kerülnek ki és így ezen iskolákban másodsor nem vehetők számba. — ¹¹⁾ Az azóta megszüntetett alsó rajztanodákkal együtt. — ¹²⁾ 1896. óta a kerületi elüljáróságoknál decentralizálva, úgyhogy itt csak a főorvosi hivatal személyzete mutatatik ki. — ¹³⁾ Ebből 1233 személy a Zita-kórházra esik. — ¹⁴⁾ A fővárosi szőlőtelep megszűnt. — ¹⁵⁾ 10.259 napszám. — ¹⁶⁾ 9286 napszám. A személyre való átszámítás az átlagos napszám alapján történt. — ¹⁷⁾ A vámfelügyelők állásai megszüntették. — ¹⁸⁾ A mérnöki hivatal V. szakosztályának, illetőleg 1913. óta a Tanács XII. szakosztályának személyzete nélkül. — ¹⁹⁾ A nagy emelkedés a Budapesti általános villamosági r.-t. telepének megváltása folytán állott elő. — ²⁰⁾ A középkereskedelmi iskolák költségei együtt. — ²¹⁾ Költségei a polgári iskolákkal együtt vannak kimutatva. — ²²⁾ Az alkalmazottak élelmezése nélkül. — ²³⁾ A fertőtlenítő napidíjai. — ²⁴⁾ 4 személy más hivatalokból berendelve teljesített itt szolgálatot; illetményeik itt vannak kimutatva. — ²⁵⁾ Ez évben itt csak a központi pénztár szerepel, míg a kerületi pénztárak személyzeti kiadásai a ker. elüljáróságoknál vannak kimutatva. — ²⁶⁾ Ez évben itt csak a központi adószámviteli hivatal szerepel, míg a kerületi adószámviteli hivatalok személyzeti kiadásai a ker. elüljáróságoknál vannak kimutatva. — ²⁷⁾ Ez évben az iskolaszolgák illetményei az egyes iskolafajok személyzeti költségei között vannak kimutatva. — ²⁸⁾ Ez illetmények az 1921. évi költségvetés szerint összesen 5.448.800 K-t tettek ki. — ²⁹⁾ Költségei bennfoglaltak a közigazgatási költségekben. — ³⁰⁾ Ezen évben a műszerüzemmel volt egyesítve. — ³¹⁾ Ezenkívül 1923. szeptember 28-ig 47 lisztbizottságban működött 156 egyén, kik a központi tanszemélyzetből kerültek ki. — ³²⁾ Beleszámítva az elarusító személyzet jutalékait (2.071.574 K) és a központi igazgatás költségeit (757.500 K). — ³³⁾ Az 1921/22. évi költségvetés szerint; az 1921. év első felében a tényleges költség 4.718.650 K volt.

b) Alkalmazott személyzet illetményei ezer koronában — Bezüge des Personals in 1000 Kronen									Közigazgatási ág és hivatal Verwaltungswege und Ämter	
1874	1880	1890	1897	1902	1910	1916	1919	1921		
—	—	—	—	711·8	1.049·6	1.706·5	4.588·8	30.516·6	7. Öffentl. Reinlichkeitsdienst.	
—	—	—	26·9	25·3	43·5	93·0	194·4	3.261·7	55. Öffentl. Reinlichkeitsamt	
—	—	—	—	—	—	633·9	1.194·4	12.704·3	56. Erhaltung der Canäle	
—	—	—	—	—	983·2	924·8	7.051·2	17.057·1	57. Kehrichtaufarbeitung	
—	—	—	26·9	737·1	2.076·3	3.358·2	13.028·8	63.539·7	58. Fuhrpark	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	Zusammen	
101·3	92·2	126·8	¹²⁾ 54·2	42·9	52·8	69·3	151·9	109·0	8. Sanitätswesen.	
174·3	193·6	392·5	517·4	739·6	749·3	1.763·5	10.876·9	³²⁾ 15.393·4	59. Sanitätspersonal	
—	—	—	13·0	39·8	74·5	125·3	259·5	602·8	60. Spitalpersonal ²²⁾	
—	—	—	3·6	5·5	7·7	31·3	33·6	109·2	61. Chemische-Anstalt	
—	—	²³⁾ 14·5	68·5	74·4	111·0	294·2	4.851·7	4.608·4	62. Bakteriologisches Institut	
—	—	—	—	—	—	—	²⁰⁾ 1.441·1	—	63. Desinfections-Anstalten	
—	—	—	—	—	—	—	175·6	303·3	64. Medicamentenbetrieb	
—	—	—	—	—	—	—	981·6	1.283·2	65. Dispens. für Lungenkranke	
10·5	9·3	21·6	28·5	28·0	21·8	28·0	3.537·4	4.001·2	66. Blocksbad	
—	—	—	—	—	11·7	375·9	3.157·4	6.428·4	67. Széchenyi-Bad	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	68. Szt Gellért-Bad	
—	—	—	—	—	27·4	12·8	36·8	758·6	69. Veterinär-Anlage	
8·8	23·0	46·4	78·9	82·6	122·2	151·4	326·3	5.550·8	70. Friedhöfe	
—	—	—	—	—	—	—	—	6.261·5	71. Bestattungsunternehmung	
—	—	1·5	3·0	—	—	—	—	—	72. Anstalt für Lymphperzeugung	
294·9	318·1	603·3	767·1	1.012·8	1.178·4	2.851·7	24.388·7	46.850·9	Zusammen	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	9. Approvisionierung.	
36·5	34·3	55·1	104·4	114·6	266·1	234·3	527·7	5.000·3	73. Rindvieh-) Schlachthaus	
—	—	—	—	107·0	239·0	205·9	423·5	4.631·6	74. Borstenvieh) und Markt	
—	—	—	—	—	106·1	220·2	1.667·8	4.141·1	75. Pferdefleisch-Betrieb	
—	—	—	221·0	263·5	337·4	359·7	763·4	5.188·3	76. Markthallen	
—	—	—	—	—	—	500·0	4.266·5	2.114·4	77. Brodfabrik	
—	—	—	—	—	—	—	226·5	1.013·4	78. Mineralwasser-Betrieb	
—	—	—	—	—	—	584·8	4.050·1	15.700·4	79. Lebensmittel-Verkauf	
—	—	—	—	—	—	—	233·6	1.000·0	80. Futter- und Produktenlager	
—	—	—	—	—	—	—	91·5	2.571·7	81. Central-Mehlamt	
—	—	—	—	—	—	—	11·0	336·0	82. Central-Milchamt	
—	—	—	—	—	—	²⁸⁾ —	²⁸⁾ —	416·3	83. Stadthaus-Speisehalle	
36·5	34·3	55·1	325·4	485·1	948·6	2.207·4	15.066·8	45.721·3	Zusammen	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	10. Ökonomische Betriebe.	
3·1	8·6	16·9	25·8	27·9	39·9	55·2	101·1	1.163·0	84. Forstwirtschaft	
3·0	28·9	35·6	54·3	50·8	90·2	72·0	173·8	692·3	85. Feldwirtschaft	
—	—	—	8·4	8·8	¹⁴⁾ —	—	—	—	86. Wein- und Obstzucht	
—	—	—	—	—	—	125·3	1.200·7	1.857·2	87. Küchengartenwirtschaft	
—	—	—	—	—	—	—	—	5.237·4	88. Grünzeugbetrieb	
—	—	—	—	—	—	—	49·8	164·7	89. Tattersall u. Pferdemarkt	
—	—	—	—	—	—	—	18·2	100·7	90. Materialuntersuch.-Anstalt	
—	—	—	—	—	—	—	—	1.275·9	91. Kleider- und Schuhbetrieb	
—	—	—	—	—	8·8	102·2	1.279·4	9.094·2	92. Heizmateriallager	
—	—	—	—	—	—	26·9	115·6	353·4	93. Materialdepot	
—	—	—	—	—	—	271·5	383·0	885·7	94. Instrumenten-Betrieb	
—	—	—	—	—	—	—	—	1.566·4	95. Teer- und Bitumen-Anlage	
—	—	—	—	—	—	122·6	721·2	1.436·7	96. Plakatierungs-Unternehmung	
—	—	—	8·8	14·5	14·0	15·4	17·1	57·9	97. Trödlerbuden	
40·9	41·0	44·6	78·8	80·0	—	—	—	—	98. Zollaufseher	
47·0	78·5	97·1	176·1	182·0	152·9	859·1	5.533·2	25.624·2	Zusammen	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	11. Kommunale Betriebe.	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	99. Wasserwerke ¹⁵⁾	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	100. Gaswerke	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	101. Elektrizitäts-Werke	
51·2	47·2	94·4	205·9	287·3	597·5	734·8	7.218·4	27.371·0	Zusammen	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	12. Feuerwehr.	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	Hauptsumme	
51·2	47·2	94·4	205·9	287·3	597·5	7.344·1	58.985·6	125.838·0		
77·1	93·6	145·7	178·8	240·6	621·0	739·9	2.422·2	3.564·8		
2.550·9	3.240·7	5.010·2	9.596·6	12.551·2	22.018·3	43.456·9	172.168·5	390.324·3		

¹⁾ Beamten, Diener und Arbeiter (ausgenommen die im Budget nicht specificierten provisorischen Tagelöhner). — ²⁾ Bildete i. J. 1874 eine Section des Magistrates. — ³⁾ Ohne 60 Geschworene und 28 Ersatzmitglieder. — ⁴⁾ Bis 1900 Archiv, Registratur und Expedition. — ⁵⁾ Das Ingenieuramt wurde i. J. 1913 als selbständiges Amt aufgelassen und dem Magistrat, bez. den Bezirksvorstellungen einverleibt. — ⁶⁾ Bis 1885 Haus-, Depositen- und Waisenkasse. — ⁷⁾ Das Personal der Steuerkassen, resp. Bezirkskassen ist seit 1910 mit dem Personal der Centralkasse verschmolzen. — ⁸⁾ Das Personal der röm. kath. und griech. kath. Kirchen, deren Patron die Hauptstadt Budapest ist. — ⁹⁾ Approximative Angaben. — ¹⁰⁾ Die in Paranthese gesetzten Ziffern beziehen sich auf solche Lehrkräfte, die dem Lehrkörper anderer Schulen angehören, daher hier nicht in Rechnung gezogen werden können. — ¹¹⁾ Inclusive die seither aufgelassenen niederen Zeichenschulen. — ¹²⁾ Seit 1896 bei den Bezirksvorstellungen decentralisiert, so dass hier nur das Personal des Oberphysicats nachgewiesen wird. — ¹³⁾ Hiervon entfallen 1233 Personen auf das Zita-Spital. — ¹⁴⁾ Aufgelassen. — ¹⁵⁾ 10.259 Tagelöhne. — ¹⁶⁾ 9.286 Tagelöhne. Die Umrechnung auf Personen geschah auf Grund der durchschnittlichen Tagelöhne. — ¹⁷⁾ Die Stellen der Zollinspectoren wurden sistiert. — ¹⁸⁾ Ohne das Personal der Section V. (Wasserleitung) des Ingenieuramtes, bez. seit 1913 ohne das Personal der XII. Magistratssection. — ¹⁹⁾ Der grosse Zuwachs erklärt sich aus der Ablösung des Elektrizitätswerkes der Budapest allgemeine Electricitäts-Aktiengesellschaft. — ²⁰⁾ Inclusive Kosten der mittleren Handelsschulen. — ²¹⁾ Die Kosten sind in jenen der Bürgerschulen inbegriffen. — ²²⁾ Ohne Verköstigungskosten der Angehörigen. — ²³⁾ Diener der Desinfectoren. — ²⁴⁾ 4 Personen aus anderen Ämtern leisteten hier Dienst; deren Bezüge sind hier nachgewiesen. — ²⁵⁾ In diesem Jahre figurirt hier nur die Centralkasse, während die Personalbezüge der Bezirkskassen bei den Bezirksvorstellungen nachgewiesen sind. — ²⁶⁾ In diesem Jahre figurirt hier nur das Centrale Steuerrechnungsamt, während die Personalbezüge der Bezirksämter bei den Bezirksvorstellungen nachgewiesen sind. — ²⁷⁾ Sind in den Personalbezügen der einzelnen Schulkategorien inbegriffen. Diese Bezüge können auf Grund des Kostenvoranschlags für 1921 auf 5.448.800 K geschätzt werden. — ²⁸⁾ Die Personalbezüge sind in den Personalauslagen der Verwaltungsämter inbegriffen. — ²⁹⁾ War in diesem Jahre mit dem Instrumentenbetrieb vereint. — ³⁰⁾ Ausserdem waren bis 28. September 1923 in 47 Mehlcommissionen 156 Personen des kommunalen Lehrpersonals tätig. — ³¹⁾ Die Tantiemen des Verkaufspersonals (2.071.574 K) und die Kosten der Centralverwaltung (757.500 K) inbegriffen. — ³²⁾ Nach dem Kostenvoranschlag für 1921/22; in der ersten Hälfte des Jahres 1921 betragen die effectiven Personalauslagen 4.718.650 Kronen.

55. Közigazgatási költségek és nyugdíjak. — Verwaltungskosten und Ruhegelder.

Év Jahr	Közigazgatási személyzet Verwaltungs- personal		Szolgák ruházata Bekleidung der Amts- diener	Segélyek, juttalmak Unterstützungen Belohnungen	Irodai szükségletek Kanzlebedarfsmisse	Hivatalos helyiségek szükségletei Bedürfn. der Amtlocale	Közlekedési kiadások Verkehrsauslagen	Utazási költségek Reisekosten	Élelmezés Verköstigung	Épületek jókarban- tartása Erhaltung der Gebäude	Anyakönyvi hivatalok Matrikelämter	Nyugdíjak — Ruhegelder						
	létszáma Personalstand	illetményei Bezüge										Mindössze ¹⁾ Insgesamt ¹⁾	Ebből — Hievon					
													Nyugdíjasok létszáma Anzahl der Pens.	nyugdíjak Ruhegelder	Közigazg. szem. Verwaltungspers.	Intézeti szem. Anstalts pers.		
1000 K	1000 K	1000 K	létszám Anzahl	nyugdíjak Ruhegelder	1000 K	létszám Anzahl	nyugdíjak Ruhegelder	1000 K										
1874	523	1.106·3	14·7	9·6	107·1	154·8	19·6	6·9	51·0	177·6								
1875		1.289·7	16·8	5·9	98·7	237·5	28·7	8·4	24·5	160·7								
1876		1.350·9	8·9	6·0	94·9	225·4	33·8	7·9	12·2	175·7								
1877		1.235·6	8·3	6·0	94·9	215·8	36·1	10·0	18·8	186·7								
1878		1.258·1	8·2	5·7	103·5	213·1	31·1	11·5	23·1	187·2								
1879		1.277·8	14·7	10·7	101·4	208·7	34·3	11·1	7·1	191·8								
1880	597	1.265·8	12·3	12·4	105·1	229·4	37·8	14·9	8·3	192·6								
1881	600	1.270·2	13·6	12·1	116·6	237·7	40·5	20·7	6·7	193·6								
1882	620	1.277·7	11·3	11·7	97·4	249·4	39·3	16·1	8·0	194·9								
1883	665	1.315·6	16·1	12·3	108·9	260·3	40·3	25·4	14·8	199·0								
1884	689	1.274·3	21·3	11·8	128·7	263·1	44·4	23·1	25·7	205·6								
1885	700	1.334·8	12·8	16·9	137·4	286·2	55·8	29·3	26·3	218·6								
1886	769	1.386·9	22·4	19·0	147·1	322·2	56·1	21·7	35·1	252·3								
1887	782	1.414·4	11·5	18·6	150·5	333·6	49·1	15·7	16·4	278·3								
1888	813	1.528·3	16·3	19·3	147·6	365·4	53·8	17·8	30·3	300·3								
1889	829	1.531·7	18·3	20·1	169·2	365·4	60·4	19·0	37·0	318·2								
1890	784	1.591·4	16·1	20·1	160·1	380·0	52·1	21·4	44·2	329·1								
1891	898	1.675·0	19·4	20·3	158·0	380·7	60·9	25·8	26·0	345·5								
1892	941	2.008·0	19·5	20·4	178·7	390·7	56·6	20·5	37·7	363·9								
1893	977	2.145·6	18·8	22·4	169·1	403·7	67·2	27·6	24·0	382·9								
1894	1.019	2.384·4	19·4	21·3	222·2	496·2	64·7	29·3	23·0	388·3								
1895	1.252	3.253·9	27·3	24·9	283·6	552·0	90·8	33·6	36·7	395·2								
1896	1.427	3.628·8	44·2	24·4	260·7	505·2	96·3	36·6	31·3	493	422·5	278	251·0	73	47·5			
1897	1.539	3.690·6	33·8	25·5	253·2	522·8	93·9	42·0	34·1	527	461·0	292	266·2	82	58·0			
1898	1.640	3.736·3	41·7	24·6	308·6	570·6	86·2	39·6	23·4	563	542·3	310	319·2	86	61·6			
1899	1.633	3.786·1	32·7	26·1	285·4	551·9	85·0	5·1	29·9	589	561·7	326	327·0	96	70·3			
1900	1.687	3.928·8	44·5	24·6	335·5	852·5	85·8	5·4	38·6	617	569·6	341	324·1	102	73·7			
1901	1.508	3.916·4	36·4	24·9	259·6	932·9	75·4	2·9	33·6	647	641·7	357	373·6	103	72·4			
1902	1.600	3.901·9	44·4	24·3	361·1	923·0	73·0	2·4	35·9	685	701·6	369	388·3	107	73·3			
1903	1.579	3.888·9	31·0	32·2	350·5	879·0	65·9	7·6	30·3	687	733·5	364	388·7	110	74·8			
1904	1.607	3.920·0	41·1	32·2	361·9	906·2	72·7	2·4	34·5	746	770·5	384	397·3	131	89·0			
1905	1.607	3.987·4	31·0	34·0	387·0	955·0	68·0	8·5	35·9	777	821·5	401	421·6	124	81·7			
1906	1.570	4.048·6	38·0	41·5	417·6	862·8	69·1	7·1	36·2	807	904·5	415	484·7	125	80·9			
1907	1.544	4.121·1	33·8	42·0	366·1	924·0	73·7	7·1	36·4	830	936·8	435	486·1	123	81·7			
1908	1.645	4.875·8	40·4	49·9	482·7	926·7	54·0	5·9	21·6	882	1.045·5	451	503·7	129	90·4			
1909	1.696	5.078·9	36·1	48·6	603·5	911·9	44·4	11·2	22·1	918	1.078·5	470	521·6	140	92·2			
1910	1.861	5.272·4	54·5	55·0	454·7	936·7	56·0	12·0	16·7	1.078	1.459·4	602	875·0	155	116·7			
1911	1.914	5.866·4	44·2	62·3	634·0	917·9	67·5	9·5	27·5	1.259	1.904·0	640	916·4	174	129·3			
1912	1.987	6.446·8	45·9	62·1	647·4	1.064·1	64·3	13·6	32·6	1.384	2.296·5	707	1.091·2	190	159·1			
1913	2.149	6.593·7	51·6	59·9	880·6	1.082·5	79·0	13·9	22·3	1.528	2.641·3	789	1.262·4	209	172·2			
1914	2.209	6.667·7	58·6	60·7	657·2	1.048·5	59·8	5·3	17·3	1.660	2.999·3	920	1.508·5	209	173·0			
1915	2.383	6.735·9	19·9	57·8	982·1	1.029·7	74·2	7·0	15·1	1.729	3.105·5	948	1.524·1	214	175·9			
1916	2.324	7.394·4	57·9	65·3	949·3	1.172·0	56·4	13·4	23·7	1.799	3.275·7	993	1.641·0	218	179·5			
1917	2.410	7.840·7	67·6	84·5	1.032·0	1.234·3	67·3	9·3	26·3	1.844	3.343·4	1.023	1.687·6	220	190·0			
1918	2.356	11.045·3	78·3	89·0	2.170·5	1.338·3	299·9	9·9	40·6	1.842	3.934·2	1.023		220				
1919	2.322	13.948·6	84·9	191·3	2.682·8	2.331·2	665·5	2·5	65·3	3.825·2	1.483	2.230·9						
1920	2.253	15.570·2	271·2	617·9	4.973·1	1.734·9	3.068·8		199·9	1.345	929·1	2.153	4.565·8	1.483	2.674·7			
1921	2.260	15.598·1	1.786·7	930·3	13.620·9	9.069·5	6.563·0		12.256·7	2.614	1.488·7		5.276·4		3.238·2			
1922 ¹⁾	2.244	19.097·7	4.045·0	5.050	19.981·7	15.442	9.382·9		24.700·9	2.999	2.294·7		5.936·6		3.827·5			
1923 ²⁾	2.892	5.175.767	84.997	311.000	841.220	753.153	453.006		518.002	107.252	246.295		3.125.050		1.816.050			

¹⁾ A nyugdíjas tanszeméllyel együtt, melynek kimutatását lásd a 164. oldalon.

²⁾ Élelmezési, eljárási és különmunkadíjak.

³⁾ Az 1921. évben a közigazgatási személyzet illetményeire vonatkozólag közölt adatok azért térnek el a 65. oldalon közöltektől, mivel itt a községi alaphól fizetett összes közigazgatási tisztviselők illetményei vannak kimutatva, tehát azoké is, akik nem a szorosabb értelemben vett közigazgatási hivatalokban teljesítenek szolgálatot, hanem egyéb hivatalokba vagy üzemekbe vannak beosztva, míg a 65. oldalon levő kimutatás ezeket az illető hivataloknál vagy üzemeknél veszi számitásba.

⁴⁾ A költségvetés adatai.

¹⁾ Inclusive das pensionierte Lehrpersonal, dessen Ausweis auf Seite 164 zu finden ist.

²⁾ Verköstigung und separate Arbeitslöhne.

³⁾ Die hier als Bezüge des Verwaltungspersonals i. J. 1921 nachgewiesenen Angaben weichen von den auf Seite 65 veröffentlichten aus dem Grunde ab, weil hier die Bezüge aller Verwaltungsbeamten nachgewiesen sind, also auch jener, die nicht in eigentlichen Verwaltungämtern Dienst leisten, sondern die anderen Ämtern oder Betrieben zugeteilt sind, während der Ausweis auf Seite 65 diese Beamten bei den betreffenden Dienststellen in Betracht zieht.

⁴⁾ Nach dem Kostenvoranschlag.

Az állami anyakönyvek 1896-ban állítottak fel
Die staatlichen Matrikelämter wurden im Jahre 1896 errichtet

Adatok hiányoznak — Angaben fehlen

Részletezés nem áll rendelkezésre
Specification steht nicht zur Verfügung

56. Katonai ügyek. — Militärangelegenheiten.

Év Jahr	A sorozóbizottság elé vezetett hadkötelesek száma Anzahl der vor die Assent-Commission geführten Militärflichtigen			Nyilvántartás Evidenzhaltung		Kiadások — Ausgaben					Bevételek a beszállásolási költségek megtérítéséből Einnahmen aus der Vergütung der Militärbequarterungskosten			
	Helybeli Zuständige	Idegen Fremde	Összesen Zusammen	Katonakötelesek Militärflichtige	Népikélok Landsturm- pflichtige	Ujczozás és ló- osztályozás Recrutierung und Pferdeclassification	Állandó katoná- beszállásolás Ständige Militär- bequarterung	Átvonuló katonaság beszállásolása Bequarterung durchziehenden Militärs	Összesen Zusammen	állandó nach stän- digem	átvonuló nach durch- ziehendem	Összesen Zusammen	korona — Kronen	
													korona — Kronen	korona — Kronen
1874							206.514		206.514	110.541		110.541		
1875						3.125	237.062	17.814	258.001	128.167		128.167		
1876						3.351	221.406	26.517	251.274	109.306	9.782	119.088		
1877						3.830	194.929	23.461	222.220	103.254	8.767	112.021		
1878						4.081	202.327	21.808	228.216	92.759	5.929	98.688		
1879						3.965	199.749	22.741	226.455	107.171	7.563	114.734		
1880						4.421	168.191	14.927	187.539	69.432	4.556	73.988		
1881						1.236	166.961	14.259	182.456	100.436	4.421	104.857		
1882						4.575	180.551	16.400	201.526	82.148	4.008	86.156		
1883						9.798	242.133	24.411	276.342	86.043	7.608	93.651		
1884						5.539	180.581	25.280	211.400	180.581	8.239	188.820		
1885						1.187	233.391	23.247	257.825	160.831	6.445	167.276		
1886						6.488	270.866	28.568	305.922	187.686	9.467	197.153		
1887						6.990	454.215	21.680	482.885	383.396	8.104	391.500		
1888						14.409	441.812	38.721	494.942	389.246	12.024	401.270		
1889						6.355	442.441	37.645	486.441	332.891	11.950	344.841		
1890						8.222	442.543	36.583	487.348	333.707	11.774	345.481		
1891						8.884	474.180	33.724	516.788	336.639	11.026	347.665		
1892	3.890	4.160	8.050			7.979	473.069	37.023	518.071	338.599	11.616	350.215		
1893	4.284	4.237	8.251			7.293	466.772	35.564	509.629	347.207	12.172	359.379		
1894	4.242	4.139	8.381			7.998	478.231	44.362	530.591	360.552	15.491	376.043		
1895	4.495	4.374	8.869			9.998	509.280	44.180	563.458	373.690	16.632	390.322		
1896	4.647	4.888	9.535			8.052	496.040	51.410	555.502	374.502	19.428	393.930		
1897	4.522	4.905	9.427			10.064	506.696	32.210	548.970	382.808	13.482	396.290		
1898	4.502	5.065	9.567			8.022	690.150	26.274	724.446	607.533	11.474	519.007		
1899	4.775	5.246	10.021			8.717	693.606	30.190	732.513	474.507	13.617	488.124		
1900	4.482	4.820	9.302			10.363	693.387	32.777	736.527	474.156	14.437	488.593		
1901	3.881	4.552	8.433			7.272	672.816	30.313	710.401	475.738	13.855	489.593		
1902			8.803	123.054	48.873	10.806	673.852	35.106	719.764	475.705	16.272	491.977		
1903			603	117.174	49.765	6.781	681.197	30.299	718.277	477.858	12.536	490.394		
1904	8.779	8.698	17.477	121.463	53.846	12.740	677.753	20.453	710.946	474.866	9.838	484.704		
1905	1) —	—	—	130.185	55.860	2.847	673.226	24.255	700.328	466.777	9.962	476.739		
1906	9.947	10.505	20.452	134.857	60.549	16.591	679.445	20.243	716.279	492.886	8.339	501.225		
1907	5.798	7.328	13.126	138.175	60.583	10.378	682.550	27.537	720.465	481.847	11.360	493.207		
1908	6.484	6.809	13.293	115.548	61.228	13.277	693.694	39.261	746.232	485.233	16.594	501.827		
1909	6.860	6.825	13.685	112.199	62.420	18.132	694.320	48.058	760.510	489.350	18.246	507.596		
1910	7.158	6.976	14.134	118.697	63.521	16.771	697.340	51.188	765.299	444.802	19.416	464.218		
1911	7.074	7.815	14.889	132.772	63.809	22.539	840.390	52.921	915.850	456.802	19.724	476.526		
1912	7.881	7.461	15.342	131.744	64.053	28.921	837.286	88.192	954.399	464.517	28.646	493.163		
1913	8.138	9.503	17.641	130.946		25.945	856.025	99.633	981.603	470.255	24.558	494.813		
1914	8.475	10.640	19.115	130.000		34.001	847.048	251.175	1,132.224	467.486	153.777	621.263		
1915				130.315		37.206	825.259	1,007.499	1,869.964	452.879	486.517	939.396		
1916				141.245		70.165	829.941	1,483.467	2,383.573	453.158	642.648	1,095.806		
1917				142.069		60.219	824.877	2,286.774	3,171.870	452.910	889.079	1,341.989		
1918						60.872	814.461	2,626.611	3,501.944	338.896	983.299	1,322.195		
1919						35.000	814.353	665.898	1,515.251	251.268	310.094	561.362		
1920						61.722	289.144	2,040.535	2,391.401	557.870	330.112	887.982		
1921						36.327	788.021	6,186.598	7,010.946	671.579	1,280.064	1,951.643		
1922 ²⁾						78.244	3,363.927	5,400.000	8,842.171	455.582	2,250.000	2,921.582		
1923 ³⁾						4,200.000	30,546.027	500,000.000	534,746.027	889.483	14,600.000	15,489.483		

57. A katonai népesség részletezése. — Specification der Militärbevölkerung.

Részletezés — Specification		1869	1880	1890	1896	1900	1906	1910	1913
Közös hadsereg	Gemeinsame Armee		9.150	12.074	13.649	13.781	13.772	13.247	10.409
Honvédség	Kgl. ung. Landwehr		1.066	2.029	2.571	2.506	3.232	3.201	5.604
Csendőrség	Gendarmerie		—	44	85	197	180	188	72
Összesen	Zusammen	9.873	10.216	14.147	16.305	16.484	17.184	16.636	16.085

1) Ezen évben sorozás nem volt. — 2) A költségvetés szerint.
3) Beleszámítva 216.000 K vegyes költséget.

1) In diesem Jahr wurde keine Stellung abgehalten. — 2) Nach dem Kostenvoranschlag. — 3) Inclusive 216.000 K diverse Ausgaben.

VII. Közbiztonság. Rendészet. — Öffentliche Sicherheit. Polizeiwesen.

58. Közigazgatási és társadalmi rendészet. — Administrative und sociale Polizei.

Év Jahr	A m. kir. államrendőrség személyzete — Personalstand der Staatspolizei						Bejelentésügy Meldewesen		Cselődügy Dienstboten- wesen		Balesetek — Unfälle							Nyilvános mutatóványok engedélyezése — Lizenzen für öffentl. Veranstaltungen	A főváros által fizetett államrendőrségi járulékok kommunaler Beitrag zu den Kosten der Staatspolizei		
	Tisztikar Beamtenkörper	Végrehajtó rendőrség Executivpolizei	Defektívek Detective	Őrszemélyzet Wachpersonal	Egyéb alkalmazottak Sonstige Angestellte	Összesen Zusammen	Bejelentett lakás- váltások Wohnungsänderungen	Kiadott lakcímrészté- telek Verausgabte Wohnungs- adressen	Panaszok száma Anzahl der Beschwerden	Kiállított cselédkönyvek Ausgestellte Dienst- botenbücher	Halálos Tödliche	Súlyos Schwere	Könnyű Leichte	Összesen Zusammen	Ezek közül — Hievon					K	
														Közleked. eszközök által — Durch Verkehrsmittel	Építkezéseknél Bei Bauten	Gyári baleset Fabrikunfälle					
1881	41	3	50	620	63	727												—	543.038		
1882	40	3	50	620	94	807												—	809.760		
1883	44	3	50	620	98	815												—	809.760		
1884	44	4	50	620	55	773												—	809.760		
1885	55	4	50	733	55	897	860.441											—	809.760		
1886	69	6	37	909	98	1.119	801.301	158.810										—	809.760		
1887	69	11	37	913	111	1.141	819.408	206.035										—	911.612		
1888	68	11	37	913	111	1.140	865.777	191.104										—	809.760		
1889	68	11	37	913	114	1.143	949.975	217.907										—	880.000		
1890	70	11	37	913	121	1.152	855.284	231.219										—	1.013.464		
1891	75	12	37	993	121	1.238	875.630	273.698										—	810.000		
1892	76	12	48	1.069	122	1.327	916.146	272.491										—	1.008.422		
1893	77	14	48	1.105	122	1.366	1.020.600	227.719										—	960.000		
1894	180	16	51	1.391	151	1.789	1.110.722	397.014										3.219	1.067.516		
1895	181	16	86	1.466	150	1.899	1.200.771	372.056										3.347	1.053.258		
1896	194	22	100	1.726	158	2.200	1.502.021	359.573										—	1.237.212		
1897	198	22	100	1.672	162	2.154	1.429.348	374.770	7.561									—	1.882.067		
1898	196	22	100	1.672	177	2.167	1.501.394	388.778	11.595									200	3.978	1.739.052	
1899	199	24	109	1.672	178	2.182	1.514.240	359.975	13.172									605	4.500	1.669.824	
1900	229	23	117	1.676	178	2.223	1.387.344	338.323	16.073									946	4.731	1.783.696	
1901	246	22	122	1.675	192	2.257	1.479.900	328.242	16.736									—	4.406	1.810.251	
1902	240	25	122	1.680	195	2.262	1.503.995	323.252	15.008									2.421	3.628	1.833.723	
1903	251	25	122	1.714	222	2.334	1.579.261	341.067	13.343									3.094	4.246	1.833.723	
1904	238	26	122	1.714	231	2.331	1.635.431	380.182	15.773									54	4.686	1.804.465	
1905	242	26	122	1.712	231	2.333	1.788.028	343.029	16.434									3.723	3.970	1.940.126	
1906	247	24	122	1.714	228	2.335	1.810.669	404.194	17.324									—	3.967	2.038.716	
1907	251	24	132	2.055	228	2.690	1.751.075	408.246	10.312									7.947	4.188	1.152.000	
1908	251	24	132	2.130	228	2.765	1.720.601	430.106	11.041									—	4.507	1.152.000	
1909	274	24	130	2.217	231	2.876	1.819.843	388.124	14.158									4.449	9.526	1.065.852	
1910	264	24	130	2.222	233	2.873	1.933.412	498.199	14.583									8.421	4.977	1.084.162	
1911	267	22	190	2.308	234	3.021	2.212.155	530.628	20.164									10.474	5.987	800.000	
1912	288	27	210	2.545	261	3.331	2.080.356	539.451	23.018									7.666	10.173	7.185	800.000
1913	285	27	240	2.581	277	3.410	2.375.345	615.482	19.722									9.903	7.805	800.000	
1914	305	27	246	2.564	271	3.413	2.62.148	558.515	18.126									8.208	6.807	400.000	
1915	300	27	246	2.310	264	3.147	1.693.620	558.945	16.762									6.713	4.356	800.000	
1916	300	27	246	2.310	264	3.147	2.001.504	594.432	16.907									4.756	4.075	—	
1917	304	26	258	2.278	289	3.155	2.248.143	596.976	18.964									5.968	3.722	800.000	
1918	415	55	550	2.275	289	3.584	2.271.664	680.055	15.698									6.973	3.756	800.000	
1919	514	55	550	3.435	437	4.991	1.931.079	301.085	7.491									2.856	2.562	800.000	
1920	514	55	550	2.977	437	4.533	1.799.732	498.480	8.311									3.238	4.700	666.667	
1921	519	53	653	2.609	599	4.433	1.478.796	538.734	11.218									4.948	7.793	666.667	
1922	522	91	680	4.500	754	6.547	1.513.287	580.650	10.711									5.070	9.067	800.000	
1923	522	91	680	4.500	754	6.547	1.503.068	629.375	9.536									4.593	11.531	800.000	

1) A budapesti m. kir. államrendőrség felállításáról szóló 1881. XXI. t.-c.-ben megállapított személyzeti létszám.

2) A költségvetés szerint.

1) Personalstand nach dem auf die Errichtung der Budapester kg. ungar. Staatspolizei bezüglichen Gesetzartikel XXI. vom Jahre 1881.

2) Nach dem Kostenvoranschlag.

59. a) Bűnügyi rendszet. Toloncúgy. Kihágási bíráskodás. — Criminalpolizei. Schubwesen.

Év Jahr	Bűnügyi rendszet. — Criminalpolizei										Toloncúgy — Schubwesen				Kihágási bíráskodás Strafamtshandlungen in Übertretungsfällen		
	Feljelentett bűncselekmények				Feljelentett kár Angezeigter Schaden	Megkerült kár- összeg Eingebrachte Schadenssumme	A nyomozat vált Die Unter- suchung war		Kinyomozott személyek Eruirte Perso- nen		Beszállítás Einführungen	Külsőtásítás Ausweisungen	Továbbítás elfoltoncolás Abschiebungen	Szabadonbocsátás Freilassungen	Feljelentések Anzeigen	Büntető ítéletek Urteile	Feljelentett szemé- lyek Angezeigte Personen
	Angezeigte Criminalfälle						eredményes; erfolgreich	eredmény- telen erfolglos	összesen insgesammt	ebből nő hívekon Frauen							
	Büntett Verbrechen	Vétség Vergehen	Együtt Zusammen	1.000 K													
1890	2.651	6.221	8.872	794	204	7.020	1.852	8.431	2.167	14.818	2.644	4.044	7.511				
1891	2.810	6.570	9.380	756	228	7.973	1.407	8.987	2.983	13.910	3.180	3.503	6.688				
1892	2.929	7.028	9.957	3.094	303	8.297	1.660	10.406	3.432	12.921	1.900	2.157	6.367				
1893	2.823	6.884	9.707	1.555	506	8.058	1.649	10.207	2.734	15.448	2.007	3.502	8.572				
1894	3.893	7.572	11.465	2.562	1.411	9.237	2.228	11.796	3.097	14.924	1.603	3.927	7.988	54.749	34.757	58.568	
1895	3.829	6.778	10.607	1.850	765	9.018	1.589	11.522	3.333	17.785	2.110	4.674	9.331	54.060	36.538	55.594	
1896	4.674	8.319	12.993	1.128	404	9.426	3.567	11.844	2.845	19.543	2.079	4.763	10.740	71.387	54.678	62.331	
1897	4.721	10.030	14.751	1.373	494	11.159	3.592	14.376	3.651	20.471	2.657	4.754	11.250	51.450	42.849	56.279	
1898	4.963	10.272	15.235	1.687	744	13.641	1.594	15.509	3.472	23.472	2.994	5.621	13.385	71.009	61.497	59.990	
1899	4.713	9.008	13.721	1.652	577	9.962	3.759	11.951	3.239	21.949	3.194	4.459	12.760	80.946	71.190	63.258	
1900	5.711	11.254	16.965	2.194	832	12.708	4.257	14.433	3.301	23.226	2.761	4.173	14.442	90.325	82.388	85.217	
1901	7.470	12.780	20.250	5.839	2.021	12.860	7.390	15.685	4.424	24.758	2.079	8.005	12.077	88.425	61.481	91.377	
1902	6.212	10.865	17.077	2.482	660	12.244	4.833	14.446	2.302	25.815	3.284	7.657	12.081	88.945	64.528	84.917	
1903	7.444	12.298	19.742	5.184	810	12.530	7.212	15.225	3.671	22.958	3.341	6.094	11.082	85.405	68.683	92.614	
1904	7.979	13.532	21.511	4.101	1.156	13.560	7.951	17.029	3.785	23.242	3.652	6.322	11.112	83.192	72.661	94.835	
1905	8.510	12.684	21.194	4.767	1.078	13.549	7.645	16.601	3.915	23.070	3.463	6.184	10.245	82.153	73.065	96.760	
1906	8.619	13.093	21.712	10.701	2.984	14.399	7.313	17.862	3.690	21.025	2.420	6.571	9.185	88.409	79.783	99.620	
1907	9.398	13.250	22.648	9.242	3.076	15.094	7.554	19.145	4.124	23.222	2.043	7.257	10.485	98.486	86.697	101.320	
1908	9.666	13.570	23.236	16.577	8.355	15.984	7.252	18.035	3.235	20.132	1.690	7.626	7.908	105.855	82.976	112.373	
1909	8.364	14.978	23.342	9.710	2.791	14.662	8.860	17.893	3.510	22.736	2.661	8.150	9.909	114.069	75.452	111.828	
1910	9.484	14.099	23.583	10.906	2.702	14.850	8.733	18.131	3.587	21.654	2.463	7.991	8.679	105.763	88.031	111.346	
1911	9.746	15.798	25.544	14.719	5.010	16.113	9.431	19.104	3.611	16.115	1.248	6.922	5.886	95.423	43.610	112.233	
1912	9.898	19.608	29.506	10.937	3.459	18.641	10.865	21.306	3.674	18.211	2.108	7.310	6.677	96.022	46.865	108.309	
1913	14.794	32.242	47.036	12.176	4.510	30.806	16.230	42.423	12.103	22.262	3.081	9.638	7.477	112.472	49.983	123.555	
1914	16.572	27.038	43.610	15.376	6.106	30.490	13.120	36.941	8.764	18.097	3.467	5.251	7.296	85.186	39.841	80.390	
1915	12.433	19.979	32.412	12.117	5.638	21.968	10.444	25.454	7.844	13.072	1.047	4.354	5.582	69.121	32.435	74.374	
1916	15.819	21.025	36.844	12.345	5.502	21.712	15.132	26.219	9.387	11.735	479	3.911	4.855	63.397	33.083	68.634	
1917	31.755	26.151	57.906	25.160	12.589	30.532	27.374	33.248	11.364	10.791	505	3.110	4.572	69.793	37.855	75.574	
1918	97.152	38.952	136.104	69.243	56.678	78.014	58.578	81.275	23.929	11.492	292	3.487	4.549	83.693	44.166	89.918	
1919	77.610	20.095	97.705	184.410	46.364	56.956	40.656	64.178	20.313	8.086	1.007	1.583	3.276	45.844	20.651	45.784	
1920	74.126	16.771	90.897	920.743	192.121	52.047	38.242	57.518	13.897	15.556	914	2.456	9.073	85.437	49.855	102.651	
1921	90.587	12.391	102.978	501.977	257.905	78.428	24.550	82.735	19.197	11.959	367	2.744	6.683	126.240	58.376	128.911	
1922	88.403	12.094	100.497	989.455	474.203	79.403	21.094	86.301	17.896	12.480	330	3.304	6.081	128.038	65.657	131.425	
1923	112.828	16.689	129.517	9.235.499	5.255.085	108.005	21.512	112.907	24.104	13.036	206	3.234	6.678	177.822	82.999	192.308	

b) Fontosabb bűntettek és vétségek. — Bedeutendere Verbrechen und Vergehen.

Év Jahr	Bűntettek és vétségek										Év Jahr	Bűntettek és vétségek									
	1. Hatóság ellen erőszak	2. Rágalmazás, becsület sértés	3. Gyilkosság, ember- és gyermekölés	4. Testisértés	5. Lopás és kitér- lete	6. Rablás és kísér- lete	7. Sikkasztás	8. Csalás	9. Orgazdaság	10. Gyújtogatás		1. Gewalthatigkeit gegen Behörden	2. Verleumdung, Ehrenbeleidigung	3. Mord, Todtschlag und Kindermord	4. Körperliche Verletzungen	5. Diebstahl und dessens Versuch	6. Raub und dessens Versuch	7. Defraudation	8. Betrug	9. Hehlerei	10. Brandlegung
1890	100	781	32	1.436	5.166	12	657	241	34	13	1907	115	568	158	2.137	11.502	122	2.593	1.553	312	92
1891	88	786	44	1.479	5.410	15	644	247	85	4	1908	205	712	183	2.206	11.283	134	2.737	1.817	295	60
1892	80	852	35	1.927	5.421	16	861	386	55	7	1909	147	419	180	2.164	11.156	159	2.437	1.676	207	71
1893	102	727	39	1.963	5.473	19	761	335	38	4	1910	162	264	188	1.946	10.995	160	3.000	2.084	472	141
1894	150	713	49	1.787	6.575	29	921	451	47	8	1911	137	493	191	2.354	10.084	193	4.308	3.351	146	163
1895	228	609	46	1.653	6.112	50	827	453	30	9	1912	192	655	168	2.206	12.788	130	4.056	2.903	374	160
1896	205	695	50	1.974	8.430	51	699	272	27	4	1913	201	2.276	179	2.300	23.079	133	3.863	3.116	758	177
1897	170	844	52	1.835	8.655	58	1.271	724	25	3	1914	247	1.395	143	2.090	26.080	123	3.889	2.868	608	58
1898	137	828	51	2.051	9.048	70	1.315	724	57	11	1915	312	805	183	1.609	20.750	66	2.871	2.218	300	221
1899	122	476	73	2.002	8.411	62	1.073	651	26	14	1916	193	713	79	1.144	25.802	61	2.804	2.262	854	146
1900	123	1.007	76	1.661	9.317	78	1.849	1.040	36	36	1917	264	501	163	1.008	44.637	65	3.164	2.821	1.056	75
1901	130	997	81	1.765	11.561	79	2.151	1.313	62	51	1918	257	826	305	1.635	106.429	354	5.738	4.768	7.951	172
1902	139	505	127	1.573	9.975	75	1.694	1.307	33	84	1919	309	922	239	1.243	76.105	718	3.283	2.356	7.845	77
1903	134	656	155	2.129	10.065	72	1.983	1.339	46	153	1920	422	2.125	276	3.031	58.143	603	4.143	3.242	12.258	188
1904	285	567	175	2.329	11.285	85	2.381	1.428	38	103	1921	416	980	52	752	58.774	138	5.172	5.199	18.103	115
1905	122	448	202	2.114	11.496	110	2.246	1.393	54	92	1922	760	473	39	690	56.914	132	6.286	5.441	18.904	71
1906	107	528	215	2.133	11.354	97	2.180	1.480	66	110	1923	494	612	14	1.041	67.896	44	9.814	10.005	27.076	124

VIII. Községi háztartás. — Gemeindehaushalt.

60. Községi háztartás és pénzkézelés. — Commune Haushalt und Geldgebarung.

a) A községi alap bevételei és kiadásai. — Einnahmen und Ausgaben des Communalfondes.

Év Jahr	Pénztári készlet az év elején Cassastand am Jahresbeginn	Bevételek — Einnahmen			Kiadások — Ausgaben			Pénztári maradvány az év végén Cassastand am Jahresende
		Rendes és rend- kívüli bevételek Regelmässige und ausserord. Einnahmen	Egyéb és átfutó bevételek Sonstige und durchgehende Einnahmen	Összesen Zusammen	Rendes és rend- kívüli kiadások Regelmässige und ausserord. Ausgaben	Egyéb és átfutó kiadások Sonstige und durchlaufende Ausgaben	Összesen Zusammen	
k o r o n a — K r o n e n								
1874 ¹⁾	311.406	10,203.366	639.114	10,842.480	10,192.886	750.356	10,943.242	210.644
1875 .	365.030	10,991.114	4,242.556	15,233.670	11,059.358	4,216.272	15,275.630	323.070
1876 .	323.070	11,666.206	4,784.358	16,450.564	11,635.258	4,937.692	16,572.950	200.684
1877 .	200.684	11,354.204	4,021.704	15,375.908	12,045.826	3,524.066	15,569.892	6.700
1878 .	6.700	11,215.138	3,739.754	14,954.892	10,943.892	3,670.174	14,614.066	347.530
1879 .	347.530	12,068.750	3,178.272	15,247.022	11,059.718	4,090.206	15,149.924	444.628
1880 .	444.628	12,062.688	14,396.662	26,459.350	11,307.948	15,223.310	26,531.258	372.720
1881 .	372.720	12,750.942	19,263.094	32,014.036	12,769.254	19,341.930	32,111.184	275.572
1882 .	275.572	13,381.544	19,442.788	32,824.332	13,176.626	19,631.274	32,807.900	292.002
1883 .	292.002	14,052.552	13,922.728	27,975.280	13,673.430	14,355.844	28,029.274	238.008
1884 .	238.008	14,689.304	14,474.410	29,163.714	14,701.698	14,559.378	29,261.076	140.646
1885 .	140.646	15,476.478	10,276.546	25,753.024	16,181.730	9,448.112	25,629.842	263.826
1886 .	263.826	15,517.870	9,085.144	24,603.014	15,805.916	8,869.196	24,675.112	191.728
1887 .	191.728	16,480.576	7,670.684	24,151.260	16,097.000	7,552.748	23,649.748	693.240
1888 .	693.240	17,082.890	6,448.026	23,530.916	16,681.758	6,962.946	23,644.704	579.452
1889 .	579.452	17,171.232	6,712.078	23,883.310	17,138.736	6,913.804	24,052.540	410.224
1890 .	410.224	18,224.686	17,764.226	35,988.912	18,196.554	16,885.662	35,082.216	1,316.920
1891 .	1,316.920	20,154.028	30,926.546	51,080.574	19,167.926	31,724.256	50,892.182	1,505.312
1892 .	1,505.312	20,757.924	19,880.680	40,638.604	21,038.138	20,097.574	41,135.712	1,008.204
1893 .	1,008.204	21,952.532	20,350.110	42,302.642	21,320.250	20,583.408	41,903.658	1,407.188
1894 .	1,407.188	24,413.028	18,746.452	43,159.480	23,194.456	19,068.790	42,263.246	2,303.422
1895 .	2,303.422	26,882.856	27,721.732	54,604.588	27,062.092	26,402.732	53,464.824	3,443.186
1896 .	3,443.186	29,298.902	29,635.298	58,934.200	29,227.308	30,063.286	59,290.594	3,086.792
1897 .	3,086.792	32,711.293	54,285.938	86,997.231	31,489.420	55,852.747	87,342.167	2,741.858
1898 .	2,741.858	34,293.447	45,525.711	79,819.158	32,925.365	49,295.619	82,220.984	340.032
1899 .	340.032	34,316.970	30,345.038	64,662.008	34,474.337	29,678.393	64,152.730	849.310
1900 .	849.310	34,738.421	38,833.152	73,571.573	35,133.547	37,806.303	72,939.850	1,481.033
1901 .	1,481.033	34,360.379	50,651.509	85,011.888	34,775.268	50,272.069	85,047.337	1,445.584
1902 .	1,445.584	35,812.598	22,903.666	58,716.264	35,921.853	22,921.889	58,843.742	1,318.106
1903 .	1,318.106	36,585.332	24,747.638	61,332.970	36,984.202	24,773.806	61,758.008	893.068
1904 .	893.067	38,169.074	87,646.230	125,815.304	38,060.660	87,938.679	125,999.339	709.032
1905 .	709.032	38,925.953	27,338.024	66,263.977	40,660.488	25,290.312	65,950.800	1,022.209
1906 .	1,022.209	40,768.161	26,113.602	66,881.763	40,356.843	26,395.362	66,752.205	1,151.766
1907 .	1,151.766	41,897.473	30,149.924	72,047.397	42,100.218	29,821.917	71,922.135	1,277.028
1908 .	1,277.028	47,232.406	30,407.711	77,640.117	45,927.617	31,610.985	77,538.602	1,378.543
1909 .	1,378.542	50,801.983	50,770.955	101,572.938	48,236.572	53,640.833	101,877.405	1,074.075
1910 .	1,074.075	55,689.122	244,936.366	300,625.488	54,925.632	244,308.972	299,234.604	2,464.959
1911 .	2,464.959	62,065.992	440,697.735	502,763.727	63,246.037	440,287.556	503,533.593	1,695.093
1912 .	1,695.093	73,779.679	229,897.073	303,676.752	76,767.189	226,305.483	303,072.672	2,299.173
1913 .	2,299.173	79,632.428	250,583.078	330,215.506	86,166.580	243,921.663	330,088.243	2,226.436
1914 .	2,426.437	78,923.613	653,797.878	732,721.491	80,667.362	652,213.887	732,881.249	2,266.679
1915 .	2,266.679	92,256.029	177,997.200	270,253.229	90,277.819	174,570.707	264,848.526	7,671.381
1916 .	7,671.381	98,582.598	343,676.424	442,259.023	99,066.640	340,425.143	439,491.783	10,438.621
1917 .	10,438.621	112,471.190	140,797.145	253,268.335	120,031.535	132,747.841	252,779.376	10,927.581
1918 .	10,927.581	140,198.545	357,678.454	497,876.999	156,572.968	344,833.783	501,406.751	7,397.830
1919 .	7,397.830	175,980.445	418,709.306	594,689.751	273,014.330	327,912.742	600,927.072	1,160.509
1920 .	²⁾ 1,340.522	427,678.662	829,050.510	1,256,729.172	415,100.213	839,188.018	1,254,288.231	3,781.463
1921 .	3,781.436	996,541.485	1,026,279.317	2,022,820.802	844,936.395	1,180,991.905	2,025,928.300	673.965

¹⁾ Az 1874. évi adatok csak a szorosabb értelemben vett Községi alapra vonatkoznak; az adósságtörlesztési, vízvezetési, építési és mérnöki tevékenységek alapok, melyek később a Községi alappal egyesítettek, a c) tábla (Egyéb közigazg. alapok) adataiban foglaltnak.

²⁾ Az 1919. évvégi pénztári maradványhoz képest mutatkozó eltérés az ingatlanok elidegenítéséből ered.

¹⁾ Die Angaben für 1874 beziehen sich nur auf den Communalfond im engeren Sinne; die Angaben über den Schuldtilgungsfond, Baufond und Zementierungsfond, die später mit dem Communalfond vereinigt wurden, sind in den Angaben der Tabelle c) (Sonstige Verwaltungsfonde) enthalten.

²⁾ Die Abweichung gegen den Cassastand von Ende 1919 ergibt sich aus der Veräusserung von Liegenschaften.

b) A községi alap vagyonállapota. — Vermögensstand des Communalfondes.

60. sz. tábla. (Folytatás.)

Tabelle No. 60. (Fortsetzung.)

Év Jahr	Vagyon — Vermögen									Teher — Lasten				Tiszta vagyon Reines Vermögen
	Épületek Gebäude	Telkek Gründe	Bútor, fel- szerelés, anyagok Möbel, Aus- stattung, Materiale	Cselekvő- tőlékek Active Capitalien	Hásonvél- teik jogok Nutzungs- rechte	Cselekvő- hátralékok Active Rückstände	Pénzkészlet Bargeld	Összesen Zusammen	Kölcsönök Darlehen	Egyéb Sonstige	Összesen Zusammen			
ezer korona — tausend Kronen														
1874	31.589	55.210	1.587	3.146	6.437	9.217	370	107.556	18.090	8 110	26.200	81.357		
1875	31.908	53.597	1.406	2.617	6.212	9.905	365	106.010	17.694	8.671	26.365	79.645		
1876	32.374	53.477	1.399	2.240	6.309	10.069	200	106.068	17.732	8.816	26.548	79.520		
1877	32.757	58.650	1.346	2.070	6.789	9.390	6	111.008	17.324	9.314	26.638	84.370		
1878	33.415	57.961	1.483	2.029	8.073	8.659	347	111.967	17.586	8.798	26.384	85.582		
1879	37.073	53.187	1.249	2.043	10.379	6.989	444	111.364	17.194	6.618	23.812	87.550		
1880	39.916	53.207	1.408	5.739	11.896	7.128	372	119.666	23.041	6.672	29.713	89.953		
1881	43.834	53.191	1.689	7.529	12.643	6.399	275	125.560	28.631	6.293	34.924	90.638		
1882	48.413	52.563	1.673	4.249	12.623	6.824	293	126.638	27.574	6.518	34.092	92.544		
1883	50.663	51.513	1.493	2.617	12.745	7.606	238	126.875	27.015	6.890	33.905	92.970		
1884	59.093	81.333	1.629	4.413	13.043	7.325	140	166.976	26.352	7.338	33.690	133.287		
1885	62.169	77.918	1.738	1.589	14.164	5.744	264	163.586	24.963	7.253	32.216	131.370		
1886	64.777	76.991	1.747	1.551	14.995	6.749	191	167.001	26.453	8.440	34.893	132.108		
1887	65.716	74.310	1.749	1.506	15.575	7.277	693	166.826	25.805	9.841	35.646	131.180		
1888	66.455	73.752	1.733	3.543	18.193	5.725	580	169.981	25.008	9.743	34.751	135.230		
1889	69.651	98.823	1.708	2.336	18.067	6.004	410	196.999	24.951	9.550	34.501	162.498		
1890	70.189	98.108	1.720	16.011	5.540	5.452	1.317	198.337	34.393	5.448	39.841	158.496		
1891	71.498	97.626	1.691	15.774	5.575	5.232	1.505	198.901	34.704	5.643	40.347	158.552		
1892	74.340	119.390	1.836	19.227	5.603	6.900	1.008	228.304	41.906	5.941	47.847	180.456		
1893	79.690	118.110	1.961	15.958	5.615	8.808	1.407	231.549	45.955	8.772	54.727	176.822		
1894	91.182	143.470	2.170	15.473	5.917	8.191	2.303	268.706	50.669	9.462	60.131	208.576		
1895	95.776	141.782	2.286	14.012	6.296	8.397	3.443	271.992	55.696	13.225	68.921	203.071		
1896	107.380	139.773	2.458	13.491	6.704	9.925	3.087	282.818	55.499	25.522	81.021	201.796		
1897	113.921	139.074	2.179	17.839	6.095	12.596	2.742	294.446	84.667	9.698	94.365	200.081		
1898	132.533	139.712	2.116	21.328	5.082	16.640	340	317.751	104.037	17.552	121.589	196.161		
1899	139.913	146.183	2.596	14.404	3.954	18.715	849	326.614	105.046	19.455	124.501	202.113		
1900	145.604	146.117	2.694	2.367	4.038	19.860	1.481	322.161	103.859	16.616	120.475	201.686		
1901	151.382	144.869	3.286	14.753	4.294	20.348	1.445	340.377	132.658	10.067	142.725	197.652		
1902	154.182	146.113	3.540	8.823	4.482	21.815	1.318	340.273	131.320	11.200	142.520	197.753		
1903	156.102	146.884	4.012	2.199	4.318	21.391	893	335.799	131.869	13.593	145.462	190.337		
1904	160.809	166.525	6.547	11.366	5.005	25.231	709	376.192	146.535	14.522	161.057	215.134		
1905	163.784	167.466	7.027	5.152	5.762	25.184	1.022	375.397	145.043	13.938	158.981	216.416		
1906	165.348	166.978	6.913	3.284	6.383	28.978	1.151	379.035	143.499	14.644	158.143	220.892		
1907	166.013	166.846	7.025	4.638	6.149	30.691	1.277	382.639	141.925	18.513	160.438	222.202		
1908	168.136	165.263	7.951	4.070	5.963	34.439	1.378	387.200	140.262	19.072	159.334	227.866		
1909	193.947	200.675	8.322	5.332	6.154	37.148	1.074	452.652	138.558	26.813	165.371	287.282		
1910	216.274	203.436	10.009	34.541	6.246	36.626	2.465	509.597	184.811	37.511	222.322	287.275		
1911	238.264	210.764	12.352	82.368	6.028	46.934	1.695	598.405	282.199	24.467	306.666	291.739		
1912	265.251	205.809	14.088	97.484	6.213	54.040	2.299	645.184	279.297	78.610	357.907	287.278		
1913	274.805	207.014	17.415	106.318	6.379	61.186	2.426	675.543	276.202	113.948	390.150	285.393		
1914	302.523	190.445	19.434	162.262	6.878	72.745	2.267	756.554	430.614	57.494	488.108	268.446		
1915	308.375	189.951	21.160	154.640	6.805	74.503	7.671	763.105	426.523	64.398	490.921	272.184		
1916	313.741	189.612	21.943	198.419	6.472	94.901	10.438	835.526	502.970	74.900	577.870	257.656		
1917	319.944	190.312	23.452	171.284	6.773	112.336	10.928	835.029	498.400	92.340	590.740	244.289		
1918	326.087	190.934	31.228	276.708	9.020	150.753	7.398	992.128	643.393	133.507	776.900	215.227		
1919	334.020	190.656	45.299	229.706	19.135	263.475	1.161	1,083.452	637.945	284.375	922.320	161.132		
1920	357.614	191.195	124.510	245.162	46.640	573.826	3.781	1,542.728	832.008	402.800	1,234.808	307.920		
1921	381.301	192.140	171.987	320.923	544.391	1,119.377	674	2,730.793	825.492	699.638	1,525.130	1,205.663		

Év Jahr	Egyéb közigazgatási alapok — Sonstige Verwaltungsfonde						A községi és egyéb alapok összesen Communalfond und Verwaltungsfonde zusammen					
	Bevétel Einnahmen	Kiadás Ausgaben	Pénzkészlet az év végén Cassastand am Jahresende	Vagyon Vermögen	Téher Lasten	Tiszta vagyon Reines Ver- mögen	Bevétel Einnahmen	Kiadás Ausgaben	Pénzkészlet az év végén Cassastand am Jahresende	Vagyon Vermögen	Téher Lasten	Tiszta vagyon Reines Ver- mögen
ezer korona — tausend Kronen												
1874 ¹⁾	22.861	22.812	95	13.439	4.926	8.513	33.703	33.755	316	120.996	31.126	89.870
1875	5.306	5.298	103	13.280	4.892	8.388	20.540	20.574	426	119.292	31.260	88.032
1876	4.981	4.788	296	13.738	4.884	8.854	21.432	21.361	496	119.807	31.433	88.374
1877	6.806	6.898	204	14.314	4.845	9.469	22.181	22.469	210	125.323	31.484	93.839
1878	5.942	6.225	— 79	14.774	4.842	9.932	20.897	20.839	268	126.740	31.228	95.512
1879	5.982	5.955	— 82	15.450	4.722	10.728	21.229	21.105	362	126.814	28.536	98.278
1880	5.545	5.511	— 48	15.768	4.595	11.173	32.004	32.043	324	135.434	34.308	101.126
1881	5.725	5.743	— 66	16.684	4.570	12.114	37.739	37.854	209	142.249	39.496	102.753
1882	6.987	6.916	5	16.654	4.354	12.300	39.811	39.724	297	143.183	38.599	104.584
1883	5.766	5.633	138	17.523	4.261	13.262	33.741	33.663	376	144.399	38.167	106.232
1884	9.554	9.324	368	18.402	3.832	14.570	38.718	38.585	506	185.379	37.522	147.857
1885	8.628	8.831	165	19.876	3.732	16.144	34.381	34.461	428	183.463	35.948	147.515
1886	7.481	7.594	52	20.140	3.912	16.228	32.084	32.269	243	187.142	38.806	148.336
1887	6.981	7.113	— 80	21.136	3.910	17.226	31.132	30.763	613	187.966	39.558	148.408
1888	6.698	6.750	—148	21.572	3.886	17.686	30.229	30.395	431	191.554	38.638	152.916
1889	7.944	8.192	—396	23.505	3.991	19.514	31.827	32.244	14	220.504	38.492	182.012
1890	9.180	9.388	—608	25.330	4.145	21.185	45.169	44.470	708	223.668	43.986	179.682
1891	7.147	7.357	—820	26.245	4.051	22.194	58.228	58.250	686	225.146	44.400	180.746
1892	8.675	8.408	—539	29.536	4.316	25.220	49.314	49.543	469	257.840	52.164	205.676
1893	7.148	7.491	—882	30.689	4.632	26.057	49.450	49.395	525	262.238	59.358	202.880
1894	7.813	8.043	—1.113	32.199	5.263	26.936	50.972	50.306	1.190	300.906	65.394	235.512
1895	7.842	8.461	—1.732	33.068	5.807	27.261	62.446	61.925	1.711	305.060	74.728	230.332
1896	8.556	8.894	—2.070	34.862	6.867	27.995	67.490	68.085	1.017	317.682	87.890	229.792
1897	10.978	10.898	—1.990	36.779	7.614	29.165	97.975	98.240	752	331.225	101.978	229.247
1898	15.286	12.569	727	39.337	9.767	29.570	95.105	94.790	1.067	357.088	131.358	225.730
1899	9.948	10.048	637	42.852	11.217	31.635	74.610	74.200	1.486	369.466	135.718	233.748
1900	9.367	9.703	301	43.549	11.645	31.904	82.939	82.643	1.782	365.710	132.120	233.590
1901	8.562	8.701	162	44.159	11.547	32.612	93.574	93.748	1.608	384.536	154.272	230.264
1902	19.447	20.253	212	40.588	12.702	27.886	78.163	79.097	1.530	380.861	155.221	225.640
1903	13.417	13.458	170	41.973	14.442	27.531	74.749	75.216	1.063	377.772	159.904	217.868
1904	13.699	13.620	249	45.578	14.634	30.944	139.514	139.619	958	421.770	175.691	246.079
1905	35.164	34.932	481	65.894	36.324	29.570	101.428	100.883	1.503	441.291	195.305	245.986
1906	17.226	17.341	366	66.131	37.730	28.401	84.107	84.093	1.518	445.166	195.873	249.293
1907	22.886	22.926	326	64.153	37.020	27.133	94.933	94.848	1.603	446.793	197.458	249.335
1908	18.947	18.998	275	66.029	38.027	28.002	96.587	96.537	1.653	453.229	197.361	255.868
1909	20.955	20.455	775	68.907	39.176	29.731	122.528	122.332	1.849	521.559	204.546	317.013
1910	22.062	22.631	205	69.130	39.668	29.462	322.687	321.866	2.669	578.727	261.990	316.737
1911	21.034	20.733	506	69.040	38.920	30.120	523.798	524.267	2.201	667.446	345.587	321.859
1912	22.783	22.147	1.142	69.534	38.784	30.750	326.459	325.219	3.441	714.719	396.691	318.028
1913	23.026	23.297	872	71.187	39.819	31.368	353.242	353.385	3.298	746.730	429.970	316.760
1914	32.473	32.646	698	77.541	42.424	35.117	765.194	765.527	2.964	834.095	530.532	303.563
1915	32.468	31.949	1.219	82.663	44.529	38.134	302.721	296.797	8.890	845.768	535.450	310.318
1916	44.597	43.990	1.825	95.925	54.313	41.612	486.856	483.482	12.263	931.451	632.183	299.268
1917	53.528	53.044	2.308	105.659	62.827	42.832	306.796	305.823	13.235	940.688	653.567	287.121
1918	88.669	87.829	3.148	128.090	80.310	47.780	586.546	589.236	10.545	1,120.218	857.211	263.007
1919	189.434	196.301	—1.397	217.851	167.221	50.630	784.125	797.228	—2.558	1,301.303	1,089.541	211.762
1920 ²⁾	260.448	243.531	13.020	412.116	343.558	68.558	1,517.177	1,497.819	16.801	1,954.844	1,578.366	376.478
1921	260.008	234.513	32.108	604.216	507.286	96.930	2,282.828	2,260.441	32.108	3,335.009	2,032.416	1,302.593

1) és 2) jegyzeteket lásd a 72. oldalon.

1) und 2) siehe auf Seite 72.

d) Önálló vagyonkezeléssel bíró üzemek és főösszesítés. — Betriebe mit eigener Vermögensgebarung und Hauptsummarium.

Tabelle No. 60. (Schluss.)

Év Jahr	Önálló vagyonkezeléssel bíró üzemek Betriebe mit eigener Vermögensgebarung						Valamennyi alap és pénzkezelési ágazat együttesen — Haupt- summarium sämtlicher Fonde und Vermögensgebarungen					
	Bevétel Einnahmen	Kiadás Ausgaben	Pénzkészlet az év végén Cassastand am Jahresende	Vagyon Ver- mögen	Teher Lasten	Tiszta vagyon Reines Ver- mögen	Bevétel Einnahmen	Kiadás Ausgaben	Pénzkészlet az év végén Cassastand am Jahresende	Vagyon Ver- mögen	Teher Lasten	Tiszta vagyon Reines Ver- mögen
ezer korona — tausend Kronen												
1874	—	—	—	—	—	—	33.703	33.755	316	120.996	31.126	89.870
1875	—	—	—	—	—	—	20.541	20.574	426	119.292	31.260	88.032
1876	—	—	—	—	—	—	21.432	21.361	496	119.807	31.433	88.374
1877	—	—	—	—	—	—	22.184	22.631	210	125.323	31.484	93.839
1878	—	—	—	—	—	—	20.897	20.839	268	126.740	31.228	95.512
1879	—	—	—	—	—	—	21.229	21.135	362	126.814	28.536	98.278
1880	—	—	—	—	—	—	32.004	32.043	324	135.434	34.368	101.126
1881	—	—	—	—	—	—	37.739	37.854	209	142.249	39.496	102.753
1882	—	—	—	—	—	—	39.811	39.724	297	143.293	38.448	104.845
1883	—	—	—	—	—	—	33.741	33.663	376	144.399	38.167	106.232
1884	—	—	—	—	—	—	38.718	38.585	506	185.379	37.522	147.857
1885	—	—	—	—	—	—	34.381	34.461	428	183.463	35.948	147.515
1886	—	—	—	—	—	—	32.084	32.269	243	187.142	38.806	148.336
1887	—	—	—	—	—	—	31.132	30.763	613	187.966	39.558	148.408
1888	—	—	—	—	—	—	30.229	30.395	431	191.554	38.638	152.916
1889	—	—	—	—	—	—	31.827	32.244	14	220.504	38.492	182.012
1890	—	—	—	—	—	—	45.169	44.470	708	223.668	43.986	179.682
1891	—	—	—	—	—	—	58.228	58.250	686	225.146	44.400	180.746
1892	—	—	—	—	—	—	49.314	49.543	469	257.840	52.164	205.676
1893	—	—	—	—	—	—	49.450	49.395	525	262.238	59.358	202.880
1894	—	—	—	—	—	—	50.972	50.306	-1.190	300.906	65.394	235.512
1895	—	—	—	—	—	—	62.446	61.925	-1.711	305.060	74.728	230.332
1896	—	—	—	—	—	—	67.490	68.185	-1.017	317.682	87.890	229.792
1897	—	—	—	—	—	—	97.975	98.240	-752	331.225	101.978	229.247
1898	—	—	—	—	—	—	95.105	94.790	1.067	357.088	131.358	225.730
1899	—	—	—	—	—	—	74.610	74.191	1.486	369.466	135.718	233.748
1900	—	—	—	—	—	—	82.939	82.643	1.782	365.710	132.120	233.590
1901	—	—	—	—	—	—	93.574	93.748	1.608	384.536	154.272	230.264
1902	—	—	—	—	—	—	78.163	79.097	1.530	380.861	155.221	225.640
1903	—	—	—	—	—	—	74.750	75.216	1.063	377.772	159.904	217.868
1904	—	—	—	—	—	—	139.514	139.619	958	421.770	175.691	246.079
1905	—	—	—	—	—	—	101.428	100.883	1.503	441.291	195.305	245.986
1906	—	—	—	—	—	—	84.107	84.093	1.518	445.166	195.873	249.293
1907	7.147	7.124	39	1.548	1.164	384	102.080	101.972	1.642	448.341	198.622	249.719
1908	2.039	2.029	49	2.080	1.095	985	98.626	98.566	1.702	455.311	198.456	256.855
1909	2.565	2.559	55	3.613	1.904	1.709	125.093	124.891	1.904	525.172	206.450	318.722
1910	4.604	4.558	101	29.370	25.625	3.745	327.291	326.424	2.770	608.097	287.615	320.482
1911	15.258	15.118	90	44.475	38.110	6.365	539.056	539.385	2.291	711.921	383.697	328.224
1912	17.003	17.015	180	60.812	54.676	6.136	343.462	342.234	3.621	775.531	451.367	324.164
1913	18.438	18.408	210	90.315	82.167	8.148	371.680	371.793	3.508	837.045	512.137	324.908
1914	33.496	33.311	395	133.892	122.586	11.306	798.690	798.838	3.359	967.987	653.118	314.869
1915	81.169	81.220	345	149.497	132.791	16.706	383.890	378.017	9.235	995.265	668.241	327.024
1916	120.521	120.517	349	159.558	138.407	21.151	607.377	603.999	12.612	1,091.009	770.590	320.419
1917	203.799	203.449	698	174.271	149.207	25.064	510.595	509.272	13.933	1,114.959	802.774	312.185
1918	294.163	342.326	2.535	237.582	207.368	30.214	880.709	931.562	13.080	1,357.800	1,064.579	293.221
1919	465.463	458.751	9.249	417.984	398.864	19.120	1,249.588	1,255.979	6.691	1,719.287	1,488.405	230.882
1920	1,065.482	1,061.459	13.271	680.067	622.630	57.437	2,582.659	2,559.278	30.072	2,634.911	2,200.996	433.915
1921	2,014.956	2,009.953	15.633	1,140.534	910.290	230.244	4,297.784	4,270.394	47.741	4,475.544	2,942.707	1,532.837

61. Községi ingatlanok. — Realitäten der Commune.

Év Jahr	Épületek — Gebäude						Üres telkek — Leere Grundstücke			Összes Ingatlanok ²⁾		
	Szám Anzahl	Terület — Areal		Becsérték Schätzungs- wert	Jövedelem-Erträgniss		Terület Areal	Becsérték Schätzungs- wert	Jövedelem Erträgniss	Terület Areal	Becsérték Schätzungs- wert	Jövedelem Erträgniss
		összesen zusammen	ebből beépítve hievon verbaut		Ház- és haszonbér Zins und Pacht	Keresztül- vitt ház- bérérték ¹⁾						
1874	194	318.696	192.808	31.588	748	723	53,300.332	69.012	177	53,619.028	100.600	1.648
1875	194	297.933	194.974	35.453	926	685	53,558.895	66.996	161	53,856.828	102.449	1.772
1876	194	297.933	195.214	35.969	1.024	729	53,554.363	66.846	155	53,852.296	102.815	1.908
1877	206	387.372	196.944	36.396	994	700	46,862.253	73.314	144	47,249.625	109.710	1.838
1878	207	362.637	202.818	36.616	947	735	46,970.240	57.961	155	47,332.877	94.577	1.837
1879	207	344.208	198.732	37.073	951	745	46,418.366	53.187	164	46,762.575	90.260	1.860
1880	207	345.326	199.944	39.916	1.015	761	46,877.277	53.207	182	47,222.603	93.123	1.958
1881	207	348.984	201.404	43.834	951	723	46,854.959	53.192	189	47,203.943	97.026	1.863
1882	207	399.885	189.988	48.413	1.180	739	46,344.026	52.563	181	46,743.911	100.976	2.100
1883	207	408.143	195.934	50.663	1.453	764	46,117.848	51.512	180	46,525.991	102.175	2.397
1884	217	473.376	205.803	59.093	793	813	45,932.700	81.334	182	46,406.076	140.427	1.788
1885	218	473.707	208.519	62.168	828	761	45,211.541	77.918	204	45,685.248	140.086	1.793
1886	218	654.563	246.712	64.776	925	906	45,343.608	76.990	211	45,998.171	141.766	2.042
1887	245	657.398	238.071	65.716	1.122	785	45,112.067	74.310	211	45,769.465	140.026	2.118
1888	245	657.710	248.201	66.454	757	1.183	44,989.315	73.752	210	45,647.025	140.206	2.150
1889	235	718.340	269.846	69.651	1.773	1.193	44,244.830	98.823	207	44,963.170	168.474	3.173
1890	242	722.192	272.841	70.188	1.920	1.299	44,011.214	98.108	199	44,733.406	168.296	3.418
1891	250	737.913	293.469	71.498	1.995	1.341	43,947.225	97.626	184	44,685.138	169.124	3.520
1892	294	775.395	311.722	74.340	1.891	1.366	43,754.931	119.390	164	44,530.326	193.730	3.421
1893	315	860.769	328.276	79.690	2.092	1.468	49,784.556	118.111	164	50,645.325	197.801	3.724
1894	305	922.920	348.195	91.182	2.171	1.606	49,652.710	143.470	178	50,575.630	234.652	3.955
1895	313	992.031	343.000	95.776	2.669	1.650	49,273.680	141.782	171	50,265.711	237.558	4.490
1896	335	1,244.729	370.240	107.380	2.629	1.694	48,881.324	139.773	173	50,126.053	247.153	4.496
1897	342	1,260.679	414.846	113.921	3.263	1.834	43,829.030	139.074	183	55,089.709	252.995	5.280
1898	348	1,359.352	434.748	132.533	3.656	1.566	48,527.301	139.712	233	49,886.653	272.245	5.455
1899	349	1,368.133	430.049	139.913	4.307	2.683	49,112.814	146.183	257	50,480.947	286.096	7.247
1900	392	1,388.001	439.490	145.604	4.404	2.773	49,122.997	146.117	229	50,510.998	291.721	7.406
1901	406	1,433.381	439.985	151.382	4.906	2.388	49,198.412	144.869	243	50,631.793	296.251	7.537
1902	413	1,446.208	430.551	154.181	6.159	2.430	49,182.813	146.113	277	50,629.021	300.294	8.866
1903	423	1,415.437	465.576	156.102	3.266	2.323	48,201.464	146.884	288	49,616.901	302.986	5.877
1904	421	1,442.773	492.871	160.809	6.727	2.380	48,973.632	166.525	296	50,416.405	327.334	9.403
1905	439	1,462.498	515.158	163.784	6.762	2.442	52,944.992	167.466	326	54,407.490	331.250	9.530
1906	445	1,451.666	523.435	165.348	6.872	2.402	52,922.122	166.978	353	54,373.788	332.326	9.627
1907	452	1,463.077	526.462	166.013	6.959	2.598	49,494.987	166.846	382	50,958.064	332.859	9.639
1908	463	1,531.386	518.705	168.136	6.967	2.298	49,369.856	165.263	409	50,901.242	333.399	9.974
1909	516	1,700.138	622.287	193.947	7.653	2.640	49,154.718	200.675	420	50,854.856	394.622	10.713
1910	573	1,808.104	759.052	216.273	7.616	3.396	51,843.119	203.436	450	53,651.223	419.709	11.462
1911	691	1,847.462	776.660	238.264	7.241	4.202	52,358.141	210.765	457	54,205.603	449.029	11.900
1912	716	2,138.859	832.624	265.251	8.339	4.837	55,603.868	205.809	614	57,742.727	471.060	13.790
1913	753	2,238,781	869.450	274.805	8.258	4.862	55,648.959	207.014	776	57,887.740	481.819	13.896
1914	761	6,228.732	917.135	302.523	9.326	5.031	49,532.609	190.444	681	55,761.341	492.967	15.038
1915	778	6,473.508	950.323	308.375	9.714	5.075	51,636.366	189.951	733	58,109.874	498.326	15.522
1916	817	6,507.642	968.000	313.741	10.085	5.120	51,608.343	189.612	758	58,115.985	503.353	15.963
1917	820	6,509.472	969.920	319.944	9.217	5.238	50,625.805	190.312	993	57,135.277	510.256	15.448
1918	823	6,515.887	969.848	326.087	6.965	5.315	51,629.085	190.934	1.222	58,144.972	517.021	13.502
1919	844	6,515.887	969.848	334.020	4.032	5.316	51,629.085	190.656	1.026	58,144.972	524.676	10.374
1920	862	6,513.391	968.819	357.614	8.575	—	51,699.736	191.195	3.272	58,213.127	548.809	11.847
1921	862	6,513.391	968.819	381.301	35.328	—	51,699.736	192.140	4.955	58,213.127	573.441	40.283

Deutsche Benennungen: 1) Hauszinswert. — 2) Sämtliche Realitäten.

62. A főváros kölcsönei. — Städtische Darlehen.

Év Jahr	Törlesztési kölcsonők Amortisations- darlehen	Független és magántők- adasságok Schwebende Dar- lehen und Privat- capitalsschulden	Egyházi műemlék- alapra felvett kölcson Darlehen zu kirch- lichen Zwecken	Folyószámla- kölcson Contocurrent- darlehen	Összes adósság Gesamte Schulden	Tőkeörlesztés Capitalstilgung	Kamatok Zinsen	A lakosság egy fejére jut adósság Auf den Kopf der Bevölkerung ent- fallende Schulden
1874	18,089.998	1,831.776	—	—	19,921.774	343.159	1,090.337	66·64
1875	17,694.246	2,017.447	—	—	19,711.693	400.386	1,169.837	65·04
1876	17,732.258	2,051.008	—	—	19,783.266	419.246	1,176.758	62·65
1877	17,324.433	2,750.775	—	—	20,075.208	463.479	1,158.757	61·05
1878	17,586.567	2,657.948	—	—	20,244.515	463.198	1,195.949	59·21
1879	17,195.508	2,180.714	—	—	19,376.222	449.503	1,169.775	54·59
1880	23,040.802	2,080.558	—	—	25,121.360	406.774	1,147.539	68·26
1881	28,631.471	1,978.503	—	—	30,609.974	516.537	1,678.123	81·10
1882	27,574.098	1,980.224	—	—	29,554.322	561.952	1,668.862	75·65
1883	27,015.672	1,977.260	—	—	28,992.932	542.309	1,641.791	71·78
1884	26,352.625	2,042.661	—	—	28,395.286	708.760	1,590.980	68·06
1885	24,962.914	2,824.080	—	—	27,786.994	748.773	1,528.228	64·56
1886	26,453.280	3,326.204	—	—	29,779.484	793.593	1,546.540	67·12
1887	25,805.039	4,473.978	—	—	30,279.017	812.765	1,589.020	66·26
1888	25,008.646	4,455.411	—	—	29,464.057	860.809	1,608.080	62·66
1889	24,951.994	4,083.840	—	—	29,035.834	730.168	1,572.171	60·06
1890	34,392.736	275.888	—	—	34,668.624	828.304	1,531.762	69·80
1891	34,704.336	325.306	—	—	35,029.642	484.595	1,586.288	67·67
1892	41,906.158	279.310	160.000	—	42,345.468	712.500	1,591.569	78·40
1893	45,955.270	277.630	300.000	—	46,532.900	627.222	1,813.596	82·71
1894	50,668.828	249.786	320.000	—	51,238.614	711.974	2,087.981	87·58
1895	55,695.708	3,702.088	280.000	—	59,677.796	729.772	2,376.058	98·23
1896	55,499.440	15,285.456	150.000	—	70,934.896	734.378	2,967.720	112·60
1897	84,666.929	407.458	—	—	85,074.387	1,081.052	3,210.428	130·40
1898	104,037.392	274.137	—	—	104,311.529	1,588.416	3,990.514	154·56
1899	105,046.417	6,252.729	—	—	111,299.146	1,516.843	4,441.145	159·60
1900	103,859.218	2,948.603	—	—	106,807.821	1,539.063	4,516.334	148·38
1901	132,657.848	248.908	—	—	132,906.756	1,626.064	4,841.090	179·91
1902	131,320.239	242.380	—	—	131,562.619	1,523.094	5,450.579	175·54
1903	131,869.261	241.542	—	—	132,110.803	1,575.064	5,357.226	173·79
1904	146,535.221	265.949	—	—	146,801.170	1,429.593	5,539.956	190·43
1905	145,042.838	237.176	—	—	145,280.014	1,443.726	5,787.082	185·87
1906	143,498.894	233.307	—	—	143,732.201	1,461.146	5,750.233	181·56
1907	141,925.104	231.562	—	2,497.848	144,654.514	1,518.468	5,798.854	178·26
1908	140,261.681	229.816	—	4,786.748	145,278.245	1,622.260	5,697.348	174·79
1909	138,557.659	232.155	—	11,476.748	150,266.562	1,551.541	5,654.634	176·61
1910	184,810.654	227.368	—	16,800.000	201,838.022	1,784.340	6,270.350	231·85
1911	282,199.276	218.624	—	—	282,417.900	2,471.078	10,038.998	316·73
1912	279,297.047	48,809.621	—	—	328,106.668	2,736.382	12,515.167	358·89
1913	276,202.516	82,534.224	—	—	358,736.740	3,460.763	15,312.511	382·95
1914	430,613.942	21,735.169	—	—	452,349.111	3,013.732	13,589.805	367·28
1915	426,522.855	21,721.122	—	—	448,243.977	2,633.478	13,458.975	459·30
1916	502,970.093	18,954.669	—	—	521,924.762	2,711.774	13,376.704	528·93
1917	498,400.215	18,971.671	—	—	517,371.886	3,081.069	18,070.261	523·16
1918	643,393.480	23,658.608	—	—	667,052.088	2,715.204	17,650.804	686·16
1919	637,945.199	84,294.819	—	—	722,240.018	1,720.979	10,502.734	755·97
1920	832,008.681	23,363.138	—	—	855,371.819	3,510.062	19,976.200	911·36
1921	825,492.209	23,363.138	—	—	848,855.347	3,143.008	31,208.717	909·48
1922 ¹⁾	816,501.799	23,363.138	—	—	839,864.937	8,990.401	37,502.725	893·92
1923 ¹⁾	809,505.783	23,363.138	—	—	832,868.911	6,996.016	37,110.963	880·68

1) A költségvetés szerint.

1) Nach dem Kostenvoranschlag.

63. Állami és községi egyenes adók kivetése. —

Év Jahr	a) Állami adók — Staatssteuern																
	E b b ö l — H i e v o n																
	Kivetett állami adók mindössze Insgesamt bemessene Staats- steuern	Grundsteuer	Házbéradó Hauszinssteuer	Kereseti adó — Erwerbssteuer				Részvénytársasági adó Steuern von Actien-Gesell- schaften	Tőkekamat- és járadékadó Capital- u. Rentensteuer	Általános jövedelmi pótlóadó Allg. Einkommensteuer- Zuschlag	Hadmertességi díj Militärbefreiungstaxe	Köz munkaváltásig és útadó Robot, Weigsteuer	Kereskedelmi és iparkamara- rai illetékek Handelskammertaxen	Országos betegápolási pótlóadó Krankenpflegezuschlag	Utólagos adó kivetések Nachträgliche Steuer- schreibungen	Jövedelmi és vagyonadó Einkommen- und Ver- mögensteuer	Mezőgazd. hozzájárulási díj Landwirtschftl. Beitragstaxe
				I.	II.	III.	IV.										
	ezer korona — tausend Kronen																
1) 1873	10.945	40	5.093	797	4.807		—	—	—	—	117	—	—	—	—	912	—
1874	13.574	142	6.346	1.050	4.996		—	—	—	—	156	—	—	—	—	884	—
1875	14.110	142	6.118	1.156	3.302		1.856	462	—	—	160	—	—	—	—	780	—
1876	14.252	142	5.734	680	3.002		1.122	864	1.936	—	168	—	—	—	—	476	—
1877	13.738	180	5.470	692	3.172		890	792	1.888	—	182	—	—	—	—	354	—
1878	13.724	180	5.102	704	3.392		884	748	1.758	—	178	—	—	—	—	676	—
1879	14.576	180	4.926	654	3.508		1.274	894	1.876	—	172	—	—	—	—	1.002	—
1880	14.536	180	4.796	554	3.722		1.702	588	1.884	286	190	—	—	—	—	616	—
1881	14.860	180	4.866	602	3.764		1.490	452	1.922	272	206	—	—	—	—	1.102	—
1882	14.500	176	4.932	588	3.816		1.526	536	1.986	204	206	44	—	—	—	476	—
1883	14.720	176	5.086	350	3.926		1.616	538	1.994	338	176	46	—	—	—	466	—
1884	15.710	148	4.806	402	4.108		1.718	460	3.464	94	192	46	—	—	—	262	—
1885	15.920	148	5.050	444	3.856		1.664	408	3.470	192	200	50	—	—	—	438	—
1886	16.264	148	5.292	554	4.078		1.578	380	3.484	192	234	42	—	—	—	282	—
1887	18.172	142	6.152	540	3.908	496	1.682	426	3.932	142	206	46	—	—	—	500	—
1888	18.112	142	6.448	530	3.862	452	1.594	398	3.912	154	220	52	—	—	—	348	—
1889	18.578	136	6.694	516	4.142	468	1.420	442	3.968	204	230	50	—	—	—	308	—
1890	19.746	136	6.838	706	4.666	470	1.708	310	4.250	200	228	50	—	—	—	184	—
1891	20.488	134	6.912	766	4.552	520	2.032	348	4.330	228	286	60	—	—	—	320	—
1892	20.938	126	6.908	836	4.486	622	2.218	454	4.390	176	302	64	—	—	—	356	—
1893	22.758	124	6.986	868	5.102	682	2.822	368	4.806	222	332	62	—	—	—	384	—
1894	23.570	98	6.902	878	5.006	716	3.232	518	4.922	312	348	76	—	—	—	562	—
1895	24.458	96	6.826	902	5.080	882	3.564	436	5.108	162	370	128	—	—	—	904	—
1896	27.830	96	7.468	886	6.248	988	4.304	482	6.050	236	422	154	—	—	—	496	—
1897	28.176	108	7.550	913	6.138	1.008	4.416	490	6.177	222	445	144	—	—	—	564	—
1898	27.718	107	7.605	864	6.125	1.052	3.512	507	5.891	213	457	138	—	—	—	1.247	—
1899	29.538	107	7.995	508	6.810	1.121	3.755	569	6.278	178	483	144	—	—	—	666	—
1900	29.499	106	8.007	525	6.870	1.158	3.592	637	6.316	171	489	140	923	988	—	500	—
1901	30.264	105	8.259	456	6.664	1.284	3.963	684	6.345	216	500	146	1.007	—	—	635	—
1902	30.754	104	8.223	506	6.388	1.296	4.082	841	6.185	149	489	149	998	—	—	1.344	—
1903 ²⁾	22.853	104	8.554	524	5.084	1.562	247	717	4.318	198	420	76	793	—	—	256	—
1904	36.948	104	8.808	568	7.588	1.421	6.956	697	7.509	142	544	192	1.738	—	—	680	—
1905 ²⁾	16.853	105	9.125	333	75	1.444	535	486	2.871	229	323	10	1.070	—	—	246	—
1906	46.249	105	9.600	647	12.843	1.598	7.632	809	9.488	157	646	260	2.195	—	—	268	—
1907	34.767	104	10.067	519	6.814	1.768	4.879	610	6.653	201	521	160	1.762	—	—	707	—
1908	37.620	105	11.621	497	7.035	1.905	5.334	554	7.264	219	558	207	1.906	—	—	415	—
1909	39.743	105	12.264	382	7.872	2.083	5.079	669	7.560	182	583	223	1.990	—	—	628	—
1910	41.160	116	13.202	425	8.172	2.225	4.873	790	7.784	225	597	221	2.036	—	—	371	—
1911	45.621	117	14.733	402	8.914	2.494	5.270	923	8.669	285	661	243	2.267	—	—	512	—
1912	51.423	117	16.172	427	10.354	2.841	6.204	994	9.730	330	752	277	2.565	—	—	531	—
1913	55.223	92	18.182	393	8.959	3.184	7.611	1.029	10.619	277	807	284	2.765	—	—	500	—
1914	58.699	92	19.535	162	9.527	3.320	8.135	1.007	10.799	213	843	304	2.892	—	—	1.759	—
1915	69.661	90	20.351	128	9.116	3.149	7.281	1.090	10.762	180	827	281	2.865	—	—	1.581	11.858
1916	79.512	90	20.443	112	11.500	3.285	8.448	1.024	11.978	242	855	619	2.964	—	—	2.316	15.521
1917	277.900	90	20.943	101	10.519	4.182	21.742	1.031	16.119	308	1.059	1.133	3.667	—	—	9.333	34.658
1918	60.220	96	22.042	10	94	—	1.325	—	975	5.708	106	556	8	1.846	—	27.453	—
1919	153.466	89	23.954	9	95	2.985	6.718	26.559	1.178	36.403	54	1.117	1.075	3.724	—	9.364	—
1920	1.653.175	885	25.550	121	1.483	130.868	43.982	46.924	1.142	126.319	143	3.940	6.392	41.494	115.331	164.402	—
1921	1.107.953	885	62.277	222	1.626	130.355	70.182	49.105	1.102	97.429	8	4.732	6.478	63.045	289.638	56.383	0.4
1922	1.764.026	885	210.620	234	2.138	179.465	24.061	—	1.014	92.833	1.5	4.515	12.414	59.933	466.054	707.508	12

1) Az 1873. év adatai csak a balparti kerületekre (Pest) vonatkoznak. — 2) A törvényen kívüli állapot folytán az adó kivető bizottságok működésüket beszüntették; innen az összegekben mutatkozó nagy eltérések.

Steuern.

Bemessung der directen Staats- und Communalsteuern.

Állami adók				b) Községi adók — Communalsteuern										Év Jahr				
Ebből — Hievon				E b b ö l — H i e v o n														
Hadmérséjé adó Kriegsgewinnsteuer	Fióközlétek községi adója Nach Geschäftsjahren	Lőgyveradó Waffensteuer	Fényüzési adó Luxussteuer	Bélyegilleték és cégbejegyzések után Stempelgebühren	Kivett községi adók mindössze Insgesamt bemessene Communalsteuern	Földadó — Grundsteuer	Házbradó — Haussteuer	Kereseti adó Erwerbssteuer				Részvényársaságok adója Steuern von Action-Gesellschaften	Tőkekamat- és járadékadó Capital-u. Rentensteuer	Házberkrajcár, személfelhor- dási díj Hauszinkreuzer	Utólagos adókievítés Nachträgliche Steuer- schrübungen	Telekértékadó Grundwertsteuer	Hegyvámilleték Bergebühren	Fióközlétek községi adója Nach Geschäftsjahren
								I.	II.	III.	IV.							
								osztályú — Classe										
—	—	—	—	—	4.142	10	1.709	200	—	1.202	—	—	1.000	21	—	—	—	1)
—	—	—	—	—	5.422	36	2.276	262	—	1.228	—	—	1.326	274	—	—	20	1874
—	—	4 130	—	—	5.442	36	2.190	290	—	826	462	118	1.304	196	—	—	20	1875
—	—	2 126	—	—	5.246	36	2.108	170	—	760	280	216	1.516	140	—	—	20	1876
—	—	2 116	—	—	5.072	44	2.080	174	—	792	222	198	1.448	94	—	—	20	1877
—	—	2 100	—	—	5.024	44	1.976	176	—	840	220	188	1.376	178	—	—	26	1878
—	—	— 90	—	—	5.098	44	1.916	164	—	828	316	224	1.356	228	—	—	22	1879
—	—	2 2	10	—	4.932	44	1.804	142	—	890	426	146	1.288	128	—	—	22	42 1880
—	—	2 —	2	—	4.956	44	1.834	156	—	912	372	112	1.294	160	—	—	20	52 1881
—	—	2 2	6	—	5.060	44	1.886	150	—	924	382	134	1.276	80	—	—	22	162 1882
—	—	2 —	6	—	5.084	44	1.938	88	—	956	404	134	1.354	92	—	—	22	52 1883
—	—	— —	10	—	5.232	38	1.960	104	—	998	430	114	1.484	52	—	—	—	52 1884
—	—	— —	—	—	5.212	36	1.862	116	—	982	416	102	1.546	96	—	—	—	56 1885
—	—	— —	—	—	5.294	38	1.916	138	—	982	394	94	1.596	70	—	—	—	66 1886
—	—	— —	—	—	5.918	36	2.166	126	—	982	376	106	1.834	78	—	—	—	84 1887
—	—	— —	—	—	5.998	34	2.240	132	—	966	358	100	1.902	78	—	—	—	74 1888
—	—	— —	—	—	6.320	34	2.300	128	—	1.000	356	110	1.972	116	—	—	—	198 1889
—	—	— —	—	—	6.456	34	2.356	130	—	1.048	524	76	2.016	60	—	—	—	90 1890
—	—	— —	—	—	6.722	34	2.424	192	—	1.112	144	448	86	2.096	82	—	—	104 1891
—	—	— —	—	—	6.950	32	2.492	210	—	1.090	176	484	114	2.166	82	—	—	104 1892
—	—	— —	—	—	7.588	26	2.638	218	—	1.250	182	630	94	2.330	114	—	—	106 1893
—	—	— —	—	—	7.940	24	2.762	220	—	1.226	200	730	130	2.420	108	—	—	120 1894
—	—	— —	—	—	8.394	24	2.924	220	—	1.248	196	802	110	2.558	180	—	—	132 1895
—	—	— —	—	—	9.580	24	3.306	202	—	1.456	246	1.070	122	2.912	124	—	—	118 1896
—	—	— 1	—	—	10.254	27	3.580	243	—	1.385	225	1.097	122	3.185	262	—	—	128 1897
—	—	— 1	—	—	10.777	27	3.858	219	—	1.411	269	865	125	3.468	410	—	—	125 1898
—	—	— —	—	—	11.372	27	4.211	133	—	1.582	265	925	143	3.742	216	—	—	128 1899
—	—	— —	—	—	11.566	26	4.391	108	—	1.608	277	879	159	3.846	146	—	—	126 1900
—	—	— —	—	—	11.800	26	4.407	98	—	1.539	305	953	169	3.900	267	—	—	136 1901
—	—	— —	—	—	11.488	26	4.153	114	—	1.564	321	903	210	3.681	377	—	—	139 1902
—	—	— —	—	—	10.007	26	4.148	105	—	1.200	325	16	177	3.669	270	—	—	71 1903
—	—	— —	—	—	12.375	26	4.170	154	—	1.866	336	1.513	171	3.689	228	—	—	222 1904
—	—	— —	—	—	8.761	26	4.245	97	—	6	349	1	119	3.732	111	—	—	75 1905
—	—	— —	—	—	14.193	26	4.370	175	—	3.186	378	1.580	200	3.817	164	—	—	297 1906
—	—	— 1	—	—	12.228	26	4.474	137	—	1.679	435	1.027	151	3.872	232	—	—	195 1907
—	—	— —	—	—	16.076	35	6.680	174	—	2.276	592	1.448	172	4.368	155	—	—	176 1908
—	—	— —	—	—	16.732	35	6.815	127	60	2.295	650	1.562	215	4.454	268	—	—	251 1909
—	—	— —	—	—	17.713	38	7.093	162	40	2.396	690	1.573	255	5.017	167	—	—	282 1910
—	—	— —	—	—	19.787	38	8.027	134	42	2.830	796	1.703	302	5.615	193	—	—	107 1911
—	—	— —	—	—	22.491	39	9.092	141	42	3.063	957	1.980	324	6.306	226	—	—	321 1912
—	—	390	—	—	24.419	30	10.148	151	43	2.941	1.008	2.400	336	6.975	271	—	—	116 1913
—	—	— —	—	—	25.458	30	10.311	75	36	3.115	1.043	2.377	332	7.204	804	—	—	331 1914
—	—	— —	—	—	25.307	30	10.624	63	33	2.985	983	2.355	360	7.321	444	—	—	109 1915
—	—	— —	—	—	26.525	30	10.600	58	38	3.765	1.027	2.549	338	7.138	731	—	—	251 1916
152.910	—	— —	—	—	32.547	30	10.797	54	34	3.449	1.317	7.150	340	7.236	2.111	—	—	29 1917
—	—	— —	—	—	25.114	36	13.345	163	59	—	525	—	355	7.531	3.100	—	—	— 1918
40.142	—	— —	—	—	56.400	40	16.485	197	65	1.163	2.727	10.316	503	8.022	757	16.084	—	41 1919
944.199	—	— —	—	—	200.670	531	22.904	352	900	72.092	24.464	23.901	635	29.127	8.317	17.132	—	315 1920
274.468	—	18	—	—	284.590	531	37.490	254	982	78.309	41.540	29.463	660	47.447	31.366	16.548	—	— 1921
2.319	—	19	—	—	300.377	531	55.557	309	1.290	107.734	14.436	—	608	70.608	49.168	—	—	137 1922

ezer korona — tausend Kronen

1)

1873

1874

1875

1876

1877

1878

1879

1880

1881

1882

1883

1884

1885

1886

1887

1888

1889

1890

1891

1892

1893

1894

1895

1896

1897

1898

1899

1900

1901

1902

1903

1904

1905

1906

1907

1908

1909

1910

1911

1912

1913

1914

1915

1916

1917

1918

1919

1920

1921

1922

1) Die Angaben des Jahres 1873 beziehen sich nur auf die Bezirke am linken Ufer (Pest). — 2) Die Steuerbemessungscommissionen stellten ihre Tätigkeit infolge des aussergesetzlichen Zustandes ein; daher die grossen Schwankungen in den Steuersummen.

64. Házbérjövedelem. Fejenkénti adóteher. — Hauszinsértrágniss. Steuerlast pro Kopf.

Év Jahr	A megadóztatott házak száma Anzahl der besteuerten Häuser	Házbérjövedelem Hauszinsértrágniss			Ebből esik ¹⁾ Hievon entfallen ¹⁾		1 ház átlagos bérjövedelem Durchschnittl. Hauszins- ertrágniss eines Hauses			Ezer K házbérjövede- lemre jut házbéradó Auf 1000 K Hauszins- ertrágniss entfällt Hauszinssteuer	A kivettett egyenes adókból 1 lakóra jut Von den bemessenen directen Steuern entfallen pro Kopf			
		adó- köteles steuer- pflichti- ger	adó- mentes steuer- freier	összesen zusammen	a jobb- partra auf das rechte Ufer	a bal- partra auf das linke Ufer	a jobb- am rechten	a bal- am linken	átlá- lában über- haupt		állami Staats-	községi Communal-	együtt zusammen	
														házak után — Häuser
		ezer korona — 1000 Kronen					korona — Kronen				K	korona — Kronen		
1873 ²⁾	5.644			33.342		33.342		5.907	234.2			37.10	14.04	51.14
1874	9.808			45.108	5.494	39.424	1.360	6.832	223.7			46.86	18.72	65.58
1875	9.848			42.710	4.744	37.210	1.185	6.368	225.5			46.62	17.98	64.60
1876	9.745			44.214	5.266	35.658	1.297	6.274	210.4			45.14	16.62	61.76
1877	9.996			41.248	5.188	34.896	1.264	5.922	219.2			41.78	15.42	57.20
1878	10.249			38.896	4.982	33.816	1.202	5.541	210.1			40.14	14.68	54.82
1879	11.899			35.124	4.886	32.598	1.110	4.346	221.6			41.06	14.36	55.42
1880	10.615			36.392	4.768	32.318	1.121	5.079	210.5			39.68	13.46	53.14
1881	10.728			36.838	4.806	32.536	1.170	4.912	211.9			39.36	13.14	52.50
1882	10.611			37.744	4.730	33.318	1.146	5.136	209.7			37.12	12.96	50.08
1883	10.557			38.476	4.798	34.576	1.070	5.352	211.7			36.44	12.58	49.02
1884	10.777			43.586	5.048	39.820	1.184	5.806	184.9			37.66	12.54	50.20
1885	10.820			44.558	5.368	39.008	1.264	5.932	186.2			37.00	12.10	49.10
1886	10.868			44.948	5.238	40.598	1.228	6.148	190.4			36.64	11.94	48.58
1887	10.972			50.764	5.878	46.266	1.386	6.866	193.7			39.50	12.96	52.46
1888	10.972			54.146	6.066	48.550	1.432	7.206	188.6			38.52	12.76	51.28
1889	11.237			57.392	6.184	50.304	1.424	7.294	186.5			38.42	13.08	51.50
1890	11.663	38.774	19.498	58.272	6.548	51.424	1.450	7.190	187.3			39.66	12.92	52.58
1891	12.086	39.722	20.042	59.764	6.658	53.058	1.454	7.066	185.4			39.94	13.10	53.04
1892	12.620	38.879	22.758	61.637	6.614	55.340	1.348	7.174	183.1			39.78	13.20	52.98
1893	12.661	37.599	29.408	67.007	6.774	59.128	1.484	7.300	173.5			42.26	14.08	56.34
1894	13.018	38.270	31.721	69.991	6.788	62.028	1.436	7.478	167.9			42.64	14.36	57.00
1895	13.505	38.853	35.164	74.017	6.920	64.686	1.418	7.522	163.4			40.26	13.82	54.08
1896	13.987	42.555	41.096	83.651	7.986	74.726	1.548	8.432	160.4			44.18	15.21	59.39
1897	15.356	42.441	47.090	89.531	8.389	79.782	1.525	8.096	154.2			43.19	15.72	58.91
1898	15.397	42.588	54.102	96.690	8.574	83.842	1.561	8.463	148.3			41.06	15.97	57.03
1899	15.525	44.275	57.680	101.955	9.805	93.558	1.779	9.340	146.5			42.36	16.31	58.67
1900	15.610	44.837	59.864	104.701	10.951	97.819	2.014	9.617	144.6			40.98	16.07	57.05
1901	14.949	46.715	60.600	107.315	11.349	100.271	2.073	10.584	145.1			40.64	15.84	56.48
1902	15.266	46.826	54.180	101.006	10.958	93.738	1.925	9.797	149.3			40.08	14.96	55.04
1903	15.100	49.360	53.352	102.712	11.147	94.815	1.989	9.985	151.5	3)	28.91	12.66	3)	41.57
1904	15.151	52.005	52.851	104.856	11.321	95.133	2.081	9.797	153.6			45.42	15.21	60.63
1905	15.211	53.801	52.846	106.647	9.479	76.822	1.728	7.898	155.5	3)	21.59	11.22	3)	32.81
1906	15.111	56.477	52.921	109.398	9.578	77.755	1.746	8.083	158.6			58.40	17.92	76.32
1907	15.533	59.801	51.210	111.011	9.923	79.545	1.762	8.031	162.6			43.31	15.23	58.54
1908	15.708	68.927	56.832	125.759	11.628	88.942	2.010	8.960	176.3			46.29	19.77	66.06
1909	15.910	73.073	54.871	127.944	15.184	112.459	2.580	11.218	180.3			46.70	19.66	66.36
1910	16.001	85.250	59.873	145.123	18.082	126.551	3.025	12.626	170.2			47.27	20.34	67.61
1911	16.333	95.214	67.203	162.417	22.071	137.070	3.615	13.401	170.5			51.24	22.22	73.46
1912	16.620	103.687	76.825	180.512	25.558	150.503	4.073	14.548	169.6			56.46	24.69	81.15
1913	17.257	118.114	78.86 ⁴⁾	196.982	28.337	168.645	4.326	15.749	174.5			58.95	26.06	85.01
1914	17.768	115.117	91.866	206.983	30.251	176.732	4.581	15.829	178.1			61.18	26.53	87.71
1915	18.048	119.760	92.301	212.061	31.946	180.115	4.686	16.035	179.9			71.38	25.93	97.31
1916	18.119	134.519	76.007	210.526	32.404	178.122	4.744	15.778	181.3			80.57	26.88	107.45
1917	18.108	137.694	75.719	213.413	32.945	180.468	4.856	15.936	182.6			281.01	26.82	307.83
1918	18.215	144.313	77.802	222.115	34.061	188.054	4.978	16.535	193.4			61.94	25.83	87.77
1919	18.199	156.013	80.596	236.609	35.849	200.760	5.262	17.629	204.8			160.63	42.19	202.82
1920	18.435	166.355	79.880	246.244	36.775	209.469	5.277	18.267	291.8			1.761.39	195.55	1.956.94
1921	18.512	281.123	119.717	400.840	53.457	347.383	7.643	30.160	216.53			1.186.25	304.92	1.491.17
1922	17.864	430.024	163.029	593.053	78.126	514.926	11.273	47.092	288.25			1.877.57	319.49	2.197.06

1) A pótkivetések és törlések figyelembevétel nélkül.

2) Ez év adatai csak a balparti kerületekre (Pest) vonatkoznak.

3) Lásd a 3) jegyzetet a 78. oldalon.

4) Az adóköteles házak házbéradója után számítva.

5) Ohne Einbeziehung der nachträglichen Steuerbemessungen und Löschungen.

6) Die Angaben dieses Jahres beziehen sich nur auf die Bezirke des linken Donaufers (Pest).

7) Siehe Fussnote 3) auf Seite 79.

8) Berechnet aus der Hauszinssteuer dem steuerpflichtigen Häuser.

X. Építkezések. — Bautätigkeit.

65. Építkezések és lebontások főáttekintése. — Hauptübersicht der Bauten und Demolierungen.

Év Jahr	Kiadott építési engedélyek száma Ertheilte Bauglizenzen					Befejezett építkezések — Vollendete Bauten															Lebontások Demolierungen	
	Új lakóházakra Neue Wohnhäuser	Új egyéb épületekre Sonst. Neubauten	Ráépít., told., átalak. Auf-, Zu- u. Umbaut.	Összesen Zusammen	I. Lakóházak Wohnhäuser					II. Egyéb épületek Sonstige Gebäude					III. Összes épületek Zusammen					Házak Häuser	Szónak Zimmer	
					Új építés Neubauten	Ráépítés Aufbauten	Toldalék Zubauten	Átalakítás Umbauten	Összesen Zusammen	Új építés Neubauten	Ráépítés Aufbauten	Toldalék Zubauten	Átalakítás Umbauten	Összesen Zusammen	Új építés Neubauten	Ráépítés Aufbauten	Toldalék Zubauten	Átalakítás Umbauten	Összesen Zusammen			
1873 ¹⁾					215	21	193	22	451	45	3	48	—	96	260	24	241	22	547	41	458	
1874	152	—	96	248	131	5	108	7	251	26	1	81	17	125	157	6	189	24	376	121	1.617	
1875	195	—	253	448	87	11	74	7	179	54	1	9	5	69	141	12	83	12	248	15	125	
1876	126	—	125	251	124	10	91	—	225	69	—	35	3	107	193	10	126	3	332	33	426	
1877	107	—	156	263	75	5	67	6	153	61	1	12	10	84	136	6	79	16	237	21	512	
1878	113	—	138	251	73	5	80	17	175	38	—	3	1	42	111	5	83	18	217	6	171	
1879	118	—	162	280	53	2	63	6	124	47	2	21	2	72	100	4	84	8	196	6	198	
1880	157	—	217	374	83	5	66	5	159	47	3	18	5	73	130	8	84	10	232	9	94	
1881	150	—	227	377	98	8	51	3	160	64	3	30	2	99	162	11	81	5	259	11	141	
1882	205	—	271	476	121	9	93	9	232	59	6	30	1	96	180	15	123	10	328	22	124	
1883	284	—	352	636	189	11	146	8	354	66	2	27	2	97	255	13	173	10	451	15	226	
1884	311	—	479	790	202	17	190	11	420	95	1	10	—	106	297	18	200	11	526	21	227	
1885	381	—	454	835	222	14	177	31	444	150	2	34	3	189	372	16	211	34	633	17	201	
1886	516	—	444	960	371	17	186	36	610	165	2	39	38	244	536	19	225	74	854	40	250	
1887	490	—	498	988	423	16	188	37	664	236	—	37	23	296	659	16	225	60	960	36	563	
1888	434	—	575	1.009	345	12	195	44	596	153	2	56	22	233	498	14	251	66	829	50	393	
1889	488	—	614	1.102	315	12	154	24	505	150	2	48	23	223	465	14	202	47	728	42	324	
1890	491	—	754	1.245	278	15	159	32	484	183	3	31	7	224	461	18	190	39	708	51	439	
1891	497	—	784	1.281	305	32	171	36	544	126	5	30	12	173	431	37	201	48	717	39	289	
1892	535	—	787	1.322	318	16	151	42	527	174	4	48	16	242	492	20	199	58	769	35	373	
1893	669	—	945	1.614	474	20	176	51	721	264	4	52	14	334	738	24	228	65	1.055	58	810	
1894	676	—	1.025	1.701	459	16	124	38	637	179	5	37	9	230	638	21	161	47	867	87	930	
1895	855	—	1.325	2.180	444	18	159	23	644	151	8	34	9	202	595	26	193	32	846	106	1.198	
1896	683	—	1.187	1.870	581	11	160	20	772	193	4	21	5	223	774	15	181	25	995	176	1.947	
1897	920	—	1.268	2.188	652	25	148	31	856	211	3	42	5	261	863	28	190	36	1.117	278	3.704	
1898	771	—	1.523	2.294	622	15	143	45	825	220	2	49	13	284	842	17	192	58	1.109	240	2.781	
1899	452	—	1.483	1.935	537	15	126	48	726	221	4	64	13	302	758	19	190	61	1.028	142	2.013	
1900	233	—	1.147	1.380	277	5	123	80	485	225	5	47	15	292	502	10	170	95	777	89	1.517	
1901	232	—	1.449	1.681	169	12	131	86	398	199	3	66	21	289	368	15	197	107	687	67	913	
1902	155	18	1.553	1.726	134	6	113	97	350	163	2	51	21	237	297	8	164	118	587	73	642	
1903	193	9	1.655	1.857	149	9	136	101	395	138	4	50	19	211	287	13	186	120	606	126	1.165	
1904	202	30	1.596	1.828	187	13	118	91	409	140	2	68	16	226	327	15	186	107	635	113	938	
1905	281	6	1.518	1.805	205	8	126	88	427	163	3	55	17	238	368	11	181	105	665	127	1.221	
1906	279	12	1.962	2.253	236	28	130	103	497	136	5	75	17	233	372	33	205	120	730	122	1.310	
1907	255	234	2.096	2.585	252	14	143	79	488	164	10	77	36	287	416	24	220	115	775	64	738	
1908	371	460	2.102	2.933	250	11	150	67	478	195	5	106	26	332	445	16	256	93	810	50	395	
1909	723	586	2.380	3.689	392	10	171	72	645	279	7	104	20	410	671	17	275	92	1.055	142	1.999	
1910	989	686	2.856	4.531	567	10	221	36	834	272	7	76	9	364	839	17	297	45	1.198	203	3.582	
1911	848	836	982	2.666	676	15	195	29	915	282	9	83	8	382	958	24	278	37	1.297	255	3.828	
1912	546	477	1.037	2.060	623	12	191	68	894	306	10	92	23	431	929	22	283	91	1.325	120	2.164	
1913	414	59	1.122	1.595	374	10	100	46	530	145	12	378	63	598	519	22	478	109	1.128	260	1.190	
1914	382	55	830	1.267	303	10	120	40	473	67	3	189	36	295	370	13	309	76	768	131	1.325	
1915	34	56	587	677	144	9	35	27	215	23	3	143	29	198	167	12	178	56	413	25	161	
1916	29	26	544	599	45	1	31	37	114	27	2	125	30	184	72	3	156	67	298	50	1.265	
1917	48	18	508	574	29	2	15	17	63	18	2	84	21	125	47	4	99	38	188	19	54	
1918	47	15	633	695	73	2	16	23	114	18	—	82	13	113	91	2	98	36	227	21	62	
1919	33	13	300	346	8	—	13	6	27	26	4	11	4	45	34	4	24	10	72	7	5	
1920	96	20	588	704	26	1	9	16	52	67	3	15	29	114	93	4	24	45	166	15	41	
1921	61	40	967	1.068	60	4	13	20	97	49	1	86	52	188	109	5	99	72	285	25	72	
1922	268	62	1.073	1.403	42	11	29	25	107	42	5	123	43	213	84	16	152	68	320	37	24	
1923	432	243	1.168	1.843	151	37	101	101	390	61	27	215	45	348	212	64	316	146	738	44	76	

¹⁾ Ezen év adatai csak a balparti kerületekre (Pestre) vonatkoznak.

¹⁾ Die Angaben dieses Jahres beziehen sich nur auf die Bezirke am linken Donauufer (Pest).

66. Az új épületek rendeltetésük szerint. — Neue Gebäude nach deren Bestimmung.

Év — Jahr	2. Egyéb épületek — Sonstige Gebäude ²⁾																	Mindössze Übershaupt	Nyaralók Villen	
	Lakóházak i. Wohnhäuser	Hivatal, iroda Ämter, Kanzleien	Iskola — Schulen	Templom, kolostor Kirchen, Klöster	Kórház — Spitälér	Kaszárnya, katonai épületek Militärgebäude	Vasúti épületek Eisenbahngebäude	Gyári épületek Fabriken	Raktár — Magazine	Műhely Werkstätten	Gazd. épületek Wirtschaftsgebäude	Szén és fészér Steinern	Istálló Stallungen	Kamara Kammern	Kerti ház Lusthäuschen	Órház Wächterhäuser	Egyéb Sonstige			Együtt ³⁾ Zusammen ³⁾
1873 ¹⁾	215	1	1	1	—	—	—	10	24	11	—	4	13	—	—	1	30	96	311	31
1874	131	2	2	—	—	—	—	2	7	12	1	9	34	—	3	2	51	125	256	19
1875	87	—	3	—	—	—	—	4	—	—	—	—	5	—	—	2	20	36	123	18
1876	124	4	4	—	—	—	1	1	3	8	3	2	7	—	—	2	27	62	186	7
1877	75	—	4	—	1	—	—	3	4	4	6	1	10	—	—	4	11	48	123	13
1878	73	2	—	—	—	—	1	—	4	7	1	10	—	—	—	2	7	34	107	4
1879	53	—	—	—	1	—	—	1	5	6	—	1	6	—	—	4	7	31	84	16
1880	83	—	1	—	—	—	—	2	3	8	2	1	9	—	—	2	6	34	117	13
1881	101	—	1	1	—	—	—	1	7	8	4	2	4	—	—	1	10	39	140	25
1882	119	—	2	—	—	—	—	4	10	6	2	1	7	—	—	1	7	40	159	19
1883	190	—	3	—	1	2	—	6	9	8	1	1	11	—	1	1	7	51	241	15
1884	200	—	5	—	3	1	1	9	1	8	5	4	6	—	—	5	21	69	269	26
1885	222	5	3	—	1	1	1	2	16	16	1	4	15	2	—	3	44	114	336	36
1886	371	10	2	—	—	1	1	6	18	19	2	11	23	—	1	2	38	134	505	31
1887	423	3	2	1	2	2	1	2	27	17	1	29	23	11	13	4	75	213	636	23
1888	345	—	5	1	—	1	—	6	21	7	1	9	23	6	4	3	40	127	472	26
1889	315	2	2	—	1	2	—	4	18	10	3	9	13	3	5	11	44	127	442	23
1890	278	2	2	—	—	—	2	3	5	7	2	17	11	2	12	4	85	154	432	29
1891	305	1	—	—	—	1	1	10	8	9	3	9	12	4	—	5	34	97	402	29
1892	318	8	3	2	—	—	1	7	13	23	5	29	13	5	4	1	42	156	474	18
1893	474	3	6	2	2	2	2	9	21	28	9	12	30	8	1	1	69	205	679	59
1894	459	6	5	1	2	1	—	5	23	17	1	4	28	2	1	5	52	153	612	26
1895	444	1	4	1	—	3	—	12	17	19	3	11	17	3	4	4	52	151	595	
1896	581	6	4	2	—	4	6	5	16	26	3	10	37	2	2	2	68	193	774	
1897	652	9	13	—	3	9	7	9	24	27	3	15	26	6	4	9	47	211	863	
1898	622	14	9	—	2	3	3	5	14	21	6	25	37	15	4	11	51	220	842	
1899	537	8	8	1	4	6	1	12	15	27	6	23	31	4	11	5	59	221	758	
1900	277	8	5	1	—	1	9	13	21	23	6	35	33	17	10	13	30	225	502	
1901	169	—	3	2	—	2	1	17	17	29	3	39	21	23	10	12	20	199	368	
1902	134	5	7	—	—	1	4	11	18	20	1	26	18	12	9	5	26	163	297	
1903	149	7	2	2	1	2	1	8	16	10	1	22	15	18	11	4	18	138	287	
1904	187	5	7	—	2	1	6	16	15	18	1	17	14	8	6	1	23	140	327	
1905	205	6	3	1	3	2	5	28	33	15	1	15	14	7	5	7	18	163	368	
1906	236	2	2	1	1	—	2	20	13	14	—	24	13	9	5	7	23	136	372	
1907	252	8	2	1	1	—	1	32	23	25	1	15	16	7	4	6	22	164	416	
1908	250	8	2	2	—	1	20	19	32	16	1	27	16	6	9	9	27	195	445	
1909	392	18	4	2	—	—	—	25	24	31	5	33	15	14	1	16	91	279	671	
1910	567	20	9	—	1	1	—	16	46	41	7	56	24	—	13	17	21	272	839	
1911	676	22	14	—	4	1	3	20	37	43	2	48	43	3	14	10	18	282	958	
1912	623	23	9	1	5	—	2	39	56	33	6	41	31	1	18	13	28	306	929	
1913	374	8	15	2	1	—	1	17	15	5	5	10	3	5	3	12	43	145	519	
1914	303	6	7	—	2	—	—	12	6	4	4	1	—	—	3	4	18	67	370	
1915	144	2	4	1	4	—	—	3	1	—	—	1	—	—	2	—	5	23	167	
1916	45	2	—	—	1	—	—	3	5	1	6	1	1	—	—	—	7	27	72	
1917	29	—	7	1	—	1	—	2	1	2	—	—	1	—	—	—	3	18	47	
1918	73	1	2	—	—	—	—	6	4	—	—	—	—	—	1	1	3	18	91	
1919	8	—	3	—	—	—	—	1	2	6	2	1	2	5	3	—	1	26	34	
1920	26	4	1	—	—	—	6	6	14	6	1	10	5	—	2	3	9	67	93	
1921	50	11	2	—	1	—	—	3	12	2	1	—	1	—	2	3	11	49	109	
1922	42	6	1	—	—	—	—	6	4	1	4	—	—	—	1	3	16	42	84	
1923	151	11	1	—	—	—	—	5	2	8	—	4	1	—	—	4	25	61	212	

¹⁾ Ez év adatai csak a balparti kerületekre (Pestre) vonatkoznak.
²⁾ Az „Egyéb épületek” számában 1873—1894-ig a 65. sz. táblához képest mutatkozó eltérés onnan ered, hogy itt az épített nyaralók nem soroltattak e csoportba, mint ahogy az a 64. sz. táblában történt. A nyaralók számát az utolsó rovat mutatja ki. 1895. óta a nyaralók a lakóházak között szerepelnek.

¹⁾ Die Angaben dieses Jahres beziehen sich nur auf die Bezirke am linken Donauufer (Pest).

²⁾ Die Abweichungen zwischen den hier für die Jahre 1873—1894 nachgewiesenen Zahlen der „Sonstigen Gebäude“ und den in Tab. 65 veröffentlichten Angaben rühren daher, dass die neugebauten Villen hier nicht in der Gruppe der „Sonstigen Gebäude“ nachgewiesen sind, wie dies in Tab. 64 der Fall ist. Die Villen sind in der letzten Rubrik separat nachgewiesen. Seit 1895 sind die Villen in den Summen der Wohnhäuser enthalten.

A lakóházak között vannak kimutatva.
Sind unter den Wohnhäusern nachgewiesen.

67. Új lakóházépítkezések kerületek szerint. — Neugebaute Wohnhäuser nach Bezirken.

Év — Jahr	I.	II.	III.	Külfeltek ²⁾ Extravillan ²⁾	Jobbpart Rechtes Ufer	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X. és kül- feltek ²⁾ Extra- villan ²⁾	Balpart Linkes Ufer	Budapest	Ebből külfeltek Hievon Extravillan			
															kerület — Bezirk	kerület — Bezirk	Jobbpart Rechtes Ufer	Balpart Linkes Ufer
1873 ¹⁾					10	16	75					51	215			51		
1874	1	2	1	4	8	15	3	30	25	30	4	16	123	131	4	16		
1875	3	7	4	4	18	2	5	13	15	20	3	11	69	87	4	11		
1876	3	7	3	2	15	11	6	31	27	20	11	3	109	124	2	3		
1877	1	3	1	3	8	11	4	14	4	15	1	18	67	75	3	18		
1878	4	3	3	2	12	1	1	17	5	19	1	17	61	73	2	17		
1879	6	2	2	1	11	1	2	9	6	8	3	13	42	53	1	13		
1880	2	3	2	—	7	—	2	23	2	25	5	19	76	83	—	19		
1881	1	5	1	1	8	1	2	35	18	12	10	12	90	98	1	12		
1882	5	3	3	8	19	1	3	33	14	24	5	22	102	121	8	22		
1883	4	8	7	6	25	1	2	45	19	23	18	56	164	189	6	56		
1884	3	6	3	9	21	3	2	44	42	32	14	44	181	202	9	44		
1885	13	6	16	4	39	3	7	44	35	29	14	51	183	222	4	51		
1886	14	11	15	13	53	2	7	54	62	57	14	122	318	371	13	122		
1887	17	25	7	17	66	8	18	68	60	47	18	138	357	423	17	138		
1888	10	23	7	21	61	6	7	42	51	58	22	98	284	345	21	98		
1889	12	7	12	33	64	2	12	35	49	44	15	94	251	315	33	94		
1890	9	10	21	53	93	5	5	17	19	43	26	70	185	278	53	70		
1891	9	9	17	11	46	3	9	59	57	34	20	77	259	305	11	77		
1892	5	6	12	30	53	2	12	47	59	40	14	91	265	318	30	91		
1893	28	7	20	65	120	5	7	82	72	50	22	116	354	474	65	116		
1894	35	12	10	44	101	4	10	45	62	62	18	157	358	459	44	157		
1895	20	6	11	85	122	4	9	40	64	40	31	134	322	444	85	134		
1896	31	10	13	75	129	11	18	55	78	40	39	211	452	581	75	211		
1897	13	11	15	99	138	8	20	53	78	88	42	225	514	652	99	225		
1898	31	19	32	94	176	16	14	58	62	88	46	162	446	622	94	162		
1899	26	50	18	109	203	9	25	44	63	65	21	107	334	537	109	107		
1900	13	11	23	54	101	12	11	15	34	25	14	65	176	277	54	65		
1901	9	4	12	53	78	3	19	5	7	13	7	37	91	169	53	37		
1902	27	14	15	3)	56	5	9	21	26	3	7	7	78	134	39	38		
1903	44	21	17	—	82	5	4	16	23	4	7	8	67	149	55	29		
1904	56	16	16	—	88	3	8	23	25	16	9	15	99	187	54	34		
1905	50	23	15	—	88	7	8	27	32	16	6	21	117	205	57	50		
1906	45	26	19	—	90	5	11	28	44	17	20	21	146	236	56	63		
1907	68	20	36	—	124	—	6	33	46	18	7	18	128	252	96	71		
1908	63	22	50	—	135	6	4	24	33	9	8	31	115	250	114	67		
1909	128	35	55	—	218	2	14	50	41	13	5	49	174	392	179	123		
1910	157	41	75	—	273	11	19	78	50	32	26	78	294	567	196	170		
1911	190	66	62	—	318	18	32	76	75	43	29	85	358	676	207	200		
1912	139	45	68	—	252	14	36	92	97	35	28	69	371	623	177	219		
1913	118	20	48	—	186	14	10	45	36	20	11	52	188	374	111	118		
1914	67	16	86	—	169	10	16	24	26	11	3	44	134	303	110	84		
1915	39	8	13	—	60	5	10	30	14	10	4	11	84	144	30	44		
1916	12	6	8	—	26	3	1	3	2	2	1	7	19	45	13	10		
1917	6	3	2	—	11	—	—	14	1	—	—	3	18	29	6	17		
1918	6	1	—	—	7	1	—	59	3	1	—	2	66	73	5	64		
1919	1	2	1	—	4	—	—	—	2	—	1	1	4	8	4	4		
1920	9	1	1	—	11	—	1	3	1	1	—	9	15	26	8	13		
1921	10	3	2	—	15	—	—	41	—	—	—	4	45	60	10	45		
1922	14	4	2	—	20	—	—	9	4	1	—	8	22	42	16	21		
1923	55	26	13	—	94	—	4	12	15	1	—	25	57	151	42	51		

¹⁾ A jobbpartra (Buda, I–III. ker.) vonatkozólag ez évről adatok nincsenek.

²⁾ 1873–1901-ig a külfeltek építkezések együttesen vannak kimutatva. 1902-től kezdve az illető kerületbe beosztva. A balparton 1902-től kezdve a X. kerület külön van kimutatva, míg megelőzőleg a többi balparti kerületek külfeltekkel együtt.

³⁾ Die Angaben für die Bezirke am rechten Ufer (Ofen, I–III. Bez.) fehlen für 1873.

⁴⁾ 1873–1901 sind die in den Extravillanteilen aufgeführten Bauten in einer Summe nachgewiesen, von 1902 angefangen aber den betreffenden Stadtbezirken zugeteilt. Am linken Ufer ist von 1902 an der X. Bezirk separat nachgewiesen, während er vorher mit den Extravillanteilen sämtlicher Bezirke am linken Donauufer vereint nachgewiesen wurde.

68. Új lakóházak magasság és a szobák száma szerint. — Neugebaute Wohnhäuser nach der Höhe und Zimmerzahl.

Év Jahr	Földszintes Parterre	1	2	3	4	5—	Összesen Zusammen	szobával bíró lakóházak — Zimmer enthaltende Wohnhäuser													150-nél több Mehr als 150	Összesen Zusammen			
		emeletes		Stock hoch				-5	-10	-20	-30	-40	-50	-60	-70	-80	-90	-100	-125	-150					
1873 ¹⁾	89	44	34	40	8	—	215	Adatok hiányoznak — Angaben fehlen																—	—
1874 .	53	25	18	17	18	—	131	Adatok hiányoznak — Angaben fehlen																—	—
1875 .	43	21	8	15	—	—	87	Adatok hiányoznak — Angaben fehlen																—	—
1876 .	57	10	18	34	5	—	124	Adatok hiányoznak — Angaben fehlen																—	—
1877 .	43	10	8	11	3	—	75	Adatok hiányoznak — Angaben fehlen																—	—
1878 .	57	11	3	2	—	—	73	Adatok hiányoznak — Angaben fehlen																—	—
1879 .	37	6	5	5	—	—	53	Adatok hiányoznak — Angaben fehlen																—	—
1880 .	63	10	4	6	—	—	83	Adatok hiányoznak — Angaben fehlen																—	—
1881 .	62	16	9	14	—	—	101	Adatok hiányoznak — Angaben fehlen																—	—
1882 .	82	17	10	9	1	—	119	Adatok hiányoznak — Angaben fehlen																—	—
1883 .	134	23	13	20	—	—	190	Adatok hiányoznak — Angaben fehlen																—	—
1884 .	117	47	15	20	1	—	200	Adatok hiányoznak — Angaben fehlen																—	—
1885 .	133	41	28	20	—	—	222	Adatok hiányoznak — Angaben fehlen																—	—
1886 .	243	53	41	29	5	—	371	Adatok hiányoznak — Angaben fehlen																—	—
1887 .	247	71	55	43	7	—	423	Adatok hiányoznak — Angaben fehlen																—	—
1888 .	186	66	40	46	7	—	345	Adatok hiányoznak — Angaben fehlen																—	—
1889 .	181	43	37	50	4	—	315	Adatok hiányoznak — Angaben fehlen																—	—
1890 .	172	28	36	37	5	—	278	Adatok hiányoznak — Angaben fehlen																—	—
1891 .	120	53	62	68	2	—	305	112	26	34	23	23	20	23	17	12	9	8	6	2	3	318			
1892 .	138	31	58	80	11	—	318	189	46	46	36	31	41	19	24	14	10	7	9	2	—	474			
1893 .	237	53	70	105	9	—	474	186	50	41	31	36	30	22	16	20	10	3	8	3	3	459			
1894 .	234	57	61	92	15	—	459	186	50	41	31	36	30	22	16	20	10	3	8	3	3	459			
1895 .	224	56	52	97	15	—	444	159	68	29	34	31	34	25	18	17	13	8	5	2	1	444			
1896 .	255	57	74	161	34	—	581	156	96	47	42	40	41	33	34	26	27	15	16	6	2	581			
1897 .	263	61	78	221	29	—	652	166	51	55	27	49	41	51	30	24	17	13	15	3	2	544			
1898 .	226	50	83	224	39	—	622	179	56	44	76	64	56	45	35	24	13	6	16	4	4	622			
1899 .	191	40	54	213	39	—	537	159	50	37	19	56	51	36	43	33	21	16	11	4	1	537			
1900 .	116	26	35	79	21	—	277	101	26	19	20	21	26	19	11	11	9	4	2	4	4	277			
1901 .	98	15	10	26	20	—	169	83	19	11	6	12	6	5	9	3	2	2	2	4	5	169			
1902 .	80	14	6	22	12	—	134	73	16	7	5	6	4	7	2	4	3	3	2	2	—	134			
1903 .	90	15	10	20	14	—	149	79	17	12	8	8	8	4	3	5	1	—	2	1	1	149			
1904 .	100	15	14	42	16	—	187	75	29	16	13	7	10	11	12	6	2	2	2	1	1	187			
1905 .	108	28	16	34	19	—	205	85	30	25	5	12	10	7	7	11	6	1	5	1	—	205			
1906 .	101	24	16	55	40	—	236	71	33	22	13	8	15	10	18	7	10	7	10	8	4	236			
1907 .	128	30	26	48	20	—	252	88	42	25	19	14	10	8	15	6	5	7	10	—	3	252			
1908 .	153	27	12	34	24	—	250	119	44	13	11	8	4	8	13	7	4	4	10	2	3	250			
1909 .	252	46	18	44	32	—	392	212	60	29	11	9	8	10	16	12	10	5	5	4	1	392			
1910 .	292	59	39	90	87	—	567	241	63	52	18	21	13	21	20	29	14	15	29	16	15	567			
1911 .	304	85	70	97	120	—	676	232	103	58	30	30	24	24	29	28	22	25	34	15	22	676			
1912 .	317	63	39	62	142	—	623	196	128	51	16	26	14	18	11	20	17	14	29	35	48	623			
1913 .	232	48	15	23	35	21	374	188	69	28	8	14	16	14	9	5	6	6	10	1	—	374			
1914 .	166	51	10	17	32	27	303	146	53	22	6	14	7	8	9	11	5	6	3	6	7	303			
1915 .	52	25	13	15	23	16	144	42	19	19	11	8	4	12	6	7	3	4	5	2	2	144			
1916 .	24	7	3	3	2	6	45	22	4	7	—	2	3	2	1	—	2	—	2	—	—	45			
1917 .	21	5	1	1	—	1	29	21	1	5	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	29			
1918 .	59	12	1	—	—	1	73	47	13	11	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	73			
1919 .	8	—	—	—	—	—	8	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8			
1920 .	23	1	2	—	—	—	26	22	—	2	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	26			
1921 .	54	6	—	—	—	—	60	56	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	60			
1922 .	37	5	—	—	—	—	42	32	5	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	42			
1923 .	103	42	4	2	—	—	151	79	35	23	8	2	1	—	—	3	—	—	—	—	—	151			

¹⁾ Az 1873. évi adatok csak a balp. kerületekre (Pestre) vonatkoznak.

²⁾ Régebbi évekre vonatkozó adatok nincsenek.

¹⁾ Die Angaben für 1873 beziehen sich nur auf das linke Ufer (Pest).

²⁾ Für frühere Jahre keine Angaben.

70. Az építkezések által keletkezett lakások száma és nagysága és a keletkezett épületrészek.
Die durch die Bauten entstandenen Wohnungen nach ihrer Grösse und die wichtigeren Wohnpiëcen.

Év Jahr	Keletkezett lakások Entstandene Wohnungen mit							Keletkezett épületrészek — Entstandene Wohnpiëcen															
	szobával — Zimmern						Összesen ¹⁾ Zusammen	Szobák — Zimmer					Fürdőszoba Badezimmer	Konyha Küche	Étélkamra Speisekammern	Bolt Kaufläden	Műhely Werkstätten	Raktár Magazine	Mosókonyha Waschküchen	Egyéb Sonstige	Összes épület- részek Hauptsumme		
	1	2	3	4	5	6		Szoba Zimmer	Hálófülke Alcoven	Cselékszoba Dienstboten- zimmer	Előszoba Vorzimmer	Együtt Zusammen											
1873 ¹⁾							2.962	6.239	665		868	7.772		2.962	1.303	266	78	417	107	637	13.542		
1874							964	2.735	237		528	3.500		964	626	102	53	168	87	317	5.817		
1875							830	1.790	173		251	2.214		830	370	111	26	119	37	376	4.083		
1876							1.264	3.940	315		687	4.942		1.264	720	425	72	243	87	662	8.415		
1877							707	2.034	131		254	2.419		707	434	304	51	155	56	521	4.647		
1878							395	886	55		76	1.017		395	193	110	41	105	36	266	2.163		
1879							416	938	47		128	1.113		416	208	36	43	90	28	260	2.194		
1880							454	1.171	80		153	1.404		454	250	45	65	76	33	286	2.613		
1881							715	2.161	89		407	2.657		715	464	70	38	107	60	458	4.569		
1882							971	2.298	162		284	2.744		971	400	90	89	193	73	548	5.108		
1883							1.580	3.508	191		455	4.154		1.580	677	110	121	174	122	835	7.773		
1884							1.897	4.082	216		582	4.880		1.897	898	169	95	202	122	481	8.744		
1885							2.239	5.531	313		641	6.485		2.239	1.403	353	116	209	164	585	11.554		
1886							3.341	6.299	470		946	7.715		3.341	1.369	311	111	346	211	744	14.148		
1887							4.085	8.314	555		1.382	10.251		4.085	2.054	475	143	486	293	1.185	18.972		
1888							3.515	7.043	498		1.170	8.711		3.515	1.814	446	93	433	219	1.133	16.364		
1889							3.303	6.214	422		1.010	7.646		3.303	1.717	339	92	391	189	837	14.514		
1890							2.835	5.396	371		887	6.654		2.835	1.445	264	50	310	169	897	12.624		
1891							4.340	8.478	496		1.531	10.505		4.340	2.344	300	87	348	231	1.651	19.806		
1892							4.443	9.559	513		1.818	11.890		4.443	2.906	408	207	627	256	2.327	23.064		
1893							5.899	12.527	630		2.141	15.298		5.899	3.504	428	196	689	343	3.209	29.566		
1894							5.629	11.401	595		1.984	13.980		5.629	3.073	501	163	743	324	3.244	27.657		
1895							5.929	11.824	643		2.155	14.622		5.929	3.279	530	237	853	304	2.648	28.402		
1896							9.150	18.575	989		3.159	22.723		9.150	5.623	905	274	1.285	401	4.764	45.125		
1897	6.682	2.529	609	295	158	118	10.391	20.003	1.369		3.127	24.499		12.243	5.698	1.281	335	1.762	544	5.045	51.407		
1898	5.759	2.992	1.085	708	316	186	11.046	22.604	1.094		4.366	28.064		11.171	6.255	1.317	284	1.658	551	5.671	54.971		
1899	4.341	2.864	1.073	759	387	233	9.657	21.506			4.630			9.705	6.267	1.035		1.283					
1900	1.927	1.003	447	326	184	186	4.073	9.769			1.956			4.135	2.964	565		798					
1901	786	429	209	196	127	171	1.918	5.882			1.059			1.909	1.397	228		482					
1902	527	375	175	144	84	116	1.421	4.077			798			1.403	1.120	160		459					
1903	612	259	144	184	96	92	1.387	4.092			796			1.399	1.062	188		938					
1904	674	559	277	215	146	127	1.998	5.518			1.337			1.969	1.661	216		522					
1905	691	557	242	260	165	138	2.053	6.844			1.344			2.052	1.783	253		705					
1906	952	1.045	584	399	241	188	3.409	9.902			2.342			3.443	2.850	342		658					
1907	1.058	899	396	331	227	168	3.079	8.569			1.852			3.022	2.515	229		833					
1908	958	549	423	282	164	112	2.488	6.480			1.570			2.528	2.164	220		1.057					
1909	2.042	1.058	590	352	224	101	4.367	11.635			1.457			4.324	3.940	308		1.144					
1910	2.712	2.308	1.262	911	397	317	7.907	21.881			5.318			8.251	7.214	739		1.621					
1911	3.281	2.735	1.560	1.310	576	503	9.965	28.129			4.690			9.731	8.376	1.040		2.183					
1912	3.045	2.624	1.442	1.308	584	443	9.446	28.062			4.907			9.181	8.331	1.040		2.184					
1913	1.692	809	496	339	260	149	3.745	9.407			1.188	1.309	2.293	13.127	2.099	3.599	3.169	485	488	1.409	4136	3193	1.108
1914	865	990	660	451	172	167	3.305	9.174			278	1.552	2.828	13.832	2.512	3.479	3.173	459	483	1.048	3295	693	31.008
1915	938	520	345	245	152	84	2.284	5.305			112	1.046	1.606	8.069	1.408	2.322	1.918	459	154	543	228	2.943	17.815
1916	101	101	100	27	25	37	391	1.215	14	269	412	1.910	298	445	428	51	120	229	61	804	4.346		
1917	87	19	12	21	5	8	152	801	5	69	137	1.012	138	200	146	45	54	126	47	603	2.371		
1918	376	18	5	14	7	15	435	1.124	13	105	256	1.498	185	480	352	58	62	117	38	925	3.715		
1919	6	1	1	2	—	—	10	159	4	9	33	205	19	24	24	2	17	36	8	372	707		
1920	35	94	15	1	1	—	146	1.019	7	27	173	1.226	32	188	164	40	45	129	19	714	2.557		
1921	50	68	16	7	5	3	149	378	—	27	112	517	44	141	119	37	68	100	20	525	1.571		
1922	156	31	19	7	12	9	234	656	3	31	111	801	61	183	139	69	92	189	26	2.082	3.642		
1923	618	334	108	47	37	49	1.193	2.741	22	184	519	3.466	296	1.197	1.144	123	217	400	126	3.440	10.409		

¹⁾ Ezen év adatai csak a balparti kerületekre (Pest) vonatkoznak.

²⁾ 1873–1896-ig a lakások számának alapjául a keletkezett konyhák száma vëtetett.

¹⁾ Die Angaben dieses Jahres beziehen sich nur auf die Bezirke am linken Donauufer (Pest).

²⁾ Für die Jahre 1873–1896 wurde die Anzahl der Wohnungen auf Grund der Anzahl der neuentstandenen Küchen festgesetzt.

71. Az építkezések által beépített terület. Építési költség. — Durch die Bautätigkeit verbaute Fläche. Baukosten.

Év Jahr	Beépített terület — Verbaute Grundfläche					Építési költség (a telek értéke nélkül) Baukosten (ohne Grundwert)				
	Új Mit neuen	Toldalék- Mit Zubauten von	Összesen Zusammen mit	Egyéb épületekkel Mit sonst- igen Bauten	Mindössze Insgesamt	Új lakó- házak Neue Wohn- häuser	Toldalék, ráépítés, átalakítás Zu-, Auf- u. Umbauten	Összes lakóházak Wohnhäuser zusammen	Egyéb épületek Sonstige Gebäude	Mindössze Insgesamt
	négyzetméter — Quadratmeter					ezer korona — Tausend Kronen				
	lakóházakkal — Wohnhäusern									
1873 ¹⁾	24.983	7.332	32.315	10.043	42.358	12.850	1.551	14.401	3.090	17.491
1874	16.776	3.929	20.705	7.881	28.586	18.955	2.278	21.233	10.710	31.943
1875	30.487	.	.	.	.	6.767	1.501	8.268	4.575	12.843
1876	51.556	.	.	.	.	15.462	2.004	17.466	6.689	24.155
1877	24.948	.	.	.	.	6.133	940	7.073	6.746	13.819
1878	17.184	.	.	.	.	1.939	911	2.850	1.476	4.326
1879	10.867	6.252	17.119	16.671	33.790	1.724	1.097	2.821	1.951	4.772
1880	20.795	8.084	28.879	19.902	48.781	3.265	901	4.166	2.180	6.346
1881	31.287	.	.	.	.	7.360	829	8.189	3.517	11.706
1882	35.759	.	.	.	.	6.804	1.913	8.717	3.452	12.169
1883	44.738	.	.	.	.	10.714	2.056	12.770	4.314	17.084
1884	61.963	.	.	.	.	11.898	3.079	14.977	24.839	39.816
1885	77.150	.	.	.	.	17.054	3.258	20.312	10.308	30.620
1886	106.300	24.201	130.501	65.781	196.282	19.632	3.528	23.160	6.572	29.732
1887	133.426	27.189	160.615	91.658	252.273	26.828	3.758	30.586	9.342	39.928
1888	116.499	27.095	143.594	96.642	240.236	23.480	3.643	27.123	5.541	32.664
1889	112.616	20.771	133.387	69.456	202.843	18.965	2.879	21.844	7.142	28.986
1890	86.582	18.763	105.345	43.260	148.605	16.706	2.676	19.382	5.973	25.355
1891	118.432	24.102	142.534	56.161	198.695	25.697	3.188	28.885	4.981	33.866
1892	126.151	26.435	152.586	84.822	237.408	29.091	2.999	32.090	6.687	38.777
1893	174.518	28.036	202.554	121.476	324.030	35.779	4.946	40.725	9.590	50.315
1894	188.448	17.197	205.645	102.073	307.718	39.963	2.596	42.559	10.115	52.674
1895	168.033	21.851	189.884	150.236	340.120	36.659	2.834	39.493	13.273	52.766
1896	255.732	19.775	275.507	141.597	417.104	54.700	2.552	57.252	16.699	73.951
1897	286.325	24.693	311.018	227.773	538.791	61.476	3.535	65.011	33.353	98.364
1898	299.316	22.398	321.714	120.874	442.588	70.173	3.340	73.513	15.602	89.115
1899	271.563	16.098	287.661	136.150	423.811	72.802	2.973	75.775	16.044	91.819
1900	127.814	11.440	139.254	100.890	240.144	37.626	1.451	39.077	10.139	49.216
1901	73.106	10.003	83.109	88.760	171.869	20.311	1.672	21.983	9.447	31.430
1902	56.429	8.985	65.414	119.864	185.278	14.154	2.191	16.345	42.995	59.340
1903	47.426	8.788	56.214	60.229	116.443	12.261	1.563	13.824	11.345	25.169
1904	70.827	10.850	81.677	83.738	165.415	19.646	2.478	22.124	10.195	32.319
1905	75.095	13.490	88.585	111.564	200.149	21.270	3.864	25.134	21.696	46.830
1906	109.066	12.215	121.281	53.960	175.241	37.019	2.937	39.956	6.069	46.025
1907	99.506	10.569	110.075	88.184	198.259	30.263	1.968	32.231	11.265	43.496
1908	83.086	11.422	94.508	137.134	231.642	27.110	1.870	28.980	20.771	49.751
1909	114.966	14.451	129.417	199.618	329.035	31.777	2.843	34.620	40.356	74.976
1910	280.570	21.892	302.462	118.598	421.060	86.681	2.857	89.538	15.053	104.591
1911	309.415	16.439	325.854	192.096	517.950	119.162	2.681	121.843	23.984	145.827
1912	293.587	12.650	306.237	171.755	477.992	116.578	3.188	119.766	26.652	146.418
1913	165.198	9.033	174.231	137.655	311.886	48.047	2.152	50.199	34.383	84.582
1914	103.400	9.898	113.298	82.977	196.275	44.055	1.524	45.579	34.568	80.147
1915	61.251	3.686	64.937	65.593	130.530	28.285	2.931	31.216	5.090	36.306
1916	16.725	2.512	19.237	54.962	74.199	7.616	566	8.182	11.821	20.003
1917	10.576	2.027	12.603	43.414	56.017	2.470	536	3.006	13.872	16.878
1918	14.672	1.085	15.757	33.390	49.147	4.113	946	5.059	19.505	24.564
1919	902	933	1.835	9.010	10.845	317	623	940	8.684	9.624
1920	8.319	798	9.117	28.437	37.554	7.231	8.435	15.666	88.614	104.280
1921	7.309	927	8.236	31.468	39.704	17.691	8.822	26.513	43.723	70.236
1922	6.821	2.202	9.023	70.996	80.019	42.977	71.883	114.860	160.112	274.972
1923	27.053	8.753	35.806	68.223	104.029	4.162.370	3.293.125	7.455.495	3.432.768	10.888.263

¹⁾ Az 1873. évi adatok csak a balparti kerületekre (Pestre) vonatkoznak.

¹⁾ Die Angaben für 1873 beziehen sich nur auf das linke Donauufer (Pest).

XI. Közmunkák. — Öffentliche Arbeiten.

72. Gázvilágítás. — Gasbeleuchtung.

Év — Jahr	Főcsatlózat hossza Länge der Hauptrohre m.	Lángok száma — Anzahl der Flammen			Termelt gázmennyiség — Gaserzeugung			Leadott gázmennyiség — Abgegebene Gasmenge			
		nyílv. lángok öffentl. Lam- pen (Strassen)	magánlángok Privat- flammen	együtt Zusammen	Köszéngáz Kohlengas	Vízgáz ¹⁾ Wassergas ¹⁾	Együtt Zusammen	Összesen Zusammen	Ebből — Hievon		
									közüvilágítás és városi épületek Städtischer Verbrauch	magán- fogyasztás Privat- verbrauch	ipari fogyasztás Industriegas
							m ³				
1874	63.200	2.803	55.011	57.814	7,672.345	—	7,672.345	6,809.129	1,491.752	5,317.377	
1875	68.570	3.086	56.570	59.656	7,956.600	—	7,956.600	7,012.066	1,661.521	5,350.545	
1876	79.564	3.492	58.559	62.051	8,397.493	—	8,397.493	7,308.716	1,743.467	5,565.249	
1877	85.568	3.744	60.721	64.465	8,278.540	—	8,278.540	7,487.420	1,846.264	5,641.156	
1878	90.328	3.939	63.249	67.188	8,555.870	—	8,555.870	7,968.397	1,900.550	6,067.847	
1879	93.803	4.057	64.516	68.573	9,026.514	—	9,026.514	8,178.529	1,955.589	6,222.940	
1880	97.534	4.267	67.009	71.276	9,577.298	—	9,577.298	9,199.368	2,070.774	7,128.594	
1881	101.281	4.493	69.825	74.318	10,413.878	—	10,413.878	9,854.832	2,172.161	7,682.671	
1882	107.813	4.610	74.345	78.955	11,118.770	—	11,118.770	10,985.454	2,280.641	8,704.813	
1883	113.591	4.779	79.854	84.633	12,598.940	—	12,598.940	12,173.565	2,429.591	9,743.974	
1884	124.540	5.041	86.799	91.840	14,015.290	—	14,015.290	13,727.816	2,689.914	11,037.902	
1885	143.287	5.699	98.279	103.978	16,075.440	—	16,075.440	14,923.488	3,062.421	11,861.067	
1886	160.591	6.164	104.288	110.452	16,597.890	—	16,597.890	15,576.082	3,227.341	12,348.741	
1887	176.106	6.678	110.043	116.721	18,024.940	—	18,024.940	16,580.285	3,527.648	13,052.637	
1888	193.761	7.424	117.085	124.509	19,268.030	—	19,268.030	17,986.667	3,827.376	14,159.291	
1889	208.796	8.146	126.569	134.715	20,368.670	—	20,368.670	18,511.511	4,088.536	14,422.975	
1890	239.695	8.065	140.856	148.921	21,211.200	—	21,211.200	19,806.404	4,229.664	15,576.740	
1891	256.250	8.308	151.104	159.412	22,831.400	—	22,831.400	22,210.431	4,555.172	17,655.259	
1892	267.790	8.557	163.418	171.975	26,043.900	—	26,043.900	24,442.081	4,698.533	19,743.548	
1893	280.704	8.996	178.530	187.526	28,637.800	—	28,637.800	26,692.811	4,907.803	21,785.008	
1894	298.775	9.340	187.941	197.281	29,415.700	—	29,415.700	27,157.513	5,181.804	21,975.709	
1895	314.229	10.608	193.981	204.589	30,686.500	—	30,686.500	29,366.667	5,543.045	23,823.622	
1896	338.045	11.799	205.091	216.890	33,386.600	—	33,386.600	30,474.687	6,093.191	24,381.496	
1897	370.611	12.602	231.885	244.487	34,680.900	—	34,680.900	32,472.476	6,565.037	25,907.439	
1898	395.000	13.419	250.418	263.837	36,187.000	—	36,187.000	33,979.217	6,959.287	27,019.930	
1899	411.000	14.245	264.038	278.283	38,486.900	—	38,486.900	35,214.106	7,209.491	28,004.615	
1900	434.463	14.889	274.735	289.624	38,424.400	—	38,424.400	36,308.657	7,328.608	28,980.049	
1901	452.400	15.085	288.000	303.085	40,441.500	—	40,441.500	37,350.511	7,539.525	29,810.986	
1902	452.400	15.551	301.716	317.267	40,893.600	—	40,893.600	38,715.358	7,787.475	30,927.883	
1903	471.360	16.427	315.544	331.971	42,834.800	—	42,834.800	43,436.750	8,117.981	26,472.726	5,843.254
1904	482.590	16.427	315.544	331.971	44,021.700	—	44,021.700	44,648.270	8,476.466	27,610.720	6,484.955
1905	510.253	16.788	327.889	344.677	46,127.300	—	46,127.300	46,792.650	8,707.738	28,927.881	6,886.381
1906	546.000	17.682	342.300	359.982	48,397.600	—	48,397.600	49,216.850	9,077.502	30,703.033	7,544.646
1907	572.572	18.442	356.801	375.243	49,621.600	2,922.500	52,544.100	53,432.490	9,581.381	32,085.046	8,739.424
1908	572.572	19.610	369.879	389.489	49,418.600	7,128.400	56,547.000	57,459.240	10,094.255	33,742.694	9,864.194
1909	586.484	20.347	379.939	400.286	50,469.700	8,185.700	58,655.400	59,715.410	10,538.661	35,080.726	10,343.621
1910	601.152	21.514	398.480	419.994	55,235.990	7,797.320	63,033.310	63,028.960	11,308.388	36,877.861	10,954.201
1911	653.620	24.919	443.000	467.919	62,534.520	5,801.420	68,335.940	68,265.750	12,683.927	38,298.400	12,958.770
1912	700.688	28.369	468.616	496.985	71,779.730	7,067.270	78,847.000	78,700.000	14,555.800	41,969.490	16,814.293
1913	747.938	30.607	729.340	759.947	78,655.200	4,651.100	83,306.300	83,209.000	17,199.521	57,926.074	2,002.039
1914	769.139	31.248	764.654	795.902	80,345.100	3,480.500	83,825.600	83,689.100	16,403.354	58,869.079	2,012.795
1915	775.401	31.207	813.224	844.431	88,896.000	2,770.300	91,666.300	91,728.900	18,702.806	64,034.293	2,932.522
1916	780.954	31.298	861.330	892.628	91,387.300	5,271.900	96,659.200	96,621.000	17,399.610	70,584.653	2,943.185
1917	781.749	31.322	873.200	904.522	97,824.600	7,785.000	105,609.600	105,650.600	14,625.796	81,617.332	3,024.770
1918	785.359	31.463	865.356	896.819	87,202.700	8,625.400	95,828.100	95,816.300	10,079.698	76,467.706	2,544.998
1919	786.580	29.174	842.601	871.775	49,531.200	9,044.400	58,575.600	58,712.500	4,941.663	47,236.636	845.463
1920	787.031	11.676	833.677	845.353	61,438.400	10,014.000	71,452.400	71,310.000	3,933.664	58,284.189	1,383.995
1921	786.236	12.436	804.937	817.373	74,754.500	11,073.800	85,828.300	85,832.300	5,073.231	71,556.259	
1922	786.584	8.068	813.287	821.355	86,969.300	6,393.200	93,362.500	93,340.500	5,823.016	79,365.172	
1923	785.582	7.547	835.225	842.772	91,010.300	1,889.300	92,899.600	92,933.600	6,121.808	77,113.478	

¹⁾ 1907. előtt nem gyártatott.

¹⁾ Wurde vor 1907 nicht erzeugt.

73. Budapest székesfőváros gázművei. — Gaswerke der Stadt Budapest.

Részletezés Specification (Die deutschen Benennungen siehe in der Fussnote.)	1911	1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920	1921	1922	1923
Termelés. (1000 m³) — Production. (1000 m³)													
a) Gáz. — Gas.													
1. Köszéngáz	62.535	71.780	78.655	80.345	88.896	91.387	97.825	87.203	49.531	61.438	74.754	86.969	91.010
2. Vízgáz	5.801	7.067	4.651	3.481	2.770	5.272	7.785	8.625	9.044	10.014	11.074	6.393	1.889
Összesen — Zus.	68.336	78.847	83.306	83.826	91.666	96.659	105.610	95.828	58.575	71.452	85.828	93.362	92.899
b) Melléktermékek. Nebenproducte. (1000 q)													
3. Koks	1.508	1.577	1.731	1.763	2.022	2.107	2.243	2.000	487	375	522	974	1.046
4. Kátrány	117	126	130	130	138	135	117	104	47	45	61	75	85
5. Kénsavas ammóniák	14	14	18	20	23	23	15	12	3	3	4	8	9
Gázleadás. (1000 m³) — Gasabgabe. (1000 m³)													
6. Közvilágítás	9.717	10.938	13.492	12.438	13.813	11.958	9.084	5.578	2.412	1.331	1.845	2.344	3.003
7. Városi épületek	2.967	3.618	3.707	3.965	4.890	5.442	5.542	4.501	2.530	2.603	3.228	3.479	3.119
8. Motorok	12.959	1.823	2.002	2.013	2.932	2.943	3.025	2.545	845	1.384	71.556	79.365	77.113
9. Háztartások		14.991	17.002	20.378	25.576	32.663	81.617	76.468	47.237	58.284			
10. Magánvilágítás	38.298	41.969	40.924	38.491	38.459	37.922							
11. Saját fogyasztás	732	926	1.180	1.427	1.382	1.374	1.298	1.119	740	821	1.249	961	905
12. Értékesített gáz össz.	64.673	74.265	78.307	78.712	87.052	92.302	100.566	90.211	53.764	64.423	77.878	86.149	84.140
13. Vesztések	3.592	4.605	4.902	4.977	4.677	4.319	5.085	5.605	4.949	6.887	7.954	7.191	8.793
Összesen — Zus.	68.265	78.870	83.209	83.689	91.729	96.621	105.651	95.816	58.713	71.310	85.832	93.340	92.933
Felhasznált anyagok. (1000 q) — Verbrauchte Materialien. (1000 q)													
14. Szén	2.113	2.293	2.501	2.648	2.884	3.051	3.317	3.248	1.303	1.109	1.137	1.338	1.333
15. Koks			39	34	28	56	85	87	133	2	79	44	64
16. Barnaszén			5	3	2	4	6	7	11	11	310	318	588
17. Kátrány							1	1					
18. Gázolaj			15	9	5	10	3						
Csőhálózat. — Rohrnetz.													
19. Főcső- (hossza) (Km)	653.62	700.69	747.94	769.14	775.40	780.95	781.75	785.36	786.58	787.03	786.23	786.58	785.58
20. hálózat (köbtart. (m ³))	14.49	19.85	23.15	28.75	28.85	28.98	29.04	29.20	29.45	29.33	29.37	29.38	29.38
21. Csőfektetés (Km)			63.75	27.64	9.37	9.17	2.25	8.43	1.97	1.13	0.88	0.95	0.19
22. Csőkiemelés (Km)			7.44	3.72	2.32	2.75	1.34	4.47	0.75	0.68	1.68	0.60	1.11
Berendezések. — Einrichtungen.													
23. Gázmérők	61.024	67.495	71.653	74.569	80.305	86.755	87.305	86.159	84.882	84.260	81.649	82.648	82.963
24. Berend. tárgyak		5.356	5.655	8.776	9.643	11.290	6.553	3.579	1.371	1.546	2.488	5.634	5.521
a) Lámpák száma. Anzahl der Laternen.													
25. Pillangógégő	385	386	82	81	53	25	17	17	17	3	3		
26. Auerégő	21.006	21.045	21.176	21.431	21.535	21.595	21.638	21.662	20.294	8.356	8.751	5.955	5.032
27. Invertégő	800	2.162	3.606	3.989	3.969	4.049	4.051	4.053	3.736	1.699	1.663	1.872	1.574
28. Préselt gázégő	79	88	89	89	89	89	88	88	88				
Összesen — Zus.	22.270	23.681	24.953	25.590	25.646	25.758	25.794	25.820	24.135	10.058	10.417	7.827	6.606
29. Égők száma	24.919	28.369	30.607	31.248	31.207	31.298	31.322	31.463	29.174	11.676	12.523	9.186	7.547
30. Fél éjjeli	12.237	13.926	14.874	1.533	11.481	621	4	4					
31. Egész éjjeli	12.257	13.781	14.874	14.776	14.808	14.046	7.482	5.652	2.872	1.848	12.523	9.186	7.547
b) Égési órák száma. Brennstunden. (1000)													
32. Bevétel:	69.788	71.488	79.994	71.954	72.174	62.684	49.629	31.242	15.072	8.511	7.174	9.716	12.097
Pénzügyi eredmények. (1000 K) — Finanzgebahrung. (1000 K)													
33. Gáz után			11.291	11.397	12.471	13.824	17.284	22.671	43.650	110.762	328.043	815.261	15.737.118
34. Koks után			5.162	5.315	5.886	7.178	8.619	13.774	5.231	34.678	139.194	1.353.749	15.792.253
35. Egyéb			1.474	1.563	1.917	2.015	2.179	4.096	7.696	46.041	64.795	347.569	5.471.327
Összesen — Zus.			17.927	18.275	20.274	23.017	28.082	40.541	56.577	191.481	532.032	2.516.579	37.020.698
36. Kiadás			17.072	17.541	19.671	22.412	27.465	40.360	73.907	190.863	531.372	2.501.149	36.511.955
A főváros részesedése. (1000 K) — Participation der Commune. (1000 K)													
37. Utcai közvilágítás	2.122	2.433	2.690	2.484	2.292	2.254	2.602	3.130	6.695	6.699	14.239	41.565	915.158
38. Városi épít. világ.	172	199	150	172	154	160	175	202	407	470	1.811	5.656	98.862
39. Vagyonszap. (befekt.)	1.369	1.575	1.101	525	853	867	679	1.423	1.187	2.400	32.338	79.141	749.169
40. Kézipénzbeszolgált.	640	640	1.240	1.540	1.540	1.793	1.829	1.120	40	3.308	10.099	15.849	517.673
41. Egyéb	298	482	288	319	547	614	972	1.419	290	3.380	6.753	56.830	328.151
Összesen — Zus.	4.601	5.329	5.469	5.040	5.386	5.688	6.257	7.294	8.619	16.257	65.240	199.041	2.609.013
Befektetett tőke. (1000 K) — Investiertes Capital. (1000 K)													
42. Tőke	21.144	21.144	26.296	50.713	61.954	67.801	67.826	67.848	67.867	67.988	68.152	68.152	68.152
43. Törlesztés	80	141	180	346	430	448	469	488	508	528	544	572	595
44. Kamat	1.377	1.349	1.438	2.465	2.882	2.854	2.851	2.798	2.806	2.760	2.713	2.524	2.411

Deutsche Benennungen: 1. Kohlgas. — 2. Wassergas. — 3. Koks. — 4. Teer. — 5. Schwefelsaurer Ammoniak. — 6. Strassenbeleuchtung. — 7. Städtische Gebäude. — 8. Motoren. — 9. Haushaltungen. — 10. Privatbeleuchtung. — 11. Eigenverbrauch. — 12. Verwertete Gasmenge. — 13. Verlust. — 14. Kohle. — 15. Koks. — 16. Braunkohle. — 17. Teer. — 18. Gasöl. — 19. Länge der Hauptrohrleitungen. — 20. Deren Kubikinhalt. — 21. Rohrlegung (Km). — 22. Rohraushebung (Km). — 23. Anzahl der Gasmesser. — 24. Einrichtungsobjekte. — 25. Schnittbrenner. — 26. Auerbrenner. — 27. Invertbrenner. — 28. Pressgasbrenner. — 29. Anzahl der Flammen. — 30. Halbnächtige Laternen. — 31. Ganznächtlige Laternen. — 32. Einnahmen. — 33. Aus Gasverkauf. — 34. Aus Koksverkauf. — 35. Sonstige Einnahmen. — 36. Ausgaben. — 37. Strassenbeleuchtung. — 38. Beleuchtung d. städt. Gebäude. — 39. Vermögenszuwachs. — 40. Baarablieferung. — 41. Sonstige. — 42. Capital. — 43. Amortisation. — 44. Zinsen.

74. Villamos világítás. — Elektrische Beleuchtung.

Év — Jahr	a) Magyar villamossági r.-t. (Ung. Elektr. Act.-Ges.) ¹⁾							b) Bpesti ált.vill. r.-t. (Bpester Allg. Elektr. A.-G.)						
	Kábelhálózat hossza Länge des Kabelnetzes Meter	Fogyasztók száma Anzahi der Abnehmer	Izzólámpák Glühlichter	Ívlámpák Bogenlampen	Motorok Motoren		Áramfogyasztás Stromverbrauch Kilowatt	Kábelhálózat hossza Länge des Kabelnetzes Meter	Fogyasztók száma Anzahi der Abnehmer	Izzólámpák Glühlichter	Ívlámpák Bogenlampen	Motorok Motoren		
					száma Anzahi	lőerő Pferdekraft						száma Anzahi	lőerő Pferdekraft	
1894	82.085	827	30.043	800	37	54	2.056.376	47.666	847	23.416	1.056	28	67	
1895	85.939	1.237	39.225	1.232	60	100	2.789.528	62.072	1.108	38.259	1.174	73	267	
1896	92.956	1.495	42.048	1.780	77	118	3.184.674	82.507	1.495	47.761	1.532	129	456	
1897	95.704	1.909	54.120	1.592	109	134	3.715.578	91.660	1.826	73.682		161	438	
1898	105.433	3.040	65.222	1.749	153	176	4.271.926	101.210	2.448	84.793		252	629	
1899	108.845	2.864	80.300	1.114	227	284	4.795.000	107.000	3.264	103.973				
1900	120.474	3.284	82.364	1.163	296	346	4.901.735	120.470	4.259	121.925				
1901	126.116	3.942	91.999	1.332	322	516	5.612.024	128.130	5.140	141.977				
1902	131.600	4.472	95.834	1.330	354	568	5.883.000	129.000	6.076	172.947				
1903	136.172	5.053	112.606	1.514	411	710	6.871.086	134.500	6.923	181.408				
1904	139.934	5.610	122.236	1.793	436	771	7.510.624	146.000	8.052	202.694				
1905	150.510	6.250	134.943	1.973	491	851	8.288.731	159.090	9.504	231.064				
1906	165.082	7.010	148.067	2.191	549	1.031	9.232.000	174.000	11.247	260.100				
1907	176.485	8.508	174.903	2.590	670	1.315	10.967.000	187.000	12.295	287.645				
1908	195.556	10.147	195.291	2.876	826	1.745	12.547.000	208.000	13.539	309.036				
1909	193.486	12.826	220.160	2.909	980	2.112	14.138.426	302.000	15.081	308.912	5.428	3.460	6.140	
1910	202.806	14.057	280.539	2.945	1.082	2.375	14.932.593	382.630	17.987	344.809	5.634	4.183	7.104	
1911	259.574	19.879	294.273	3.084	1.477	3.344	19.139.576	394.315	21.582	400.706	5.841	5.143	9.052	
1912	279.425	23.858	358.929	4.907	1.864	4.857	23.878.790	401.561	24.769	449.777	5.795	5.578	10.634	

c) Budapest székesfőváros elektromos művei. — Electricitätswerke der Hauptstadt Budapest.

Év — Jahr	Kábelhálózat hossza Länge des Kabelnetzes Meter	Légvezetékek hossza Länge der Luftleitungen	Fogyasztók Abnehmer	Házi csatlakozások Hausanschlüsse	Bekapcsolt Angeschlossene	Világítási árammennyiség Beleuchtungsstrommenge	Motorok Motoren	Termelt Erzeugte	Szolgáltatott Ge-lieferte	Ebből — Hievon		Személyzet Personal			
										Világítás Beleuchtung	Közvilágítás Öffentl. Beleuchtung	motor	MOTOR	létszáma Stand	illetményei Bezüge 1000 K
1912	44.851		970						1.216						
1914 ²⁾	433.055	30.844	33.012	4.758	22.593	9.660	21.700	16.534	12.042	—	4.492	500	549.8		
1915	453.088	35.751	36.750	5.046	25.025	13.592	35.543	26.236	22.233	—	14.003	497	1.143.8		
1916	457.679	38.243	39.320	5.247	25.458	16.227	46.447	36.118	13.935	—	22.183	569	1.284.6		
1917	461.000	39.734	41.202	5.414	29.717	20.668	44.846	34.948	14.062	—	20.886	562	2.054.0		
1918 ³⁾	962.105	42.305	77.944	8.845	64.859	34.788	68.359	47.805	26.195	—	11.600	1.235	6.995.9		
1919	975.501	65.694	94.616	9.842	69.801	40.898	74.595	50.754	33.126	1.698	15.930	1.563	23.751.7		
1920	985.011	80.091	111.797	10.915	73.285	47.271	95.333	65.250	36.767	2.219	26.264	1.865	36.936.4		
1921	1.008.388	137.183	122.136	11.654	76.677	43.111	112.929	78.431	41.229	2.560	34.642	2.082	75.821.0		
1922	1.029.091	161.427	135.375	12.665	80.835	46.184	131.937	93.526	49.663	3.252	40.611	2.269	222.615		
1923	1.044.447	203.158	143.569	13.778	84.929	54.873	138.947	99.552	50.188	3.504	45.860	2.426	4.291.351		

Év Jahr	Bevételek — Einnahmen			Kiadások Ausgaben	A főváros részesedése — Anteil der Commune							Tőkebefektetés Capitalinvestition
	Összesen Zusammen	Áramból nach dem Strom			Üzleti teles-leg Betriebsüberschuss	Kőolajvilágítás Petroleum-beleuchtung	Villamosközvilágítás Elektrische Strassenbeleuchtung	Értékcökkenés Wertverminderung	Közs. alapnak Ablieferung an die Cassa	Összesen Zusammen		
		világítás Licht	Motor									
e z e r k o r o n a — t a u s e n d K r o n e n												
1914 ³⁾	3.476.7	2.561.6	765.1	2.362.3	1.114.3	—	—	596.2	130.5	1.841.0	32.013.9	
1915	8.280.0	5.908.5	2.001.7	7.141.3	1.138.7	275.0	52.3	1.103.1	20.0	2.589.1	34.777.0	
1916	9.897.2	6.602.1	2.978.6	7.675.4	1.221.8	246.6	8.1	1.164.5	20.0	2.661.0	35.818.9	
1917	10.816.6	7.564.3	2.858.9	9.598.9	1.217.7	251.1	7.2	859.8	20.0	2.355.8	38.008.7	
1918 ³⁾	24.822.4	19.250.7	4.780.3	22.784.8	2.037.6	331.6	246.7	1.259.4	20.0	3.895.3	73.336.1	
1919	88.462.4	74.380.0	11.623.5	85.601.2	2.861.2	969.7	4.387.9	6.079.9	35.0	14.333.7	79.416.0	
1920	230.125.9	165.405.7	48.384.9	219.575.3	10.550.6	1.245.9	11.368.8	18.010.8	340.0	41.516.1	97.426.8	
1921	502.758.4	312.494.9	152.584.3	491.478.3	11.280.1	3.312.7	23.441.6	58.317.7	1.495.9	97.848.0	174.087.2	
1922	1.636.117.3	894.835.6	568.595.7	1.624.766.5	11.350.8	4.631.3	88.810.7	78.364.6	772.4	183.929.8	328.548.6	
1923	41.866.989	25.462.563	14.474.612	40.299.145	1.567.844	67.158	1.260.549	8.125.688	19.390	11.040.629	5.759.895	

¹⁾ A Magyar Villamossági r.-t. telepeit és vezetékhálózatát a főváros 20,057.752 K megváltási áron 1914. június 1-én átvette.

²⁾ A harmadik elektromos telep építése 1914-ben befejeztetett és az áramszolgáltatás 1914. június 1-én megkezdődött. — ³⁾ A nagy emelkedés a berzencei-utcai telep megnyitásától (1918. ápr. 1.) ered.

⁴⁾ Die Anlage der Ung. Electricitäts-A.-G. wurde durch die Hauptstadt Budapest am 1. Juni 1914, um den Ablösungspreis von 20,057.752 K in eigenen Besitz und Verwaltung übernommen. — ⁵⁾ Der Bau der dritten elektrischen Stromanlage wurde 1914 vollendet und die Stromlieferung am 1. Juni 1914 begonnen. — ⁶⁾ Die grosse Steigerung erklärt sich aus der Eröffnung der Anlage in der Berzencei-utca.

75. Vízművek. — Wasserwerke.

Év — Jahr	Csővezeték hossza Länge der Rohr- stränge (meter)	Vízrel ellátott Mit Wasser versehene		Víz mérő órák száma Anzahl der Wasser- uhren	Vízszállítás Wasserlieferung		A szűrt víz részletezése vízművek szerint Specification des filtrirten Wassers nach Wasserwerken								Napi átlag 1 főre Tagesverbrauch per Kopf)	
		házak Hauser	helyiségek Localitäten		Szűretlen Unfiltrirtes Wasser	Szűrt víz Filtrirtes Wasser	Káposztás- megyeri	Markó-u.	Népligeti	Bálpárti kis vízművek	Újlaki	Jobbparti kis víz- művek	Mesterséges szűrd- Künstlicher Filtirer			
														1000 m ³		1000 m ³
1873 . . .	1) 90.181	1) 1.099			1.075	2.232	—	2.152	—	—	80	—	—	—	—	20-7
1874 . . .	104.485	1.335	88.169		1.444	2.207	—	2.116	—	—	91	—	—	—	—	20-3
1875 . . .	111.876	1.501	101.851		1.363	2.756	—	2.671	—	—	85	—	—	—	—	24-9
1876 . . .	120.663	1.678	115.574		1.483	3.188	—	3.079	—	—	109	—	—	—	—	27-6
1877 . . .	141.458	1.871	128.964		2.451	2.715	—	2.460	—	—	255	—	—	—	—	22-6
1878 . . .	141.515	2.036	135.702		1.813	4.622	—	4.272	—	—	350	—	—	—	—	37-0
1879 . . .	144.758	2.241	145.947		—	7.434	—	7.079	—	—	355	—	—	—	—	57-3
1880 . . .	151.366	2.526	155.754		—	7.972	—	7.565	—	—	407	—	—	—	—	59-1
1881 . . .	1) 168.789	1) 2.743			882	8.796	—	8.296	—	—	500	—	—	—	—	63-9
1882 . . .	1) 174.854	4.544			1.764	10.177	—	8.858	—	—	1.319	—	—	—	—	71-3
1883 . . .	1) 177.357	5.384			2.306	10.901	—	9.029	—	—	1.872	—	—	—	—	73-9
1884 . . .	1) 200.246	6.200			3.283	12.560	—	9.418	—	—	2.732	410	—	—	—	82-2
1885 . . .	1) 218.420	6.643			3.771	15.435	—	8.914	—	—	3.253	3.268	—	—	—	98-2
1886 . . .	349.566	7.270			2.669	17.657	—	10.174	—	—	3.856	3.627	—	—	—	108-7
1887 . . .	362.687	7.901			4.479	16.904	—	9.987	—	—	3.674	3.243	—	—	—	101-3
1888 . . .	370.098	8.249	319.351		4.660	19.633	—	13.364	—	—	3.220	3.049	—	—	—	114-0
1889 . . .	377.408	8.423	331.433		4.977	19.177	—	11.164	—	—	3.788	3.620	605	—	—	108-6
1890 . . .	384.862	8.786	352.069		3.185	24.671	—	11.149	—	—	4.651	3.643	5.228	—	—	136-0
1891 . . .	393.650				3.422	27.078	—	9.816	—	—	6.146	3.650	7.466	—	—	143-3
1892 . . .	403.768	9.318	424.180		4.574	29.904	—	11.405	—	—	7.920	3.605	6.974	—	—	151-2
1893 . . .	424.676	10.112	447.709		4.432	30.798	—	11.420	—	—	8.676	3.638	7.064	—	—	149-9
1894 . . .	439.732	10.577	474.051		3.671	49.939	—	29.772	—	—	13.242	3.076	3.849	—	—	233-8
1895 . . .	469.496	11.940			3.918	41.581	12.344	9.177	241	628	12.249	2.947	3.995	—	—	187-5
1896 . . .	507.591	11.066	539.092	1.871	5.059	45.300	17.156	9.081	245	437	12.589	1.681	4.111	—	—	197-0
1897 . . .	512.820	11.474	576.032	2.270	4.892	45.177	23.380	8.144	217	123	11.099	301	1.913	—	—	189-6
1898 . . .	531.542	11.914	629.187	2.846	2.947	47.419	21.774	8.692	262	72	13.162	507	2.950	—	—	187-8
1899 . . .	554.136	12.051	677.507	3.233	2.645	47.003	25.774	7.073	259	—	11.960	147	1.790	—	—	180-1
1900 . . .	568.453	12.273	692.815	3.564	—	47.907	30.572	7.344	227	—	9.764	—	—	—	—	182-3
1901 . . .	577.796	12.391	703.263	3.687	—	55.504	34.404	7.296	231	—	13.573	—	—	—	—	204-0
1902 . . .	585.041	12.872	559.350	4.733	—	54.833	34.887	8.206	161	—	11.579	—	—	—	—	195-6
1903 . . .	624.511	12.962	570.918	5.559	—	56.267	37.280	8.315	97	—	10.575	—	—	—	—	195-3
1904 . . .	646.432	13.484	601.936	6.246	—	57.464	39.230	7.451	26	—	10.757	—	—	—	—	193-0
1905 . . .	665.404	13.453	618.057	6.922	—	55.106	37.461	6.893	2	—	10.750	—	—	—	—	193-1
1906 . . .	683.564	14.150	642.075	7.307	—	57.363	39.434	6.985	2	—	10.942	—	—	—	—	198-5
1907 . . .	698.783	14.439	656.236	7.795	—	62.077	44.083	6.609	3	—	11.382	—	—	—	—	211-9
1908 . . .	715.156	14.488	668.905	10.029	—	67.570	48.753	7.321	1	—	11.495	—	—	—	—	227-7
1909 . . .	741.033	14.691	686.040	11.475	—	69.935	50.086	7.796	1	—	12.052	—	—	—	—	225-2
1910 . . .	765.946	15.046	720.932	12.354	—	73.368	51.653	8.100	—	—	13.615	—	—	—	—	230-9
1911 . . .	795.651	15.637	754.820	13.561	—	78.568	55.983	7.999	—	—	14.586	—	—	—	—	241-7
1912 . . .	823.407	16.571	797.064	15.699	—	73.724	52.643	8.153	25	—	12.903	—	—	—	—	221-2
1913 . . .	847.044	16.997	869.007	17.147	—	71.786	50.545	8.056	73	—	13.112	—	—	—	—	209-8
1914 . . .	863.620	17.255	893.189	17.997	—	74.165	52.802	8.611	116	—	12.636	—	—	—	—	211-8
1915 . . .	869.225	17.425	911.533	18.109	—	75.008	53.966	7.980	122	—	12.940	—	—	—	—	210-4
1916 . . .	870.695	17.445	918.041	18.320	—	80.293	58.652	6.616	162	—	14.863	—	—	—	—	222-3
1917 . . .	877.122	17.485	921.719	18.460	—	87.838	60.462	7.945	110	—	19.321	—	—	—	—	243-3
1918 . . .	879.329	17.585	922.488	18.648	—	73.275	54.853	7.981	49	—	10.392	—	—	—	—	206-4
1919 . . .	880.314	17.621	947.146	18.638	—	76.092	58.327	7.731	131	—	9.903	—	—	—	—	218-1
1920 . . .	880.978	16.765	943.183	18.805	—	74.913	55.076	7.575	—	—	12.262	—	—	—	—	218-2
1921 . . .	881.781	16.982	942.322	18.543	—	74.578	55.076	6.780	58	—	12.664	—	—	—	—	218-9
1922 . . .	883.025	17.017	943.307	23.018	—	67.305	47.758	7.625	17	—	11.905	—	—	—	—	196-2
1923 . . .	884.713	17.135	965.123	25.375	—	70.446	49.461	7.677	44	—	13.264	—	—	—	—	204-0

1) Csak a balparton. (IV—X. ker.)

2) Csak szűrt víz.

1) Nur am linken Donauufer. (IV—X. Bezirk.)

2) Nur filtrirtes Wasser.

76. A vízművek pénzügyi viszonyai. — Finanzielle Verhältnisse der Wasserwerke.

Év — Jahr	Személyzet létszáma ¹⁾ Personalstand)	Kiadások — Ausgaben				Bevételek — Einnahmen			Vagyoniállapot — Vermögensstand			
		Személyzet ²⁾ Personal)	Köszén Kohle	Egyéb dologi kiadás Sonst. sachliche Ausgaben	Összesen Zusammen	Vízdíjak Wasser- gebühren	Egyéb Sonstige	Összesen Zusammen	Ingatlanok Liegenschaften	Bútor, fel- szerelés Mobilien	Anyagkészlet Material	Összesen Zusammen
ezer korona — tausend Kronen												
1874	23	76	83	40	199	332	76	408	5.150	387	—	5.537
1875	23	83	74	56	213	458	74	532	5.146	306	—	5.452
1876	24	82	82	49	213	545	94	639	5.286	214	—	5.500
1877	24	85	89	79	253	584	67	651	5.397	225	—	5.622
1878	24	86	65	69	220	566	81	647	5.886	240	—	6.126
1879	24	92	87	72	251	567	83	650	5.733	233	—	5.966
1880	25	96	61	70	227	619	80	699	6.585	362	—	6.947
1881	28	110	130	92	332	642	79	721	8.793	604	—	9.397
1882	30	117	152	34	303	858	74	932	9.741	444	—	10.185
1883	32	122	96	131	349	990	114	1.104	9.427	460	—	9.887
1884	35	127	104	127	358	1.072	108	1.180	9.783	451	—	10.234
1885	40	144	138	149	431	1.170	112	1.282	10.222	530	—	10.752
1886	40	149	149	165	463	1.204	107	1.311	10.009	545	—	10.554
1887	46	168	169	163	500	1.342	106	1.448	10.254	544	—	10.798
1888	44	151	186	167	504	1.340	121	1.461	10.202	468	—	10.670
1889	44	148	178	198	524	1.432	82	1.514	10.951	443	—	11.394
1890	52	216	188	237	641	1.630	138	1.768	10.984	498	—	11.482
1891		163	218	231	612	1.706	108	1.814	10.964	519	—	11.483
1892		214	298	360	872	1.804	261	2.065	10.894	502	—	11.396
1893		185	304	411	900	1.928	197	2.125	13.525	611	—	14.136
1894		230	405	499	1.134	2.016	216	2.232	17.360	638	—	17.998
1895		248	448	381	1.077	2.508	270	2.778	17.909	150	544	18.603
1896	160	293	497	385	1.175	2.462	220	2.682	19.900	150	892	20.942
1897	173	305	622	379	1.306	2.696	356	3.052	19.345	146	768	20.259
1898	180	258	486	377	1.121	2.858	236	3.094	20.026	151	577	20.754
1899	233	271	506	316	1.093	3.182	246	3.428	21.629	145	764	22.538
1900	220	262	476	311	1.049	3.344	219	3.563	23.132	147	746	24.025
1901	185	275	437	287	999	3.390	239	3.629	23.551	151	1.251	24.953
1902	283	293	476	346	1.115	4.111	214	4.325	24.206	160	1.423	25.789
1903	306	384	466	319	1.169	4.244	246	4.490	25.112	148	1.149	26.409
1904	334	412	412	365	1.189	4.521	219	4.740	27.003	202	929	28.134
1905	342	422	356	387	1.165	4.542	247	4.789	27.409	185	1.120	28.714
1906	354	428	349	411	1.188	4.654	222	4.876	27.759	179	948	28.886
1907	354	476	431	382	1.289	4.898	223	5.121	28.110	150	864	29.124
1908	354	514	437	428	1.379	4.962	223	5.185	28.543	710	966	30.219
1909	370	541	471	316	1.328	5.192	229	5.421	28.940	851	791	30.582
1910	380	545	575	362	1.482	5.554	159	5.713	29.285	824	938	31.047
1911	388	482	774	529	1.785	5.649	166	5.815	30.278	808	1.013	32.099
1912	390	500	891	702	2.093	6.378	156	6.534	31.232	1.024	1.098	33.354
1913	471	536	949	903	2.388	6.790	152	6.942	32.398	1.040	1.008	34.446
1914	476	560	997	726	2.283	6.836	152	6.988	32.446	1.023	1.124	34.593
1915	471	682	855	1.110	2.647	7.608	149	7.757	32.627	974	989	34.590
1916	480	725	1.311	1.245	3.281	8.096	150	8.246	32.703	922	1.069	34.694
1917	480	1.326	1.736	1.468	4.530	7.974	147	8.121	32.725	939	1.110	34.774
1918	531	2.545	3.127	2.222	7.894	7.108	147	7.255	32.967	924	1.075	34.966
1919	570	7.216	8.297	5.737	21.250	4.735	74	4.809	33.259	869	7.969	42.107
1920	600	13.996	66.953		80.949	28.170	1.599	29.769	33.761	2.789	36.439	72.989
1921	743	27.371	132.463		159.834	107.497	61	107.558	35.168	7.227	51.342	93.737
1922 ³⁾	791	37.507	155.754		193.261	185.614	3.964	189.578	33.761	17.639	411.000	462.400
1923 ³⁾	913	1,912.372	6,788.284		8,700.656	8,927.670	43.668	8,971.338	33.761	20.639	6,017.000	6,071.400

¹⁾ 1874—1901 csak a tisztviselők, munkások és napszámosok nélkül; 1902-től kezdve tisztviselők, munkások és állandó napszámosok.

²⁾ Tisztviselők, munkások és állandó napszámosok.

³⁾ A bevételek és kiadások a költségvetés szerint.

¹⁾ Von 1874 bis 1901 nur die Beamten, ohne Arbeiter und Tagelöhner von 1902 an Beamten, Arbeiter und ständige Tagelöhner.

²⁾ Beamten, Arbeiter und ständige Tagelöhner.

³⁾ Einnahmen und Ausgaben nach dem Kostenvoranschlag.

77. Csatornázás. — Canalisierung.

Év Jahr	Csatornák hossza — Länge der Canäle				A csatornák értéke Wert der Canäle	Kiadások — Ausgaben		Bevétel Einnahmen	Nyilvános illem- helyek Öffentliche Anstandsorte		
	Főcsatorna Hauptcanal	Mellékcsatornák Seitencanäle		Összesen Zusammen		Csatornák építése Bau von Canälen	Csatornák fenn- tartása Erhaltung von Canälen		Csatornaépítési járuk Canalisierungs- beitrag	száma Anzahl	értéke K Wert in Kronen
		Tégglából Aus Ziegeln	Betonból Aus Beton								
1874						727.328	36.528	150.140			
1875						547.668	94.406	127.777			
1876						383.846	92.472	231.054			
1877						755.284	97.310	182.703			
1878						155.546	51.128	96.510			
1879						100.518	57.918	197.377			
1880						119.994	65.666	51.340			
				Adatok hiányoznak							
1881						108.286	87.826	58.599			
1882				Angaben fehlen		117.910	53.430	52.428			
1883						154.656	67.002	28.683			
1884						171.034	72.842	42.573			
1885						296.276	84.694	89.825			
1886						119.624	70.104	60.756			
1887						269.510	104.828	86.686			
1888						166.656	55.748	110.266			
1889						193.108	55.942	104.358			
1890	23.732	151.697	43.518	218.947	7.780.000	159.058	53.360	167.294			
1891	23.732	153.860	46.090	223.682	7.872.000	71.452	54.038	37.940			
1892	23.732	155.834	49.075	228.641	7.968.000	147.426	69.584	56.240			
1893	23.732	156.393	54.147	234.272	8.936.200	105.800	74.362	53.329	32	57.436	
1894	23.732	156.562	59.666	239.960	11.532.000	126.916	86.738	61.751	32	57.436	
1895	23.732	156.622	65.954	246.308	13.238.000	136.606	129.246	54.880	32	57.436	
1896	23.732	156.622	74.912	255.266	13.694.800	169.688	183.966	70.018	32	57.436	
1897	23.732	156.622	74.912	255.266	14.590.600	218.719	174.293	86.982	32	57.436	
1898	25.036	156.622	81.713	263.371	16.147.200	186.862	151.289	89.227	32	57.436	
1899	26.849	156.622	99.437	282.908	16.853.030	319.913	190.347	72.156	32	57.436	
1900	27.713	156.622	108.011	292.346	17.546.257	260.769	203.598	124.087	32	57.436	
1901	27.713	156.622	112.500	296.835	17.938.520	169.455	139.287	98.648	32	57.436	
1902	28.313	156.622	115.671	300.606	18.220.920	149.085	138.910	39.329	50	191.836	
1903	28.987	156.622	124.656	310.265	19.112.980	254.143	139.752	19.133	57	208.506	
1904	29.742	156.622	127.420	313.784	18.859.590	139.133	144.888	47.952	60	222.246	
1905	30.017	156.455	132.394	318.866	19.157.320	307.735	132.650	56.887	65	252.546	
1906	30.017	159.087	141.717	330.821	19.718.409	401.273	136.773	62.227	74	310.856	
1907	33.391	156.816	147.903	338.110	19.986.795	447.155	148.154	57.895	74	310.856	
1908	34.131	154.770	160.100	349.001	21.622.987	397.143	165.010	165.733	74	310.856	
1909	34.131	151.891	172.693	358.715	21.976.512	454.222	184.882	306.991	85	321.856	
1910	34.131	151.059	188.450	373.640	22.420.472	459.225	186.323	247.007	85	321.856	
1911	36.241	148.171	213.798	398.210	23.403.811	588.302	234.972	288.181	83	320.406	
1912	37.841	147.774	226.778	412.393	23.820.035	622.908	260.028	327.116	83	320.406	
1913	38.757	147.126	240.319	426.202	24.305.466	649.530	384.787	399.787	91	384.406	
1914	41.251	146.826	249.602	437.679	24.773.653	433.320	329.019	257.844	101	509.406	
1915	41.251	146.754	254.538	442.543	24.937.131	377.512	306.157	582.385			
1916	41.483	146.522	257.065	445.070	25.225.327	450.543	453.988	319.186			
1917	42.647	145.358	257.232	445.237	26.025.308	438.449	468.213	269.352			
1918	42.647	145.358	258.126	446.131	26.089.171	850.668	554.442	251.188			
1919	42.647	145.358	258.126	446.131	26.089.171	421.098	2.138.516	104.263			
1920	42.647	145.358	258.126	446.131	26.089.171	858.701	4.402.715	243.316	88	858.000	
1921	42.647	145.358	258.414	446.419	26.601.499	3.061.861	8.501.625	179.361	88	858.000	
1922 ¹⁾	42.647	145.358	259.111	447.116	31.900.108	3.986.960	9.172.223	820.000	88	858.000	
1923 ¹⁾	42.647	145.358	259.417	447.422	80.919.531	61.114.260	387.100.000	—	88	858.000	

1) A bevételek és kiadások a költségvetés szerint.

2) Ez évben a csatornák értéke az év folyamán épült új csatornák költségének az előző évi értékhez való hozzáadása útján állapított meg. Az új csatornaépítések költsége volt ezen években:

1) Die Einnahmen und Ausgaben nach dem Kostenvoranschlag.

2) Der Wert der Canäle wurde durch Hinzurechnung der Kosten der neugebauten Canäle zum Werte des Canalinetzes im Vorjahre festgestellt. Diese Kosten betragen:

78. Utcaburkolatok és útépitések. — Strassen- und Wegebau.

Év Jahr	Utcaburkolatok Strassenpflaster		Gyalogút- burkolatok Trotoirs		Szegélykövek hossza Länge der Saumsteine	Kiadások — Ausgaben					Bevételek — Einnahmen			
	Területe Flächeninhalt	Értéke Wert	Területe Flächeninhalt	Értéke Wert		Útak építése Wegbau	Új kövezések Neupflasterungen	Útak fenntartása Erhaltung der Wege	Utak fenntartása Erhaltung der Gasen	Összesen Zusammen	Útépitési és kövezési járatok Strassenbau- und Pflasterungsbeitrag	Államsegély volt állami utak fenntartására Staatsbeihilfen zur Erhal- tung der Staats-Strassen	Kövezékfenntartási költségtérítés Rückvergütung für Erhaltung des Pflasters	Összesen Zusammen
1874						37.1	1.093.0	545.2	240.9	1.916.2	73.6			73.6
1875						17.5	615.3	330.5	247.5	1.210.8	127.8			127.8
1876						31.3	555.1	450.6	235.5	1.272.5	91.0			91.0
1877						69.8	721.8	378.3	240.3	1.410.2	132.0			132.0
1878						37.8	360.1	354.6	354.6	1.107.1	153.1			153.1
1879						6.6	378.8	273.2	289.4	948.0	104.1			104.1
1880						66.5	405.3	387.1	296.8	1.155.7	140.4			140.4
1881	Adatok hiányoznak Angaben fehlen					77.7	547.1	455.1	271.8	1.351.7	98.1			98.1
1882						150.6	515.8	549.9	256.3	1.472.6	142.7			142.7
1883						143.1	583.7	410.7	300.0	1.437.5	128.3			128.3
1884						251.7	852.0	516.0	363.4	1.983.1	316.4			316.4
1885						244.5	654.2	515.6	456.9	1.871.2	164.1			164.1
1886						105.3	523.2	426.3	349.0	1.403.8	573.2			573.2
1887						69.4	347.0	551.3	345.6	1.313.3	185.7			185.7
1888						109.1	317.5	551.9	345.5	1.324.0	96.7			96.7
1889						109.6	659.4	676.0	420.2	1.865.2	87.9			87.9
1890	341.9		127.7			131.5	488.0	637.7	637.1	1.894.3	112.1			112.1
1891	348.1		128.7			119.2	379.5	614.8	558.6	1.672.1	169.7			169.7
1892	360.2		135.0			92.8	826.7	597.5	551.7	2.068.7	113.5			113.5
1893	365.2		137.6			304.6	773.9	617.8	426.0	2.122.3	78.4			78.4
1894	370.0		139.5			134.7	555.3	818.1	407.4	1.915.5	64.5			64.5
1895	375.8	23.214	145.8	6.189		196.8	1.834.3	757.2	375.0	3.163.3	82.1			82.1
1896	387.6	24.223	154.8	6.470	60	263.9	1.688.5	863.4	682.6	3.498.4	83.0	10.0		93.0
1897	398.9	26.353	161.6	6.755	74	267.1	1.517.3	907.4	647.0	3.338.8	315.6	10.0		325.6
1898	416.0	27.172	166.6	7.076	60	540.7	1.041.2	891.0	780.5	3.253.4	265.9	35.0		300.9
1899	431.5	28.951	170.0	7.258	116	401.0	1.926.1	976.0	728.1	4.031.2	405.1	45.0		425.0
1900	443.5	30.313	173.1	7.425	116	341.3	1.005.1	971.2	789.1	3.106.7	373.2	95.0		468.2
1901	444.5	30.400	174.8	7.482	116	135.4	435.9	921.4	745.8	2.238.5	381.2	70.0	7.4	458.6
1902	436.9	35.593	160.7	7.296	615	66.5	372.2	976.1	682.2	2.097.0	103.6	70.0	7.4	181.0
1903	444.4	36.084	163.6	7.348	628	252.2	173.3	904.6	774.0	2.104.1	100.1	120.4	7.4	227.9
1904	454.6	37.254	165.0	7.432	645	118.3	329.7	900.0	781.1	2.129.1	89.1	90.0	16.6	195.7
1905	456.6	37.357	165.8	7.478	650	181.9	214.9	915.5	778.6	2.090.9	152.0	50.0	20.5	222.5
1906	461.6	37.928	168.3	7.660	663	191.3	624.9	1.037.5	799.0	2.652.7	188.3	90.0	19.0	297.3
1907						114.2	274.0	989.3	634.6	2.012.1	331.8	70.0	8.5	410.3
1908	475.5	41.301	178.3	8.213	704	75.3	1.051.4	1.180.9	1.010.4	3.318.0	494.1	70.0	8.0	572.1
1909	475.7	43.393	179.5	8.315	716	214.8	740.7	1.147.5	1.099.6	3.202.6	337.0	70.0	10.1	417.1
1910	494.5	46.398	185.7	8.629	748	430.7	734.4	1.272.6	1.104.9	3.542.6	503.8	70.0	45.0	618.8
1911	504.6	54.645	191.0	9.522	765	883.8	531.9	1.410.1	792.6	3.618.4	408.9	70.0	3.6	482.5
1912	512.8	55.624	194.1	9.634	777	1.150.1	1.962.3	1.720.8	1.350.8	6.184.0	372.0	70.0	20.9	462.9
1913	518.7	56.932	198.2	9.817	796	738.3	2.657.6	1.772.9	1.288.5	6.457.3	696.1	70.0	12.3	778.4
1914	532.6	59.096	201.6	9.980	824	367.0	737.6	1.650.7	1.116.2	3.871.5	896.0	70.0	2.7	968.7
1915	532.7	59.118	201.6	9.982	824	92.3	101.4	1.429.1	1.158.9	2.781.7	888.8	70.0	6.4	965.2
1916	536.7	59.753	203.1	10.058	830	136.5	562.3	1.647.2	1.217.3	3.563.3	708.6	70.0	3.0	781.6
1917	550.9	62.229	209.0	11.772	857	100.6	853.6	1.639.8	1.509.7	4.103.7	679.3	70.0	3.0	752.3
1918	550.9	62.229	209.0	11.772	857	90.4	313.6	2.316.2	1.896.4	4.616.6	470.1	70.0	3.6	543.7
1919	550.9	62.229	209.0	11.772	857	72.7	145.4	4.840.0	5.447.0	10.505.1	158.5	70.0	0.2	228.7
1920	550.9	62.229	209.0	11.772	857		1.369.3		27.783.6	29.152.9	1.4	60.0	2.0	63.4
1921	551.0	62.229	209.0	11.772	857		8.667.5		36.081.0	44.748.5	676.8	70.0	6.8	753.6
1922)	551.0	62.229	209.0	11.772	857		21.185.1		60.086.3	81.271.4	697.0	70.0	3.9	770.9
1923)	551.0		209.0		857		571.000.0		4,071.987.2	4,642.987.2	2.358.0	70.0	3.9	2,431.9

1) A költségvetés szerint.

1) Nach dem Kostenvoranschlag.

XII. Őstermelés. — Urproduction.

79. Művelési ágak. — Culturzweige.

Év — Jahr	Szántó föld	Kert	Rét	Legelő	Szőlő	Erdő	Nádas	Össz. termő	Nemtermő	Főösszeg
	Ackerland	Garten	Wiesen	Weideland	Weingarten	Waldungen	Rohrgebiet	Zusammen productiv	Inproductiv	Hauptsumme
Terület hektárookban — Flächenmasse in Hectaren										
1878	5.326.34	3.413.30		2.006.36	3.629.16	1.260.78	14.80	15.650.74	3.793.55	19.444.29
1885	7.584.60	1.085.26	1.789.26	1.380.08	1.134.57	1.824.19	27.69	14.825.65	4.618.64	19.444.29
1894	8.243.14	1.169.29	1.781.77	1.332.91	251.28	1.819.55	27.72	14.625.66	4.818.63	19.444.29
1900	7.417.32	2.085.99	1.610.15	1.018.45	235.13	1.844.85	38.51	14.250.40	5.193.89	19.444.29
1910	5.842.69	3.052.98	1.421.54	799.87	848.04	1.790.11	29.68	13.784.91	5.659.38	19.444.29

80. Községi erdőbirtok. — Communal Waldbesitz.

Részletezés — Specification	1885	1894	1901	1905	1910	1915	1920	1923	
	Terület hektárookban — Flächenmaass in Hectaren								
Erdőterület. — Waldfläche.									
Erdősítve	Bestockt	805.76	1.855.75	1.904.98	1.904.58	1.925.83	1.968.68	1.859.37	1.934.7
Tisztás	Blößen	264.86	343.01	—	3.14	144.78	91.36	192.51	133.2
Együtt	Zusammen	1.070.62	2.198.76	1.904.98	1.907.72	2.070.61	2.060.04	2.051.88	2.067.9
Egyéb terület. — Sonstige Flächen.									
Ház, kert	Häuser, Gärten	0.26	2.10	2.46	1.96	2.45	2.45	2.45	1.9
Rét, szántó	Wiesen, Äcker	1.06	9.06	56.83	30.54	60.80	60.80	60.80	56.2
Fásrét	Baumwiesen	—	22.74	—	23.88	60.80	7.25	13.50	4.2
Csemetékert	Baumschulen	—	3.21	3.22	2.56	3.22	5.60	5.60	4.6
Együtt	Zusammen	1.32	37.11	62.51	58.94	66.47	76.10	82.35	66.9
Terméketlen — Unfruchtbar		50.84	26.64	39.44	41.03	41.43	44.39	44.41	42.1
Főösszeg	Hauptsumme	1.122.78	2.262.51	2.006.93	2.007.69	2.178.51	2.180.53	2.178.64	2.176.9

81. Szőlőművelés és szüret. — Weincultur und Weinproduction.

Év — Jahr	Szőlő-terület Weingebiet Hectar	Termés Ertragniss		Év — Jahr	Szőlő-terület Weingebiet Hectar	Termés Ertragniss		Év — Jahr	Szőlő-terület Weingebiet Hectar	Termés Ertragniss	
		Must Most	Bor Wein			Must Most	Bor Wein			Must Most	Bor Wein
		Hectoliter				Hectoliter				Hectoliter	
1874	2.973	39.336	32.354	1891	332	1.155	1.038	1906	1.048	15.922	14.330
1875	2.973	12.038	9.358	1892	322	1.094	984	1907	996	19.746	17.772
1876	2.973	37.760	32.803	1893	329	909	818	1908	994	34.351	30.917
1877	2.973	95.183	68.977	1894	382	3.539	3.284	1909	953	23.276	20.948
1878	3.629	195.006	140.414	1895	467	5.324	4.792	1910	920	27.997	25.198
1879	3.629	154.639	130.259					1911	938	24.288	21.860
1880	3.629	66.680	48.501	1896	492	8.909	8.018	1912	898	16.830	15.149
1881	3.402	89.268	79.309	1897	557	7.958	7.162	1913	926	10.664	
1882	3.402	111.054	99.909	1898	726	13.777	12.399	1914	921	7.524	
1883	3.402	131.484	116.949	1899	765	13.090	11.781	1915	918	4.489	
1884	3.402	74.946	66.083	1900	817	13.146	11.831	1916	871	4.152	
1885	3.402	85.548	76.503					1917	842	5.459	
1886	3.380	97.344	86.227	1901	882	23.940	21.547	1918	759	7.055	
1887	3.072	31.953	27.346	1902	1.014	33.383	30.045	1920	505	5.906	
1888	3.042	38.987	34.547	1903	1.015	17.702	15.933	1921	358	3.620	
1889		20.970	17.944	1904	1.079	26.111	23.501	1922	499	9.496	
1890				1905	952	27.646	24.881	1923	504	14.159	

Adatok hiányoznak. Angaben fehlen.

82. Állatszámítások. — Viehzählungen.

Állatfaj — Tiergattungen	1869	1881	1884	1894	1904	1908	1911	1918	1920
Szarvasmarha	4.562	10.199	14.455	7.888	5.278	3.663	5.622	1.771	815
Ló	8.020		11.611	14.067	14.271	15.724	21.527	11.887	11.928
Szamár	120		91	72			28	124	
Őszvér	9		11	5				14	
Kecske	176	181	201	401	270	225	225	1.021	
Juh	617	1.129	1.421	596	127	39	1	60	274
Sertés	40.878	85.273	85.273	120.282	925	1.523	18.030	32.640	3.618
Összesen	54.382		113.063	143.311	20.871	21.174	45.433	47.517	16.635
Ebek száma	Anzahl der Hunde			1) 10.763	9.235	8.979	2) 9.569		

1) 1895-ben. — 2) 1912-ben.

1) Im Jahre 1895. — 2) Im Jahre 1912.

83. Községi mező- és erdőgazdaság. Parkok és ültetvények. — Commune Land- und Forstwirtschaft. Parke.

Év Jahr	Mező- és erdőgazdaság ¹⁾ Forst- und Feldwirtschaft ²⁾		Parkok és ültetvények Parke und Anlagen		Szőlőtelepek és gyümölcsfaiskola Wein- und Obstschulen		Községi erdőgazdaság — Commune Forstwirtschaft										
	Bevétel Ein- nahmen	Kiadás Aus- gaben	Bevétel Ein- nahmen	Kiadás Aus- gaben	Bevétel Ein- nahmen	Kiadás Aus- gaben	Fásítások — Aufforstungen			Pótlások — Nachbesserungen							
							Beültetett terület Cultiviertes Terrain	Kiültetett csemeték Ausgesetzte Pflanzen	Felhasznált napszám Erforderte Tagelöhne	Beültetett terület Cultiviertes Terrain	Kiültetett csemeték Ausgesetzte Pflanzen	Felhasznált napszám Erforderte Tagelöhne					
korona — Kronen							Ha			Ha							
1874	12.127		50.447	215.358													
1875	11.037	44.594	47.381	116.216													
1876	11.286	42.458	68.670	107.360													
1877	13.239	42.628	63.785	121.620													
1878	12.180	50.654	54.405	92.988													
1879	9.053	47.512	63.883	121.256													
1880	11.577	46.998	51.584	117.382													
1881	13.728	51.048	50.743	128.690													
1882	9.865	48.230	49.565	157.022													
1883	16.119	57.852	52.479	141.722													
1884	13.979	50.680	57.998	162.188													
1885	26.057	70.258	55.021	201.360													
1886	36.520	85.386	58.996	163.514													
1887	27.872	76.438	53.360	167.180													
1888	20.976	82.260	57.007	178.612		2.178											
1889	32.692	82.762	63.925	178.536		1.436											
1890	25.837	91.944	69.784	201.446		3.678											
1891	31.740	110.376	67.641	191.944	2.120	15.729											
1892	38.039	116.842	79.503	196.968	4.286	15.969											
1893	26.662	115.146	82.040	196.692	10.874	16.753											
1894	35.523	169.432	82.300	206.816	21.572	44.013											
1895	32.473	165.398	86.214	258.152	28.142	48.544											
1896	43.954	184.600	109.241	269.510	32.576	56.456											
1897	37.822	184.972	95.308	296.198	32.844	54.576											
1898	62.090	214.186	100.864	353.633	34.406	60.785											
1899	52.210	212.985	92.324	367.799	34.858	56.441											
1900	47.057	203.381	122.268	362.036	13.560	63.169											
1901	37.469	186.437	105.456	367.356	10.710	56.605											
1902	20.346	165.592	94.751	328.296	9.210	49.391											
1903	22.713	165.694	105.382	373.115	9.358	46.025											
1904	19.400	157.672	106.138	358.804	32.723	29.912											
1905	25.776	142.456	107.611	377.768	36.272	16.081											
1906	35.028	139.033	121.304	398.021	64.426	5.671											
1907	35.612	137.264	91.367	449.342	24.184	177											
1908	33.009	157.733	119.202	530.005	12.616	—											
1909	40.963	152.015	80.446	534.728	12.227	—											
1910	45.024	183.092	90.113	558.627	12.287	—											
1911	46.792	191.558	95.895	613.256	12.260	—											
1912	31.079	189.842	92.510	800.952	12.000	—											
1913	42.517	192.900	112.039	820.975	12.260	—											
1914	41.487	194.614	104.553	804.922	12.000	—											
1915	48.528	179.687	96.980	743.209	12.439	—											
1916	33.037	231.492	87.417	953.796	12.606	—											
1917	81.274	256.320	94.328	1,068.674	12.408	—											
1918	354.599	328.691	95.969	1,706.166	12.325	—											
1919	2,230.571	837.607	62.526	4,278.457	325	—											
1920	1,172.796	1,291.318	112.199	6,486.075	24.390	—											
1921	753.334	2,907.086	215.559	13,832.731	34.482	358											
1922 ³⁾	303.568	2,593.124	536.427	19,107.586	36.716	14.716											
1923 ³⁾	22,023.400	146,178.903	4,180.320	1,403,543.400	169.4000	—											

1) 1887-ig a szőlőtelepek és gyümölcsfaiskola költségeivel együtt.

2) Bis 1887 sind die Kosten der Weinkultur und Obstschulen inbegriffen.

3) A költségvetés szerint.

3) Nach dem Kostenvoranschlag.

XIII. Ipar. Kereskedelem. — Industrie und Handel.

84. Az ipar-forgalmi népesség részletezése kereseti ágak szerint. — Berufszweige der Gewerbe- und Handeltreibenden Bevölkerung.

Folyósz. 1) Lauf. Nr.	A kereseti ág megnevezése — Benennung der Berufszweige	Keresők — Erwerbstätige					Eltartottak Angehörige	
		1869 ²⁾	1880	1890	1900	1910	1900	1910
I. Bányászat. — Bergbau.								
11	Vasbányászat . . . . . Eisenbergbau				9	28	21	43
12	Egyéb ércbányászat . . . . . Sonstiger Metallbau				—	6	—	11
13	Arany- és ezüsbányászat . . . . . Gold- u. Silberbergbau				6	4	12	1
14	Vaskohászat . . . . . Eisenschmelzerei				—	—	—	1
16	Szénbányászat . . . . . Steinkohlenbergbau	16	16	87	221	343	179	395
16a	Földgázkutatás . . . . . Erdgasforschung				—	7	—	11
16b	Köszénkutatás . . . . . Kohlenbergbau				—	1	—	2
19	Bányászat részl. nélkül. Bergb. ohnenäh. Angabe				4	—	34	28
	Összesen . . . . . Zusammen	16	16	87	240	389	246	492
II. Ipar. — Industrie.								
<i>a) Tulajdonképeni ipar. — Eigentliche Industrie.</i>								
<i>1. Vas- és fémipar. — Eisen- und Metall-Industrie.</i>								
20	Vasgyártás, acélöntés . . . . . Eisenfabrication	220	488	53	350	770	180	870
21	Kovács . . . . . Schmiede	1.169				1.141		872
21a	Vas- és acéleszközök . . . . . Eisen- u. Stahlrequisiten	—	1.317	996	1.452	31	1.116	28
22	Gépész . . . . . Maschinenisten	324	—	95	257	167	315	263
23	Szerszámgyártás . . . . . Werkzeugfabrication	—	58	122	178	215	96	113
24	Reszelőgyártás . . . . . Feilenfabrication	27	52	75	122	123	89	96
25	Csavargyártás . . . . . Schraubefabrication	—	—	94	344	601	314	482
26	Szeggyártás . . . . . Nagelfabrication	—	—	15	12	25	10	21
27	Drótygyártás, fonás . . . . . Drahtfabrication	—	98	75	142	449	99	304
28	Vasedénygyártás . . . . . Eisengefäßfabrication	—	—	1	—	86	1	81
29	Késgyártás . . . . . Messerfabrication	36	67	76	110	118	104	122
30	Épület- és műlakatosság . . . . . Bau- u. Kunstschlosserei	2.083	3.212	2.746	4.259	5.692	2.368	3.195
31	Vasbútorok, pénzszekr. . . . . Eisenmöbelfabrication	—	1	172	379	883	339	723
32	Tűgyártás . . . . . Nadelfabrication	—	1	—	1	1	—	1
33	Író toll- és hüvelygyártás . . . . . Schreibfed., Federhalterf.	—	—	—	65	141	20	73
34	Arany-, ezüstárú gyárt. . . . . Gold- u. Silberwaaren	483	658	843	1.167	1.782	849	1.250
35	Rézhamor, rézművesség . . . . . Kupferschmiede	274	352	707	1.193	1.852	942	1.559
36	Tölténygyártás . . . . . Kapselabrication	—	—	—	160	82	117	70
37	Csillár-, lámpaárúgyártás . . . . . Luster und Lampen	—	3	141	588	1.413	832	1.170
38	Ólom-, ónarúgyártás . . . . . Blei- und Zinnwaaren	—	9	32	275	208	181	199
39	Bádógipar . . . . . Spengler	343	700	1.395	2.257	3.389	1.870	3.178
40	Érckoporsógyártás . . . . . Metallsargfabrication	—	—	22	26	43	33	88
	Együtt . . . . . Zusammen	4.959	7.016	7.660	13.337	19.212	9.875	14.758
<i>2. Gépgyártás. — Maschinen-Fabrication.</i>								
42	Gép- és hajógyártás . . . . . Maschinen, Schiffswerfte	27	574	7.382	11.139	15.238	15.585	17.223
43	Fegyvergyártás . . . . . Waffenfabrication	68	37	66	307	256	357	275
44	Vaggongyártás . . . . . Waggonfabrication	—	13	1.931	2.736	3.263	2.440	3.623
45	Varrógép, kerékpárgy. . . . . Nähmaschinen, Fahrradf.	—	7	8	344	375	184	253
46	Vasúti műhelyek . . . . . Eisenbahn-Werkstätte	—	—	1.485	2.647	2.476	3.120	3.601
47	Kocsigyártás, bogsnár . . . . . Wagenfabrication	142	372	581	1.023	1.149	1.254	844
48	Elektrotechnikai cikkek . . . . . Elektrotechn. Artikel	—	—	402	2.994	5.043	2.729	4.412
49	Villamtelepek építése . . . . . Errichtung v. elektr. Anlag.	—	—	—	23	59	14	36
50	Villamos áramfejlesztő . . . . . Electricitäts-Werke	—	—	—	269	881	285	1.042
51	Orgona-, zongorakészítő . . . . . Orgel- u. Klavierfabricant.	—	—	53	87	115	93	123
52	Egyéb hangszeripar . . . . . Sonst. Musikinstrumentef.	33	82	134	178	298	163	261
53	Mérleggyártás . . . . . Waagenfabrication	—	—	107	215	607	175	548
54	Órás . . . . . Uhrmacher	196	261	394	530	823	561	735
55	Orvosi stb. műszerek . . . . . Medicin. u. sonst. Instrum.	96	107	561	768	1.704	651	962
	Együtt . . . . . Zusammen	562	1.453	13.104	23.260	32.287	27.611	33.938
<i>3. Kő-, agyag- és üvepipar. — Stein-, Thon- u. Glas-Industrie.</i>								
56	Mész-, magnezit-, gipszég. . . . . Kalk- u. Gypsbrennerei	—	2	10	128	108	142	138
57	Kavics-, homokbánya . . . . . Schotter- u. Sandgruben	—	1	28	7	8	5	17
58	Cementgyártás . . . . . Cementfabrication	—	9	15	113	189	161	164
59	Cement-, gipszárúgyártás . . . . . Cement- u. Gypswaaren	—	2	74	263	1.079	183	752

¹⁾ A m. k. központi statisztikai hivatal foglalkozási schémájának rendszere és folyószámai.

²⁾ Az 1869. évi részletezés csak a balparti kerületekre (Pest) vonatkozik.

¹⁾ System und laufende Nummern des Berufsschemas des Kgl. ungar. Statistischen Centralbureaus.

²⁾ Die Specification für 1869 bezieht sich nur auf das linke Donauufer (Pest).

84. sz. tábla. (Folytatás.)

Tabelle Nr. 84. (Fortsetzung.)

Folyósz. / Lauf. Nr.	A kereseti ág megnevezése — Benennung der Berufsbranche		Keresők — Erwerbstätige					Eltartottak Angehörige	
			1869 ²⁾	1880	1890	1900	1910	1900	1910
60	Hővédőanyaggyártás . .	Wärmeisolirungsstoffe . .	—	—	—	1	96	—	92
61	Kőbányászat és köfejtés	Steinhauerei	—	4	89	97	65	68	59
62	Kőfaragó	Mechan. Bearb. d. Steine	233	445	575	893	924	996	974
63	Tégla-, tűzálló anyagárú .	Ziegelfabrication	122	279	1.773	1.473	4.200	2.114	4.722
64	Fazekasipar	Hafner	71	109	115	179	312	309	292
64a	Pipakészítő	Pfeifenschnitzer	70	62	115	58	59	129	70
64b	Kőedény-, porcellángy. . .	Porcellanfabrication . . .	—	33	207	179	253	140	255
65	Aszbesztárúgyártás	Asbestwaarenfabrication	—	—	—	8	59	1	63
66	Üvegyártás	Glasfabrication	—	17	26	244	480	245	389
	Együtt	Zusammen	496	963	3.027	3.643	7.832	4.493	7.987
<i>4. Fa- és csontipar. — Holz- und Knochen-Industrie.</i>									
67	Fűrészárúgyártás	Sägewaarenfabrication . .	73	33	377	956	1.879	814	1.809
68	Fatelitőipar	Holzimprägnation	—	—	—	21	11	11	14
69	Parkettagyártás	Parkettfabrication	—	5	121	146	258	114	266
70	Hordógyártás	Fassbinderei	832	595	426	360	380	689	386
71	Kaptafavágó	Leistenschneider	40	45	44	48	47	64	54
72	Asztalosipar	Tischler	2.916	3.658	4.491	6.307	7.990	8.299	7.301
73	Esztergályos	Drechsler	176	289	433	430	318	543	323
74	Hajlított fabútorok gyárt.	Fabr.v.gebogenen Möbeln	—	44	3	13	41	9	40
75	Botgyártás	Stockerzeugung	—	13	—	40	64	22	63
76	Aranyozott, faragott árúk	Schnitzwaarenfabrication	134	137	150	178	216	182	230
77	Gyermekjátékkészítő	Kinderspielzeugfabrication	—	—	1	6	48	3	19
78	Faszerszámok	Holzwerkzeugfabrication	—	4	9	114	651	85	591
79	Szitakötőipar	Siebmacher	39	58	23	25	14	42	12
80	Nádfonadékgyártás	Rohrflechtere	—	1	—	73	35	27	24
81	Gyékényfonadék-készítés	Geflechterzeugung	—	—	—	—	—	—	—
82	Szalmafonadék-készítés	Strohflechtere	—	6	—	2	2	5	3
83	Cirok- és vesszőseprő	Besenbinder	—	5	14	2	3	3	3
84	Kosárfonás	Korbflechter	82	85	109	126	108	69	87
85	Fésűs	Kammacher	23	33	28	27	20	20	14
	Együtt	Zusammen	4.315	5.011	6.229	8.874	12.085	11.001	11.239
<i>5. Bőr-, sörte- és ruggyantaipar. — Leder-, Borsten- und Gummi-Industrie.</i>									
86	Bőrgyártás és bőrfestés	Lederfabricat. und Ledermalerei	272	314	258	485	340	576	385
87	Bőrdíszműkészítő	Leder-Galanteriarbeiter	—	—	44	66	163	78	123
87a	Bőrbútoragyártás	Ledermöbelfabrication . .	—	—	—	18	80	7	78
88	Bőröndös	Taschner	43	89	182	188	350	111	261
89	Szíjgyártó és nyerges	Riemer und Sattler	423	449	434	429	537	646	489
90	Viaszosvásongyártás	Wachsleinwandfabricat.	—	—	—	1	9	—	7
91	Sörte-, szőr- és tollipar	Borsten u. Federindustrie	116	193	239	297	545	340	486
92	Ruggyantaárúgyártás	Gummifabrication	—	—	85	228	645	186	556
	Együtt	Zusammen	854	1.045	1.242	1.712	2.669	1.944	2.385
<i>6. Fonó- és szövőipar. — Textil-Industrie.</i>									
93	Gyapjúipar	Schafwollindustrie	27	23	95	104	95	142	137
94	Len- és kenderkikészítés	Flachs- u. Hanfbearbeit.	138	148	75	95	129	79	117
95	Len-, fonó- szövőipar	Flachs-, Textilindustrie . .	91	69	130	155	645	177	547
96	Selyemipar	Seidenindustrie	—	—	1	11	15	—	14
97	Kötött- és szövöttárúk	Gestickte u. Wirkwaaren	23	138	113	234	266	73	78
98	Himzett- és csipkeárúk	Gestrickte, Spitzenwaaren	—	11	31	639	1.034	224	347
99	Gombkötő-, zsinorárúk	Schnur- u. Knopfmacher	222	262	469	458	362	282	247
100	Kelmenyomt., fehérítőipar	Stoffdruckerei, Bleicherei	176	175	806	961	1.733	948	1.528
101	Kárpitos, diszító	Tapezierer	356	606	677	1.145	1.267	1.322	1.239
	Együtt	Zusammen	1.033	1.432	2.397	3.802	5.546	3.247	4.254
<i>7. Ruházati ipar. — Bekleidungs-Industrie.</i>									
102	Szabóipar	Schneider	4.574	5.667	8.846	14.522	23.025	10.615	14.118
103	Szűcsipar	Kürschner	346	373	322	423	837	501	634
104	Fehér- és ágyneműkészít.	Weisswäschefabrication	66	54	199	307	934	112	434
105	Nyakkendőkészítés	Cravattenmacher	—	2	31	46	70	8	38
106	Női divatárúkkészítés	Damenmodewaaren	211	115	512	850	2.003	174	475
107	Varrás	Näherei	2.554	5.573	5.569	4.877	3.476	1.752	754
108	Ernyőkészítő	Schirmmacher	43	57	75	134	153	146	117
109	Keztyűgyártás	Handschuhmacher	112	177	178	284	282	235	206

1) 2) Lásd a 96. oldalon.

1) 2) Siehe Seite 96.

Folyósz. 1) Lauf. Nr.	A kereseti ág megnevezése — Benennung der Berufsbranche	Keresők — Erwerbstätige					Éltartottak Angehörige	
		1869 2)	1880	1890	1900	1910	1900	1910
110	Kalapos . . . . . Hutmacher	318	358	299	536	685	436	530
111	Sapkás . . . . . Kappenmacher	55	62	103	131	397	146	293
112	Szalmakalakészítő . . . . . Strohhutmacher	—	7	—	55	128	—	28
113	Művirág, dísztolgyártás . . . . . Kunstblumen, Schmuckfedern	—	109	144	299	565	84	247
114	Cipész és csizmadia . . . . . Schuhmacher	4.810	6.201	7.152	9.132	9.599	9.375	9.005
116	Papucsos, posztócipők . . . . . Pantoffelmacher	—	4	41	45	35	31	21
117	Hadfelszerelőipar . . . . . Armierungsindustrie	—	—	822	47	97	5	100
118	Ruha- és tolltisztítás . . . . . Kleider- u. Fleckreiniger	41	74	109	326	485	197	261
119	Mosás és vasalás . . . . . Bügelei und Wäscherei	922	2.679	3.023	6.873	7.943	2.956	2.752
120	Borbélyipar . . . . . Friseure und Barbieri	482	745	1.442	3.099	4.376	2.212	3.155
	Együtt . . . . . Zusammen	14.534	22.257	28.867	41.986	55.090	28.985	33.168
	8. Papíripar. — Papier-Industrie.							
121	Papírosgyártás . . . . . Papierfabrication	—	—	28	87	207	84	139
122	Papírosárugyártás . . . . . Papierwarenfabrication	35	136	208	1.641	2.270	578	1.137
122	Celluloidipar . . . . . Celluloid-Industrie	—	—	—	—	45	—	25
123	Könyvkötőipar . . . . . Buchbindergewerbe	298	504	570	878	1.118	906	627
	Együtt . . . . . Zusammen	333	640	806	2.606	3.640	1.568	1.928
	9. Élelmezési és élvezeti ipar. — Nahrungsindustrie.							
124	Malomipar . . . . . Mühlenindustrie	1.013	909	3.420	3.694	4.144	4.980	5.251
125	Sütőipar, pék . . . . . Bäcker	872	1.342	2.165	2.897	3.374	2.071	2.752
126	Tésztagyártás . . . . . Mehlspeisenfabrication	—	15	105	148	208	52	122
127	Cukorgyártás . . . . . Zuckerfabrication	—	—	32	57	97	57	119
128	Cukrász . . . . . Zuckerbäcker	169	306	446	477	1.191	203	431
129	Cukorkagyártás . . . . . Candiefabrication	—	—	161	286	489	190	259
130	Kakaó-, csokoládégyártás . . . . . Cacao- u. Chocoladefabr.	—	2	—	176	235	51	83
131	Mézesbábos . . . . . Lebzelter	47	49	42	63	59	44	22
132	Kávétisztítás, pörkölés . . . . . Kaffeebrennerei	—	—	21	49	64	55	85
133	Konzervgyártás (hús) . . . . . Pflanzenconservenfabr.	—	1	51	46	112	43	166
133	Kókuszszír előállítása . . . . . Kokusfett-Industrie	—	—	—	—	2	—	—
134	Hentes . . . . . Selcher	475	817	1.544	1.887	2.250	1.433	1.952
135	Mészáros . . . . . Fleischhauer	746	1.079	1.537	1.964	1.759	2.055	2.190
136	Béltisztító és pacalos . . . . . Kuttler	—	77	75	285	338	257	319
137	Szalámigyártás . . . . . Salamifabrication	—	39	204	387	364	317	212
138	Zsírpar, kolbászkészítő . . . . . Sonst. Fleisch-, Fettindus.	—	50	6	167	227	135	187
139	Konzervgyártás (hús) . . . . . Fleischconservenfabr.	—	—	—	144	332	88	213
140	Sajt-, túró- és vajgyártás . . . . . Käse-, Butterfabrication	—	3	2	16	500	17	344
141	Dohánygyártás . . . . . Tabakfabrication	—	397	1.374	2.639	2.710	866	1.102
142	Sőr- és malátagyártás . . . . . Bierbrauer u. Malzerzeug.	278	268	699	1.652	1.702	1.600	1.902
143	Szesz-, élesztőgyártás . . . . . Spiritusfabrication	52	139	893	704	418	795	546
144	Ecetgyártás . . . . . Essigfabrication	6	8	6	7	18	38	15
145	Konyak-, likörgyártás . . . . . Liqueurfabrication	—	11	121	530	774	413	817
146	Pezsgőbörgyártás . . . . . Champagnerfabrication	—	2	11	28	40	37	44
147	Ásványvízkiaknázás . . . . . Product. v. Mineralwasser	—	—	64	126	201	106	242
148	Szikkvízgyártás . . . . . Sodawasserfabrication	—	39	167	335	338	480	358
149	Jéggyártás . . . . . Eisgruben	—	—	—	98	180	154	226
150	Vízművek . . . . . Wasserwerke	—	18	196	291	342	449	510
151	Iparszerű marhahizlalás . . . . . Rindviehmästung	—	—	99	10	—	22	—
152	Iparszerű sertéshizlalás . . . . . Schweinemästung	—	168	116	6	35	2	33
153	Közvágóhid . . . . . Schlachtbrücke	—	—	143	157	362	164	466
	Együtt . . . . . Zusammen	3.658	5.739	13.700	19.326	22.865	17.174	20.968
	10. Vegyészeti ipar. — Chemische Industrie.							
154	Kőolajfinomítás . . . . . Petroleumraffinerie	—	—	146	281	449	226	485
155	Világítóággyártás . . . . . Leuchtgasherstellung	66	65	568	1.402	1.470	1.764	1.998
156	Köszéngyurmagyártás . . . . . Briquettefabrication	—	—	—	23	13	19	14
157	Keményítőgyártás . . . . . Stärkefabrication	—	28	174	214	182	121	153
158	Gyufagyártás . . . . . Zündholzfabrication	—	14	10	17	12	13	14
159	Enyvgyártás . . . . . Leimfabrication	—	—	—	114	1	40	2
160	Cserzőkivonatok gyártása . . . . . Tanninfabrication	—	—	—	—	—	—	1
162	Növényolaj gyártása . . . . . Pflanzenölfabrication	12	6	48	52	44	50	55
163	Gyertya-, szapp-, illatsz. . . . . Kerzen- u. Parfümefabr.	74	103	332	458	610	360	528
164	Robbanószer, lőpor . . . . . Sprengstoffe, Schiesspulv.	—	4	11	1	12	5	7
165	Kocsikenőcs, festék . . . . . Wagenschmiere u. Farben	—	17	102	345	602	265	586
166	Csontliszt, műtrágya . . . . . Knochenmehl, Kunstdüng.	—	3	58	137	323	270	306

1) 2) Lásd a 96. oldalon.

1) 2) Siehe Seite 96.

84. sz. tábla. (Folytatás.)

Tabelle Nr. 84. (Fortsetzung.)

Folyósz.) Lauf. Nr.	A kereseti ág megnevezése — Benennung der Berufszweige		Keresők — Erwerbstätige					Eltartottak Angehörige	
			1869 ^{a)}	1880	1890	1900	1910	1900	1910
167	Aszfalt és kátrány . . .	Asphalt und Theer . . .	—	7	69	173	285	190	294
168	Egyéb vegyészeti cikkek	Sonst. chemische Artikel	—	15	291	481	1.371	364	1.212
169	Gyepmester	Wasenmeister	—	5	11	8	14	5	11
	Együtt	Zusammen	152	267	1.820	3.706	5.388	3.692	5.666
11. Építőipar. — Bau-Industrie.									
170	Építészet	Baumeister	—	25	2.000	2.497	8.392	2.593	6.957
170a	Közútépítés	Wegbauten	—	—	—	37	28	38	34
170b	Vasútépítés	Eisenbahnbauten	—	—	50	103	204	116	271
170c	Vízszab., ármentesítés	Wasserregulierung etc.	—	—	68	89	41	53	31
170d	Kikötőépítés	Hafenbauten	—	—	—	—	6	—	3
170e	Csatornaépítés	Canalbauten	—	—	—	—	—	—	10
170f	Hidépítés	Brückenbauten	—	—	—	65	111	33	83
170g	Vízműépítés	Wasserwerk-Bauten	—	—	—	—	3	—	4
170h	Földmunkavállalkozás	Erdarbeiten-Unternehmng.	—	—	—	220	97	167	95
171	Vasbetonszerk. készítése	Eisenbeton-Construct.	—	—	—	59	85	60	70
172	Kőműves	Maurer	1.875	1.942	2.658	4.459	2.451	4.738	2.418
173	Ács	Zimmerleute	800	727	1.245	935	1.137	1.497	1.098
174	Cserepező és palafedő	Dachdecker	131	241	302	393	471	363	365
176	Üveges	Glaser	163	248	194	236	356	339	400
177	Szobafestő	Zimmermal.	185	434	714	1.295	1.915	1.629	2.065
177a	Papírkárpitfelragasztó	Papiertapeten-Aufkleber	—	—	—	76	143	74	147
178	Fényező és mázoló	Anstreicher	287	460	787	949	1.151	1.449	1.159
179	Címfestő	Schildermal.	—	110	166	240	488	319	410
180	Stukkaturk., márványozó	Stukkaturarbeiter etc.	75	3	—	69	42	59	77
180a	Porcellán-, majolikafalb.	Porcellanbekleidung	—	—	—	4	3	5	5
181	Kövező és aszfaltozó	Pflasterer, Asphaltierer	159	187	384	602	850	662	850
182	Gáz-, víz- stb. szerelő	Wasserleitungsininstall.	—	12	77	332	730	544	643
183	Kemenceépítő	Kaminbauten	—	—	—	6	9	2	8
184	Kútásó	Brunnenmeister	34	40	70	58	70	74	84
185	Kéményseprő	Schornsteinfeger	69	118	187	213	247	238	216
186	Lakás-, szoba-, ablaktiszt.	Wohnung, Zimmerreinig.	42	58	83	229	373	300	506
187	Köztisztasági vállalkozó	Unternehm. öff. Reinlichk.	—	9	181	248	110	252	65
	Együtt	Zusammen	3.820	4.614	9.166	13.414	19.513	15.604	18.074
12. Sokszorosító- és műipar. — Polygraphische Industrie.									
188	Nyomdaipar	Druckereien	965	1.971	4.243	7.601	10.290	6.010	9.042
189	Fényképész	Photographen	84	148	263	506	523	408	453
190	Vésnök	Graveure	53	67	108	180	253	174	147
191	Festő és képfaragó	Maler und Bildhauer	108	3	473	879	714	720	708
192	Egyéb műipar	Sonstige Kunstindustrie	14	28	20	210	143	213	158
	Együtt	Zusammen	1.224	2.217	5.107	9.376	11.923	7.525	10.508
13. Szállodás-, kávé-, fürdőipar. — Beherbergungs- und Bade-Industrie.									
193	Vendéglős, száll., korcsm.	Gastwirte	—	3.762	6.773	9.200	10.964	6.422	7.979
194	Markotányos és kifőző	Markotender, Auskocher	—	109	228	767	1.188	404	683
195	Kávéipar, tejcsernok	Kaffeehäuser, Milchhallen	2.508	745	2.397	3.917	5.408	3.230	4.227
196	Kávéházzemélyz. k.m.n.	Gastwirt Hilfsp. o. n. B.	—	—	784	554	642	495	433
197	Pálinkamérő	Brantweinschänken	—	198	241	505	331	731	457
198	Fürdő	Badeanstalten	—	26	306	459	846	557	816
	Együtt	Zusammen	2.508	4.840	10.729	15.402	19.379	11.839	14.595
14. Egyéb ipar. — Sonstige Industrie.									
199	Tulajdonképeni ipar. — Eigentliche Industrie		^{a)} 2.882	828	321	139	205	2.123	224
200	b) Házi és népipar. — Haus- und Volksindustrie		41.330	58.322	104.175	160.583	217.634	146.631	179.692
201	c) Vándoripar. — Wandergewerbe		—	—	600	118	81	84	17
	Együtt	Zusammen	275	917	191	338	353	173	292
			41.605	59.239	104.966	161.039	218.068	146.938	180.001
III. Kereskedelem. — Handel.									
a) Tulajdonképeni kereskedelem. — Eigentlicher Handel.									
1. Állatokkal és mezőgazdasági termékekkel. — Mit Tieren und landwirtschaftlichen Producten.									
202	Lókereskedés	Pferdehändler	25	22	45	49	48	63	72
203	Marhakereskedés	Rindviehhändler	—	15	66	208	124	285	220
204	Sertéskereskedés	Schweinehändler	45	86	339	199	142	320	230

1) ^{a)} Lásd a 96. oldalon. — ^{b)} Nem részletezett.^{c)} ²⁾ Siehe Seite 96. — ³⁾ Nicht specifiziert.

Folyósz. 1) Lauf. Nr.	A kereseti ág megnevezése — Benennung der Berufsbranche	Keresők — Erwerbstätige					Eltartottak Angehörige	
		1869 ²⁾	1880	1890	1900	1910	1900	1910
205	Juhkereskedés . . . . . Schafhändler	—	—	16	2	—	1	—
206	Elő baromfikereskedés . . . . . Geflügelhändler	—	141	123	40	52	36	54
207	Hal- és rákkereskedés . . . . . Fisch- u. Krebschändler	—	17	17	27	47	22	59
208	Egyéb állatkereskedés . . . . . Handel mit sonst. Thieren	—	11	—	19	13	20	12
209	Gabonakereskedés . . . . . Fruchthandel	162	630	1.297	677	523	943	721
210	Lisztkereskedés . . . . . Mehlhandel	59	128	226	216	136	255	173
211	Terménykereskedés . . . . . Productenhandel	—	1	89	771	972	623	931
212	Főzelékkel kereskedés . . . . . Gemüsehandel	10	7	52	75	231	97	233
213	Gyümölcs-, szőlőkeresk. . . . . Obst-, Weintraubenhandel	—	1	75	158	267	130	295
214	Élőfa-, virágkereskedés . . . . . Blumenhandel	50	42	133	277	398	102	132
215	Kender-, lenkereskedés . . . . . Flachs- u. Hanfhandel	—	1	10	7	12	21	13
216	Pamut-, jutakereskedés . . . . . Baumwolle- u. Jutehandel	—	4	—	7	15	16	26
217	Gyapjúkereskedés . . . . . Handel mit Schafwolle	—	22	38	30	20	86	27
218	Nyersbőrkereskedés . . . . . Handel mit rohem Leder	—	1	—	85	87	34	129
219	Csontkereskedés . . . . . Handel mit Knochen	—	1	—	7	6	13	8
220	Tollkereskedés . . . . . Handel mit Federn	10	8	29	53	58	62	78
221	Egyéb állati term. keresk. . . . . Sonst. animalische Prod.	10	3	—	16	22	19	20
	Együtt . . . . . Zusammen	371	1.141	2.555	2.923	3.173	3.148	3.433
2. Fával és bányatermékekkel. — Mit Holz und Bergwerks-Producten.								
222	Fakereskedés . . . . . Holzhandel	74	409	1.038	1.904	1.796	2.398	2.410
223	Cser- és gubacskeresk. . . . . Mit Lohe und Knoppem.	—	2	15	7	14	12	11
224	Szénkereskedés . . . . . Kohlenhandel	—	2	295	481	1.136	558	914
225	Agyag-, homok-, mészk. . . . . Handel mit Thon, etc.	—	8	15	73	116	118	132
	Együtt . . . . . Zusammen	74	421	1.363	2.465	3.062	3.086	3.467
3. Vas- és fémárúkkal, gépekkel. — Mit Eisen- und Metallwaaren, Maschinen.								
226	Vaskereskedés . . . . . Eisenhandel	78	200	419	737	1.380	710	1.227
227	Egyéb fémárúkereskedés . . . . . Sonstigen Metallwaaren	—	13	45	370	344	450	364
228	Gazdasági gépkereskedés . . . . . Hand. mit Wirtsch. Masch.	—	7	186	316	538	261	660
229	Varrógép-, kerékpárker. . . . . Nähmaschinen, Fahrrad	—	7	68	199	469	181	520
230	Háztartási cikk keresk. . . . . Haushaltungsgegenständ.	—	21	15	121	154	162	171
231	Műszaki cikk kereskedés . . . . . Technische Artikeln	—	53	55	293	953	198	894
232	Órakereskedés . . . . . Uhrenhandel	—	2	172	163	455	102	439
233	Hangszerkereskedés . . . . . Musikinstrumenten Hand.	—	15	34	35	65	35	60
	Együtt . . . . . Zusammen	78	318	994	2.234	4.358	2.099	4.335
4. Agyagárúkkal. — Mit Thonwaaren.								
234	Tégla- és tetőcserépk. . . . . Ziegel-, Dachziegelhandel	—	9	—	6	12	4	20
235	Agyagárú- és üvegker. . . . . Thon- und Glaswaaren	50	100	278	438	507	448	557
	Együtt . . . . . Zusammen	50	109	278	444	519	452	577
5. Fa- és faragott árúkkal, papírral. — Mit Holz- und Schnitzwaaren, Papier.								
236	Bútorkereskedés . . . . . Möbelhandel	37	57	445	326	536	560	740
237	Bőrkereskedés . . . . . Lederhandel	30	220	458	538	830	649	816
238	Diszműárúkereskedés . . . . . Galanteriewaarenhandel	40	537	379	739	1.019	472	686
239	Papiroskereskedés . . . . . Papierhandel	110	202	446	790	1.115	770	1.009
	Együtt . . . . . Zusammen	217	1.016	1.728	2.393	3.500	2.451	3.251
6. Fonó- és szövőipari árúkkal. — Mit Textilwaaren.								
240	Kötél-, ponyvakeresk. . . . . Hand. mit Stricken, Plachen	20	30	85	187	160	154	178
241	Kézmű-, rövidárúkeresk. . . . . Kurzwaaren etc.	93	1.465	2.802	3.718	4.725	3.068	4.723
242	Divatárúkereskedés . . . . . Modewaarenhandlung	93	377	1.221	1.720	3.507	1.415	2.800
243	Posztókereskedés . . . . . Tuchhandlung	134	245	346	532	982	602	858
244	Szűcsárúkereskedés . . . . . Mit Kürschnerwaaren	—	17	61	45	46	57	63
245	Cipőkereskedés . . . . . Schuhhandlung	20	33	77	120	156	155	143
246	Ruhakereskedés . . . . . Kleiderhandlung	91	239	567	685	775	866	976
247	Rongykereskedés . . . . . Mit Hadern	—	16	56	130	124	32	67
	Együtt . . . . . Zusammen	451	2.422	5.215	7.137	10.475	6.349	9.808

1) 2) Lásd a 96. oldalon.

1) 2) Siehe Seite 96.

Folyósz.-j Lanf. Nr.	A kereseti ág megnevezése — Benennung der Berufszweige	Keresők — Erwerbstätige					Eltartottak Angehörige	
		1869 ^{a)}	1880	1890	1900	1910	1900	1910
	7. Élelmi- és élvezeti cikkekkel. — Lebensmittel, Genusswaaren.							
248	Déligyümölcskereskedés	—	25	67	200	475	190	440
249	Fűszer- és gyarmatárúker.	610	1.372	2.756	4.012	5.291	3.569	4.935
249a	Fűszer- és vaskereskedés	—	—	12	10	17	6	17
250	Szatócs	479	1.025	1.742	1.397	894	1.913	1.299
251	Tojás-, tej-, sajt-, vajker.	51	94	467	823	943	868	911
252	Leölt baromfi- és vadker.	—	132	—	150	167	198	171
253	Hentesárúkereskedés . .	—	5	89	156	178	100	225
253a	Egyéb élelmiszerkeresk.	—	45	16	70	236	62	234
254	Dohány-, só- bélyegelés	61	243	270	513	837	401	556
255	Jégkereskedés	—	—	67	67	59	60	90
256	Borkereskedés	59	122	442	527	382	868	589
257	Sörkereskedés	—	2	80	125	191	139	192
258	Szesz-, ecet- és likörker.	—	35	80	110	134	272	213
259	Ásványvíz- és szikvízker.	—	6	48	68	116	79	150
	Együtt	1.260	3.106	6.136	8.228	9.920	8.725	10.022
	8. Gyógy- és vegyszeti árukkal. — Mit Medicinal- und chemischen Waaren.							
260	Gyertya- és szappanker.	—	1	6	13	19	31	29
261	Kőolajkereskedés	—	20	50	39	19	54	21
262	Egyéb vegyszeti keresk.	—	114	385	737	1.330	626	1.139
	Együtt	—	135	441	789	1.368	711	1.189
	9. Könyv- és műkereskedések. — Buch- und Kunsthandlungen.							
263	Könyv- és zeneműkeresk.	90	168	507	1.322	1.693	1.361	1.634
264	Mű- és régiségkereskedés	—	12	47	161	238	152	258
	Együtt	90	180	554	1.483	1.931	1.513	1.892
265	10. Zsibárús. — Trödler.	38	118	214	532	497	723	771
266	11. Vegyeskereskedő. — Gemischtwaarenhandlungen. . . .	5	8	125	185	327	345	351
267	12. Fogyasztási adó- és vámberlők. Verzehrungssteuer- und Zollpächter.	—	—	1	—	3	5	3
268	13. Vásári helypénz és vásárjogberlők. — Marktrecht-Pächter.	—	—	23	24	13	25	25
269	14. Cseléd- és helyszerzők. — Dienstvermittler.	50	101	199	369	270	371	312
270	15. Hirdetésvállalkozók és közvetítők. — Annoncenvermittler.	—	2	50	108	186	136	221
271	16. Szállítók és bizományosok. — Spediteure, Commissionäre.	109	260	504	981	1.389	908	1.535
	17. Egyéb keresk. ágak. — Sonstige Handelszweige.							
272	Egyéb kereskedelmi ágak	36	74	559	414	795	564	814
273	Keresk. külön megn. nélkül	5.745	2.170	336	913	1.219	7.781	919
	Együtt	5.781	2.244	895	1.327	2.014	8.345	1.733
274	18. Az árúkereskedelem segédüzletágai. Hilfszweige des Waarenverkehrs.	—	—	—	581	361	761	439
	Tulajdonképeni keresked. — Eigntlicher Handel.	8.574	11.581	21.275	32.203	43.366	40.153	43.364
	b) Piaci árúsok. — Marktverkäufer.							
275	Élelmiszerkőfák	—	916	1.216	2.976	3.201	1.924	2.198
276	Egyéb árúsok és kőfák	—	—	—	823	1.584	482	1.574
	Együtt	—	916	1.216	3.799	4.785	2.406	3.772
277	c) Házaló kereskedők. — Hausirhandel.	460	1.136	1.094	1.647	1.430	2.404	1.852
278	d) Ügynökök és alkuszok. — Agenten und Makler.	1.495	1.193	1.772	3.053	5.215	5.239	7.749
279	e) Hitel- és biztosítási ügy. — Creditwesen.	433	883	2.711	5.687	9.689	6.536	10.352
280	f) Közraktári vállalatok. — Entrepôts.	—	—	128	342	396	196	242
	Összes kereskedelem. — Gesamter Handel. . .	10.962	15.709	28.196	46.731	64.881	56.934	67.331
	IV. Közlekedés. — Verkehr.							
	Közutak	1.147	2.833	3.591	6.098	7.916	8.893	10.076
	Vasutak	—	—	7.585	9.829	11.953	17.724	17.980
	Kikötői és folyamszolgál- lat, hajózás	712	1.241	1.732	1.874	2.320	2.428	2.034
	Egyéb közlekedés	959	1.055	3.194	5.062	8.273	8.405	11.155
	Összes közlekedés	2.818	5.129	16.102	22.863	30.462	37.450	41.245
	Mindössze	55.401	80.093	149.351	230.873	313.800	241.568	289.069

1) —) Lásd a 96. oldalon.

1) —) Siehe Seite 96.

85. Üzletnyitások és bezűntetések. — Eröffnung und Auflassung von Geschäften.

Év Jahr	Üzletnyitások — Geschäftseröffnungen							Üzletbezűntetések — Geschäftsauflassungen						
	Őstermelés Urproduction	Ipar Industrie	Forgalom Verkehr	Kereskedelem Handel	Személyes szolgálat Persönliche Dienst- leistungen	Ősszesen Zusammen	Ezenkívűl itálmerés Ausserdem Schank- licenzen	Őstermelés Urproduction	Ipar Industrie	Forgalom Verkehr	Kereskedelem Handel	Személyes szolgálat Persönliche Dienst- leistungen	Ősszesen Zusammen	Ezenkívűl itálmerés Ausserdem Schank- licenzen
1878	—	886	33	1.265	48	2.232	364	1	421	7	513	19	961	375
1879	—	855	94	1.124	54	2.127	411	—	447	14	477	24	962	277
1880	6	1.007	103	1.263	53	2.432	393	4	558	18	580	19	1.179	356
1881	4	1.016	94	1.293	78	2.485	480	9	574	33	661	28	1.305	403
1882	—	1.205	86	1.166	87	2.544	375	—	643	26	502	41	1.212	306
1883	11	1.189	254	1.326	110	2.890	431	4	607	19	537	42	1.209	325
1884	1	1.557	76	1.570	165	3.369	569	19	562	33	554	54	1.222	301
1885	—	1.383	74	1.488	79	3.024	638	13	509	19	397	32	970	318
1886	2	1.774	118	1.551	108	3.553	704	30	618	32	459	28	1.167	378
1887	5	1.854	187	1.674	159	3.879	781	22	710	29	618	54	1.433	410
1888	1	1.733	181	1.461	134	3.510	733	39	703	43	596	53	1.434	506
1889	7	2.019	130	1.479	116	3.751	626	16	875	51	638	55	1.635	570
1890	—	1.780	156	1.283	102	3.321	1.866	—	926	71	686	48	1.731	608
1891	3	2.012	141	1.345	115	3.616	740	40	901	70	845	73	1.929	421
1892	8	1.928	130	1.648	229	3.943	624	21	842	55	928	105	1.951	330
1893	1	2.114	216	1.756	203	4.290	996	33	910	48	869	93	1.953	553
1894	3	2.266	212	1.784	216	4.481	1.095	29	1.073	39	816	107	2.064	586
1895	3	2.294	524	1.992	342	5.155	948	13	1.152	62	900	140	2.267	612
1896	1	2.558	344	2.170	389	5.462	1.256	4	1.230	72	1.064	172	2.542	1.015
1897	7	2.938	342	2.895	501	6.683	1.299	2	1.592	77	1.444	273	3.388	986
1898	1	3.008	538	2.812	520	6.879	1.040	15	1.705	129	1.593	301	3.743	973
1899	2	2.876	240	2.717	494	6.329	1.531	9	1.668	200	1.589	273	3.739	1.031
1900	4	2.690	197	2.613	263	5.767	1.217	8	1.804	164	1.562	204	3.742	868
1901	1	2.787	190	2.772	417	6.167	1.352	9	1.600	127	1.603	320	3.659	1.247
1902	2	2.514	184	2.621	400	5.721	1.239	2	1.672	101	1.593	301	3.669	972
1903	1	2.862	173	2.740	242	6.018	1.342	1	1.672	74	1.482	169	3.398	1.027
1904	—	2.760	205	2.711	1.052	6.728	1.314	—	1.753	109	1.589	198	3.649	1.300
1905	2	2.660	212	2.697	459	6.030	981	1	1.560	91	1.530	284	3.466	915
1906	1	2.888	171	2.822	418	6.300	1.467	1	1.592	78	1.594	303	3.568	1.368
1907	1	3.375	317	2.524	1)	6.217	1.440	3	2.049	112	1.544	1)	3.708	1.296
1908	2	3.420	281	2.733	1)	6.436	1.436	5	2.024	122	1.615	1)	3.766	1.249
1909	Adatok hiányoznak — Angaben fehlen							Adatok hiányoznak — Angaben fehlen						
1910	1	3.449	320	3.094	1)	6.864	1.996	—	1.911	130	1.485	1)	3.526	1.756
1911	—	3.840	402	3.177	1)	7.419	1.949	—	1.889	136	1.565	1)	3.590	1.806
1912	—	3.383	288	3.087	1)	6.758	1.389	—	1.837	146	1.333	1)	3.316	1.290
1913	—	1.743	136	1.710	1)	3.589	1.049	—	1.072	69	718	1)	1.859	950
1914	—	2.617	188	2.417	1)	5.222	889	—	2.196	118	1.497	1)	3.811	830
1915	—	1.418	119	1.610	1)	3.147	621	—	1.745	109	1.124	1)	2.978	845
1916	—	1.963	152	2.940	1)	5.055	474	—	1.501	119	1.124	1)	2.744	636
1917	—	2.505	270	3.764	1)	6.539	408	—	1.092	98	1.178	1)	2.368	548
1918	—	3.075	496	2.660	1)	6.231	467	—	1.310	109	1.112	1)	2.531	611
1919	—	2.400	373	2.464	1)	5.237	435	—	791	49	440	1)	1.280	420
1920	—	3.945	561	6.888	1)	11.394	142	—	1.356	118	889	1)	2.363	467
1921	1	3.385	415	5.547	—	9.348	529	—	1.745	170	1.798	—	3.713	467
1922	—	4.320	373	6.517	—	11.210	918	—	2.038	214	2.351	—	4.603	474
1923	—	3.987	371	6.231	—	10.589	511	—	2.315	244	3.374	—	5.933	757

1) Az eddig ezen rovatba beosztott fodrászok a ruházati iparba, a hordárok a forgalomba osztattak be s így a személyes szolgálat rovatja megszűnt.

1) Die in dieser Rubrik früher ausgewiesenen Friseure wurden der Bekleidungsindustrie, die Träger der Gruppe des Verkehrs zuge- teilt. Die Gruppe der persönlichen Dienstleistungen hörte damit auf.

86. Cégjegyzések és cégtörlések. Csődök. — Firmenprotocollierungen und Lösungen. Concourse.

Év — Jahr	Cégjegyzések Firmenprotocollierungen					Cégtörlések Firmenlösungen					Csődnitások Eröffnete Concourse					Csődmegszüntetések Beendete Concourse				
	Egyéni cégek Einzelfirmen	Társaságok Compagnie- firmen	Szövetkezetek Genossen- schaften	Részvénytárs. Actien- Gesellschaften	Összesen Zusammen	Egyéni cégek Einzelfirmen	Társaságok Compagnie- firmen	Szövetkezetek Genossen- schaften	Részvénytárs. Actien- Gesellschaften	Összesen Zusammen	Egyéni cégek Einzelfirmen	Társaságok Compagnie- firmen	Szövetkezetek Genossen- schaften	Részvénytárs. Actien- Gesellschaften	Összesen Zusammen	Egyéni cégek Einzelfirmen	Társaságok Compagnie- firmen	Szövetkezetek Genossen- schaften	Részvénytárs. Actien- Gesellschaften	Összesen Zusammen
1876	1.741	580	—	—	2.321	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1877	267	86	—	—	353	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1878	169	69	—	—	238	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1879	454	97	—	—	551	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1880	220	80	—	—	300	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1881	155	92	—	—	247	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1882	148	98	—	—	246	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1883	161	95	—	—	256	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1884	138	96	—	—	234	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1885	144	102	—	—	246	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1886	188	108	—	—	296	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1887	164	122	—	—	286	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1888	157	117	—	—	274	92	43	—	—	135	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1889	164	118	—	—	282	92	44	—	—	136	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1890	262	156	—	—	418	97	63	—	—	160	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1891	265	180	—	—	445	85	55	—	—	140	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1892	285	208	—	—	493	88	62	—	—	150	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1893	377	234	—	—	611	98	72	—	—	170	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1894	351	303	—	—	654	111	92	—	—	203	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1895	423	367	—	—	790	140	139	—	—	279	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1896	340	313	—	—	653	152	215	—	—	367	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1897	564	401	—	—	965	172	213	—	—	385	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1898	583	393	—	—	976	158	226	—	—	384	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1899	562	357	—	—	919	192	180	—	—	372	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1900	531	367	—	—	898	207	179	—	—	386	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1901	508	373	—	—	881	175	222	—	—	397	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1902	450	391	—	—	841	186	190	—	—	376	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1903	585	388	—	—	973	155	202	—	—	357	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1904	533	462	—	—	995	176	206	—	—	382	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1905	615	505	—	—	1.120	183	238	—	—	421	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1906	581	550	—	—	1.131	201	236	—	—	437	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1907	678	462	29	121	1.290	217	278	1	9	505	41	30	—	2	73	28	15	—	2	45
1908	649	502	20	76	1.247	224	313	5	6	548	53	17	6	4	80	24	10	2	1	37
1909	773	535	32	105	1.445	263	389	1	4	657	48	23	2	2	75	27	13	1	2	43
1910	788	546	26	133	1.493	220	319	1	—	540	48	17	2	—	67	31	16	—	—	47
1911	843	577	26	190	1.636	263	351	1	2	617	43	17	1	7	68	45	14	1	—	60
1912	697	483	21	144	1.345	226	275	4	8	513	82	34	2	16	134	43	13	—	3	59
1913	429	347	14	119	909	235	149	1	7	392	108	37	3	21	169	54	17	1	3	75
1914	371	231	20	94	716	191	137	6	7	341	47	15	3	10	75	27	16	—	2	45
1915	326	144	4	45	519	104	126	7	13	250	26	4	—	3	33	29	11	—	2	42
1916	471	183	8	117	779	141	173	4	18	336	13	5	—	1	19	35	7	1	13	56
1917	644	289	7	176	1.116	238	186	3	32	459	5	2	—	1	8	16	11	—	3	30
1918	486	235	9	290	1.020	142	190	6	14	352	3	2	—	5	14	9	—	—	—	23
1919 1)	407	215	11	95	728	115	125	—	9	249	—	—	—	—	6	2	—	—	—	8
1920	1.246	669	31	255	2.201	286	225	3	15	529	2	2	—	4	28	13	2	6	4	49
1921	1.189	541	11	361	2.102	217	167	4	19	407	12	4	2	1	19	29	8	—	3	40
1922	1.147	551	13	343	2.054	263	203	5	18	489	12	7	2	1	22	27	5	3	4	39
1923	1.525	566	20	603	2.714	292	211	4	24	531	14	1	1	2	18	21	5	5	6	37

1) A cégjegyzések és cégtörlések adatai a proletárdiktatúra ideje 1919. márc.—aug.) alatt hiányoznak.

1) Für die Zeit des Communismus (März bis August 1919) stehen Angaben über Firmenprotocollierungen und Firmenlösungen nicht zur Verfügung.

87. Nagyipari vállalatok nagyságuk szerint. — Grossindustrie-Unternehmungen nach ihrer Grösse.

Csoport(szám) / Gruppennummer)	Az ipari csoport megnevezése Benennung der Industrie- gruppen (Die deutschen Benennungen siehe im Nachweis für 1910.)	Vállalatok (a) és segédzemélyzetük (b) — Unternehmungen (a) und deren Hilfspersonal (b) mit																	
		21—50		51—100		101—200		201—300		301—500		501—700		701—1000		1000—		összesen zusammen	
		segéddel — Hilfspersonen (Angestellten)																	
		a)	b)	a)	b)	a)	b)	a)	b)	a)	b)	a)	b)	a)	b)	a)	b)	a)	b)
	1890.																		
I.	Vas- és fémipar . . .	27	886	5	326	4	597	1	250	—	—	—	—	—	—	—	—	37	2.059
II.	Gépgyártás	22	698	6	423	9	1.290	5	1.372	3	1.153	—	—	2	1.463	4	6.527	51	12.926
III.	Kő-, agyag- és üvegyipar	16	467	5	354	3	476	—	—	1	415	1	512	—	—	—	—	26	2.224
IV.	Faipar	29	858	5	344	2	273	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	36	1.475
V.	Bőr-, sörte- és rug- gyantaipar	9	254	1	60	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10	314
VI.	Fonó- és szövőipar . .	5	176	3	228	—	—	1	238	1	440	1	613	—	—	—	—	11	1.695
VII.	Ruházati ipar	29	890	7	457	1	135	3	799	—	—	—	—	—	—	—	—	40	2.281
VIII.	Papíripár	4	118	1	61	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	179
IX.	Élelmezési és élvezeti cikkgyártása	33	978	8	503	11	1.741	6	1.631	5	1.830	—	—	1	913	—	—	64	7.596
X.	Vegyészeti ipar	12	413	3	207	2	298	—	—	—	—	1	593	—	—	—	—	18	1.511
XI.	Építőipar	26	795	5	339	1	118	—	—	1	374	—	—	—	—	—	—	33	1.626
XII.	Sokszorosító és műipar	17	517	5	367	6	890	5	1.223	1	340	—	—	—	—	—	—	34	3.337
XIII.	Szállodás-, vendéglős- és kávéipar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Összesen	229	7.050	54	3.669	39	5.818	21	5.513	12	4.552	3	1.718	3	2.376	4	6.527	365	37.223
	1900.																		
I.	Vas- és fémipar . . .	51	1.632	18	1.328	9	1.234	1	204	2	807	—	—	—	—	—	—	81	5.205
II.	Gépgyártás	34	1.080	15	980	11	1.682	4	994	6	2.537	3	1.803	3	2.613	7	13.114	83	24.803
III.	Kő-, agyag- és üvegyipar	15	484	8	585	3	401	4	975	—	—	—	—	—	—	—	—	30	2.445
IV.	Faipar	34	1.108	13	909	2	321	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	49	2.338
V.	Bőr-, sörte- és rug- gyantaipar	5	151	1	66	—	—	2	475	—	—	—	—	—	—	—	—	8	692
VI.	Fonó- és szövőipar . .	6	184	3	197	—	—	—	1	323	1	569	1	754	—	—	—	12	2.027
VII.	Ruházati ipar	53	1.639	9	607	1	103	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	63	2.349
VIII.	Papíripár	16	477	3	208	3	425	—	—	1	482	—	—	—	—	—	—	23	1.592
IX.	Élelmezési és élvezeti cikkgyártása	41	1.241	12	784	9	1.299	9	2.157	8	2.784	2	1.228	1	789	2	2.259	84	12.541
X.	Vegyészeti ipar	11	342	5	325	7	1.086	1	294	—	—	—	—	—	—	1	1.495	25	3.542
XI.	Építőipar	28	849	9	614	3	454	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	40	1.927
XII.	Sokszorosító és műipar	29	930	12	891	11	1.638	2	545	4	1.581	1	550	—	—	—	—	59	6.135
XIII.	Szállodás-, vendéglős- és kávéipar	50	1.614	11	688	3	400	1	204	—	—	—	—	—	—	—	—	65	2.906
	Összesen	373	11.741	119	8.182	62	9.043	24	5.848	22	8.514	7	4.150	5	4.156	10	16.868	622	68.502
	1910.																		
I.	Eisen- u. Metallindustr.	109	3.412	34	2.378	20	2.768	6	1.361	1	314	1	674	1	943	—	—	172	11.850
II.	Maschinen-Fabrication	71	2.202	29	2.122	19	2.562	8	1.944	11	4.359	2	1.086	4	3.356	8	18.804	152	36.435
III.	Stein-, Thon- u. Glas- industrie	29	916	16	1.026	11	1.551	1	249	3	994	2	1.220	1	702	1	1.087	64	7.745
IV.	Holz- u. Beinindustrie	61	1.934	26	1.790	7	1.033	1	243	3	1.115	—	—	—	—	—	—	98	6.115
V.	Leder-, Borsten- und Gummi-Industrie	14	405	—	—	3	470	—	—	—	—	1	684	—	—	—	—	18	1.559
VI.	Textilindustrie	22	610	2	113	1	146	1	255	1	327	1	515	1	849	1	1.098	30	3.913
VII.	Bekleidungsindustrie .	147	4.406	34	2.526	13	1.585	1	294	—	—	—	—	—	—	—	—	195	8.811
VIII.	Papierindustrie	27	875	6	407	3	412	1	296	1	329	—	—	—	—	—	—	38	2.319
IX.	Nahrungsindustrie . . .	70	2.082	21	1.493	13	1.777	5	1.328	15	5.591	—	—	3	2.425	2	2.418	129	17.114
X.	Chemische Industrie . .	22	660	11	773	3	448	2	463	4	1.415	—	—	—	—	1	1.960	43	5.719
XI.	Bauindustrie	95	2.881	48	3.343	30	4.189	4	945	3	946	1	572	—	—	—	—	181	12.876
XII.	Polygraphische Industr.	48	1.528	16	1.033	9	1.321	5	1.214	5	1.903	1	537	2	1.701	—	—	86	9.237
XIII.	Beherbungs- und Badeindustrie	64	1.980	20	1.391	2	219	3	744	1	331	—	—	—	—	—	—	90	4.665
	Zusammen	779	23.891	263	18.395	134	18.481	38	9.336	48	17.624	9	5.288	12	9.976	13	25.367	1.296	128.358
	A vállalatok százalékos eloszlása. Procentuale Verteilung der Unternehmungen.																		
	1890		62.7		14.8		10.7		5.8		3.3		0.8		0.8		1.1		100.0
	1900		60.0		19.1		10.0		3.9		3.5		1.1		0.8		1.6		100.0
	1910		60.1		20.3		10.4		2.9		3.7		0.7		0.9		1.0		100.0

¹⁾ A m. kir. központi statisztikai hivatal foglalkozási sémájának rendszere és csoportszáma.

¹⁾ System und Gruppennummern des Berufsschemas des Königl. ungar. Statistischen Centralbureaus.

88. Kisipari vállalatok nagyságuk szerint. — Kleingewerbe nach ihrer Grösse.

Csoportszám*) Gruppennummer†)	Az ipari csoport megnevezése Benennung der Industrie- gruppen (Die deutschen Benennungen siehe im Nachweis für 1910.)	Vállalatok (a) és segéd személyzetük (b) — Unternehmungen (a) und deren Hilfspersonal (b) mit												összesen zusammen		Ezek közül motort alkalmazó vállalat Hievon Unternehm. mit Motorbetrieb		
		segéd nélk. keinem Hilfspers.		1	2	3	4	5	6—10	11—15 ^{a)}	16—20 ^{b)}	segéddel — Hilfspersonen						
		magános Einzel-Unter- nehmungen	társas Gesellschaftl.											a	b			
				a	a	a	a	a	a	a	a	b	a					b
1890.																		
I.	Vas- és fémipar . . .	258	183	130		228	151	1.130	62	890			1.012	3.328				
II.	Gépgyártás	154	94	63		63	22	157	14	209			410	813				
III.	Kő-, agyag- és üvegyipar	38	22	10		19	16	121	10	143			115	381				
IV.	Faipar	227	205	125		187	112	825	53	772			909	2.793				
V.	Bőr-, sörte- és ruggyantaipar	57	42	20		41	19	143	11	174			190	554				
VI.	Fonó- és szövőipar . . .	159	77	45		70	34	258	11	145			396	835				
VII.	Ruházati ipar	2.449	1.251	613		808	281	2.034	102	1.415			5.504	8.962				
VIII.	Papíripar	24	24	15		32	26	197	14	202			135	571				
IX.	Élelm. és élvezeti cikkek gyárt.	298	315	161		269	134	993	85	1.193			1.262	3.828				
X.	Vegyészeti ipar	28	17	10		14	7	47	6	87			82	222				
XI.	Építőipar	484	296	113		137	62	470	47	687			1.139	2.193				
XII.	Sokszorosító- és műipar	85	40	31		60	35	262	26	360			277	936				
XIII.	Száll., vendéglős- és kávéipar	—	—	—		—	—	—	—	—			—	—				
	Összesen	4.261	2.566	1.336		1.928	899	6.637	441	6.277			11.431	25.416				
1900.																		
I.	Vas- és fémipar	249	5	224	184	132	92	66	152	1.151	52	671	28	491	1.184	3.999	71	523
II.	Gépgyártás	215	6	166	101	36	36	22	62	451	29	366	18	325	691	1.872	22	168
III.	Kő-, agyag- és üvegyipar	35	1	18	14	8	8	4	26	206	14	172	11	193	139	693	9	35
IV.	Faipar	284	2	179	151	83	83	51	125	946	43	558	23	412	1.024	3.233	21	159
V.	Bőr-, sörte- és ruggyantaipar	81	1	39	22	19	16	8	26	198	3	41	5	91	220	574	4	32
VI.	Fonó- és szövőipar	632	1	108	67	43	25	14	30	226	11	142	2	37	933	946	14	56
VII.	Ruházati ipar	15.515	15	2.271	1.157	596	365	226	355	2.622	81	1.001	32	583	20.613	13.169	7	51
VIII.	Papíripar	34	1	23	15	9	8	5	31	233	12	150	3	55	141	575	6	51
IX.	Élelm. és élvezeti cikkek gyárt.	303	4	308	218	174	101	64	173	1.335	70	890	47	850	1.462	5.065	64	394
X.	Vegyészeti ipar	32	—	7	8	4	4	5	12	94	8	107	4	70	84	347	8	74
XI.	Építőipar	776	10	244	123	80	52	27	71	544	30	405	18	315	1.431	2.337	7	84
XII.	Sokszorosító- és műipar	179	3	58	49	49	32	21	60	465	32	408	18	323	501	1.732	39	408
XIII.	Száll., vendéglős- és kávéipar	905	11	913	570	309	198	117	213	1.570	84	1.065	28	512	3.348	7.504	6	72
	Összesen	19.240	60	4.558	2.679	1.572	1.020	630	1.336	1.041	469	5.976	237	4.257	11.771	42.040	278	2.107
1910.																		
I.	Eisen- u. Metallindustr.	254	3	217	180	144	116	84	227	1.701	97	1.215	52	929	1.374	5.738		
II.	Maschinen-Fabrication	297	—	207	123	91	51	46	93	700	48	620	25	461	981	2.941		
III.	Stein-, Thon- u. Glasind.	42	—	18	20	13	9	5	25	200	16	196	11	198	159	752		
IV.	Holz- u. Beinindustrie	296	—	193	149	136	107	82	160	1.228	57	725	32	575	1.212	4.265		
V.	Leder-, Borsten- u. Gummi-Ind.	87	1	50	43	23	25	12	37	275	12	153	5	85	295	878		
VI.	Textilindustrie	630	1	124	80	62	31	23	49	352	25	303	5	88	1.030	1.452		
VII.	Bekleidungsindustrie . . .	14.213	10	2.464	1.644	1.033	574	400	761	5.661	226	2.867	93	1.634	21.418	23.309		
VIII.	Papierindustrie	39	3	28	25	12	16	20	31	242	17	224	15	275	206	1.019		
IX.	Nahrungsindustrie	406	1	346	218	164	82	67	175	1.344	81	1.027	38	675	1.578	4.983		
X.	Chemische Industrie	52	1	16	22	8	7	5	25	187	11	142	10	181	157	647		
XI.	Bauindustrie	729	—	310	224	151	88	53	156	1.174	83	1.038	55	984	1.849	5.024		
XII.	Polygraphische Industr.	234	—	100	75	45	39	26	96	740	36	451	17	292	668	2.154		
XIII.	Beherbungs- u. Bade-Ind.	1.240	6	1.119	630	340	226	108	260	1.941	113	1.438	56	975	4.098	9.197		
	Összesen	18.519	26	5.192	3.433	2.222	1.371	931	2.095	15.745	822	10.399	414	7.352	35.025	62.359		
A vállalatok százalékos elosztása. Procentuale Verteilung der Unternehmungen.																		
	1890	37.3	22.4	11.7		16.9			7.9			3.8			100.0			
	1900	60.6	0.2	14.3	8.4	4.9	3.2	2.0	4.2			1.5	0.7		100.0			
	1910	52.9	0.1	14.8	9.8	6.3	3.9	2.7	6.0			2.3	1.2		100.0			

*) A M. k. központi statisztikai hivatali foglalkozási schémájának rendszere és csoportszámai.

†) Segéd személyzet a 3—5 segéddel dolgozó vállalatokban:

I. 865, II. 227, III. 75, IV. 741, V. 155, VI. 265, VII. 3.036, VIII.

9) 1890-ben a 11—20 személlyel dolgozó vállalatok együttesen

vannak kimutatva.

*) System und Gruppennummern des Berufsschemas des Kgl. Ungar. Statistischen Centralbureaus.

†) Hilfspersonal in den mit 3—5 Personen arbeitenden Betrieben:

I. 865, II. 227, III. 75, IV. 741, V. 155, VI. 265, VII. 3.036, VIII.

9) Im Jahre 1890 wurden die Betriebe mit 11—20 Gehilfen vereint nachgewiesen.

89. Jelentékenyebb gyári vállalatok termelése. — Production einzelner bedeutenderer Industrieunternehmungen.

Év Jahr	Sörgyárak Bierfabriken	Gőzmalmok — Dampfmühlen			Dohánygyárak — Tabakfabriken					
	Termelt sör Erzeugtes Bier	Őrölt gabona ¹⁾ Vermahlenes Getreide ¹⁾	Termelt liszt Erzeugtes Mehl	Termelt korpa Erzeugte Kleie	Feldolgozott nyersanyag Auf- gearbeitetes Rohmaterial	Készített gyártmányok Erzeugte Fabrikate	Gyártott — Erzeugte			
							közönséges gewöhnliche	különleges Specialitäten-	közönséges gewöhnliche	különleges Specialitäten-
	Hektoliter	ezer méterm. — Tausend Meterzentner			Méterm. — Meterzentner		szivarok — Zigarren		szivarkák — Zigaretten	
	ezer darab — Tausend Stück					ezer darab — Tausend Stück				
1873 .		2.660	2.013	554						
1874 .		2.664	2.003	537	35.766	41.504	104.548	1.589	—	—
1875 .		3.148	2.368	682	36.682	39.435	83.561	1.041	—	—
1876 .	237.445	3.158	2.389	685	31.042	39.430	83.247	1.501	—	—
1877 .	186.302	3.781	2.781	803	43.288	44.743	86.431	1.961	—	—
1878 .	219.717	4.148	3.120	888	43.099	45.680	89.066	2.003	—	—
1879 .	221.550	4.399	3.275	974	41.135	42.965	88.945	1.756	—	—
1880 .	199.570	3.573	2.798	767	37.690	43.161	89.969	2.188	—	—
1881 .	208.324	4.082	3.039	907	43.888	35.155	88.564	1.827	—	—
1882 .	239.288	4.762	3.560	1.035	39.785	43.052	87.192	3.740	—	—
1883 .	263.623	5.527	4.174	1.171	38.849	42.102	57.692	6.410	5.873	—
1884 .	342.260	5.406	4.045	1.178	37.900	44.335	45.862	7.577	11.419	—
1885 .	369.218	5.814	4.345	1.288	46.537	46.260	47.960	10.659	13.523	151
1886 .	360.582	5.025	3.808	1.094	39.839	44.007	56.701	8.090	—	—
1887 .	337.962	5.249	3.948	1.104	43.248	49.232	53.186	11.065	—	41
1888 .	274.108	6.222	4.757	1.326	38.827	43.297	48.460	12.058	—	691
1889 .	265.336	5.915	4.457	1.309	27.932	28.418	46.289	9.322	—	346
1890 .	295.832	6.062	4.593	1.315	26.403	27.363	42.353	10.534	—	477
1891 .	336.764	6.058	4.600	1.411	30.173	29.393	57.030	45.806	—	420
1892 .	668.882	6.069	4.572	1.349	31.164	31.166	57.399	13.703	830	418
1893 .	677.672	7.177	5.393	1.634	35.296	35.334	62.876	14.452	32.600	301
1894 .	858.145	7.178	5.465	1.542	37.416	33.746	70.595	10.601	92.520	5.332
1895 .	762.103	7.949	6.164	1.618	35.792	35.781	68.888	9.925	134.070	6.936
1896 .	912.394	8.285	6.391	1.723	38.655	37.216	59.969	15.068	136.828	11.473
1897 .	821.736	6.893	5.267	1.465	40.627	36.773	71.745	9.830	140.929	15.137
1898 .	821.494	6.076	4.604	1.331	42.734	34.649	66.325	5.105	160.307	20.543
1899 .	822.992	6.881	5.328	1.359	30.972	35.520	56.559	7.592	163.743	28.036
1900 .	759.546	7.472	5.776	1.535	35.392	34.794	44.953	7.882	145.785	29.294
1901 .	676.332	7.795	6.049	1.563	32.924	34.008	44.491	7.653	182.668	30.514
1902 .	638.340	6.948	5.436	1.352	37.141	34.399	45.737	8.123	196.955	31.585
1903 .	642.322	8.057	6.336	1.552	36.651	35.820	41.424	9.842	247.835	35.543
1904 .	751.446	7.653	6.038	1.461	37.766	34.935	44.264	10.078	260.155	46.492
1905 .	739.806	7.370	5.927	1.353	41.817	36.543	55.741	7.082	267.623	46.589
1906 .	851.678	8.448	6.625	1.698	41.487	37.777	56.215	8.850	312.468	43.538
1907 .	972.448	8.296	6.552	1.595	41.380	39.875	56.068	12.407	359.835	49.966
1908 .	1,016.092	7.219	5.725	1.382	43.598	42.047	59.763	12.010	433.913	45.936
1909 .	1,016.092	6.860	5.475	1.222	43.341	43.214	59.106	13.615	459.403	24.254
1910 .	1,185.754	7.579	6.094	1.399	45.883	43.343	59.442	14.575	444.451	69.908
1911 .	1,457.092	7.842	6.356	1.392	43.241	40.900	56.172	11.972	447.224	54.624
1912 .	1,611.714	8.969	7.355	1.490	44.494	42.044	68.468	7.475	413.313	40.177
1913 .	1,698.696	7.685	6.179	1.327	39.965	37.911	74.160	9.664	330.906	29.554
1914 .	1,780.376	7.011	5.620	1.209	57.302	51.399	70.982	11.069	602.945	45.700
1915 .	1,809.894	4.108	3.260	730	58.704	53.827	74.686	11.954	602.414	71.918
1916 .	1,682.666	3.349	2.665	557	59.191	54.282	75.566	12.147	589.792	60.019
1917 .	492.106	4.050	3.344	581	48.638	44.591	54.148	8.831	275.525	321.422
1918 .	766.526	3.480	2.953	418	40.794	36.821	47.567	6.071	202.073	221.841
1919 .	237.644	1.445	1.159	249	33.019	29.885	38.985	4.344	191.912	118.830
1920 .	381.676	1.678	1.310	279	47.686	43.084	47.266	5.741	337.712	202.435
1921 .	341.798	2.721	1.689	303	38.266	36.893	54.106	5.443	443.728	34.309
1922 .	588.100	1.707	1.034	184	51.499	49.053	59.024	6.591	1,031.266	74.486
1923 .	308.846	2.164	1.480	371	59.516	49.255	68.882	7.656	1,053.448	92.195

¹⁾ U. m. búza, rozs, árpa és tengeri.

¹⁾ Nämlich: Weizen, Roggen, Gerste und Mais.

90. Ipari részvénytársaságok.¹⁾ — Industrie-Aktiengesellschaften.¹⁾

Év Jahr	A részvénytársaságok száma ipari főcsoportok szerint Anzahl der Actiengesellschaften nach Industrie-Hauptgruppen													Befizetett részvénytőke Eingezahltes Actien-capital	Nyereség ¹⁾ Reingewinn	Osztalék Dividende	Nyereség Rein- gewinn	Osztalék Dividende
	Malomipar Mühlens- Industrie	Sör- és szeszipar Brauereien u. Brennereien	Cukoripar Zuckerindustrie	Egyéb mező- term. föld. ipar Industrie land- wirtsch. Prod.	Vas- és gépipar Eisen- und Maschinen- Industrie	Bányászati Montan- Industrie	Petroléumipar Petroleum- Industrie	Építőipar Bau-Industrie	Nyomdaipar Druckereien	Villamosági ipar Elektricitás- Industrie	Egyéb ipar Sonslige Industrien	Összesen Zusammen	ezzer korona tausend Kronen					
1873	11	1	—	—	2	1	—	9	3	—	2	29	52.806	5.312	3.748	10.0	7.1	
1874	9	2	—	—	3	1	—	8	3	—	3	29	53.696	2.066	2.602	3.8	4.9	
1875	8	2	—	—	3	2	—	8	3	—	3	29	55.882	2.962	2.858	5.3	5.1	
1876	8	2	—	1	3	4	—	6	3	—	5	32	55.014	3.641	3.036	6.6	5.7	
1877	8	2	—	1	4	4	—	6	3	—	4	32	55.953	3.880	3.667	6.9	6.6	
1878	8	2	—	1	4	4	—	7	3	—	3	32	55.402	6.790	4.692	12.2	8.8	
1879	8	2	—	1	3	5	—	7	3	—	3	32	52.253	5.622	4.583	10.7	8.8	
1880	8	2	—	1	3	4	—	7	3	—	3	31	49.554	3.573	3.053	7.2	6.2	
1881	8	2	—	1	3	3	—	7	3	—	5	32	59.338	4.422	3.755	7.4	6.3	
1882	8	2	—	2	3	4	—	7	3	—	5	34	64.832	7.896	5.895	12.1	9.1	
1883	8	3	1	3	3	4	—	6	3	—	5	37	72.366	7.896	6.201	10.9	8.6	
1884	8	3	1	4	4	4	—	4	4	—	6	39	86.501	6.817	5.601	7.8	6.5	
1885	8	4	1	3	4	4	2	4	4	—	7	41	87.899	6.071	5.390	6.9	6.2	
1886	8	4	1	3	4	4	2	4	4	—	9	43	87.677	5.410	5.198	6.1	5.9	
1887	8	4	1	2	4	4	2	3	4	—	9	41	83.267	7.624	5.576	9.1	6.7	
1888	8	4	1	2	4	4	3	3	4	—	9	42	84.411	9.989	6.656	11.8	7.9	
1889	8	4	1	2	5	4	2	3	4	—	10	43	90.927	10.569	7.031	11.6	7.7	
1890	8	4	2	5	5	4	2	4	4	—	11	50	103.303	13.576	9.355	13.1	9.1	
1891	8	4	3	4	9	5	3	5	5	1	15	62	121.089	13.156	10.123	10.8	8.4	
1892	8	4	3	7	11	8	2	7	6	1	14	71	143.821	11.769	10.455	8.1	7.3	
1893	8	5	3	8	12	8	3	10	8	2	15	82	161.958	19.186	13.423	11.8	8.3	
1894	8	6	3	10	13	10	4	14	11	4	15	98	204.458	20.540	16.038	10.0	7.8	
1895	7	7	3	10	20	14	5	15	12	4	25	122	257.001	20.155	16.698	7.8	6.5	
1896	7	7	4	13	20	16	9	13	12	4	34	139	296.994	18.131	17.850	6.1	6.0	
1897	7	7	4	13	20	19	10	13	12	4	33	142	311.205	19.264	17.782	6.1	5.7	
1898	8	7	4	15	19	21	10	12	11	5	36	148	324.822	18.959	18.624	5.8	5.7	
1899	8	7	4	14	21	23	10	12	12	6	32	149	334.263	19.386	19.856	5.7	6.0	
1900	8	7	4	15	21	27	12	15	12	7	35	163	377.444	18.483	21.502	4.8	5.9	
1901	8	7	4	17	24	28	11	14	12	8	34	167	374.010	19.000	19.539	5.0	5.2	
1902	8	6	4	17	23	26	9	14	12	6	39	164	366.558	14.550	17.083	3.9	4.6	
1903	8	7	4	15	21	23	9	13	11	7	35	153	341.325	22.170	18.345	6.4	5.4	
1904	8	7	4	14	21	23	9	12	12	8	37	155	348.430	29.691	22.127	8.5	6.3	
1905	8	7	4	17	21	24	9	12	12	8	43	165	359.229	30.949	23.868	8.6	6.7	
1906	9	7	4	20	21	25	8	17	13	10	57	191	396.735	37.004	27.288	9.3	6.9	
1907	11	7	4	27	23	30	9	22	16	13	68	230	460.631	45.365	31.825	9.8	6.9	
1908	11	10	4	38	25	29	10	25	16	14	92	274	517.939	46.218	34.202	8.9	6.6	
1909	11	9	4	42	27	34	11	27	16	16	104	301	563.983	49.514	37.872	8.7	6.8	

Év Jahr	A részvénytársaságok száma ipari főcsoportok szerint Anzahl der Actiengesellschaften nach Industrie-Hauptgruppen													Befizetett részvénytőke Eingezahltes Actien-capital	Nyereség ¹⁾ Reingewinn	Osztalék Dividende
	Vas- és fémpipar Eisen- u. Metall- Industrie	Villamosági ipar Maschinen- Fabrication	Kő-, föld-, agyag-, aszó- és livegipar Stein-, Thon-, Glas-Industrie	Fa- és csontipar Holz- u. Knochen- Industrie	Bőr-, szőrt-, tud- és rugyantipar Leder-, Borsten-, Feder-Industrie	Föld- és szővipar Textil-Industrie	Ruházati ipar Bekleidungs- industrie	Papírosipar Papier-Industrie	Élelmiszeri ipar Nahrungs- Industrie	Végyszereti ipar Chemische Industrie	Építőipar Bau-Industrie	Sokszorosító- és műipar Poligraphische Industrie	Összesen Zusammen			
1910	21	58	42	34	3	15	5	6	38	36	6	25	289	504.772	51.070	32.608
1911	24	64	47	34	4	16	5	8	38	43	19	26	328	574.296	60.824	37.656
1912	22	67	46	38	6	19	5	9	42	52	18	26	350	633.968	—	—
1913	25	70	49	41	5	17	5	10	47	51	19	34	373	727.097	64.588	41.756
1914	24	64	50	45	5	18	4	10	49	53	21	36	379	693.124	63.774	31.277
1915	27	62	48	40	5	17	5	10	51	49	25	30	369	682.914	90.817	42.622
1916	28	59	51	43	8	17	3	11	56	56	21	28	381	794.384	213.853	66.434
1917	30	59	47	46	5	15	4	9	59	64	19	29	386	949.648	247.697	82.869
1918	39	85	54	21	14	29	6	10	55	63	66	40	482	1,221.432	—	—
1919	42	85	55	20	14	29	6	10	58	68	65	40	492	1,261.907	—	—
1920	64	104	53	20	19	47	8	10	67	90	73	46	606	2,348.468	—	—
1921	79	130	70	21	26	55	11	14	78	105	83	52	724	3,786.369	—	—
1922	90	140	75	21	33	73	15	16	88	121	94	56	821	8,294.902	—	—

¹⁾ Az 1873—1909. évekre vonatkozó adatok a fővárosi statisztikai hivatal, az 1910—1917. évekre vonatkozóak a magy. kir. központi statisztikai hivatal adatgyűjtése szerint; az 1918—1922. évekre vonatkozó adatok az osztrák Compassban közölt zársmadatok alapján.

²⁾ A veszteségek levonásával.

¹⁾ Die Angaben für 1873—1909 nach den Nachweisen des Hauptstädtischen Statistisches Bureaus, für 1909—1917 nach den Nachweisen des Kgl. ungar. Statistischen Landesbureaus, für 1918—1922 nach den im österreichischen Compass enthaltenen Bilanzen.

²⁾ Nach Abzug der Verluste.

91. Közraktárak és elevátor. — Entrepots und Elevator.

Év Jahr	Készlet az év elején Bestand am Anfange des Jahres	Az év folyamán beraktározott Im Laufe des Jahres eingelagert	Összesen Zusammen	Az év folyamán kiraktározott Im Laufe des Jahres ausgelagert	Állapot az év végén Bestand am Ende des Jahres	Összes forgalom Gesamtumsatz	A beraktározott áruk biztosítási értéke Versicherungswert der eingelagerten Waaren	A beraktározott mennyiségek között volt Unter den eingelagerten Waaren waren			
								Gabona Getreide	Liszt és korpá Mehl und Kleie	Szilva, szilvaliz Pflaumen und Pflaumen-Mus	Gyarmat- és fűszerárú Colonial- waaren
m é t e r m á z s á k b a n — i n M e t e r z e n t n e r n							1000 K	m é t e r m á z s a — M e t e r z e n t n e r			
1882	69.109	699.852	768.961	645.107	123.854	1,344.959	14.313	551.032	7.308	10.808	2.180
1883	123.854	1,059.986	1,183.840	904.181	279.659	1,964.167	22.288	830.212	24.729	11.658	1.779
1884	279.659	876.919	1,156.578	850.109	306.469	1,727.028	18.379	643.428	34.235	22.383	959
1885	306.469	1,482.588	1,789.057	1,434.801	354.256	2,917.389	25.915	1,157.423	66.900	21.003	1.268
1886	354.256	1,593.059	1,947.315	1,516.464	430.851	3,109.523	28.937	1,204.266	101.741	31.135	406
1887	430.851	1,478.592	1,909.443	1,559.288	350.648	3,037.880	25.168	1,040.785	69.221	161.363	1.637
1888	350.648	2,074.339	2,424.987	1,759.855	665.132	3,834.194	34.908	1,708.251	59.624	128.231	1.064
1889	665.132	1,596.775	2,261.907	1,791.359	470.548	3,388.134	28.134	1,179.365	49.596	84.033	2.207
1890	470.548	1,700.150	2,170.698	1,884.659	286.039	3,584.809	27.951	1,257.407	36.104	76.908	3.260
1891	286.039	1,953.483	2,239.522	1,731.864	507.658	3,685.347	37.257	1,445.791	85.756	115.828	2.149
1892	507.658	1,346.655	1,854.313	1,591.908	262.405	2,938.563	23.657	895.507	90.223	111.007	1.472
1893	262.405	2,035.468	2,297.873	1,822.121	475.752	3,857.589	33.392	1,511.536	27.455	168.567	2.375
1894	475.752	2,288.010	2,763.762	2,144.577	619.185	4,432.587	35.082	1,712.108	53.203	210.993	3.814
1895	619.185	1,977.172	2,596.357	2,142.103	454.254	4,119.275	31.808	1,550.601	55.015	182.818	3.020
1896	539.931	2,311.323	2,851.254	2,075.978	775.276	4,387.301	39.920	1,804.482	101.423	162.472	3.906
1897	775.276	3,069.098	3,844.374	3,079.050	765.324	6,148.148	61.282	2,254.843	93.261	208.720	4.700
1898	765.324	2,933.733	3,699.057	3,100.587	598.470	6,034.320	55.569	2,059.412	16.252	266.376	4.016
1899	598.470	3,082.665	3,681.135	3,071.197	609.938	6,153.862	59.677	2,412.646	21.094	206.693	2.869
1900	609.938	2,750.940	3,360.878	2,496.558	864.320	5,247.498	47.674	1,959.809	112.155	180.957	3.477
1901	864.320	2,222.941	3,086.811	2,552.633	534.178	4,775.124	38.761	1,485.977	41.076	140.902	4.358
1902	534.178	1,760.447	2,294.625	1,950.350	344.275	3,710.797	36.267	1,043.953	31.755	199.593	3.077
1903	344.275	2,248.023	2,592.298	1,906.773	685.525	4,154.796	39.867	1,566.631	91.758	116.102	4.377
1904	685.525	3,020.132	3,705.657	3,003.298	702.359	6,023.430	59.745	2,324.331	171.471	226.318	4.699
1905	702.359	2,095.324	2,797.683	2,275.965	521.718	4,371.289	44.603	1,616.962	43.500	171.970	7.992
1906	521.718	2,667.443	3,189.161	2,469.314	719.847	5,136.757	55.017	1,916.342	99.304	223.609	91.821
1907	719.847	2,913.705	3,633.552	2,828.802	804.750	5,742.507	69.920	2,050.297	170.504	201.691	64.201
1908	804.750	1,578.066	2,382.816	2,122.097	260.719	3,700.163	45.500	958.320	97.806	214.817	55.030
1909	260.719	2,618.472	2,879.191	2,066.642	812.549	4,685.114	67.947	2,019.098	109.824	122.654	70.751
1910	812.549	2,600.603	3,413.152	2,965.922	447.230	5,566.525	58.061	1,672.890	230.288	154.734	145.371
1911	447.230	3,229.462	3,676.692	3,072.409	604.283	6,301.871	74.402	2,290.620	219.408	163.007	101.968
1912	604.283	2,970.871	3,575.154	2,677.012	898.142	5,647.883	71.156	2,481.363	94.523	48.967	10.975
1913	898.142	3,030.239	3,928.381	3,265.856	662.525	6,296.095	74.720	2,486.729	53.268	153.408	4.103
1914	662.525	3,791.044	4,453.569	3,632.820	820.749	7,423.864	113.740	2,876.228	242.582	80.804	48.437
1915	820.749	3,019.291	3,840.040	3,363.177	476.863	6,382.468	180.521	1,240.188	743.768	98.486	84.919
1916	476.863	2,936.918	3,413.781	3,087.276	326.505	6,024.194	258.983	1,311.161	589.894	63.983	45.210
1917	326.505	2,188.011	2,514.516	2,209.225	305.301	4,397.236	273.693	589.556	660.301	57.516	14.565
1918	305.291	1,803.308	2,108.599	1,653.789	454.810	3,457.097	313.359	587.288	387.059	45.799	4.776
1919	454.810	535.266	990.076	837.097	152.979	1,372.363	233.743	127.683	76.593	1.996	4.834
1920	152.979	1,220.553	1,373.532	952.910	420.622	2,173.463	1,407.859	1,400.054	7.063	14.541	5.442
1921	420.622	1,105.175	1,525.797	1,147.191	378.606	2,252.366	2,354.842	392.053	189.542	25.171	4.981
1922	378.606	1,487.530	1,866.136	1,566.858	299.278	3,054.388	10,560.088	574.441	223.081	40.430	10.889
1923	299.278	1,357.184	1,656.462	1,292.978	363.484	1,656.462	102,815.612	580.861	260.085	33.495	19.173

Részletezés az egyes közraktárak szerint — Specification der einzelnen Entrepots

Év Jahr	Készlet az év elején Bestand am Anfange des Jahres	Beraktározás — Einlagerung			Kiraktározás — Auslagerung			Készlet az év végén Bestand am Ende des Jahres	A beraktározott áruk biztosítási értéke Versicherungswert der Waaren		
		Központ Centrale	Nyugati pályaudvar Westbahnhof	Együtt Zusammen	Központ Centrale	Nyugati pályaudvar Westbahnhof	Együtt Zusammen		Központ Centrale	Nyugati pályaudvar Westbahnhof	Együtt Zusammen
m é t e r m á z s á k b a n — i n M e t e r z e n t n e r n								1000 K			
1911	447.230	2,997.873	231.589	3,229.462	2,854.695	217.714	3,072.409	604.283	65.242	9.160	74.402
1912	604.283	2,781.702	189.169	2,970.871	2,485.550	191.462	2,677.012	898.142	63.855	7.301	71.156
1913	898.142	2,738.144	292.095	3,030.239	2,988.429	277.427	3,265.856	662.525	66.011	8.709	74.720
1914	662.525	3,444.704	346.340	3,791.044	3,311.331	321.489	3,632.820	820.749	99.325	14.415	113.740
1915	820.749	2,540.916	478.375	3,019.291	2,849.757	513.420	3,363.177	476.863	145.532	34.989	180.521
1916	476.863	2,095.856	841.062	2,936.918	2,221.446	865.830	3,087.276	326.505	238.664	20.319	258.983
1917	326.505	1,393.971	794.040	2,188.011	1,414.152	795.073	2,209.225	305.291	250.454	23.239	273.693
1918	305.291	1,384.137	419.171	1,803.308	1,234.900	418.889	1,653.789	454.810	283.400	29.359	313.759
1919	454.810	446.437	88.829	535.266	726.786	110.311	837.097	152.979	191.344	42.399	233.743
1920	152.979	1,150.026	70.527	1,220.553	898.139	54.771	952.910	420.622	1,198.921	208.938	1,407.859
1921	420.622	1,025.306	79.869	1,105.175	1,067.654	79.537	1,147.191	378.606	2,105.723	249.119	2,354.842
1922	378.606	1,381.789	105.741	1,487.530	1,456.251	110.607	1,566.858	299.278	9,607.979	952.109	10,560.088
1923	299.278	1,228.454	128.730	1,357.184	1,168.420	124.558	1,292.978	363.484	87,946.386	14,869.225	102,815.612

92. Mértékhiteltesítés. — Zimentierungen.

Év Jahr	Hosszmérték Längenmaasse	Folyadékmérték Flüssigkeits- maasse	Hordó Fässer	Üvegpalack Glasflaschen	Ürmérték Hohlmaasse	Csapófa Hebel	Súly Gewichte	Mérték Waagen	Szesz- és cukor- fokmértő Spiritus- und Zuckergradmesser	Légszészóra Gas-Uhren	Kőolajmértő Petroleum- gramm-messer	Vegyes Diverse	Összesen Zusammen
1874	5	6.719	52.477	—	17	1	2.949	693	—	1.696	—	2	64.559
1875	27.534	119.823	57.522	—	34.721	6.365	601.422	20.092	1.503	4.576	574	—	874.132
1876	14.272	22.098	89.604	—	28.201	11.996	296.891	23.077	1.458	1.589	579	—	489.765
1877	132	5.992	123.479	—	2.249	590	26.080	4.823	565	627	85	—	164.622
1878	124	3.921	97.108	—	1.297	533	22.791	3.351	906	694	32	73	130.830
1879	534	6.441	110.207	—	1.532	166	17.292	5.200	233	209	30	72	141.916
1880	91	5.722	105.763	—	1.863	729	22.383	5.448	554	251	23	—	142.827
1881	1.528	6.101	122.592	—	1.933	785	21.532	5.543	654	312	19	28	160.927
1882	848	6.424	108.765	—	1.949	909	28.572	3.878	441	754	18	693	153.251
1883	1.286	5.216	116.929	—	1.302	721	21.737	2.418	508	936	22	97	151.172
1884	1.187	5.069	141.261	—	1.493	1.023	8.971	2.721	895	1.053	47	137	163.857
1885	1.362	7.130	146.671	—	2.757	776	13.897	2.835	585	1.273	37	1	177.324
1886	1.064	4.925	119.599	—	4.629	578	13.268	2.486	508	2.007	25	565	149.654
1887	1.341	4.385	120.135	—	1.087	752	15.088	3.004	695	1.657	31	366	148.541
1888	1.581	4.369	113.400	—	1.467	843	16.050	2.552	809	1.725	62	29	142.887
1889	875	3.198	110.253	—	477	122	16.496	1.793	854	1.523	31	922	136.544
1890	806	2.987	107.663	8.623	359	45	19.724	1.577	1.982	1.430	34	248	145.478
1891	692	2.319	107.298	15.192	211	88	21.633	2.162	764	1.465	35	48	151.907
1892	1.295	1.873	120.090	17.786	306	222	11.879	1.721	136	1.943	40	325	157.616
1893	874	1.681	155.691	23.520	73	3	10.778	1.574	243	1.901	28	9	196.375
1894	1.636	1.878	143.235	17.084	117	2	17.064	1.857	6	2.486	64	53	185.482
1895	758	2.850	167.822	8.718	231	—	7.817	1.251	6	2.632	30	80	192.195
1896	124	2.462	172.095	5.842	254	13	4.709	754	—	3.258	70	37	189.618
1897	166	3.403	159.908	4.479	62	—	4.227	721	2	3.216	33	—	176.217
1898	49	2.794	160.362	5.385	45	—	3.144	458	8	3.550	1	15	175.811
1899	323	3.056	167.259	43.850	107	52	4.727	1.039	1	3.633	3	—	224.050
1900	120	2.942	146.936	6.021	145	28	3.439	778	10	2.919	16	—	163.354
1901	206	1.849	152.346	4.555	156	—	5.496	1.282	6	2.900	8	—	168.804
1902	377	1.774	125.728	2.325	87	—	6.645	1.605	—	3.136	7	—	141.684
1903	304	2.402	152.949	3.502	82	—	4.736	1.624	—	3.565	16	5.343	174.523
1904	328	1.785	149.658	2.059	32	—	5.989	1.442	—	3.970	11	3.208	168.482
1905	615	1.565	159.696	1.618	221	9	7.500	926	14	4.580	74	3.947	180.765
1906	944	1.841	166.711	1.055	131	1	5.240	872	8	6.211	64	4.155	187.233
1907													186.601
1908	26	1.828	245.116	1.417	200	—	5.118	860	16	5.330	6	5.056	264.973

93. Hordóhiteltesítés. — Fässerzimentierungen.

Év Jahr	Hordójelzések — Fässerzimentierungen									Befolyt díjak koronákban Erhobene Gebühren in Kronen		
	Közönséges hordók Gewöhnliche Fässer			Sörszállító hordók — Bierfässer			Mindössze — Insgesamt			Közönséges hordók Gewöhnliche Fässer	Sör- szállító hordók Bier- fässer	Együtt Zusammen
	a hiva- talban im Amt	ipar- telepeken in Industrie- Unter- nehmungen	Együtt Zu- sammen	a hiva- talban im Amt	ipar- telepeken in Industrie- Unter- nehmungen	Együtt Zu- sammen	a hiva- talban im Amt	ipar- telepeken in Industrie- Unter- nehmungen	Együtt Zu- sammen			
1909	38.938	24.197	63.135	—	75.897	75.897	38.938	100.094	139.032	35.363	9.371	44.734
1910	30.471	24.789	55.260	—	159.229	159.229	30.471	184.018	214.489	28.243	19.640	47.883
1911	27.624	16.557	44.181	—	166.106	166.106	27.624	182.663	210.287	26.091	20.746	46.838
1912	21.277	11.920	33.197	1	169.051	169.052	21.278	180.971	202.249	17.283	21.696	38.979
1913	21.605	13.660	35.265	3	235.821	235.824	21.608	249.481	271.089	15.201	30.046	45.247
1914	24.314	17.639	41.953	—	232.024	232.024	24.314	249.663	273.977	14.856	29.409	44.265
1915	19.877	48.171	68.048	—	139.183	139.183	19.877	187.354	207.231	26.006	18.512	44.518
1916	26.936	47.974	74.910	1	98.529	98.530	26.937	146.503	173.440	30.014	13.193	43.207
1917	44.563	68.343	112.906	—	32.759	32.759	44.563	101.102	145.665	54.713	4.788	59.501
1918	57.601	100.670	158.271	—	32.801	32.801	57.601	133.471	191.072	87.789	4.064	91.853
1919	19.863	36.879	56.742	—	21.365	21.365	19.863	58.244	78.107	107.475	7.052	114.527
1920	44.983	23.844	68.827	—	21.220	21.220	44.983	45.064	90.047	247.628	13.143	260.771
1921	32.430	21.509	53.939	—	131.150	131.150	32.430	152.659	185.089	444.725	174.667	619.392
1922	33.884	16.267	50.151	—	99.116	99.116	33.884	115.383	149.267	1,234.853	173.000	1,407.853
1923	32.723	22.245	54.968	—	63.195	63.195	32.723	85.440	118.163	28,716.350	1,670.587	30,386.937

		Marhavásár — Viehmarkt											Eladás, illetve 1896-tól kezdve elszállítás				
		Felhajtás — Auftrieb															
Év Jahr	Nagymarha — Grossvieh					Aprómarha — Kleinvieh						Nagymarha — Grossvieh					
	Bika Stiere	Ökör Ochsen	Tehén Kühe	Növendék Jungvieh	Bivaly Büffel	Együtt Zusammen	Borjú Kälber	Juh, bárány Schafe, Lämmer	Kecske Ziegen	Együtt Zusammen	Mindössze Insgesamt	Bika Stiere	Ökör Ochsen	Tehén Kühe	Növendék Jungvieh	Bivaly Büffel	Együtt Zusammen
Budapestre való eladás																	
1874	84.568	39.615	—	3.311	128.494	48.783	102.588	—	151.371	279.865	—	—	—	—	—	—	—
1875	61.403	44.551	—	4.089	109.043	48.054	76.857	—	124.911	233.954	—	—	—	—	—	—	—
1876	51.009	48.866	—	3.638	103.523	50.776	86.641	—	137.517	240.930	—	—	—	—	—	—	—
1877	66.756	50.938	—	4.056	121.750	47.271	114.418	—	161.689	283.439	—	—	—	—	—	—	—
1878	52.329	58.756	—	7.232	118.317	50.046	102.525	—	152.571	270.888	—	—	—	—	—	—	—
1879	51.290	54.599	—	6.708	112.597	51.975	93.919	—	145.894	258.491	27.102	36.223	—	5.236	68.561	—	—
1880	53.561	54.315	—	5.573	113.449	56.805	95.227	—	152.032	265.481	31.860	39.620	—	4.704	76.184	—	—
1881	51.174	45.824	—	4.282	101.280	52.648	93.620	—	146.268	247.548	42.893	41.201	—	3.647	87.741	—	—
1882	58.698	44.349	—	5.796	108.843	56.742	90.125	—	146.867	255.710	52.110	41.309	—	5.231	98.650	—	—
1883	61.010	43.108	—	7.601	111.719	59.901	93.256	—	153.157	264.876	54.654	40.581	—	7.115	102.350	—	—
1884	57.715	45.142	—	7.855	110.712	67.325	94.095	—	161.420	272.132	50.715	41.978	—	6.454	99.147	—	—
1885	71.387	49.198	—	5.808	126.393	84.347	118.302	—	202.649	329.042	63.394	44.815	—	5.044	113.253	—	—
1886	76.300	53.332	—	6.098	135.730	88.053	136.337	—	224.390	360.120	66.492	49.456	—	5.496	121.444	—	—
1887	2.896	82.628	54.419	—	6.541	146.484	101.544	120.054	—	221.598	368.082	2.764	74.588	51.342	—	6.106	134.800
1888	3.544	102.566	55.234	—	3.712	165.056	102.300	127.185	—	229.485	394.541	3.422	93.130	52.376	—	3.259	152.187
1889	3.778	107.567	52.719	—	2.286	166.350	103.939	120.304	—	224.243	390.593	3.661	101.562	50.756	—	2.157	158.136
1890	4.394	116.956	59.290	—	2.524	183.164	102.138	130.465	—	232.603	415.767	4.310	111.977	57.293	—	2.409	175.989
1891	4.081	109.433	57.109	—	3.015	173.638	97.549	329.511	5.355	432.415	606.053	3.982	102.765	55.414	—	2.772	164.933
1892	2.609	94.471	40.203	—	1.281	138.564	92.162	173.057	312	265.531	404.095	2.466	85.257	38.290	—	1.184	127.197
1893	2.457	91.096	36.569	—	1.267	131.389	107.807	177.478	564	285.849	417.238	2.268	83.742	34.194	—	1.070	121.274
1894	4.666	120.107	48.044	—	4.432	177.249	111.958	191.130	237	303.325	480.574	4.485	110.291	45.354	—	3.950	164.080
1895	3.763	120.225	45.636	2.747	4.596	176.967	134.562	219.886	10.201	364.649	541.616	3.694	112.036	49.141	—	4.338	169.209
Elszállítás																	
1896	3.509	113.481	48.313	2.528	3.815	171.646	112.793	276.280	5.248	394.321	565.967	1.793	37.383	26.179	507	913	66.775
1897	4.505	101.764	35.970	3.074	4.413	149.726	126.691	162.689	1.591	290.971	440.697	1.786	34.968	21.364	590	1.673	60.381
1898	5.327	113.750	40.887	4.327	5.457	169.748	110.861	123.711	744	235.316	405.064	2.256	42.185	23.469	511	1.452	69.873
1899	6.178	119.501	38.069	4.283	5.480	173.511	108.863	96.504	559	205.926	379.437	3.624	50.664	21.576	269	1.647	77.780
1900	6.284	105.836	40.702	4.239	5.274	162.335	103.889	86.708	171	190.768	353.103	3.635	41.378	22.474	85	1.334	68.906
1901	6.565	93.964	39.411	3.169	3.895	147.004	111.130	98.394	580	210.104	357.108	3.384	31.029	21.565	—	991	56.969
1902	8.510	109.805	45.327	3.749	5.300	172.691	107.443	119.274	571	227.288	399.979	5.217	44.905	27.367	—	2.074	79.563
1903	7.709	124.195	40.281	2.141	6.543	180.869	93.187	89.760	732	183.679	364.548	4.002	59.296	22.523	—	511	86.332
1904	9.576	113.753	39.608	2.416	4.505	169.408	94.185	55.664	97	179.946	349.354	4.632	50.244	22.055	—	586	77.517
1905	10.417	106.215	37.681	1.924	5.976	162.213	99.699	77.891	1.833	179.423	341.636	5.020	50.822	19.563	—	1.536	76.941
1906	8.220	73.702	27.431	1.048	3.830	114.231	82.177	70.545	32	152.754	266.985	2.488	24.207	12.647	—	1.252	40.594
1907	7.392	73.333	22.358	1.244	3.496	107.823	93.485	70.527	403	164.415	272.238	1.763	21.702	10.086	—	1.024	34.575
1908	8.859	78.501	28.658	2.237	3.703	121.958	123.411	88.851	122	212.384	334.342	2.657	24.681	14.661	—	1.522	43.521
1909	11.918	90.014	49.874	4.381	9.619	165.806	149.480	93.137	83	242.700	408.506	6.238	41.379	29.493	—	3.887	80.997
1910	9.791	73.491	45.462	2.367	7.955	139.066	121.947	53.490	116	175.553	314.619	4.890	31.704	24.413	—	3.018	64.025
1911	7.756	59.485	29.203	1.528	3.059	101.031	79.414	53.536	44	132.994	234.025	3.240	29.164	15.643	—	1.418	49.465
1912	11.595	65.750	31.543	2.449	3.849	115.186	99.985	64.085	64	164.134	279.320	5.064	26.488	14.148	—	2.446	48.146
1913	12.305	57.896	43.644	2.343	4.128	120.316	105.558	47.050	94	152.702	273.018	5.690	23.039	22.105	121	2.576	53.531
1914	14.372	133.844	61.045	908	4.694	214.863	104.343	38.259	43	142.645	357.508	5.997	49.394	26.464	—	2.806	84.661
1915	18.209	146.523	127.598	2.105	4.942	299.377	49.626	98.487	268	148.381	447.758	4.555	70.231	43.223	—	2.650	120.659
1916	19.074	86.917	77.967	2.351	2.700	189.009	43.896	130.396	1.077	175.369	364.378	5.149	27.962	26.647	—	1.136	60.894
1917	32.295	122.988	88.362	5.923	2.561	252.129	92.251	136.928	480	229.659	481.788	11.134	35.108	20.626	—	634	67.502
1918	18.024	80.318	49.944	3.404	2.695	154.385	80.464	89.176	308	169.948	324.333	4.489	28.788	14.999	—	1.270	49.546
1919	4.715	25.441	18.831	582	524	50.093	12.654	8.983	5	21.642	71.735	21	579	542	—	1	1.143
1920	6.973	21.589	17.256	710	333	46.861	15.633	3.659	30	19.322	66.183	59	240	244	—	—	543
1921	9.354	57.556	40.766	6.553	632	114.861	55.976	35.752	16	91.744	206.605	3.128	18.757	11.841	—	146	33.872
1922	12.278	97.666	91.574	6.982	1.028	209.528	45.225	64.758	42	110.025	319.553	7.525	70.752	49.166	108	627	28.178
1923	8.027	37.769	49.714	1.199	837	97.546	26.096	25.759	1	51.856	149.402	2.611	14.270	12.700	—	270	29.851

Vieh- und Pferdemarkte.

Marhavásár — Viehmarkt					Lóvásárok — Pferdemarkte											Év Jahr		
Absatz, bez. von 1896 an Ausfuhr					Felhajtás — Auftrieb						Eladás — Absatz				Vágóhidra Für das Schlachthaus			
Aprómarha — Kleinvieh					Hefivására Auf die Wochen- märkte	Országos vására Auf die Jahr- märkte	Luxusvására Auf die Luxusmärkte	Összesen Zusammen	Hefivására Auf die Wochen- märkte	Országos vására Auf die Jahr- märkte	Luxusvására Auf die Luxusmärkte	Összesen Zusammen	Budapest Nach Buda- pest	Bécsbe Nach Wien	Vidékre In die Provinz			
Borjú Küllőer	Juh, bárány Schafe, Lämmer	Kecske Ziegen	Együtt Zusammen	Mindössze Insgesamt														
Absatz nach Budapest					Adatok hiányoznak						Adatok hiányoznak — Angaben fehlen				Adatok hiányoznak — Angaben fehlen			1874
47.889	47.393	—	95.282	163.843	Adatok hiányoznak						Adatok hiányoznak — Angaben fehlen				Adatok hiányoznak — Angaben fehlen			1875
55.405	56.395	—	111.800	187.984	Adatok hiányoznak						Adatok hiányoznak — Angaben fehlen				Adatok hiányoznak — Angaben fehlen			1876
50.381	83.960	—	134.341	222.082	Adatok hiányoznak						Adatok hiányoznak — Angaben fehlen				Adatok hiányoznak — Angaben fehlen			1877
55.914	83.277	—	139.191	237.841	Adatok hiányoznak						Adatok hiányoznak — Angaben fehlen				Adatok hiányoznak — Angaben fehlen			1878
59.446	81.233	—	140.679	243.029	Adatok hiányoznak						Adatok hiányoznak — Angaben fehlen				Adatok hiányoznak — Angaben fehlen			1879
66.551	83.865	—	150.416	249.563	Adatok hiányoznak						Adatok hiányoznak — Angaben fehlen				Adatok hiányoznak — Angaben fehlen			1880
83.289	100.618	—	183.907	297.160	Adatok hiányoznak						Adatok hiányoznak — Angaben fehlen				Adatok hiányoznak — Angaben fehlen			1881
87.173	128.052	—	215.225	336.669	Adatok hiányoznak						Adatok hiányoznak — Angaben fehlen				Adatok hiányoznak — Angaben fehlen			1882
100.940	110.381	—	211.321	346.121	Adatok hiányoznak						Adatok hiányoznak — Angaben fehlen				Adatok hiányoznak — Angaben fehlen			1883
101.446	117.697	—	219.143	371.330	Adatok hiányoznak						Adatok hiányoznak — Angaben fehlen				Adatok hiányoznak — Angaben fehlen			1884
103.270	109.939	—	213.209	371.345	Adatok hiányoznak						Adatok hiányoznak — Angaben fehlen				Adatok hiányoznak — Angaben fehlen			1885
101.774	122.307	—	224.081	400.070	Adatok hiányoznak						Adatok hiányoznak — Angaben fehlen				Adatok hiányoznak — Angaben fehlen			1886
97.283	303.845	4.831	405.959	570.892	Adatok hiányoznak						Adatok hiányoznak — Angaben fehlen				Adatok hiányoznak — Angaben fehlen			1887
91.665	154.543	309	246.517	373.714	Adatok hiányoznak						Adatok hiányoznak — Angaben fehlen				Adatok hiányoznak — Angaben fehlen			1888
107.196	159.761	446	267.403	388.677	Adatok hiányoznak						Adatok hiányoznak — Angaben fehlen				Adatok hiányoznak — Angaben fehlen			1889
111.153	174.684	237	286.074	450.154	Adatok hiányoznak						Adatok hiányoznak — Angaben fehlen				Adatok hiányoznak — Angaben fehlen			1890
138.524	211.909	9.482	359.915	529.124	Adatok hiányoznak						Adatok hiányoznak — Angaben fehlen				Adatok hiányoznak — Angaben fehlen			1891
Ausfuhr					Adatok hiányoznak						Adatok hiányoznak — Angaben fehlen				Adatok hiányoznak — Angaben fehlen			1892
7.314	140.382	1.141	148.837	215.612	Adatok hiányoznak						Adatok hiányoznak — Angaben fehlen				Adatok hiányoznak — Angaben fehlen			1893
5.929	85.993	462	92.384	152.765	Adatok hiányoznak						Adatok hiányoznak — Angaben fehlen				Adatok hiányoznak — Angaben fehlen			1894
6.472	62.306	372	69.150	139.023	Adatok hiányoznak						Adatok hiányoznak — Angaben fehlen				Adatok hiányoznak — Angaben fehlen			1895
5.853	48.128	161	54.142	131.922	Adatok hiányoznak						Adatok hiányoznak — Angaben fehlen				Adatok hiányoznak — Angaben fehlen			1896
5.303	39.128	50	44.481	113.387	Adatok hiányoznak						Adatok hiányoznak — Angaben fehlen				Adatok hiányoznak — Angaben fehlen			1897
6.013	51.498	2.364	59.875	116.844	Adatok hiányoznak						Adatok hiányoznak — Angaben fehlen				Adatok hiányoznak — Angaben fehlen			1898
5.019	68.379	511	73.909	153.472	Adatok hiányoznak						Adatok hiányoznak — Angaben fehlen				Adatok hiányoznak — Angaben fehlen			1899
3.512	45.280	697	49.489	135.821	Adatok hiányoznak						Adatok hiányoznak — Angaben fehlen				Adatok hiányoznak — Angaben fehlen			1900
3.477	45.904	42	49.423	126.940	Adatok hiányoznak						Adatok hiányoznak — Angaben fehlen				Adatok hiányoznak — Angaben fehlen			1901
2.324	41.999	1.012	45.335	122.276	Adatok hiányoznak						Adatok hiányoznak — Angaben fehlen				Adatok hiányoznak — Angaben fehlen			1902
1.040	34.403	2	35.445	76.039	Adatok hiányoznak						Adatok hiányoznak — Angaben fehlen				Adatok hiányoznak — Angaben fehlen			1903
1.348	36.071	108	37.527	72.102	Adatok hiányoznak						Adatok hiányoznak — Angaben fehlen				Adatok hiányoznak — Angaben fehlen			1904
1.205	49.171	112	50.488	94.009	Adatok hiányoznak						Adatok hiányoznak — Angaben fehlen				Adatok hiányoznak — Angaben fehlen			1905
1.553	51.265	12	52.830	133.827	Adatok hiányoznak						Adatok hiányoznak — Angaben fehlen				Adatok hiányoznak — Angaben fehlen			1906
1.154	22.800	3	23.957	87.982	Adatok hiányoznak						Adatok hiányoznak — Angaben fehlen				Adatok hiányoznak — Angaben fehlen			1907
310	24.758	1	25.069	74.534	Adatok hiányoznak						Adatok hiányoznak — Angaben fehlen				Adatok hiányoznak — Angaben fehlen			1908
483	26.755	33	27.271	75.417	Adatok hiányoznak						Adatok hiányoznak — Angaben fehlen				Adatok hiányoznak — Angaben fehlen			1909
762	22.661	40	23.463	76.994	Adatok hiányoznak						Adatok hiányoznak — Angaben fehlen				Adatok hiányoznak — Angaben fehlen			1910
635	10.695	4	11.334	95.995	Adatok hiányoznak						Adatok hiányoznak — Angaben fehlen				Adatok hiányoznak — Angaben fehlen			1911
281	29.395	33	29.709	150.368	Adatok hiányoznak						Adatok hiányoznak — Angaben fehlen				Adatok hiányoznak — Angaben fehlen			1912
523	70.873	132	71.528	132.422	Adatok hiányoznak						Adatok hiányoznak — Angaben fehlen				Adatok hiányoznak — Angaben fehlen			1913
3.594	108.862	11	112.467	179.969	Adatok hiányoznak						Adatok hiányoznak — Angaben fehlen				Adatok hiányoznak — Angaben fehlen			1914
128	42.967	1	43.096	92.642	Adatok hiányoznak						Adatok hiányoznak — Angaben fehlen				Adatok hiányoznak — Angaben fehlen			1915
5	48	—	53	1.196	Adatok hiányoznak						Adatok hiányoznak — Angaben fehlen				Adatok hiányoznak — Angaben fehlen			1916
2	—	—	2	545	Adatok hiányoznak						Adatok hiányoznak — Angaben fehlen				Adatok hiányoznak — Angaben fehlen			1917
100	8.826	—	8.926	42.798	Adatok hiányoznak						Adatok hiányoznak — Angaben fehlen				Adatok hiányoznak — Angaben fehlen			1918
74	22.091	—	22.165	150.343	Adatok hiányoznak						Adatok hiányoznak — Angaben fehlen				Adatok hiányoznak — Angaben fehlen			1919
127	3.413	—	3.540	39.391	Adatok hiányoznak						Adatok hiányoznak — Angaben fehlen				Adatok hiányoznak — Angaben fehlen			1920
—	—	—	—	—	Adatok hiányoznak						Adatok hiányoznak — Angaben fehlen				Adatok hiányoznak — Angaben fehlen			1921
—	—	—	—	—	Adatok hiányoznak						Adatok hiányoznak — Angaben fehlen				Adatok hiányoznak — Angaben fehlen			1922
—	—	—	—	—	Adatok hiányoznak						Adatok hiányoznak — Angaben fehlen				Adatok hiányoznak — Angaben fehlen			1923

95. Sertésvásárok. — Borstenviehmärkte.

Év Jahr	a) Felhajtás — Auftrieb												
	Kőbányai sertés piac — Borstenviehmarkt in Steinbruch							Fővárosi sertésvásár Städtischer Borstenviehmarkt					Összes sertés- forgalom Gesamt-Auftrieb
	Készlet a múlt évről Vom Vorjahr verblieben	Felhajtás — Auftrieb						Mindössze Insgesamt	Fővárosi konsumvásár markt i. d. Franzstadt				
Magyar- országból Aus Ungarn		Szerbiából Aus Serbien	Románia- ból Aus Rumä- nien	Más államból Aus anderen Staaten	Együtt Zusammen	Ferencvárosi	Con- sum- markt i. d. Franzstadt		Zárt- és vesztetv vásár Geschlossener und Con- summarkt	Szabad- vásár Freimarkt	Összesen Zusammen		
1873	66.640	302.260	73.690	43.130	—	419.080	485.720	—	—	—	—	—	485.720
1874	37.990	203.590	72.410	14.850	—	290.850	328.840	—	—	—	—	—	328.840
1875	45.010	191.720	113.680	6.960	—	312.360	357.370	—	—	—	—	—	373.70
1876	27.200	290.590	159.410	43.140	—	493.140	520.340	—	—	—	—	—	520.340
1877	50.030	333.120	170.260	45.800	—	549.180	599.210	—	—	—	—	—	599.210
1878	51.050	328.820	84.190	43.060	—	456.070	507.120	—	—	—	—	—	507.120
1879	63.900	345.370	102.540	94.780	—	542.690	606.590	—	—	—	—	—	606.590
1880	45.050	371.390	30.050	28.330	—	429.770	474.820	—	—	—	—	—	474.820
1881	60.470	397.981	113.072	102.038	—	613.091	673.561	—	—	—	—	—	673.561
1882	60.092	324.657	83.082	56.965	—	464.704	524.796	—	—	—	—	—	524.796
1883	63.149	347.784	122.338	55.909	—	526.031	589.180	—	—	—	—	—	589.180
1884	101.192	348.603	61.139	17.331	—	427.073	528.265	—	—	—	—	—	528.265
1885	55.118	421.945	78.771	12.116	—	512.832	567.950	—	—	—	—	—	567.950
1886	101.548	401.721	89.684	29.394	—	520.799	622.347	—	—	—	—	—	622.347
1887	66.106	362.757	70.740	15.374	—	448.871	514.977	—	—	—	—	—	514.977
1888	78.060	319.589	81.877	17.940	—	419.406	497.466	—	—	—	—	—	497.466
1889	81.893	373.283	141.254	10.033	—	524.570	606.463	—	—	—	—	—	606.463
1890	94.855	407.909	101.709	1.323	—	510.941	605.796	—	—	—	—	—	605.796
1891	84.395	432.003	132.192	4.368	—	568.563	652.958	—	—	—	—	—	652.958
1892	133.009	554.627	155.761	4.675	—	715.063	848.072	—	—	—	—	—	848.072
1893	97.546	526.742	167.637	14.933	—	709.312	806.858	—	—	—	—	—	806.858
1894	122.860	636.912	250.259	17.539	—	904.710	1,027.570	—	—	—	—	—	1,027.570
1895	117.581	214.469	112.882	2.507	—	329.858	447.439	106.644	—	—	106.644	—	554.083
1896	20.673	27.670	42.231	—	—	69.901	90.574	258.871	—	—	258.871	—	349.445
1897	5.996	41.320	114.824	—	—	156.144	162.140	165.671	—	—	165.671	—	327.811
1898	20.960	77.935	89.962	—	—	167.897	188.857	169.487	—	—	169.487	—	358.344
1899	35.481	77.589	90.361	—	—	167.950	203.431	214.356	—	—	214.356	—	417.787
1900	23.817	87.977	82.295	—	—	170.272	194.089	263.053	—	—	263.053	—	457.142
1901	33.909	88.210	108.306	—	—	196.516	230.425	288.610	—	—	288.610	—	519.035
1902	26.942	81.398	148.857	—	—	230.255	257.197	79.704	155.093	155	234.952	—	492.149
1903	24.663	62.434	136.981	—	—	199.415	224.078	—	180.794	—	180.794	—	404.872
1904	24.003	48.923	151.930	—	—	200.853	224.856	—	186.341	45	186.386	—	411.242
1905	30.749	64.068	114.021	—	—	178.089	208.838	—	198.928	17	198.945	—	407.783
1906	34.233	81.087	62.181	—	—	143.268	177.501	—	227.331	—	227.331	—	404.832
1907	19.036	83.702	—	—	—	83.702	102.738	—	304.371	—	304.371	—	407.109
1908	24.054	88.816	—	—	—	88.816	112.870	—	332.776	—	332.776	—	445.646
1909	23.641	90.952	—	—	—	90.952	114.593	—	347.330	—	347.330	—	461.923
1910	22.174	86.860	—	—	—	86.860	109.034	—	339.909	—	339.909	—	448.943
1911	18.021	67.131	—	—	—	67.131	85.152	—	327.840	—	327.840	—	412.992
1912	20.972	87.958	—	—	—	87.958	108.930	—	407.522	—	407.522	—	516.452
1913	18.604	91.136	—	—	1.136	92.272	110.876	—	507.947	—	507.947	—	618.823
1914	19.232	78.499	—	—	2.663	81.162	100.394	—	532.179	—	532.179	—	632.573
1915	26.106	72.783	—	—	667	73.450	99.556	—	448.497	—	448.497	—	548.053
1916 ¹⁾	19.759	44.669	—	—	3.705	48.374	68.133	—	209.144	—	209.144	—	277.277
1917	—	—	—	—	—	—	—	—	78.087	—	78.087	—	78.087
1918	—	—	—	—	—	—	—	—	32.136	—	32.136	—	32.136
1919	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1920	—	—	—	—	—	—	—	—	80,358	—	80,358	—	80,358
1921	—	—	—	—	—	—	—	—	173.248	53.446	226.694	—	226.694
1922	—	—	—	—	—	—	—	—	23.348	203.451	226.799	—	226.799
1923	—	—	—	—	—	—	—	—	19.071	189.433	208.504	—	208.504

1) A kőbányai sertés piac 1916. augusztus havában megszűnt.

1) Der Borstenviehmarkt in Steinbruch wurde im August 1916 aufgelassen.

2) 1918. november 1-től 1920. április 1-ig a felhajtás szünetelt.

2) Vom 1. November 1918 bis 1. April 1920 kein Auftrieb.

Év Jahr	b) Elszállítás — Absatz														Összes sertés- forgalom Gesamt-Abtrieb
	Kőbányai sertéspiac ¹⁾ — Borstenviehmarkt in Steinbruch ¹⁾							Fővárosi sertésvásár ²⁾							
	Elhajtás — Abtrieb							Städtischer Borstenviehmarkt ²⁾							
	Magyar- országba nach Ungarn	Bécsbe nach Wien	Ausztriába nach Österreich	Német- országba n. Deutsch- land	Egyéb álla- mokban in sonstige Staaten	Összesen Zusammen	Szappangyártásban tehdőgazdátok In Seifenfabriken ausgearbeitet	Helybéli fogyasztás Local-Consum	Helybéli fo- gyasztásra Local- Consum	Vidékre In die Provinz	Kényszer- szűrés Zwang- schächtung	Összesen Zusammen			
1873	31.430	193.360	30.970	81.340	—	337.100	—	110.630	—	—	—	—	447.730		
1874	27.280	129.970	11.450	24.010	—	192.710	—	91.120	—	—	—	—	283.830		
1875	38.400	127.670	18.370	67.470	—	251.910	—	78.260	—	—	—	—	330.170		
1876	27.340	138.630	27.110	161.940	—	355.020	—	114.290	—	—	—	—	469.310		
1877	30.170	179.080	38.480	183.920	—	431.650	—	116.410	—	—	—	—	548.060		
1878	33.860	184.840	25.360	82.330	—	326.390	—	122.240	—	—	—	—	448.630		
1879	36.810	196.450	48.510	136.210	—	417.980	—	143.560	—	—	—	—	561.540		
1880	26.340	133.980	25.000	112.320	—	297.640	—	116.710	—	—	—	—	414.350		
1881	20.897	147.987	45.859	266.946	—	481.689	—	131.780	—	—	—	—	613.469		
1882	28.172	105.800	27.818	164.881	—	326.671	—	134.976	—	—	—	—	461.647		
1883	22.695	101.699	32.732	178.556	—	335.682	—	152.306	—	—	—	—	487.988		
1884	28.820	122.580	29.124	119.664	—	300.188	—	172.959	—	—	—	—	473.147		
1885	26.560	125.541	42.730	111.593	—	306.424	—	160.078	—	—	—	—	466.502		
1886	28.233	116.438	77.087	160.055	7.600	389.413	—	177.079	—	—	—	—	566.492		
1887	27.023	92.414	51.902	79.458	7.003	257.800	—	183.875	—	—	—	—	441.675		
1888	54.579	93.213	31.020	71.886	268	250.966	—	164.607	—	—	—	—	415.573		
1889	48.512	98.075	116.380	102.170	222	365.359	—	146.249	—	—	—	—	511.608		
1890	69.761	83.119	78.300	115.180	112	346.472	—	174.929	—	—	—	—	521.401		
1891	51.164	66.412	114.641	114.347	508	347.072	—	172.877	—	—	—	—	519.959		
1892	80.883	59.294	149.380	274.280	998	564.835	—	185.781	—	—	—	—	750.616		
1893	57.749	54.585	104.493	235.888	2.045	454.760	3.961	225.277	—	—	—	—	683.998		
1894	116.542	36.488	172.381	349.775	873	676.059	5.070	228.860	—	—	—	—	909.989		
1895	70.221	56.984	59.294	72.645	—	259.144	17.087	150.535	100.703	5.437	504	106.644	533.410		
1896	10.870	13.357	16.217	44	—	40.488	1.619	42.471	231.392	24.891	2.588	258.871	343.449		
1897	32.602	10.329	24.470	—	—	67.401	1.738	72.041	155.764	8.881	1.026	165.671	306.851		
1898	34.157	16.603	23.821	—	—	74.581	1.220	77.575	167.421	1.407	659	169.487	322.863		
1899	42.477	23.193	37.105	—	—	102.775	1.153	75.686	211.109	2.170	1.077	214.356	393.970		
1900	43.431	16.962	33.794	—	—	94.187	836	65.157	261.177	794	1.082	263.053	423.233		
1901	48.649	20.194	28.232	24.453	60	121.588	939	80.956	287.181	—	1.429	288.610	492.093		
1902	59.397	43.431	14.674	20.234	—	137.736	1.004	93.794	234.120	30	948	235.098	467.632		
1903	63.543	28.291	10.349	—	—	102.183	1.033	96.859	180.104	—	212	180.316	380.391		
1904	66.583	23.382	11.663	—	—	101.628	1.140	91.339	184.855	—	362	185.217	379.324		
1905	61.561	31.984	11.753	—	—	105.298	1.130	68.177	198.257	—	322	198.579	373.184		
1906	48.808	28.547	9.862	42	—	87.259	1.211	69.995	226.430	—	337	226.767	385.232		
1907	36.957	18.243	6.242	—	—	61.442	340	16.902	302.909	—	568	303.477	382.161		
1908	41.917	15.906	12.795	399	—	71.017	774	17.438	329.551	—	634	330.185	419.414		
1909	50.068	15.204	11.755	168	—	77.195	948	14.276	346.351	—	568	346.919	439.338		
1910	47.108	16.864	2.413	—	—	66.385	1.879	22.749	338.022	—	414	338.436	429.449		
1911	38.731	5.388	1.520	—	—	45.639	683	17.858	325.199	—	532	325.731	389.911		
1912	48.049	13.013	5.892	—	—	66.954	836	22.135	406.915	—	1.086	408.001	497.926		
1913	46.594	17.081	8.407	—	—	72.082	892	18.670	504.592	—	1.096	505.688	597.332		
1914	34.761	11.346	4.622	—	—	50.729	1.047	22.512	529.882	—	1.428	531.310	605.598		
1915	20.191	7.344	12.297	—	—	39.832	753	39.212	444.687	—	1.472	446.159	525.956		
1916	6.474	1.672	7.950	—	—	16.096	424	21.100	4) 147.125	—	1.480	148.605	186.225		
1917	1)	—	—	—	—	—	—	—	5) 49.080	6) 27.667	644	77.391	77.391		
1918	—	—	—	—	—	—	—	—	6) 23.515	6) 10.512	343	34.370	34.370		
1919	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
1920	—	—	—	—	—	—	—	—	5) 80.194	6) 36	128	80.358	80.358		
1921	—	—	—	—	—	—	—	—	225.360	3) 502	225.862	225.862	225.862		
1922	—	—	—	—	—	—	—	—	225.521	3) 1.446	226.967	226.967	226.967		
1923	—	—	—	—	—	—	—	—	207.275	3) 749	208.046	208.046	208.046		

1) A kőbányai sertéspiac 1916. augusztus havában megszűnt.

2) Megnyílt 1895-ben mint ferencvárosi sertéskonsumvásár.

3) A hullaként talált és ipari célokra eladott sertésekkel együtt.

4) Ezenkívül a katonaság által levágatott 34.156, vidékre szállított 23.848 darab, elhullott 1413 darab.

5) A katonaság által 6) leszuratott, 6) vidékre szállított.

1) Der Borstenviehmarkt in Steinbruch wurde im August 1916 eingestellt.

2) Wurde im Jahre 1895 als Schweineconsummarkt in der Franzstadt eröffnet.

3) Die als Cadaver gefundenen und für Industriezwecke veräußerten Schweine inbegriffen.

4) Ausserdem wurden durch das Militär geschlachtet 34.156, in die Provinz ausgeführt 23.848 Stück, als Cadaver veräußert 1413.

5) Durch das Militär 6) geschlachtet, 6) in die Provinz ausgeführt.

96. Árú- és értéktőzsde. — Waaren- und Effectenbörse.

Év — Jahr	Tőzsde-	Tőzsdei	Eladott mennyiségek — Verkaufte Mengen						A gabona átlagárai — Durchschnitts-					
	tagok	ügynö-	Búza	Rozs	Árpa	Zab	Tengeri	Repce	Összesen	Búza	Rozs	Takar-	Zab	Tengeri
	száma —	kök												
	Börsen-	Börsen-	métermázsza — Meterzentner						100 kg.-ként koronákban Pro 100 Kg. in Kronen					
	mitglie-	agenten												
	der													
1873 . . .	988		2,690.000	274.350	203.600	206.640	464.000		3,838.590	29.52	21.38	16.06	13.28	15.64
1874 . . .	959		2,361.800	226.750	168.400	158.660	295.260		3,210.870	26.16	20.70	16.12	17.06	17.40
1875 . . .	930		3,038.000	181.000	184.000	162.000	244.000		3,809.000	19.44	15.48	12.26	15.34	11.36
1876 . . .	785		3,316.000	193.000	164.000	231.000	324.000		4,228.000	21.94	16.76	12.88	16.48	11.14
1877 . . .	801		3,040.000	211.000	288.000	142.000	708.000		4,389.000	24.60	18.12	14.16	14.34	13.54
1878 . . .	775		3,533.000	232.800	248.300	191.200	474.300		4,679.600	19.92	13.50	13.06	12.22	12.44
1879 . . .	859		3,840.000	261.600	199.900	176.100	627.000		5,104.600	21.70	14.52	12.38	12.06	11.54
1880 . . .	937	164	3,371.000	232.800	235.900	317.800	437.100		4,594.600	24.88	19.90	14.10	13.88	14.64
1881 . . .	1.001		3,549.000	191.700	251.500	192.600	502.000		4,686.800	25.46	19.28	14.00	13.86	12.46
1882 . . .	1.024		4,620.000	283.500	445.000	232.100	542.500		6,123.100	22.44	15.68	13.92	14.42	14.58
1883 . . .	1.010		4,680.000	258.000	496.000	230.900	772.000		6,436.900	20.24	14.98	14.36	13.16	12.80
1884 . . .	1.014		4,995.000	238.000	496.500	248.300	666.000		6,643.800	18.22	15.18	13.92	13.84	12.88
1885 . . .	1.030	183	4,825.000	232.200	474.500	246.500	740.500		6,518.700	16.78	13.70	12.36	13.30	11.56
1886 . . .	1.052		5,000.000	216.000	348.000	215.000	733.000		6,512.000	16.78	12.82	12.08	12.80	11.26
1887 . . .	988		5,245.000	289.900	502.000	236.000	626.000		6,898.900	16.40	12.28	11.84	11.72	11.56
1888 . . .	1.031		6,185.000	244.600	571.000	169.400	915.000		8,085.000	14.88	11.24	11.14	10.78	11.82
1889 . . .	1.113		6,225.000	273.900	512.000	215.100	793.300		8,019.300	16.00	12.92	12.26	12.42	9.60
1890 . . .	1.149	171	6,111.000	317.500	468.500	170.100	672.000		7,739.100	16.58	14.60	13.10	15.02	11.08
1891 . . .	1.213	179	6,055.000	462.200	321.700	218.600	536.000	45.000	7,638.500	20.22	17.42	13.12	13.22	12.58
1892 . . .	1.233	176	6,208.000	315.000	333.600	230.500	514.000	79.000	7,680.100	18.20	15.86	11.24	11.66	9.96
1893 . . .	1.455	210	6,980.000	341.000	618.500	262.500	670.000	55.000	8,927.000	15.96	12.58	11.62	13.22	9.80
1894 . . .	1.568	194	6,895.000	382.000	661.000	285.000	724.000	81.500	9,028.500	14.12	10.62	11.94	13.04	10.40
1895 . . .	1.584	187	7,815.000	450.000	346.000	287.000	732.500	71.800	9,702.300	13.72	11.60	11.44	12.62	11.62
1896 . . .	1.515	197	8,330.000	432.200	341.500	301.000	424.000	59.400	9,888.100	14.60	12.62	9.66	12.16	7.98
1897 . . .	1.472	197	5,795.000	329.500	286.000	277.500	516.000	57.000	7,261.000	20.72	14.78	10.52	12.34	8.38
1898 . . .	1.501	204	5,845.000	297.500	313.000	243.000	614.000	31.000	7,343.500	23.40	16.70	12.54	12.70	10.76
1899 . . .	1.472	206	5,540.300							18.28	14.00	12.10	11.22	9.82
1900 . . .	1.419	204	6,851.000							15.08	13.24	11.48	10.66	11.02
1901 . . .	1.383	190	7,229.655							15.62	14.14	12.30	13.62	10.60
1902 . . .	1.393	189	6,119.600							16.74	13.74	11.46	14.08	10.94
1903 . . .	1.347	181	7,356.200							15.56	12.90	11.44	11.84	12.06
1904 . . .	1.340	183	6,930.800							18.58	13.98	13.02	12.74	12.50
1905 . . .	1.387	179	6,918.200							17.75	13.88	13.88	13.86	15.64
1906 . . .	1.500	180	7,754.000							15.65	12.86	13.50	15.66	13.05
1907 . . .	1.496	197	6,567.050							20.11	17.09	14.45	16.07	12.39
1908 . . .	1.520	203	5,501.650							24.02	19.99	15.00	16.44	14.48
1909 . . .	1.530	210	5,731.050							28.86	19.85	16.10	17.29	15.04
1910 . . .	1.565	225	5,161.500							23.37	15.94	13.60	16.05	11.80
1911 . . .	1.714	225	5,827.000							23.82	18.25	17.07	18.91	14.88
1912 . . .	1.782	230	6,228.000							23.21	20.08	19.65	21.50	18.63
1913 . . .	1.809	219	6,026.700							22.19	17.76	16.03	18.97	15.45
1914 . . .	1.822	214	3,478.400							31.77	23.89	18.88	19.57	16.33
1915 . . .	1.791	215								1)				
1916 . . .	1.803	222												
1917 . . .	1.889	219								46.00	43.00	43.00	43.00	40.78
1918 . . .	1.982	213								51.00	46.00	48.00	47.00	47.87
1919 . . .	2.052	220								130.00	111.00	111.00	111.00	52.04
1920 . . .	2.820	220								350.00	285.00	285.00	170.00	86.00
1921 . . .	3.216	226	33.800							1.218	887	1.018	828	1.107
1922 . . .	3.724	160	739.900							6.252	4.473	4.507	4.558	4.740
1923 . . .	2) 4.514	3) 150	1,120.200							57.797	41.073	39.154	45.321	43.087

1) A világháború alatt 1915. és 1916. években a tőzsde zárva volt. Ezen években, valamint később a zár alá vett élelmiszelekre vonatkozólag árjegyzékek a tőzsdén nem eszközöltettek.

2) Ezenkívül 796 ideiglenes tag.

3) Ezenkívül 1288 hitelintézeti alkalmazott.

1) Während des Weltkrieges in den Jahren 1915 und 1916 war die Börse geschlossen. In diesen Jahren, sowie auch später für die unter Sperre genommenen Lebensmittel wurden keine Preise notiert.

2) Ausserdem 796 zeitweilige Mitglieder.

3) Ausserdem 1288 Angestellte von Creditinstituten.

97. Árúforgalom. — Waarenverkehr.

a) Közlekedési vállalatok szerint. — Nach Transportunternehmungen.

Év Jahr	Behozatal — Einfuhr					Kivitel — Ausfuhr				
	Összesen Zusammen	Ebből — Hievon				Összesen Zusammen	Ebből — Hievon			
		m. k. állam- vasutakon auf den Kgl. ung. Staats- bahnen	Déli vasúton auf der Südbahn	Helyiérdekű vasutakon auf Vicinal- bahnen	Hajókon ¹⁾ auf Schiffen ¹⁾		m. k. állam- vasutakon auf den Kgl. ung. Staats- bahnen	Déli vasúton auf der Südbahn	Helyiérdekű vasutakon auf Vicinal- bahnen	Hajókon ¹⁾ auf Schiffen ¹⁾
ezer métermázsza — tausend Meterzentner										
1874 . . .	13.219	8.830	1.463	—	2.926	6.047	4.052	665	—	1.330
1875 . . .	13.946	10.118	1.183	—	2.645	6.569	4.072	1.124	—	1.373
1876 . . .	14.550	10.665	884	—	3.001	7.446	4.410	1.187	—	1.849
1877 . . .	15.390	11.647	923	—	2.820	7.979	4.292	1.849	—	1.838
1878 . . .	14.924	11.212	824	—	2.888	8.443	4.276	2.086	—	2.081
1879 . . .	15.805	11.735	1.049	—	3.021	8.457	4.679	1.871	—	1.907
1880 . . .	15.662	11.034	1.174	—	3.454	8.064	4.682	1.585	—	1.797
1881 . . .	17.877	12.861	1.517	—	3.499	8.714	5.044	1.723	—	1.947
1882 . . .	20.498	15.442	1.579	—	3.477	10.404	6.027	2.060	—	2.317
1883 . . .	25.136	20.141	1.732	—	3.263	10.961	6.685	2.166	—	2.110
1884 . . .	23.699	18.464	1.655	—	3.580	12.227	8.295	2.029	—	1.903
1885 . . .	23.220	17.859	1.358	—	4.003	13.328	9.044	2.125	—	2.159
1886 . . .	22.899	18.209	1.250	—	3.440	11.124	6.852	1.983	—	2.289
1887 . . .	22.638	17.743	1.140	—	3.755	11.552	7.352	1.794	—	2.406
1888 . . .	26.554	21.219	938	182	4.215	13.043	8.465	1.593	58	2.927
1889 . . .	22.496	17.112	853	93	4.438	12.605	8.623	1.390	38	2.554
1890 . . .	24.200	18.117	798	97	5.188	13.227	8.765	1.374	24	3.064
1891 . . .	25.735	21.869	947	116	2.803	14.109	11.027	1.036	27	2.019
1892 . . .	25.120	20.551	1.113	156	3.300	16.484	13.574	904	43	1.963
1893 . . .	30.049	23.784	1.061	303	4.901	17.550	13.837	1.088	95	2.530
1894 . . .	30.753	24.445	1.099	339	4.870	18.939	15.351	1.077	116	2.395
1895 . . .	35.710	29.592	1.124	362	4.632	19.536	16.068	1.168	189	2.111
1896 . . .	35.400	27.302	1.021	1.637	5.440	18.200	13.838	1.110	223	3.029
1897 . . .	38.560	30.057	892	1.722	5.889	16.470	12.630	866	90	2.884
1898 . . .	46.066	29.512	805	1.551	14.198	18.608	15.359	732	89	2.428
1899 . . .	40.661	26.779	988	1.246	11.648	18.585	14.135	943	116	3.391
1900 . . .	41.097	28.827	945	391	10.934	21.077	15.383	885	79	4.730
1901 . . .	41.904	29.252	797	567	11.288	21.756	16.322	846	112	4.476
1902 . . .	42.440	30.177	873	214	11.176	22.688	17.637	784	187	4.080
1903 . . .	47.793	32.528	833	323	14.109	23.025	17.925	795	202	4.103
1904 . . .	47.744	31.309	830	419	15.186	23.835	18.309	970	207	4.349
1905 . . .	50.138	34.711	800	544	14.083	24.167	18.161	978	207	4.821
1906 . . .	53.939	37.998	719	559	14.663	26.277	19.705	1.022	282	5.268
1907 . . .	61.185	42.225	911	3.075	14.974	28.215	21.959	1.013	338	4.905
1908 . . .	59.921	41.189	775	5.340	12.617	26.284	20.842	878	381	4.183
1909 . . .	69.700	43.553	781	6.267	19.099	29.282	22.853	826	784	4.819
1910 . . .	72.994	46.842	900	5.889	19.363	33.302	26.372	909	887	5.134
1911 . . .	86.683	57.170	1.092	4.435	23.986	35.133	27.066	899	260	6.908
1912 . . .	80.339	52.589	1.006	6.737	20.007	33.686	25.071	956	1.772	5.887
1913 . . .	69.890	48.683	1.002	1.218	18.987	32.113	25.374	940	478	5.321
1914 . . .	59.890	43.823	908	921	14.238	27.101	21.577	815	426	4.283
1915 . . .	50.482	42.492	836	884	6.270	22.589	19.918	523	354	1.794
1916 . . .	49.732	41.736	1.195	970	5.831	25.629	23.443	723	420	1.043
1917 . . .	46.204	38.658	964	1.208	5.374	22.082	19.866	777	652	787
1918 . . .	42.772	36.014	1.454	1.451	3.853	17.965	16.116	787	562	500
1919 . . .	19.323	17.447	482	681	713	8.050	7.508	125	320	97
1920 . . .	29.193	24.124	601	1.369	3.099	12.652	11.716	166	511	259
1921 . . .	38.580	31.695	953	1.952	3.980	17.612	15.794	288	477	1.053
1922 . . .	40.851	33.084	919	2.245	4.603	20.595	18.871	265	661	798
1923 . . .	44.977	35.250	1.017	3.332	5.378	17.948	15.886	202	1.009	851

¹⁾ 1895-ig csak a Dunagőzhajózási társulat forgalma szerepel e rovatban, 1896-tól kezdve a Magyar folyami- és tengerhajózási társulat is, 1898-tól kezdve pedig az összes egyéb hajózási vállalatoké és a magánhajóké is.

¹⁾ Bis 1895 nur Schiffe der Donaudampfschiffahrts-Gesellschaft, von 1896 an auch die Schiffe der Ungar. Fluss- und Seeschiffahrts-Gesellschaft, von 1898 an auch die Schiffe der sonstigen Schiffahrtsgesellschaften und die Privatschiffe.

b) A behozatal árúcsoportok szerint. — Die Einfuhr nach Waarengruppen.

Év Jahr	Élő állatok Lebende Tiere	Gabonamintek Getreide	Nyertermények Rohproducte	Élelmicikkek Lebensmittel	Ásvány- és kőolaj Mineralöl und Petroleum	Zsíradékok Fettwaaren	Só és vegyi ter- mékek Salz u. Chemikalien	Ásványok és fémek Minerale, Metalle	Tüzelőanyagok Brennstoffe	Vegyes Diverse	Főösszeg Hauptsumme
1874	586	3.737	95	288	100	68	30	1.337	4.150	2.825	13.216
1875	601	4.471	352	820	103	110	333	1.050	3.861	2.245	13.946
1876	772	4.338	436	880	120	77	302	957	4.727	1.941	14.550
1877	898	4.737	360	712	170	103	350	893	4.891	2.276	15.390
1878	745	5.024	342	699	165	87	291	810	4.891	1.870	14.924
1879	835	5.148	356	662	146	58	373	957	4.882	2.390	15.807
1880	588	4.196	373	540	162	62	401	1.253	5.355	2.732	15.662
1881	602	5.086	378	456	197	57	326	1.467	5.776	3.532	17.877
1882	705	5.287	395	491	169	79	347	2.016	6.355	4.654	20.498
1883	770	6.473	434	629	187	97	392	2.328	6.901	6.925	25.136
1884	729	5.472	428	594	189	113	458	2.256	6.325	7.135	23.699
1885	828	7.030	433	659	199	98	394	1.877	6.065	5.637	23.220
1886	889	6.277	477	745	148	82	398	2.193	6.764	4.926	22.899
1887	649	6.582	451	612	276	71	398	1.932	6.418	5.249	22.638
1888	757	9.344	348	641	259	64	356	2.300	6.939	5.546	26.554
1889	793	6.010	346	736	247	74	375	2.252	6.227	5.436	22.496
1890	631	7.112	255	728	260	79	330	2.722	6.318	5.765	24.200
1891	873	6.393	239	810	462	101	295	3.101	6.967	6.494	25.735
1892	1.138	5.528	310	797	497	75	309	3.084	6.724	6.658	25.120
1893	1.145	8.739	408	735	450	91	307	3.673	7.223	7.278	30.049
1894	1.319	7.864	385	820	457	75	293	3.936	7.816	7.788	30.753
1895	917	7.872	306	1.287	414	133	424	5.148	10.157	9.052	35.710
1896	1.118	8.933	287	820	495	132	364	6.127	10.132	6.992	35.400
1897	983	7.672	328	863	574	92	414	8.737	11.528	7.369	38.560
1898	1.179	9.700	475	1.072	702	109	348	9.620	12.298	10.563	46.066
1899	1.178	10.526	386	985	682	66	395	6.815	10.791	8.837	40.661
1900	1.212	11.413	375	936	605	46	301	5.587	12.486	8.136	41.097
1901	1.351	11.449	384	967	878	50	571	5.142	13.288	7.824	41.904
1902	1.348	10.493	545	1.429	1.309	102	276	5.124	11.888	9.926	42.440
1903	1.272	12.917	503	1.024	1.807	99	187	5.879	13.346	10.759	47.793
1904	1.251	12.476	602	1.299	1.267	117	233	5.774	13.392	11.333	47.744
1905	1.240	10.857	520	1.393	645	78	361	6.245	13.879	14.920	50.138
1906	1.076	11.916	507	1.441	616	84	510	6.250	15.145	16.394	53.939
1907	1.070	11.728	505	1.586	704	77	570	7.080	20.962	16.903	61.185
1908	1.235	9.227	514	1.469	818	66	466	7.606	22.204	16.316	59.921
1909	1.446	11.987	646	1.628	1.392	107	593	10.829	23.529	17.543	69.700
1910	1.328	10.117	713	1.662	2.077	106	624	15.178	21.765	19.424	72.994
1911	1.339	13.655	672	1.693	2.111	125	673	18.338	25.899	22.178	86.683
1912	1.290	12.734	559	1.859	1.924	214	739	16.210	24.436	20.374	80.339
1913	1.508	11.815	519	1.274	1.973	96	847	11.352	19.999	20.507	69.890
1914	2.088	11.024	410	1.583	1.564	85	756	7.808	19.392	15.180	59.890
1915	2.240	6.632	533	1.806	1.507	123	878	5.194	17.066	14.503	50.482
1916	1.724	5.150	584	1.082	1.481	111	673	4.881	17.179	16.867	49.732
1917	1.560	5.811	409	1.097	1.680	91	629	4.342	17.083	13.502	46.204
1918	1.610	5.645	328	873	1.169	91	500	3.538	15.902	13.116	42.772
1919	607	1.485	128	647	396	7	198	879	7.461	7.515	19.323
1920	448	2.049	122	972	196	70	932	1.869	11.507	11.029	29.194
1921	1.041	3.359	231	1.261	203	47	618	2.426	15.317	14.077	38.580
1922	1.358	2.545	227	1.509	256	40	915	3.903	14.665	15.433	40.851
1923	893	4.383	172	1.990	284	40	451	4.818	16.389	15.557	44.977

c) A kivitel árúcsoportok szerint. — Die Ausfuhr nach Waarengruppen.

Év Jahr	Élő állatok Lebende Tiere	Gabona Getreide	Nyerstermények Rohproducte	Élelmiszer Lebensmittel	Ásvány- és kőolaj Mineralöl und Petroleum	Zsiradékok Fettwaaren	Só és vegyi ter- mékek Salz: u. Chemikalien	Ásványok és fémek Minerale, Metalle	Tüzelőanyagok Brennstoffe	Vegyés Diverse	Főösszeg Hauptsumme
	ezer méter mázsa — Tausend Meterzentner										
1874	301	711	74	2.273	58	64	27	339	181	2.019	6.047
1875	327	786	296	2.863	53	72	241	380	98	1.453	6.569
1876	460	1.100	333	3.221	64	70	259	349	92	1.498	7.446
1877	526	1.297	286	3.311	88	84	306	464	65	1.552	7.979
1878	534	1.132	288	3.940	92	89	283	483	158	1.444	8.443
1879	522	874	293	3.946	73	87	273	748	102	1.539	8.457
1880	415	868	362	3.231	71	88	279	801	116	1.833	8.064
1881	562	848	386	3.520	86	106	256	896	119	1.935	8.714
1882	448	1.199	388	4.268	89	147	265	966	116	2.518	10.404
1883	511	1.149	373	4.775	96	149	254	1.051	126	2.477	10.961
1884	516	878	411	4.926	134	150	270	1.113	67	3.762	12.227
1885	555	1.190	388	5.051	163	170	307	837	84	4.583	13.328
1886	587	912	365	4.470	140	119	302	638	115	3.476	11.124
1887	480	1.167	314	4.707	263	121	318	662	59	3.461	11.552
1888	463	1.573	307	5.281	240	154	299	864	151	3.711	13.043
1889	610	1.336	276	4.767	266	134	330	865	184	3.837	12.605
1890	584	1.755	257	4.784	180	143	272	902	210	4.140	13.227
1891	558	940	247	5.042	380	177	215	1.406	203	4.941	14.109
1892	723	1.142	330	5.614	380	221	226	1.983	114	5.751	16.484
1893	659	1.361	342	6.167	310	294	234	1.963	172	6.048	17.550
1894	888	1.031	366	6.845	468	218	204	2.026	493	6.400	18.939
1895	447	977	405	7.779	324	215	309	2.582	84	6.414	19.536
1896	286	1.496	365	7.224	356	173	464	2.677	146	5.013	18.200
1897	249	1.687	250	6.231	331	155	375	2.394	208	4.590	16.470
1898	286	1.205	316	6.289	365	195	1.442	2.728	211	5.571	18.608
1899	354	1.581	352	6.463	229	214	891	2.451	171	5.879	18.585
1900	333	1.773	352	7.603	348	248	445	2.903	371	6.695	21.077
1901	314	1.868	359	7.877	616	270	633	2.574	759	6.486	21.756
1902	423	1.849	423	7.195	802	325	358	2.648	573	8.092	22.688
1903	385	1.504	502	7.877	1.079	281	276	2.400	944	7.777	23.025
1904	350	1.960	651	7.739	897	304	275	2.892	701	8.066	23.835
1905	392	1.904	530	7.802	587	263	292	3.119	384	8.894	24.167
1906	248	1.843	506	8.954	515	241	300	3.021	898	9.751	26.277
1907	193	1.696	476	8.750	464	240	341	3.489	1.722	10.844	28.215
1908	230	1.257	475	8.617	661	218	341	3.561	983	9.941	26.284
1909	354	2.033	505	8.252	960	206	257	3.876	1.537	11.302	29.282
1910	288	2.032	635	8.526	1.670	211	266	5.545	2.160	11.969	33.302
1911	272	3.605	684	10.092	1.411	220	237	4.674	1.879	12.059	35.133
1912	247	3.149	532	9.266	1.646	404	294	4.891	1.912	11.345	33.686
1913	266	2.609	596	8.870	1.681	350	249	3.899	2.283	11.310	32.113
1914	369	2.700	570	7.288	1.376	273	193	2.491	2.696	9.145	27.101
1915	572	1.281	414	5.411	1.572	272	248	1.849	2.343	8.627	22.589
1916	431	981	465	3.248	2.227	153	246	2.568	2.652	12.658	25.629
1917	504	434	464	2.714	2.072	135	287	3.180	2.338	9.951	22.082
1918	618	454	281	2.518	1.493	64	374	2.500	1.794	7.869	17.965
1919	79	612	52	904	448	19	80	564	963	4.329	8.050
1920	50	564	99	920	323	31	701	1.087	1.140	7.737	12.652
1921	152	1.231	175	1.997	342	71	1.045	2.872	1.532	8.195	17.612
1922	483	753	143	1.938	592	43	792	3.662	2.277	9.912	20.595
1923	150	701	86	1.637	382	42	490	2.476	3.143	8.841	17.948

d) Egyes fontosabb beviteli árucikkek részletezése. — Einfuhr einiger wichtiger Waarengattungen.

Év Jahr	Búza Weizen	Rozs Roggen	Árpa és malátá Gerste und Malz	Tengeri Mais	Ásvány- és kőolaj Mineralöl und Petroleum	Vas és acél, vas- és acélárúk Eisen und Stahl, Eisen- und Stahl- waaren	Építőanyagok Baumaterialie	Tüzelőfa Brennholz	Kőszén Steinkohle	Szer- és építési Werk- und Bauholz
ezer métermázsá — Tausend Meterzentner										
1874 . . .	2.484	134	289	469	100	551	683	1.382	2.742	595
1875 . . .	3.231	114	351	331	103	437	526	1.065	2.787	393
1876 . . .	3.183	166	237	417	120	403	465	1.577	3.126	402
1877 . . .	3.279	143	314	549	170	453	320	1.622	3.459	431
1878 . . .	3.372	162	339	769	165	461	220	1.185	3.687	272
1879 . . .	3.805	180	285	528	146	555	257	1.337	3.520	321
1880 . . .	2.943	173	258	372	163	562	551	1.439	3.887	296
1881 . . .	3.049	187	341	984	197	746	560	1.733	4.199	323
1882 . . .	3.376	208	517	552	169	927	905	2.077	4.236	743
1883 . . .	4.489	273	538	537	187	1.011	1.136	1.457	5.387	1.030
1884 . . .	3.669	302	483	420	189	983	1.071	1.309	4.884	1.254
1885 . . .	4.172	341	711	863	199	806	891	1.656	4.386	943
1886 . . .	3.638	415	619	648	148	656	1.370	1.866	4.872	1.028
1887 . . .	3.903	454	514	602	276	825	916	1.847	4.518	1.017
1888 . . .	5.906	566	708	1.236	259	1.021	1.092	1.770	5.107	1.244
1889 . . .	4.020	337	530	408	247	999	1.050	1.440	4.722	1.193
1890 . . .	4.306	413	647	771	260	1.086	1.425	1.358	4.916	1.053
1891 . . .	4.084	548	559	509	462	1.556	1.213	1.556	5.350	1.283
1892 . . .	3.495	346	599	461	497	1.585	1.204	1.689	5.000	1.265
1893 . . .	5.098	612	1.001	1.262	450	1.848	1.470	1.360	5.831	1.280
1894 . . .	4.660	511	796	1.024	457	1.747	1.796	1.211	6.576	1.393
1895 . . .	4.673	431	1.291	627	414	2.237	2.487	1.388	8.737	1.511
1896 . . .	5.825	552	934	754	495	1.958	3.853	1.388	8.721	1.187
1897 . . .	4.556	444	790	972	574	2.264	6.110	1.155	10.342	1.362
1898 . . .	6.037	452	979	1.315	702	2.783	6.308	1.964	10.307	1.799
1899 . . .	6.433	503	764	1.662	682	1.955	4.486	1.632	9.119	1.157
1900 . . .	7.730	624	923	1.077	605	1.684	3.539	1.866	10.551	1.057
1901 . . .	7.528	462	806	1.467	878	1.793	3.042	1.988	11.263	928
1902 . . .	6.486	475	766	1.696	1.309	1.705	3.071	1.592	10.261	1.044
1903 . . .	9.225	465	892	1.063	1.807	1.693	3.691	2.075	11.219	1.217
1904 . . .	8.128	558	811	1.804	1.267	1.856	3.430	2.092	11.228	1.430
1905 . . .	7.571	573	865	721	645	1.979	3.850	2.091	11.693	1.887
1906 . . .	8.139	779	963	1.004	616	2.261	3.578	2.226	12.788	1.706
1907 . . .	7.927	701	885	1.144	704	2.446	4.175	2.753	18.041	1.667
1908 . . .	6.125	578	793	831	818	2.409	4.879	2.465	19.557	1.737
1909 . . .	8.244	641	825	1.106	1.391	2.521	7.849	2.279	21.048	1.701
1910 . . .	6.297	757	721	987	2.077	2.896	11.902	2.071	19.534	1.775
1911 . . .	8.132	1.248	851	1.725	2.111	3.637	14.238	3.078	22.604	2.370
1912 . . .	7.956	940	802	1.509	1.924	3.797	11.976	2.526	21.742	1.776
1913 . . .	7.342	911	946	1.642	1.973	2.782	8.062	2.278	17.524	2.002
1914 . . .	5.236	975	1.520	1.843	1.564	1.971	5.433	1.969	17.263	1.296
1915 . . .	2.671	621	941	1.352	1.507	2.310	2.556	1.696	15.234	1.236
1916 . . .	2.494	409	580	941	1.481	2.548	2.020	1.746	15.286	908
1917 . . .	3.402	402	370	1.273	1.680	2.037	2.102	2.383	14.424	638
1918 . . .	2.943	567	736	1.107	1.169	1.650	1.595	2.562	13.168	734
1919 . . .	426	275	153	466	396	312	502	1.491	5.939	201
1920 . . .	710	192	154	473	195	427	1.306	3.500	7.898	493
1921 . . .	1.129	368	494	883	203	860	1.301	4.859	10.300	653
1922 . . .	919	269	399	452	256	1.121	2.580	3.748	10.799	645
1923 . . .	2.335	611	476	453	284	1.221	3.472	4.018	12.233	737

e) Egyes fontosabb kiviteli árucikkek részletezése. — Ausfuhr einiger wichtiger Waarengattungen.

Év Jahr	Sertés Schweine	Sör Bier	Spiritus	Liszt Mehl	Vas és acél, vas- és acélárúk Eisen und Stahl, Eisen- und Stahl- waaren	Építőanyagok Baumaterialie	Kőszén Steinkohle	Gépek Maschinen	Ásványvizek Mineralwasser
	ezer métermázsza — tausend Meterzentner								
1874	214	?	?	2.215	227	57	167	38	
1875	228	156	157	2.189	233	81	94	42	
1876	380	138	154	2.491	224	72	87	45	
1877	437	187	199	2.602	296	102	60	45	
1878	392	185	190	3.200	317	105	154	68	
1879	456	160	195	3.218	288	368	95	79	
1880	347	140	220	2.541	304	397	114	93	
1881	473	159	242	2.894	432	382	110	103	
1882	367	202	299	3.551	466	418	107	159	
1883	424	227	296	4.025	500	448	106	158	
1884	436	253	321	4.137	615	372	54	583	
1885	433	246	293	4.273	495	230	71	144	
1886	475	314	194	3.791	358	194	108	130	
1887	375	287	189	4.047	386	184	56	152	
1888	296	239	162	4.721	497	270	144	154	
1889	312	265	138	4.213	380	392	179	173	
1890	329	200	166	4.222	431	378	194	161	
1891	319	342	254	4.253	922	373	186	191	91
1892	571	364	367	4.620	1.264	583	94	492	202
1893	554	242	368	5.364	1.274	548	159	494	188
1894	666	559	422	5.636	1.517	379	470	367	291
1895	262	719	577	5.961	1.642	853	80	463	185
1896	95	642	266	6.086	1.527	1.029	135	786	134
1897	86	631	187	5.218	1.333	957	186	656	121
1898	96	688	288	5.102	1.597	981	164	739	146
1899	127	603	195	5.489	1.247	1.086	162	516	123
1900	114	662	216	6.547	1.282	1.494	358	641	204
1901	158	630	232	6.844	1.144	1.252	732	531	221
1902	175	588	244	6.148	1.318	1.160	530	513	207
1903	105	634	254	6.620	1.258	978	913	411	216
1904	99	712	326	6.372	1.300	1.378	669	522	202
1905	121	757	351	6.511	1.392	1.542	358	601	178
1906	95	877	284	7.603	1.283	1.476	834	698	215
1907	68	1.035	326	7.220	1.700	1.528	1.644	742	245
1908	74	1.114	455	6.825	1.606	1.670	907	683	255
1909	76	1.049	424	6.571	1.727	1.847	1.448	648	227
1910	61	1.176	398	6.714	1.894	3.155	2.069	787	165
1911	38	1.803	368	7.696	2.079	2.091	1.714	715	138
1912	71	1.465	319	7.280	2.073	2.231	1.830	769	187
1913	72	1.787	353	6.531	2.414	959	2.179	589	138
1914	59	1.609	288	5.216	1.397	534	2.637	347	117
1915	83	1.994	163	3.010	1.234	465	2.156	359	95
1916	90	1.333	142	1.591	1.690	688	2.459	364	62
1917	47	657	80	1.890	1.590	1.453	2.143	514	57
1918	41	739	39	1.547	1.149	1.131	1.607	419	63
1919	18	160	13	666	277	230	906	84	27
1920	1	258	30	441	490	544	966	157	94
1921	4	356	64	1.394	1.025	1.655	1.232	347	160
1922	12	454	43	1.254	2.074	1.363	1.707	323	145
1923	28	310	32	1.219	1.076	1.277	2.441	224	39

Nincs részletezve. — Nicht specificiert.

XIV. Közlekedésügy. — Verkehrswesen.

98. Közlekedési népesség. — Verkehrsbevölkerung.

Folyószám*) Laufende Nummer)	A kereseti ág megnevezése Benennung des Berufs Zweiges (Die deutschen Benennungen siehe in der Fussnote.)	Keresők — Erwerbstätige												Eltartottak Angehörige		
		1890				1900				1910				1900	1910	
		1880	Önálló Selbständige	Tisztviselő Beamten	Segéd- személyzet Hilfspersonal	Együtt Zusammen	Önálló Selbständige	Tisztviselő Beamten	Segéd- személyzet Hilfspersonal	Együtt Zusammen	Önálló Selbständige	Tisztviselő Beamten	Segéd- személyzet Hilfspersonal			Együtt Zusammen
1. Közutak. — Strassenwesen.																
285	Közutak karbantartása		1	22	96	119		8	178	186		3	176	179	312	219
285a	Államépítész. hivatalok							41	1	42		16	2	18	39	17
286	Ut-, hid-, és rétvámok			17	60	77		1	90	91		2	103	105	208	222
287	Közúti személyszállítás (bérkocsik)	1.100	550	7	1.182	1.739	649	9	2.202	2.860	698	5	2.568	3.271	3.803	4.220
288	Közúti teherszállítás (fuvarosok)		481	20	945	1.446	560	13	2.210	2.783	813	36	3.138	3.987	4.377	5.041
289	Közokcivállalatok		10	18	182	210	1	6	129	136	2	4	350	356	154	357
	Együtt — Zus.	1.100	1.042	84	2.465	3.591	1.210	78	4.810	6.098	1.513	66	6.337	7.910	8.893	10.076
2. Vasutak. — Bahnverkehr.																
290	Lóvasutak	500		31	657	688		6	6				6	6	2	8
291	Villamosvasutak			25	197	222		134	2.068	2.202		241	3.317	3.558	3.168	4.927
292	Gőzerejű vasutak	1.233		2.372	4.303	6.675		2.702	4.878	7.580		3.332	5.040	8.372	14.501	13.018
292a	Városi gőzerejű vasutak							6	27	33			1	1	47	1
292b	Gőzerejű ipar- és bányavasutak							2	6	8		3	13	16	5	26
292c	Gőzerejű mezőgazdasági vasutak														1	—
	Együtt — Zus.	1.733		2.428	5.157	7.585		2.844	6.985	9.829		3.576	8.377	11.953	17.724	17.980
3. Hajózás. — Schifffahrt.																
293	Kikötői szolgálat								2	2					9	1
294	Folyamszolgálat								6	6		1	6	7	7	7
294a	Folyammérnöki hiva- talok							22	20	42		11	1	12	28	14
295	Tengeri hajózás							15	3	18		66	19	85	4	9
296	Folyami és tavi hajózás	1.237	4	292	1.436	1.732	5	431	1.320	1.806		5	611	1.599	2.215	2.379
297	Tutajhajózás	4										1	1	1	1	1
	Együtt — Zus.	1.241	4	292	1.436	1.732	5	518	1.351	1.974		6	689	1.625	2.320	2.428
4. Posta, táviró, távbeszélő. — Post, Telegraph, Telephon.																
298	Posta, táviró, táv- beszélő	468		1.133	1.192	2.323		1.944	2.099	4.043		2	3.357	3.826	7.185	6.587
5. Hordárok. — Dienstmänner.																
299	Hordárok	574	739			739	853			853	767	13	80	860	1.588	1.198
6. Temetkezési vállalatok. — Beerdigungsunternehmungen.																
300	Temetkezési vállalatok Összeg — Summe	13	20	25	85	130	25	32	109	166	25	31	172	228	230	359
		5.129	1.806	3.962	10.335	16.102	2.093	5.416	15.334	22.863	2.313	7.732	20.417	30.462	37.450	41.245

99. Utcai közlekedés. — Strassenverkehr.

Év Jahr	Bérkocsik — Droschken						Társaskocsik száma Omniбусse	Gépkocsik Automobile						Bérszolgák Dienstmänner				
	Egyfogatú Einspanner		Kétfogatú Zweispänner		Gépbércoksi Autodroschken			magán Privat		postai — Post		Levegőűjtő- motorcikli Briksammler	Automobilvezetői vizsgát tett Als Chauffeur geprüft					
	Állomáshely Standplätze	Kocsik száma Zahl d. Wagen	Állomáshely Standplätze	Kocsik száma Zahl d. Wagen	Számozatlan Nicht numerierte	Állomáshely Standplätze		Kocsik száma Zahl d. Wagen	Állomáshely Standplätze	Kocsik száma Zahl d. Wagen	Szóló közlek. vállalat Hauptbetriebl. Ver- kehrs-Gesellschaft				Magánvállalat Privatunter- nehmungen	Személyszállító Personenbeförd.	Teherszállító Lastenbeförd.	Személyszállító Personenbeförd.
1875		400		400													574	
1885																	739	
1895		632		402					55	28							1.100	
1900		59	844	33	475	491			38	10							1.100	
1905		59	856	29	465	539			99	11	159		2	54		197	459	
1910		56	712	28	436	572			20	354	122	42	568	2	51	72	347	317
1912		111	796	35	455	773			20	354	143	18	1.233		6	71	67	1.008
1915		125	866	47	342	610	13	40	22	400	49	10	1.719	175	12	36	76	782
1917		124	865	48	340	640	13	40	24	480	60	6	1.811	259	18	49	28	457
1920		124	999	42	216	217	16	90	23	570	17		501	114	24	48	26	588
1921		124	1.010	42	210	212	30	150	22	570	8		881	184	19	63	26	950
1922		136	1.065	31	143	116	40	200	22	570	7		1.291	290	20	84	26	740
1923		138	1.081	31	127	78	50	200	24	570	7		1.860	386	20	90	32	890

1) A m. kir. központi statisztikai hivatal foglalkozási schémájának rendszerre és folyószámai.

2) Nyilvános helyeken álló teherkocsik.

3) System und laufende Nummern des Berufsschemas des Kgl. ungar. Statistischen Centralbureaus.

4) Auf öffentlichen Standplätzen stehende Lastwagen.

Deutsche Benennungen der Berufszweige: 285. Instandhaltung der Wege. 285a. Staatsbauämter. 286. Weg-, Brückenbau. 287. Personenbeförderung (Droschken). 288. Lastenbeförderung (Fuhrleute). 289. Stellwagen-Unternehmungen. 290. Pferdebahnen. 291. Elektrische Bahnen. 292. Eisenbahnen. 292a. Städtische Dampfmaschinen. 292b. Industriebahnen mit Dampftrieb. 292c. Landwirtschaftliche Dampfmaschinen. 293. Hafendienst. 294. Stromdienst. 294a. Strom-Ingenieurämter. 295. Seefahrt. 296. Stromfahrt. 297. Flößerei. 298. Post, Telegraph, Telephon. 299. Dienstmänner. 300. Beerdigungsunternehmungen.

100. Közúti vasutak. — Strassenbahnen.

Részletezés — Specification (Die deutschen Benennungen siehe unter h)	Alapítási év Gründungs- jahr	1873	1877	1880	1890	1895	1902	1910	1915	1920	1922
a) Pályahossz. — Länge der Strecke. (Km.)											
Budapesti Közúti vasút	1866	23:37	25:92	37:88	45:79	47:98	61:92	74:20	79:52	81:64	81:64
Budapesti Városi villamos vasút	1889	—	—	—	9:10	22:99	32:77	50:01	57:05	55:32	55:32
Ferenc József-földalatti vill. v.	1896	—	—	—	—	—	3:70	3:70	3:70	3:70	3:70
Bpest-Újpest-Rákospalotai vill. v.	1896	—	—	—	—	—	14:62	18:94	16:21	16:28	16:28
Margitszigeti lóvaspálya	1874	—	1:50	1:50	1:50	1:50	1:50	1:50	1:73	1:73	1:73
Budai hegyháza	1870	0:09	0:09	0:09	0:09	0:09	0:09	0:09	0:09	0:09	0:09
Svábhegyi fogaskerekű vasút	1874	3:01	3:01	3:01	3:91	3:91	3:91	3:91	3:91	3:91	3:91
Osszesen — Zusammen		26:47	30:52	42:48	60:39	76:47	118:51	152:35	162:21	162:67	162:67
b) Sinhálózat. — Länge der Geleise. (Km.)											
Budapesti Közúti vasút		38:54	44:84	65:04	87:23	91:22	133:17	160:58	176:33	176:75	176:96
Budapesti Városi villamos vasút		—	—	—	17:49	45:05	73:62	109:09	125:74	124:68	125:35
Ferenc József-földalatti villamos vasút		—	—	—	—	—	8:60	8:49	8:49	7:52	7:52
Budapest-Újpest-Rákospalotai vill. vasút		—	—	—	—	—	25:21	35:95	41:68	42:56	42:56
Margitszigeti lóvaspálya		—	1:50	1:50	1:50	1:50	1:50	1:86	1:86	1:86	1:86
Budai hegyháza		0:09	0:09	0:09	0:09	0:09	0:09	0:09	0:09	0:09	0:09
Svábhegyi fogaskerekű vasút		2:85	2:85	2:85	3:70	3:70	3:70	3:70	3:70	3:70	3:70
Osszesen — Zusammen		41:48	49:28	69:48	110:01	141:56	245:89	319:40	357:89	357:16	358:04
c) Beruházási tőke. — Investirtes Capital.											
Budapesti Közúti vasút		3.249	3.421	4.069	6.831	7.806	39.411	66.663	99.163	99.912	99.912
Budapesti Városi villamos vasút		—	—	—	4.471	9.569	15.897	31.937	46.947	49.360	49.360
Ferenc József-földalatti villamos vasút		—	—	—	—	—	7.200	7.001	7.109	7.110	7.110
Bpest-Újpest-Rákospalotai vill. vasút		—	—	—	—	—	5.042	7.800	12.215	12.486	12.486
Margitszigeti lóvaspálya		—	—	—	—	—	—	1.110	1.110	1.110	1.383
Budai hegyháza		98	98	98	98	196	187	187	187	187	187
Svábhegyi fogaskerekű vasút		2.400	2.400	2.400	1.093	600	652	652	652	652	600
Osszesen — Zusammen		5.747	5.919	6.567	12.493	18.171	68.389	115.350	167.383	170.817	171.038
d) Menetek száma. — Anzahl der Fahrten.											
Budapesti Közúti vasút		389.890	341.888	464.835	876.498	1.009.975	2.402.735	4.868.388	5.274.192	3.045.249	
Budapesti Városi villamos vasút		—	—	—	—	—	1.455.970	2.245.245	2.841.768	2.246.426	
Ferenc József-földalatti villamos vasút		—	—	—	—	—	215.962	222.110	272.332	226.598	9.149.168
Budapest-Újpest-Rákospalotai vill. vasút		—	—	—	—	—	161.570	423.028	294.795	277.696	
Budai hegyháza		—	—	—	—	—	73.000	73.000	109.500	59.713	77.618
Svábhegyi fogaskerekű vasút ¹⁾		—	—	—	4.402	4.838	5.483	6.095	6.543	4.020	4.362
Osszesen — Zusammen							4.314.720	7.837.866	8.799.130	5.859.702	9.231.148
e) Megtett kocsikilométerek. Zurückgelegte Wagenkilometer.											
Budapesti Közúti vasút		2.452	2.137	3.272	5.829	7.082	12.559	29.151	34.203	21.198	
Budapesti Városi villamos vasút		—	—	—	—	3.842	6.639	13.636	15.326	11.967	60.422
Ferenc József-földalatti villamos vasút		—	—	—	—	—	794	800	975	805	
Bp.-Újpest-Rákospalotai vill. vasút		—	—	—	—	—	1.371	2.849	2.461	2.201	
Svábhegyi fogaskerekű vasút		—	—	—	—	—	2) 36	2) 39	2) 42	2) 24	2) 26
Osszesen — Zusammen		2.452					21.399	46.478	53.007	36.195	60.448
f) Személyszállító kocsik. — Personenwagen. (1913)											
Budapesti Közúti vasút		168	187	237	353	308	392	643	861	861	881
Budapesti Városi villamos vasút		—	—	—	—	10	191	406	500	530	530
Ferenc József-földalatti villamos vasút		—	—	—	—	—	20	20	20	20	20
Budapest-Újpest-Rákospalotai vill. vasút		—	—	—	—	—	42	72	82	82	82
Margitszigeti lóvaspálya		7	7	7	7	7	7	7	10	9	8
Budai hegyháza		3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Svábhegyi fogaskerekű vasút		12	12	12	12	12	12	12	12	12	12
Osszesen — Zusammen		190	209	259	375	340	667	1.163	1.488	1.517	1.536
g) Lovak száma. — Anzahl der Pferde.											
Budapesti közúti vasút		556	506	650	1.217	1.414	—	—	—	—	—
Margitszigeti lóvaspálya		6	6	6	8	8	8	9	9	9	9
h) Személyzet. — Personal. (1915)											
Budapesti Közúti vasút . . . . . Budapesti Strassenbahn		—	—	500	688	800	1.633	3.475	4.116		
Budapesti Városi villamos vasút Budapesti elektr. Stadtbahn		—	—	—	222	450	931	1.941	2.451	8.788	9.625
Ferenc József-földalatti vill. vasút Franz Josef Untergrundbahn (elektr.)		—	—	—	—	—	95	110	127		
Bpest-Újpest-Rákospalotai vill. v. Bp.-Újpest-Rákospalota elektr. B.		—	—	—	—	—	144	238	317		
Margitszigeti lóvaspálya . . . . . Pferdebahn auf der Margareteninsel		—	—	8	8	8	9	8	11	6	6
Budai hegyháza . . . . . Dampfseil-Rampe		—	—	10	15	15	17	18	19	25	26
Svábhegyi fogaskerekű vasút . . . . . Schwabenberg-Zahnradbahn		—	—	38	40	42	47	39	31	43	48
Osszesen — Zusammen				556	973	1.315	2.876	5.829	7.072	8.862	9.705
Ezek közül nő . . . . . Hievon Frauen				—	—	—	62	107	1.740	700	876

1) Vonatpár. — 2) Vonatkilométer

1) Zugpaare. — 2) Zugskilometer.

Év Jahr	a) Közúti vasutak — Strassenbahnen											Együtt Zusammen	b) Egyéb	
	Budapesti köz- úti vaspálya ¹⁾ Budapester Strassenbahn ¹⁾	Városi villa- mos vasút ¹⁾ Elektrische Stadtbahn ¹⁾	Ferenc József földalatti vil- lamos vasút ¹⁾ Franz Josef elektr. Unter- grundbahn ¹⁾	Bpest - Újpesti- Rákospalota vill. - vasút ¹⁾ Bpest - Újpesti- Rákospalota elektr. Bahn ¹⁾	Bpest - Szent- lőrinci vasút ¹⁾ Bpest - Szent- lőrinc. Eisenb.	Bérlét és ellen- örök ¹⁾ Abonnement-u. Controllor- karten ¹⁾	Margitszigeti lovaspálya Margareten-insel- Pferdebahn	Budai hegyválya (gőzszikló) (1870. márc.) Dampf- seiltraupe	Svábhegyi fogas- kerékes vasút (1874. jún. 25) Schwabenberg- Zahnradbahn				Társaskocsi ²⁾ Omnibus ²⁾	
1873	8,444.733	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8,864.733	—	—
1874	7,280.982	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7,857.275	—	—
1875	6,892.487	—	—	—	—	—	70.650	400.345	95.490	—	—	7,458.972	—	—
1876	6,507.907	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1877	6,086.887	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1878	6,118.386	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1879	6,798.529	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1880	7,139.757	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1881	7,872.277	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1882	8,146.794	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1883	9,081.036	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1884	10,118.969	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1885	12,696.919	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1886	11,309.453	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1887	13,324.721	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1888	14,621.427	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1889	17,685.107	551.678	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1890	18,104.164	4,459.234	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1891	17,989.312	8,668.747	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1892	18,683.536	10,989.172	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1893	20,079.680	12,499.884	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1894	22,152.147	15,524.552	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1895	23,365.949	17,212.653	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1896	26,409.676	22,327.377	3,147.950	2,345.164	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1897	27,586.869	19,685.396	3,557.657	2,614.748	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1898	36,388.580	18,848.034	3,259.014	2,999.607	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1899	39,854.507	17,643.068	3,052.378	3,048.976	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1900	40,128.985	17,747.070	3,529.450	2,926.800	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1901	40,392.105	10,341.008	3,282.922	2,933.840	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1902	41,467.660	20,142.063	3,024.362	2,945.550	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1903	43,281.733	21,565.265	2,937.030	3,098.083	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1904	45,325.512	24,123.810	2,949.661	3,331.136	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1905	49,038.947	26,515.252	3,030.709	3,568.553	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1906	55,672.323	30,985.248	3,348.521	3,902.129	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1907	65,432.185	34,830.643	3,704.225	4,215.364	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1908	71,465.231	36,038.846	3,867.686	4,948.404	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1909	88,265.120	39,845.166	4,122.268	5,635.660	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1910	100,356.078	45,164.738	4,167.688	7,019.414	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1911	110,313.707	53,401.982	4,698.660	8,343.116	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1912	123,724.640	60,658.820	5,271.247	9,549.979	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1913	130,364.566	63,726.146	5,381.548	10,104.560	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1914	128,285.154	61,502.253	5,128.621	9,826.421	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1915	141,889.692	68,654.076	5,655.511	10,970.197	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1916	172,323.905	86,816.199	7,167.579	13,742.602	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1917	194,948.204	109,097.462	11,179.621	16,813.812	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1918	212,144.557	118,701.905	13,599.705	18,720.011	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1919	164,900.508	93,476.139	11,308.651	14,182.861	13,344.512	49,536.552	—	—	—	—	—	—	—	—
1920	105,180.699	68,664.801	8,585.295	9,462.576	10,347.359	78,566.397	—	—	—	—	—	—	—	—
1921	118,206.364	73,205.264	8,500.532	11,136.258	6,843.263	95,462.291	—	—	—	—	—	—	—	—
1922	113,077.971	73,782.713	5,856.994	10,538.961	6,912.857	80,876.008	—	—	—	—	—	—	—	—
1923	144,078.436	—	3,631.285	7,719.715	5,132.422	60,320.726	—	—	—	—	—	—	—	—

¹⁾ 1919. óta egyesítve *Budapesti egyesített villamos vasutak* neve alatt; 1923. óta a székesfőváros tulajdonában Budapest székesfővárosi közlekedési részvénytársaság neve alatt.

²⁾ 1897-ig a Budapesti társaskocsi r.-t. forgalma (1897-ben 874.802 utas), 1897-től kezdve az I. magy. közlekedési vállalat forgalma (1897-ben 563.975 utas), 1907. februártól kezdve Székesfővárosi közlekedési vállalat, 1919. óta Fővárosi közlekedési vállalat.

¹⁾ Seit 1919 vereinigt unter dem Namen *Budapester Vereinigte Elektrische Bahnen*; seit 1923 in Besitz der Commune unter dem Namen *Verkehrs-Aktiengesellschaft der Hauptstadt Budapest*.

²⁾ Bis 1897 der Verkehr der *Budapester Omnibus A.-G.* (1897: 874.802 Fahrgäste), von 1897 an Verkehr der I. ung. Verkehrsunternehmung (1897: 563.975 Fahrgäste), vom Februar 1907 an *Hauptstädtische Verkehrsunternehmung*, seit 1919 *Städtische Verkehrsunternehmung*.

Localer Personenverkehr.

Közlekedési vállalatok — Sonstige Verkehrsunternehmungen		Hidak személyforgalma — Personenverkehr der Brücken		Összes forgalom Gesamt-Verkehr	Széchenyi- Lánchíd (1849. nov. 21.)	Széchenyi- Kettenbrücke	Erzsébethid (1908. dec.)	Elisabetbrücke	Margithid (1876. márc.)	Margareten- Brücke	Ferenc József- hid (1896. okt.)	Franz Josefs- Brücke	Margitszigeti hid (1900. júl.)	Margareten- Insel-Brücke	Alagút (1857.)	Tunnel	Év Jahr
Dunagőz. társaság helyi forgalma ³⁾ Localer Verkehr der Donaudampfschiffahrts- Gesellschaft ³⁾	Csavargőzökök (Mouches (Dampfrupel- ler)	Együtt Zusammen	Széchenyi- Lánchíd (1849. nov. 21.)														
					9,750.400										1,300.000		1873
					8,846.400										1,317.955		1874
537.910	3,068.138	3,606.048	11,065.020	8,549.200											1,248.945		1875
728.262	3,022.732	3,750.994	10,806.585	7,775.217					1,036.266						1,202.430		1876
754.441	3,463.795	4,218.236	10,817.436	7,185.200					1,207.800						1,087.855		1877
1,035.230	3,391.408	4,426.638	11,063.133	7,029.000					1,299.800						1,254.605		1878
911.204	3,261.880	4,173.084	11,469.406	7,175.464					1,397.000						1,294.985		1879
985.822	3,037.720	4,023.542	11,697.567	7,438.313					1,484.000						1,341.245		1880
1,094.464	3,111.181	4,205.645	12,651.474	8,070.124					1,577.000						1,417.150		1881
1,192.644	3,358.402	4,551.046	13,290.692	8,226.684					1,701.600						1,505.096		1882
1,186.764	3,585.561	4,772.325	14,368.233	8,262.600					1,779.800						1,628.497		1883
1,037.009	3,875.404	4,912.413	15,661.490	8,556.200					1,964.200						1,794.320		1884
1,407.581	3,657.820	5,065.401	18,546.040	9,549.782					2,203.819						1,902.205		1885
1,333.056	3,279.545	4,612.601	16,558.967	9,318.800					2,366.000						1,869.760		1886
1,237.055	2,936.300	4,173.355	18,139.107	9,523.200					2,524.000						1,911.745		1887
1,079.177	3,522.695	4,601.872	19,914.918	9,670.000					2,725.600						1,993.475		1888
1,163.855	3,733.695	4,897.550	23,844.513	9,922.980					2,760.000						2,020.930		1889
1,169.403	3,923.995	5,093.398	28,343.269	10,244.800					2,891.600						2,048.490		1890
1,011.405	3,761.561	4,772.966	32,147.115	10,684.000					3,085.000						2,116.025		1891
1,091.970	4,059.807	5,151.777	35,573.466	10,792.000					3,194.400						2,278.240		1892
707.729	176.775	4,102.500	4,987.004	38,329.560	10,842.800				3,467.200						2,403.175		1893
722.288	180.581	4,251.561	5,154.430	43,591.860	11,285.600				3,836.000						2,566.930		1894
653.422	182.018	3,857.195	8,113.201	49,466.787	11,491.600				4,198.800						2,667.590		1895
1,520.373	356.014	4,119.058	11,810.989	66,929.872	11,864.400				4,706.400	655.600					2,904.510		1896
662.416	132.752	3,446.901	5,680.846	59,862.291	10,817.990				4,420.000	3,226.000					2,802.795		1897
547.684	151.551	2,948.749	5,993.866	68,217.469	10,432.000				4,744.800	3,648.800					2,584.515		1898
506.394	156.656	2,253.308	5,985.093	70,291.428	9,797.200				4,842.400	3,864.800					2,394.070		1899
533.791	151.575	2,352.383	6,588.703	71,622.733	9,463.600				4,773.830	4,138.000	112.062				2,365.225		1900
438.994	109.746	2,066.603	7,065.289	73,789.850	9,051.200				4,976.208	4,406.000	250.927				2,231.635		1901
427.593	110.304	1,986.170	7,796.846	76,150.416	8,754.400				4,875.020	4,731.600	224.996				2,051.785		1902
451.451	114.349	2,365.649	8,952.873	80,650.748	8,237.200	1,086.800			4,870.694	4,838.800	208.379				2,041.410		1903
397.539	118.498	4,230.106	11,236.603	87,812.425	5,748.800	4,563.600			4,665.466	4,216.400	249.840				1,830.675		1904
361.019	108.507	4,898.878	12,815.558	95,818.240	5,213.600	4,321.200			4,137.334	3,931.600	196.529				1,726.180		1905
319.306	97.172	6,352.241	15,579.636	110,378.796	5,082.800	4,187.600			4,172.624	3,839.600	231.454				1,735.470		1906
283.172	98.051	4,978.244	13,646.474	122,723.381	4,754.800	3,953.600			3,849.690	3,911.200	259.029				1,741.850		1907
345.285	112.490	4,967.650	14,131.286	131,277.800	4,616.800	4,018.400			3,680.174	4,252.800	236.989				1,762.800		1908
377.876	124.746	5,060.588	15,271.365	154,010.957	4,766.000	4,166.800			4,019.308	4,753.200	280.746				1,880.000		1909
365.629	107.964	5,828.690	17,437.795	175,024.787	4,590.000	4,197.600			4,044.000	5,589.200	254.298				1,938.600		1910
410.004	124.943	5,430.613	18,588.226	196,325.904	4,665.600	4,279.200			4,115.600	6,069.200	276.857				2,018.800		1911
424.807	107.550	5,330.446	19,266.468	219,457.870	4,668.863	4,252.211			3,891.448	5,965.870	258.222				2,074.600		1912
435.010	111.597	5,421.352	19,595.275	230,217.707	4,746.477	4,222.375			4,081.879	6,002.345	332.133				2,052.200		1913
414.041	84.056	8,127.559	19,854.568	225,637.501	³⁾ 997.670	4,540.114			4,220.488	6,195.950	291.965				1,852.200		1914
503.716	109.727	6,630.203	15,729.289	244,205.531	³⁾ 191.762	2,869.219			2,496.773	4,793.705	295.668				1,429.200		1915
576.541	118.439	3,119.909	14,628.938	296,269.573	1,781.769	1,344.929			1,176.328	2,429.658	347.637				1,665.400		1916
319.503	62.891	2,365.504	11,176.373	345,214.784	1,936.574	1,227.712			1,082.008	2,056.504	544.834				1,892.400		1917
⁴⁾ 927.244		2,961.383	8,047.876	373,680.738	1,797.655	1,142.164			990.114	1,743.987	788.818				1,873.200		1918
⁵⁾ —		377.959	2,787.572	352,159.622	³⁾ —	³⁾ —			³⁾ —	³⁾ —	438.830				1919		1919
⁶⁾ —		1,142.085	2,863.690	285,678.682	³⁾ —	³⁾ —			³⁾ —	³⁾ —	821.133				1920		1920
942.199		841.065	3,106.622	318,436.535	³⁾ —	³⁾ —			³⁾ —	³⁾ —	873.252				1921		1921
786.602		1,035.569	4,435.569	297,655.485	³⁾ —	³⁾ —			³⁾ —	³⁾ —	1,046.728				1922		1922
1,117.179		1,446.981	5,333.678	227,644.371	³⁾ —	³⁾ —			³⁾ —	³⁾ —	994.851				1923		1923

Magyar folyam-
és tengerv. r-t.

³⁾ 1919. november óta a hid- és alagútpénz eltöröltetvén, ennek következtében a személyforgalomról adatok nem állnak rendelkezésre.
⁴⁾ 1918. óta a Magyar Folyam- és Tengerhajózási r-t bonyolítja le a helyi hajóforgalmat.
⁵⁾ 1919. és 1920. években a hajóforgalom szűntelt.
⁶⁾ A forgalom a hid átépítése folytán 1914. március havától 1915. november haváig szűntelt.

²⁾ Von Nov. 1919 werden auf den Brücken und im Tunnel keine Mautbeträge erhoben, weshalb Angaben über den Personenverkehr fehlen.
⁴⁾ Seit 1918 versieht die Ung. Fluss- und Seeschiffahrtsgesellschaft den localen Schiffsverkehr.
⁵⁾ 1919 und 1920 war der Schiffsverkehr eingestellt.
⁶⁾ Der Verkehr war wegen Umbau der Brücke von März 1914 bis November 1915 eingestellt.

102. A vasúti hálózat fejlődése. — Entwicklung des Eisenbahnnetzes.

Részletezés — Specification	1874 ¹⁾	1884 ¹⁾	1894	1898	1902	1908	1912	1915/16	1920/21	
a) A vasúti vonalak építési hossza. (Km.) Baulänge der Bahnlínien. (Km.)										
1. M. kir. államvasutak	a) tulajdon vonalai ²⁾	29-18	63-50	102-12	109-43	110-97	107-01	113-42	112-20	117-96
Kgl. Ungar. Staatsbahnen	b) kezelt helyierdekü vasutak	—	—	—	3-92	3-92	5-69	5-69	5-69	5-69
	c) csatlakozó (saját tulajd.)	—	—	5-03	4-64	3-25	3-25	2-48	1-54	1-38
Kgl. Ungar. Staatsbahnen	d) magánvonalak (magánfeleké)	—	—	19-16	18-61	25-94	31-14	35-68	47-52	77-13
	Együtt	29-18	63-50	126-31	136-60	144-08	147-09	157-27	166-95	202-16
2. Déli vasút	(1861)	4-98	4-98	4-98	4-98	4-98	4-98	4-98	4-98	4-98
3. Budapesti helyierdekü vasutak	(1888)	—	—	12-75	12-75	14-12	15-26	13-97	13-97	18-50
4. Szentlőrinci helyierdekü vasút	(1888)	—	—	3-81	3-63	3-32	3-32	3-37	3-37	3-37
5. Budapest—Budafoki h. é. villamos vasút (1899)		—	—	—	—	5-67	3-29	3-23	3-23 ³⁾	—
	Összesen — Zusammen	34-16	68-48	147-85	157-96	172-17	173-94	182-82	192-50	229-01
b) A vasutak összterülete. (Hektárokbán) Gesamtareal der Bahnen. (In Hektaren)										
1. Magyar kir. államvasutak		185-62	388-58	443-06	473-29	540-67	605-27	643-53	638-83	660-81
2. Déli vasút		24-43	24-43	24-43	24-47	23-99	24-03	24-03	24-03	24-03
3. Budapesti helyierdekü vasutak		—	—	15-31 ⁵⁾	12-04	14-59	15-08	19-95	19-95	19-95
4. Szentlőrinci helyierdekü vasút		—	—	1-10	1-18	1-18	1-18	1-18	1-18	1-18
5. Budapest—Budafoki helyierdekü villamos vasút		—	—	—	— ⁴⁾	—	—	—	3-75	3-75
	Összesen — Zusammen	210-05	413-01	483-90	510-98	580-43	645-56	688-69	687-74	709-72
c) Ebből a pályaudvarok területe. (Hektárokbán) Hievon Areal der Bahnhöfe. (In Hektaren)										
1. Magyar kir. államvasutak		100-92	205-25	266-37	279-18	303-31	433-31	512-76	525-69	516-77
2. Déli vasút		17-40	17-40	17-40	17-40	16-96	16-96	16-96	16-96	16-96
3. Budapesti helyierdekü vasutak		—	—	4-92 ⁵⁾	4-71	6-47	6-55	9-22	9-22	9-22
4. Szentlőrinci helyierdekü vasút		—	—	1-10	1-10	1-18	1-18	1-18	1-18	1-18
5. Budapest—Budafoki helyierdekü villamos vasút		—	—	—	—	—	— ²⁾	—	—	3-75
	Összesen — Zusammen	118-32	222-65	289-79	302-39	327-92	458-00	540-12	553-05	547-88
d) Összes vágányhossz. (Km.) Gesamtlänge der Geleise (Km.)										
1. Magyar kir. államvasutak		147-80	323-10	397-90	443-60	480-10	492-21	591-44	592-90	630-73
2. Déli vasút		17-33	17-33	17-33	17-46	17-88	18-01	19-38	19-38	19-38
3. Budapesti helyierdekü vasutak		—	—	21-14 ⁵⁾	17-91	28-45	30-40	38-38	39-38	39-38
4. Szentlőrinci helyierdekü vasút		—	—	4-03	4-16	7-24	7-24	6-38	6-38	6-38
5. Budapest—Budafoki helyierdekü villamos vasút		—	—	—	—	3-28	3-28	6-23	6-55	6-55
	Összesen — Zusammen	165-13	340-43	440-40	483-13	536-95	551-14	661-81	664-59	702-42
e) Ebből a pályaudvarok vágányhossza. (Km.) Hievon Geleiselänge der Bahnhöfe. (Km.)										
1. Magyar kir. államvasutak		102-00	218-40	269-30	308-50	333-00	384-46	478-02	478-91	521-82
2. Déli vasút		14-18	14-18	14-18	14-30	14-73	14-86	16-23	16-23	16-23
3. Budapesti helyierdekü vasutak		—	—	4-19	5-48	7-14	7-39	12-14	13-14	13-14
4. Szentlőrinci helyierdekü vasút		—	—	0-41	0-53	0-91	0-91	0-91	0-91	0-91
5. Budapest—Budafoki helyierdekü villamos vasút		—	—	—	—	—	— ⁴⁾	—	—	—
	Összesen — Zusammen	116-18	262-58	288-08	328-81	355-78	407-62	506-39	508-28	551-19
f) Vasúti épületek száma. Anzahl der Eisenbahngebäude.										
1. Magyar kir. államvasutak		—	—	634	818	949	999	1.064	1.047	1.059
2. Déli vasút		—	—	42	44	46	48	50	50	52
3. Budapesti helyierdekü vasutak		—	—	23	26	31	31	36	38	38
4. Szentlőrinci helyierdekü vasút		—	—	4	5	8	8	6	8	8
5. Budapest—Budafoki helyierdekü villamos vasút		—	—	—	—	10	1	1	1	1
	Összesen — Zusammen	—	—	703	893	1.044	1.087	1.157	1.144	1.158
g) A vasutak összes személyzet. Gesamtpersonalstand der Eisenbahnen										
1. Magyar kir. államvasutak		—	—	9.723	10.879	11.406	12.245	17.440	16.972	20.485
2. Déli vasút		—	—	227	265	374	437	488	506	910
3. Budapesti helyierdekü vasutak		—	—	93	134	126	153	979	1.203	3.146
4. Szentlőrinci helyierdekü vasút		—	—	7	7	80	78	109	87	301
5. Budapest—Budafoki helyierdekü villamos vasút		—	—	—	—	55	68	157	275 ³⁾	—
	Összesen — Zusammen	—	—	10.050	11.285	12.041	12.981	19.173	19.043	24.842

¹⁾ Az 1874. és 1884. évekből egykorú adatok csak a Déli vasútra vonatkozólag, továbbá a M. kir. államvasutak vonalhosszára nézve állnak rendelkezésre. A vasúti vonalak és pályaudvarok területére és vágányhosszára nézve az ezen évekből már forgalomban volt vonalak és pályaudvarok 1894. évi adatait fogadtuk el, a kimutatott adatok tehát — tekintettel az 1894-ig beállott fejlődésre — az 1874. és 1884. évi valószínű állapotoknál valamivel magasabbak.

²⁾ Az 1891. évben államosított Osztr.-magy. államvasúttal együtt.

³⁾ Beolvadt a Budapesti helyierdekü vasutak vállalatába.

⁴⁾ Külön pályateste nincs, a sínek a köztutakon vannak lerakva.

⁵⁾ A csökkenés a Filatorigát—Obudafőteri vonalnak a M. kir. államvasutak tulajdonába való átvételétől ered.

Deutsche Benennungen. 1. Kgl. ungar. Staatsbahnen. — 2. Südbahn. — 3. Budapester Vicinalbahnen. — 4. Szentlőrinceri Vicinalbahn. — 5. Budafoker elektr. Vicinalbahn. — a) Eigene Linien. — b) Verwaltete Vicinalbahnen. — c) Eigene Linien. — d) Fremde Anschlusslinien.

¹⁾ Aus den Jahren 1874 und 1884 stehen gleichzeitige Angaben nur für die Südbahn zur Verfügung, ferner für die Länge der Bahnlínien der Kgl. ungar. Staatsbahnen. Für das Areal und die Geleiselänge haben wir die auf das Jahr 1894 bezüglichen Angaben der in den Jahren 1874 und 1884 schon in Betrieb befindlichen Linien und Bahnhöfe angesetzt, diese Angaben sind daher — mit Rücksicht auf die bis 1894 eingetretene Entwicklung der Bahnen — etwas höher als der factische Stand dieser Jahre.

²⁾ Die im Jahre 1891 verstaatlichte Öst.-ung. Staatsbahn inbegriffen.

³⁾ Fusionierte mit der Unternehmung der Budapester Vicinalbahnen.

⁴⁾ Hat keinen eigenen Bahnkörper, die Geleise sind auf den Verkehrsstrassen niedergelegt.

⁵⁾ Die Abnahme resultiert aus dem Umstande, dass die Linie Filatorigát—Obudafőter in das Eigentum der Kgl. ungar. Staatsbahnen überging.

Részletezés — Specification	1894	1898	1902	1908	1912	1915/16	1920/21
<i>h) A személyzet részletezése. — Specification des Personals.</i>							
Igazgatóság	Direction	1.484	1.911	2.329	2.385	2.175	2.855
Üzletvezetőség	Betriebsleitung	749	625	550	660	664	857
Állomásslógalat	Stationsdienst	2.592	2.329	2.619	2.939	4.509	5.032
Vonatkísérő szógalat	Zugsbegleitpersonal	795	771	836	1.211	1.937	2.067
Osztálymérnökségek	Sectionsingenieurämter	180	601	744	892	3.740	3.933
Fűtőházak	Heizhäuser	810	895	1.095	1.352	1.209	1.902
Műszaki kocsihivatal	Technisches Wagenamt	478	562	329	663	567	1.606
Műhelyek	Werkstätten	2.615	3.152	3.192	2.592	3.561	2.764
Szertárak	Requisitendepots	282	312	316	215	580	679
Egyéb	Sonstige	65	127	31	72	231	413
Összesen	Zusammen	10.050	11.285	12.041	12.981	19.173	24.842

103. A vasutak vonatindítása. — Zugverkehr der Eisenbahnen.

Év — Jahr	Indított vonatok száma Anzahl der abgelassenen Züge						A m. kir. államvasutak vonatainak részletezése ¹⁾ Specification der Züge der Kgl. ung. Staatsbahnen ¹⁾									
	M. kir. állam- vasutak Kgl. Ungarische Staatsbahnen	Délivasút Südbahn	Budapesti h. é. vasutak Budapester Vicinalbahnen	Szentlőrinc h. é. vasút Szentlőrincer Vicinalbahn	Bp.-Budafoki h. é. vasút Budafoker Vicinalbahn	Összesen Zusammen	Üdvari és különvonat Hor.-u. Extrazüge	Gyors- és Expressvonat Eilzüge	Személyvonat Personenzüge	Vegyes vonat Gemischte Züge	Tehervonat Lastenzüge	Egyéb vonat Sonstige Züge	Összesen Zusammen			
1890	117.035	5.025	11.887	3.698	—	137.645	—	3.637	5.896	2.794	376	104.332	117.035			
1891	122.130	4.795	12.393	3.565	—	142.883	—	3.902	6.881	2.190	1.980	107.177	122.130			
1892	133.114	5.027	12.252	3.325	—	153.718	—	4.016	7.566	1.945	2.158	117.429	133.114			
1893	135.255	7.610	13.330	3.903	—	160.098	—	4.139	8.953	1.495	1.173	119.495	135.255			
1894	175.073	7.743	17.586	4.295	—	204.697	4	6.022	12.764	2.120	4.705	149.458	175.073			
1895	126.099	8.968	21.099	4.724	—	160.890	9	6.448	18.409	1.998	6.133	93.102	126.099			
1896	136.952	9.785	21.711	6.265	—	174.713	17	7.052	19.470	2.533	5.022	102.858	136.952			
1897	126.426	7.449	22.172	7.497	—	163.544	5	7.237	19.937	2.470	4.501	92.276	126.426			
1898	132.539	6.155	22.823	7.317	—	168.834	6	6.548	21.790	2.437	5.342	96.416	132.539			
1899	154.563	5.869	24.233	8.106	—	192.771	16	7.668	21.992	2.250	5.038	117.599	154.563			
1900	168.411	5.974	24.233	15.497	—	214.115	17	7.814	22.990	2.182	5.336	130.072	168.411			
1901	170.200	5.925	22.801	33.854	—	232.780	16	8.131	23.995	2.170	5.866	130.022	170.200			
1902	186.176	5.530	36.203	33.289	19.010	280.208	16	13.752	37.455	3.402	105.410	26.141	186.176			
1903	194.004	5.460	42.439	34.920	19.824	296.647	13	14.418	32.142	2.585	114.205	30.641	194.004			
1904	206.386	5.766	43.825	63.075	18.200	337.252	16	15.121	37.878	2.845	125.170	25.356	206.386			
1905	199.995	5.891	52.276	62.850	19.437	340.449	5	16.376	29.674	3.287	121.685	28.968	199.995			
1906	215.679	6.046	71.928	64.148	19.980	377.781	—	16.782	41.173	1.731	126.957	29.036	215.679			
1907	203.269	5.991	90.594	68.665	20.237	388.756	—	—	—	—	—	—	—			
1908	231.538	5.929	104.737	72.683	20.933	435.820	2	19.245	49.509	1.468	136.984	24.330	231.538			
1909	260.497	5.821	87.862	119.599	28.872	502.651	238	11.456	38.542	975	176.189	33.097	260.497			
1910	280.087	5.542	100.503	121.759	29.358	537.249	414	11.700	41.876	1.095	191.641	33.361	280.087			
1911	269.315	5.756	111.810	132.036	29.925	548.842	334	12.435	48.001	1.095	187.480	19.970	269.315			
1912	302.122	6.358	136.474	142.834	30.417	618.205	353	13.547	48.460	853	213.639	25.270	302.122			
1913	364.927	6.236	169.084	172.398	35.932	748.577	—	13.580	49.474	730	260.004	41.139	364.927			
1914	529.878	5.532	160.749	159.554	39.675	895.388	184	42.213	163.080	1.550	248.823	74.028	529.878			
1915	499.427	6.007	141.419	149.930	43.003	839.786	333	22.876	144.424	1.089	251.643	79.062	499.427			
1916	¹⁾ 159.297	4.641	157.200	155.139	²⁾ —	476.277	8	2.331	11.501	—	86.521	58.936	159.297			
1917	¹⁾ 157.888	3.681	150.317	151.926	²⁾ —	463.812	12	2.027	10.944	—	87.167	57.738	157.888			
1918	¹⁾ 148.003	4.604	150.363	120.752	41.412	465.134	—	1.781	15.866	15	82.883	47.458	148.003			
1919	¹⁾ 109.522	2.521	79.869	103.456	35.955	331.323	—	16	17.845	9	54.176	37.476	109.522			
1920	¹⁾ 122.779	2.698	77.214	97.424	31.438	331.553	—	99	—	19.600	48.836	34.344	102.879			
1921	128.503	4.232	49.622	212.075	³⁾ —	394.432	26	3.488	—	27.084	59.324	38.581	128.503			
1922	141.750	3.479	114.253	244.164	³⁾ —	503.646	21	6.250	—	28.411	67.003	40.065	141.750			

¹⁾ A kommunizmus és a román megszállás alatt egyes állomások vonatforgalmára vonatkozó adatok elvésztek, az itt kitüntetett üszégek tehát hézagosak; nevezetesen hiányoznak a Keleti pályaudvarnak 1916—17, Rákos-állomás 1916—18, Óbuda 1916—17, Óbuda-Filatorigát 1916—1920, és Budapest-Angyalföld 1916—17. évi adatai. — ²⁾ Adatok hiányoznak. — ³⁾ Budapesti h. é. vasutak adataiban bennfoglalattak.

¹⁾ Zur Zeit des Communismus und während der rumänischen Besetzung gerieten die Angaben über den Zugverkehr einzelner Stationen in Verlust, die hier mitgetheilten Summen sind daher lückenhaft; es fehlen namentlich folgende Angaben: Ostbahnhof 1916—17, Station Rákos 1916—18, Alföden 1916—17, Alföden-Filatorigát 1916—1920 und Budapest-Engelsteid 1916—17. — ²⁾ Angaben fehlen. — ³⁾ Inbegriffen in den Angaben der Budapester Vicinalbahnen.

104. Vasutak és gőzhajók személyforgalma. —

Év — Jahr	Magyar királyi államvasutak — Königlich Ungarische Staatsbahnen										Összesen Zusammen
	Kelenföld	Császárfürdő- kiterő Kaiserbad	Nyugati pályá- udvar ¹⁾ Westbahnhof ¹⁾	Angyalföld Engelsfeld	Keleti pályá- udvar ²⁾ Ostbahnhof ²⁾	Ferencváros Franzstadt	Ferencvárosi Kiterő ³⁾ Franzstädter Weiche ³⁾	Kőbánya Steinbruch		Rákos	
								felső pályá- udvar obere Station	alsó pályá- udvar untere Station		
a) Érkezett személyek száma. —											
1875	—	—	351.284	—	156.713	—	—	6.855	38.653	—	553.505
1876	—	—	406.199	—	160.924	—	—	5.966	34.191	—	607.280
1877	—	—	398.370	—	138.044	—	—	4.735	35.234	—	576.386
1878	—	—	396.216	—	132.454	—	—	5.094	26.031	—	559.795
1879	—	—	411.650	—	142.166	—	—	4.013	28.363	—	586.192
1880	—	—	412.967	—	162.571	—	—	4.645	24.033	—	604.216
1881	—	—	399.296	—	166.389	—	—	5.332	25.079	—	596.096
1882	—	—	316.654	—	188.968	—	—	5.998	34.152	—	545.772
1883	—	—	335.532	—	260.315	9.093	—	12.867	36.618	—	654.425
1884	253	—	369.139	—	295.881	5.982	—	13.187	46.076	—	730.518
1885	37.014	—	406.046	—	521.438	10.569	—	21.168	44.875	—	1.041.110
1886	35.492	—	417.086	—	462.718	6.915	—	10.856	48.665	—	981.732
1887	23.744	—	389.670	—	380.988	7.643	—	10.446	36.991	—	849.482
1888	26.015	—	477.678	—	358.485	9.254	—	13.896	30.429	—	915.757
1889	30.290	—	780.339	—	930.694	10.811	—	14.590	42.138	—	1.803.862
1890	42.145	—	964.920	—	1.380.380	31.434	—	19.968	47.099	—	2.485.946
1891	53.342	—	1.167.909	—	1.537.901	34.872	—	32.705	42.498	—	2.869.227
1892	65.509	—	1.344.643	—	1.635.925	27.888	—	28.191	53.134	—	3.155.290
1893	59.243	—	1.684.090	—	1.903.043	30.042	—	25.888	58.204	—	3.760.510
1894	106.463	—	2.017.804	—	2.179.919	40.994	4.908	45.335	52.345	—	4.447.768
1895	112.160	—	2.055.726	—	2.389.721	38.791	2.553	70.486	64.018	—	4.733.455
1896	125.678	—	2.277.716	—	2.776.720	28.128	—	49.872	78.350	—	5.336.464
1897	126.002	—	2.109.817	—	2.595.106	37.049	2.109	48.962	81.469	—	5.000.514
1898	128.348	—	2.176.911	—	2.714.295	30.371	4.081	43.487	82.182	—	5.179.675
1899	138.931	—	2.240.589	—	2.676.274	36.034	3.430	43.627	80.445	—	5.219.330
1900	138.815	34.671	2.295.657	5.982	2.750.691	50.688	3.179	47.937	78.128	29.388	5.435.136
1901	159.971	30.022	2.382.247	6.373	2.844.954	97.581	4.148	44.650	76.212	30.640	5.676.798
1902	158.933	33.010	2.538.242	3.612	2.937.427	91.715	4.097	46.870	86.575	31.106	5.931.587
1903	160.924	41.258	2.647.158	2.971	3.075.310	95.740	4.340	44.510	81.813	34.192	6.188.216
1904	169.943	58.730	2.762.314	3.405	3.323.762	102.991	4.662	45.457	92.761	34.724	6.598.749
1905	158.979	66.758	3.013.884	6.946	3.532.654	78.628	4.210	53.306	89.357	36.397	7.041.119
1906	197.070	66.216	3.395.964	10.205	4.017.514	112.332	4.296	52.349	88.125	43.020	7.987.091
1907	284.783	73.385	3.876.177	9.925	4.460.507	75.631	3.719	52.376	108.031	40.318	8.984.852
1908	239.841	72.295	4.283.058	13.897	4.884.407	84.073	3.418	54.926	104.012	49.823	9.789.750
1909	367.020	90.121	4.745.432	18.580	5.317.712	100.151	3.339	71.338	118.114	40.093	10.871.900
1910	432.365	83.777	5.349.036	21.281	5.783.939	96.653	3.348	74.333	100.082	54.599	11.999.413
1911	442.489	98.242	5.369.509	52.311	6.136.559	123.204	2.856	66.465	249.324	63.359	12.604.318
1912	477.795	95.369	5.928.974	73.166	6.336.193	137.042	3.614	81.915	247.914	107.604	13.489.586
1913	498.344	254.244	6.112.345	100.512	6.279.860	159.726	3.642	78.496	189.706	117.844	13.794.719
1914	492.397	232.764	5.331.911	66.168	6.579.377	76.760	13.223	84.574	284.856	94.305	13.256.335
1915	487.467	245.601	5.117.780	37.197	7.091.262	122.905	19.253	82.308	365.270	113.932	13.682.975
1916	504.218	252.161	6.046.573	34.295	9.206.493	156.550	10.691	87.343	292.637	125.567	16.716.528
1917	543.603	266.741	6.843.011	47.195	10.354.348	191.160	5.568	89.448	316.976	154.706	18.812.756
1918	532.460	222.079	7.648.976	46.909	10.903.735	190.076	4.202	81.517	370.671	132.280	20.132.905
1919	523.289	195.950	3.593.384	38.682	6.059.711	264.210	12.760	83.876	304.800	73.211	11,149.873
1920	597.609	78.416	4.417.771	73.064	5.478.348	237.217	10.023	61.917	280.624	45.916	11,280.905
1921	639.916	101.912	6.549.038	55.262	6.214.586	223.166	20.929	92.764	263.200	65.538	14,226.311
1922	686.869	101.873	7,109.113	147.466	7,911.058	199.482	64.384	64.568	354.321	72.982	16,712.116
1923	747.751	105.413	7,334.458	113.188	8,729.823	317.289	196.532	112.105	281.500	52.990	17,991.049

¹⁾ 1890-ig az Osztrák-magyar államvasút állomása. — ²⁾ 1883-ig Józsefvárosi állomás. — ³⁾ 1894–95. években Kiterő állomás, mely 1896-ban megszűnt. — ⁴⁾ Az összegben benne foglalják a helyi érdekű vasutak bérletjegyeivel közlekedett személyek száma is, ú. m.: 1919: 2,154.885; 1920: 2,377.645. — ⁵⁾ Személyforgalma ezentúl a helyi személyforgalom táblázatában mutatattik ki (l. a 122. lapon).

Personenverkehr auf Eisenbahnen und Dampfschiffen.

Déli vaspálya Südbahn	Helyi érdekű vasutak — Vicinalbahnen						Dunagőzhajózási társaság Donau-Dampfschiff- fahrts-Gesellschaft		Magyar folyam- és tengerhajózási r.-t. Ung. Fluss- u. See- Schiffahrts- Gesellschaft		Mindössze Insgesamt)	Év Jahr
	Budapest— Esztergom	Budapest— Budak— Nagyréteny	Budapest— Szentendre	Budapest— Cinkota— Gödöllő	Budapest— Haraszti— Ráckeve	Budapest— Szentlőrinc	jobbpart rech. Ufer	balpart link. Ufer	jobbpart rech. Ufer	balpart link. Ufer		
Zahl der angekommenen Passagiere.												
119.530	—	—	—	—	—	—	18.413	225.809	—	—	917.257	1875.
107.598	—	—	—	—	—	—	13.821	204.283	—	—	932.982	1876
100.600	—	—	—	—	—	—	10.644	216.755	—	—	904.382	1877
89.978	—	—	—	—	—	—	15.581	241.045	—	—	906.399	1878
111.122	—	—	—	—	—	—	14.875	290.558	—	—	1,002.747	1879
92.553	—	—	—	—	—	—	13.530	271.809	—	—	982.108	1880
103.169	—	—	—	—	—	—	12.636	279.633	—	—	991.534	1881
98.511	—	—	—	—	—	—	16.125	309.606	—	—	970.014	1882.
104.600	—	—	—	—	—	—	16.173	288.386	—	—	1,063.584	1883
114.110	—	—	—	—	—	—	15.901	307.724	—	—	1,168.253	1884
107.777	—	—	—	—	—	—	14.264	335.330	—	—	1,498.481	1885
91.557	—	—	—	—	—	—	15.032	322.763	—	—	1,411.084	1886
90.089	—	—	—	—	—	—	16.838	313.220	—	—	1,269.629	1887
97.206	—	—	27.562	52.261	126.577	128.277	15.784	273.238	—	—	1,636.602	1888
103.568	—	—	112.633	145.032	147.978	135.370	13.854	312.154	—	—	2,779.451	1889
108.423	—	—	92.851	136.858	168.933	128.649	13.913	322.919	—	—	3,458.492	1890
109.512	—	—	92.969	173.267	154.285	137.802	10.908	281.385	—	—	3,829.355	1891
104.709	—	—	89.635	164.025	202.001	172.172	8.152	134.767	—	—	4,030.751	1892
123.597	—	—	97.177	161.727	257.529	213.975	6.457	127.266	—	—	4,748.238	1893
133.709	—	—	110.559	218.409	340.364	251.185	9.507	131.474	—	—	5,642.975	1894
162.723	36	—	151.200	540.927	577.447	305.692	10.749	141.286	—	—	6,623.515	1895
213.762	88.167	—	104.628	280.249	484.235	356.010	9.299	145.169	24.271	—	7,042.154	1896
187.144	122.587	—	111.249	269.601	552.327	570.113	5.873	102.722	18.963	—	6,941.093	1897
231.731	164.488	—	131.526	351.381	547.532	656.164	4.952	100.696	15.588	—	7,383.733	1898
203.077	178.209	74.732	173.515	410.774	606.021	697.329	4.885	96.814	17.457	—	7,682.143	1899
123.837	208.032	316.228	108.210	347.352	590.925	782.045	5.087	87.245	20.123	—	8,024.220	1900
98.372	193.586	426.171	126.425	356.414	537.561	880.336	5.599	91.746	24.732	—	8,417.740	1901
108.234	217.554	468.129	289.222	573.546	708.080	946.039	5.474	87.775	36.461	—	9,372.101	1902
128.362	190.183	542.573	303.807	631.922	788.231	1,032.791	5.878	98.250	46.532	—	9,956.745	1903
131.131	230.506	596.525	329.269	691.389	877.411	1,117.958	5.910	99.510	46.233	—	10,724.591	1904
139.725	224.672	673.208	369.524	805.476	933.935	1,206.737	5.625	97.435	34.016	—	11,531.472	1905
146.402	239.376	733.405	409.998	891.037	751.213	1,351.849	5.666	100.587	35.709	—	12,652.333	1906
165.883	269.627	785.559	464.108	929.716	847.921	1,578.492	6.671	108.468	49.606	—	14,190.903	1907
166.877	339.230	862.114	543.001	1,039.104	1,042.525	1,820.242	7.403	114.464	46.021	—	15,770.731	1908
171.558	420.389	1,113.548	569.499	1,184.285	1,133.740	2,233.623	6.442	103.724	12.067	50.621	17,871.396	1909
162.067	449.851	1,385.876	648.927	1,419.334	1,201.845	2,775.125	7.348	116.230	—	55.877	20,221.893	1910
190.212	493.618	1,583.328	758.591	1,565.060	1,217.619	3,464.351	6.482	113.835	16.060	60.678	22,074.152	1911
205.345	542.095	1,689.343	765.072	1,996.502	1,417.650	4,184.658	7.244	123.797	18.742	58.571	24,498.605	1912
218.212	366.115	1,741.091	795.122	2,051.850	1,294.797	4,614.634	12.920	164.579	25.936	64.534	25,144.509	1913
153.875	397.562	2,028.643	786.070	2,123.624	1,400.996	4,583.049	12.765	164.111	23.771	72.506	25,003.307	1914
140.762	386.375	2,799.960	863.931	2,144.902	2,148.515	5,209.328	12.778	182.537	32.666	84.329	27,689.058	1915
204.474	361.306	3,859.522	1,129.595	2,516.221	2,582.705	6,380.348	12.322	201.523	42.919	110.475	34,117.938	1916
189.851	447.448	4,671.826	1,344.766	3,127.208	2,753.861	7,563.490	17.174	270.687	63.542	195.515	39,458.124	1917
227.106	419.879	5,268.752	1,259.127	3,432.585	3,760.630	6,853.874	17.675	276.863	63.513	189.826	41,902.735	1918
447.234	358.748	4,274.232	2,060.690	5,007.064	4,542.698	6,189.477	1.008	117.388	61.921	113.815	36,479.033	1919
481.813	276.040	3,470.177	1,515.934	5,045.396	4,494.418	4,769.576	350	128.320	66.125	180.806	34,087.505	1920
613.077	403.907	3,901.151	1,922.904	5,511.863	4,267.433	4,652.799	—	88.810	64.722	211.599	35,864.576	1921
599.942	536.362	3,313.665	1,816.235	4,481.225	3,449.871	5,658.087	—	233.650	81.661	234.762	37,117.576	1922
663.975	781.149	3,047.723	1,953.633	4,225.160	2,926.708	—	—	128.791	64.085	243.401	32,025.674	1923

) Bis 1890 Station der Österr.-ung. Staatsbahn. — *) Bis 1883 Station Josefstadt. — **) 1894–1895 Station Weiche, die 1890 aufgelassen wurde. — *) In den Summen sind auch die mit den Abonnementskarten der Vicinalbahnen gereisten Personen enthalten, u. z.: 1919: 2,154.885; 1920: 2,377.645. — *) Der Personenverkehr wird von 1923 an in der Tabelle des Localverkehrs (s. Seite 122) nachgewiesen.

Év — Jahr	Magyar királyi államvasutak — Königlich Ungarische Staatsbahnen										Rákos	Összesen Zusammen
	Kelenföld	Császárfürdő- kiterő Kaiserbad	Nyugati pálya- udvar ¹⁾ Westbahnhof ¹⁾	Angyalföld Engelsfeld	Keleti pálya- udvar ¹⁾ Ostbahnhof ¹⁾	Ferencváros Franzstadt	Ferencvárosi kiterő ¹⁾ Franzstädter Weiche ¹⁾	Kőbánya Steinbruch		Rákos		
								felső pálya- udvar obere Station	alsó pálya- udvar untere Station			
b) Elutazott személyek száma. —												
1875	—	—	313.687	—	142.189	—	—	5.766	37.675	—	499.317	
1876	—	—	332.469	—	142.504	—	—	4.842	35.435	—	515.250	
1877	—	—	255.611	—	127.513	—	—	3.923	33.283	—	420.330	
1878	—	—	241.779	—	122.571	—	—	4.867	32.744	—	401.961	
1879	—	—	238.853	—	127.670	—	—	4.583	25.491	—	396.597	
1880	—	—	234.476	—	148.257	—	—	4.485	23.618	—	410.836	
1881	—	—	325.371	—	152.763	—	—	5.110	26.420	—	509.664	
1882	—	—	326.063	—	170.943	—	—	6.324	34.607	—	537.937	
1883	—	—	333.805	—	240.314	5.856	—	10.815	34.818	—	635.608	
1884	297	—	367.063	—	292.547	4.579	—	11.848	48.226	—	724.560	
1885	39.694	—	414.797	—	485.683	6.968	—	20.378	47.877	—	1,015.397	
1886	30.764	—	382.896	—	431.190	6.977	—	12.552	48.350	—	912.729	
1887	24.687	—	372.279	—	406.786	5.880	—	9.863	38.206	—	857.701	
1888	29.374	—	470.408	—	385.087	6.086	—	13.265	29.425	—	933.645	
1889	32.611	—	778.109	—	901.244	9.191	—	15.137	39.694	—	1,775.986	
1890	50.838	—	910.916	—	1,360.272	29.752	—	21.982	43.658	—	2,417.418	
1891	58.064	—	1,182.253	—	1,532.557	34.791	—	31.775	42.335	—	2,881.775	
1892	75.726	—	1,317.421	—	1,497.573	31.482	—	30.649	55.406	—	3,008.257	
1893	64.746	—	1,671.658	—	1,683.296	28.785	—	24.390	58.775	—	3,531.650	
1894	105.704	—	1,915.228	—	1,930.954	43.464	2.942	48.959	55.626	—	4,102.877	
1895	108.297	—	2,095.032	—	2,105.850	42.074	687	53.045	86.772	—	4,491.757	
1896	117.988	—	2,349.279	—	2,543.147	29.078	—	52.938	117.397	—	5,209.827	
1897	119.731	—	2,154.170	—	2,316.613	48.110	1.990	50.254	107.598	—	4,798.466	
1898	128.842	—	2,186.232	—	2,473.772	37.780	2.255	44.900	122.353	—	5,096.134	
1899	137.381	—	2,264.415	—	2,475.204	40.510	2.607	47.197	112.122	—	5,079.436	
1900	142.236	40.512	2,296.460	6.430	2,623.526	49.811	2.718	45.721	100.017	34.124	5,341.555	
1901	156.905	31.746	2,375.743	7.946	2,700.123	86.936	4.006	42.366	101.856	32.383	5,540.010	
1902	168.498	39.108	2,506.031	4.647	2,824.779	90.245	3.697	46.188	105.192	33.979	5,822.364	
1903	160.487	45.290	2,600.289	5.660	2,985.090	85.455	3.791	45.091	93.922	36.269	6,001.344	
1904	170.722	57.099	2,737.926	6.047	3,225.694	112.580	4.401	41.723	107.654	39.511	6,503.357	
1905	161.309	67.874	2,891.529	7.605	3,404.823	100.403	3.821	46.497	105.805	36.418	6,826.084	
1906	199.539	66.318	3,314.567	11.203	3,994.655	109.002	4.365	45.563	118.225	43.631	7,907.068	
1907	282.717	73.252	3,924.447	16.556	4,602.541	117.116	3.663	49.086	121.731	37.593	9,228.702	
1908	231.853	72.217	4,281.696	14.792	4,963.173	119.938	3.529	58.490	129.487	46.814	9,921.989	
1909	358.231	88.665	4,795.530	20.493	5,486.613	126.871	3.345	67.548	122.403	38.591	11,108.290	
1910	417.946	84.125	5,488.285	21.860	5,743.675	94.114	3.607	88.368	136.849	53.671	12,132.500	
1911	443.809	98.769	5,389.666	50.839	6,193.657	85.059	2.864	79.792	236.778	58.743	12,639.976	
1912	454.125	98.870	5,960.421	62.902	6,334.064	147.205	3.571	108.732	268.646	146.728	13,585.264	
1913	490.263	254.027	6,050.218	98.451	6,557.045	200.986	3.588	83.803	262.587	116.240	14,117.208	
1914	485.837	231.397	5,217.227	75.347	7,003.031	127.419	11.637	77.100	326.403	96.525	13,651.923	
1915	476.907	234.914	5,001.772	35.802	6,885.177	146.529	21.966	91.543	418.401	109.648	13,432.659	
1916	494.713	235.182	6,170.623	59.156	9,380.173	179.762	12.312	116.038	311.782	140.073	17,099.814	
1917	534.404	245.071	6,712.606	60.814	10,596.076	180.171	5.893	126.911	393.913	155.836	19,011.695	
1918	525.760	212.764	7,699.953	55.130	11,605.945	217.048	5.967	112.934	439.741	138.106	21,013.348	
1919	522.078	205.602	3,453.508	43.858	6,507.536	307.986	14.656	86.223	374.054	73.266	11,588.767	
1920	592.917	87.686	4,322.520	61.332	5,412.499	261.366	14.103	58.476	301.304	48.191	11,160.394	
1921	634.748	102.872	6,721.086	63.385	6,190.473	231.044	24.491	89.859	268.722	68.229	14,394.909	
1922	677.398	104.339	7,586.151	154.268	8,163.188	252.703	75.181	80.851	346.043	82.360	17,522.482	
1923	729.803	113.415	6,641.814	169.539	9,241.982	368.221	193.585	141.344	258.755	57.440	17,915.898	

1) —) jegyzeteket lásd a 126. lapon.

Tabelle No. 104. (Schluss.)

Déli vaspálya Südbahn	Helyi érdekű vasutak — Vicinalbahnen						Dunagőzhajózási társaság Donaudampfschiff- fahrts-Gesellschaft		Magyar folyam- és tengerhajózási r.-t. Ung. Fluss- u. See- Schiffahrts-Gesell- schaft		Mindössze Insgesammt 4)	Év Jahr
	Budapest— Esztergom	Budapest— Budatok— Nagyvácsény	Budapest— Szentendre	Budapest— Cinkota— Gödöllő	Budapest— Haraszti— Ráckeve	Budapest— Szentlőrinc	jobbpart rech. Ufer	balpart link. Ufer	jobbpart rech. Ufer	balpart link. Ufer		
Zahl der abgereisten Passagiere.												
107.816	—	—	—	—	—	—	16.034	212.058	—	—	835.225	1875
93.410	—	—	—	—	—	—	11.532	192.444	—	—	812.636	1876
89.976	—	—	—	—	—	—	11.092	170.576	—	—	691.974	1877
87.236	—	—	—	—	—	—	14.925	209.690	—	—	713.812	1878
109.215	—	—	—	—	—	—	11.300	220.528	—	—	737.640	1879
90.691	—	—	—	—	—	—	10.978	219.516	—	—	732.021	1880
95.356	—	—	—	—	—	—	11.113	241.389	—	—	857.522	1881
107.843	—	—	—	—	—	—	10.405	236.784	—	—	892.969	1882
104.888	—	—	—	—	—	—	11.155	238.078	—	—	979.729	1883
116.622	—	—	—	—	—	—	10.949	242.314	—	—	1,094.445	1884
104.234	—	—	—	—	—	—	10.165	243.254	—	—	1,373.050	1885
92.701	—	—	—	—	—	—	10.310	241.343	—	—	1,257.083	1886
94.293	—	—	—	—	—	—	9.155	227.781	—	—	1,188.930	1887
85.028	—	—	29.730	55.662	133.639	129.190	8.017	214.494	—	—	1,590.405	1888
111.376	—	—	111.954	146.217	148.330	130.293	8.266	231.731	—	—	2,664.153	1889
115.297	—	—	95.211	130.411	168.078	141.773	10.236	298.016	—	—	3,376.440	1890
117.635	—	—	103.361	172.786	177.805	141.466	10.377	253.359	—	—	3,858.564	1891
122.808	—	—	109.359	198.139	268.981	179.241	8.143	111.082	—	—	4,006.010	1892
126.138	—	—	118.366	193.003	319.104	223.047	6.172	118.341	—	—	4,635.821	1893
145.800	—	—	123.149	276.634	426.881	264.364	6.725	118.620	—	—	5,465.050	1894
183.449	123	—	163.570	552.371	722.785	319.032	8.274	109.863	—	—	6,551.224	1895
230.404	78.200	—	111.264	292.231	544.191	372.824	8.483	121.148	16.955	—	6,985.527	1896
192.846	119.650	—	117.151	379.567	670.463	578.160	3.766	92.915	21.776	—	6,974.760	1897
232.909	169.160	—	136.908	416.919	704.084	680.403	2.684	86.673	28.609	—	7,454.483	1898
198.449	204.561	74.732	180.617	489.675	725.784	724.644	2.751	85.943	28.478	—	7,795.070	1899
138.814	244.443	316.229	124.350	436.242	655.290	783.104	3.022	73.362	31.052	—	8,147.463	1900
120.162	202.886	426.171	140.101	400.943	628.459	883.241	5.160	68.265	37.393	—	8,452.791	1901
130.067	229.505	468.235	290.741	632.823	848.993	935.742	2.876	68.191	41.137	—	9,470.674	1902
131.124	192.598	541.884	303.755	694.997	919.629	1,025.507	2.960	71.516	41.664	—	9,936.978	1903
142.461	232.267	591.361	324.362	753.881	1,004.533	1,124.534	3.155	72.579	49.445	—	10,801.935	1904
129.554	227.642	649.164	365.823	870.658	1,075.236	1,214.128	3.862	68.271	46.223	—	11,476.645	1905
144.625	263.268	712.298	404.426	984.374	748.072	1,358.376	2.783	74.718	45.867	—	12,645.875	1906
157.000	302.551	784.855	457.182	1,036.078	874.658	1,586.990	5.170	79.502	43.739	—	14,556.427	1907
177.689	323.959	862.209	540.570	1,164.167	992.385	1,828.698	4.290	80.734	46.448	—	15,943.138	1908
205.531	425.975	1,113.577	564.996	1,312.875	1,057.663	2,212.579	3.322	89.893	11.909	55.083	18,161.693	1909
206.596	466.292	1,385.882	648.277	1,523.605	1,108.774	2,807.334	3.602	80.501	—	62.133	20,425.496	1910
239.868	521.333	1,583.341	665.364	1,744.679	1,177.752	3,475.104	3.037	78.381	15.901	59.662	22,204.398	1911
229.870	544.804	1,689.344	768.570	2,128.968	1,370.172	4,185.690	4.760	83.565	16.907	77.515	24,685.429	1912
209.334	363.062	1,741.081	803.014	2,293.868	1,246.138	4,606.261	7.879	114.643	22.095	87.844	25,612.427	1913
191.165	397.391	2,028.650	814.128	2,380.784	1,357.806	4,544.362	7.546	114.438	22.209	91.397	25,631.799	1914
183.176	369.754	2,799.971	904.344	2,412.541	2,074.053	5,241.333	7.136	126.457	28.351	121.399	27,691.169	1915
226.757	376.640	3,859.540	1,176.246	2,941.092	2,588.267	6,361.218	8.055	135.445	39.256	130.205	34,942.535	1916
277.640	459.381	4,671.829	1,598.736	3,504.335	3,382.577	7,529.617	8.904	177.052	53.646	205.405	40,880.817	1917
348.365	449.832	5,268.761	1,323.657	3,914.954	3,900.534	6,793.292	8.330	183.684	68.173	195.458	43,468.388	1918
516.255	387.944	4,274.238	2,060.698	5,007.070	4,542.704	6,303.915	294	110.380	53.613	133.730	37,134.493	1919
490.451	319.025	3,470.179	1,515.940	5,045.404	4,494.426	4,873.192	150	134.119	51.993	187.665	34,120.583	1920
439.486	443.510	3,901.155	1,922.908	5,511.867	4,267.439	4,975.325	—	75.209	48.255	236.517	36,216.580	1921
505.395	517.033	3,313.671	1,816.242	4,481.232	3,449.877	5,658.083	—	225.657	66.305	279.163	37,865.140	1922
596.943	836.516	3,047.728	1,953.642	4,225.167	2,926.712	5)	—	126.915	61.637	286.471	31,977.629	1923

1)—3) Siehe Seite 127.

105. Idegenforgalom. (A szállodákban és penziókban megszállt idegenek országok szerint.)

Év Jahr	Összes forgalom Gesamtverkehr	Magyarország — Ungarn								Ausztria ¹⁾ Oesterreich ²⁾			Csehország Böhmen	Németbirodalom Deutschland	Svájc Schweiz	Lichtenstein	Olaszország Italien	San Marino
		Csonka- Magyarország Das heutige Ungarn	Elszakított részek Abgetrennte Gebiete, u. z. an						Együtt Zusammen	Bécs Wien	Egyéb Ausztria Sonstiges Oesterreich							
			Ausztria Oesterreich	Cseh- Slovákia Czecho- Slovakie	Jugoszlávia Jugoslawien	Románia Rumänien	Fiume											
1885	102.252							66.775	15.382	7.771		4.081	312			593		
1887	89.456							63.580	12.678	4.682		3.120	254			370		
1888	85.296							59.523	12.582	4.744		3.299	314			194		
1889	107.841							75.560	14.821	5.822		3.849	293			299		
1890	121.646							82.878	17.172	7.219		5.358	348			413		
1891	126.824							86.942	16.811	7.471		5.370	315			568		
1892	114.154							80.296	16.181	6.291		4.152	215			526		
1893	124.642							89.189	17.051	6.556		4.686	253			551		
1894	127.245							87.577	18.383	7.283		5.644	353			937		
1895	128.061							86.589	18.990	7.480		6.019	326			752		
1896	152.567							93.408	23.372	11.013		9.182	428			1.613		
1910	226.844							173.547	20.545	4.619		4.212	9.511	567		947		
1911	241.764							186.564	21.671	5.076		4.124	9.506	577		718		
1912	249.655							193.509	21.012	5.097		3.970	9.903	553		1.039		
1913	244.210							189.094	21.767	4.693		4.003	9.171	794		1.206	3	
1914	225.283							177.167	18.335	6.383		3.383	7.243	333	1	701		
1915	213.944							175.492	18.452	5.564		3.268	5.485	233		85		
1916	281.893							241.886	20.576	4.515		3.409	6.145	176		104		
1917 ¹⁾	360.271							304.174	28.480	6.472		4.291	6.215	128		45		
1918 ²⁾	298.800							257.760	24.068	4.764		3.307	3.303	92		32		
1919	159.039							146.028	8.084	1.872		596	447	122		101		
1920	193.336							178.133	8.723	820		674	1.278	310	3	585		
1921	185.762	156.105	248	1.306	2.281	4.485	62	164.487	8.035	769		1.276	3.039	957		1.235		
1922	213.486	143.408	198	16.294	4.854	13.765	230	178.749	10.794	827		2.718	4.332	1.196	16	2.415		
1923	218.158	146.808	271	17.746	4.111	11.254	236	180.426	15.150	1.115		2.636	4.959	821		1.560		

Év Jahr	Litvánia Litauen	Lengyelország Polen	Ukraina	Románia Rumänien	Jugoszlávia ¹⁾ Jugoslawien ¹⁾	Bosznia- Hercegovina	Montenegro	Albánia Albanien	Bulgária Bulgarien	Törökország Türkei	Görögország Griechenland	Ázsia — Asien		Amerika		Ausztrália Australien		
												Japan	Egyéb Sonstiges	Afrika	Egyesült- Államok Vereinigte Staaten		Egyéb Sonstiges	
1885				1.378	1.045	179			170	237	59		28		38	425	49	17
1887				756	736	189			146	189	31		27		22	269	36	9
1888				647	697	145			187	219	18		23		34	435	47	16
1889				1.853	954	303			328	432	34		123		29	581	76	12
1890				1.686	1.344	365			431	329	67		40		62	607	70	17
1891				1.795	1.980	354			506	397	48		55		47	553	45	26
1892				1.364	1.123	309			284	289	47		56		44	532	25	10
1893				1.378	1.111	368			323	231	46		47		40	257	31	8
1894				1.499	961	378			389	238	37		84		37	408	48	8
1895				1.726	971	355			389	295	84		57		79	541	49	6
1896				2.762	927	556			621	557	73		116		118	1.047	70	8
1910				2.363	1.075	823	13		693	696	39		107	132	138	1.280	162	25
1911				2.443	1.674	946	13		701	765	63		86	107	117	1.101	248	32
1912				2.714	1.347	868	21		838	907	65		85	82	97	1.398	363	41
1913				2.505	964	896	23		715	569	89		97	86	92	1.506	222	26
1914				3.156	774	891	1	17	940	458	108		34	86	91	1.111	106	11
1915				1.953	176	1.584		10	601	379	34		8	15	18	162	15	
1916				1.033	405	1.683	56	67	610	499	23			30	13	81	8	2
1917				271	809	2.212	143	185	568	637	8			12	2	11	2	3
1918				405	814	1.730	70	177	683	763	25			17	6	6	1	
1919				425	100	136	4	9	186	178	13			7	5	27	36	1
1920				298	255	63	1	5	151	66	27		44	9	7	423	63	2
1921		39		1.293		363		10	282	161	47		80	24	17	791	89	7
1922	21	331	1	1.813		711		5	721	366	321		265	49	101	1.987	24	10
1923	2	436	6	1.241		771		3	898	335	437		359	46	96	2.089	33	12

¹⁾—²⁾ Ezen összegben bennfoglaltatik a harctérről (az ország közelebbi megnevezése nélkül) érkezett idegenek száma, ú. m.:
¹⁾ 5231, ²⁾ 157.

³⁾ 1909-ig az adatokban Ausztria régi területével szerepel; 1910-től kezdve Csehország, Morvaország és Szilézia nélkül.

⁴⁾ 1921. augusztus végéig régi területével (Szerbia) szerepel; azontúl Bosznia-Hercegovina és Montenegro területével együtt, de a Magyarországtól elszakított részek külön vannak kimutatva.

Fremdenverkehr.) Die in Hotels und Pensionen abgestiegenen Fremden nach Staaten.)

Francioország Frankreich	Monaco	Portugal	Spanyolország Spanien	Andorra	Nagy-Britannia Gross-Britannien	Németalföld Niederland	Belgium Belgien	Luxemburg	Dánia Dänemark	Svédország Schweden	Norvégia Norwegen	Oroszország ¹⁾ Russland ²⁾	Finnország Finnland	Esztorszag Estland	Lettorszag Lettland	Év Jahr
1.614			72	—	1.100	151	213			143		420				1885
1.068			58	—	695	137	146			90		168				1887
968			30	—	705	122	151			58		138				1888
1.064			66	—	720	111	150			49		312				1889
1.430			46	—	843	101	163			146		511				1890
1.650			93	—	906	127	197			125		443				1891
1.160			18	—	704	89	145			91		203				1892
1.129			13	—	706	96	155			56		361				1893
1.232			45	—	865	140	208			118		373				1894
1.325			53	—	834	160	284			129		568				1895
2.164			101	—	1.865	299	332			369		1.566				1896
1.745	1	13	78	—	1.457	266	388	4	112	176	21	1.089				1910
1.477	3	5	83	—	1.419	368	268	1	164	166	29	1.249				1911
1.750	3	18	97	—	1.539	320	431	—	152	146	37	1.253				1912
1.720	3	4	122	—	1.685	357	429	—	152	172	36	1.003				1913
1.132	—	9	62	1	1.028	222	235	6	67	130	24	1.037				1914
5	—	1	12	—	11	130	14	1	33	68	4	131				1915
7	—	1	10	—	7	134	3	5	41	68	1	295				1916
—	—	—	2	—	5	71	11	4	11	74	3	191				1917
11	—	2	6	—	6	39	6	3	22	39	3	483				1918
103	—	—	2	—	58	41	12	—	4	12	5	425				1919
512	—	—	29	—	410	161	34	2	22	46	8	172				1920
773	—	3	46	—	721	438	128	7	68	146	24	403	2	—	2	1921
1.748	—	8	183	—	1.915	730	473	15	209	236	39	106	47	2	—	1922
1.165	—	2	114	—	1.805	617	307	9	200	241	41	50	122	38	16	1923

Részletezés — Specification

1910 1911 1912 1913 1914 1915 1916 1917 1918 1919 1920 1921 1922

Az idegének száma a tartózkodás tartama szerint. — Anzahl d. Fremden nach d. Dauer des Aufenthaltes.

	1910	1911	1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920	1921	1922
0	859	597	567	697	554	620	727	1.201	1.112	270	99	59	350
1	94.567	110.682	114.632	105.862	103.960	105.753	127.992	164.235	127.856	59.276	66.647	69.483	76.878
2	59.594	59.094	58.287	59.594	53.105	51.196	67.624	79.763	65.919	33.212	43.019	40.710	50.448
3	29.555	27.595	29.210	29.560	25.666	23.169	35.788	45.791	37.698	22.008	27.987	27.665	31.695
4-5	22.753	22.576	24.261	24.985	21.240	17.328	27.543	38.129	34.579	20.757	28.769	24.506	28.200
6-10	12.490	13.558	14.060	15.292	12.889	9.609	13.997	22.813	22.752	15.637	19.003	16.193	17.342
11-14	2.647	2.949	3.214	3.163	2.774	2.282	3.261	4.322	4.655	3.792	4.028	3.617	4.163
15-30	3.628	4.101	4.383	4.197	4.129	3.213	4.441	3.927	4.111	3.954	3.660	3.379	4.195
31	751	612	1.041	860	966	774	520	90	118	133	124	150	215
Összesen — Zusammen	226.844	241.764	249.655	244.210	225.283	213.944	281.893	360.271	298.800	159.039	193.336	185.762	213.486

Az idegének által itt töltött napok száma. — Anzahl der durch die Fremden hier verbrachten Tage.

	1910	1911	1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920	1921	1922
Összesen — Zusammen	632.034	653.948	698.119	691.491	633.735	550.866	745.121	929.367	836.049	529.028	629.985	575.019	667.220
1. Magyarország	445.053	463.562	488.024	483.510	455.294	425.036	605.513	755.076	694.760	472.996	547.019	442.320	370.246
2. Ausztria	84.029	87.900	93.141	96.247	87.752	77.302	87.299	107.748	96.764	40.163	48.553	42.279	47.736
3. Csehszlag	13.791	14.170	13.846	14.090	11.909	9.552	10.759	12.160	10.427	2.981	3.736	14.815	62.897
4. Németbirodalom	34.380	33.694	38.323	36.413	28.845	19.948	23.130	19.795	12.685	2.329	7.572	13.756	18.686
5. Olaszország	3.556	2.451	4.852	4.430	2.967	339	125	81	80	468	3.319	5.660	10.768
6. Franciaország	6.428	6.229	7.592	7.766	4.856	16	14	—	44	677	3.757	4.326	8.533
7. Nagy-Britannia	7.473	6.768	7.986	8.934	6.133	108	36	39	19	322	2.707	4.145	10.037
8. Románia	7.767	8.825	8.499	8.556	9.333	6.111	3.518	904	1.371	2.392	2.028	22.936	63.346
9. Egyesült-Államok	4.875	5.240	6.927	6.853	5.306	882	434	39	17	169	2.660	4.687	12.500

Egy-egy idegenre eső tartózkodási napok száma.
Anzahl der auf einen Fremden entfallenden Aufenthaltstage.

	1910	1911	1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920	1921	1922
Összesen — Zusammen	2.8	2.7	2.8	2.8	2.8	2.6	2.6	2.6	2.8	3.3	3.3	3.1	3.1
1. Ungarn	2.6	2.5	2.5	2.6	2.6	2.4	2.5	2.5	2.7	3.2	3.0	2.8	2.6
2. Oessterreich	3.3	3.3	3.6	3.6	3.6	3.6	3.5	3.1	3.4	4.0	5.1	4.7	4.0
3. Böhmen	3.3	3.4	3.5	3.5	3.5	2.9	3.2	2.8	3.2	5.0	5.5	5.7	3.3
4. Deutschland	3.6	3.5	3.9	4.0	4.0	3.6	3.8	3.1	3.8	5.2	6.0	4.5	4.3
5. Italien	3.8	3.4	4.7	3.7	4.2	4.0	1.3	1.8	2.5	4.6	5.7	4.6	4.5
6. Frankreich	3.7	4.2	4.3	4.5	4.3	3.2	2.0	—	4.0	6.6	7.3	5.6	4.9
7. Gross-Britannien	5.1	4.8	5.2	5.3	6.0	9.8	5.1	7.4	3.2	5.6	6.6	5.8	5.2
8. Rumänien	3.3	3.6	3.1	3.4	3.0	3.1	3.4	3.3	3.4	5.6	6.8	4.0	4.1
9. Vereingte Staaten	3.8	4.8	5.0	4.6	4.8	5.4	5.4	3.5	2.8	6.3	6.3	5.9	6.3

1) — 2) In diesen Summen ist auch die Zahl der vom Kriegsschauplatz (ohne nähere Angabe des Staates) angekommenen Fremden enthalten, u. z.: 1) 5231, 2) 157.

3) Bis 1909 beziehen sich die Angaben auf das alte Staatsgebiet Oesterreichs; von 1910 an ohne Böhmen, Mähren und Schlesien.

4) Die Angaben beziehen sich bis Ende August 1921 auf das alte Staatsgebiet (Serbien); von September an auf das neue Gebiet (ind. Bosnien-Hercegovina und Montenegro), doch sind die von Ungarn abgetrennten Gebiete separat nachgewiesen.

106. Kiadott útlevelek. Kivándorlás. — Erteilte Reisepässe. Auswanderung.

Év Jahr	Kiadott külföldi útlevelek — Erteilte Ausländerreisepässe											Kivándorlók — Auswanderer									
	Országok szerint — Nach Staaten						Utazás célja - Reisezwe.			A távozásra jogosultak száma		száma — Anzahl				országok szerint nach Ländern					
	Ausztriába Nach Oesterreich	Németországba Nach Deutschland	Romániába Nach Rumänien	Nach Amerika Amerikába	Más államokba Nach sonstigen Staaten	Összesen Zusammen	Kivándorlás Auswanderung	Munkaszerzés Erwerb	Egyéb cél Sonst. Zwecke	Férfi	Nő	Eggyütt Zusammen	Férfi	Nő	Frauen	Összesen Zusammen	Németország Deutschland	Románia Rumänien	Egyéb Európa Sonst. Europa	Amerika	Más földrészek Nach sonstigen Erdteilen
1902	—	—	5	25	2.655	2.685	.	.	.	2.460	686	3.146	Adatok hiányoznak.								
1903	—	—	17	145	2.782	2.944	.	.	.	2.629	708	3.337	Angaben fehlen.								
1904	—		165	1.213	2.823	4.201	.	.	.	.	.	5.085	587	388	975	46	36	114	735	44	
1905	—	9	542	1.159	4.763	6.985	2.065	—	4.920	6.032	2.876	8.908	1.410	1.149	2.559	3	4	30	2.503	19	
1906	—	146	206	2.964	4.883	8.199	2.905	—	5.294	6.926	3.511	10.437	2.060	1.635	3.695	—	—	4	3.677	14	
1907	—	496	395	3.028	3.844	7.763	3.299	1.578	2.886	6.538	3.245	9.783	2.521	1.780	4.301	22	5	26	3.975	273	
1908	—	279	384	720	3.679	5.062	718	1.333	3.011	4.275	1.901	6.176	500	541	1.041	1	1	7	1.000	32	
1909	—	259	278	851	3.110	4.498	901	826	2.771	3.657	1.843	5.500	551	550	1.110	6	38	51	1.011	4	
1910	—	177	251	793	3.051	4.272	1.047	111	3.114	3.269	1.939	5.208	630	766	1.396	109	82	165	1.023	17	
1911	—	174	303	737	2.982	4.196	774	247	3.175	3.270	1.881	5.151	480	588	1.068	54	37	36	931	10	
1912	—	162	342	828	2.843	4.173	810	297	3.068	3.210	1.986	5.196	452	650	1.102	9	7	3	1.083	—	
1913	—	316	461	1.069	3.631	5.477	1.012	574	3.891	4.201	2.495	6.696	272	770	1.229	8	2	2	1.092	125	
1914	—	1.562	562	1.013	3.642	6.779	924	556	5.299	5.386	3.335	8.721	453	484	1.064	3	9	4	1.048	—	
1915	—	5.655	739	99	301	6.794	112	34	6.648	4.237	2.911	7.148	A kivándorlás szünetelt.								
1916	—	3.938	320	16	458	4.732	38	—	4.694	3.123	1.650	4.773	Auswanderung wurde nicht zugelassen.								
1917	—	2.788	—	1	975	3.764	5	3	3.756	2.453	1.333	3.786									
1918	—	1.983	1	—	351	2.335	—	4	2.331	1.593	788	2.381									
1919	1.574	5.952	—	—	16.316	23.842	216	1.115	22.511	19.401	4.441	23.842									
1920	43.553	12.258	—	—	23.975	79.786	925	42.043	36.818	43.604	36.182	79.786									
1921	33.690	13.932	—	—	46.885	94.507	3.711	38.077	52.719	53.629	40.878	94.507	1.968	1.743	3.711	—	—	—	3.711	—	
1922	33.227	18.827	—	—	53.625	105.679	1.703	43.047	60.929	57.931	47.748	105.679	945	758	1.703	1	—	15	1.687	—	
1923	2)	—	—	—	—	103.717	2.535	37.895	63.287	54.181	49.586	103.717	1.366	1.169	2.535	—	—	39	2.496	—	

107. Dunai hajóforgalom. — Schiffsverkehr auf der Donau.

Év — Jahr	A hajók minősége szerint — Nach der Gattung der Schiffe										Hajózási vállalatok szerint Nach Schiffsunternehmungen			
	Érkezeti hajók összes száma Anzahl der gelan- deten Schiffe	Szenélyszállító gözös Personen- dampfer		Vontatógözös Remorqueure	Teheruszály Schleppschiffe		Csavargözös Propeller	Részl. nélkül Ohne nähere Angabe	Dunagözh. (ársaság ²⁾ Donau-Dampf- schiff Gesellsch.	M. folyam- és tengerhaj.r.-t. Ung. Fluss- u. Seeschiff.-Ges.	Magánhajók Privatschiffe			
		teherrel belastet	üres lehr											
1907	10.669	998	921	4.380	769	106	3.495	4.982	2.192	3.495				
1908	9.011	1.047	796	3.950	339	123	2.756	4.239	2.016	2.756				
1909	11.439	1.161	938	4.769	357	113	4.101	5.071	2.267	4.101				
1910	13.137	1.151	963	4.609	330	129	5.955	5.071	2.111	5.955				
1911	15.108	1.219	995	5.236	493	118	7.047	5.661	2.400	7.047				
1912	13.259	1.219	1.012	5.119	384	127	5.398	5.606	2.259	5.398				
1913	10.450	1.666	928	4.569	194	142	2.951	5.218	2.286	4.569				
1914	9.318	1.789	851	3.731	422	134	2.391	4.704	2.227	3.731				
1915	7.257	1.791	821	2.304	326	151	1.864	3.371	2.022	1.864				
1916	7.133	1.801	763	2.381	349	95	1.744	3.279	2.110	1.744				
1917	7.716	2.027	553	2.682	335	72	2.047	3.379	2.290	2.047				
1918	6.487	1.520	633	2.486	334	88	1.426	3.418	1.643	1.426				
1919	1.366	620	124	292	71	1	258	401	707	258				
1920	4.443	1.445	296	1.193	66	4	1.439	1.498	1.506	1.439				
1921	5.710	1.361	458	1.687	338	8	1.858	2.232	1.620	1.858				
1922	5.679	1.439	383	1.246	392	61	2.158	1.815	1.706	2.158				
1923	7.728	1.365	498	1.806	474	65	3.520	2.250	1.958	3.520				

¹⁾ Az útlevelek számának nagy emelkedése a szomszédos álla-
mokban elrendelt útlevelkényszertől ered.

²⁾ Az útleveleknek országok szerinti részletezése 1923. május 1-től
kezdve nem áll rendelkezésre.

³⁻⁴⁾ Ebből nem szerint nem részletezhető: ³⁾ 187, ⁴⁾ 127 gyermek.

¹⁾ Die grosse Steigerung in der Zahl der ausgestellten Reise-
pässe ist eine Folge des in Nachbarstaaten angeordneten Passzwanges.

²⁾ Die Specification der Reisepässe nach Ländern steht seit
1. Mai 1923 nicht zur Verfügung.

³⁻⁴⁾ Hieron nach dem Geschlecht nicht specifizierbar: ³⁾ 187,
⁴⁾ 127 Kinder.

108. Posta és táviró. — Post- und Telegraphenwesen.

Részletezés — Specification ¹⁾	1875	1880	1885	1890	1895	1900	1905	1910	1915	1920	1923
a) Hivatalok száma.											
1. Kincstári	13	19	34	24	24	35	41	47	42	44	44
2. Nem	—	—	—	—	11	16	19	20	32	36	32
3. kincstári { I. oszt.	9	6	13	20	13	9	7	10	14	14	17
4. kincstári { II. „	—	—	—	—	3	3	1	2	3	4	5
{ III. „	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Összesen — Zus.	22	25	47	44	51	63	68	79	91	98	98
b) Berendezés.											
5. A hivatalokba be van kapcsolva :											
6. táviróvezeték				133	174	215	228	276		399	
7. távbeszélővezeték				32	84	29	86	137		220	
8. írógép				150	197	247	319	296		218	
9. egyéb készülék				401	630	876	708	739		550	
10. levélszekrény				369	553	645	1.345	1.400	959	1.067	680
11. értékikkárusító				493	656	936	861	1.161		1.006	929
12. gyűjtőhely				—	—	—	51	47		4	2
13. postatakarékpénztár közv.				27	42	53	57	65		75	80
c) Személyzet.											
14. Kincstári { Tiszt v. nyugdij.				698	1.452	1.376	2.244	3.053		5.607	5.371
15. hivatalban { Szolga				950	1.062	1.614	2.297	3.572		4.315	3.629
16. Nem kincstári hivatalban				39	59	69	76	117		135	175
Összesen — Zus.				1.687	2.573	3.059	4.617	6.742		10.057	9.175
d) Postaszolgálat.											
17. Karriol				113	54	60	66	49	9	16	15
18. Küldőnkocsi				—	—	—	22	1	3	2	2
19. Tárkocsi				51	66	83	89	106	97	95	83
20. Levélgyűjtőkocsi				—	45	49	49	56	33	32	31
21. Csomagkézbesítő kocsi				—	110	132	146	208	240	261	170
22. Automobil				—	—	—	46	135	121	—	—
Összesen — Zus.				164	275	346	397	557	500	406	301
23. Lovak száma				372	324	428	465			297	309
24. Kézbesítő kerület				334	259	366	426	537		562	562
e) Jövedéki bevétel.											
25. Mindössze				4.027	10.512	13.020	16.516	33.096		200.682	
26. Ebből: távirda				1.124	1.337	1.489	1.830	2.538	6.796	59.497	
27. távbeszélő				—	959	1.481	2.730	5.843	6.615	37.904	
f) Forgalom.											
1. Érkezés.											
28.											
29. Levélposta		22.299	24.225	23.523	36.152	56.308	79.466	117.422	123.226	55.292	65.260
30. Csomag és pénzeslevél		1.428	1.559	1.326	1.927	2.507	3.080	5.122	7.660	1.197	1.211
31. Utánvét				70	120	135	172	378	586	143	—
32. Utalvány				3.216	3.638	5.401	6.245	7.642	8.693	1.811	2.076
33. Ezek értéke 1000 K-ban				148.401	157.300	188.719	222.616	285.525	416.445	1.125.642	57.134.878
34. Megbízás			11	21	18	37	23	93	30	2	—
35. Távirat	416	519	650	790	1.251	1.385	1.700	2.399	3.305	2.456	1.479
36. Átmenő távirat	381	527	970	1.500	2.527	2.961	3.361	5.575	8.680	2.132	2.174
2. Feladás.											
37.											
38. Levélposta							100.975	162.402	165.666	63.800	90.659
39. Csomag és pénzeslevél				2.586	3.193	3.722	5.336	6.157	8.224	2.565	3.024
40. Utalvány				634	1.497	2.044	2.483	3.492	5.369	671	973
41. Értéke 1000 K-ban				81.335	118.856	148.437	218.118	273.577	349.214	438.279	43.333.730
42. Távirat 1000 db	388	529	714	883	1.359	1.552	1.884	2.493	3.631	2.217	1.764
g) Postatakarékpénztár és csekk.											
43. Betét } 1000 K-ban	—	—	—	5.992	55.936	111.495	201.977	411.227	613.131	1.818.817	354.500.909
44. Kivét }	—	—	—	—	—	—	—	80.805	251.354	397.939	29.110.506

¹⁾ Deutsche Benennungen. a) Zahl der Ämter. — b) Ausstattung. — c) Personal. — d) Postdienst. — e) Einnahmen. — f) Verkehr. — g) Postsparkasse und Chequeverkehr. — 1. Ärarische Postämter. — 2–4. Nicht ärarische Ämter I–III. Classe. — 5. In das Amt sind eingeschaltet. — 6. Telegraphenleitungen. — 7. Telephonleitungen. — 8. Schreibmaschinen. — 9. Sonstige Apparate. — 10. Briefkasten. — 11. Wertzeichenverschleisse. — 12. Sammelstellen. — 13. Postsparkassen. — 14–15. In ärarischen Ämtern: Beamtene, Diurnisten, Diener. — 16. In nicht ärarischen Ämtern. — 17. Carriole. — 18. Botenwagen. — 19. Packetwagen. — 20. Briefsammelwagen. — 21. Packetzustellwagen. — 22. Automobile. — 23. Pferde. — 24. Zustellbezirke. — 25. Oberhaupt. — 26. Hievon Telegraph. — 27. Telephon. — 28. Abgabe. — 29. Briefpostsendungen. — 30. Pakete und Geldbriefe. — 31. Nachnahmen. — 32. Anweisungen. — 33. Deren Wert in 1000 Kronen. — 34. Mandate. — 35. Telegramme. — 36. Durchlaufende Telegramme. — 37. Aufgabe. — 38. Briefpostsendungen. — 39. Pakete und Geldbriefe. — 40. Anweisungen. — 41. Wert in 1000 Kronen. — 42. Telegramme. — 43. Einlagen. — 44. Rückzahlungen.

109. Távbeszélő. — Telephon.

a) Főáttekintés. — Hauptübersicht.

Részletezés — Specification		1885	1890	1895	1900	1905	1910	1915	1920	1923	
a) Városi távbeszélő. — Städtisches Telephon.¹⁾											
Beszélő állomások	központi nyilvános előfizető szolgálati összesen	Anzahl der Sprechstationen	5	4	4	4	3	2	2	3	
	Centralen		13	52	58	10	88	194	711	1.338	477
	Öffentliche Abonnementen		656	1.380	3.481	5.786	9.443	18.064	29.307	—	31.438
	Dienst		—	—	—	—	—	—	—	—	1.099
	Zusammen		674	1.436	3.543	5.800	9.534	18.260	30.020	—	33.017
Huzalhossz (Km.)	Länge d. Leitungsnetzes	—	2.942	7.361	21.198	65.175	109.086	—	—	—	
Távbeszélő készülékek	Fernsprech-Apparate	694	1.483	3.738	5.800	9.537	18.258	30.018	—	—	
Személyzet száma	Personalstand	68	103	235	275	231	718	—	1.889	2.402	
Beszélgetések 1000	Gespräche in 1000	—	6.053	12.305	19.136	26.550	58.191	109.709	173.012	296.941	
Feladott táviratok	Aufgabe Telegramme	—	10.400	38.251	30.564	17.483	82.025	—	23.819	51.096	
Erkezett táviratok	Abgabe Telegramme	—	6.756	6.370	22.689	14.956	50.273	80.854	22.816	33.508	
Bevétel 1000 K-ban	Einnahmen in 1000 K	144	467	959	1.481	2.734	4.567	6.615	37.904	—	
b) Környékbeli távbeszélők. Nachbar-Telephonnetz.²⁾											
Bekapcsolt községek száma	Einbezogene Ort-schaffen	—	—	15	33	48	²⁾ 137	³⁾ 143	292	⁴⁾ 22	
Beszélő állomások	Anzahl der Centrale	—	—	17	34	48	²⁾ 140	³⁾ 147	159	—	
	Sprechstat. Abonnementen	—	—	60	151	324	²⁾ 1.823	³⁾ 1.906	2.201	—	
c) Városközi távbeszélők. Interurban-Telephonnetz.³⁾											
Bekapcsolt városok	Einbezogene Städte	—	—	—	42	430	²⁾ 1.814	³⁾ 2.086	—	1.472	
Beszélgetések	Gespräche	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
sürgős közönséges	dringende gewöhnliche	—	7.251	16.136	18.322	22.158	128.441	58.903	518.590	373.802	
szolgálati értesítések	Dienst-Verständig.	—	45.459	137.053	216.146	318.999	589.118	325.156	376.531	653.785	
összesen	Zusammen	—	787	201	351	3.834	5.582	912	2.352	8.496	
Befolyt díjak 1000 K	Erlegte Taxen 1000 K	—	53.497	153.390	234.819	344.991	723.141	384.971	897.473	1.036.083	

b) A városi távbeszélő főállomások megoszlása az előfizetők minősége és kerületek szerint. — Die Haupt-sprechstationen des städtischen Telefons nach der Gattung der Abonnementen und nach Bezirken.

Év — Jahr Az előfizetők minősége Gattung der Abonnementen	I.	II.	III.	Jobbpart Rechtes Ufer	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	Balpart Linkes Ufer	Buda-pest
	kerület — Bezirk												
1900.													
Üzlet	79	80	36	195	346	1.099	775	538	385	130	75	3.348	3.543
Gyár	12	16	13	41	27	96	136	81	45	80	31	496	537
Hivatal	49	32	10	91	51	95	77	55	64	47	38	427	518
Magánlakás	51	18	5	74	35	88	164	50	64	10	8	419	493
Nyaraló	3	—	—	3	—	—	1	—	—	—	—	1	4
Összesen	194	146	64	404	459	1.378	1.153	724	558	267	152	4.691	5.095
1910.													
Üzlet	255	236	109	600	967	2.411	2.050	1.693	1.015	506	144	8.786	9.386
Gyár	22	17	29	68	27	131	225	193	99	112	67	854	922
Hivatal	261	162	42	465	147	308	319	194	161	143	90	1.362	1.827
Magánlakás	206	124	16	346	223	506	689	303	232	72	30	2.055	2.401
Nyaraló	67	16	—	83	—	—	1	—	—	—	—	1	84
Összesen	811	555	196	1.562	1.364	3.356	3.284	2.383	1.507	833	331	13.058	14.620
1920.													
Üzlet	497	379	150	1.026	1.697	3.845	2.880	2.304	1.398	761	211	13.096	14.122
Gyár	62	33	43	138	66	144	277	202	145	135	100	1.069	1.207
Hivatal	576	296	66	938	399	572	548	366	444	275	149	2.753	3.691
Magánlakás	833	478	57	1.368	633	1.357	1.323	828	704	284	81	5.210	6.578
Nyaraló	108	42	4	154	—	—	—	—	—	—	—	—	154
Összesen	2.076	1.228	320	3.624	2.795	5.918	5.028	3.700	2.691	1.455	541	22.128	25.752

¹⁾ Megnyitlt 1882-ben, 289 beszélő állomással. — ²⁾ 1912-ben. — ³⁾ 1913-ban. — ⁴⁾ Megnyitlt 1891-ben. — ⁵⁾ 1897-ben. — ⁶⁾ Budapest körül csak 15 km. körben.

¹⁾ Eröffnet im Jahre 1882 mit 289 Sprechstationen. — ²⁾ Im Jahre 1912. — ³⁾ Im Jahre 1913. — ⁴⁾ Eröffnet im Jahre 1891. — ⁵⁾ Im Jahre 1897. — ⁶⁾ In einem Umkreise von nur 15 Km. um Budapest.

XV. Hitelügy. — Creditwesen.

110. A hitelintézetek áttekintése. — Übersicht der Creditinstitute.

Év — Jahr	Intézetek száma — Anzahl der Institute							Részvény- (ill. tőrszabéti) tőke — Actienkapital (bez. Stainmeinlagen)			
	Osztir.-magyar bank Üstert.-ungar. Bank	Földhitel-intézetek Bodencredit-anstalten	Bankok Banken	Takarék-penziótárak Sparcassen	Szövetkezetek Genossen-schaften	Összesen Zusammen	Bankok Banken	Takarék-penziótárak Sparcassen	Szövetkezetek Genossen-schaften	Összesen Zusammen	
korona — Kronen											
1872	1	2	14	7	3	27	103,435.400	13,343.870	2,304.596	116,083.866	
1873	1	2	14	7	3	27	102,903.800	12,360.000	2,304.596	115,568.396	
1874	1	2	15	5	6	29	104,936.800	13,360.000	3,000.000	121,296.800	
1875	1	2	14	5	10	32	70,805.200	11,600.000	3,200.000	85,605.200	
1876	1	2	14	5	10	32	68,064.200	9,899.200	.	.	
1877	1	2	13	5	10	31	57,668.000	9,899.200	.	.	
1878	1	2	13	5	10	31	55,747.480	9,899.200	.	.	
1879	1	2	13	5	13	34	47,831.800	9,899.200	1,622.272	59,353.272	
1880	1	2	11	5	20	39	50,753.600	9,899.200	1,840.318	62,493.118	
1881	1	2	10	4	20	37	75,094.252	10,299.200	2,144.534	87,537.986	
1882	1	2	11	5	20	39	103,988.240	12,299.200	2,481.048	118,768.488	
1883	1	2	10	5	22	40	104,990.060	12,299.200	3,441.728	120,730.988	
1884	1	2	9	5	19	36	101,895.034	12,299.200	2,927.698	117,121.932	
1885	1	2	8	5	25	41	101,581.443	12,299.200	4,611.474	118,492.117	
1886	1	2	8	5	34	50	97,980.752	12,299.200	5,316.040	115,595.992	
1887	1	2	8	5	34	50	78,380.752	12,899.200	6,100.698	97,380.650	
1888	1	2	9	5	38	55	78,980.752	12,899.200	7,413.778	99,293.730	
1889	1	2	9	5	34	51	84,980.752	14,099.200	7,951.400	107,031.352	
1890	1	2	11	5	33	52	87,760.752	17,299.200	7,549.592	112,609.544	
1891	1	2	12	5	30	50	108,129.752	19,699.200	5,590.432	133,419.384	
1892	1	2	12	5	30	50	112,333.752	19,699.200	8,917.192	140,950.144	
1893	1	2	12	7	31	53	128,580.752	26,599.200	12,519.200	167,699.152	
1894	1	2	14	9	29	55	132,580.852	35,499.200	14,544.400	182,624.452	
1895	1	2	16	10	32	61	162,880.852	45,999.200	17,196.000	226,076.052	
1896	1	2	17	10	37	67	193,080.852	45,999.200	19,231.800	258,311.852	
1897	1	2	18	10	41	72	199,280.852	45,999.200	19,360.296	264,640.348	
1898	1	2	18	10	50	81	215,466.852	49,999.200	22,464.370	287,930.422	
1899	1	2	19	10	58	90	215,337.853	50,999.200	28,573.757	294,910.810	
1900	1	2	20	11	68	102	223,346.853	51,099.200	37,468.551	311,914.604	
1901	1	2	21	11	68	103	235,546.853	51,099.200	34,801.808	321,447.861	
1902	1	2	19	11	93	126	203,126.853	51,198.400	38,128.102	292,453.355	
1903	1	2	21	10	108	142	209,726.853	51,098.400	41,753.265	302,578.518	
1904	1	2	22	11	128	164	210,126.853	61,898.400	45,188.350	317,213.603	
1905	1	2	29	14	145	191	241,926.853	72,448.400	48,918.539	363,293.792	
1906	1	2	40	14	160	217	284,375.293	77,700.000	53,824.022	415,899.315	
1907	1	2	48	17	161	229	328,531.324	87,605.600	54,974.410	471,111.334	
1908	1	2	56	17	134	210	332,891.324	88,150.000	54,295.870	475,337.194	
1909	1	2	56	17	127	203	509,520.000	.	53,631.260	563,151.260	
1910	1	2	89	.	123	215	620,010.000	.	55,700.598	675,710.598	
1911	1	2	98	.	111	212	691,155.000	.	57,997.009	749,152.009	
1912	1	3	105	.	96	205	741,500.000	.	60,404.925	801,904.925	
1913	1	3	98	.	91	193	831,074.000	.	60,833.158	896,907.158	
1914	1	3	101	.	77	182	842,610.000	.	59,467.517	912,077.517	
1915	1	3	91	.	80	175	844,195.000	.	57,971.614	912,166.614	
1916	1	3	96	.	74	174	800,230.000	.	161,075.090	961,305.090	
1917 ¹⁾	1	3	93	.	.	.	999,425.420	.	.	.	
1918	1	3	94	.	.	.	1.214,075.400	.	.	.	
1919	1	3	94	.	.	.	1.244,675.400	.	.	.	
1920	—	3	81	.	55	139	2.529,615.800	.	.	.	
1921	—	3	124	.	63	190	3.472,295.765	.	.	.	
1922	—	3	164	.	71	238	4.548,656.025	.	.	.	

1) Az 1917—1919. években rendszeres adatgyűjtés nem folyt.

2) Rendszeres adatgyűjtés hiányában a részvénytőke az 1917. évtől kezdve a Magyar Compassban és az osztrák Compassban között mérlegek alapján mutatott ki.

1) In den Jahren 1917—1919 keine systematischen Erhebungen.

2) Mangels systematischer Erhebungen wurde das Aktiencapital vom Jahre 1917 an aus den im Magyar Compass und im österreichischen Compass veröffentlichten Bilanzen zusammengestellt.

111. Hitellel foglalkozó népesség. — Creditbevölkerung.

A kereseti ág megnevezése Benennung der Berufsweige (Siehe in der Fussnote)	Keresők — Erwerbstätige										Eltartottak — Angehörige						
	1880		1890			1900			1910		1900		1910				
	Együtt Zusammen	Önálló Selbständige	Tisztviselő Beamten	Segédszem. Hilfspersonal	Együtt Zusammen	Önálló Selbständige	Tisztviselő Beamten	Segédszem. Hilfspersonal	Együtt Zusammen	Önálló Selbständige	Tisztviselő Beamten	Segéd- személyzet Hilfspersonal	Együtt Zusammen	Férfi Männlich	Nő Weiblich	Férfi Männlich	Nő Weiblich
1. Takarékpénztárak, bankok	329	—	1.014	217	1.231	—	2.558	551	3.109	—	5.575	1.096	6.671	876	2.600	1.771	4.987
2. Magánpénzüérek	44	59	169	49	277	79	199	22	300	108	150	28	286	134	144	97	277
3. Zálogházak	79	76	74	76	226	27	123	69	219	19	181	87	287	115	286	109	323
4. Sorsjátékrendezők, előrusítók	—	—	—	—	—	31	181	20	232	18	70	12	100	62	91	36	93
5. Biztosításügy	431	—	907	70	977	—	1.657	170	1.827	—	2.126	219	2.345	712	1.525	695	1.964
Összesen — Zusammen	883	135	2.164	412	2.711	137	4.718	832	5.687	145	8.102	1.442	9.689	1.899	4.646	2.708	7.644
Ebből: Férfi	—	—	1.272	1.163	2.700	137	4.394	815	5.346	139	7.090	1.397	8.626	1.899	—	2.708	—
Nő	—	—	892	129	111	—	324	177	341	—	1.012	45	1.063	—	4.646	—	7.644

112. A m. k. postatakarékpénztár főpénztára. — Hauptcassa der k. ung. Postsparcassen.

Év Jahr	Betétek — Einlagen				Visszafizetések — Rückzahlungen				A lakosság egy fejeére jut Auf den Kopf der Bevölkerung entfallen			
	Takarékforgalom Spareinlagen		Csekkforgalom Cheque-Verkehr		Takarékforgalom Spareinlagen		Csekkforgalom Cheque-Verkehr		a takarékk- forgalomban von den Spar- einlagen		a csekkforgalomban im Cheque-Verkehr	
	tétel Anzahl	összeg Summe 1000 K	tétel Anzahl	összeg Summe 1000 K	tétel Anzahl	összeg Summe 1000 K	tétel Anzahl	összeg Summe 1000 K	betét Ein- lagen	vissza- fizetés Rück- zahlung	betét Einlagen	vissza- fizetés Rück- zahlung
	korona — Kronen											
1886	1.231	258	Ezen üzletág csak 1890-ben nyílt meg. Dieser Geschäfts- zweig wurde erst 1890 eingeführt.		1.602	633	Ezen üzletág csak 1890-ben nyílt meg. Dieser Geschäfts- zweig wurde erst 1890 eingeführt.		0.6	1.4	—	—
1887	1.069	289			4.318	769			0.6	1.7	—	—
1888	882	309			5.966	1.088			0.7	2.3	—	—
1889	893	334			8.693	1.185			0.7	2.5	—	—
1890	1.189	447	84.588	9.108	13.892	1.411	18.549	70.735	0.9	2.8	18.3	142.4
1891	1.672	521	113.208	13.520	17.956	1.122	34.850	145.101	1.0	2.2	26.1	280.3
1892	3.522	400	119.358	16.309	22.186	1.540	47.328	187.137	0.7	2.9	30.2	346.5
1893	5.425	463	131.115	13.253	25.036	1.866	57.071	218.062	0.8	3.3	23.6	387.6
1894	6.267	504	153.805	12.001	30.034	2.303	58.569	249.207	0.9	3.9	20.5	426.0
1895	6.305	760	166.084	13.008	36.618	3.960	81.383	284.986	1.2	6.5	21.4	469.1
1896	5.650	651	199.864	22.572	43.649	4.120	89.068	321.930	1.0	6.5	35.8	511.1
1897	6.213	515	222.151	38.303	44.440	4.382	90.303	369.009	0.8	6.7	58.7	565.6
1898	4.964	663	230.626	44.839	44.826	4.881	100.120	387.658	1.0	7.2	66.4	574.4
1899	5.073	611	272.931	47.163	48.779	5.016	107.784	422.902	0.9	7.2	67.6	606.5
1900	5.453	784	321.656	88.189	52.172	5.522	119.797	472.440	1.1	7.7	122.5	656.4
1901	6.933	704	346.313	119.941	52.552	5.713	129.177	536.624	1.0	7.7	162.4	726.4
1902	6.652	757	381.685	106.561	56.477	6.075	136.945	542.794	1.0	8.9	142.2	724.1
1903	8.535	1.132	450.802	123.124	61.151	7.646	150.116	601.666	1.5	10.4	161.7	790.0
1904	8.876	1.388	502.503	125.064	68.673	9.099	170.009	688.134	1.8	11.6	160.6	883.3
1905	8.263	1.753	568.932	117.293	75.345	10.536	187.228	761.454	2.2	13.5	150.1	974.1
1906	8.451	1.743	645.416	136.103	78.806	11.254	210.897	850.113	2.2	13.9	171.9	1.073.7
1907	12.956	3.011	753.854	175.891	83.152	13.248	250.923	1,012.734	3.7	16.3	216.7	1.248.1
1908	12.527	2.732	872.720	271.141	86.656	13.173	263.489	1,095.569	3.3	15.8	326.2	1.318.2
1909	15.221	3.249	973.233	292.969	91.009	14.985	283.278	1,189.334	3.5	17.5	341.3	1.397.9
1910	17.161	3.765	1,248.000	280.846	95.900	16.851	298.969	1,313.789	4.2	19.2	320.8	1.509.2
1911	16.868	3.625	1,454.254	335.710	103.540	19.170	321.596	1,521.990	4.0	21.5	376.5	1.706.9
1912	16.328	3.762	1,472.594	360.718	116.993	24.750	352.837	1,651.397	4.1	27.6	394.5	1.806.4
1913	20.460	3.421	1,557.156	418.878	105.732	18.978	388.155	1,638.987	3.6	20.3	447.1	1.749.6
1914	23.570	3.318	1,616.287	1,079.192	115.536	29.497	344.980	1,803.196	3.4	30.7	1,124.9	1,879.6
1915	22.113	10.837	2,069.180	2,463.904	77.334	25.729	342.658	3,112.878	11.1	26.4	2,524.7	3,189.7
1916	37.482	30.848	1,977.339	3,234.587	78.649	26.032	371.677	4,436.738	31.3	26.4	3,278.0	4,496.3
1917	25.586	13.638	1,765.656	3,034.295	78.979	31.642	313.202	5,054.446	13.8	31.9	3,078.4	5,111.1
1918	21.323	7.054	1,638.577	3,281.232	78.568	44.491	296.173	5,317.917	7.3	45.7	3,374.5	5,469.1
1919	26.229	141.790	261.556	4,698.212	105.594	148.530	89.114	4,522.837	148.4	155.4	4,918.7	4,735.1
1920	29.385	290.071	297.653	8,103.806	102.548	185.402	206.209	12,240.706	309.1	197.5	8,634.3	13,042.0
1921	25.462	277.822	310.503	12,353.741	86.203	210.828	282.257	29,040.807	297.6	225.9	13,236.0	31,114.9
1922	23.019	179.886	278.871	26,847.535	65.805	417.439	421.778	86,736.307	191.4	444.2	28,575.5	92,318.9
1923	11.548	398.972	290.418	307,492.140	28.081	730.357	477.645	934,554.551	421.9	772.3	325,143.5	988,202.1

Deutsche Benennungen. 1. Sparcassen, Banken. — 2. Privatgeldmakler. — 3. Versatzämter. — 4. Lottoarrangeure und Losverkäufer. — 5. Versicherungswesen.

113. Királyi zálogházak. — Königliche Versatzämter.

Év Jahr	Zálogálladék az év végén Bestand der Pfandgegenstände am Ende des Jahres				Forgalom az év folyamán — Verkehr im Laufe des Jahres					
	darabszám Stück		érték koronákban Wert in Kronen		elzálogoltatott verpfändet		kiváltatott ausgelöst		elárvereztetett versteigert	
	Ingó Effecten	Ékszer Pretiosen	Ingó Effecten	Ékszer Pretiosen	darabszám Stück	érték K-ban Wert in K	darabszám Stück	érték K-ban Wert in K	darabszám Stück	érték K-ban Wert in K
1873	66.595	117.013	455.396	3,727.004	358.630	6,691.186	334.185	6,141.408		
1874	75.413	128.249	526.004	3,992.376	370.720	6,967.776	350.666	6,631.796		
1875	83.787	123.682	584.486	3,786.524	374.035	6,450.814	370.228	6,598.184	41.976	715.708
1876	110.937	135.900	655.040	3,856.686	439.800	6,803.262	400.432	6,662.546	40.501	758.412
1877	109.421	141.227	606.984	3,789.206	466.668	6,638.662	462.757	6,754.198	51.565	721.158
1878	100.555	125.700	564.652	3,480.420	433.800	6,121.338	458.967	6,420.772	46.335	689.878
1879	120.043	128.262	640.628	3,287.544	456.694	6,010.614	434.644	6,127.514	42.366	592.516
1880	115.703	131.230	540.588	3,099.258	480.120	5,761.676	481.492	6,050.002	52.392	682.034
1881	117.753	126.165	554.082	3,947.034	493.749	5,573.028	496.764	5,713.758	51.280	657.112
1882	124.226	118.517	599.670	2,745.678	561.052	5,895.932	562.227	6,051.700	51.101	678.044
1883	133.019	115.028	662.654	2,634.464	597.449	5,990.554	592.175	6,038.784	50.413	618.516
1884	149.860	122.896	768.474	2,905.508	658.542	6,653.418	636.395	6,287.294	52.667	598.150
1885	155.970	131.989	810.522	3,028.704	677.799	6,794.410	661.700	6,613.166	62.747	680.948
1886	173.028	147.070	869.928	3,180.656	727.033	7,023.602	694.894	6,812.244	72.544	762.998
1887	181.751	151.319	919.180	3,225.452	736.455	7,083.098	723.584	6,989.050	78.173	835.038
1888	190.934	157.144	971.016	3,256.200	766.946	7,200.864	751.938	7,118.280	81.596	935.480
1889	207.089	166.520	992.810	3,034.692	826.520	7,202.346	800.989	7,402.060	85.559	869.068
1890	206.703	182.124	985.720	2,995.880	882.710	7,374.992	867.492	7,420.894	87.850	954.734
1891	197.369	172.433	1,029.018	3,044.314	880.667	7,593.532	899.692	7,501.800	88.663	924.156
1892	189.519	172.641	1,036.294	3,069.894	855.173	7,794.400	862.815	7,761.544	69.702	801.662
1893	192.195	169.214	1,069.726	2,835.610	891.464	7,736.238	892.315	7,937.090	59.745	812.548
1894	223.724	179.898	1,280.570	2,866.932	952.618	8,249.196	910.405	8,007.030	60.373	749.664
1895	217.960	180.811	1,232.212	2,871.974	944.398	8,197.034	949.249	8,240.350	68.864	568.038
1896	229.893	199.012	1,235.906	3,045.958	959.144	8,261.360	929.010	8,083.682	66.350	736.010
1897	256.587	216.879	1,352.866	3,136.380	1,011.208	8,368.360	966.647	8,160.978	72.761	554.340
1898	254.590	225.332	1,376.956	3,123.566	1,032.138	8,398.458	1,025.682	8,387.182	82.262	642.244
1899	273.932	254.172	1,460.918	3,455.114	1,099.475	8,957.656	967.679	7,937.218	83.614	604.942
1900	282.639	268.898	1,422.760	3,569.920	1,009.066	7,242.806	891.010	6,492.000	94.623	674.158
1901	288.388	277.884	1,435.960	3,668.173	997.210	7,150.480	891.549	6,477.223	90.926	561.804
1902	295.259	294.479	1,503.055	3,794.736	1,008.437	7,234.854	801.846	6,430.559	93.125	610.637
1903	342.894	293.523	1,759.045	3,771.602	1,165.443	8,224.207	1,034.348	7,451.832	84.416	539.519
1904	369.580	311.848	1,998.854	3,874.974	1,282.690	9,122.011	1,141.806	8,183.759	95.873	595.271
1905	360.389	320.893	2,204.805	3,978.854	1,276.672	9,542.054	1,171.008	8,560.812	105.810	671.411
1906	345.635	316.335	2,759.035	3,420.780	1,273.395	10,054.641	1,186.029	9,266.399	106.680	792.086
1907	359.625	324.254	2,903.572	3,782.753	1,324.960	11,067.123	1,194.691	9,713.845	108.360	846.768
1908	385.408	339.293	3,377.512	4,122.402	1,409.145	12,419.816	1,238.018	10,594.505	130.305	1,011.722
1909	321.514	356.365	4,116.273	3,071.953	1,396.334	12,505.557	1,292.351	11,546.363	150.805	1,270.882
1910	299.721	304.731	4,018.622	2,816.418	1,372.124	12,971.502	1,321.807	12,358.396	123.744	966.292
1911	308.111	301.133	2,240.785	2,874.291	1,390.580	13,537.144	1,255.085	12,168.002	130.703	1,089.106
1912	355.168	367.798	2,690.081	6,083.863	1,805.977	18,873.227	1,238.018	13,003.909	147.564	1,294.132
1913	332.715	383.762	2,456.293	6,678.564	1,743.449	18,585.689	1,331.620	13,456.036	149.070	1,283.240
1914	328.458	364.962	2,381.563	6,355.134	1,498.162	15,593.678	1,521.219	15,991.838	71.367	851.947
1915	265.295	306.044	1,858.189	5,598.954	1,321.306	14,043.258	1,443.387	15,322.812	90.727	1,435.917
1916	211.344	235.329	1,846.314	4,592.451	1,277.703	15,177.581	1,402.369	16,195.959	86.739	1,862.760
1917	118.077	128.147	1,496.101	2,934.378	1,043.229	15,178.080	1,246.678	17,186.366	50.519	1,740.708
1918	47.487	48.000	1,168.851	1,431.620	562.678	12,283.883	713.415	14,113.891	15.631	1,189.995
1919	34.770	40.543	1,720.216	2,059.904	173.205	7,408.514	193.379	6,228.865	2.191	359.860
1920	81.352	54.664	9,035.942	6,102.196	604.364	54,520.193	543.661	43,166.175	898	21.205
1921	40.946	74.162	5,107.503	9,739.450	558.421	63,392.038	581.504	63,844.646	3.397	295.209
1922	18.244	36.950	22,849.853	19,829.131	483.079	350,451.502	539.340	279,083.897	3.365	282.839
1923	16.920	22.463	543,701.451	314,316.828	395.226	2,336,475.627	429.229	1,584,874.804	1.067	1,530.262

XVI. Közoktatásügy. — Unterrichtswesen.

114. Óvó- és tanköteles gyermekek. — Kindergarten- und schulpflichtige Kinder.

a) Kerületek szerint. — Nach Bezirken.

Év — Jahr	Kerület — Bezirk	Óvóköteles gyermekek Bewahrpflichtige Kinder			Tanköteles gyermekek — Schulpflichtige Kinder								
		fiú Knaben	leány Mädch.	együtt zusam.	6—12 éves — jährig			12—15 éves — jährig			összesen — zusammen		
					fiú Knaben	leány Mädch.	együtt zusam.	fiú Knaben	leány Mädch.	együtt zusam.	fiú Knaben	leány Mädch.	együtt zusam.
1880.	I.	755	748	1.503	1.231	1.288	2.519	587	580	1.167	1.818	1.868	3.686
	II.	685	741	1.426	1.110	1.099	2.209	578	581	1.159	1.688	1.680	3.368
	III.	819	860	1.679	1.426	1.413	2.839	679	763	1.442	2.105	2.176	4.281
Jobbpart	— Rechtes Ufer	2.259	2.349	4.608	3.767	3.800	7.567	1.844	1.924	3.768	5.611	5.724	11.335
	IV.	576	581	1.157	1.022	1.018	2.040	722	692	1.414	1.744	1.710	3.454
	V.	784	822	1.606	1.451	1.532	2.983	824	793	1.617	2.275	2.325	4.600
	VI.	1.581	1.624	3.205	2.760	2.762	5.522	1.447	1.389	2.836	4.207	4.151	8.358
	VII.	1.678	1.753	3.431	3.023	3.179	6.202	1.667	1.649	3.316	4.690	4.828	9.518
	VIII.	1.825	1.808	3.633	3.049	3.059	6.108	1.480	1.468	2.948	4.529	4.527	9.056
	IX.	838	892	1.730	1.402	1.542	2.944	670	788	1.458	2.072	2.330	4.402
	X.	302	327	629	476	463	939	165	223	388	641	686	1.327
Balpart	— Linkes Ufer	7.584	7.807	15.391	13.183	13.555	26.738	6.975	7.002	13.977	20.158	20.557	40.715
Budapest		9.843	10.156	19.999	16.950	17.355	34.305	8.819	8.926	17.745	25.769	26.281	52.050
1890.	I.	979	1.093	2.072	1.864	1.823	3.687	822	907	1.729	2.686	2.730	5.416
	II.	828	829	1.657	1.436	1.509	2.945	776	804	1.580	2.212	2.313	4.525
	III.	1.035	1.059	2.114	1.693	1.640	3.333	784	873	1.657	2.477	2.513	4.990
Jobbpart	— Rechtes Ufer	2.862	2.981	5.843	4.993	4.972	9.965	2.382	2.584	4.966	7.375	7.556	14.931
	IV.	424	516	940	1.034	988	2.022	703	786	1.489	1.737	1.774	3.511
	V.	849	823	1.672	1.642	1.515	3.157	973	940	1.913	2.615	2.455	5.070
	VI.	2.242	2.108	4.350	3.843	3.755	7.598	2.057	2.378	4.435	5.900	6.133	12.033
	VII.	2.371	2.391	4.762	4.143	4.168	8.311	2.326	2.612	4.938	6.469	6.780	13.249
	VIII.	2.421	2.363	4.784	4.006	3.877	7.883	2.201	2.280	4.481	6.207	6.157	12.364
	IX.	1.145	1.206	2.351	1.896	1.975	3.871	1.019	1.198	2.217	2.915	3.173	6.088
	X.	695	777	1.472	1.145	1.139	2.284	519	512	1.031	1.064	1.651	3.315
Balpart	— Linkes Ufer	10.147	10.184	20.331	17.709	17.417	35.126	9.798	10.706	20.504	27.507	28.123	55.630
Budapest		13.009	13.165	26.174	22.702	22.389	45.091	12.180	13.290	25.470	34.882	35.679	70.561
1900.	I.	1.333	1.285	2.618	2.373	2.333	4.706	1.184	1.306	2.490	3.557	3.639	7.196
	II.	909	934	1.843	1.605	1.584	3.189	901	976	1.877	2.506	2.560	5.066
	III.	1.332	1.282	2.614	2.231	2.249	4.480	1.004	1.121	2.125	3.235	3.370	6.605
Jobbpart	— Rechtes Ufer	3.574	3.501	7.075	6.209	6.166	12.375	3.089	3.403	6.492	9.298	9.569	18.867
	IV.	424	387	811	707	802	1.509	511	593	1.104	1.218	1.395	2.613
	V.	1.323	1.358	2.686	2.334	2.074	4.408	1.093	1.133	2.226	3.427	3.207	6.634
	VI.	3.570	3.482	7.052	5.871	5.819	11.690	2.949	3.225	6.174	8.820	9.044	17.864
	VII.	4.371	4.341	8.712	7.181	7.440	14.621	3.777	4.144	7.921	10.958	11.584	22.542
	VIII.	3.586	3.536	7.122	5.880	5.979	11.859	3.091	3.093	6.184	8.971	9.072	18.043
	IX.	1.946	1.868	3.814	3.259	3.323	6.582	1.461	1.828	3.289	4.720	5.151	9.871
	X.	1.210	1.186	2.396	1.915	1.914	3.829	819	888	1.707	2.734	2.802	5.536
Balpart	— Linkes Ufer	16.435	16.158	32.593	27.147	27.351	54.498	13.701	14.904	28.605	40.848	42.255	83.103
Budapest		20.009	19.659	39.668	33.356	33.517	66.873	16.790	18.307	35.097	50.146	51.824	101.970
1910.	I.	1.703	1.646	3.349	3.391	3.318	6.709	1.752	2.063	3.815	5.143	5.381	10.524
	II.	854	781	1.635	1.710	1.705	3.415	980	1.140	2.120	2.690	2.845	5.535
	III.	1.515	1.440	2.955	2.724	2.863	5.587	1.438	1.516	2.954	4.162	4.379	8.541
Jobbpart	— Rechtes Ufer	4.072	3.867	7.939	7.825	7.886	15.711	4.170	4.719	8.889	11.995	12.605	24.600
	IV.	362	338	700	769	773	1.542	582	674	1.256	1.351	1.447	2.798
	V.	1.309	1.211	2.520	2.556	2.621	5.177	1.536	1.687	3.223	4.092	4.308	8.400
	VI.	3.313	3.250	6.563	6.254	6.468	12.722	4.035	4.253	8.288	10.289	10.721	21.010
	VII.	3.667	3.677	7.344	7.730	7.561	15.291	4.849	5.293	10.142	12.579	12.854	25.433
	VIII.	2.924	2.868	5.792	5.927	5.906	11.833	3.653	3.905	7.558	9.580	9.811	19.391
	IX.	1.909	1.937	3.846	3.885	3.854	7.739	2.168	2.533	4.701	6.053	6.387	12.440
	X.	1.613	1.604	3.217	2.993	3.012	6.005	1.523	1.599	3.122	4.516	4.611	9.127
Balpart	— Linkes Ufer	15.097	14.885	29.982	30.114	30.195	60.309	18.346	19.944	38.290	48.460	50.139	98.599
Budapest		19.169	18.752	37.921	37.939	38.081	76.020	22.516	24.663	47.179	60.455	62.744	123.199
1920.	I.	1.445	1.417	2.862	4.590	4.431	9.021	2.274	2.277	4.551	8.309	8.125	16.434
	II.	622	649	1.271	2.095	2.030	4.125	1.038	1.082	2.120	3.755	3.761	7.516
	III.	915	934	1.849	3.003	2.955	5.958	1.427	1.478	2.905	5.345	5.367	10.712
Jobbpart	— Rechtes Ufer	2.982	3.000	5.982	9.688	9.416	19.104	4.739	4.837	9.576	17.409	17.253	34.662
	IV.	290	230	520	840	838	1.678	504	518	1.022	1.634	1.586	3.220
	V.	887	910	1.797	2.844	2.843	5.687	1.497	1.500	2.997	5.228	5.253	10.481
	VI.	2.306	2.296	4.602	7.506	7.330	14.836	3.722	3.873	7.595	13.534	13.499	27.033
	VII.	2.370	2.318	4.688	7.624	7.707	15.331	4.031	4.205	8.236	14.025	14.230	28.255
	VIII.	1.962	1.984	3.946	5.949	5.999	11.948	3.066	3.191	6.257	10.977	11.174	22.151
	IX.	1.375	1.296	2.671	4.109	4.165	8.274	2.114	2.241	4.355	7.598	7.702	15.300
	X.	1.048	1.044	2.092	3.755	3.629	7.384	1.713	1.848	3.561	6.516	6.521	13.037
Balpart	— Linkes Ufer	10.238	10.078	20.316	32.627	32.511	65.138	16.647	17.376	34.023	59.512	59.965	119.477
Budapest		13.220	13.078	26.298	42.315	41.927	84.242	21.386	22.213	43.599	76.921	77.218	154.139

b) Nemzetiség és hitfelekezet szerint. — Nach Nationalität und Confession.

Hitfelekezet — Confession Nemzetiség — Nationalität		Övököteles gyermekek Bewahrpflichtige Kinder			Tanköteles gyermekek — Schulpflichtige Kinder								
		fiú Knaben	leány Mädch.	együtt zusam.	6—12 éves — jährig			12—15 éves — jährig			összesen — zusammen		
					fiú Knaben	leány Mädch.	együtt zusam.	fiú Knaben	leány Mädch.	együtt zusam.	fiú Knaben	leány Mädch.	együtt zusam.
1890.		Hitfelekezet szerint. — Nach Confessionen											
Római kath.	Röm. Kath.				14.205	14.332	28.537	7.386	8.461	15.847	21.591	22.793	44.384
Ágostai ev.	Protest. A. C.				1.164	1.004	2.168	614	646	1.260	1.778	1.650	3.428
Református	Reformierte	Adatok hiányoznak			1.463	1.335	2.798	727	851	1.578	2.190	2.186	4.376
Izraelita	Israeliten	Angaben fehlen			5.684	5.555	11.239	3.347	3.229	6.576	9.031	8.784	17.815
Egyéb	Sonstige				186	163	349	106	103	209	292	266	558
Összesen	Zusammen				22.702	22.389	45.091	12.180	13.290	25.470	34.882	35.679	70.561
1900.		Hitfelekezet szerint. — Nach Confessionen											
Római kath.	Röm. Kath.				19.527	20.553	40.080	9.615	11.259	20.874	29.142	31.812	60.954
Ágostai ev.	Protest. A. C.				1.660	1.512	3.172	830	825	1.655	2.490	2.337	4.827
Református	Reformierte	Adatok hiányoznak			2.563	2.298	4.861	1.342	1.587	2.929	3.905	3.885	7.790
Izraelita	Israeliten	Angaben fehlen			9.335	8.945	18.280	4.786	4.492	9.278	14.121	13.437	27.558
Egyéb	Sonstige				271	209	480	217	144	361	488	353	841
Összesen	Zusammen				33.356	33.517	66.873	16.790	18.307	35.097	50.146	51.824	101.970
1910.		Hitfelekezet szerint. — Nach Confessionen											
Római kath.	Röm. Kath.	11.449	11.481	22.930	21.884	22.666	44.550	13.023	15.280	28.303	34.907	37.946	72.853
Görög kath.	Griech. Kath.	119	90	209	220	210	430	182	135	317	402	345	747
Görög keleti	Griech. Orient.	88	62	150	139	104	243	154	76	230	293	180	473
Ágostai ev.	Protest. A. C.	824	710	1.534	1.811	1.663	3.474	1.073	1.121	2.194	2.884	2.784	5.668
Református	Reformierte	1.688	1.623	3.311	3.178	3.055	6.233	1.895	2.177	4.072	5.073	5.232	10.305
Unitárius	Unitarier	31	20	51	49	40	89	35	37	72	84	77	161
Izraelita	Israeliten	4.957	4.749	9.706	10.644	10.321	20.965	6.143	5.830	11.973	16.787	16.151	32.938
Egyéb	Sonstige	13	17	30	14	22	36	11	7	18	25	29	54
Összesen	Zusammen	19.169	18.752	37.921	37.939	38.081	76.020	22.516	24.663	47.179	60.455	62.744	123.199
1920.		Hitfelekezet szerint. — Nach Confessionen											
Római kath.	Röm. Kath.	8.229	8.219	16.448	25.533	25.925	51.458	12.377	13.421	25.798	37.910	39.346	77.256
Görög kath.	Griech. Kath.	126	120	246	341	273	614	180	152	332	521	425	946
Görög keleti	Griech. Orient.	43	36	79	122	98	220	69	49	118	191	147	338
Ágostai ev.	Protest. A. C.	571	562	1.133	1.855	1.780	3.635	962	919	1.881	2.817	2.699	5.516
Református	Reformierte	1.464	1.418	2.882	4.579	4.342	8.921	2.176	2.202	4.378	6.755	6.544	13.299
Unitárius	Unitarier	44	41	85	121	97	218	41	46	87	162	143	305
Izraelita	Israeliten	2.730	2.672	5.402	9.723	9.383	19.106	5.563	5.405	10.968	15.286	14.788	30.074
Egyéb	Sonstige	13	10	23	41	29	70	18	19	37	59	48	107
Összesen	Zusammen	13.220	13.078	26.298	42.315	41.927	84.242	21.386	22.213	43.599	63.701	64.140	127.841
1890.		Nemzetiség (anyanyelv) szerint. — Nach Nationalitäten (Muttersprache).											
Magyar	Ungarn				17.438	17.072	34.510	9.285	10.217	19.502	26.723	27.289	54.012
Német	Deutsche	Adatok hiányoznak			4.419	4.435	8.854	2.285	2.545	4.830	6.704	6.980	13.684
Tót	Slowaken	Angaben fehlen			550	662	1.212	381	357	738	931	1.019	1.950
Egyéb	Sonstige				295	220	515	229	171	400	524	391	915
Összesen	Zusammen				22.702	22.389	45.091	12.180	13.290	25.470	34.882	35.679	70.561
1900.		Nemzetiség (anyanyelv) szerint. — Nach Nationalitäten (Muttersprache).											
Magyar	Ungarn				30.019	29.736	59.755	14.830	15.962	30.792	44.849	45.698	90.547
Német	Deutsche	Adatok hiányoznak			2.476	2.841	5.317	1.396	1.780	3.176	3.872	4.621	8.493
Tót	Slowaken	Angaben fehlen			527	576	1.103	286	357	643	813	933	1.746
Egyéb	Sonstige				334	354	698	278	208	486	612	572	1.184
Összesen	Zusammen				33.356	33.517	66.873	16.790	18.307	35.097	50.146	51.824	101.970
1910.		Nemzetiség (anyanyelv) szerint. — Nach Nationalitäten (Muttersprache).											
Magyar	Ungarn	18.033	17.640	35.673	35.977	36.078	72.055	21.005	22.789	43.794	56.982	58.867	115.849
Német	Deutsche	747	717	1.464	1.330	1.320	2.650	855	1.169	2.024	2.185	2.489	4.674
Tót	Slowaken	186	215	401	322	347	669	304	442	746	626	789	1.415
Oláh	Rumänen	11	8	19	25	24	49	39	28	67	64	52	116
Ruthén	Ruthenen	1	1	2	4	8	12	3	3	6	7	11	18
Horvát	Kroaten	16	10	26	23	29	52	45	21	66	68	50	118
Szerb	Serben	14	17	31	34	40	74	90	28	118	124	68	192
Cseh-morva	Tschechen, Mährer	31	46	77	53	55	108	40	43	83	93	98	191
Lengyel	Polen	93	79	172	124	116	240	66	97	163	190	213	403
Egyéb	Sonstige	37	19	56	47	64	111	69	43	112	116	107	223
Összesen	Zusammen	19.169	18.752	37.921	37.939	38.081	76.020	22.516	24.663	47.179	60.455	62.744	123.199
1920.		Nemzetiség (anyanyelv) szerint. — Nach Nationalitäten (Muttersprache).											
Magyar	Ungarn	12.740	12.592	25.332	40.800	40.325	81.125	20.462	21.085	41.547	61.262	61.410	122.672
Német	Deutsche	323	312	635	980	1.044	2.024	595	706	1.301	1.575	1.750	3.325
Tót	Slowaken	62	75	137	251	278	529	147	221	368	398	499	897
Oláh	Rumänen	4	5	9	9	10	19	12	9	21	21	19	40
Ruthén	Ruthenen	1	3	4	—	1	1	1	3	4	1	4	5
Horvát	Kroaten	5	5	10	16	21	37	20	18	38	36	39	75
Szerb	Serben	11	7	18	14	20	34	11	11	22	25	31	56
Cseh-morva	Tschechen, Mährer	9	14	23	32	31	63	23	30	53	55	61	116
Lengyel	Polen	38	37	75	153	136	289	72	85	157	225	221	446
Egyéb	Sonstige	27	28	55	60	61	121	43	45	88	103	106	209
Összesen	Zusammen	13.220	13.078	26.298	42.315	41.927	84.242	21.386	22.213	43.599	63.701	64.140	127.841

Az iskolafajok megnevezése Benennung der Schul- gattungen (Die deutschen Benennungen siehe Seite 141.)	1874/75	1884/85	1894/95	1899/900	1904/05	1909/10	1914/15	1919/20	1922/23									
I. Kisdedóvás.																		
Kisdedóvók	18	41	42	60	94	103	104	104	106									
II. Népoktatás.																		
Elemi népiskolák	67	83	101	109	125	153	170	171	189									
Gazd., házt. és ism. népisk.	39	34	3	3	32	43	44	34	31									
Polgári iskolák	9	15	22	30	40	50	56	65	71									
Ipari és keresk. tanoncisk.	—	2	32	35	53	76	111	94	115									
Együtt	115	134	158	177	250	322	381	364	406									
III. Óvó- és tanítóképzés.																		
Kisdedóvónőképzők	1	2	2	2	2	1	1	1	1									
Tanítóképzők	5	5	5	4	4	4	3	3	3									
Tanítónőképzők	2	4	6	6	6	6	6	6	6									
Együtt	8	11	13	12	12	11	10	10	10									
IV. Középoktatás.																		
Gimnáziumok	5	9	13	13	16	20	22	32	32									
Reáliskolák	4	4	5	5	5	5	6	8	8									
Felsőbb leányiskolák	—	1	4	7	7	9	10	8	6									
Együtt	9	14	22	25	28	34	38	48	46									
V. Szakoktatás.																		
Gazdasági intézetek	2	2	3	3	3	3	1	3	4									
Ipari és keresk. iskolák	2	9	12	22	25	35	40	47	36									
Katonai iskolák	1	2	2	2	2	2	2	1	1									
Művészeti iskolák	2	6	15	23	20	21	2)	5	2)									
Vegyes szakiskolák	—	2	10	13	10	12	5	6	8									
Emberbaráti jell. tanint.)	1	3	6	6	8	7	6	7	7									
Együtt	8	24	48	69	68	80	59	69	61									
VI. Felső oktatás.																		
Hittani intézetek	1	2	2	2	5	5	5	5	5									
Pázmány P.-tud.-egyetem	1	1	1	1	1	1	1	1	1									
József-műegyetem	1	1	1	1	1	1	1	1	1									
Egyéb főiskolák ³⁾	—	—	—	—	—	—	1	4	4									
Együtt	3	4	4	4	7	7	8	11	11									
Főösszeg	161	228	287	347	459	557	600	606	640									
2. Tanszemélyzet. — Lehrpersonal.																		
	Férfi	Nő	Férfi	Nő	Férfi	Nő	Férfi	Nő	Férfi	Nő	Férfi	Nő	Férfi	Nő	Férfi	Nő		
I. Kisdedóvás.	—	24	—	66	1	59	1	75	1	118	—	164	—	205	—	247	—	251
II. Népoktatás.																		
Elemi népiskolák	230	155	235	480	574	506	651	608	813	869	924	1.199	513	1.178	749	1.976	727	1.203
Gazd., házt. és ism. népsk.	—	—	—	—	3	12	5	7	51	120	84	254	81	243	65	100	41	62
Polgári iskolák	60	9	145	23	217	70	266	145	299	201	378	409	338	519	343	935	377	949
Ipari és keresk. tanoncisk.	—	—	12	—	284	—	321	—	544	—	826	104	916	209	456	92	770	141
Együtt	290	164	392	503	1.078	588	1.243	760	1.707	1.190	2.212	1.966	1.848	2.149	1.613	3.103	1.915	2.355
III. Óvó- és tanítóképzés.																		
Kisdedóvónőképzők	7	—	15	—	11	5	10	5	8	11	4	3	4	7	6	8	4	7
Tanítóképzők	38	—	44	—	60	—	29	—	43	—	44	—	42	—	51	—	48	—
Tanítónőképzők	7	5	27	20	50	37	50	44	25	46	33	62	85	—	115	—	70	—
Együtt	52	5	86	20	121	42	89	49	76	57	81	65	138	—	180	—	129	—
IV. Középoktatás.																		
Gimnáziumok	77	—	129	—	211	—	250	8	310	4	375	8	380	43	634	134	559	191
Reáliskolák	99	—	96	—	121	—	128	—	138	—	126	—	122	—	172	—	161	—
Felsőbb leányiskolák	—	—	8	8	29	66	66	82	45	102	47	109	165	—	68	—	58	—
Együtt	176	—	233	8	361	66	444	90	493	106	548	117	711	—	1.008	—	969	—
V. Szakoktatás.																		
Gazdasági intézetek	8	—	10	—	35	—	31	—	34	—	38	—	15	—	22	10	46	18
Ipari és keresk. iskolák	32	—	124	—	176	24	272	30	372	48	488	95	389	113	468	215	373	218
Katonai iskolák	38	—	44	—	72	—	63	—	80	—	69	—	68	—	60	—	67	—
Művészeti iskolák	16	1	66	10	136	28	187	45	179	48	198	73	102	36	165	—	100	35
Vegyes szakiskolák	—	—	32	—	126	—	130	2	82	3	91	6	86	—	59	—	50	10
Emberbaráti jell. tanint.)	10	—	21	5	33	—	37	—	60	11	52	11	52	—	55	—	51	17
Együtt	104	1	297	15	578	52	720	77	807	110	936	185	861	—	1.054	—	687	298
VI. Felső oktatás.																		
Hittani intézetek	9	—	12	—	18	—	17	—	28	—	24	—	20	—	21	—	20	—
Pázmány P.-tud.-egyetem	128	—	172	—	261	—	301	—	327	—	386	—	424	—	540	—	520	—
József-műegyetem	57	—	60	—	95	—	108	—	157	—	160	—	163	—	160	—	219	—
Egyéb főiskolák ³⁾	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	41	—	75	—	125	—
Együtt	194	—	244	—	374	—	426	—	512	—	570	—	648	—	796	—	884	—
Főösszeg	816	194	1.252	612	2.513	807	2.923	1.051	3.596	1.581	4.347	2.497	6.560	—	8.001	—	7.488	—

¹⁾ Árvaházak nélkül. — ²⁾ Csak a fontosabb művészi intézetek. — ³⁾ T. i. 1920/21-től kezdve Pozsonyi Erzsébet-egyetem, Közgazdasági egyetem, Allatorvosi főiskola és Képzőművészeti főiskola. — ⁴⁾ Ezeknek száma a tábla 3. szakaszában bennfoglaltatik.
Férfi = Männlich; Nő = Weiblich.

Hauptübersicht der Lehranstalten.

1874/75	1884/85	1894/95	1899/900	1904/05	1909/10	1914/15	1919/20	1922/23	Az iskolafajok megnevezése Benennung der Schul- gattungen (A magyar megnevezések t lásd a 140. oldalon.)
3. Tanulók összes száma a tanév végén. — Gesamtanzahl der Schüler am Ende des Schuljahres.									
2.400	4.314	5.602	9.711	12.084	10.750	12.524	10.949	10.239	I. Kinderbewahrung. Kinderbewahranstalten
30.463	41.287	44.248	53.893	62.430	61.716	60.609	62.208	57.401	II. Volksunterricht. Elementare Volksschulen
2.641	2.203	252	97	2.038	2.830	3.486	1.646	2.029	Wirtsch. Haushalt- u. Wiederhol.-Sch.
1.085	3.284	6.636	9.826	12.807	17.463	22.153	25.805	25.829	Bürgerschulen
—	447	8.970	10.416	11.124	16.532	14.643	10.142	21.870	Gewerbe- u. Handelslehrlingsschulen
34.189	47.221	60.106	74.232	88.399	98.541	100.891	99.801	107.129	Zusammen
33	121	237	166	275	62	60	67	116	III. Lehrerbildung. Kindergärtnerinnen-Präparandien
280	271	355	420	505	525	289	273	235	Lehrerpräparandien
286	678	804	979	876	821	776	927	803	Lehrerinnen-Präparandien
599	1.070	1.396	1.565	1.656	1.408	1.125	1.267	1.154	Zusammen
1.526	3.045	4.114	5.950	7.631	9.152	10.868	15.297	15.587	IV. Mittelschulunterricht. Gymnasien
1.997	1.662	2.630	2.832	2.535	2.745	3.410	4.382	4.165	Realschulen
—	351	689	1.388	1.505	1.658	1.807	850	891	Höhere Mädchenschulen
3.523	5.058	7.433	10.170	11.671	13.555	16.085	20.529	20.643	Zusammen
104	209	364	532	437	234	21	102	219	V. Fachunterricht. Landwirtschaftliche Institute
383	4.547	3.479	3.525	5.778	7.916	7.982	8.336	10.007	Gewerbe- und Handelsschulen
200	238	649	554	647	399	378	378	423	Militärschulen
165	1.039	2.065	2.402	3.587	5.725	2.508	2.143	1.715	Kunstschulen
—	723	848	696	756	891	141	239	418	Diverse Fachschulen
80	186	285	292	621	705	537	633	807	Humanitäre Lehranstalten ¹⁾
932	6.942	7.690	8.001	11.826	15.870	11.567	11.831	13.589	Zusammen
36	138	110	92	228	214	156	101	159	VI. Hochschulunterricht. Theologische Lehranstalten
2.237	3.172	3.748	5.009	5.849	6.751	4.911	4.772	6.896	Kgl. ung. Pázmány-Universität
685	565	910	1.570	1.291	1.508	1.485	3.121	4.048	Josef-Polytechnicum
—	—	—	—	—	—	216	695	2.190	Sonstige Hochschulen ²⁾
2.958	3.875	4.768	6.671	7.368	8.473	6.768	8.689	13.293	Zusammen
44.601	68.480	86.995	110.350	133.004	148.597	148.960	153.066	166.047	Hauptsumme
4. A nőtanulók száma. — Anzahl der weiblichen Schüler.³⁾									
1.200	2.211	2.726	4.762	6.035	5.242	6.063	5.390	4.851	I. Kinderbewahrung. Kinderbewahranstalten
12.618	18.028	21.729	25.999	30.117	30.144	29.711	30.313	27.894	II. Volksunterricht. Elementare Volksschulen
438	62	247	49	1.733	2.228	2.226	1.022	1.425	Wirtsch. Haushalt- u. Wiederhol.-Sch.
627	2.113	4.200	6.180	7.764	10.384	13.160	15.773	14.857	Bürgerschulen
—	—	—	—	—	2.000	1.667	1.582	4.745	Gewerbe- u. Handelslehrlingsschulen
13.683	20.203	26.176	32.228	39.614	44.756	46.764	48.690	48.921	Zusammen
33	121	237	166	275	62	60	67	116	III. Lehrerbildung. Kindergärtnerinnen-Präparandien
—	—	14	24	17	—	—	—	—	Lehrerpräparandien
286	678	804	979	876	821	776	927	803	Lehrerinnen-Präparandien
319	799	1.055	1.169	1.168	883	836	994	919	Zusammen
—	—	—	436	671	570	1.173	3.970	4.158	IV. Mittelschulunterricht. Gymnasien
—	—	—	—	—	—	19	57	110	Realschulen
—	351	689	1.388	1.505	1.658	1.807	850	891	Höhere Mädchenschulen
—	351	689	1.824	2.176	2.228	2.999	4.877	5.159	Zusammen
—	—	—	—	—	—	—	61	103	V. Fachunterricht. Landwirtschaftliche Institute
—	91	427	665	976	1.926	2.605	3.013	4.945	Gewerbe- und Handelsschulen
—	—	—	—	—	—	—	—	—	Militärschulen
63	348	1.310	1.338	2.002	3.388	1.165	1.556	824	Kunstschulen
—	—	—	297	388	255	94	101	97	Diverse Fachschulen
20	59	99	130	226	286	230	252	325	Humanitäre Lehranstalten ¹⁾
83	498	1.836	2.430	3.592	5.855	4.094	4.983	6.294	Zusammen
—	—	—	—	—	—	—	—	—	VI. Hochschulunterricht. Theologische Lehranstalten
—	—	—	31	157	225	627	521	889	Kgl. ung. Pázmány-Universität
—	—	—	—	—	—	—	—	2	Josef-Polytechnicum
—	—	—	—	—	—	—	133	423	Sonstige Hochschulen ²⁾
15.285	24.062	32.482	42.444	52.742	59.189	61.383	65.588	67.458	Zusammen
—	—	—	—	—	—	—	—	—	Hauptsumme

¹⁾ Ohne die Waisenhäuser. — ²⁾ Nur die wichtigeren Kunstschulen. — ³⁾ Nämlich von 1920/21 an Elisabeth-Universität aus Pozsony. Volkswirtschaftliche Universität, Veterinär-Hochschule, Hochschule für bildende Künste. — ⁴⁾ Die Anzahl der weiblichen Schüler ist im Abschnitt 3. inbegriffen.

116. A középiskolák száma, osztályainak, tanerőinek és tanulóinak száma.
Anzahl der Mittelschulen, der Classen, der Lehrkräfte und der Schüler.

Iskolaév Schuljahr	Gimnáziumok — Gymnasien							Ebből leánygimnáziumok Hievon Mädchen- gymnasien			Reáliskolák — Realschulen						
	Iskolák száma Anzahl d. Schulen	Osztályok Classen	Tanerők Lehrkräfte			Tanulók — Schüler			Iskolák száma Anzahl d. Schulen	Osztályok Classen	Tanulók (leányok) Schüler (Mädchen)	Iskolák száma Anzahl d. Schulen	Osztályok Classen	Tanerők (férfiak) Lehrkräfte (Männer)	Tanulók — Schüler		
			Férfi Männer	Nő Frauen	Együtt Zusammen	Fiú Knaben	Leány Mädchen	Együtt Zusammen							Fiú Knaben	Leány Mädchen	Együtt Zusammen
1872/73	5	34	84	—	84	1.505	—	1.505	—	—	—	4	41	87	1.923	—	1.923
1873/74	5	34	80	—	80	1.514	—	1.514	—	—	—	4	44	92	1.950	—	1.950
1874/75	5	35	77	—	77	1.526	—	1.526	—	—	—	4	45	99	1.997	—	1.997
1875/76	5	39	74	—	74	1.642	—	1.642	—	—	—	4	43	96	1.897	—	1.897
1876/77	6	46	91	—	91	2.043	—	2.043	—	—	—	4	42	98	1.819	—	1.819
1877/78	7	49	92	—	92	2.268	—	2.268	—	—	—	4	40	95	1.684	—	1.684
1878/79	8	52	94	—	94	2.405	—	2.405	—	—	—	4	40	93	1.737	—	1.737
1879/80	8	59	95	—	95	2.469	—	2.469	—	—	—	4	41	94	1.822	—	1.822
1880/81	8	58	95	—	95	2.506	—	2.506	—	—	—	4	39	94	1.627	—	1.627
1881/82	9	61	99	—	99	2.679	—	2.679	—	—	—	4	39	98	1.553	—	1.553
1882/83	9	59	99	—	99	2.711	—	2.711	—	—	—	4	38	100	1.478	—	1.478
1883/84	9	63	117	—	117	2.884	—	2.884	—	—	—	4	38	96	1.583	—	1.583
1884/85	9	66	129	—	129	3.045	—	3.045	—	—	—	4	41	96	1.662	—	1.662
1885/86	9	67	132	—	132	3.114	—	3.114	—	—	—	4	42	94	1.897	—	1.897
1886/87	9	68	133	—	133	3.161	—	3.161	—	—	—	4	45	94	1.972	—	1.972
1887/88	9	72	141	—	141	3.175	—	3.175	—	—	—	4	46	95	1.984	—	1.984
1888/89	9	72	140	—	140	3.203	—	3.203	—	—	—	4	46	97	1.961	—	1.961
1889/90	9	75	144	—	144	3.315	—	3.315	—	—	—	5	46	104	1.974	—	1.974
1890/91	10	77	165	—	165	3.364	—	3.364	—	—	—	5	49	111	2.112	—	2.112
1891/92	10	80	164	—	164	3.450	—	3.450	—	—	—	5	52	111	2.263	—	2.263
1892/93	12	88	161	—	161	3.725	—	3.725	—	—	—	5	54	96	2.438	—	2.438
1893/94	12	92	193	—	193	3.896	—	3.896	—	—	—	5	56	124	2.566	—	2.566
1894/95	13	97	217	—	217	4.114	—	4.114	—	—	—	5	58	121	2.630	—	2.630
1895/96	12	99	216	—	216	4.398	—	4.398	—	—	—	5	58	120	2.734	—	2.734
1896/97	13	103	236	5	241	4.723	87	4.810	1	2	81	5	60	135	2.769	—	2.769
1897/98	13	112	248	5	253	4.916	163	5.079	1	4	147	5	61	130	2.776	—	2.776
1898/99	12	117	256	8	264	5.286	303	5.589	2	8	292	5	62	128	2.817	—	2.817
1899/00	13	121	256	8	264	5.514	436	5.950	2	10	409	5	62	128	2.832	—	2.832
1900/01	13	128	264	8	272	5.784	507	6.291	3	12	479	5	61	135	2.780	—	2.780
1901/02	13	132	310	8	318	5.968	530	6.498	3	14	497	5	62	140	2.848	—	2.848
1902/03	15	137	272	4	276	6.327	619	6.946	3	15	594	5	61	135	2.815	—	2.815
1903/04	15	145	297	5	302	6.604	664	7.268	3	15	624	5	60	132	2.695	—	2.695
1904/05	16	151	316	4	320	6.960	671	7.631	3	16	665	5	58	138	2.535	—	2.535
1905/06	18	165	320	4	324	7.503	676	8.179	3	16	675	5	58	132	2.542	—	2.542
1906/07	18	168	335	6	341	7.764	682	8.446	3	16	672	5	59	123	2.550	—	2.550
1907/08	20	183	355	7	362	8.218	610	8.828	3	19	605	5	58	129	2.569	—	2.569
1908/09	20	189	371	6	377	8.255	502	8.757	3	16	488	5	59	126	2.610	—	2.610
1909/10	20	197	381	8	389	8.582	570	9.152	3	16	552	5	61	126	2.745	—	2.745
1910/11	20	205	399	9	408	8.896	692	9.588	3	18	669	5	64	129	2.845	—	2.845
1911/12	20	212	406	14	420	9.058	785	9.843	3	20	759	5	66	133	2.989	1	2.990
1912/13	21	204	462	20	482	9.302	979	10.281	3	22	908	6	70	138	3.213	13	3.226
1913/14	21	213	484	20	504	9.663	1.091	10.754	3	24	1.058	6	71	142	3.339	16	3.355
1914/15	22	206	380	43	423	9.695	1.173	10.868	4	27	1.140	6	71	122	3.391	19	3.410
1915/16	22	209	380	57	437	10.097	1.374	11.471	4	30	1.328	6	72	115	3.482	37	3.519
1916/17	23	216	419	67	486	10.847	2.014	12.861	5	42	1.971	6	74	117	3.695	40	3.735
1917/18	25	212	399	100	499	11.352	2.040	13.392	6	48	2.005	6	76	118	3.830	48	3.878
1918/19	28	210	481	119	600	12.275	3.232	15.507	10	75	3.212	6	83	104	4.256	55	4.311
1919/20	32	225	634	134	768	11.327	3.970	15.297	11	92	3.939	8	87	172	4.325	57	4.382
1920/21	32	230	612	177	789	11.202	4.147	15.349	12	96	4.103	8	85	177	3.973	47	4.020
1921/22	32	227	559	193	752	11.477	4.255	15.732	12	98	4.227	8	88	170	3.984	83	4.067
1922/23	32	225	559	191	750	11.429	4.158	15.587	12	94	4.143	8	88	161	4.055	110	4.165

117. A középiskolák tanulóinak hitfelekezet szerinti megoszlása.
Die Schüler der Mittelschulen nach Confessionen.

Iskolaév Schuljahr	Gimnáziumok — Gymnasien					Reáliskolák — Realschulen					Százalékokban — In Procenten									
	Tanulók összesen száma Gesamtzahl der Schüler	Ebből — Hievon				Tanulók összesen száma Gesamtzahl der Schüler	Ebből — Hievon				Gimnáziumok - Gymnasien					Reáliskolák - Realschulen				
		Róm. kath. Röm. Kath.	Ág. evang. Protest. A. C.	Református Reformierte	Izraelita Israeliten		Róm. kath. Röm. Kath.	Ág. evang. Protest. A. C.	Református Reformierte	Izraelita Israeliten	Róm. kath. Röm. Kath.	Ág. evang. Protest. A. C.	Református Reformierte	Izraelita Israeliten	Róm. kath. Röm. Kath.	Ág. evang. Protest. A. C.	Református Reformierte	Izraelita Israeliten		
1872/73	1.505	730	131	191	406	1.923	1.248	125	87	444	48.5	8.7	12.7	27.0	64.9	6.5	4.5	23.1		
1873/74	1.514	709	136	201	431	1.950	1.222	108	76	519	46.9	8.3	13.3	28.5	62.7	5.5	3.9	26.6		
1874/75	1.526	722	106	177	480	1.997	1.183	108	77	610	47.3	6.9	11.6	31.5	59.3	5.4	3.9	30.6		
1875/76	1.642	770	116	179	542	1.897	1.109	92	83	595	46.9	7.1	10.9	33.0	58.5	4.8	4.4	31.4		
1876/77	2.043	895	139	217	758	1.819	977	91	71	632	43.8	6.8	10.6	37.1	53.7	5.0	3.9	36.4		
1877/78	2.268	976	167	201	889	1.684	882	85	70	639	43.0	7.4	8.9	39.2	52.4	5.0	4.2	38.0		
1878/79	2.405	1.051	198	191	928	1.737	876	78	61	710	43.7	8.2	7.9	38.6	50.4	4.5	3.5	40.9		
1879/80	2.469	1.091	184	229	920	1.822	964	72	56	720	44.2	7.5	9.3	37.3	52.9	3.9	3.1	39.5		
1880/81	2.506	1.163	209	226	849	1.627	777	71	40	727	46.4	8.3	9.2	33.9	47.8	4.4	2.5	44.7		
1881/82	2.679	1.247	228	236	934	1.553	722	56	45	718	46.6	8.5	8.8	34.9	46.5	3.6	2.9	46.2		
1882/83	2.711	1.277	253	246	906	1.478	675	65	46	679	47.1	9.3	9.1	33.4	45.7	4.4	3.1	45.9		
1883/84	2.884	1.391	270	260	924	1.583	745	73	47	707	48.2	9.4	9.0	32.1	47.1	4.6	3.0	44.7		
1884/85	3.045	1.498	282	277	953	1.662	788	88	48	730	49.2	9.3	9.1	31.3	47.4	5.3	2.9	43.9		
1885/86	3.114	1.562	288	292	935	1.897	889	94	63	840	50.0	9.2	9.4	30.0	46.9	5.0	3.3	44.3		
1886/87	3.161	1.598	274	292	954	1.972	917	100	67	874	50.6	8.7	9.2	30.2	46.6	5.1	3.4	44.3		
1887/88	3.175	1.582	300	286	966	1.984	919	99	69	886	49.8	9.4	9.0	30.4	46.3	5.0	3.5	44.7		
1888/89	3.203	1.586	304	298	969	1.961	904	90	68	884	49.5	9.5	9.3	30.2	46.1	4.6	3.5	45.1		
1889/90	3.315	1.643	307	336	985	1.974	904	98	69	891	49.6	9.3	10.1	29.7	45.8	5.0	3.5	45.1		
1890/91	3.364	1.658	309	327	1.012	2.112	936	107	77	979	49.3	9.2	9.7	30.1	44.3	5.1	3.7	46.4		
1891/92	3.450	1.651	318	333	1.085	2.263	997	112	72	1.071	47.9	9.2	9.6	31.4	44.0	4.9	3.2	47.3		
1892/93	3.725	1.790	322	366	1.273	2.438	1.069	128	85	1.142	48.1	8.6	9.8	34.2	43.8	5.2	3.5	46.8		
1893/94	3.896	1.810	347	397	1.271	2.566	1.113	138	87	1.210	46.5	8.9	10.2	32.6	43.3	5.3	3.4	47.1		
1894/95	4.114	1.950	343	398	1.357	2.630	1.126	152	83	1.250	47.4	8.3	9.7	33.0	42.8	5.8	3.2	47.5		
1895/96	4.398	2.037	367	414	1.510	2.734	1.142	153	96	1.324	46.3	8.3	9.4	34.3	41.8	5.6	3.5	48.4		
1896/97	4.810	2.174	402	456	1.678	2.769	1.120	141	99	1.392	45.2	8.4	9.5	34.9	40.5	5.1	3.6	50.3		
1897/98	5.079	2.289	423	463	1.794	2.776	1.166	136	83	1.372	45.0	8.3	9.1	35.3	42.0	4.9	3.0	49.4		
1898/99	5.589	2.433	483	502	2.049	2.817	1.151	124	95	1.425	43.5	8.6	9.0	36.7	40.9	4.4	3.4	50.6		
1899/1900	5.950	2.571	477	557	2.231	2.832	1.163	144	98	1.402	43.2	8.0	9.4	37.5	41.1	5.1	3.5	49.5		
1900/01	6.291	2.671	508	588	2.411	2.780	1.140	140	103	1.374	42.4	8.1	9.3	38.3	41.0	5.0	3.7	49.4		
1901/02	6.498	2.725	524	609	2.526	2.848	1.174	156	105	1.392	42.0	8.1	9.4	38.9	41.2	5.5	3.7	48.9		
1902/03	6.946	2.915	517	635	2.722	2.815	1.159	146	109	1.382	42.0	7.4	9.1	39.2	41.2	5.2	3.9	49.1		
1903/04	7.268	3.005	554	635	2.822	2.695	1.146	142	112	1.272	41.4	7.6	8.7	38.8	42.5	5.3	4.2	47.2		
1904/05	7.631	3.151	549	690	3.011	2.535	1.102	138	113	1.159	41.3	7.2	9.0	39.5	43.5	5.4	4.5	45.7		
1905/06	8.179	3.391	600	714	3.329	2.542	1.127	146	110	1.129	41.5	7.3	8.7	40.7	44.3	5.7	4.3	44.4		
1906/07	8.446	3.494	599	752	3.444	2.550	1.126	171	111	1.118	41.4	7.1	8.9	40.8	44.2	6.7	4.4	43.8		
1907/08	8.828	3.692	618	798	3.558	2.569	1.110	159	119	1.156	41.8	7.0	9.0	40.3	43.2	6.2	4.6	45.0		
1908/09	8.757	3.764	601	800	3.430	2.610	1.183	160	150	1.084	43.0	6.8	9.1	39.2	45.3	6.1	5.7	41.5		
1909/10	9.152	3.936	636	834	3.491	2.745	1.230	160	146	1.175	43.0	6.9	9.1	38.2	44.8	5.8	5.3	42.8		
1910/11	9.588	4.207	645	877	3.557	2.845	1.270	173	144	1.230	43.9	6.7	9.2	37.1	44.6	6.1	5.0	43.2		
1911/12	9.843	4.353	688	949	3.664	2.990	1.193	170	136	1.463	44.2	7.0	9.6	37.2	39.9	5.7	4.5	48.9		
1912/13	10.281	4.645	658	905	3.840	3.226	1.282	204	143	1.566	45.2	6.4	8.8	37.4	39.8	6.3	4.4	48.6		
1913/14	10.754	4.894	726	985	3.916	3.355	1.327	218	154	1.626	45.5	6.8	9.2	36.4	39.6	6.5	4.6	48.5		
1914/15	10.868	4.945	753	935	4.020	3.410	1.303	219	178	1.671	45.5	6.9	8.6	37.0	38.2	6.4	5.2	49.0		
1915/16	11.471	5.081	772	995	4.406	3.519	1.334	234	174	1.787	44.3	6.7	8.7	38.4	37.9	6.6	5.0	50.8		
1916/17	12.861	5.573	848	1.146	5.068	3.735	1.410	254	206	1.810	43.3	6.6	8.9	39.4	37.8	6.8	5.5	48.5		
1917/18	13.392	6.136	856	1.247	4.906	3.878	1.455	248	112	2.010	45.9	6.4	9.3	36.7	37.5	6.4	2.9	51.8		
1918/19	15.507	6.849	914	1.399	6.098	4.311	1.675	256	273	2.046	44.2	5.9	9.0	39.3	38.8	5.9	6.3	47.5		
1919/20	15.297	7.017	895	1.389	5.802	4.382	2.048	263	296	1.822	45.9	5.8	9.1	38.0	46.7	6.0	6.7	41.6		
1920/21	15.349	7.198	1.026	1.614	5.312	4.020	1.815	267	301	1.578	46.9	6.7	10.5	34.6	45.2	6.6	7.5	39.3		
1921/22	15.732	7.593	1.035	1.691	5.185	4.067	1.895	292	324	1.500	48.3	6.6	10.8	33.0	46.6	7.2	8.0	36.9		
1922/23	15.587	7.735	1.066	1.715	4.853	4.165	1.988	315	366	1.446	49.6	6.8	11.0	31.1	47.7	7.6	8.8	34.6		

128. A középiskolák látogatottsága intézetenkint kimutatva. —

		F ő g i m n á z i u m o k — O b e r g y m n a s i e n															Közsegiek — Communale		Egyesületi Vérszón.				
		Államiak — Staatliche															Leánygimnáziumok		Mädchengymnasien				
Iskolaév Schuljahr	I. ker. (Attila-u.) Verbóczy István	II. ker. Kir. kath. (Ióna-u.)	II. ker. (Jurányi-u.) Mátyás király	III. ker. (Zsigmond-u.) Arpád	V. ker. (Markó-u.) Berzsenyi Dániel	VI. ker. (Munkácsy-u.) Kölcsy Ferenc	VII. ker. (Barcsay-u.) Madách Imre	VI. ker. (Munkácsy-u.) Kazinczy Ferenc	VII., (Külső István-út) Szent István	VIII. k. (Tavasmező-út) Zrinyi Miklós	IX. ker. (Mester-út) Fáy András	X. ker. (Tisztviselőtelep, Hungaria-körút) Széchenyi István	X. ker. (Kőbányai, Belső Jászberényi-út) Szent László	VIII. ker. Tanárképző int. gyakorló főgimn. (Tretort-ú.)	Orsz. rábtképző gimn.- tanfolyama (VIII., Rókk Szállás-ú.)	VI., (Andrássy-út) Mária Terézia	VII., István-út 91-93, Erzsébet	I. ker. (Iskola-tér) Szilágyi Erzsébet	IV. ker. (Váci-ú.) Gizella királynő	V. ker. (Szemere-ú.) Ráskai Lea	VIII. ker. (Práter-ú.) Zrinyi Ilona	Orsz. nőképző- egyesület (IV., Veres P.-ú.)	
		1892	1887	1919	1902	1858	1899	1881	1919	1902	1894	1906	1904	1907	1872	1877	1905 (1888)	1918	1916	1905 (1896)	1918	1917	1896
1872/73	—	245	—	—	231	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1873/74	—	244	—	—	262	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1874/75	—	238	—	—	275	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1875/76	—	249	—	—	304	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1876/77	—	303	—	—	408	—	—	—	—	—	—	—	—	99	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1877/78	—	342	—	—	474	—	—	—	—	—	—	—	—	94	24	—	—	—	—	—	—	—	—
1878/79	—	370	—	—	467	—	—	—	—	—	—	—	—	125	28	—	—	—	—	—	—	—	—
1879/80	—	401	—	—	445	—	—	—	—	—	—	—	—	117	35	—	—	—	—	—	—	—	—
1880/81	—	419	—	—	435	—	—	—	—	—	—	—	—	125	35	—	—	—	—	—	—	—	—
1881/82	—	441	—	—	505	—	—	—	—	—	—	—	—	120	41	—	—	—	—	—	—	—	—
1882/83	—	399	—	—	446	—	95	—	—	—	—	—	—	132	41	—	—	—	—	—	—	—	—
1883/84	—	437	—	—	465	—	269	—	—	—	—	—	—	127	55	—	—	—	—	—	—	—	—
1884/85	—	464	—	—	502	—	333	—	—	—	—	—	—	125	74	—	—	—	—	—	—	—	—
1885/86	—	470	—	—	544	—	374	—	—	—	—	—	—	118	84	—	—	—	—	—	—	—	—
1886/87	—	482	—	—	528	—	429	—	—	—	—	—	—	120	94	—	—	—	—	—	—	—	—
1887/88	—	477	—	—	490	—	491	—	—	—	—	—	—	116	102	—	—	—	—	—	—	—	—
1888/89	—	489	—	—	494	—	531	—	—	—	—	—	—	123	89	—	—	—	—	—	—	—	—
1889/90	—	517	—	—	507	—	581	—	—	—	—	—	—	123	70	—	—	—	—	—	—	—	—
1890/91	—	501	—	—	529	—	606	—	—	—	—	—	—	116	69	—	—	—	—	—	—	—	—
1891/92	—	489	—	—	551	—	625	—	—	—	—	—	—	112	66	—	—	—	—	—	—	—	—
1892/93	59	484	—	—	646	—	709	—	—	—	—	—	—	127	72	—	—	—	—	—	—	—	—
1893/94	137	469	—	—	673	—	766	—	—	—	—	—	—	117	66	—	—	—	—	—	—	—	—
1894/95	217	448	—	—	642	—	841	—	—	107	—	—	—	116	56	—	—	—	—	—	—	—	—
1895/96	257	466	—	—	645	—	848	—	—	251	—	—	—	122	53	—	—	—	—	—	—	—	—
1896/97	314	474	—	—	642	—	895	—	—	412	—	—	—	130	48	—	—	—	—	—	—	—	81
1897/98	350	434	—	—	660	—	927	—	—	600	—	—	—	125	41	—	—	—	—	—	—	—	147
1898/99	388	451	—	—	867	—	954	—	—	715	—	—	—	141	38	—	—	—	—	—	—	—	227
1899/00	472	433	—	—	667	313	976	—	—	852	—	—	—	137	39	—	—	—	—	—	—	—	284
1900/01	517	430	—	—	697	403	1076	—	—	899	—	—	—	145	54	—	—	—	—	—	—	—	302
1901/02	523	427	—	—	686	464	1231	—	—	867	—	—	—	131	56	—	—	—	—	—	—	—	330
1902/03	545	440	—	34	689	515	1043	—	434	875	—	—	—	126	69	—	—	—	—	—	—	—	353
1903/04	549	433	—	118	630	595	1056	—	649	820	—	—	—	123	77	—	—	—	—	—	—	—	378
1904/05	573	458	—	191	643	631	1022	—	738	765	—	83	—	142	82	—	—	—	—	—	—	—	393
1905/06	568	446	—	257	650	636	1029	—	819	772	—	151	—	140	82	136	—	—	—	—	125	—	494
1906/07	552	471	—	299	636	597	998	—	978	796	—	147	—	203	87	151	—	—	—	—	138	—	383
1907/08	548	445	—	344	636	611	1006	—	1027	797	—	227	108	180	73	135	—	—	—	—	340	—	326
1908/09	588	453	—	376	596	614	1036	—	1040	824	—	294	169	182	70	148	—	—	—	—	133	—	207
1909/10	614	453	—	409	650	594	1037	—	1005	852	—	340	223	222	76	158	—	—	—	—	150	—	244
1910/11	673	447	—	407	667	636	1033	—	930	897	—	433	269	236	64	177	—	—	—	—	225	—	267
1911/12	725	425	—	380	661	629	1029	—	884	874	—	541	301	277	52	172	—	—	—	—	318	—	269
1912/13	752	431	—	378	651	658	972	—	853	942	—	623	339	266	44	176	—	—	—	—	468	—	314
1913/14	760	399	—	393	670	683	967	—	892	952	—	654	380	297	48	183	—	—	—	—	508	—	367
1914/15	769	382	—	341	675	658	955	—	882	949	—	686	387	295	45	174	—	—	—	—	517	—	404
1915/16	794	481	—	351	725	647	1010	—	916	920	—	800	443	297	38	206	—	—	—	—	535	—	488
1916/17	903	448	—	354	782	708	1044	—	913	1025	—	951	482	299	37	219	—	—	—	—	76	861	640
1917/18	931	431	—	377	762	753	1096	—	923	806	372	971	509	303	38	280	—	—	—	—	133	714	403
1918/19	998	431	—	436	987	835	1140	—	1001	1245	450	891	554	308	37	320	179	184	679	125	352	765	765
1919/20	834	425	153	426	782	782	1101	340	824	883	428	623	488	287	20	286	170	678	584	239	480	666	666
1920/21	813	367	238	418	727	776	1011	335	762	925	399	508	448	286	20	295	204	626	557	290	522	553	553
1921/22	855	455	316	458	744	788	999	278	696	977	397	482	393	267	30	249	240	602	526	338	461	503	503
1922/23	695	493	457	457	721	700	982	262	725	904	401	484	433	254	38	232	125	536	531	341	421	452	452

¹⁾ A Barcsay-úti főgimnázium fiókja. — ²⁾ 1903—1917. mint a Tavaszmező-utcai főgimnázium fiókja állott fenn s azzal együtt van kimutatva. — ³⁾ Ebből a fiókintézetben (Hunyadi János-gimnázium) 1919/20-ban 167, 1920/21-ben 156.

Frequenz der Mittelschulen nach Anstalten ausgewiesen.

Ciszterciarend r. kath. (I. ker., Váll-út) Szent Imre	Főgimnáziumok — Obergymnasien											Főreáliskolák — Oberrealschulen										Iskolaév Schuljahr										
	Felekezetiak					Confessionelle						Magán - Privat		Államiak				Staatliche														
	Leánygimnáziumok Mädchengymnasien																	Közszékiek Communale														
												Dr. László Mihály (Orsz. köznevelési egyesület)		Fekete		Röser		II. ker. (Toldy F. u.) Toldy Ferenc		V. ker. (Markó-u.) Bolyai			VI. ker. (Bulyovszky-u.) Kemény Zsigmond		VII. ker. (István-út) Kőrösi Csoma Sándor		Bocskai Istv. M. kir. reálisk. nevelőintézet (II. Hidegkúti-út)		IV. (Reáltanoda-u.) Eötvös József		VIII. (Horánszky-u.) Vor smarty Mihály	
1912	1907	1717	1823	1859	1919	1920	1918	1914	1918	1919	1878	1890	1892	1855	1872	1890	1919	1909	1854	1871	1908											
—	—	431	348	250	—	—	—	—	—	—	—	—	—	566	346	—	—	—	783	228	—	1872/73										
—	—	438	302	268	—	—	—	—	—	—	—	—	—	556	435	—	—	—	733	226	—	1873/74										
—	—	470	285	258	—	—	—	—	—	—	—	—	—	543	487	—	—	—	715	252	—	1874/75										
—	—	483	325	281	—	—	—	—	—	—	—	—	—	453	529	—	—	—	561	354	—	1875/76										
—	—	469	764	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	372	524	—	—	—	554	369	—	1876/77										
—	—	498	480	356	—	—	—	—	—	—	—	—	—	359	444	—	—	—	486	395	—	1877/78										
—	—	539	472	357	—	—	—	—	—	—	47	—	—	360	489	—	—	—	472	416	—	1878/79										
—	—	565	454	393	—	—	—	—	—	—	59	—	—	389	507	—	—	—	464	462	—	1879/80										
—	—	557	463	403	—	—	—	—	—	—	69	—	—	314	472	—	—	—	446	395	—	1880/81										
—	—	550	464	407	—	—	—	—	—	—	56	—	—	298	458	—	—	—	438	359	—	1881/82										
—	—	566	465	426	—	—	—	—	—	—	57	—	—	265	420	—	—	—	440	353	—	1882/83										
—	—	581	450	439	—	—	—	—	—	—	61	—	—	275	445	—	—	—	455	408	—	1883/84										
—	—	632	424	419	—	—	—	—	—	—	72	—	—	293	462	—	—	—	433	474	—	1884/85										
—	—	691	395	363	—	—	—	—	—	—	75	—	—	327	578	—	—	—	518	474	—	1885/86										
—	—	706	373	353	—	—	—	—	—	—	76	—	—	349	628	—	—	—	525	470	—	1886/87										
—	—	686	408	337	—	—	—	—	—	—	68	—	—	349	673	—	—	—	497	465	—	1887/88										
—	—	672	397	353	—	—	—	—	—	—	55	—	—	337	677	—	—	—	486	461	—	1888/89										
—	—	645	401	394	—	—	—	—	—	—	77	—	—	360	689	—	—	—	456	469	—	1889/90										
—	—	637	415	392	—	—	—	—	—	—	70	29	—	373	706	98	—	—	460	475	—	1890/91										
—	—	642	395	449	—	—	—	—	—	—	86	35	—	365	729	188	—	—	451	530	—	1891/92										
—	—	654	402	468	—	—	—	—	—	—	65	17	22	388	756	261	—	—	497	536	—	1892/93										
—	—	626	417	526	—	—	—	—	—	—	49	—	50	380	744	357	—	—	520	565	—	1893/94										
—	—	628	428	519	—	—	—	—	—	—	50	16	46	377	743	406	—	—	531	573	—	1894/95										
—	—	664	441	531	—	—	—	—	—	—	66	54	—	389	753	457	—	—	539	596	—	1895/96										
—	—	704	461	531	—	—	—	—	—	—	71	47	—	422	773	451	—	—	556	567	—	1896/97										
—	—	706	472	513	—	—	—	—	—	—	59	45	—	429	780	458	—	—	546	563	—	1897/98										
—	—	699	461	551	—	—	—	—	—	—	97	—	—	424	758	541	—	—	539	555	—	1898/99										
—	—	682	461	550	—	—	—	—	—	—	84	—	—	462	775	532	—	—	483	580	—	1899/00										
—	—	670	488	545	—	—	—	—	—	—	65	—	—	430	746	529	—	—	498	577	—	1900/01										
—	—	675	499	538	—	—	—	—	—	—	71	—	—	437	739	551	—	—	520	601	—	1901/02										
—	—	727	493	531	—	—	—	—	—	—	72	—	—	456	740	524	—	—	536	559	—	1902/03										
—	—	719	530	519	—	—	—	—	—	—	72	—	—	439	612	531	—	—	538	575	—	1903/04										
—	—	708	549	565	—	—	—	—	—	—	88	—	—	423	590	472	—	—	516	534	—	1904/05										
—	—	714	596	544	—	—	—	—	—	—	110	—	—	436	609	443	—	—	537	517	—	1905/06										
—	—	725	637	558	—	—	—	—	—	—	90	—	—	449	587	494	—	—	524	496	—	1906/07										
—	—	30	704	636	594	—	—	—	—	—	59	—	—	452	616	498	—	—	511	492	—	1907/08										
—	—	84	697	613	558	—	—	—	—	—	75	—	—	457	649	520	—	—	482	502	—	1908/09										
—	—	164	704	613	579	—	—	—	—	—	65	—	—	446	684	583	—	—	522	510	—	1909/10										
—	—	247	702	616	584	—	—	—	—	—	78	—	—	481	707	585	—	—	546	526	—	1910/11										
—	—	301	695	612	617	—	—	—	—	—	81	—	—	518	766	582	—	—	592	533	—	1911/12										
47	366	679	598	634	—	—	—	—	—	—	90	—	—	531	831	614	—	—	646	577	27	1912/13										
104	404	686	620	691	—	—	—	—	—	—	96	—	—	569	855	623	—	—	660	613	35	1913/14										
161	445	715	635	653	—	—	—	—	45	—	95	—	—	599	897	574	—	—	705	595	40	1914/15										
220	400	711	637	646	—	—	—	—	—	99	107	—	—	624	932	596	—	—	715	593	59	1915/16										
272	404	734	636	762	—	—	—	—	—	175	136	—	—	652	1008	623	—	—	747	642	63	1916/17										
318	393	802	653	759	—	—	—	—	—	285	190	—	—	683	1005	685	—	—	752	672	81	1917/18										
377	372	836	654	743	—	—	—	—	—	286	252	70	—	698	1142	856	—	—	831	689	95	1918/19										
426	367	842	599	645	83	—	—	—	—	361	286	101	88	698	888	688	195	328	869	614	102	1919/20										
429	378	860	635	739	152	36	383	321	142	194	—	—	—	629	788	680	217	235	795	581	95	1920/21										
754	358	887	649	767	255	68	430	306	175	329	—	—	—	584	738	696	268	235	765	631	150	1921/22										
459	338	897	673	736	335	113	422	316	199	455	—	—	—	544	770	687	269	224	766	688	217	1922/23										

1) Filiale des Obergymnasiums in der Barcsay-utca. — 2) Bestand 1908—1917 als Filiale des Obergymnasiums in der Tavaszmező-utca und ist mit diesem vereint nachgewiesen. — 3) Hievon in der Filialschule (Hunyadi János-gimnázium) 1919/20: 167, 1920/21: 156.

119. A főiskolák áttekintése. — Übersicht der Hochschulen.

Iskolaév Schuljahr	M. k. Pázmány-tudományegyetem. — Kgl. ung. Pázmány-Universität									M. k. József-műegyetem — Kgl. ung. Josefs-Polytechnikum																				
	Tanári személyzet Professorenkörper	Hallgatók — Hörer														Tanári személyzet Professorenkörper	Hallgatók — Hörer													
		mindössze überhaupt		karok szerint (II. félév) nach Fakultäten							nőhallgató (II. félév) Weibl. Hörer	mindössze überhaupt		karok szerint (II. félév) ¹⁾ nach Fakultäten ¹⁾							nőhallgató (II. félév) Weibl. Hörer									
		I.	II.	hittud. theolog.	jog- és államtud. juristische	orvostud. medizin.	bolcsészeti philosoph.	gyógyszerészek Pharmaceuten	I.	II.		ált. és vegy. allgemeine	építési architekt.	mérnöki Ingenieur-	gépész. Maschinen-		Ingenieur-	Közgazdasági National- ökonomische	eremkivül rendit. ausserordentl. Hörer											
		félévben Semester		karon — Fakultät							nőhallgató (II. félév) Weibl. Hörer	félévben Semester		szakon — Fachsektion							nőhallgató (II. félév) Weibl. Hörer									
1873/74 . . .	124	2.432	2.162	70	1.188	528	270	106	—	54		705	712	477	110	22	—	96	—											
1874/75 . . .	128	2.411	2.237	75	1.177	507	374	104	—	57	818	685	507	167	33	—	111	—												
1875/76 . . .	140	2.621	2.425	79	1.238	541	462	105	—	55	862	713	524	189	41	—	108	—												
1876/77 . . .	166	2.793	2.641	78	1.331	565	532	135	—	55	802	722	538	18	177	51	—	18	—											
1877/78 . . .	158	2.952	2.717	79	1.331	590	551	166	—	57	723	657	473	15	171	51	—	13	—											
1878/79 . . .	180	2.913	2.836	80	1.341	662	564	189	—	59	569	522	345	13	156	46	—	9	—											
1879/80 . . .	210	3.230	2.938	80	1.411	744	520	183	—	59	560	500	363	5	138	34	—	20	—											
1880/81 . . .	189	3.067	2.879	84	1.393	807	414	181	—	57	481	421	291	10	119	42	—	19	—											
1881/82 . . .	198	3.191	2.982	82	1.467	880	382	171	—	61	476	411	288	14	109	42	—	23	—											
1882/83 . . .	189	3.272	3.028	86	1.466	1.017	279	180	—	64	590	515	51	40	342	131	—	26	—											
1883/84 . . .	210	3.369	3.083	87	1.449	1.073	247	227	—	62	645	571	37	49	366	153	—	40	—											
1884/85 . . .	172	3.342	3.172	91	1.563	1.069	250	199	—	60	662	565	34	50	385	151	—	42	—											
1885/86 . . .	200	3.375	3.193	90	1.586	1.095	245	177	—	65	621	530	27	55	381	141	—	17	—											
1886/87 . . .	209	3.593	3.319	92	1.628	1.125	279	195	—	70	619	519	18	75	385	119	—	22	—											
1887/88 . . .	217	3.679	3.473	90	1.650	1.178	326	229	—	71	602	543	20	64	359	125	—	34	—											
1888/89 . . .	227	3.573	3.400	88	1.606	1.151	332	223	—	74	616	526	23	59	387	127	—	20	—											
1889/90 . . .	219	3.533	3.422	88	1.583	1.184	345	222	—	71	632	544	23	75	361	149	—	24	—											
1890/91 . . .	236	3.502	3.212	87	1.621	991	309	204	—	76	657	540	22	73	353	170	—	39	—											
1891/92 . . .	238	3.464	3.192	82	1.667	950	305	188	—	78	718	626	26	72	393	196	—	31	—											
1892/93 . . .	242	3.602	3.292	88	1.837	925	320	122	—	82	811	714	35	80	420	242	—	34	—											
1893/94 . . .	242	3.772	3.436	88	2.047	842	329	130	—	82	922	804	37	99	437	320	—	29	—											
1894/95 . . .	260	4.006	3.748	88	2.296	837	402	125	—	95	1.041	910	64	107	375	364	—	—	—											
1895/96 . . .	316	4.407	4.039	75	2.584	794	481	105	1	97	1.136	978	45	125	417	391	—	—	—											
1896/97 . . .	325	4.741	4.330	85	2.868	707	557	113	6	101	1.299	1.120	34	149	469	468	—	—	—											
1897/98 . . .	275	5.048	4.588	89	3.069	674	629	127	10	106	1.454	1.248	44	153	561	490	—	—	—											
1898/99 . . .	300	5.382	4.841	89	3.274	622	737	119	15	103	1.569	1.365	31	160	605	569	—	—	—											
1899/90 . . .	301	5.546	5.009	88	3.395	573	827	126	31	108	1.772	1.570	40	147	677	706	—	—	—											
1900/01 . . .	307	5.661	4.986	82	3.235	587	950	132	80	116	1.807	1.565	41	116	648	760	—	12	—											
1901/02 . . .	302	5.940	5.359	90	3.387	634	1.112	136	107	127	1.677	1.554	56	114	599	795	—	17	—											
1902/03 . . .	310	6.277	5.543	89	3.331	700	1.293	130	138	130	1.564	1.467	71	102	542	752	—	31	—											
1903/04 . . .	328	6.586	5.860	95	3.392	780	1.436	157	185	121	1.452	1.343	94	91	461	697	—	12	—											
1904/05 . . .	327	6.551	5.849	86	3.313	930	1.349	171	157	138	1.372	1.291	138	85	428	622	—	18	—											
1905/06 . . .	340	6.692	6.068	83	3.345	1.095	1.349	196	176	137	1.353	1.248	173	87	388	585	—	15	—											
1906/07 . . .	350	6.835	6.161	87	3.243	1.291	1.287	253	196	144	1.416	1.272	188	96	382	587	—	19	—											
1907/08 . . .	355	7.204	6.439	91	3.222	1.479	1.370	277	213	146	1.453	1.314	207	103	395	595	—	14	—											
1908/09 . . .	354	7.048	6.491	96	3.278	1.688	1.161	268	224	155	1.463	1.349	180	96	528	545	—	10	—											
1909/10 . . .	386	7.479	6.751	92	3.371	1.863	1.144	281	225	160	1.597	1.508	180	113	622	593	—	12	—											
1910/11 . . .	422	7.547	6.858	95	3.249	2.120	1.078	316	307	160	1.765	1.676	162	158	724	632	—	11	—											
1911/12 . . .	414	7.667	6.962	99	3.049	2.403	1.073	338	316	169	1.967	1.868	147	213	809	699	—	17	—											
1912/13 . . .	429	7.868	7.126	107	2.905	2.717	1.076	321	436	172	2.247	2.115	146	265	882	822	—	—	—											
1913/14 . . .	423	8.185	7.513	106	3.046	2.994	1.115	252	564	203	2.639	2.450	148	321	1.015	966	—	—	—											
1914/15 . . .	424	5.409	4.911	103	1.908	1.934	870	96	627	163	1.627	1.485	100	191	551	604	39	—	—											
1915/16 . . .	533	3.882	3.122	92	1.093	1.109	762	66	770	137	868	619	67	76	197	244	35	—	—											
1916/17 . . .	516	3.950	3.538	86	1.052	1.446	884	70	1.036	120	726	661	60	69	213	283	36	—	—											
1917/18 . . .	501	4.825	10.732	98	3.570	5.153	1.551	360	1.261	150	874	3.115	322	366	945	1.380	102	—	—											
1918/19 . . .	519	12.536	12.203	65	3.312	6.526	2.003	297	1.657	161	3.634	4.717	682	612	1.150	2.148	125	—	—											
1919/20 . . .	540 ²⁾	—	4.772	87	909	2.787	873	116	521	160 ²⁾	—	3.121	425	339	667	1.501	189	—	—											
1920/21 . . .	502	6.106	5.800	97	1.329	3.130	1.072	172	785	185	4.151	3.841	490	399	877	1.869	206	—	10											
1921/22 . . .	506	7.140	6.594	95	1.828	3.233	1.153	285	812	217	4.818	4.203	487	432	914	2.055	315	—	2											
1922/23 . . .	520	7.566	6.896	92	2.323	3.010	1.151	320	889	219	4.820	4.048	406	399	742	2.184	317	—	2											

¹⁾ 1873/4—1893/4. években a József-műegyetem hallgatóinak a karok szerinti részletezése az I. félévre vonatkozik.

²⁾ Ezen félévben az előadások szüneteltek.

¹⁾ In den Jahren 1873/4—1893/4. bezieht sich die Specification der Schüler des Josefs-Polytechnicums nach Facultäten auf den I. Semester.

²⁾ In diesem Semester waren die Vorlesungen eingestellt.

120. A főiskolák hallgatóinak hitfelekezet szerinti megoszlása. — Die Schüler der Hochschulen nach Confession.

Iskolaév Schuljahr	M. k. Pázmány-tudományegyetem Kgl. ung. Pázmány-Universität					József-műegyetem Josefs-Polytechnikum					Százalékokban — In Procenten											
	Hallgatók száma Anzahl der Hörer	Ezek közül — Hievon				Az izr. hallgatók száma Anzahl der israelit. Hörer an der	Hallgatók száma Anzahl der Hörer	Ezek közül — Hievon				Pázmány-tudományegyetem Pázmány-Universität				József-műegyetem Josefs-Polytechnikum						
		róm. kath. Röm. Kath.	ág. evang. Protest. A. C.	református Reformierte	izraelita Israeliten			róm. kath. Röm. Kath.	ág. evang. Protest. A. C.	református Reformierte	izraelita Israeliten	róm. kath. Röm. Kath.	ág. evang. Protest. A. C.	református Reformierte	izraelita Israeliten	róm. kath. Röm. Kath.	ág. evang. Protest. A. C.	református Reformierte	izraelita Israeliten			
																				karon — Facultät	karon — Facultät	karon — Facultät
1873/74	2.162	1.234	145	274	381					705	391	78	121	86	57.1	6.7	12.7	17.6	55.5	11.1	17.2	12.2
1874/75	2.237	1.205	181	270	453	227	151	21	4	818	440	67	77	111	53.9	8.1	12.1	20.3	53.8	8.2	9.4	13.6
1875/76	2.425	1.358	191	278	470	289	143	32	6	862	485	67	90	117	56.0	7.9	11.5	19.4	56.3	7.8	10.4	13.6
1876/77	2.641	1.427	453	121	482	292	136	46	8	802	454	96	79	145	54.0	17.2	4.6	18.3	56.2	12.0	9.9	18.1
1877/78	2.717	1.496	422	166	494	289	139	60	6	723				55.1	15.5	6.1	18.2					
1878/79	2.836	1.513	228	354	607	344	182	73	8	569	302	33	81	134	53.4	8.4	12.5	21.4	53.1	5.8	14.2	23.6
1879/80	2.938	1.435	301	314	713	369	268	66	10	560	283	43	36	177	48.8	10.2	10.7	24.3	50.6	7.8	6.4	31.6
1880/81	2.879	1.335	282	375	726	312	342	59	13	481	240	40	35	153	46.4	9.8	13.0	25.2	49.9	8.3	7.8	31.8
1881/82	2.982	1.320	317	352	806	360	379	54	13	476	218	27	51	169	44.3	10.6	11.8	27.0	45.8	5.7	10.7	35.5
1882/83	3.028	1.200	337	409	916	376	483	48	9	590	254	66	37	220	39.6	11.1	13.5	30.3	43.1	11.2	6.3	37.3
1883/84	3.083	1.185	309	431	998	361	574	49	14	645	253	45	81	248	38.4	10.0	14.0	32.4	39.2	7.0	12.6	38.5
1884/85	3.172	1.273	327	428	988	347	585	41	15	662	253	50	83	254	40.1	10.3	13.5	31.1	38.2	7.6	12.5	38.4
1885/86	3.193	1.370	302	358	1.003	355	601	34	13	621	219	48	106	220	42.9	9.5	11.2	32.3	35.3	7.7	17.1	35.4
1886/87	3.319	1.388	308	412	1.054	370	632	36	16	619	216	53	79	247	41.8	9.3	12.4	31.8	34.9	8.6	12.8	39.9
1887/88	3.473	1.455	314	396	1.136	379	699	40	18	602	230	59	84	206	41.9	9.0	11.4	32.7	38.2	9.8	14.0	34.2
1888/89	3.400	1.400	328	384	1.095	373	664	42	16	616	233	57	78	225	41.2	9.6	11.3	32.2	37.8	9.3	12.7	36.5
1889/90	3.422	1.452	301	374	1.117					632	232	53	75	251	42.4	8.8	10.9	34.4	36.7	8.4	11.9	39.7
1890/91	3.212	1.386	343	275	1.022					657	240	66	78	258	43.2	10.7	8.6	31.9	36.5	10.0	11.9	39.3
1891/92	3.192	1.348	295	346	1.023	453	513	57		718	254	87	80	278	42.2	9.2	10.8	32.1	35.4	12.1	11.1	38.7
1892/93	3.292	1.435	315	348	1.010	484	451	75		811	271	92	77	349	43.6	9.6	10.6	30.7	33.3	11.3	9.5	43.0
1893/94	3.436	1.494	315	359	1.069	552	452	58		922	316	113	90	379	43.5	9.2	10.4	31.1	34.3	12.3	9.8	41.1
1894/95	3.748	1.591	365	377	1.175	656	438	64	17	1.041	365	129	100	424	42.5	9.7	10.1	31.4	35.1	12.4	9.6	40.7
1895/96	4.039	1.732	377	473	1.193	707	404	66	16	1.136	401	134	127	455	42.9	9.3	11.7	29.5	35.3	11.8	11.2	40.0
1896/97	4.330	1.871	418	487	1.276	806	356	97	17	1.299	464	152	157	509	43.2	9.7	11.2	29.5	35.7	11.7	12.1	39.2
1897/98	4.588	1.945	432	549	1.347	884	332	103	28	1.248	452	146	137	487	42.4	9.8	12.0	29.4	36.2	11.7	11.0	39.0
1898/99	4.841	2.056	419	557	1.498	1.036	296	137	29	1.365	505	148	127	550	42.5	8.7	11.5	30.9	37.0	10.8	9.3	40.3
1899/00	5.009	2.224	396	527	1.573	1.101	291	152	29	1.772	612	176	164	768	44.4	7.9	10.5	31.4	34.5	9.9	9.3	43.3
1900/01	4.986	2.280	399	530	1.432	905	283	229	15	1.807	613	136	216	784	45.7	8.0	10.6	28.7	33.9	7.5	12.0	43.4
1901/02	5.359	2.452	376	516	1.736	1.112	298	287	39	1.677	578	164	138	746	45.8	7.0	9.6	32.4	34.5	9.8	8.3	44.5
1902/03	5.543	2.500	423	574	1.739	1.035	318	349	37	1.467	508	129	105	679	45.1	7.6	10.4	31.4	34.6	8.8	7.2	46.3
1903/04	5.860	2.456	442	637	2.047	1.224	403	373	47	1.343	483	108	91	608	45.9	7.5	10.9	34.9	36.0	8.4	6.8	45.3
1904/05	5.849	2.505	461	584	2.049	1.175	480	334	60	1.291	454	118	86	563	42.8	7.9	10.0	35.0	35.7	9.3	6.8	44.2
1905/06	6.068	2.614	431	618	2.093	1.176	561	294	62	1.248	480	119	97	502	43.1	7.1	10.2	34.5	38.9	9.7	7.9	40.7
1906/07	6.161	2.732	417	596	2.140	1.119	670	251	100	1.272	491	109	101	506	44.3	6.8	9.7	34.7	38.6	8.6	7.9	39.8
1907/08	6.439	2.670	510	645	2.265	1.099	762	285	119	1.314	498	128	111	525	41.5	7.9	10.0	35.2	38.3	9.8	8.5	40.4
1908/09	6.491	2.703	509	684	2.218	1.071	844	201	102	1.349	556	127	126	497	41.6	7.9	10.5	34.2	41.2	9.4	9.3	36.8
1909/10	6.751	2.785	510	692	2.359	1.087	942	220	110	1.508	596	154	150	546	41.3	7.6	10.3	34.9	39.5	10.2	9.9	36.2
1910/11	6.858	2.919	497	702	2.361	952	1.094	185	130	1.676	686	146	199	577	42.6	7.3	10.2	34.4	40.9	8.7	11.9	34.4
1911/12	6.962	3.078	498	685	2.244	867	1.097	159	121	1.868	806	167	225	585	44.2	7.5	9.8	32.2	43.1	8.9	12.0	31.3
1912/13	7.126	3.070	489	735	2.392	766	1.335	175	116	2.115	914	197	218	675	43.0	6.9	10.3	33.6	43.2	9.3	10.3	31.9
1913/14	7.513	3.206	506	769	2.598	741	1.556	210	91	2.450	988	218	297	815	42.7	6.7	10.2	34.6	40.3	8.9	12.1	33.3
1914/15	4.911	2.005	321	513	1.829	511	1.076	196	37	1.485	588	122	164	540	40.8	6.5	10.4	37.2	39.6	9.2	11.0	36.4
1915/16	3.122	1.354	189	304	1.095	242	639	189	25	619	218	50	55	259	43.4	6.6	9.7	35.1	35.2	8.1	8.2	41.8
1916/17	3.538	1.481	213	315	1.301	233	833	214	21	661	231	54	54	295	47.9	6.0	8.9	36.8	35.0	8.2	8.2	44.6
1917/18	10.732	4.114	653	1.049	4.288	972	2.815	369	132	3.115	1.266	233	329	1.157	38.3	6.1	9.8	39.9	40.6	7.5	10.6	37.1
1918/19	12.203	4.851	754	1.225	4.911	942	3.336	513	120	4.717	1.955	445	423	1.735	39.8	6.2	10.1	35.3	41.4	9.4	9.0	36.8
1919/20	4.772	3.237	479	893	12	—	3	2	7	3.121	2.045	432	416	134	67.9	10.1	18.7	0.3	65.6	13.8	13.3	4.3
1920/21	5.800	3.668	514	976	459	111	280	58	10	3.841	2.382	441	621	286	63.3	8.9	16.8	7.9	62.0	11.5	16.2	7.4
1921/22	6.594	4.125	578	1.157	525	197	227	76	25	4.203	2.534	467	715	366	62.6	8.8	17.5	8.0	60.3	11.1	17.0	8.7
1922/23	6.896	4.439	570	1.159	525	240	171	88	26	4.048	2.459	449	663	348	64.4	8.3	16.8	7.6	60.8	11.1	16.4	8.6

121. A községi iskolák száma, osztályai, tanerői¹⁾, tanulói és tantermei. —

Iskolai év Schuljahr	Kisdedővök Kinderbewahranstalten					Elemi népiskolák — Elementare Volksschulen								Ismétlő iskolák — Wiederholungsschulen					
	Intézetek száma Anzahl der Anstalten	Óvónók száma Kindergärtnerinnen	Gyermekek száma Anzahl der Kinder			Iskolák száma Anzahl der Schulen	Osztályok száma Classen	Tanerők Lehrkräfte		Tanulók száma az év végén Anzahl der Schüler			Intézetek száma Anzahl der Schulen	Osztályok száma Classen	Tanerők Lehrkräfte		Tanulók száma az év végén Anzahl der Schüler		
			Fiú Knaben	Leány Mädchen	Együtt Zusammen			Férfi Männer	Nő Frauen	Fiú Knaben	Leány Mädchen	Együtt Zusammen			Férfi Männer	Nő Frauen	Fiú Knaben	Leány Mädchen	Együtt Zusammen
1873/74	—	—	—	—	—	36	240	134	80	7.649	6.017	13.666	38	109	—	—	1.869	360	2.229
1874/75	—	—	—	—	—	40	306	157	111	8.405	6.840	15.245	39	115	—	—	2.203	438	2.641
1875/76	—	—	—	—	—	40	326	169	122	8.872	7.327	16.199	40	119	—	—	2.161	377	2.538
1876/77	—	—	—	—	—	41	351	173	141	9.101	7.773	16.874	40	115	—	—	2.321	425	2.746
1877/78	—	—	—	—	—	41	359	177	152	9.618	8.421	18.039	28	113	—	—	2.133	422	2.555
1878/79	—	—	—	—	—	43	366	182	156	10.165	8.867	19.032	27	110	—	—	2.202	284	2.486
1879/80	—	—	—	—	—	44	395	197	162	10.751	9.262	20.013	27	108	—	—	2.120	173	2.293
1880/81	—	—	—	—	—	47	412	205	173	11.306	9.722	21.028	26	100	—	—	1.109	193	1.302
1881/82	—	—	—	—	—	48	426	211	180	11.885	9.939	21.824	34	72	—	—	1.146	200	1.346
1882/83	—	—	—	—	—	49	450	226	185	12.578	10.353	22.931	33	74	—	—	1.289	138	1.427
1883/84	—	—	—	—	—	51	474	236	203	13.116	11.064	24.180	33	73	—	—	1.302	85	1.387
1884/85	—	—	—	—	—	51	487	247	228	13.566	11.671	25.237	34	73	—	—	1.696	62	1.758
1885/86	—	—	—	—	—	54	507	254	229	14.100	11.840	25.940	36	76	—	—	2.095	60	2.155
1886/87	—	—	—	—	—	55	523	265	237	14.457	12.010	26.467	6	13	—	—	138	63	201
1887/88	—	—	—	—	—	57	528	268	241	14.760	12.614	27.374	7	15	—	—	126	63	189
1888/89	—	—	—	—	—	58	550	276	244	15.471	12.897	28.368	2	4	—	—	—	52	52
1889/90	—	—	—	—	—	57	587	294	263	16.183	13.529	29.712	—	—	—	—	—	—	—
1890/91	—	—	—	—	—	57	611	311	279	16.828	14.331	31.159	—	—	—	—	—	—	—
1891/92	—	—	—	—	—	60	674	335	297	17.711	14.783	32.494	1	1	1	—	5	12	17
1892/93	—	—	—	—	—	53	684	357	309	18.420	15.502	33.922	1	1	1	—	7	6	13
1893/94	2	2	70	65	135	64	701	396	328	19.179	16.222	35.401	1	1	1	—	4	8	12
1894/95	4	4	159	137	296	67	750	463	408	20.331	17.404	37.735	1	1	1	—	5	6	11
1895/96	6	7	244	222	466	67	754	497	428	21.006	18.180	39.186	1	1	1	—	8	5	13
1896/97	11	12	500	514	1.014	69	809	516	439	22.271	19.246	41.517	1	1	1	—	13	11	24
1897/98	18	22	903	923	1.826	71	783	522	487	23.762	20.455	44.217	—	—	—	—	—	—	—
1898/99	22	27	1.299	1.407	2.706	74	949	547	510	24.976	21.544	46.520	—	—	—	—	—	—	—
1899/00	32	46	1.910	2.125	4.035	73	1.013	574	531	26.293	22.576	48.869	—	—	—	—	—	—	—
1900/01	38	52	2.350	2.418	4.768	80	1.072	618	578	27.514	23.650	51.164	—	—	—	—	—	—	—
1901/02	45	57	2.820	2.930	5.750	81	1.149	622	587	28.437	24.625	53.062	—	—	—	—	—	—	—
1902/03	47	59	3.277	3.015	6.292	80	1.205	665	598	29.178	25.206	54.384	—	—	—	—	—	—	—
1903/04	57	74	3.757	3.439	7.196	80	1.215	686	701	30.131	26.316	56.447	—	—	—	—	—	—	—
1904/05	61	80	3.995	4.052	8.047	86	1.245	738	754	30.460	26.423	56.883	—	—	—	—	—	—	—
1905/06	66	87	4.075	4.059	8.134	88	1.295	747	802	30.962	26.874	57.836	—	—	—	—	—	—	—
1906/07	65	90	3.834	3.807	7.641	89	1.318	767	771	31.212	27.189	58.401	—	—	—	—	—	—	—
1907/08	67	93	4.014	3.825	7.839	93	1.350	816	840	30.394	26.961	57.355	—	—	—	—	—	—	—
1908/09	70	94	3.876	3.844	7.720	100	1.368	790	815	30.024	26.949	56.973	—	—	—	—	—	—	—
1909/10	74	154	4.138	3.830	7.968	102	1.419	847	1.084	29.630	26.520	56.150	—	—	—	—	—	—	—
1910/11	77	160	4.419	4.071	8.490	104	1.443	881	1.174	29.525	26.787	56.312	—	—	—	—	—	—	—
1911/12	83	167	4.898	4.573	9.471	112	1.558	900	1.207	29.314	26.477	55.791	—	—	—	—	—	—	—
1912/13	78	176	4.104	3.910	8.014	119	1.615	891	1.300	29.472	26.374	55.846	—	—	—	—	—	—	—
1913/14	85	205	4.564	4.305	8.869	125	1.633	847	1.236	29.981	26.803	56.784	—	—	—	—	—	—	—
1914/15	85	185	4.923	4.516	9.439	125	1.366	472	1.070	28.810	25.997	54.807	—	—	—	—	—	—	—
1915/16	87	196	5.470	5.243	10.713	125	1.481	827	1.590	29.184	26.731	55.915	—	—	—	—	—	—	—
1916/17	89	224	4.342	3.749	8.091	125	1.556	811	1.670	29.835	27.455	57.290	—	—	—	—	—	—	—
1917/18	90	222	4.590	4.235	8.825	126	1.595	800	1.800	30.344	27.914	58.258	—	—	—	—	—	—	—
1918/19	90	212	5.032	4.594	9.626	124	1.621	699	1.708	31.492	28.581	60.073	—	—	—	—	—	—	—
1919/20	93	236	4.863	4.691	9.554	127	1.665	699	1.849	29.556	26.343	55.899	—	—	—	—	—	—	—
1920/21	93	236	3.940	3.436	7.376	130	1.743	678	1.878	29.864	26.200	56.064	—	—	—	—	—	—	—
1921/22	93	244	4.181	4.021	8.202	133	1.748	684	1.907	29.444	25.827	55.271	—	—	—	—	—	—	—
1922/23	93	229	4.853	4.313	9.166	143	1.614	673	1.971	26.818	23.505	50.323	—	—	—	—	—	—	—

1) Hitoktatók nélkül.

2) Ezek között az 1909/10—1926/21. években 1 önálló gazdasági népiskola.

3) A kiegészítő iparostanonciskolák 1916/17. évtől kezdve állnak fenn.

4) A kiegészítő iparostanonciskolák leányövéndékei.

5) 1879/80—1885/86. években alsóparrajziskolák.

Anzahl, Classen, Lehrkräfte¹⁾, Schüler und Lehrsäle der Communal Schulen.

Gazdasági, háztartási és felső népiskolák ²⁾ Wirtschaftliche, Haushaltungs- und höhere Volkschulen ²⁾							Iparostanonc-, kisegítő iparostanonc- és alsó iparrajziskolák ³⁾ Gewerbelehrlingsschulen, Aushilfsschulen und niedere Gewerbezeichenschulen ³⁾						Iparostanonc-leányiskolák Gewerbelehrlingsschulen für Mädchen						Iskolaév Schuljahr		
Iskolák száma Anzahl der Schulen		Tanerők Lehrkräfte		Tanulók száma az év végén Anzahl der Schüler			Iskolák száma Anzahl der Schulen		Tanerők Lehrkräfte		Tanulók száma az év végén Anzahl der Schüler			Iskolák száma Anzahl der Schulen		Tanerők Lehrkräfte		Tanulók száma az év végén Anzahl der Schüler			
Férfi Männer	Nő Frauen	Férfi Knaben	Leány Mädchen	Együtt Zusammen	Iskolák száma Anzahl der Schulen	Oszályok száma Classen	Férfi Männer	Nő Frauen	Férfi Knaben	Leány ⁴⁾ Mädchen ⁵⁾	Együtt Zusammen	Iskolák száma Anzahl der Schulen	Oszályok száma Classen	Férfi Männer	Nő Frauen	Férfi Knaben	Leány Mädchen	Együtt Zusammen			
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1873/74
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1874/75
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1875/76
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1876/77
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1877/78
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1878/79
—	—	—	—	—	—	—	5	10	7	—	834	—	834	—	—	—	—	—	—	—	1879/80
—	—	—	—	—	—	—	5	10	7	—	636	—	636	—	—	—	—	—	—	—	1880/81
—	—	—	—	—	—	—	5	10	7	—	768	—	768	—	—	—	—	—	—	—	1881/82
—	—	—	—	—	—	—	5	10	7	—	863	—	863	—	—	—	—	—	—	—	1882/83
—	—	—	—	—	—	—	3	6	6	—	530	—	530	—	—	—	—	—	—	—	1883/84
—	—	—	—	—	—	—	3	6	5	—	745	—	745	—	—	—	—	—	—	—	1884/85
—	—	—	—	—	—	—	5	6	5	—	619	—	619	—	—	—	—	—	—	—	1885/86
—	—	—	—	—	—	—	12	93	145	—	4.815	—	4.815	—	—	—	—	—	—	—	1886/87
—	—	—	—	—	—	—	16	110	170	—	5.300	—	5.300	—	—	—	—	—	—	—	1887/88
—	—	—	—	—	—	—	16	119	172	—	5.499	—	5.499	—	—	—	—	—	—	—	1888/89
—	—	—	—	—	—	—	17	126	174	—	5.835	—	5.835	—	—	—	—	—	—	—	1889/90
—	—	—	—	—	—	—	17	131	180	—	6.197	—	6.197	—	—	—	—	—	—	—	1890/91
—	—	—	—	—	—	—	20	152	195	—	6.526	—	6.526	—	—	—	—	—	—	—	1891/92
—	—	—	—	—	—	—	20	155	200	—	6.899	—	6.899	—	—	—	—	—	—	—	1892/93
—	—	—	—	—	—	—	20	156	202	—	7.363	—	7.363	—	—	—	—	—	—	—	1893/94
—	—	—	—	—	—	—	22	162	212	—	7.581	—	7.581	—	—	—	—	—	—	—	1894/95
—	—	—	—	—	—	—	22	166	218	—	8.028	—	8.028	—	—	—	—	—	—	—	1895/96
—	—	—	—	—	—	—	23	177	224	—	8.410	—	8.410	—	—	—	—	—	—	—	1896/97
1	2	2	4	17	38	55	25	195	242	—	8.755	—	8.755	—	—	—	—	—	—	—	1897/98
3	6	5	7	51	56	107	26	208	254	—	8.820	—	8.820	—	—	—	—	—	—	—	1898/99
2	6	5	5	63	59	122	26	214	251	—	8.747	—	8.747	—	—	—	—	—	—	—	1899/00
—	—	—	—	—	—	—	26	221	263	—	8.342	—	8.342	—	—	—	—	—	—	—	1900/01
3	5	7	6	94	112	206	26	220	284	—	7.968	—	7.968	—	—	—	—	—	—	—	1901/02
5	13	15	12	221	246	467	26	220	284	—	7.871	—	7.871	—	—	—	—	—	—	—	1902/03
17	41	26	33	214	646	860	34	262	332	—	7.871	—	7.871	—	—	—	—	—	—	—	1903/04
23	51	34	64	222	1.048	1.270	39	274	374	—	8.419	—	8.419	—	—	—	—	—	—	—	1902/03
32	83	51	120	305	1.733	2.038	39	294	435	—	8.996	—	8.996	—	—	—	—	—	—	—	1904/05
—	—	—	—	—	—	—	39	302	468	—	9.361	—	9.361	—	—	—	—	—	—	—	1905/06
29	87	48	145	290	2.032	2.322	42	330	507	—	9.854	—	9.854	—	—	—	—	—	—	—	1906/07
29	120	63	198	485	2.855	3.340	42	330	507	—	9.854	—	9.854	—	—	—	—	—	—	—	1906/07
42	150	78	246	530	3.241	3.771	44	362	—	—	10.727	—	10.727	—	—	—	—	—	—	—	1907/08
43	158	79	270	552	3.266	3.818	47	404	629	—	11.320	—	11.320	—	—	—	—	—	—	—	1908/09
43	141	84	254	602	2.228	2.830	50	443	700	—	12.398	—	12.398	13	57	13	104	—	2.000	2.000	1909/10
—	—	—	—	—	—	—	52	478	766	—	13.863	—	13.863	18	93	17	195	—	2.087	2.087	1910/11
44	140	85	272	563	2.117	2.680	58	547	877	—	14.786	—	14.786	19	101	20	223	—	2.040	2.040	1911/12
50	158	85	296	699	2.301	3.000	63	578	920	—	14.848	—	14.848	19	97	18	222	—	2.095	2.095	1912/13
43	180	104	341	772	2.512	3.284	65	561	952	—	14.914	—	14.914	21	115	18	206	—	2.286	2.286	1913/14
44	190	104	309	1.139	2.390	3.529	66	472	758	—	10.494	—	10.494	23	105	17	199	—	1.607	1.607	1914/15
44	208	81	243	1.218	2.226	3.444	66	472	758	—	10.494	—	10.494	23	105	17	199	—	1.607	1.607	1914/15
43	191	114	316	991	2.180	3.171	66	385	944	—	9.027	—	9.027	21	107	17	231	—	1.469	1.469	1915/16
44	192	113	312	1.165	1.922	3.087	68	386	924	2	8.337	15	8.352	20	109	22	227	—	1.257	1.257	1916/17
45	190	116	313	971	1.557	2.528	72	398	901	11	8.488	52	8.540	19	106	16	197	—	1.132	1.132	1917/18
44	185	100	242	1.228	2.001	3.229	68	395	710	11	7.948	78	8.026	18	100	14	176	—	1.125	1.125	1918/19
34	121	65	100	618	1.022	1.640	57	294	295	6	7.091	72	7.163	16	64	9	86	—	1.499	1.499	1919/20
35	122	59	80	531	912	1.443	57	334	384	19	9.733	47	9.780	16	92	13	81	—	2.841	2.841	1920/21
33	107	46	72	448	1.299	1.747	62	389	501	6	12.682	39	12.721	16	126	13	108	—	4.377	4.377	1921/22
31	100	41	62	604	1.425	2.029	78	497	592	11	14.373	92	14.465	17	146	12	128	—	4.621	4.621	1922/23

1) Ohne Katecheten.

2) Hierunter in den Jahren 1909/10—1920/21 eine *Selbständige Wirtschafts-Volksschule*.

3) Die Aushilfsschulen für Gewerbelehrlinge bestehen seit dem Jahr 1916/17.

4) Mädchenschüler der Aushilfsschulen für Gewerbelehrlinge.

5) In den Jahren 1879/80—1885/86, niedere Gewerbezeichenschulen.

Iskolai év Schuljahr	Kereskedőtanonciskolák Handelstehtlingschulen							Polgári fiúiskolák Knaben-Bürgerschulen					Polgári leányiskolák Mädchen-Bürgerschulen					
	Iskolák száma Anzahl der Schulen	Osztályok száma Classen	Tanerők Lehrkräfte		Tanulók száma az év végén Anzahl der Schüler			Iskolák száma Anzahl der Schulen	Osztályok száma Classen	Tanerők Lehrkräfte			Iskolák száma Anzahl der Schulen	Osztályok száma Classen	Tanerők Lehrkräfte			Leánytanulók száma Anzahl der Schülerinnen
			Férfi Männer	Nő Frauen	Férfi Knaben	Leány Mädchen	Együtt Zusammen			Férfi Männer	Nő Frauen	Fiútanulók száma Anzahl der Schüler			Férfi Männer	Nő Frauen		
1873/74	—	—	—	—	—	—	—	3	10	22	—	—	229	3	9	19	5	298
1874/75	—	—	—	—	—	—	—	3	12	23	—	—	329	3	13	21	5	527
1875/76	—	—	—	—	—	—	—	3	15	28	—	—	443	3	19	28	6	748
1876/77	—	—	—	—	—	—	—	4	18	34	—	—	576	4	21	34	8	959
1877/78	—	—	—	—	—	—	—	4	22	37	—	—	676	4	22	36	9	1.088
1878/79	—	—	—	—	—	—	—	4	22	42	—	—	708	4	26	35	11	1.262
1879/80	—	—	—	—	—	—	—	4	22	40	—	—	709	4	26	36	10	1.366
1880/81	—	—	—	—	—	—	—	4	26	45	—	—	946	4	30	41	10	1.457
1881/82	—	—	—	—	—	—	—	4	27	53	—	—	999	6	35	54	12	1.669
1882/83	—	—	—	—	—	—	—	4	27	58	—	—	1.023	6	36	54	12	1.673
1883/84	—	—	—	—	—	—	—	4	27	61	—	—	1.023	6	38	55	12	1.724
1884/85	—	—	—	—	—	—	—	4	26	66	—	—	1.011	6	42	59	13	1.844
1885/86	—	—	—	—	—	—	—	4	27	71	—	—	1.062	6	47	65	13	2.009
1886/87	2	6	19	—	110	—	110	4	29	81	—	—	1.271	6	47	59	20	2.159
1887/88	3	9	20	—	278	—	278	4	33	77	—	—	1.365	6	46	61	19	2.197
1888/89	3	10	24	—	338	—	338	4	33	77	—	—	1.451	7	51	70	27	2.291
1889/90	3	11	24	—	309	—	309	5	36	80	—	—	1.544	7	54	69	30	2.502
1890/91	3	11	23	—	337	—	337	5	39	85	—	—	1.688	8	61	73	31	2.868
1891/92	3	13	24	—	414	—	414	5	40	86	—	—	1.783	9	67	76	39	3.144
1892/93	3	13	24	—	482	—	482	5	43	89	—	—	1.922	8	66	70	34	3.009
1893/94	3	14	23	—	544	—	544	5	43	85	—	—	1.951	9	69	74	44	3.222
1894/95	3	17	25	—	632	—	632	6	45	81	—	—	2.046	9	72	70	44	3.471
1895/96	3	17	25	—	709	—	709	6	47	74	—	—	2.135	10	74	74	47	3.672
1896/97	3	18	28	—	670	—	670	6	50	79	—	—	2.147	10	80	72	54	3.724
1897/98	3	19	26	—	781	—	781	6	52	82	—	—	2.418	10	85	77	64	4.000
1898/99	3	21	28	—	775	—	775	6	58	92	—	—	2.668	10	91	68	80	4.344
1899/00	4	22	34	—	840	—	840	6	67	98	—	—	3.142	10	99	69	87	4.802
1900/01	4	25	35	—	877	—	877	6	72	105	—	—	3.453	11	106	65	97	5.108
1901/02	4	25	32	—	912	—	912	7	82	121	—	—	3.879	11	108	72	104	5.376
1902/03	4	28	37	—	1.094	—	1.094	8	82	119	—	—	3.727	12	116	76	117	5.302
1903/04	4	33	41	—	1.224	—	1.224	8	84	123	—	—	3.977	13	120	61	132	5.463
1904/05	6	36	52	—	1.204	—	1.204	10	90	139	—	—	4.421	14	121	62	133	5.842
1905/06	6	38	57	—	1.149	—	1.149	11	104	160	—	—	4.734	14	136	77	154	6.258
1906/07	6	39	60	—	1.082	—	1.082	11	113	173	—	—	5.044	16	148	61	178	6.822
1907/08	6	39	—	—	1.003	—	1.003	11	122	185	—	—	5.295	16	158	62	195	7.094
1908/09	6	36	60	—	999	—	999	13	133	206	—	—	5.787	16	169	66	219	7.653
1909/10	6	34	63	—	1.005	—	1.005	15	142	247	9	—	6.336	17	186	52	298	8.126
1910/11	7	42	74	—	1.079	—	1.079	16	157	264	—	—	6.865	17	197	48	359	8.625
1911/12	9	42	70	—	1.161	—	1.161	17	174	302	3	—	7.333	19	219	54	420	9.426
1912/13	7	47	84	—	1.188	—	1.188	18	191	336	6	—	7.731	19	240	39	435	10.222
1913/14	11	56	94	—	1.244	29	1.273	19	207	323	—	—	8.534	22	260	15	443	10.927
1914/15	11	53	101	10	1.131	60	1.191	19	193	287	8	—	8.390	23	265	15	426	11.102
1915/16	11	55	108	10	939	55	994	19	207	346	71	—	8.673	23	273	52	556	11.478
1916/17	11	56	104	8	901	81	982	19	217	321	123	—	9.103	24	290	53	582	12.240
1917/18	11	57	99	9	895	44	939	19	219	298	160	—	9.348	25	300	44	580	12.576
1918/19	11	56	88	—	803	12	815	19	226	272	159	—	9.881	27	325	38	654	13.789
1919/20	11	49	79	—	605	3	608	19	239	248	162	—	9.572	30	330	55	676	13.220
1920/21	11	47	56	—	848	8	856	21	230	260	159	—	9.109	31	336	43	668	12.076
1921/22	11	57	68	—	1.478	13	1.491	22	238	304	160	—	9.594	31	339	38	682	12.066
1922/23	11	62	78	—	1.556	6	1.562	22	246	296	162	—	10.118	31	332	42	689	11.810

Tabelle Nr. 121. (Fortsetzung.)

Főreálisiskolák Oberrealschulen						Felsőbb leányiskolák és leánygimnáziumok Höhere Mädchenschulen und Mädchengymnasien						Iparrajziskola — Gewerbezeichenschule						Iskolaév Schuljahr		
Iskolák száma Anzahl der Schulen	Tanerők Lehrkräfte			Tanulók Schüler			Iskolák száma Anzahl der Schulen	Tanerők Lehrkräfte			Tanulónők Schülerinnen	Iskolák száma Anzahl der Schulen	Tanerők Lehrkräfte			Tanulók Schüler				
	Osztályok száma Classen	Férfi Männer	Nő Frauen	Fü Knaben	Leány Mädchen	Együtt Zusammen		Osztályok száma Classen	Férfi Männer	Nő Frauen			Fü Knaben	Leány Mädchen	Együtt Zusammen	Osztályok száma Classen	Férfi Männer	Nő Frauen	Fü Knaben	Leány Mädchen
2	17	40	—	997	—	997	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1873/74
2	17	40	—	1.072	—	1.072	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1874/75
2	20	44	—	999	—	999	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1875/76
2	20	43	—	924	—	924	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1876/77
2	21	48	—	882	—	882	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1877/78
2	21	48	—	892	—	892	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1878/79
2	22	50	—	836	—	836	—	—	—	—	—	1	15	11	—	368	23	391	—	1879/80
2	21	46	—	846	—	846	—	—	—	—	—	1	15	12	—	392	42	434	—	1880/81
2	21	42	—	797	—	797	—	—	—	—	—	1	15	12	—	611	89	700	—	1881/82
2	21	44	—	793	—	793	—	—	—	—	—	1	15	12	—	891	98	989	—	1882/83
2	21	40	—	863	—	863	—	—	—	—	—	1	15	12	—	1.042	101	1.143	—	1883/84
2	22	42	—	907	—	907	—	—	—	—	—	1	15	12	—	938	91	1.029	—	1884/85
2	22	43	—	992	—	992	—	—	—	—	—	1	15	14	—	994	101	1.095	—	1885/86
2	24	43	—	995	—	995	—	—	—	—	—	1	15	14	—	981	108	1.089	—	1886/87
2	24	45	—	962	—	962	—	—	—	—	—	1	13	16	—	792	133	925	—	1887/88
2	24	45	—	947	—	947	—	—	—	—	—	1	13	16	—	843	143	986	—	1888/89
2	24	50	—	925	—	925	—	—	—	—	—	1	15	14	—	883	141	1.024	—	1889/90
2	24	48	—	935	—	935	—	—	—	—	—	1	15	14	—	850	139	989	—	1890/91
2	24	50	—	981	—	981	—	—	—	—	—	1	15	15	—	946	177	1.123	—	1891/92
2	24	43	—	1.033	—	1.033	1	8	7	4	300	1	15	15	—	989	135	1.124	—	1892/93
2	24	43	—	1.085	—	1.085	1	8	8	7	281	1	21	17	—	810	99	909	—	1893/94
2	24	44	—	1.104	—	1.104	1	6	6	6	177	1	21	18	—	818	84	902	—	1894/95
2	24	43	—	1.135	—	1.135	2	12	14	12	345	1	20	17	—	727	71	798	—	1895/96
2	24	45	—	1.123	—	1.123	2	12	14	10	378	1	19	17	—	641	50	691	—	1896/97
2	24	42	—	1.109	—	1.109	2	12	14	10	434	1	19	18	—	684	48	732	—	1897/98
2	24	48	—	1.094	—	1.094	2	12	15	12	467	1	20	16	—	605	55	660	—	1898/99
2	24	49	—	1.063	—	1.063	2	13	14	11	482	1	19	16	—	527	44	571	—	1899/00
2	24	46	—	1.077	—	1.077	2	14	19	11	500	1	19	15	—	575	49	624	—	1900/01
2	24	52	—	1.124	—	1.124	2	14	19	14	504	1	19	16	—	472	49	521	—	1901/02
2	24	49	—	1.088	—	1.088	2	14	18	14	478	1	19	20	—	452	39	491	—	1902/03
2	24	49	—	1.113	—	1.113	2	15	21	16	507	1	21	22	2	471	44	515	—	1903/04
2	24	46	—	1.050	—	1.050	2	16	18	15	543	1	21	28	1	495	69	564	—	1904/05
2	24	50	—	1.054	—	1.054	3	16	15	17	550	1	23	31	1	487	70	557	—	1905/06
2	24	45	—	1.020	—	1.020	3	16	17	22	593	1	29	29	4	548	139	687	—	1906/07
2	24	41	—	1.006	—	1.006	3	20	12	15	624	1	29	30	4	522	137	659	—	1907/08
2	24	44	—	984	—	984	3	16	18	23	661	1	30	37	1	523	111	634	—	1908/09
2	24	49	—	1.032	—	1.032	3	16	18	23	729	1	36	43	4	608	229	837	—	1909/10
2	24	50	—	1.072	—	1.072	3	16	18	23	821	1	35	51	4	744	217	961	—	1910/11
2	24	55	—	1.124	1	1.125	3	27	17	27	878	1	37	58	6	836	228	1.064	—	1911/12
2	24	41	—	1.223	—	1.223	2	26	19	31	1.016	1	39	52	6	958	294	1.252	—	1912/13
2	24	59	—	1.273	—	1.273	2	27	26	12	1.083	1	38	44	6	900	300	1.200	—	1913/14
2	24	58	—	1.300	—	1.300	2	28	18	27	1.100	1	37	55	6	783	274	1.057	—	1914/15
2	25	54	—	1.307	1	1.308	2	29	18	31	1.158	1	40	52	6	286	209	495	—	1915/16
2	26	52	—	1.388	1	1.389	2	32	19	34	1.310	1	36	68	13	388	281	669	—	1916/17
2	27	56	—	1.422	2	1.424	3	38	22	59	1.436	1	42	62	5	425	363	788	—	1917/18
2	32	50	—	1.512	8	1.520	4	47	19	48	1.809	1	31	58	13	267	211	478	—	1918/19
2	32	73	—	1.482	1	1.483	4	53	24	48	1.981	1	43	53	11	468	213	681	—	1919/20
2	31	60	—	1.376	—	1.376	4	56	32	75	1.995	1	44	54	8	499	259	758	—	1920/21
2	30	53	—	1.395	1	1.396	4	56	40	89	1.927	1	47	62	8	749	314	1.063	—	1921/22
2	29	56	—	1.451	3	1.454	4	54	35	76	1.829	1	48	50	14	686	499	1.185	—	1922/23

Iskolaév Schuljahr	Felső kereskedelmi iskolák ^{a)} Höhere Handelsschulen ^{b)}						Női ipariiskola és tanfolyamok Gewerbeschule und Lehr- kurse für Frauen				Női keresk. tanfolyamok Handelskurse für Frauen				Gyakorlati női tantf. Praktische Lehrkurse für Frauen					
	Iskolák száma Anzahl der Schulen	Osztályok száma Classen	Tanerők Lehrkräfte		Tanulók Schüler		Iskolák száma Anzahl der Schulen	Osztályok száma Classen	Tanerők Lehrkräfte		Iskolák száma Anzahl der Schulen	Osztályok száma Classen	Tanerők Lehrkräfte		Tanulók Schülerinnen	Iskolák száma Anzahl der Schulen	Osztályok száma Classen	Tanerők Lehrkräfte		Tanulók Schülerinnen
			Férfi Männer	Nő Frauen	Férfi Knaben	Leány Mädchen			Együtt Zusammen	Férfi Männer			Nő Frauen	Férfi Männer				Nő Frauen	Férfi Männer	
1873/74	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1874/75	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1875/76	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1876/77	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1877/78	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1878/79	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1879/80	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1880/81	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1881/82	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1882/83	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1883/84	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1884/85	2	4	15	—	162	—	162	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1885/86	2	7	25	—	269	—	269	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1886/87	2	8	28	—	363	—	363	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1887/88	3	8	40	—	368	—	368	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1888/89	3	10	50	—	413	—	413	—	—	—	1	1	2	2	37	—	—	—	—	—
1889/90	3	12	45	—	472	—	472	—	—	—	1	1	2	2	42	—	—	—	—	—
1890/91	3	13	43	—	513	—	513	—	—	—	1	1	2	2	39	—	—	—	—	—
1891/92	3	14	44	—	556	—	556	—	—	—	1	2	5	3	80	—	—	—	—	—
1892/93	3	15	42	—	616	—	616	—	—	—	4	5	20	5	226	—	—	—	—	—
1893/94	3	17	41	—	702	—	702	—	—	—	4	5	22	8	193	—	—	—	—	—
1894/95	3	20	40	—	819	—	819	1	1	4	4	27	4	5	246	—	—	—	—	—
1895/96	3	21	40	—	810	—	810	1	2	4	5	39	5	6	304	—	—	—	—	—
1896/97	3	21	42	—	760	—	760	1	2	4	5	30	5	7	330	—	—	—	—	—
1897/98	3	21	40	—	773	—	773	1	2	5	5	37	5	7	358	—	—	—	—	—
1898/99	3	21	40	—	831	—	831	1	2	6	6	41	5	8	378	—	—	—	—	—
1899/00	3	21	39	—	855	—	855	1	2	6	6	40	5	7	360	—	—	—	—	—
1900/01	3	21	42	—	907	—	907	1	2	6	6	45	5	8	350	—	—	—	—	—
1901/02	3	22	40	—	910	—	910	1	2	6	5	49	5	8	367	—	—	—	—	—
1902/03	3	24	44	—	940	—	940	1	2	5	6	59	5	8	423	—	—	—	—	8
1903/04	3	25	48	—	946	—	946	1	2	4	6	55	6	11	461	—	—	—	—	14
1904/05	3	26	54	—	994	—	994	1	2	2	7	55	7	13	538	—	—	—	—	7
1905/06	3	27	51	—	1.027	—	1.027	1	2	2	7	40	7	13	619	—	—	—	—	142
1906/07	3	27	54	—	1.099	—	1.099	1	2	3	7	40	7	17	672	—	—	—	—	165
1907/08	3	30	53	—	1.157	—	1.157	1	2	—	45	7	16	67	20	782	—	—	—	277
1908/09	4	31	68	—	1.253	—	1.253	4	10	5	23	312	7	18	669	—	—	—	—	—
1909/10	4	34	83	—	1.301	—	1.301	4	13	6	35	331	12	26	743	—	—	—	—	—
1910/11	3	27	64	—	1.380	—	1.380	4	16	5	37	306	17	25	974	—	—	—	—	—
1911/12	5	42	112	7	1.531	101	1.632	5	20	7	46	358	11	23	586	—	—	—	—	—
1912/13	5	49	118	11	1.625	196	1.821	6	23	6	54	396	14	27	738	—	—	—	—	—
1913/14	5	57	146	11	1.813	336	2.149	6	18	6	54	440	16	30	786	—	—	—	—	—
1914/15	5	47	96	11	1.941	395	2.336	5	17	6	40	210	16	26	586	—	—	—	—	—
1915/16	5	70	151	24	2.045	522	2.567	6	24	6	67	323	17	34	852	—	—	—	—	—
1916/17	8	85	166	50	2.203	759	2.962	5	21	4	66	246	22	38	944	—	—	—	—	—
1917/18	9	96	196	64	2.385	910	3.295	6	22	4	71	305	23	42	974	—	—	—	—	—
1918/19	10	104	183	56	2.553	1.053	3.606	5	20	2	65	221	24	42	965	—	—	—	—	—
1919/20	10	109	144	75	2.498	1.009	3.507	5	21	3	61	361	21	26	635	—	—	—	—	—
1920/21	10	103	168	63	2.233	899	3.132	7	38	4	78	734	15	15	378	—	—	—	—	—
1921/22	11	92	144	73	2.042	995	3.037	6	42	5	77	974	3	15	21	34	361	—	—	—
1922/23	11	89	136	78	1.968	1.119	3.087	7	45	4	78	911	6	17	18	50	462	—	—	—

¹⁾ A kisdédvők adataival együtt. — ²⁾ Hitoktatók nélkül. A többféle iskolában működő tantervezet mindegyik iskolánál, tehát többszörösen van számítva; ez okból az itt közölt összegek a valóságos létszámnál magasabbak. — ³⁾ A többféle iskola céljaira szolgáló tantervek többszörösen vannak számítva, tehát ezen végösszegek a valóságnál magasabbak. — ⁴⁾ Az iparostanonciskolák adataiban foglaltatnak. ⁵⁾ 1921/22. és 1922/23. években a *Kereskedelmi szaktanfolyam középiskolát végzetek részére* beszámításával.

Tabelle Nr. 121. (Schluss.)

Összes községi iskolák ¹⁾ Sämtliche Communal Schulen ¹⁾					Tantermek száma — Anzahl der Lehrsäle in den																	Tanév Schuljahr	
Iskolák száma Anzahl der Schulen	Osztályok száma Classen	Tanerők ²⁾ Lehrkräfte ²⁾				Tanulók Schüler			elemi Elementar-	gazdasági és háztartási Wirtschafts- u. Haushaltungs-	iparostanon- Knaben-Gew.-Lehrings-	iparostanon- Mädchen-Gew.-Lehr- -	kereskedőtanonc- Handelslehrlings-	polgári fiú- Knaben-Bürger-	polgári leány- Mädchen-Bürger-	főreál- Real-	felső leány- és leánygimn. Höhere Mädchen-	iparral- Gewerbezeichnen-	felső kereskedelmi Höhere Handels-	egyéb női isk. és tanf. Sonst. Frauen-Schulen	Összesen ³⁾ Zusammen ³⁾		
		Férfi Männer	Nő Frauen	Együtt Zusammen	Füú Knaben	Leány Mädchen	Együtt Zusammen	iskolákban, ill. tanfolyamokban — Schulen, bez. Lehrkursen															
82	385	215	85	300	10.744	6.675	17.419	220	—	—	—	—	—	10	9	17	—	—	—	—	256	1873/74	
87	463	241	116	357	12.009	7.805	19.814	250	—	—	—	—	—	12	13	17	—	—	—	—	292	1874/75	
88	499	269	128	397	12.475	8.452	20.927	270	—	—	—	—	—	15	19	20	—	—	—	—	324	1875/76	
91	525	284	149	433	12.922	9.157	22.079	295	—	—	—	—	—	18	21	20	—	—	—	—	354	1876/77	
79	537	298	161	459	13.309	9.931	23.240	304	—	—	—	—	—	22	22	21	—	—	—	—	369	1877/78	
80	545	307	167	474	13.967	10.413	24.380	320	—	—	—	—	—	22	26	21	—	—	—	—	389	1878/79	
87	598	341	172	513	15.618	10.824	26.442	353	—	—	—	—	—	22	26	22	—	13	—	—	436	1879/80	
89	614	356	183	539	15.225	11.414	26.649	383	—	—	—	—	—	22	28	21	—	13	—	—	467	1880/81	
100	606	433	192	625	15.438	11.897	27.335	407	—	—	—	—	—	27	35	21	—	13	—	—	503	1881/82	
100	633	401	197	598	17.437	12.262	29.699	407	—	—	—	—	—	27	36	21	—	13	—	—	504	1882/83	
100	654	410	215	625	17.876	12.974	30.850	423	—	—	—	—	—	26	38	21	—	13	—	—	521	1883/84	
103	675	446	241	687	19.025	13.668	32.693	423	—	—	—	—	—	25	42	22	—	13	4	—	529	1884/85	
108	707	477	242	719	20.131	14.010	34.141	433	—	Adatok hiányoznak Angaben fehlen	—	—	—	24	47	22	—	13	7	—	546	1885/86	
90	758	654	257	911	23.130	14.340	37.470	438	—	93	—	—	—	25	47	24	—	13	8	—	648	1886/87	
99	786	697	260	957	23.951	15.007	38.958	478	—	110	—	10	—	27	46	24	—	13	8	—	716	1887/88	
97	715	732	273	1.005	24.962	15.420	40.382	488	—	119	—	—	—	11	27	51	24	—	13	10	1	744	1888/89
96	866	752	295	1.047	26.151	16.214	42.365	490	—	126	—	—	—	11	30	54	24	—	15	12	1	763	1889/90
97	906	779	312	1.091	27.348	17.377	44.725	500	—	135	—	—	—	11	34	64	24	—	15	13	1	797	1890/91
105	1.002	831	339	1.170	28.922	18.196	47.118	508	—	155	—	—	—	13	38	70	24	—	15	14	1	838	1891/92
101	1.029	868	352	1.220	30.368	19.178	49.546	522	—	160	—	—	—	13	48	70	24	8	15	15	5	880	1892/93
105	1.061	912	391	1.303	31.708	20.090	51.798	530	—	162	—	—	—	14	56	75	24	8	21	17	5	912	1893/94
124	1.128	989	476	1.465	33.495	21.552	55.047	560	—	182	—	—	—	17	58	85	24	8	21	20	6	981	1894/95
129	1.150	1.037	500	1.537	34.802	22.838	57.640	630	—	168	—	—	—	17	60	85	24	16	20	21	8	1.049	1895/96
137	1.231	1.075	530	1.605	36.535	24.320	60.855	689	—	197	—	—	—	19	67	88	24	16	19	21	9	1.149	1896/97
148	1.239	1.105	600	1.705	39.202	26.315	65.517	775	2	227	—	—	—	19	69	92	24	16	20	21	9	1.274	1897/98
158	1.442	1.154	650	1.804	41.119	28.292	69.411	832	6	249	—	—	—	19	73	96	24	16	22	21	10	1.368	1398/99
167	1.539	1.190	691	1.881	43.440	30.488	73.928	849	6	261	—	—	—	22	73	109	24	17	22	23	10	1.416	1899/00
182	1.627	1.256	760	2.016	45.189	32.239	77.428	920	5	266	—	—	—	19	84	123	24	16	22	22	10	1.511	1900/01
193	1.731	1.315	786	2.101	46.743	34.192	80.935	946	13	262	—	—	—	16	100	125	24	16	19	23	11	1.555	1901/02
217	1.873	1.426	837	2.263	47.841	35.176	83.017	1.007	75	357	—	—	—	16	104	131	25	18	19	25	14	1.791	1902/03
240	1.933	1.509	1.010	2.519	50.260	37.441	87.701	989	72	411	—	—	—	23	107	134	24	17	22	26	18	1.843	1903/04
265	2.033	1.678	1.130	2.808	51.920	39.262	91.182	1.095	104	414	—	—	—	34	123	149	24	18	22	27	18	2.028	1904/05
273	2.139	1.761	1.240	3.007	53.139	40.658	93.797	1.140	99	443	—	—	—	42	131	159	24	22	28	22	22	2.132	1905/06
278	2.280	1.846	1.301	3.147	54.178	42.342	96.520	1.151	125	460	—	—	—	41	136	178	28	23	29	25	25	2.219	1906/07
299	2.311	1.199	1.147	2.346	54.648	42.986	97.634	1.172	140	431	—	—	—	34	122	150	24	30	27	31	26	2.187	1907/08
316	2.408	2.068	1.454	3.522	55.318	43.571	98.889	1.169	195	488	*)	—	—	28	161	198	29	23	27	34	29	2.381	1908/09
346	2.584	2.279	2.000	4.279	57.050	44.949	101.999	1.233	168	546	*)	—	—	29	166	215	29	21	27	36	34	2.504	1909/10
365	2.706	2.420	2.267	4.687	59.510	46.023	105.533	1.280	176	661	*)	—	—	26	184	224	29	26	27	28	44	2.705	1910/11
394	2.964	2.590	2.449	5.039	61.682	47.344	109.026	1.535	157	604	114	—	—	38	209	260	31	29	45	50	46	3.118	1911/12
396	3.216	2.704	2.666	5.370	61.921	48.122	110.043	1.568	183	557	95	—	—	44	196	225	28	26	49	60	61	3.092	1912/13
424	3.301	2.712	2.550	5.262	64.362	50.106	114.468	1.602	181	552	102	—	—	46	215	242	27	27	49	65	61	3.169	1913/14
427	2.926	2.022	2.294	4.316	58.990	48.646	107.636	1.572	183	372	113	—	—	47	215	266	26	27	49	67	61	2.998	1914/15
428	3.008	2.774	3.220	5.994	57.922	50.814	108.736	1.568	197	377	86	—	—	51	216	274	25	27	40	73	59	2.993	1915/16
440	3.133	2.751	3.451	6.202	57.662	50.921	108.583	1.544	167	421	89	—	—	40	228	286	26	31	49	96	64	3.041	1916/17
451	3.222	2.711	3.639	6.350	58.868	52.079	110.947	1.520	167	404	75	—	—	35	219	292	25	39	50	109	65	3.000	1917/18
449	3.279	2.337	3.509	5.607	60.716	55.150	115.866	1.524	165	381	73	—	—	40	223	317	31	56	49	112	70	3.041	1918/19
431	3.142	1.814	3.474	5.288	56.753	51.351	108.104	1.552	103	307	53	—	—	37	222	327	31	53	49	113	69	2.916	1919/20
435	3.288	1.857	3.440	5.297	58.133	50.037	108.170	1.501	101	342	57	—	—	41	233	335	31	57	44	119	61	2.932	1920/21
430	3.383	1.990	3.469	5.459	62.013	52.283	114.296	1.474	83	394	69	—	—	46	230	330	30	57	60	123	47	2.933	1921/22
459	3.476	2.045	3.556	5.601	62.427	50.606	113.093	1.561	63	421	78	—	—	44	241	338	29	55	60	117	56	3.063	1922/23

¹⁾ Die Angaben der Kinderbewahranstalten inbegriffen. — ²⁾ Ohne Katecheten. Das mehrfach verwendete Lehrpersonal ist bei jeder Schulkatégorie, daher mehrfach gezählt; die hier nachgewiesenen Summen sind daher grösser, als der effective Bestand der Lehrkräfte. —

³⁾ Die für verschiedene Schulgattungen verwendeten Lehrsäle sind bei jeder Schulgattung, daher mehrfach gezählt; die hier nachgewiesenen Hauptsummen sind daher grösser, als der effective Bestand der Lehrsäle. — ⁴⁾ Sind in den Zahlen der Gewerbelehrlingsschulen inbegriffen.

⁵⁾ In den Jahren 1921/22 und 1922/23 inclusive Handelskurs für absolvierte Mittelschüler.

122. A községi iskolák tanulói hitfelekezet és nemzetiség (anyanyelv) szerint. ¹⁾
 Die Schüler der Communalenschulen nach Confession und Nationalität (Muttersprache). ¹⁾

Iskolaév Schuljahr	A tanulók összes száma ²⁾ Gesamtzahl der Schüler ³⁾	Hitfelekezet szerint ²⁾ — Nach der Confession ³⁾									Nemzetiség szerint ²⁾ — Nach der Nationalität ³⁾						
		Mindössze — Insgesamt					Százalékokban — In %				Mindössze — Insgesamt			Százalékokban In %			
		Róm. kath. Röm. kath.	Ág. evang. Prot. A. C.	Református Reformierte	Izraelita Israeliten	Egyéb Sonstige	Róm. kath. Röm. kath.	Ág. evang. Prot. A. C.	Református Reformierte	Izraelita Israeliten	Magyar Ungarn	Német Deutsche	Tót Slowaken	Egyéb Sonstige	Magyar Ungarn	Német Deutsche	Tót Slowaken
a) Összes iskolák. — Sämtliche Schulen.																	
1873/74	17.419	13.518	435	664	2.865	56	77.1	2.5	3.8	16.3	9.846	5.705	170	174	56.2	32.7	1.0
1874/75	19.814	14.616	523	741	4.001	68	73.3	2.6	3.7	20.1	11.587	5.943	134	222	58.1	29.7	0.6
1875/76	20.927	14.977	516	765	4.709	71	71.2	2.5	3.6	22.4	12.903	5.552	106	176	61.3	26.4	0.5
1876/77	22.079	15.351	573	835	5.245	75	69.6	2.6	3.8	23.7	14.101	5.211	136	172	63.8	23.6	0.6
1877/78	23.240	16.094	624	911	5.720	93	68.7	2.7	3.9	24.4	15.005	5.326	127	136	64.0	22.7	0.5
1878/79	24.380	16.513	558	1.222	6.187	90	67.2	2.3	5.0	25.2	15.838	5.384	140	156	64.4	21.9	0.6
1879/80	26.442	16.945	765	1.168	6.439	122	66.6	3.1	4.6	25.3	16.754	5.193	163	196	65.8	20.4	0.6
1880/81	26.649	16.962	843	1.174	6.725	126	65.6	3.3	4.5	26.1	16.719	5.263	179	169	64.7	20.3	0.7
1881/82	27.335	17.823	896	1.059	6.975	136	66.3	3.3	3.9	25.9	18.114	4.754	169	133	67.3	17.7	0.7
1882/83	29.699	18.736	1.062	1.141	7.090	101	66.6	3.8	4.1	25.2	19.014	4.950	253	141	67.6	17.6	0.9
1883/84	30.850	19.681	1.038	1.165	7.471	110	66.8	3.5	4.0	25.4	20.021	5.141	256	149	68.6	17.5	0.9
1884/85	32.693	21.028	1.178	1.353	7.522	114	67.4	3.8	4.3	24.1	21.381	5.217	288	109	68.5	16.7	0.9
1885/86	34.141	21.791	1.241	1.572	8.008	135	66.6	3.8	4.8	24.4	22.744	4.866	342	143	69.4	14.9	1.0
1886/87	37.470	24.042	1.465	1.841	9.247	161	65.4	4.0	5.1	25.2	25.812	5.108	398	165	70.2	13.9	1.1
1887/88	38.958	25.691	1.644	2.013	9.693	321	65.3	4.2	5.3	24.5	27.983	5.076	425	304	71.1	12.9	1.1
1888/89	40.382	26.584	1.651	2.178	10.188	191	65.2	4.0	5.4	25.0	29.591	4.749	434	168	72.5	11.6	1.1
1889/90	42.365	27.581	1.687	2.310	10.587	200	65.1	4.4	5.5	25.0	31.598	4.473	361	181	74.6	10.6	0.9
1890/91	44.725	28.834	1.865	2.552	11.261	213	64.5	4.2	5.7	25.1	33.609	4.221	370	184	75.2	9.4	0.8
1891/92	47.118	29.575	2.077	2.849	12.388	229	62.7	4.4	6.4	26.2	36.816	3.880	333	192	78.1	8.3	0.8
1892/93	49.546	31.543	2.077	3.136	12.561	229	63.7	4.2	6.3	25.3	38.659	3.958	350	250	78.0	8.0	0.8
1893/94	51.663	32.939	2.236	3.322	12.928	238	63.8	4.3	6.4	25.0	40.673	3.733	362	195	78.8	7.2	0.7
1894/95	54.751	34.416	2.402	3.708	13.971	254	62.8	4.4	6.8	25.5	43.226	3.787	336	257	78.9	6.9	0.6
1895/96	57.640	35.471	2.613	3.902	14.901	285	62.0	4.6	6.8	26.1	51.937	3.374	437	268	90.8	5.9	0.8
1896/97	59.841	36.988	2.646	4.245	15.645	317	61.8	4.4	7.1	26.2	54.950	3.789	443	281	91.8	6.3	0.7
1897/98	63.691	39.210	2.902	4.366	16.871	342	61.5	4.6	6.9	26.5	58.904	3.525	534	294	92.5	5.5	0.9
1898/99	66.705	40.656	3.105	4.658	17.886	400	60.9	4.7	7.0	26.8	61.124	4.497	735	349	91.6	6.8	1.1
1899/00	69.893	42.421	3.183	4.975	18.923	391	60.7	4.6	7.2	27.0	63.351	5.374	737	431	90.6	7.7	1.0
1900/01	72.660	43.958	3.229	5.184	19.882	407	60.5	4.4	7.1	27.4	66.776	4.920	592	372	91.9	6.8	0.8
1901/02	75.185	45.315	3.381	5.434	20.644	411	60.3	4.5	7.3	27.4	69.824	4.494	540	327	92.8	6.0	0.8
1902/03	76.725	46.028	3.388	5.701	21.147	461	60.0	4.4	7.4	27.6	72.158	3.761	494	312	94.0	4.9	0.6
1903/04	80.505	48.548	3.623	6.066	21.756	512	60.3	4.5	7.5	27.0	76.096	3.568	526	315	94.5	4.4	0.7
1904/05	83.135	50.124	3.789	6.454	22.174	594	60.3	4.6	7.8	26.7	78.592	3.670	547	326	94.5	4.4	0.7
1905/06	85.663	51.469	3.968	6.756	22.826	644	60.0	4.7	7.9	26.6	81.082	3.633	553	395	94.6	4.2	0.7
1906/07	88.879	53.508	4.107	7.067	23.497	700	60.2	4.6	8.0	26.4	84.217	3.633	593	436	94.7	4.1	0.7
1907/08	89.795	53.994	4.092	7.388	23.559	762	60.1	4.6	8.2	26.2	85.246	3.466	653	430	94.9	3.9	0.7
1908/09	91.169	54.584	4.217	7.547	23.959	862	59.9	4.6	8.3	26.2	86.867	3.343	695	264	95.3	3.7	0.7
1909/10	94.031	56.283	4.368	7.923	24.468	989	59.8	4.7	8.4	26.0	89.316	3.454	675	586	95.0	3.7	0.7
1910/11	97.043	58.053	4.514	8.666	24.767	1.043	59.8	4.7	8.9	25.5	92.367	3.331	757	588	95.2	3.4	0.8
1911/12	99.555	59.868	4.550	8.797	25.164	1.176	60.1	4.6	8.8	25.3	94.481	3.469	831	774	94.9	3.5	0.8
1912/13	102.029	61.060	4.748	9.232	25.631	1.358	59.9	4.6	9.5	25.1	96.911	3.441	830	847	95.0	3.3	0.8
1913/14	105.599	63.172	4.932	9.640	26.272	1.583	59.8	4.6	9.1	24.9	100.306	3.535	834	924	95.0	3.4	0.7
1914/15	98.197	58.140	4.276	9.233	25.160	1.388	59.2	4.3	9.4	25.6	94.041	2.991	555	610	95.8	3.0	0.5
1915/16	98.023	57.717	4.323	9.299	25.148	1.536	58.9	4.4	9.4	25.7	94.147	2.864	436	576	96.0	2.9	0.4
1916/17	100.492	59.361	4.445	9.834	25.396	1.456	59.1	4.4	9.7	25.3	96.957	2.567	401	567	96.5	2.5	0.3
1917/18	102.122	61.230	4.586	10.099	24.673	1.534	60.0	4.4	9.8	24.1	98.729	2.499	341	553	96.7	2.4	0.4
1918/19	106.240	64.644	4.652	10.276	24.950	1.718	60.8	4.3	9.6	23.5	103.255	2.174	370	441	97.1	2.0	0.3
1919/20	98.550	60.677	4.288	9.892	22.190	1.503	61.5	4.3	10.0	22.5	96.432	1.618	243	257	97.8	1.6	0.2
1920/21	100.794	62.728	4.438	10.712	21.535	1.381	62.2	4.4	10.6	21.3	98.930	1.437	199	228	98.1	1.4	0.1
1921/22	106.094	66.939	4.672	11.721	21.079	1.683	63.1	4.4	11.0	19.9	104.339	1.342	181	232	98.3	1.2	0.1
1922/23	103.927	66.243	4.709	11.664	19.709	1.602	63.7	4.5	11.2	19.0	102.324	1.257	142	204	98.4	1.2	0.1

¹⁾ A kisedevők növéndékei nélkül.

²⁾ Az 1873/74—1888/89. években egyes iskolafajoknál csak az év elején beiratkozott tanulók vallása szerinti részletezése áll rendelkezésre; az arányszámok a részleteknek fényleg megfelelő összegekhez vannak viszonyítva.

³⁾ Az 1873/74—1897/98. években egyes iskolafajoknál hiányzanak a nemzetiségi adatok; az arányszámok itt a részleteknek fényleg megfelelő összegekhez vannak viszonyítva.

¹⁾ Ohne die Kinder der Kinderbewahranstalten.

²⁾ 1873/74—1888/89. konnten bei einzelnen Schulkategorien nur die am Anfang des Schuljahres eingeschriebenen Schüler nach der Confession specifiert werden; die Procente sind auf die den vorhandenen Angaben tatsächlich entsprechenden Summen berechnet.

³⁾ 1873/74—1897/98. fehlen bei einzelnen Schulkategorien die Angaben über die Nationalität der Schüler; die Procente sind auf die den vorhandenen Angaben tatsächlich entsprechenden Summen berechnet.

Iskolaév Schuljahr	A tanulók összes száma Gesamtzahl der Schüler	Hitfelekezet szerint — Nach der Confession										Nemzetiség szerint — Nach der Nationalität					
		Mindössze — Insgesamt					Százalékokban — In %					Mindössze — Insgesamt			Százalékokban In %		
		Róm. kath. Röm. kath.	Ág. evang. Prot. A. C.	Református Reformierte	Izraelita Israeliten	Egyéb Sonstige	Róm. kath. Röm. kath.	Ág. evang. Prot. A. C.	Református Reformierte	Izraelita Israeliten	Magyar Ungarn	Német Deutsche	Tót Slowaken	Egyéb Sonstige	Magyar Ungarn	Német Deutsche	Tót Slowaken
b) Elemi népiskolák. — Elementare Volksschulen.																	
1873/74	13.066	10.712	276	421	2.222	35	78.4	2.0	3.0	16.3	8.324	5.094	108	140	60.9	37.3	0.8
1874/75	15.245	11.284	317	501	3.098	45	74.0	2.0	3.3	20.4	9.883	5.137	73	152	64.8	33.7	0.5
1875/76	16.199	11.608	302	500	3.743	46	71.6	1.9	3.1	23.1	11.084	4.922	61	132	68.4	30.4	0.4
1876/77	16.874	11.846	373	581	4.025	49	70.2	2.2	3.4	23.9	12.247	4.394	95	138	72.5	26.0	0.6
1877/78	18.039	12.564	435	642	4.325	73	69.6	2.4	3.6	23.9	13.143	4.699	102	95	72.8	26.1	0.6
1878/79	19.032	13.057	369	905	4.639	62	68.6	1.9	4.8	24.4	13.996	4.814	104	118	73.6	25.2	0.6
1879/80	20.013	13.566	551	926	4.877	93	67.8	2.7	4.6	24.4	14.974	4.752	138	149	74.8	23.7	0.7
1880/81	21.028	14.213	664	963	5.096	92	67.5	3.2	4.6	24.3	15.712	5.015	154	147	74.7	23.8	0.7
1881/82	21.824	14.804	712	884	5.317	107	67.8	3.3	4.1	24.3	17.130	4.441	146	107	78.5	20.3	0.7
1882/83	22.931	15.702	837	935	5.387	70	68.5	3.6	4.1	23.5	18.011	4.616	199	105	78.5	20.1	0.9
1883/84	24.180	16.605	807	965	5.722	81	68.8	3.3	4.0	33.7	19.067	4.774	219	120	78.8	19.7	0.9
1884/85	25.237	17.463	905	1.118	5.675	76	69.2	3.6	4.4	22.5	20.074	4.856	213	94	79.6	19.2	0.8
1885/86	25.940	17.749	923	1.267	5.910	91	68.4	3.5	4.9	22.8	21.142	4.446	247	105	81.5	17.1	1.0
1886/87	26.467	17.969	972	1.283	6.147	96	67.9	3.7	4.9	23.2	21.608	4.482	287	90	81.6	16.9	1.1
1887/88	27.374	18.525	1.032	1.376	6.335	106	67.6	3.8	5.3	23.1	22.595	4.388	302	89	82.5	16.0	1.1
1888/89	28.368	19.157	1.050	1.499	6.564	98	67.5	3.7	5.4	23.1	23.835	4.137	308	88	84.0	14.6	1.1
1889/90	29.712	20.031	1.081	1.632	6.845	123	68.5	3.6	5.5	23.0	25.505	3.848	266	93	85.8	13.0	0.9
1890/91	31.159	20.752	1.268	1.778	7.230	131	66.6	4.1	5.7	23.2	27.172	3.629	265	93	87.2	11.6	0.9
1891/92	32.494	20.951	1.370	1.992	8.043	138	64.6	4.2	6.1	24.7	28.831	3.344	225	94	88.7	10.3	0.7
1892/93	33.922	22.291	1.292	2.178	8.027	134	65.7	3.8	6.4	23.7	30.254	3.334	228	106	89.2	9.8	0.7
1893/94	35.401	23.371	1.407	2.274	8.218	131	66.0	4.0	6.4	23.2	32.000	3.099	207	95	90.3	8.8	0.6
1894/95	37.735	24.603	1.527	2.544	8.925	136	65.3	4.0	6.7	23.6	34.296	3.102	200	137	90.9	8.2	0.5
1895/96	39.186	25.284	1.635	2.568	9.553	146	64.5	4.2	6.6	24.3	36.145	2.697	215	129	92.2	6.9	0.6
1896/97	41.517	26.455	1.802	2.817	10.264	179	63.8	4.3	6.8	24.7	38.192	2.934	240	151	92.0	7.1	0.6
1897/98	44.217	27.909	1.905	3.029	11.165	209	63.3	4.3	6.8	25.2	41.069	2.684	302	162	92.8	6.1	0.7
1898/99	46.520	29.156	2.072	3.178	11.882	232	62.7	4.5	6.8	25.5	42.423	3.456	438	203	91.2	7.4	0.9
1899/90	48.869	30.543	2.167	3.464	12.480	215	62.5	4.5	7.1	25.5	43.972	4.215	448	234	90.0	8.6	0.9
1900/01	51.164	31.799	2.283	3.654	13.203	225	62.1	4.5	7.1	25.9	46.704	3.881	386	193	91.2	7.6	0.8
1901/02	53.062	32.942	2.390	3.828	13.671	231	62.1	4.5	7.2	25.8	49.007	3.544	354	157	92.3	6.7	0.7
1902/03	54.384	33.613	2.356	4.047	14.111	257	61.8	4.3	7.4	26.0	50.949	2.946	343	146	93.7	5.4	0.6
1903/04	56.447	35.017	2.518	4.258	14.359	295	62.0	4.5	7.5	25.5	53.259	2.696	333	159	94.3	4.8	0.6
1904/05	56.883	35.186	2.517	4.524	14.320	336	61.9	4.4	7.9	25.2	53.773	2.630	335	145	94.5	4.6	0.6
1905/06	57.836	35.821	2.623	4.625	14.406	361	61.9	4.5	8.0	25.0	54.676	2.634	356	170	94.5	4.6	0.6
1906/07	58.401	36.265	2.635	4.724	14.385	392	62.1	4.5	8.1	24.6	55.315	2.551	338	197	94.7	4.4	0.6
1907/08	57.355	35.433	2.568	4.814	14.132	408	61.8	4.5	8.4	24.6	54.574	2.298	315	168	95.1	4.1	0.5
1908/09	56.973	35.154	2.571	4.784	14.029	435	61.7	4.5	8.4	24.6	54.310	2.173	294	196	95.3	3.8	0.5
1909/10	56.150	34.600	2.578	4.806	13.696	470	61.6	4.6	8.6	24.4	53.587	2.084	284	195	95.4	3.7	0.5
1910/11	56.312	34.691	2.530	5.026	13.610	455	61.6	4.5	8.9	24.2	53.966	1.893	305	148	95.8	3.4	0.6
1911/12	55.791	34.367	2.446	5.016	13.495	467	61.6	4.4	9.0	24.2	53.411	1.825	328	227	95.7	3.3	0.6
1912/13	55.846	34.251	2.473	5.213	13.406	503	61.3	4.4	9.3	24.1	53.439	1.816	343	248	95.7	3.3	0.6
1913/14	56.784	34.839	2.509	5.392	13.379	665	61.4	4.4	9.5	23.6	54.301	1.874	362	247	95.6	3.3	0.6
1914/15	54.807	33.430	2.253	5.448	13.042	634	60.9	4.1	9.9	23.8	52.674	1.679	275	179	96.1	3.0	0.5
1915/16	55.915	34.276	2.326	5.596	12.818	899	61.3	4.2	10.2	22.9	53.651	1.708	272	284	96.0	3.0	0.4
1916/17	57.290	35.445	2.449	5.852	12.717	827	61.9	4.3	10.2	22.2	55.121	1.590	261	318	96.2	2.8	0.4
1917/18	58.258	36.690	2.543	6.042	12.175	808	63.0	4.3	10.4	20.9	56.205	1.533	212	308	96.5	2.6	0.3
1918/19	60.073	38.465	2.550	5.922	12.156	980	64.0	4.3	9.9	20.2	58.262	1.337	223	251	97.0	2.2	0.4
1919/20	55.899	36.366	2.378	5.811	10.362	982	65.0	4.3	10.4	18.5	54.602	981	162	154	97.7	1.7	0.3
1920/21	56.064	36.897	2.407	6.361	9.595	804	65.8	4.2	11.3	17.1	55.074	760	128	102	98.2	1.3	0.2
1921/22	55.271	36.953	2.352	6.548	8.546	872	66.9	4.3	11.8	15.4	54.417	629	123	102	98.5	1.1	0.2
1922/23	50.323	33.917	2.131	6.073	7.394	808	67.4	4.2	12.1	14.7	49.612	526	87	98	98.6	1.0	0.1

Iskolaév (átlag) Schuljahr (Durchschnitt)	Hitfelekezet szerint — Nach der Confession										Nemzetiség szerint — Nach der Nationalität						
	Mindössze — Insgesamt					Százalékokban — In %					Mindössze — Insgesamt			Százalékokban In %			
	Róm. kath. Röm. kath.	Ág. evang. Prot. A. C.	Református Reformierte	Izraelita Israeliten	Egyéb Sonstige	Róm. kath. Röm. kath.	Ág. evang. Prot. A. C.	Református Reformierte	Izraelita Israeliten	Magyar Ungarn	Német Deutsche	Tót Slovaken	Egyéb Sonstige	Magyar Ungarn	Német Deutsche	Tót Slovaken	
c) Elemi népiskolák. — Elementare Volksschulen.																	
1873/74—1874/75	14.455	10.998	296	461	2.660	40	76.1	2.0	3.2	18.4	9.103	5.115	91	146	63.1	35.4	0.6
1875/76—1879/80	18.031	12.528	406	711	4.322	64	69.5	2.3	3.9	23.9	13.089	4.716	100	126	72.6	26.1	0.6
1880/81—1884/85	23.040	15.758	785	973	5.439	85	68.4	3.4	4.2	23.6	17.999	4.740	186	115	78.1	20.6	0.8
1885/86—1889/90	27.572	18.686	1.012	1.411	6.360	103	67.8	3.7	5.1	23.0	22.937	4.260	282	93	83.2	15.5	1.0
1890/91—1894/95	34.144	22.394	1.373	2.154	8.089	134	65.6	4.0	6.3	23.7	30.510	3.302	225	105	89.3	9.7	0.7
1895/96—1899/00	44.061	27.869	1.916	3.011	11.069	196	63.3	4.4	6.8	25.1	40.360	3.197	329	176	91.6	7.3	0.7
1900/01—1904/05	54.388	33.711	2.413	4.062	13.933	269	62.0	4.4	7.5	25.6	50.738	3.140	350	160	93.3	5.8	0.6
1905/06—1909/10	57.343	35.455	2.595	4.750	14.130	413	61.9	4.5	8.3	24.6	54.493	2.348	316	186	95.0	4.1	0.6
1910/11—1914/15	55.908	34.316	2.442	5.219	13.386	545	61.4	4.3	9.3	23.9	53.558	1.818	323	209	95.8	3.2	0.5
1915/16—1919/20	57.487	36.248	2.449	5.845	12.046	899	63.0	4.3	10.1	20.9	55.568	1.430	226	263	96.6	2.4	0.3
1920/21—1922/23	53.886	35.923	2.297	6.327	8.511	828	66.7	4.2	11.7	15.8	53.034	638	113	101	98.4	1.1	0.2
d) Felső népiskola. — Höhere Volksschule.																	
1903/04—1905/06	12	11	—	1	—	—	91.6	—	8.4	—	12	—	—	—	100.0	—	—
e) Ismétlőiskolák. — Wiederholungsschulen.																	
1873/74—1874/75	2.435	1.918	84	177	249	7	78.7	3.4	7.2	10.2	1.613	709	61	52	66.2	29.1	2.5
1875/76—1879/80	2.525	1.960	76	176	302	11	77.6	3.0	6.9	12.0	1.831	619	34	41	72.5	24.5	1.3
1880/81—1884/85	1.444	1.167	53	81	137	6	80.8	3.6	5.6	9.5	1.051	325	43	25	72.8	22.5	2.9
1885/86—1889/90	519	412	20	28	55	4	79.4	3.8	5.4	10.6	372	120	19	8	71.7	22.3	3.6
1890/91—1894/95	10	10	—	—	—	—	100.0	—	—	—	—	10	—	—	100.0	—	—
1895/96—1896/97	18	17	—	1	—	—	94.5	—	5.5	—	2	16	—	—	11.1	88.9	—
f) Gazdasági és háztartási népiskolák.¹⁾ — Wirtschaftliche und Haushaltungs-Volksschulen.¹⁾																	
1897/98—1899/00	95	85	4	6	—	—	89.5	4.2	6.3	—	64	31	—	—	67.4	32.6	—
1900/01—1904/05	963	754	40	97	71	1	78.3	4.1	10.0	7.4	801	149	9	4	83.2	15.5	0.9
1905/06—1909/10	3.213	2.362	111	267	461	12	73.5	3.4	8.3	14.4	2.907	270	27	9	90.5	8.4	0.8
1910/11—1914/15	3.187	2.436	142	276	311	22	76.5	4.4	8.6	9.7	2.943	200	29	15	92.3	6.3	0.9
1915/16—1919/20	2.731	2.075	130	259	238	29	76.0	4.7	9.5	8.7	2.584	118	16	13	94.6	4.3	0.5
1920/21—1922/23	1.739	1.309	77	153	179	21	75.3	4.4	8.8	10.3	1.696	38	3	2	97.5	2.1	0.1
g) Iparostanonciskolák.²⁾ — Gewerbelehrlingsschulen.²⁾																	
1886/87—1889/90	5.362	3.662	248	340	1.088	24	68.3	4.6	6.3	20.3	4.602	572	111	77	85.8	10.7	2.1
1890/91—1894/95	6.913	4.732	348	511	1.285	37	68.5	5.0	7.4	18.6	6.179	524	121	89	89.4	7.6	1.8
1895/96—1899/00	8.552	5.730	461	792	1.502	67	67.0	5.4	9.3	17.5	7.580	641	228	103	88.6	7.5	2.7
1900/01—1904/05	8.319	5.661	405	735	1.423	95	68.1	4.9	8.8	17.1	7.506	530	163	120	90.2	6.4	2.0
1905/06—1909/10	11.132	7.485	558	1.060	1.821	208	67.3	5.0	9.4	16.4	10.256	478	248	150	92.1	4.3	2.2
1910/11—1914/15	15.804	10.604	786	1.687	2.265	462	67.1	4.9	10.7	14.3	14.332	712	353	407	90.7	4.5	2.2
1915/16—1919/20	9.518	6.471	454	1.022	1.353	218	68.0	4.7	10.7	14.2	9.083	241	75	119	95.4	2.5	0.7
1920/21—1922/23	16.268	10.620	764	1.746	2.916	222	65.3	4.7	10.7	17.9	15.943	252	32	41	98.0	1.5	0.1
h) Kereskedőtanonciskolák. — Handelslehrlingsschulen.																	
1886/87—1889/90	259	99	12	11	134	3	38.2	4.6	4.3	51.7	.	.	.	.	.	.	.
1890/91—1894/95	482	165	18	20	276	3	34.2	3.7	4.2	57.3	.	.	.	.	.	.	.
1895/96—1899/00	755	226	24	42	458	5	29.9	3.2	5.6	60.6	729	19	3	4	96.6	2.5	0.4
1900/01—1904/05	1.062	304	28	55	669	6	28.6	2.6	5.2	63.0	1.036	18	3	5	97.5	1.7	0.3
1905/06—1909/10	1.047	303	43	52	639	10	28.9	4.1	5.0	61.0	1.020	19	2	6	97.4	1.8	0.2
1910/11—1914/15	1.178	375	37	74	667	25	31.8	3.1	6.3	56.6	1.132	28	3	15	96.1	2.3	0.2
1915/16—1919/20	867	342	33	56	419	17	39.4	3.8	6.4	48.3	839	19	5	4	96.7	2.1	0.5
1920/21—1922/23	1.303	603	59	100	525	16	46.1	4.5	7.6	40.3	1.279	20	2	2	98.1	1.5	0.1

¹⁾ 1909/10. évtől kezdve az önálló gazdasági iskolával együtt.

²⁾ Fiú-, leány- és kisegítőiparostanonciskolák együtt.

¹⁾ Vom Jahre 1909/10 an die Selbständige wirtschaftliche Volksschule inbegriffen.

²⁾ Knaben-, Mädchen- und Aushilfsschulen zusammen.

Tabelle Nr. 122. (Fortsetzung.)

Iskolaév (átlag) Schuljahr(Durchschnitt)	A tanuló összes száma Gesamtzahl der Schüler	Hitfelekezet szerint — Nach der Confession										Nemzetiség szerint — Nach der Nationalität					
		Mindössze — Insgesamt					Százalékokban — In %					Mindössze — Insgesamt			Százalékokban In %		
		Róm. kath. Róm. kath.	Ág. evang. Prot. A. C.	Református Reformierte	Izraelita Israeliten	Egyéb Sonstige	Róm. kath. Róm. kath.	Ág. evang. Prot. A. C.	Református Reformierte	Izraelita Israeliten	Magyar Ungarn	Német Deutsche	Tót Slovaken	Egyéb Sonstige	Magyar Ungarn	Német Deutsche	Tót Slovaken
i) Polgári iskolák. — Bürgerschulen.																	
1873/74—1874/75	691	456	26	19	187	3	66.1	3.8	2.7	27.1	.	.	.	.	.	.	
1875/76—1879/80	1.830	948	76	50	748	8	51.8	4.2	2.7	40.9	.	.	.	.	.	.	
1880/81—1884/85	2.944	1.479	127	97	1.222	19	50.3	4.3	3.3	41.5	.	.	.	.	.	.	
1885/86—1889/90	3.840	1.994	182	168	1.470	26	51.9	4.7	4.4	38.3	.	.	.	.	.	.	
1890/91—1894/95	5.021	2.525	221	256	1.992	27	50.3	4.4	5.1	39.7	.	.	.	.	.	.	
1895/96—1899/900	6.610	3.260	285	387	2.628	50	49.3	4.3	5.8	39.8	6.462	118	8	22	97.8	1.8 0.1	
1900/01—1904/05	9.309	4.601	399	618	3.620	71	49.4	4.3	6.6	38.9	9.117	160	7	25	97.9	1.7 0.1	
1905/06—1909/10	12.630	6.244	582	932	4.782	90	49.4	4.6	7.4	37.9	12.287	273	26	44	97.3	2.2 0.2	
1910/11—1914/15	17.831	9.293	825	1.452	6.091	170	51.8	4.6	8.1	34.2	17.316	425	35	55	97.1	2.3 0.1	
1915/16—1919/20	21.976	11.872	965	2.127	6.755	257	54.0	4.3	9.6	30.7	21.528	375	26	47	98.0	1.7 0.1	
1920/21—1922/23	21.591	12.365	931	2.236	5.720	339	57.3	4.3	10.3	26.5	21.243	279	21	48	98.4	1.2 —	
k) Főreálisiskolák. — Oberrealschulen.																	
1873/74—1874/75	1.161	695	72	46	336	12	59.9	6.2	4.0	28.9	1.141	14	3	3	98.3	1.2 0.3	
1875/76—1879/80	929	540	49	43	290	7	58.1	5.3	4.6	31.2	.	.	.	.	.	.	
1880/81—1884/85	841	429	38	27	340	7	51.0	4.5	3.2	40.4	.	.	.	.	.	.	
1885/86—1889/90	964	508	49	36	363	8	52.7	5.1	3.8	37.6	.	.	.	.	.	.	
1890/91—1894/95	1.027	566	54	43	355	9	55.1	5.3	4.2	34.6	959	54	3	11	93.1	5.5 0.3	
1895/96—1899/900	1.105	587	58	48	401	11	53.1	5.3	4.3	36.3	1.035	55	5	10	93.7	5.0 0.5	
1900/01—1904/05	1.090	552	61	55	411	11	50.6	5.6	5.1	37.7	1.038	43	3	6	95.2	4.0 0.3	
1905/06—1909/10	1.019	496	63	53	392	15	48.7	6.2	5.2	38.5	985	28	—	6	96.7	2.7 —	
1910/11—1914/15	1.198	539	65	59	522	13	45.0	5.4	4.9	43.6	1.161	32	1	4	96.9	2.6 —	
1915/16—1919/20	1.425	594	67	88	652	24	41.7	4.7	6.2	45.7	1.384	34	1	6	97.1	2.3 —	
1920/21—1922/23	1.408	690	63	121	511	23	49.0	4.4	8.6	36.3	1.387	20	—	1	98.5	1.4 —	
l) Felsőbb leányiskolák és leánygimnáziumok. — Höhere Mädchenschulen und Mädchengymnasien.																	
1890/91—1894/95	252	192	21	16	19	4	76.2	8.3	6.4	7.5	.	.	.	.	.	.	
1895/96—1899/900	421	285	21	29	83	3	67.7	5.0	6.9	19.7	412	7	—	2	97.7	1.9 —	
1900/01—1904/05	506	297	24	37	138	10	58.7	4.7	7.3	27.3	501	4	—	1	99.0	0.8 —	
1905/06—1909/10	631	297	37	46	242	9	47.1	5.9	7.3	38.3	623	6	—	2	98.7	1.0 —	
1910/11—1914/15	970	434	71	63	369	15	44.3	7.2	6.4	40.4	959	16	—	4	98.0	1.6 —	
1915/16—1919/20	1.538	595	81	94	752	16	38.7	5.2	6.1	48.9	1.511	21	—	6	98.2	1.3 —	
1920/21—1922/23	1.917	871	95	149	782	20	45.4	4.9	7.7	40.8	1.893	20	—	4	98.8	1.0 —	
m) Iparrajziskola. — Gewerbezeichenschule.																	
1885/86—1889/90	978	595	78	75	173	57	60.8	8.0	7.7	17.7	901	26	1	50	92.1	2.7 0.1	
1890/91—1894/95	1.009	651	75	94	173	16	64.5	7.4	9.3	17.1	966	31	1	11	95.7	3.1 0.1	
1895/96—1899/900	690	451	62	61	107	9	65.4	9.0	8.8	15.5	651	27	3	9	94.4	3.9 0.4	
1900/01—1904/05	543	360	43	40	93	7	66.3	7.9	7.4	17.1	516	20	2	5	95.0	3.7 0.4	
1905/06—1909/10	675	444	52	63	99	17	65.8	7.7	9.3	14.7	627	30	7	11	92.9	4.5 1.0	
1910/11—1914/15	1.107	707	74	111	182	33	63.9	6.7	10.0	16.4	1.018	54	11	24	92.0	4.8 0.9	
1915/16—1919/20	622	379	39	56	135	13	60.9	6.2	9.0	21.7	608	11	—	3	97.7	1.7 —	
1920/21—1922/23	1.002	687	70	105	117	23	68.6	7.0	10.5	11.7	986	13	—	3	98.4	1.3 —	

Iskolaeév (átlag) Schuljahr (Durchschnitt)	A tanulók összes száma Gesamtzahl der Schüler	Hitfelekezet szerint — Nach der Confession										Nemzetiség szerint — Nach der Nationalität					
		Mindössze — Insgesamt					Százalékokban In %					Mindössze — Insgesamt			Százalékokban In %		
		Róm. kath. Röm. kath.	Ág. evang. Prot. A. C.	Református Reformierte	Izraelita Israeliten	Egyéb Sonstige	Róm. kath. Röm. kath.	Ág. evang. Prot. A. C.	Református Reformierte	Izraelita Israeliten	Magyar Ungarn	Német Deutsche	Tót Slovaken	Egyéb Sonstige	Magyar Ungarn	Német Deutsche	Tót Slovaken
n) Felső kereskedelmi iskolák. — Höhere Handelsschulen.																	
1880/81—1884/85	162	63	5	4	86	4	38.9	3.1	2.5	53.1							
1885/86—1889/90	409	165	19	12	208	5	40.4	4.7	2.9	50.8							
1890/91—1894/95	641	240	21	21	355	4	37.4	3.3	3.3	55.4							
1895/96—1899/900	806	315	35	36	415	5	39.1	4.3	4.5	51.5	779	22	1	4	96.7	2.6 0.1	
1900/01—1904/05	939	325	38	46	526	4	34.6	4.1	4.9	56.0	921	14	2	2	98.1	1.5 0.2	
1905/06—1909/10	1.167	390	51	45	671	10	33.4	4.4	3.9	57.5	1.138	20	3	6	97.5	1.7 0.3	
1910/11—1914/15	1.865	646	85	86	1.035	13	34.6	4.5	4.6	55.5	1.810	45	5	5	97.1	2.4 0.2	
1915/16—1919/20	3.187	1.250	152	183	1.563	39	39.2	4.7	5.7	49.1	3.112	58	5	12	97.6	1.8 0.1	
1920/21—1922/23	3.016	1.479	163	275	1.055	44	49.0	5.4	9.1	35.0	2.963	42	1	10	98.2	1.3 —	
o) Női ipariskolák és tanfolyamok. — Gewerbeschulen für Frauen und Kurse.																	
1895/96—1899/900	37	22	1	2	12	—	59.5	2.7	5.4	32.4	35	2	—	—	94.6	5.4 —	
1900/01—1904/05	58	33	4	3	18	—	56.9	6.9	5.2	31.0	57	1	—	—	98.3	1.7 —	
1905/06—1909/10	270	141	15	27	86	1	52.2	5.5	10.0	31.8	264	6	—	—	97.8	2.2 —	
1910/11—1914/15	342	203	21	32	83	3	59.4	6.1	9.3	24.3	334	6	1	1	97.7	1.7 0.2	
1915/16—1919/20	291	187	19	36	46	3	64.1	6.5	12.3	15.8	278	11	1	1	95.4	3.7 0.3	
1920/21—1922/23	873	623	46	94	97	13	71.4	5.2	10.8	11.1	851	14	1	7	97.5	1.6 0.1	
p) Női kereskedelmi tanfolyamok. — Handelskurse für Mädchen.																	
1888/89—1889/90	39	16	3	1	19	—	41.0	7.7	2.6	48.7	36	3	—	—	92.3	7.7 —	
1890/91—1894/95	157	59	9	5	83	1	37.6	5.7	3.1	53.0	153	3	—	—	97.4	1.9 —	
1895/96—1899/900	357	145	23	17	171	1	40.6	6.4	4.7	47.9	351	6	—	—	98.3	1.6 —	
1900/01—1904/05	457	193	27	18	218	1	42.2	5.9	3.9	47.7	452	4	—	—	98.9	0.8 —	
1905/06—1909/10	775	353	41	38	337	6	45.5	5.3	4.9	43.5	741	28	2	4	95.6	3.6 0.2	
1910/11—1914/15	1.085	507	53	54	462	9	46.7	4.8	4.9	42.6	1.058	20	1	6	97.5	1.8 0.0	
1915/16—1919/20	1.411	696	66	113	505	31	49.3	4.6	8.0	35.5	1.380	26	2	3	97.8	1.8 0.1	
1920/21—1922/23	462	243	22	43	151	3	52.6	4.7	9.3	32.7	457	5	—	—	98.9	1.0 —	
q) Kereskedelmi szaktanfolyam középiskolát végzettek számára. Handelskurse für absolvierte Mittelschüler.																	
1920/21—1922/23	103	62	18	18	3	2	60.2	17.5	17.5	2.9	102	1	—	—	99.0	1.0 —	
r) Gyakorlati női iskola és tanfolyam. — Praktische Schulen und Kurse für Frauen.																	
1920/21—1922/23	70	48	6	5	9	2	68.6	8.6	7.1	12.8	69	—	—	—	98.6	— —	
s) Összes iskolák.) — Sämtliche Schulen.)																	
1873/74—1874/75	18.616	14.067	479	702	3.433	62	75.0	2.5	3.7	18.3	10.716	5.824	152	198	63.5	34.5 1.0	
1875/76—1879/80	23.414	15.976	607	980	5.660	90	68.5	2.6	4.2	24.3	14.920	5.333	134	167	72.6	25.9 0.6	
1880/81—1884/85	29.445	18.846	1.003	1.178	7.157	117	66.6	3.5	4.1	25.3	19.049	5.065	229	140	77.8	20.7 0.9	
1885/86—1889/90	38.663	25.138	1.537	1.983	9.544	202	65.5	4.0	5.1	24.9	27.546	4.854	392	192	83.5	14.7 1.1	
1890/91—1894/95	49.560	31.462	2.131	3.113	12.622	232	63.5	4.3	6.3	25.5	38.596	3.916	350	216	89.6	9.1 0.8	
1895/96—1899/900	63.460	38.949	2.890	4.429	16.845	347	61.4	4.5	7.0	26.5	58.053	4.112	575	325	92.1	6.5 0.9	
1900/01—1904/05	77.642	46.795	3.482	5.768	21.120	477	60.3	4.4	7.4	27.2	72.689	4.083	540	330	93.6	5.3 0.5	
1905/06—1909/10	89.907	53.968	4.150	7.336	23.662	791	60.0	4.6	8.2	26.3	85.345	3.506	634	422	94.9	3.9 0.7	
1910/11—1914/15	100.484	60.058	4.605	9.113	25.399	1.309	59.8	4.5	9.0	25.3	95.621	3.353	761	749	95.2	3.3 0.7	
1915/16—1919/20	101.085	60.726	4.459	9.880	24.471	1.540	60.1	4.4	9.8	24.2	97.904	2.344	358	479	96.9	2.3 0.3	
1920/21—1922/23	103.605	65.303	4.606	11.366	20.774	1.556	63.0	4.4	11.0	20.0	101.865	1.345	174	221	98.3	1.3 0.1	

) 1873/74—1897/1898. évekről egyes kisebb iskolafajloknál a hitfelekezet és nemzetiség adatai nem állanak rendelkezésre; az arányszámok ez esetben a részleteknek tényleg megfelelő összegekhez vannak viszonyítva.

) Aus den Jahren 1873/74—1897/98 stehen die Angaben über Confession und Nationalität bei einzelnen kleineren Schulgattungen nicht zur Verfügung; die Procente sind in diesen Fällen auf die den vorhandenen Angaben tatsächlich entsprechenden Summen berechnet.

123. A községi iskolák tanulói szülőhelyük és szülei lakóhelye szerint. (Évi átlagokban.)¹⁾ — Die Schüler der Communschulen nach ihrem Geburtsort und nach dem Wohnort der Eltern. (In Jahresdurchschnitten.)¹⁾

Iskolaév (átlag) Schuljahr (Durchschnitt)	A tanulók száma Anzahl der Schüler	A tanulók szülőhelye Geburtsort der Schüler								A szülő (vagy gyám) lakóhelye Wohnort der Eltern (oder Vormünder)										
		Budapest	Egyéb Magyar- ország Sonsztig Ungarn	Külföld Ausland		Százalékokban In %		Budapest	Magyarország Ungarn	Külföld Ausland	Budapest	Szomsz. közs. Nachbargem.			Százalékokban In %					
				Ausztria	Österreich	Egyéb	Sonsztige					a jobbparton am rech. Ufer	a balparton am linken Ufer	Sonszt.	Pest vármegye	Pester Comitát	Egyéb Magyar- ország Sonsztig Ungarn	Budapest	Szomsz. közs. Nachbargem.	Pest várm. Pester Com.
a) Elemi népiskolák. — Elementarschulen.																				
1898/99—1899/00	47.694	35.272	11.014	1.103	305	74,0	23,1	2,9	46.563	38	48	159	210	587	99	97,7	0,5	0,4	1,2	0,2
1900/01—1904/05	54.388	40.905	12.168	1.029	286	75,2	22,4	2,4	53.511	74	33	163	158	380	69	98,5	0,5	0,2	0,7	0,1
1905/06—1909/10	57.343	44.308	11.945	797	293	77,2	20,8	2,0	66.450	12	42	195	209	277	58	98,4	0,6	0,4	0,5	0,1
1910/11—1914/15	55.908	41.655	13.089	769	395	74,5	23,4	2,1	55.163	158	20	161	158	219	29	98,9	0,6	0,2	0,3	0,0
1915/16—1919/20	57.487	42.370	13.863	771	483	73,7	24,1	2,2	57.060	128	6	45	88	145	15	99,3	0,4	0,1	0,2	0,0
1920/21—1922/23	53.886	41.217	11.802	384	483	76,5	21,9	1,6	53.595	18	10	63	47	140	13	99,6	0,1	0,0	0,3	0,0
b) Iparosanonciskolák. — Gewerbelehrlingsschulen.																				
1898/99—1899/00	8.783	3.323	5.089	319	52	37,8	58,0	4,2	5.188	89	200	136	538	2.443	189	59,1	4,8	6,2	27,8	2,1
1900/01—1904/05	8.319	3.731	4.278	261	49	44,9	51,4	3,7	5.576	73	201	216	438	1.673	142	67,0	5,9	5,3	20,1	1,7
1905/06—1909/10	11.132	5.172	5.597	275	88	46,4	50,3	3,3	7.274	172	245	401	732	1.521	156	65,3	7,4	6,19	3,1	1,4
1910/11—1914/15	15.804	7.169	8.205	311	119	45,4	51,9	2,7	9.484	254	303	855	1.177	3.532	199	60,0	9,0	7,4	22,3	1,3
1915/16—1919/20	9.518	4.833	4.422	189	74	50,8	46,4	2,8	6.502	154	204	887	488	1.214	69	68,4	13,1	5,1	12,7	0,7
1920/21—1922/23	16.268	9.292	6.588	192	196	57,1	40,5	2,4	11.666	292	246	1.709	1.203	1.076	76	71,8	13,8	7,4	6,6	0,4
c) Kereskedőtanonciskolák. — Handelslehrlingsschulen.																				
1898/99—1899/00	807	323	458	17	9	40,0	56,7	3,3	537	2	11	6	31	211	9	66,7	2,3	3,8	26,1	1,1
1900/01—1904/05	1.062	507	519	27	9	47,7	48,9	3,4	769	4	14	12	37	164	62	72,5	2,8	3,5	15,4	5,8
1905/06—1909/10	1.047	556	454	27	10	53,1	43,4	3,5	795	7	10	21	44	161	9	76,0	3,6	4,2	15,4	0,8
1910/11—1914/15	1.178	671	474	27	6	57,0	40,2	2,8	854	7	20	42	44	202	9	72,5	5,9	3,7	17,2	0,7
1915/16—1919/20	867	521	326	13	7	60,1	37,6	2,3	634	11	17	54	40	105	6	73,1	9,5	4,6	12,1	0,7
1920/21—1922/23	1.303	815	457	10	2	62,6	35,0	2,4	986	18	25	120	55	93	6	75,8	12,5	4,2	7,1	0,4
d) Polgári iskolák. — Bürgerschulen.																				
1898/99—1899/00	7.478	4.682	2.601	159	36	62,6	34,8	2,6	6.781	36	25	118	179	323	16	90,7	2,4	2,4	4,3	0,2
1900/01—1904/05	9.309	5.961	3.086	198	64	64,0	33,2	2,8	8.508	36	19	180	216	321	29	91,4	2,5	2,3	3,5	0,3
1905/06—1909/10	12.630	8.820	3.557	189	64	69,8	28,2	2,0	11.376	53	34	361	363	412	31	90,1	3,6	2,8	3,3	0,2
1910/11—1914/15	17.831	12.758	4.796	208	69	71,5	27,0	1,5	15.808	86	28	723	625	519	42	88,7	4,7	3,5	2,9	0,2
1915/16—1919/20	21.976	15.443	6.118	243	172	70,3	27,8	1,9	19.690	168	19	1.254	302	497	46	89,6	6,6	1,3	2,3	0,2
1920/21—1922/23	21.591	15.229	5.776	199	387	70,5	26,8	2,7	19.929	131	13	662	422	387	47	92,3	3,7	2,0	1,8	0,2
e) Főreálisiskolák. — Oberrealschulen.																				
1898/99—1899/00	1.078	710	331	26	11	65,9	30,7	3,4	963	6	2	19	23	62	3	89,4	2,6	2,1	5,7	0,2
1900/01—1904/05	1.090	770	292	21	7	70,6	26,8	2,6	956	8	2	26	24	71	3	87,7	3,3	2,2	6,5	0,3
1905/06—1909/10	1.019	772	217	22	8	75,8	21,3	2,9	906	6	2	42	22	38	3	89,0	4,9	2,1	3,7	0,3
1910/11—1914/15	1.198	934	237	19	8	78,0	19,8	2,2	1.053	7	1	59	35	40	3	88,0	5,6	2,9	3,3	0,2
1915/16—1919/20	1.425	1.043	340	26	16	73,2	23,8	3,0	1.259	11	4	93	15	43	—	88,4	7,6	1,0	3,0	—
1920/21—1922/23	1.408	1.009	365	19	15	71,7	25,9	2,4	1.222	15	4	87	20	55	5	86,9	7,5	1,4	3,9	0,3
f) Felsőbb leányiskolák és leánygimnáziumok. — Höhere Mädchenschulen und Mädchengymnasien.																				
1898/99—1899/00	474	321	141	8	4	67,7	29,7	2,6	456	—	2	3	9	2	96,3	0,8	0,6	1,9	0,4	
1900/01—1904/05	506	348	149	7	2	68,8	29,4	1,8	478	6	2	4	3	13	—	94,5	2,3	0,5	2,7	—
1905/06—1909/10	631	450	165	12	4	71,3	26,1	2,6	598	4	1	5	14	8	1	94,8	1,6	2,2	1,3	0,1
1910/11—1914/15	979	669	290	15	5	68,3	29,6	2,1	912	1	3	10	23	29	1	93,2	1,4	2,3	3,0	0,1
1915/16—1919/20	1.538	1.134	385	15	4	73,7	25,0	1,3	1.418	4	4	35	17	54	6	92,2	2,8	1,1	3,5	0,4
1920/21—1922/23	1.917	1.391	453	33	40	72,6	23,6	3,8	1.775	7	6	65	30	29	5	92,6	4,1	1,6	1,5	0,2
g) Felső kereskedelmi iskolák. — Höhere Handelsschulen.																				
1898/99—1899/00	843	495	333	9	6	58,7	39,5	1,8	645	7	11	15	29	133	3	76,5	3,9	3,4	15,8	0,4
1900/01—1904/05	939	556	366	11	6	59,2	39,0	1,8	769	7	7	10	39	105	2	82,0	2,5	4,1	11,2	0,2
1905/06—1909/10	1.167	695	442	21	9	59,5	37,9	2,6	951	10	11	25	51	113	6	81,5	3,9	4,4	9,7	0,5
1910/11—1914/15	1.865	1.208	625	20	12	64,8	33,5	1,7	1.473	6	20	76	105	175	10	79,0	5,5	5,6	9,4	0,5
1915/16—1919/20	3.187	2.076	1.064	32	15	65,2	33,4	1,4	2.515	60	32	240	80	253	7	79,0	10,4	2,5	7,9	0,2
1920/21—1922/23	3.016	1.896	1.021	32	67	62,9	33,8	3,3	2.348	67	36	302	108	142	13	77,9	13,4	3,6	4,7	0,4
h) Iparrajziskola. — Gewerbezeichenschule.																				
1898/99—1899/00	615	294	291	22	8	47,8	47,3	4,9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1900/01—1904/05	543	299	224	13	7	55,1	41,3	3,0	312	3	7	10	19	62	130	57,5	3,6	3,5	11,4	24,0
1905/06—1909/10	675	341	308	16	10	50,5	45,6	3,9	420	10	15	36	47	138	9	62,2	9,4	6,7	20,4	1,3
1910/11—1914/15	1.107	560	518	16	13	50,6	46,8	2,6	795	13	25	39	54	169	12	72,0	7,0	4,8	15,2	1,0
1915/16—1919/20	622	399	209	10	4	64,2	33,6	2,2	497	9	16	50	3	46	1	80,0	12,1	0,4	7,4	0,1
1920/21—1922/23	1.002	673	295	14	20	67,2	29,4	3,4	758	33	21	71	33	73	13	75,7	12,5	3,2	7,3	1,3
i) Összes iskolák.²⁾ — Sämtliche Schulen.²⁾																				
1898/99—1899/00	68.299	45.732	20.467	1.668	432	67,0	30,0	3,0	61.585	178	305	470	1.020	3.805	936	90,2	1,4	1,4	5,7	1,3
1900/01—1904/05	77.642	54.134	21.480	1.591	437	69,7	27,7	2,6	72.278	215	300	634	944	2.827	444	93,1	1,5	1,2	3,7	0,5
1905/06—1909/10	89.907	64.275	23.699	1.431	502	71,5	26,3	2,2	82.801	384	379	1.126	1.529	3.408	280	92,1	2,1	1,7	3,8	0,3
1910/11—1914/15	100.484	69.029	29.380	1.433	642	68,7	29,3	2,0	89.768	499	453	2.004	2.445	5.062	309	89,4	3,0	2,4	4,9	0,3
1915/16—1919/20	101.085	70.938	27.995	1.356	796	70,2	27,7	2,1	93.649	406	322	2.100	1.980	2.472	156	92,7	2,8	2,0	2,4	0,1
1920/21—1922/23	103.605	73.646	27.762	928	1.269	71,1	26,8	2,1	95.076	640	383	3.363	1.856	2.094	193	91,8	4,2	1,8	2,0	0,2

¹⁾ Ezen adatok csak az 1898/99. év óta állnak rendelkezésre. —
²⁾ Belefoglalva az itt külön fel nem sorolt iskolafajokat is.

¹⁾ Diese Angaben stehen nur seit dem Jahre 1898/99. zur Verfügung. —
²⁾ Auch die hier separat nicht nachgewiesenen Schulgattungen inbegriffen.

**124. A községi iskolák tanulói a szülők társadalmi állása (vagy
Die Schüler der Communal Schulen nach der socialen Stellung (oder dem**

Iskolaév (átlag) Schuljahr (Durchschnitt)	Közszojg. és szabad foglalkoz. Offentl. Dienstl. u. freie Berufe				Ipar, kereskedelem, forgalom Industrie, Handel und Verkehr					Katonaság Militär		Alsóbb néprétegek Niedere Volksschichten			
	Tanszemélyzet Lehrpersonal	Köztisztviselő Offentl. Beamte	Magán-tisztviselő Privatbeamte	Egyéb értelmiség Sonst. Intelligenz	Önálló iparos, kereskedő Selbst. Industr. Kaufleute	Járókeelő keresk. Ambulanter Handel	Kézimunkától élő nők Weibl. Handarb.	Ipari és keresk. segédüzemélyzet Gewerbl. und Handels-Hilfsp.	Tiszt Offiziere	Altiszt, közlegény Mannschaft	Altiszt szam. Subalterne Beamtenpers.	Szolga, cseled Diener, Hausgesinde	Házmeester, nordár Hausmeister, Lohndiener	Napszamos Tagelöhner	
	a) Elemi népiskolák. — Elementarschulen.														
1898/99—1899/900	410	2.155	2.128	832	8.911	1.694	1.205	8.096	196		2.495	3.061	967	12.089	
1900/01—1904/05	483	2.238	2.410	838	9.233	1.727	1.136	11.140	262		3.085	3.652	1.187	12.963	
1905/06—1909/10	538	2.152	2.723	875	8.819	1.681	1.158	14.415	146	173	3.676	4.032	1.114	11.692	
1910/11—1914/15	588	2.139	3.036	977	9.048	890	1.329	14.845	321	194	3.209	4.433	626	9.444	
1915/16—1919/20	639	2.455	3.093	1.038	9.488	1.476	1.371	15.838	347	362	3.628	3.581	1.094	7.916	
1920/21—1922/23	599	2.869	2.546	883	7.991	1.327	1.381	14.943	410	326	4.315	3.148	953	6.995	
	b) Iparostanonciskolák. — Gewerbelehrlingsschulen.														
1898/99—1899/900	36	122	138	29	2.216	265	213	1.595	7		286	568	167	1.540	
1900/01—1904/05	31	74	107	27	2.498	232	198	1.615	15		358	532	142	1.351	
1905/06—1907/08	49	114	161	44	2.104	305	289	2.264	1	20	544	757	199	1.734	
1911/12—1914/15	54	148	273	45	3.057	171	550	4.067	160	24	785	1.272	142	2.341	
1915/16—1919/20	23	111	184	34	1.874	207	304	2.967	10	53	573	607	194	1.053	
1920/21—1922/23	70	464	451	101	3.589	383	494	4.464	14	82	1.220	887	229	1.444	
	c) Kereskedelmi tanonciskolák. — Handelslehrlingsschulen.														
1898/99—1899/900	6	31	30	5	420	30	15	89	2		11	14	6	16	
1900/01—1904/05	7	30	53	10	362	39	29	165	2		25	41	14	34	
1905/06—1907/08	16	29	73	17	350	55	29	205	1		35	47	13	32	
1911/12—1914/15	15	36	79	17	372	24	43	233	—	26	32	47	6	38	
1915/16—1919/20	11	32	57	15	243	53	26	186	1	11	37	27	13	30	
1920/21—1922/23	16	121	117	29	327	52	35	234	4	11	65	39	12	35	
	d) Polgári iskolák. — Bürgerschulen.														
1898/99—1899/900	201	924	673	273	2.225	229	151	823	46		421	397	91	243	
1900/01—1904/05	226	963	884	285	2.158	378	190	1.372	70		547	593	166	393	
1905/06—1909/10	268	996	1.185	337	2.687	424	276	2.526	42	57	1.043	812	234	428	
1910/11—1914/15	292	1.215	1.593	380	3.824	283	420	4.180	39	112	1.481	1.331	206	627	
1915/16—1919/20	278	1.407	1.587	395	4.961	602	474	5.414	90	183	1.999	1.213	309	944	
1920/21—1922/23	280	1.815	1.598	403	4.944	602	534	4.816	103	163	2.315	988	315	829	
	e) Főreáliskolák. — Oberrealschulen.														
1898/99—1899/900	27	110	102	48	364	43	13	117	10		34	31	10	19	
1900/01—1904/05	29	113	103	54	378	28	13	149	8		27	46	7	14	
1905/06—1907/08	32	105	109	63	367	16	9	149	6	2	24	34	7	9	
1911/12—1914/15	42	111	155	90	467	3	3	149	10	2	26	26	3	11	
1915/16—1919/20	52	129	189	86	521	11	11	198	12	5	35	24	11	11	
1920/21—1922/23	51	198	220	93	452	30	8	172	15	3	37	13	7	4	
	f) Felsőbb leányiskolák és leánygimnáziumok. — Höhere Mädchenschulen und Mädchengymnasien.														
1898/99—1899/900	51	165	41	53	78	1	2	4	15		3	5	—	2	
1900/01—1904/05	41	170	44	52	97	4	1	15	14		4	5	—	1	
1905/06—1907/08	47	175	86	63	121	2	—	12	13	—	3	6	2	—	
1911/12—1914/15	98	289	174	133	160	6	2	24	25	—	1	4	—	1	
1915/16—1919/20	124	414	286	190	319	3	1	33	42	3	9	1	—	—	
1920/21—1922/23	137	498	362	198	435	8	7	48	44	6	26	2	1	2	
	g) Felső kereskedelmi iskolák. — Höhere Handelsschulen.														
1898/99—1899/900	22	125	105	26	299	10	13	72	3		24	24	6	9	
1900/01—1904/05	17	107	110	39	322	31	12	95	4		33	28	5	14	
1905/06—1907/08	29	81	130	34	345	24	21	139	1	1	51	35	11	14	
1911/12—1914/15	58	157	290	95	619	33	6	157	14	7	36	76	1	9	
1915/16—1919/20	85	392	427	109	991	35	38	411	23	12	141	62	25	25	
1920/21—1922/23	129	524	358	99	890	44	36	338	26	12	159	35	8	15	
	h) Iparrajziskola. — Gewerbezeichenschule.														
1900/01—1904/05	12	32	26	15	184	7	6	119	2	—	16	23	6	26	
1905/06—1907/08	29	67	54	27	138	11	18	128	5	4	13	27	6	38	
1911/12—1914/15	18	97	67	68	282	8	38	309	15	2	41	31	4	32	
1915/16—1919/20	13	70	83	35	125	8	13	160	3	2	18	18	2	11	
1920/21—1922/23	34	127	90	37	194	18	23	183	10	8	48	18	6	14	
	i) Összes iskolák. 1) — Sämtliche Schulen. 1)														
1898/99—1899/900	768	3.676	3.278	1.289	14.654	2.280	1.622	10.842	287		3.286	4.118	1.254	13.974	
1900/01—1904/05	855	3.806	3.801	1.337	15.531	2.497	1.627	14.851	381		4.160	5.001	1.554	15.146	
1905/06—1909/10	1.019	3.878	4.754	1.526	15.884	2.660	1.911	20.718	223	268	5.710	6.239	1.694	15.127	
1910/11—1914/15	1.186	4.322	5.836	1.835	18.659	1.554	2.475	24.915	659	299	5.897	7.500	1.060	13.485	
1915/16—1919/20	1.262	5.199	6.088	1.964	19.246	2.533	2.362	26.349	799	399	6.690	5.798	1.742	10.700	
1920/21—1922/23	1.436	6.889	5.862	1.891	19.280	2.530	2.603	25.833	589	690	8.382	5.319	1.576	9.823	

1) Belefoglalva az itt külön fel nem sorolt iskolafajokat is.

foglalkozása) szerint és a tanulók segélyezése. (Évi átlagokban.)
Beruf) der Eltern und Unterstützung der Schüler. (In Jahresdurchschnitten.)

Vagyonából élő Rentiers	Gyámoltásból élő Von öffentl. Unter- stützung Lebende	Egyéb foglalkozás Sonstige Berufe	Összesen Zusammen	Százalékokban — In %							A tanulók közül — Von den Schülern				Iskolaév (átlag) Schuljahr (Durchschnitt)
				Értelemiség Intelligenz	Ipar, forgalom Gewerbe, Verkehr	Katonaság Militär	Alsóbb rétegek Nied. Volks- schichten	Vagyonából élő Rentiers	Egyéb foglalk. Sonstige Berufe	tandíjmentes vom Schulgeld befreit	Ingyen tan- könyvet kapott erhelten Gratis- bücher	felruházott wurden bekleidet	ingyen étkezett wurden gratis gespeist		
a) Elemi népiskolák. — Elementarschulen.															
1.089	431	1.935	47.694	11·5	41·8	0·4	39·0	2·3	5·0	38.662	11.681	5.924	3.161	1898/99—1899/900	
972	415	2.647	54.388	11·0	42·7	0·5	38·4	1·8	5·6	45.202	15.981	7.159	5.707	1900/01—1904/05	
851	285	3.013	57.343	11·0	45·5	0·5	35·8	1·5	5·7	50.758	17.520	6.408	1.880	1905/06—1909/10	
755	275	3.799	55.908	12·1	46·7	0·9	31·7	1·3	7·3	55.908	13.066	6.766	1.143	1910/11—1914/15	
661	382	4.118	57.487	12·6	49·0	1·2	28·2	1·2	7·8	57.487	24.971	24.497	9.091	1915/16—1919/20	
522	468	4.210	53.886	12·8	47·6	1·4	28·6	0·9	8·7	53.886	25.400	14.160	10.557	1920/21—1922/23	
b) Iparostanonciskolák. — Gewerbelehrlingsschulen.															
576	89	936	8.783	3·7	48·8	0·1	29·1	6·6	11·7	8.783	1.158	—	—	1898/99—1899/900	
441	101	597	8.319	2·9	54·6	0·2	28·6	5·3	8·4	8.319	1.056	—	—	1900/01—1904/05	
566	99	731	9.981	3·7	49·7	0·2	32·4	5·7	8·3	9.981	2.631	—	—	1905/06—1907/08	
944	196	1.539	15.768	3·3	49·7	1·2	28·8	6·0	11·0	15.768	4.003	6	—	1911/12—1914/15	
395	96	833	9.518	3·7	56·2	0·6	25·5	4·2	9·8	9.518	6.570	82	—	1915/16—1919/20	
575	175	1.626	16.268	6·7	54·9	0·6	23·2	3·5	11·1	16.268	9.662	67	26	1920/21—1922/23	
c) Kereskedelmi tanonciskolák. — Handelslehrlingsschulen.															
57	19	56	807	8·9	68·7	0·2	5·8	7·1	9·3	807	—	—	—	1898/99—1899/900	
57	20	174	1.062	9·4	56·0	0·2	10·7	5·4	18·3	1.062	—	—	—	1900/01—1904/05	
78	14	82	1.078	12·5	59·3	0·3	11·8	7·2	8·9	1.078	—	—	—	1905/06—1907/08	
88	24	123	1.203	12·2	55·9	2·2	10·2	7·3	12·2	1.203	33	—	—	1911/12—1914/15	
41	17	67	867	13·3	58·6	1·4	12·3	4·7	9·7	867	19	—	—	1915/16—1919/20	
63	15	128	1.303	21·7	49·7	1·2	11·6	4·8	11·0	1.303	135	—	—	1920/21—1922/23	
d) Polgári iskolák. — Bürgerschulen.															
532	49	200	7.478	27·8	45·8	0·6	15·4	7·1	3·3	2.488	2.242	48	—	1898/99—1899/900	
533	82	469	9.309	25·3	44·1	0·8	18·2	5·7	5·9	4.457	3.470	47	30	1900/01—1904/05	
534	150	631	12.630	22·1	46·8	0·8	19·9	4·2	6·2	7.286	5.891	26	—	1905/06—1909/10	
574	228	1.046	17.831	19·5	48·9	0·8	20·4	3·2	7·2	9.940	8.236	—	—	1910/11—1914/15	
584	319	1.217	21.976	16·7	52·1	1·2	20·3	2·7	7·0	12.662	14.082	1.793	90	1915/16—1919/20	
366	265	1.255	21.591	19·0	50·5	1·2	20·6	1·7	7·0	8.277	13.062	1.115	766	1920/21—1922/23	
e) Főreáliskolák. — Oberrealschulen.															
102	7	41	1.078	26·6	49·8	0·9	8·7	9·5	4·5	47	102	—	—	1898/99—1899/900	
92	4	25	1.090	27·5	52·1	0·7	8·6	8·4	2·7	172	195	—	—	1900/01—1904/05	
65	3	27	1.027	30·1	52·7	0·8	7·2	6·3	2·9	176	115	1	—	1905/06—1907/08	
85	1	46	1.230	32·3	50·6	1·0	5·4	6·9	3·8	241	201	6	—	1911/12—1914/15	
71	15	44	1.425	32·0	52·0	1·2	5·7	5·0	4·1	356	434	12	—	1915/16—1919/20	
50	13	42	1.408	40·0	47·0	1·3	4·3	3·5	3·9	235	411	—	—	1920/21—1922/23	
f) Felsőbb leányiskolák és leánygimnáziumok. — Höhere Mädchenschulen und Mädchengymnasien.															
48	2	4	474	65·4	17·9	3·2	2·1	10·1	1·3	119	107	—	—	1898/99—1899/900	
51	1	6	506	60·7	23·1	2·8	1·9	10·1	1·4	136	131	—	—	1900/01—1904/05	
55	1	3	589	63·0	22·9	2·2	1·9	9·3	0·7	100	123	—	—	1905/06—1907/08	
70	4	28	1.019	68·1	18·8	2·5	0·6	6·9	3·1	318	16	—	—	1911/12—1914/15	
75	4	34	1.538	66·0	23·1	2·9	0·6	4·9	2·5	679	306	37	2	1915/16—1919/20	
67	19	57	1.917	62·3	26·0	2·6	1·6	3·5	4·0	592	1.156	—	—	1920/21—1922/23	
g) Felső kereskedelmi iskolák. — Höhere Handelsschulen.															
87	3	15	843	33·0	46·7	0·4	7·5	10·3	2·1	58	212	—	—	1898/99—1899/900	
73	10	39	939	29·1	49·0	0·4	8·5	7·8	5·2	164	243	—	—	1900/01—1904/05	
100	22	56	1.094	25·0	48·4	0·2	10·1	9·2	7·1	237	159	—	—	1905/06—1907/08	
213	28	185	1.984	30·2	41·1	1·1	6·2	10·7	10·7	436	513	—	—	1911/12—1914/15	
192	41	178	3.187	31·7	46·3	1·1	7·9	6·2	6·8	939	912	6	—	1915/16—1919/20	
136	43	164	3.016	36·8	43·4	1·3	7·2	4·5	6·8	611	1.138	—	—	1920/21—1922/23	
h) Iparrajziskola. — Gewerbezeichenschule.															
22	30	44	543	15·7	58·2	0·4	13·1	4·0	8·6	316	—	—	—	1900/01—1904/05	
37	1	31	634	27·9	46·5	1·4	13·3	5·8	5·1	346	—	—	—	1905/06—1907/08	
49	6	76	1.143	21·9	55·7	1·5	9·4	4·3	7·2	514	—	—	—	1911/12—1914/15	
37	5	19	622	32·3	49·2	0·8	7·9	5·9	3·9	180	—	—	—	1915/16—1919/20	
75	10	107	1.002	28·7	41·7	1·8	8·6	7·5	11·7	407	—	—	—	1920/21—1922/23	
i) Összes iskolák. — Sämtliche Schulen.)															
2.542	601	3.828	68.299	13·3	43·0	0·4	33·1	3·7	6·5	51.441	15.674	5.974	3.169	1898/99—1899/900	
2.332	647	4.116	77.642	12·6	44·5	0·5	33·3	3·0	6·1	60.707	21.303	7.236	5.919	1900/01—1904/05	
2.563	612	5.121	89.907	12·4	45·8	0·5	32·0	2·9	6·4	74.576	27.654	6.486	1.882	1905/06—1909/10	
2.915	810	7.077	100.484	13·1	47·4	0·9	27·8	2·9	7·9	88.300	39.250	6.388	1.905	1910/11—1914/15	
2.200	937	6.817	101.085	14·4	50·0	1·1	24·7	2·2	7·6	84.398	49.852	26.524	9.212	1915/16—1919/20	
1.934	1.049	7.919	103.605	15·5	48·5	1·2	24·2	1·9	8·7	81.006	52.449	15.583	11.447	1920/21—1922/23	

) Die hier separat nicht angeführten Schulgattungen inbegriffen.

125. A községi iskolák tanszemélyzete.¹⁾ — Lehrpersonal der Communschulen.¹⁾

Részletezés — Specification	1898/99		1903/04		1907/08		1911/12		1915/16		1920/21		1922/23	
	f. M.	n. W.	f. M.	n. W.	f. M.	n. W.	f. M.	n. W.	f. M.	n. W.	f. M.	n. W.	f. M.	n. W.
1. Felekezet szerint. — Nach der Confession.														
a) <i>Összes iskolák. — Sämtliche Schulen.</i>														
Római katolikus . . . . . Röm. Katholiken	587	467	738	646	854	859	983	1.373	1.004	1.772	935	2.244	1.109	2.393
Görög katolikus . . . . . Griech. Katholiken	9	2	14	2	12	4	13	11	11	15	14	18	11	18
Görög keleti . . . . . Griech. Orientalen	3	3	7	6	5	9	7	8	7	11	3	13	3	10
Ág. evangélikus . . . . . Protestanten A. C.	40	35	67	54	62	70	77	101	85	141	97	187	85	211
Református . . . . . Reformierte	77	36	109	51	122	68	131	127	148	185	145	248	174	270
Unitárius . . . . . Unitarier	8	4	10	1	13	4	14	30	13	6	7	9	9	8
Izraelita . . . . . Israeliten	62	36	108	80	181	138	306	226	375	459	208	405	147	210
Egyéb . . . . . Sonstige	—	—	—	—	1	—	3	45	—	4	1	—	—	2
Összesen . . . . . Zusammen	786	583	1.053	840	1.250	1.152	1.534	1.921	1.643	2.593	1.410	3.124	1.538	3.122
b) <i>Elemi iskolák. — Elementarschulen.</i>														
Római katolikus . . . . . Röm. Katholiken	423	412	532	548	610	655	638	895	584	1.122	541	1.386	521	1.468
Ág. evangélikus . . . . . Protestanten A. C.	15	23	32	31	33	38	35	68	31	81	32	102	4	119
Református . . . . . Reformierte	45	28	60	38	57	41	63	74	50	95	53	136	61	162
Izraelita . . . . . Israeliten	44	30	91	74	106	96	150	155	141	241	88	248	59	130
Egyéb . . . . . Sonstige	6	7	11	7	10	10	14	15	14	16	11	23	10	18
Összesen . . . . . Zusammen	533	500	726	698	816	840	900	1.207	820	1.555	725	1.895	655	1.897
c) <i>Polgári iskolák. — Bürgerschulen.</i>														
Római katolikus . . . . . Röm. Katholiken	89	49	112	89	116	113	151	241	181	366	186	584	221	604
Ág. evangélikus . . . . . Protestanten A. C.	16	10	20	19	17	18	19	32	20	37	31	53	22	64
Református . . . . . Reformierte	19	6	31	12	31	18	32	33	48	51	34	68	30	66
Izraelita . . . . . Israeliten	13	6	11	6	48	28	90	70	106	135	38	96	44	53
Egyéb . . . . . Sonstige	8	1	10	1	13	4	11	7	9	10	6	10	4	15
Összesen . . . . . Zusammen	145	72	184	127	225	181	303	383	364	599	295	811	321	802
d) <i>Iparrajziskola és felső keresk. iskolák. Gewerbezeichenschule u. höhere Handelssch.</i>														
Római katolikus . . . . . Röm. Katholiken	31	—	52	—	51	4	90	5	92	12	120	47	106	63
Ág. evangélikus . . . . . Protestanten A. C.	6	—	6	—	4	—	7	—	14	1	18	8	15	8
Református . . . . . Reformierte	9	—	9	—	11	—	13	—	12	2	20	4	19	9
Izraelita . . . . . Israeliten	5	—	3	—	15	—	39	—	75	13	59	19	30	9
Egyéb . . . . . Sonstige	2	—	2	—	2	—	5	—	4	1	3	1	2	1
Összesen . . . . . Zusammen	53	—	72	—	83	4	154	5	197	29	220	79	172	90
e) <i>Főreál-, felsőbb leányisk. és leánygymn. Oberreál-, höh. Mädchensch. u. Mädchengymn.</i>														
Római katolikus . . . . . Röm. Katholiken	44	6	42	9	37	9	37	17	34	20	43	45	49	45
Ág. evangélikus . . . . . Protestanten A. C.	3	2	9	4	5	2	10	1	11	2	9	6	15	7
Református . . . . . Reformierte	4	2	9	1	7	2	9	1	12	3	25	15	19	12
Izraelita . . . . . Israeliten	—	—	3	—	1	1	7	—	12	4	13	5	6	2
Egyéb . . . . . Sonstige	4	1	8	1	3	1	2	5	1	1	2	1	1	1
Összesen . . . . . Zusammen	55	11	71	15	53	15	65	24	70	30	92	72	90	67
f) <i>Egyéb iskolák. — Sonstige Schulen.</i>														
Római katolikus . . . . . Röm. Katholiken	—	—	—	—	40	78	67	215	113	252	45	182	212	213
Ág. evangélikus . . . . . Protestanten A. C.	—	—	—	—	3	12	6	—	9	20	7	18	29	13
Református . . . . . Reformierte	—	—	—	—	16	7	14	19	26	34	13	25	45	21
Izraelita . . . . . Israeliten	—	—	—	—	11	13	20	1	41	66	10	37	8	17
Egyéb . . . . . Sonstige	—	—	—	—	3	2	5	67	3	8	3	5	6	2
Összesen . . . . . Zusammen	—	—	—	—	73	112	112	302	192	380	78	267	300	266
2. Kor szerint. — Nach dem Alter.														
— 20 éves — Jahre alt	3	12	15	15	4	1	4	69	1	55	16	79	16	67
20—25	102	87	114	141	125	124	108	403	70	379	83	482	195	510
25—30	147	118	225	159	238	264	325	476	294	619	149	505	176	563
30—35	124	96	151	153	227	237	343	343	384	552	222	622	216	587
35—40	112	106	130	99	197	161	253	233	318	383	291	510	273	534
40—45	109	78	127	111	158	125	203	159	234	247	234	350	237	353
45—50	77	48	102	65	110	107	121	113	150	170	172	213	192	231
50—55	56	23	77	49	78	77	107	86	108	101	120	141	114	139
55—60	33	8	81	26	69	31	49	33	64	66	82	84	84	88
60—	23	7	31	22	44	25	21	9	20	21	41	48	35	50
Összesen . . . . . Zusammen	786	583	1.053	840	1.250	1.152	1.534	1.921	1.643	2.593	1.410	3.124	1.538	3.122
3. Rangfokozat szerint. — Nach Rangstufen.														
Igazgató . . . . . Directoren	82	1	97	1	120	1	172	1	278	9	345	57	376	103
Tanító, tanár . . . . . Lehrer, Professoren	546	453	693	621	850	816	873	1.044	1.003	1.424	627	1.436	779	1.504
Megbizott, ideigl. segéd-tanító, tanár	121	94	170	166	157	129	243	420	98	71	153	264	158	462
Óradíjas helyettes . . . . . Stundenteilende substit. Lehrer	32	20	88	27	112	123	197	265	192	501	219	383	97	45
Kézimunkatanító . . . . . Handarbeit-Lehrerinnen	1	—	23	—	7	—	—	—	3	—	—	8	—	1
Felügyelő . . . . . Aufsichtspersonal	4	—	4	—	11	76	8	89	6	111	6	219	2	174
Szaktanító . . . . . Fachlehrer	—	15	1	2	—	—	41	95	66	474	66	757	126	833
Összesen . . . . . Zusammen	786	583	1.053	840	1.250	1.152	1.534	1.921	1.643	2.593	1.410	3.124	1.538	3.122

¹⁾ Ezen kimutatásban a tanítószemélyzet egyénileg van feldolgozva, még pedig minden egyén azon iskolafajnál, melynek tanszemélyzetéhez tulajdonképeni alkalmazásánál fogva tartozik; a több iskolában működő tanító tehát csak egyszer van számba véve, míg a 121. sz. táblában (148—153. old.) a több iskolában működő tanító minden iskolafajnál, tehát többszörösen szerepel. A tényleg működő tanszemélyzet helyes számát tehát a 125. sz. tábla adja.

¹⁾ In diesem Ausweise ist das Lehrpersonal individuell aufgearbeitet, u. z. bei jener Schulgattung, deren Lehrkörper es seiner eigentlichen Anstellung gemäss angehört; die in mehreren Schulen tätigen Lehrkräfte sind daher hier nur einmal in Betracht gezogen, während diese in Tab. Nr. 121 (Seite 148—153) bei jeder Schulgattung, wo sie unterrichten, daher mehrfach gezählt wurden. Die richtige Summe des factisch angestellten Lehrpersonals ergibt sich also aus dieser Tabelle (Nr. 125).

126. A községi iskolák személyzeti kiadásai. — Personal-Auslagen der Communal-schulen.

Év Jahr	ezer korona — tausend Kronen											
	Elemi iskolák Elementarschulen	Gazdasági és ismétő-iskolák ¹⁾ Wirtschaftliche- und Wiederhol.-Schulen ¹⁾	Polgári iskolák Bürgerschulen	Felső keresk. iskolák Höhere Handelsschulen	Felsőbb leányiskolák és leánygimnáziumok Höhere Mädchenschulen und Mädchengymnas.	Női keresk. tanfolyamok Handelskurse für Frauen	Iparszámanciskolák Gewerbelehrlings- schulen	Keresk. tanonciskolák Handelslehrlings- schulen	Iparrajziskola Gewerbezeichenschule	Reáliskolák Realschulen	Kisdedővők Kinderbewahranstalten	Összesen Zusammen
1873	290·6	—	41·6	—	—	—	—	—	—	95·7	—	427·9
1874	486·2	—	91·6	—	—	—	—	—	—	114·5	—	692·3
1875	587·3	—	110·0	—	—	—	—	—	—	124·9	—	822·2
1876	641·5	—	161·6	—	—	—	—	—	—	139·3	—	942·4
1877	732·0	—	187·7	—	—	—	—	—	—	141·5	—	1.061·2
1878	742·8	—	204·1	—	—	—	—	—	—	145·5	—	1.092·4
1879	782·1	—	215·7	—	—	—	—	—	—	144·8	—	1.142·7
1880	793·0	—	234·2	—	—	—	—	—	—	141·7	—	1.168·9
1881	840·1	—	256·9	—	—	—	—	—	—	142·4	—	1.239·5
1882	860·7	—	280·1	—	—	—	—	—	46·5	145·3	—	1.332·6
1883	902·8	—	399·5	—	—	—	—	—	45·7	152·0	—	1.500·0
1884	1.007·7	—	323·7	—	—	—	—	—	44·7	155·7	—	1.531·8
1885	1.067·1	—	347·6	—	—	—	—	—	49·1	154·7	—	1.618·6
1886	1.115·0	—	374·8	—	—	—	—	—	49·8	161·7	—	1.701·4
1887	1.139·7	—	380·3	—	—	—	92·5	9·2	50·8	167·3	—	1.839·7
1888	1.169·1	—	389·6	—	—	—	106·2	9·3	48·1	172·4	—	1.894·7
1889	1.238·3	—	428·1	—	—	—	112·7	10·1	46·4	182·2	—	2.017·9
1890	1.276·4	—	462·9	—	—	—	120·1	10·7	46·5	182·8	—	2.099·4
1891	1.318·7	—	497·6	—	—	—	126·3	11·3	51·9	179·7	—	2.185·5
1892	1.397·1	—	543·0	—	—	—	141·8	13·5	54·4	183·7	—	2.333·6
1893	1.467·9	—	588·6	—	—	—	144·8	13·8	54·5	186·9	1·0	2.457·5
1894	1.543·2	—	602·9	—	—	—	145·6	15·3	63·2	188·2	2·8	2.561·1
1895	2.093·4	—	753·3	—	—	—	141·5	14·9	73·6	215·1	5·2	3.297·7
1896	2.194·5	—	635·1	167·9	70·2	—	158·6	17·7	76·5	217·6	10·6	3.548·8
1897	2.299·4	—	672·5	174·5	81·2	—	169·1	18·9	76·8	214·7	16·9	3.724·1
1898	2.461·7	—	719·7	178·2	85·7	—	193·8	20·1	78·4	216·1	32·8	3.986·6
1899	2.703·8	—	789·8	175·9	97·6	—	200·9	20·1	79·3	222·4	52·2	4.342·1
1900	2.884·0	—	863·8	171·7	99·5	—	204·7	22·1	82·9	209·7	66·9	4.605·3
1901	3.018·1	—	916·1	175·3	102·7	—	215·1	26·3	76·2	209·4	70·9	4.810·1
1902	3.137·8	—	981·8	185·9	97·2	—	222·5	27·1	77·2	208·7	86·3	5.024·5
1903	3.385·4	—	1.023·4	194·9	101·9	15·7	241·9	29·5	83·6	220·4	106·5	5.403·2
1904	3.666·0	—	1.082·6	204·2	110·5	49·9	272·3	34·4	88·2	227·2	112·4	5.847·8
1905	3.843·2	86·9	1.179·2	216·4	111·3	56·0	300·3	38·8	91·7	218·4	120·0	6.262·2
1906	4.061·6	104·0	1.288·1	235·3	109·5	62·7	316·9	41·5	100·9	212·6	133·4	6.666·7
1907	4.227·8	140·5	1.433·1	242·6	112·9	70·0	346·7	51·6	115·0	212·6	146·4	7.099·2
1908	5.039·5	184·6	1.717·7	283·9	126·8	76·0	381·8	41·8	136·1	236·7	175·3	8.400·4
1909	5.291·6	213·7	1.944·1	306·4	158·3	79·0	421·7	40·7	160·3	235·9	215·3	9.067·0
1910	5.728·8	213·1	2.212·4	354·2	158·5	82·7	547·6	41·6	190·2	267·9	242·9	10.040·0
1911	6.504·9	237·1	2.682·6	414·2	202·3	80·0	671·1	42·6	209·2	281·3	328·2	11.653·6
1912	6.856·3	279·9	3.002·4	491·5	211·7	157·7	766·2	61·3	273·4	267·3	354·1	12.721·7
1913	7.139·0	282·5	3.250·7	559·4	223·3	191·3	926·9	70·9	275·7	254·7	442·7	13.610·0
1914	7.249·3	323·8	3.459·4	555·6	216·6	206·4	919·7	78·9	298·6	270·7	461·6	14.040·7
1915	7.205·6	322·4	3.655·9	624·0	238·5	214·1	1.081·5	90·4	273·3	266·0	480·0	14.451·8
1916	7.999·6	337·5	4.048·6	797·7	268·4	254·5	1.017·1	94·7	298·7	286·6	527·5	15.931·1
1917	8.870·0	375·7	4.667·2	1.025·5	318·9	305·9	1.221·6	97·8	325·4	317·3	663·7	18.189·1
1918	11.022·8	590·8	6.010·2	1.349·8	426·2	379·7	1.421·2	134·5	448·4	445·2	954·4	23.183·2
1919	14.615·0	680·2	7.382·6	1.605·1	559·4	416·8	1.510·5	165·5	663·7	506·8	1.378·2	29.483·8
1920	13.565·8	342·5	6.573·9	1.867·8	733·2	359·7	1.045·6	125·7	709·7	614·1	1.388·3	27.326·2
1921	21.713·9	501·9	10.040·2	2.511·6	1.142·5	362·1	2.609·9	328·9	1.280·5	881·2	2.175·7 ¹⁾	43.761·0
1922 ²⁾	21.603·6	709·0	11.234·6	2.750·5	1.248·0	421·3	4.750·7	875·8	1.471·9	1.056·9	2.002·1 ¹⁾	48.400·1
1923 ³⁾	5.243.000	188.000	2.862.000	660.000	268.000	101.000	945.000	160.000	325.000	220.000	328.000 ¹⁾	11.316.000

¹⁾ Ezen főösszegekben bennefoglaltatnak a gyakorlati tanfolyamok személyzeti kiadásai is, még pedig a következő összegekkel (ezer koronában kifejezve):

Gazdasági és háztartási tanfolyam	1921	1922	1923
Wirtschafts- und Haushaltungskurs	94·0	177·6	11.970·0
Női kertészeti tanfolyam	4·5	—	—
Gärtnerkurs für Frauen	—	—	—
Kertgazdasági szabadiskola	7·8	98·1	4.500·0
Freie Schule für Gartenwirtschaft	—	—	—

Összesen . . . . . Zusammen . . . . . 106·3 275·7 16.470·0

²⁾ A költségvetés szerint.

³⁾ Nach dem Kostenvoranschlag.

Év Jahr	Rendes kiadások ¹⁾ — Ordentliche Ausgaben ¹⁾											Nyugdíjak Pensionen	Nyugdíjasok száma Anzahl der Pensionisten			
	Elemi iskolák Elementar- schulen	Gazdasági és ismétlőiskolák Wirtschaftl. u. Wiederhol.-Sch.	Polgáriiskolák ²⁾ Bürgerschulen ²⁾	Felső keresk. iskolák	Höhere Han- delschulen	Felsőbb leányisk. (és leányintim.) ³⁾	Höhere Mäd- chenschulen ⁴⁾	Női keresk. tanfolyamok Handelskurse für Frauen	Iparostanon- iskolák	Gewerbeleh- r- lingsschulen	Keresk. tanon- iskolák			Handelsleh- r- lingsschulen	Iparrajziskola Gewerbe- zeichenschule	Reálisiskolák Realschulen
ezer korona — tausend Kronen																
1873	398.9	—	79.5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	133.7	—	612.1	
1874	636.7	—	143.2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	155.7	—	935.6	
1875	963.0	—	189.1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	255.8	—	1.407.9	
1876	1.013.4	—	246.8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	278.1	—	1.538.3	
1877	1.052.6	—	272.9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	246.3	—	1.571.8	
1878	1.073.5	—	298.5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	253.8	—	1.625.8	
1879	1.127.6	—	303.2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	250.6	—	1.681.4	
1880	1.145.6	—	331.9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	248.8	—	1.793.2	
1881	1.224.6	—	356.9	—	—	—	—	—	—	—	—	66.9	245.7	—	1.894.1	
1882	1.250.0	—	390.3	—	—	—	—	—	—	—	—	65.7	245.5	—	1.951.5	
1883	1.314.6	—	424.9	—	—	—	—	—	—	—	—	63.3	253.8	—	2.056.6	
1884	1.405.5	—	428.8	—	—	—	—	—	—	—	—	61.3	257.5	—	2.153.1	
1885	1.514.5	—	461.8	—	—	—	—	—	—	—	—	69.2	261.2	—	2.306.7	
1886	1.616.6	—	499.0	—	—	—	—	—	—	—	—	70.3	267.1	—	2.453.0	
1887	1.591.8	—	500.1	—	—	—	—	—	103.3	11.9	—	67.9	272.0	—	2.547.0	
1888	1.629.5	—	526.4	—	—	—	—	—	122.2	9.8	—	60.2	275.7	—	2.623.8	
1889	1.713.5	—	578.5	—	—	—	—	—	133.8	13.1	—	60.4	298.1	—	2.797.4	
1890	1.755.2	—	611.9	—	—	—	—	—	137.9	12.1	—	60.6	295.5	—	2.873.2	
1891	1.832.5	—	668.1	—	—	—	—	—	146.4	12.7	—	67.6	289.5	—	3.016.8	
1892	1.963.5	—	728.5	—	—	—	—	—	165.6	15.5	—	69.6	293.0	—	3.235.7	
1893	2.043.8	—	773.0	—	—	—	—	—	165.5	14.6	—	71.8	296.9	1.8	3.367.4	
1894	2.197.3	—	915.8	—	—	—	—	—	169.1	16.5	—	105.7	296.9	23.4	3.724.7	
1895	2.805.3	—	964.6	—	—	—	—	—	168.0	15.5	—	130.7	331.4	36.9	4.452.4	
1896	2.945.5	—	826.7	200.3	91.5	—	—	—	186.2	17.9	—	130.7	338.1	55.7	4.792.6	
1897	3.112.5	—	870.5	204.3	101.3	—	—	—	192.1	20.4	—	130.5	336.6	69.0	5.037.2	109.0
1898	3.406.1	—	978.4	208.2	111.7	—	—	—	213.6	20.3	—	132.1	332.8	96.7	5.499.9	123.2
1899	3.712.8	—	1.066.1	207.4	120.0	—	—	—	224.8	20.3	—	127.8	338.3	166.0	5.983.5	145.2
1900	4.065.9	—	1.191.0	218.5	120.3	—	—	—	231.1	22.6	—	133.2	332.0	224.9	6.539.5	150.4
1901	4.277.5	—	1.267.1	216.6	125.5	—	—	—	239.5	26.6	—	122.3	331.1	275.3	6.881.5	156.5
1902	4.447.2	—	1.348.9	237.1	120.5	—	—	—	251.0	27.2	—	129.0	334.4	315.0	7.210.3	181.5
1903	4.692.0	—	1.404.9	252.0	124.2	—	—	—	284.8	30.1	—	135.7	336.0	369.0	7.645.7	225.6
1904	5.140.7	—	1.500.4	264.6	137.7	—	—	—	294.0	43.4	—	138.7	350.2	431.9	8.356.8	271.5
1905	5.520.5	103.8	1.662.0	277.8	136.9	—	—	—	351.1	47.9	—	152.1	340.4	446.8	9.100.2	305.3
1906	5.788.5	139.4	1.789.7	298.0	135.7	—	—	—	357.7	50.7	—	164.3	333.8	486.0	9.610.9	326.1
1907	6.005.7	180.3	2.006.5	301.6	140.0	—	—	—	390.4	51.6	—	177.6	335.2	495.4	10.161.6	356.3
1908	6.799.5	252.6	2.334.9	350.0	158.9	—	—	—	433.1	42.6	—	216.4	370.0	567.2	11.608.0	438.7
1909	7.021.2	272.3	2.569.7	393.6	200.8	—	—	—	476.0	41.1	—	240.7	369.4	594.9	12.268.5	452.0
1910	7.929.6	288.5	2.948.2	444.7	202.6	—	—	—	612.7	42.1	—	309.0	397.0	851.3	14.118.6	455.5
1911	8.791.9	352.5	3.512.6	573.6	249.7	—	—	—	800.6	44.3	—	358.1	418.6	831.4	16.026.4	847.0
1912	9.739.6	418.5	4.036.2	744.7	267.8	—	—	—	920.5	62.6	—	574.9	417.4	942.2	18.318.6	1.034.9
1913	10.180.5	422.9	4.464.3	833.1	274.2	—	—	—	1.132.4	73.5	—	503.1	419.7	1.067.6	19.598.2	1.196.9
1914	10.143.8	462.0	4.636.1	839.1	265.8	—	—	—	1.071.1	80.7	—	505.9	415.0	1.071.8	19.728.3	1.311.6
1915	10.110.6	424.6	4.857.6	910.1	285.4	—	—	—	1.081.6	92.5	—	432.7	425.9	1.072.8	19.938.0	1.399.3
1916	10.912.9	462.8	5.203.7	1.094.3	315.6	—	—	—	1.150.7	96.6	—	458.9	430.2	1.174.6	21.593.7	1.450.4
1917	11.838.4	549.1	5.911.7	1.356.0	371.6	—	—	—	1.221.6	101.1	—	491.5	465.9	1.310.9	23.954.9	1.462.2
1918	14.409.0	829.5	7.486.0	1.775.4	504.4	—	—	—	1.621.9	139.2	—	623.6	598.4	1.733.4	30.181.8	1.590.0
1919	18.337.9	1.016.8	8.772.1	2.010.1	643.3	—	—	—	1.720.3	170.8	—	858.9	655.7	2.246.9	36.881.9	1.674.8
1920	19.312.0	1.208.9	8.582.1	2.710.7	887.5	—	—	—	1.586.1	132.6	—	969.2	841.8	2.695.4	39.386.1	1.727.6
1921	47.714.7	1.934.7	17.751.2	5.539.2	1.901.7	—	—	—	4.108.0	349.5	—	2.334.7	1.982.4	8.115.7	93.608.4	2.038.3
1922 ⁶⁾	82.506.4	3.396.9	36.694.7	10.533.7	3.579.9	—	—	—	7.921.9	934.9	—	3.961.9	3.270.4	12.463	168.027.1	2.109.1
1923 ⁷⁾	7,397.612	268.242	3,835.783	955.650	365.187	—	—	—	1,022.537	165.450	—	485.856	308.077	709.636	15,693.180	1,309.000

¹⁾ A személyzeti kiadásokkal együtt. Ezeknek részletezését lásd a 126. táblában. — ²⁾ Ezen összegekben foglaltatnak az 1885—1895. években a felső kereskedelmi iskolák, az 1893—95. években a felsőbb leányiskolák, 1889—1902. években a női kereskedelmi tanfolyamok költségei, illetőleg bevételei. — ³⁾ Az államsegélyekkel együtt. — ⁴⁾ 1920-tól kezdve leánygimnáziumok. — ⁵⁾ Ezen főösszegekben az 1921—1923. években bennfoglaltatnak a *Gyakorlati tanfolyamok* költségei is, még pedig a következő összegekkel (ezer koronákban kifejezve):

Gazdasági és háztartási tanfolyam	Wirtschafts- und Haushaltungslehkurs	326.6	1.274.5	35.000
Női kertészeti tanfolyam	Gärtnerkurs für Frauen	5.0	—	—
Kertgazdasági szabadiskola	Freie Schule für Gartenwirtschaft	314.9	672.2	12.000
Összesen		646.5	1.946.7	47.000
Zusammen		646.5	1.946.7	47.000

⁶⁾ A kereskedőtanonciskoláknak bevételei nincsenek.

¹⁾ Inbegriffen die Personalbezüge. Die Specification derselben siehe in Tabelle 126 auf S. 163. — ²⁾ In diesen Summen sind in den Jahren 1885—1895 die Ausgaben resp. die Einnahmen der höheren Handelsschulen, in den Jahren 1893—1895 der höheren Mädchenschulen, in den Jahren 1889—1902 der Handelskurse für Frauen inbegriffen. — ³⁾ Inbegriffen die staatlichen Subventionen. — ⁴⁾ Von 1920 an Mädchen-gymnasien. — ⁵⁾ In den Hauptsummen der Jahre 1921—1923 sind auch die Kosten der *Praktischen Lehrkurse* inbegriffen, u. z. mit folgenden Summen (in tausend Kronen ausgedrückt):

Gazdasági és háztartási tanfolyam	Wirtschafts- und Haushaltungslehkurs	326.6	1.274.5	35.000
Női kertészeti tanfolyam	Gärtnerkurs für Frauen	5.0	—	—
Kertgazdasági szabadiskola	Freie Schule für Gartenwirtschaft	314.9	672.2	12.000
Összesen		646.5	1.946.7	47.000
Zusammen		646.5	1.946.7	47.000

⁶⁾ Die Handelslehrlingsschulen haben keine Einnahmen.

Adatok hiányoznak. — Angaben fehlen.

Ausgaben und Einnahmen der Communsalschulen.

Épületfenntartási költségek Erhaltungskosten der Gebäude			Rendes bevételek ²⁾ — Ordentliche Einnahmen ³⁾											Év Jahr
Elemi és polg. iskoláknál Bel-Elmen- tarschulen	Real- iskoláknál Bel-Real- schulen	Összes kiadások Hauptsumme der Ausgaben	Elemi iskolák Elementar- schulen	Gazdasági és ismétlőiskolák Wirtschaftl.-u. Wiederhol.-Sch.	Polgáriiskolák ²⁾ Bürgerschulen ²⁾	Felső keresk. iskolák Höhere Han- delschulen	Felsőbb teány- iskolák ⁴⁾ Höhere Mäd- chenschulen ⁴⁾	Női keresk. tanfolyamok Handelkurse für Frauen	Iparositanonc- iskolák ⁴⁾ Gewerbe- lehrlingschulen	Iparrajziskola Gewerbe- zeichenschule	Realiskolák Realschulen	Kisdedővők Kinderbewahr- Anstalten	Összesen ⁶⁾ Zusammen ⁶⁾	
ezer korona — 1000 Kronen			ezer korona — tausend Kronen											
40.0	1.5	653.6	101.4	—	14.3	—	—	—	—	—	26.4	—	142.1	1873
23.4	10.8	969.8	148.6	—	25.1	—	—	—	—	—	34.1	—	207.7	1874
32.4	5.5	1.445.8	154.1	—	29.8	—	—	—	—	—	48.8	—	232.7	1875
30.5	5.9	1.574.7	204.4	—	42.2	—	—	—	—	—	50.8	—	296.7	1876
27.9	6.7	1.606.4	90.8	—	16.1	—	—	—	—	—	46.3	—	153.2	1877
34.1	4.4	1.664.3	127.9	—	33.9	—	—	—	—	—	43.6	—	205.4	1878
30.1	7.8	1.719.3	135.2	—	39.5	—	—	—	—	—	42.7	—	217.4	1879
40.5	5.8	1.839.5	149.3	—	42.7	—	—	—	—	—	42.6	—	234.6	1880
45.2	6.7	1.946.0	102.6	—	39.2	—	—	—	—	—	41.3	—	183.1	1881
56.2	12.6	2.020.3	158.3	—	48.9	—	—	—	—	—	40.7	—	247.9	1882
65.5	6.8	2.128.9	166.1	—	58.3	—	—	—	—	—	42.2	—	266.6	1883
57.3	16.4	2.226.8	231.7	—	68.8	—	—	—	—	—	46.6	—	347.2	1884
57.6	23.8	2.388.1	184.4	—	62.5	—	—	—	—	—	48.6	—	295.4	1885
61.9	14.0	2.528.9	129.0	—	67.6	—	—	—	—	—	50.5	—	247.2	1886
75.7	11.8	2.634.5	128.0	—	75.2	—	—	—	12.0	—	50.5	—	265.7	1887
88.7	20.9	2.733.4	127.3	—	82.1	—	—	—	12.1	—	48.9	—	270.3	1888
80.4	15.3	2.893.1	131.1	—	89.4	—	—	—	12.0	—	47.1	—	279.6	1889
90.9	14.3	2.978.5	131.4	—	99.4	—	—	—	12.0	—	47.3	—	290.1	1890
72.6	8.4	3.097.8	121.9	—	110.4	—	—	—	12.1	—	45.9	—	290.3	1891
102.5	10.2	3.348.4	105.7	—	113.4	—	—	—	12.0	—	48.6	—	279.8	1892
100.2	14.1	3.481.7	107.0	—	121.7	—	—	—	12.0	—	51.5	1.3	293.5	1893
109.3	17.6	3.851.6	112.2	—	148.6	—	—	—	12.0	—	55.7	2.1	330.7	1894
124.5	12.6	4.589.5	116.5	—	125.2	53.1	13.5	—	12.0	—	55.7	2.7	378.6	1895
109.6	16.5	4.918.7	132.8	—	172.8	85.8	22.0	—	12.0	3.8	83.8	0.8	513.9	1896
119.6	18.2	5.284.0	145.7	—	214.4	84.7	27.3	—	12.0	6.5	102.5	0.5	593.4	1897
125.5	16.4	5.765.0	129.5	—	218.1	89.3	29.3	—	12.0	7.3	97.4	—	582.9	1898
121.3	9.1	6.259.1	127.4	—	217.6	87.7	31.0	—	12.0	6.5	88.7	—	570.9	1899
139.8	14.1	6.843.8	134.7	—	215.9	86.7	31.8	—	12.0	5.9	83.4	—	570.4	1900
156.0	10.4	7.204.4	125.8	—	216.6	76.3	31.5	—	12.0	4.5	80.5	—	547.2	1901
138.7	9.0	7.539.5	265.5	—	269.0	133.1	35.2	—	12.0	3.9	105.1	0.3	824.1	1902
137.5	12.1	8.020.9	232.4	—	334.9	147.7	49.3	18.2	—	6.6	113.9	1.3	904.2	1903
165.7	9.3	8.803.3	220.6	—	345.6	193.0	54.6	66.5	24.0	8.1	124.5	1.3	1.038.2	1904
169.4	9.4	9.584.3	237.3	—	354.4	191.5	52.7	67.2	—	7.7	119.3	1.2	1.031.3	1905
190.4	6.9	10.134.3	178.9	—	366.4	186.7	60.1	85.0	12.0	8.1	123.0	1.2	1.021.4	1906
198.4	12.9	10.729.2	229.1	—	408.5	213.0	63.2	91.0	16.0	8.4	132.5	1.2	1.162.9	1907
204.7	21.1	12.272.5	227.8	2.2	492.1	287.5	73.8	98.8	56.0	8.1	130.5	1.7	1.378.4	1908
246.0	14.1	12.980.6	219.1	3.6	504.6	261.2	79.8	102.5	30.0	6.5	133.9	1.3	1.342.6	1909
245.9	13.4	14.833.4	185.2	1.4	584.7	272.3	86.7	91.1	30.0	12.2	138.6	1.4	1.403.5	1910
266.7	18.1	17.158.2	186.7	9.5	629.5	292.5	103.8	106.6	30.0	12.3	144.4	1.2	1.516.6	1911
414.5	17.2	19.785.2	264.9	17.5	673.7	336.6	94.0	127.3	30.0	12.3	154.8	5.8	1.717.0	1912
442.1	19.6	21.256.8	211.1	13.2	759.1	405.4	108.8	142.1	30.0	23.0	166.7	9.8	1.869.3	1913
422.7	12.3	21.474.9	185.4	23.2	698.5	396.3	110.0	144.7	30.0	17.9	155.1	9.6	1.770.7	1914
539.6	20.4	21.897.3	213.5	25.7	700.6	457.8	102.2	161.6	30.0	13.6	161.9	12.6	1.879.7	1915
548.6	16.6	23.609.3	213.8	53.2	733.6	487.2	113.3	185.4	—	18.5	167.5	12.1	1.984.6	1916
750.1	17.2	26.184.4	213.2	62.5	916.8	663.1	204.3	201.2	60.0	33.1	173.8	11.6	2.539.7	1917
981.1	33.6	32.780.5	215.3	111.3	931.7	597.4	301.8	186.4	30.0	36.2	163.1	11.7	2.584.9	1918
995.1	14.4	39.566.2	146.7	196.3	817.5	506.6	329.6	188.4	—	36.6	169.9	11.2	2.402.8	1919
3.136.6	112.9	44.363.2	476.5	502.1	2.106.7	945.2	608.0	165.2	30.0	64.3	403.4	114.4	5.415.8	1920
7)	7)	95.646.7	1.165.1	180.1	3.983.1	1.092.5	896.9	202.1	30.0	238.9	886.2	190.0	9.253.9	1921
7)	7)	170.136.2	3.004.7	335.2	3.385.1	2.561.1	905.9	406.4	30.0	609.2	965.9	231.7	14.117.8	1922 ⁵⁾
7)	7)	170.002.180	6.807	7.040	177.888	81.200	47.580	15.050	250	155.950	40.437	2.415	582.617	1923 ⁵⁾

7) Az 1921—1923. években az iskoláépületek fenntartásának költségei az egyes iskolafajok közt vannak kimutatva. Az összes épületek fenntartási költségei 1921-ben 11.598.300 K-ra rúgtak, 1922-ben és 1923-ban 17.192.800 és 443.289.000 K-val irányoztattak elő.

8) Ezen főösszegekben az 1921—1923. években bennfoglaltak a Gyakorlati tanfolyamok bevételei is, még pedig a következő összegekkel (ezer koronákban kifejezve):

7) In den Jahren 1921—1923 sind die Erhaltungskosten der Schulgebäude bei den Kosten der einzelnen Schulgattungen nachgewiesen. Die gesamten Erhaltungskosten der Schulgebäude beliefen sich 1921 auf 11.598.300 K und wurden für 1922 und 1923 mit 17.192.800 und 443.289.000 K präliminiert.

8) In den Hauptsummen der Jahre 1921—1923 sind auch die Einnahmen der Praktischen Lehrkurse inbegriffen, u. z. mit folgenden Summen (in tausend Kronen ausgedrückt):

	1921	1922	1923	
Gazdasági és háztartási tanfolyam . . .	Wirtschafts- und Haushaltungslehrcurs . . .	215.8	1.142.0	35.000
Női kertészeti tanfolyam	Gärtnerkurs für Frauen	2.2	—	—
Kertgazdasági szabadiskola	Freie Schule für Gartenwirtschaft	162.7	540.6	13.000
Összesen	Zusammen	380.7	1.682.2	48.000

128. Községi iskolaépületek. Iskolai építkezések költségei. — Communale Schulgebäude. Schulbaukosten.

Év Jahr	a) Iskolaépületek — Schulgebäude ¹⁾										b) Iskolai építkezések költségei — Schulbaukosten ²⁾													
	száma — Anzahl										Új építkezések — Neubauten				Pótépitkezések Zubauten		Összes költség Gesamtkosten							
	Főreáliskola	Oberrealschulen	Felső kereskedelmi isk.	Höhere Handelsschulen	Iparrajziskola	Gewerbezeichenschule	Polgári iskola	Blücherschulen	Keresk.-tan., iparrajzisk.	Handelislehrlings- Gewerbezeichensch.	Elemi iskola	Elementarschulen	Kisdedővők	Kinderbewahr-Anstalten	Összesen Zusammen	Értéke Wert 1000 K		Befejezett építkezések Vollendete Bauten	Építési költség Baukosten	Vételár Kauf- schilling	Telek értéke Grundwert	Összesen Zusammen	száma Anzahl	költsége Kosten
											korona — Kronen				korona — Kronen									
1873.	3	—	—	—	—	—	—	—	—	25	—	—	—	—	28	4	1,014.714	49.398	110.258	1,174.370	—	—	1,174.370	
1874.	3	—	—	—	—	—	—	—	—	25	—	—	—	—	28	4	1,058.144	75.234	108.626	1,242.004	—	—	1,242.004	
1875.	3	—	—	—	—	—	—	—	—	27	—	—	—	—	30	2	320.762	70.000	39.232	429.994	—	—	429.994	
1876.	3	—	—	—	—	—	—	—	—	27	—	—	—	—	30	2	263.978	28.928	8.526	301.432	—	—	301.432	
1877.	3	—	—	—	—	—	—	—	—	29	—	—	—	—	32	5	326.968	158.180	340	485.488	—	—	485.488	
1878.	3	—	—	—	—	—	—	—	—	29	—	—	—	—	32	1	68.240	—	—	68.240	—	—	68.240	
1879.	3	—	—	—	—	—	—	—	—	31	—	—	—	—	34	1	622	9.600	—	10.222	—	—	10.222	
1880.	3	—	—	—	—	—	—	—	—	32	—	—	—	—	35	2	—	34.632	—	34.632	—	—	34.632	
1881.	3	—	—	—	—	—	—	—	—	32	—	—	—	—	35	2	10.664	61.226	—	71.890	—	—	71.890	
1882.	3	—	—	—	—	—	—	—	—	33	—	—	—	—	36	—	—	—	—	—	—	—	—	
1883.	3	—	—	—	—	—	—	—	—	34	—	—	—	—	37	—	—	—	—	—	—	—	—	
1884.	3	—	—	—	—	—	—	—	—	34	—	—	—	—	41	4	954.320	—	357.134	1,311.454	—	—	1,311.454	
1885.	3	—	—	—	—	—	—	—	—	34	—	—	—	—	41	1	161.580	—	13.902	175.482	2	162.294	337.776	
1886.	3	—	—	—	—	—	—	—	—	35	—	—	—	—	43	—	—	—	—	—	—	—	—	
1887.	3	—	—	—	—	—	—	—	—	38	—	—	—	—	46	1	143.080	12.000	—	155.080	—	—	155.080	
1888.	3	—	—	—	—	—	—	—	—	38	—	—	—	—	46	4	459.380	133.350	61.878	654.608	2	76.120	730.728	
1889.	3	—	—	—	—	—	—	—	—	39	—	—	—	—	47	1	162.960	—	176.680	339.640	—	—	339.640	
1890.	3	—	—	—	—	—	—	—	—	39	—	—	—	—	48	—	—	—	—	—	7	149.170	149.170	
1891.	3	—	—	—	—	—	—	—	—	40	—	—	—	—	46	2	393.060	—	572.800	965.860	4	48.666	1,014.526	
1892.	3	—	—	—	—	—	—	—	—	43	—	—	—	—	50	3	1,212.514	231.636	171.990	1,616.140	3	332.870	1,949.010	
1893.	3	—	—	—	—	—	—	—	—	46	—	—	—	—	54	1	293.264	73.114	—	366.378	—	—	366.378	
1894.	3	—	—	—	—	—	—	—	—	47	—	—	—	—	57	4	736.936	17.080	127.724	881.740	—	—	881.740	
1895.	3	—	—	—	—	—	—	—	—	49	—	—	—	—	62	4	383.642	386.184	—	769.826	2	179.310	949.136	
1896.	3	—	—	—	—	—	—	—	—	57	—	—	—	—	74	1	—	—	96.000	96.000	—	—	96.000	
1897.	3	—	—	—	—	—	—	—	—	59	—	—	—	—	79	1	111.242	—	32.000	143.242	—	—	143.242	
1898.	3	—	—	—	—	—	—	—	—	61	—	—	—	—	82	5	114.739	360.378	137.056	612.173	3	61.062	673.235	
1899.	3	—	—	—	—	—	—	—	—	62	—	—	—	—	84	12	1,426.910	303.158	99.698	1,829.766	3	400.670	2,230.436	
1900.	3	—	—	—	—	—	—	—	—	63	—	—	—	—	89	14	2,782.322	393.252	309.539	3,485.113	1	170.810	3,655.923	
1901.	3	—	—	—	—	—	—	—	—	63	—	—	—	—	94	—	—	—	—	—	—	—	—	
1902.	3	—	—	—	—	—	—	—	—	63	—	—	—	—	96	2	305.139	11.117	25.728	341.984	—	—	341.984	
1903.	3	—	—	—	—	—	—	—	—	69	—	—	—	—	102	2	383.048	80.309	—	463.357	—	—	463.357	
1904.	3	—	—	—	—	—	—	—	—	69	—	—	—	—	102	4	833.329	148.170	51.764	1,033.263	1	72.649	1,105.912	
1905.	3	—	—	—	—	—	—	—	—	69	—	—	—	—	102	2	632.437	105.537	46.600	784.574	—	—	784.574	
1906.	3	—	—	—	—	—	—	—	—	69	—	—	—	—	102	4	1,423.371	454.652	—	1,878.023	—	—	1,878.023	
1907.	3	—	—	—	—	—	—	—	—	69	—	—	—	—	105	—	—	—	—	—	—	—	—	
1908.	3	—	—	—	—	—	—	—	—	69	—	—	—	—	105	—	—	—	—	—	—	—	—	
1909.	3	—	—	—	—	—	—	—	—	78	—	—	—	—	118	11	6,454.969	329.087	895.851	7,679.907	2	606.991	8,286.898	
1910.	3	—	—	—	—	—	—	—	—	89	—	—	—	—	132	16	12,389.751	797.590	1,177.556	14,364.897	1	50.236	14,415.133	
1911.	3	—	—	—	—	—	—	—	—	97	—	—	—	—	144	2	77.251	—	—	77.251	3	450.233	527.484	
1912.	3	—	—	—	—	—	—	—	—	103	—	—	—	—	157	4	585.792	125.080	—	710.872	—	—	710.872	
1913.	3	—	—	—	—	—	—	—	—	104	—	—	—	—	159	12	3,748.311	—	1,247.078	4,995.389	2	100.051	5,095.440	
1914.	3	—	—	—	—	—	—	—	—	109	—	—	—	—	165	3	755.458	81.840	131.402	968.700	2	38.153	1,006.853	
1915.	3	—	—	—	—	—	—	—	—	109	—	—	—	—	165	1	923.933	—	—	923.933	1	15.750	939.683	
1916.	3	—	—	—	—	—	—	—	—	109	—	—	—	—	166	2	309.551	—	94.200	403.751	7	277.491	681.242	
1917.	3	—	—	—	—	—	—	—	—	109	—	—	—	—	166	1	766.260	366.084	—	1,132.344	1	58.600	1,190.944	
1918.	3	—	—	—	—	—	—	—	—	109	—	—	—	—	168	—	—	—	—	—	4	525.989	525.989	
1919.	3	—	—	—	—	—	—	—	—	109	—	—	—	—	168	3	—	—	—	—	—	—	—	
1920.	3	—	—	—	—	—	—	—	—	109	—	—	—	—	168	1	—	—	—	—	—	—	—	
1921.	3	—	—	—	—	—	—	—	—	109	—	—	—	—	168	—	—	—	—	—	—	—	—	
1922.	3	—	—	—	—	—	—	—	—	109	—	—	—	—	168	—	—	—	—	—	—	—	—	

¹⁾ Az iskolaépületek számában mutatkozó eltérés onnan van, hogy több iskolaépület, mely időnként többféle iskola céljaira szolgált, ezen iskolák számában bealított változások folytán jellegét változtatta.

²⁾ Az újonnan épült iskolák azon évben vannak kimutatva, amelyben építésük költségeinek elszámolása végképen befejeződött, míg az a) táblában megnyitások évében szerepelnek.

³⁾ Die Schwankungen in der Zahl der Schulgebäude rührt daher, dass mehrere Schulgebäude, in welchen zeitweise verschiedene Schulen untergebracht waren, infolge Auflösung einzelner Schulen ihren Charakter geändert haben.

⁴⁾ Die neugebauten Schulgebäude erscheinen hier in jenem Jahre nachgewiesen, in dem die Abrechnung der Baukosten endgültig abgeschlossen wurde, während sie in Tabelle a) nach dem Jahre ihrer Eröffnung eingereicht wurden.

XVII. Közművelődés. — Culturelle Verhältnisse.

129. Értelmiségi népesség (Közszolgálat és szabad foglalkozások). — Intelligenzbevölkerung (Öffentliche Dienstleistungen und freie Berufe).

a) A foglalkozási ágak részletezése. — Specification der Berufszweige.

Foglalkozási ág — Berufzweige	Keresők ¹⁾ — Erwerbstätige ¹⁾									Eltartottak Angehörige	
	1890			1900			1910			1900	1910
	férfi Männer	nő Frauen	együtt Zusam.	férfi Männer	nő Frauen	együtt Zusam.	férfi Männer	nő Frauen	együtt Zusam.		
Törvényhozás. — Gesetzgebung.											
Országgyűlési képviselők, főrendek	102	—	102	124	—	124	50	—	50	227	82
Tisztviselők	41	—	41	38	1	39	76	2	78	69	118
Díjnokok	11	—	11	7	9	16	2	14	16	11	3
Együtt	154	—	154	169	10	179	128	16	144	307	203
Közigazgatási szolgálat. Verwaltungsdienst.											
Állami tisztviselők	2.427	—	2.427	3.201	6	3.207	4.525	6	4.531	5.530	7.139
Állami díjnokok	429	—	429	803	51	854	751	159	910	631	460
Vármegyei tisztv.	78	—	78	79	—	79	87	—	87	135	132
Vármegyei díjnokok	20	—	20	56	2	58	9	11	20	29	14
Fővárosi (tisztvis.)	577	—	577	741	—	741	1.370	79	1.449	1.360	1.899
(díjnokok)	217	—	217	451	26	477	26	2	28	390	28
Rend. tan. (tisztvis.)	—	—	—	3	—	3	5	—	5	10	7
varosi (díjnokok)	—	—	—	—	—	—	1	2	3	2	—
Községi, körjegyzők	5	—	5	1	—	1	18	—	18	82	104
Jegyzősegédek	—	—	—	20	—	20	5	—	5	8	11
Egyéb közs. tisztv.	—	—	—	3	—	3	3	—	3	18	—
Községi díjnokok	—	—	—	2	—	2	9	—	9	1	1
Együtt	3.753	—	3.753	5.360	85	5.445	6.809	259	7.068	8.196	9.795
Igazságszolgáltatás. — Justizwesen.											
Bírák	393	—	393	385	—	385	388	—	388	775	805
Ügyészek	20	—	20	32	—	32	39	—	39	65	97
Bírósági, ügyész- ségi tisztviselők	460	—	460	475	—	475	486	—	486	573	612
Börtön és fogh. tisztv.	—	—	—	11	—	11	13	—	13	30	29
Bírósági, ügyész- ségi díjnokok	129	—	129	245	13	258	137	37	174	189	84
Börtön és fogh. díjn.	—	—	—	1	—	1	2	—	2	1	—
Közjegyzők	—	—	—	18	—	18	19	—	19	64	51
Közjegyzősegédek	50	—	50	36	—	36	40	—	40	38	29
Közjegyzői irnokok	—	—	—	17	4	21	19	6	25	27	15
Ügyvédek	739	—	739	1.069	—	1.069	1.707	—	1.707	2.088	2.832
Ügyvédsegéd, jelölt	—	—	—	705	—	705	1.310	—	1.310	235	235
Ügyvéd irnokok	543	—	543	294	65	359	179	419	598	113	120
Együtt	2.334	—	2.334	3.288	82	3.370	4.339	462	4.801	4.198	4.909
Egyházi szolgálat. — Gottesdienst.											
Püspökök stb.	9	—	9	5	—	5	8	—	8	9	8
Lelkészek	—	—	—	62	—	62	96	—	96	231	345
Segédlelkészek	97	—	97	68	—	68	68	—	68	36	19
Hitoktatók	52	—	52	104	—	104	110	—	110	114	85
Egyéb világi papok	—	—	—	16	—	16	4	—	4	3	3
Szerzetesek, apácák	60	476	536	80	883	963	137	325	462	2	1
Egyházi tisztviselők	—	—	—	88	1	89	126	1	127	232	308
Egyházi díjnokok	74	—	74	18	3	21	9	2	11	18	2
Együtt	292	476	768	441	887	1.328	558	328	886	645	771
Tanügy. — Schulwesen.											
Kisdédóvíntézetek	—	40	40	1	151	152	—	261	261	44	66
Elemi iskolák	349	424	773	647	829	1.476	863	1.400	2.263	1.429	2.032
Iparos- és keresk. inasiskolák	—	—	—	—	—	—	—	17	17	—	—
Felső nép- és pol- gári iskolák	107	30	137	161	140	301	307	405	712	382	624
Fels. leányiskolák	—	—	—	19	61	80	28	117	145	53	55
Tanító-, óvóképzők	47	23	70	52	30	82	57	25	82	149	113
Középiskolák	232	—	232	365	—	365	653	12	665	669	1.097
Felső tanítézetek	191	—	191	343	—	343	367	1	368	440	551

¹⁾ Az ezen ágakban alkalmazott segédzemélyzet (altisztek és szolgák) nélkül; innen az eltérés a 20–22. sz. táblákban közölt adatokhoz képest, amelyekben a segédzemélyzet is bennefoglatatik. A segédzemélyzet számát lásd a 27. oldalon.

¹⁾ Ohne das in diesen Berufszweigen angestellte Hilfspersonal (Diener etc.); daher die Abweichung von den in den Tabellen 20–22. enthaltenen Angaben, welche sich auch auf das Hilfspersonal beziehen. Die Zahl des Hilfspersonals siehe auf Seite 27.

Foglalkozási ág — Berufsbranche		Keresők — Erwerbstätige									Eltartottak Angehörige	
		1890			1900			1910			1900	1910
		férfi Männer	nő Frauen	együtt Zusam.	férfi Männer	nő Frauen	együtt Zusam.	férfi Männer	nő Frauen	együtt Zusam.		
Szakiskolák	Gazdasági				10	—	10	11	—	11	10	11
	Bányászati				2	—	2	—	—	—	—	—
	Tanonc-				—	—	—	—	—	—	—	—
	Ipari	171	40	211	69	14	83	114	33	147	175	184
	Kereskedelmi	68	1	69	134	4	138	179	204	209	204	204
Egyéb	93	37	130	161	122	283	142	209	209	209	209	
Emberbaráti intézetek	27	17	44	66	31	97	67	21	88	69	60	
Tanítók külön meg-												
nevezés nélkül	15	232	247	52	1	53	51	368	419	95	7	
Magántanítók	Nyelv	47	81	128	49	265	314	84	390	474	78	76
	Zene és ének	84	91	175	93	159	252	103	267	370	165	185
	Nevelők, bon-											
	neok	147	921	1.068	442	1.493	1.935	320	1.476	1.796	123	55
	Különféle											
ügyességek	—	—	—	46	10	56	78	5	83	74	164	
Tan- és emberbaráti												
int. tulajdonos	2	—	2	—	—	—	—	—	—	9	—	
Tanügyi												
tisztviselő	57	8	65	18	2	20	77	60	137	26	99	
díjnok	12	3	15	11	13	24	10	1	1	1	1	
Együtt	1.474	1.907	3.381	2.610	3.227	5.837	3.486	4.997	8.483	4.321	5.793	
Közegészségügy. — Sanitätsdienst.												
Orvosok	680	—	680	1.075	1	1.076	1.473	36	1.509	1.759	2.287	
Massage, sanat. tulajd.												
(nem orvosok)	—	—	—	1	1	2	30	93	123	3	58	
Kórházi és tébolydai												
tisztviselő	47	—	47	41	—	41	—	—	—	80	—	
Gyógyszerészek	64	2	66	76	6	82	130	14	144	226	373	
Gyógysz.-segédek	172	—	172	236	—	236	356	24	380	156	224	
Allatorvosok	46	—	46	88	—	88	117	—	117	153	186	
Szülésznők	—	537	537	—	717	717	—	710	710	317	237	
Közeg. tisztv. és díjn.	—	—	—	50	29	79	97	190	287	27	173	
Együtt	1.009	539	1.548	1.567	754	2.321	2.203	1.067	3.270	2.721	3.538	
Tudományos egyletek. Wissenschaftliche Vereine.												
Tisztviselők	206	15	221	370	5	375	930	154	1.084	554	1.375	
Díjnokok	48	31	79	97	154	251	51	65	65	65	65	
Együtt	206	15	221	418	36	454	1.027	308	1.335	605	1.440	
Irodalom és művészet. Litteratur und Kunst.												
Tudósok és írók	49	4	53	80	9	89	92	16	108	113	113	
Hírlapírók	289	—	289	571	8	579	752	8	760	768	1.010	
Festők	88	11	99	167	17	184	284	66	350	194	275	
Szobrászok	10	—	10	39	—	39	88	1	89	30	105	
Enekművészek	33	35	68	18	28	46	90	159	249	32	178	
Zeneművészek	31	—	31	208	5	213	246	16	262	221	302	
Színészek	89	96	185	105	104	209	242	300	542	224	339	
Tisztv., díjnokok	—	—	—	145	233	378	96	58	154	261	151	
Együtt	589	146	735	1.333	404	1.737	1.890	624	2.514	1.843	2.473	
Egyéb értelmiség. Sonstige geistige Berufe.												
Magánmérnökök	83	—	83	371	—	371	873	—	873	393	915	
Magánvegyészek	7	—	7	16	—	16	32	—	32	20	42	
Követségi és konzuli												
tisztviselők	—	—	—	34	—	34	34	2	36	30	38	
Követségi és konzuli												
díjnokok	—	—	—	2	—	2	—	—	—	1	—	
Tisztv. megn. nélkül	455	84	539	77	253	330	—	—	—	137	—	
Titkárok, levelezők	21	—	21	34	1	35	41	43	43	43	43	
Egyéb szabad fogl.												
megnev. nélkül	23	95	118	51	18	69	133	323	456	85	231	
Díjnokok, egyéb ér-												
telmiség	80	10	90	26	—	26	—	26	223	28	28	
Együtt	568	179	747	652	281	933	1.132	326	1.458	930	1.297	
Összesen	10.379	3.262	13.641	15.838	5.766	21.604	21.572	8.387	29.959	23.766	30.219	

Tabelle Nr. 129. (Schluss.)

b) A főcsoportok demografiai viszonyai. — Die demographischen Verhältnisse der Hauptgruppen.

Részletezés Specification		Törvényhozás Gesetzgebung	Közigazgatás Öffentliche Verwaltung	Igazságszolgáltatás Justizwesen	Egyházi szolgálat Kirchlicher Dienst	Tanügy Unterrichtswesen	Közegészségügy Hygiene	Tudományos társulatok és intézetek Wissenschaftl. Vereine und Institute	Irodalom, művészet Literatur, Kunst	Egyéb Sonstige	Összesen Zusammen
1900.											
<i>Összes létszám. — Gesamtzahl.</i>											
Férfi	Männer	169	5.360	3.288	441	2.610	1.567	418	1.333	652	15.838
Nő	Frauen	10	85	82	887	3.227	754	36	404	281	5.766
Együtt	Zusammen	179	5.445	3.370	1.328	5.837	2.321	454	1.737	933	21.604
<i>Kor. — Alter.</i>											
—20 éves	—20 Jahre alt	5	133	120	67	417	25	15	63	40	885
20—40 "	20—40 " "	47	3.133	2.083	904	3.857	1.408	262	1.117	559	13.370
40—60 "	40—60 " "	91	1.941	1.007	290	1.387	725	143	498	282	6.364
60—	60— " "	36	237	160	65	175	163	34	59	52	981
Ismeretlen korú	Alter unbekannt	—	1	—	2	1	—	—	—	—	4
<i>Családi állapot. — Familienstand.</i>											
Nemházas	Ledig	35	2.309	1.782	1.174	3.908	798	175	823	560	11.564
Házias	Verheirathet	118	2.952	1.470	141	1.597	1.233	247	805	321	8.884
Özvegy	Verwitwet	21	138	84	13	267	252	29	70	37	911
Törv. elvált	Geschieden	5	41	33	—	56	37	3	39	9	223
Ismeretlen	Unbekannt	—	5	1	—	9	1	—	—	6	22
<i>Hitfelekezet. — Confession.</i>											
Róm. katolikus	Röm. Katholiken	102	3.735	1.289	1.106	3.389	973	203	835	470	12.102
Görög katolikus	Griech. Katholiken	1	68	38	3	45	13	2	10	6	186
Görög keleti	Griech. Orientale	7	92	37	10	42	21	7	15	25	256
Ag. evangélikus	Protestanten A. C.	23	456	218	18	540	176	36	105	91	1.663
Református	Reformierte	33	769	347	28	505	216	39	188	68	2.193
Unitárius	Unitarier	—	36	17	2	22	8	5	20	6	116
Izraelita	Israeliten	13	284	1.420	153	1.244	910	162	552	233	4.991
Egyéb	Sonstige	—	5	4	8	50	4	—	12	14	97
<i>Nemzetiség. — Nationalität.</i>											
Magyar	Ungarn	169	5.259	3.290	676	4.533	2.106	431	1.536	651	18.651
Német	Deutsche	5	82	32	409	742	172	21	144	171	1.778
Tót	Slowaken	—	7	7	40	8	10	—	2	3	77
Román	Rumänen	1	30	23	4	13	8	—	1	8	88
Ruthén	Ruthenen	—	—	1	1	3	—	—	—	—	5
Horvát	Kroaten	1	29	1	3	8	1	—	5	5	53
Szerb	Serben	3	24	13	6	18	8	1	6	16	95
Egyéb	Sonstige	—	14	3	189	512	16	1	43	79	857
<i>Nyelvismeret. — Sprachenkenntniss.</i>											
Idegen nyelvű magyarul beszél	Fremdsprachige sprechen ung.	10	183	80	343	624	174	18	110	129	1.671
1910.											
<i>Összes létszám. — Gesamtzahl.</i>											
Férfi	Männer	128	6.809	4.339	558	3.486	2.203	1.027	1.890	1.132	21.572
Nő	Frauen	16	259	462	328	4.997	1.067	308	624	326	8.387
Együtt	Zusammen	144	7.068	4.801	886	8.483	3.270	1.335	2.514	1.458	29.959
<i>Kor. — Alter.</i>											
—20 éves	—20 Jahre alt	—	168	299	39	389	108	97	123	121	1.349
20—40 "	20—40 " "	60	4.125	3.102	487	5.813	1.752	861	1.607	961	18.768
40—60 "	40—60 " "	59	2.450	1.119	285	1.996	1.213	328	694	321	8.465
60—	60— " "	25	325	281	75	285	197	49	85	55	1.377
Ismeretlen korú	Alter unbekannt	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
<i>Családi állapot. — Familienstand.</i>											
Nemházas	Ledig	40	2.973	2.786	685	5.503	1.312	696	1.203	868	16.066
Házias	Verheirathet	81	3.858	1.880	192	2.463	1.584	571	1.145	522	12.296
Özvegy	Verwitwet	17	164	87	8	398	297	48	94	43	1.156
Törv. elvált	Geschieden	6	73	48	1	119	77	20	72	25	441
Ismeretlen	Unbekannt	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
<i>Hitfelekezet. — Confession.</i>											
Róm. katolikus	Röm. Katholiken	87	4.869	1.630	627	5.139	1.316	581	1.181	590	16.020
Görög katolikus	Griech. Katholiken	2	91	42	4	72	29	7	19	9	275
Görög keleti	Griech. Orientale	3	116	57	6	59	37	13	10	17	318
Ag. evangélikus	Protestanten A. C.	14	580	289	23	711	232	81	144	120	2.194
Református	Reformierte	23	987	436	34	832	287	114	252	106	3.071
Unitárius	Unitarier	1	39	13	1	36	4	7	13	11	125
Izraelita	Israeliten	14	380	2.307	183	1.549	1.341	524	869	579	7.746
Egyéb	Sonstige	—	6	27	8	85	24	8	26	26	210
<i>Nemzetiség. — Nationalität.</i>											
Magyar	Ungarn	135	6.904	4.670	699	6.807	3.081	1.271	2.256	1.196	27.019
Német	Deutsche	5	60	53	105	1.004	131	47	175	154	1.734
Tót	Slowaken	—	1	16	9	9	6	2	5	6	54
Román	Rumänen	1	29	35	3	16	17	2	9	6	118
Ruthén	Ruthenen	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Horvát	Kroaten	1	41	1	3	11	2	3	1	7	70
Szerb	Serben	2	26	20	4	20	17	4	3	5	101
Egyéb	Sonstige	—	7	6	63	616	16	5	64	84	861
<i>Nyelvismeret. — Sprachenkenntniss.</i>											
Csak magyarul beszél	Es sprechen nur ungarisch	6	1.001	538	83	1.055	468	197	287	149	3.784
Idegen nyelvű magyarul beszél	Fremdsprachige sprechen ung.	9	164	130	114	838	166	60	188	138	1.807

130. A közkönyvtárak látogatottsága. — Frequenz der öffentlichen Bibliotheken.

Év — Jahr	Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára Nationalmuseum						Városi könyvtár — Stadtbibliothek			
	Egyetemi könyvtár Universitäts- bibliothek	Magyar tudományos akadémia könyvtára Ung. Akademie der Wissenschaften	M. kir. központi statistikai hivatal Statist. Centralamt	Orsz. pædagogiai könyvtár Landes-Pædago- gische Bibliothek	Olvások száma Anzahl der Leser	Bevétel Einnahmen	Kiadás Ausgaben	Ebből személyzet Hievon Personal	Olvások száma — Anzahl der Leser	
									korona — Kronen	
1875	14.661				—	—	—	—		
1876	16.145				—	—	—	—		
1877	19.970				—	—	—	—		
1878	20.182				—	—	—	—		
1879	20.416	42.213	10.717		—	—	—	—		
1880	22.014	36.314	10.314		—	—	—	—		
1881	23.931	32.731	10.269		—	—	—	—		
1882	20.919	27.421	10.567		—	—	—	—		
1883	19.173	28.748	10.327		—	—	—	—		
1884	16.099	37.186	9.741		—	—	—	—		
1885	14.437	33.491	6.916		—	—	—	—		
1886	13.644	31.612	7.578		—	—	—	—		
1887	12.476	32.777	8.807		—	—	—	—		
1888	13.946	30.926	8.831		—	—	—	—		
1889	18.343	38.018	8.754		—	—	—	—		
1890	15.433	35.767	7.938		—	—	—	—		
1891	21.885	35.597	8.178		—	—	—	—		
1892	15.303	29.569	5.995		—	—	—	—		
1893	16.635	37.224	6.599		—	—	—	—		
1894	14.035	47.365	6.709		—	—	—	—		
1895	14.291	49.719	7.724		—	—	—	—		
1896	13.415	45.765	6.714		—	—	—	—		
1897	16.215	47.613	6.811		—	—	—	—		
1898	17.892	52.568	7.137		—	—	—	—		
1899	20.343	54.873	6.163		—	—	—	—		
1900	19.802	52.003	5.838		228	—	4.969	—		
1901	22.902	58.039	5.799		6.515	—	6.097	—		
1902	27.239	64.062	5.662		21.579	—	6.441	1.738		
1903	29.649	61.063	7.798	1.527	1) 2.293	—	7.576	2.183		
1904	32.082	56.405	8.866	1.346	1) —	—	14.057	6.979		
1905	45.628	53.524	8.420	1.452	2) 411	—	16.710	9.145		
1906	44.732	59.532	6.625	1.544	1.266	—	19.530	16.161		
1907	42.496	59.485	6.183	745	3.311	—	24.485	10.432		
1908	34.249	81.651	6.245	714	5.436	—	30.362	14.921		
1909	34.009	90.900	5.539	1.325	5.229	—	44.191	18.635		
1910	33.006	82.089	4.619	1.065	8.759	—	52.350	26.818		
1911	34.325	61.754	4.058	976	9.550	5.190	—	88.505	39.974	
1912	32.301	56.829	4.521	1.180	7.980	6.637	—	135.414	62.256	
1913	29.849	97.489	4.011	1.773	6.306	1.873	2.000	181.280	80.264	
1914	29.078	73.847	3.623	641	6.612	36.713	3.438	229.682	89.230	
1915	22.602	29.431	2.848	513	5.122	54.636	2.372	272.528	94.009	
1916	16.031	15.456	2.080	569	3.960	35.932	4.016	299.910	121.290	
1917	11.757	12.854	1.168	422	2.037	38.682	9.179	367.445	138.140	
1918	10.033	12.050	1.048	365	1.243	28.623	14.879	443.132	199.688	
1919	12.293	13.113	284	481	1.632	4.542	6.243	644.488	347.773	
1920	20.110	6.404	590	152	1.076	3.354	61.001	817.471	376.098	
1921	21.148	14.022	1.079	246	817	5.023	181.365	1.865.974	699.392	
1922	25.029	21.651	3.033	400	1.562	5.773 ³⁾	230.650 ³⁾	2.586.519 ³⁾	971.949	
1923	23.537	26.908	2.997	568	199	7.237 ³⁾	1.300.000 ³⁾	1.810.671 ³⁾	1.277.116.711	

1) Rendezés miatt zárva. — 2) Átszervezés és rendezés miatt a nagyközönségnek csak korlátozott mértékben állott rendelkezésére.

3) A költségvetés szerint.

1) Wegen Neuordnung geschlossen. — 2) Wegen Reorganisierung und Neuordnung stand die Bibliothek nur in beschränktem Masse dem Publikum zur Verfügung.

3) Nach dem Kostenvoranschlag.

131. Múzeumok látogatottsága. — Frequenz der Museen.

Év Jahr	Magyar Nemzeti Múzeum — Ung. Nationalmuseum						Szépművészeti m. Museum für schöne Künste	Országos magyar iparművészeti m. Ung. Landes-Kunst- gewerbemuseum	M. k. mezőgazda- sági múzeum K. ung. Landwirtsch. Museum	M. k. technológiai iparmúzeum K. ung. Technolog. Gewerthemuseum	Orsz. Ráth György- múzeum Ráth-Museum	M. k. közlekedési múzeum K. ung. Verkehrs- museum	Fővárosi múzeum Hauptstädtisches Museum	Aquincumi múzeum Aquincum-Museum	Tört. arcképcsarnok Historische Bilder- galerie
	Képtár Bildergalerie	Régiségár Antiquitäten- Kabinet	Állattár Zoologische Kabinet	Ásványtár Mineralogische Kabinet	Néprajzi tár Ethnogra- phisches M.	Együtt Zusammen									
	1802	1802	1810	1808	1872										
1875	9.085	27.365		41.708		78.158	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1876	75.324	39.341		68.444		183.109	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1877	85.698	50.321		82.412		218.431	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1878	85.407	40.350		83.138		208.895	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1879	100.922	12.848		158.656		272.426	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1880	122.250	67.513		118.000		307.763	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1881	117.229	81.650		101.600		300.479	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1882	119.778	65.850		121.456		307.084	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1883	133.650	47.916		150.471		332.037	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1884	46.390	55.430		114.547		216.367	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1885	160.309	73.471		136.987		370.767	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1886	89.315	69.442		83.220		241.977	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1887	88.678	72.512		123.676		284.866	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1888	121.699	58.916		129.303		309.918	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1889	124.792	79.996		131.788		336.576	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1890	112.068	65.954		133.676		311.698	—	10.993	23.642	—	—	—	—	—	—
1891	110.761	92.143		118.705		321.609	—	11.259	28.130	—	—	—	—	—	—
1892	131.945	97.650		136.201		365.796	—	11.538	34.070	—	—	—	—	—	—
1893	118.109	101.349		141.718		361.176	—	20.180	29.379	—	—	—	—	—	—
1894	140.170	95.132		158.901		394.203	84.427	21.393	32.990	—	—	—	—	—	—
1895	153.707	116.981		149.721		420.409	56.633	—	32.685	—	—	—	—	—	—
1896	151.792	131.271		168.989		452.052	87.096	—	28.359	—	—	—	—	—	—
1897	132.409	100.369		163.060		395.838	62.435	29.103	26.651	25.837	—	—	—	12.000	—
1898	159.220	125.867		162.417		447.504	48.729	170.011	98.165	31.822	—	—	—	2.200	62.435
1899	176.360	119.870		157.546	6.679	460.455	36.293	138.394	43.328	26.235	—	21.211	—	—	48.729
1900	163.160	95.310		154.546	4.743	417.759	44.587	363.591	224.925	41.730	—	19.936	—	14.597	—
1901	146.166	103.010		128.144	3.546	380.866	35.484	149.632	203.073	37.282	—	31.709	—	14.418	—
1902	163.093	35.277		251.236	4.408	454.014	30.703	191.608	191.993	28.667	—	34.644	—	14.650	—
1903	201.553	126.001		172.113	4.507	504.174	26.065	194.848	211.169	49.525	—	44.819	—	19.545	—
1904	156.656	106.943	151.781		4.051	419.502	22.628	161.479	26.697	84.812	—	44.593	—	18.961	—
1905	—	189.486	243.763		4.863	438.242	8.955	165.864	—	38.197	—	48.490	—	16.908	—
1906	—	148.278	237.132	58.016	—	443.426	107.444	139.659	—	36.673	—	39.833	—	13.804	—
1907	—	113.913	157.716	55.246	19.852	346.727	219.335	175.474	118.548	27.193	291	47.972	13.551	20.994	3.847
1908	—	109.220	148.689	49.921	42.108	349.938	130.415	148.287	148.506	43.563	5.948	51.073	14.354	20.786	4.431
1909	—	105.181	163.575	110.275	45.210	424.241	169.983	181.714	158.747	51.202	6.144	64.329	15.861	24.162	4.324
1910	—	113.496	214.256	196.114	40.470	564.336	166.417	144.350	147.431	35.792	6.365	61.707	13.267	19.534	4.725
1911	—	108.367	211.877	185.612	70.592	576.448	152.902	254.113	148.060	31.437	3.617	55.831	11.053	20.357	3.897
1912	—	86.018	167.452	164.471	29.315	447.256	148.164	119.989	123.950	9.766	1.675	61.504	10.165	20.604	4.482
1913	—	94.122	186.405	177.604	69.291	527.422	177.400	116.374	133.773	29.705	2.427	67.992	9.824	29.980	30.159
1914	—	74.158	141.626	130.070	23.698	369.552	100.483	114.936	95.795	34.342	1.122	35.108	5.304	21.513	1.728
1915	—	67.951	114.973	117.149	—	300.073	59.332	55.077	61.599	—	—	—	6.053	11.000	56
1916	—	74.699	115.828	116.244	24.314	331.085	67.645	98.886	73.547	—	—	31.001	7.226	14.228	—
1917	—	62.506	109.128	103.618	41.814	317.066	75.348	59.965	62.091	—	—	59.060	—	13.455	30
1918	—	55.767	62.308	86.102	21.474	225.651	74.169	49.786	65.429	—	—	40.981	—	17.266	—
1919	—	20.181	22.472	21.947	20.537	85.137	95.973	40.406	60.446	—	—	12.099	—	11.539	—
1920	—	46.645	57.134	65.636	9.327	178.742	112.492	55.583	62.994	—	601	17.668	1.136	11.998	—
1921	—	17.643	117.919	86.963	18.424	240.949	134.585	72.026	93.020	—	1.102	27.627	6.956	16.984	—
1922	—	51.159	163.220	168.352	18.045	400.776	151.343	60.557	83.093	—	3.277	39.846	4.481	18.330	—
1923	—	72.431	194.282	183.152	14.347	464.212	151.138	50.310	99.408	—	3.542	57.682	5.386	21.750	4.651

XVIII. Egyházi ügyek. — Cultuswesen.

132. Egyházi és anyakönyvi ügyek. — Cultus- und Matrikelwesen.

Év — Jahr	A főváros vallásügyi kiadásai — Cultusausgaben der Commune								Állami anyakönyvi hivatalok ¹⁾ — Staats-Matrikelämter ¹⁾						
	Róm. kath.	Görög kath.	egyházi személyzet járandóságai Bezüge der	Plébániák házbére és fenntartása Wohnungsmiete für die Pfarrämter	Segélyek egyházi és hitoktatási célokra Subvention für Kirche u. Religionsunterricht	Templomi ének- és zenekarok Kirchenchöre und Orchester	Templomok fenntartása Külföldi Erhaltung der Kirchen und Diverse	Összesen Zusammen	Egyházak építése és javítása Bau und Erhaltung von Kirchen	Bevételek Einnahmen	Kiadások Ausgaben		Anyakönyvi bejegyzések száma Anzahl der Immatriculierungen		
	Róm. Kath.	Griech. Kath.									Összesen Zusammen	Ebből személyzet Hievon Personal	Születés Geburten	Ésketés Eheschließungen	Haláleset Todesfälle
	Pfarrer														
ezer korona — tausend Kronen															
1875	55.4	—	44.2	22.4	—	1.5	123.5	100.0	—	—	—	—	—	—	
1876	58.7	—	44.0	17.4	—	1.8	121.9	138.3	—	—	—	—	—	—	
1877	58.6	—	61.4	25.1	—	1.9	147.0	99.6	—	—	—	—	—	—	
1878	60.0	—	65.6	23.9	—	2.2	151.7	103.1	—	—	—	—	—	—	
1879	60.8	—	65.1	23.4	—	1.8	151.1	140.0	—	—	—	—	—	—	
1880	60.6	—	68.0	22.7	—	1.9	153.2	97.3	—	—	—	—	—	—	
1881	60.8	—	66.6	30.3	—	1.8	159.5	120.3	—	—	—	—	—	—	
1882	64.8	—	66.4	36.2	—	2.2	169.6	94.5	—	—	—	—	—	—	
1883	67.0	—	67.8	45.1	—	1.8	181.7	77.4	—	—	—	—	—	—	
1884	66.0	—	69.6	66.4	—	2.6	204.6	157.1	—	—	—	—	—	—	
1885	63.1	—	68.8	116.0	—	3.1	251.0	144.2	—	—	—	—	—	—	
1886	65.3	—	62.2	116.0	—	3.3	246.8	105.0	—	—	—	—	—	—	
1887	64.1	—	64.7	114.3	—	2.5	245.6	111.4	—	—	—	—	—	—	
1888	62.0	—	65.9	114.7	—	2.3	244.9	337.7	—	—	—	—	—	—	
1889	65.1	—	66.4	121.8	—	2.9	256.2	270.2	—	—	—	—	—	—	
1890	61.7	—	66.6	121.6	—	4.1	254.0	239.3	—	—	—	—	—	—	
1891	64.8	—	73.6	158.3	—	3.7	300.4	323.0	—	—	—	—	—	—	
1892	68.1	—	73.6	166.2	—	3.9	311.8	411.4	—	—	—	—	—	—	
1893	68.1	—	73.6	171.8	—	4.7	318.2	398.3	—	—	—	—	—	—	
1894	68.6	—	78.7	183.8	—	5.3	336.4	312.6	—	—	—	—	—	—	
1895	70.4	—	76.5	180.4	—	11.2	338.5	342.1	7.9	54.1	25.4	4.992	999	3.489	
1896	70.7	—	67.6	187.2	—	4.8	330.3	642.9	38.2	156.8	104.0	22.556	5.641	15.699	
1897	70.3	—	69.6	203.9	—	3.5	347.3	298.0	50.1	136.1	109.0	23.445	6.027	14.647	
1898	120.2	—	67.4	235.2	—	4.1	426.9	297.9	62.0	184.3	138.6	23.653	6.337	15.214	
1899	118.0	—	66.6	265.6	—	4.0	454.2	350.4	60.7	183.1	141.8	24.603	6.788	15.637	
1900	122.3	—	69.7	266.7	—	3.6	462.3	520.8	63.4	183.9	142.1	24.556	6.409	15.097	
1901	123.5	—	71.6	281.6	—	5.0	481.7	585.5	63.4	175.7	141.2	23.726	6.446	13.160	
1902	127.2	—	72.3	287.1	—	5.7	492.3	437.4	63.0	171.2	139.6	24.109	6.424	15.667	
1903	127.5	—	74.8	303.6	—	17.0	522.9	434.1	60.6	173.8	142.3	22.918	6.419	16.145	
1904	125.6	—	73.3	326.3	—	7.6	532.8	503.1	65.8	178.0	145.7	23.336	7.260	16.645	
1905	129.0	—	76.0	343.7	—	14.2	562.9	641.7	65.8	181.6	150.2	23.099	7.405	17.842	
1906	130.4	9.4	75.7	355.4	—	13.2	584.1	376.7	57.9	184.1	152.2	23.152	7.726	15.879	
1907	145.3	9.4	75.8	361.4	—	14.2	606.1	207.9	60.0	211.9	170.2	22.828	8.352	16.883	
1908	174.3	10.3	77.1	447.7	—	21.3	730.7	203.2	69.3	225.7	189.3	23.141	8.470	16.195	
1909	176.4	10.0	83.8	460.4	—	28.2	758.8	284.8	67.2	231.5	193.1	23.532	8.227	16.497	
1910	182.7	10.0	83.8	473.7	—	19.5	769.7	236.8	77.0	241.5	195.3	23.698	8.378	16.661	
1911	183.3	10.0	89.2	492.8	—	30.0	805.3	232.8	60.5	266.9	220.3	23.603	8.954	17.574	
1912	183.9	11.0	98.0	581.1	—	28.4	902.4	280.0	64.6	250.6	196.0	24.828	9.401	17.443	
1913	215.1	11.1	86.7	630.2	—	23.2	966.3	821.8	61.4	247.1	193.6	24.825	9.276	18.374	
1914	175.8	12.0	87.0	648.8	33.5	34.5	991.6	408.2	66.3	249.0	199.5	24.567	10.416	18.301	
1915	174.7	11.0	86.4	646.1	35.5	34.8	988.5	379.3	65.1	247.5	199.8	18.984	7.693	18.981	
1916	169.3	11.2	88.3	679.8	42.3	38.5	1.029.4	364.7	65.3	267.1	214.7	16.111	6.747	20.612	
1917	221.0	13.8	88.3	676.2	44.0	35.0	1.078.3	351.3	83.5	287.1	228.0	15.573	6.725	22.935	
1918	269.6	15.0	90.0	827.0	81.0	38.5	1.321.1	386.6	94.8	400.0	335.8	15.463	9.061	27.932	
1919	172.0	13.2	77.4	717.8	85.5	36.2	1.102.1	253.3	84.7	504.1	414.5	20.436	23.076	21.995	
1920	291.8	19.8	140.6	699.0	81.5	87.0	1.319.7	103.0	391.2	929.1	662.4	21.915	11.688	22.001	
1921	246.6	16.6	230.0	1.054.8	100.8	482.6	2.131.4	628.8	829.2	1.488.7	1.086.8	20.388	10.842	19.682	
1922	479.3	30.6	394.6	1.817.4	392.8	757.7	3.872.4	2.693.6	1.041.9	2.294.7	1.533.0	19.440	11.455	20.044	
1923	27.191	2.050	7.600	300.311	42.000	17.600	396.752	213.486	60.150	249.195	211.405	17.915	10.979	19.747	

¹⁾ Az anyakönyvi hivatalok 1895. október 1-én kezdték meg működésüket.

¹⁾ Die Matrikelämter begannen ihre Tätigkeit am 1. Oktober 1895

XIX. Közegészségügy. — Sanitätswesen.

133. Közegészségügyi személyzet, gyógyszertárak és községi kórházak.
Sanitätspersonal, Apotheken und Communalspitäler.

Megnevezés — Benennung		1870	1881	1891	1896	1902	1905	1908	1912	1920	1923		
a) Összes egészségügyi személyzet. — Gesamtes Sanitätspersonal.													
Orvos, sebész	Ärzte, Chirurgen	521	600	1.021	1.015	1.089	1.109	1.188	1.367	1.940	2.098		
Fogász	Zahntechniker	—	3	44	—	77	88	88	155	—	—		
Szülész-nő	Hebammen	249	352	489	746	770	789	775	984	538	502		
Gyógy- szerész	önálló segéd gyakornok	Apo- theker	{ Selbständige Gehilfen Praktikanten }	157	185	264	110	261	240	320	412	272	
				61	50	64	70	37	—	—	—	—	—
				Összesen	927	1.140	1.818	1.871	2.120	2.358	2.425	2.998	3.086
b) Hatósági egészségügyi személyzet. — Behördliches Sanitätspersonal.													
		(1874)											
Tisztí orvos	Städtische Physici	2	2	2	16	18	18	18	19	23	29		
Kerületi orvos	Bezirksärzte	13	13	16	22	22	22	22	23	22	27		
Halottkém	Todtenbeschauer	14	14	14	—	—	—	—	—	—	—		
Kerületi szülész-nő	Bezirkshebammen	16	18	19	19	19	19	19	19	19	19		
Egészségőr	Sanitätsaufseher	—	—	—	—	—	28	28	34	19	22		
Egészségi szolgáló	Sanitätsdiener	—	1)	10	—	13	13	13	14	—	—		
Összesen	Zusammen	45	57	51	70	72	100	100	109	83	97		
c) Gyógyszertárak. — Apotheken.													
Reáljogú	Realrechtliche	20	21	22	22	22	23	22	22	23	22		
Személyjogú	Personalrechtliche	11	12	31	45	56	57	68	89	96	114		
Fiók	Filialen	—	1	2	1	1	1	1	1	1	1		
Kórházi	Spitals-Apotheken	—	—	2	2	7	7	8	4	5	7		
Házi	Haus-Apotheken	—	—	—	4	—	—	—	4	7	6		
Összesen	Zusammen	31	34	57	74	86	88	99	120	132	150		
d) Községi kórházak. — Communalspitäler.													
Kórtermek és betegszobák. — Krankensäle u. Zimmer.		(1881)											
Szt Rókus és fiókjai		—	125	114	117	83	84	79	79	86	85		
Szt László és Szt Gellért (fertőző)		—	—	—	—	47	47	47	69	112	100		
Szt István-kórház		—	—	40	76	52	52	52	52	137	137		
Zita-kórház		—	—	—	—	—	—	—	—	48	28		
Szt János és fiókjai		—	20	20	32	93	93	117	117	173	181		
Összesen — Zusammen		—	145	174	225	275	276	295	317	556	531		
Ágyak száma. — Anzahl der Betten.		(1881)											
Szt Rókus és fiókjai		—	1.705	1.880	1.509	1.184	1.184	1.204	1.175	1.034	1.019		
Szt László és Szt Gellért (fertőző)		—	—	—	—	530	530	530	524	1.397	1.501		
Szt István-kórház		—	—	722	784	1.002	1.000	1.086	1.385	1.972	1.834		
Zita-kórház		—	—	—	—	—	—	—	—	1.300	818		
Szt János és fiókjai		180	222	233	320	750	750	956	1.180	1.513	1.625		
Gyöngyösi-úti szülészeti kórház		—	—	—	—	—	—	—	—	60	60		
Bakáts-téri szül. és nőgyógyászati kórház		—	—	—	—	—	—	—	—	120	124		
Összesen — Zusammen		—	1.927	2.835	2.613	3.466	3.464	3.776	4.264	7.396	6.981		
Kórházi személyzet. — Spitalpersonal.													
Kórházonként. — Nach Spitalern.													
Szt Rókus és fiókjai: orvos	Ärzte	—	46	46	40	43	44	49	54	78	72		
ápoló	Krankenwärter	—	113	156	179	156	169	169	185	207	182		
Szt László és Szt Gellért: orvos	Ärzte	—	—	—	—	5	7	6	14	29	29		
ápoló	Krankenwärter	—	—	—	—	21	37	37	109	352	210		
Szt István-kórház: orvos	Ärzte	—	—	21	24	20	28	28	42	61	60		
ápoló	Krankenwärter	—	—	70	90	133	165	127	163	229	215		
Zita-kórház: orvos	Ärzte	—	—	—	—	—	—	—	—	52	32		
ápoló	Krankenwärter	—	—	—	—	—	—	—	—	193	111		
Szt János és fiókjai: orvos	Ärzte	—	5	13	21	25	29	29	39	59	70		
ápoló	Krankenwärter	—	14	33	39	99	114	97	133	203	217		
Gyöngyösi-úti szül. kórház: orvos	Ärzte	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3		
ápoló	Krankenwärter	—	—	—	—	—	—	—	—	5	7		
Bakáts-téri szül. és nőgy. kórh.: orvos	Ärzte	—	—	—	—	—	—	—	—	6	6		
ápoló	Krankenwärter	—	—	—	—	—	—	—	—	23	19		
Mindössze: — Ingesammt:													
		(1878)											
Orvos	Ärzte	—	51	80	85	93	108	112	149	288	272		
Egyéb egészs. személyzet	Sonst. Sanitätspersonal	—	—	—	—	—	1	1	10	—	—		
Betegápoló	férfi } világi szerzetbeli nő } világi szerzetbeli	Kranken- wärter	{ Männer Frauen }	20	68	14	55	28	20	57	101	106	
				107	26	294	104	116	170	230	1212	855	
				—	165	—	—	—	—	—	—	—	—
				27	47	38	57	51	46	62	210	154	
Szolga, egyéb	Diener sonstige	—	71	88	141	284	264	262	360	1.276	1.107		
Összesen	Zusammen	—	204	276	474	572	843	909	851	1.171	3.087	2.494	

1) Fertőtlenítőszoval. — 2) Ebből tisztí orvosi teendőkkel megbízott hatósági orvos 5. — 3) Ebből kerületi orvosi teendőkkel megbízott hatósági orvos 5. — 4) Ebből 250 ágy a kolerabetegek elhelyezésére szolgáló új szállásbarackban.

1) Desinfections-Diener. — 2) Hierunter mit den Agenden der Physici betraute 5 behördliche Ärzte. — 3) Hierunter mit den Agenden der Bezirksärzte betraute 5 behördliche Ärzte. — 4) Hievon 250 Betten in den zur Unterbringung der Cholera-kranken bestimmten neuen Notbaracken.

134. Himlőoltások. Schutzpockenimpfungen. — Vegyészeti és élelmiszervizsgáló intézet. Chemische- und Lebensmittel-Untersuchungs-Anstalt. — Rendőrorvosi szolgálat. Polizeiarztlicher Dienst.

Év Jahr	Himlőoltások Schutzpockenimpfungen			Vegyészeti és élelmiszervizsgáló intézet ¹⁾ Chemische- und Lebensmittel-Untersuchungs-Anstalt ¹⁾					Rendőrorvosi szolgálat Polizeiarztlicher Dienst				
	Első oltások Erste Impfungen	Újra oltások Revaccina- tionen	Összes oltások Zusam- men	Vizsgálatok száma Anzahl der Untersuch.	Ezek közül kitöltésol- tatott Hievon beuntersucht	Bevétel Einnahmen	Kiadás Ausgaben	Személyz. illetm. Personal- Bezüge	Leányorvosi szolgálat Arztl. Unter- suchung von Arrestanten	Első orvosi szelvénykiadás Erste Hilfleistung	Orvosi látogatás Arztliche Befunde	Rendőri boncolások Polizeiarztl. Sectionen	
korona — Kronen													
1874				290		—	1.200	1.200					
1875				287		—	1.200	1.200					
1876				168		—	1.200	1.200					
1877			1.650	235		—	1.200	1.200				481	
1878	2.293	50	2.343	150		—	1.200	1.200				396	
1879			2.573	248		—	1.200	1.200				485	
1880	2.922	41	2.963	640		—	1.200	1.200				460	
1881	3.644	105	3.749	310		—	1.200	1.200				393	
1882	1.393	84	1.477	362		—	1.200	1.200	20.051	407	1.872	513	
1883	2.054	77	2.131	486		—	1.200	1.200	20.628	640	1.375	517	
1884	1.286	65	1.351	682		—	3.044	2.160	25.350	605	1.453	503	
1885	1.712	90	1.802	479		—	3.200	2.160	30.117	667	1.771	589	
1886	7.873	7.905	15.778	657		—	3.250	2.400	27.414	751	1.557	627	
1887	7.435	2.932	10.367	1.974		—	6.246	5.040	28.268	528	1.450	709	
1888	17.712	10.086	27.798	2.315		—	6.892	5.040	31.724	458	1.314	681	
1889	7.306	4.293	11.599	1.664		—	6.934	5.040	24.802	479	1.332	520	
1890	6.536	3.900	10.436	2.146		—	6.868	5.040	23.934	775	1.997	544	
1891	8.868	4.207	13.075	2.896		—	7.864	5.040	18.980	775	2.090	628	
1892	9.019	4.447	13.466	2.442		—	8.160	5.040	14.027	1.028	2.543	637	
1893	8.395	4.946	13.341	4.490		—	12.022	8.080	9.784	1.029	2.448	578	
1894	8.688	8.194	16.882	3.729		—	12.954	9.332	19.789	1.336	2.956	632	
1895	8.204	10.362	18.566	4.968		55	17.878	10.944	22.651	1.328	3.106	802	
1896	13.280	9.326	22.606	5.716	1.541	1.394	24.709	13.064	24.928	1.848	3.679	750	
1897	14.268	10.665	24.933	5.223	1.538	17.148	21.587	13.578	24.089	1.713	3.975	835	
1898	15.207	11.658	26.865	5.505	1.589	25.832	23.031	15.636	26.790	1.963	4.679	833	
1899	15.088	12.308	27.396	4.846	1.388	26.806	24.610	19.280	24.264	1.897	4.811	831	
1900	13.846	9.239	23.085	6.622	1.566	25.111	64.688	38.560	20.020	1.815	4.624	646	
1901	14.711	15.645	30.356	9.198	2.048	30.536	51.866	38.560	20.155	1.599	4.863	700	
1902	13.959	11.418	25.377	8.603	1.901	28.671	49.466	39.805	24.107	1.589	4.237	725	
1903	13.160	11.582	24.742	9.625	1.814	29.037	60.602	43.648	18.480	1.523	4.560	742	
1904	13.340	11.704	25.044	8.969	2.336	24.633	63.221	47.752	17.333	1.563	5.285	736	
1905	13.901	12.144	26.045	9.796	2.317	55.096	67.930	48.544	17.978	1.557	5.760	756	
1906	13.964	12.099	26.063	9.174	1.743	11.232	72.575	49.711	18.694	1.033	4.841	785	
1907	15.049	53.057	68.106	8.619	2.206	12.471	81.499	54.255	17.358	908	4.602	932	
1908	12.952	5.867	18.819	8.370	1.748	18.013	95.130	58.622	20.239	784	4.335	861	
1909	13.106	12.958	26.064	11.007	2.417	24.433	102.907	69.600	24.472	853	5.073	1.043	
1910	12.935	9.385	22.320	12.660	3.026	40.026	103.062	74.498	24.872	903	5.265	1.022	
1911	14.877	15.627	30.504	11.985	2.695	68.973	113.183	85.950	28.214	631	5.106	1.094	
1912	15.215	16.241	31.456	13.138	2.609	47.364	127.345	90.232	36.983	523	9.356	1.088	
1913	16.242	17.860	34.102	13.520	2.442	54.371	140.624	101.029	39.371	1.033	3.948	1.153	
1914				13.479	3.121	34.445	128.338	104.162	32.087	831	3.630	1.198	
1915				12.343	4.870	28.218	152.054	105.401	28.264	591	2.967	1.324	
1916				12.010	4.446	42.527	166.582	125.267	24.934	327	2.577	1.127	
1917				14.230	6.549	218.031	183.356	131.321	21.476	345	1.164	1.245	
1918	7.648	31.473	39.121	9.005	4.057	126.949	221.448	156.549	23.778	603	2.585	1.335	
1919	6.072	20.384	26.456	6.092	2.487	100.131	361.158	295.528	14.892	800	2.894	958	
1920	11.935	26.335	38.270	8.778	3.921	183.161	562.322	404.427	22.350	639	3.153	1.016	
1921	11.226	24.347	35.573	12.666	6.674	538.309	1,077.094	602.784	21.502	639	3.116	1.073	
1922 ²⁾	8.583	25.819	34.402	12.102	6.599	1,839.374	1,705.962	836.474	21.117	717	3.743	1.024	
1923 ³⁾	9.203	26.172	35.375	21.270	7.922	90,400.650	115,117.072	90,161.418	26.192	782	4.450	919	

¹⁾ Felállított 1884-ben; megelőzőleg a IV. ker. községi főreáliskola vegytanára végezte a vizsgálatokat.

²⁾ A vegyészeti és élelmiszervizsgáló intézet 1922. és 1923. évi bevételai, kiadásai és személyzeti költségei a költségvetés szerint.

¹⁾ Wurde i. J. 1884 errichtet; bis dahin war der Chemieprofessor der communalen Oberrealschule im IV. Bezirk mit der Erledigung der Untersuchungen beauftragt.

²⁾ Einnahmen, Ausgaben und Personalbezüge der Chemischen und Lebensmittel-Untersuchungs-Anstalt in den Jahren 1922 und 1923 nach dem Kostenvoranschlag.

135. Községi fürdők. — Communalbäder.

Év Jahr	Rudasfürdő — Bruckbad				Széchenyi-fürdő ²⁾ — Széchenyi-Bad ²⁾				Összes fürdők — Bäder zusammen ¹⁾			
	Látogatók száma Frequenz	Bevétel Einnahmen	Kiadás — Ausgaben		Látogatók száma Frequenz	Bevétel Einnahmen	Kiadás — Ausgaben		Főösszeg — Hauptsumme			
			Összesen Zusammen	Ebből személyzet Hievon Personal			Összesen Zusammen	Ebből személyzet Hievon Personal	Látogatók száma Frequenz	Bevétel Einnahmen	Kiadás — Ausgaben	
												Összesen Zusammen
1874		115.506	53.576	10.538	—	—	—	—		115.506	53.576	10.538
1875		111.280	34.219	10.058	—	—	—	—		111.280	34.219	10.058
1876		108.889	33.152	9.075	—	—	—	—		108.889	33.152	9.075
1877		100.645	43.807	9.724	—	—	—	—		100.645	43.807	9.724
1878		93.615	39.215	9.078	—	—	—	—		93.615	39.215	9.078
1879		92.751	37.824	9.825	—	—	—	—		92.751	37.824	9.825
1880		88.370	38.147	9.276	—	—	—	—		88.370	38.147	9.276
1881		94.341	42.541	9.780		19.194	4.094	1.080		113.535	46.635	10.860
1882		116.803	52.627	10.796		51.803	14.991	7.292		168.606	67.618	18.088
1883		135.354	45.249	10.971		62.747	17.052	7.021		198.101	62.301	17.992
1884		146.273	41.465	11.478		76.651	11.193	5.536		222.924	52.658	17.014
1885		152.354	66.246	13.046		80.599	32.906	9.542		232.953	99.152	22.588
1886	188.791	160.016	55.091	11.940	77.783	72.154	23.495	7.305	266.574	232.170	78.586	19.245
1887	198.923	168.754	66.782	13.431	78.945	75.334	24.011	7.195	277.868	244.088	90.793	20.626
1888	194.957	162.908	70.412	13.991	78.285	70.926	23.744	6.343	273.242	233.834	94.156	20.334
1889	194.471	156.900	64.685	12.340	75.876	57.712	27.263	9.122	270.347	214.612	91.948	21.462
1890	197.980	160.570	66.416	13.200	84.401	62.902	21.275	8.376	282.431	223.472	87.691	21.576
1891	182.006	146.266	82.784	15.674	89.328	65.704	29.217	9.031	270.334	211.970	112.001	25.705
1892	184.645	148.962	108.788	14.077	100.170	72.616	31.581	8.494	284.815	221.578	140.369	22.571
1893	184.580	150.010	75.936	14.172	108.459	75.608	27.980	8.532	293.039	225.618	103.916	22.704
1894	174.674	156.274	77.091	14.865	119.371	82.576	28.389	8.555	294.045	238.850	105.480	23.420
1895	183.056	144.454	107.646	16.946	125.072	84.956	33.326	8.525	308.128	229.410	140.972	25.471
1896	245.200	195.048	92.548	17.558	129.289	88.560	38.910	9.608	374.489	283.608	131.458	27.166
1897	248.405	191.818	119.083	18.178	131.108	90.847	39.575	9.963	379.513	282.665	158.658	28.141
1898	257.443	195.022	112.842	17.170	145.111	98.074	40.235	9.831	402.554	293.096	153.077	27.001
1899	226.462	169.013	129.685	16.791	140.764	95.745	39.565	10.457	367.226	264.758	169.250	27.248
1900	210.765	152.135	116.994	18.274	131.077	95.48	35.895	10.096	341.842	247.623	152.889	28.370
1901	196.476	144.305	123.140	16.684	140.784	94.215	40.255	10.703	337.260	238.520	163.395	27.387
1902	193.075	140.134	106.547	17.860	140.815	95.779	40.418	10.097	333.890	235.913	146.965	27.957
1903	206.302	151.659	110.658	20.396	143.727	99.817	46.932	10.607	350.029	251.476	157.590	31.003
1904	231.573	167.435	91.330	17.121	139.456	99.758	41.504	10.455	371.029	267.193	132.834	27.576
1905	236.669	166.458	111.981	18.731	136.338	104.282	41.896	10.653	373.007	270.740	153.877	29.384
1906	202.879	173.634	111.977	18.201	147.832	113.750	42.981	9.885	350.711	287.384	154.958	28.086
1907	200.943	175.001	120.534	17.029	159.304	122.525	49.820	10.947	360.247	297.526	170.354	27.976
1908	210.843	180.155	168.783	22.214	143.733	123.090	51.507	11.892	354.576	303.245	220.290	34.106
1909	203.954	186.732	132.925	19.721	148.704	132.053	57.452	11.502	352.658	318.785	190.377	31.223
1910	220.821	195.556	138.271	21.649	154.748	141.409	52.697	11.866	375.569	336.965	190.968	33.515
1911	221.420	183.237	170.664	31.725	162.236	148.235	45.574	14.068	383.656	331.472	216.238	45.793
1912	214.312	190.573	171.302	23.858	166.508	151.405	68.610	15.143	380.820	341.978	239.912	39.001
1913	231.818	195.355	142.953	24.184	237.770	62.677	44.727	7.060	469.588	258.032	187.680	31.245
1914	290.905	155.003	157.694	25.202	316.525	626.012	702.949	322.401	607.430	781.015	860.643	347.603
1915	433.572	134.147	155.394	25.809	405.620	772.921	835.495	384.767	839.192	907.068	990.889	410.576
1916	429.319	215.520	175.504	27.969	460.273	1,057.926	915.000	416.443	889.592	1,273.446	1,090.504	444.412
1917	330.588	347.129	187.900	35.032	594.164	1,649.159	1,549.159	627.908	924.752	1,996.288	1,737.059	662.940
1918	248.627	636.960	290.970	51.647	741.828	3,315.157	3,084.477	1,372.634	990.455	3,952.117	3,375.447	1,424.281
1919	410.633	2,148.908	1,685.652	981.583	890.507	6,172.342	7,180.654	3,969.960	1,652.746	13,603.885	16,404.683	8,108.907
1920	451.474	3,040.699	2,669.002	917.309	720.182	11,101.851	9,681.740	2,654.164	1,555.565	28,105.617	25,776.798	7,091.578
1921	413.534	6,378.846	5,888.034	1,283.213	661.632	20,591.036	20,558.080	4,001.244	1,355.430	61,039.195	59,507.006	11,178.309
1922	457.808	6,505.336	6,249.762	1,192.306	762.961	46,731.807	46,232.982	11,711.615	1,536.072			
1923	396.277	260,827.500	257,635.000	46,000.000	767.273	667,558.344	656,848.327	196,630.925	1,467.373			
						1918		41.596	4)	4)	4)	
						1919		351.606	7,282.635	7,538.377	3,157.364	
						1920		383.909	13,963.067	13,426.056	3,520.105	
						1921		280.264	34,069.313	33,060.892	5,893.852	
						1922		315.303				
						1923		303.823				

Szent Gellért-fürdő³⁾ — St. Gerhards-Bad³⁾

1) A Szent Gellért-fürdő beszámításával.
2) 1913-ig Artézi-fürdő (régbben Nádorfürdő).
3) Ezen fürdő adatai az összes fürdők fennírt főösszegében benne foglaltatnak.
4) A fürdő 1918. szeptember 26-án nyílt meg. Ez évben még nem volt önálló vagyonekezelése.

1) Das St. Gerhards-Bad inbegriffen.
2) Bis 1913 Artesisches Bad (ehedem Palatinbad).
3) Die Angaben dieses Bades sind in der obigen Hauptsumme der Bäder enthalten.
4) Das Bad wurde am 26. September 1918 eröffnet. In diesem Jahre hatte es noch kein selbständiges Vermögengebühren.

136. Központi fertőtlenítő intézet. — Centrale Desinfections-Anstalt.

Év Jahr	Lakások fertőtlenítése Desinfection von Wohnungen				Fertőtlenítés az intézetben — Desinfection in der Anstalt					Az intézet	
	A lakások		Fertőtlenített tárgyak Desinfizierte Gegenstände	Ráfordított idő (órák száma) Zeitaufwand (Stunden)	Fertőtlenített tárgyak Desinfizierte Gegenstände	Ebből — Hievon			Egyéni fertőt- lenítés Desinfection von Personen	bevételei Einnahmen	kiadásai Ausgaben
	száma Anzahl	köb- tartalma m ³ Kubikininhalt				ágyemű Bettwäsche	fehérnemű Wäsche	ruhanemű Kleider			
	der Wohnungen		darab — Stücke			K					
1892	833	86.913	86.318	2.274	44.564	9.685	10.069	17.374	258	—	—
1893	2.986	426.276	392.082	23.357	156.312	49.159	15.182	40.047	4.936	—	84.314
1894	3.371	557.278	375.477	16.778	141.429	54.554	12.219	32.515	2.180	—	110.304
1895	3.441	539.412	402.279	16.231	140.805	52.061	4.856	31.561	2.131	—	108.404
1896	3.200	460.059	340.859	14.634	128.311	50.003	4.366	27.126	1.243	—	131.749
1897	2.673	364.692	247.308	11.745	107.973	41.125	4.789	24.218	969	—	142.071
1898	4.074	533.177	377.332	17.090	134.171	52.597	3.345	29.309	638	—	160.135
1899	4.556	634.689	450.502	19.888	177.405	63.202	11.628	40.015	5.336	—	164.022
1900	3.634	522.214	358.324	13.237	133.581	54.192	11.813	31.876	5.522	—	160.237
1901	3.456	513.779	327.508	14.058	152.426	56.621	13.174	41.016	6.002	—	167.878
1902	3.895	687.266	350.819	15.919	183.477	63.789	19.174	53.335	9.204	—	156.530
1903	5.860	1,022.294	490.931	24.417	229.435	93.343	13.005	52.303	19.751	—	161.130
1904	7.133	1,199.680	746.059	29.076	248.895	122.730	1.073	36.567	8.900	2.542	184.939
1905	5.464	974.473	570.339	25.972	206.395	99.410	1.231	31.968	5.837	6.082	183.581
1906	4.357	808.252	421.764	17.782	138.782	59.985	3.775	18.721	5.758	2.588	172.634
1907	5.278	753.475	604.688	19.470	188.668	78.398	813	27.871	10.058	8.588	178.259
1908	6.737	809.138	672.002	25.976	239.321	105.277	1.388	32.561	19.259	9.578	242.396
1909	6.502	1,138.957	683.388	30.155	228.029	106.379	2.479	34.072	15.504	12.381	267.975
1910	9.532	1,433.305	961.175	42.095	310.829	153.139	1.817	44.117	30.262	10.732	402.548
1911	9.176	1,375.157	1,043.272	37.964	299.260	145.446	505	36.746	30.641	12.144	429.248
1912	7.480	1,355.115	905.247	35.344	228.671	100.462	153	30.422	27.769	6.151	520.864
1913	10.669	2,075.164	1,359.856	43.790	320.771	137.445	3.617	44.025	46.106	11.236	661.501
1914	12.684	3,261.820	1,025.877	52.369	441.428	138.394	5.405	43.925	49.335	13.591	658.613
1915	19.069	2,771.088	765.854	46.857	1,513.795	175.688	15.797	74.626	184.650	17.758	871.071
1916	20.764	3,352.590	1,209.581	59.304	1,473.863	262.638	24.010	84.622	253.029	12.981	583.843
1917	21.378	3,677.891	1,071.505	52.746	1,197.708	267.981	31.102	160.322	253.848	12.661	1,048.375
1918	20.129	3,416.561	1,085.392	47.426	1,296.601	274.447	47.722	539.535	163.887	21.817	4,540.857
1919	13.417	2,879.743	721.454	28.718	404.946	166.727	6.397	28.827	49.101	164.976	9,868.438
1920	12.987	2,115.357	738.420	29.429	271.467	130.345	1.496	23.386	31.686	846.685	12,801.465
1921	14.396	1,597.882	905.889	28.773	243.107	154.448	931	22.037	45.065	18,713.653	18,521.475
1922	11.389	1,095.092	605.914	20.624	218.892	98.989	1.875	14.681	35.651 ¹⁾	11,446.435 ¹⁾	22,212.870
1923	11.881	1,124.827	684.167	24.455	185.297	84.502	1.317	36.418	59.140 ¹⁾	479.075.113 ¹⁾	918,253.185

137. Testi és szellemi fogyatékosok. — Körperliche und geistige Gebrechen.

Év — Jahr Kor — Alter	A népszámlálások eredményei szerint — Nach den Resultaten der Volkszählungen														
	Vak Blind			Siketnéma Taubstumm			Elmebeteg Irrsinnig			Hülye Blödsinnig			Összesen Zusammen		
	fi männlich	nő weiblich	összesen zusammen	fi männlich	nő weiblich	összesen zusammen	fi männlich	nő weiblich	összesen zusammen	fi männlich	nő weiblich	összesen zusammen	fi männlich	nő weiblich	összesen zusammen
1869	202	180	382	96	76	172	378	269	647	140	118	258	816	643	1.459
1880	256	233	489	182	130	312	622	535	1.157	110	112	222	1.170	1.010	2.180
1890	269	190	459	254	186	440	891	718	1.609	152	87	239	1.566	1.181	2.747
1900	328	240	568	351	261	612	1.124	1.007	2.131	320	228	548	2.123	1.736	3.859
1906	296	225	521	288	189	477	1.051	1.053	2.104	269	187	456	1.904	1.654	3.558
1910	398	430	828	520	405	925	1.429	1.225	2.654	501	351	852	2.848	2.411	5.259
	A 6—20 évesek korszerinti részletezése. — Specification der 6—20 jährigen nach dem Alter. — 1910.														
6—12 éves — Jahre	51	58	109	76	77	153	10	2	12	80	42	122	217	179	396
12—15 " — "	44	32	76	44	35	79	9	12	21	73	33	106	170	112	282
15—20 " — "	28	49	77	53	37	90	48	60	108	75	54	129	204	200	404
Összesen — Zusammen	123	139	262	173	149	322	67	74	141	228	129	357	591	491	1.082

1) A költségvetés szerint.

1) Nach dem Kostenvoranschlag.

138. A községi kórházak betegforgalma. — Krankenbewegung der Communalspitäler.

Év Jahr	Ápolott betegek száma ¹⁾ — Anzahl der gepflegten Kranken ¹⁾							Ápolási napok száma — Anzahl der Krankentage						
	Szent Rókus- kórház és fiókjai St. Rochus- Spital	Szent István- kórház St. Stephans- Spital	Szent László-és Szent Gellért- kórház St. Ladislaus- Spital	Zita-kórház Zita-Spital	Szent János- kórház és fiókjai St. Johannis- Spital	Összesen Zusammen	Szent Rókus- kórház és fiókjai St. Rochus- Spital	Szent István- kórház St. Stephans- Spital	Szent László-és Szent Gellért- kórház St. Ladislaus- Spital	Zita-kórház Zita-Spital	Szent János- kórház és fiókjai St. Johannis- Spital	Összesen Zusammen		
1874	16.407	—	—	—	3.143	19.550	381.904	—	—	—	71.443	453.347		
1875	15.476	—	—	—	3.280	18.756	356.903	—	—	—	74.771	431.674		
1876	16.267	—	—	—	3.280	19.547	372.126	—	—	—	78.250	450.376		
1877	16.807	—	—	—	3.025	19.832	381.897	—	—	—	60.137	442.034		
1878	16.896	—	—	—	2.256	19.152	387.077	—	—	—	50.829	437.906		
1879	17.616	—	—	—	2.452	20.068	419.803	—	—	—	27.495	447.298		
1880	18.732	—	—	—	2.605	21.337	430.149	—	—	—	47.146	477.295		
1881	20.251	—	—	—	4.029	24.280	473.113	—	—	—	82.399	555.512		
1882	21.513	—	—	—	3.990	25.503	506.307	—	—	—	82.886	589.293		
1883	23.722	—	—	—	3.835	27.557	535.619	—	—	—	71.861	607.480		
1884	23.295	—	—	—	3.505	26.800	512.263	—	—	—	71.947	584.210		
1885	21.710	—	—	—	3.661	25.371	503.688	—	—	—	73.449	577.137		
1886	19.543	7.285	—	—	4.538	31.366	396.091	176.743	—	—	82.067	654.901		
1887	17.377	8.469	—	—	3.832	29.678	242.792	189.973	—	—	74.868	507.633		
1888	16.611	9.377	—	—	3.554	29.542	364.468	236.631	—	—	72.734	673.833		
1889	17.908	10.195	—	—	3.904	32.007	353.797	222.778	—	—	88.706	665.281		
1890	18.990	10.623	—	—	4.303	33.916	359.797	250.131	—	—	89.657	699.585		
1891	19.451	11.301	—	—	4.445	35.197	381.882	274.800	—	—	96.520	753.202		
1892	22.092	11.027	—	—	4.396	37.515	392.144	273.060	—	—	99.535	764.739		
1893	21.164	13.031	—	—	4.395	38.590	394.783	312.875	—	—	100.790	808.448		
1894	20.215	13.266	—	—	4.305	37.786	386.328	317.462	—	—	103.915	807.705		
1895	20.954	15.770	—	—	4.471	41.195	415.350	360.182	—	—	114.888	890.420		
1896	19.969	14.879	Bemfoglaltatik a Szt Rókus-kórházban ist im St Rochus- Spital inbegriffen	—	4.423	39.271	424.440	365.563	—	—	120.558	910.561		
1897	20.150	14.768	—	—	4.244	39.162	421.834	368.851	—	—	119.520	910.205		
1898	19.945	15.573	—	—	5.385	40.903	418.348	389.241	—	—	147.356	954.945		
1899	21.761	15.931	—	—	7.275	44.967	419.700	364.521	—	—	230.671	1,014.892		
1900	22.328	15.857	—	—	7.933	46.118	423.480	379.604	—	—	268.153	1,071.237		
1901	21.783	16.320	—	—	8.300	46.403	428.493	401.450	—	—	283.773	1,113.716		
1902	19.830	16.627	2.340	—	9.600	48.397	388.219	409.196	47.523	—	271.267	1,116.205		
1903	21.100	16.011	3.436	—	8.694	49.241	808.868	76.220	—	—	280.935	1,166.023		
1904	19.963	13.804	4.478	—	9.538	47.783	814.974	118.022	—	—	248.924	1,181.920		
1905	20.659	13.163	3.517	—	10.283	47.622	767.827	86.754	—	—	290.208	1,144.789		
1906	20.093	13.323	3.002	—	12.068	48.486	775.276	72.645	—	—	322.534	1,170.455		
1907	20.260	13.976	3.642	—	15.776	53.654	776.581	97.452	—	—	414.972	1,289.005		
1908	21.867	15.286	4.470	—	13.780	55.403	785.935	109.417	—	—	360.871	1,256.223		
1909	22.650	15.166	5.057	—	15.077	57.950	793.726	140.509	—	—	402.984	1,337.219		
1910	22.420	15.951	6.723	—	15.442	60.536	789.587	169.109	—	—	396.955	1,355.651		
1911	22.253	15.302	6.396	—	14.876	58.827	851.247	177.853	—	—	381.529	1,410.629		
1912	22.435	17.284	5.734	—	14.834	60.287	921.808	150.164	—	—	375.555	1,447.527		
1913	19.820	20.884	6.947	—	19.300	66.951	947.334	199.753	—	—	388.816	1,535.903		
1914	17.245	25.887	9.292	—	20.443	72.867	280.780	575.804	207.508	74.228	371.000	1,509.320		
1915	13.829	24.014	14.070	—	15.705	67.618	286.786	565.065	469.622	801.464	402.674	2,525.611		
1916	14.570	26.221	14.330	—	15.250	70.371	265.765	576.541	424.296	989.222	432.943	2,688.767		
1917	14.307	25.947	16.139	—	15.037	71.430	287.787	580.099	416.809	914.424	465.492	2,665.111		
1918	17.159	26.449	16.947	—	16.508	77.063	326.852	597.074	415.722	765.340	495.671	2,600.659		
1919	18.488	26.246	12.559	—	16.254	81.358	353.493	616.076	268.289	340.625	498.834	2,077.317		
1920	18.814	26.167	12.250	12.246	16.460	85.937	339.361	563.070	258.321	362.122	488.882	2,075.782		
1921	18.999	24.937	10.076	10.364	16.911	81.287	328.211	559.010	240.399	318.116	547.367	2,057.710		
1922	19.676	24.700	8.365	8.155	16.034	76.930	320.125	529.543	242.215	240.027	503.644	1,898.816		
1923	20.849	25.825	7.747	8.558	15.625	78.604	358.324	546.166	172.281	263.489	511.770	1,913.495		

¹⁾ Az előző évről visszamaradt és a folyó évben felvett betegek száma.

²⁾ Beleszámítva a Gyöngyösi-úti szülészeti fiókkórház és a Bakáts-téri szül. és nőgyógyászati kórház ápolási napjait is, melyeknek száma volt:

Gyöngyösi-úti szülészeti fiókkórház	23.114
Bakáts-téri szül. és nőgyógyászati kórház	40.912

¹⁾ Anzahl der vom Vorjahre verbliebenen und im laufenden Jahre aufgenommenen Kranken.

²⁾ Inbegriffen die Krankentage des Gebärhauseis in der Gyöngyösi-út und des Gebä- und Gynäkologischen Spitals am Bakáts-tér, u. z. :

1920	1921	1922	1923
23.114	22.449	20.566	20.004
40.912	42.158	42.696	41.461

139. Közegészségügyi költségek és bevételek. — Communale Sanitätskosten und Einnahmen.

Év Jahr	Köz- és állategészségügy ¹⁾ Sanitätswesen, Tierhygiene ¹⁾						Községi kórházak — Kommunalspitäler				Községi temetők ⁴⁾ Communalfriedhöfe ⁴⁾			
	Bevételek Einnahmen		Kiadások — Ausgaben ²⁾				Bevételek — Einnahmen		Kiadások — Ausgaben		Bevételek Einnahmen	Kiadások Ausgaben		
	Köz- egészség- kiadások megterhe- se	Állat- egészség- ügyi be- vételek Veterinär- wesen Einnahmen	Személy- zet ³⁾ Personal ³⁾	Bakte- riológiai intézet Bakte- riologis- ches Institut	Egyéb Sonstige	Össze- sen Zusam- men	Balparti	Jobbparti	Balparti	Jobbparti				
							kórházak — Spitäler am							
	Rück- erstattung sanitärer Auslagen						linken Ufer	rechten Ufer	linken Ufer	rechten Ufer				
k o r o n a — K r o n e n														
1874						377.156	145.262	547.718	218.716	35.574	35.740			
1875						646.619	133.343	507.106	156.296	74.790	99.030			
1876						653.314	175.799	607.289	173.712	91.651	89.410			
1877						583.354	139.622	617.705	164.989	98.242	94.498			
1878	Adatok hiányoznak — Angaben fehlen						521.955	145.436	596.503	150.097	98.130	77.108		
1879						682.854	135.903	612.518	137.857	85.251	50.380			
1880						599.744	157.598	624.870	145.785	97.931	80.640			
1881						716.207	144.705	691.086	161.342	90.405	76.947			
1882						906.482	200.351	830.138	182.532	114.457	120.652			
1883						927.433	163.816	810.181	147.403	125.108	89.928			
1884			100.885		22.213	123.098	869.968	155.134	787.480	141.460 ¹⁾	143.338 ⁴⁾	110.690		
1885			107.337		26.037	133.374	818.714	156.171	899.948	147.093	154.348	145.298		
1886			106.652		52.220	158.872	930.362	163.998	1.063.596	164.988	225.378	171.198		
1887			114.443		69.465	183.908	1.018.874	171.157	1.222.008	159.261	229.653	137.926		
1888			115.824		71.162	186.986	1.039.002	145.947	1.170.670	155.578	248.136	134.700		
1889		551	127.167		80.087	207.254	1.076.098	177.128	1.248.210	230.490	280.586	146.296		
1890		22.286	126.794	4.158	74.541	205.493	1.242.684	209.394	1.383.272	208.172	361.658	251.408		
1891		27.541	141.343	5.457	77.869	224.669	1.379.832	228.400	1.440.376	233.054	292.390	215.328		
1892		62.558	173.159	6.055	83.806	263.020	1.363.624	211.304	1.467.830	234.012	305.533	186.119		
1893		62.906	192.610	8.430	65.602	266.642	1.299.420	224.410	1.574.572	253.809	302.646	450.650		
1894		68.407 ⁸⁾	149.982	6.180	71.372	227.534	1.294.975	245.121	1.613.271	271.820	393.784	403.175		
1895		89.927	80.065	7.047	95.497	182.609	1.475.665	220.423	1.804.609	289.799	381.640	290.501		
1896		142.261	54.384	10.868	107.794	173.046	1.274.821	247.554	1.931.527	335.806	397.917	302.335		
1897		110.537	54.259	9.792	106.100	170.151	1.964.216	298.763	1.924.394	318.874	376.958	413.054		
1898		82.562	53.833	12.374	105.962	172.169	1.807.676	365.724	2.006.056	408.053	324.643	322.598		
1899		115.103	56.410	9.250	85.667	151.327	1.940.806	310.059	1.940.806	601.475	305.262	360.338		
1900	152.337	199.198	64.825	9.527	55.028	129.380	2.334.646	664.866	2.017.713	768.402	333.408	329.221		
1901	82.410	200.498	59.495	7.474	46.329	113.298	2.516.614	794.390	2.016.604	771.611	395.161	341.687		
1902	84.340	166.098	42.840	13.504	35.469	91.813	1.889.057	630.995	2.026.692	816.818	425.569	374.705		
1903	78.270	22.857	45.238	10.170	66.739	122.147	2.229.131	939.430	2.251.623	840.677	451.410	389.447		
1904	82.281	20.494	42.556	8.168	39.652	90.376	2.812.665	928.328	2.268.941	899.707	524.976	430.020		
1905	95.754	19.392	44.554	11.404	36.889	92.847	2.105.661	773.217	2.379.349	954.767	568.592	362.907		
1906	89.793	14.740	45.895	9.908	38.631	94.434	2.167.830	928.101	2.238.088	1.062.409	532.384	555.592		
1907	84.900	15.351	45.842	8.867	39.717	94.426	2.389.580	1.159.141	2.281.186	1.107.153 ⁶⁾	1.079.921 ⁶⁾	1.097.491		
1908	90.915	13.635	51.012	11.699	39.531	102.242	2.256.038	1.136.917	2.501.181	1.230.470	852.920	522.144		
1909	169.862	16.622	51.500	13.634	40.017	105.151	2.258.414	1.208.331	2.817.229	1.454.154	776.887	505.647		
1910	145.933	14.566	52.356	12.835	38.802	103.993	2.307.247	1.100.897	3.120.390	1.462.165	771.783	512.565		
1911	200.453	10.465	62.720	15.189	42.856	120.765	2.534.661	1.448.243	3.301.790	1.553.009	1.009.845	573.573		
1912	297.115	14.915	64.649	20.182	37.048	121.879	3.549.220	1.655.971	3.744.002	1.691.706	981.907	535.293		
1913	322.377	13.457	63.460	15.791	59.985	139.236	2.742.592	1.172.223	3.996.304	1.846.981	1.049.482	582.486		
1914	323.240	14.713	66.611	14.071	48.757	129.439	2.830.806	961.999	4.078.676	1.717.025	1.086.064	566.744		
1915	442.256	10.500	66.176	29.761	53.073	149.010	7.322.724	1.558.415	9.740.511	2.214.121	1.135.035	608.026		
1916	224.718	6.848	69.351	38.863	56.260	164.474	5.173.065	1.592.449	12.664.138	3.110.435	1.315.585	821.228		
1917	312.944	6.747	64.661	36.977	69.342	170.980	10.576.308	1.488.874	15.573.721	3.835.739	1.665.980	947.300		
1918	349.657	5.718	122.867	68.220	111.185	302.272	16,825.376		26,095.683	2,986.738	1,373.819			
1919	—	6.588	151.858	122.092	136.537	410.487	9,938.096		57,272.992	2,981.418	3,102.901			
Év Jahr	Bakteriológiai intézet Bakteriologisches Institut		Tüdőbeteg- gondozó intézet Lungenkranken- dispensaire		Gyógyfürdő és ásványvízüzem Heilbäder u. Mineral- wasserbetrieb		Népfürdők és Dunafürdők Volksbäder und Donaubäder		Temetők Friedhöfe		Állategészség- ügyi telep Veterinäranlage		Vegyes Diverse	
	Bevételek Ein- nahmen	Kiadások Ausgaben	Bevételek Ein- nahmen	Kiadások Ausgaben	Bevételek Ein- nahmen	Kiadások Ausgaben	Bevételek Ein- nahmen	Kiadások Ausgaben	Bevételek Ein- nahmen	Kiadások Ausgaben	Bevételek Ein- nahmen	Kiadások Ausgaben	Bevételek Ein- nahmen	Kiadások Ausgaben
e z e r k o r o n a ⁷⁾ — t a u s e n d K r o n e n ⁷⁾														
1920	—	239	171	455	3.196	2.669	45	322	7.797	5.865	1.500	1.564	30	852
1921	—	254	191	1.284	6.404	5.888	71	1.040	14.273	12.884	1.505	2.067	27	9.372
1922	12	365	251	1.144	12.629	6.250	122	1.323	14.980	19.048	3.351	3.293	33	50.836
1923	100	27.172	1.017	89.446	420.068	257.635	13.446	306.707	876.256	838.497	99.480	99.352	860	256.156

1-7) jegyzeteket lásd a 179. oldalon.

Siehe die Fussnoten 1-7) auf Seite 179.

140. Temetők. — Friedhöfe.

Table with columns for year (Ev/Jahr) and categories: Községi temetők — Communal-Friedhöfe, Izraelita temetők — Jüdische Friedhöfe, and Katonai temetők — Militar-Friedhöfe. Sub-columns include specific cemetery names like Kerepesi-Friedhof, Új köztemető, Tabán, etc.

a) A temetők területe (hektároiban). — Areal der Friedhöfe (in Hectaren).

57:49| 185:30| 6:07| 8:42| 35:52| 12:80| 5:39| 13:60| 130:33| 2:34| 40:61| 0:47| 0:50| 0:49| 0:06| 0:54| 0:50| 1:44:46 | | 1:39| 1:39| 1346:18

b) Temetések száma. — Anzahl der Beerdigungen.

Main data table with columns for years from 1874 to 1923. Rows show burial counts for various categories, including 'A két temető részletezése nem áll rendelkezésre' and 'Specification der beiden Friedhöfe steht nicht zur Verfügung'.

1) A most használatban levő temetők területe.

Jegyzetek a 139. sz. táblához (178. oldal).

1) Központi bevételtek és kiadások, a kerületi ellátások költségvetésénélkül.

2) A fertőtlenítő intézet nélkül, melynek adatait lásd a 176. lapon.

3) 1884—1894-ig a szállásznók költségeivel együtt, akik 1895-től kezdve a kerületi ellátásokhoz vannak besorozva s költségeik is az ellátások személyzeti költségei között szerepelnek.

4) 1874—1884-ig csak a balparti temetők, azontól a bal- és jobbparti temetők bevételei és kiadásai.

5) Ebből 675.040 K arkádós sírboltok eladásáért.

6) Ebből 331.886 K arkádós sírboltok építkezésére, 404.319 K III. kerületi temetőterület megszerzésére.

7) Az 1922—23. évi adatok a költségvetés alapján.

1) Areal der gegenwärtig in Benützung stehenden Friedhöfe.

Fassnoten zu Tabelle Nr. 139 (Seite 178).

1) Einnahmen und Ausgaben in der Centrale, ohne die entsprechenden Posten der Bezirksvorstellungen.

2) Ohne die Desinfections-Anstalt, deren Angaben auf Seite 176. zu finden sind.

3) Von 1884—1894 inclusive Kosten der behördlichen Hebbemmen, die von 1895 an den Bezirksvorstellungen zugeteilt sind und deren Kosten in jenen der Bezirksvorstellungen enthalten sind.

4) Von 1874 bis 1884 nur die Friedhöfe am linken Donauufer, von 1885 an die gesammten communalen Friedhöfe.

5) Hievon 675.040 K aus dem Verkauf von Arkadengruften.

6) Hievon 331.886 K für den Bau von Arkadengruften, 404.319 K für Ankauf eines Grundstückel im III. Bezirk zu Friedhöfswecken.

7) Die Angaben für 1922—23. nach dem Kostenvoranschlag.

Év Jahr	Hasi nagymáz Typhus abdom.	Kiütéses nagymáz Typhus exanth.	Himlő Variola	Kanyaró Morbilli	Vörheny Scarlatina	Hökhurut Pertussis	Croup Diphtheria	Influenza	Azsiai kolera Cholera asiatica	Gyermekágyi láz Febr. puerperalis	Báránymilő Varicella	Fültkórimagylob Parotitis epidem.	Vérhas Dysenteria	Meningitis cere- brospinal. epid.	Trachoma	Veszétség Lyssa	Léptene Anthrax	Takonykór Malleus	Egyéb Sonstige	Összesen Zusammen	Orbáncc Erysipelas
a) Abszolút számokban. — In absoluten Zahlen.																					
1882	1.121	—	1.075	2.963	1.422	377	846	.	—	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	7.804	
1883	599	—	302	2.136	763	242	585	.	—	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	4.627	
1884	638	—	332	4.545	490	670	562	.	6	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	7.243	
1885	317	—	749	3.293	527	878	560	.	—	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	6.324	
1886	1.028	—	4.638	4.536	2.685	501	979	.	1.321	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	15.688	
1887	673	—	1.228	3.730	777	440	850	.	—	.	.	.	.	.	634	.	.	.	.	8.861	Bejelentési könyvszer nem volt.
1888	1.647	—	179	3.048	583	237	804	.	—	.	629	.	.	.	637	.	.	.	.	7.764	Keine Anmeldepflicht.
1889	3.135	—	74	1.735	866	374	1.258	.	—	.	588	.	.	1.024	.	.	.	.	.	9.054	
1890	762	—	86	4.767	2.168	213	2.368	.	—	.	607	.	.	1.117	.	.	.	.	.	12.088	
1891	683	—	67	2.645	2.681	151	2.827	.	—	22	585	.	.	8	794	.	.	.	.	10.463	260
1892	849	—	57	4.484	2.170	202	2.683	—	899	11	366	.	.	10	742	.	.	.	.	12.473	297
1893	383	—	98	4.442	1.150	981	1.912	—	220	34	703	.	.	18	750	—	—	—	.	10.691	447
1894	403	—	288	4.504	1.035	256	1.604	—	—	28	804	.	.	20	921	—	—	—	.	9.863	473
1895	548	—	111	4.156	1.145	280	1.373	—	—	45	874	19	20	23	904	—	1	—	—	9.499	726
1896	819	—	77	4.357	1.495	683	1.136	—	—	58	642	112	29	59	901	—	2	—	—	10.370	1.061
1897	640	—	47	5.597	1.142	898	913	—	—	45	1.267	107	16	10	873	—	—	—	—	11.555	921
1898	924	—	27	9.701	2.031	474	1.037	—	—	50	1.151	102	24	9	814	—	—	—	—	16.344	884
1899	800	—	55	5.356	2.521	540	971	—	—	55	1.346	69	19	—	493	—	—	—	—	12.225	762
1900	364	—	1	5.680	2.108	1.067	841	142	—	38	1.635	337	87	8	449	—	1	—	—	12.758	894
1901	269	—	5	5.051	2.043	1.330	856	—	—	38	1.515	251	33	—	375	1	4	1	—	11.772	803
1902	235	—	1	8.724	1.912	868	1.394	—	—	34	1.726	335	16	—	263	—	—	—	—	15.508	878
1903	275	—	—	5.621	3.483	585	2.272	1	—	36	1.502	253	14	—	280	—	—	—	—	14.322	
1904	513	—	—	6.002	4.521	750	2.051	—	—	25	1.397	325	13	—	247	—	7	—	—	15.851	
1905	786	—	—	7.241	2.393	797	1.369	—	—	36	1.250	137	18	10	201	—	6	—	—	14.244	
1906	431	—	—	6.658	1.805	998	1.315	—	—	29	1.439	441	3	20	545	—	—	—	—	13.684	
1907	510	—	—	6.659	2.810	672	1.054	—	—	22	1.616	556	8	25	585	3	12	3	—	14.535	
1908	485	198	—	3.951	3.086	405	1.158	6	—	30	1.883	382	7	17	987	14	4	2	—	12.615	
1909	782	3	12	5.577	3.290	1.040	1.185	—	—	24	1.303	338	6	12	787	7	10	1	—	14.377	
1910	961	218	1	6.334	4.117	1.115	1.274	6	9	19	1.533	941	7	11	693	11	5	—	—	17.255	
1911	719	—	—	8.181	4.568	548	1.492	3	23	20	1.426	494	6	2	631	15	11	—	—	18.139	
1912	424	—	—	3.950	3.759	1.057	1.390	—	—	26	1.825	867	11	8	494	16	10	—	16	13.853	
1913	356	—	1	7.219	4.881	780	1.722	—	—	14	1.722	815	19	22	576	14	3	—	7	18.166	
1914	1.553	73	—	6.808	2.637	1.493	1.865	—	333	14	1.757	779	1.685	19	606	22	3	1	1	19.649	
1915	4.478	372	61	7.690	2.749	599	2.020	—	104	16	2.131	1.015	1.280	155	173	36	2	—	1	22.882	
1916	1.846	75	333	5.381	3.763	1.472	2.196	2	—	14	2.608	1.714	762	98	238	17	1	—	1	20.521	
1917	1.440	206	244	1.945	3.343	768	1.724	3	—	11	1.889	352	3.209	35	402	42	5	1	—	15.619	
1918	984	176	61	8.827	1.841	808	1.609	26.250	—	7	854	392	1.316	30	344	16	4	—	—	43.519	
1919	681	1.128	56	181	1.102	1.702	888	627	—	13	828	523	1.622	52	555	14	3	—	—	9.975	
1920	819	39	47	8.685	2.722	683	901	11.376	—	4	1.460	932	1.153	28	506	1	10	1	—	29.367	
1921	1.350	12	5	6.351	3.886	722	894	252	—	8	2.068	563	1.051	31	484	9	29	—	—	17.715	
1922	1.092	8	—	1.727	2.042	644	621	488	—	1	1.190	666	884	23	133	10	45	—	3	9.577	
1923	797	50	—	3.846	1.732	887	509	258	—	3	1.313	1.620	892	12	300	7	26	—	—	12.252	

1) A fertőző betegedések bejelentési könyvszere 1882-ben lépett életbe. Az 1905. évi szeptember havában az orbánca névze a bejelentési kötelezettség megszűnővén, az előző években is az orbánca betegedéseket levonásba hoztuk.

Infectiöse Erkrankungen.¹⁾

Hasi Typhus abdom.	Küttéses Typhus exanth.	Himlő Variola	Kanyaró Morbilli	Vörheny Scarlatina	Hökurut Pertussis	Croup Diphtheria	Influenza	Ázsiai cholera	Cholera asiatica	Gyermekágyi láz	Febr. puerperalis	Báránymilő	Fütkőmirigylob Parotitis epidem.	Vérhas Dysenteria	Meningitis cere- brospinal. epidem.	Trachoma	Egyéb Sonstige	Összesen Zusammen	100 beteg közül meghalt Von je 100 Erkrankten starben						Év Jahr	
																			Typhus abdom.	Typhus exanth.	Himlő Variola	Kanyaró Morbilli	Vörheny Scarlatina	Croup Diphtheria		Orbánc Erysipelas
																			b) Tizezer lakóra. — Auf 10.000 Einwohner.							
28.7	27.6	75.6	36.5	9.6	23.2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	201.2	21.9	36.5	5.5	18.8	43.8	—	1882	
14.8	7.4	52.8	18.8	5.9	14.3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	114.0	28.7	25.5	1.7	11.5	42.1	—	1883	
15.3	8.0	109.0	11.7	16.0	13.5	—	—	0.1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	173.6	21.7	20.2	2.7	11.8	45.0	—	1884	
7.4	17.4	76.5	12.2	20.4	13.0	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	146.9	36.6	23.9	5.4	7.2	45.4	—	1885	
23.2	104.6	102.3	60.5	11.2	22.0	—	29.8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	353.6	23.3	33.6	7.4	20.8	57.4	—	1886	
14.7	26.8	81.9	17.1	9.5	18.6	—	—	—	—	11.5	—	—	—	—	—	—	13.8	193.9	23.2	30.8	2.8	18.0	61.4	—	1887	
35.0	3.8	64.8	12.4	5.0	17.1	—	—	—	—	13.4	—	—	—	—	—	—	13.5	165.0	10.5	7.8	3.6	15.9	55.6	—	1888	
64.9	1.5	35.9	17.9	7.7	26.0	—	—	—	—	12.2	—	—	—	—	—	—	21.2	187.3	12.5	—	1.1	13.9	50.8	—	1889	
15.3	1.7	96.0	43.7	4.3	47.6	—	—	—	—	12.2	—	—	—	—	—	—	22.6	243.4	20.6	—	1.8	12.7	38.6	—	1890	
13.3	1.3	51.6	52.2	2.9	55.1	—	—	0.4	11.4	—	—	—	—	0.2	—	15.5	—	203.9	18.6	3.0	3.0	11.9	32.5	5.1	1891	
16.1	1.1	85.2	41.2	3.8	50.9	—	17.1	0.3	7.0	—	—	—	—	0.2	—	14.1	—	237.0	16.1	7.0	2.9	10.4	34.6	5.6	1892	
6.8	1.8	79.0	20.4	17.4	34.2	—	3.9	0.6	12.5	—	—	—	—	0.3	—	13.3	—	190.2	21.1	6.1	3.6	9.5	30.0	7.9	1893	
6.9	4.9	77.0	17.7	4.4	27.4	—	—	0.5	13.7	—	—	—	—	0.3	—	15.7	—	168.5	20.4	27.4	4.5	12.0	33.0	8.1	1894	
9.0	1.9	68.4	18.8	4.6	22.6	—	—	0.7	14.4	0.3	0.3	0.4	14.9	—	—	—	156.3	21.4	11.7	3.7	10.0	18.9	11.9	—	1895	
13.0	1.2	69.2	23.8	10.8	18.0	—	—	0.9	10.2	1.8	0.5	0.9	14.3	—	—	—	164.6	20.6	15.6	4.4	12.9	24.5	16.8	—	1896	
9.8	0.8	85.8	17.5	13.8	14.0	—	—	0.7	19.4	1.6	0.2	0.2	13.4	—	—	—	177.2	19.2	6.4	3.1	12.0	18.8	14.1	—	1897	
13.7	0.4	143.8	30.1	7.0	15.4	—	—	0.7	17.0	1.5	0.4	0.1	12.1	—	—	—	242.2	17.7	3.7	3.3	11.5	19.1	13.1	—	1898	
11.5	0.8	76.8	36.2	7.7	13.9	—	—	0.8	19.3	1.0	0.3	—	7.1	—	—	—	175.4	24.6	9.1	4.5	13.4	20.9	10.9	—	1899	
5.1	0.0	78.9	29.3	14.8	11.7	2.0	—	0.5	22.7	4.7	1.2	0.1	6.2	—	—	—	177.2	27.5	—	4.3	12.3	17.8	12.4	—	1900	
3.7	0.1	68.9	27.9	18.1	11.7	—	—	0.6	20.7	3.4	0.5	—	5.1	0.1	160.8	21.9	20.0	4.5	14.3	15.6	10.9	—	—	—	1901	
3.0	0.1	113.7	24.9	11.3	18.1	—	—	0.4	22.5	4.4	0.3	—	3.4	—	202.1	23.3	—	3.4	15.7	13.5	11.4	—	—	—	1902	
3.5	—	71.1	44.0	7.4	28.7	0.0	—	0.5	19.0	3.2	0.2	—	3.5	—	181.1	20.7	—	5.0	14.7	13.6	—	—	—	—	1903	
6.3	—	73.8	55.6	9.2	25.2	—	—	0.3	17.2	4.0	0.2	—	3.0	—	194.8	20.3	—	4.5	8.9	12.9	—	—	—	—	1904	
10.1	—	92.7	30.7	10.2	17.5	—	—	0.5	16.0	1.8	0.2	0.1	2.6	0.1	182.5	15.8	—	4.7	8.5	11.5	—	—	—	—	1905	
5.4	—	84.1	22.8	12.6	16.6	—	—	0.4	18.2	5.6	0.0	0.3	6.8	0.0	172.8	16.4	—	3.9	13.3	12.1	—	—	—	—	1906	
6.3	—	82.1	34.6	8.3	13.0	—	—	0.3	19.9	6.8	0.1	0.3	7.2	0.1	179.0	21.4	—	4.1	12.4	10.2	—	—	—	—	1907	
5.8	2.4	47.5	37.1	4.9	13.9	0.1	—	0.4	22.6	4.6	0.1	0.2	11.9	0.2	151.7	26.2	—	4.6	8.6	9.0	—	—	—	—	1908	
9.2	0.0	65.5	38.8	12.2	13.9	—	—	0.3	15.5	4.0	0.1	0.1	9.2	0.2	169.1	19.6	33.3	2.6	6.9	12.1	—	—	—	—	1909	
11.0	2.5	72.8	47.3	12.8	14.6	0.1	0.1	0.2	17.6	10.8	0.1	0.1	8.0	0.2	198.2	17.8	13.8	2.2	8.6	11.1	—	—	—	—	1910	
8.1	—	91.9	51.3	5.1	16.8	0.0	0.3	0.2	16.0	5.5	0.1	0.0	8.1	0.3	203.7	20.0	—	2.4	8.0	11.5	—	—	—	—	1911	
4.6	—	43.4	41.3	11.6	15.3	—	—	0.3	20.0	9.5	0.1	0.1	5.4	0.5	152.1	24.1	—	1.9	11.5	13.3	—	—	—	—	1912	
3.8	—	77.6	52.5	8.4	18.5	—	0.1	0.1	18.5	8.8	0.2	0.2	6.2	0.2	195.1	22.8	—	100.0	1.7	13.6	12.9	—	—	—	1913	
16.3	0.8	71.6	27.7	15.7	19.6	—	3.5	0.1	18.5	8.2	17.7	0.2	6.4	0.2	206.5	21.7	24.7	—	2.5	10.3	9.8	—	—	—	1914	
46.1	3.8	79.2	28.3	6.2	20.8	—	1.1	0.1	21.9	10.5	13.2	1.6	1.8	0.3	235.5	14.1	17.7	14.7	1.8	11.3	13.2	—	—	—	1915	
18.6	0.8	3.4	54.3	38.0	14.9	22.2	0.0	0.1	26.3	17.3	7.7	1.0	2.4	0.1	207.1	7.6	4.0	24.0	3.2	10.7	12.5	—	—	—	1916	
14.2	2.0	2.4	19.2	33.1	7.6	17.1	0.0	0.1	18.7	3.5	31.7	0.3	3.9	0.4	154.2	14.9	13.6	20.5	8.9	7.8	13.1	—	—	—	1917	
9.5	1.7	0.6	85.6	17.8	7.8	15.6	254.5	0.0	8.3	3.8	12.8	0.3	3.3	0.1	421.7	20.0	13.6	22.9	2.5	11.6	13.5	15.7	—	—	1918	
6.5	10.7	0.5	1.7	10.5	16.2	8.4	6.0	0.1	7.9	5.0	15.4	0.5	5.3	0.1	94.8	17.6	10.6	14.3	1.1	10.6	11.7	45.6	—	—	1919	
7.6	0.4	0.4	81.1	25.4	6.4	8.4	106.2	0.0	13.6	8.7	10.8	0.3	4.7	0.1	274.1	16.7	17.9	34.0	2.3	14.3	18.9	12.7	—	—	1920	
14.5	0.1	0.0	67.9	41.6	7.7	9.5	2.6	0.0	22.1	6.0	11.2	0.3	5.1	0.3	189.7	19.3	25.0	—	4.6	12.1	14.3	29.0	—	—	1921	
11.6	0.0	—	18.3	21.7	6.8	6.6	5.1	0.0	12.6	7.0	9.4	0.2	1.4	0.5	101.2	16.1	37.5	—	14.5	11.7	15.9	27.8	—	—	1922	
8.4	0.5	—	40.7	18.3	9.4	5.4	2.7	0.0	13.9	17.1	9.4	0.1	3.2	0.3	129.6	23.5	26.0	—	6.2	7.3	13.8	19.7	—	—	1923	

¹⁾ Die Meldepflicht für infectiöse Erkrankungen trat 1882 ins Leben. Seit dem Monate September des Jahres 1905 ist die Anmeldung der Erysipelas-Erkrankungen nicht mehr obligatorisch, weshalb dieselben auch für die Vorjahre in Abzug gebracht wurden.

XX. Közélelmezés. — Provisionierung.

142. Hús, szárnyasok és vad fogyasztása. — Consum von Fleisch, Geflügel und Wild.

Év Jahr	a) A fogyasztásra került állatok — Consumierte Tiere								Fogyasztott szárnyas Consumiertes Geflügel				Vad — Wild		
	darabszáma — Stückzahl								hűsmennyisége Fleischmenge		Pulyka, lúd, kacsa, káppan Truhühner Gänse, Enten, Kapaune	Csirke, galamb Hühner, Tauben	Fácán, fogoly, fűfű Rebhühner, Fasane, Wachstel	Nyúl Hasen	Egyéb vad Sonstiges Wild
	Vágómarha Schlachtvieh	Borjú Kälber	Birka Hammel	Bárány Lämmer	Malac Ferkel	Süldő Frischlinge	Sertés Schweine	Összesen Zusammen	összesen zu- sammen	1 főre pro Kopf					
1874	58.412	77.627	45.196	55.851	3.825	92.177	333.088	186.801	62.4						
1875	58.825	78.114	33.320	44.922	4.496	99.674	319.351	187.098	61.7						
1876	57.328	68.615	28.426	44.064	4.833	107.296	310.562	186.080	58.9						
1877	55.322	63.721	27.587	45.836	3.888	115.321	311.675	184.157	56.0						
1878	55.890	65.369	27.325	52.133	4.419	116.005	321.141	188.600	55.1	799	2.021	47	41.069	1.099	
1879	57.208	67.180	25.512	52.295	4.648	130.008	336.851	197.132	55.5	994	2.344	28	32.322	1.305	
1880	60.619	73.424	35.552	48.433	4.126	109.527	331.681	197.250	53.6	902	1.937	16	28.838	1.008	
1881	58.006	70.065	29.903	49.134	4.612	124.255	335.975	198.744	52.6	1.056	2.175	17	33.706	1.076	
1882	61.148	77.743	29.147	45.204	5.103	127.285	345.630	207.096	53.0	943	2.164	31	56.999	1.355	
1883	63.656	80.623	25.558	51.252	5.690	145.491	372.270	223.454	55.3	1.016	2.453	46	41.247	1.680	
1884	63.571	84.824	28.305	55.258	5.232	142.033	379.223	225.688	54.1	1.067	2.546	33	50.092	1.744	
1885	68.899	100.454	36.107	59.400	6.050	153.706	424.616	249.305	57.9	1.071	2.713	50	56.139	1.828	
1886	70.490	100.593	48.316	60.108	6.420	153.896	439.823	254.370	57.3	1.177	2.977	40	48.331	1.830	
1887	75.177	111.016	36.348	55.344	4.425	150.212	432.522	266.412	58.3	1.151	2.777	75	57.391	1.870	
1888	76.390	109.656	34.719	49.973	3.279	153.148	427.165	271.930	57.8	1.185	2.956	42	56.791	1.644	
1889	77.842	108.742	30.228	55.934	4.653	157.239	434.638	272.128	56.2	1.204	3.092	44	53.987	2.243	
1890	78.385	107.384	30.040	53.369	5.290	155.079	429.547	275.850	55.5	1.327	3.051	62	71.984	1.941	
1891	74.473	104.049	36.343	38.558	24.395	4.842	158.183	440.843	286.118	55.2	1.284	2.766	49	49.005	1.787
1892	66.393	93.794	37.154	42.758	23.451	5.380	164.485	433.415	257.160	47.6	1.377	3.231	61	71.944	1.837
1893	73.348	111.855	49.270	49.869	21.003	5.507	169.844	480.696	273.902	48.7	1.343	3.069	46	66.785	1.874
1894	82.491	118.217	50.652	49.240	20.170	6.231	146.742	473.743	303.485	51.9	1.464	3.444	54	86.687	2.621
1895	84.413	137.388	53.120	73.862	7.342	182.673	538.798	337.913	55.6	1.670	4.391	44	101.224	2.117	
1896	102.264	154.101	46.614	52.238	11.281	3.472	176.239	546.209	383.641	60.9	1.813	4.927	47	60.943	2.638
1897	92.977	151.881	37.121	53.235	13.522	4.132	123.741	476.609	335.851	51.5	2.066	4.538	57	75.929	2.319
1898	93.481	152.263	31.107	49.407	16.583	3.260	149.663	495.764	358.887	53.2	1.854	4.234	62	83.193	2.526
1899	99.660	148.507	21.978	45.078	25.963	3.168	166.193	510.547	371.569	53.3	1.704	4.425	61	72.018	2.687
1900	90.776	151.683	20.825	38.810	24.906	2.953	197.150	527.103	382.305	53.1	1.737	4.289	52	74.883	2.027
1901	88.449	152.660	23.329	37.083	21.816	3.823	189.568	516.728	387.827	52.1	1.780	4.348	56	74.558	2.076
1902	92.285	157.942	28.043	40.748	21.607	3.905	160.835	505.365	380.907	49.6	1.780	4.078	67	86.790	2.693
1903	95.689	151.248	20.731	41.995	12.383	4.226	128.453	454.725	379.985	48.1	1.813	3.747	57	73.122	2.643
1904	90.500	150.775	25.602	49.509	5.669	9.229	121.278	452.562	364.702	45.0	1.848	4.390	78	94.567	3.069
1905	92.222	167.247	20.327	52.748	1.312	5.591	127.521	466.968	370.752	47.5	1.691	3.518	83	104.289	2.934
1906	80.457	145.997	17.402	47.167	1.695	4.169	135.354	432.241	354.450	44.7	1.593	4.373	95	88.455	2.773
1907	75.863	159.185	18.496	53.064	4.391	4.648	138.412	454.059	360.401	44.4	2.053	4.725	82	81.077	2.347
1908	79.434	211.514	27.421	62.813	9.257	3.481	161.767	555.687	411.338	49.4	2.148	4.716	82	81.945	2.609
1909	93.519	252.901	26.395	54.962	9.959	3.130	161.865	602.731	431.627	50.7	1.895	4.753	58	82.369	2.023
1910	92.550	225.009	33.663	58.570	4.445	6.153	159.654	580.044	433.091	49.8	2.137	5.696	61	119.459	2.525
1911	74.016	188.288	29.440	64.943	5.660	10.869	175.685	548.901	429.693	48.3	2.606	7.113	62	113.045	2.651
1912 ¹⁾	65.947	207.257	39.528	59.727	11.536	8.122	203.658	595.775	460.504	50.6	1.108	3.200	20	27.797	952

142. sz. tábla. (Vége.)

F. szám	A hús minősége	b) A fogyasztott hús mennyisége métermázsákban												
		1874-75 ²⁾	1876-80 ²⁾	1881-85 ²⁾	1886-90 ²⁾	1891	1892	1893	1894	1895	1896	1897	1898	1899
1.	Vágómarha	116.074	113.401	124.851	149.800	147.457	131.458	145.229	155.332	167.138	202.383	184.094	185.090	197.326
2.	Borjú	20.869	18.134	22.175	28.784	27.885	25.137	29.977	31.682	36.820	41.299	40.704	40.806	39.801
3.	Birka	6.281	4.621	4.768	5.749	5.815	5.945	7.883	8.104	8.499	7.458	5.939	4.977	3.516
4.	Bárány	2.771	2.670	2.862	3.022	2.121	2.352	2.743	2.708	4.062	2.873	2.928	2.717	2.479
5.	Süldő													
6.	Sertés	540	569	692	626	629	699	716	810	954	451	537	424	412
7.	Vágott hús	36.451	43.940	52.650	58.488	60.110	62.504	64.571	55.762	69.416	66.971	47.022	56.872	63.153
8.	Összesen	3.961	7.309	12.859	21.669	40.759	27.775	21.628	47.977	51.024	61.485	53.883	67.089	63.454
		186.947	190.644	220.857	268.138	286.118	257.160	273.902	303.485	337.913	383.541	335.851	358.887	371.569

1) 1913-tól kezdve ezen adatok nem állanak rendelkezésre.

2) Évi átlagban.

3) A fogyasztott hús mennyisége a fogyasztásra került állatok átlagos hússúlya alapján számított ki; az átlagos hússúly darabonként vágómarhánál 198, borjúnál 26,8, birkánál 16, báránynál és malacnál 5,5, süldőnél 13 és sertésnél 38 kg.

1) Seit 1913 stehen diese Angaben nicht zur Verfügung.

2) Im Jahresdurchschnitt.

3) Die Menge des consumierten Fleisches wurde auf Grund des durchschnittlichen Fleischertrages der geschlachteten Tiere berechnet; der durchschnittliche Fleischertrag wurde für Schlachtvieh mit 198, für Kälber mit 26,8, für Hammel mit 16, für Lämmer und Ferkel mit 5,5, für Frischlinge mit 13 und für Schweine mit 38 Kg. angenommen.

143. Szeszies italok fogyasztása. Fogyasztási adóbevételek. — Consum von geistigen Getränken. Verzehrssteuern.

Év Jahr	Fogyasztott szeszies italok — Consumierte geistige Getränke										Befolyt fogyasztási adó — Ertrag an Consumsteuern						
	Borszesz, pálinka Branntwein Alkohol	Rum Cognac	Likör Liqueur	Sör Bier	Bor, irános Wein, Wermut	Bor must Most	Gyümölcsbor Obstwein	Összesen Zusammen	Fejenkint Pro Kopf	Állami adó Staatssteuer	Községi pótlék Communal- Zuschlag	Összesen Zusammen	Ebből szeszies- italok után. Hievon nach geistigen Getränken		1 főre esik Pro Kopf		
													Állami adó Staats- steuer	községi pótlék Comm. Zuschl.	Állami adó Staats- steuer	községi pótlék Comm. Zuschl.	
Hektoliter									Liter	ezer korona — tausend Kronen				K			
1874.	47.999	—	119	130.254	211.327	4.693	—	394.392	132·7	·	1.088	·	·	·	·	·	3·6
1875.	43·644	—	411	132.007	228.109	9.243	—	413.414	135·0	·	1.102	·	·	·	·	·	3·6
1876.	42.485	—	321	114.877	263.433	8.691	—	429.807	138·7	·	1.082	·	·	·	·	·	3·4
1877.	39.302	—	174	93.065	227.462	9.529	—	369.532	116·8	·	1.946	·	·	·	·	·	5·9
1878.	42.217	—	180	92.745	225.815	21.594	—	382.551	113·1	·	1.014	·	·	·	·	·	3·0
1879.	45.932	—	157	94.201	285.051	13.522	—	438.863	124·1	·	1.378	·	·	·	·	·	3·9
1880.	43.945	—	140	96.676	278.550	4.194	—	423.505	116·8	·	1.360	·	·	·	·	·	3·7
1881.	53.781	—	177	96.734	290.563	7.205	—	448.460	118·8	·	1.422	·	·	·	·	·	3·8
1882.	57.062	—	224	105.041	283.362	6.732	—	452.421	115·8	·	1.482	·	·	·	·	·	3·8
1883.	62.489	—	235	123.111	304.045	7.646	—	497.526	123·2	·	1.630	·	·	·	·	·	4·0
1884.	71.762	—	268	148.005	313.228	9.719	—	542.982	130·1	·	1.770	·	·	·	·	·	4·2
1885.	69.704	—	319	165.800	323.350	11.823	—	570.996	132·7	·	1.892	·	·	·	·	·	4·4
1886.	69.706	—	325	145.948	340.166	9.251	—	565.396	127·4	11.962	1.842	13.804	7.922	1.154	27·0	4·2	
1887.	70.687	—	381	132.973	356.828	8.313	—	569.182	124·6	12.596	1.836	14.432	8.004	1.126	27·6	4·0	
1888.	64.875	—	352	111.452	373.247	9.400	—	559.326	127·5	15.210	1.758	16.968	9.798	1.044	32·4	3·7	
1889.	53.056	—	228	111.062	383.052	9.236	—	556.634	115·9	16.786	1.726	18.512	10.756	1.014	34·7	3·6	
1890.	50.164	—	276	110.924	351.469	6.183	—	519.016	105·2	19.662	1.698	21.360	13.678	968	39·6	3·4	
1891.	58.072	—	363	134.825	287.287	839	—	481.386	94·5	21.372	1.714	23.086	15.266	1.012	41·3	3·3	
1892.	63.454	—	564	222.117	225.080	735	—	511.950	98·2	23.048	2.014	25.062	16.722	1.296	42·7	3·7	
1893.	41.553	—	595	245.565	235.690	1.750	—	525.153	97·3	26.886	2.118	29.004	20.550	1.374	47·8	3·8	
1894.	54.963	—	669	273.822	241.093	6.650	—	577.197	104·4	28.164	2.340	30.504	21.572	1.542	48·1	4·0	
1895.	26.622	—	—	282.998	256.969	4.777	—	571.366	101·4	26.820	2.970	29.790	20.248	2.152	44·2	4·9	
1896.	53.086	—	—	325.078	260.925	8.673	7.110	654.872	107·7	28.640	3.378	32.018	25.580	2.544	45·5	5·4	
1897.	51.818	—	—	275.824	227.797	7.882	43	563.364	89·5	29.841	3.181	33.022	22.522	2.350	45·7	4·9	
1898.	50.400	—	—	284.728	229.290	10.503	50	574.971	88·7	28.366	3.222	31.588	21.325	2.351	42·0	4·8	
1899.	54.033	—	—	274.910	221.755	10.963	38	561.699	80·6	27.441	3.801	31.242	21.172	1.442	39·4	5·5	
1900.	60.122	—	—	312.217	247.631	10.208	86	630.264	87·6	31.438	3.221	34.659	25.519	785	43·7	4·5	
1901.	88.045	—	—	292.909	259.293	15.821	142	656.210	88·8	34.601	3.772	38.373	28.532	754	46·8	5·1	
1902.	20.842	3.212	657	266.937	254.291	18.984	85	565.009	75·4	28.412	3.245	31.657	22.956	748	37·9	4·3	
1903.	24.034	1.223	784	302.238	265.383	16.731	78	610.471	77·2	30.283	3.338	33.621	24.857	800	39·8	4·4	
1904.	26.744	708	790	326.256	278.935	21.741	80	655.254	80·6	30.536	3.569	34.105	24.372	866	39·6	4·6	
1905.	21.984	575	782	331.222	294.821	22.467	101	671.952	86·0	30.410	3.552	33.962	24.254	787	38·9	4·5	
1906.	23.950	570	939	352.903	316.860	21.519	78	716.819	90·5	33.732	3.749	37.481	27.769	850	42·6	4·7	
1907.	27.981	699	1.158	405.834	305.065	19.665	—	760.402	94·8	36.584	4.030	40.614	29.762	911	45·1	5·0	
1908.	26.590	616	1.153	419.012	285.747	36.480	91	769.689	92·6	34.762	6.089	40.851	30.823	857	41·8	7·3	
1909.	25.310	565	1.066	430.562	355.438	21.728	97	834.766	98·1	34.877	6.359	41.236	30.383	921	40·9	7·5	
1910.	22.354	560	1.092	474.571	369.374	14.693	179	882.823	101·4	35.486	7.055	42.541	30.870	872	40·8	8·1	
1911.	22.911	468	1.111	600.900	330.589	25.494	238	981.711	110·1	38.058	7.283	45.341	33.395	842	42·7	8·2	
1912 ¹⁾	26.906	812	1.271	547.940	320.787	16.441	165	914.322	100·0	47.185	6.997	54.182	42.671	921	51·6	7·7	

Tabelle No. 142. (Schluss.)

b) Menge des consumierten Fleisches in Meterzentnern												Gattung des Fleisches	N ^o .	
1900	1901	1902	1903	1904	1905	1906	1907	1908	1909	1910	1911			1912
179.646	175.129	182.700	189.464	179.190	182.600	159.305	150.209	157.279	185.168	183.249	146.552	130.575	Schlachtvieh	1.
40.651	40.913	42.328	40.534	40.408	44.822	39.127	42.662	56.686	67.778	60.302	50.461	55.545	Kälber	2.
3.332	3.733	4.487	3.317	4.096	3.252	2.784	2.959	4.387	4.223	5.386	4.710	6.324	Hammel	3.
2.135	2.040	2.241	2.310	2.722	2.901	2.594	2.918	3.454	3.022	3.221	3.571	3.286	Lämmer	4.
1.370	1.200	1.188	681	312	71	93	241	509	548	244	311	634	Ferkel	5.
384	497	507	549	1.200	727	542	604	452	407	800	1.413	1.056	Frischlinge	6.
74.917	72.036	61.117	48.812	46.086	48.458	51.435	52.597	61.471	61.509	60.669	66.760	77.392	Schweine	7.
79.870	92.279	86.339	94.318	90.688	87.921	98.570	108.211	127.100	108.972	119.220	155.915	185.694	Geschlag. Fleisch	8.
382.305	387.827	380.907	379.985	364.702	370.752	354.450	360.401	411.338	431.627	433.091	429.693	460.506	Zusammen	

1) 1913-től kezdve ezen adatok nem állanak rendelkezésre.

2) Évi átlagban.

3) A fogyasztott hús mennyisége a fogyasztásra került állatok átlagos hússúlya alapján számított ki; az átlagos hússúly darabonként vágómarhánál 198, borjúnál 268, birkánál 16, báránynál és malacnál 5·5, sülidőnél 13 és sertésnél 38 kg.

1) Seit 1913 stehen diese Angaben nicht zur Verfügung.

2) Im Jahresdurchschnitt.

3) Die Menge des consumierten Fleisches wurde auf Grund des durchschnittlichen Fleischertrags der geschlachteten Tiere berechnet; der durchschnittliche Fleischertrag wurde für Schlachtvieh mit 198, für Kälber mit 26·8, für Hammel mit 16, für Lämmer und Ferkel mit 5·5, für Frischlinge mit 13 und für Schweine mit 38 Kgr. angenommen.

144. Marhaközvágóhid. — Rindvienschlachtshaus.

Év Jahr	Levágott állatok száma — Anzahl der geschlachteten Tiere										Marhaközvágóhid és marhavásár Rindvienschlachthaus und Viehmarkt			
	Bika Stiere	Őkör Ochsen	Bivaly Büffel	Tehén Kühe	Összesen na gymarha Zusammen Grossvieh	Borjú Kälber	Birká Schafe	Bárány Lämmer	Kecske Ziegen	Mindössze Hauptsumme	Bevételei Einnahmen	Kiadásai Ausgaben	Személyzet Personalstand	Ennek illet- ményei Dessen Bezüge
														1000 K
1874 .					50.861	54.376		61.252		166.489	349	134	26	36
1875 .		34.293	1.289	15.281	50.863	49.947	26.284	16.823		143.918	301	123	26	34
1876 .	480	29.916	1.091	17.633	49.120	48.912	19.999	21.682	134	139.847	287	118	28	37
1877 .	359	30.821	797	15.363	47.340	45.635	19.174	22.083	124	134.356	299	122	28	36
1878 .	311	26.101	2.392	19.380	48.184	48.660	19.283	26.053	126	142.306	299	110	28	35
1879 .	319	24.072	3.740	21.129	49.260	50.920	17.962	24.644	82	142.868	300	110	30	34
1880 .	918	25.802	3.613	21.513	51.846	55.773	25.101	22.121	126	154.967	314	100	30	34
1881 .	663	32.836	1.928	16.101	51.528	51.500	29.309	25.165	69	157.571	318	115	30	34
1882 .	790	34.426	2.688	15.082	52.986	56.430	19.884	22.599	18	151.917	331	140	31	35
1883 .	570	37.484	3.879	14.156	56.089	60.194	18.325	25.328	30	159.966	347	115	31	35
1884 .	748	36.225	4.008	14.955	55.936	65.266	19.733	27.996	43	168.974	358	146	31	35
1885 .	771	44.199	2.381	13.887	61.238	81.290	26.549	26.914	105	196.096	428	157	33	39
1886 .	670	44.117	2.754	15.804	63.345	82.931	28.961	34.043	148	209.428	462	165	33	38
1887 .	553	52.407	3.106	15.502	71.568	95.360	26.722	34.521	161	228.332	489	176	33	39
1888 .	555	57.348	976	14.209	73.088	96.114	25.015	32.954	119	227.290	514	155	33	39
1889 .	747	54.916	297	15.630	71.590	97.240	21.333	33.645	139	223.947	616	250	34	44
1890 .	581	52.698	46	17.399	70.724	94.682	31.517	31.799	600	229.322	683	320	36	55
1891 .	708	49.319	262	18.704	68.993	92.245	192.006	35.908	4.077	393.229	694	303	38	58
1892 .	1.306	51.081	452	13.777	66.616	87.032	54.538	40.223	200	248.609	551	220	38	57
1893 .	1.407	55.229	473	12.704	69.813	101.271	41.117	47.431	403	260.035	716	324	40	61
1894 .	1.772	60.861	1.634	14.272	78.539	106.185	40.987	48.614	476	274.801	1.019	484	48	76
1895 .	1.243	66.783	2.603	17.361	87.990	133.698	34.543	57.264	5.950	319.445	1.088	515	60	95
1896 .	1.808	67.988	2.562	18.904	91.262	144.198	33.424	56.912	3.370	329.166	1.077	506	66	109
1897 .	2.953	62.757	2.745	18.039	86.494	131.999	26.356	46.620	1.031	292.500	1.032	554	65	104
1898 .	4.893	73.622	4.246	21.458	104.219	120.204	25.443	40.908	561	291.335	1.287	644	65	119
1899 .	4.717	72.410	4.146	21.404	102.677	114.715	17.555	35.364	458	270.769	1.361	718	68	124
1900 .	4.935	67.836	4.080	25.103	101.954	112.471	17.596	33.428	204	265.653	1.341	713	68	125
1901 .	4.931	66.063	3.067	23.556	97.617	114.890	19.556	32.041	591	264.695	1.165	627	69	106
1902 .	5.847	67.853	3.994	25.449	103.143	115.741	22.023	36.517	131	277.555	1.433	765	66	111
1903 .	5.815	71.103	5.704	23.018	105.640	105.929	14.149	34.219	35	259.972	1.490	872	68	111
1904 .	6.680	68.501	3.073	21.295	99.549	103.577	17.244	26.519	76	246.965	1.465	836	70	115
1905 .	7.963	59.949	4.535	28.179	100.626	117.093	13.060	26.637	44	257.460	1.426	840	70	117
1906 .	7.500	54.939	2.804	23.129	88.372	93.576	11.944	27.976	36	221.904	967	630	144	137
1907 .	6.964	54.223	2.574	18.116	81.877	100.875	11.181	27.740	234	221.907	910	675	150	153
1908 .	8.275	59.804	2.189	21.240	91.508	136.367	17.180	27.123	80	272.258	1.143	718	156	169
1909 .	8.491	55.991	6.708	32.324	103.514	170.232	17.510	24.512	91	315.859	1.429	914	158	174
1910 .	7.122	55.322	5.808	33.358	101.610	140.670	16.968	24.665	129	284.042	1.233	834	158	174
1911 .	7.281	49.030	2.039	26.136	84.486	106.065	12.722	21.455	84	224.812	968	752	170	187
1912 .	8.483	45.328	1.597	23.572	78.980	114.404	22.286	22.640	165	238.475	977	807	178	201
1913 .	9.026	40.156	1.616	31.884	82.682	126.562	16.943	15.092	34	241.313	1.045	832	133	214
1914 .	11.319	115.444	2.570	47.872	177.205	130.395	34.295	15.168	40	357.103	2.019	1.012	134	205
1915 .	17.313	148.098	2.469	74.487	242.367	63.431	98.533	13.655	136	418.122	2.985	1.653	149	229
1916 .	16.913	82.379	2.129	90.707	192.128	53.412	74.443	15.906	564	336.453	3.089	1.922	149	244
1917 .	21.395	124.736	2.267	86.851	235.249	99.692	32.836	3.035	350	371.162	5.458	3.454	149	276
1918 .	14.140	106.598	2.266	75.258	198.262	101.225	61.480	5.932	531	367.430	8.029	2.124	149	346
1919 .	8.911	54.081	1.311	46.275	110.578	22.028	141.959	12.382	31	286.978	6.031	7.064		542
1920 .	9.468	30.625	279	17.869	58.241	29.045	16.551	865	162	104.864	14.281	7.946		2.880
1921 .	7.961	55.025	376	27.475	90.837	71.005	31.877	1.439	102	195.260	47.387	24.362		5.000
1922 .	5.382	46.054	279	49.381	101.096	57.744	52.366	1.422	78	212.706 ¹⁾	45.172 ¹⁾	38.689		¹⁾ 9.619
1923 .	5.245	31.555	468	44.272	81.540	33.482	40.229	701	13	155.965 ¹⁾	17.253 ¹⁾	1.665.823	259	¹⁾ 298.465

1) A költségvetés szerint.

1) Nach dem Kostenvoranschlag.

145. Sertésközvágóhid. — Borstenvienschlachthaus.

Év Jahr	A levágott sertések száma Anzahl der geschlachteten Tiere			Ezek közül rendes szűrésok Hievon normale Schlachtungen					Vasúton elszállított húsneműk Per Bahn ausgeführte Fleisch- waren				Sertésközvágóhid és sertésvásár Borstenvienschlachthaus und Markt			
	magyar ungarische fajta — Race	külföldi ausländische	Összesen Zusammen	Sertés Schweine	Süldő Frischlinge	Málac Ferkel	Összesen Zusammen	Ebből — Hievon				Bevételei Einnahmen	Kiadásai Ausgaben	Személyzete Personalstand	Ennek illetményei Dessen Bezüge	
								Összesen Zusammen	Hús Fleisch	Szalonna Speck	Zsír Fett					
																q
1902	167.867	39.833	207.700	206.351	—	88	206.439	19.469	11.521	6.142	—	807	196.380	70	107	
1903	203.672	63.032	266.704	263.078	3.273	57	266.408	23.322	11.500	9.907	—	1.095	323.481	70	110	
1904	194.995	65.259	260.254	249.282	9.877	337	259.496	21.276	9.367	11.801	—	1.020	338.521	70	109	
1905	210.309	42.770	253.079	235.797	16.173	727	252.697	35.191	14.247	20.896	—	978	338.470	70	103	
1906	239.949	37.520	277.469	268.225	7.945	319	276.489	37.756	13.087	23.052	—	1.123	364.836	72	111	
1907	311.222	—	311.222	296.382	12.966	804	310.152	55.987	9.476	31.992	12.971	1.198	373.843	72	115	
1908	328.535	6.091	334.626	319.535	12.203	838	332.576	57.372	14.981	27.674	13.916	1.321	432.044	72	124	
1909	350.283	365	350.648	340.858	9.081	609	350.548	54.304	16.113	27.753	10.257	1.358	476.152	132	132	
1910	340.283	3.031	343.314	333.764	8.469	474	342.707	54.282	16.158	25.937	12.187	1.362	552.283	131	137	
1911	275.125	53.119	328.244	311.627	15.437	573	327.637	46.688	7.002	33.788	5.898	1.297	592.649	131	153	
1912	397.619	12.535	410.154	387.602	19.274	1.580	408.456	78.522	14.053	48.043	16.375	1.651	673.282	141	163	
1913			509.861	489.895	17.173	1.221	508.289	90.767	26.386	35.554	28.827	1.985	720.860	181	181	
1914			535.699	522.318	10.712	712	533.742	73.355	21.672	31.317	20.366	2.057	628.119	181	181	
1915			450.638	443.280	5.433	84	448.797	92.167	30.087	42.405	19.675	1.909	739.295	191	191	
1916			329.137	323.725	1.749	35	325.509	63.733	13.541	32.647	17.545	1.662	806.449	210	210	
1917			230.447	226.956	340	4	227.300	46.648	2.820	30.994	12.834	1.423	817.657	224	224	
1918			218.789	191.479	20.617	4.438	216.534	54.869	1.844	39.181	13.844	1.613	1.444.947	292	292	
1919			81.522	78.246	2.720	143	81.109	19.025	5.963	10.975	2.087	1.871	2.445.876	437	437	
1920			131.482	131.026	—	—	131.026	15.188	515	12.508	2.165	12.577	7.995.436	1.040	1.040	
1921			296.000	283.597	7.224	3.444	294.265	25.814	5.009	16.507	4.053	38.703	23.394	4.632	4.632	
1922			291.891	279.046	6.413	5.710	291.169	24.190	8.691	11.771	4.028	28.702	26.816	7.253	7.253	
1923			241.644	238.212	2.851	293	241.356	20.888	5.358	11.102	1) 4.328	1.014.210	947.160	270.256	270.256	

Lásd a 144. sz. táblában.
Siehe in Tabelle Nr. 144.

146. Községi lóhúszem és húspároló. — Pferdeschlachthaus und Fleischsterilisierung.

Év Jahr	Hatósági lóvágóhid — Behördliches Pferdeschlachthaus								Hatósági húspároló — Fleischsterilisierungsanstalt											
	Üzletekben eladott lóhúsárúk — Verkaufte Waren								Kiadás Ausgaben				Feldolgozott sertések Aufgearbeitete Schweine				Kikészített húsneműk Zubereitete Fleischwaren			
	Levágott tovak Geschlachtete Pferde	Hús Fleisch	Darált hús Faschirtes Fleisch	Csont Knochen	Háj, zsír Schmeer, Fett	Kolbászfélék Wurst- waren		Mindössze (átszámfva) ²⁾ Insgesamt ²⁾	Bevétel Einnahmen	összesen Zusammen	személyzet Personal	Pácolva, füstölve Gebeizt, geseicht	Párolva Sterilisiert	Szalonna, olvasztott Speck, ausgelassen	Együtt Zusammen	Pácolva, füstölve Gebeizt	Párolva Sterilisiert	Szalonna Speck		
						1000 drb 1000 St.	q												1000 K	1000 K
1906	4.289	4.105	292	260	86	4.395	—	8.918	—	20	—	—	—	—	—	—	—			
1907	4.732	4.193	481	454	70	5.093	—	9.536	809	789	—	—	—	—	—	—	—			
1908	4.211	3.426	410	439	167	5.286	—	8.730	721	711	—	1.152	962	928	3.042	56.627	45.019	66.416		
1909	5.240	3.518	589	497	99	4.828	—	9.908	967	965	94	1.594	1.144	1.556	4.294	74.619	52.322	95.652		
1910	7.764	6.024	972	388	135	4.979	—	14.587	2.026	2.033	106	1.590	1.570	1.452	4.612	78.853	70.143	90.076		
1911	9.604	7.658	1.240	642	136	7.458	—	17.920	1.558	1.531	127	918	1.416	1.083	3.417	42.619	61.206	73.553		
1912	8.933	6.141	993	520	78	7.103	—	14.544	1.468	1.477	140	824	2.380	1.197	4.401	36.979	64.563	72.890		
1913	8.203	5.873	923	589	53	—	7.518	15.337	1.405	1.414	160	688	1.065	56	1.809	30.063	43.746	756		
1914	7.349	5.413	870	519	81	—	6.874	14.536	1.382	1.246	172	559	1.245	1.036	2.840	25.478	49.500	62.788		
1915	8.236	4.699	890	405	81	—	7.402	15.517	9.524	9.656	291	390	1.227	1.194	2.811	14.070	30.328	53.880		
1916	5.304	6.052	35	497	14	—	5.106	14.336	21.991	21.986	304	347	1.243	1.198	2.788	13.439	28.886	52.550		
1917	10.329	7.362	—	539	10	—	6.609	17.426	45.595	45.644	419	224	991	872	2.087	6.879	26.301	44.418		
1918	7.925	7.474	—	675	16	—	6.824	16.091	59.034	59.000	838	303	1.963	907	3.173	7.408	39.632	45.584		
1919	7.494	7.588	—	1.058	17	—	5.206	15.232	36.786	36.683	—	65	964	736	1.765	1.672	19.213	29.058		
1920	2.422	2.066	—	369	1	—	1.409	3.921	64.248	64.135	—	5	468	334	807	148	10.593	14.193		
1921	6.848	6.103	—	756	—	—	3.886	10.971	—	—	—	53	1.026	748	1.827	1.578	24.628	32.708		
1922	14.308	10.392	308	987	5	—	6.030	19.129	—	—	—	23	1.109	638	1.770	659	27.581	28.746		
1923	9.192	8.183	272	726	3	—	3.337	12.777	—	—	—	—	802	472	1.274	—	20.289	21.473		

1) Ezenkívül 100 q töpörtyű.

2) Az itt külön fel nem sorolt cikkek mennyiségével együtt.

1) Ausserdem 100 q Grammeln.

2) Sammt der Menge der hier einzeln nicht angeführten Waren.

147. Vásárcsarnokok. — Markthallen.

Év Jahr	A központi vásárcsarnok forgalma — Verkehr der Zentral-Markthalle											Összes vásárcsarnokok Sämtliche Markthallen					
	Behozatal — Zufuhr			Eiszállítási vasúton Wegvhr per Bahn	A felszállított cikkek között volt Unter den zugeführten Artikeln waren								A kikötőbe érke- zett hajók Gelandete Schiffe	Bevételei Einnahmen	Kiadásai Ausgaben	Személyzete Personalstand	Ennek illetményei Dessen Bezüge
	Vasúton Per Bahn	Hajókon Auf Schiffen	Együtt Zusammen		Fűs	Fleisch	Baromfi Geflügel	Tojás Eier	Zöldség Grünzeug	Gyümölcs Obst	Főzelék Gemüse	Burgonya Kartoffel					
	métermázsza — Meterzentner				1000 métermázsza — 1000 q												
1897	218.881	64.408	283.289	12.019	13	15	11	69	90	5	46		863.078	362.020	140	212.033	
1898	395.350	75.651	471.001	23.277	24	35	24	85	156	7	87		955.973	494.782	160	242.015	
1899	525.449	78.997	604.446	36.504	24	42	32	107	192	6	148		978.137	499.360	177	269.911	
1900	542.671	91.028	633.699	80.127	27	44	38	100	212	14	142	1.540	1,016.318	511.557	188	279.495	
1901	510.341	82.770	593.111	84.951	26	52	43	91	215	16	99	1.603	1,019.601	508.778	197	286.157	
1902	559.040	86.063	645.103	97.775	33	57	51	116	174	13	140	1.432	1,064.403	524.685	230	317.034	
1903	593.949	86.852	680.801	102.820	36	49	58	127	220	15	113	1.265	1,108.932	575.875	207	371.262	
1904	654.184	96.096	750.280	103.108	38	53	55	126	220	11	186	1.389	1,085.530	557.592	212	348.209	
1905	702.971	72.454	775.425	117.740	42	47	42	119	223	15	226	945	1,087.640	529.233	212	337.413	
1906	667.348	88.280	755.628	96.472	37	52	43	155	222	15	168	813	1,104.791	571.011	228	365.736	
1907	726.807	79.602	806.409	138.091	47	55	53	154	231	15	186	661	1,240.011	591.165	225	367.426	
1908	848.409	47.179	895.588	115.528	61	57	49	145	272	15	222	709	1,201.019	639.767	224	401.350	
1909	883.562	85.785	969.347	114.965	51	60	60	173	289	21	238	935	1,294.169	647.130	236	411.516	
1910	916.301	56.763	973.064	114.822	51	67	57	189	225	30	281	828	1,321.421	646.487	233	402.103	
1911	1,052.704	80.135	1,132.839	118.413	109	51	60	143	260	70	341	638	1,346.515	688.397	231	421.936	
1912	1,007.639	86.618	1,094.257	104.907	132	84	64	147	200	89	305	654	1,359.140	781.444	241	469.909	
1913	994.186	83.900	1,078.086	115.633	88	100	69	171	242	75	259	789	1,406.036	731.712	233	433.048	
1914	1,067.735	87.855	1,155.590	123.933	75	96	62	172	293	71	323	807	1,419.130	715.244	251	432.262	
1915	1,051.578	92.508	1,144.086	185.783	44	53	50	143	211	67	523	1.001	1,256.387	812.366	235	461.617	
1916	1,076.909	89.698	1,166.607	50.939	54	41	41	97	188	—	623	752	1,326.354	992.977	234	530.837	
1917	988.279	56.574	1,044.853	48.832	79	14	20	87	171	140	523	760	1,264.111	991.530	244	572.321	
1918	1,243.537	68.427	1,311.964	73.193	48	11	22	198	211	—	619	809	1,816.373	1,473.875	273	881.413	
1919	1,007.511	663	1,008.174	31.562	40	1	1	217	93	—	506	—	3,215.212	3,020.433	250	1,983.367	
1920	977.759	69.953	1,047.712	131.407	68	24	5	203	225	—	252	704	10,100.947	6,425.381	254	3,068.165	
1921	924.918	58.875	983.793	62.044	112	41	11	151	202	—	284	570	22,155.168	14,527.807	254	5,616.303	
1922	936.535	86.814	1,023.349	36.898	150	29	3	156	171	—	272	630	22,103.058	18,255.310	267	9,947.930	
1923	1,156.852	85.540	1,242.392	94.328	115	34	7	175	156	100	519	582	823,179.000	681,932.000	211	396,446.000	

Év — Jahr	A bérbeadott árú- és rakodóhelyek száma — Anzahl der vermieteten Waaren- und Lagerstellen																							
	Elzárható rekesz Verschlussbare Kaufläden			Elkerített árúhely Unzäunte Kaufstellen			Nyílt árúhely Offene Verkaufstellen			Hűtőrekesz Kühl- kammern			Hal árúhely Fisch-Ver- kaufplätze			Elzárható pincerekesz Verschlossene Kellerräume			Nyílt pincerakhely Offene Kellerräume			Általában Überhaupt		
	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c			
	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c			
1897	281	296	271	885	953	817	1.093	1.133	990	25	52	—	—	—	100	195	57	32	113	3	2.416	2.742	2.138	
1898	269	283	257	871	992	808	1.086	1.196	948	35	45	—	48	78	35	174	214	147	14	19	7	2.497	2.737	2.202
1899	273	281	260	851	891	812	1.097	1.350	948	45	54	—	44	67	34	190	222	172	11	13	8	2.511	2.878	2.234
1900	282	290	273	864	900	834	1.099	1.196	998	38	48	—	45	83	29	172	206	143	13	15	9	2.513	2.738	2.286
1901	281	290	268	860	886	837	1.086	1.212	921	31	42	—	44	79	29	172	201	143	19	29	12	2.493	2.739	2.210
1902	300	325	284	933	1.004	863	1.132	1.386	935	42	56	—	39	88	28	165	207	135	26	46	15	2.637	3.112	2.260
1903	290	310	270	965	996	923	1.094	1.248	961	38	46	—	49	82	26	174	213	235	22	35	13	2.632	2.930	2.328
1904	285	382	264	941	977	919	1.070	1.177	936	31	43	—	45	81	30	175	215	149	35	94	14	2.582	2.889	2.312
1905	288	304	271	945	975	910	1.072	1.203	901	28	39	—	50	90	28	178	204	151	42	68	14	2.603	2.883	2.275
1906	286	296	274	941	968	908	1.075	1.222	909	31	42	—	44	81	28	178	204	159	33	52	17	2.588	2.865	2.295
1907	292	306	285	916	930	894	1.075	1.210	926	48	63	—	52	83	29	189	217	175	29	55	18	2.601	2.864	2.327
1908	304	319	283	932	960	885	1.115	1.238	918	59	66	—	50	88	31	193	214	172	38	59	14	2.691	2.944	2.303
1909	311	323	303	951	974	914	1.113	1.231	950	40	76	—	51	89	30	192	214	173	37	72	15	2.395	2.679	2.085
1910	336	346	327	960	971	914	1.099	1.225	934	45	81	35	53	86	42	198	221	179	37	59	21	2.428	2.689	2.182
1911	337	347	325	968	987	945	1.129	1.240	991	41	79	19	60	90	46	204	225	190	42	77	24	2.481	2.745	2.240
1912	347	354	336	985	997	969	1.119	1.249	939	48	84	18	62	88	48	211	226	199	45	82	24	2.517	2.660	2.317
1913	305	313	297	996	1.016	973	1.168	1.280	1.015	53	85	16	59	87	44	218	231	293	47	77	17	2.546	2.774	2.265
1914	295	312	265	988	1.006	969	1.131	1.231	950	—	—	—	44	46	41	197	218	177	47	65	29	2.218	2.279	2.135
1915	252	264	240	958	981	920	1.072	1.203	901	—	—	—	40	42	40	173	194	167	63	76	55	2.021	2.086	1.945
1916	241	257	224	913	921	867	1.072	1.203	901	—	—	—	41	42	41	163	179	158	56	60	52	1.937	2.053	1.726
1917	308	333	293	922	942	894	1.072	1.203	901	38	66	18	62	84	43	186	192	182	44	64	26	2.214	2.432	2.027
1918	343	355	335	924	932	894	1.072	1.203	901	49	70	32	60	88	44	187	191	182	18	27	14	2.216	2.402	2.035
1919	365	371	355	966	978	930	1.072	1.203	901	3	15	12	55	91	47	185	201	172	17	27	13	2.329	2.628	2.145
1920	351	357	333	919	936	896	1.309	1.363	1.177	45	71	7	57	93	50	195	223	179	10	10	10	2.686	2.853	2.452
1921	302			767			1.610						59			311			152			3.201		
1922	304			764			1.611						59			311			152			3.201		
1923	314			775			1.197						59			434			116			2.895		

148. Községi kenyérgyár. — Communale Brodfabrik.

Év — Jahr	Sütött kenyér mennyisége Menge des gebackenen Brodtes	A kenyér ára kilogrammonként — Preis des Brodes pro Kilogramm											
		Fehér kenyér — Weisses Brod				Félbarna kenyér — Halbbraunes Brod				Barna kenyér ¹⁾ — Braunes Brod ¹⁾			
		Jan.	Ápr.	Júl.	Okt.	Jan.	Ápr.	Júl.	Okt.	Jan.	Ápr.	Júl.	Okt.
		K i l o g r a m m — K r o n e n											
1910	64.679	0.34	0.34	0.26	0.30	0.30	0.30	0.24	0.26	0.26	0.26	0.22	0.22
1911	81.288	0.30	0.30	0.30	0.30	0.26	0.26	0.26	0.26	0.22	0.22	0.22	0.22
1912	101.586	0.30	0.30	0.30	0.30	0.26	0.26	0.26	0.26	0.22	0.22	0.22	0.22
1913	132.993	0.30	0.30	0.30	0.32	0.28	0.28	0.28	0.30	0.26	0.26	0.26	0.28
1914	134.646	0.32	0.36	0.36	0.46	0.30	0.34	0.34	0.44	0.28	0.32	0.32	0.42
1915	117.667	—	—	—	—	0.52	0.52	0.54	0.48	0.46	0.46	0.50	0.46
1916	134.039	0.58	0.58	—	—	0.48	0.48	0.48	0.52	0.46	0.46	0.46	0.46
1917	132.204	—	—	—	—	—	—	—	—	0.48	0.54	0.52	0.52
1918	135.271	1.32	1.38	2.64	2.76	—	0.64	0.72	0.78	0.58	0.64	0.72	0.78
1919	153.161	2.76	—	—	4.84	0.78	—	—	1.60	0.78	0.80	1.60	1.60
1920	214.756	10.00	10.00	16.00	16.00	3.40	3.50	5.00	3.00	3.40	3.50	5.00	3.00
1921	157.931	16.00	16.00	16.00	24.00	3.50	3.50	14.00	17.00	—	—	3.50	6.00
1922	189.922	26.00	30.00	60.00	136.00	20.00	26.00	54.00	126.00	6.10	6.30	6.30	20.00
1923	125.909	152.00	340.00	610.00	1.600.00	140.00	300.00	580.00	1.400.00	40.00	54.00	112.00	780.00

149. Községi élelmiszerárúszító üzem. — Communaler Lebensmittel-Verkauf.

Év — Jahr	Az eladott árú mennyisége — Menge der verkauften Lebensmittel									
	Kolbászárúk Wurst- waren	Hentesárúk Selchwaren	Marhahús — Rindfleisch		Húskonzerv Fleisch- conserven	Marhazsír Rindsfett	Borjühús Kalbfleisch	Juh Lämmernes	Bárány Schaffleisch	Vadhús Wildpret
			friss frisches	füstölt geselchtes						
	K i l o g r a m m									
1912	838.588	—	—	—	—	—	289.745	86.791	—	—
1913	656.543	211.416	—	—	—	—	161.926	74.234	7.840	—
1914	779.014	403.794	—	—	—	—	222.747	70.434	22.962	—
1915	1,039.245	1,181.139	234.710	1.875	42.548	18.842	8.599	246.351	74.809	5.996
1916	866.688	1,754.537	83.431	40.237	40.886	—	19.173	63.912	63.506	1.099
1917	1,127.041	2,749.264	90.947	2.223	113	—	10.981	29.941	26.092	3.593
1918	1,091.279	1,841.051	501.348	5.089	—	—	62.875	3.620	5.928	30.903
1919	642.385	1,517.754	1,137.896	4.016	910.806	—	8.381	61.867	5.784	1.067
1920	803.433	783.368	227.711	14.043	13.199	—	12.704	54	234	133
1921	1,105.919	1,337.739	1,056.523	7.210	—	—	106.756	²⁾ 8.034	—	4.382
1922	869.732	3,547.305	605.240	27.591	—	1.746	124.557	7.130	6.309	7.522
1923	636.077	1,153.450	1,881.326	37.886	—	18.019	97.214	9.882	7	8.245

Év — Jahr	Az eladott árú mennyisége — Menge der verkauften Lebensmittel									
	Nyúl Hasen	Szárnyas- vad Wild- geflügel	Baromfi — Geflügel	Szardínia Sardinien	Árpagyöngy Gerstl	Tojás Eier	Tejtermék Milch- producte	Teljes tej Vollmilch	Kondenztej Condens- sierte Milch	
										darab — Stück
	1912	32.020	—	—	51.917	—	—	6,949.891	121.949	—
1913	—	9.972	11.882	63.482	—	—	8,127.633	387.329	—	—
1914	11.832	10.807	—	119.633	—	—	14,366.096	613.179	—	—
1915	12.609	14.541	37.619	141.116	—	6.735	17,199.028	837.509	—	249.258
1916	5.950	3.103	40.143	47.703	—	—	20,275.758	1,349.919	—	379.760
1917	10.119	152	34.823	313.335	—	—	11,068.746	1,066.282	—	378.955
1918	22.846	1.958	24.556	337.690	—	—	8,457.687	662.405	—	9.168
1919	264	87	—	253.387	—	—	2,651.783	54.704	—	—
1920	6.682	99	—	101.043	18.138	—	8,233.121	29.550	301.730	—
1921	12.502	33	—	486.367	—	—	24,091.833	76.061	816.630	20.670
1922	25.272	815	—	880.410	—	—	49,717.466	118.041	1,234.955	29.395
1923	³⁾ 106.257	4.489	—	368.951	—	—	20,969.533	201.497	1,052.766	9

¹⁾ Jegy ellenében. — ²⁾ Darab. — ³⁾ Kilogramm.¹⁾ Gegen Karten. — ²⁾ Stück. — ³⁾ Kilogramm

150. Fontosabb élelmickek kicsinybeni átlagárai (Koronákban. 1)

Év Jahr	Pecsényhús Bratenfleisch		Leveshús I. Suppenfleisch Ia		Borjucomb ²⁾ Kalbsschlagel ²⁾		Bárány hátúja Schafffleisch hint.		Sertéskaraj ⁴⁾ Schweinsarré ⁴⁾		Sonka, füstölt Schinken, geselcht		Szalonna, olv. való Speck, z. Schmeizen		Disznózsr Schweinefett		Csirke Hühnchen		Tyúk Hühner		Kappan Kapaune		Réce Enten		Liba, sovány Gänse, mager		Tej, teljes Vollmilch		Tájfél Sahne		Teavaj Theobutter		Liptói túró Liptauer Topfen		Tojás Eier		
	Egyseg Einheit	1 kilogramm		1/4		1 kilogramm		1 kilogramm		1 pár — 1 Paar		1 liter		1 kg.		1 db. 1 Stück																					
1874.																																					
1875.		0-96 ^{1/2}	1-35 ^{1/2}						1-25				1-53 ^{1/2}	1-60 ^{1/2}		1-71	2-52	3-98	3-04											2-35 ^{1/2}				0-05			
1876.		0-96	1-36					Angaben fehlen.	1-24			Angaben fehlen.	1-56	1-60		1-70	2-00	4-00	2-00	?									2-36					0-12			
1877.		1-04	1-36						1-20			1-46	1-50		1-72	2-56	3-76	2-80	6-12									2-30						0-05			
1878.		1-06	1-44						1-16			1-38	1-44		1-62	2-66	3-64	2-84	6-48									2-36						0-05 ^{1/2}			
1879.		1-06	1-48						1-10			1-16	1-20		1-64	2-60	3-56	2-80	6-16									2-24						0-05			
1880.		1-12	1-48						1-28			1-38	1-44		1-88	2-68	3-84	3-02	6-04									2-34						0-05 ^{1/2}			
1881.		1-12	1-48						1-20			1-42	1-46		1-84	2-82	3-90	3-08	6-24									2-38						0-05			
1882.		1-14	1-46						1-22			1-50	1-56		1-98	2-82	3-86	3-22	6-34									2-32						0-05			
1883.		1-14	1-56						1-16			1-48	1-54		2-00	2-94	4-16	3-32	6-62									2-36						0-05 ^{1/2}			
1884.		1-18	1-60						1-18			1-34	1-44		1-92	2-82	3-84	3-30	6-86									2-38						0-05			
1885.		1-16	1-54					Adatok hiányoznak.	1-14			1-18	1-24		2-08	2-94	3-76	3-30	6-16									2-20						0-05			
1886.		1-13	1-46					Adatok hiányoznak.	1-12			1-10	1-16		2-10	2-64	3-72	3-34	6-00									2-16						0-04 ^{1/3}			
1887.		1-12	1-40						1-12			1-10	1-18		2-00	2-62	3-58	3-34	6-26									2-12						0-05			
1888.		1-08	1-40						1-18			1-22	1-32		2-04	2-64	3-62	3-36	6-32									2-06						0-05			
1889.		1-18	1-44						1-20			1-20	1-28		1-92	2-54	3-64	3-32	6-34									1-96						0-04 ^{2/3}			
1890.		1-26	1-52						1-16			1-14	1-22		1-84	2-58	3-46	3-40	5-86									2-06						0-05			
1891.		1-74	1-36	1-74	2-38	1-26	1-74	1-17	1-20	2-02	2-72	4-14	4-72	5-98	0-22	0-76	2-16																	0-05			
1892.		1-86	1-41	1-64	2-52	1-21	1-76	1-16	1-18	2-00	2-80	4-06	4-72	6-34	0-22	0-78	2-10																	0-04 ^{2/3}			
1893.		1-86	1-43	1-60	2-10	1-21	1-74	1-15	1-23	2-00	2-78	4-08	4-88	6-26	0-22	0-76	2-10																	0-05			
1894.		1-81	1-43	1-60	2-36	1-23	1-76	1-09	1-18	2-02	2-76	4-22	2-74	5-86	0-22	0-76	2-08																	0-05			
1895.		1-66	1-43	2-02	2-20	1-28	1-77	1-14	1-23	2-28	3-06	4-70	5-20	6-36	0-22	0-77	2-34																	0-05 ^{1/2}			
1896.		1-60	1-43	2-04	2-36	1-29	1-77	1-16	1-22	2-14	2-96	4-62	5-50	6-74	0-22	0-77	2-32																	0-04 ^{2/3}			
1897.		1-62	1-42	1-93	2-04	1-64	1-76	1-17	1-26	2-09	2-79	4-34	5-00	7-29	0-21	0-73	2-95	1-33																0-05			
1898.		1-57	1-37	1-97	2-21	1-68	1-85	1-26	1-32	2-18	3-11	4-91	5-55	7-31	0-21	0-72	2-90	1-34																0-06			
1899.		1-58	1-37	2-06	2-38	1-58	1-70	1-11	1-21	2-54	3-26	4-40	5-06	6-38	0-21	0-70	2-83	1-34																0-05			
1900.		1-57	1-38	2-08	2-12	1-61	1-72	1-12	1-23	2-77	3-40	4-78	5-08	6-82	0-21	0-69	2-75	1-37																0-05			
1901.		1-56	1-38	2-01	2-31	1-53	1-59	1-08	1-20	2-75	3-56	4-45	5-23	7-57	0-21	0-70	2-73	1-33																0-05			
1902.		1-54	1-38	2-08	2-38	1-62	1-71	1-24	1-35	2-79	3-55	4-40	5-21	7-04	0-21	0-70	2-72	1-33																0-05			
1903.		1-56	1-39	2-21	2-28	1-76	1-84	1-45	1-54	3-00	3-93	4-86	5-68	7-75	0-21	0-70	2-69	1-40																0-06			
1904.		1-62	1-43	2-25	1-83	1-82	1-85	1-36	1-44	3-05	3-87	5-35	6-05	7-15	0-22	0-71	2-76	1-39																0-06			
1905.		1-75	1-53	2-44	2-16	2-08	1-88	1-49	1-56	3-48	4-36	5-70	6-57	7-00	0-24	0-77	3-06	1-50																0-07			
1906.		1-91	1-75	2-77	2-25	2-15	1-86	1-46	1-56	3-64	4-70	6-21	7-45	8-56	0-24	0-76	3-04	1-54																0-07			
1907.		2-02	1-86	2-78	2-26	2-24	2-03	1-51	1-61	3-77	4-90	6-44	7-67	8-86	0-25	0-79	3-08	1-59																0-07			
1908.		1-78	1-64	2-31	2-21	2-20	2-00	1-44	1-56	3-89	5-05	6-83	7-64	7-84	0-24	0-83	3-17	1-58																0-07			
1909.		1-77	1-61	2-25	1-99	2-26	2-07	1-58	1-68	3-93	4-94	6-74	8-22	8-63	0-24	0-86	3-42	1-62																0-08			
1910.		1-93	1-75	2-70	2-04	2-42	2-17	1-82	1-90	4-29	5-44	7-01	8-77	9-92	0-26	0-89	3-69	1-81																0-07			
1911.		2-26	2-05	3-10	2-34	2-64	2-43	1-78	1-87	4-42	5-87	6-94	9-24	10-27	0-29	1-00	3-86	1-90																0-07			
1912.		2-32	2-19	3-16	2-33	2-67	2-42	1-73	1-83	4-62	5-96	7-62	7-65	10-18	0-30	1-12	3-98	1-91																0-08			
1913.		2-37	2-17	3-14	2-42	2-51	2-25	1-63	1-77	4-49	6-02	7-92	8-38	8-80	0-31	1-13	3-32	1-86																0-08			
1914.		2-34	2-18	2-44	2-34	2-08	2-31	1-66	1-79	4-39	5-74	7-52	8-46	7-33	0-31	1-17	3-82	1-86																0-09			
1915.		5-31	5-09	5-92	3-88	5-02	4-02	5-03	5-41	6-72	10-44	11-81	16-43	19-90	0-40	1-57	6-36	3-49																0-16			
1916.		10-26	9-98	11-00	6-75	8-55	7-88	7-37	7-93	12-12	19-04	21-78	32-91	31-77	0-51	2-11	10-25	6-04																	0-25		
1917.		13-35	12-98	14-47	10-51	9-38	—	8-79	9-69	21-83	31-79	38-04	61-52	67-14	0-76	2-88	12-47	9-00																	0-47		
1918.		22-67	22-33	27-89	16-32	12-19	—	11-52	13-75	49-20	66-77	76-27	165-97	167-7	1-30	5-87	27-20	12-28																	0-65		
1919.		31-52	31-02	51-84	28-00	36-47	—	34-92	44-16	122-7	154-3	90-28	272-8	337-2	2-58	12-47	82-39	28-55																	2-71		
1920.		93-31	89-55	105-67	87-32	122-2	166-0	138-3	159-6	205-6	294-8	423-8	520-6	658-9	7-08	22-82	121-1	60-60																	4-10		
1921.		89-79	83-71	102-6	113-4	113-6	141-9	129-7	150-1	215-4	296-0	445-0	661-9	717-8	12-60	43-83	192-1	84-26																	5-34		
1922.		281-9	258-9	321-6	166-7	320-8	350-0	394-0	435-0	687-6	890-0	839-6	688-1	160-0	35-22	127-2	645-3	223-6																	18-20		
1923.		5-558	5-368	7-570	1-672	6-713	9-716	6-198	6-914	10-906	14-677	24-990 ³⁾	6-461 ³⁾	8-850	536-4	1-589	9-834	2-256																	2-543		
1923	márc.	921	848	9																																	

Durchschnittspreise der wichtigeren Lebensmittel im Detailverkauf (In Kronen. 1)

Zemlye Semmel	Kenyér - Brod		Liszt — Mehl					Lencse Linsen	Bab Bohnen	Burgonya Kartoffeln	Savanyú káposzta Sauerkraut	Sárgarépa Gelbe Rüben	Kelkáposzta Kohl	Paradicsom Paradeis	Tök Kürbiss	Alma Äpfel	Szilva Pflaumen	Szőlő Weintrauben	Dinnye Melonen	Év Jahr		
	Fehér Weisses	Barna Schwarzes	0 sz. királyliszt Königsmehl 5)	3 sz. zsemlye- liszt Semmelmehl 6)	5 sz. kenyérliszt Brodmehl	1 k i l o g r a m m															1 db Stück	1 kg.
Adatok hiányoznak. — Angaben fehlen.	—	—	0.51	Adatok hiányoznak. — Angaben fehlen.	Adatok hiányoznak. — Angaben fehlen.	0.34	0.20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1874	
	0.28 ^{1/2}	0.21 ^{1/2}	0.45			0.25	0.25	?	0.26	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1875
	0.28	0.20	0.49			0.25	0.22	0.04	0.26	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1876
	0.34	0.26	0.50			0.25	0.24	0.06	0.28	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1877
	0.33	0.25	0.45			0.21	0.21	0.04	0.24	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1878
	0.33 ^{1/2}	0.25 ^{1/2}	0.45			0.19	0.18	0.04	0.22	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1879
	0.36	0.28	0.45			0.28	0.22	0.08	0.26	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1880
	0.34	0.26	0.45			0.31	0.20	0.06	0.18	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1881
	0.32	0.26	0.43			0.34	0.21	0.06	0.16	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1882
	0.32	0.26	0.39			0.30	0.20	0.06	0.20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1883
	0.31 ^{1/2}	0.25 ^{1/2}	0.39			0.25	0.21	0.06	0.20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1884
	0.30	0.24	0.34			0.24	0.22	0.06	0.16	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1885
	0.27	0.22	0.32			0.34	0.21	0.04	0.16	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1886
	0.28	0.22	0.31			0.48	0.32	0.06	0.28	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1887
	0.26	0.22	0.29			0.40	0.29	0.06	0.22	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1888
0.28	0.20	0.29	0.33	0.27	0.04	0.18	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1889			
0.26	0.20	0.29	0.30	0.24	0.04	0.22	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1890			
Adatok hiányoznak. — Angaben fehlen.	0.28	0.24	0.37	0.34	0.33	0.51	0.24	0.06	0.22	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1891		
	0.28	0.24	0.32	0.26	0.22	0.35	0.21	0.06	0.20	0.14	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1892		
	0.25	0.21	0.30	0.25	0.20	0.45	0.24	0.04	0.26	0.14	—	—	—	—	—	0.21	—	—	—	1893		
	0.24	0.20	0.26	0.21	0.20	0.45	0.24	0.04	0.20	0.13	—	—	—	—	—	0.24	—	—	—	1894		
	0.24	0.19	0.26	0.21	0.20	0.40	0.32	0.06	0.26	0.12	—	—	—	—	—	0.27	—	—	—	1895		
	0.22	0.19	0.29	0.25	0.22	0.40	0.29	0.05	0.22	0.12	—	—	—	—	—	0.28	—	—	—	1896		
	0.30	0.25	0.32	0.31	0.27	0.31	0.24	0.08	0.22	0.17	0.04	0.48	—	—	—	0.63	—	—	—	1897		
	0.34	0.29	0.37	0.36	0.34	0.30	0.23	0.08	0.20	0.13	0.04	0.58	0.35	0.71	0.32	0.51	0.33	0.63	0.91	1.71	1898	
	0.31	0.25	0.30	0.29	0.26	0.33	0.21	0.08	0.20	0.13	0.04	0.24	0.36	0.51	0.33	0.63	0.96	1.33	1.42	1.89	1899	
	0.30	0.28	0.26	0.25	0.23	0.34	0.23	0.08	0.24	0.12	0.05	0.15	0.22	0.35	0.28	0.96	1.33	1.90	1.90	1.90	1900	
	0.29	0.23	0.25	0.22	0.32	0.24	0.07	0.23	0.17	0.05	0.15	0.26	0.36	0.28	0.62	65	—	—	—	1901		
	0.29	0.23	0.27	0.24	0.36	0.26	0.07	0.20	0.19	0.05	0.22	0.54	0.45	0.36	0.71	1.82	—	—	—	1902		
	0.29	0.22	0.26	0.23	0.37	0.28	0.08	0.22	0.13	0.06	0.20	0.47	0.44	0.38	0.70	0.94	—	—	—	1903		
	0.32	0.25	0.31	0.26	0.23	0.39	0.29	0.10	0.23	0.14	0.07	0.21	0.42	0.41	0.30	0.72	1.34	—	—	1904		
	0.33	0.25	0.30	0.27	0.25	0.47	0.34	0.12	0.34	0.33	0.09	0.19	0.33	0.43	0.32	0.86	0.67	—	—	1905		
0.32	0.23	0.28	0.25	0.23	0.61	0.34	0.09	0.26	0.16	0.08	0.22	0.47	0.46	0.33	0.99	0.61	—	—	1906			
0.35	0.27	0.33	0.29	0.27	0.64	0.30	0.10	0.23	0.21	0.08	0.21	0.54	0.51	0.51	0.96	0.69	—	—	1907			
0.39	0.32	0.37	0.35	0.33	0.57	0.30	0.11	0.25	0.18	0.11	0.17	0.35	0.40	0.29	0.89	0.62	—	—	1908			
0.44	0.37	0.45	0.42	0.40	0.49	0.32	0.12	0.35	0.29	0.13	0.19	0.33	0.37	0.42	1.01	0.44	—	—	1909			
0.43	0.32	0.39	0.37	0.34	0.42	0.33	0.12	0.26	0.21	0.12	0.20	0.45	0.46	0.35	1.24	0.72	—	—	1910			
0.07	0.42	0.32	0.38	0.35	0.33	0.47	0.39	0.16	0.34	0.22	0.12	0.23	0.43	0.47	0.40	1.06	0.85	—	—	1911		
0.07	0.42	0.33	0.36	0.33	0.31	0.58	0.43	0.18	0.35	0.36	0.11	0.13	0.54	0.54	0.48	1.20	0.91	—	—	1912		
0.07	0.42	0.32	0.36	0.33	0.31	0.59	0.41	0.13	0.27	0.18	0.13	0.18	0.42	0.49	0.44	0.72	1.63	—	—	1913		
0.05	0.51	0.42	0.50	0.47	0.45	0.67	0.47	0.15	0.27	0.22	0.12	0.20	0.44	0.46	0.34	0.89	0.78	—	—	1914		
0.05	0.64	0.48	—	—	—	1.22	0.84	0.20	0.53	0.33	0.21	0.22	0.60	0.61	0.47	0.80	1.40	—	—	1915		
—	0.60	0.49 ⁵⁾	0.94 ⁶⁾	0.62	0.48	0.66	0.61	0.22	0.65	0.50	0.39	0.58	0.78	1.17	1.20	3.15	2.20	—	—	1916		
—	1.31	0.56	1.22	0.70	0.50	0.80	0.32	1.36	1.31 ⁷⁾	1.26	1.01	0.80	2.09	1.09	3.04	—	—	—	—	1917		
—	2.10	2.10	2.25	0.85	0.64	1.01	0.48	1.65	1.05	1.08	0.91	1.37	2.20	1.61	4.23 ⁸⁾	1.29	—	—	—	1918		
—	—	1.24	4.97	2.52	1.03	29.42	8.57	1.16	3.82	2.57	4.39	4.11	6.69	9.00	21.29	17.39	10.74	—	—	1919		
2.33	10.75	3.41	21.95	11.65	3.14	39.96	18.16	3.53	11.02	7.00	11.50	2.50	5.14	18.73	8.06	25.74	6.15	—	—	1920		
2.36	28.00	3.50	38.26	20.12	9.84	45.49	17.21	6.18	13.26	13.86	17.72	12.98	17.00	31.55	19.73	44.84	19.50	—	—	1921		
5.05	124.4	72.34	87.64	80.28	68.80	126.3	53.75	21.26	49.71	60.46	41.57	22.02	25.06	71.81	50.84	132.4	48.50	—	—	1922		
53.70	758.6	607.6	107.1	951.6	803.6	143.2	943.5	167.8	536.1	393.1	388.8	768.2	523.3	1.312	1.514	1.792	1.652	—	—	1923		
12	172	157	227	217	210	313	118	35	88	25	171	—	—	—	296	—	—	—	—	März		
24	378	347	521	507	487	491	329	90	127	151	233	—	—	258	6.0	—	—	—	3.300	Juni		
91	1.228	950	1.891	1.698	1.370	2.614	1.660	234	1.192	901	804	793	434	1.085	1.234	965	811	—	—	Sept.		
127	1.700	1.300	2.307	1.968	1.591	3.992	2.492	375	1.169	971	621	—	—	1.650	6.000	—	4.100	—	—	Dez.		

1) In den Jahren 1875—1896 Preise auf den freien Marktplätzen, später Preise in den Markthallen. — 2) In den Jahren 1875—1890 Kalbfleisch überhaupt. — 3) Von diesem Jahre an Preis pro 1 Kgr. — 4) In den Jahren 1875—1896 Schweinefleisch überhaupt. — 5) Von 1916 an Feinmehl Nr. 0. — 6) Von 1916 an Kochmehl Nr. 2.

XXI. Közjótékonyág. — Öffentliche Wohltätigkeit.

151. A kerületi elöljáróságok közjótékonyági működése. — Humanitäre Tätigkeit der Bezirksvorstehungen.

Év Jahr	Segélyezési esetek száma Unterstützungsfälle			Segélyösszeg Verteilté Geldbeträge			Dajkaságba adott gyermekek In Ammenschaft gegebene Kinder					Ingyen- temtések Gratisbeerd.		Kezelt szegény betegek Behandelte Kranke		Hátország népkonyhák forgalma Frequenz der behörd- lichen Volksküchen	
	Összesen Zusammen	Ebből — Hievon		Összesen Zusammen	Ebből — Hievon		Budapest — Loco					Feinlött Erwachsene	Gyermekek Kinder	Fekvő Liegende	Járó Ambulante		
		Rögt. segély Momentane Unterstütz.	Állandó segély ständige Unterstütz.		Rögt. Momen- tane	Állandó ständige	Szaporodás Zuwachs	Csoikkenés Abgang	Létszám az év végén	Stand am Jahresende	Vidékre In die Provinz						száma — Anzahl
1894		2.743	1.990		4.728	116.236	449					1.074					
1895		1.886	1.989		10.622	197.772	461					1.326					
1896		1.954	2.159		11.938	198.216	431					1.077					
1897		2.036	2.086		10.278	197.855	565					1.117					
1898		2.172	2.086		11.880	206.503	817					1.366					
1899											729						
1900	36.913	5.320	24.116	271.987	27.720	218.566	753	419	1.063			469		6.866	17.992		
1901	41.634	5.146	26.358	315.592	30.332	242.409	834	501	1.396			471		7.482	19.717		
1902	49.879	7.920	28.138	344.101	33.880	265.360	757	478	1.312	26		598		8.453	22.525		
1903	54.461	5.677	32.131	395.801	33.955	299.145	529	337	1.504	33							
1904	47.583	5.686	33.282	376.309	29.513	310.857	493	433	1.564	428		66		952	2.113	127.340	
1905	50.563	5.069	34.580	378.648	23.372	311.467	404	375	1.593	462		636		8.722	23.195	117.964	
1906	57.989	5.193	37.496	437.675	24.641	341.325	355	400	1.443	414	258	453	7.505	21.767	105.095		
1907	56.115	5.330	37.828	424.823	26.936	354.180	342	338	1.447	301	193	482	7.419	19.049	61.855		
1908	55.921	4.327	38.310	461.995	24.467	375.074	251	366	1.332	216	140	458	7.321	17.311	20.309		
1909	53.864	4.368	39.689	479.531	24.541	407.110	240	162	1.410	215	58	486	6.226	15.231	21.015		
1910	55.126	5.701	40.345	506.499	26.468	434.311	203	139	1.474	259	49	368	4.635	10.752	63.537		
1911	59.063	3.785	40.459	551.481	21.156	444.175	199	114	1.392	223	52	424	3.898	8.818	70.230		
1912	49.814	3.787	40.455	513.974	20.430	457.203	201	292	1.301	165	80	183	3.589	7.793	33.745		
1913	54.001	4.354	39.303	542.527	19.612	459.315	229	156	1.374	181	47	107	3.757	8.755	99.497		
1914	61.816	10.778	38.980	587.350	58.743	456.496	169	491	1.052	85	65	140	5.456	11.176			
1915	82.637	36.707	38.335	873.237	338.482	447.914	130	701	481	90	105	170	8.467	15.871			
1916	101.561	60.949	36.528	1,223.017	717.795	444.121	113	357	237	78	99	162	4.698	10.725			
1917	57.300	30.108	21.096	794.090	399.040	297.720	110	44	303	51	285	929	7.879	18.573	45.999		
1918	70.930	33.558	27.409	1,139.234	521.169	363.335	138	90	351	51	239	660	8.397	14.038	86.587		
1919	58.544	35.473	20.511	1,819.705	1,278.573	389.535	33	112	272	3	296	267	8.754	13.259	33.335		
1920	32.848	11.739	19.962	599.426	229.267	336.203	82	68	286	14	612	772	9.330	13.518	24.851		
1921	30.088	8.038	19.068	1,222.939	470.313	346.524	120	124	282	28	354	482	5.028	10.335			
1922	38.861	12.541	16.113	3,978.183	1,224.226	343.155	22	128	176	23	321	699	4.434	9.953			
1923	28.913	11.184	12.593	8,819.963	4,760.510	1,424.273	32	23	185	9	297	986	3.934	9.247			

152. Magyar királyi állami gyermekmenhely. — Königl. ungar. staatliches Kinderasyl.

Év — Jahr	Gyermekek létszáma az év végén Stand der Kinder am Jahresende				Gyermekek mozgalma Kinderbewegung			Év — Jahr	Gyermekek létszáma az év végén Stand der Kinder am Jahresende				Gyermekek mozgalma Kinderbewegung		
	Intézetben In der Anstalt	Külső ápolásban Auswärts	Együtt Zusammen	Felvételek Aufnahme	Eibocsátás Entlassung	Haláleset Todesfälle	Intézetben In der Anstalt		Külső ápolásban Auswärts	Együtt Zusammen	Felvételek Aufnahme	Eibocsátás Entlassung	Haláleset Todesfälle		
1902	1.943	4.924	6.867	2.566	860	613	1913	235	10.191	10.426	5.257	2.207	1.127		
1903			7.956	6.326	4.008	1.229	1914	215	9.853	10.068	5.159	4.563	954		
1904			5.391	1.256	3.033	788	1915	265	11.483	11.748	5.313	2.798	1.055		
1905			5.267	1.487	897	714	1916	337	20.055	20.392	13.880	4.246	990		
1906	132	5.454	5.586	1.766	737	813	1917	351	25.512	25.863	10.704	3.491	1.742		
1907	210	6.208	6.418	6.734	273	43	1918	276	19.153	19.429	5.173	10.328	1.279		
1908	270	7.809	8.079	7.049	1.281	941	1919	193	12.899	13.092	7.676	12.831	1.172		
1909	199	9.079	9.278	8.279	1.887	1.275	1920	526	13.097	13.623	5.904	4.015	1.358		
1910	258	8.345	8.603	5.224	2.373	802	1921	430	14.644	15.074	8.035	5.366	1.218		
1911	261	8.467	8.728	5.688	1.924	794	1922	852	19.427	20.279	11.604	5.003	1.396		
1912	249	8.254	8.503	3.384	2.777	825	1923	875	17.054	17.929	5.555	6.665	1.240		

Jegyzetek a 153. sz. táblához. (191. oldal.)

¹⁾ Az árvaházak és szegényházak költségeivel és bevételeivel együtt; ezeknek részletezését lásd a 154. és 155. sz. táblában.

²⁾ 1920-tól kezdve a zárszámadások új rendszere alapján kimutatva A felsoroltakon kívül 1921-ben népkonyhákra 2.005, 1923-ban az inségakció támogatására 198.217, a központi konyhára 12.000, vegyes kiadásokra 1920—1923. években 193, 405, 1.935 és 28.655 ezer korona.

³⁾ A költségelőirányzat szerint.

Fussnoten zu Tabelle Nr. 153. (Seite 191.)

¹⁾ Sammt den Ausgaben und Einnahmen der Waisenhäuser und Armenhäuser. (siehe diese in Tab. 154 und 155.)

²⁾ Unterstützung der städtischen Arbeiter.

³⁾ Krankenunterstützungsbeiträge der Arbeiter.

⁴⁾ Ausser den hier angeführten: 1921 für Volksküchen 2.005, 1923 zur Unterstützung der Notstandsanstalt 198.217, für die Centralküche 12.000, für diverse Zwecke 1920—1923: 191, 405, 1.935 u. 28.655 Tausend Kronen.

⁵⁾ Nach dem Kostenvoranschlag.

153. A községi alap közjótékonyági kiadásai és bevételei.¹⁾ — Humanitäre Ausgaben und Einnahmen des Commalfondes.¹⁾

Év Jahr	Összes kiadások) Hauptsumme der Ausgaben)	E b b ő l — H i e v o n							Bevételek — Einnahmen				
		Rendes kiadások — Ordentliche Ausgaben							Rendkívüli kiadások Ausserordentl. Ausgaben	Népjóléti intézmények Anstalten für Volkswohlfahrt			Összesen Zusammen
		Népjóléti intézmények Anstalten für Volkswohlfahrt	Népjóléti központ Volkswohlf.- Centrale	Közjótékony- sági segélyek Humanitäre Unterstütz.	A szétesőv- nál alkalm. munkások támogatása)	Szegényalap segélyezése	Armeniondes Unterstütz.	Egyéb Sonstige		Összesen Zusammen	Munkások beteg- segélyző jámleka ²⁾	Egyéb Sonstige	
1000 korona — 1000 Kronen													
1874	117.1	—	—	54.2	—	—	33.7	87.9	29.2	—	—	35.7	35.7
1875	175.0	—	—	46.2	—	—	116.8	163.0	12.0	—	—	37.5	37.5
1876	302.4	—	—	55.9	—	—	7.0	148.0	210.9	91.5	—	90.6	90.6
1877	313.5	—	—	60.0	—	—	38.0	134.2	232.2	81.3	—	85.6	85.6
1878	360.6	—	—	50.2	—	—	111.0	145.7	306.9	53.7	—	81.4	81.4
1879	482.6	—	—	49.2	—	—	140.0	223.5	412.7	69.9	—	136.9	136.9
1880	448.5	—	—	47.5	—	—	140.0	200.0	387.5	61.0	—	152.7	152.7
1881	426.4	—	—	52.7	—	—	142.0	205.0	399.7	26.7	—	123.3	123.3
1882	511.9	—	—	53.1	—	—	135.0	261.6	449.7	62.2	—	131.3	131.3
1883	531.5	—	—	50.8	—	—	177.0	275.3	503.1	28.4	—	138.2	138.2
1884	587.5	—	—	50.7	—	—	252.0	255.3	558.0	29.5	—	121.3	121.3
1885	572.6	—	—	61.5	—	—	232.5	249.0	543.0	29.6	—	152.4	152.4
1886	442.3	—	—	57.7	—	—	100.0	251.0	408.7	33.6	—	150.9	150.9
1887	489.8	—	—	55.3	—	—	120.8	276.4	452.5	37.3	—	169.0	169.0
1888	557.8	—	—	66.4	—	—	151.9	302.4	520.7	37.1	—	175.4	175.4
1889	538.6	—	—	85.2	—	—	156.0	264.4	505.6	33.0	—	195.5	195.5
1890	824.0	—	—	92.6	—	—	397.9	297.4	787.9	36.1	—	191.8	191.8
1891	752.9	—	—	98.1	—	—	321.4	301.9	721.4	31.5	—	198.7	198.7
1892	773.4	—	—	110.6	—	—	350.6	288.2	749.4	24.0	—	200.3	200.3
1893	833.6	—	—	123.1	—	—	370.9	293.5	787.5	46.1	—	218.0	218.0
1894	839.9	—	—	90.9	—	—	422.0	289.9	802.8	37.1	—	241.8	241.8
1895	675.1	—	—	107.8	—	—	200.0	324.3	632.1	43.0	—	243.3	243.3
1896	708.9	—	—	125.9	—	—	230.0	306.0	661.9	47.0	—	239.7	239.7
1897	737.2	—	—	137.0	—	—	160.0	386.7	683.7	53.5	—	246.8	246.8
1898	902.0	—	—	139.8	2.2	—	291.6	422.6	856.2	45.8	—	248.1	248.1
1899	674.1	—	—	144.6	23.8	—	160.0	338.6	667.0	7.1	15.8	261.8	277.6
1900	796.7	—	—	156.2	45.4	—	369.5	210.6	781.7	15.0	35.7	234.4	270.1
1901	849.8	—	—	132.6	46.4	—	390.1	257.2	826.3	23.5	44.1	221.2	265.3
1902	850.2	—	—	140.7	61.6	—	404.9	210.1	817.3	32.9	45.9	218.8	264.7
1903	1.032.3	—	—	130.4	63.6	—	452.3	215.1	861.4	170.9	57.6	220.4	278.0
1904	863.8	—	—	89.3	82.0	—	420.0	205.5	796.8	67.0	52.6	246.5	299.1
1905	1.009.0	—	—	203.9	67.2	—	509.4	196.8	977.3	31.7	52.0	232.7	284.7
1906	985.6	—	—	177.3	73.3	—	468.9	240.1	959.6	26.0	59.7	235.4	295.1
1907	980.1	—	—	139.0	120.9	—	503.6	204.3	967.8	12.3	65.2	265.4	330.6
1908	1.068.9	—	—	174.8	139.5	—	490.0	241.5	1.045.8	23.1	75.1	268.7	343.8
1909	1.142.8	—	—	163.4	176.0	—	520.0	246.2	1.105.6	37.2	48.3	288.6	336.9
1910	1.120.6	37.0	—	189.0	70.5	—	510.0	249.4	1.055.9	64.7	427.4	273.3	754.1
1911	1.284.4	105.8	—	240.8	128.9	—	510.0	294.2	1.279.7	4.7	1.087.0	290.6	1.446.7
1912	2.481.3	386.3	—	263.4	214.0	—	510.0	1.058.9	2.432.6	48.7	1.648.9	292.9	2.054.7
1913	2.635.3	681.2	—	306.2	323.6	—	530.0	695.8	2.536.8	98.5	2.092.1	299.2	2.515.1
1914	2.479.8	693.3	—	259.4	223.7	—	800.4	376.6	2.353.4	126.4	2.051.9	123.5	2.97.9
1915	3.391.1	998.5	—	328.0	388.3	1.230.6	350.2	3.295.6	95.5	2.287.0	150.1	388.7	2.823.8
1916	3.298.2	1.228.2	—	338.3	364.1	—	985.2	322.9	3.238.7	59.5	2.379.0	158.7	2.828.7
1917	4.601.0	1.983.8	251.6	438.5	450.0	—	929.0	460.1	4.513.0	88.0	3.146.9	202.8	3.671.9
1918	4.171.0	1.995.4	247.3	439.5	284.3	—	—	1.164.5	4.131.0	40.0	3.100.4	483.1	4.019.8
1919	11.433.2	3.630.5	402.2	626.8	807.8	—	500.0	3.214.3	9.181.6	2.251.6	3.372.6	608.7	7.533.9

K i a d á s o k (ezer koronában) ¹⁾ — A u s g a b e n (in 1000 Kronen) ¹⁾

Év — Jahr	Összes kiadások Hauptsumme der Ausgaben	Népjóléti köz- pont Volkswohl- fahrts-Centrale	Lakásügyi intézmény Anstalten für Wohnungs- wesen	Népszálló Volkshotel	Népothonok Volkshome	Helybeli illeté- seknek ellát. Unterstützung zuständiger Inwohner	Árvaházak Waisenhäuser	Szegényházak Armenhäuser	Szegény- segélyek Armenunter- stützungen	Szükség-lakások Notwohnungen	Hajléktalanok menthelyei Asyle Obdach- loser
1920	14.925	572	3.332	1.290	201	131	902	2.003	893	210	232
1921	64.499	620	8.418	3.102	220	97	9.271	37.084	1.467	428	1.050
1922 ⁶⁾	75.536	1.220	14.319	5.987	1.445	2.902	7.542	34.961	2.060	1.040	2.124
1923 ⁵⁾	2.760.725	97.515	314.152	164.425	110.038	10.108	427.172	1.216.572	49.831	19.276	112.764

A jegyzeteket lásd a 190. oldalon.

Fussnoten siehe auf Seite 190.

154. Községi szegényházak. — Communale Armenhäuser.

Év jahr	Szegények létszáma az év végén Stand am Ende des Jahres								Az összes intézetek forgalma Frequenz sämtlicher Anstalten				Szegényalap — Armenfond			Személyzet Personal	
	Erzsébet- szegényház Elisabeth- Armen		Budai szegényház Ofner Armen		Kamara- erdői ¹⁾ szegényház Kammer- wald ¹⁾		Összesen Zusammen		Felvétel Aufnahme		Halálosok Todesfälle		Bevételei Einnahmen	Kiadásai Ausgaben	Vagyona Vermögen	Létszám Stand	Illetményei Bezüge
	Férfi Männer	Nő Frauen	Férfi Männer	Nő Frauen	Férfi Männer	Nő Frauen	Férfi Männer	Nő Frauen	Férfi Männer	Nő Frauen	Férfi Männer	Nő Frauen					
													korona — Kronen			K	
1874	119	207	—	—	—	—	119	207				117.466	76.098	1,666.942	11	11.632	
1875	126	222	—	—	—	—	126	222				166.658	175.346	1,646.494		11.073	
1876	168	292	—	—	—	—	168	292				160.288	200.648	1,535.250		13.964	
1877	201	314	—	—	—	—	201	314				153.035	224.463	1,624.268		13.188	
1878	214	335	—	—	—	—	214	335				250.733	258.491	1,627.452		13.965	
1879			—	—	—	—	—	—				288.918	270.990	1,654.126		12.330	
1880			—	—	—	—	—	—				263.852	276.379	1,611.386	40	13.916	
1881	260	400	—	—	—	—	260	400				260.602	274.476	1,592.804	40	13.071	
1882	274	394	—	—	—	—	274	394				280.669	317.736	1,585.218	45	12.480	
1883	283	438	10	15	—	—	293	453				326.426	321.097	1,880.846	50	13.489	
1884	304	471	21	31	—	—	325	502				453.563	358.368	2,085.366	50	15.757	
1885	326	487	57	82	—	—	383	569				344.720	342.582	2,272.128	55	14.824	
1886	319	491	57	82	—	—	376	573				339.398	385.703	2,235.984	60	15.983	
1887	291	473	51	81	—	—	342	554				355.862	391.910	2,217.576	62	17.591	
1888	336	481	56	80	—	—	392	561				376.597	416.023	2,204.056	64	18.478	
1889	358	492	55	92	—	—	413	584				369.057	451.463	2,493.908	64	20.431	
1890	379	493	48	86	—	—	427	579	124	167	68	110	462.428	460.481	2,607.010	67	23.071
1891	385	491	48	91	—	—	433	582	102	145	70	109	490.374	463.340	2,647.798	66	24.091
1892	416	541	45	88	—	—	461	629	148	178	86	104	528.308	530.174	2,656.298	66	26.082
1893	424	568	52	86	—	—	476	654	137	167	87	100	586.529	583.745	2,752.822	66	29.512
1894	398	566	83	116	—	—	481	682	187	196	108	101	677.873	623.001	2,834.980	66	28.190
1895	386	543	117	146	—	—	503	689	185	183	55	59	564.532	623.024	2,871.134	66	34.693
1896	380	547	104	146	—	—	484	693	114	170	28	42	777.708	642.374	3,094.248	66	38.103
1897	370	558	114	147	—	—	484	705	109	144	17	26	613.347	652.740	3,218.709	66	35.080
1898	401	573	116	150	—	—	517	723	145	173	83	107	798.802	731.351	3,507.349	66	35.394
1899	382	554	131	154	—	—	513	708	140	162	122	134	623.093	721.565	3,546.723	70	34.767
1900	405	546	131	160	—	—	536	706	142	157	95	125	798.806	780.147	3,569.884	70	35.314
1901	426	573	136	155	—	—	562	728	143	184	80	120	828.296	852.253	3,623.074	70	34.668
1902	453	564	138	148	—	—	591	712	162	173	93	146	838.342	855.862	3,665.687	78	35.545
1903	458	563	145	160	—	—	603	723	179	182	121	114	927.249	905.407	3,717.513	93	38.612
1904	459	547	142	160	—	—	601	707	128	158	95	124	942.047	986.982	3,782.043	91	34.841
1905	452	548	129	160	—	—	581	708	124	188	111	133	1,049.916	970.513	3,819.406	92	36.546
1906	473	582	147	161	—	—	620	743	180	223	91	127	1,026.987	1,050.615	3,833.379	92	40.735
1907	475	579	145	163	—	—	620	742	148	195	104	124	1,119.017	1,069.632	3,808.091	92	37.379
1908	457	556	144	169	—	—	601	725	133	176	98	135	1,148.617	1,193.543	3,798.846	92	43.577
1909	466	557	148	159	—	—	614	716	149	164	100	140	1,270.512	1,229.790	4,001.408	92	45.700
1910	461	564	145	157	—	—	605	721	139	172	91	121	1,308.305	1,295.807	4,008.148	86	62.191
1911	461	587	143	147	—	—	604	734	133	179	87	115	1,411.878	1,422.118	4,097.281	84	73.065
1912	456	600	142	157	—	—	598	757	123	178	94	124	1,511.351	1,421.813	4,109.984	84	75.212
1913	331	662	133	162	164	—	628	824	347	211	87	95	1,491.093	1,485.413	4,210.758	90	72.322
1914	333	669	129	154	195	37	657	860	206	278	92	167	1,479.064	1,520.829	4,217.919	90	79.583
1915	312	694	130	175	184	70	626	939	179	331	120	176	1,890.484	2,240.324	4,264.256	96	80.777
1916	311	658	109	200	142	58	562	915	151	281	148	226	2,011.661	2,737.093	4,384.569	98	93.111
1917	298	610	88	187	105	66	491	863	176	344	189	341	2,950.907	3,041.334	4,974.859	90	104.176
1918	277	619	86	190	73	80	436	889	186	417	169	313	3,358.100	3,508.291	5,759.584	90	130.436
1919	350	761	106	199	119	111	575	1.071	404	666	184	381	2,552.284	4,598.368	4,270.398	90	232.429
1920	413	834	115	204	133	123	661	1.161	313	502	120	276	4,093.659	3,996.440	3,968.351	120	505.878
1921	419	830	119	201	130	113	668	1.144	204	368	105	276	9,505.664	37,083.665	3,887.407	120	1,316.611
1922 ²⁾	400	795	114	206	131	107	645	1.108	240	332	157	275				126	1,030.545
1923 ²⁾	400	815	115	207	131	124	646	1.146	219	381	141	242				164	66,840.000

¹⁾ Megnyílt 1913 június hóban.²⁾ A bevételek, kiadások, vagyon és személyzeti illetmények az 1922. és 1923. évben a költségvetés alapján.¹⁾ Wurde im Monat Juni 1913 eröffnet.²⁾ Einnahmen, Ausgaben, Vermögen und Personalbezüge i. d. Jahren 1922 und 1923 nach dem Kostenvoranschlag.

155. Községi árvaházak. — Comunnale Waisenhäuser.

Év Jahr	Személyzet Personal		Árvák létszáma az év végén Stand der Waisen am Jahresende							Az összes intézetek forgalma Frequenz sämtlicher Anstalten						Árvaházi alapok — Waisenhausfonde		
	létszáma Stand	illet- ményei Bezüge	Fiúk — Knaben							Felvétel Aufnahme		Elbocsátás Entlassung		Halálesetek Todesfälle		Bevételei Einnahmen	Kiadásai Ausgaben	Vagyona Vermögen
			József-fiúárvaház Josef-Knabenwaisen- haus	Mayer-fiúárvaház Mayer-Waisenhaus	Községi szeretetház Communales- Rettungshaus	Bernfeld Mór- fiúotthon M. Bernfeld-Knabenh.	Erzsébet-leányárvaház Elisabeth- Mädchenwaisenhaus	Összesen Zusammen	fiú Knaben	leány Mädchen	fiú Knaben	leány Mädchen	fiú Knaben	leány Mädchen				
															fiú Knaben			
korona — Kronen																		
1874		9.769	61	—	—	—	28	89	8	7	13	1	1	1	86.058	57.070	841.750	
1875		9.475	66	—	—	—	41	107	19	14	14	1	—	—	84.400	56.200	865.364	
1876		9.450	61	—	—	—	55	116	13	19	17	4	1	1	99.250	57.218	1.535.250	
1877		7.620	65	—	—	—	64	129	25	12	21	3	—	—	101.015	65.460	1.624.267	
1878		8.518	74	—	—	—	72	146	16	11	6	3	1	—	81.157	60.289	1.831.580	
1879		9.162	74	—	—	—	78	152	17	15	16	8	1	1	91.554	59.367	1.913.756	
1880		9.026	79	—	—	—	75	154	17	5	11	8	1	—	95.000	56.447	1.943.350	
1881		9.373	81	—	—	—	76	157	19	17	16	14	1	2	86.973	64.812	1.979.416	
1882		9.047	76	—	—	—	80	156	11	17	14	13	2	—	86.898	65.761	2.054.394	
1883		11.273	80	—	—	—	75	155	13	13	8	17	1	1	85.109	46.160	2.112.914	
1884		17.509	73	—	—	—	79	152	20	17	25	13	2	—	119.627	66.142	2.383.678	
1885		11.273	78	—	—	—	83	161	13	17	6	12	2	1	138.025	90.057	2.500.138	
1886		11.441	86	24	—	—	81	191	48	9	14	8	2	3	126.877	79.598	2.584.948	
1887		14.879	85	44	—	—	84	213	38	11	18	8	1	—	126.261	91.656	2.593.626	
1888		20.256	91	48	51	—	94	284	109	—	36	—	—	2	121.904	114.092	2.658.886	
1889		25.301	93	50	50	—	101	294	52	—	39	—	1	2	167.363	136.653	2.919.534	
1890		25.387	101	67	49	—	97	314	42	14	17	19	—	4	148.087	150.646	2.971.780	
1891		25.775	102	74	42	—	99	317	43	23	39	21	3	1	150.056	153.593	3.004.044	
1892		27.851	103	74	49	—	106	332	53	20	42	14	3	—	153.224	160.357	3.753.326	
1893		28.156	102	64	47	—	110	323	44	19	57	14	—	—	157.877	152.070	3.769.456	
1894	36	28.670	103	69	49	—	106	327	54	17	47	18	1	1	135.166	142.274	3.908.368	
1895	36	34.235	102	67	51	—	107	327	43	22	43	21	1	—	150.243	162.972	3.980.678	
1896	35	34.638	100	72	46	—	105	323	30	15	30	16	2	1	172.882	147.094	4.067.646	
1897	35	35.628	108	74	38	—	105	325	46	19	44	19	—	—	171.680	157.224	4.126.632	
1898	35	35.762	100	75	50	—	97	322	51	18	46	26	—	—	149.823	162.947	4.196.785	
1899	35	36.407	99	75	50	—	88	312	39	13	40	22	—	—	135.606	154.253	4.402.854	
1900	35	36.932	106	70	49	—	93	318	45	18	44	13	—	—	152.175	149.183	4.442.562	
1901	40	33.973	101	74	45	—	100	320	42	19	47	10	—	2	168.102	148.762	4.525.649	
1902	41	34.788	104	73	45	—	108	330	43	18	43	10	—	—	157.953	147.579	4.567.833	
1903	40	36.332	103	71	49	—	108	331	61	17	60	16	—	1	140.795	143.449	4.570.547	
1904	40	37.364	107	75	48	—	105	335	50	16	43	19	—	—	155.237	167.655	5.085.672	
1905	40	39.502	106	72	52	—	109	339	47	15	39	18	—	—	168.103	186.470	5.108.405	
1906	43	33.479	100	71	49	—	104	324	35	13	42	17	2	1	161.699	155.078	5.071.244	
1907	42	46.743	99	69	51	—	100	319	51	21	49	25	—	—	161.598	168.469	5.063.911	
1908	41	42.589	105	70	43	—	100	318	44	18	44	18	1	—	182.831	185.264	4.982.619	
1909	43	45.320	101	64	49	—	75	289	41	21	48	45	—	—	189.336	185.013	5.229.787	
1910	44	56.978	101	65	44	—	75	285	51	16	55	14	—	2	194.089	174.235	5.226.162	
1911	45	64.273	106	70	46	—	81	303	56	33	43	13	1	—	224.597	249.161	5.473.715	
1912	36	59.758	100	65	47	—	84	296	30	20	40	17	1	—	233.055	222.646	5.913.790	
1913	48	62.259	92	67	46	9	74	288	31	13	37	23	1	—	280.184	263.489	5.452.501	
1914	48	67.486	96	66	46	12	70	290	47	23	41	24	—	3	256.792	242.729	5.891.969	
1915	50	65.341	107	60	45	12	90	314	56	27	51	7	1	—	286.795	274.335	6.004.596	
1916	50	70.785	110	68	50	12	90	330	54	17	37	17	1	—	343.763	335.900	6.041.094	
1917	50	73.283	114	61	50	12	95	332	39	13	42	7	—	1	476.690	397.592	6.101.702	
1918	51	81.183	186	67	65	14	91	423	153	17	57	20	1	1	496.101	501.091	6.418.651	
1919	72	96.394	197	68	66	14	101	446	111	30	98	20	—	—	816.065	796.674	7.074.254	
1920	74	132.105	196	68	68	12	99	443	65	13	66	15	—	—	1.141.695	1.105.256	6.889.606	
1921	60	339.420	199	68	67	14	94	442	78	22	43	28	1	—	812.207	9.271.232	12.872.805	
1922	62 ¹⁾	475.523	181	66	66	39	94	446	81	17	67	11	1	1				
1923	65 ¹⁾	47.173.124	183	65	62	42	98	450	61	24	62	17	—	2				

1) A költségvetés szerint.

1) Nach dem Kostenvoranschlag.

156. Gyámügyek. — Waisenangelegenheiten.

Év Jahr	a) Gyámság és gondnokság Vormundschaft und Curatel					b) Gyámpénztár — Waisencassa							
						Forgalom — Umsatz			Vagyónállapot — Vermögensstand				
						Bevétel Einnahmen	Kiadás Ausgaben	Pénztári maradvány az év végén Cassastand am 31./XII.	Kikölcson- zött tőkék Aus- geliehene Capitale	Ezek után hátralé- kos ka- matok Hierant hajtende Zinsen	Az árvák tulajdonát képező értékek Eigentum der Waisen		Kész- pénz és egyéb Bargeld und sonstige
	értékpapírok Wertpapiere	ékszerek Pre- tiosen											
Ezer korona — In tausend Kronen													
1874			2.706·9	2.642·9	5.092·7	9.133·2	60·7	4.856·6	18·9	217·3	14.286·7		
1875			4.598·1	2.923·4	6.767·4	8.749·8	83·1	6.332·0	21·4	414·2	15.600·5		
1876			4.806·9	4.949·4	6.717·1	8.464·2	119·5	6.439·0	22·4	255·8	15.300·9		
1877			6.900·3	6.359·3	7.258·0	8.762·4	169·9	7.012·6	35·6	209·8	16.190·3		
1878			7.908·2	6.129·9	9.036·3	9.283·6	210·0	8.871·6	30·7	134·7	18.530·6		
1879			6.443·8	6.674·4	8.812·8	9.136·0	198·4	8.503·0	36·8	273·4	18.147·6		
1880			8.204·5	7.480·8	9.525·3	9.283·4	185·4	9.270·0	34·6	220·8	18.994·2		
1881			9.374·9	8.010·5	10.889·8	10.441·7	128·7	10.519·4	38·6	331·9	21.460·3		
1882			10.855·1	10.297·7	11.447·2	10.748·2	122·6	11.008·2	38·2	400·9	22.318·1		
1883			9.034·5	10.147·0	10.334·7	11.291·7	110·8	10.042·6	36·7	255·5	21.737·3		
1884			13.699	10.829·4	10.471·0	10.693·1	12.208·8	85·4	10.394·8	35·8	262·6	22.987·4	
1885			14.069	11.625·3	10.067·9	12.250·5	13.545·3	91·8	11.918·0	46·8	285·8	25.887·7	
1886			16.726	13.292·7	13.199·2	12.344·0	14.389·0	80·7	12.048·1	56·4	239·6	26.813·8	
1887			17.611	12.263·1	12.675·4	11.931·7	14.673·9	80·0	11.781·8	38·1	111·8	26.685·6	
1888			19.278	12.984·3	12.422·5	12.493·5	15.627·6	94·9	12.016·8	40·9	436·0	28.216·2	
1889			20.198	13.462·6	12.377·9	13.578·1	15.923·6	126·5	13.138·4	49·4	390·4	29.628·3	
1890			20.949	17.051·4	15.139·7	15.489·8	14.918·4	98·4	15.227·4	46·4	216·1	30.506·7	
1891			21.266	20.138·0	17.935·9	17.691·8	15.702·5	143·5	17.184·3	41·0	466·5	33.537·8	
1892			22.145	23.002·3	19.252·7	21.451·4	15.632·7	174·4	21.152·9	44·7	254·1	37.258·8	
1893			22.683	25.051·6	23.299·6	23.203·4	16.190·0	215·3	22.997·6	43·7	162·5	39.609·1	
1894			23.408	21.112·1	17.764·5	26.550·9	16.371·1	265·0	26.203·7	49·4	312·9	43.202·1	
1895			23.707	29.231·3	24.117·7	31.664·5	16.227·6	140·6	31.447·6	63·8	165·8	48.045·4	
1896			24.102	21.214·0	19.927·1	32.951·4	15.205·6	135·0	32.658·7	67·2	226·3	48.292·8	
1897			24.509	22.363·2	21.100·1	34.214·7	15.214·3	148·7	33.932·6	75·2	213·0	49.583·8	
1898			24.574	28.470·7	26.568·4	40.090·8	15.644·8	140·5	34.703·3	74·4	222·3	50.785·3	
1899			24.504	19.257·2	18.049·2	41.298·8	15.458·1	151·0	36.467·4	80·4	402·6	52.559·5	
1900			24.182	19.696·8	19.205·8	41.789·7	15.723·6	175·9	37.517·5	82·8	309·6	53.809·4	
1901			24.584	19.437·5	16.285·0	44.942·2	15.492·1	188·9	40.879·4	86·3	141·3	56.788·0	
1902			24.852	27.889·8	24.859·6	47.972·4	16.619·5	204·5	42.364·0	113·5	355·9	59.657·4	
1903	2.115	3.661	18.906	24.682	26.554·9	24.194·0	50.333·3	17.622·4	253·7	43.443·4	118·9	220·9	61.659·3
1904	2.154	3.782	19.712	25.648	31.532·6	26.430·4	55.435·4	15.692·5	239·5	50.268·0	125·3	181·2	66.506·5
1905	2.248	3.901	20.156	26.305	42.842·6	33.560·6	64.717·5	17.365·5	294·8	57.497·1	164·3	189·9	75.511·6
1906	2.905	3.947	23.512	30.364	33.432·6	27.033·0	71.117·0	16.996·6	4·4	64.265·5	167·1	218·2	81.651·8
1907	2.510	4.113	25.132	31.755	48.173·8	43.063·5	76.227·3	17.100·2	169·7	69.067·0	172·9	152·1	86.661·9
1908	2.643	4.319	27.142	34.104	31.835·8	26.733·0	81.330·1	17.510·2	188·4	73.873·1	167·9	266·9	92.006·5
1909	2.250	3.980	7.329	13.559	28.982·0	28.560·7	81.751·4	18.622·5	203·1	73.481·0	145·3	317·0	92.768·9
1910	2.456	4.688	8.451	15.595	36.387·0	32.560·2	85.578·3	19.649·0	225·4	76.044·3	146·0	278·4	96.343·1
1911	2.465	5.070	8.861	16.396	45.920·8	39.192·1	92.307·0	21.416·6	259·1	81.310·6	119·2	336·9	103.442·4
1912	2.544	5.509	9.177	17.230	37.564·3	34.792·8	95.078·5	21.721·6	256·3	84.698·1	114·3	548·4	107.338·7
1913	2.619	6.057	9.396	18.072	44.182·0	35.727·1	103.533·4	21.606·2	238·5	93.255·2	109·5	208·1	115.417·5
1914	2.909	6.459	9.848	19.216	33.878·1	30.527·1	106.884·3	21.814·9	273·9	95.850·2	128·2	252·8	118.320·0
1915	2.964	6.554	10.023	19.541	36.284·7	33.850·7	109.318·3	22.891·8	294·9	96.726·2	145·3	241·1	120.299·3
1916	3.116	7.118	10.306	20.540	47.992·4	40.905·5	116.405·2	26.707·6	328·4	99.100·4	171·5	534·7	126.842·6
1917	3.196	7.391	10.476	21.063	81.345·3	56.088·4	141.662·2	36.936·6	593·7	113.288·6	209·4	359·4	151.387·7
1918	3.226	7.618	11.346	22.190	147.623·5	113.662·5	175.623·2	46.585·2	410·7	136.388·7	268·5	1.025·1	184.678·2
1919	3.251	8.248	10.943	22.442	45.646·2	42.715·9	178.553·5	50.794·4	796·3	134.174·7	347·4	878·9	186.991·7
1920	3.359	8.406	11.052	22.817	162.537·4	131.323·4	209.767·5	75.421·2	1.050·7	139.085·9	984·5	885·8	217.428·1
1921	3.678	8.912	11.347	23.937	234.463·1	187.396·9	256.833·7	118.412·7	1.602·4	141.643·9	2.431·1	1.648·0	265.738·1
1922	3.722	9.205	11.862	24.789	970.249·3	749.992·1	477.090·9	.	.	.	.	.	486.852·2
1923	3.809	9.609	11.960	25.378	2.812.259·3	2.291.961·8	997.388·4	.	.	.	.	.	.

Deutsche Benennungen: ¹⁾ Unter Vormundschaft und Curatel stehende Personen mit Vermögen. — ²⁾ Unter Vormundschaft und Curatel stehende Personen ohne Vermögen. — ³⁾ Unter väterlich. Macht u. nat. u. gesetzl. Vormundschaft stehende Halbweisen mit Vermögen.

⁴⁾ Ezenkívül vagyontalan félárva:

⁵⁾ Ausserdem vermögenslose Halbweisen:

1914: 23.767; 1915: 25.256; 1916: 26.913; 1917: 28.010; 1918: 30.973; 1919: 32.052; 1920: 33.178; 1921: 33.178; 1922: 33.774; 1923: 31.072.

157. Mentőegyesület. Hajléktalanok menhelyei. Népszálló. — Rettungsgesellschaft. Asyle für Obdachlose. Volksheim.

Év Jahr	Önkéntes mentőegyesület ¹⁾ Freiwillige Rettungsgesellschaft ²⁾						Hajléktalanok menhelyei ³⁾ Asyle für Obdachlose ³⁾						Menhely a szerv. emberiségnek ³⁾ Asyl f.d. leidende Menschheit ³⁾	Községi népszálló ⁴⁾ Communales Volksheim ⁴⁾				
	Összes esetek száma Anzahl aller Fälle	Ebből — Hievon					Ágyak száma Anzahl der Betten	Elszállásolt egyének száma Anzahl der untergebrachten Personen						Elszállásolt egyének	Forgalom Frequenz		Bévetel Einnahmen	Kiadás Ausgaben
		Első segítségnyújtás Erste Hilfeleistung	Mozgáscsökkentés Anhaltende Wachen	Betegszállítás Kranken- transporte	Élmezé- szállítás Irrenttransporte	Ágyak száma Anzahl der Betten		Férfi Männer	Nő Frauen	Gyermek Kinder	Összesen Zusammen	Ezek közül ingyenes Hievon gratis			Utegebrachte Personen	a háló- in den Schlaf- a külön- in den Extra-		
1876	—	—	—	—	—	23	8.440	—	—	8.440	—	—	—	—	—	—	—	
1877	—	—	—	—	—	45	15.822	—	—	15.822	—	—	—	—	—	—	—	
1878	—	—	—	—	—	45	15.592	—	—	15.592	—	—	—	—	—	—	—	
1879	—	—	—	—	—	45	16.067	—	—	16.067	—	—	—	—	—	—	—	
1880	—	—	—	—	—	88	19.236	918	—	20.154	—	—	—	—	—	—	—	
1881	—	—	—	—	—	79	18.561	—	—	18.561	—	—	—	—	—	—	—	
1882	—	—	—	—	—	79	28.669	—	—	28.669	—	—	—	—	—	—	—	
1883	—	—	—	—	—	130	29.776	809	610	31.195	—	—	—	—	—	—	—	
1884	—	—	—	—	—	130	39.001	7.376	4.424	50.801	—	—	—	—	—	—	—	
1885	—	—	—	—	—	130	39.547	7.578	2.906	50.031	—	—	—	—	—	—	—	
1886	—	—	—	—	—	130	39.684	7.603	450	47.737	—	—	—	—	—	—	—	
1887	2.773	1.905	94	692	—	130	38.952	7.620	1.095	47.667	—	—	—	—	—	—	—	
1888	7.454	4.775	507	1.991	—	130	38.710	7.613	1.070	47.393	—	—	—	—	—	—	—	
1889	6.401	3.914	999	1.382	—	513	181.684	17.271	2.936	201.891	—	—	—	—	—	—	—	
1890	6.130	3.764	877	1.313	—	513	173.326	15.079	3.491	191.896	—	—	—	—	—	—	—	
1891	5.999	3.447	923	1.426	—	513	168.207	12.817	2.661	183.685	—	—	—	—	—	—	—	
1892	7.728	4.143	1.619	1.695	—	513	166.709	12.050	2.869	181.628	—	—	—	—	—	—	—	
1893	8.754	4.796	1.710	2.027	—	698	217.209	19.225	4.474	240.908	—	—	—	—	—	—	—	
1894	9.400	5.452	1.466	2.175	—	698	221.893	22.016	5.082	248.991	—	—	—	—	—	—	—	
1895	10.985	5.922	2.129	2.628	19	1.100	341.862	36.371	8.923	387.156	—	—	—	—	—	—	—	
1896	14.291	6.700	2.168	2.727	473	1.100	334.831	39.097	9.245	383.173	—	—	—	—	—	—	—	
1897	11.998	5.950	2.706	2.585	595	1.100	318.448	36.345	7.215	362.008	423.900	—	—	—	—	—	—	
1898	12.997	6.746	2.448	3.022	532	1.098	288.870	33.323	4.452	326.645	15.810	—	—	—	—	—	—	
1899	10.898	5.743	1.440	2.816	573	1.098	285.428	26.281	2.093	313.802	13.195	—	—	—	—	—	—	
1900	11.012	5.386	1.617	3.240	474	1.098	280.649	20.317	1.013	301.979	11.942	—	—	—	—	—	—	
1901	9.729	5.269	562	3.204	560	1.098	273.078	19.757	1.092	293.927	12.172	—	—	—	—	—	—	
1902	11.145	5.842	867	3.736	572	1.098	254.479	21.663	1.074	277.216	12.321	51.098	—	—	—	—	—	
1903	13.045	6.593	1.152	4.276	788	1.098	281.657	26.791	1.963	310.411	14.086	52.702	—	—	—	—	—	
1904	15.481	8.070	1.393	4.869	715	1.098	290.605	29.490	3.388	323.483	19.635	51.516	—	—	—	—	—	
1905	15.751	8.304	819	5.418	768	1.100	300.785	32.920	3.147	336.852	17.074	51.139	—	—	—	—	—	
1906	16.910	8.739	973	5.975	798	1.101	277.140	31.260	2.901	311.301	16.906	51.913	—	—	—	—	—	
1907	17.361	8.749	929	6.409	939	1.101	257.908	29.812	2.037	289.757	16.456	50.778	—	—	—	—	—	
1908	19.085	9.454	1.325	6.972	1.055	831	240.558	24.841	889	266.288	13.499	42.689	—	—	—	—	—	
1909	24.031	12.287	1.992	8.350	1.022	831	243.099	27.282	507	270.888	12.675	45.159	—	—	—	—	—	
1910	31.065	16.379	2.660	10.651	997	831	238.552	28.752	448	267.752	12.921	47.496	—	—	—	—	—	
1911	31.038	16.460	2.292	10.838	1.081	831	248.151	28.749	488	277.388	12.704	49.285	—	—	—	—	—	
1912	31.590	16.911	2.108	11.112	1.042	831	236.429	27.556	103	264.088	12.167	47.921	39.071	1.958	202.4	160.0	—	
1913	31.695	17.282	1.426	11.551	1.166	831	235.811	27.048	15	262.874	12.754	48.573	57.485	2.990	235.7	322.8	—	
1914	35.766	17.329	731	16.525	918	831	240.687	25.494	2	266.183	12.350	49.714	56.190	3.623	218.7	287.6	—	
1915	29.334	13.924	770	13.431	968	691	160.042	17.903	—	177.945	9.824	43.474	48.055	2.766	358.6	443.8	—	
1916	28.082	14.101	822	11.784	1.170	594	109.653	17.405	—	127.058	6.961	46.029	45.717	2.656	382.5	630.1	—	
1917	28.469	13.061	878	13.165	1.116	691	121.317	24.359	—	145.676	6.805	46.082	—	—	1.144.2	1.370.9	—	
1918	33.623	15.434	409	16.062	1.219	594	143.882	29.074	—	172.956	7.835	45.984	17.990	2.851	860.8	903.6	—	
1919	29.190	14.587	67	13.156	777	548	75.155	16.747	—	91.902	2.428	36.553	5.204	1.204	1.234.8	1.345.3	—	
1920	22.336	10.428	63	10.462	1.002	545	162.780	16.219	—	178.999	—	44.250	7.489	1.011	1.010.9	1.290.4	—	
1921	24.097	11.870	74	10.890	968	545	175.690	18.626	—	194.316	—	44.447	13.306	1.689	1.303.8	3.101.8	—	
1922	26.691	13.450	128	12.005	868	544	177.956	19.439	—	197.395	—	50.330	12.582	1.723	3.718.4	5.4.607	—	
1923	25.417	13.498	138	10.728	716	544	171.647	19.141	—	190.788	—	49.325	13.763	1.733	88.440	164.425	—	

1) Alakult 1887. május havában.

2) A menhelyek száma volt 1887-ig 1, 1888—1891-ig 2, 1892-ben és 1893-ban 3, 1894—1919-ig 4, azóta 3.

3) Megnyit 1893. december 23-án. Az ágyak száma 140.

4) Megnyit 1912. február 17-én. A hálófülkék száma 396, a különfülkéké 42.

5) A költségvetés szerint.

1) Gegründet im Mai 1887.

2) Die Anzahl der Asyle betrug bis 1887: 1, von 1888 bis 1891: 2, 1892 und 1893: 3, von 1894 bis 1919: 4, seither 3.

3) Eröffnet am 23. Dez. 1893. Die Anzahl der Betten beträgt 140.

4) Eröffnet am 17. Februar 1912. Die Anzahl der Schlafkabinen beträgt 396, die der Separat-Kabinen 42.

5) Nach dem Kostenvoranschlag.

158. Tüzesetek és községi tűzoltóság. — Brände und communale Feuerwehr.

Év Jahr	Tüzesetek száma Anzahl der Brände				A tüzesetek között volt — Unter den Bränden waren														Községi tűzoltóság ¹⁾ — Communale Feuerwehr ²⁾													
	Összesen Zusammen	Ebből károsít Hievon Schadensfälle	Gyári- Fabriks- Raktár- Magazin- Bolt- Kaufladen- Műhely- Werksstätten- Tető- Dach- Kémény- Rauchfang- Padlás- Dachboden- Szoba- Zimmer- Szánház- Theater- Pince- keller- Egyéb- Sonstige-	Létszáma Personalstand	Felszerelés — Ausrüstung												Költsége Kosten	Ebből személyzet Hievon Personal														
					tűz — Brände	Gőzfecskendő Dampfspritzen	Williamos autófecs. Elektr. Spritzen	Vill. autógőztesk. Elektr. Dampfspr.	Benzinautófecs. Benzinautospritzen	Benzinturbínatesk. Turbínenspritzen	Székfecskenő Wagenspritzen	Kézifecskendő Handspritzen	Extincteur	Víz-, tender-és szekocs — Wagen	korona — Kronen																	
1874	219	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	102	1	—	—	—	—	—	—	—	—	12	1	—	9	166.466	77.122
1875	156	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	126	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	193.868	98.250
1876	129	32	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	126	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	198.244	95.374	
1877	175	33	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	126	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	183.144	95.542	
1878	144	46	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	126	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	186.170	95.980	
1879	121	36	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	126	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	171.254	95.980	
1880	203	48	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	126	4	—	—	—	—	—	—	—	—	18	2	6	10	176.776	93.630
1881	194	52	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	126	4	—	—	—	—	—	—	—	18	6	6	10	166.504	92.424	
1882	216	42	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	126	4	—	—	—	—	—	—	—	18	6	6	10	188.320	99.062	
1883	201	64	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	150	4	—	—	—	—	—	—	—	20	11	6	10	194.904	105.594	
1884	292	121	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	150	4	—	—	—	—	—	—	—	20	11	6	15	202.932	111.686	
1885	349	120	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	177	4	—	—	—	—	—	—	—	21	11	6	15	213.054	115.914	
1886	396	133	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	178	4	—	—	—	—	—	—	—	21	11	2	15	280.008	143.776	
1887	412	133	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	178	4	—	—	—	—	—	—	—	21	11	2	15	267.956	142.104	
1888	415	176	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	178	4	—	—	—	—	—	—	—	21	11	2	15	278.666	144.318	
1889	362	121	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	178	4	—	—	—	—	—	—	—	21	11	2	15	276.880	139.450	
1890	481	166	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	178	4	—	—	—	—	—	—	—	21	11	2	15	296.882	145.712	
1891	358	147	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	186	5	—	—	—	—	—	—	—	21	11	3	16	291.896	150.760	
1892	410	197	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	209	5	—	—	—	—	—	—	—	21	11	3	16	306.918	154.928	
1893	385	175	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	209	5	—	—	—	—	—	—	—	21	11	3	16	323.090	169.344	
1894	450	213	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	209	5	—	—	—	—	—	—	—	21	11	3	16	344.160	172.708	
1895	426	233	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	208	5	—	—	—	—	—	—	—	21	16	3	17	346.724	174.864	
1896	502	288	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	208	5	—	—	—	—	—	—	—	21	16	3	17	397.014	173.136	
1897	518	276	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	236	5	—	—	—	—	—	—	—	22	27	5	18	373.606	175.035	
1898	474	256	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	237	5	—	—	—	—	—	—	—	22	27	5	18	415.438	216.248	
1899	478	271	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	237	5	—	—	—	—	—	—	—	22	27	5	20	464.092	236.103	
1900	451	259	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	237	5	—	—	—	—	—	—	—	22	27	5	23	468.766	237.290	
1901	443	266	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	237	6	—	—	—	—	—	—	—	24	27	5	26	474.192	239.559	
1902	493	289	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	237	6	—	—	—	—	—	—	—	24	28	5	27	464.390	240.620	
1903	473	284	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	253	6	—	—	—	—	—	—	—	24	28	5	27	473.286	263.070	
1904	686	356	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	275	6	—	—	—	—	—	—	—	24	28	5	27	492.666	267.632	
1905	592	329	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	312	6	—	—	—	—	—	—	—	25	29	5	29	513.442	278.837	
1906	547	316	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	309	6	—	—	—	—	—	—	—	25	29	5	29	564.551	301.501	
1907	557	335	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	385	6	—	—	—	—	—	—	—	25	29	5	29	582.215	304.309	
1908	606	400	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	391	6	—	—	—	—	—	—	—	25	29	5	29	746.202	455.841	
1909	586	382	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	415	6	—	—	—	—	—	—	—	25	29	5	29	897.506	552.216	
1910	636	429	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	440	6	—	—	—	—	—	—	—	25	29	5	29	848.762	609.936	
1911	729	478	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	438	4	—	—	—	—	—	—	—	19	32	10	27	878.579	627.775	
1912	735	508	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	406	4	—	—	—	—	—	—	—	19	32	10	27	917.978	640.053	
1913	623	393	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	417	4	1	1	—	—	—	—	—	14	27	2	25	902.774	613.332	
1914	736	491	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	410	3	1	1	—	—	—	—	—	18	34	4	24	1,152.144	645.359	
1915	562	397	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	411	3	1	1	5	—	—	—	—	18	34	5	24	1,104.944	679.065	
1916	592	349	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	468	3	1	1	5	1	17	34	—	19	—	—	—	1,056.661	739.927	
1917	787	448	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	466	3	1	1	5	1	17	34	13	22	1	—	—	1,341.952	880.035	
1918	673	262	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	466	3	1	1	5	1	17	34	13	22	1	—	—	1,489.791	1,008.949	
1919	668	381	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	466	3	1	1	5	2	19	28	15	18	—	—	—	3,147.870	2,422.225	
1920	561	251	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	466	3	1	1	5	2	19	28	15	18	—	—	—	4,891.224	2,695.382	
1921	771	412	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	567	3	1	1	5	2	19	28	15	18	—	—	—	8,361.232	3,564.838	
1922	812	407	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	567	2	1	1	8	2	8	33	23	15	—	—	—	20,850,543 ³⁾	8,212.899	
1923	831	372	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	567	2	1	1	8	2	8	33	23	15	—	—	—	926,762.190 ³⁾	366,149.000	

¹⁾ Felállított 1870. február 1-én.
²⁾ A költségvetés szerint.

¹⁾ Errichtet am 1. Februar 1870.
²⁾ Nach dem Kostenvoranschlag.

Betűrendes tárgymutató.

Adók	78	Egyházi ügyek	172	Gabonaforgalom	114	Idegenforgalom	121*, 130
Adók fejenként	80	Egynyelvűség	63*, 22	Gazdasági iskolák	189*, 149	lkerszülések	39
Albérlet	7	Elbocsátások az állam-		Gázművek	202*, 88	Illemhelyek	92
Állami adók	78	kötelékből	60	Gázvilágítás	202*, 87	Ingtatlanok	222*, 76
Állami adók fejenként	80	Elektromosművek	205*, 89	Gépkocsik	112*, 120	Ingyentemetések	190
Államrendőrség	70	Élelmicikkek árai	188	Gimnáziumok	167*, 142	Intézetek	6
Államrendőrségi járulé-		Élelmiszerárúsító		Gőzhajók személy-		Iparforgalmi népesség	
lék	70	üzem	154*, 187	forgalma	119*, 126	65*, 94*, 96	
Állategészségügy költ-		Élelmiszervizsgálat	174	Gőzmalmok	106	Ipari részvénytársasá-	
ségei	178	Elemi népiskolák	185*, 148	Gyalogútburkolatok	211*, 93	gok	100*, 107
Állatszámllások	94	Elevátor	108	Gyámpéztár	194	Iparostanonciskolák	187*, 149
Állatvásárok	102*, 110	Elüljáróságok közjóté-		Gyámügyek	194	Iparrajziskola	193*, 151
Álló népesség	18*, 9	konysági működése		Gyáarak	99*, 104, 106	Iparüzemek	98*, 104
Alsó iparrajziskolák	187*	196*, 190		Gyermekhalandóság	84*, 55	Írni-olvasni tudás	155*, 23
Analfabéták	156*, 23	Élveszülöttek	71*, 36—44	Gyermekmenhely	190	Iskolaépületek	183*, 166
Anyakönyvi ügyek	172	Elvetélések	45	Gyógyszertárak	173	Iskolák	163*, 140
Anyanyelv	55*, 20	Emberölések	60	Gyümölcsfaiskola	95	Ismétlőiskolák	186*, 148
Árúforgalom	105*, 115—119	Építési engedélyek	81			Járványok	134*
Árútozsde	114	Építési költségek	86			József-műgyetem	171*, 146
Árvaházak	196*, 193	Építkezések	198*, 81—86			Katonai kiadások	69
		Épületek	5*, 4			Katonai ügyek	69
Balesetek	70	Épületek, községi	222*, 76	Hajléktalanok men-		Katonaság	10, 69
Balesetek (halálos)	60	Erdőbirtok, községi	94	helyei	195	Kenyérgyár	153*, 187
Beépített terület	86	Erdőgazdaság, községi	95	Hajóforgalom	121*, 132	Kereskedőtanoncisko-	
Behozatal	105*, 115	Erőszakos halálesetek	93*, 60	Hajók személyforgalma		lák	189, 150*
Bejelentésügy	70	Értéktőzsde	114	119*, 126		Keresztény-izraelita	
Bérekcsik	112*, 120	Értelmiségi népesség	161*, 167	Halálokok	90*, 57	házasságok	71*, 34
Bérszolgák	120	Eső	1	Halandóság	77*, 46—60	Kihágási bíráskodás	71
Beszélt nyelvek	62*, 22	Európai nagyvárosok	20*	Halvaszülöttek	45	Kisdédóvók	184*, 148
Betegforgalom a köz-		Falazat (házaké)	5	Harctéri sebesülések	60	Kisegítő iskolák	185*
ségi kórházakban	177	Fásítások	95	Házak	5*, 4	Kisipari vállalatok	97*, 105
Büntettek	71	Felsőbb leányiskolák	192*, 151	Házak, megadóztatott	80	Kivándorlás	132
Bűnügyi rendészet	71	Felső kereskedelmi is-		Házások	37*, 11	Kivégzések	60
		kolák	193*, 152	Házasságkötések	68*, 29—35	Kivétel	105*, 115
Cégjegyzések	103	Fertőtlenítő intézet	148*, 176	Házasságok felbomlása	29	Kórházak költségei	178
Családi állapot	34*, 11	Fertőző betegedések	134*, 180	Házasságok felbomlása	29	Kórházak (községi)	141*, 173, 177
Cspadék	1	Fertőző halálokok	90*, 57	Házberadó	80	Korviszonyok	38*, 12
Csatornázás	210*, 92	Foglalkozási főcsoport-		Házberjövdelem	80	Kőbányai sertés piac	103*, 112
Csecsemőhalandóság	84*, 56	tok	66*, 26	Háziállatok	94	Kölcsönök	224*, 77
Cselédügy	70	Foglalkozási főosztá-		Háztartási iskolák	189*, 149	Könyvtárak	195*, 170
Csendőrség	69	lyok	65*, 25	Háztartások összetétele	7	Kövezések	211*, 93
Csődök	103	Foglalkozási viszony	27	Helyi személyforgalom		Kövezet	211*, 93
		Foglalkozások	65*, 94*, 25, 96	111*, 122		Közegészségügyi költ-	
Dajkaságba adás	197*, 190	Fogyasztás	182	Hidak forgalma	113*, 122	ségek	178
Dohánygyárak	106	Fogyasztási adó	183	Himlőoltások	174	Közegészségügyi sze-	
Dunai hajóforgalom	121*, 132	Fogyatkozások	176	Hitellel foglalkozó né-		mélyzet	133*, 173
Dunaterület	2	Főiskolák	171*, 146	pesség	127*, 136	Közélelmezés	150*, 182
Duna vízállása	1	Főreáliskolák	191*, 151	Hitelügy	127*, 135	Középkiskolák	167*, 142
		Füredők	146*, 175	Híttelekezet	51*, 18	Közigazgatás	213*, 64
Ebek	94			Hó	1	Közigazgatási alapok	220*, 74
Éghajlat	1			Honosítások	60		
Egyéb épületek	11*, 5			Honosság	50*, 15		
Egyetem	171*, 146			Hordárok	120		
				Hordóhitelesítés	109		
				Hőmérséklet	1		
				Hűsfogyasztás	182		
				Hűspároló	185		

- Közigazgatási költségek 218*, 68
 Közigazgatási rendészet 70
 Közjótékonyosság 196*, 190
 Közjótékonyági kiadások 197*, 191
 Közkönyvtárak 195*, 170
 Közlekedési népesség 108*, 120
 Közmunkák 202*, 87—93
 Közoktatásügy 138
 Közraktárak 101*, 108
 Községi adók 79
 Községi alap 219*, 72
 Községi épületek 222*, 76
 Községi háztartás 218*, 72
 Községi ingatlanok 222*, 76
 Községi iskolák 173*, 195*, 148—166
 Községi pótadók fejénként 80
 Községi személyzet 213*, 64
 Községi telkek 222*, 76
 Községi üzemek 220*, 75
 Közszolgálatok 161*, 167
 Közúti vasutak 109*, 120
 Közvgóhidak . . . . . 150*, 184—185
 Kutyák 94
 Lakások 14*, 6
 Lakások építése 85
 Lakóházak 5*, 4
 Lakosság 10*
 Lakrészek 7
 Laküresedések 8
 Leánygimnáziumok 168*, 192*, 142, 151
 Lebontások 81
 Legnépesebb utcák 3
 Légnyomás 1
 Légszuszvillágítás 202*, 87
 Letalítás 181
 Lóhúsüzem 152*, 185
 Lóvásár 104*, 111
 Magyar nyelvismeret 62*, 22
 Magyarosodás 61*
 Malmok 106
 Marhaközvgóhid 150*, 184
 Marhavásár 102*, 110, 184
 Megadóztatott házak 80
 Menhelyek 195
 Mentőegyesület 195
 Mértékhitelítés 109
 Meteorológia 1
 Mezőgazdaság, községi 95
 Múzeumok 196*, 170
 Műegyetem 171*, 146
 Művelési ágak 94
 Műveltségi állapot 155*, 23
 Nagyipari vállalatok 99*, 104
 Nem 32*, 11
 Német nyelvismeret 63*, 22
 Nemzetiség 55*, 20
 Népesség 18*, 9
 Népesség az év közepén 28
 Népesség kerületi megoszlása 29*, 10, 28
 Népfelkelők 69
 Népgyarapodás 26*
 Népiskolák 185*, 148
 Népmozgalom 68*, 29
 Népsűrűség 12*, 2
 Népszálló 195
 Női kereskedelmi tanfolyamok 194, 152*
 Női pariskolák 194*, 152
 Nyelvismeret 62*, 22
 Nyilvános illemhelyek 92
 Nyilvános mutatóványok 70
 Nyugdíjak 68
 Oltások 174
 Óvóköteles gyermekek 138
 Öngyilkosságok 60
 Östermelés 94
 Paedagogiai szeminárium 195*
 Parkok 95
 Pázmány-egyetem 171*, 146
 Piaci árak 188
 Polgári iskolák 190*, 150
 Polgári népesség 10
 Posta 125*, 133
 Postatakarékpénztár 129*, 136
 Reáliskolák 168*, 191*, 142, 151
 Rendkívüli háztartások 6
 Rendőrség 70
 Részvénytársaságok 100*, 107
 Segélyezés 196*, 190
 Sertésközvgóhid 151*, 185
 Sertésvásár 103*, 112, 185
 Sorozások 69
 Sörgyarak 106
 Szabad foglalkozások 161*, 167
 Szaporulat 9, 61, 63
 Szárnyasok fogyasztása 182
 Szegényalap 192
 Szegény betegek kezelése 190
 Szegényházak 196*, 192
 Szellemi foglalkozások 176
 Személyforgalom, helyi 111*, 122
 Személyforgalom, vasúti 118*, 126
 Személyzet 213*, 64
 Személyzeti kiadások (iskolai) 180*, 163
 Szeszes italok fogyasztása 183
 Szobák építése 85
 Szociálpolitika 196*
 Szomszédos községek 21*
 Szőlőmivelés 94
 Szőlőtelepek 95
 Szülések 38
 Születések . . . . . 71*, 35—45
 Szülőhely 46*, 16
 Szüret 94
 Tanintézetek 163*, 140
 Tanköteles gyermekek 138
 Tanonciskolák 187*, 149
 Tanszemélyzet 140
 Tanszemélyzet, községi 174*, 162
 Tanulók 175*, 141
 Társadalmi rendészet 70
 Társaskocsik 112*, 120
 Távbeszélő 126*, 134
 Távíró 125*, 133
 Teherkocsik 120
 Telefon 126*, 134
 Telkek 222*, 76
 Temetések 179
 Temetők 149*, 179
 Temetők költségei 178
 Terek 2*, 2
 Természetes halálok 90*, 58
 Természetes szaporulat 61
 Terület 1*, 2
 Testi foglalkozások 176
 Tetőzet (házaké) 5
 Tisztviselők 213*, 64
 Toloncügy 71
 Topografia 2
 Tót nyelvismeret 63*, 22
 Többes szülések 39
 Többnyelvűség 63*, 22
 Töketörlesztés 77
 Törlesztéses kölcsönök 224*, 77
 Törvénytelen szülések . . . . . 74*, 40—43
 Tőzsde 114
 Tudományegyetem 171*, 146
 Tüzesetek 196
 Tűzoltóság 196
 Új építkezések . . . . . 81—86
 Utcaburkolatok 211*, 93
 Utcaépítés 211*, 93
 Utcái közlekedés 120
 Utcák 2*, 2
 Utcaterület 2*, 2
 Útépítés 211*, 93
 Útlevelek 132
 Ültetvények 95
 Üres lakások 8
 Ürülékek eltávolítása 5
 Üzemek 220*, 75
 Üzletnyitások és beosztások 100*, 102
 Vad fogyasztása 182
 Vagyonállapot, községi 73, 75
 Válások 29
 Vallás 51*, 18
 Városi könyvtár 195*, 170
 Vásárcsarnokok 152*, 186
 Vasutak személyforgalma 118*, 126
 Vasúti hálózat 114*, 124
 Vegyes házasságok 71*, 33
 Vegyeszeti intézet 174
 Vétségek 71
 Villamosvasutak 109*, 120
 Villamosvilágítás 205*, 89
 Viszonylagos népesség 12*, 2
 Vízellátás (házaké) 5
 Vízművek 206*, 90, 91
 Vizvezeték 206*, 90
 Vonatközlekedés 117*, 125
 Zálogházak 137

Alphabetisches Register.

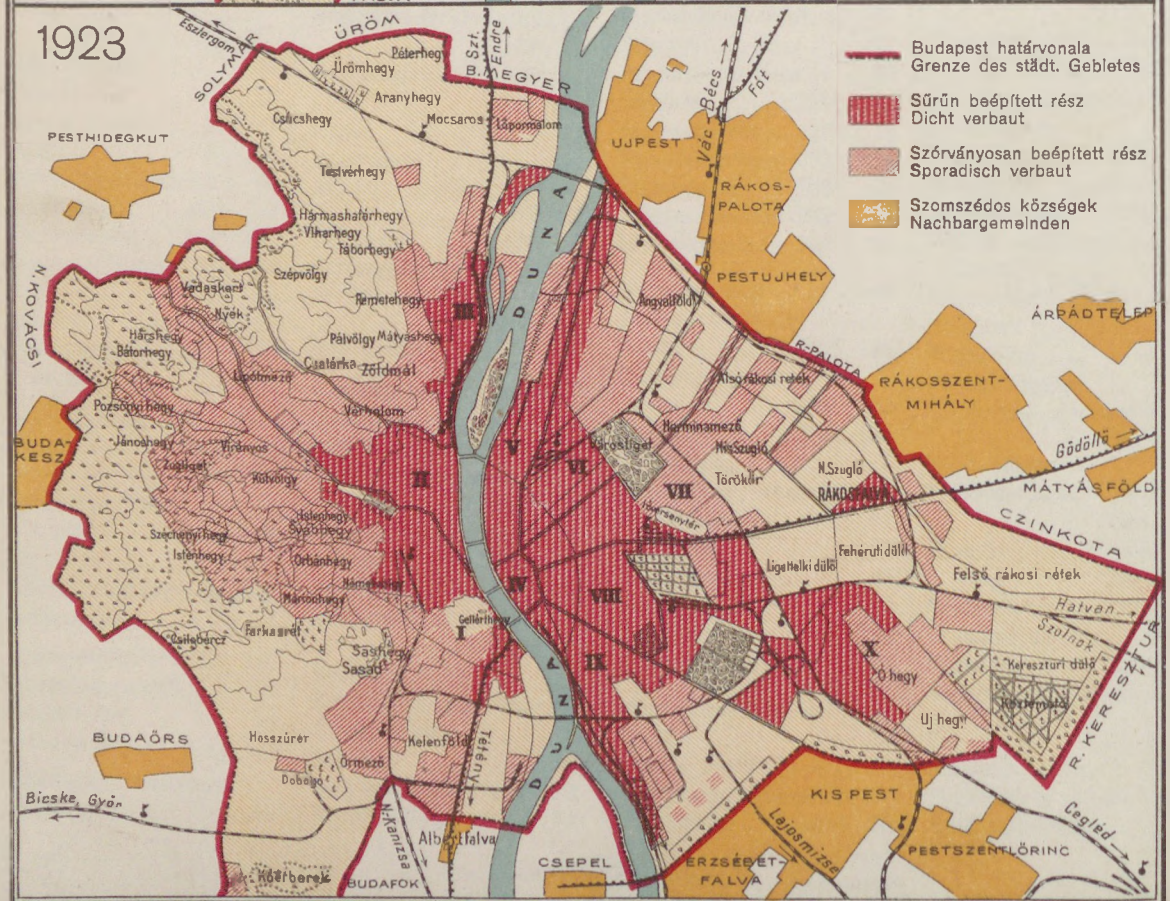
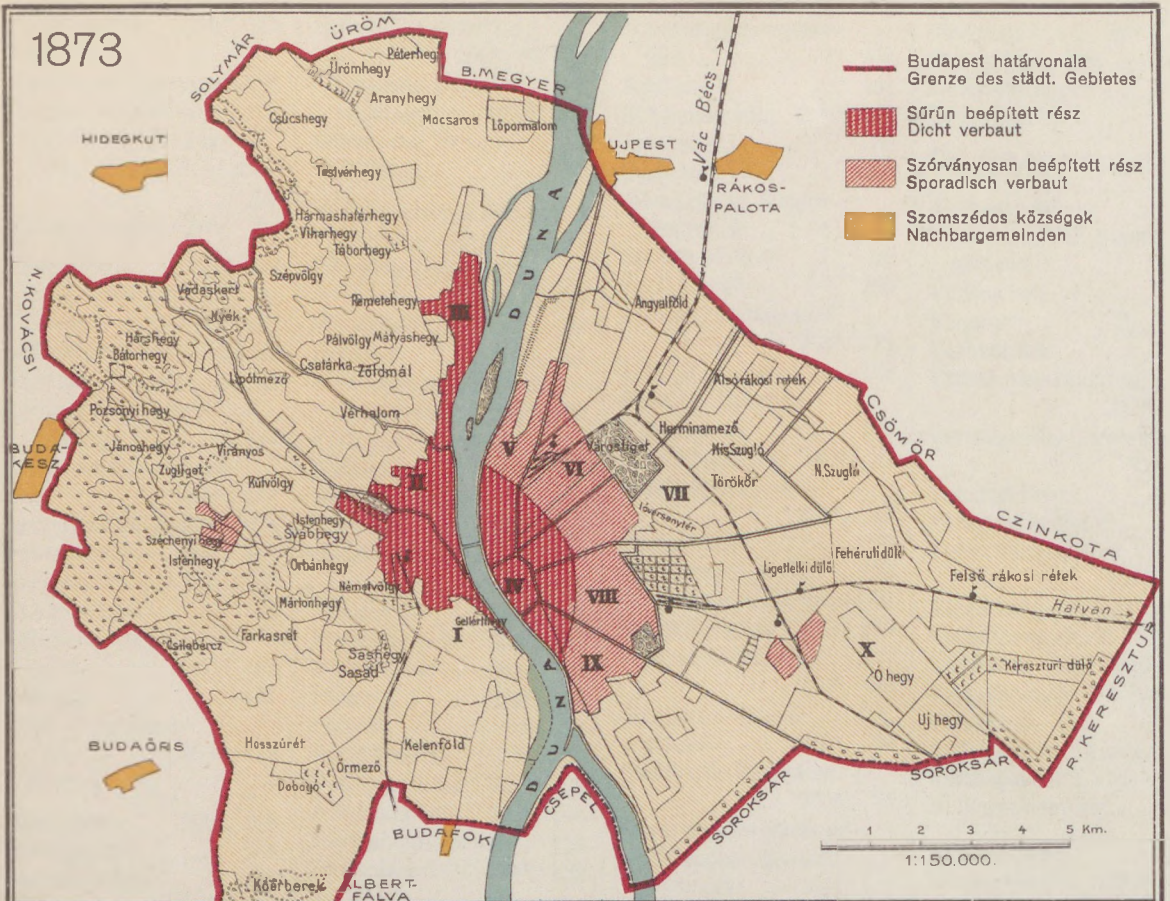
- Actiengesellsch. 251*, 107
 Administrative Polizei 70
 Aftermietwesen 7
 Alter der Bevölk. 236*, 12
 Ammenschaft 190
 Amortisationsdarlehen
     270*, 77
 Analphabeten 261*, 23
 Anlagen 95
 Anstalten 6
 Anstandsorte 92
 Apotheken 173
 Approvisionier. 259*, 182
 Areal 229*, 2
 Armenfond 192
 Armenhäuser 266*, 192
 Assentierungen 69
 Asyle Obdachloser 195
 Aufforderungen 95
 Aufnahmen in den
     Staatsverband 60
 Ausfuhr 252*, 115
 Aushilfsschulen 265*
 Auswanderung 132
 Automobile 120

 Bahnverkehr 254*, 126
 Bauart der Häuser 5
 Baukosten 86
 Baulicenzen 81
 Baulicher Character
     der Bezirke 230*
 Bautätigkeit 267*, 81—86
 Bäder 259*, 175
 Beamten 269*, 64
 Bedachung der Häuser 5
 Beerdigungen 179
 Begräbniswesen 259*
 Behausungsziffer 230*
 Berufe 96
 Berufshauptclas. 242*, 25
 Berufshauptgrup. 242*, 26
 Berufsverhältniss 242*, 27
 Besteuerte Häuser 80
 Betriebe 270*, 75
 Bevölkerung 233*, 9
 Bevölkerung in Jahres-
     mitte 28
 Bevölkerung nach Be-
     zirken 235*, 10, 28
 Bevölkerungsstand 9
 Bewegung der Bevöl-
     kerung 242*, 29
 Bezirksvorstehungen,
     Humanitäre Tätigkeit 190
 Bibliotheken 266*, 170
 Bierfabriken 106
 Bildungsgrad 261*, 23
 Borstenviehmarkt 252*,
     112, 185
 Borstenviehschlachthaus
     259*, 185
 Börse 114
 Brände 196
 Brodfabrik 260*, 187
 Brückenverkehr 254*, 122
 Bürgerschulen 265*, 150
 Canalisierung 268*, 92
 Capitalstilgung 270*, 72
 Chemisches Institut 174
 Christen-Juden, Ehe-
     schliessungen 243*, 34
 Civilbevölkerung 10
 Civilstand 236*, 11
 Commissionäre 120
 Communalbetriebe 270*, 75
 Communalfond 269*, 78
 Communal Schulen 263*,
     148—166
 Communalsteuern 79
 Communalsteuern pro
     Kopf 80
 Commun. Pers. 269*, 64
 Concurse 103
 Confessionen 240*, 18
 Consumtion 182
 Creditbevölkerung 136
 Creditwesen 135
 Criminalpolizei 71
 Culturzweige 94
 Cultuswesen 172

 Dampfmühlen 106
 Dampfschiffe, Personen-
     verkehr 255*, 126
 Darlehen 270*, 77
 Demolierungen 81
 Desinfect.-Anst. 259*, 176
 Deutsche Sprach-
     kenntniss 242*, 22
 Dichtigkeit der Bevöl-
     kerung 231*, 2
 Dienstbotenwesen 70
 Dienstmänner 120
 Donauareal 2
 Donau-Wasserstand 1
 Droschken 120

 Effectenbörse 114
 Ehescheidungen 29
 Eheschliessungen 242*,
     29—35
 Ehetrennungen 29
 Einfuhr 252*, 115
 Eisenbahnnetz 254*, 124
 Elektrizitätswerke 268*, 89
 Elektr. Bahnen 253*, 120
 Elektrische Beleuchtung
     268*, 89
 Elementarschulen 264*, 148
 Elevator 251*, 108
 Entfernung der Fäcalien 5
 Entlassungen aus dem
     Staatsverband 60
 Entrepôts 251*, 108
 Epidemien 257*
 Europäische Gross-
     städte 233*
 Extrahaushaltungen 6

 Fabriken 250*, 104, 106
 Familienstand 236*, 11
 Fäcalien, Entfernung der 5
 Fässerzimentierungen 109
 Fehlgeburten 45
 Feldwirtschaft 95
 Fernsprecher 256*, 134
 Feuerwehr 196
 Firmenprotocollirun-
     gen 103
 Flächeninhalt 229*, 2
 Fleischconsum 182
 Fleischsterilisierung 185
 Forstwirtschaft 95
 Freie Berufe 261*, 167
 Fremdenverkehr 255*, 130
 Friedhöfe 179
 Friedhöfe, Kosten 178

 Gasbeleuchtung 268*, 87
 Gassen 229*, 2
 Gaswerke 268*, 88
 Gebäude 230*, 270*, 4, 76
 Geborene . . . . . 36—45
 Gebrechen 176
 Geburten 243*, 38
 Geburtsort 238*, 16
 Geflügel, Consum 182
 Geistige Gebrechen 176
 Geistige Getränke,
     Consum 183
 Gemeindehaushalt 269*, 72
 Gemeindeverwaltung 64
 Gemischte Ehen 243*, 33
 Gendarmerie 69
 Geschäfte, Eröffnungen
     251*, 102
 Geschlecht 236*, 11
 Getreidemarkt 114
 Gewaltsame Todesfälle 60
 Gewerbelehrlings-
     schulen 265*, 149
 Gewerbeschulen für
     Frauen 266*, 152
 Gewerbetreibende Be-
     völkerung 250*, 96
 Gewerbezeichenschulen,
     niedere 265*
 Gewerbezeichenschule
     265*, 151
 Gratisbeerdigungen 190
 Gross-Budapest 233*
 Grossindustrie-Unter-
     nehmungen 250*, 104
 Grundstücke 270*, 76
 Gymnasien 262*, 142—3

 Handelskurse für Frauen
     266*, 152
 Handelslehrlingsschulen
     265*, 150
 Handeltreibende Bevöl-
     kerung 96
 Haushaltungen, Zusam-
     mensetzung der 7
 Haushaltungsschulen
     265*, 149
 Haustiere 94
 Hauszinsertragniss 80
 Hauszinssteuer 80
 Häuser 230*, 4
 Häuser, besteuerte 80
 Hinrichtungen 60
 Hochschulen 263*, 146
 Höhere Handelsschulen
     266*, 152
 Höhere Mädchen-
     schulen 265*, 151
 Humanitäre Ausgaben
     266*, 191
 Hunde 94

 Illegitime Geburten 244*,
     40—43
 Impfungen 174
 Industrie-Actiengesell-
     schaften 251*, 107
 Infectiöse Erkrankungen
     257*, 180
 Infectiöse Todes-
     ursachen 248*, 57
 Intelligenzbevölkerung
     261*, 167

 Josefs-Polytechnikum
     263*, 146
 Kinderasyl 190
 Kinderbewahranstalten
     264*, 148
 Kindergartenpflichtige
     Kinder 138
 Kindersterblichkeit 247*, 55

Kleinindustrie	250*, 105	Öffentliche Arbeiten	268*, 87—93	Schutzpockenimpfun-	gen	174	Universität	263*, 146	
Klima	1	Öffentliche Dienst-	leistungen	Schüler	141	Schweinemarkt	252*, 112	Unterrichtswesen	138
Körperliche Gebrechen	176	Öffentliche Veran-	staltungen	Selbstmorde	60	Siedelung	229*	Unterstützungen	190
Krankenbehandlung	190	Paedagogisches Seminar	1	Slowakische Sprach-	kenntniss	22	Übertragungsfälle	71	
Krankensbewegung in den	Communalospitälern	258*, 177	Parke	95	Sociale Polizei	70	Verbaute Fläche	86	
Kriegsverwundungen	60	Pázmány-Universität	263*, 146	Socialpolitik	266	Spitäler, communale	258*, 173	Verbauung des Stadt-	gebietes . . . . .
Lagerhäuser	251*, 108	Pensionen	68	Spitäler, Kosten	178	Spitäler, Kranken-	bewegung	177	229*
Landsturmpflichtige	69	Personal	269*, 64	Sprachkenntniss	242*, 22	Staatsangehörigkeit	239*, 15	73, 75	
Lastwagen	120	Personalauslagen der	Communal-sch.	264*, 163	Staatspolizei	70	Staatssteuer	78	
Lebendgeborene	36—44	Personenverkehr der	Bahnen	254*, 126	Staatssteuern pro Kopf	80	Stadtbibliothek	266*, 170	
Lebensmittelpreise	188	Personenverkehr,	localer	254*, 122	Städtische Gebäude	270*, 76	Städtische Grund-	stücke	
Lebensmittel-Unter-	suchung	174	Pferdeschlachthaus	260*, 185	Städtische Realitäten	270*, 76	Stand der Bevölkerung	9	
Lebensmittel-Verkauf	260*, 187	Leerstehende Localitäten	8	Pflaster	268*, 93	Steinbrucher Borsten-	viehmarkt	252*, 112	
Leerstehende Localitäten	8	Lehranstalten	262*, 140	Pflasterungen	268*, 93	Sterblichkeit	245*, 46—60	Steuern	
Lehranstalten	262*, 140	Lehrlingsschulen	265*, 149	Pferdemarkt	252*, 111	Steuern pro Kopf	80	Strassen	
Lehrpersonal	140	Lehrpersonal, commu-	nales	263*, 162	Plätze	229*, 2	Strassenareal	229*, 2	
Lehrpersonal, commu-	nales	263*, 162	Letalität	181	Polizei	70	Strassenbahnen	253*, 120	
Localer Personen-	verkehr	253*, 122	Localer Personen-	verkehr	253*, 122	Polizeibeitrag	70	Strassenbau	
Luftdruck	1	Luftdruck	1	Polyglottismus	242*, 22	Polytechnikum	263*, 146	Strassenpflaster	
Markthallen	260*, 186	Markthallen	260*, 186	Postsparcassen	136	Postswesen	256*, 133	Strassenverkehr	
Marktpreise	188	Märkchen-Gymnasien	262*, 265*, 142, 151	Realitäten der Commune	270*, 76	Realschulen	262*, 265*, 142, 151	Steuern	
Matrikelwesen	172	Mehrgeburten	39	Realschulen	262*, 265*, 142, 151	Regen	1	Steuern pro Kopf	
Mädchenschulen	262*, 265*, 142, 151	Meldewesen	70	Regen	1	Reiseplätze	132	Strassen	
Mehrgeburten	39	Meteorologie	1	Reiseplätze	132	Relative Bevölkerung	231*, 2	Strassenareal	
Meldewesen	70	Militär	10, 69	Relative Bevölkerung	231*, 2	Religionen	240*, 18	Strassenbahnen	
Meteorologie	1	Militärangelegenheiten	69	Religionen	240*, 18	Rettungsverein	195	Strassenbau	
Militär	10, 69	Mittelschulen	262*, 142	Rettungsverein	195	Rindviehschlachthaus	259*, 184	Strassenpflaster	
Militärangelegenheiten	69	Monoglotismus	242*, 22	Rindviehschlachthaus	259*, 184	Ruhegelder	68	Strassenverkehr	
Mischehen	243*, 33	Mortalität	245*, 46—60	Ruhegelder	68	Sanitäre Lage	257*	Strassenver-	
Mittelschulen	262*, 142	Museen	266*, 170	Sanitäre Lage	257*	Sanitätskosten	178	Strassenver-	
Monoglotismus	242*, 22	Muttersprache	241*, 20	Sanitätskosten	178	Sanitätspersonal	173	Strassenver-	
Mortalität	245*, 46—60	Mühlen	106	Sanitätspersonal	173	Säuglingssterblichkeit	247*, 56	Strassenver-	
Museen	266*, 170	Nachbargemeinden	233*	Säuglingssterblichkeit	247*, 56	Schiffe, Personen-	verkehr	255*, 126	
Muttersprache	241*, 20	Nationalität	241*, 20	Schiffe, Personen-	verkehr	255*, 126	Schiffsverkehr	132	
Mühlen	106	Natürliches Wachstum	61	Schiffsverkehr	132	Schlachthäuser	259*, 184—185	Schnee	
Nachbargemeinden	233*	Natürliche Todes-	ursachen	58	Schlachthäuser	259*, 184—185	Schnee	1	
Nationalität	241*, 20	Neubauten	81—86	Schnee	1	Schriftkundigkeit	261*, 23	Schubwesen	
Natürliches Wachstum	61	Nichtwohnhäuser	231*, 5	Schriftkundigkeit	261*, 23	Schubwesen	71	Schulen	
Natürliche Todes-	ursachen	58	Niederschlag	1	Schulen	262*, 140	Schulgebäude	264*, 166	
Neubauten	81—86	Niederschlag	1	Schulgebäude	264*, 166	Schulpflichtige Kinder	138	Schulpflichtige Kinder	
Nichtwohnhäuser	231*, 5	Niederschlag	1	Schulpflichtige Kinder	138	Schulpflichtige Kinder	138	Schulpflichtige Kinder	
Niederschlag	1	Oberrealschulen	265*, 151	Schulpflichtige Kinder	138	Schulpflichtige Kinder	138	Schulpflichtige Kinder	
Oberrealschulen	265*, 151	Obdachlosenasylo	195	Schulpflichtige Kinder	138	Schulpflichtige Kinder	138	Schulpflichtige Kinder	
Obdachlosenasylo	195	Obtschulen	95	Schulpflichtige Kinder	138	Schulpflichtige Kinder	138	Schulpflichtige Kinder	
Obtschulen	95	Omnibusse	120	Schulpflichtige Kinder	138	Schulpflichtige Kinder	138	Schulpflichtige Kinder	
Omnibusse	120	Öffentliche Anstands-	orte	92	Schulpflichtige Kinder	138	Schulpflichtige Kinder	138	
Öffentliche Anstands-	orte	92	Schulpflichtige Kinder	138	Schulpflichtige Kinder	138	Schulpflichtige Kinder	138	
Öffentliche Anstands-	orte	92	Schulpflichtige Kinder	138	Schulpflichtige Kinder	138	Schulpflichtige Kinder	138	

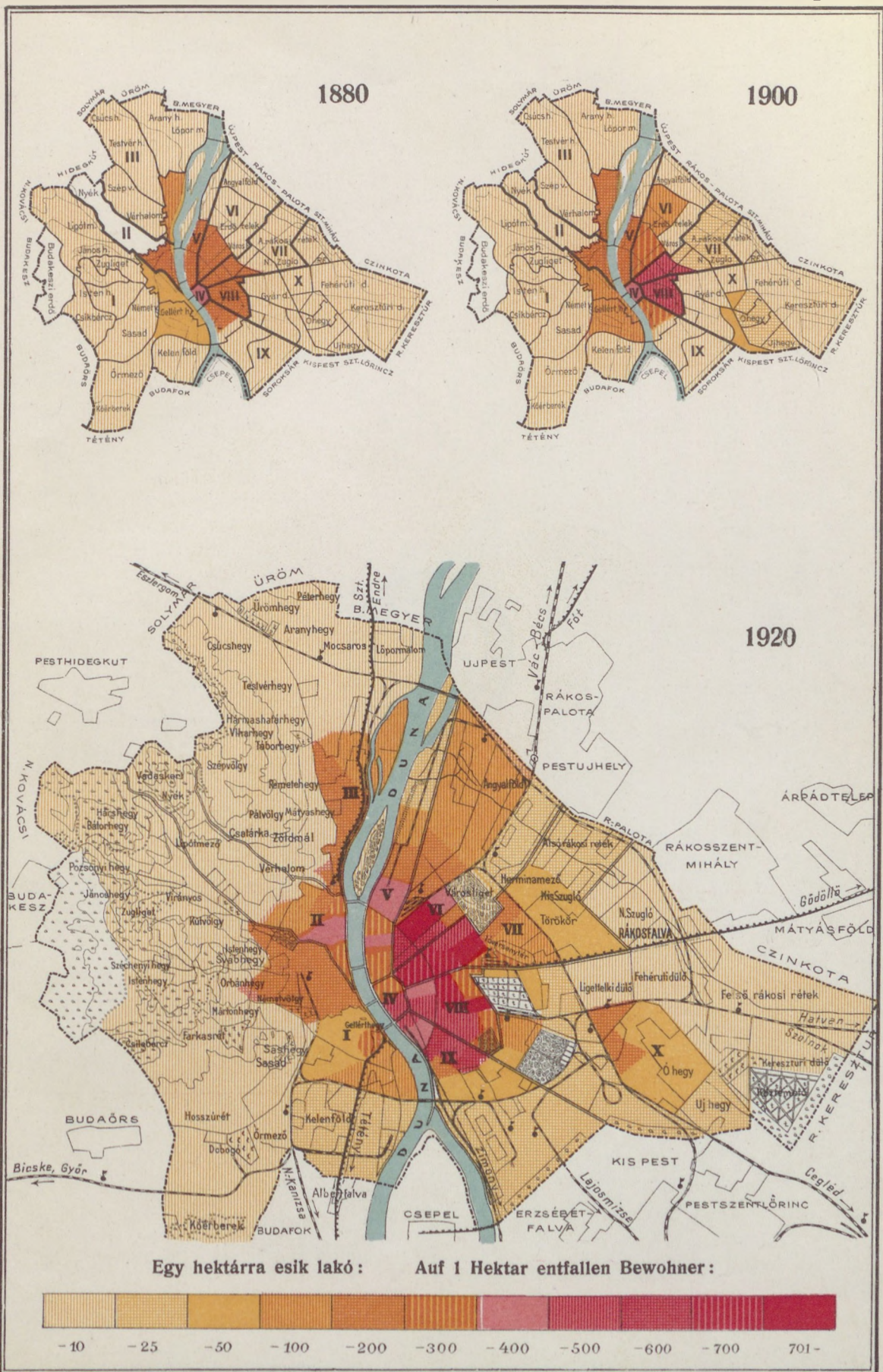

Beépített terület. — Verbaute Fläche.

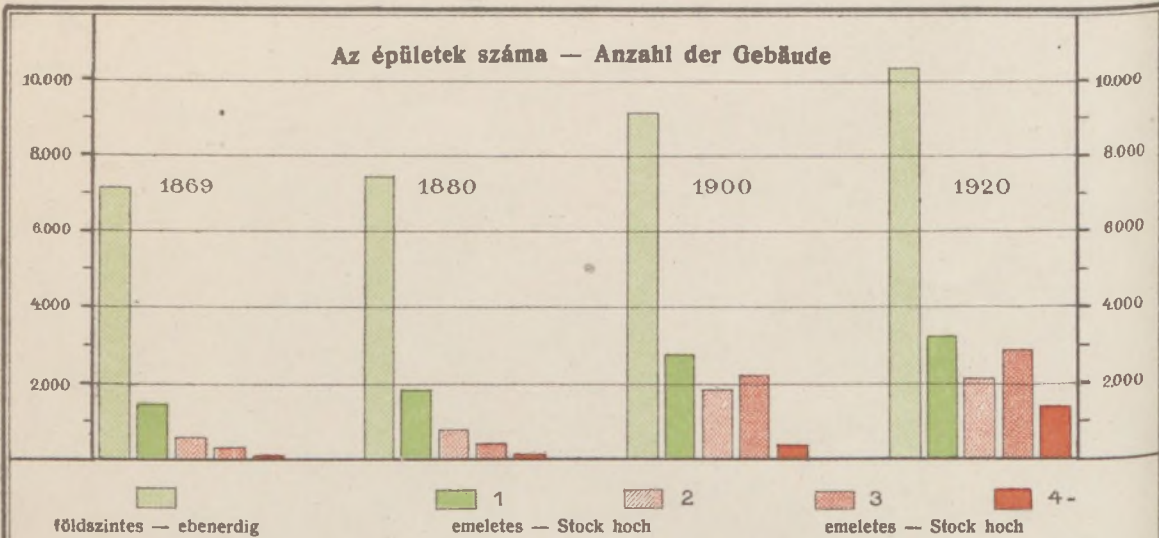
Viszonylagos népesség (népsűrűség). — Relative Bevölkerung.

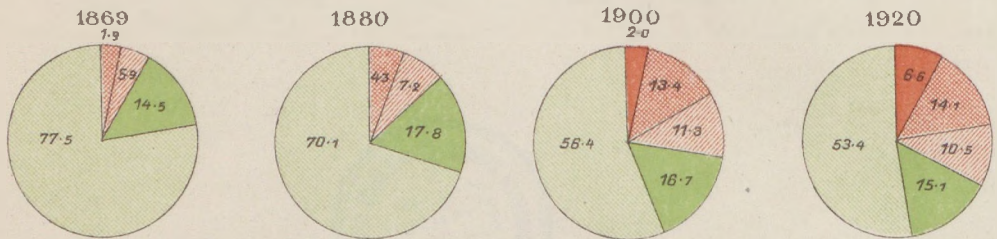

Az épületek magasságuk szerint — Die Gebäude nach ihrer Höhe.

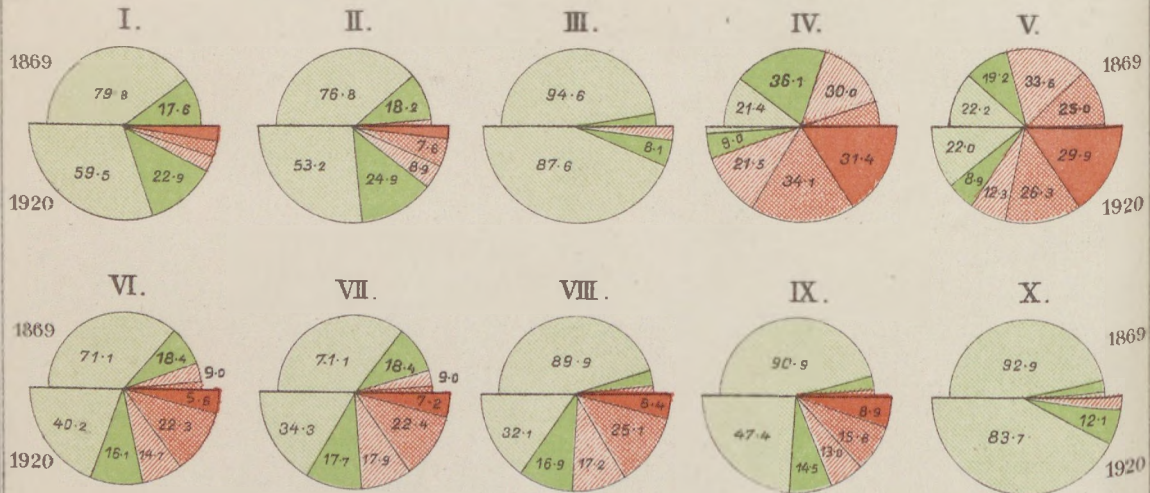

■ földszintes — ebenerdig
 ■ 1 emelet — Stock hoch
 ■ 2 emelet — Stock hoch
 ■ 3 emelet — Stock hoch
 ■ 4 emelet — Stock hoch

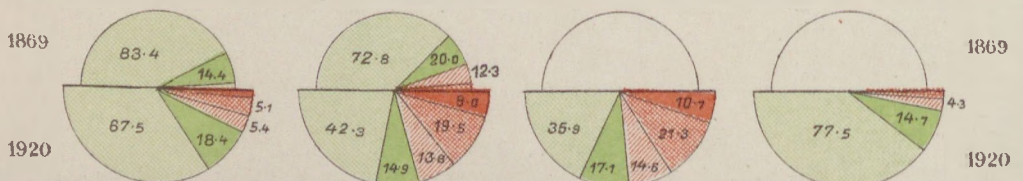
Százalékos eloszlás — Percentage Verteilung

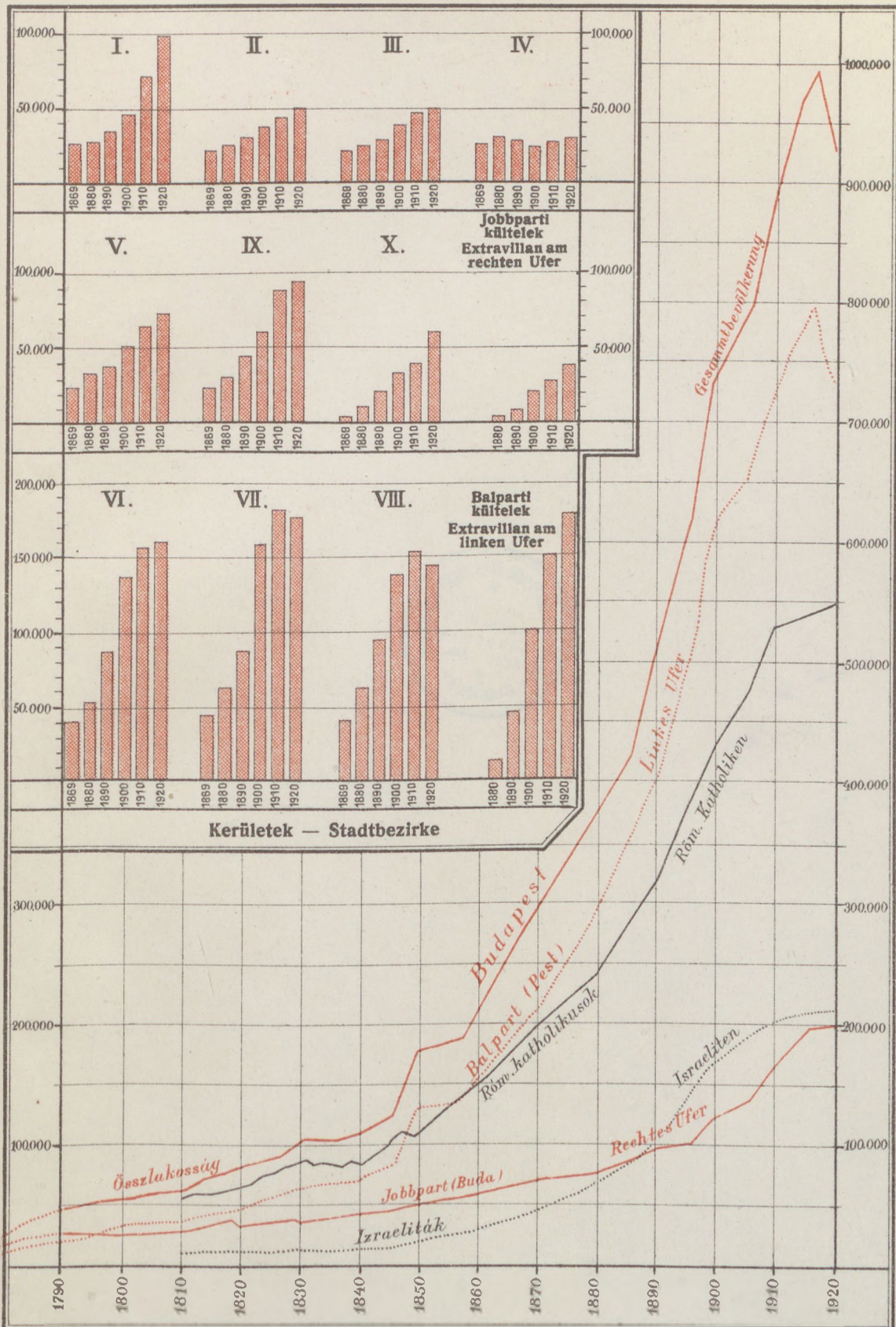
Kerületek szerint (százalékokban) — Nach Bezirken (in Procenten)

Jobbpart — Rechtes Ufer   Balpart — Linkes Ufer   Beltelek — Intravillan   Kültelek — Extravillan

A népesség növekedése — Wachstum der Bevölkerung

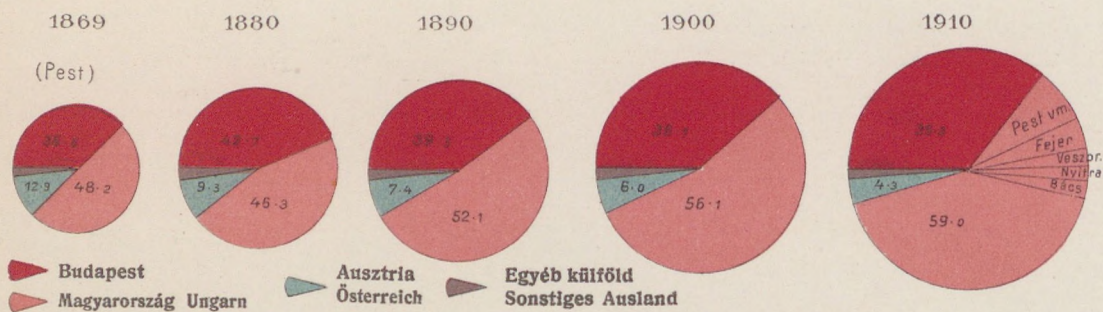

Bevándorlás és természetes szaporodás. Zuzug und natürliches Wachstum.

A népesség szülőhelye szerint. — Die Bevölkerung nach dem Geburtsort.

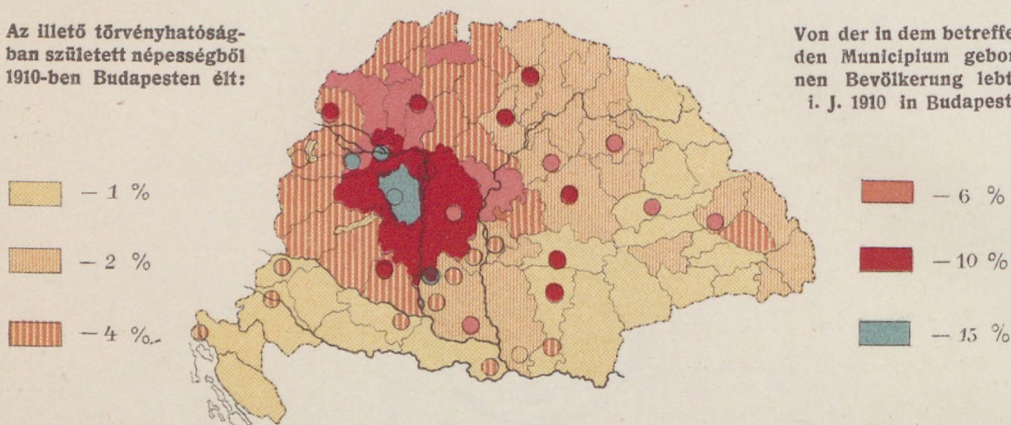
(Százalékokban. — In Procenten.)

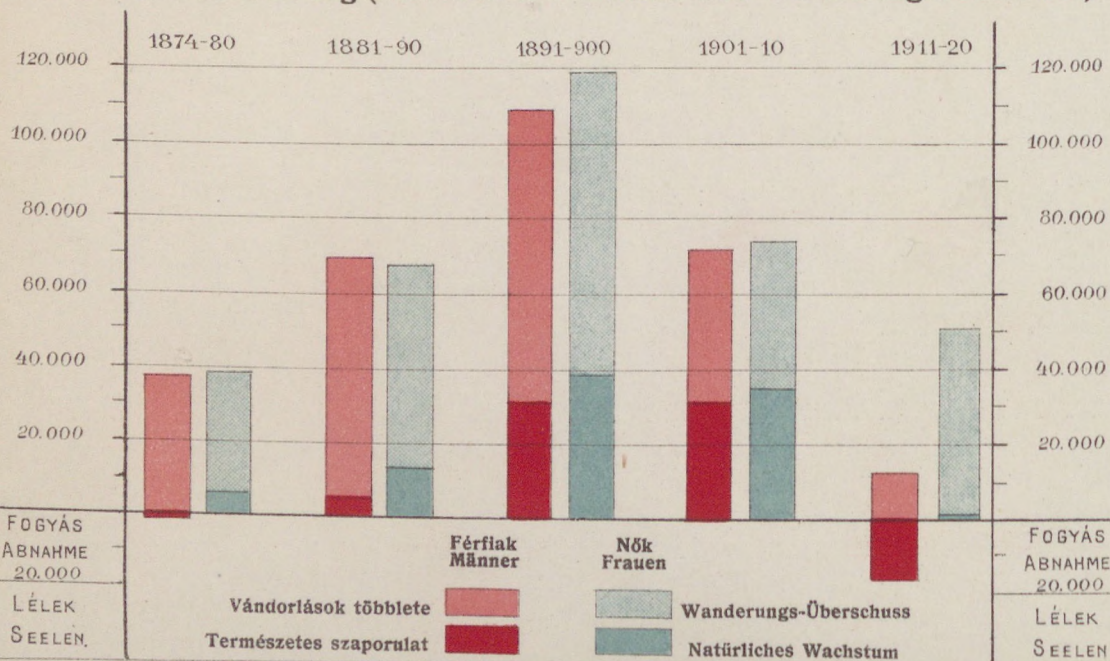
A magyarországi bevándorlás intenzitása. — Intensität des Zuzuges aus Ungarn.

Az illető törvényhatóságban született népességből 1910-ben Budapesten élt:

Von der in dem betreffenden Municipium geborenen Bevölkerung lebten i. J. 1910 in Budapest:

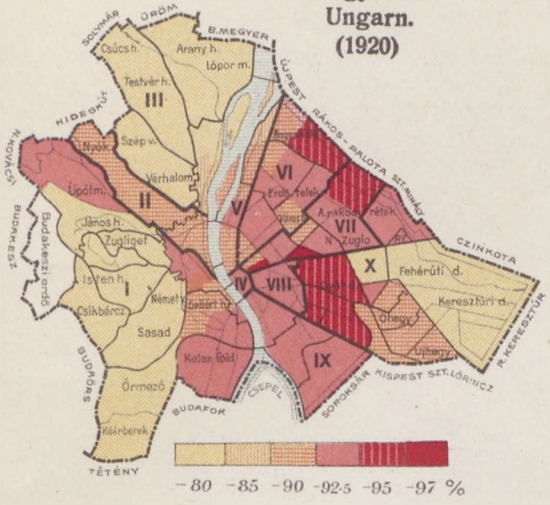

A népesség szaporulata (Természetes szaporodás és vándorlások többlete). Zuwachs der Bevölkerung (Natürliches Wachstum und Wanderungsüberschuss).

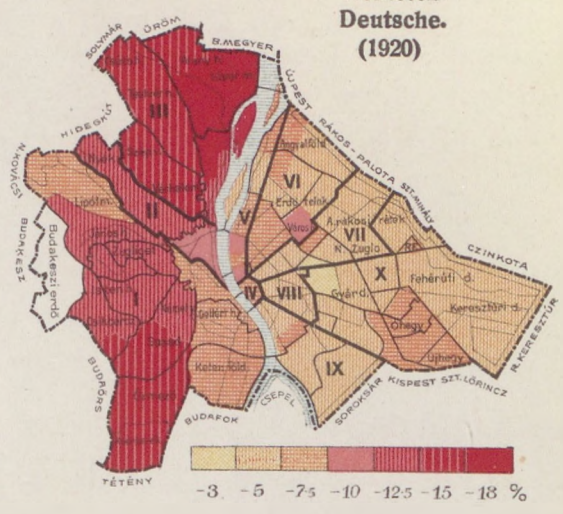

A népesség helyi eloszlása. Topographische Verteilung der Bevölkerung.

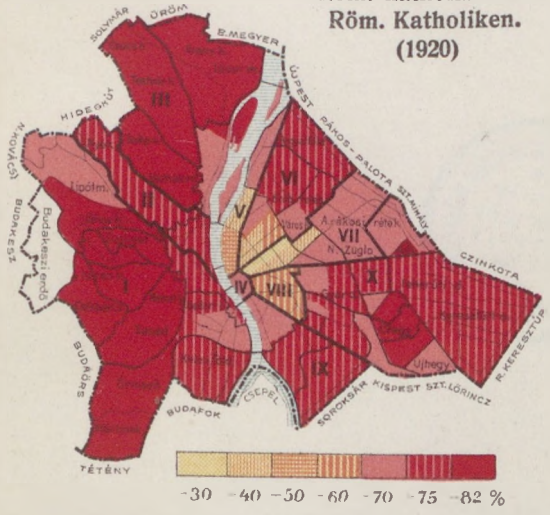
**Magyarok.
Ungarn.
(1920)**

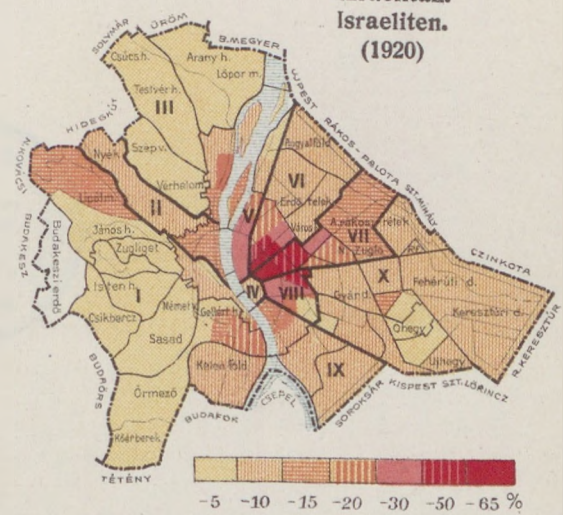
**Németek.
Deutsche.
(1920)**

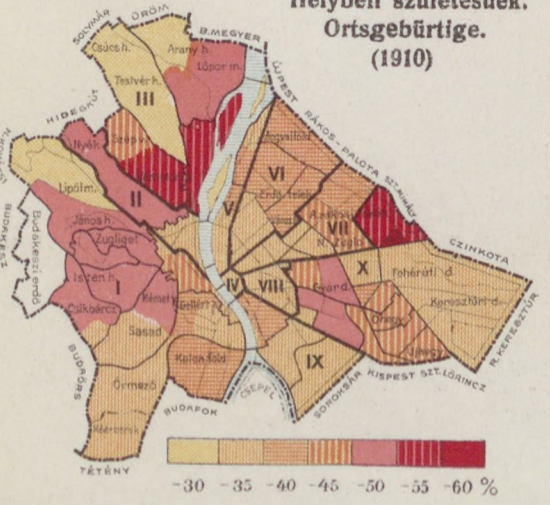
**Róm. katolikusok.
Röm. Katholiken.
(1920)**

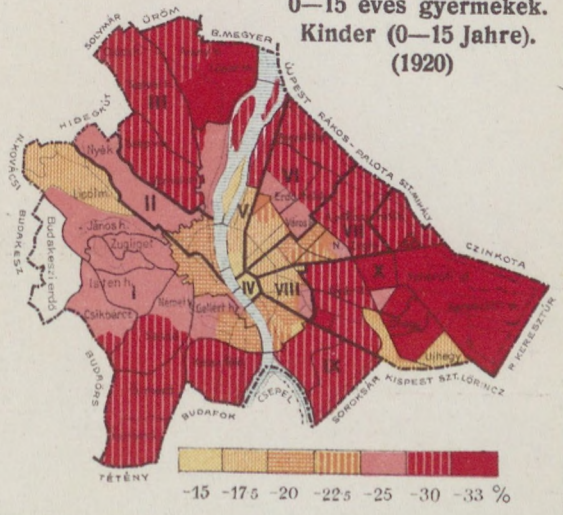
**Izraeliták.
Israeliten.
(1920)**

**Helybeli születésűek.
Ortsgebürtige.
(1910)**

**0—15 éves gyermekek.
Kinder (0—15 Jahre).
(1920)**

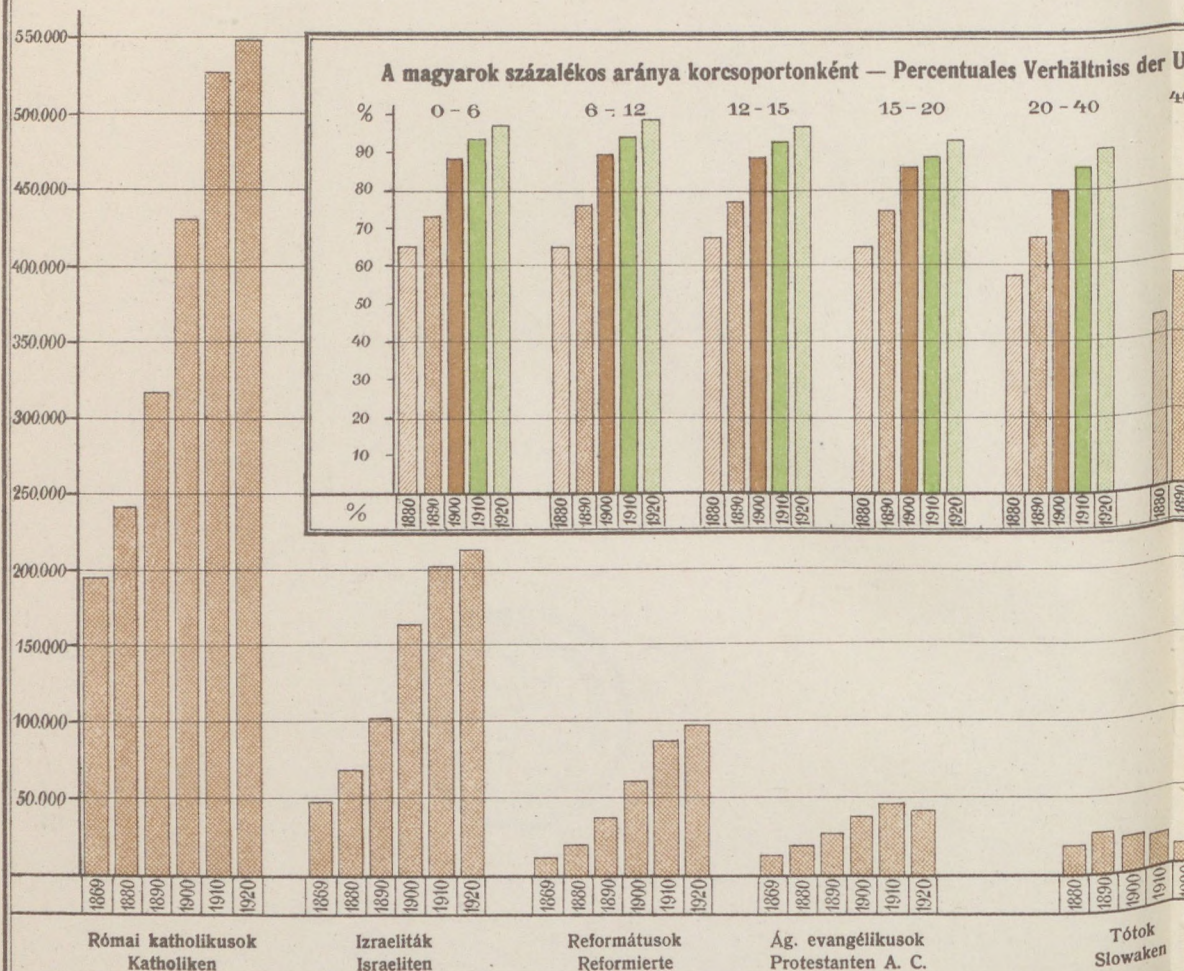

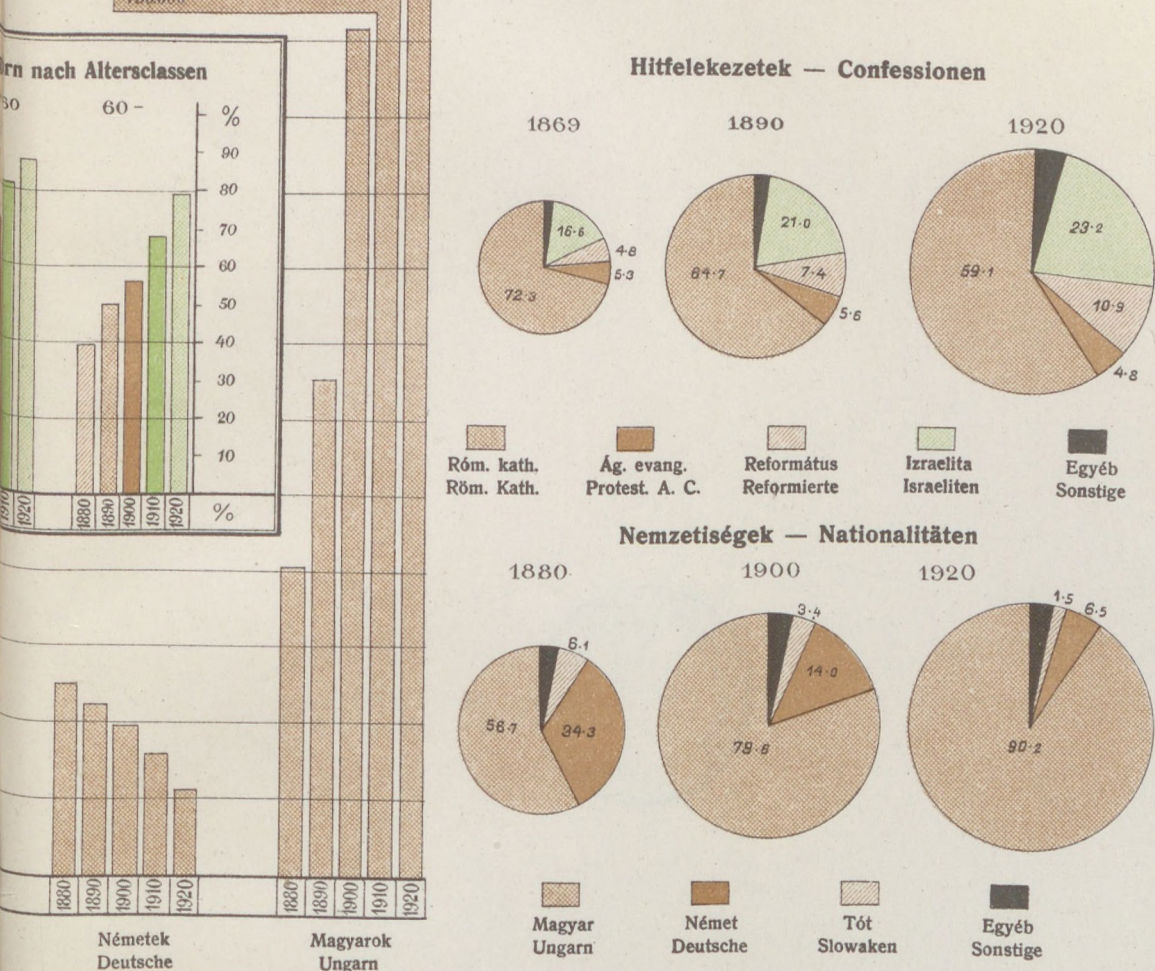

A népesség hitfeletkezet és nemzetiség (anyanyelv) szerint. — Confession und Nationalität (Muttersprache) der Bevölkerung.

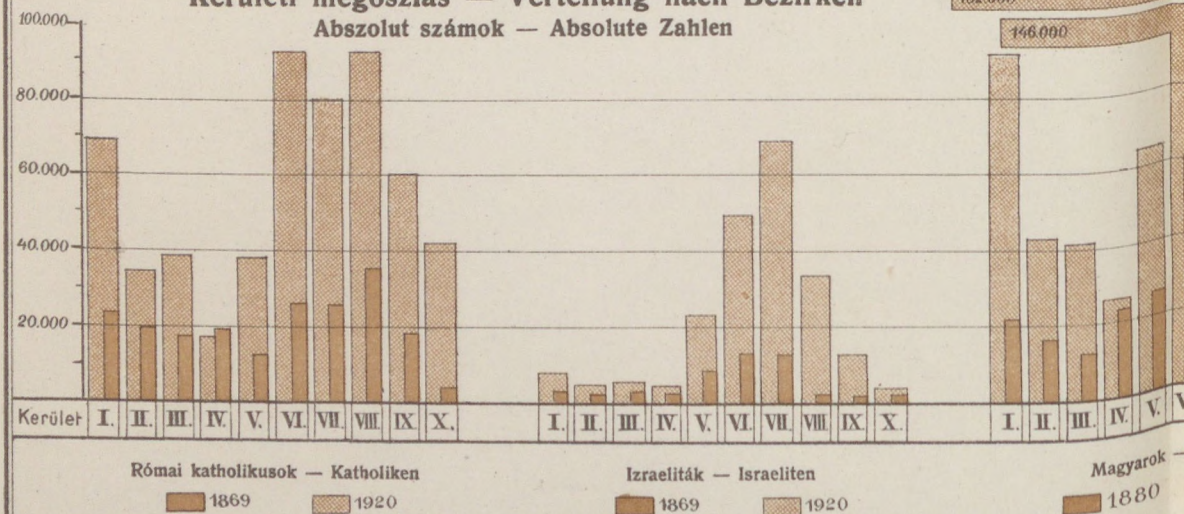
Abszolút számok — Absolute Zahlen

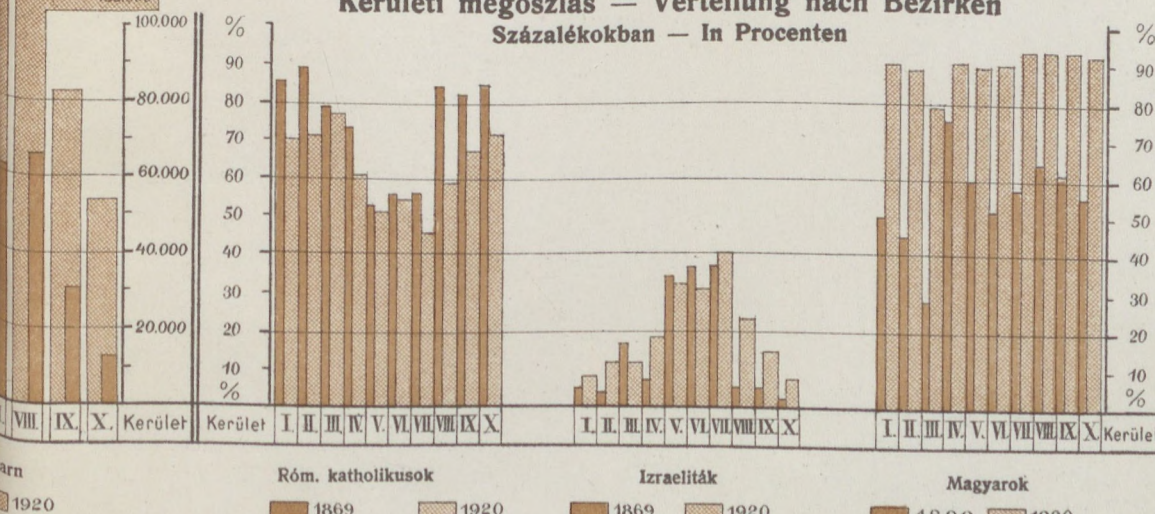
Százalékokban — In Procenten

Kerületi megoszlás — Verteilung nach Bezirken
Abszolút számok — Absolute Zahlen

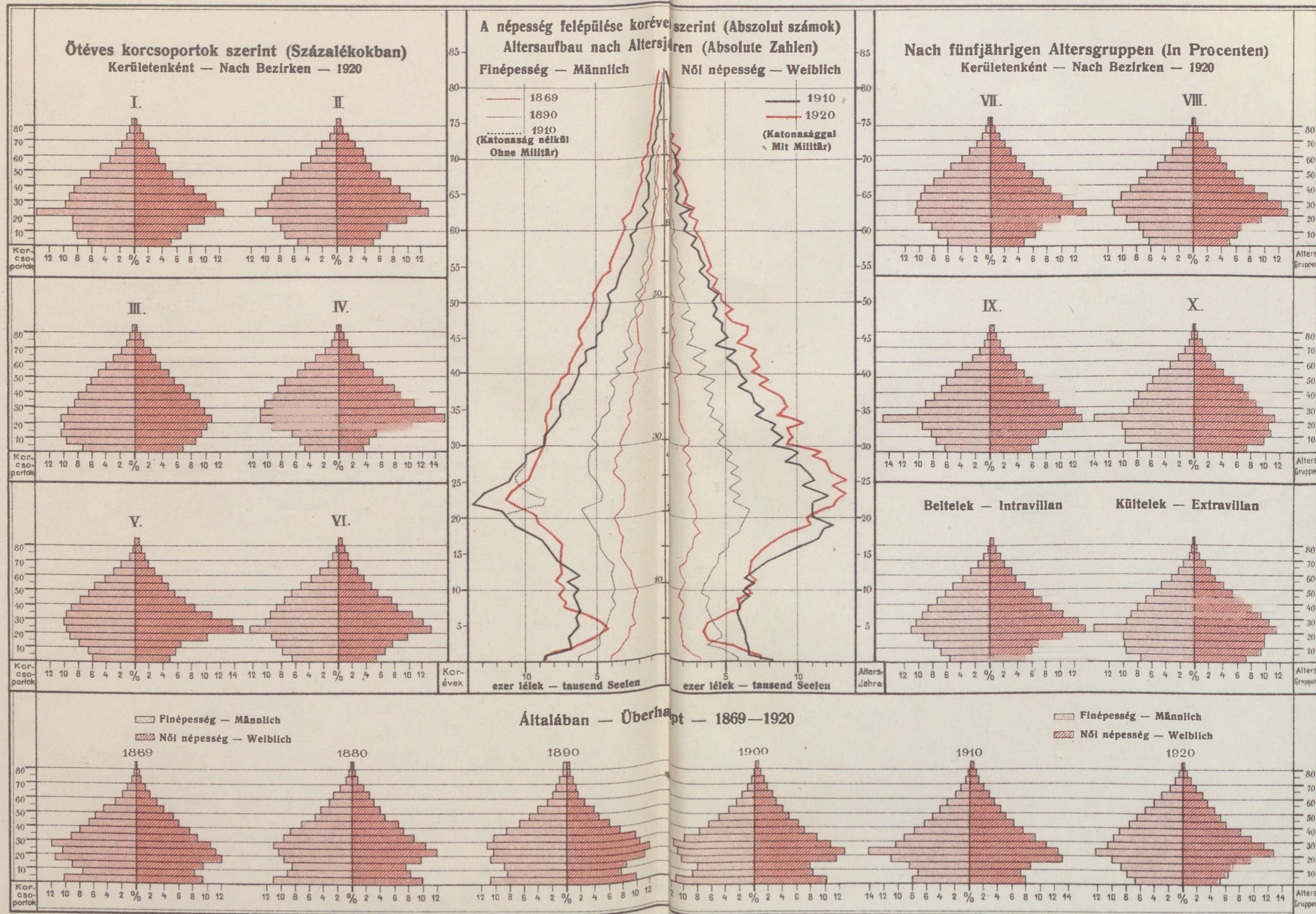
Kerületi megoszlás — Verteilung nach Bezirken
Százalékokban — In Procenten

A népesség korviszonyai. — Altersverhältnisse der Bevölkerung.

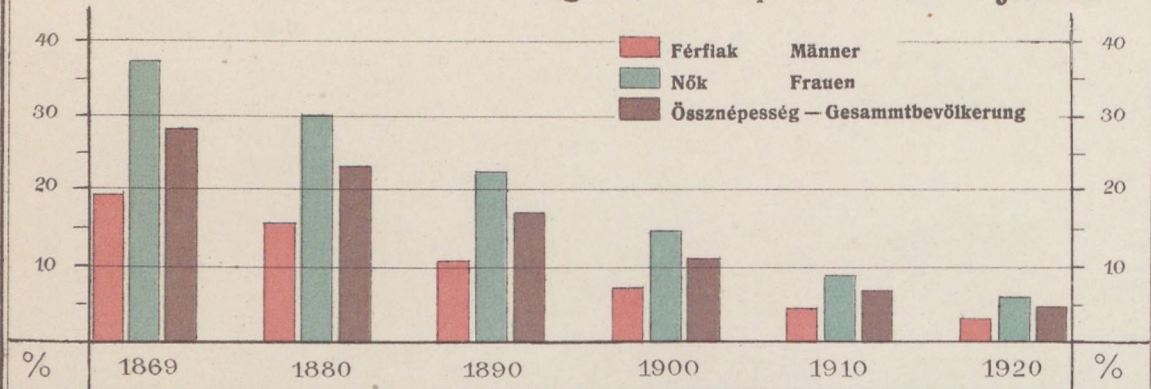

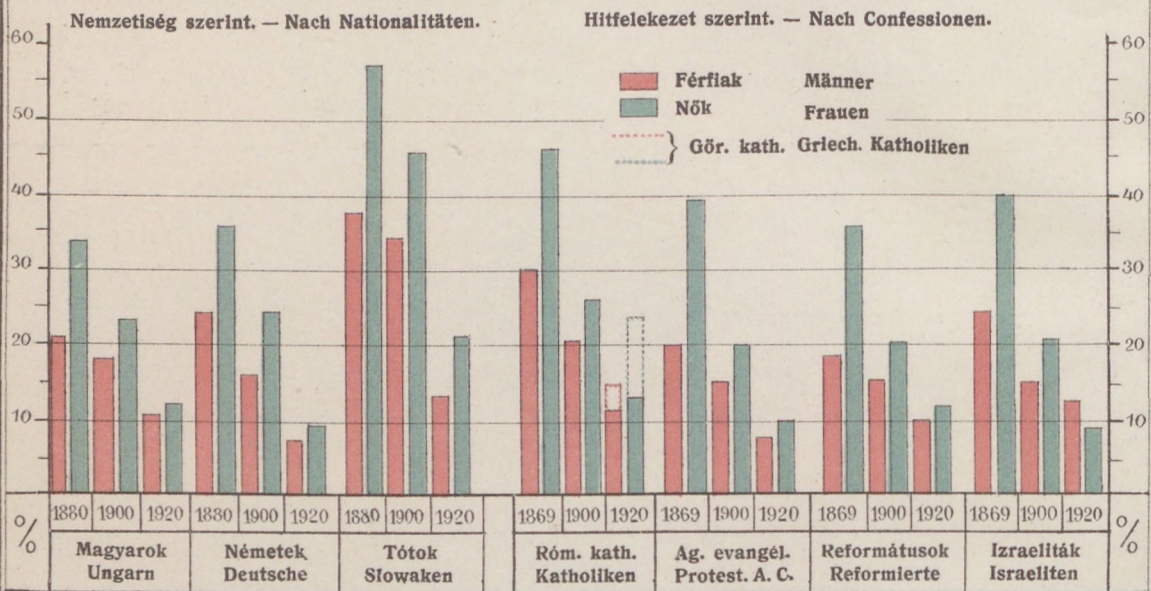

A népesség műveltségi állapota. (Analfabéták.) Bildungsgrad der Bevölkerung. (Analphabeten.)

Analfabéták a 6 éven felüli lakosságban. — Analphabeten über 6 Jahren.

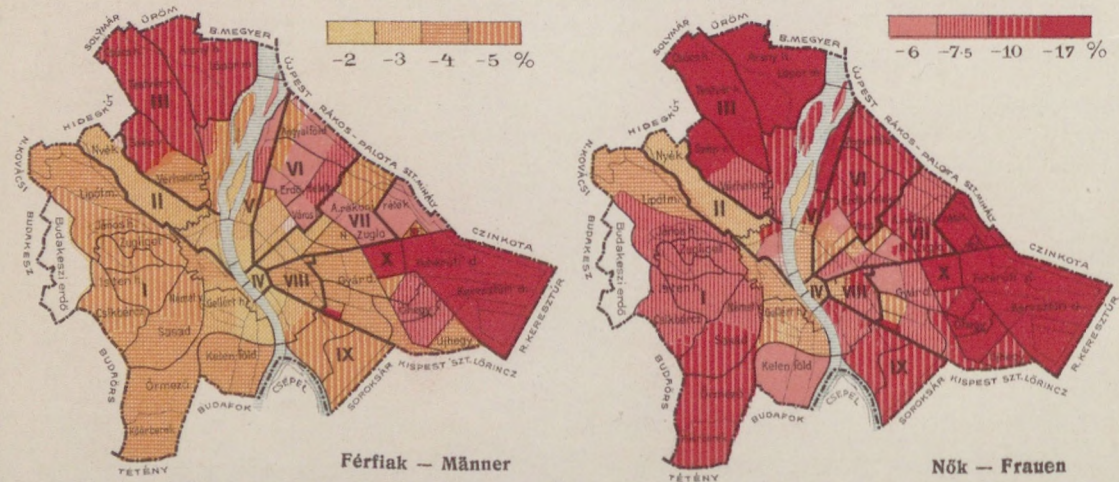

Analfabéták az össznépességben. — Analphabeten in der Gesamtbevölkerung.

Az analfabéták eloszlása. — Verteilung der Analphabeten. — 1920.

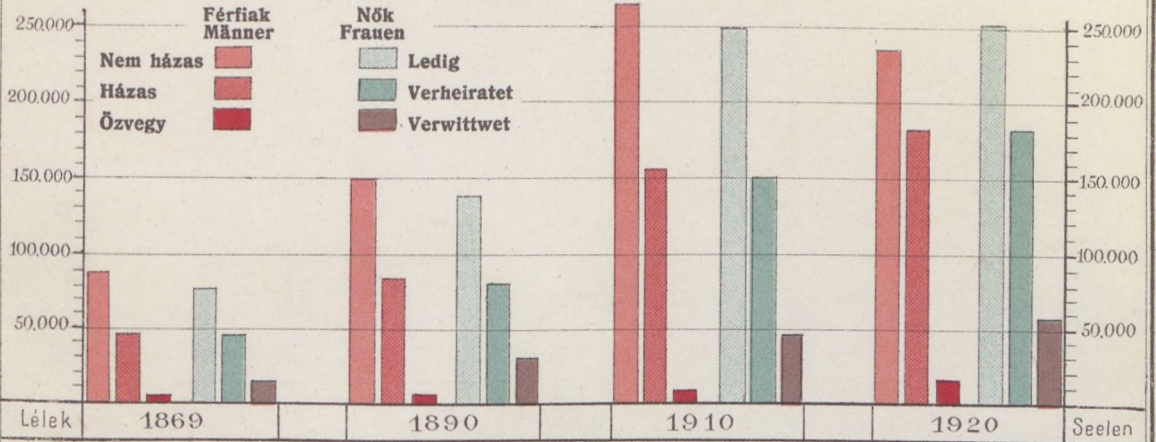
Száz éven felüli férfi, illetve nő közül analfabeta: Unter je 100 über 6J. alten Männern, bez. Frauen sind Analphabeten:

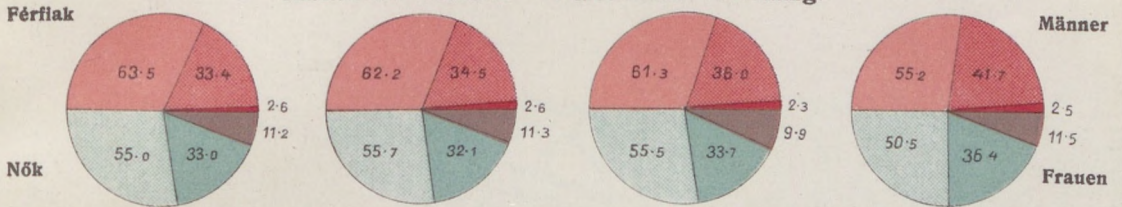
A népesség családi és társadalmi viszonyai. Familienstand und sociale Verhältnisse der Bevölkerung.

A népesség családi állapota. — Familienstand der Bevölkerung.

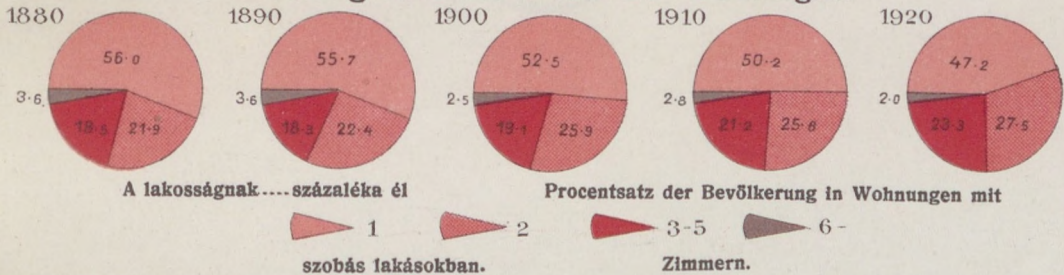
Abszolút számok. — Absolute Zahlen.

Százalékos eloszlás. — Percentuale Verteilung.

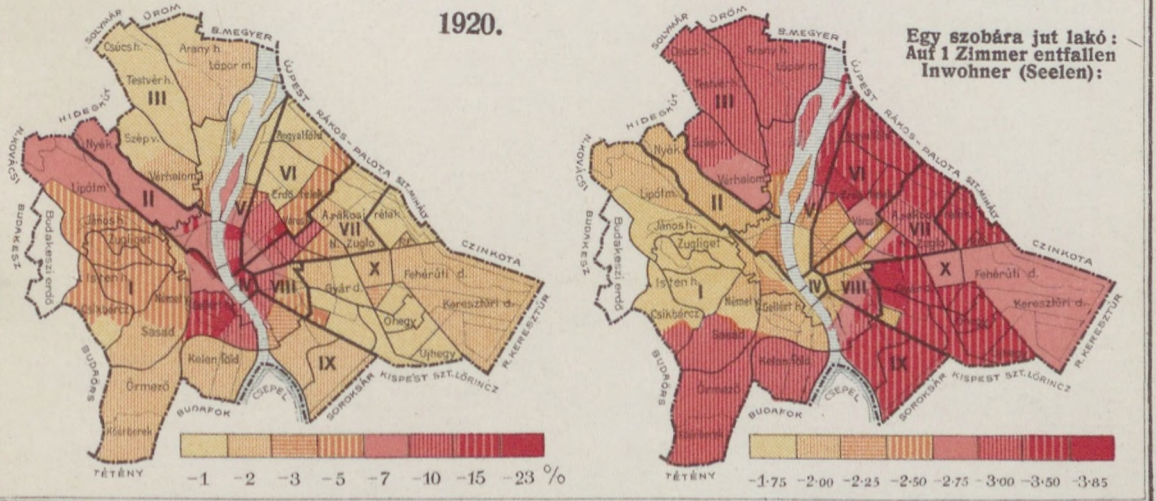
A lakosság megoszlása a lakások nagysága szerint. — Verteilung der Bevölkerung nach der Grösse der Wohnungen.

A házcselédek eloszlása. — Verteilung des Hausgesindes. A szobák lakottsága. — Wohndichte pro Zimmer.

1920.

Egy szobára jut lakó:
Auf 1 Zimmer entfallen
Inwohner (Seelen):

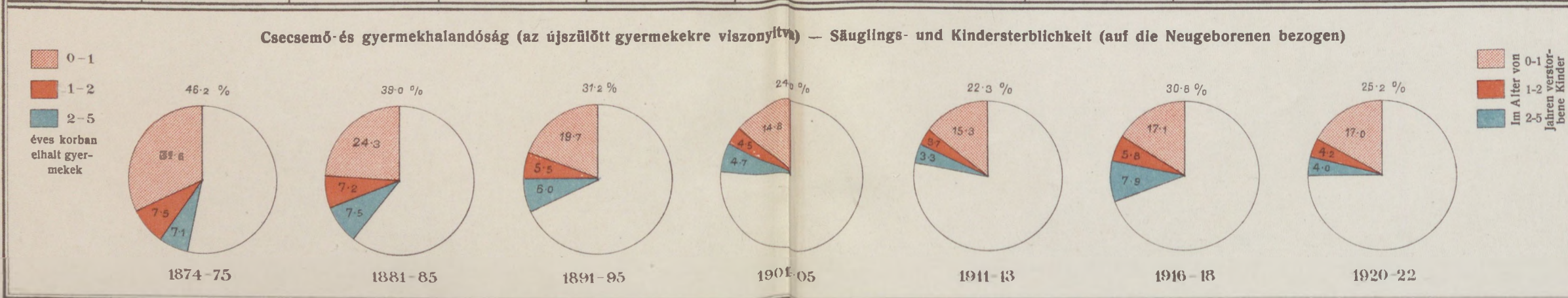
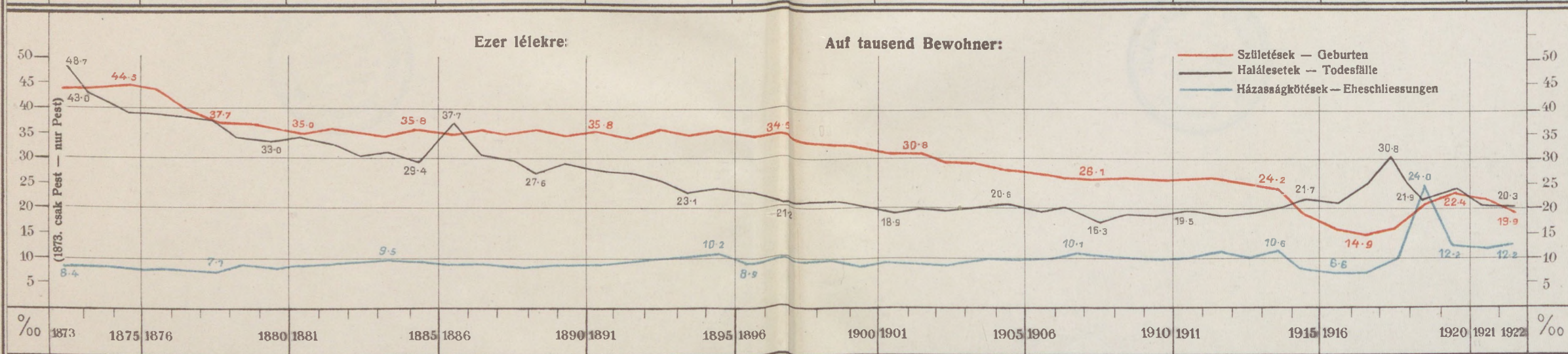
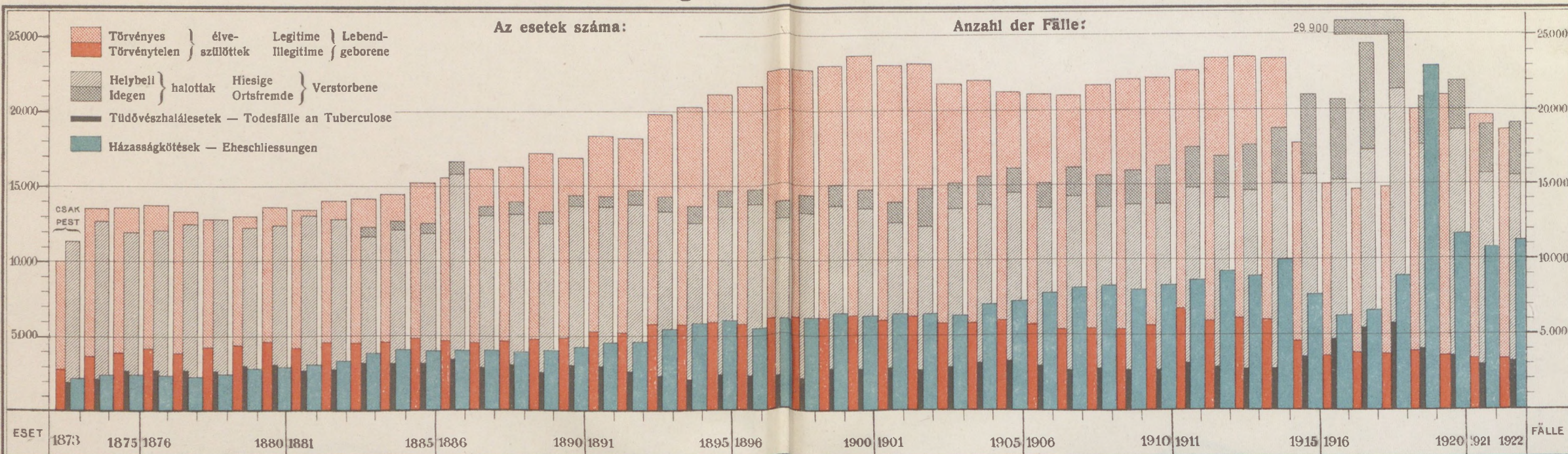

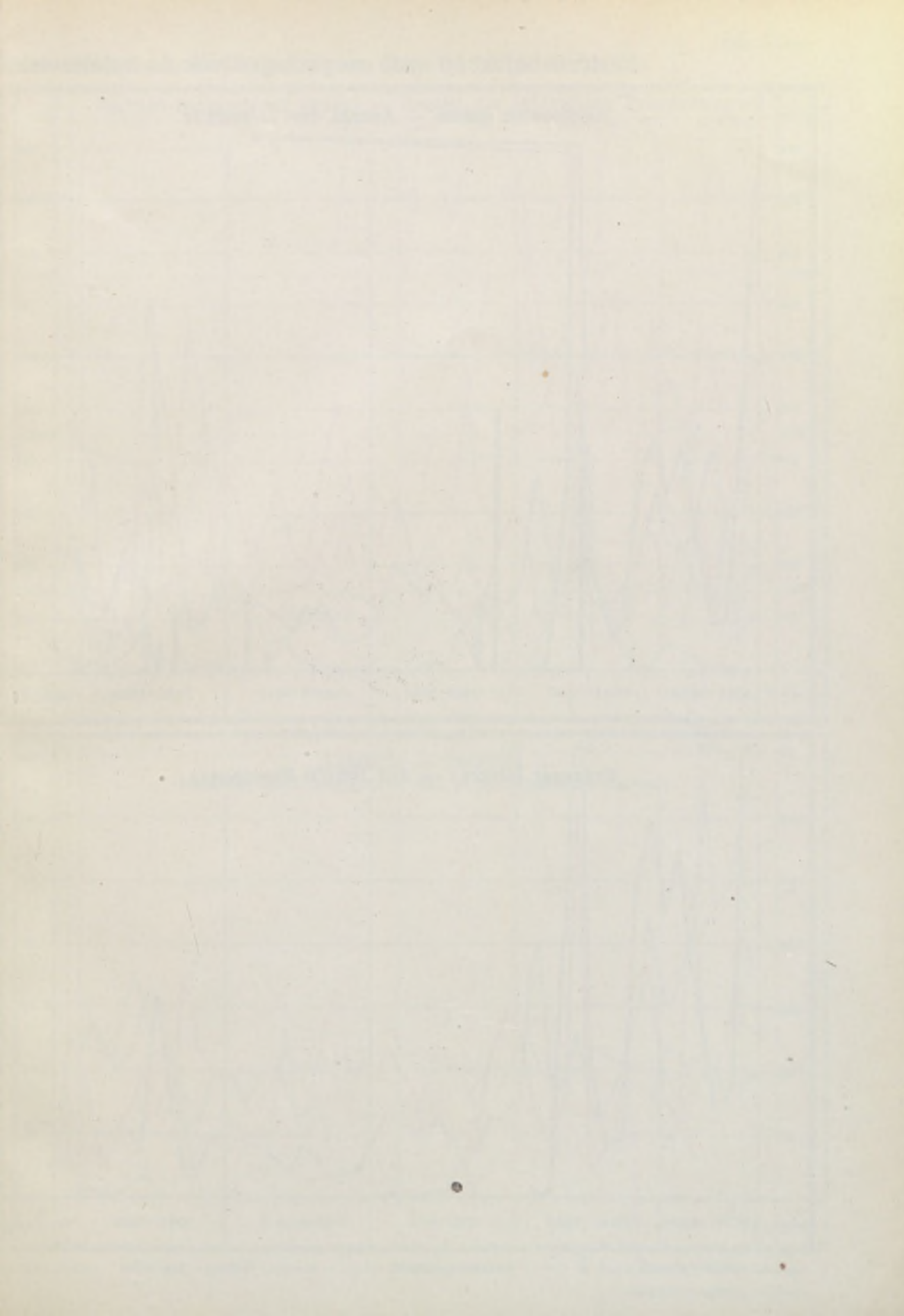
Születések, halálesetek és házasságkötések — Geburten, Todesfälle und Eheschliessungen

VII. tábla.

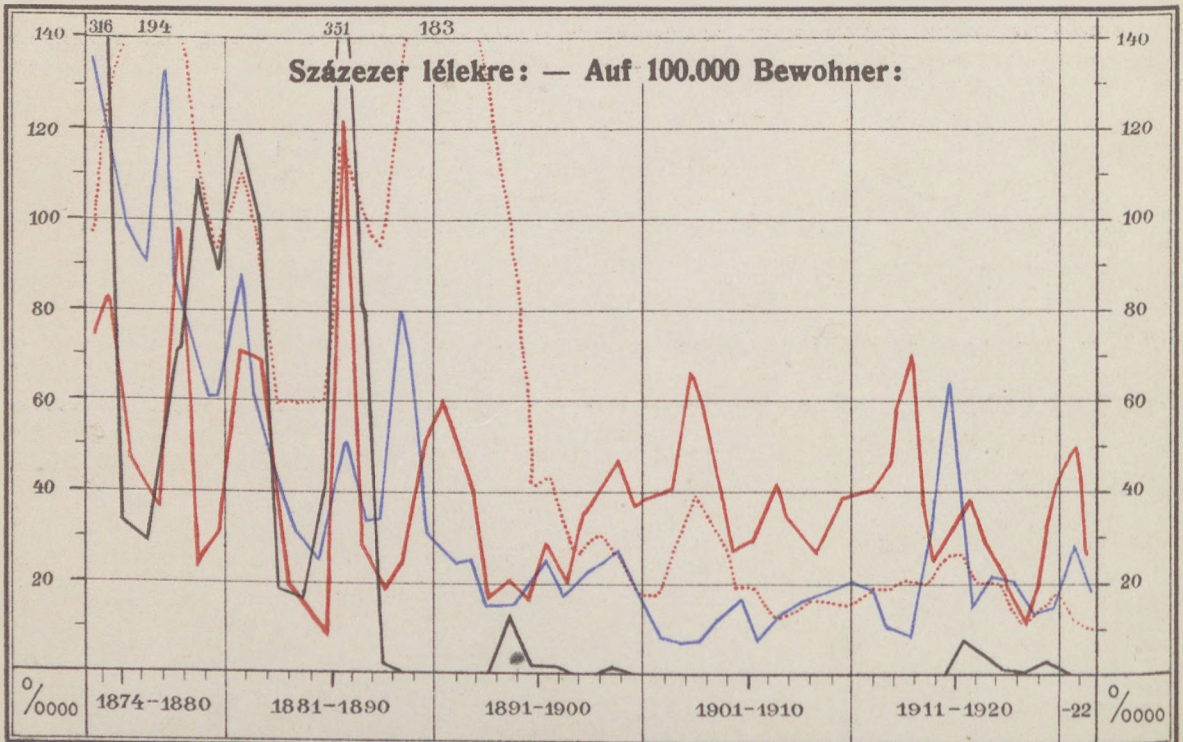
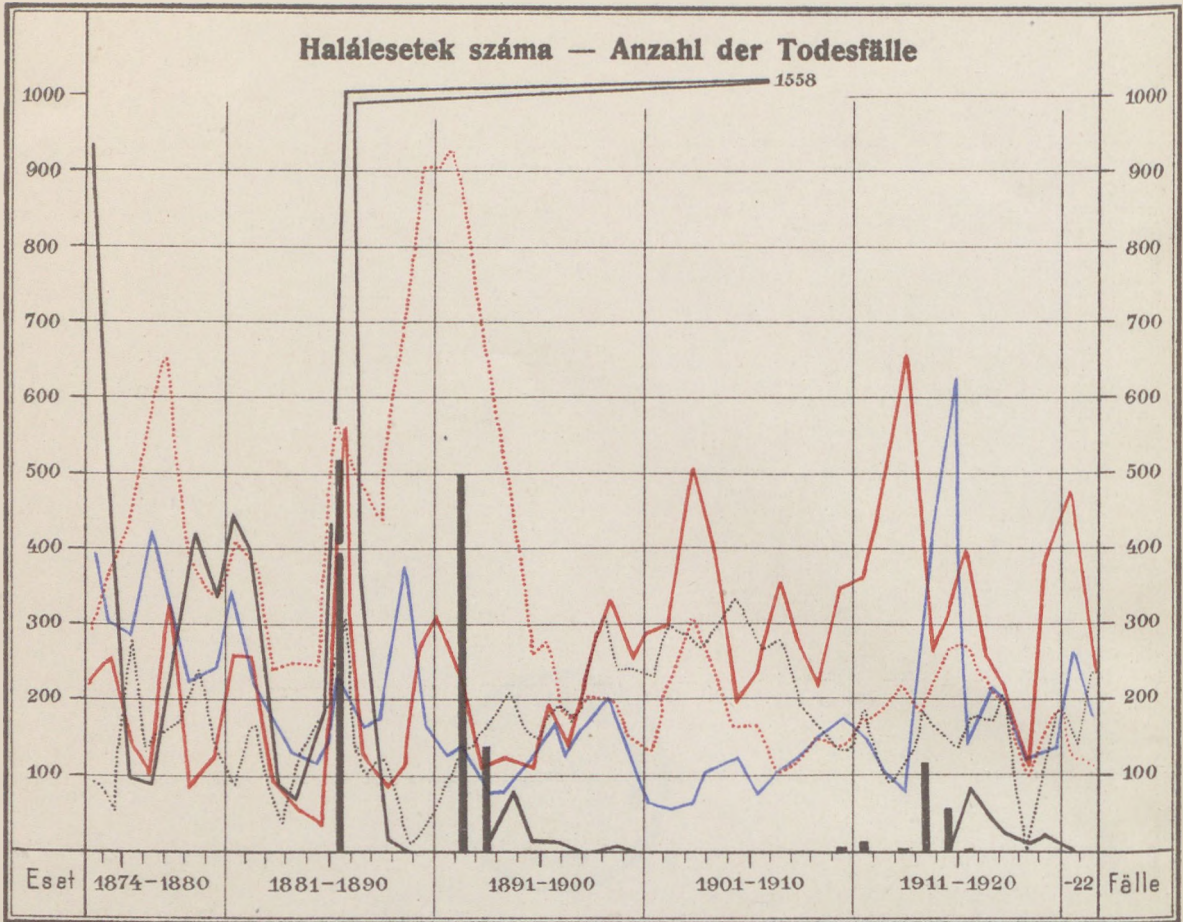

Tervezte Dr. THIRRING GUSZTÁV.

Fertőző bajokban való megbetegedések és halálesetek

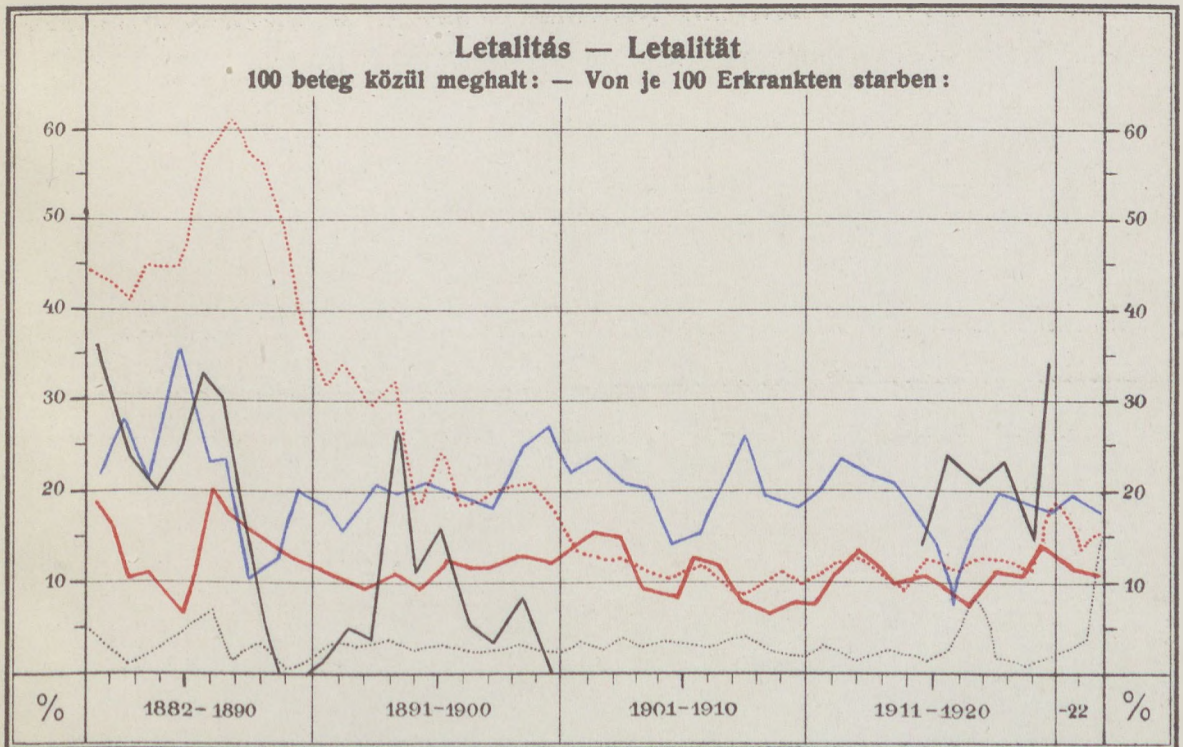
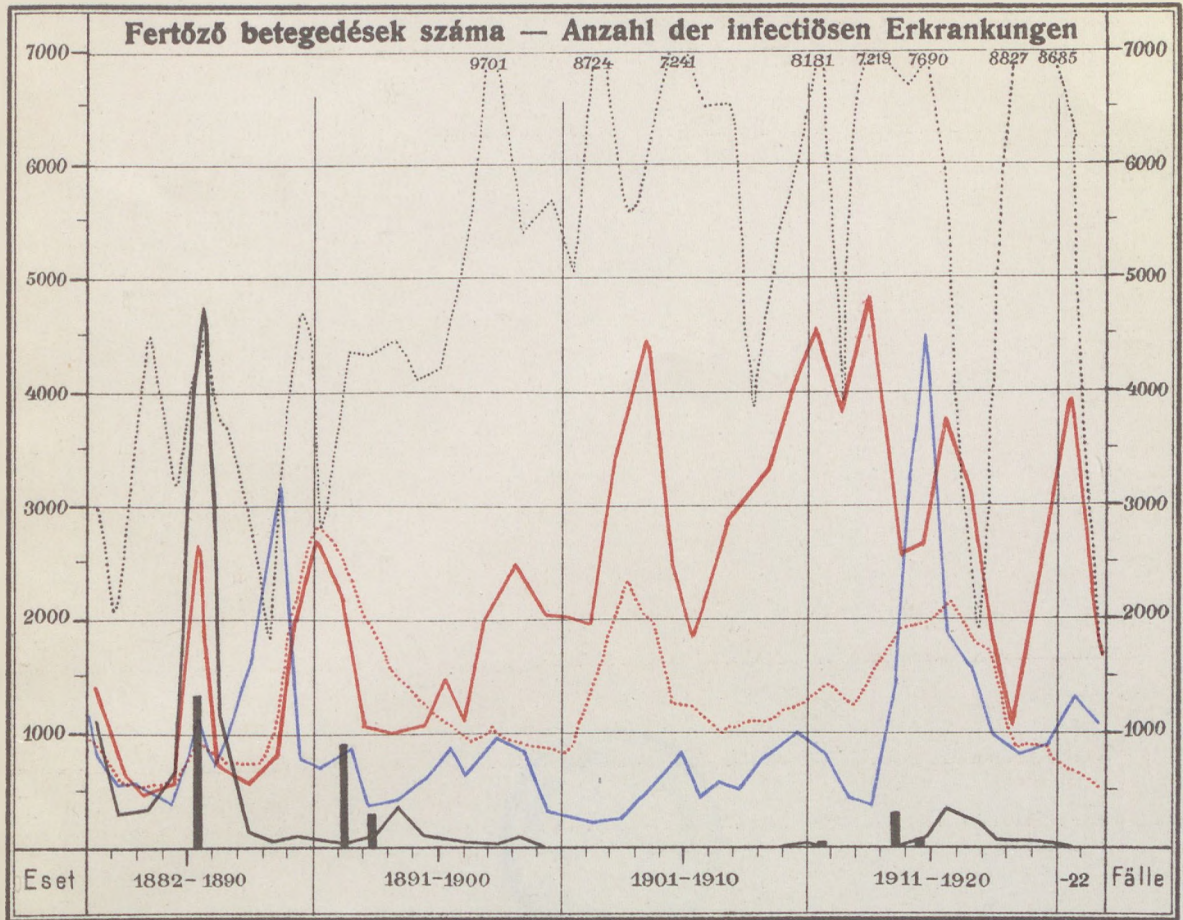
— Himlő — Variola

..... Kanyaró — Morbilli

— Vörheny — Scarlatina

..... Cr

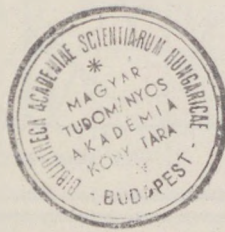
Erkrankungen und Todesfälle an infectiösen Krankheiten

Diphtheria

Hasi hagymáz — Typhus abdominalis

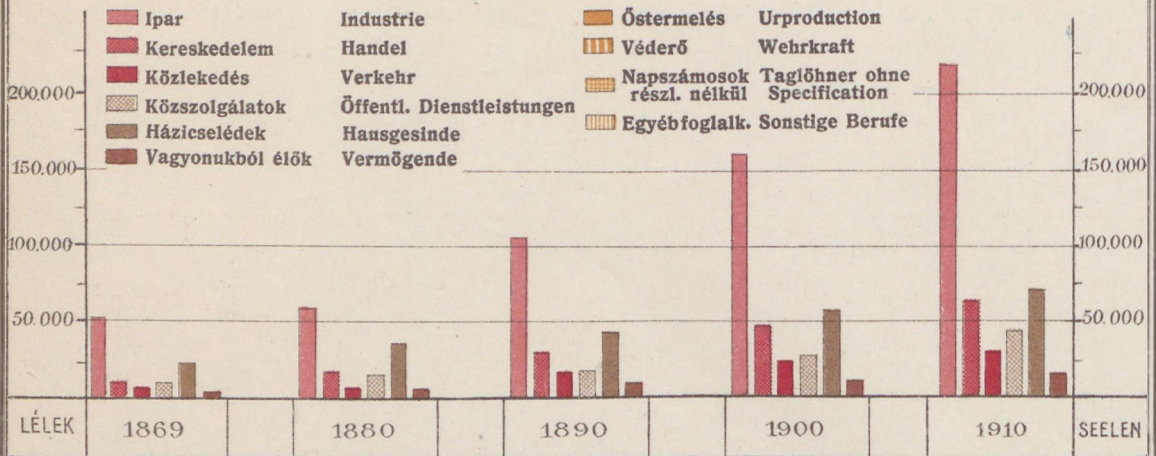
Ázsiai kolera — Cholera asiatica

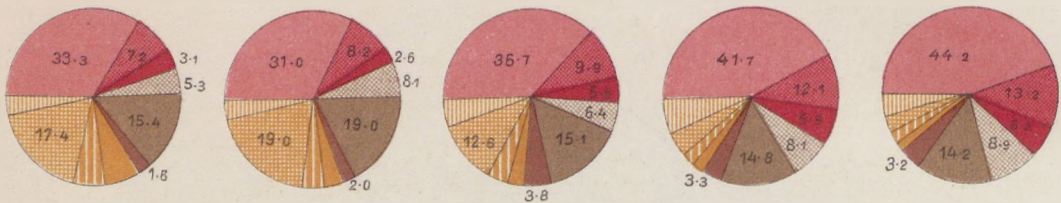

Foglalkozási főosztályok. — Berufshauptclassen.

Abszolút számok. — Absolute Zahlen.

Százalékos eloszlás. — Procentuale Verteilung.

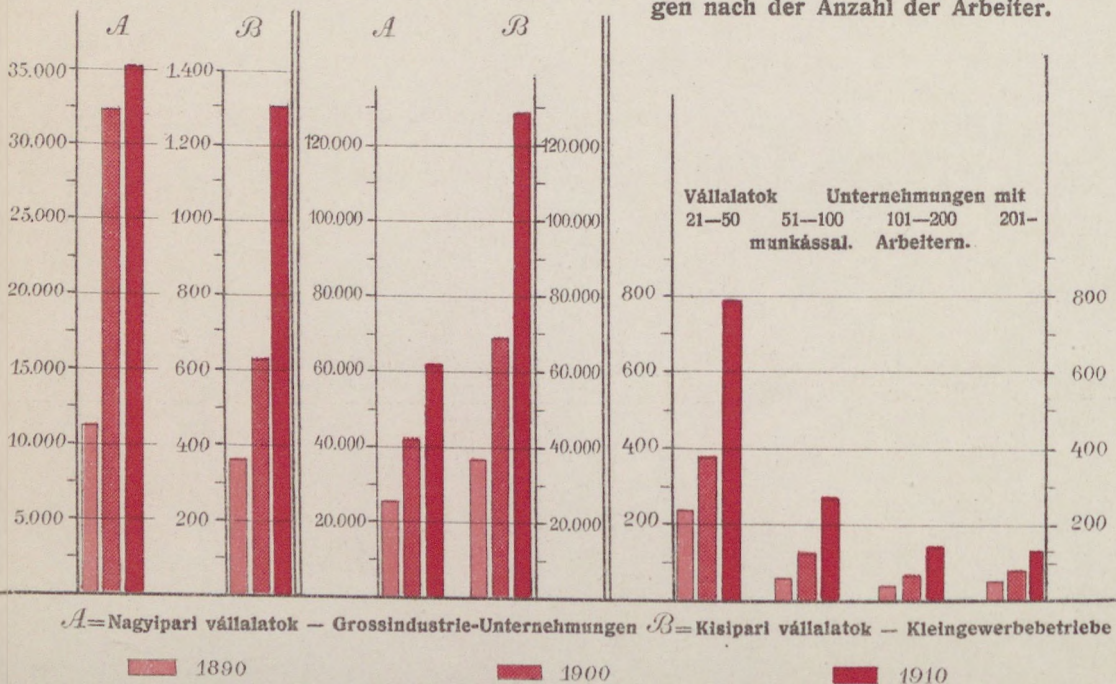

Ipari vállalatok. — Industrie-Unternehmungen.

Vállalatok száma. Anzahl der Unternehmungen

Munkások száma. Anzahl der Arbeiter.

Nagyipari vállalatok a munkások száma szerint. — Grossindustrie-Unternehmungen nach der Anzahl der Arbeiter.

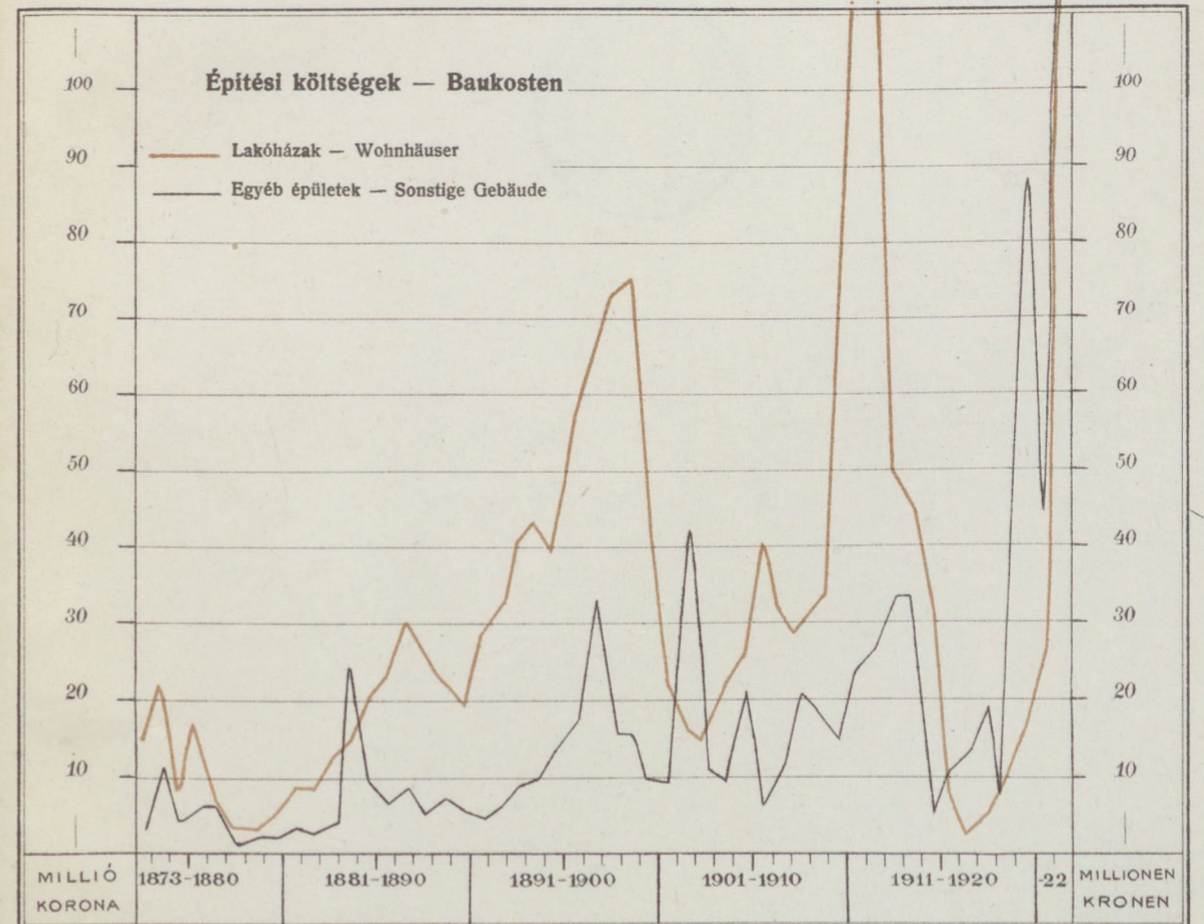
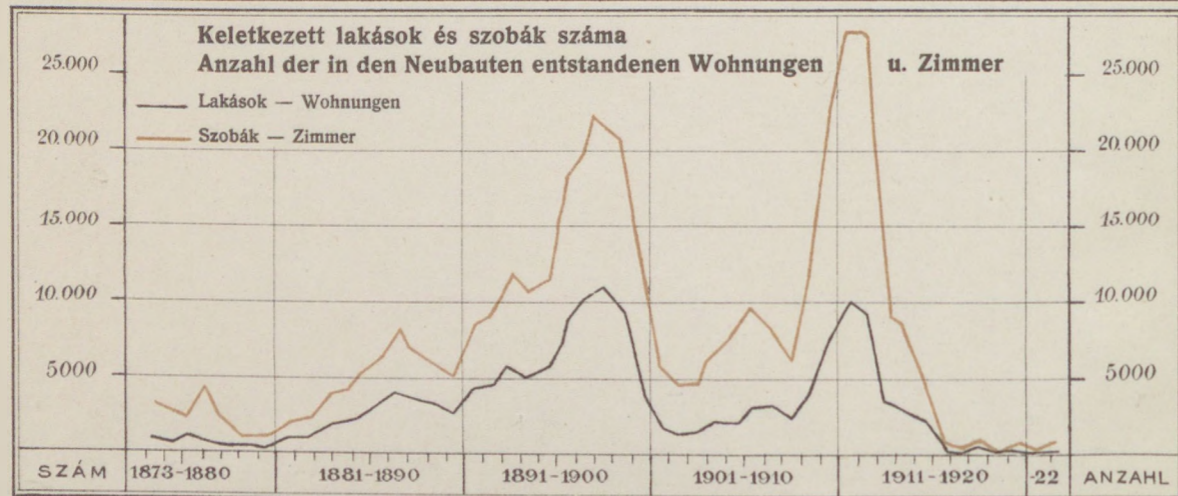
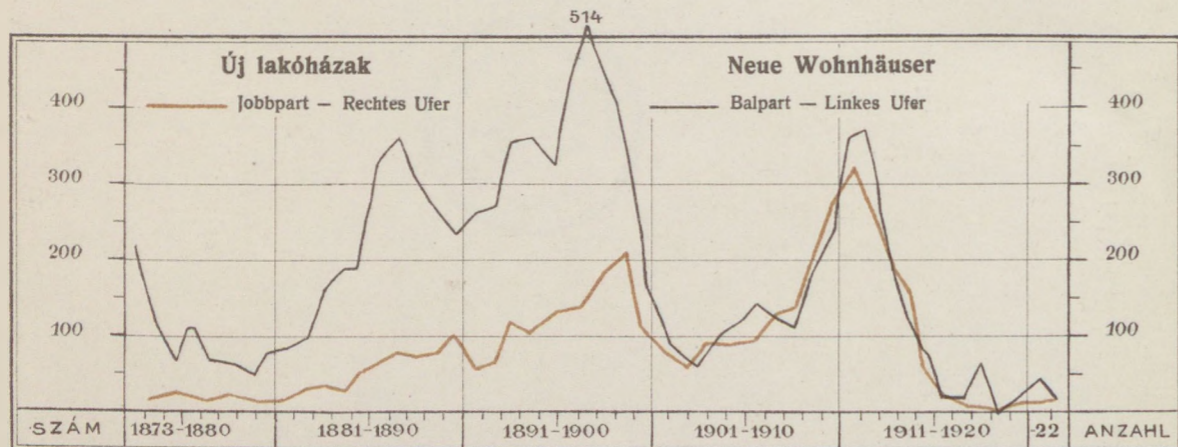
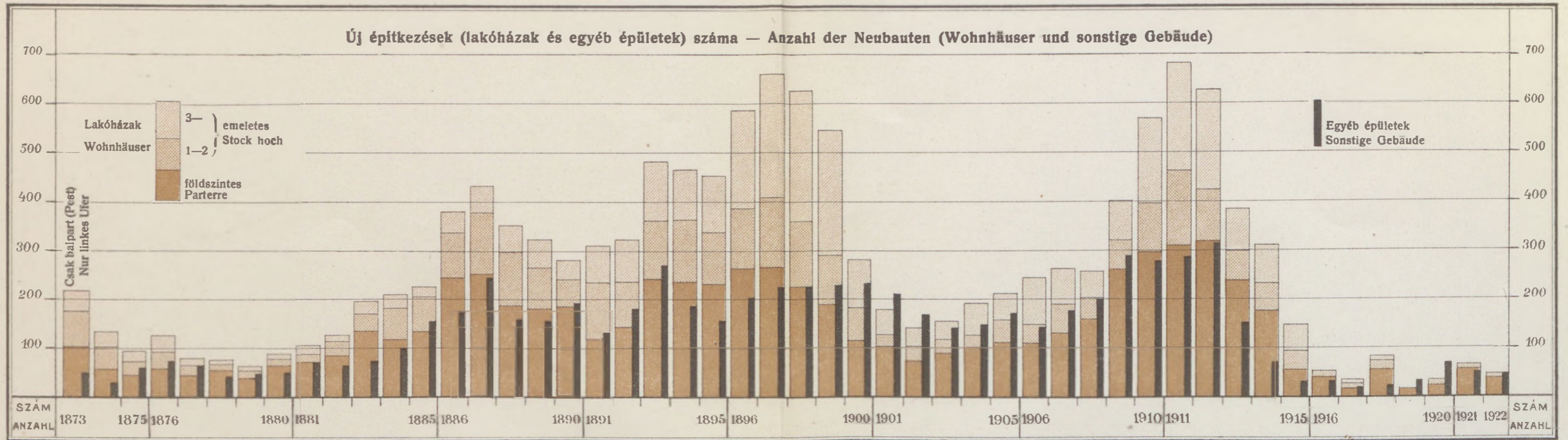

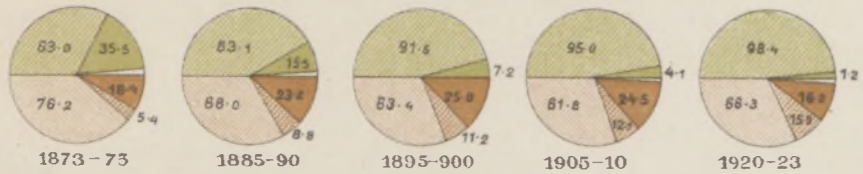

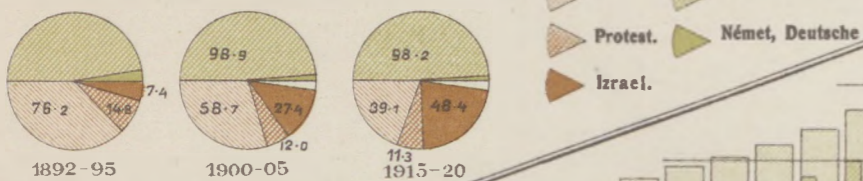
A községi iskolák tanulói. — Die Schüler der Communschulen.

Anyanyelv és hitfelekezet szerint (0/0-ban).
Nach Muttersprache und Confession (In 0/0).

1. Elemi iskolákban. — In den Elementarschulen.

2. Felsőbb leányiskolákban. — In höheren Mädchenschulen.

Összes iskolák
Sämtl. Schulen

Elemi iskolák
Elementarschulen

Egyéb népiskolák
Sonstige Volksschulen

Polgári iskolák
Bürgerschulen

Középsiskolák
Mittelschulen

